445

32-125

Opus preclariſſimũ eximij ſacre theologie ꝓfeſſoris fratris Joãnis Nider ordinis p̄dicatorũ: in expoſitionẽ preceptorum decalogi diligẽtiſſime nũc tandẽ cũ originalibꝰ collatũ ⁊ recognitũ ac multis in locis terſum ⁊ emendatum.

Non indiget correctione.

Venũdantur Pariſijs ſub ſigno regis Pauiã in via ad diuum Jacobum.

BIBLIOTECA PUBLICA
U. L. DE GRANADA
BIBLIOTECA UNIVERSITARIA
GRANADA
R. 2771

¶ Eximij ſacre theologie profeſſoris fratris Johannis Nyder ordinis predicatorum in expoſitionem preceptorum decalogi: Prologus incipit.

DEcalogi legẽ ſacratiſſimã/ primuꝫ diuinitꝰ ꝓthoplaſtorum inſertã cordibus: ⁊ denuo dei digito in tabulis exaratam lapideis: poſtremoqꝫ ꝑ incarnatum altiſſimi verbũ ꝓpalatã chriſticolis/ vbi cuidã ait. Si vis ad vitã ingredi ſerua mandata. Hanc normã cunctorum fideliũ regulam/ iter/ ⁊ directoriũ eſſe cõſiderans: ⁊ fratrũ mei ordinis (qui predicatorꝝ eſt) votis ſatiſfacere cupiẽs: per multorum temporum curricula / ex famoſorꝝ dictis: diuine ſophie preceptorũ tam pro predicantium ꝙ pro confeſſorũ debitis exercitijs particularia ⁊ ſpecialia dei et ecleſie mãdata: in vnum preceptoriũ colligere in ſequentibus ſtudui/ ſingula decalogi p̄cepta ſubdiſtinguendo ꝑ ſpecialia capitula: vt ita precepta paterẽt cuiqꝫ lucidiꝰ

Exo.xxxi.

Math.xix.

¶ Pro quo labore/ mihi precor a lectore ſequẽtium orationem impertiri quantulãcũqꝫ paruulã: vt eterne ſapiẽtie a qua cuncta bona procedunt: pro premio copulari in patria tandem merear.

¶ Finit prologus.

¶ Preclarum opus in expoſitionem preceptorum decalogi: feliciter incipit.

¶ Capitulum primum tractat ꝙ ſtricte deus velit precepta ſeruari.

SUnt igitur tria principialiter prenotãda preceptorũ preambula. Primo ꝙ ſtricte deus velit precepta ſua cuſtodiri. Secundo ꝙ rationabile ſit deo in preceptis ſuis per obedientiam ſubijci. Tertio quomodo precepta habent diſtingui. A ¶ Quantũ ad primũ illud docet ſcriptura multipliciter. Nã pro trãſgreſſione p̄cepti vnius de nõ edendo fructum vetitum/ primi parẽtes ⁊ tota poſteritas damnata eſt. Geñ. iij. Itẽ preceptã iubentur meditanda in domo/ extra/ in via/ dormiendo/ et vigilando Deutero. vj. Itẽ primũ preceptũ ꝑ blaſphemiam quidaꝫ tranſgrediens a deo iubeť extra caſtra ab omnibus lapidari. Leui. xxiiij. Itẽ quidã modica ligna ſabbato colligens: ſimiliter lapidatur. Numeri. xv. Itẽ ſaul ſm ſonũ littere contra dei preceptum ſeruans victimanda de regno eijciť: ⁊ a demone poſſideť. j. regum. xvj. Item oza archam cõtra domini preceptum tangẽs ſubitanee a deo

occidit.ij.regū.vj. Jtē propheta bonus cōtra dei p̄ceptū
māducans paterno ſepulchro priuat et vita.iij. regum
xiij.q̄ tria exēpla ſunt cōtra excuſantes ſe in trāſgreſſio
ne dei preceptorū vt inquiūt per intentionē bonam.ideo
Ps.cxviij. dicit p̄s. Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis/ id
eſt valde. B ¶Quo ad ſecundum ad ſeruandum dei
mandata ſeptē nos inducere debent. Primo ſūma aucto
ritas dei precipientis/qui habet in nos vniuerſale ⁊ ple
nū dominiū.tū q̄a creauit.tū qꝛ regit ſeu gubernat cun
cta. Ad talē aūt principē pertinet cōdere leges nobis:et
nos obedire ſibi:et honorare corde/v̄bo/⁊ factis :ideo p̄
ceptis frequēter premittit. Exodi.xx. Ego dn̄s deus tuꝰ.
Secundo ad idē nos debet īducere īmenſa dei dignitas
et maieſtas quā habet per potentiā/eminētiam/pulchri
tudinē/et alia ſua propria:ꝓpter q̄ merito deberemus
eū revereri:⁊ ei obedire/⁊ eū honorare. Magnū enim eſt
non obedire prelato minori/maius ſuperiori : ſed maxi=
mū infinite dignitatis principi:vt per ſimile patet ī poli=
cia humana. Tertio p̄ceptorū rationabilitas. tū qꝛ pro=
cedūt a ſapiētiſſimo.tum quia ſunt oīa ſcd̄ꝫ dictamen re
cte rōnis naturalis.vt declarat ī.iij.li.ſententiarū. diſti.
xxxvij. Jdeo roma.vij.dicit. Mandatū ſanctum/iuſtum/
⁊ bonū. C ¶Quarto preceptorū maxima vtilitas. qꝛ
quintuplex. Nam bona eccleſie propria facit obſeruatio
Ps.cxviij. mandatorū.ſecundū illud.p̄s.participē me fac deus om
niū timentiū te.⁊ cuſto.mā.tua. Totū hominē rectificat.
Eccl'iaſti.xv. Dedit deus hoī mandata : que ſi ſeruaret:
ſeruarent eū ſcꝫ in iuſtitia/⁊ eq̄tate/⁊ rectitudine. Ami=
cū dei conſtituit. Jo.xv. Vos amici mei eſtis ſi feceritis
que precipio vobis. Manſionē trinitatis ſacratiſſime ef
ficit. Jo.xiiij. Si quis diligit me:⁊ pater meꝰ diliget eū
et ad eū veniemus/⁊ māſionē apud eū faciemꝰ. Ad vitā
eternam ducit.qꝛ ſi vis ad vitā ingredi/ſerua mandata.
Mat.xix. Sed aduerte ꝙ oportet oīa ſeruare . qꝛ dicitur
Jaco.ij. Si quis in vno offenderit:factꝰ eſt oīm reus / ſic
videlꝫ ꝙ qui in vno peccato mortali deum offendit : ini=
micus dei cōſtituit.⁊ ſi ſic decedit eternaliter dānabitur.
nō tamē tāta pena:q̄ta ille qui in multis preceptis trāſ
greſſor reperit. Pudor eſt certe pro tēporali precio tam
prompte ſeruire hoī : et deo pro mercede eterna tam ſe=
gniter obſequi. D ¶Quinto ad ſeruandū dei p̄cepta
mouere nos debet malorū multiplicitas/quam incurrūt
dei precepta non ſeruantes. Nam aufert hoī ſeipſum.tū
quia in ſeruitutē diaboli redigit.quia oīs qui facit pec=
catū ſeruus eſt pcti. Johā.viij. Tum etiā: quia meliꝰ eēt

homini iſti ſi natus nō fuiſſet:ſi ſic moritur . Aufert homi=
ni omnia bona opera.quia ſi caritatem nō habuero: nihil
ſum. Dicit ap'lus.j.ad corinth.xiij. Aufert etiā fraternita=
tem eccleſie:quā credimꝰ in articulo. Sanctorū cōmunio=
nem de qua p̄s. Particeps ego ſum omniū timētiū.⁊c.vt p̄= ps cxviij.
dictum eſt. Aufert ſocietatē ſanctorū in patria/ ⁊ vitā eter
nam.de qua Apo. ad gal'.v.enumeratis preceptorū tranſ=
greſſionibus:ſic cōcludit. Qui talia agūt :regnū dei nō poſ
ſidebūt. Sexto nos mouere debet beneficiorū diuinorū ma
gnitudo et multitudo in tolerādo mala noſtra vt peniteā=
mus.dādo eukariſtiā et ſacram vnctionē vt ſanemur . vo
cando nos varie vt reſurgamus.cuſtodiēdo ne moriamur
et vitā eternā ꝓmittendo ne deſperemus.vn̄ ſi tot bn̄ficijs
ingrati fuerimus:grauiꝰ peccamꝰ. Cuius exemplū habe=
mꝰ Mat.xviij. in ſeruo cui debita dimiſſa fuerāt qui alteri
dimittere noluit . ⁊ Mat.xxv.de ſeruo nequā:qui domini ta
lentū abſcōdit. Septimo nos mouere dꝫ mādatorū poſſibi
litas.nā leue eſt mādata dei ſeruare. Math.xi. Jugū eñ meū
ſuaue eſt:⁊ onus meū leue. Et .j.ioh.v. Mādata eiꝰ grauia
nō ſunt. Et hiero.in expōne fidei catholice. Anathema ſit
inquit q̄ dicit deū aliquid nobis p̄cepiſſe:⁊ hominē imple
re illud nō poſſe. E Nō leuitatis eſt quintuplex . Nā le=
uia facit primo caritas q̄ omnia ſuffert : oīa ſuſtinet ſcd̄m
ap'lm.j. corinth.xiij. vn̄ paruꝰ in caritate laborat/ p̄ceptis
parēdo.de quibꝰ Mat.vij. Arta eſt via q̄ ducit ad vitā.⁊ p̄s ps xvj.
dicit ꝓpter verba labiorū tuorū ego cuſtodiui vias duras .
ſꝫ magnꝰ in caritate viā mādatorū currit dicēte p̄s. Viā mā ps cxviij.
datorū tu.cu. cū dila.cor meū/ ſcilꝫ in caritate. Scd̄o:qꝛ na
tura ad mādatorū obſeruationē inclinat. oīa enī bonū appe=
tunt.j.ethi. Tertio qꝛ p̄miū maximū ꝓmittit q̄d oculus nō
vidit deꝰ abs te q̄ p̄paraſti expectātibꝰ te .yſa.lxiiij .Quar
to qꝛ coadiutor eſt chriſtus.qui ſm̄ apo . operatur in nobꝫ
velle et p̄ficere pro bona volūtate: Phil.ij. Quīto: qꝛ iuuāt
nos virtutes infuſe.angelus noſter/orō / eccleſie ſacramē
ta et multa ſimilia. F Via aūt viciorum in ſe viceuerſa
propter quinqꝫ dura eſt. Primo propter iuſtitiā dei que nō
ſinit hic peccatū impunitū.vnde Augu.j.cōfeſ. Juſſiſti do=
mine/ et ita eſt vt pena ſit ſibi oīs animꝰ inordinatꝰ. Scd̄o
quia eſt cōtra naturā/ eo ꝙ cōtra rationē.vnde.ij. ethi. in
diffinitione virtutis dicitur eſſe determinata ratione ꝓut
ſapiens determinabit. Tertio: quia eternum ſupplicium
meretur propter quod vicioſis Math.xxv.iudex dicet. Di=
ſcedite a me maledicti in ig. eter. Quarto quia vicia ſibi
cōtrariantur.puta prodigalitas auaritie/ et ſic de alijs.vt
dicit phs. iiij.ethico. Quinto quia viam viciorum non ad

ſuuant ſancti angeli/ nec deꝰ qui neſcit patrociniũ p̄ſtare
criminibꝰ. ¶Sꝫ q̄d facit vicia dulcia? Reſpõdeo: ꝙ quinqꝫ.
corpꝰ aĩale. habitꝰ radicati. multitudo delinquẽtiũ. ſuaſus
inimicorũ. et affectus tepidus ad ardua. De primo dicitur
gal'. v. Caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritũ et ſpiritus aduer
ſus carnẽ. Et iterũ: Manifeſta ſunt opa carnis: q̃ ſunt for=
nicatio/ immũdicia/ luxuria. ⁊c. De radicatis habitibꝰ ma
lis dicit ph̄s. ij. ethi. ꝙ p̄ropte ⁊ delectabiliter faciũt vicia
opari: a quibꝰ difficile eſt recedere. vñ hiere. xiij. Si ethi=
ops poteſt mutare pellẽ ſuã: aut pardus varietates ſuas:
et vos poteritis bñfacere cũ didiceritis malũ. De tertio:
videlicet de multitudine delinquentiũ patet in p̄s. dicẽte.
p̄s. xvij. Cũ ſancto ſanctus eris: ⁊ cũ peruerſo p̄uerteris. hinc eſt
ꝙ Petrus inter xp̄i diſcipulos manens ſanctꝰ fuit: ſed cũ
in turba populariũ fuit/ ter xp̄m negauit. De quarto: vide
licet de ſuaſu inimicoꝝ dicit Apl's. ij. ad corinth. xj. Ip̄e ſa
thanas trãſfigurat ſe in angelũ lucis: ſicut fecit xp̄o Math.
iiij. dicẽs ſi filius dei es: dic vt lapides iſti panes fiant. De
quinto videlicet affectu tepido ⁊ ſenſualitate remurmurã
te. ait xp̄s math. xxvj. Sp̄us quidẽ promptus eſt: caro autẽ
infirma. ¶G Quantũ autẽ ad tertiũ de diſtinctiõe pre
ceptorũ notandũ ꝙ ſcdm̄ ſanctũ tho. prima ſcd̄e. queſtione
xcj. ꝙ lex quintuplex eſt. Una generalis/ quã deus natura=
liter cuilibet indidit rei: vt ſuo creatori obediret. hanc legẽ
nulla creatura trãſgreditur irrationalis Nam celũ quoti
die circuit. de quo in p̄s. Statuit ea ineternũ/ et in ſeculũ
p̄s. cxlviij. ſeculi: preceptũ poſuit et nõ preteribit. Quattuor elemẽta/
et aues iura naturalia ſeruãt: et alia ſimiliter naturalia.
Scd̄a lex eſt nature. de qua Ro. ij. Gentes que legẽ non ha
bent: naturaliter ea que legis ſunt faciunt. hec dictat vir=
tutes eſſe faciendas/ vicia fugiẽda. Que volumꝰ vt faciãt
nobis homines: eadẽ eis faciamus. ⁊ ſimiliter de dimiſſio
ne. Unde math. vij. ſaluator. Omnia quecunqꝫ vultis vt fa
ciant vobis homines: et vos facite illis. hec eſt enim lex
⁊ prophete. Lex hec etiam ad felicitatẽ naturalem per vir
tutes morales docet venire. vt patuit in ph̄is. Tertia eſt
lex humana ciuilis: quã prelati ſeculares ſtatuunt. de qua
prouer. viij. Per me reges regnant: et legum conditores
iuſta decernũt. Quarta humana eccleſiaſtica per Apoſto=
los/ et concilia/ ac dioceſanos/ et ſuperiores ſpirituales
tradita. de qua decretorum et decretaliũ libri pleni ſunt
Quinta diuina principaliter in decalogo cõtenta. de qua
vbi thema. he leges omnes tunc recte ſunt cum ab eter=
na lege/ id eſt a diuina ratione omnia rite preconcipiente
deriuantur/ diriguntur/ et mouentur ſcdm̄ Tho. ibidem.

H ¶In decalogo itaqꝫ Exo. xx. Deus hominibus proui=
dit vt dicit ſanctus Tho. ibidẽ. q. centeſima. ſicut princeps
reipublice prouidere debet/ ad quem ſpectat tria prouide
re in ſubditis. Primo quomodo ſe bene habeant ad ſupe
riorem. Scd̄o quomodo ſe bene habeant inferiores ad ſe
mutuo. Tertio quomodo quiſqꝫ ſit intra ſe bene ordinatꝰ.
Secundum hec igitur principaliter primo neceſſaria ſunt
precepta ordinantia ſubditos debite ad principem ſuum.
Primo ſic ꝙ fideliter obediatur ei/ et contẽnantur inimici
principis/ qd̄ deo facimus colendo eum/ nõ demonia. Secũ
do vt ſic honoretur caute: ita ꝙ ore nõ inuanũ nomen eius
aſſumatur. Tertio ꝙ obſequijs certo die honoretur. Secũ=
do neceſſaria ſunt precepta pacẽ inter famulos adinuicẽ
cõſeruantia. Primo ſic ꝙ propinquis ſubueniamus: hono=
rando parentes. Secũdo vt proximũ corpore nõ ledamus
per occiſionem. Tertio nec in perſona cõiuncta: puta vxo=
re vel filia. Quarto ne in rebus per furtum. Quinto nõ ver
bo per falſum teſtimonium. Tertio neceſſariũ eſt vt quiſqꝫ
dei famulus intra ſe pacifice regatur: qd̄ regimen nullus
princeps deo dempto facere poteſt. quia interiora non vi=
det: ideo volũtas duobus vltimis preceptis compeſcitur:
ne cupiamus vxorem proximi nec res eius. Et ſic ſatiſfit
precepto triplicis dilectionis: ſcilicet dei per tria. proximi
per quinqꝫ. et ſui per vltima duo. Deus enim math. xxij.
tria in genere precipit: videlicet ſui dilectionem: dicendo.
Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo. Dilec=
tionem proximi. ibi: et proximum tuum. Dilectionem ſui.
ibi: ſicut te/ id eſt ſicut te debes diligere. I ¶Ingrediẽ
do igitur decalogum notandum Primo ſm̄ Tho. prima ſe=
cunde. q. c. ꝙ decalogus tanq̄ capitalia quedam precepta:
cõtinet oĩa p̄cepta alia: videlicet legis naturalis: ⁊ q̃ ſcri=
ptura ⁊ ſapiẽtes alij tradiderũt. Secũdo notãdũ ꝙ quedã
precepta ſecũdum eundẽ ibidem ſunt affirmatiua. vt illa
duo Sabbata ſanctifices. Habeas in honore parentes.
Alia ſunt negatiua: vt omnia alia octo ſecundum eum.
Aliquod tamẽ ſecundũ bonauen̄ in. iij. diſt. xxxvij. eſt plus
affirmatiuum q̄ negatiuum: vt primum preceptum. Affir=
matiua ſemper ligant: non pro ſemper/ id eſt non pro om=
ni tempore et hora. Negatiua vtroqꝫ modo. Tertio no=
tandũ ꝙ ſecundũ Joſephum quinqꝫ p̄cepta erant in vna
tabula prima videlicet quinqꝫ: alia q̄nqꝫ erãt in alia tabu
la. ſed quia due tabule erant continentes totum decalo=
gum: ſignificabant ꝙ duo mandata: ſcilicet dilectionis dei
et proximi continerent totum decalogum: ideo ſecundum
Auguſtinum. ſequendo ſignatum non litteram: prima ta=

bula continebat tria precepta prima / deo ſeruientia. ſe=
cunda continebat alia ſeptem ad proximum pertinentia.
k ¶Eſt itaqꝫ primū mādatum Exo.xx. ſic poſitū Ego ſuꝫ
dñs deus tuus: q̄ eduxi te de terra egypti de domo ſeruitu=
tis. non habebis deos alienos corā me. nō facies tibi ſcul
ptile. neqꝫ omnem ſimilitudinem que eſt in celo deſuper: ꝛ
que in terra deorſum: nec eorum q̄ ſunt in aquis ſub terra
non adorabis ea neqꝫ coles. hoc p̄ceptum partim eſt affir
matiuum videlicet ego ſum dñs deus tuus. ꝛ reſiduum eſt
negatiuum. Unde xp̄s exponit Matth.iiij. hoc p̄ceptum di=
cens. Dñm deum tuum adorabis ꝛ illi ſoli ſerues: ſcilicet
cultu latrie. Nam ſm hiero. in prima parte precipitur cul
tus latrie: id eſt honor deo debitus. Preceptum igitur hoc
primum continet plura precepta particularia que in.xxij.
capitulis ſequentibus recitabuntur: q̄dam affirmatiua / et
quedam negatiua. Cum em̄ a dño deo habeamus tria: ani
mam corpus / et res: iuſtiſſimum eſt vt ei ſeruiamus iſtis /
ꝛ deum colamꝰ. Sed ſm Aug. in enchiridion. deus colitur
optime fide / ſpe / ꝛ charitate: q̄bus anima deum colimus.
Secūdo debemꝰ colere corpore / ꝑ adorationem. Tertio re=
bus per oblationem / decimam / ꝛ ſimilia. Alia pars prece
pti eſt negatiua tripliciter. Fuerunt em̄ q̄dam qui colue=
runt plures deos ſine inſtitutione imaginū / videlicet ſolē /
lunam / ꝛ ſimilia. Contra quos dicitur: non habebis deos
alienos. Alij coluerunt ſub imaginibus plures deos. Con
tra quos dicitur: non facies tibi ſculptile ꝛc. non tamen
tales coluerunt imagines: ſed imaginata / ſicut nos hodie
vnū deum. Alij ip̄as imagines adorauerunt. Contra quos
concluditur. non adorabis ea neqꝫ coles. Unde omnis ſup=
ſtitio in hoc precepto prohibetur. Item hic prohibentur
quedam capitalia vitia ꝓut ſunt mortalia. Primo ſuper=
bia. Nam dicit Thom̄. ſecunda ſecūde. q.clxij. arti.v. ꝙ hu=
militas ꝓprie reſpicit ſubiectionem hominis ad deum. et
econuerſo ſuperbia defectum huiꝰ ſubiectionis ſcilicet ſm
ꝙ aliquis extollit ſe ſuꝑ id quod eſt ſibi p̄fixum ſm diuinā
regulam vel menſuram / qua menſus eſt nobis deus. Unde
eccl'iaſti.x. Superbia hominis eſt apoſtatare a deo. vbi e=
tiam inobedientia notatur. Secundo ꝓhibetur hic acci=
dia quam tedet diuini obſequij. ꝛc.

Capitulum ſecundum tractat de fide.

CIrca primum p̄ceptum particulare videlicet de
tenenda vera fide que ſub precepto cadit. Marc.
vlti. Qui crediderit ꝛ baptizatus fuerit: ſaluus e=
rit. qui vero non crediderit condemnabitur. tria
principaliter ponentur. Primo que et quot credenda ſint

ſimplici chriſtiano / id eſt non habenti curam animarū nec
officium docendi publice ſcripturam ſacram. Secūdo quo=
mō ꝛ qualiter credere debeamus credenda. Tertio quo
tuplices homīes preceptum hoc tranſgrediantur. A
¶Quantum ad p̄mum notandū ſm Tho. ſecūda ſecunde.
queſt.ij. ar.viij. ꝛ ſecundū alios doctores: ꝙ cuilibet ſimpli
ci ſufficit ad ſalutem credere explicite ea q̄ continentur in
ſymbolo apoſtolorum. ꝛ qꝛ ibi articuli cōmunes continen=
tur ordinate breuiter ꝛ vtiliter: idcirco ſtatuit eccl'ia tales
eſſe credendos a ſingulis / ꝛ addiſcendos eſſe. Et ſunt nūe=
ro.xij. articuli conſiderando auctores eorum q̄ fuerunt.xij.
apoſtoli. ſed diſtinguendo ſcd̄m credita ſunt.xiiij. ſcilicet
ſeptem de diuinitate / ꝛ ſeptem de humanitate. quia fides
videt ea in quibus felicitabimur Eſt autem vita eterna.
vt dicitur ꝑ chriſtum Jo.vij. vt cognoſcant te ſolum verū
deum / ꝛ quem miſiſti ieſum chriſtum. Primus igitur arti=
culus reſpicit vnitatem diuine eſſentie. Secundus patrem
Tertius filium. Quartus ſpiritumſanctum. Tres alij con
cernunt operationē dei ad extra quo ad triplex opus. Pri
mum nature ibi. Creatorem celi ꝛ terre. Secundū opus eſt
gratie Credo eccl'iam ſanctam catholicam ſanctorum cō=
munionem / remiſſionem peccatorum: ꝛ ſub his continen=
tur omnia ſacramēta. Tertium glorie. Carnis reſurrectio
nem / ꝛ vitam eternam. Amē. Septem de humanitate ſunt
Primꝰ. Cōceptus de ſpiritu ſancto. Secundꝰ Natus ex ma
ria virgine. Tertius paſſus / crucifixus / mortuus / ꝛ ſepultꝰ
Quartus deſcendit ad inferna ſm animam. Quintus Re=
ſurrexit a mortuis. Sextus Aſcendit ad celos / ſedet ad de
xteram dei patris omnipotentis. Septimus. Inde vēturꝰ
eſt iudicare viuos ꝛ mortuos. B ¶Hos articulos ſic ſci
re ordinate / ſic diſtinguere / ꝛ enumerare / non eſt neceſſa=
rium cuilibet ſimplici fideli. ſed ſufficit ꝛ exigitur primo ꝙ
credat / intelligat / ꝛ aſſentiat in genere ꝛ implicite omnibꝰ
q̄ credit eccleſia catholica ꝛ ꝙ nulli articulo explicite diſ=
ſentiat. ꝛ ſic ſimplices omnia credunt / licet implicite ſolū:
que maiores credunt / inquantum maiores adherent do=
ctrine diuine. Sic enim ſm Grego. ſuper Job p̄mo. Boues
arabant ꝛ aſine / id eſt ſimplices paſcūtur iuxta eas. vnde
Apoſtolus.j. Corinthi.iiij. Imitatores mei eſtote: ſicut et
ego chriſti. Secūdo exigitur ꝙ quis in ſpecie cognoſcat il=
los articulos ꝛ explicite ſeu iſta de quibus feſtiuatur in ec
cleſia in feſtis principalibus anni. Unde dicit tho. vbi priꝰ
articulo.vij. poſt tempus gratie reuelate: tam maiores q̄ꝫ
minores tenētur habere fidem explicitam de chriſti miſte=
rijs precipue quantum ad ea que communiter in eccleſia

ſolenniſantur ⁊ publice ꝓponuntur. ſicut ſunt articuli in=
carnationis. vt ſupra. Et qꝛ vt dicit Thom̄. vbi ſupra. arti.
viij. Myſterium xp̄i explicite fidei credi nō poteſt ſine fide
trinitatis que in myſterio xp̄i hic continetur/ vtputa ꝙ fi=
lius dei carnem aſſumpſerit/ et per gratiam ſpiritusſancti
mundum renouauerit: ⁊ iterum de ſpiritusſancto cōceptus
fuerit: ideo poſt tempꝰ gratie diuulgate tenētur omnes ad
explicite credendum myſterium trinitatis . ⁊ etiã omnes
q̄ renaſcuntur in xp̄o hoc adipiſcuntur per inuocationem
trinitatis. ſm̄ illud math. vlti. Euntes in mundum vniuer
ſum docete om̄es gentes/ baptizantes eos in nomine pr̄is
⁊ fi. ⁊ ſſ. hec tho. C ¶ Hic declarat de articulis latiꝰ Jo
hannes kunſheym / tractatu de eruditione cōfeſſorum ſic.
Tenetur inquit ſimplex vt in ſpecie cognoſcat ⁊ credat ar
ticulos ſeu iſta de quibꝰ feſtiuatur in feſtis principalibus
anni. Tenentur enim tales (iuxta illud quod celebratur in
feſto trinitatis) credere ꝙ tres perſone in diuinis ſunt. vnꝰ
deus creator omnium rerum in cuiꝰ trinitatis ſeu pſona=
rum nomine baptiſantur. Item tenentur credere (ſm̄ feſtū
natiuitatis chriſti) ꝙ filius dei natus eſt ex virgine maria.
Item circa paraſceuē/ ꝙ xp̄s ſit paſſus pro nobis mortuus
⁊ ſepultus. Item circa paſcha ꝙ reſurrexit/ ⁊ ꝙ reſurgemꝰ
vere. Item circa aſcenſionem ꝙ aſcendit in celum. Circa
penthecoſtem xp̄m miſiſſe ſpm̄ſanctum apoſtolis ⁊ eccleſie.
ꝙ vna eccl̄ia ſit/ extra quam nō eſt ſalus. ⁊ vnum caput ec=
cleſie in terris. Circa corporis xp̄i feſtum ꝙ xp̄s vere con=
tinetur in euchariſtia. Et cōſequenter ſacramentū penitē=
tie/ ⁊ omnia alia ſacramenta in medicinam a xp̄i paſſione
nobis effluxa. Circa feſtū omniū ſanctorum ꝙ fiet finale iu
dicium/ reſurrectio mortuorum/ remuneratio bonorum in
eterna beatitudine in regno celorum/ malorum punitio in
eterna damnatione in inferno: ⁊ ꝑ cōſequens ꝙ bona ſunt
facienda/ ⁊ mala cauenda. hec ſunt que q̄libet fidelis adul
tus explicite credere tenetur. et aſſenſus debet eſſe reſpe=
ctu omniū articulorum ⁊ credendorū vt primo tactum eſt:
ſed apprehenſio in ſpecie non eſt niſi eorum q̄ iam ſunt ſe=
cundo enumerata. D ¶ Ratio autem dictorum eſt ſm̄
bonauenturam. in. iij. circa diſti. xxxvij. quia ſi aliquis ex=
cuſaretur de infimis ſeu ſimplicibus a talibus credendis
explicite in eccleſia: hoc maxime eſſet ex ignorãtia. ſed hoc
non: cū articuli tales ſint de tam manifeſtis ꝙ non poſſunt
latere ſine culpa. Sunt enim aliqui articuli tam manifeſti
ꝙ nullus chriſtianus habens vſum rationis ignorat eos:
niſi omnino negligat/ et contemnat dei cultum et ſalutem
ꝓpriam. ⁊ ꝑ conſequens taliū ignorantia non eſt ſine cul=

pa: niſi forte q̄s excuſaretur de illoꝝ notitia ꝑ defectum do
ctoris/ vel ꝑ breuitatem vite poſt inceptum vſum rōnis/ vł
ꝑ imbecillitatem vſus rōnis. Nam ꝓpter vltimū vt dicit
Scotus in. iij. diſt. xxv. non requirit̄ in quolibet neceſſario
etiam ꝓ ſtatu iſto: ꝙ om̄es iſtos articulos explicite ⁊ diſti
cte credat: qꝛ deus nullum obligat ad impoſſibile. extra de
re. iu. li. vj. Nemo em̄ poteſt ad impoſſibile obligari. ⁊ ideo
ſi q̄s rudis eſt ꝙ non poteſt conſiderare quid ſit natura/ et
quid pſona: non eſt neceſſe ꝙ habeat actum explicitũ de
articulo ꝑtinente ad nature vnitatem ⁊ pſonaꝝ trinitatẽ
diſtincte/ ſicut hn̄t clerici litterati: ſed ſufficit ſibi ſi non po
teſt hmōi diſtinctionem intelligere/ qꝛ nec terminos: ꝙ cre
dat ſicut quilibet credit vſum habens rōnis. hec Scotus.
Nō tamen videtur aliq̄s tam groſſus vtens rōne: q̄ nō poſ
ſit aliqualiter manuductionibꝰ/ ⁊ exemplis ad myſterium
trinitatis intelligendū aptari. E ¶ Dicitur etiam ſecun
do: niſi q̄s excuſetur ꝓpter breuitatem vite/ vnde q̄rit Alti
ſiodoreñ. in iij. ſuo materia de fide in quo inſtanti p̄mo ho
mo teneatur credere ſub pena priuationis caritatis da=
bilis. Et ponit caſum ꝙ puulus ſtatim poſt baptiſmū de=
feratur ad paganos: ⁊ ibi moretur vſq₃ ad adultam etatē. Rom̄. j.
Rn̄det ꝙ ſecundū apoſtolū. Inuiſibilia dei a creatura mū=
di ꝑ ea que facta ſunt intellecta conſpiciunt̄. Ergo ad hoc
ꝙ aliquis credat: oportet ꝙ prius conſideret viſibilia ⁊ cō
ferat illa ſue cauſe. ſed ad om̄ia iſta exigitur temporis tra
ctus: iō impoſſibile eſt ꝑ ſe ꝙ aliq̄s in primo inſtanti vſus
ratiōis credat. nullus autem tenetur ad impoſſibile ꝑ ſe.
vn̄ nullꝰ tenetur credere in p̄mo inſtanti etatis adulte. Iu
dex em̄ ſecularis dat inducias ad credendū in ſe. ſed quan
tum p̄ciſe tp̄s deꝰ det ad hmōi deliberationē nullꝰ ſcit niſi
deꝰ. Ex quo patꝫ ꝙ hoc argumentū non valet: iſte eſt adul
tꝰ ⁊ nunq̄ȝ credidit in deū ⁊ ſic decedit: ergo dãnabitur. Rō
eſt: qꝛ nunq̄ȝ fuit in hora vł mora credēdi: ⁊ ideo iudicat̄ vt
paruulꝰ donec tp̄s deliberationis fuerit elapſum. hec ibi.
Dicit̄ etiã notanter: niſi q̄s excuſaret̄ ꝓpter defectū docto
ris. Vn̄ dicit Tho. in. iij. di. xxv. Si q̄s de miſterio incarna=
tionis credēdo vł hmōi inſtructorē nō haberet/ ei deꝰ reue
laret: niſi ex culpa ſua remaneret. Vn̄ explicatio eoꝝ que
ſunt de neceſſitate ſalutis: vł diuinitꝰ homini ꝓuideret̄ ꝑ
p̄dicatorē fidei (ſicut patet de cornelio. actuū. x.) Vel ꝑ reue
lationē: qua ſuppoſita in ptãte liberi arbitrij ē vt in actū fi
dei exeat. Idē etiam ponit Tho. ij. ij. q. ij. ar. vij. vbi recitat
exemplum famoſum qđ etiã refert Vincētius in ſpeculo hy
ſtoriali. lib. xxiiij. ca. clxxij. Nã in conſtantinopoli quidam
laminã aureã inuenit: ⁊ ſub ea virū iacentē cū hac ſcriptu

ra/xp̄s naſcetur ex virgine maria:et credo in eū. Sub cō=
ſtantini ⁊ hirene temporibus. O ſol iterum me videbis.
Pro tunc aūt hirena ſiue helena mater cum filio ſuo ſcꝫ cō
ſtantino imperauit. F ¶Tertio etiam oportet quem=
libet ſimplicem interdum explicite credere articulos non
expreſſe contentos in ſymbolo apoſtolorum.puta cū eccle
ſia cōdemnat aliquē articulū cōtra hereticos in certa ter=
ra.Unde ſecundū Tho.⁊ Scotū in.iij.Si ſit aliquid qđ cre
dendū eſt:qđ tamen communiter nō predicatur in eccleſia/
ſed ꝓponitur ſpecialiter in vno loco de nouo:non eſt illud
neceſſariū ſimplici credere firmiter/ illi tanqꝫ vero adhe=
rendo:immo neceſſariū eſt magis illi nō adherere/ quouſ=
qꝫ ſciat illud credi ab eccleſia tanqꝫ verū. Et ſi hoc ſibi con
ſtiterit:tenetur illi firmiter adherere.Sicut in moralibus
quādo ſunt altercationes de aliquo peccato quādo eſt pec
catū mortale:vt ſi vnus dicat expertus in ſcientia ꝙ nō li
cet ſic mercari/alius dicit ꝙ ſic:tutius eſt ſic non procede=
re quouſqꝫ veritas pateat aliūde.Sic dicit Sco. in forma
⁊ directe cōcordat Tho. Ex quo patet ꝙ ſi quis inter here
ticos nutritur:nullū habēs doctorē catholicum: ſi errat in
neceſſario credendis:non in toto excuſatur. Quia aut ni=
mis cito credit alicui errori:aut diuinum auxiliū nō inuo=
cat:aut ſuis peccatis exigentibus informatorē habere nō
meruit.vt dicit Altiſſiodorē. G ¶Secundo principali=
ter ſciēdū eſt quomodo ⁊ qualiter credere debeamus deū
colēdo.Ubi notādū ꝙ modus fidei neceſſario eſt debite ha
bendus:videlicet in corde per aſſenſum. in ore per verbū.
⁊ in opere per preceptorum dei exercitiū.Quo ad primum
de credendo in corde.Sciendū ꝙ actus habitꝰ fidei eſt cre
dere ⁊ noſcere ſeu intelligere ⁊ firmiter aſſentire ac adhe=
rere his que lex chriſtiana nobis ꝓponit credenda. Et ſic
credere ſeu fides habet duo/ſcꝫ apprehenſionem ſeu cogni
tionem/⁊ aſſenſum ſiue adheſionem.Et quidam plus ha=
bēt de primo:quidam plus de ſecūdo.oēs tamē fideles vtrū
qꝫ habent.⁊ ſecūdū videlicet aſſentire ſeu adherere eſt ma
gis meritoriū qꝫ primū/videlicet cognoſcere ſeu apprehen
dere. De p̄io nōnunqꝫ ſepe plus habēt litterati/⁊ de ſecū
do ecōuerſo ſimplices ampliꝰ.patet illud/q2 ſimplices fir=
mius credunt nonnūqꝫ dictis ſcripture qꝫ litterati. cuius
ſignum eſt ꝙ ſimplices ſepe plus operibꝰ demonſtrant ea
que ſcriptura iubet qꝫ litterati faciant.ſi eñ litterati firmi
ter aſſentirent:⁊ perfecte vtiqꝫ in opus exirent. Signū eñ
magne fidei eſt:quādo fides cordis in opus exuberat/ per
opera bona ex fide procedentia.Signum vero parue fidei
eſt qñ modicū redūdat in virtutū exercitia. Illa vtiqꝫ qui

bus in ſpeciali per fidem eſt aſſentiendum cōprehendun=
tur in articulo ſymboli.vt ſupra patuit. H ¶Secundo
etiam exigitur ꝙ quis interdum fidem ꝯfiteatur ore.vnde
Roma.x.Corde creditur ad iuſtitiā: ore aūt cōfeſſio fit ad
ſalutem.vbi ſecūdū glo. Corde credere ſufficit ad iuſtifi=
cationem:ſed oris confeſſio exigitur cū quis in martyrio
de fide queritur: quod martyriū multi fugerūt corde credē
tes: ſed ore damnabiliter veritatem negātes.vñ Luce.ix.
Chriſtus ait.Qui me erubuerit ⁊ meos ſermones:hunc fi
lius hominis erubeſcet cum venerit in maieſtate ſua. Et
Math.x.Qui me confeſſus fuerit:cōfitebor ⁊ ego eū coram
patre meo.Dicit aūt Tho.ij.ij.q.iij.arti.ij.Confeſſio fidei
eſt preceptum affirmatiuū.ideo licet ſemꝑ liget:nō tamen
pro ſemꝑ:ſed eſt neceſſaria ad ſalutē in aliquo loco ⁊ tem=
pore/ qñ ſcꝫ per omiſſionem huius confeſſionis ſubtrahe=
retur honor debitus deo.vel etiam vtilitas proximis im=
pēdēda. puta ſi aliquis interrogatus de fide taceret ⁊ ex
hoc crederetur vel ꝙ nō haberet fidem/vel ꝙ fides non eſ=
ſet vera/vel alij per eius taciturnitatem auerterentur a fi
de. In huiuſmodi eñ caſibꝰ cōfeſſio fidei eſt de neceſſitate
ſalutis. Itē dicit ibi in caſu neceſſitatis/vbi fides pericli=
tatur: quilibet tenetur fidem ſuam propalare/vel ad in=
ſtructionem aliorum fidelium ſiue confirmationem / vel
ad reprimendum infidelium inſultationem. Si tamen
turbatio infidelium oriretur de confeſſione fidei mani=
feſta abſqꝫ vtilitate fidei vel fidelium: non eſſet lauda=
bile in tali caſu fidem publice confiteri. Unde Mathei ſe=
ptimo. Nolite ſanctum dare canibus / neqꝫ margaritas
ſpargere ante porcos: ne conuerſi dirumpant vos. Sed
ſi vtilitas aliqua fidei ſperetur/aut neceſſitas abſit/cōtem
pta turbatione infidelium debet homo fidem publice cōfi=
teri.ſecundū illud Mat.xv.Sinite illos(ſcilicet turbari)ce
ci ſunt/⁊ duces cecoꝝ.Hec ibi. I ¶Sed queres.tenetur
ne aliquis ſub p̄cepto martyriū ſubire propter chriſtū: Re
ſpōdet Tho.quotl'. iiij.q.x.arti.ij. Illud qđ hic queritur
non cadit abſolute ſub precepto.id eſt non eſt preceptū ab
ſolute:ſicut honorare parentes:ſed cadit ſub precepto ſe=
cūdum preparationem animi/id eſt in caſu.ſic ſcꝫ ꝙ homo
habeat animū p̄paratum ad faciēdū illud qđ debitū reddi
tur ex aliqua cauſa occurrente. Cum eñ opus eſſet / ⁊ hoc
exigeret ſalus alioꝝ/homo debet eſſe paratus ad hoc faciē
dum.Per hunc nāqꝫ modum ſuſtinere martyriū ꝓpter xp̄z
cadit ſub precepto. q2 ſcꝫ homo debet habere animū para=
tū vt prius permitteret ſe occidi: qꝫ xp̄m negare/ vel mor=
taliter peccare. Et ſic etiā relinquere ꝓpria bona cadit

ſub precepto . quia deberet eſſe parat⁹ animus xp̄iani ma
gis ſuſtinere rapinā bonorū ſuorū: ꝗ̄ xp̄m negare/ vel mor
taliter peccare. De hoc tamen multū ſecum cogitare: ⁊ ad
particularia deſcendere/ an homo potius vellet tali vel ta
li horribili morte plecti ꝗ̄ fidē negare / vel mortaliter pec
care: cauere debent ſimplices: preſertim ne ſeipſos cogitā
do/ vel alloquendo tēptent. Sufficit enim in genere de hoc
habere bonū ꝓpoſitum/ ⁊ ſperare ꝙ per dei gratiam bene
acturi eſſent ſi neceſſitas aduenirer. In neceſſitatis enim
articulo multi prius etiam in fide exigui: reperti ſunt di
uino aſſiſtente auxilio martyrium animoſiſſime toleraſſe
Unde Tho. quotli. j. q. viij . dicit Cōtritus tenetur in gene
rali velle pati magis quamcunqꝫ penam: ꝗ̄ peccare. Ideo
Anſelmus libro de ſimilitudinibus dicit. ꝙ aliquis debet
magis eligere eſſe in inferno ſine culpa ꝗ̄ in paradiſo cū
culpa. quia innocens in inferno non ſentiret penā/ ⁊ pecca
tor in paradiſo nō gauderet de gloria. Et q̄ꝛ cōtritio nō po
teſt eſſe ſine caritate /per quam omnia dimittuntur pecca
ta. ex charitate em̄ plus homo diligit deū ꝗ̄ ſeipſum . pec
care autem eſt facere cōtra deum. puniri autē eſt aliquid
pati contra ſeipſum: ideo caritas hoc requirit: vt quālibet
penam homo contritus preeligat culpe. Sed in ſpeciali de
ſcēdere ad hāc penā / vel ad iſtā nō tenetur. quinimmo ſtul
te faceret ſi quis ſeipſum vel aliū ſollicitaret ſuꝑ huiuſmo
di particularibus penis. Manifeſtum eſt em̄ ꝙ ſicut dele=
ctabilia plus mouent in particulari cōſiderata ꝗ̄ in com=
muni. ita terribilia plus terrent ſi in particulari conſide=
rentur. Et aliqui ſunt qui in minori temptatione nō cadūt
qui forte in maiori caderent. Sicut aliquis audiēs adulte
riū nō incitatur ad libidinē: ſed ſi per cōſideratione deſcen
dat ad ſingulares illecebras magis moueretur . Et ſimili
ter aliquis nō refugeret pati mortē pro xp̄o: ſed ſi ꝑ cōſide=
rationē deſcēderet ad cōſiderandū ſingulas penas magis
retraheretur. Et ideo deſcendere in talibus ad ſingula=
ria eſt inducere hominem in temptationem/ ⁊ prebere oc=
caſionem peccandi . hec Thom̄. ¶ Utrum aūt quis poſſit
effici martyr ſine morte: Rn̄detur ꝙ ſic ſex modis. De tri=
bus dicit Ber. Triplex eſt martyriū. eſt martyriū ſine ſan=
guine: ſcʒ parcitas in vbertate. quam habuit Dauid. Lar=
gitas in pauꝑtate: quā habuit Thobias ⁊ vidua. Et caſti=
tas in iuuētute: q̄ vſus eſt Ioſeph in egypto. ſecūdū Greg.
etiā triplex eſt/ vcʒ patiētia aduerſorū. vn̄ dicit Sine ferro
martyres eſſe poſſum⁹ ſi patiētiam veraciter in animo cu
ſtodimus. Cōpaſſio afflictorū. vn̄ dicit. oīs q̄ dolorē exhibʒ
in aliena neceſſitate: crucē portat ī mēte. Dilectio inimico

rū. Un̄ dicit ferre cōtumelias: odientē diligere: martyrium
eſt in occulta cogitatione. K ¶ Sed queritur an habēs
charitatē imꝑfectā poſſit ſuſtinere martyriū: hāc queſtio=
nē mouet ſctūs doc. quotl. iiij. q. xxij. ſub hac forma . Utrū
aliquis abſqꝫ perfecta caritate poſſit ſe ad martyriū offer=
re: Rn̄det in opibus virtutum duo ſunt attendenda: ſcʒ il
lud quod fit: ⁊ mod⁹ faciēdi . Cōtingit aūt idē factū qđ fit
ſecūdū aliquā ꝑfectā caritatem /fieri etiā non ſolū ab ha=
bente paruam caritatem: ſed etiā a nō habente virtutem.
ſicut aliq̄s nō habens iuſtitiā pōt facere aliqđ opus iuſtū.
Sed ſi attendim⁹ ad modū faciendi : is q̄ nō habet virtutē
nō poteſt operari ſicut ille qui hʒ. nec ille q̄ habet paruā: ſi
cut ille q̄ hʒ magnā qui operatur faciliter ⁊ prōpte ⁊ dele=
ctabiliter. qđ nō facit ille qui caret ꝟtute: vel qui paruam
hʒ. Sic ergo dicendū eſt ꝙ hoc opus qđ eſt offerre ſe mar=
tyrio/ vel etiā martyriū ſufferre poteſt facere nō ſolū cari=
tas ꝑfecta. iuxta illud Ioh. xv. Maiorē caritatem nemo ha
bet vt animā ſuā ponat q̄s ꝓ amicis ſuis: ſʒ etiā imꝑfecta
caritas. vn̄ glo. ſuꝑ illud p̄s. Dilexi mandata tua ſuꝑ aurū ps cxviij.
⁊ topaſiō: dicit minima charitas plus diligit dei legē ꝗ̄ mi
lia auri ⁊ argenti. ⁊ eadē rōne ꝗ̄ omnia tēporalia . Et qđ
plus eſt: ille q̄ caret charitate ſe offerre pōt martyrio/ ⁊ ſuf
ferre. ſecundū illud. j. Corin. xiij. Si tradidero corpus meū
ita vt ardeā: charitatē aūt non habeam: nichil michi pro=
deſt. Sʒ charitas ꝑfecta hoc facit prompte ⁊ delectabiliter
vt ptʒ de laurentio ⁊ Uincentio qui in tormētis hilaritatē
oñderūt. hoc aūt nō pōt facere charitas īperfecta: vel etiā
ille qui charitate caret. hec Tho. Sed an expediat imꝑfe=
cto ſe ſubijcere ſpōte martyrio: Rn̄detur ꝙ niſi diuinit⁹ q̄s
ſit motus: hoc incautū eſt: ⁊ tales ī magna multitudine re
periūtur fidē negaſſe. vt ptʒ per euſebiū. lib. vj. Eccle . hiſt.
ca. xxx. Tertio exigitur vt fidē q̄libet fateatur opere ſi vult
ad vitā ingredi: ⁊ meritorie agere. Nam fides ſine operib⁹
mortua eſt. Iaco. ij. Et ſi vis ad vitam ingredi: ſerua man
data. vbi thema. L ¶ Tertio principaliter videndum
eſt quot ſunt genera hoīm q̄ p̄ceptum de fide tranſgrediun
tur. Sunt aūt quinqꝫ. Primo fidē adiſcere negligētes . Nā
in decretis per Aug⁹. de cōſe. di. iiij. Statutū eſt ꝙ patrini
tenent̄ filios docere ſymbolū aploꝝ. Et rō eſt: q̄ꝛ ibi ea vel
paulo plura ꝯtinent̄ ꝗ̄ quilʒ credere teneat̄/ ⁊ ordinate ibi
articuli ponūtur: ⁊ memorie facili⁹ īprimūtur. Tenent̄ in=
quā diſcere neſciētes niſi excuſarēt: vt ſupra ībecillitate in
genij/ carētia doctoꝝ/ aut ꝓpinquitate puericie. M ¶ Se
cūdo ī fide dubitātes. Nā tales dicūt̄ heretici q̄ dubitāt de
fide catholica. vt ptʒ auctoritate extra de hereticis . libro

v. vbi dicitur dubiꝰ in fide infidelis eſt. nec eis oīno credē
dum eſt: qui fidem veritatis ignorāt. Hec ibi. Nō creden=
dum dicit apparatus:id eſt teſtimoniū eoꝝ nō recipiendū.
Et patēt illa de Thoma Iohā.xx.cui xp̄s Nolli eſſe incre=
dulus:ſed fidelis. vnde et didimꝰ dicitur iō qꝛ dubitauit.
Rōne etiā patet .qꝛ dubitans nō eſt in fide:eo ꝙ non aſſen
tiat alicui articulo certo vel oībus. Et qui nō eſt in fide:
eſt cōtra fidē.ſm illud Math.xij.et Lu.xj. Qui nō eſt mecū
contra me eſt.Sic apl̄i fuerūt tp̄e paſſionis chriſti: ſꝫ cōfir
Ps.lxxiiij. mati fuerint in aduētu ſpiritusſancti. Nā glo.ſup illud ps.
Ego cōfirmaui colūnas eius :dicit apl̄os qui in paſſiōe ti=
tubauerūt. Idē dicere videtur beatus Auguſt. ſatis expꝰſ=
ſe libro de origine ad venatū : vbi dicit latronem bene de
xp̄o:⁊ apoſtolos male de chriſti diuinitate ſenſiſſe. Tertio
preſumptuoſe fidei articulos ſcrutari volētes.ſicut Augu=
ſtinus ante cōuerſionem fecit cōtra illud Eccle.iij. Altio=
ra te ne q̄ſieris. ⁊ fortiora te ne ſcrutatꝰ fueris. ⁊ qui ſcru
tator eſt maieſtat : opprimet a gloria.vn̄ Bern̄.fidē ſcruta
ri preſumptuoſe temeritas eſt :credere pietas eſt.noſcere
vero vita eterna eſt. N ¶Quarto fidē ore negātes licet
corde teneāt:tales mortaliter peccāt.vt ſupra patuit: qua
les fuerūt Nicodemꝰ/Ioſeph ab arimathia/⁊ multi princi
pes iudeorū in chriſtū credētes:ſꝫ ne extra ſynagogā eijce
rentur:eum non fatentes.de quibꝰ habetur Iohan.xij. Pec
cauerūt em̄ mortaliter.dicit ibi Nico.de ly. quia p̄ncipes
erant qui plus tenebantur fidem aſtruere.⁊ quia erat de
neceſſitate ſalutis xp̄m confiteri:ibi ⁊ ibidem dicitur: Dile
xerūt gloriā hominū magis ꝗ gloriā dei. Nā vt dicit Tho.
Scd̄a ſcd̄e.q.cxxxj.Quando quis gloriam ſuā prefert teſti=
monio dei:ſicut contra prefatos principes dicitur: peccat
Similiter ⁊ Petrus/ter peccauit mortaliter negando xp̄m
vt ꝓbat Thomas in quotlib.ſuis. O ¶Quinto heretici
⁊ ipſis credētes/eoꝝ defenſores /receptatores/⁊ fautores.
Omnes iſti quinqꝫ etiam ſunt excommunicati quando vi=
cium eorum in aliquē actum exteriorem publice vel occul
te progreditur:vt plura iura expreſſe dicunt.

¶Capitulum.iij.tractat de ſpe.

SEcundo ſpes cadit ſub p̄cepto. vt dicit ſan=
ctus Tho.ij.ij.q.xxij.arti.j.vnde Hiere.xvij
Maledictus qui confidit in homine:⁊ ponit
carnem brachium ſuum/⁊ a domino recedit
cor eius.Unde ſpe etiam colitur deus cor=
de:qꝛ procedit ab habitu infuſo. A ¶Eſt
aūt ſpes(vt dicit magiſter in.iij.diſtin.xxvj)
certa expectatio future beatitudinis/veniēs ex dei gratia

⁊ ex meritis precedentibꝰ. Hic autē tria principaliter ſunt
videnda. Primo que principaliter ſperare ⁊ appetere de=
beamus.Secūdo quomodo cōtra hoc mandatum excedāt
deſperantes. Tertio quomodo preſumentes. ¶Circa pri=
mum ꝓ intellectu habitus ſpei ⁊ exercitio eius actus : eſt
ſciendū ꝙ actus huius ſecūde virtutis eſt cōfidere firmiter
vel certa cōfidētia quā quilibet debet habere nōqꝫ in actu:
ſed ſemper in habitu de hoc ꝙ eternaliter ſaluetur : que
confidentia debet inniti ex vna parte ſuper diuina gratia
⁊ miſericordia /cui debet confidere ꝙ ipſum ſaluabit:⁊ ex
alia parte ſuper proprijs meritis que ad hoc vult habere/
gratia adiutrice. Debet em̄ firmiter ꝓponere in corde ſuo
ꝙ peccata vitando/⁊ bene viuendo velit mereri vitā eter=
nam.quia ſine hoc ꝓpoſito eſſet magis preſumptio ꝗ ſpes
ſicut ſunt q̄ confidunt fatue ꝙ ſaluabuntur/tamen nihil fa
cere volunt/vel dimittere pro ſalute ſua. B ¶Illa aūt
que ſunt ſperanda ⁊ deſideranda(quia non poſſumus vir=
tute propria conſequi)debemꝰ ea petere a deo. Et iſta ſub
numero ſeptemplici enumerantur breuiter/vtiliter ⁊ ordi
natiſſime Math.vj.in oratione dn̄ica in qua ſcd̄m Tho.ij.
ij.q.lxxxiij.arti.ix. Inuocamus primo deū rememorando
quis eſt:qꝛ pater noſter.puta fideliſſimus/pijſſimus/ditiſ=
ſimus/ſummus/⁊ prudentiſſimus. Pater inquam creatio=
ne/gubernatione/redemptione/gratificatione / ⁊ glorifica
tiōe. Sed vbi eſt? In celis ſpecialiori effectu ⁊ ſumma poſ
ſeſſione. Primum igitur dicitur pater noſter: vt nichil dif
fidamus. Secundum additur in celis : vt cor ſurſum ha=
beamus. Poſt hoc ſeptem per ordinem petimus: vbi ſicut
eſt ordo:ita ⁊ dignitas ſeptem bonorū. Petimus em̄ p̄mo
Sanctificetur nomen tuuꝫ/id eſt honorificetur ⁊ laudet: vt
memoria tui nominis quo deꝰ noſter/⁊ pater diceris:ſem
per ⁊ vbiqꝫ in reuerentia habeatur.⁊ hoc in cūctis operi=
bus/principaliter debemus intendere. Et pfectiſſime fiet
in patria:vbi memoria eo fecūdabitur/intellectus vnietur
⁊ voluntas amore amplexabitur. Non autem ſic petitur
ſecundum Auguſti. in ſermone dn̄i in monte:quaſi non ſit
ſanctum nomen dei : ſed vt ſanctum habeatur ab homi=
nibus:id eſt ita innoteſcat illis dominus vt non eſtiment
aliquid ſanctius quod magis offendere timeāt. Sed quia
perfecte in nobis ſanctificari non poteſt nomē patris / niſi
in patria tuto loco:ideo dicimus ſecūdo Adueniat regnuꝫ
tuum.Eſt autē ſola debita via ad hoc regnum:vt voluntas
dei impleatur:que preceptis innoteſcit clare. Ideo tertio
dicitur Fiat voluntas tua ſicut in celo ⁊ in terra. Ad hec
aūt precepta continuanda meritorie : neceſſarius eſt pa=

nis. ⁊ ſubſidiū tā̄ corporis ꝙ̄ aīe. quod petimꝰ quarto dicē
do Panē noſtrū quotidianū.⁊c.Et hec quattuor ſunt bona
poſitiua.reſidua ſunt liberationis a malis q̄ ſunt tria. Pri
mum ⁊ peſſimū eſt culpa p̄terita/ cōtra quā dicimꝰ Dimit=
te nobis.⁊c. Tenemur em̄ ad penā eternā/ ad irā dei/ ⁊ ad
multa mala alia ſuſtinēda. Scdꝫ eſt futurꝫ malū i qd̄ inci=
dere poſſumꝰ inclināte tēptatione.contra qd̄ dicimꝰ. Et ne
nos idu. i ten.Ultimo petimꝰ:libera nos a malo/ pene ſcꝫ:
et ab oī qd̄ pōt impedire ſeruitiū dei.Amen.i.fiat qd̄ opta
mus. ¶ Sꝫ notandū ꝙ orō qn̄qꝫ eſt i precepto ſm̄ Tho.
in diuerſis locis. vt in.iiij.di.xv.⁊ ſcda ſcde.q.lxxxiij. Prīo
ad horas canonicas tenent̄ miniſtri eccleſie.q2 mediȷ ſunt
inter deū ⁊ populū. q2 nutriūtur a pplo. et quia ad eucka=
riſtie ſacramentū debēt eſſe diſpoſiti ampliꝰ.Unde bn̄ficia=
ti/⁊ in ſacris cōſtituti/⁊ religioſi ꝓfeſſi ad horas tenēt̄ur.
Scdo:quilibet tenetur interdū pro ſe orare: ⁊ ſibi ꝓcurare
bona ſpiritualia. q̄ nec marie virgini data ſunt ſemꝑ ſine
oratione:p̄ſertim tn̄ ad hoc tunc aliquis tenet̄:qn̄ grauiter
temptatur nec aliter pōt adiuuari. Tertio ꝓ proximo in ca=
ſu neceſſitatis:quo ꝑ aliū nō iuuaretur in temptationibus
ſuis in mortalibꝰ me ſcientie hoc: ⁊ cū nec alio modo iuua
re poſſet. Tunc em̄ locū habet illud Ambro.paſce fame(ſcꝫ
ſpirituali)morientē:ſi nō paniſti occidiſti.ſed hoc difficile
eſt ſcire. Quarto dn̄icis diebꝰ et in feſtis precipuis ad con
formandū ſe miniſtris eccleſie. Hec ſententialiter Tho.ſu=
per.iiij.di.xv. ¶ Quinto quādo quis vouit aliquid ora=
re.Sexto ſi ſatiſfactionem in pn̄ie ſacramēto ꝑ orationē re
cipit ꝓ ſe.Septimo ſi ſatiſfactionē orationū ꝓ alio ꝓmiſit.
Octauo ex bn̄ficio recepto in elemoſina ſpūali vel corpora
li ꝓ dāte bn̄ficiū:ſicut pauperes ꝓ diuitibꝰ a quibꝰ elemo=
ſinā recipiūt.⁊ diuites ꝓ clero a quo ſermonē ⁊ ſacramēta
recipiūt niſi aliūde refundāt.Prefati aūt vltimi q̄ttuor mo
di ſunt ſaltē debiti et ſi non p̄cepti ſꝑ q̄ ad oēs. ¶ Con=
tra hoc mandatū ſpei exceditur. Primo ꝑ deſperātes. Ubi
ſciendū ſm̄ Tho.et Bonauen̄.ſuꝑ ſecūdo circa finem.ꝙ de
ſperatio non eſt ſemꝑ pctm̄ in ſpm̄ſctm̄. Aliquādo em̄ quis
deſperat ſm̄ Bonauen̄.ex puſillanimitate: ita ꝙ in ipſa de
ſperatione nō venit cōplacētia:ſed dolet et renititur cōtra
ipſam:et ſic non eſt in ſpiritumſanctū:q2 ex tali deſperatio
ne nō proiȷcitur homo in profundū. Poteſt enim hoc ex ve
hementi demonis temptatione prouenire:vel aliquādo ex
naturali infirmitate: vt ex mania vt crebro contingit repe
rire in feminis.Unde bonauen̄. ſuper ſecundo dicit.deſpe=
rat aliquādo quis ex puſillanimitate:ita ꝙ in ipſa deſpe=
ratione non venit complacētia: ſed dolet et renititur cō=

tra ipſam:⁊ ſic nō eſt peccatū in ſpiritūſanctū. Hec in ſecū=
do.diſ.xliij. Eſt alia deſperatio qua quis deſperat diffiniti
ue abſcondēs ſe quaſi a facie diuine miſericordie.ſecundū
ꝙ cayn fecit qui dixit:a faciē tua eiȷcis me hodie:⁊hoc ſim
pliciter eſt peccatū in ſpiritūſanctū: quia eſt in cōtumeliā
diuine miſericordie: cui ſuam prefert iniquitatē. ſicut ait
cayn:maior eſt iniquitas mea: ꝙ̄ vt veniā merear. Ex hoc
tamen Gen̄.iiij.b. iudicatur infidelis. aut quia talis bene
ſentit de aliȷs/et male de ſe: aut certe quia nō eſtimat deū
miſereri velle.Et tale peccatū in ſpiritūſanctū ſemꝑ habet
coniunctā maliciā pro eo ꝙ qui ſic deſperat in tali culpa
vult vitā ſuā finire.Unde tales deſperatiſſimi frequēter ſi
bi inferunt mortē.Et tho.dicit ꝙ deſperatio inquātum de=
ſperatio eſt ſpecies pcti in ſpm̄ſanctū: que non prouenit ex
hoc ꝙ aliq̄s neget remiſſionē pctōꝝ: ſed remiſſionē pctōꝝ
quā fieri credit vt liberiꝰ vacet pctis ſponte a ſe abiȷcit dū
non vult tēdere in hoc ꝙ remiſſionē peccatorū cōſequatur.
¶ Cauſa aūt quare deſperatio eſt pctm̄ ſm̄ Tho.vbi priꝰ.
Quia oīs motꝰ appetitiuꝰ cōformiter ſe habēs intellectui
falſo/eſt ſecundū ſe malus. ⁊ econuerſo bonus de deo vere
eſtimato. Sed circa deū vera eſtimatio intellectꝰ eſt:ꝙ ex
ipſo ꝓuenit hoīm ſalꝰ et venia pctōribꝰ dat̄.ſm̄ illud Eze=
chie.xviij.Nolo mortē peccatoris:ſꝫ vt conuertat̄ et viuat.
Falſa aūt opinio pctōꝝ eſt ꝙ hoī penitēti pctōꝝ veniā de=
neget. vel peccatores ad ſe conuertat per gratiā iuſtifican
tem. Et ideo ſicut motus ſpei qui cōformiter ſe habet ad
eſtimationem verā eſt laudabilis et virtuoſus:ita oppoſi=
tus motus deſperationis qui ſe habet conformiter eſtima
tioni falſe de deo eſt viciosus et peccatum. ¶ Secundo
peccant contra ſpem preſumentes. Ubi notandum ſecūdū
Bonauen̄. ꝙ preſumptio duplex eſt. Una eſt de meritis.
Alia eſt de impunitate Prima eſt qua quis de meritis ſu=
is preſumit: et eſt ſuperbie. Secunda eſt qua quis preſu=
mit de impunitate: dans totum diuine miſericordie/ et au=
ferens ei omnino rigorem iuſtitie. et hoc eſt peccatum in
ſpiritum ſanctum. quia claudit viam ad gratiam / et ad
culpam aperit. Et ſecundum Thom̄. preſumptuoſus non
peccat ex hoc ꝙ miſericordiam dei nimis magnam arbi=
tratur / cum ſit infinita: ſed iuſtitiam eius contemnit/ et
in hoc etiam miſericordie derogat / abutens ea / ac ſi non
eſſet iuſta. Et vt dicit ſecunda ſecunde.q.xxij.ar.ij. Pre=
ſumptio ideo peccatum eſt: quia ſicut falſum eſt ꝙ de=
us penitentibus non indulgeat./ vel ꝙ peccantes ad pe=
nitentiam non reuocet: ita falſum eſt ꝙ in peccato per=
ſeuerantibus veniam concedat / et a bono opere ceſſan=

tibus gloriā largiatur. cui eſtimationi cōformiter ſe habet
preſumptionis motus. ⁊ iō p̄ſumptio eſt minus peccatū q̄
deſperatio: q̄tomagis eſt propriū deo miſereri ⁊ parcere /
q̄ punire propt̄ eius infinitam bonitatem. Illud enim ſecū
dum ſe cōuenit deo: hoc aūt propt̄ pctā noſtra. Vn̄ peccare
cum propoſito pſeuerandi in pctō ſub ſpe venie: ad p̄ſum
ptionē ptinet. ⁊ hoc nō diminuit: ſꝫ auget pctm̄. H Pec=
care aūt ſub ſpe venie qn̄qꝫ pcipiēde cū propoſito abſtinē=
di a pctō / ⁊ penitēdi de pctō: hoc nō eſt p̄ſumptionis / ſꝫ hoc
pctm̄ diminuit. quia p huiuſmodi videtur habere volūtatē
minus firmatā ad peccandum: iō magiſter dicit lib. .ij. di.
xxij. ꝙ Adā minus peccauit: qꝛ ſub ſpē venie peccauit. hec
Tho. Caueāt hic primo inordinatā ſpē in quoſdā ſanctos
ponētes: qui fuiunt btē Barbare / katherine ⁊ ſimilibus. q̄
licet bn̄faciant his fuiēdo: videant tm̄ vt ſpē ſuā cum exe=
cutione dei vocationum ⁊ mandatorū roborēt. Secūdo ca=
ueant / ſpē in hominē aliquē nimis ponētes. ſicut faciūt pa
rētes interdum propt̄ liberos / negocia ⁊ opa cōtra p̄cepta
dei actitantes. contra quos dicitur hiere. xvij. Maledict⁹
qui cōfidit in homine / ⁊ ponit carnē brachiū ſuū: ⁊ a domi=
no recedit cor eius. Caueant tertio penitētiam pcraſtinā
tes: ⁊ ſic ſperantes tandē cōuerti in fine. qđ difficile eſt nō
impoſſibile propt̄ ſex: videlꝫ propt̄ īfirmitatē vſum ratiōis
⁊ voluntatis tardantē. propt̄ dolorē mentē p̄pedientē. pro=
pter habitū vicioſuꝫ ad mala inclinantē. propt̄ timorē mor
tis naturam terrentem. propter familiā reliquendam per=
ſtrepentem / et demonem tentantem. Tertio peccant con
tra hoc preceptum orationem dominicam et ſymbolum
apoſtolorum nō addiſcentes: quia ibi continētur ſperāda.

Capitulū. iiij. tractat de dilectione.

TErtio dilectio cadit ſub p̄cepto / qua ſi=
bi ſeruire debem⁹. De qua dilectione.
primo videbitur q̄ ſtricte precipitur:
et q̄ neceſſaria eſt. Secundo q̄ vtilis.
Tertio qualiter cadat ſub precepto.
Quarto q̄ rōnabiliter / et cur precipit.
Quinto quot modis contra eam pec=
cetur. A Quantū ad primum q̄ ſtri
cte precipiatur dei dilectio / patet per
plura. Nā exodi. xx. deū diligentib⁹ et deū odientibus terri=
bilis pena indicitur: ⁊ primū promittitur / cū poſt primum
preceptū immediate addit. Ego ſum dn̄s deus tuus / fortis
zelotes / viſitās iniquitatē patrū in filios in tertiā ⁊ quartā
generationē eoꝝ q̄ qui oderunt me: ⁊ faciēs miam in milia

his qui diligūt me / ⁊ cuſtodiunt precepta mea. Prima pars
vt dicit Tho. ſcđa ſcđe q. cviij. habet veritatē de pēa tp̄ali
qua filij puniunt qui ſunt aliquid parentū. ⁊ ſic de cognatis
qui ſepe viuūt vſqꝫ ad quartā gn̄ationē. Secūdo ſm magi=
ſtrum in .ij. diſ. xxxiij. habꝫ v̄itatē de filijs ⁊ cognatis vnitati
bus pctā parentū. Sed tertio nūq̄ intelligit ꝙ fili⁹ vel ali⁹
puniatur pena culpe vl' eterna p pctō alteri⁹. Scđa pars
patꝫ. qꝛ ſepe tota terra vna meli⁹ hꝫ p pfecto in charitate
homine: vt ptꝫ de Joſeph / dauid / abrahā. ⁊ de helia celū ape
riente ad pluēdū. B Itē neceſſitas oſtēdit / Deut. vj. vbi
ſic dr̄. Diliges dn̄ꝫ deum tuū ex toto corde tuo / ⁊ ex tota aīa
tua: ⁊ ex tota fortitudine tua. Math. xxij. addit ex oī mente
tua. Erūtqꝫ v̄ba hec q̄ p̄cipio tibi hodie ī corde tuo: ⁊ narra=
bis ea filijs tuis: ⁊ meditaberis ſedēs ī domo tua / ⁊ ambu=
lans ī itinere / dormiēs atqꝫ cōſurgēs: ⁊ ligabis ea q̄ſi ſignū
in manu tua: erūtqꝫ ⁊ mouebunt̄ an̄ oculos tuos: ſcribeſqꝫ
ea ī limie ⁊ oſtijs dom⁹ tue. Nō tn̄ debēt ad lr̄aꝫ (dicit Glo.)
in manu corporali ligari: ſed ſp̄uali / id eſt in oī opere adiun
gi. Ideo dicitur quaſi. Alias ſicut phariſei faceremus: ſi in
manibus corpeis ea deferrem⁹. nec ſcribere ad litterā ī li=
minibus ⁊ oſtijs oportet: ſed in oī egreſſu ad opus debēt ſer
uari. Nā ſm Tho. dilectio dei ⁊ proximi debet eſſe regula
oīm humanorū actuū Itē Math. xxij. Exiſtēs ſine veſte cha
ritatis licet ī nuptijs ſit eccleſie quo ad fidē: tn̄ ligatꝫ mani=
bus et pedib⁹ proijcit̄ ī tenebras exteriores / vbi erit fletus
⁊ ſtridor dentiū. C Item. j. Cor. xiij. Oſ̄dit ꝙ nulla elo
quētia nec ſcia / nec miracl'a / nec elargitio elemoſinaꝝ / nec
paſſio valet ſine charitate. Si īquit linguis hoīm loquar ⁊
angelorū: charitatē autē nō habuero: fact⁹ ſum velut es ſo
nans / ⁊ cimbalū tinniēs. Et ſi habuero pphiaꝫ ⁊ nouerī mi
ſteria oīa ſcripture: ⁊ omnē ſcientiā. Et ſi habuero fidē ita
vt mōtes trāſferā: charitatē aūt nō habuero / nihil ſum: ſcꝫ
qꝛ vita charitatis careo. Et ſi diſtribuero ī cibos pauperū
omnes facultates meas / et ſi tradidero corpus meum ita
vt ardeam: charitatem autem non habuero: nihil mihi pro
deſt. Item i. Corin. vlti. Si quis non amat dominū ieſum
chriſtum: ſit anathema / ſcilicet maledictus ſm Glo. quia
maledicetur in iudicio illa maledictiōe de qua Math. xxv.
Ite maledicti in ignem eternum. D q̄ vtilis vero ſit
dilectio / patet ex ſeptem Primo filium dei conſtituit cha=
ritas: quia miſit deus ſpiritum filij ſui: in quo clamamus
Abba pater. Roma. viij. et Gala. iiij. et Johan. j. Dedit eis
qui eum receperunt poteſtatem filios dei fieri qui credunt
in nomine eius. Nam charitas peccatorem de infinita di=
ſtantia in quam cecidit per mortale peccatum a deo: ī qua

fuit in regione longinqua filius prodigus:eleuat ad vnio=
nem cum patre celeſti : hoc enim gratie officium eſt dicit
Albertus.ij.ͣde mirabili ſcientia dei . Secundo facit me=
reri quolibet opere moraliter bono vitam eternã:aut eiꝰ
augmentum:quia ſi filij ⁊ here des vt dicitur Gala . iiij.et
Roma.viij.Tertio facit ꝙ per modica bona temporalia in
charitate pro deo data/⁊ ſic de alijs:tantum meretur quis
quantum alius per multa temporalia data:vt patet de vi
dua cum duobus minutis miſſis in gazophilatium. Luce
xxj.que chriſti teſtimonio pluſq̃ omnes miſit . Et de ſan=
cto petro : qui licet modicum reliquerit : cum ait Matth.
xix . Ecce nos reliquimus omnia ⁊ ſecuti ſumus te / quid
ergo erit nobis ? Reſpondit:amen dico vobis ⁊c . centu=
plum accipietis/ ⁊ vitam eternã poſſidebitis . Non enim
vt dicit ſuper eodem Grego.quantum:ſed ex quanto/id eſt
ex quanta charitate q̃s dat deꝰ ponderat:tunc ſcilicet quã
do non adeſt facultas exterior.Quarto facit interdum ni=
chil habentem de bonis exterioribus tãtum mereri de pre
mio eſſentiali quantum alius meretur qui multum dat.vt
patet in eo videlicet qui in paupertate exiſtens:ex magna
charitate vellet dare centum florenos ⁊ non poteſt dare:
tantum in caſu poteſt mereri ſicut qui centũ florenos dat.
Exempli gratia:pauper nichil habens/in charitate tamẽ
exiſtens vt duo quo ad gradum qui perfectum animum ha
bet dandi alteri mendico decem florenos:tantum meretur
de premio eſſentiali/quantum diues ex equali charitate
dans actu decem florenos.ſecundus tamen premium acci
dentale habebit:quia gaudebit de eo ꝙ voluntatem dan=
di habuit/⁊ ꝙ dedit:⁊ pauper mendicus pro eo intercedet
ſed hec modica ſunt reſpectu eſſentialis premij quod erit
de creatore.hoc probat ſententialiter ſanctus Thom̃.pri
ma ſecunde.queſt.xx.articu.iiij. ¶ ¶Quinto impetrat
⁊ meretur ſcientiam magnam in patria ⁊ gaudium:ſic ꝙ ſi
ſimplex vetula in charitate decedit que habet charitatem
vt quattuor:⁊ magiſter in theologia ſi decedit in charitate
vt duo:vetula habebit clariorem ⁊ perfectiorem ſcientiaꝫ
de viſis in deo q̃ theologus:licet de habitibus ſcientificis
acquiſitis magiſter plus habiturus ſit de ſcientia: ſed hoc
modicum eſt reſpectu ſcientie de deo immediate habende
Rationem huius aſſignat Thomas in prima parte que=
ſtione duodecima articulo ſexto. Quia magnitudinem
charitatis vix ſequitur in patria magnitudo luminis glo
rie:⁊ magnitudinem luminis glorie ſequitur itimior vnio
⁊ viſio diuine eſſentie:⁊ quanto intimius videtur deus et
vnitur alicui intellectui:tanto plura ⁊ intenſius ſciet quis

ea que relucent in deo.⁊ per conſequens maior delectatio
ſequetur ⁊ maius gaudium Charitas enim ſinum cordis
primo aperit/id eſt capaciorem reddit. ¶ Sexto chari=
tas facit ꝙ diligentibus deum omnia cooperantur in bo=
nũ.Roma.viij.His celum eſt premiũ : infernus a peccatis
prohibitoriũ:⁊ ſimiliter limbus ⁊ purgatorium bona tem=
poralia ſuſtentamentum:⁊ omnis aduerſitas/lucrũ per pa
tientie meritum:q: dicit Greg.nulla nocebit aduerſitas ſi
nulla dominetur iniquitas.Nulla em̃ prudẽti poteſt adeſ=
ſe mala fortuna.quia vt dicit Boeti.de cõſola.In poteſta=
te eius eſt aduerſis beneuti ⁊ proſperis.Septimo in via fa
cit omne opus leue.Iugum enim(inquit xp̃s)meum ſuaue
eſt/⁊ onus meum leue.Matth.xj.immo finis precepti eſt
charitas.p̃ma thimo.primo. ¶ Tertio qualiter cadat
dilectio dei ſuper omnia ſub p̄cepto videndũ eſt.Ubi notã=
dum prout elicit̃ ex varijs dictis:ſcꝫ Tho.⁊ aliorũ videtur
ꝙ tripliciter dilectio dei intelligit̃ p̄cepta.Primo placabi=
liter ſuper omnia ſic ꝙ velis deo bonum / ⁊ complacentiã
in hoc habeas ſine relatione ipſius in quodcunq̃ aliud bo
num . Pro cuius intellectu notanda ſunt aliqua . Primo
quid ſit diligere?Reſdondetur ſm̃ philoſophũ in retho.Eſt
alicui bonum velle:vt diligere hominem eſt ſibi bonũ vel=
le.Secundo quid ſit homini bonum ? Reſpondet philoſo=
phus.j.ethico.⁊.x.Felicitas ſua/virtutes/⁊ ſcientie.⁊ hec
nunq̃ obſunt ſibi quantum eſt de ſe . ſimiliter ⁊ bona tem=
poralia/⁊ mala pene deſeruientia ad virtutes. ¶ Ter=
tio nota ꝙ duplex eſt dilectio in hominibus . quedam con=
cupiſcentie que vtilitatis noſtre gratia eſt : puta cum ali=
quis diligit aliquam rem propter ſe diligentem. ⁊ ſic dili=
gimus aſinum/capram/cibum/⁊ ſimilia:quia vtilia nobis
ad honorem/ad delectationem/vel ad commodum noſtrũ:
⁊ tali dilectione diligit homo ſe principaliter/non aliud.
Alia eſt dilectio amicitie puta cũ q̃s diligit aliquẽ hoĩem
ꝓpter ipſuꝫ dilectũ hoĩem:vt cũ quis videt aliquẽ ſapientẽ
virtuoſum/⁊ huiuſmodi:⁊ ſibi iſta vult ineſſe ⁊ complacet
in eis:diligit eum dilectione amicitie. Quarto nota ꝙ pro
prie deo nichil bonum eſt / niſi id quod ipſe eſt : videlicet
ꝙ eſt omnipotens:omniſciẽs:miſericordiſſimꝰ:patientiſſi
mus/ditiſſimus/⁊ ſimilia . Nam ieiunare/orare/virtutes
acquirere/vicia vitare:non ſunt deo bona: licet coram no
bis ei ſint honorifica . quia bonorum noſtrorum non indi=
get:ſed nobis prefata bona ſunt.⁊ per ea coram nobis glo
rificatur pater qui in celis eſt.Ex quo patet quid ſit deum
ſuper omnia diligere.quia ſibi bonum velle videlicet medi
tari velle ⁊ cõplacentiã habere ꝙ eſt oĩpotẽs/ſapiẽtiſſimꝰ

optimus/⁊ ſimilia. Et ſic amamꝰ ſecundo amore videlicet a=
micitie non ꝓpter aliud/nec relatiue ad aliud. non autem di
ligere debemus eum p̄mio amore ſcilicet concupiſcentie/ vi=
delicet vt velimꝰ ſibi bonum maxime/ qꝛ nobis dona dat:qꝛ
tunc nos plus diligeremꝰ. Unde ber.li.j. de diligendo deum:
abſqꝫ intuitu premij diligẽdus eſt deus. verus eñ amor in ſe
ipſo contentus eſt. Et iterum: licet deus ſit abſqꝫ intuitu pre
mij diligendus/non tamen abſqꝫ p̄mio diligitur. Unde quãto
quis purius diligit deum ꝓpter ſe/⁊ quãto minꝰ habet reſpe
ctum ad ſe diligentem: tanto deo dilectio plus placet/ ⁊ am=
plius homo meretur. Ratio aũt quare ſic diligere debemus
deum ꝓpter ſe eſt. Prima:qꝛ niſi ſic tunc non diligeremꝰ euꝫ
nobiliori modo ꝗ diligimus equum/ aſinum/ ⁊c.quibꝰ bonũ
volumꝰ ꝓpter nos. Item naturaliter mater filio vult bonum
ſepe ſine omnĩ reſpectu vtilitatis ꝓprie:vt in caſu quo filius
iuuenis moreretur:ergo plus tenemur deo. Item idem patꝫ
in amicis veris/ad quos exigitur vt non diligant vtilitatis
aut delectationis gratia/ſed amicum ꝓpter ſe. Itẽ experien
tia eſt ꝙ ꝗs diligit ꝓpter ſe eum quẽ nunꝗ videbit vltra ma
re exiſtentem. vt ſi audis de probo milite in armis ⁊ virtuti=
bus:vis ſibi bonũ ⁊ cõplacentiam habes in eo:licet nulla vti
litas tibi inde ſequeret. Cur ergo nõ diligeremꝰ deum ꝓpter
ſe ſine reſpectu ad aliud ab eo. Ex quo patet ꝗ multũ meren
tur qui dei perfectiones ſepe meditando conſiderant:et cor=
de ſibi in hoc complacent. Optimus enim actus eſt diligere
deum. I ¶ Hic queritur primo. an deum diligere poſſim
vt det mihi vitam eternam/ſeu celum? Reſpondetur nõ:ſed
ꝑ plura opera alia deo ſeruire poſſumus ꝓpter vitaꝫ eternã.
Nã differunt ſeruire deo/⁊ diligere:ſicut genus ⁊ ſpecies. Uñ
opera bona debeo facere plura ⁊ conari implere alia p̄cepta/
⁊ alia ꝓpter vitam eternam. qꝛ opera talia bona ſunt vie ad
celum. ſed diligere deum non debeo/ vt vitam eternam mihi
donet. qꝛ ſic ordinarem deum in creaturã/ ⁊ in vtilitatem me=
am:qđ illicituꝫ eſt. Tum quia hoc eſſet vti fruendis:qđ nun=
ꝗ licet vt dicit Aug.j. de doctrina xpiana. Tum qꝛ ſic me p̄n
cipaliter quererem. Tum etiam quia deteriora debent eſſe
gratia melioꝝ ſcđm philoſophum in polit .quod hic nõ fie=
ret. Secundo queritur poſſum ne diligere deum ꝓpter bene=
ficia que mihi dedit? Rñdit tho. ſcđa ſecunde.q.xxvij. ar.iij.
Si ly ꝓpter dicat cauſam finalem non debeo. qꝛ ſic vterer eo.
Si autem dicat cauſam occaſionalem /vel motiuam:poſſum
Ps.cxviij. ſecũdum illud pſalmiſte. Inclinaui cor meuꝫ ad faci. iuſtifi.
tũ. in eternum propter retributionem. Beneficia enim que
deus nobis dedit: velut facule nos accendere debent ad de=
um diligendum et occaſionem preſtare. Hec autem queſti=

ſicut et precedens ⁊ ſimiles:aut nunꝗ aut caute debent pre
dicari ſecularibus K ¶ Tertio queritur cur tam durum ap
paret ſecularibus deum a nobis non debere diligi ꝓpter be
neficia? Reſponſio ſecundũ Guil. parſienſ. lib. de virtutibus.
Hoc faciunt carentia doctorum realium/ ⁊ ignorantia ſecula
rium que ꝓuenit ex eo ꝙ ſe querunt non que dei ſunt/quod
charitas dei non facit:ſed dilectio curua. Querunt enim ho
mines nimis terrena/honores/diuitias/ et ſimilia. que licet
ſint minima bona:tamen in eis contentantur. Similes pue=
ris qui in piro plus amorem figunt:ꝗ in tota domo. Contra
hunc modum diligendi deum peccant directe quidam pecca
tores qui vellent ꝙ deus non noſceret peccata eorum/vel vt
ſibi peccata eorum placerent. contra quos in p̄s dicit domi= Ps.xlix.
nus. Exiſtimaſti inique ꝙ ero tui ſimilis. arguam te ⁊ ſtatuã
contra faciem tuam. tales enim vellent deum non eſſe omnĩ
ſcientem vel ſumme bonum. Et hoc eſt deum velle non eſſe
deum. qꝛ ſcientia ſua eſt deuſmet. L ¶ Secũdo contra hoc
faciunt odientes deum. vellent enim eum nõ eſſe iuſtum pu
nientem:immo triſtantur ꝙ iuſtus eſt vt faciunt etiam dam=
nati. Dicit aũt Thoñ. ij. ſecunde.q.xxxiiij. ꝙ odire deum in=
ter omnia peccata grauius eſt . quia in eo per ſe eſt auerſio
ab incommutabili bono: in alijs autem eſt auerſio per acci=
dens. Uerum licet deus clare viſus a nullo poſſit odiri:quia
ſic in eo nec apparens/ nec verum malum videretur: tamen
oditur a malis viſus in ſuis effectibus/videlicet punitionis
Sicut eñ videns per croceum vitrum pulchrũ hominẽ iudi
cat pulchrũ ⁊ bene coloratum hominez pallidũ vel croceum
eſſe:ſic peruerſi per penas a deo inflictas eũ iudicant crude
lem. ſecundũ illud p̄s. Supercecidit ignis (ſcilicet peccati et Ps.liiij.
malorum affectuum) ⁊ nõ viderũt ſolem. M ¶ Secundo
preceptum de diligẽdo deuꝫ ſuper omnia debet fieri ordina=
biliter. ſic videlicet ꝙ nos ⁊ omnia noſtra in deum referamꝰ
et in ſuam gloriam vltimate:ita ꝙ quicquid diligimus/ vo=
lumus/agimus:propter deũ ⁊ eius gloriã diligamus/agamꝰ
et omittamus:quia tunc in omnibꝰ rebus plus diligimꝰ deũ
ꝗ res ipſas:quãdo ſuam gloriã in omnibus querimus vlti=
mate quia ꝓpter quod vnũquodqꝫ tale ⁊ ipſuꝫ magis. p̄mo
poſterioꝝ. N ¶ Et ſecundũ hoc ĩtelligi debet preceptũ
Dilige dñm ⁊c. Quod breuius ⁊ clarius ſic exponit Thoñ. Math.xxij.
tractatu de perfectione ſpiritualis vite. Et eſt mens ſcti Au Mar.x.
guſt.lib.j. de doctrina chriſtia. Nam dilectio eſt actus volũ= Luce.x.
tatis que ſignificatur per cor. quia ſicut cor eſt principiũ ma
teriale omnium motuum corporalium/ ita voluntas ꝙtum
ad intentionẽ finis vltimi que eſt obiectũ charitatis eſt prin
cipium omniũ actuũ quarũcunqꝫ potẽtiarũ que mouentur a

volũtate. he autem ſunt tres/ſcilicet intellectus qui ſignifi
catur per mentem. Uis appetitiua inferior que ſignificatur
hic per animã. vnde ſecundũ eam dicimur agere vitam ani=
malem. Et vis executiua exterior que ſignificatur per forti=
tudinem/ſiue virtutem/ſiue vires. Precipitur ergo nobis ꝙ
tota noſtra intẽtio feratur in deum: ſic ꝙ omnia actu vel ha=
bitu in deũ referantur ſicut in finem. Quod impletur cũ ali=
quis vitam ſuã ad dei ſeruitium ordinat. ⁊ per conſequens
omnia que ꝓpter ſeipſum agit: virtualiter ordinãtur in deũ
niſi ſint talia que a deo abducant ſicut peccata. Et ſic diligit
deus ex toto corde. Secundo vt intellectus noſter totaliter
ſubdatur deo: ſic ꝙ homo credat ea que diuinitus traduntur
ſecũdum illud .ij. Corinthi. x. In captiuitatez redigẽtes om=
nem intellectum in obſequiũ chriſti. Et etiam in meditatis
dei perfectionibus ei talia ineſſe velimus/ ⁊ omnia memora
ta alia ſcilicet beneficia in deum ordinemus. Et hoc eſt tota
mente diligere. Tertio vt appetitus noſter inferior regule=
tur ſecundũ deum. Et quecunqꝫ homo amat/ ſperat/ ⁊ ſic de
alijs paſſionibus/in deo amet: vniuerſaliter omnem affectio
nem ad dei dilectionem referens/non in voluptates carnis.
Et qui ſic perdit animam ſuã in vitam eternam cuſtodit eã.
Joh. xij. Et hoc eſt ex tota anima diligere. Quarto vt omnia
exteriora noſtra verba ⁊ opa ex diuina charitate deriuent: ⁊
in dei honorem dirigantur ſcd̃m illud .j. corin. vlt. Oĩa opa
veſtra in caritate fiant. Et ſic diligitur deꝰ ex tota fortitudi=
ne. ⁊ talis perfectio deum diligendi cadit ſub precepto. Qꝫ
aũt omnia ſint in deũ referenda ⁊ ſuum honorem/patet .j. Co
rinth. x. Siue manducatis: ſiue bibitis/ſiue quid aliud facia=
tis omnia in gloriam dei facite/vt in omnibus honorificetur
deꝰ. Sic enim fit debita recompenſa deo. q̃ omnia in nos or=
dinauit. vt dicit magiſter in .ij. diſt. j. Quia .j. corinth. iij. Om=
nia noſtra ſunt. ius id docet naturale vt cuius eſt arbor vel
ager eius etiam totus ſit fructus. Sed totum qđ ſumꝰ ⁊ poſ=
ſumus: ⁊ a deo accepimus/ ⁊ dei proprium eſt. ergo fructus
p̄s. xv. operum noſtrorum deo cedere debent. Sed ꝑ talia deo nul=
lam vtilitatem adijcere poſſumus. Cum ſcd̃m pſalm̃. Bono=
rum nr̃orum nõ indigeat. ideo oportet vt ad eiꝰ fiant honorem.
Itẽ cuiuſlibet veri ſerui oĩa opa cedũt dño lege ciuili. ſed
dei ſerui ſumꝰ ꝑ oĩa a quo animã corpus ⁊ res: ⁊ q̃cquid in
illis boni continet habemꝰ: ergo noſtra opa dei honori ſerui
re iuſtiſſimũ eſt. Notandũ tñ ꝙ q̃uis oĩa ſint in deuz ordinã
da vltimate: non tñ de neceſſitate ſunt oĩa immediate ⁊ in ſo
lũ deum ordinãda. Qꝛ ſunt multi fines adinuicẽ ſubordinati
in quos res recte ordinari pñt: vltimate tñ totum eſt in deũ
ordinandũ. Exempli grã comedere debes vt viuas non econ

uerſo. viuere vt opera licita facias ad que creatus es. Opa=
ri bñ vt vitam eternam habeas. q̃ ſunt videre deum beatifice
⁊ eo frui. ⁊ vitam eternam habere: non ꝓpter cõmoduz ꝓpri
um vltimate: ſed ꝓpter glĩam dei q̃ ibi plus exercetur. O
¶ Sed queritur. Cum non debeã deum diligere ꝓpt vitam
eternam ex p̃ma expõne: poſſum ne alia bona opa facere pre
ter deum diligere videlicet deum laudare/orare/ieiunare/et
ſimilia ꝓpter acq̃rendam vitam eternã? Rñdetur ꝙ ſic. rõ eſt
qꝛ omnia p̃enumerata opera bona vie nõ ſunt formaliter dei
dilectio ſed effectus dilectionis. dilectio eñ dei facit quem
deum colere/orare/ſanctificare ſabbatum/multa p̃cepta ſer=
uare/ ⁊ ſimilia. Et talia tñ minus bona ordinant in maius
bonum/ſcilicet in vitam eternam: videlicet in dei viſionem
claram ⁊ dilectionem: ⁊ hic eſt rectus ordo. P Secundo
querit an ad bonitatem actuum nr̃orum requirat vt quis actua
liter tendat ꝑ res p̃nominatas in deum ordine tacto? Rñdet
ꝙ non oportet actualiter ſic tendere: ſed vt actus noſtri ſint
vere boni ſufficit ⁊ req̃ritur vt cadant ſup debitam materiã:
⁊ vt alias ſint bñ circunſtãtionati: ⁊ referant in deum actua=
liter vel v̄tualiter. tamẽ quãto plꝰ qs actu in deum referret:
tanto plus mereretur. Sicut mercator ad remotam terram
paruã rem portãs lucratur plus q̃ alter cum equali re in ꝓ=
pinquo manens. Oportet eñ ad minus hominem taliter eſſe
diſpoſitũ in animo ꝑ habitum acq̃ſitum ex actualibꝰ relatiõi=
bꝰ in deum: aut ꝑ habitum infuſuz/ aut ꝑ gñalem intentionẽ
faciendi oĩa ꝓpter deum: ꝙ ſi ſe reſolueret ⁊ actualiter co
gitaret de deo ⁊ de relatione in ipm̃ ſtatim referret in euz. Ex
emplum in ſimili. Pater amat filium ꝓpter quem ditandum
mercatur/ circuit maria/terras ꝑambulat/ non ſemp actua=
liter talia ordinans in filij ditationem: ſed ſufficit ꝙ labores
p̃nominati imperati ſint aliq̃n a dilectione filij cuiꝰ imperij v̄=
tus manet in ſequentibus. Simile de volenti ire romam: nõ
oportet ꝙ in itinere pegrinus talis ſemper actu cogitet de fi
ne ſcilicet de roma. ſed mediante vna ciuitate attingit aliaz/
⁊ ſic eſt in propoſito. Q ¶ Tertio queritur an ad hoc ꝙ
actus noſtri ſint boni moraliter vel meritorie exigatur ꝙ a
caritate ſeu a dilectione dei incipiant/ ⁊ terminentur/ origi=
nentur/ ⁊ ordinentur? Reſpondetur ꝙ ſic. Nam ꝙ oriri opor=
teat a dilectione dei: patet ꝑ Augu. in de ſpiritu. ⁊ littera. d.
Non eſt fructus bonus qui de radice charitatis non ſurgit.
Charitas autez eſt dei dilectio ex acquiſito habitu vel infu=
ſo procedens. Qꝛ etiam nullus actus ſit bonus moraliter ni
ſi immediate tendat in deum: vt dei dilectio primario expoſi
ta vel immediate tendat per alia opera in deum vt finaliter
patet per Augu. de ciuitate dei. libro decimonono. vbi dicit

nullas eſſe veras virtutes ſi i deū finaliter nō referātur. Ex quibus patet neceſſariū fore actus noſtros originari ⁊ terminari a deo in deū. verbi gratia. Ad hoc ꝙ dilectio tua vel proximi ſit bona moraliter: exigitur vt dei dilectio ſit cauſa dilectiōis proximi: ⁊ ꝙ proximū diligas finaliter ꝓpter deū Sic de elemoſina ⁊ de alijs. Sed vt ſint opera noſtra etiā meritoria oportet vt ex infuſa dilectione procedāt/ videlicet ex charitatis habitu. j. Corinthi. xiij.

Capitulū quintum de errore multiplici circa dilectionem. ⁊ quomodo poſſunt cognoſci pctā mortalia. A

Contra hoc ꝑceptū faciūt plurimi: creaturā ſibi ꝓ fine ſtatuēdo: quā creaturā plus deo diligūt vt honores/ diuitias/ voluptates/ ſcientiam/ et plura alia. Pro cuius intellectu notandum ſecundū Tho. prima. ij. q. j. ꝙ ſemper eſt aliqd in corde hois qđ homo ſumme diligit/ ⁊ in qđ maxime vitā ſuam ordinat. Et hoc dicit̄ vltimus finis hois. Et ad illud habet homo quaſi ſpecialiter faciē aīe: id eſt ſupremā intentionem cōuerſam. Et ſi hoc eſt deus: tunc homo eſt in ſtatu ſalutis. ⁊ ſi ſubito moreretur ſaluaretur. Si vero eſt creatura: iam eſt in ſtatu dānationis. B Unde regula talis a doctoribus ſacre theologie elicitur. Et ſit prima. Ad noſcendū peccata mortalia a venialibus: quando amor vel affectio ad creaturā ad ſe vel alium tantū creſcit/ vel eſt amor tam magnus ꝙ in eo cōſtituitur vltimus finis/ id eſt ꝙ aliquis nec actu/ nec habitu ordinat illam creaturā vel eius dilectionem: aut etiam ſeipſum in deū: ſed vellet cū tali creatura cōtentari ⁊ nō curare deū offendere/ nec preceptum eiꝰ tranſgredi propter illā creaturam: eſt mortale peccatū. quia eſt aliqualis cōtemptus dei. Et licet nō ſit formalis: tamen eſt fruitio creature. ⁊ preponitur creatura deo. vel etiā cum aliquis vellet cū creatura hic ſemper manere nō curādo de beatitudine. Licet eñ non ſint rudes ſuper hoc tēptandi: tamen ſemper talis amor eſt peccatū mortale. Quādo autem aliquis diligit creaturā pluſq̃ deberet: ſed tamē ꝓpter hoc nollet deū offendere nec amicitiam eius perdere: nec tranſgredi eius preceptum: nō oportet ꝙ tunc ſit mortale. Alia regula/ ſecunda videlicet ſatis concordans cū prima eſt. ꝙ quādo aliquid committitur notabiliter contra dilectionem dei: hoc eſt mortale: quando nō tunc eſt veniale. Quando autem aliquid ſit contra dilectionem dei poteſt attendi penes hoc quod repugnat charitati ⁊ amicitie quam ad deum habere debemus ſuper omnia. C Tertio modo diligendus eſt deus ſuper omnia appreciabiliter. ſic ꝙ tam care habeamus et appreciemur deum: ꝙ propter nullā creaturam eo carere

vellemus: ſed omnibus alijs a deo eū eis preponimus: ⁊ ꝙ tā firmo amore deo adhereamꝰ: ꝙ ꝓpter nullā creaturā nec propter omnes ſimul aliquid faciamus aut velimus contrarium diuine dilectioni: id eſt contrarium dei preceptis. que enim deliberate fiunt contra diuina precepta/ ſunt cōtraria diuine dilectioni ⁊ charitati: quia ſunt peccata mortalia que tollunt charitatē. Illud etiam videtur velle Sco. in. iij. diſt. xxvij. vbi dicit ꝙ homo debet deū extēſiue diligere ſuper omnia: ita ꝙ nullū aliud/ nec omnia alia ſimul ſint eque appreciabilia ſicut deus. ſed ꝙ omnia alia vellet citius non eſſe q̃ deum non eſſe. Et debet etiā intenſiue deum diligere ſuper omnia: ita ꝙ facilius deberet inclinari ad cōtrariū dilectionis cuiuſcunq̧ alterius q̃ ad cōtrarium dilectionis dei. Eſt autem ratio horū: quia deus eſt illa precioſa magarita: quā negociator ille inuenit qui abijt ⁊ vēdidit vniuerſa que habuit ⁊ emit eam. Math. xiij. Item cū deus infinitus ſit in bonitate/ miſericordia/ ⁊ ſimilibus attributis intēſiue ⁊ extenſiue: ideo pro infinitis mūdis non deberet offendi ſecundum Anſel. Cur deus hō. Item ſtultiſſimus eſſet qui contempto theſauro grandi: papiliones inſequeretur/ ſicut pueri. quod tamen faciunt qui creaturam pluſq̃ deum diligunt. D

Contra hoc preceptum faciūt quicunq̧ intuitu alicuius lucri temporalis conſequēdi/ vt fit in emendo vel vendēdo. Aut delectationis vt fit luxuriādo. Aut honoris/ vt fit ſuperbiendo/ vel vane gloriando: faciunt cōtra dei preceptū. Tales non diligunt deum ſuper omnia: ſed diligunt creaturam pluſq̃ deum. quia propter eā plus placet eis talis creatura q̃ diuina volūtas in preceptis. Et appreciātur vere vel interpretatiue creaturam pluſq̃ deum. Unde Auguſti. libro de libero arbitrio diffiniens peccatum mortale dicit. Eſt ſpreto incōmutabili bono/ rebus mutabilibus adherere. Unde Mathei. x. Qui amat patrē aut matrem pluſq̃ me: nō eſt me dignus. aut qui amat filium aut filiam ſuper me: non eſt me dignus. Secūdo contra hoc preceptum faciūt qui amore alicuius pſone vt Adam reſpectu Eue: ⁊ malo amore capti reſpectu perſone dilecte ne perſonam talē contriſtēt: negligūt dei preceptum/ ⁊ contra ipſum faciunt: dei beneplacitum nō curantes. Tertio qui timore alicuius perſone vt ſerui ꝓpter dominos: deo obedire in preceptis omittunt: ⁊ ſic creaturā vilē creatori precioſiſſimo ꝑponūt. E Ex dictis patere pñt doctorū quedā regule: ⁊ ſit tertia i ordine. Quicq̃d omittitur vel omittitur contra preceptum dei vel eccleſie/ vel legis nature vel ſuperioris ſi talia precepta ſint de neceſſitate ſalutis/ vel contra votum ſolēne/ vel priuatum/ vel contra iuramentum licitum: ſemper eſt peccatum mortale. Quia eſt di-

ctum/vel concupitum cōtra legem eternam.Sic enim diffi-
nit Auguſti.⁊ allegatur per magiſtrum.ij.diſtin.xxxv. Quan
do vero citra / tūc nō oportet ꝙ ſit mortale. Item patet ꝙ ta
lia ſub dei mādatis preceptiuis continētur. ¶ Alia re-
gula eſt quarta videlicet.Quādo aliquid fit contra conſcien
tiam vere vel falſe dictantem aliquid eſſe mortale:eſt morta
le peccatū/quia eſt ſpreto vere vel interpretatiue incōmuta-
bili bono:rebus mutabilibus adherere vt beatus Auguſti.
diffinit peccatum mortale in de libero arbi.⁊ eſt contra ter-
tiam expoſitionē/⁊ cōtra Apoſtolum Roma.xiiij.Qui diſcer
nit ſi māducauerit damnatus eſt:quia nō eſt ex fide. gloſ.id
eſt ſecundū conſciētiam.Unde conſcientia erronea ligat:nō
inquātum erronea:ſed inquātuȝ cōſcientia. Item vel qui fa
cit contra conſcientiam formidantē probabiliter vel dubita-
tiue an aliquid ſit mortale/tūc ſemper eſt mortale peccatum
Quod autem non fit contra conſcientiam:adhuc poteſt eſſe
mortale/ſi conſciētia non ſit ſatis inſtructa ⁊ ſufficienter.Un
de eſt regula magiſtralis. Dubitās de aliquo an ſit illicituȝ
⁊ ſtante dubio illud agens peccat.Sed hanc regulam expo-
nit Cancel.pariſieñ. Joh.de gerſono tractatu de pollutione
vna cū Guilhel. altiſio. dicens intelligendam eſſe de dubio
tali quod eſt vehemēs/⁊ magis aut eque ſaltē inducit mētē
credereꝗ mortale eſt illicitum.ſicut ꝙ eſt licitum.immo Al-
bertus adhuc facilior eſt.Secus eſt vbi mens plus inclina-
tur ⁊ iudicat quod eſt licitum ꝗ illicitū:quāuis non habeat
vſqꝫquaꝫ certitudinem euidentē aut fixam.qꝛ nec hocipſum
requiritur.Itē Cancel.in de vita anime dicit iſtam regulaȝ
Exponēs ſe diſcrimini peccati mortalis:peccat mortaliter:
debere intelligi non de omī dubio:ſed de ꝓbabili ⁊ vehemē-
ti. Probatur ꝑ illud Eccl'iaſt.iij.Qui amat periculum: peri-
bit in illo.Exemplū ponitur de ſciēter ponente ſe dormituȝ
prope ſerpētes:qui ſe periculo cōmittit intoxicationis. Pro
intellectu taliū ſunt notāde regule.xiij.quas ponit in diuer-
ſis locis Cācel.in floribus regularum moralium.Et lib.iiij.
de conſolatione theologie. Prima:Equitas quā nolat phus
epykeiā prepōderat iuris rigori.Eſt aūt equitas iuſtitia pē-
ſatis oībus circunſtantijs particularibus/dulcore mīe tem-
perata.hoc intellexit qui dixit.Ipſe etiā leges cupiūt vt iu-
re regantur.Et ſapiēs.Noli eſſe iuſtus nimis.alioquin ſum
Ps.cxviij. ma iuſtitia ſumma iniuſtitia fit.Et ps.Omnia mandata tua
equitas:dei ſcilicet id eſt cum equitate penſanda.Secunda
Ambulandum eſt in via virtutum via regia: vt nec ſtricti-
us fiat dei mandatum/nec latius ꝗ ipſe mādauerit. quāuis
inde ſumere poſſint aliqui aut malitie velamen:aut econtra
in deſperationem corruere.non tamē omnibus pro omni tē-

pore ⁊ loco predicandā aſſerimus quālibet veritatem. Ter-
tia Bonarū mentium eſt ibi agnoſcere culpam:vbi culpa nō
eſt.Agnoſcere inquā non per aſſenſum firmum. hoc enī ſtul-
tum periculoſumꝫ foret:ſed ſic vt doleat/aut peniteat ho-
mo poſtmodum quaſi veraciter in culpa teneretur/hoc intel
ligitur de preteritis.Ratio dicti eſt quia certiſſimum eſt ꝙ ſi
ne dei gratia damnati ſumus.Et ꝙ nullus omnimode certꝰ
eſt ſe eſſe in gratia:nihilꝫ noſtrum eſt/⁊ a nobis niſi pecca-
ta.Quarta Loquēdo de futuris agibilibꝰ/vel credibilibus
non reputetur culpa vbi culpa non eſt.alioquin cauſaretur
erronea conſciētia hic.cōtra quā ſi aliquid attēptetur fieri:
iam culpa eſt ſi fluctuet animꝰ. Quinta:Sub hac dubitatio-
ne fluctuās velut ad vtrumlibet neſciēs quid acturus ſit:cō-
ſilium eſt vt nō agat.quia exponeret ſe diſcrimini:quo caſu
certum habeat ꝙ peccet.Sexta.Si vis quicꝗ ſecurus age-
re certus ſis illud eſſe bonū/neꝫ virtuti cōtrarium.Sed re-
fert qua certitudine.ſufficit nēpe certitudo moralis que eſt
infirma:nec exigitur ſecunda certitudo ſupernaturalis que
eſt nobiliſſima clare euidētie prout videtur deus in gloria.
nec prophetalis reuelatio vt in prophetie dono.nec adherē
tie que diuine auctoritati innititur vt in articulis fidei/⁊ ſa
cre ſcripture.nec tertia certitudo exigitur naturalis que ha
betur ex demōſtratione vt prima principia.Eſt autem mora
lis ſiue ciuilis certitudo que tangitur ab Ariſtotele in prin
cipio ethicorum.cuius ſentētia eſt.Diſciplinati eſſe in vna-
quaꝫ re certitudinem querere iuxta exigentiam materie.
Eque enim vicioſuȝ eſt(inquit)perſuadentē querere mathe
maticam:⁊ moralem demonſtrare.Non enim conſurgit cer-
titudo moralis ex euidentia demonſtrationis:ſed ex proba-
bilibus coniecturis groſſis ⁊ figuralibus magis ad vnā par
tem ꝗ ad alteram.hec certitudo moralis ſufficit:vt vel non
ſis in peccato dum facis quod in te eſt/id eſt dum bene vte-
ris donis iam habitis:aut ſaltem peccatū non incurris no-
uum per temeritateȝ.Exempli gratia in celebrādo.Orta eſt
enim ex diligentia tue preparationis excuſatio.Septima re
gula.Certitudo moralis per doctrinaȝ colligitur altero triū
modorum/ quorū vnus prouenit ex alterius auctoritate.
Aliꝰ ex propria eruditione.Tertius ab experimentali certi-
tudine. Sub primo viuunt inſipientes ⁊ animales:qui aut
non habent claram ſue complexionis armoniam vel aliam
gratiam gratis datam/qua faciliter concipiuntur agēda ab
eis qui ſcripturas intelligunt.vt Auguſt.Tales ab alijs re-
cipere habent intelligentiam ſcripturarum ⁊ alijs credere
⁊ obedire literatioribꝰ.Sub ſecūdo ſunt proficiētes ⁊ ratio-

nales:qui prouenißt ſcʒ ex propria eruditione/ꝛ oritur hic
modus nutriturqꝫ ex ſtudioſa pſcrutatione diuinorū manda
torum in ſacra ſcriptura cōtentorū que legi debent puro fi=
i. Corin. ij. deli/ꝛ integro corde. Sub tertio ſunt perfecti ꝛ ſpirituales:
ſcʒ ſub experimentali conſuetudine. de quibꝰ Apoſtolus. Spi
ritualis homo omnia iudicat:ꝛ ipſe a nemine iudicatur. Et
Eccleſi. xxiij alibi dicitur. Nihil dulcius q̃ reſpicere in mandatis dei. Ha
bentes enim virtutū habitus:ex eiſdem inclinātur ad recte
iudicandum de agibilibus eorū/nō ex habitu ſcientie ſolum:
ſed ex naturali virtutis inclinatione. Puto ꝙ religionum in=
ſtituendarum principalis cauſa fuit auctoritas regiminis:
cui obediētia preſtaretur plus q̃ proprie rationi/ que in plu
rimis dubia eſt valde ꝛ debilis/ꝛ incerta. Humana enim agi
bilia tantā habēt variabilitatē(dicente Ariſtotele. ꝛ teſte ex=
perientia) vt vſu magis q̃ arte conſtare videantur. Octaua
eſt. Certitudo moralis non ſemper ſcrupulos omnes abij=
cit: ſufficit tamē vt cōtēnat vel ſuperet ſic operando quaſi
non ſint. Eſt autem ſcrupulus in propoſito: vacillatio ſeu du
bitatio quedam cōſurgēs cum formidine ex aliquibus cōie=
cturis debilibus ꝛ incertis:alioquin ſi ex vehementibus ar
gumentis ꝛ ꝓbabilioribus pro hac parte q̃ pro altera dubi=
tatio conſurgeret:iam non ſcrupulus ſolus vel leuis dubita
tio cum trepidatione dici oportet:ſed moralis de tranſgreſ=
ſione certitudo. Nona regula eſt Moralis certitudo non po=
teſt ſub vna regula tradi :que ſufficiat in omni caſu conſciē=
tiam agentis reddere ſecuram ſe nō deliquiſſe. Id ex euentu
rerum perpendi ſepius ſolet. propterea conſtitute ſunt in fi=
gura tres ciuitates refugij. fides/ſpes / charitas: cōtinentes
lauacrū penitentie/ꝛ immunitatis aſilum: quatenus pax cō=
turbata per ea que ſe feciſſe formidat homo/reformetur. De
cima regula eſt. Omnis agens contra cōſcientiam edificat
ad gehennam/ ſi conſcientia ſit fixa ꝙ id quod agitur eſt mor
tale:vel veniale ſolum quantum eſt ex parte vnius circūſtā=
tie que eſt facere contra conſcientiam:ſi conſcientia iudicet
illud ſolū eſſe veniale. Undecima. Exponere ſe periculo pec=
cati mortalis:eſt peccatum mortale. Uel ſic: agere incertum
ꝛ dimittere certum in materia morali: eſt peccatū mortale
ſi tale ſit incertum ꝙ ſit mortale non ſolum per cōiecturas le
ues aut ex ſuſpitione trepida aut ſcrupuloſa prouenienti ex
nimio timore cadendi in via dei. ſed intelligitur dum tale eſt
vehementer ꝛ ꝓbabiliter incertum eque ſicut oppoſitum vel
magis: tunc eñ illud quod agitur nō carebit mortali culpa
aliter non oportet. Idem dicit Altiſio. Albertus adhuc eſt
benignior in libro de homine: vbi ſic querit. Utrū conſciētia
ſemper obligat ad faciendum: Reſpondet ſine preiudicio lo=

quendo dicimꝰ ꝙ nō obligat ad faciēdū:niſi ſit vt opinatū/
vel vt creditū/ vel vt ſcitum illud quod eſt in cōſciētia. Et
tunc obligat:ſiue conſcientia ſit erronea ſiue non erronea.
Non autē obligat ſecundum eundē:ſi eſt vt dubitatū / aut
vt ambiguum. Duodecima regula eſt. Cōſilium ſalubre eſt
frequenter agere contra ſcrupuloſos leues et trepidos/ci=
tando eos ad aliorum iudiciū:quatenꝰ ex cōſuetudine fiat
homo robuſtus/ ſolidus/ ꝛ tranquillus in exercitio ſpūali.
Exēplum in domificatoribus ꝛ fundibularijs. Tredecima.
In nullo caſu eſt perplexus aliquis inter duo pctā quin ei
pateat exitus abſqꝫ nouo pctō. Nā ſi iurauerat quiſpiā ſe
occiſurū Petrū innocentē: ꝛ nō occidat eum:ipſe nō pecca
uit nouiter. ſed iam peccauerat iurando. Si aūt dictet ſibi
cōſcientia erronea ꝙ Petrus innocēs eſt ſtati occidendus
ab eo:dimittat hanc cōſcientiā ꝛ liberatus eſt. Si poſtremo
incidāt duo pcepta icōpoſſibilia ex culpa ſua:agat id quod
de ſe eſt magis obligatoriū ꝛ a nouo pctō immunis exiſtet.
S Dubia plura hic occurrūt. Primo qn̄ homo teneatur
diligere deum ſup omnia. Rn̄. ꝙ nō ſemper ꝛ pro ſemp/ quia
eſt preceptuʒ affirmatiuū. Rō eſt. qꝛ actualiter deū diligere
ſemper eſſet ipoſſibile ꝓpter humanā infirmitatē/neceſſita
tem/ꝛ ꝓpt multa ipedimēta. Dicit tm̄ Sco. in. iij. di. xxxvij.
ꝙ ad actualiter implendū obligat diebus feſtiuis: ita ꝙ oī
die feſtiuo et potiſſime dn̄icis diebꝰ et in principalibꝰ feſtis
teneatur homo ſe recolligere/ ꝛ deum ſup oīa actualiter di
ligere vt patebit de ſanctificatione ſabbati clariꝰ. Et licet
protūc teneat ex pcepto:tamē oī momēto tenetur peccata
vitare/et bene agere. Et forte nimis in chriſtianū eſſet ſiue
foret nō quotidie de mane ſaltē aliqualiter cor ad deū con
uertere. Et q̃uis ppeditus legitime excuſetur de audiētia
miſſe interdum die dominico : tamen nunq̃ videtur quis
excuſari/quin in die tali teneatur deum diligere ſuper om=
nia. quia ſolo corde impleri poteſt. Unde dicit Sco. in. iij.
di. xxvij. ſi aliqua neceſſitas excuſat ab executione audiē
tie miſſe dominico die: neceſſe eſt ſupplere in aliquo equi=
ualente : vt ſaltem die illo deputato in ſpeciali cultu di=
uino aliquis actus habeatur relatus immediate in deum
ad eius reuerentiā. H. Dubitatur ſecundo an preceptū
hoc de dilectione/ in via poſſit impleri a nobis/ Reſpondet
ſm̄ Thom̄. in li. de perfectione ſpūalis vite. Triplex eſt gra
dus deum diligendi. Primus vt diligatur quantū diligibi=
lis eſt. et hic a ſolo deo attingitur. Ratio qꝛ ſimpliciter infi
nite bonus diligibilis et amabilis eſt. et ſic nec in patria a
creatura quacūqꝫ diligitur. Scd̄s vt diligat deꝰ ſm̄ totā vir
tutē alicuiꝰ diligētis/ꝛ ſic ſolū in patria a nobꝫ pficiet. Et ad

hoc hic ſuſpirare debemus. Ibi eñ oīa noſtra/ſcꝫ coꝛ id eſt intentio. Mens id eſt intellectꝰ. Anima id eſt omis noſter appetitus:ꝛ foꝛtitudo/id eſt exterioꝛa nr̄a totaliter in deū ferentur dilectiue. Tertiꝰ gradus eſt deū diligēdi: ſicut expoſitū eſt tripl'r hoc p̄ceptū:ꝛ ſic in via ipleri pōt. I Dubitatur tertio: an deum plus amare deberes ſi pꝛo te' ſolo mundū creaſſet/redemiſſet/ ꝛ gloꝛificaturus eſſet te ſolū in patria ꝛ nō alijs vel ꝓ alijs hec faceret vel facturus eſſet? Rn̄det hugo li. ſoliloquij ſui vbi hō cū ſua aīa loquit᷑. Qꝫ immo plus qꝛ plura ſic ſingulis cōtulit Nā anima dicit. Ecce vnice dilectū ꝛ electū diligo. Sed hāc huius dilectiōis mee iniuriam patioꝛ ꝙ ſolū diligēs ſola nō amoꝛ. vbi rn̄det homo. Caue aīa ne (qḋ abſit) nō ſpōſa ſꝫ meretrix dicaris/ſi munera dātis/id eſt dei bn̄ficia pluſq̄ȝ amātis affectū diligas. Et poſt hoc oñdit ꝙ, tria velut arras quaſdā q̄lꝫ aīa a deo ſpōſo ſuo recepit. Pꝛimo quedā cōiter. Scḋo q̄dā ſpecialiter. Tertio quedā ſingularit᷑. Cōiter vt celū ꝛ terrā et eoꝛū oꝛnatū quo ꝑticipāt piſces/ aues et beſtie. Specialit᷑ intellectū/memoꝛiā/voluntatem/dominium terre/redemptionem in paſſione/ꝛ gloꝛificationem. Singulariter vero ꝙ in vtero moꝛtuus non fuiſti: ꝙ peccantē te expectauit: penitentiā dedit: et innumerabilia alia. Cōmunia finalit᷑ deus pꝛopter te creauit. q̄llicet deus amet/plus tñ te: quia in tuū obſequiū: que ſi deus non creaſſet: quot oblectamētis careres? Specialia pꝛopter ſe in via fecit. vt ꝑ ſocietatem ſine qua nullius boni iocūda eſt poſſeſſio ꝓ pꝛoximos homines haberes. In patria vero quot indicibilibus careres gaudijs ſi ſola ſaluareris? Plus ergo tibi cōtulit alia diligendo: q̄ȝ ſi ſola amareris. Nec putes diſtrahi deū: qui infinitus non minꝰ te diligit/plures diligēdo. Omnia eñ vt ait

j.Coꝛ.iij. apl's noſtra ſunt. hec eſt ſn̄ia ibi hugonis. k Quarto videndū eſt q̄ȝ rationabile ſit deū diligere ſup oīa/ ꝛ quare teneamur. Pꝛimo quia ſimpliciter ſumme bonꝰ eſt/ immo bonitas ip̄a: ꝛ ſic eſt amabilis infinite ꝛ deſiderabilis. ideo ſi poſſibile eſſet infinite a nobis diligendꝰ foꝛet Vñ Bern. de diligendo deū In qualibet alia affectiōe nr̄a opoꝛtet ſeruare modū/ ꝛ terminū ꝯſtituere vltra quē aſcendēdo fieret affectio vituperabilis: vt ptꝫ de doꝛmitiōe ꝛ vigilia. gaudio et triſtitia: ꝛ ſic de ſimilibꝰ aīe paſſionibꝰ. In dilectiōe aūt dei ꝑ quā maxie attingimꝰ finē nr̄m vltimū: nō pōt eſſe exceſſus. Itē naturale eſt vt bonū diligat᷑/et meliꝰ ap̄liꝰ. ergo optimū ſūme diligendū eſt: demonſtratio eñ naturalis iſta eſt. Et hec ſcilicet bonitas diuina debet eē finis ꝛ cā noſtre dilectiōis: ſꝫ oīa q̄ in ſequētibꝰ dicent᷑ debēt eſſe occaſiōes, ꝛ cauſe efficiētes: āmonētes nos vt deū ꝓpt᷑ ſeip̄m finaliter

diligamus. Et pꝛopter hoc ſolum quia bonus eſt. Secunda ratio quia ipſe pꝛioꝛ dilexit nos/ et pluſq̄ȝ noſipſos diligamus: quia ſm Auguſt. de cathecizandis rudibus. Nulla maioꝛ eſt ad amoꝛem inuitatio q̄ȝ pꝛeuenire amātem. Et nimis durus eſt qui pꝛeimpēdentem dilectionem reamare negligit: dilexit enim nos deus infinite perfectus miſeros: dilexit eternaliter: dilexit neſcientes et reſiſtentes. Ephe.ij. Deus cum diues eſſet in miſericoꝛdia pꝛopter nimiā charitatem ſuā qua dilexit nos/ et cum eſſemus moꝛtui peccatis: conuiuificauit nos in xp̄o. Cuius gratia ſaluati eſtis. Joh.iij. Sic deus dilexit mundū: vt filiū ſuū vnigenitum daret: vt oīs qui credit in eū nō pereat: ſꝫ habeat vitam eternā. Tertia ratio Quia pater noſter eſt ampliꝰ q̄ȝ parentes carnis: eo ꝙ deus nos et parētes creauit vt dicit Damaſc.li.j.c.xv. Unde cū naturale ſit ius et diuinū parētes diligere: plꝰ deū tenemur diligere. Perpendamus q̄ȝta bn̄ficia ꝯtulit in ſingulis mēbris coꝛꝑis ꝛ potētijs aīe: de q̄bus ſi oculis ꝓuati a medico gratis reſtitutionē reciperemꝰ: grati valde eſſemꝰ ei. Vñ plus ei dilectio exhibēda eſt qui totū coꝛpꝰ dedit. Quarta. qꝛ noſter gubernatoꝛ: regit eñ/fouet ꝛ ꝓtegit. multū diligitur rex optime regēs: ergo ſumme diligat᷑ qui celū terrāq; et oīa elementa optimo oꝛdine regit ꝓpt᷑ hoīes electos potiſſime. Ro.viij. Scimꝰ q̄m diligentibꝰ deū omnia cooperātur in bonū. Nā ſm Augu. Deꝰ mala fieri non ſineret: niſi melioꝛa inde elicere ſciret. Item multū diligitur paterfamilias qui regēdo cibaria et neceſſaria miniſtraret: plus ergo diligendus eſt qui ꝓpt᷑ noſtrum commodū omnia creauit. Omnia enim ſm apl'm j.coꝛin.iij.
noſtra ſunt. Angeli nūc miniſtrando: tandem in patria colletando: mala etiam pꝛopter nos in bonum vertuntur: magnum beneficiū quod generalem influentiā nobis et alijs pꝛopter nos irradiat/ quam ſm Grego. ſi ad inſtans ſubtraheret: in nihilum omnia fluerent. Quinta. quia noſter eſt. Quanta enim nobis bona in hoc contulit qui eramus in captiuitate diaboli: moꝛti eterne addicti: pꝛecio carentes redemptionis: quos per filium ſuum vnigenitum/dilectiſſimum ſibi/per eius vitā ꝑfectiſſimā/ ꝑ moꝛtem/ crucemq; redemit. Qui (Rom.viii.) pꝛopꝛio filio ſuo nō pepercit: ſed ꝓ nobis omnibꝰ tradidit illū. Et quamuis omnia dei beneficia ſint innumerabilia multitudine/ et ineſtimabilia magnitudine: crebro pꝛe oculis coꝛdis tenenda ſunt velut ſcintille diuine charitatis ad nos calefaciendum apta. Ea tamen que moriendo pertulit: tanq̄ȝ ingens ignis debent nos maxime mouere ad deum diligendum. Sexta. qꝛ ſuam p̄ſentiā veriſſime quotidie in euchariſtie

ſacramento/cū immolatur:porrigit paratus nos exaudire
amplius q̄ ſi oculis viderēꝰ directe corporeis. Beati in
quit qui nō viderunt/⁊ crediderūt. Ait eñ de hoc. Ego vo=
biſcum ſum vſq ad cōſummationē ſeculi. Math. vlti. Se=
ptimo:quia ꝓmiſit ſe diligentibꝰ premium inexcogitabile
Quia Johan. xiiij. Si quis diligit me ſermonē meū ſerua=
bit/⁊ pater meus diliget eum/⁊ ad eū veniemꝰ/⁊ manſionē
apud eū faciemus:quod erit in patria perfectiſſime.

¶ Capitulum. vj. de ſeruitute dei et ve=
neratione ſanctorum. A

Quarto hic mandatur nobis ſeruitus deo ex
hibenda a noſtro corpore. Hoc eñ chriſtus
oſtēdit cum dixit Math. iiij. Dominū deum
tuū adorabis/⁊ illi ſoli ſerui es. Ubi primo
vidēdū de ratione ſeruitutis corꝑalis: quā
deo tenemur. ⁊ quot ſint quibus corporali=
ter deo ſeruire debemꝰ. Secūdo cur illa fa=
cere debemus:⁊ quando. Tertio q̄ cōtra hoc faciūt. Quo
ad primū notandū ꝙ ſm hiero. in primo mādato precipit
latria/id eſt ſeruitus/adoratio ſeu reuerētia/ ⁊ honor deo
ſoli exhibenda. Et hoc fit corde per fidem/ ſpem / ⁊ charita
tem. Sed corꝑe fit ſicut in p̄cedenti cap. dictum eſt. Rebus
vero alijs per plura alia. Et de tali dicit Tho. ij. ij. queſt.
lxxxv. ꝙ adoratio duplex eſt. Una interior in vera mentis
deuotione. Alia exterior in corporis exhibitione:que fit ali
cui tanq̄ ſupremo omniū domino:⁊ talis cultꝰ eſt ſoli deo
debitus. quia deus eſt ſummus noſter dominus/rex ⁊ pa=
ter ratione creationis. Unde in recognitionem noſtre ſub=
iectionis ad talē dominū: ei obſequia exhibere tenemur
corporalia. Sicut ⁊ ſerui dominis tēporalibꝰ corporaliter
ſeruiūt:⁊ etiā reuerentiam eis faciunt corporalem. Et hoc
tangit Malach. i. Si ego pater veſter:vbi honor meus:pa
tris eñ eſt producere ⁊ gubernare. Unde apoſtolus Ro. xij
Exhibeatis corpora veſtra hoſtiam ſanctā/viuentem/deo
placentē/rationabile obſequiū veſtrum. B Exhibetur au
tem reuerentia ⁊ honor ac ſeruitus deo a noſtro corpore
multipliciter per geſtus. Quidam ſunt cōmunes. Alij q̄buſ
dam ſpeciales. Cōmunes ſunt inclinatio capitis. Oratio
vel laus dei vocalis. Peccatoris tūſio per manū. Dorſi in=
clinatio. Genuflectio. Ambulatio ad loca ſancta. Totius
carnis maceratio per ieiunium eccleſie ⁊ totiꝰ corꝑis pro
ſtratio. Uel manuū ad modū crucis extenſio. Fletus ⁊ ge=
mitus:ac his ſimilia:que deo reuerēter exhiberi poſſunt
in recognitionē vniuerſalis ſui dominij. Sed notandum ꝙ
talium geſtuū q̄dam fiunt cōmuniter in eccleſia vel ī pu=

blico. ⁊ talibus reuereri debemus in publico. Quia de hoc
Mathei. v. dr̄ Sic luceat lux veſtra corā hominibus vt vi
deant opera veſtra bona ⁊ glorificēt patrē veſtrū qui in ce
lis eſt. Alia vero licet ſint ſigna humilitatis ⁊ dei obſequia
tamen ſi nō ſolent fieri a multis deuotis in publico: debēt
fieri ſolum in ſecreto:vt ſunt manuū ad modū crucis expā
ſio. Magna pectoris tūſio. Et de his dicit Math. vj. Tu au
tem cū oraueris intra in cubiculū ⁊c. Nā ſm Glo. ſuper il=
lud Math. xvij. Hoc genus demoniorum nō eijcitur: niſi in
ieiunio/⁊ oratione. Oratio hic capitur ꝓ talibus geſtibus/
q̄bus deo ſeruimus/⁊ eis mediantibus continue oramus.
Alij geſtus corporis ſunt quibuſdam deuotis ſpeciales. vt
criniū abſciſio. Oculorū ad celum leuatio. Auriū ad dei ver
ba vel laudes attentio. Narium in hoſpitalibꝰ corā infir=
mis fetidis afflictio. Omniū ſex operū miſericordie exhibi=
tio. Quia qd̄ minimo feciſtis:mihi feciſtis. Math. xxv. Lin=
gue per abſtinētiā aliquorū delectabiliū licitorū cruciatio.
Ueſtium durarū indutio:quibus tactus affligitur. Et ꝑ ca
ſtitatem coniugalē/vidualē/ac virgineā corporis ſui immo
latio. Talia eñ corporis obſequia deo exhibere debemus.
¶ Sed diceres/poſſumus ne talibus ſctōs venerari: Rn̄.
ꝙ ſic ſaltem quo ad aliqua. aliter tñ q̄ deū veneramur:ta=
lia eñ debemus deo exhibere in recognitionē vniuerſalis
ſui dominij. ⁊ talis honor iſto modo nullatenus exhibendꝰ
eſt ſanctis: ſed eoſdem geſtus aliquos ſaltē exhibere poſ=
ſumus ſanctis tanq̄ dei amicis:quorū reſpectu ſumus in
feriores q̄ ſunt dñi noſtri:ſed non principales potētes nos
iuuare. Ubi notandū ꝙ venerari ſeu adorare poſſumꝰ ali=
qua tripliciter. Latria/dulia/⁊ ipdulia. vt declarat Thom.
in. iij. diſ. ix. Et communiter doctores ibidē. Latria idē eſt
ꝙ ſeruitus deo exhibita:⁊ poteſt fieri vel potuit licite his
videlice. Trinitati perſonarum diuinarū. Tribus angelis
quos abraham vidit. Colūbe ſuper chriſtum apparēti. Uo
ci paterne. Scripture ſacre verbis inq̄tum a deo ꝓceſſe=
runt. Humanitati chriſti deo vnite. Cruci xp̄i. Imagini xp̄i
Sacramento euchariſtie. Ueſtimētis. Clauis ⁊ lancee xp̄i
Dulia vero ſeruitus eſt exhibita creature ⁊ veneratio qua
honorare poſſumꝰ hec/videlicet angelū:animā beatā:bea
tā virginē/imaginē vtriuſq. Corpus alicuiꝰ ſancti canoni
ſati. ꝓſertim ⁊ publice. Pulueres eiuſdē/oſſa/talos/veſtes
vngues/⁊ ſimilia cōtrectata a ſanctis canoniſatis ꝓſertim
Et materiā de qua poteſt percipi ꝙ fuerit in corꝑe alicuiꝰ
talis ſancti. Sed iperdulia/id eſt maior dulia:qua venera
ri poſſumus chriſti crucē. Mariā virginē/⁊ ſex ſacramenta
alia ab euchariſtia. Hec henricus de gandauo in quotli.

⁊ Berñ. claremontēſ ibidē. Sed queritur/poſſet ne aliquis
licite aliquem defunctū quē ꝓbabiliter crederet eſſe in ce=
lo venerari/⁊ inuocare: Reſpondit hoſti. ⁊ Johā. andree in
nouellis. de reliquijs ⁊ eorū veneratione. ca. Cū ex eo. Re=
liquie omnino de nouo inuente non debent venerari ſine li
centia ſummi pontificis: ſic ꝙ publice ⁊ per vniuerſalem
eccleſiam venerenẽ. Tamen ſi antique reliquie ꝛnouiter in
uenirentur licet eas venerari ſecrete: tamen licet deuotio
nem ad talem de quo queritur habere/⁊ euꝫ in occulto pre
cari. Item ibidem capitulo ſ audiuimus. Refert tamen ho=
Nota. ſtieñ. ex tolerātia romane eccleſie magnificū karolū in ſola
capella aquiſgrani ⁊ nō in alijs eccleſijs venerari. hec de
iohan. andree. Idem patet de quibuſdā ſanctis patribꝰ or=
dinis fratrū predicatorū vt de fratre merculino / ⁊ de fra=
tre ambroſio: qui in quibuſdam ciuitatibꝰ italie de pape li=
centia feſtiuanẽ/lꝫ nō ſint canoniſati vniuerſaliter per ec=
cleſiam. Sed quereres qui geſtus ſunt meliores ꝓ deuotio
ne: Reſpondeẽ ſcdm humbertū ꝙ genuflexio/ manuum ali=
qualis ꝓtenſio/⁊ oculorū in celum leuatio: videntur corpꝰ
cor ⁊ ſenſum ſurſuꝫ eleuare occaſionaliter plus ꝙ̄ alia. vni
tñ ſeruit qd̃ non alteri: ergo eligat quiſqꝫ ſibi accommodū.
D Quo ad ſecūdū. Cur iſta deo debemꝰ a corpore exhibe
re q̄ bonorū noſtrorū nō indiget: Rñd. ideo p̄mo ſic. Deus
honoratur quē honorē nobis facit vtilē. Secūdo vt ꝓximꝰ
edificeẽ per hoc. Tertio vt per talia exteriora ad intra de=
uotione caleamꝰ. Retinēt eīn animū vt minꝰ ad mala pro=
fluat: qꝛ ſigna ſenſibilia plus mouent. De corpe vero ſunt
ſpeciales rationes. nā qꝛ deꝰ corpus nr̃m creauit/rexit aſ=
ſumpſit/redemit/ac glorificabit: dignū eſt vt ei obſequia
prebeat a quo talia ſunt/⁊ erunt. Sed queris quando tene
mur ad corporalia obſequia deo exhibenda: Rñdetur ſcdꝫ
Scotū in. iiij. diſ. xxvij. ꝙ die dñico/⁊ in magnis feſtiuitati=
bus pedibus ire debes ad eccleſiam/audire miſſam totam
propter preceptū/⁊ reuerenter inclinare ad eleuationē cor
poris xp̄i: immo hoc teneẽ ſacerdos docere populum. vt ha
betur extra. lib. iij. de cele. miſſarū. ca. Sane. Similiter quā
do portatur corpus xp̄i ꝑ ciuitatem. Et quando q̄s vadit ꝓ
pe locū vbi ſituaẽ: debet reuereri tantum dñm. Caute tamē
ſcotus de hac materia ſic vbi ſupra dicit. Quando homo te
neatur deū diligere gratuite ex precepto forte determina=
uit illud preceptū diuinum. Sabbata ſanctifices. ⁊ maneat
vnuſquiſqꝫ apud ſe recolligendo ſe ⁊ aſcendendo ad deum
ſuū. Et eccleſia ſpecificauit quātum ad miſſam audiendaꝫ.
de cōſ. di. i. miſſas. hec ille di. xxvij. E Quo ad tertiū no
tādū ꝙ cōtra talē cultū dei faciunt primo male euchariſtiā

ſumētes. Secūdo loca ſancta deſtruētes. Tertio Corā eu=
chariſtia ⁊ reliquijs ſanctorum ac cruce irreuerenter ſe ha
bentes. Quis enim dñs ſuſtineret a ruſtico: vt lutoſis pedi
bus irreuerenter ante eius menſam ambularet: Similes
exceſſus pondera ſecundū geſtus ſupra allegatos.

Capitulum. vij. de ſacrificijs: oblatio=
nibus ⁊ decimis.

Quinto mādatur nobis ſeruitus diuina deo
exhibenda per opera exteriora tripliciter
Sacrificijs/ oblationibus / ⁊ decimatione.
Sacrificia vt dicit Tho. ſecūda ſecūde. q.
lxxxvi. ꝓprie dicuntur qñ circa res deo ob=
latas aliquid fit: ſicut ꝙ animalia occide=
bantur a ſacerdote: ⁊ panis benedicitur ho
die. Unde ſacrificium dicitur: qꝛ aliquis ſa
crum eo facit. Oblatio vero eſt deo oblatū: ⁊ ſi nichil circa
ipſum fiat. A Sed queritur. Tenemur ne hodie ſacrifi=
cia proprie offerre: Reſpōdetur ꝙ ſic. Ubi notandū ſecūdū
eūdem ꝙ lex naturalis dictat deo ſacrificiū offerendū / vi=
delicet ꝙ homo ſenſibilibus rebus vtaẽ offerēs eas deo in
ſignum debite ſubiectionis ⁊ honoris. ſecūdum ſimilitudi
nem eorū qui hodie in quibuſdaꝫ regnis dñis eorū aliqua
offerūt in recognitionē dñij. ſcdm illud Eccli. xxxv. Nō ap=
parebis ante cōſpectū dei vacuꝰ. B Eſt aūt duplex ſacri
ficiū. Unum principale interius quo anima ſe offert deo in
ſacrificiū/ſicut principio ſue creationis: ⁊ ſicut fini ſue bea ps.l.
tificationis. de quo p̄s. Sacrificium deo ſpiritus contribu=
latꝰ cor cōtritū ⁊ humiliatū deus nō deſpicias. Et ad hoc
ſacrificiū omnes tenemur. Aliud eſt exterius quo xp̄s a ſa
cerdote in euchariſtia ſacrificaẽ/⁊ etiā alij actus exterio=
res aliarū virtutū que in diuinā reuerentiā aſſumūt: quo=
rū aliqui cadūt ſub p̄cepto/alij ſub cōſilio. Unde quilibet
xp̄ianus pro modulo ſue miſſe ſacrificio debet cooperari:
qd̃ ſacrificiū dignius eſt omnibꝰ ſacrificijs. qꝛ ibi ſocietas
angelica. Fons oīs gratie. Memoriale xp̄i charitatis ſum
me: quam patiēdo exhibuit. Actio ſacerdotis digniſſima: ⁊
p̄ñtia veriſſima infiniti boni. Sūt aūt qnqꝫ genera hoīm
pticipātiū de hoc ſacrificio miſſe. Primo fideles etiā pctō=
res. Scd̃o fideles in charitate exiſtētes extra materialē ec
cleſiā. Tertio aſtātes miſſe/ſiue ſint i charitate/ ſiue extra.
Quarto offerētes bōa ſua. qbꝰ oībus ptꝫ ꝙ in canone orat
ſacerdos. Quīto ſacerdos met: q̄ ſi diſpoſitꝰ eſt plꝰ oībꝰ pci
pere pōt: ſed p̄cedētes plus ⁊ minꝰ ordine q̄ numerati ſunt.
Secūdo de oblatiōe queritur. Primo quādo ſit preceptū
offerre: Rñd. Thom. vbi prius. q. lxxxviij. Ratio naturalis

dictatꝙ eis q̄ diuino cultui miſtrant ad ſalutem totius po
puli:populus totus neceſſaria victus miſtret:ſicut ⁊ his q̄
communi vtilitati inuigilant/ſcilicet ꝑncipibus,/ ⁊ militi=
bus/⁊ alijs hmōi ſtipēdia victus debentur.ꝓbat hoc Apo=
ſto.j.corinth.ix.per humanas conſuetudies dicens. Quis
militat ſuis ſtipendijs vnq̄z? Unde vt habetur Gene.xlvij.
Rex gentilis pharao ſacerdotibus ſpecialem terram dede
rat/⁊ omnibꝰ ſecularibus pre fame poſſeſſiones ſuas ven=
dentibꝰ ſacerdotes terram ſuam quiete poſſidebant/⁊ eis
cibaria ex horreis publicis porrigebātur.Seqͣtur in dictis
Thom̄. poſtea/ ꝙ contingere poteſt ꝙ aliquis ad oblatio=
nes teneatur quadruplici ratione. Primo ex precedenti cō
uentione:ſicut cum alicui conceditur aliquis fundus eccle
ſie vt certis temporibus certas oblationes faciat:qͦd tamē
habet rationem cenſus. Secundo ꝓpter precedentem de=
putationem ſiue promiſſionem.ſicut cum aliquis offert do=
nationem inter viuos/vel cum relinqͣt in teſtamento eccle
ſie aliquam rem mobilem vel immobilem in poſterum ſol=
uendam.Tertio modo propter eccleſie neceſſitatem. puta
ſi miſtri eccleſie non haberent vnde ſuſtentarentur.Quar=
to propter conſuetudinem. tenētur enim fideles in aliqui=
bus ſolennitatibus ad aliquas oblationes conſuetas. Et
ideo illi q̄ debitas oblationes non reddunt poſſunt puniri
per ſubtractionem ſacramentorum: nō per ipſum ſacerdo
tem cui ſunt oblationes faciende:ne videatur ꝓ ſacramē=
torum exhibitione aliqͩd exigere : ſed per ſuperiorem ali=
quem. Hec ille. Sed queritur quante quantitatis debet eſ
ſe oblatio vel cuius ſpeciei? Rn̄.idem:ꝙ quo ad talia in vl
timis duobus caſibus remanet oblatio quodammodo vo=
luntaria ſcilicet quo ad quantitatem et ſpeciem. Alicubi
em̄ offertur panis ⁊ vinū.alicubi aīalia.alicubi pecunia.
alicubi candele ⁊ ſimilia. D ¶Queritur cur ſolis ſacer
dotibus debeantur oblationes? Rn̄.thom̄. dama.papa.diſ.
x.q.j.oblationes q̄ intra eccl'iam offerunt̄ tm̄modo ſacerdo
tibus q̄ quotidie dn̄o ſeruire vident̄ lz comedere ⁊ habere.
Et rō eſt pma:qꝛ ſacerdos quodammō conſtituitur ſeque=
ſter ⁊ mediꝰ inter ppl'm ⁊ deum.ſicut de ipo Moyſe legitur
Deuto.v.Ego inquit ſequeſter ⁊ mediꝰ fui inter deū/⁊ vos
Et iō ad eum ꝑtinet diuīa dogmata/ ⁊ ſacramenta exhibe=
re ꝑpl'o. Scd'a:ea q̄ ſunt ppl'i puta ꝑces ⁊ ſacrificia ⁊ obla=
tiones ꝑ eum dn̄o debent exhiberi.ſm̄ illud Hebreo.v.Om
nis pontifex ex homibꝰ aſſumptus pro homibꝰ conſtituitur/
in his q̄ ſunt ad deum:vt offerat dona ⁊ ſacrificia ꝓ peccatis
Et ideo oblationes que deo in populo exhibētur ad ſacer=
dotes pertinent.non ſolum vt eas in ſuos vſus conuertant

verumetiam vt eas fideliter diſpēſent.partim quidem ex=
ponendo eas in his que pertinent ad cultuz diuinum.par=
tim vero in his que pertinent ad ꝓprium victum. qꝛ qui al
tari deſeruiunt cum altari participantur.j. Corinthio.ix.
partim etiam in vſus paupum q̄ ſunt quantum poteſt de
rebus eccl'ie ſuſtentandi. qꝛ et dn̄s in vſus paupum locu=
los habebat.vt dicit Hiero.ſup Mat. Ea autem que dātur
alias pauperibus:nec ſunt ꝓprie ſacrificia nec oblationes
licet dentur ꝓpter deum:quia non immediate deo offerun
tur. E ¶Queritur qualiter ſint oblationes dande? Rn̄.
dn̄s Alber.ſup miſſam Oblatio exterior debet eſſe vtilis va
lore. Pinguis deuotione. Oblata in charitatis dilectione/
⁊ munda in acqͥſitione. Utilis qͥdem vt poſſit miniſtris dei
cōuerti ad vtilitatem.Un̄ Malach.j.Male offerre dicitur q̄
debile offert.Similiter q̄ falſam monetam offerūt. Pingue
autē vt plus de cordis deuotione ꝓcedat q̄ꝫ de manu.ſicut
vidua duo era. Lu.xxj.Munus em̄ extrinſecum:recognitio
debet eſſe cenſualis vt ipe qui offert munus recognoſcat ꝙ
dominꝰ deus in ipm habeat dominium/cui animā/ corpus
⁊ res ſubdit.Simile fctm̄ eſt in temporalibꝰ. Lu.ij.vbi di=
citur quēlibet dediſſe denariū cenſualem imperatori roma
nor. Poſſumꝰ etiā intendere ꝑ oblationē.ſacerdotis ꝓmo=
tionē ꝓuite accōmodis. Reuerentiā exhibendā ſancto:cuiꝰ
ſolennitas agit̄ ad ꝑfectum viui vel mortui ꝓ quo miſſa va
lebit De deuota oblatione dicitur Eccl'ia.vij.De negligē=
tia purga te cum paucis.vbi glo. Quamuis parua obliga=
tio ſit multorum delictorum purgat negligentiam. Super
que Tho.ſecunda ſecūde.q.lxiij.ar.iij.ſic dicit. Parua obla
tio cum humili mente ⁊ pura dilectione facta(vt ibidem di
citur)non ſolum purgat pctā venialia:ſed etiam mortalia.
De.iij.Matthei quinto. Si offers munus tuum ad altare/
⁊ ibi recordatus fueris ⁊c. De.iiij.prouerb.iij. Honora do=
minum de tua ſubſtantia. Et ſecundum Thom̄.vbi ſupra
oblatio tripliciter vitiatur ⁊ refutatur. Pͥo ſi merces me=
retricis eſt/propter ſcandalum. ne eccleſia videatur foue=
re peccata ſi de lucro peccati oblationem recipiat. Secun
do:de illicite acquiſitis.quia de tua ſubſtantia eſſe debet.
Tertio ſi oblatio vergat in detrimentum alterius:vt ſi fili
us offerat de quo patrem nutrire debet: qͦd improbat chri
ſtus Matth.xv. F Tertio de decimis queritur de quibꝰ
rebus ſint dande? Reſpondetur ſecundum doctores ꝙ de ꝑ
ſona propria ſi eſt conſuetum. Et de rebus proprijs extrin
ſecis ſecundum ꝙ conſuetudo iubet. Unde dicit Thom̄.
quotl'.ij.q.iiij.arti.iij. Nulla cōſuetudo contraria ſoluit ho
minem ab obligatione reddendi decimas. quia hec obliga

tio fundatur ſuper ius diuinum/et ſuper ius naturale.Un
de ſemper tenentur homines reddere decimas ſi eccl'ia exi=
gat etiam contraria cōſuetudine non obſtante. ⁊ in terris in
quibus eſt conſuetudo ꝙ decime ſoluantur:ipſa conſuetudo
quaſi expoſtulat decimas. Unde peccaret qui non redderet.
Sed in terris in quibus non eſt conſuetudo communis ꝙ de
cime dentur/⁊ eccleſia non petit videtur eccl'ia remittere vl̄
diſſimulat .alias homines italie ⁊ orientalium partium dam
narētur vbi decimas non ſoluunt. Hec Tho. Et poſtq̄ꝫ proba
uit ꝙ in ſimili Apoſtolus non poſtulauit victum ab his qui=
bus predicabat propter ſcandalum tollendum.addit Thom̄.
Rectores inquit eccleſiarum nō bene facerent/ ſi in terris ta
libus decimas exigerent/ in quibus non eſt conſuetum dari:
quando probabiliter crederent ꝙ ex hoc ſcandalum naſcere
tur. Hec ille H ¶Dubitatur vtrum paup̄ teneatur ſolue=
re decimas diuiti ſacerdoti? Reſpondetur ſcd̄m Tho.quotli.
vj.q.v.ar.iiij. Reddere debitum eſt actus iuſtitie/ ⁊ ideo ad
hoc ꝙ alicui reddatur quod ei debetur: non refert vtrum ſit
diues vel pauper. Decime autem ſacerdotibus debentur in
cōmuni quidem ſecundū ius naturale. naturalis enim ratio
dictat ꝙ illi qui pro populo in ſpiritualib[9] laborant:a popu=
lo ſtipendia ſue accipiant ſuſtentationis. Et ſcd̄m hoc etiaꝫ
in nouo teſtamento eſt iure diuino ſancitum. Nam.j.corint.
ix.domin[9] ordinauit his q̄ euangelium annūciant/ vt de euā=
gelio viuant. In veteri autem teſtamento quantitas fuit de
terminata/ ſcilicet decima. ⁊ idem ſtatuit eccleſia in nouo te
ſtamento ſoluendum.Unde cum ſacerdotibus decime debeā
tur tam de iure naturali/q̄ꝫ diuino.⁊ etiam ex ſtatuto eccl'ie:
q̄uis ſacerdos ſit diues:nihilominus pauper tenetur ei de=
cimas ſoluere. Sed dicis/alias habet vnde ſuſtentetur : cur
ergo ſibi dabitur? Reſpondetur primo ꝙ decimarum ſolutio
etiam propter pauperes eſt inſtituta ſuſtentandos:ſed his ſa
cerdos prouidere debet de decima.Secundo qd̄ effectum eſt
alicui debitum per ſtatutuꝫ eccleſie:nihilominus ei debetur
quamuis ſit diues.Qui enim in ſimili emit rem aliquam: de
bet ſoluere tantum quantum valet: ſiue a paupere ſiue a di=
uite emat.Addit Raymundus in ſumma. Clerici habentes
ſufficiens patrimonium vel redditus:recipientes adhuc de=
cimas: ſi tales deſeruiunt eccleſie:et decimas percipiunt nō
vt eas in malos vſus : ſed in pios conſumant : non peccant.
alias ſacrilegium committunt.decimaſexta queſtione prima
quoniam. Alie difficultates he ſunt/ ſcilicet an laici ſine feu
do poſſint decimas habere:ſed hoc ad preſens relinquo.

¶Capitulum octauum de veneratione imaginum ⁊ reliquijs ſanctorum. A

SExtum mandatū eſt negatiuū:ſicut ⁊ ſequen
tia. Nō habebis deos alienos coraꝫ me. Cō
tra hoc facerent qui etiā ſine imaginibus ſo
leꝫ aut lunā vel aliquid aliud ꝑ deo colerēt
ſicut quidā fecerūt. Sed hic error etiā inter
paganos multos extictus eſt: ideo nihil de
iſto iā opus eſt dicere. B Sed cōſequen
ter ſeptimo mandat̄ ꝙ nec imagines deoruꝫ
habere debemus eas venerādo deitatis cultu. Cōtra hoc fa
ciunt imaginibus abutētes. Unde quia hic monemur adora
re deū:⁊ cauere ab imaginū cultu malo:ideo hic tria viden=
da ſunt. Primo de inſtitutione imaginū. Scd̄o de veneratio=
ne reliquiarū. Tertio verſus quas mūdi partes adorare de=
beamus. Pro primo notandū ꝙ adorare eſt ſe totuꝫ adorato
ſubijcere propter eminentiā virtutis ⁊ ſanctitatis totāq̄ꝫ ſpē
in ipſum ponere:vnde ⁊ cultus ſiue ſeruit[9] dr̄ ⁊ ſic deo cōpe
tit ſoli.nā ſine eo nihil poſſumus. Joh.xv. Uenerari vero ſan
ctos poſſum[9]/nos eis ſubijciendo tanq̄ꝫ dei amicis ⁊ noſtris
interceſſoribus/⁊ hec ſpecies eſt ſuffragij. Sed diceres. Cur
faciūt chriſtiani imagines cōtra illud preceptū. Nō facies ti
bi ſculptile? Rn̄.primo ꝙ deus abſolute non prohibuit fieri
imagines.q2 iuſſit cherubin effigiari obūbrātia propiciato=
rium. Exo.xxv. Sed prohibuit modo qui ſequitur :ſcilicet nō
adorabis ea neq̄ꝫ coles ea:nō videlicet ſicut gentiles qui pu=
tabant aut aliquid diuini in imagine eſſe/aut creatum quid
deum effigiare. C Fuit tamen in veteri teſtamento prohi
bitū fieri imagines maxime dei. Tum propter pronitatē po=
puli ad idolatriam pro tūc/et inter idolatras commorantis.
Tum etiam quia deus nondum homo factus fuit .vnde nec
effigiari debuit]:hodie autem introductus eſt vſus imaginū
Primo a chriſto qui ſuam imaginē Abagaro regi panno im=
preſſam miſit:vt refert Euſebius in eccleſiaſti.hiſto. Et Da
maſius lib.ſentētiarū ſuarū. Secūdo ab ap'lis.nā tp̄e eorum
hec fuerūt. Unde Lucas imagines virginis Marie/⁊ filij ei[9]
ſculpſiſſe legitur. Et ap'lorū tp̄e ſanctus Seruacius imaginē
chriſti crucifixi ſecum detuliſſe reperitur in ſua hiſtoria.
Tertio a cōtinuato ritu eccleſie:que approbationem imagi=
num i cōcilio romano fere mille epiſcoporū congregato diffi
niuit. D Sed cur inuēte ſunt? Rn̄. ſm̄ Tho.in.iij.diſt.ix.
Triplici de cauſa ſm̄ tres partes imaginis anime. Ex parte
memorie ad frequentem recordationē ſalutis noſtre ⁊ inſtru
mentorum ſalutis. Ex parte intellectus/ad informationem
rudium qui litteras ignorant qui docentur imaginibus lo=
co literarū. Ex p̄te volūtatis/ad maiorē excitationē deuotio
nis. Plus ei mouēt viſa q̄ꝫ audita. Et ſic iſtitute ſunt. ꝑpt̄ me

morie labilitatē/intellectus ruditatē/⁊ affectus tarditatē
Itē notanduȝ ꝙ ſm doctores cōiter diſt.ix.tertiū adoratur
deus in quibuſdā ſignis latria/puta euchariſtia/ imagine
crucifixi/imagine crucis/⁊ in ſcriptura ſacra:potiſſime in
euāgelio poſſet a prudēte adorari. Ueneramur etiam ſan-
ctos in quibuſdā dulia:vt in imaginibus ſanctorū aliorū
eccleſijs/altaribus/reliquijs ⁊ ſimilibꝰ. E ¶Quo ad
ſecundū. Cur venerāde ſunt reliquie ſanctorū? Reſpondet
ſecundū Damaſce.in hiſt. Barlaā vbi recitatur de ꝓceſſio
ne ſanctorū patruȝ portantiū reliquias ꝙ quadruplici de
cauſa. Primo vt ex veneratione eorū auxiliū ſentiamꝰ. Se
cūdo vt exempla eorū quorū ſunt/hic imitemur. Tertio vt
requiē patrie vbi anime eorū ſunt/ſperemus. Quarto: vt
nos in puluerē redigēdos memoremur. F ¶Quo ad
tertiū ſm Tho. vbi ſupra. Ad orientē adoramus/⁊ altaria
cōſtruuntur quintuplici de cauſa. Primo in ſignū ꝙ a chri-
ſto eſt noſtra illuminatio q̄ eſt lux mūdi:ſicut ſol eſt ab oriē
te. Scdo q2 oriens eſt nobilior pars orbis:in ſignū nos ibi
vertimus:ꝙ credamꝰ oīa nobis a deo cōferri/⁊ nobiliora
vt gratuita immediate. Tertio ſicut motus incipit ab oriē
te per angelū:ita oīs noſtra actio a deo. Quarto q2 para-
diſus eſt ibi a quo cecidimꝰ/ideo memoremur vt in celi pa
radiſum ītremꝰ. Quīto q2 ab oriēte ad iudiciū veniet xp̄s.

¶Capitulū.ix.de ſpeciebꝰ ſuperſtitionū:⁊ de grauitate
peccati huius:ac de remedijs licitis ⁊ illicitis.⁊ quibus
ex cauſis demones ſciant futura ⁊c. A

OCtauo prohibetur hic oīs ſupſtitio/ diuinatio/
⁊ ſimilia:in quibus illud qđ a ſolo deo vel a ſctis
expectare debemus:a creaturis illicite requi-
rimus. Nō inquit adorabis ea neq3 coles. Cir-
ca hāc materiā videndū. Primo de ſpeciebꝰ ſu-
perſtitionū. Scdo de grauitate huiꝰ peccati. Tertio de re-
medijs licitis ⁊ illicitis. B Quo ad primū ſcdm Iſido-
rum.viij.ethimo.⁊ ſcdm Thom.ij.ij.q.xcij. Superſtitionis
ſunt capitales.xiiij.ſpecies. Prima eſt phitonū hoīȝ/vide-
licet in quibus demō loquitur. Ad quā reduci videtur pu-
tantes ſe localiter ad herodianā traduci. Itē q̄dā mulie-
res in q̄tuor tp̄ibꝰ extaſim per demonē patiētes. Scda eſt
ſomnia habentiū ⁊ deceptorie ibi iudicantiū. Tertia ma-
thematicorū:qui ſcdm natiuitates hoīm/⁊ ſcdm influxus
celeſtiū iudicāt diffinitiue de volūtatibus humanis. nam
mathematici iudicant ſcdm cōſtellationes. Quarta ſorti-
legiorū. Quinta ariolorū/id eſt in aris idolorū reſponſa dā
tes. Similiter geomātici ī terreſtribus iudicātes:vt in in-
ſpectione vnguis/calibis politi/ſpatula/manu/⁊ ī ſilibus:

futura vel ſecreta predicētes. Sexta auguria practicātiū
auditu ſc3 ⁊ cantu/⁊ volatu/⁊ motu auiū iudicantiū. Septi
ma carminatorū per verba/⁊ exorciſtarū/demones ⁊ illici
te ſerpētes adiurātes. Octaua fit ꝑ remedia ſuperſtitioſa
alia pro ſanitatibꝰ/vel alijs exercēdis.vt in ligaturis/ver
bis inordinatis/vel inuſitatis caracteribus ⁊ hmōi. No-
na auruſpicū/id eſt horarū/⁊ dierū vani inſpectatores. De
cima necromanticorū:id eſt mortuos ſuſcitātium.vt.j. Re
gum.xxviij. Et hodie ex dubio fidei morituros ad redeun-
dum inuitantiū. Undecima eſt transformantiū ſe vel alia
in ſimilitudines aīalium/vt in lupos ⁊ beſtias alias. Duo
decima fortunā inculpātium/aut euſortuniū. Tertiadeci-
ma artē illicitā addiſcentiū.vt diuinationes/artē notoriā
⁊ ſi que ſunt ſimiles. Quartadecima maleficorū qui nitū-
tur immutare corpora a ſanitate certa/generationē impe
dire/animū in amorē vel odiū concitare/⁊ his ſimilia. C
Quo ad ſecundū de grauitate huius peccati:notandū hoc
primo. Prohibitum eſt in ſacra ſcriptura multiplici pena
etiā ſub pena mortis anime ⁊ corporis. Unde Leuiti.xix.
Anima que declinauerit ad magos ⁊ ad ariolos ⁊ fornica
ta fuerit in eis ponā faciem meā contra eam:⁊ interficiam
eā de medio populi mei. Item ibidē.xx. Uir ſiue mulier in
quibus phitonicꝰ vel diuinus ſpiritus fuerit moriatur. la
pidibus obruēt eos.ſanguis eorū ſit ſuper eos. Unde pro-
pter hoc peccatū Ochozias infirmꝰ mortuus eſt.iiij. Regū.
primo. Et Saul.j. Paralipo.x. Itē ſcdm canones. Si diui
natorum ⁊ maleficorū peccatū occultū ſit:imponitur peni-
tētia.xl.dierū. Extra eodē cap.j. Si notoriū:euchariſtia de
negatur.de cōſecra.diſt.ij.ꝑ dilectione. Si ſit clericus:de-
ponēdus eſt.⁊ in monaſterio detrudēdus. Si laicus/ excō-
municādus.xxvj.q.v.nō oportet. Tales etiā infames ſunt
⁊ qui ad eos cōcurrunt.vnde nec ad accuſationē debēt ad
mitti.ij.q.viij. Quiſquis nec. Itē tales ſcdm leges debent
plecti pena capitis. Et ſi accedāt ad domū alteriꝰ: debent
cremari:⁊ bona eorū oīa debēt publicari.C.de maleficis.
l.nemo.l.culpa.⁊.l.nulla. Cōtra oēs diuinatores ⁊ malefi
cos iura ciuilia ſeuiſſima ſūt. Unde lib.ix.C.de maleficis
⁊ mathematicis:⁊ ceteris ſimilibꝰ vt dicit Azo in ſumma.
Diuinātes circa ſomnia vel in garritu auiū:⁊ in ſimilibus
talibus nō permittitur ad limē alterius accedere: alioq̄n
concremātur/nec aliquis debet eos ſuſcipere vel cōſulere.
Alioquin deportatur in inſulā/ ⁊ omnia bona publicantur
Qui anteȝ arte magica vite innocentū inſidiātur:animos
mulierū ad libidinē flectūt :hi beſtijs ſubijciūtur. vt.l.mi-
liti. Itē nemini permittitur diuinare:alioquin ſupplicium

capitis feret gladio vltore ꝓſtratus.vt in ſupradictis legibꝰ
patet. Itē beatus Auguſt.dicit:⁊ habetur.xxvj.q.vij.nō ob=
ſeruabitis:vbi enumeratis multis ſuperſtitionibꝰ ſic cōclu=
dit.Qui has ⁊ quaſcūꝙ diuinationes/aut fata/aut auguria
obſeruat/aut attēdit/aut cōſentit obſeruātibꝰ/aut talibꝰ cre=
dit:aut ad domū eorū vadit:aut in ſuā domū introducit/ aut
interrogat:ſciat ſe fidē xpianam ⁊ baptiſmū ꝑuaricaſſe:⁊ pa
ganū⁊ apoſtatā ⁊ dei inimicū:irā dei grauiter ineternū incur
rere:niſi eccl'iaſtica penitētia emēdatus deo recōcilietꝛ. D
Sed dubitatur an ſemꝑ ſit pctm̄ mortale talibꝰ eſſe implica
tum:ꝛ Rn̄deo ſm̄ quoſdā ꝙ actū diuinationis ⁊ hm̄oi poteſt
quis tripliciter exercere. Primo ſic:ꝙ credat ꝑ illū actū rea=
liter aſſequi qđ intēdit.puta alicuius amorē/ vel furti reuela
tionē/vel futuri euētus precognitionē de cōtingētibus. Cer
tum eſt ꝙ qui talia credit cōſequi poſſe per actū illū:oportet
ꝙ credat in illo actu aliquid exiſtere diuini numinis:que a
deo ſolo expectare debemꝰ:aut que ſoli deo cōueniūt:vt im=
mutare voluntatē/aut contingentia futura certitudinaliter
predicere.Et tūc talis fidē abnegat.vt in auctoritate Augu.
immediate tactū eſt.Et ſic de grauiſſimis peccatis mortali=
bus vnū eſt.qꝛ fidē tollit debitam.Secūdo modo ſic fieri pōt
ꝙ licet aliquis nō credat per actū illū realiter aſſequi quod
intendit:tn̄ vult curioſe experiri vtrū aliquid efficacie ſit in
tali actu vel nō.Et hoc iterū eſt peccatū mortale minus pri=
mo. Ratio eſt qꝛ talis eſt dubius ⁊ fluctuās in fide: poſtq̄ cō
tra veritatē ⁊ firmitatē fidei ꝓponit experiri talia/ que ſcit
vel ſcire deberet ꝑ fidē catholicā eſſe reprobata. Tertio mo=
do ſi ex ſola leuitatevel ſimplicitate hoc exerceat:nihil tamē
in hoc credēs eſſe virtutis ⁊ efficacie:nec etiā experiri inten
dit an in hoc aliqua efficacia exiſtat/ſed ſolū leuitate ⁊ ſim=
plicitate hoc facit.Et hoc videtur quibuſdā eſſe veniale pec
catū/maxime apud laicos⁊ idiotas. Sed quantū ad clericos
qui tenētur hoc ſcire iure prohibitū:ſemper eſt mortale pec
catum:Qui excōmunicādi ſunt ſcd̄m iura.Excōicatio autē
a iure ſolū pro mortali infligitur. E Quo ad tertiū dubi=
tatur:que ſunt remedia licita homini pro adeptione bonorū
quorūcunq̄/⁊ pro euitādis malis q̄buſcunꝙ:ꝛ Rn̄.dnꝙ. Pri=
mo faciat homo id quod poteſt ex propria induſtria/ex pro=
pria potētia/⁊ virium ſuarum exercitatione. Quod Apoſto=
lus.j.Corinthi.ix.iubet dicens.Abūdetis in omne opus bo=
num.Secūdo homo recurſum habeat pro conſilio ad alios
homines qui ſunt in hoc prudentiores:⁊ ſuper hoc imploret
auxiliū potentioris.vt cum perito in arte medicādi:ſi eſt in=
firmitas naturalis. Ideo Eccleſiaſti.xxxviij. Honora medi=
cum propter neceſſitatem.etenim eū creauit altiſſimus ⁊c.

a deo enim eſt omnis medela. Tertio ſe commendet preci=
bus iuſtorum huius vie.Unde Eccleſiaſti.xxxvij. Cum viro
ſancto aſſiduus eſto/quemcunꝙ agnoueris obſeruantem ti=
morem dei/cuius anima eſt ſecundū animam tuam.Quarto
deuote inuocet ſanctos patrie.de quo Iob.v.dicitur.Uoca ſi
eſt qui tibi reſpondeat/⁊ ad aliquem ſanctorum conuertere.
Quinto ad deum immediate pro adiutorio recurrat humili=
ter.Sicut in veteri teſtamēto ſancta virgo Sara fecit Tho=
bie.iij.que ait. Hoc pro certo habet om̄is qui colit te: quia vi
ta eius ſi in probatione fuerit coronabitur.Si autem in tri=
bulatione fuerit:liberabitur.⁊ ſi in correptione fuerit:ad mi
ſericordiam tuā peruenire licebit. Et Ioſaphat rex iuda in
tribulatione inimicorum exiſtens.ij. Paralipome.xx.ait cū
ignoramus quid agere debeamus:hoc ſolum habemus reſi=
dui vt oculos noſtros dirigamꝰ ad te. Et ſi intētum non adi=
piſcitur quis per primā viam:addat ſecundam/⁊ ſic ſi opor=
tet tertiā vſꝙ ad vltimā. Q ſi perſeuerauerit:⁊ ſi ad ſalutē
eſt/vtiꝙ exaudietur/aut in propria petiti forma/aut in equi
ualenti. Exempli gratia. Si vis carere vicio / aut occaſione
eius/aut habere virtutes/deuotionē/⁊ huiuſmodi ſpiritua
lia bona/ſiue habere temporalia/vel carere malis huius vi=
te aliquibus:primo primum arripe. Secūdo adde ſecundū.
ſic conſequēter. Sed alia remedia querere ſuperſticioſa illi=
citum eſt. Sunt autem tria quibus nō prohibemur vti in re=
medium. Primo herbis/lapidibus/⁊ ſimilibus:que natura=
lem habēt virtutem/de quo ratio ſecūdum naturales ⁊ me=
dicos reddi poteſt.Unde beatus Hieronymus dicit ⁊ ponitꝛ
xxvi.q.vij. Demonium ſuſtinēti licet petras ⁊ herbas habe=
re:ſine incantatione. Item verbis ſacris que alicuius aucto
ritatis ſunt/⁊ alijs ſacris rebus.Unde ſi aliquis colligat her
bam medicinalem cū ſymbolo diuino/vel oratione domini=
ca/vel ſcribat in charta ſymbolū vel dominicam orationem/
⁊ ponat ſuper aliquē infirmū/ vt ſic in iſtis tantū deus crea
tor omnium honoretur:non reprobatur/ dūmodo nulla alia
ſuperſtitio admiſceatur.vt habetur ex conſilio Martini pa=
pe.xxvi.queſtione.v.non liceat. Tertio in ieiunijs/orationi=
bus/elemoſinis/⁊ alijs operibus que ſunt de genere bonorū
que certum eſt placere deo. F Sed dubitatur vnde male=
ficia efficaciam habeant:ꝛ Reſpondetur ex quinꝙ. Primo ex
parua confidentia quam homines habent in deum:ideo per
mittit eos a demonibus impediri.ſecundum illud ps. Quo= ps.xc.
niam in me ſperauit liberabo eū/ſcilicet iuſtū. Et per argu=
mentū a cōtrario ſenſu qui non ſperant in deū/ demonis po=
teſtati relinquūtur. Secūdo ex errore qui in hoībus eſt: cuiꝰ
pena frequēter eſt effectus maleficij. Sm̄ illud Roma.j.Cum

cognouiſſent deū:non ſicut deū glorificauerunt ⁊c.⁊ obſcu
ratū eſt inſipiens cor eorū.Tertio vt fides ꝓbetur bonorū
ſm̄ Augu.quod probat ꝑ illud Deutero.xiij. Si ſurrexerit
in medio tui ꝓpheta/aut q̄ ſomniū ſe vidiſſe dicat:⁊ p̄dixe
rit ſignū:aut portentum/⁊ euenerit quod locutus eſt: ⁊ di=
xerit tibi:eamus ⁊ ſequamur deos alienos quos ignoras/
⁊.ſeruiam⁹ eis:non audias verba ꝓphete illius aut ſom=
niatoris.Quia temptat vos dn̄s deus:vt palā fiat an dili=
gatis eum aut non. Quarto ꝓpter pactum expreſſum vel
tacitum cū demonibus initum ⁊ ſocietatem:qualiter fit in
omni ſupſtitione.vt dicit Augu.de doctrina xp̄iana. lib.ij.
que ſocietas omni(vt ibi dicit)penitus fugiēda eſt xp̄iano
Quinto ex deſiderio diaboli/ qui conat̄ continue decipere
nos.j.pe.v.Aduerſarius veſter diabolus:tanq̄ꝫ leo rugiēs
circuit/querens quē deuoret: cui reſiſtite fortes in fide.
§ Dubitatur iterū quibus ex cauſis demones ſciant fu=
tura interdū:⁊ vnde tam miros effectus poſſunt/ cum de⁹
ꝑmittit efficere? Rn̄o.ſcd̄m Aug..lib. de natura demonum
aſſignando ſententialiter.vij.cauſas/nō ꝙ futura ↄtingen
tia ſciāt:ſed cōiecturant ꝓbabiliter.Prima quia vigēt ſub
tilitate naturali plus q̄ꝫ homines.Secūda.plura ſciunt q̄ꝫ
nos propter experientiam temporū.Tertia propter celeri=
tatem motus demon multa futura predicere poteſt: que
hominem latent.Quarta.nam potentia(cum deus permit
tit)poſſunt morbos immittere/⁊ hos predicere. Quinta ꝑ
ſigna futura poſſunt predicere ſubtilius q̄ꝫ medicus vidē=
do pulſum ⁊ vrinam. Nam ſicut medicus videt per ſigna
aliquid in infirmo quod homo ſimplex non videt:ita demō
quod nullus homo naturaliter videt. Sexta ex ſignis que
procedūt ab animo hominis:ↄiecturāt ea que ſunt vel erūt
in anima aſtutius prudenti viro. Sciūt em̄ qui inſtinctus
eorum ſunt veriſimiliter ſecuturi.Septima/acta propheta
rū ⁊ ſcripta noſcūt:ex quibus futura p̄dicere poſſunt. Et
hec tanguntur.xxvj.q.iiij.cap.Sciendum.

¶ Capitulum decimum. de falſa tranſlatione
hominum:⁊ ſomnijs:⁊ de ſortibus ⁊c.

Quo ad primū modū notandū ꝙ prout habet̄
xxvj.q.v.Epiſcopi ex cōcilio acq̄renſi.tales
perſone nō transferunt̄ a demone localiter
ad loca in quibus dicūt ſe fuiſſe:ſed ip̄e Sa=
thanas cū mentem cuiuſq̄ꝫ mulieris ceperit
⁊ hanc per infidelitatem ſibi ſubiugauerit:
illico transformat ſe in diuerſarum formarū ſpecies:⁊ men
tem quam captiuam tenet in ſomnis deludens modo per
leta/modo per triſtia:imaginarie ſolū deducit nō veraci=

ter. Et cū ſola anima hoc patiatur infidelis: hec nō in aīo
ſed in corpore euenire opinatur. Exēplum refertur de ve=
tula:quā cū cōuertere nō poſſet frater predicator: ad hanc
ex cōdicto venit frater qn̄ in cubella ſe tranſiturā dixit ver
ſus dn̄am Herodiadē vel venerē. Nā protunc vetula ſine
motu locali dormire cepit/ et cū iam ſe ſomniaret verſus
Herodiadem vehi/ et manus leta proijceret: verſum eſt ex
motu vas/et vetulam cū cōfuſione ad terrā proiecit. Eadē
de cauſa ficta ſunt interdū et imaginaria ſolū/ quē do que=
dam in quattuor temporib⁹ ſe in raptu dicunt videre ani
mas purgatorij/ ⁊ plura alia fantaſmata. Nec mouere de=
bet ꝙ quarūdam vetularum pedes protunc aduſti nō ſen=
tiunt ignem: quia demō fantaſmata in imaginatione mulie
ris tanto incēdere poteſt:vt anima extra nihil ſentiat. Exē=
plum de habentibus morbū caducū qui etiā aduſtionē non
ſentiunt in infirmitate ſua.quia anima in interiorib⁹ paſ=
ſionibus vel dolorib⁹ preſſa:extra non ſentit ignē. Item na
turaliter quidam (ſpecialiter mulieres quedam) faciliter
ex imaginationibus poſſunt rapi ad intra: adeo vt non ſen
tiant exteriora: vt ponit exemplū Auguſt.xiiij. de ciuitate
dei.cap.xxiiij. de quodam reſtituto nomine. qui ad modi=
cum alicuius gemitum ſe ad interiora cōuertere poterat:
vt nec voces/nec pūcturas/ nec vellicantes ſentiret immo
tanq̄ꝫ in defuncto null⁹ anhelitus ſentiebatur. § Quo
ad ſecundum de ſomnijs:notandū ꝙ raro aliquis debet te
nere de ſomnis/et iudicare. Interdum tamen poteſt/ et de
aliquibus debet. Primum patet.quia cauſe ſomniorū ſunt
tam varie ꝙ pauci ſciant a quo fiant. Nam ſm̄ Greg.libro
iiij.dialo. aliquando fiunt plenitudine ventris. Aliquan
do ventris et capitis exinanitiōe: et hec experientia didi=
cimus. Aliquādo demonū illuſione. Eccleſiaſt.xxxiiii. Mul
tos errare fecerunt ſomnia. Aliquando dei reuelatione.
Gene.xxvij. ait Joſeph. Audite ſomniū meum quod vidi.
Aliquando cogitatione naturali/ ſimul et illuſione. Unde
eccl's.v. Ubi multa ſunt ſomnia:multe ſunt vanitates. Et
ſupra. Multas curas ſequūtur ſomnia. Aliquando fiunt co
gitatione/ſimul et reuelatione dei. Danie.vij. vbi oſtendi=
tur ꝙ ſomniū Pharaonis cepit a cogitatione/ et termina=
batur in reuelatione. Quidā tamē aliqualiter ſed caute iu
dicare poſſunt interdū de ſomnijs. vt ſi poſt ſomniū de cru=
ce/aqua vel calice expertus es tibi tribulationeꝫ ſepe ſub
ſecutam:timere potes ꝙ eueniat. Et patientia/ et oratio=
ne/et alijs te contra temptationeꝫ preparare: ⁊ forte ideo
de⁹ reuelauit. Similiter ſi de extremo iudicio te ſomnias
damnatū: poſtea ſcrutare conſcientiā. Sed nunq̄ꝫ curāda

ſunt ſomnia de theſauris inueniendis. De inimico inuadē
do et ſimilibus. ¶ Poſſunt autē quintupliciter vt dicit
Thom̄. ſomnia ſigna eſſe futurorū. Primo qn̄ eſt cauſa effe
ctus futuri. vt quia ſomniaſti te iturū ad eccleſiā certā: idō
poſtea vadis. Secundo ſomniū eſt ſignū futuri: cuius cau
ſa in ſomniante eſt. vt colera preſſus ſomniat de nigro: ⁊ ſic
vtuntur medici ſomnijs. Tertio interdum a caſu euenit de
quo quis ſomniauit. vt de igne ſomniaſti et eadem die a ca
ſu domus incineratur. Quarto quando impreſſio aeris vel
celi corpus dormiētis alterat/ſequitur interdū ſimile ſom=
nium. vt ſi aer vel celum eſt diſpoſitū influere humide cor
pus facit ſomniare animam de pluuia. Et eſt hec commu=
ne in formica/muſcis/pulicibus/et gallo/et in brutis alijs:
que ex talibus immutātur. et iudicant prudentes ex talibꝰ
quoſdam euentus naturales. Quinto quando ab angelis
bonis vel malis influxus aliquis de futuro recipitur. ta=
men qui haberet de ſomnio diſcretionem ſpiritū/que eſt ſꝫ
apl'm. j. Cori. xij. gratia ſpecialis ſpiritusſancti iudicare poſ
ſet et deberet de ſomnio. vt ſancti et ꝓphete ſancti (inquit
Grego. vbi ſupra) viſiones et reuelationes quodā intimo
ſapore diſcernunt: vt ſciant quid a bono ſpiritu percipiāt/
vel quid ab illuſore patiantur ¶ Quo ad tertiū notan
dum eſt ꝙ Gene. j. dixit deus. Fiant luminaria in firmamē
to celi. ⁊ diuidant diem ac noctē. ⁊ ſint in ſigna. glo. ſereni=
tatis et tempeſtatis. ⁊ tempora. glo. veris/eſtatis/autūni/⁊
hiemis. Unde primū miniſteriū quod faciunt nobis corpo=
ra celi eſt ꝙ faciunt diē ad laborandum hominibꝰ: et noctē
pro quiete noſtra. Scḋo ſeruiunt inquantū ſunt ſigna natu
raliū effectuū vt pluuie/ſiccitatis/ caloris/⁊ ſimiliū. ſed nō
ſic ſunt ſigna eorū que dependent a libero arbitrio noſtro:
ſic ꝙ aliquis ex eis iudicare poſſit hunc furē omnino fien=
dum/luxurioſum/et huiuſmodi. Nā ⁊ Ptolomeꝰ ait Sapiēs
dominabitur aſtris. Nā hec diuerſimode influūt ſm ꝙ deo
ſeruimus vel non. Unde Leui. xxvj. Si non feceritis man
data mea. ⁊c. dabo celum vobis deſuper ferreū: et terram
eneam. et conſumetur incaſſum labor veſter. Si autē in pre
ceptis meis ambulaueritis dabo vobis pluuias tempori=
bus ſuis/ et terra ginet germen ſuum. Unde ſm Thom̄. li.
iij. contra gentiles. Tria ſunt in homine/ videlicet corpus
ſeu corporalia/intellectus/ et volūtas. Item tria alia ſunt
in celeſtibus/videlicet celum/angelus/ et deus. Celū ſolū
poteſt in corpus vt illuminando/frigefaciendo/et calefaciē
do. Angelus bonus poteſt intellectum illuminare. et ma=
lus nō poteſt intellectui quicꝙ̄ imprimere. deꝰ ſolus pōt vo
luntatem vertere ad placitū. pōt etiā in intellectū et in cor

pus imprimere quicquid vult. Quicquid vltra per fata
aſtris aſcribitur de actibus ad liberū arbitrium pertinenti
bus eſt ſuperſticioſum vel ſuperſtitioni ꝓpinquum. ¶
Quo ad quartū de ſortibꝰ notandū ſꝫ Tho. ſecūda ſcḋe. q.
xcv. ar. viij. Et ſm Nicolaū de lyra ſuper illo Actuum. j.
Sors cecidit ſuper mathiam: ꝙ vti ſortibꝰ eſt ex vario euē=
tu ſeu diſpoſitione alicuius rei ſenſibilis propoſite: deter=
minare aliquod dubium vel incertum. Sicut ex feſtucis ꝓ=
poſitis: per hoc ꝙ aliquis accipit breuiorem vl' longiorem:
ſeu in proiectione taxillorū ex hoc ꝙ aliquis proijcit plura
vel pauca puncta vel ex ſimilibꝰ aliquod dubium inter ho=
mines determinatur. ¶ Secundo notādum ꝙ ſortibus
vti contingit dupliciter. Aliquando eſt malum: aliquādo
eſt bonum. Malum eſt octo modis. Primo qn̄ quis ea intē=
tione vtitur ſortibꝰ/quaſi actus humani qui requirūtur ad
ſortes vel euentus eorū ſubdantur diſpoſitioni ſtellarū. hoc
enim falſum eſſet nō carens demonū ſuggeſtione. Secūdo
quando quis expectaret ſortiū iudiciū a demonibus. quod
fit quando fiunt in quibus veriſimile eſt demonis ibi eſſe
opus. Sicut legitur Eze. xxj. ꝙ rex babilonis ſtetit in biuio
in capite duarū viarum cōmiſcens ſagittas interrogabat
ydola: extra cōſuluit. Tertio qn̄ quis expectaret ſortialiū
actuum euētus euenire a fortuna/⁊ hoc ſolū locum habe=
ret in ſorte/ que vocat diuiſoria. vt ſi queratur iudicio ſor=
tium: quid cui ſit exhibendū/ ſiue illud ſit res poſſeſſa/ ſiue
ſit honor: ſiue dignitas ſiue pena: aut aliqua actio. et talis
ſors non videtur habere: niſi forte viciū vanitatis. Sicut
ſi aliqui nō valentes aliquid diuidere cōcorditer velint ſor
tibus ad diuiſionem vti quaſi fortune exponētes quis quā
partē accipiat vt Tho. dicit. Sed nicola. de lyra ſic dicit Si
diſpoſitio vel euētus ſortiū expectetur in fortuna tm̄: nul=
lum eſt vicium ſi mittantur ſortes ad terminandum inter
homines quis quā partem accipiat alicuius rei/et hoc ex
communi committitur conſenſu fortune. Cauſa tn̄ moti=
ua poteſt eſſe peccatum. vt ſi propter cupiditatem propriā
vel aliud vicium non poſſumus concorditer alio modo di=
uidere. ¶ Quarto quando quis expectaret ſortium iu=
dicium vel euentum ſolum a deo vel a ſanctis angelis. Et
licet hoc de ſe non ſit illicitum/quādo fieret in neceſſitate ⁊
cū reuerētia/tamē fit quadrupliciter cū pctō. Prīo ſi abſꝙ
vlla neceſſitate ad ſortes recurrat. hoc em̄ videt ad dei tē=
ptationē ptinere vt dicit Ambro. ſup luc. Qui inqt ſorte eli
gitur hūano iudicio nō deprehēdit. Scḋo ſi qs etiā in neceſ
ſitate abſꝙ reuerētia debita ſortibꝰ vtat. Uideāt tales (dicit
Beda ſup act. j.) hoc ipos aplos nō niſi collecto fratꝝ cetu/

⁊ ꝓcib⁹ ad deū fuſis egiſſe. Tertio ſi diuia oracula ad terre
na negocia ꝯuertant. vñ Aug. ad iquiſitiones ianuarij. his
qui de paginis euangelicis ſortes legunt / ⁊ ſi optandū ſit
ꝙ hoc faciant / id eſt permittendū ne maius malum fiat / vt
potius ꝙ̄ ad demonia conſulenda concurrant : tamē mihi
diſplicet illa cōſuetudo ad negocia ſecularia : ⁊ ad vite hu
ius vanitatem diuina oracula velle conuertere. Quarto
ſi electionibus eccleſiaſticis q̄ ex ſpiritusſancti inſpiratio
ne fieri debent : aliqui vtantur ſortibus contra prohibitio
nem. extra de ſortil. ca. vlt. Nec obſtat ꝙ Mathias eſt ſorte
electus. hoc enim adhuc nō erat ꝓhibitū. Itē cū reuerētia
ſpeciali ſpiritusſancti inſtinctu fiebat : quod in cōſequētiaȝ
non eſt trahendū. vnde ⁊ Beda vbi ſupra / dato ſpiritusſan
cto / ſtatim. vij. diaconi nō ſortibus : ſed electione facti ſunt.
H Sortibus tamē licite q̄s vti poteſt quintupliciter. Pri
mo qn̄ p̄fata vitat : licet vtatur ſorte in tēporalibus digni
tatibus : q̄r talia officia ordinant ad terrena diſponenda.
Secūdo in diuiſione rerū tēporalium / dūmodo vitentur vi
cia prius tacta. Tertio qn̄ neceſſitas aliqua ab electione
dignitatis eccleſiaſtice immineret. Tūc enim licitum eſt
cum debita reuerentia ſortibus diuinū auxilium implora
re. vnde Augu. in epiſtola ad honoratum. Si inter dei mini
ſtros ſit diſceptatio / qui eorū in tēpore pſecutionis mane
ant in fuga omniū / ⁊ qui eorū fugiant / ne morte eorū oīm
deſeratur eccleſia : ſi hec diſceptatio aliter nō poterit termi
nari : quantum michi videtur qui maneāt / ⁊ qui fugiant / ſor
te eligendi ſunt. Et hoc modo vſi ſunt ſortibus ſancti viri
qui in veteri ⁊ nouo teſtamento legūtur vſi fuiſſe ſortibus
ſicut Joſue achor reperit. ibidem. vij. Saul ionathā. j. Reg.
xiiij. ⁊ zacharias ſorte exijt. Luc. j. Quarto licitū eſt vt dicit
Aug. j. de doctrina xp̄iana. Si tibi abundaret aliquid quod
oporteret dare ei qui nō haberet / nec duob⁹ dari potuiſſet :
ſi tibi occurrerēt duo quorū neuter aliū vel indigentia vel
erga te aliqua neceſſitate ſuperaret : nichil tutius faceres
ꝙ̄ vt ſorte eligeres cui dādū eſſet qđ dari vtriq̄ non poſſet
De talibus ſortib⁹ dr̄ ꝓuer. xvj. Sortes mittunt in ſinū : ſed
a dn̄o tēperant. Quinto fit licite ſcḋm Inno. ⁊ hoſtieñ. pro
litibus dirimēdis in his q̄ tp̄alia ſunt : quando fit ſorte ſim
plici cum paleis vel huiuſmodi. concordat Gaufridus.

¶ Cap. xj. recapitulat ſpecies ſupſtitionū de luuis.

De alijs autem ſupra enumeratis modis ſupſti
tioſis vt melius agnoſcātur / ⁊ vitentur a fideli
bus mouebunt plures breues ⁊ vtiles q̄ſtiōes
numero. xlv. ⁊ ſoluentur. A Primo tamen no
tandū eſt ſcḋm Tho. ſcḋa ſecūde. q. xcij. ⁊. xciij.

ꝙ cum ſuperſtitio ſit religio ſupra modum ſeruata. Super
ſtitionis duo ſunt genera. idolatria ſcȝ / ⁊ diuinatio : p quaȝ
quis aut occulta / aut futura inueſtigare nititur. per pacta
aut occulta / aut manifeſta inita cum demonibus. Diuina
tio aūt vt dicit Iſidorus lib. viij. Ethimo. habet plures ſpe
cies. Et ſm tho. numerant : de quib⁹ infra dicetur diſtin
ctius. B Una eſt preſtigiū qua oculi hoīȝ preſtringunt.
Alia ſomniorū diuinatio. Tertia phitonica per quā futu
ra dicunt per viuos aut per arreptitios aut per phitones.
Quarta necromātia qua adhibitis precantationib⁹ qui
buſdā / ⁊ ſanguine : videntur reſuſcitari mortui / diuinare /
⁊ ad interrogata reſpondere. Quinta : geomātia qua in ma
teria terreſtri ſcȝ vngue / ferro / vel lapide futura prenūciā
tur per aliquas figuras vel ſigna inaīata. Uerūtn̄ ad hoc
genus pertinet diuinatio que fit ex cōſideratione eorū que
eueniūt ſerio per ꝓtractionem punctorū : ſed ibi nō fit inuo
catio demonū niſi tacita. Sexta idromantia que in aqua
idē facit. Septima aeromantia in aere. Octauo in igne pi
romantia idē facit. Nona aruſpitiū : per quod in viſceribus
animaliū immolatorū in aris demonū / idē fit ſcȝ inueſtiga
tio occultorū vel futurorū. Et p oēs iſtas ſpecies fiunt ta
lia : per expreſſaȝ demonū inuocationem. ſequētes aūt per
tacitam. Unde decima eſt matheſis q̄ ex ſideribus natiuita
tes hoīm conſiderat ⁊ diuinat futura. Undecima eſt augu
rium a garritu auiū dicta : licet ſe extendat ad motus vel
voces auiū ſeu quorūlibet aīaliuȝ / ſiue p ſternutatiōes ho
minū fiat vel mēbrorū ſaltus. Auſpiciū tamē ab inſpectiōe
auiū dictū : ad oculos ꝓprie ptinet. Auguriū vero ꝓprie ad
garritum auiū. q̄r in duob⁹ iſtis principaliter diuinatio in
auibus fieri ſolet. Duodecima eſt omē : ⁊ fit in ꝟbis / ⁊ cir
ca eadem qn̄ quis ꝟba hoīm certa intentione dicta : alia in
tētione retorquet ad futurū quod vult prenoſcere. Sicut
maximus Ualeri⁹ dicit. Oīm obſeruatio aliquo cōtractu
religioni innixa eſt : qm̄ nō fortuito motu / ſed diuina ꝓui
dentia conſtare creditur que fecit celos. Tertiadecima eſt
ciromātia. quādo alique diſpoſitiōes figurarū cōſiderant
in aliquibus corporibus viſui occurrētes / vt ex lineamen
tis man⁹ ꝯſideratis. Quartadecima eſt ſpatulamantia / et
eſt diuinatio facta in figuris ſpatule alicuius animalis.
Quintadecima ſortilegium eſt : quod fit p cōſiderationem
figurarū que ꝓueniunt ex plumbo liquefacto in aquā ꝓie
cto. ſiue ex quibuſdā cedulis ſcriptis / vel nō ſcriptis in oc
culto repoſitis / dū cōſiderat quis quā accipiat. vel etiā ex
feſtucis inequalib⁹ ꝓpoſitis / quis maiorē vel minorē acci
piat. Uel etiā ex taxillorū ꝓiectione quis plura pūcta proij

ciat: vel etiam dum cōſideratur quid aperienti librū occurrat: q̄ oīa ſortiū nomen habent. C Primo igitur q̄ritur de p̄ſtigijs: quot modis oculi hoīm poſſint deludi. Eſt aūt p̄ꝛeuidendū ꝙ p̄ſtigiū eſt ſenſuū quedā deluſio/ oculoꝝ preſertim. Et dicitur a p̄ſtringo: q̄ꝛ aciē oculoꝝ perſtringit Dicit yſido. viij. ethi. ca. ix. Ita ꝙ res videantur aliter eſſe q̄ꝫ ſint. Et vt Alexan. de hal. parte. ij. dicit Preſtigium pꝛopꝛie ſumptū: eſt illa illuſio demonis q̄ non habet cauſam ex p̄te mutationis rei/ ſed ſolūmodo ex parte cognoſcētis q̄ deluditur/ ſiue quantum ad interiores ſenſus/ ſiue quantum ad exteriores. D R̄n̄d. alexan. de hal. parte ſecūda ꝙ tribus modis in genere poteſt fieri pꝛeſtigiū. Una deluſio nanqꝫ fit abſqꝫ demonibus ⁊ artificialiter/ ſola videlicꝫ cogitatiōe hoīm oſtēdētiū ⁊ occultantiū. ſicut fit in traiectionibus per ioculatores/ vel per mimos. Alius modꝰ fit etiā ſine virtute demonū ⁊ naturaliter virtute quorūdam corporū mineraliū: q̄ qui h̄n̄t poſſunt ſm̄ quandā virtutem huiuſmodi corporibus inditā rem oſtendere vel facere apparere non ſicut eſt. vñ ſm̄ Tho. prima parte. q. cxiiij. arti. iiij. ⁊ ſm̄ alios plures: quedā herba accenſa fumigans: facit trabes apparere ſerpentes. Tertius modus deluſionis eſt qui fit per demones deo tamē p̄mittente. habēt eñ demones quandā poteſtatē ex ordine nature ſup quaſdā res inferiores: quam poſſunt exercere circa iſtas res qñ deus ſinit/ ⁊ tūc etiam res apparēt aliter q̄ꝫ ſint. E Poteſt eñ demon quinqꝫ modis aliquē illudere ꝙ iudicat rem aliter q̄ꝫ eſt. Primo modo artificiali traiectiōe. Secūdo naturali applicatione alicuius rei de quibus dictū eſt. q̄ꝛ poteſtatē habet in hoc plus q̄ꝫ homo ⁊ ſcientiā/ ⁊ cū deus p̄mittit exequi. Tertio modo poteſt in aſſumpto corpore ſe oſtēdere eſſe aliquā rem que non eſt: vt lactucā. ſicut accidiſſe videt̄ moniali: de qua refert Grego. j. lib. dialogoꝝ. vel in maſſa auri. vt de beato Anthonio factū legitur. vel lupum vt infra dicetur ſe oſtendere poteſt. Et ſic tegere rem alienā ſuo aſſumpto corpore. Quarto poteſt turbare organū viſus vt videatur res nubiloſa que eſt clara: ⁊ huiuſmodi. Sicut etiā poſt fletū lumen apparet aliter q̄ꝫ ante. Quinto modo in imaginatiuam potentiam operando tranſmutatione ſpecierum ſenſibilium ſm̄ Tho. vel humores varios mouēdo vt appareant ignea vel aquea/ ⁊ huiuſcemodi. Sicut in melancolicis naturalit̄ fit: vel in maniacis. F Queſtio ſecūda: vñ p̄ueniant res viſe: quas vidēt virgines in ſpeculis ſiue vnguibus maleficorum: ad furta ſublata ⁊ huiuſcemodi reperienda. Et cur malefici potiꝰ recipiunt virgines mares vel feminas q̄ꝫ corruptos: R̄n̄d. ſm̄ Guiller. pariſi.

in vltima parte de vniuerſo: ꝙ opere demonum fit per modum vnum vel plures precedenti dubio expreſſos. Uirgines autem tantum ad hoc idoneas demon mentitur triplici de cauſa: licet corruptis idem oſtendere valeret. Prima vt fingat falſo ſe caſtitatem amare/ quam odit. quia caſtiſſimam virginem ſumme odit que contriuit caput eiuſdē ſerpentis vnde inſidiatur calcaneo eius. Unde deus ait ſerpēti. inimicitias ponam inter te ⁊ mulierem/ ⁊ ſemē tuū ⁊ ſemen illius. ipſa conteret caput tuum: ⁊ tu inſidiaberis calcaneo eiꝰ. Geneſ. iij. Secūdo vt ſic aīas maleficoꝝ ⁊ eis credentiūꝫ decipiat: ad amicitiā demonū inclinatas p̄ infidelitatis vicium ſub ſpecie boni non ſub ſpecie mali. Tertio vt corpora ſic ledat innocentum vel minus vicijs infectorum. Nam poſtea vt per experientiam patet: tales habent viſum frequenter horribiliorem q̄ꝫ antea ex veſtigijs demonum relictis in oculis vel facie videntis. G Queſtio tertia: an veritas aliqua ſubſit his que dicuntur de mōte veneris. vbi cum pulcherrimis feminis dicuntur quidaꝫ frui luxuria et voluptate ad placitum: R̄n̄d. guiller. vbi ſupra lib. de vniuerſo ꝙ fictitium eſt totum licet demonum opere tales homines illudantur modis tactis in primo dubio: vt in veritate eis fieri videatur: quod tantum in apparentia fit. Unde refert ꝙ quidam miles ſe ſic putabat frui quadā femina luxurioſe: qui euigilans ſe reperit in luto quodaꝫ/ realiter amplecti quoddam cadauer mortue beſtie. H Queſtio quarta: an veritas ſit (quod quedam in linea rhem bigutte famant ⁊ eis credentes) de quodam monte circa Bernenſe oppidum: in quo referuntur eſſe abſcōditi in antro viri ⁊ femine deuotiſſime viuentes nullam cōmunionem habentes cum alijs fidelibus: niſi ꝙ in feſtiuitatibus p̄ ſacramētis recipiendis transferunt̄ per aera ad quoſdā ſibi notos preſbyteros in parrochijs: R̄n̄d. ꝙ demonis iſta opera ſunt p̄ut funditus inueſtigaui: ⁊ laquei innocentum ſicut in precedentibꝰ duobꝰ dictū eſt dubijs. Noui eñ quandam deuotā ſanctimonialē: quā diabolus quidā multo tēpore impugnauit etiam viſibiliter: qui hanc de monaſterio conabatur educere illeſam ſub tali de quo querit̄ mendacio: ſed mentita eſt iniquitas ſibi. Nam ipſa reſtitit de cōſilio prudentū/ ⁊ demonē nō curauit. I Queſtio quinta Quid ſentiendū eſt de nocturnis exercitibus qui aliquādo dicuntur videri/ ⁊ vnde p̄ueniant tales apparentie/ ⁊ cur apparerent: R̄n̄d. ſm̄ Thom̄. in. iiij. diſtinct. xlv. ꝙ aliquando viuentibus tales apparent. Et poteſt contingere ꝙ ſeptem modis fit apparentia talium exercituum. Aliquando opere et preſentia bonorum angelorum / ſicut heliſeo

factum eſt in adiutorium contra Syrios eum caperevolen
tes.iiij. Reg.vj. Aliquando fiunt exercitus demonũ ab eiſ=
dem viuos deludere volentes:ſicut rex demonuʒ cum ſuis
apparuit beato Martino in ſpecie chriſti martinum corona
re geſtiens pro meritis. Ita invitas patrum de quibuſdam
legitur. Item in libro dialogorum beati Gregorij de congre
gatione demonum iudicia inter ſe diſcernentium ſuꝑ reos
legimus. Aliquando fit apparentia ſanctorum in patria
exiſtentium qui propria virtute ad viuos veniſſe leguntur
eis in adiutorium.ſicut ſanctus Felix martyr/ qui ciuibus
Nolanis apparuit a Barbaris obſeſſis.⁊ idem credendum
eſſe de alijs ſanctis prout Aug.recitat libro de cura ꝓ mor
tuis habenda. Aliquando fit ab animabꝰ que ſunt in purga
torio vt ſuffragia expetant.vt beatus Grego.iiij. dialogoꝝ
probat multipliciter. Et guiller.ſimiliter. Aliquando fit ab
animabus damnatis ad eruditionem hominum/⁊ ad terro
rem. Aliquando fieri poteſt eruditione ⁊ immiſſione bono=
rum angelorum in ſpiritum viuentis alicuius ſine reali ap
parentia. Aliquando etiam fieri põt mera deceptione de=
monum/ſicut in primo dubio dictum eſt. Ex quo patet fal
ſum eſſe ꝙ damnate anime nunꝗ infernum exeant: immo
hoc aliquando fit(dicit ſanctus Tho.)ſed pro tunc dãnatio
nem ſecum ferunt.Unde dicit Tho.etiam modum quo iſte
apparitiones fiunt aſſignando.Quamuis inquit anie ſan=
ctorum/vel damnatoꝝ pſentialiter aſſint vbi apparent: nõ
tñ credendum eſt hoc ſemper accidere. Aliquãdo em̃ hmõi
apparitiones fiunt vel in dormiendo vel in vigilando/opa
tione bonoꝝ vel malorum ſpirituum:ad inſtructionem vel
deceptionem viuentium. Sicut etiam ⁊ viui homĩes aliqñ
alijs apparent/⁊ eis multa dicunt in ſomnis/cum tñ cõſtet
eos non eſſe pñtes:ſicut aug. ꝑ multa exempla ꝓbat in li.
de cura pro mortuis habenda. k Queſtio.vj. an verum
ſit ꝙ aliq̃ homĩes ſint ſilueſtres?Rñ.alber.in de aĩali.ꝙ ſic
vel ſaltem mõſtra hoĩm ſunt. Sunt em̃ in q̃ntuplici differen
tia que in ſiluis apparent in humana ſpecie. Aliqñ veri ho
mĩes rationales:ſicut plures patres ſancti leguntur in vi=
tas patrum/nudi ⁊ hirſuti quodammõ/vel tecti folijs here
miticam vitam ſoli duxiſſe. Et aliquãdo ꝓ beſtijs a tirãnis
a caſu in retibus feraꝝ capti. Aliquando ſunt mõſtra que=
dam in humana natura rõnabilia tamẽ ſicut ſatyri:qualeʒ
vidit beatus antonius cum Paulum pmum heremitam q̃
ſiuit.ſicut ſcribit beatus hiero. Ait enim ſatyrus ille ad an
tonium. Mortalis ego ſum: vnꝰ ex accolis heremi/legatio=
ne fungor gregis mei:pcamurq̃ vt cõmunem dñm ꝓ nobis
depꝑceris:quẽ ꝓ ſalute mundi olim veniſſe cognouimus ⁊ in

oẽm terram exiuit ſonus eius. Erat aũt homuntio aduncis
naribus fronte cornibꝰ exaſperatus/cuius extrema pars cor
poris in capraꝝ fines deſinebat. Aliqñ ſunt qui apparent ve
ri homines: ſed neglecti/ ⁊ velut beſtie facti ſicut hodie ſunt
circa terram galitiam in hiſpanijs inſulis homĩes domeſti=
cos fugientes velut fere:vt docet experientia. De talibus e=
tiam videntur fuiſſe mas et femina circa ſaxoniam capti per
venatores:de quibus refert alber.in de animalibꝰ ꝙ omnino
ſpeciem hũanam videbant habere:ſed velut mortiones eſſe vi
debant:vir em̃ viuus:ſed femina mortua capiebatur. Aliqñ
ſunt pigmei:qd̃ animal ſcd̃m alber.vbi prius eſt multuʒ ſimi
le homini:q2 erecte incedit:manibus vtitur ad opa quedam⁊
loquitur lingua. Et tñ ſimpliciter plus eſt beſtia ꝙ̃ homo: li=
cet ſit nobilius animalium infra hominẽ. Aliqñ etiam demo
nes in ſiluis apparent eſſe homĩes vel femine vt decipiant in
cautos:ſicut cõmuniter habetur in vitas patrum L Que
ſtio ſeptima an verum ſit ꝙ malefici poſſint facere vera ani=
lia arte ſua? Rñ.ſcd̃m Alber.vbi ſupra ꝙ ſic deo ꝑmittente.
Aliqñ imperfecta quedã animalia ꝓcurare poſſunt fieri/non
in inſtanti ſicut deus facere poteſt:ſed motu quodam/licʒ ſu
bito : ſicut patet de maleficis ſcd̃m aug. Et Exo.vij.vbi glo.
ſtrabi ſuper iſto. Uocauit pharao ſapiẽtes/ dicit ꝙ demones
diſcurrunt ꝑ mundum ⁊ colligunt diuerſa ſemina:⁊ ex eoruʒ
adaptatione poſſunt ꝓrumpere diuerſas ſpecies. Et glo.ibi=
dem ſic dicit:dum per incantationem demonum malefici ali
quid efficere conant:diſcurrunt ꝑ mundũ ⁊ ſemina ſubito eo
rum de q̃bus hoc agitur afferunt: ⁊ ſic ex illis ꝑmittente deo
nouas ſpecies rerum ꝓducunt:licet ergo demonũ opere fie
ri poſſunt deo ꝑmittente vera talia/non illuſoria/id eſt ſoluʒ
apparentia:tamen talia dicuntur ſigna mendacia ſemꝑ:quia
demones talia ſolum ⁊ principaliter faciunt ad ſeducenduʒ
omnes videntes.ꝓpter qd̃.ij. Theſſal. ſecũdo dicit apl's de
antixpo.ꝙ aduentus eius erit ſcd̃m opationẽ ſathane in om
ni virtute/⁊ ſignis/ ⁊ ꝓdigijs mendacibus. Sancti autem mi
racula dei/virtute increata impetrant vtilia fidei ⁊ inſtanta=
nee cuʒ placet altiſſimo. M Queſtio.viij. An opere demo
monum:trãſformationes pñt fieri hominũ in beſtias/ſicut in
lupos ⁊ hmõi? Rñ.ꝙ non. Uñ xxvj.q.v.epi ex concilio acquirẽ
ſi ſic dicit. Quiſquis credit poſſe fieri aliquaʒ creaturam aut
in melius aut in deterius immutari:aut transformari in aliã
ſpeciem vel in aliam ſimilitudinem niſi ab ipſo creatore qui
omnia fecit et per quem omnia facta ſunt: proculdubio infi=
delis eſt et pagano deterior. Idem late oſtendit beatus Au=
gu.de ciuita.dei li.xviij.c.xvij.vbi oſtendit ꝙ demones faci=
unt tales transformationes non realiter:ſed viſum hũanum

decipiendo. Sicut oſtenſum eſt dubio p̄mo multis modis.
Vñ augu. ibi dicit ꝙ famoſiſſima maga circes mutauit ſo=
cios vlixis in beſtias. Et q̄dã ſtabularie mulieres conuer
tebant hoſpites ſuos in iumenta onera portantia. Refert
etiã ſocios diomedis in aues cõuerſos: ⁊ poſtea longo tp̄e
circa templum diomedis volabant. Et q̄dam preſtantius
nomine narrauit de patre ſuo q̄ dicebat ſe caballum fuiſſe
⁊ annonam ſe cum alijs animalibus baiulaſſe. Nam vt au
gu. ibidem ſoluit in p̄mo: ſola apparentia fuit/ ⁊ oculoꝝ de
ceptio. In ſecũdo ⁊ quarto vera onera fuerunt q̄ demones
inuiſibiliter p̄ñtes portauerũt. In tertio ꝓo ſocij diomedis
ꝑ demones fuerunt de medio ſubito ſubtracti/ ⁊ aues vere
loco eoꝝ immediate poſite/ q̄ ibi volauerunt: in nullo autē
p̄dictorum de homīe vere factum fuit irrõnale animal: ſed
ſolũ apparenter. Dicit tamē Tho. parte prima. q. cxiiij. ar.
iiij. ꝙ om̄es tranſmutationes corporalium reꝝ que poſſunt
fieri ꝑ aliquas virtutes naturales/ ad quas ꝑtinent ſemīa
que in elementis huiꝰ mundi inueniuntur: p̄ñt fieri ꝑ opa=
tiones demonum huiuſmodi ſeminibꝰ adhibitis. Sicut cuꝫ
aliqua res tranſmutatur in ſerpentes/ vel ranas/ que ꝑ pu
trefactionem gñari poſſunt Ille vero trãſmutationes cor=
poralium reruꝫ q̄ non p̄ñt virtute nature fieri: nullo modo
opatione demonum ſm̄ rei veritatem perfici poſſunt: ſicut
ꝙ corpus humanum mutetur in corpus beſtie: aut ꝙ cor=
pus hominis mortui reuiuiſcat Quod ſi fieri videatur: ap
parẽtia eſt ſicut oſtenſum eſt queſtione prima. N Que=
ſtio nona. Unde ergo prouenit ꝙ quidam lupi tam crude=
liter aſtute ⁊ particulariter homines comedunt: Rñ. ſcdm̄
Alber. in de animalibꝰ/ ⁊ ſm̄ alios: ꝙ ex ſeptem cauſis pro
uenire poteſt. Aliqñ propter famis augmentum: ſicut ⁊ cer
ui aliquãdo ⁊ alie beſtie homībus appropinquant. Aliquã
do propter ferocitatem virium. In frigidis em̄ regionibus
ſunt corpore minores ⁊ magis aſperi ⁊ feroces: ſicut etiã tē
pore coitus: ⁊ quando habent catulos: vt ariſto. dicit li. de
animalibꝰ ſunt magis ſeui. ſicut canicule. Aliqñ ꝑpter aſtu
tiam/ ⁊ ſeniũ. Lupi em̄ quãto ſunt ſeniores: tãto deteriores
⁊ nocent homībꝰ: q2 non poſſunt venari beſtias ꝑpter eta=
tem/ ⁊ dentes eoꝝ conſtringunť. Aliqñ propter experientiã
hũanarum carniũ: que q2 optime cõplexionate ſunt ⁊ ꝑ cõ=
ſeq̄ns dulciores ſunt. Vñ ſicut voluptas leccatorem trahit
ad voluptuoſuꝫ cibũ: ſic hũane carnes a lupis aut in ſepul
chro/ aut poſt bellum hominum/ vel alio modo guſtate Ali
qñ ꝑpter cerebrum rabidum. Efficiunť em̄ ſicut canes rabi
di: ⁊ tunc quecunq3 inuenerint trucidant: ſicut ⁊ canes ali=
qui. Aliqñ ꝑpter operationem demonũ/ vt homīes credant

homines ⁊ vetulas falſo ī beſtias mutari ſicut pagani pu
tabant. Unde demõis opere potuit illud fieri qđ refert Uin
cen. in ſpeculo hyſtoriali. lib. vj. c. xl. In gallia inquit ante
xp̄i incarnationē/ ⁊ ante bellum punicũ/ lupus vigili e va=
gina gladiũ abſtulit. Et Guilľ. vbi ſupra refert de quodam
viro qui ſe cõuerti putabat in lupũ certis tēporibus quibꝰ
in antris latitebat. Illuc em̄ certo tēpore iuit/ ⁊ opere de=
monis velut dormiens iacuit: ⁊ ſibi interim cũ fixus mane
ret: videbatur ꝙ lupus ipſe factus circũiret pueros deuo=
rando. Et cũ illud realiter ſolũ demon quendã lupũ poſſi=
dens faceret: putabat falſo ſe ſomniãs circũire: quo modo
tandiu dementatus eſt vir ille/ quouſq3 inuẽtus eſt iacere
in ſilua raptus mentaliter. Aliquãdo etiam fit propter oc=
cultum vel manifeſtũ dei iudicium/ ꝙ demonuꝫ vel diuino
inſtinctu lupi propter peccata parentũ vel puerorum / ta=
les dãnificant: ſicut factũ eſſe legimus. xlij. pueris/ qui deri
dendo heliſeum/ dicendo. Aſcende calue: Aſcende calue: a
duobus vrſis de ſilua exeuntibus ſtatim iugulati ſunt. iiij.
Reg. ij. Et de leone qui prophetã dei iuſſum non implenteꝫ
occidit. iij. Reg. xiij. Sic etiam vt in hyſtorijs legimus tem
pore Auiti ep̄i Uieñ. Letanie minores que ante aſcẽſioneꝫ
dñi celebrãtur triduo/ inuente ſunt quãdo lupi ciuitates
intrãtes ibi hoīes vorauerũt publice. Hec deꝰ cõminatꝰ eſt
Leuiti. xvj. dicēs. Si nõ feceritis mãdata mea: emittaꝫ in
vos beſtias agri: q̄ cõſumant vos ⁊ pecora veſtra. Et Deu
tero. xxxij. Dētes beſtiarũ immittã in eos/ cũ furore trahē
tium ſuꝑ terrã atq3 ſerpentiũ. Qđ oſtēdit deus effectu. iiij.
Reg. xvij. qñ leones immiſit qui deuorabant idolatras in
terram ſamarie loco verorum dei cultorũ poſitos. O
Queſtio decima. Quid de raptis fēminis in angaria ⁊ al's
que reſtitute ſenſibus mira dicũt de animabꝰ in purgato=
rio/ in inferno: de furtis perditis/ ⁊ ſilibus: Rñ. ꝙ ſuperſti=
tioſe agũt iſta opere demonũ deluſe: ſicut in prima queſtio
ne dictũ eſt. Nec obſtat ꝙ candelã aduſtaꝫ nõ ſentiant qñ
ſunt in raptu: q2 diabolus mentē interiorē ſic ſtringit: ꝙ ex
terius nihil ſentiũt. Sicut fit aliquãdo in melãcolicis/ vel
etiam naturaliter. Sicut de quodã viro nomine reſtituto
refert beatus Auguſt. de ciui. dei q̄ quãdo voluit rapiebať
a ſenſibus adeo ꝙ etiam vellicantes nõ ſenſit. P Que=
ſtio. xj. Utrũ demones ſint q̄ nocturno tp̄e in collis equorũ
quaſi ſtrepas faciũt de crinibꝰ/ vbi gutte cerec reperiunť/
⁊ plura ī ſtabulis beſtiarũ facere videnť: Rñ. Guilľ. ꝙ ſic/
niſi hoīes talia ex aſtutia facerēt artificialiter. Q Que
ſtio. xij. Utrũ demonũ opē cãpſiões pueroꝝ fiãt/ ſic ꝙ infan
tes ponãť q̄ nõ īpinguãť/ ſꝫ ſꝑ miſeri ſũt: Rñ. Guilľ. ꝙ ſic qñ

parẽtes/infãtes nõ oronib⁹ ⁊ cruce muniũt:tũc ei demõ vicẽ
infan:is gerere poteſt vel tranſlationem facere deo permit=
tẽte. Uix tamẽ talia ſunt credẽda fieri opere demonũ:niſi li=
teratorum iudicia aſſint. ¶ Queſtio.xiij. Utrum demon
localiter poſſit trãſferre aliquẽ hoiem de loco ad locuꝫ inui=
tum? Rñ. Guil. ꝙ ſic. Sicut etiam bonus angelus tulit in cir
cinno capitis Abacuch de iudea in caldeaꝫ. Exẽplum aliud
habes dubio.iij. Sed vt in ꝓcedẽti dubio dictuꝫ eſt ⁊ in ſolu
tione primi dubij:credendũ eſt talia ſolũ vt plurimũ in ſpũ.i.
in imaginatiua hoīs fieri/nõ realiter:niſi forte raro vt tenet
dñs Alber. ⁊ Udal. in ſumma. Qꝫ autem aliquãdo corporalit
fiat ⁊ localiter patet de puero quinquẽni cuiuſdam nobiliſ=
ſimi viri:qui puer monachus ꝓtunc factus a monaſterio no
cte illatus eſt piſtrino clauſo. vbi repertus mane/ſe ꝑ quoſ=
dam dixit ad magnũ cõuiuiũ delatum ⁊ vt comederet iuſſuꝫ
⁊ per ſuperiora a piſtrino immiſſum:vt refert Pe. damiani.
Et habetur ĩ ſpeculo hiſtoriali lib.xxvj.c.xliij. Qꝫ aũt aliqui
maleficiati vel amore mulierũ capti dicũt ſe nõ poſſe cõtine
re:quin oporteat eos currere ad amaſias:verũ eſt in parte/
et in parte falſum: Nam ſi dei gratiã vellent inuocare/⁊ fa=
cere qđ in ſe eſt vt cõtererẽtur de peccatis:deus illa eis di=
mitteret ⁊ gratiã infundẽdo robur reſiſtendi demoni tribue=
ret. Et ſic eos ad peccanduꝫ nemo poſſet cogere vel mouere
localiter. Sed ſi illa rennuũt:nõ mirum eſt ſi in poteſtate de
monis poſiti/eorũ dñs eis dominat̃ diabolus/vel voluptatis
appetitus. Dicit eñ beatus Augu. in omelia ſup illo verbo
Iohã.vj. Nemo poteſt venire ad me niſi pater me⁹ traxerit
eũ. Trahit vnũquẽꝗ ſua voluptas:oſtẽdis oui viridẽ ramũ
⁊ te ſequitur nullo ſcꝫ corporaliter trahẽte. Sic Chriſoſto. di
cit ſuper Math.xx. de aſina quã chriſtus equitauit:ꝙ cũ de=
mon voluntateꝫ hominis peccato poſſidet:quaſi ad libitum
trahit quo placet. Exemplũ dãs de naui in mari perdito gu=
bernaculo que ad vẽti libitum ꝓijcitur:ita equo potenter
inſidens:ita rex tyranni habens poſſeſſionem. ¶ Queſtio
xiiij. Quis faciat illos ſtrepitus ⁊ luſoria illa que audiũtur
aliquando/⁊ videtur:vt in inquietationibus domorũ noctur
nis vbi ꝓijciuntur lapides/vel inquietãtur pulſu homines/
vel videtur incẽdi fantaſtici ignes/vel alie ludicre operatio
nes? Rñ. ſecũdum Guil. ⁊ Caſſianum in colla. patrum. Quã
doꝗ illa fiunt/⁊ ſepe opere demonũ talium/qui plus nocere
non poſſunt hominibus:niſi in talibus poteſtate diuina liga
ti. Ridiculoſi eñ ⁊ tales inutiles effectus demonũ maligno=
rum opera oſtẽdunt. Aliquando fiunt ſtudio malignorũ ho=
minũ:qui domos volunt euacuari hominibus/vel lucrari tẽ
poralia ſub titulo falſo apparentium animarum/vel ſub illo

pretextu introducere luxuriam/vel furtuꝫ committere. Ali=
quãdo etiam fieri poſſunt ex curioſitate hominum volentiuꝫ
terrere proximos ioco/vel ex fantaſticis ⁊ melãcolicis debi=
litatibus: prout experiẽtia docet in prefatis eos qui mundũ
immũdum nouerunt. Anime enim ſiue ſint damnate/ſiue in
puratorio/ſiue in celo:nullatenus ſunt credẽde talia facere:
quia primis nõ legitur permiſſum:reliquis quia in charita=
te ſunt:iſta truffatoria inutilia nõ conueniũt. Unde nõ eſt du
bium quin demones aliquãdo tales etiã inquietudines fa=
ciant:vt error paganic⁹ redeat:quo credebatur animas de=
functorum circa tumulos vel circa aras habitare/nõ in in=
ferno:ſi autẽ adeſſent anime de purgatorio:tales veriſimili=
ter/aut vtilia opera/vel ſalubria facerẽt ⁊ oſtẽderẽt/aut au=
xilia a viuis peterẽt. Sicut beatus Grego. ponit exemplum
in.iiij. dialogorũ. ¶ Queſtio.xv. An demones poſſint et
audeãt grauiter homines ledere? Rñ. ſecũdũ Tho. ꝙ ſic. poſ
ſunt eñ deo permittẽte quintupliciter ledere/ videlicet in
rebus:fama:corpore:vſu rationis:⁊ in vita. De rebus patet
Iob.j.⁊.ij. cui pecora/domuꝫ abſtulit ⁊ liberos. De fama pa
tet in legenda beati hiero. vt refert Ioh. an. in hieronymia=
no:ꝙ diabolus ſe trãſformauit in formaꝫ ſancti Siluani epi
ſcopi in nazareth amatoris hieronymi. Qui demon primo fe
minã nobilẽ nocte in lecto procare ⁊ prouocare cepit ad lu=
xuriam verbis/⁊ deinde factis ſollicitauit ad malũ:que cuꝫ
clamaret:demon in ſpecie epi ſancti ſub lecto femine ſe ab=
ſcondit:vbi requiſitus ⁊ inuẽtus per luxurioſa verba ſe mẽ=
titus eſt eſſe epiſcopũ Siluanũ. In craſtinũ igitur ſanct⁹ vir
diſparẽte diabolo:diffamatus eſt grauiſſime/que infamia tã
dem circa ſepulchrum ſancti hieronymi fatente diabolo in
obſeſſo corpore purgata eſt. De corpore patet in beato Iob
qui percuſſus eſt a demone vlcere peſſimo. Iob.ij. De tali re
fert Sigiſbertus ⁊ Uincen. in ſpeculo hiſtoriali lib.xxv.cap.
xxxvij. ꝙ tẽpore Ludouici ſecũdi imperatoris in parrochia
magũtina quidam demon primo ſepe lapides iecit/et quaſi
malleo ad domos percuſſit. Et deinde publice loquẽdo/ fur
ta prodẽdo/⁊ diſcordias ſeminando:plures inquietauit: de=
inde omnes cõtra vnum irritauit:cuius hoſpitium vbicũꝗ
manebat incendit:⁊ ob illius peccata omnes pati affirma=
uit. vnde tandem tm̃ agros pro hoſpitio habere potuit: pro=
pter quod cũ preſbyteri letanias celebrarent multos lapidũ
iactibus demon vſꝗ ad cruentationem leſit:aliquãdo quie=
uit:aliquãdo ſeuit:⁊ per trienniũ iſta cõtinuauit quouſꝗ ibi
dem omnia edificia incendio conſumpta ſunt. De nocumen
to vſus rationis ⁊ vexatione inferiorum ſenſuũ patet in poſ
ſeſſis ⁊ arreptitijs/per euangelicas etiaꝫ hiſtorias de morte

et ꝙ vita etiam quoſdam priuat:patet Thobie.vj.de ſeptē
viris Sare virginis occiſis:qui propter luxurioſuꝫ ⁊ effre=
nem appetitū in virginē Saram/eiuſdē non erāt digni ma
trimonio. V Queſtio.xvj.Utrū malefici poſſint veraci=
ter ſuis maleficijs homines ledere/⁊ ſi ſic quibus modis: ⁊
quibus rebus?Dicuntur autem malefici vt dicit Iſidorus
viij.ethimolo.cap̄.ix.ob facinorū magnitudinem/hi elemē
ta concutiūt ſcilicet opere demonū:turbant mentes homi
num:ac ſine vllo veneni hauſtu/violentia tantum carmi=
nis interimūt vt Lucanus dicit.hec Iſido.Rn̄. ſm Thom̄.
in.ij.circa diſtin.vij.⁊.viij.⁊ in quarto.diſtin.xxxiiij. ⁊ com
muniter ſm omnes theologos ibidem ſcribētes:ꝙ malefi=
ci omnibus iſtis modis poſſunt procurare leſiones in ho=
minibus ⁊ eorū rebus cooperante demone: in quibus po=
teſt ſolum ledere vel decipere.de quibus modis iam dictū
eſt a principio huius materie de ſuperſtitionibus/ preſer=
tim queſtione immediate precedenti videlicet.xv. de hoc
etiam infra dicetur.Non autem faciūt iſta immediate ma
leficorum opera/actiōe propria ⁊ immediata:ſed talia fi=
unt per demones qui viſis maleficijs immediate ex pacto
dudum cū maleficis a principio mundi/⁊ tempore veteris
idolatrie habito:ſciunt qualem effectum debēt ad intētio=
nem maleficorū procurare:vt exempli gratia.Scopa quaꝫ
malefica intingit aque vt pluat:nō cauſat pluuiaꝫ/ſed de=
mon talibus viſis/qui(ſi deus permiſerit)poteſtatē habet
in omnia corporalia/⁊ in aerē/ventos/⁊ nubes/vt ſtatim
talia procurare/⁊ cauſare valeat.Maga ſiquidem ſignum
dat per ſcopā:ſed demon illud procurat:⁊ agit vt pluat ꝑ
demonis actionem cui maga mala fide ⁊ opere ſeruit/⁊ ſe
tradidit obſequijs illius vel alijs.Sic quādo imaginē ce=
ream vel ſimile ad maleficiandū aliqueꝫ maleficus facit:
vel quando maleficio alicuius in aqua vel plūbo imago
apparet:quicquid moleſtie infertur tali imagini/tale ex=
peritur fieri imaginato/id eſt homini maleficiato/puta pū
ctura vel alia leſura quecūqꝫ:que leſio realiter quidem in
fertur imagini per maleficū vel per alium hoīem:ſed inui
ſibiliter demon maleficiatū hominem eodē modo ledit dei
permiſſione/ſi demeruerit reus. X Queſtio.xvij.an lici
tū eſt talia maleficia tollere?Rn̄.ſm doc.ſub diſti. Aut tol
li poſſunt ſine ſupſtitioſis modis/vt per licitū exorciſmum
aut per orationē/vel interceſſionē ſanctorū/ vel per ſacra
mentalē maleficiati confeſſionē/vel per preſciſam oſtēſio=
nem ſeu indicationē alicuius qui ſcit vbi eſt imago/vel ꝑ
ſolū motum localē/vel modo congruo ſimili:⁊ ſic eſt licitū
Aut nō poſſunt tolli niſi ꝑ ſuperſtitioſum modū vel per no

ua maleficiorū opera.⁊ ſic eſt illicitū.quia ſm apoſtolum Rom̄.iij.b.
nō ſunt faciēda mala vt eueniāt bona. Y Queſtio.xviij.
An ne hi qui in charitate ſunt ledi poſſint ꝑ maleficos ſi=
cut hi qui in pctō mortali ſunt?Rn̄.ſm Caſſianū in colla=
tione patrū ꝙ nequaqꝫ.boni em̄ in rebus per demonē ⁊ ſu=
os ledi poſſunt ī meritū eorū ⁊ probationē.vt in bonis for=
tune que ſunt exteriores res/fama/⁊ ſanitate corpis. Si=
cut de beato Job.patuit qui in talibus leſus fuit ꝑ demo=
nem.ſed in nulluꝫ pctm̄/bonis hoībus inuitis ꝑ maleficia
trahi poſſunt:licet tēptari valeāt ab intra ⁊ in carne extra
ſed nullaten⁹ violētari.Sicut em̄ ponit exēplum Caſſian⁹
de duobus maleficis:q̄ beatuꝫ Antoniū per tres demones
ſucceſſiue miſſos de cella mouere nequiuerūt: licet tēpta=
tum ſe ꝑ hoc ſentiret.Sed qꝛ ſigno crucis/⁊ orōne tēptatio
ni reſtitit:inefficacia oīm fuerūt maleficia:verū in pctōri=
bus demō poteſtatē maiorē habet ⁊ magnā.Un̄ veritas ait
Luc.xj.Cū fortis armat⁹ cuſtodit atriū ſuū:ī pace ſūt oīa
que poſſidet.Si aūt fortior ſupueniens vicerit illū:vniuer=
ſa arma ei⁹ auferet ī quib⁹ confidebat. Z Queſtio.xix.
Cur malefici inſtrumēta ſue malitie ꝑ ſacramēta eccleſie/
vel per alia diuina tangi ꝓcurant: vt filum trahendo per
criſma ſacrum/vel imaginē cereā ſub palla altaris ad tē=
pus ponēdo/⁊ ſimilia faciendo?Rn̄.demonis inſtinctu iſta
fiunt triplici de cauſa.Primo vt non ſolū hoīes per talia
perfidi fiant:ſed etiā ſacrilegi/diuina quātum in eis eſt cō
taminando:plus deum creatorē ſuum offendant.intimius
animas ꝓprias cōdēnent.⁊ plures in peccata ruere faciāt
Secūdo vt de⁹ ſit grauiter ꝑ hoīes offenſus ſm bti Augu.
ſententiā demoni maiorē poteſtatē in homines malos tri=
buat:quibus de⁹ concedit iratus:quod denegaret ꝓpici⁹.
Tertio vt ſic ſub ſpecie boni apparentis plures ſimplices
facilius decipiāt qui tacta diuinis rebus/⁊ orationibus a
deo putant etiā aliquid numinis obtinuiſſe vbi ſolū maio
ra pctā ſunt cōmiſſa. Aa Queſtio.xx.eſt.Cur plura ma
leficia in ſuperſtitiones exerceri ſolēt ſacratiorib⁹ anni tē
poribus/⁊ preſertim circa feſtū natiuitatis xpi?Rn̄.ꝙ tri=
plici de cauſa ſicut in p̄cedenti dubio ꝑ oīa.qꝛ feſta pl⁹ frā=
guntur pctis mortalib⁹ qꝫ mechanicis opibus. vt Auguſt.
dicit lib.de decem chordis.Supſtitio aūt de maximis ſer=
uilibus operibus demonis eſt cōtra diuinā reuerētiā.Ra=
tio ſecūdi eſt ſpecialis de Kal.Januarij:qꝛ vt Iſido. dicit
lib.viij.ethi.c.Janus:a quo ianuari⁹ mēſis dict⁹ eſt qui in
circūciſionis chriſti die incipit:idolū fuit diuerſis facieb⁹
cōfictū.vna tāqꝫ eēt finis anni p̄cedētis:⁊ alia tāqꝫ eēt pri=
cipiū futuri/⁊ īminētis āni ꝓtector ⁊ fortunat⁹ auctor ī cu=

lus reuerẽtiã poti⁹ demonis in idolo venerati ſunt demões
varias cõmotiones luxurioſas fecerũt. ſtrenas ⁊ iocalia ſi
bi mutuo homines tradiderũt: choreas varias duxerunt.
menſas preparauerũt. de quibus mentio fit per beatũ Au=
guſt. in multis locis ⁊ libris. Et. xxvj. q. v. habes fere per
totum. Sed has corruptelas falſi chriſtiani imitant̃ hodie
circa eadem feſta: licet predicatione ſanctorum extirpate
ſint in multis locis: ⁊ tamen demonuꝫ operatione alicubi
tranſlata ad tempora carniſpriuij: qñ cum laruis ⁊ ludis ⁊
alijs ſupſtitionibus ſimilia fiunt. Bb Queſtio. xxj. Unde
ꝓuenit ꝙ femine ſepe in maiori multitudine reperiũtur ſu
perſtitioſe / ⁊ malefice ꝗ̃ viri? Rñd. triplici de cauſa. Primo
qꝛ ꝓne ſunt ad credendũ: fidem aũt malã demon principa=
liter querit. vnde Eccle. xix. Qui cito credit leuis eſt cor=
de / ⁊ minorabitur. Secũdo quia a natura ꝓpter fluxibili=
tatem cõplexionis facilioris ſunt impreſſionis ſeparatorũ
ſpirituum. vt Guil. dicit vbi ſupra. qua cõplexione cũ bene
vtunt̃ multum bone ſunt / cũ male: peiores ſunt. Tertio qꝛ
linguam lubricã habent: ⁊ ea que mala arte ſciunt: eis cõ=
paribus feminis vix celare poſſunt: ſeq̃ꝫ occulte (cum vires
nõ habeant) ꝑ maleficia vindicare querunt faciliter. vnde
Eccle. xxv. Cõmorari leoni ⁊ draconi plus placebit: ꝗ̃ habi
tare cum muliere nequã. Breuis omnis malicia ſup mali=
ciam mulieris. Cc Queſtio. xxij. Utrum credi poſſit lici
te ꝙ demones incubi ſint ⁊ ſuccubi mulieribus infeſti / ⁊ fe
minas cognoſcentes? Rñdet Augu. de ci. dei ꝙ ſic. Et yſido.
lib. viij. Ethimo. ⁊ Tho. in multis locis. Quomodo aũt et
quibus de cauſis illa ꝓueniãt: quomodo / ⁊ an liberari poſ
ſit quis ab hac vexatione: vide in dialogo quem collige de
formicarum ꝓprietatibus lib. vj. Dd Queſtio. xxiij. An
ne poſſunt alique regule dari per quas agnoſcatur vtrum
aliquid ſit ſuperſtitioſum vel non? Dicitur aũt ſupſtitio / vt
patet Collo. ij. ſuper illo / q̃ ſunt rationem habentia ſapien
tie in ſupſtitione. gloſa eniꝫ dicit ibi ꝙ ſupſtitio eſt religio
ſupra modũ ſeruata / id eſt modis vel circũſtantijs malis ⁊
defectuoſis. Eſt vero religio virtus inclinãs ad exhibendũ
deo ratione ſue excellentie debitum cultum ⁊ honorẽ / tam
in cordis ꝗ̃ in corporis actibus? Rñ. ſm Tho. ij. ij. q. xciij.
ꝙ ſic ſaltem in genere ⁊ litteratis. ꝓut ex verbis elicitur
eiuſdem ſancti. Et ſunt quinq̃ꝫ. Prima eſt cũ gloria dei ſit
finis noſter principalis quẽ in omnib⁹ querere debem⁹. at
tendatur an opus ſit ad gloriam dei / ⁊ homo in opere deo
det principaliter gloriam. per ipſumq̃ꝫ opus mens homis
deo ſubijciatur. iuxta illud. j. Corinth. x. Siue manducatis
ſiue bibitis / ſiue aliud quid faciatis: omnia in dei gloriam

facite. Scdã: videat̃ an opus quod fit et qđ pertinet ad ali
quam abſtinentiã corporalem vel ad corporis exercitium
vtrum ſit refrenatiuũ cõcupiſcentie modo virtuti debito /
ſm ritũ eccl'ie / vel ſm moralẽ doctrinã: quia apl's dicit Ro.
xij. Rationabile ſit obſequium veſtrũ: loquẽdo de corpora=
libus exercitijs. Tertia videatur an opus ſit ſecundũ ſta=
tutũ vl'is eccl'ie vel ſm ſcripture ſacre teſtimonium / vel ſal
tem ſm particularis eccl'ie ritum aut de conſuetudine ge=
nerali q̃ ſm Auguſtinũ ꝓ lege habẽda eſt. Uñ beatus Gre.
ſcribit augu. anglorꝝ epo dicenti / ꝙ ſunt diuerſe eccl'ie con=
ſuetudines in miſſarũ celebratione: mihi inquit grego. pla
cet: vt ſiue in romana / ſiue in galliarꝝ / ſeu in quacũq̃ꝫ eccl'ia
aliquid inueniſti qđ plus omnipotenti deo poſſit placere:
ſollicite eligas. Diuerſe inquit Tho. eccl'ie conſuetudines
in cultu diuino: in nullo veritati diuine repugnant: et ideo
ſunt ſeruande ⁊ eas preterire illicitũ eſt. Quarta: inſpicia
tur an opus adhibitum vel exercitũ ad effectum qui expe
ctatur habeat naturalem ꝓprietatem vel nõ / de quo phi=
ſicij / medici et aſtrologi inquantũ tales multa iudicare poſ
ſunt / et theologi. Quinta: cõſideretur ſi opus non eſt meri=
tores alicuius ſcandali dati prebens occaſionem ruine:
quia tunc licet non eſſet ſuperſtitioſum: tñ propter ſcanda
lum eſſet dimittẽdum / vel differenduꝫ / vel occulte ſine ſcã=
dalo faciẽdum. Quicquid eſt vni ex ꝑmiſſis contrariũ timẽ
dum eſt vt ſuperſtitioſum / vel peccatum. Propter primã il
licitum eſt exercere in nouo teſtamento cerimonialia vel
iudicialia veteris teſtamenti / niſi de nouo inſtituta eſſent
ab eccleſia vel gente. Propter idẽ ⁊ propter regulã ſcđam
fatue faciunt vouentes non pectinare caput ſabbato / vel
ieiunare die dñico tanq̃ꝫ meliori die / ⁊ ſimilia. Propter tertiã
ſuperſtitioſe agũt qui in ritib⁹ alicui⁹ eccl'ie particularis
in proceſſionibus vel huiuſmodi ſe non conformant cõmu=
nitati / niſi aliunde excuſentur. Propter quartã ſuperſtitio
ſe agunt qui vtuntur caracteribus ignotis vel nominibus
ſuſpectis / vel alligationum modis nihil cooperãtibus na=
turaliter effectui qui expectatur: quia prefata de ſe natu=
raliter nullius actiuitatis ſunt: cum ſint artificialia ſolũ
et quantitates. Idem eſt de imaginibus per aſtrologos fa
ctis / et anulis ac lapidibus ſuis artificialibus. Similiter
qui credũt ꝙ celi vel ſtellarum influentia aliquem neceſſi=
tet ad aliquod vicium. Propter quintam ſi res ſcandaloſa
eſſet notabiliter: etiã bñdictiones alique q̃ a ſecularib⁹ per
verba deuota fiunt ſine malis ritib⁹ ſup infirmos eſſent nõ
publice faciẽde. Ee Queſtio. xxiiij. Utrꝫ faſcinatiões ſeu
inuultuationes habeant efficaciã malã in pueris a vetulis

malis? Rñ. Tho. ſcđa ſcđe. q. xxxvj. nõ eſſet illicitũ cauere: ſi quis timeret nocumentũ alicui puero ex oculo faſcinãte: quã faſcinationẽ ſic declarat papa pma. q. xvj. Na vt in= quit ex forti imaginatione aĩe immutant̃ ſpũs corporis cõ= iuncti: q̃ quidẽ ĩmutatio ſpirituũ maxĩe fit ĩ oculis ad quos ſubtiliores ſpiritus ꝑueniũt: oculi eñi inficiũt aerem cõti= guum vſq; ad determinatũ ſpaciũ: per quẽ modũ ſpecula ſi ſint noua et pura cõtrahũt quãdã impuritatẽ ex aſpectu mulieris menſtruate. vt ariſtoteles dicit in lib. de ſomno et vigilia. Sic igitur cũ aliqua aĩa fuerit vehemẽter cõmo ta ad maliciã: ſicut maxĩe in vetulis ɔtingit: efficitur ſm mo dum p̃dictũ aſpectus eius venenoſus et noxius: ⁊ maxime pueris q̃ habent corpus tenerũ et de facili receptiuum im= preſſionis. Poſſibile eſt etiã ꝙ dei ꝑmiſſione vel ex aliquo occulto fato cooperetur ad hoc malignitas demonũ cũ qui bus ſortilege vetule pactũ aliquod habẽt. hec Tho. ff

Queſtio xxv. Cur plus videntur vexari fantaſijs vel mira bilibus apparitionibus puerpere et purgationis ſue tp̃e: q̃ȝ alie infirme ꝑſone. Rñ. ꝙ triplici de cauſa. Pͥa ſm alb. in de ſomno ⁊ vigilia. ꝓpter cõditionẽ ſue infirmitatis ꝑ= tunc horrẽde imagines facilius naturaliter eis in cerebro preſentãtur quas demones vel ſimilia credũt eſſe: cũ nihil ſit realiter. Scđa: q: tales ſepe vetulas ꝑ familiarib⁹ ha= bent/ q̃ ſunt plene ſuperſtitionib⁹. Vñ gladio puerperas de ſero quodãmõ bñdicũt: gallinã nigrã lecto cõiũgũt: ſi puer= pere moriunt̃ in puerperio: eas iam defũctas in eiſdẽ cal= ceis et veſtimentis quib⁹ veſtite erãt viuentib⁹ ꝓpinqua= re certo tp̃e affirmãt: ⁊ multa ſimilia fatua aſſerũt. Tertia quia alie femine ſupſtitioſe puerperas crebro viſitant: q̃ etiã plura ſuperſtitioſa ſolẽt ſeminare ꝓpt̃ q̃ ſi puerpere ci to talib⁹ credũt: nõ mirũ ſi plus q̃ȝ alie: vel alij infirmi fan taſijs fatuis a deo vexari permittuntur. iuxta illud Eccle. xxxiiij. Fantaſias patitur cor tuũ: niſi ab altiſſimo emiſſa fuerit viſitatio. Sg

Queſtio. xxvj. Utrũ licitũ ſit ꝑ carmi na ſcͤpta/ vel ꝟba ſacra: bñdicere infirmos hoĩes/ vel iumẽ ta? Et an licitũ ſit eadẽ ſecũ deferre et portare q̃ incanta= tionis ſpeciẽ habere videntur Incãtatores eñi dicunt̃ qui artem aliquã ꝟbis peragunt/ vt dicit Iſid. viij. li. ethimo. Reſpondet Tho. ſcđa ſcđe vbi ſupra ꝙ ſic: ſeptẽ cõditiõib⁹ ſeruatis. Una eſt vt videatur ne ꝟba aliquid contineant qđ pertineat ad inuocationes demonum expreſſas/ vel ta= citas. Scđa ne cõtineant ignota nomina: q: ſm Chriſoſt. talia metuẽda ſunt/ ne aliquid ſupſtitionis lateat. Tertia ne materia ꝟborꝫ aliq̃d falſitatis ɔtineat: q: ſic ei⁹ effectus nõ poſſet expectari a deo: q̃ nõ eſt teſtis falſitatis. Quarta,

ne ibi ɔtineant̃ vana: vt caracteres inſcripti p̃ter ſignũ cru cis. Quinta ne ſpes habeatur in modo ſcribẽdi/ aut ligãdi/ aut in quacũq; huiuſmodi natiuitate/ que ad diuinã reue= rentiam nõ ꝑtineat: quia al's iudicaretur ſupſtitioſũ eſſe. Sexta vt in alligatione/ ꝓlatione/ vel ſcriptura diuinorũ verborũ reſpectus ſolũ habeatur ad ſacra verba et ad in= tellectum eorũ et ad dei reuerentiã ſeu virtutem diuinam a qua expectatur effectus: vel ad ſanctorũ reliquias a qui bus etiã prefata expectantur ſecundario/ licet a deo prin= cipaliter. Septima vt cõmittatur effect⁹ qui expectat̃ diui= ne voluntati/ qui ſcit vtrũ ſanitas vel tribulatio plus ꝓſit inuocanti vel minus: vel an obſit? Et hanc ɔditionẽ ponit tho. in pma ſcđe in materia de gratia. Et di. xv. in. iiij. Ali= as erit licitũ ſi nulla dictarum ſeptem conditionũ opus in= fecerit. Probat Tho. per illud marci vlti. xp̃o dicente. Si= gna eos qui crediderint hec ſequentur. In nomine meo de monia eijcient: linguis loquent̃ nouis: ſerpentes tollẽt. ⁊c. Item non minoris ſanctitatis ſunt verba dei: q̃ȝ ſanctorũ reliquie. dicente Augu. Nõ eſt minus verbũ dei q̃ȝ corpus chriſti: ſed ſm omnes licet reliquias ſanctorum ſecum re= uerenter portare. ergo qualitercũq; nomen dei inuocetur rite per orationẽ dominicã/ per ſalutationem angelicã/ vel alio modo licito ſpes haberi poteſt in eo committendo effe ctum diuine voluntati. Ex predictis elicit ſanctus doctor ꝙ predictis ſeruatis conditionibus per diuina verba lici= tum eſt arcere ſerpentes. Et eadem ratione vt dicit que= cunq; animalia: ſi ſolus reſpectus habeatur ad ſacra ver= ba/ et ad diuinã virtutẽ. De ſerpentibus tamen caute eſt agendum in incantationib⁹: quia vt dicit ſepe tales habẽt illicitas obſeruantias: et per demones ſortiuntur effectũ precipue in ſerpentibus: quia ſerpens fuit primum demo= nis inſtrumentum ad hominem decipiendum hh

Que= ſtio. xxvij. Unde ortum habeant benedictiones et carmina tiones quas vetule hodie ſuper infirmos/ et viri quidam faciunt? Reſpondetur ꝙ principiũ horum fuit ſanctiſſimũ. Sꝫ ſicut oĩa demonis iſtinctu deprauant̃ mediãtib⁹ demo nibus/ ⁊ malis hominib⁹: ita et diuina noĩa. Nã apoſtoli ⁊ ſcti viri ſm illud Math. xv. In noĩe meo demonia eijciẽt: in firmos viſitarunt et orationes ſuper eos ꝑ ſacra ꝟba fude rũt: deinde ſacerdotes deuoti ſiĩa rite ꝑegerũt: ꝓpter quod deuotiſſime oratiões et exorciſmi ſcti reperiunt̃ ĩ antiquis hodie eccl'ijs/ ad oĩa q̃ hoĩes facere vl' pati poterãt ꝑ deuo= tos viros applicati olĩ ſine oĩ ſupſtitiõe. ſicut etiã hodie lit teratos ⁊ ſacre theologie doctores noui: q̃ ĩfirmos viſitãtes ſimilia verba egrotis applicauerũt: nõ ſolũ demoniacis ſꝫ

ſuperſtitioſi homines a ſe multa vana ⁊ illicita ad inſtar
horũ inuenerũt quibus hodie vtunt̄ circa infirmos hoĩes
⁊ iumẽta: nec clerus amplius ex ſua deſidia licitis vtitur ver
bis viſitãdo infirmos: niſi raro. ꝓpter qđ guill'r. dictus durã
di/gloſator raymũdi dicit. ꝙ talia ꝑfata ſacerdos religioſus
⁊ diſcretus aut etiam laicus vir/ſiue mulier excellentis vi
te ⁊ ꝓbate diſcretionis facere poteſt fuſa oratione licita ſu
per infirmum: nõ ſuꝑ pomum aut ſuꝑ cingulum ⁊ ſimilia:
ſed ſuꝑ infirmantes. Iuxta dictum Marci vlti. Suꝑ egros
manus imponent: nec ſunt huiuſmodi ꝑſone prohibende a
talibus/niſi forte timeat̄ ꝙ ad exemplum illorũ indiſcreti
⁊ ſuꝑſtitioſi alij carminationis ſibi vſurpent abuſum/tuen
tes ſe exemplo illorum. Ii Queſtio.xxviij. Utruꝫ ne cre
di poſſit licite: ꝙ demoniaci iuuari poſſint/⁊ melius habe=
re ꝑ herbarum vel lapidum aliquoꝝ applicationem? Rñð.
ꝙ licet demon talibus immediate arceri nõ poſſit/quia ſu=
per omnia corporalia potentior eſt/iuxta illud Iohan. xlj.
Non eſt poteſtas ſuꝑ terram que ei comparari poſſet: ta=
men ꝑ prefata que naturalit̄ cõpeſcere habent aliquas ma
nie vel alterius infirmitatis ſpecies quibus demon inſtru
mẽtaliter vtit̄ in poſſeſſo homine/leuius habere poteſt de=
moniacus. et ſecundum quoſdam totaliter liberari. vnde
xxvj. queſtione vltima dicitur. Et eſt auctoritas beati hie
rony. Demoniuꝫ ſuſtinenti licet petras vel herbas habere
ſine incantatione. Ad idem eſt magiſter in hyſtoria ſchola
ſtica ſuꝑ Thobiam: ⁊ Nicolaus de lyra ſuꝑ ꝓmo Regũ de
ſaul obſeſſione. kk Queſtio.xxix. Utrum ſit licitum de=
mones adiurare? Rñ. ſm Tho. ij. ij. q. xc. ꝙ ſic: dũmodo mo=
di teneãt̄ debiti expreſſi ſupra. q. xxiij. ⁊ xxvj. Pro cuius in=
tellectu ſcðm eundẽ Tho. Primo notandũ ꝙ iurare ꝓmiſ=
ſorie eſt ſeipſum immobiliter ordinare ad aliquid agendũ
Nam ille q̃ iurat iuramento promiſſorio per reuerentiam
diuini nominis quod ad confirmationẽ ſue promiſſionis in
ducit: ſeipſum obligat ad faciẽdum quod promittit. Secun
do notandũ ꝙ adiurare eſt per quãdã ſimilitudinẽ iuramẽ
ti ꝓmiſſorij a ſe inducti aliũ ad aliquid agendũ ꝓuocare.
Tertio notandũ ꝙ ſicut homo iurãdo ꝓmiſſorie ſeipſuꝫ ad
aliquid agẽdũ ordinat/ſeu ꝓuocat: ita poteſt aliuꝫ ad agẽ=
dum dupliciter ꝓuocare. Superiores quidem dep̄cando:
inferiores autem imperãdo ſeu cõpellendo. ⁊ ſic eſt duplex
adiurandi modus. Unus quidem ꝑ modũ deprecationis vel
inductionis ob reuerentiã alicuius ſacri vel ꝑ modum ami
citie ſeu beniuolentie. Alius modus eſt via imperij ſeu cõ=
pulſionis: per hoc ad propoſitum. Primo enim modo non li
cet demones adiurare: quia videtur ad amicitiam et beni

uolentiam pertinere qua nõ licet ad demões vti. De quo
dicit Origenes ſuꝑ Math. Nõ licet ſecundum poteſtatem
datam a ſaluatore/ adiurare ſic demonia. Iudaicũ enĩ eſt
hoc: iſto modo vtuntur necromantici adiurationibus demo=
nũ. Secũdo aũt modo adiurationis/per cõpulſionem videlꝫ
licet nobis aliquid vti/⁊ aliquid nõ. Demones enĩ in cur=
ſu huius vite nobis aduerſarij ↄſtituũtur: nõ aũt eorũ actus
noſtre diſpoſitioni ſubduntur: ſed diſpoſitiõi diuine ⁊ ſan
ctorum angelorũ: qꝛ vt dicit Augu. iij. de trini. Spiritus de
ceptor regitur per ſpiritum iuſtũ. Poſſumus ergo demões
adiurando per virtutem diuini nominis tanꝗ̃ inimicos re
pellere: ne nobis noceant vel ſpiritualiter vel corporaliter
ſcðm poteſtatem datam a xp̄o Luce. x. Ecce dedi vobis po
teſtatem calcãdi ſuꝑ ſerpẽtes ⁊ ſuꝑ ſcorpiones ⁊ ſuꝑ oẽm
poteſtatem inimici/⁊ nichil vobis nocebit. Nõ tñ licitũ eſt
eos adiurare ad aliquid per eos obtinendũ: qꝛ hoc ꝑtine=
ret ad ſocietatem aliquã cũ ipſis habitã: propter quod ſuꝑ
illo xp̄i. Obmuteſce ⁊ exi: dicit Chryſo. Mar. j. Salutiferuꝫ
nobis dogma datur/ne credamus demonibus quantũcun=
ꝙ denũcient veritatẽ: niſi forte ex ſpeciali inſtinctu/vel re
uelatione diuina aliqui ſancti ad aliquos effectus demo=
nũ operatione vtant̄. Sicut legitur de beato Iacobo ꝙ ꝑ
demones fecit hermogenẽ ad ſe adduci. hec de Tho. Ll
Queſtio. xxx. Utrum licet adiurare irrationalẽ creaturaꝫ?
Rñð. Tho. ibidẽ ꝙ ſic per modum compulſionis/ que refer
ri tũc dꝫ ad diabolũ qui in nocumentuꝫ noſtrum vtit̄ irra=
tionabilibus creaturis: ⁊ talis eſt modus adiurandi in ec
cleſie exorciſmis: ꝑ quos demonũ poteſtas excludit̄ ab ir=
rationabilibus creaturis. Si enĩ referretur intentio ad ir=
rationalem creaturam: quo ad ſe/que nichil intelligit/va=
na eſſet. Mm Queſtio. xxxj. Utrũ homini liceat aliũ ho=
minem adiurare? Reſponſio ſecundum Thom̃. ibidem per
modũ deprecationis licet quemlibet hominem immo deuꝫ
⁊ angelum adiurare per inuocationẽ diuini nominis / vel
alicuius rei ſacre: ſed per modum compulſionis licet ſupe
rioribus reſpectu inferiorum/quibus etiã iuramẽta impo=
nere poſſunt in caſu: non tamen poſſunt inferiores ſuperio
ribus ꝑ adiurationẽ ꝑ modũ cõpulſionis neceſſitatẽ impo=
nere: ſicut ſe ad iuramenta ligare pñt: quia ſic vſurparẽt
poteſtatẽ in aliũ quaꝫ nõ habent: licet poſſint ꝓpter aliquã
neceſſitatem inferiores ſuos ſuperiores reſtrĩgere tali ge
nere adiurationis. Nn Queſtio. xxxij. Utrum ſeculari=
bus non ordinatis ad exorciſtatum licituꝫ ſit demoniacos
adiurare? Rñð. ſecundũ Thom̃. in. iiij. diſtin. xxiiij. queſtio.
iij. articu. j. ſub arti. iij. ꝙ ſic: non tamen tanꝗ̃ ex officio:

cut etiam quod maius eſt:miniſtrare ad miſſam priuatam
preſertim:licet ſeculari puro candelas accendere:⁊ huiuſ
modi que accolitatus ſunt ordinis.⁊ tamen laicus poteſt
ea facere:ſed nō ex officio. Oo Queſtio.xxxiij. Utrū ve=
ruȝ ſit ꝙ malefice alienas vaccas lacte priuare valeant:⁊
ſi ſic quale remedium poſſit applicari? Rñð. ſm̄ predicta ꝓ
prima queſtione ꝙ ſic:vt patet.q.xvj. Cū em̄ ſecūdū alber.
in de animalibus lac de natura ſit mēſtrui in animali quo
libet:ſicut fluxus talis humoris infirmitate aliqua reſtrin
gitur/vt dicunt medici de femina:idē poteſt demon ſi a deo
ꝑmittitur in beſtia facere. Notandū tamen ꝓ ſolutione ſe
cunde q̄ſtionis ꝙ iſtius fluxus.ſ.lactis reſtrictio triplici=
ter fieri poteſt.vno modo ex conditione naturali/ſicut poſt
cōceptū fetum.alio modo ex infirmitate accidentali:ſicut
forte ex comeſtione alicuius herbe/que lac reſtringere
habeat/⁊ alterare vaccā. Tertio modo ex maleficio. Primo
modo remedio nō indiget:Scð́o modo ſi quis ſciret natu=
rale remedium applicare poſſet. Sicut etiam contra alias
infirmitates pōt/ſecluſis ſupſtitionibus tactis q̄ſti.xxiij.⁊
xxvj. Unde a deuotis perſonis ⁊ virginibus expertum ha=
beo ꝙ adhibito ſigno crucis/⁊ dñica oratione/cū ſaluta=
tione angelica/trinis vel circiter:ceſſat opus demonis ſi
eſt per maleficiū. De hoc habuiſti capitu.ix.ſupra. Ɛ Nō
autē licet applicare ſupſtitioſa/vt quedā faciūt ſeruantes
quoddam brodiuȝ de die carniſpriuij/qð notat ſupſtitionē
demonis. Pp Queſtio.xxxiiij. Utrum ꝑ ſacra verba mo=
dis antedictis/liceat contra grandines ſeu contra tempe=
ſtates procedere? Rñ.ꝙ ſic. Certum enim eſt ſicut beatus
Tho.dicit Job.j.ꝙ demones grandines/fulmina ⁊ tempe=
ſtates deo ꝑmittente ꝓcurare poſſunt.ſicut cōtra Job fe=
cerunt cuius oues igne ꝯſumpte ſunt celeſti/id eſt de aere
deſcendente per demones procurato/etiam ad cōſumptio
nem paſtorum. Similiter vehementem ventū qui domum
deiecit ⁊ ſeptem filios ⁊ tres filias interfecit ruina. Unde
licitis remedijs demoni reſiſtere quis poteſt. Hanc enim
ob cauſam vniuerſaliter vel cōmuniter in eccleſia campa=
ne contra auram pulſantur. Tum vt tanꝗ̄ per tubas deo
conſecratas demones recedant a ſuis maleficijs. Tū etiā
vt populus excitatus deum contra tempeſtates inuocet.
Et eandem ob cauſam cum altaris ſacramento/⁊ ſacris
verbis ad auram ſedandam ꝓceditur communiter ex an=
tiquiſſima cōſuetudine eccleſiarū in gallia/⁊ in germania.
Fiūt ergo talia ⁊ non cōtra ea que dicta ſunt q̄ſti.xxiij. Et
in alijs ⁊ in his concordare videntur iura ciuilia.C.de
maleficis ⁊c. Ubi notanter dicitur:ꝙ qui faciūt illud id eſt
impedientes ne labores hominum ventorum grandiniſq;
lapidatione ſternant:nō pena ſed premio digni ſunt.l.eoꝝ.
ibidē. Qq Queſtio.xxxv.de genetaliacis ⁊ fortuna. Utrū
aliqui homines ſint a natura bene vel male fortunati. Et
q̄d de fortuna tenendū ſit? Dicuntur aūt genetaliaci:vt dē
yſido.viij.ethimo.ca.ix.ꝓpter naturalium conſideratio=
nem ſyderum:qui vulgo mathematici vocant. Fortuna ve
ro vt ibidem dicit.ca.ij.a fortuitis nomen habere dicitur/
quaſi deā quandam res humanas varijs caſibus ⁊ fortu=
nis illudentē. Unde ⁊ cecam appellant/eo ꝙ paſſim in quoſ
libet incurrens ſine vllo examine meritorum ⁊ ad bonos ⁊
ad malos venit. Hec yſido. Sed talem deam credere idola
tria eſſet:nec ita de fortuna loquitur Ariſt.ij.phiſicoꝝ.nec
inde fortuna bona.nec theologi. Unde queſtioni prefate re
ſpondet ſanctus Thom̄.lib.iij.ſumme contra gentiles.q.
lxxxvij.⁊ ſequentibus. Pro quorū intellectu notandū ſcð́m
eum. Primo ꝙ alicui tunc bene dicitur a fortuna continge
re quando aliquod bonum accidit ſibi preter intentionē
ꝓpriam:ſicut qui fodit vineam intentione vites nutriēdi:
inuenit theſaurum.potuit tamen talis intentione aliena
videlicet dñi ſui qui ſciuit ibi theſaurum abſconditum/ex
intentione dirigi. Male aūt fortunari dicitur:ſi fodiendo
frangit tibiam. Secundo notat ꝙ in homine ſunt tria que a
tribus celeſtibus cauſis dirigunt. voluntatis actus:intelle
ctus actus:⁊ corporalia. Quorū primum a deo tantū ⁊ im=
mediate.ſecundū ab angelo.⁊ tertium a celeſti corpore di
rigitur. Nam electiones ⁊ voluntates immediate a deo di
riguntur:dicente ꝓuerb.xxj.ſcriptura. Cor regis in manu
domini/⁊ quocunq; voluerit inclinabit illud. Et apl's ad
philipen.ij. Deus eſt qui operatur in nobis/⁊ velle ⁊ perfi
cere pro bona voluntate. Cognitio vero humana intellecti
na a deo mediātibꝰ angelis ordinat. Ea vero q̄ ad corꝑalia
pertinent/ſiue ſint exteriora ſiue interiora in vſum homīs
veniētia:a deo mediātibꝰ angelis ⁊ celeſtibus corporibus
diſpenſantur. Dicit em̄ beatus Diony.ca.iiij.de diuinis no
minibus:ꝙ corpora celeſtia ſunt cauſe eorum que in hoc
mundo fiunt. Cū igitur homo ſit ordinatus ſm̄ corpus ſub
corporibus celeſtibus:ſcð́m intellectū vero ſub angelis:ſe
cūdū volūtatē aūt ſub deo:pōt cōtingere aliquid preter in=
tentionem hoīs/quod t̄n̄ eſt ſcð́m ordinē celeſtiū corpoꝝ/vł
diſpoſitionē angeloꝝ/vel etiam dei. Tertio notat ꝙ nichil
ꝓhibet ꝙ etiam aliquis homo habeat ex impꝛeſſione corꝑis
celeſtis aliquā efficaciā in aliquibus corporalibus facien=
dis:quā alius non hȝ.puta medicꝰ in ſanando/⁊ agricola ī
plantādo/⁊ miles in expugnādo.hāc etiā efficaciā multo ꝑ

fectius deus homibꝰ largitur ad ſua opera efficaciter exe=
quenda. hec tho. Vñ Guil. in de vniuerſo dicit. ꝙ ꝑ experiē
tiam habetur. Si meretrix nititur plantare oliuam: nō effi
citur fructifera/ que tamen ꝑ caſtam plantata fructifera ef
ficitur Aduertendum tamen hic dicit Tho. ꝙ prefata cor=
poris diſpoſitio/ ⁊ etiam angeli ꝑſuaſio non neceſſitant ho=
minē ad eligendum q̄ liber eſt. poteſt eñi homo non ſeq̄ in
clinationem qualitatis corporalis/ et angeli ꝑſuaſionem.
Quarto notandum ꝙ aliqͦd bonum pōt accidere homini ⁊
ꝑter intentionem ꝓpriam ⁊ preter inclinationē celeſtium
corporum/ ⁊ ꝑter angelorum illuminationē: nō aūt ꝑter di=
uinam ꝓuidentiam q̄ eſt factiua ⁊ gubernatiua cuiuſlibet
entis. Vñ reſpectu dei ſimpliciter nihil dicitur/ nec pōt eſſe
a caſu vel a fortuna: ſed reſpectu noſtre vel angelice natu
re. Rr Queſtio. xxxvj. Vtrum vel quomō differt aliquem
eſſe bene natum vel male/ bñ fortunatum vel male/ bene gu
bernatum/ ⁊ bene cuſtoditum: Rñ. tho. ibidem. q. cl. Ex diſ=
poſitiōe relicta a corpore celeſti in corpore noſtro: dicitur
aliq̄s nō ſolum bene fortunatus/ aut male: ſed etiam bene
natus. ſm vero ꝙ ab angelo illuminatur/ dicitur bñ cuſto=
ditus, Sed ſm ꝙ a deo in bonū inclinatur: dicitur bene gu
bernatus. Et quando aliq̄s ex impſſione celeſtium corpoꝝ
inclinatur ad aliquas electiones ſibi vtiles/ quarum tamē
vtilitatem ꝓpria rōne non cognouit: ⁊ cum homo ex lumīe
intellectualium ſubſtantiaꝝ illuminatur eius ītellectus ad
eadem agenda. ⁊ ex diuina operatione inclinatur eius vo=
luntas ad eligendum aliq̄d ſibi vtile cuius rationem igno
rat: dicitur bene fortunatus. Et econtrario male fortuna=
tus quando e ſuperioribus cauſis ad contraria eius ele=
ctio inclīatur. ſicut de quodam dicitur. hiere. xxij. Scribe
iſtum ſterilē virum q̄ in diebꝰ ſuis non ꝓſperabitur. Sſ
Queſtio. xxxvij. Vtrū homo poſſit eſſe bene fortunatus vni
uerſaliter/ id eſt vt aliq̄s homo habeat in natura ſua ali=
quam diſpoſitionem vt eligat ſemper: vel vt in pluribꝰ ali=
qua q̄bus cōiuncta ſunt ꝑ accidens aliqua cōmoda vel in=
cōmoda: Rñdet tho. ibidez. Ex corpore celeſti homo poteſt
habere talem impſſionem: q͛ natura tantum ad vnum ordi
natur: ea aūt ſm q̄ homī accidit bñ vel male ſecundum for
tunam: non ſunt reducibilia in aliquod vnum: ſed ſunt inde
terminata ⁊ infinita. ij. phiſic. Sed poteſt eſſe ꝙ ex inclina
tione celeſti inclinetur ad eligendum aliq̄d cui cōiungitur
ꝑ accidens aliqͦd cōmodum: ⁊ ex alia inclinatione aliud: et
ex tertia tertium. non aūt ꝙ ex vna inclinatione ad om̄ia.
Ex vna aūt diuīa diſpoſitione pōt homo ad om̄ia dirigi. hec
tho. Tt Queſtio. xxxviij. Vtruz ꝑ aſtra licite futura cogno

ſci poſſint/ qͦd diuinare dicitur ꝑ aſtra: Rñ. tho. ſecūda. ij. q̄ſt.
xcv. ar. v. Quedam ſciri poſſunt ꝓ certo. q̄dam nequaq̄. que=
dam ex cōiectura/ nō certitudinaliter. Certitudinaliter pñt
ſciri ꝑ aſtronomos que neceſſario eueniunt ꝑ curſus celoꝝ
vt eclipſes/ ⁊ aſpectus ſyderum adinuicem. Nō poſſunt autē
ſciri per ſydera duo que ſubtrahuntur eis que ꝑ certitudinē
ſic ſciri non poſſunt. Primo effectus contingentes ꝑ accidēs
ſiue in rebus humanis ſiue in naturalibus. ſicut ſunt euentꝰ
fortuiti/ ⁊ caſuales. q͛ ex. vi. meth. ens ꝑ accidens non habet
cauſam/ ⁊ ꝑcipue naturalē cuiuſmodi eſt virtꝰ celeſtium cor=
porum. Secūdo meri actus liberi arbitrij qͦd eſt facultas vo
luntatis ⁊ rōnis. ſicut ſunt futura opa hominum ſolum a libe
ro arbitrio dependentia. q͛ nullum corpus pōt ſic directe im
primere rem incorpoream qualis eſt voluntas ⁊ intellectus.
Iſtis ergo duobꝰ modis ex aſtris diuinare eſt ſuperſtitioſuz
⁊ illicitum. Poſſunt tamen corpora celeſtia ad hoc inclinare
liberum arbitrium diſpoſitiue inquantum imprimunt in cor
pus humanum: ⁊ ꝑ conſequens in vires ſenſitiuas/ q̄ ſunt ac
tus corꝑalium organorum que inclinant ad humanos actꝰ:
q͛ tamen vires ſenſitiue obediunt rationi. ex. iij. de anima/ et
i. ethico. ideo nulla neceſſitas ex hoc libero arbitrio imponit
ſed contra inclinationem celeſtium corporum homo pōt per
rationem operari. Si quis vero vtatur cōſideratione aſtroꝝ
ad precognoſcendum futura que ex celeſtibus cauſantur cor
poribus puta ſiccitates ⁊ pluuias/ ⁊ alia hmōi: non erit diui
natio ſupſtitioſa ⁊ illicita. hec de tho. Dicit etiaz dñs Alber.
ſuper. iiij. c. de di. nomini. ꝙ inferiora non poſſunt in ſupiori=
bus cognoſci certitudinaliter: ſed tm̄ coniecturaliter Et ad=
ducit ad hoc ptolomeū. Ariſto. ⁊ Auiceñ. multis rationibus.
Vv Queſtio. xxxix. Vñ ḡ ꝓuenit ꝙ aſtrologi ex conſideratio
ne aſtroꝝ frequent vera ꝓnunciant/ etiam in his q̄ pertinēt
ad hūanos actus: Rñ. Tho. ſecunda. ij. q. xcv. ar. v. hoc cōtin
git dupliciter. Vno q̄dem modo q͛ plures hominū paſſiones
corporales ſequuntur: ⁊ ideo actus eoꝝ diſponūtur vt in plu
ribus ſm inclinationem celeſtium corpoꝝ. pauci autem ſunt
id eſt ſoli ſapientes qui rōne huiuſcemodi inclinationes mo
derent. Et ideo aſtrologi in multis vera ꝓnūciant. ⁊ ꝑcipue
in cōmunibus euentibꝰ/ q̄ dependent ex multitudine ⁊c. Alio
mō ꝓpter demones ſe immiſcentes. Vñ Aug. dicit in. ij. ſuper
geñ. ad litteram. Fatendum eſt qñ a mathematicis vera dicū
tur: inſtinctu quodam occultiſſimo dici/ qͦd neſcientes huma
ne mentes patiuntur: quod cum ad decipiendos homines fit
ſpirituum immundorum/ ⁊ ſeductorum operatio eſt quibus
quedam vera de temporalibus rebus noſſe promittunt. Vn=
de concludit. Quapropter bono chriſtiano: ſiue mathemati=

ci/ſtic: quilibet impie diuinantium/ ⁊ maxime dicentes vera cauendi ſunt: ne cōſortio demonioꝝ aīam deceptam pacto quodam ſocietatis irretiant. ¶ Queſtio.xl. Utrum licitum ſit coniecturare futura ꝑ auguria/ ⁊ ꝑ alioꝝ animalium mot⁹/ſeu voces vel geſtus. Augures autem ſunt: dicit yſido. vbi ṗius/qui ꝑ volatus auiū ⁊ voces intendunt aliqua ſigna reꝝ vel obſeruationes improuiſas hominib⁹ occurrentes: q̄ ⁊ aruſpices dicunt. Aruſpices tn̄ ꝓprie qui oculis ⁊ viſu: auſpices vero qui auditu ⁊ ex voce coniecturant: Rn̄.tho. ibidem ꝙ ſic. Sub diſtinctione tn̄. Nam cum bruta animalia nō habeant niſi anim ſenſitiuam/ cui⁹ omnes potentie ſunt act⁹ corpalium organoꝝ: ideo ſubiacet eoꝝ anima diſpoſitioni continentiū corpoꝝ ⁊ ṗmordialiter celeſtium corpum. Et ideo nihil ꝓhibet aliquas eoꝝ opationes eſſe futuroꝝ ſigna: inquantum conformantur diſpoſitionib⁹ corpum celeſtium/ ⁊ aeris cōtinentis. ex qua ꝓueniunt aliqui futuri euentus. In hoc tamē duo conſiderari oportet. Primū q̄dem vt hmōi opationes nō extendant niſi ad ṗcognoſcenda futura q̄ cauſantur ꝑ motus celeſtium corpoꝝ. vt ſupra dictum eſt. Secundo vt nō extendant niſi ad ea que equaliter poſſunt ad huiuſcemodi animalia pertinere. Conſequunt em̄ animalia cognitionem quandā naturalem ⁊ inſtinctum tripliciter. Uno modo ꝑ celeſtia corpora ad ea q̄ eoꝝ vite ſunt neceſſaria. ſicut ſunt immutatiōes que fiunt ꝑ pluuias/ventos ⁊ alia huiuſcemodi. Unde ſi q̄s in hoc ꝙ cornicula frequēter crocitat/ ṗdicat pluuiā cito venturā: nō eſt illicitū. Alio mō inſtinct⁹ huiuſcemodi cauſant ex cauſa ſpirituali/bono angelo vel ex deo. vt ptꝫ in colūba ſup xp̄m deſcendente. Luce.iij. Et in coruo q̄ pauit helias. iij. Reg.xvij. Et in ceto q̄ abſorbuit/ ⁊ eiecit Jonam. Jone.j. Alio mō ex cauſa ſpirituali mala / vt ex demonib⁹ q̄ vtūtur huiuſcemodi opationibus brutoꝝ animaliū ad implicandū animas vanis opinionibus. Et eadem ratio videtur eſſe de omnib⁹ aliis hmōi. Omnis igitur huiuſmodi diuīatio ſi extēdatur vltra illud ad qd̄ poteſt attingere ſꝫ ordinē nature vl diuine ꝓuidentie: eſt ſupſtitioſa ⁊ illicita. hec tho. ¶ Queſtio.xlj. Utrū ꝑ omen poſſint futura cognoſci? eſt aūt ſꝫ tho. omen ꝟbum ex inſperato ꝓlatum/ ex quo ſeqtur bonum alicui⁹. Et tunc dicit omen illius. Et ponit exemplum de romanis q̄rentib⁹ locū aptum vt ibi manerent ⁊ ciuitatem edificarent. Et cum veniſſent ad locū vbi nunc eſt Roma: vexillari⁹ qui ferebat vexillum precedendo fixit illud in terra ⁊ dicens. Stemus: qꝛ hic optime manebimus. ⁊ hoc ꝟbū fuit acceptum ꝓ omine. Rn̄.tho. ibidem. Aliter eſt dicendum de omine q̄ꝫ de prefatis auguriis: qꝛ verba humana que acci=

piuntur pro omine non ſubduntur diſpoſitioni ſtellarum. dꝫſponuntur tamē dupliciter. Aliquando ſm̄ diuinam prouidētiam. Aliquando vero ſm̄ demonis operationem. Scd̄ꝫ primum modum cōiecturare eſt licitum: Unde Gedeon qui in cathalogo ſanctorum hebreoꝝ.xj. ponitur: vſus fuit omine/ ex hoc ꝙ audiuit recitationem ⁊ interpretationem cuiuſdā ſomnij. vt legitur Judicum.vij. Et ſimiliter helieʒer ſeruus Abrahe. vt legitur Gene.xxiiij. Sed Gedeō obſeruauit recitationem ⁊ expoſitionem ſomnij accipiens eandem pro omine quaſi ordinata ad ſui inſtructionem a diuina prouidētia. Et ſimiliter helieʒer attendit verba puelle oratione premiſſa ad deum. hec Tho. Secūdo modo cōiecturare eſt illicitū quo modo receperūt omen ſerui Benadab regis ſirie: qui audientes ab ore regis Iſrael achab/ hoc videlicet verbum: ſi adhuc viuit frater meus eſt: acceperūt pro omine. ⁊ feſtinātes rapuerunt verbum ex ore eius: atqꝫ dixerunt: frater tu⁹ Benadab viuit. iij. Reg.xx. ¶ Queſtio.xlij. Utrum ex arte phiſonomie diuinare licitum ſit: id eſt ex diſpoſitione membrorum hominis coniecturare de moribus hominum? Rn̄d. Alber. lib.ij. de animalibus tractatu ſcd̄o ꝙ ſic. dummō caute fiat. videlicet ſolum de natura coniecturaliter: ſed de moribus ⁊ electionibus non diffinitiue iudicādo: ⁊ ad hoc plures allegat philoſophos. vbi notat primo ꝙ phiſonomia eſt ſcientia docens diuinare/id eſt coniecturare de affectibus hominum per phiſicas formas membrorū. Scd̄o notat ꝙ ex multis que ſunt in homine accipit cōiectura illa. Primo ex ſanguine ſiue humore. qꝛ ex talibus paſſionat faciliter homo ⁊ afficitur humore videlicet quadruplici: ſanguineo/melancolico/colerico/ ⁊ flegmatico. Secundo ex ſexu maſculinitatis ⁊ femineitatis. Tertio ex oculis/capillis/auribus/ facie ⁊ aliis membris patentibus. propter qd̄ Ptholomeus dicit diuinare melius ex ſtellis ſecūdis ⁊ verius. Stellas ſecundas vocans figuras ⁊ accidentia inuēta in rebus phiſicis: q̄ a ſtellis ſuperioribus impreſſa materie ſcimus: ſed ſuperiores ſtelle aliquando nihil imprimunt: licet in eis non deficiat: ſed in materia infert⁹ indiſpoſita. Tertio notat ꝙ nihil prefatorum neceſſitat voluntatē. Un̄ nullus diffinitiue iudicandus eſt ex talibus malus eſſe: niſi manifeſtū ſit ſuū malū licet prefata aliquando inclinēt aut ſignent inclinationē affectus. Unde per tria poteſt quis contra talia operari. Primo per hoc ꝙ membrum quod inſpicitur eſt forte ſignum ꝑ accidens infirmitatis alicuius/ ⁊ non nature. Secundo per liberum arbitriū. quo (vt phus in.iij.ethi.dicit) ſumus dn̄i noſtrarū actionū. Tertio ꝑ habitū ꝟtutis vel vicij ſeu ꝑ cōſuetudinē. vn̄ Ariſtoteles refert diſcipulos Ipocratis/ eiuſdē faciē op

time depictā obtuliſſe Philemoni optimo phiſonomo:q̄ iu-dicauit illud eſſe viri luxurioſi ⁊ deceptoris idolū.quod cuꝫ indignāter Ipocrati retuliſſent:reſpōdit vere iudicauit.q2 ad hec natura inclinauit:ſed illud qd̄ natura nō dedit / amor virtutū ⁊ philoſophie cōtulit:ſcꝫ continētiam ⁊ fidē. hec de Alber.Certū auteꝫ eſt ꝙ gratia plus valet q̄ oīa ante dicta. Unde deuoti viri minus alijs ſunt iudicādi.Unde arteꝫ pre-fatam approbat Salomon Prouerb.xvij. In facie prudētis lucet ſapiētia:oculi ſtultorū in finibus terre.Et eccleſia.xix. Ex viſu cognoſcitur vir:⁊ ab occurſu faciei cognoſcitur ſen-ſatus.Sed iudicia veritas vitare iubet/cū iudeis ait Johā. vij.Nolite iudicare ſecundum faciē:ſed iuſtum iudiciū iudi-cate. 33 Queſtio.xliij.Utrum aliqua vera ſciētia per artē notoriam poſſit acquiri?Eſt autem ars notoria quedā obſer-uantia:qua per ieiunia/abſtinētias/⁊ orationes verbales cū inſpectione quarūdam figurarū ſeu caracterū/ac prolatione verborum ignotorū ⁊ ſimiliū quis ſcientiā adipiſci molitur? Rn̄.Tho.ij.ij.q.x.c.vj.arti.j.ꝙ ars notoria illicita ⁊ inefficax eſt.⁊ ideo penitus repudiāda ⁊ fugienda a xp̄iano. Primum probat quia vtitur ignotis caracteribus ⁊ verbis vt.q.xxvj. dictū eſt.Unde ſuperuacuis ſignis vtens:tacita demonū pa-cta habet.Secundū patet:q2 nullus demon intellectū hoīs illuminare pōt:quē ex obſtinatione obtenebrare intēdit ſem-per vt docet Tho.j.parte.Acquiſitio aūt ſciētie ⁊ ſapientie fit per illuminationē.Unde ⁊ Auguſt.dicit.x.lib.de ciui.dei. etiā teſte Porphirio philoſopho demonuꝫ operationibus/et obſeruātijs/⁊ purgationibus.aīa nec diuinā nec verā ſcien-tiam adipiſcitur.Tertiū patet ex Auguſti.lib.ij.de doctrina xp̄iana:eadē ratione ſicut de ſuperſtitionib9 ceteris/quas ibi improbat. 22 Queſtio.xliiij. Utrum ſaliatores peccēt iu-dicātes in ſuis cōiecturis?Sunt em̄ ſaliatores vt dicit Iſi-do.lib.viij.ethimo.ſic dicti:q2 dū eis membrorū quecūqꝫ par-tes ſalierint:aliquid ſibi exinde ꝓſperū ſeu triſte ſignificare predicūt. Rn̄det idē ibidē ꝙ ſic. Idē ex q̄ſtionib9.xxiij.⁊.xxvj patet.Unde cōcludit ex ſupradictis oībus Iſido.ꝙ in his oī-bus ars demonum ex quadam peſtifera ſocietate hominū et angelorū malorū exorta eſt.Unde ⁊ cūcta vitāda ſunt xp̄iano ⁊ omni penitus execratione repudiāda atqꝫ damnanda. Hec Iſidorus. 22 Queſtio.xlv.Utrū ne licitū ſit dies/ānos ob-ſeruare/aut mēſes ad exeundū de domo ꝑ itinera/ad induē-dum nouas veſtes/⁊ ad faciendum ſimilia/pro habenda pro-ſperitate ⁊ vitanda aduerſitate?Reſpondet textus.xxvj.q̄ſt. vj.non licet:⁊ ſequētibus multis auctoritatibus ſummoruꝫ pontificū/⁊ Auguſt.ꝙ non.Unde ibi improbātur obſeruato-res kal.ianuarij/ſub ritu paganorum/ videlicet ne aliquid

plus noui fiat propter annuꝫ nouum .ne menſe cum epulis parentur/vel lapidibus.ne per vicos ⁊ plateas chori ducan-tur.ne cātiones fiant.Et tales anathema ſunt qui faciunt. Item in alio ca.dicitur nō obſeruetis dies qui dicūtur egy-ptiaci.glo.quos egyptij inuenerūt.vt qui aliquod opus ī die tali inchoaret malū haberet exitū. Tamē ex antiquitate ec-cleſia ſignat hos dies in kalendarijs ſuis.Hec ibi. Unde Au-guſti.in enchiridiō/⁊ ibidē in decreto habetur quis exiſtima-ret q̄ magnū peccatum ſit dies obſeruare ⁊ mēſes/⁊ annos/ ⁊ tempora/ſicut obſeruant qui certis diebus ſiue annis/ſiue menſibus volūt vel nolunt inchoare aliquid/eo ꝙ ſecunduꝫ varias doctrinas hoīm fauſta vel infauſta exiſtimāt tempo-ra:niſi huius mali magnitudinē ex timore Apoſtoli penſare-mus:qui de talibus ait.Nunc cognouiſtis deū:immo cogni-ti eſtis a deo: quomodo conuertimini iterū ad infirma ⁊ ege-na elemēta quibus denuo ſeruire vultis.dies obſeruatis et menſes/⁊ tempora/⁊ annos.Timeo vos:ne forte ſine cauſa laborauerim in vobis.Tamen bene quis obſeruare pōt tem-pora: quando luna eſt in certa quota/pro ſecandis lignis vt diutius durēt ⁊ minus a vermibus rodantur.Sic de pomorꝫ colligēdis fructibus/⁊ de ſimilibus:que ex naturali philoſo-phia:vel ex arte autentica ſine ſuperſtitionibus ſeruari de-bent vel poſſunt.

¶ Cap.xij.tractat de ſuperbia ⁊ eius ſpeciebus. A

NOno prohibetur in colēdo vnum deū ſuperbia qua quis renuit deo obedire ſicut humilita-te deum reueremur debite. Ubi primo viden-dum erit quid ſit ſuperbia:⁊ quomodo differat ab inani gloria:⁊ q̄ deteſtabile vicium ſit.Se-cundo que ſint eius ſpecies. Tertio quādo ſit mortale peccatū ⁊ de eius remedijs.¶ Circa primū notādū ſm̄ Tho.ij.ij.q.clxij.⁊ queſtionibus de malo.queſt.de ſuper-bia. ꝙ ſuperbia eſt cōtemptus dei vel ſuperioris/vel nolle obedire talium preceptis. Et hoc eſt formale/⁊ principale. Sed materiale eſt audax ſeu preſumptuoſus appetitus ⁊ in-ordinatus proprie excellentie. B Dicitur primo contem-ptus.Ubi nota ꝙ tūc ſecūdum Thom̄.ij.ij.q.clxxxvj. arti.ix. aliquis committit vel trāſgreditur aliquid ex cōtemptu quā-do voluntas eius rēnuit ſubijci ordinationi legis vel regu-le/⁊ ex hoc procedit ad faciendū contra legē vel regulā. Qn̄ autē ecōtra propter aliquā particularem cauſam/puta con-cupiſcentiam/vel iram/vel deſiderium cuiuſcunqꝫ alterius rei inducitur ad aliquid faciendum contra ſtatuta legis vel regule/non peccat ex contemptu:ſed ex aliqua alia cauſa. etiam ⁊ ſi etiā frequēter ex eadē cauſa vel alia ſimili pctm̄

iteret:frequẽtia tamẽ diſpoſitiue inducit ad cõtemptum. Nã ſm̃ Bernar. Contẽptus eſt tumor ſuperbie. Dicitur cõſequẽter in deſcriptione ſuperbie nolle obedire. quod declarat cõtemptũ.i. rẽnuere obedire. Eſt eñ traſgreſſio precepti effectus exterior ſuperbie qui eſt in omni peccato. Sed contemptus precepti eſt interior actus ⁊ nõ eſt in om̃i peccato mortali. quia quedam fiunt ex ignorantia/alia ex fragilitate: ſed ſupbia ex quadã malicia. Dicitur vel ſuperioris:quia quẽlibet debemus ſuperiorez arbitrari vt poſtea dicetur. Dicit̃ appetitus audax. qꝛ ſuperbia eſt in iraſcibili de ꝓprio bono preſumptio quedã/qua ſe erigit cõtra deum vel alios hoies eos vel eorum mandata paruipendendo ſeu contemnendo. Dicitur inordinatus. qꝛ ſi ordinate quis appeteret excellentias ſuas:nõ peccaret. Nam rex frãcie preferre poteſt diuitias ſuas diuitijs militis. Et conſiderare dona temporalia ⁊ ſpiritualia ſibi collata a deo:ſed cũ gratiarũactione in deum debet ea reducere. ꝙ ſi ſe extollat de eis cõtra deũ aut proximum/aut eoꝝ mandata:inordinate tũc appetit. Dicit̃ ꝓprie excellẽtie. Vñ dicit Alexã. de hal̃. in ſumma: ꝙ cum ſuperbia ſit appetere excellentiã ſui:aliud eſt appetere excellentiã/et aliud appetere excellẽtiam vt propriã. Appetere eñ excellẽtiam/cũ ſit naturale hoi ⁊ angelo inquantũ ſunt facti ad dei imaginẽ:nõ eſt peccatũ:ſed appetere excellentiã propriaz vt propriam:ſemper eſt peccatũ. Et fit multipliciter:vt in ſpeciebus apparebit quatuor. C Ex quibus patet primo ꝙ ſuperbia duplici virtuti cõtrariatur directe/humilitati quo ad formale in ſuperbia:⁊ quo ad materiale magnanimitati que virtus importat extenſionem animi ad magna/⁊ ardua in omni virtute. Secundo ſuperbia differt ab appetitu inanis glorie ſeu ab inani gloria. Pro cuius intellectu nota ſm̃ Aureolũ. in .ij. diſt. xxi. q. ij. ꝙ aliud eſt complacere ⁊ delectari in ſui excellentia habita:quod eſt vane glorie:⁊ aliud eſt erigere ſe ſuper alios/quod eſt ſuperbie. Affectiones enim appetitus ſequũtur conformiter exiſtimationes intellectus. Sed alia eſt exiſtimatio in intellectu exiſtimare quantitatẽ ſue excellentie abſolute:⁊ aliud eſt exiſtimare excellentiam ſuam comparatiue ad alios ſm̃ exceſſum. immo hec ſecunda oritur ex prima. Primo eñ intellectus inordinatꝰ exiſtimat ſuas ſufficientias eſſe magnas ⁊ ſupremi gradus. Secundo ex hac exiſtimatione oritur ſtatim exiſtimatio inſufficientie aliorum qua exiſtimat excellentias aliorum paruas. Et hoc dupliciter:vel exiſtimando ſufficiẽtias proprias magni gradus:vel ſufficientias ſibi equalium modicas. igitur in appetitu erunt conformiter due affectiones correſpondẽtes vltimis exiſtimationibus duabus. Primaz quidem exiſtimatio-

nem qua inordinate exiſtimat excellentiam ſuam magni gradus abſolute ſequitur in appetitu delectatio ⁊ complacentia in propria excellentia:que eſt inanis gloria. Sed ſecũdã exiſtimationem qua paruipendit aliorum bona ſequitur erectio/⁊ talis erectio eſt ſuperbia. E. ſi erectio talis eſt reſpectu ſuperiorum vel maioꝝ/ tunc dicitur irreuerentia. ⁊ ſequitur exiſtimationem qua iudicat quis ſuas ſufficientias magnas ⁊ ſuperiorum paruas. Reſpectu vero equaliuz dicitur prefata erectio contemptus qui ſequitur exiſtimationẽ qua quis bona equalia aliorum reputat quaſi nulla. Videtur igitur ꝙ ſuperbia quadrupliciter differt ab inani gloria:qꝛ ſuperbia eſt in appetitu iraſcibili/reſpectu alicuius ardui cuz quodam contemptu aliquando ⁊ in illo qui non curat manifeſtationem. Sed inanis gloria eſt in concupiſcibili nõ ſemper de arduo nec ſemper cum contemptu:⁊ ſemper eſt in appetitu manifeſtatiõis. D Dubitatur que ſint radices ſuperbie? Rñdetur ꝙ triplices. Prima eſt inordinatꝰ amor ſui Ex illo enim quis faciliter retorquet inordinate in ſe excellentias veras vel falſas. Secunda eſt conſideratio incauta bonorum ſuoruz: que cuz omnia ſint a deo principaliter aut totaliter/ſi per gratiarum actionem non in deum dirigũtur: ſe erigit animus in ſuperbiam. Tertia eſt negligẽtia conſiderandi deum ⁊ proximum. Nam ſi ſepe conſideraremus deuz omnipotentiſſimum/ſapientiſſimũ ⁊ optimum/a quo manãt precepta:non faciliter nos contra eum erigeremus. Similiter ſi conſideraremus debite proximũ/ non faciliter eum cõtemneremus ſi equalis eſt:aut irreuerenter tractaremꝰ ſi ſuperior eſt. Conſidera igitur in proximo quolibet : quomodo raro eſt aliquis tam paruus quin aliquando magno prodeſſe poſſit. Itẽ ꝙ aliquam virtutem occultam habet qua cares Item ꝙ forte predeſtinatus eſt/⁊ tu damnandus. vt in Juda ⁊ Magdalena claruit/improuiſe ĩ multis. E Dubitatur Cum ſuperbire ſit ſupra regulam a deo nobis traditam ire: que ſint regule ſecundum quas menſurare debemus opera ne ſuperbiamus? Rñ. ꝙ quattuor oppoſita quatuor ſpeciebꝰ ſuperbie de quibus Greg. dicit. xxiiij. mora. Prima vt credamus firmiter omnia bona noſtra que nõ ſunt peccata ⁊ defectus:a deo nobis data. Secũda vt ſi que meruimus deꝰ principaliſſimus auctor extitit/ſine quo nedum ſumus aliquid ſufficiẽtes facere aut velle bonum:ſed nec cogitare. vt dicit apoſtolus. Tertia eſt agnoſcere bona noſtra que habemus a deo eſſe:nihil alieni nobis aſcribendo. Quarta amare proximum in nullo eum decipiendo. F Quantum malum ſit ſuperbia patet primo auctoritatibus. Eſt enim quaſi rex vel regina aliorum viciorum. Unde ps. Emũdabor a delicto ps. xviij.

maximo.i.ſuperbia ſcđm glo. Item Eccle.x. Initiū omnis
peccati ſuperbia:qui tenuerit eam implebitur malediciis
Item thobie.iiij.ſuperbiam nunq̄ in tuo ſenſu: aut in tuo
verbo dn̄ari permittas:in ipſa enim initium ſumpſit oīs ꝑ
ditio.Secundo ptꝫ exemplis. Nam ſupbia de ſupremo an=
gelo fecit peſſimum demonē.Eſa.xiiij. Quomodo cecidiſti
lucifer de celo qui mane oriebaris? Ecce de angelo fit de=
mon:de nobiliſſima creatura fit peſſima:⁊ de celo eiecit in
infernum. Item eua per ſuperbia que voluit effici ſciens
Ps.xlviij. vt deus: facta eſt inſciens quodāmodo vt pecus. Ps. Ho=
mo cum in honore eſſet non intellexit:comparatus eſt iu=
mentis inſipientibus/⁊ ſimilis factus eſt illis. Item ſaul
poſtq̄ humilitate in regnuꝫ per deū ducitur:ſupbiens deij
citur ⁊ poſteri ſui/⁊ a demone poſſidetur.j.Regū.xv. Item
nabuchodonoſor.Dan̄.v.ſuperbiens depoſitus eſt de ſolio
regni ſui:⁊ gloria eius ablata eſt/⁊ a filijs hominum eiectꝰ
Item phariſeus qui ſe dixit non eſſe vt ceteri/vt ſe ſuper
ceteros extolleret non eſt iuſtificatus: ſed humilis publi=
canus. Luce.xviij. Item petrus qui pre ceteris p̄ſumpſit
dicens/⁊ ſi omnes fuerint ſcandalizati in te/ego non ſcan=
dalizabor. Math.xxvj. viliꝰ ceteris lapſus eſt per ancillā
periurando ⁊ trina vice. ¶ Quo ad ſecundum principa
le de ſpeciebus ſuperbie notandū ꝓ intellectu earūdē ſecū
dum Tho.queſt.de malo:materia de ſuperbia.q.iij. ꝙ que
dam ſe habent antecedenter ad ſupbiā vt ſunt ex quibus
oritur faciliter.Alia ſunt in quibus eſſentialiter conſiſtit
ſuperbia. Alia aūt ſunt que conſequūtur ſupbiam ⁊ ab ipa
eliciuntur. Et quodlibet iſtorum eſt multiplex. Nam cū ſu=
perbia ſit inordinatus amor proprie excellētie: tot erūt an
tecedentia ⁊ cauſe ⁊ originis/ quot bona in quibꝰ quis ex
cellentiā inordinate appetere poteſt. Sunt aūt in genere
triplicia bona. Primo infima que dicuntur fortune/vt diui=
tie:delitie:dignitates officiorum amici ⁊ honores. Secun=
do bona nature quo ad corpus: vt pulchritudo: fortitudo:
ſanitas ⁊ nobilitas.quo ad animam:intellectus:pſpicaci=
tas naturalis:ſcientia acquiſita: memorie tenacitas. Ad
virtutes naturales habilitas ſeu virtus naturalis:virtus
acquiſita:poteſtas tolerandi exercitia ſpiritualia:⁊ artes
acquiſite. Tertio bona gratie:vt fides/ſpes/ charitas ⁊ ta=
lia. Cum igitur homo inordinate diligit ſe quod eſt radix
omniū peccatorū:id eſt cum nō refert omnia bona in deum
primo principaliter ⁊ finaliter prout in primo precepto di=
ctum eſt:quodlibet prefatoꝝ bonorum faciliter homo retor
quet in ſe ⁊ ſe extollit vltra q̄ debet. ¶ Eſſentialiter ve
ro ſuperbia ſm Grego.xxiij.mora.conſiſtit in quattuor ſpe=

ciebus quas declarat ſanctꝰ Tho.vbi ſupra. Nam ſm Au=
guſti.li.ſniarum proſperi. Superbia eſt inordinatus amor
proprie excellentie:vt cum homo vult ſibi aliquod bonum
ſolū iō qr hoc habendo vel iſto modo habēdo excellētior eſt
q̄ nō habēdo vl nō ſic habēdo. In iſto aūt ca.ſolū de primis
ſpeciebꝰ dicet. Pria igitur ſpecies ſupbie eſt cū bonū qđ ſibi
ineſt ab alio a ſemetipſo habere ſe exiſtimat. Excellentiꝰ
em̄ eſt ꝙ aliqđ bonū inſit alicui a ſe:q̄ ab alio. Qn̄ ergo hō
propter inordinatū amorē ꝓprie excellentie mouet ad eſti=
mandum illud bonū qđ habet ab alio/ſe ſolū habere a ſe:⁊
vult etiā ſic habere a ſeipo: tunc ſuperbit pⁱma ſpecie cōtra
illud.j.Corin.iiij. Quid habes qđ non accepiſti? Sup quo
glo.aug. Sciendū neminē poſſe diſcerni ab illa ꝑditionis
maſſa:niſi q̄ hoc bonū habet ꝙ credat: ꝙ quicq̄d boni ha=
bet/a gr̄a ſaluatoris acceperit. Un̄ phs in primo de celo et
mundo. Ab hoc q̄dem ente ſcꝫ deo dependet celū et tota eiꝰ
natura:⁊ ab vno ente ſingulis cōicatū eſt eſſe ⁊ viuere. Nā
quicquid habemꝰ a deo habemꝰ/aut immediate a ſua ma=
nu potenti nobis porrecta.vt aīam:intellectuꝫ:voluntatē:
memoriā:fidem ⁊ virtutes infuſas:aut mediantibꝰ dei nū=
cijs qui ſunt celum/ elementa/ ⁊homines/beſtie et alia tē=
poralia nobis porrecta: patet illud Math.vj.vbi dicitur ꝙ
aues nō nent/neqꝫ ſerūt: ⁊ tamen pater celeſtis paſcit eas.
Non inquit ipſe ſe paſcunt/ licet volent et querant. Item
patet experientia:nā agricola qui interdū ex vno anno be=
ne colit vineam minus percipit:q̄ precedenti anno quādo
male coluerat vineam: Cur? quia labor humanus nō ſuffi=
cit:ſed ſolis ⁊celorū influentia/aeris temperies/et natura.
in qua deus dominatur/nō homo. ¶ Sed dicis. Credo
me oīa bona a deo habere:ergo careo prima ſpecie ſupbie?
R̄ndet guill.in ſumma viciorꝝ/ꝙ etiā ideo dicitur de ſupbo/
ꝙ ipſe credit bona ſua habere a ſe: quia ſcꝫ facit ac ſi cre=
deret. Sicut in ſili aliquis dicitur nō credere xp̄m filiū dei:
qui nec illius terretur cōminationibus/ nec preceptis ob=
temperat/nec cōſilijs acquieſcit:vt dicit Bern̄. Sunt autē
tria quantum ad hoc ꝙ dicitur ſuperbus facere quaſi cre=
deret bona ſua a ſe habere/ ⁊ nō a deo. Primo ſi gloriatur
in corde ſuo de bonis ſuis peruerſe: ꝓpter qđ apl'us dicit
vbi ſupra:quid habes qđ nō accepiſti:ſi autē accepiſti qua
re gloriaris/quaſi non acceperis? Scđo quantū ad hoc ꝙ
aliquis de bonis ſuis ſe iactat.cōtra illud Job.xxj. ſi oſcu
latus ſum manum meā:in manu operatio/i oſculo vero le=
gitur laudatio: vnde oſculum manus eſt laudatio proprie
operationis. Tertio quia de bonis ſuis deo gratias non
agit/ideo ingratus dicitur vulgariter non agnoſcere bene

ficium. Unde grego. Nō eſt dignus dandis/ qui nō agit gratias de datis. ¶ Scđa ſpecies ſuperbie eſt cū quis bonum qđ habet ab alio de gratia cognoſcit / et fatet̄ ſe ab alio habere: ſed putat ſibi hoc debitū fuiſſe ⁊ ꝓ meritis recepiſſe. Excellētius eñ eſt aliqđ habere ab alio ex meritis ſuis: ꝙ̄ mere de gratia. Cum ergo homo ꝓpter amorē ꝓprie excellentie mouet̄ ad eſtimandū illud bonū qđ ab alio habet de gratia: habere ſe ab eo meritis ꝓprijs: vt ſi famuluꝫ habes ſuo labore vix merentē calceos. q̄ datis ſibi tunica/ et caligis et calceis: putaret hec ſe bene meruiſſe: hoc eſt ſuperbire contra deū vel hominē. Scire aūt debes ꝙ q̄cquid habes: a deo habes. j. Corin. xij. deus operatur omnia in omnibus: immo deus in omni actione noſtra principalius concurrit. Sed dicis: Diuitias et ſcientiā ſtudio et labore proprio acquiſiui: quomodo ergo a deo habeo? Rñ. ꝙ deus tibi manus contulit/ pedes ⁊c. et intellectus tui induſtriam. Et hoc eſt primū qđ habes: ſed a deo. Hec autem omnia velut pēna mortua/ manu ſcriptoris nō recta nihil feciſſent ad tuam ſcientiam/ aut diuitias tuas: niſi ſummus artifex eſſe et intelligere tibi dediſſet et cōſeruaſſet. ⁊ hec ſunt principaliſſima et ſine noſtra induſtria et immediate a deo. Unde luce. xvij. Cum omnia feceritis que p̄cepta ſunt vobis dicite ſerui inutiles ſumus/ qđ debuimus facere fecimus. Et merito inutiles: quia nihil deo proficimus: ſed nobis ex ſua bonitate. Merito qđ facere debuimus ⁊c. quia dei veriſſime ſerui ſumus creatione: ratione cuius omnia noſtra ſibi debem⁹. Plus ſi poſſibile eſſet tenemur ex cōſeruatiōe amplius ex redemptiōe ⁊c. Dicit etiā alex. de halis in ſumma. Credere ſe habere bonum pro meritis inquantū credit ſe quis eſſe cauſam principalē meritorum illorum deuꝫ vero ſecūdariam eſt peccatum et ſuperbia. Similiter cum ſe credit habere bonum a deo pro meritis/ inquātum ſe ponit cauſam ſecundariam tanꝙ̄ ex merito cōdigni illud tribuentem: eſt ſecunda ſpecies. Credere autē ſe habere aliquod bonum pro meritis ponendo deum cauſam principalem: non eſt peccatum. Unde ſuperbus ſecunda ſpecie appetit excellentiam propriam vt propriam: inquantū ponit ſe cauſam principalem/ deum vero ſecundariam. Hec ille. Contra iſta quidam putant merita ſua tā magna: vt merito deus pro eis debeat eis dare vitam eternam: preſeruare a tribulationib⁹ et a ſimilibus. Qđ ſi nō facit deus: mur-

l murant ſuperbe. ¶ Ad illam ſpeciem ⁊ ad primā etiā reducitur ingratitudinis viciū ſm̄ Tho. Quia ingratus eſt qui ſibi attribuit qđ ab alio habet. Contra hāc ſpeciem peccās multipliciṫ errat. Prīo q꞉ liberaliſſimū largitorē deū putat

venditorem: dū credit emere meritis a deo/ qui non eſt eſtimator meriti: id eſt opus non eſt de ſe meritoriū: ſed a dei miſericordia. Secundo talis putat ſoluere qđ impoſſibile eſt ſibi ſoluere: quia al's omnia tenemur deo: vt pretactum eſt. Tertio quia et ea que in oculis noſtris interdum putātur merita: ſunt demerita. Unde iob. iiij. Ecce qui ſeruiunt ei non ſunt ſtabiles: et in angelis ſuis reperit prauitatem: q̄ꝫto magis hi qui habitant domos luteas/ que terrenū habent fundamētū: cōſumentur velut a tineis. Eſa. lxiiij. Facti ſumus vt immundi omnes nos: quaſi pannus menſtruate vniuerſe iuſtitie noſtre.

¶ Capitulum. xiij. de iactantia ⁊ remedijs ſuperbie.

Quia igitur ſuperbia multis rebus ſe immiſcet: ideo hic tria ſunt videnda. Primo de duabus vltimis ſuperbie ſpeciebus in cap. precedenti enumeratis et quibus rebus ſe immiſceat. Secūdo quādo ſit peccatū mortale. Tertio que ſunt remedia cōtra eandē.

A ¶ Quantum igitur ad primum notandum ꝙ tertia ſpecies eſt: cum iactat ſe quis de bono qđ non habet. Excellentius enim eſt habere in ſe aliquid bonum ꝙ̄ non habere illud. Et quanto bonum eſt maius: tanto eſt excellentius: et tanto maiorem excellentiam habens per hoc conſequitur. Cum igitur quis ex appetitu proprie excellētie mouetur ad attribuendum ſibi aliqđ bonum qđ non habet/ aut maius bonū ꝙ̄ habeat: tunc eſt tertia ſpecies. Exempli gratia cum homo propter appetitum proprie excellentie eſtimat ſe ſapientem/ pulchrum/ iuſtū/ fortē: et ſic de alijs bonis nature/ aut gratie: aut etiam eſtimat ſe magis ſapientē/ aut doctuꝫ/ iuſtum/ fortem: ⁊ in p̄nominatis ꝙ̄ ſit: aut dicit ſe ſapientem doctuꝫ/ fortem/ iuſtū: et ſimilia aut magis ꝙ̄ ſit in talibus dictis: aut etiā ſi talia alio modo ꝙ̄ ꝑ verba oſtendat: vt in precioſitate veſtium/ ampla familia vl' quacūqꝫ exteriori alia habitudine: eſt in tertia ſupbie ſpecie. ¶ Ad idē ꝑtinet cū q̄s negat aliquod viciū qđ i ſe eſt: ꝑ hoc eñ attribuit ſibi virtutē oppoſitā: vl' attribuit ſibi bonū innocētie qđ nō habet. Uñ auguſti. iiij. de ciu. dei dicit ꝙ excuſare ſe de pctō cōmiſſo: ad ſupbiam pertinet. Et dixi notāter qñ ex amore ꝓprie excellētie mouet̄ ad ſe ſic iactādū: ſi eñ ex aliqua alia cā moueret̄/ vt ex vanitate quadā vl' dlectatiōe ſola quā hꝫ i mētiēdo: vl' ꝓpt̄ lucrū: tūc nō reduceret̄ ad ſupbiā: ſꝫ ad aliquod aliđ viciū. Et lꝫ iactantia opponat̄ veritati: tñ ꝓprie ratiōe cauſe ex qua frequent̄ ꝓcedit ponit̄ hic ſpecies ſupbie. Uñ dicit tho.

q.de malo vbi ſupra.et Alexander de halis in ſumma:licet
in iactantia ſit falſa vocis ſignificatio:quia tamen eius in=
tentio principalis non eſt vt fallat:ſed vt excellat:dicit̄ ſpe
cies ſuperbie ⁊ nō mendacij. Iactātia ponitur ſpecies ſup=
bie ⁊ non mendacij. Iactantia ponitur ſpecies ſupbie non
quātum ad ipſum exteriorē actū qui cōſequenter ſe habet
ad ſupbiā:ſed quantū ad interiorē affectū ex quo talis actꝰ
exterior procedit: dū ſcꝫ hō p̄ſumit de ſeipo ſi haberet qꝺ
non habet. Et in talem excellentiam animꝰ eius tēdit:q̄ ſi=
bi nō cōpetit niſi haberet que nō habet. Et in ſumma dicit
ꝙ iactantia procedit ex ſuperbia ſicut ex cauſa interiꝰ mo
tiua ⁊ impellente:ex hoc em̄ ꝙ aliquis interius ꝑ arrogan
tiam ſupra ſeipſum eleuat̄:ſequitur plerūqꝫ ꝙ exterius ma
iora de ſe iactet:licet qn̄qꝫ non ex arrogantia ſed ex quadā
vanitate aliquis ad iactantiam ꝓcedet/⁊ in hoc delectetur
quia eſt talis ſm̄ habitum:⁊ ideo arrogantia per quam ali
q̄s ſupra ſeipſum extollit̄ eſt ſpēs ſupbie:nō tn̄ idē iactātie
ſed vt frequentius eius cauſa.ideo ponit Greg. ſpeciē ter
tiā. Tēdit aūt iactator plerūqꝫ ad hoc ꝙ gloriam conſequa
tur ꝑ ſuam iactantiā:⁊ ideo ſm̄ Greg.ex inani gloria orit̄ ſe
cūdū rationē finis. De hac materia vide infra p̄cepto.viij.
C cap̄.ij. ¶Quarta ſpecies eſt ſm̄ Grego. cū quis deſpectꝫ
alijs ſingulariter vult videri. Excellentiꝰ enim eſt ꝙ quis
habeat aliquod bonū qꝺ alij nō habēt:aut pfectiꝰ illud ha
beat q̄ꝫ alij. Cū igit̄ inordinatꝰ amor ꝓprie excellētie facit
ꝙ q̄s deſpectis alijs vult ſolus videri habere qꝺ nō habet:
tūc eſt quarta ſpecies. Verū eſt tamen ꝙ illud videri plus
ꝑtinet ad inanē gloriā/cuiꝰ cauſa eſt ſupbia. vn̄ dicit Tho.
vbi ſupra.q. de malo. Peccatū ſupbie qn̄qꝫ magis euidētiꝰ
apparet ꝑ aliqua p̄cedētia ⁊ ſubſequentia q̄ꝫ ꝑ illud in quo
eſſentialiter conſiſtit:ideo btūs Greg.ſpecies ſupbie aſſi=
gnauit ſm̄ aliquos actus antecedentes vel ꝯſequētes:cuꝫ
tamē oēs ſpecies ſupbie in quadam p̄ſūptiōe animi eſſen=
tialiter cōſiſtant:velle enim ſingulariter videri:cōſequen=
ter ad ſupbiam ꝑtinet. Eſſentialiter autem quarta ſpecies
ſupbie in hoc cōſiſtit:ꝙ homo p̄ſumit de ſe/ac ſi oēs ſingula
riter excelleret. Ad hm̄oi em̄ excellentiā animꝰ eius afficit̄
hec ibi. Supbia em̄ iordinate ꝓpriā excellētiā appetit/ ſed
inanis gl̄ia appetit excellētie iordinate manifeſtationē. Ad
hāc ſpeciē reducit̄ cū q̄s aliqꝺ bonū hꝫ i ſe qꝺ alij nō hn̄t:aut
etiā excellētiꝰ poſſidet q̄ꝫ alij:⁊ſibi in hoc ꝯplacet inordinate
inquantum per hoc ſupra alios eſt ⁊ eis excellētior. Vel cū
q̄s nō hꝫ/ ſed appetit habere aliqꝺ bonū maiꝰ:vt ꝑ hoc ſup
alios ſit ⁊ eis excellentior/⁊ per hoc ſe eſtimat alijs ſimpli
citer meliorem/⁊ ſic vult eis p̄ferri/necvult eis in alijs ſub=

eſſe vbi deberet:tunc eſt in illa quarta ſpecie ſupbie. Exē=
pli gratia. Si quis habet maiorem ſcientiā alijs ⁊ in hoc
cōplacet/aut appetit habere magnā ꝓpter hoc vt per eā ſu
ꝑ alios ſit ⁊ eis excellentior:eſt quarta ſpecies. Si aūt co=
gnoſceret ſe eam habere de munere dei ⁊ complacet in ipa
ideo vt melius noſcat quid bonum ⁊ quid malū ſit ad ſe ⁊
alios regendū ad dei laudem:tūc eſt virtꝰ. Sed ſi ꝓpter hu
iuſmodi ſcientiaꝫ eſtimat ſe nō ſcientibus meliorē:iterum
eſt in iſta quarta ſpecie:quia ſi ipſe excellit in ſcientia:⁊in
iſta eſt ſuperior:in alio deberet putare aliqua bona que
ignoraret:ratione quoꝝ alter eſt multū melior. Et ſicut di=
ctū eſt de ſcientia:ita de quacūqꝫ alia virtute immo de di=
uitijs/⁊ robore corporali/⁊ de alijs quibuſcūqꝫ bonis cor=
poralibus ⁊ ſpiritualibus. ¶Ad hanc ſpeciem ꝑtinet:qn̄ D
q̄s p̄ſumptuoſe tendit in aliquid quod eſt ſupra ſe/⁊ ſupra
ſuam dignitatē:vt ſi quis nō eſſet ſufficiēs ad regendū ciui
tatem:q̄ ex amore ꝓprie excellentie moueret̄ ad appetēdū
fieri magiſter ciuium/aut ſimile:aut ſufficiēs ad curā ani=
maꝝ/attamē ad talē ſtatum appetitu tenderet/aut ſe inge
reret/⁊ hoc ꝓpter inordinatū amorem ꝓprie excellētie/quo
vellet alijs p̄ferri in ſtatu epiſcopali vel in huiuſmodi alijs
eſſet quarta ſpecies. Et nūc dicta ſint de his in quibꝰ eſſen
tialiter ſupbia cōſiſtit/⁊ de interiori ſupbia. Ad hanc etiaꝫ
ſpeciem ꝑtinere videtur iudiciū temerariū de malitia ꝓxi
mi. Vbi notandū ꝙ triplex eſt iudiciū. Vnū pfectoꝝ. de quo
j. Corin.ij. Spiritualis oīa iudicat. Aliud eſt iudiciū aucto
ritatis.de quo Sap̄.j. Diligite iuſticiam:qui iudicatis orbē
Tertium eſt iudiciū ſuſpitionis.de quo ſm̄ Thom̄.ij.ij.q.
lx.tria ſunt notanda. Primo an iudiciū ex ſuſpitione ꝓce=
dens ſit illicitū. Vbi ſciendū ꝙ ſicut dicit Tullius. Suſpi=
tio importat opinionē mali:qn̄ ex leuibus indicijs ꝓcedit
⁊ cōtingit ex tribus. Vno quidem modo ex hoc ꝙ aliq̄s in
ſeipſo malus eſt/⁊ex hoc ipſo quaſi ſcius ſue malitie facili
ter malum de alijs opinat̄. ſm̄ illud Eccleſi.x. In via ſtultꝰ
ambulans cū ipſe ſit inſipiens/omnes ſtultos eſtimat. Alio
modo ꝓuenit ex hoc ꝙ aliquis male afficitur ad alterum
cū em̄ aliquis cōtemnit/aut odit aliquem:aut iraſcitur/vel
inuidet ei:ex leuibꝰ ſignis opinatur mala de ipſo.qꝛ vnuſq̄ſ
qꝫ faciliter credit qꝺ appetit. Tertio modo ꝓuenit ex lōga
experiētia. Vn̄ phs dicit.ij.rhetorice ꝙ ſenes ſunt maxime
ſuſpicioſi:qꝛ multotiēs experti ſunt alioꝝ defectꝰ. Prime au=
tē due ſuſpitiōis cauſe manifeſte ꝑtinēt ad ꝑuerſitatē affe
ctꝰ. Tertia vero cā diminuit rationē ſuſpitiōis / ⁊ ideo ſu=
ſpitio viciū quoddā importat:⁊ quāto magis ꝓcedit ſuſpi=
tio:tāto magis eſt vicioſum.hec Tho. Scḋo notandū ſm̄

eundē ꝙ triplex eſt gradus ſuſpitionis. Primus vt homo
ex leuibus indicijs de bonitate alicui⁹ dubitare incipiat: ⁊
hoc eſt veniale ⁊ leue pctm̄. ptinet em̄ ad temptationē hu=
manā ſine qua iſta vita nō ducitur. vt habet in glo. ſup illō
j. Corin. iiij. Nolite ante tēpus iudicare. Addit hic cancel.
pariſień. Judicare ꝓpria eſtimatione aliū ex aptis ſignis
exterioribus que nō poſſunt bene fieri: non eſt ex ſe morta=
le/ licet qñqꝫ ſit curioſitas venialis. quādoqꝫ mortalis dū
homo ab alijs melioribus aut debitis nimis impedit. Aut
dum per hoc in ſuperbiā erigitur. Secundus gradus dicit
Thom̄. eſt cum aliquis pro certo maliciam alterius exi=
ſtimat ex leuibus indicijs ⁊ ſignis/ ⁊ hoc ſi ſit de aliquo gra
ui eſt peccatū mortale inquantū non eſt ſine cōtēptu ꝓximi
ꝙ em̄ aliquis malā opinionem habet de aliquo ſine cauſa
ſufficienti: ex iſto indebite cōtemnit ipſum: ⁊ ideo iniuriat
ei. vñ glo. ibidem dicit. Et ſi ergo ſuſpitiōes vitare nō poſ=
ſumus/ qꝛ homines ſum⁹: iudicia tñ id eſt diffinitiuas fir=
maſqꝫ ſententias cōtinere debem⁹. Cancellari⁹ etiam di=
cit: iudicare alterū leui ſuſpitiōe ſm̄ preſumptiones exte=
riores/ preſertim vehementes: nō ex ſe mortale eſt. ſecus
eſt ſi firma aſſertione interiori vel exteriori illud fieret in
magnū ꝓximi dedecus ⁊ malū. Nullus etiā in vita iudican
dus eſt tanqꝫ dignus inferno. qm̄ ſpūſſanctus operatur ſu
bito. facta igitur a nobis non perſona/ ſunt iudicāda. zelo=
tipia etiā que eſt vehemēs amor ſuſpitioſus nō ſatis fidēs
de re amata/ ⁊ alie ſuſpitiones maliuole/ vt dum quis ſem
per putat irrideri ⁊ falli. vt ꝗdam melancolici/ ⁊ quidā ex
religioſis faciliter cadunt: ſi nō deprimant: ſed ſi addat cō=
ſenſus liber ſunt vt plurimū mortalia delicta/ aut mortali=
um delictoꝝ vehemēs cā. Terti⁹ gradus eſt vt dicit Tho.
cum aliquis iudex ex ſuſpitione ꝓcedit ad aliquē condem=
nandū. ⁊ hoc directe ad iniuſticiā pertinet: vnde eſt pecca
tū mortale. Tertio notandū ſcđm eundem ꝙ dubia ſunt in
meliorē partē interpretanda. vt dicit glo. ſup illo Ro. iiij.
Qui nō mādu cat: manducantē nō iudicet. Cuius ratio eſt
quia ex hoc ipſo ꝙ aliqs habet malā opinionē de alio abſ=
qꝫ ſufficienti cauſa: iniuriat ei ⁊ contemnit ipſum. nullus
aūt debet alteꝝ contēnere vel quodcūqꝫ nocumentū infer=
re abſqꝫ cā cogente. Et ideo vbi nō apparēt manifeſta indi
cia de malitia alicuius: debemus eū vt bonū habere/ in me
liorē ptē interpretando quod dubiū eſt. Sed diceres cū ho
mo debet diligere ꝓximū ſicut ſeipm̄: ſed circa ſeipſum ho
mo debet dubia interpretari in peiorē partē ſm̄ illud Job
ix. Verebar oīa opera mea: ergo videt ꝙ ea que ſunt dubia
circa proximos ſint in peiorē partē interp̄tanda. Rñ. Tho.

interpretari aliquid in meliorem partem vel deteriorē cō=
tingit dupliciter. Uno modo ꝑ quandā ſuſpitionē: ⁊ ſic cum
debem⁹ aliquibus malis adhibere remediū ſiue noſtris ſi=
ue alienis expedit ad hoc vt ſecuri⁹ remediū apponat/ ꝙ
ſupponatur id quod deteri⁹ eſt. qꝛ remediū qđ eſt efficax cō
tra maius malū: multo magis eſt efficax cōtra minus ma=
lū. Alio modo interpretamur aliqđ in bonū vel malū diffi=
niēdo ſiue determinādo. Et ſic i rerū iudicio debet aliquis
niti ad hoc vt interp̄tetur vnūquodqꝫ ſm̄ quod eſt. In iudi
cio aūt pſonaꝝ vt interp̄tetur in meli⁹/ ſicut dictum eſt. hec
Tho. ¶ Nūc videndum eſt de conſequentib⁹ ſupbiam inte E
riorem/ q̄ a vulgo vocat ſupbia. Ubi ſciendū ꝙ ſupbia impe
rat ⁊ inuoluit ſe multis operib⁹ exteriorib⁹ ⁊ in genere quin
tuplicibus. Primo corpori: ibi ſunt ſupbia criniū: oculoꝝ ex
cellentia: ceruix erecta: labia magniloqua: greſſus pompo
ſus ⁊ brachia minantia. Secundo in ornatu corpis cōmitti
tur ſupbia p̄cioſitate: mollicie: extraneitate: multitudine:
amplitudine: vel ſtrictitudine. Et hec oīa committi pñt in
peplis/ capucijs/ tunicis/ pallijs/ ſuffoderauris/ camiſijs/ ci
gulis/ caligis/ ⁊ in calciamentis. Tertio in cōuiuijs: ꝑ inui
tationē diuitū multoꝝ: ⁊ paupeꝝ paucoꝝ: in multitudine
ferculoꝝ: ⁊ in p̄cioſitate cibariorum. Et ſm̄ verſum. Pre/ ꝓ
pere/ laute/ nimus ardenter/ ſtudioſe. Quarto in equis ⁊ cur
ribus: per multitudinē equoꝝ: ꝑ ornatū eoꝝ: aut currūū: ꝑ
nimis eorum frequentē vſum. Pro deo em̄ ⁊ ꝓ peccatis de=
beremus aliqñ peditare xp̄i exēplo/ ⁊ ꝟginis marie. Quin=
to in voce aut per verba: vt iactando ſe: aut in cātu/ in quo
multi ſupbiūt frequentando/ ſuauiter vociferando/ ⁊ notas
frangendo: nec ſolū exteriora: verūetiā ſimpliciter oīa bo=
na ſupra enumerata hoīs ſupbia poteſt deſtruere. Vñ bea=
tus Augu. in regula. Alia quippe iniquitas in malis operi
bus exercetur vt fiant: ſupbia vero etiam bonis operibus
inſidiatur vt pereāt. Poteſt em̄ quis de virtutib⁹: immo de
humilitate veſtiū ⁊ in ſimilib⁹ ſe exaltare. ¶ Notandū au F
tē ꝙ ſuperbia multis nocet. Primo quodāmodo deo cui⁹ tē
pla exurit. Templū inquit apl's dei. j. Coꝝ. iij. ſanctū eſt: qđ
eſtis vos. Sed hoc ſuperbia deuaſtat. Scđo nocet ſanctis:
quia in feſtiuitatib⁹ eoꝝ plus ſolent multi in ſupbia veſtiū/
criniū/ ⁊ ſertoꝝ offendere: qꝫ in dieb⁹ ferialib⁹. Tertio no=
cet angelis in cuſtodiam noſtrā deputatis: qui gaudiū ha=
berēt ſup vno pctōre per humilem penitentiam redeunte:
quo priuantur cum in ſuperbia excedimus. Unde etiam. j.
Corin. xj. dicitur. Mulier debet habere velamen ſup caput
ſuū ꝓpter angelos/ ſcꝫ ne offendat eos. Vñ glo. ibi angelici
ſpūs adeſſe credendi ſunt: maxime cum diuinis myſterijs/

vel obſequijs mancipamur/id eſt cum eccliam ingreſſi/ vel
lectiõibus ſacris aurem accõmodamꝰ/ vl' orõni incumbimꝰ
vel miſſaꝝ ſolennia celebramꝰ vel pſalmodie opam damꝰ.
Quarto nocet alteri cõiugum interduꝫ: cum mulieri ſupbe
vir ꝑ fas ⁊ nephas expenſas lucratꝛ:⁊ ecõuerſo mulier viro
aſſentit. Quinto nocet ipi ſupbienti. Supbis enim deus reſi
ſtit. Jaco.iiij. Sexto nocet alijs hominibus qbus datꝛ ſcanda
lum/⁊ occaſio ſimilia faciendi. Septimo animabꝰ in purga
torio. Nam cuꝫ expenſe in apparatu ſupbo creſcunt: elemo
G ſine paupibus hic et in purgatorio decreſcunt. ¶Quo ad
ſcdm principale quando ſupbia ſit pctm mortale: nota tho.
vbi ſupra/ ꝙ ſupbia ſm ſuum genus eſt pctm mortale. Acci
dit tamẽ ꝙ aliq motus ſupbie ꝓpter ſui impfectionem ſunt
ſolum venialia pctã. vt q̃ ꝑueniunt rõnis iudiciũ: aut ſunt ꝑ
ter eius conſenſum. Dicit aũt de malicia ſupbie beatꝰ Gre
go. ꝙ euidentiſſimũ ſignum reproboꝝ eſt ſupbia. Et chriſo.
ſup Math. Nihil nos ita a dei clementia alienos facit/ ⁊ ge
henne tradit igni: vt ſupbie tyrannꝰ. Que aũt ſit differentia
in grauitate quattuor ſpecieꝝ ſuperbie: oſtendit ſm Alexã.
de hal. in ſumma. Prima eſt de ſe grauiſſima: qꝛ ibi maior
deo fit iniuria. Secunda eſt minꝰ grauis: qꝛ minor fit deo in
iuria. Aliqd enim a deo ſe qs recepiſſe fatetur. Tertia de ſe
eſt minꝰ grauis ꝙ̃ ſecunda. Uerũ quando ſupbia vel aliud
quodcunq̃ vicium ſit mortale vel nõ menſurandũ eſſet pe=
nes quattuor regulas de hoc datas/ ⁊ in expoſitione ſecun
H da ⁊ tertia primi precepti de dilectione dei ſup oĩa. ¶Un=
de ꝓ intellectu talium ſit hec alia regula ſimilis quaſi pri=
me: ⁊ ſit quinta in ordine: alie eñ ca. v. ſunt poſite. quando
aliquid cõmittitur notabiliter contra dilectionem proximi:
tunc eſt mortale. qñ non: tunc eſt veniale. Quando autem
fit aliquid cõtra dilectionem proximi poteſt attendi penes
iſta precepta legis nature: qd tibi non vis fieri alteri non fe
ceris: ⁊ quod tibi vis rõnabiliter/ ⁊ ex debito fieri: alteri hoc
idem facias. Et poteſt etiam hoc attendi penes ſcandalum
actiuum qd ego infero proximo meo/ malo exemplo. Sed in
quanto oporteat aliqd eſſe contra dilectionẽ ꝓximi vel quã
tum ſit illud ſcandalũ ad hoc ꝙ ſit mortale: non eſt determi
natũ preciſe: qꝛ in modico facere contra ꝓximũ nõ eſt morta
le/ aut in paruo eũ ſcãdaliſare. Uñ attendat quilibet penes
ſeipm quid ſibi vellet/ vel non vellet fieri/ ⁊ ꝑ qd factũ ſer=
uaretur inter ſe ⁊ ꝓximũ amicitia vel nõ: ſm hoc quis iudi=
I cet aliquid mortale vel veniale. ¶Eſt igitur ſupbia pctm
mortale/ ꝑ pmam regulã ſupra. c. v. poſitam dum qs ſe nititꝛ
ſubiectioni diuine ſubtrahere/ ſic ꝙ totam vitam ſuam ⁊ ac
tus ſuos ad humanã laudem ⁊ gloriam mundanã ordinat:

⁊ ĩn his finem vltimũ cõſtituit/ ⁊ hoc quo ad inanem gliam
que ex ſupb a ꝓcedit: vel quãdo habet nolle obedire dei mã
datis/ vel deo/ ſeu contemnit: vt in deſcriptione ſuperbie pa
tuit. Similiter eſt ſupbia pctm mortale penes quintã regu=
lam: cum qs ꝓximos ꝓ ſua ſuperbia ꝑficienda grauat: ſicut
faciunt nobiles ꝓ ſtatu ſuo pauperes excoriantes/ ⁊ viri ꝓ
ornatu mulierũ ꝓximos damnificantes. Eſt etiam ſupbia
pctm mortale ꝑ qntam regulam: cum qs per ſupbiam non
curat ſcandaliſare alios: ſicut mulieres qdam alienos vi=
ros ad lapſum ꝓuocantes: ⁊ ideo ſe ornantes ⁊ occaſiõem
dantes lapſui mentis. Eſt etiam mortale ꝑ tertiam regulã
cum qs ꝓpter ſupbiam tranſgreditꝛ pceptum ecclie. Sicut
ſm quoſdam doctores/ milites exercentes torneamenta ꝑ
eccliam ꝓhibita. ¶Sunt autẽ remedia plura contra ſu= K
pbiam ⁊ inanem gliam. Primũ conſideratio magnitudinis
diuinaꝝ perfectionum: contra quẽ deũ vel eiꝰ ordinationẽ
qs ſuperbit. Contra qd dr Job. xv. Quid tumet contra deũ
ſpũs tuus? Ad huiuſmodi intuitum/ ⁊ dei locutionem: abra=
hã ſe cinerem. Geñ. xviij. ⁊ moyſes impeditioris lingue ꝓ=
fitebantur hũiliter Exo. iiij. Scdm eſt conſideratio humili=
tatis xpi ⁊ ſanctoꝝ. vñ phili. ij. Xps factus eſt ꝓ nobis obe
diens vſq̃ ad mortem/ mortem aũt crucis. Math. xj. Diſci=
te a me qꝛ mitis ſum/ ⁊ humilis corde. Tertiũ eſt conſide=
ratio ſui in ꝑfectionibus quas habemꝰ. Nam corpꝰ ⁊ eius
ꝑfectionem: animã et eiꝰ ꝑfectionem a ſolo deo pncipaliter
accepimꝰ: ꝓ qbus tanto plus grati eſſe debemꝰ: ꝙ̃to excel=
lentiora dona recepimꝰ: alias ampliꝰ puniremur. Faciliter
etiam ꝑdere poſſumꝰ oĩa bona noſtra: qꝛ Eſa. xl. Omnis
caro fenum/ ⁊ oĩs glia eius ſicut flos agri. Quartũ eſt con=
ſideratio ꝓparum impfectionum cõium omnibꝰ. Nam cor=
pus de viliſſima materia conceptũ eſt: ⁊ in ſꝑmibus finalitꝛ
putreſcet defunctũ: medio vero tpe ſup oĩa animantia in
naribꝰ/ auribus/ oculis/ ore/ ⁊ alibi emittit immundicias: ꝑ
ter ea q̃ latent intrinſecꝰ. ſm illud Michee. vj. Humiliatio
tua in medio tui eſt. Anima autẽ ebet intellectu: curua eſt
affectu: labilis memoria: ꝓna ad lapſum/ ⁊ tarda ad reſur=
gendũ. vñ Hiere. xvij. Prauũ eſt cor homĩs ⁊ inſcrutabile: ⁊
qs cognoſcet illud? Quĩtum eſt cõſideratio impfectionum
moraliũ. Nã neſcimꝰ: licet ſperare poſſumꝰ: an aliqd opus
meritorium fecerimꝰ cunctis diebus vite nr̃e. Tum qꝛ ſepe
vicia/ ꝟtutis palliũ induunt. Tum qꝛ omiſſio vnius circun=
ſtantie debite totum opꝰ viciat. ⁊ pauci ibi diligentiam ad=
hibent. Tum qꝛ ſupbia vel inanis glia ſepe totum opus vi
ciat. vñ Eſa. lxiiij. Sicut pãnus menſtruate vniuerſe iuſti=
cie nr̃e. Et iob. ix. Uerebar oĩa opera mea: ſciens ꝙ non par

cis delinquenti. Et greg.v.mor. Sepe iusticia nostra ad ex
amen diuine iustitie deducta: iniusticia est/⁊ sordet in con
ſpectu diſtricti iudicis: qđ in oculis fulget opantis. Sextū
eſt cohabitatio humiliū in corpore/⁊ ope. Sicut em̄ ille q̄
cōicat ſuperbo induet ſupbiā. Eccle.xiij. ſic q̄ cōmunicaue
rit hūili/induet hūilitatē. Uñ odo eps pariſieñ. in mēſa ſem
p̄ añ ſe poſuit deſpectiores pauperes/⁊ a latere alios. Req̄
ſitus autem quomodo poſſet hoc tolerare? Rñdit ꝙ q̄dam
nobilis miles eum docuerat. Job.v. ſcʒ dicens: viſitans ſpe
ciem tuam non peccabis. Septimū eſt ⁊ forte optimū: conſi
deratio ꝓpor pctōrum/q̄ q̄libet melius ſcit ꝙ alter/vel ſci=
re debet. Si em̄ peccaſti ſemel mortaliter: deum ⁊ omnem
creaturam ſibi ſeruientem offendiſti: ideo ſm̄ dei iuſtitiam
panis te ſuffocare deberet. aqua ſubmergere: ignis incine
rare: aer inficere: beſtie deuorare: ⁊ ita de ſimilibus intelli=
gendum eſt ſm̄ hugo. Quia ſecundum augu. peccator non
eſt dignus pane quo veſcitur. Quid igitur de te q̄ forte cen
ties peccaſti mortaliter. Cōſideremus igitur in alijs bona
non mala: in nobis vero frequenter noſtra mala.

¶ Capitulum.xiiij. de inani gloria ⁊ remedijs eius.

Ecimo ꝓhibetur p̄mo precepto inanis gloria
A prout pctm̄ mortale: quo ꝓprium dei videlicet
regis ſeculor/⁊ immortalis honor/⁊ gloria.
j.Thi.j. tollitur quodammō. Et Rom.j. Qui
cum cognouiſſent deum: nō ſicut deum glorifi
cauerunt: ⁊ obſcuratum eſt inſipiens cor eor.
De hoc videndum eſt. Primo quante prauitatis ſit hoc vi=
cium ⁊ p̄iculi. Secundo q̄ ⁊ quotuplex ſit inanis gloria. Ter
B tio quādo ſit pctm̄ mortale/vel non. ¶ Quantum ad p̄mum
notandū ſm̄ Tho. ſecūda.ij.q.xxxj. ꝙ inanis gloria differt
a ſuperbia. Nā ſuperbia non eſt inanis gloria/ nec appeti=
tio eius: ſed ſuperbia eſt cauſa appetitionis inanis glorie.
Unde ſupbia facit appetere inordinate ꝓpriam excellentiā:
⁊ ex iſto faciliꝰ mouetur hō ad appetendum manifeſtatio=
nem eiuſdem excellentie: ⁊ illa eſt appetitio inanis glorie.
Et concurrere ibi poſſunt quattuor. Nā vane glorioſus pu
tat in ſe eſſe aliquid excellentia certa dignum/ qualiter tn̄
nō eſt: appetit vt alij hoc cognoſcant ⁊/manifeſtū fiat: vult
vt hoc alij approbent/laudent/⁊ honorent: et tali laude vel
approbatione delectatur. Secundo notandum ſecundum
eundem ꝙ inanis gloria/licet nō ſit ſemper peccatum mor
tale: eſt tamen valde periculoſum peccatum triplici de cau
ſa. Primo quia nulli perſone pcit: iuuenes impugnat: vt pa
tet in vitas patrū de pueris/ vno in duodecimo anno: alio
in.xv. ſpentem illeſe ad monaſterium portantibꝰ quos ab

bas flagellauit: cur non diſcerēt mites/⁊ humiles eſſe corde
Senes excecat vt patet in ſolitario predicāte ⁊ miſſam cātā=
te cathecuminis: cū nullus adeſſet niſi pater obſeruās. No
biles proijcit: vt patet in Ezechia rege: qui vnica oratiōe ob
tinuit percuſſionē centum octuagintaquinꝗ miliū hominū
alia oratione.xv. annos adiectos vite. Et regreſſum ſolis fa
cientem.xxxij. horas die: qui tamen tandem eleuatus: niſi
penitentiam egiſſet/deo valde diſplicuiſſet: vt dicit Caſſi. de
viij. principalibus vicijs. Et originaliter ponitur.iiij. Regū
xx. ⁊ Eſa.xxxviij. ⁊.xxxix. Rurales iſtat: vt patet i fratre mat=
tam veſtibus alligāte/vt eſſent longiores. Cui demon ait: o
monache: ſi maiora valeres: maiora faceres. Feminas etiam
ſanctas inficere nititur: vt patet de ſancta Melania romana
vidua.ccc. libras argenti ſancto Bābone preſentante: cui cū
pater nihil grande reſponderet: mulier ait. pater.ccc. libre
ſunt. Reſpondit pater: ſi deo dediſti/ſcit quantū: ſi mihi/mer
cedem perdidiſti in celo. Uiros ſanctos decipit vt patet de
ſancto Eleuterio abbate: de quo refert Grego.iij. dialogorū:
qui cum puerū a demone nocte vexatū ad monaſteriū ſuum
detuliſſet/⁊ ibi puero exiſtente illeſo pater diceret/ecce fra=
tres quomodo demō monialibus illis illuſit: ſtatim puer ob
ſidetur iterato: ⁊ pater Eleuterius plorās imperat: vt nemo
cibū guſtet niſi puer ſanetur. Quod cū fletu factū eſt: nā iſtis
orationibꝰ demon abſceſſit/⁊ pater deinceps humilior fuit.
Secūdo quia hoc viciū omnibus operibus ſe inflectit. Ma=
lis quidem in his qui gloriantur cum malefecerint/ ⁊ exul=
tant in rebus peſſimis. Prouerb.ij. Bonis etiā vt orationi/
predicationi/lectiōi/correctioni/cantui/taciturnitati/ veſti=
mentis humilibus/religioſo inceſſui/diuinis officijs ⁊ ſimi=
libus inſidiatur operibus vt pereant/quod alia vicia nō fa=
ciunt. Unde Auguſti. in regula. Superbia etiam bonis operi
bus inſidiat̄. Ideo ſancti patres: (vt Caſſi. refert) hoc viciū
aſſimilauerunt cepe: vbi vna ſublata pellicula/continue de=
corticāda alia reſtat. Itē aſſimilatur ſcopulo maris: ad quē
illiſa nauis referta omnibus bonis: ſtatim mergitur. Item
ſecundū Grego. latroni qui theſaurum in via eripit oſten=
ſum. Item ſecundum Chriſoſtomum. arbori iuxta viam plā
tate: cuius poma raro matureſcunt. Item vento vrenti qui
fructum tenerum ſtatim deſtruit. Exemplum in vitas pa=
trum: vbi frater vt putabatur deuotus onagros in ſolitudi=
ne vocauit: vt onera portarent: quod cū Antonio fratres re=
tuliſſent ait. Iſte iquit eſt velut nauis plena diuitijs p̄iculo
expoſita maris. Poſt pauca autem tp̄a/flente Antonio q̄ſitū
eſt quid fleret? Rñ. Lapſū inquit illius de quo mihi dixiſtis
ite ⁊ videte in matta eum flentem: iuerunt/⁊ reperierunt: et

q̄nto die defunctus eſt. Tertio eſt hoc vicium deteſtabile:
quia in omni loco hominē reperit etiam in ſolitudine. Un̄
beatus Appolonius cū.xv. annorū exiſtēs heremum intra
ret: ⁊ ibi per triginta annos manſiſſet/ vocatus ab angelo
vt exiret/ ⁊ per verba ſua egiptios conuerteret plures: ait
Aufer a me queſo ſpm̄ inanis glorie. Cui angelus: ſubter
pedes proijce q̄cquid circa ceruicem tuā repereris: quo fa
cto diabolum proiecit clamantē/ ⁊ ſic primo liber effectus
eſt. Item de alio patre qui cum obſeſſos liberaret: impu=
gnatus ab hoc vicio obtinuit obſideri: ⁊ tandē fratrū ora=
tione ſanatus/ liberatus eſt a demone ⁊ ab inani gloria.
Immo hoc vicium victum acrius inſurgit: ⁊ primū eſt in
vite ſancte inchoatione ⁊ vltimū in victoria: quod nec chri
ſtum dimiſit/ quin eum impugnaret/ ⁊ in pinnaculo cū eo
C demon aſcendit. ¶ Sunt autem quinq̄ remedia. Primū
vt ſollicite videamus ne in p̄cipio/ medio/ aut in fine ope
ris boni vana gloria ſe immiſceat: ſed omnia in deum diri
Ps.cxiij. gamꝰ. ſm̄ illud ps. Nō nobis dn̄e nō nobis: ſed noi̅ tuo da
gloriā. Sic ſanctus Tho. feciſſe dicit̄ crucifixo quando ho
norabatur cū pollice videlicet ſecrete crucē faciendo ſub
ſcapulari/ ⁊ dicendo prefatū verſiculū. Scd̄o vt vereamur
oīa opera noſtra cū btō Job. ix. Ne forte nō fecerimus vt
debuimꝰ. ſm̄ illud Luce. xvij. Cū oīa feceritis q̄ precepta
ſunt vobis: dicite ſui inutiles ſumꝰ: qd̄ facere debuimꝰ fe
cimꝰ. Tertio cōſideremus quantū malū faciat: q̄r oīa opa
bona poteſt deſtruere. ſm̄ illud xp̄i. Receperūt mercedem
ſuā: qd̄ xp̄s ait de hypocritis Math. vi. Quarto vt opa ap=
parēter rara ⁊ bona occultemus quantū poſſumus: vt ne=
ſciat ſiniſtra quid faciat dextera tua. Matth. vi. Quinto vt
oremus cōtra tantū vicium. Unde ſuper illud. j. Theſſalo.
ij. deo qui probat corda noſtra. dicit glo. vt ſibi nō hoībus
placeamꝰ: quod niſi ipſe i̅ nobis operetur: vitare nequimꝰ.
Et Aug. idē dicit. Quas vires nocēdi habeat humane glo
rie amor: nemo ſentit niſi qui ei bellum indixerit. ¶ Quo
D ad ſecundum principale notandū ꝙ gloria in propoſito ſi=
gnificat ꝙ bonū alicuiꝰ deueniat in noticiā alteriꝰ vel alio
rū: ⁊ ad approbationē eorū. Et ſic appetere gloriā eſt ali=
quē appetere: vt bonū ſuū verū vel apparēs veniat in no=
ticiā ⁊ ad approbationē alteriꝰ vel aliorū. Sed aliquē que
rere gloriā ꝑ exteriora facta: fit ꝑ hoc ꝙ aliq̄s opa ſua agit
corā alijs/ aut loquit̄: aut qn̄ manifeſtat̄ ꝑ laudē alienā. vt
qn̄ honorat̄ ab alijs/ q̄r tūc vidētes eū honorari maiora de
eo eſtimāt. Et iſta ꝑtinēt ad filias inanis glie: de q̄bꝰ poſtea
dicet̄. Scd̄o notādū ꝙ nō oīs appetitꝰ glie eſt malꝰ: ſꝫ ap=
petitus inanis glie ſemꝑ eſt malus. Nā vt Tho. vbi prius

dicit ad ꝑfectionē hominis ꝑtinet ꝙ ip̄e ſe cognoſcat. ſed ꝙ
ipſe cognoſcatur ab alijs: non pertinet ad eius ꝑfectionem.
Et ideo non eſt per ſe appetendum: pōt tamen appeti inquā
tum eſt vtile ad aliquid. ¶ Un̄ tripliciter eſt vtile et licitum E
ꝙ aliq̄s cognoſcatur ab alijs bonꝰ. Primo ad hoc vt deus ab
hominibꝰ glorificetur. Un̄ Math. v. Sic luceat lux veſtra co=
ram hominibꝰ: vt videant opera veſtra bona/ ⁊ glorificent pa
trem vr̄m qui in celis eſt. Secundo ad hoc ꝙ homines profi
ciant in bono qd̄ in alijs cognoſcunt. vt in p̄cedenti auctori=
tate etiā patet. Et ſic fecit ap̄lus. ij. Cor. xi. ⁊ xij. vt diſcipuli
ſui ꝑ pſeudo apoſtolos non deciperent̄: vel eis plus crederēt
dicēs. Ter v̄gis ceſus ſum: ⁊ multa alia que ibi enūerat de ſe
ap̄lus bona. Tertio ad hoc ꝙ ipſe homo ex bonis que in ſe co
gnoſcit ꝑ teſtimonium laudis aliene ſtudeat in eis perſeue=
rare ⁊ ad meliora ꝓficere. Et ſic licet habere curam de fama
et eam tueri. Etiam ſic fit in treugis que fiunt ſuꝑ graduan=
dis in vniuerſitatibꝰ. et ſm̄ hec tria laudabile eſt ꝙ quis ha=
beat curam de bono nomie/ ⁊ ꝙ ꝓuideat quis bona coram ho
mibus non tm̄ coram deo. Ro. xij. non tamē ꝙ in hoim laude
inaniter delectemur. Poteſt igit̄ laudabiliter ad aliorū vtilita
tem gl'iam ſuam querere ſicut ⁊ deus gl'iam ſuam querit/ nō
ꝓpter ſe ſed propter nos. ¶ Eſt ergo notandum hic ꝙ in ge= F
nere eſt gloria triplex. Una vera. Secūda vana. Tertia diabo
lica. Prima eſt ſeptuplex. Uera quādo quis nulliꝰ pc̄ti ſibi cō
ſcius eſt. de qua. ij. Corin. j. Gloria noſtra hec eſt teſtimoniū
conſciētie noſtre. Uerior qn̄ dulcedo ſancti ſpiritus manife=
ſte ſentitur. qui ſpiritusſanctus teſtimoniū dat ſpiritui nr̄o/
ꝙ ſumus filij Rom̄. viij. Sed hic cauendū eſt ne quis decipia
tur in dulcedine ſpirituali ⁊ ſentimētis: q̄r quedā ſunt cōmu
nes malis ⁊ bonis. alie ſpeciales tm̄ bonis. vt beatus Bern̄.
tradit in epiſtola ad fratres de mōte dei. Veriſſima eſt eter=
na gloria. Alie tres ſūt p̄us recitate. Tertio notādū ꝙ gloriā
ſuā poteſt quis querere vt p̄miſſum eſt. ſed illud cōpetit po=
tiſſime perfectis viris. vn̄ ⁊ Math. v. chriſtꝰ diſcipulis ait ⁊
doctoribus. Sic luceat ⁊c. Nec tn̄ talibꝰ ſemꝑ cōpetit: ſed qn̄
eſt notabilis neceſſitas vel vtilitas. Infirmis aūt ⁊ imperfe
ctis nō eſt tā cautū propter periculū inanis glorie. quia ſm̄
Greg. Bona innoteſcere hoībus ſine periculo vix fieri poteſt
Patēt hec vbi prius per ap̄lm qui ait. ij. Cor. xij. Inſipiēs fa
ctus ſum. i. ad modum inſipiētis quodāmodo feci gloriādo.
vos me coegiſtis/ ſcꝫ malis faciliter acquieſcēdo doctoribꝰ.
¶ Secunda gloria videlicet vana fit quintupliciter. ſecūdū G
Tho. Primo ex parte materie bone glorie (paulo ſupra) cum
ſcilicet quis appetit ꝙ alijs appareant aliqua bona in ſe. et
illa approbent tanq̄ bona ⁊ magna/ que tamen non ſunt in

eo:vt cum appetit ꝙ alij eū eſtiment doctum/aut deuotū/aut
multum doctum/aut liberalē/aut diuitem/aut pulchrū/nobi
lem:⁊ ſic de ſimilibus:cum non ſit talis.Aut cum appetit vt
alij putent eum feciſſe tale opus quod tamē non fecit.Secū-
do gloria eſt vana:cum quis querit gloriā de re que nō eſt di
gna.vt de caduca re ⁊ fragili. Sicut eſt pulchritudo corpo-
ris/diuitie/criſpitudo criniū ⁊ huiuſmodi.Inane eñ eſt ⁊ va
num ꝙ homo huiuſmodi res caducas fragiles ⁊ modicas q̄
communiter magis nocēt q̄ꝫ proſint:tam magnas reputet/ꝙ
etiā gloriam de eis querit:⁊ vult ꝙ alij in eo talia noſcant ⁊
tanq̄ꝫ bona ⁊ magna reputēt ⁊ approbent.Tertio eſt vana cū
quis gloriam querit de rebus inutilibus ⁊ nociuis que non
ſunt apud multos grauia peccata reputata.vt de ſuperfluis
ſumptibus in cōuiuijs/in veſtibus/edificijs/familia.⁊ ſit glo
ria ſic vana ex parte materie.Quarto eſt vana ex parte eius
a quo quis gloriam querit.puta cū quis appetit bona ſua ve
ra vel a pparētia/fieri manifeſta hoībus vt ea approbēt: quo
rum tamē hominum iudicium eſt fallibile ⁊ incertū.vt homi
nibus ſimplicibus mundanis ⁊ ſecularibus:qui actus homi
num frequēter ſolum extrinſecus conſiderāt:⁊ multotiēs nō
bona/aut modicum bona eſtimāt magna ⁊ excellētia. immo
frequēter de rebus/modicum aut nihil iudicare ſciunt.vt ſi
quis appeteret doctus apparere apud idiotas ⁊ rudes.quia
de huiuſcemodi iudicare nō ſciunt. Tales enim noſcunt ſo-
lum ſenſibilia ⁊ preſentia.vt diuitias/potentiam/ pulchritu-
dinem/⁊ ſimilia modica.immo talia ſunt bona minima/ non
media vt ꝟtutes.nec maxima vt beatitudines faciētes. que
tamen minima bona maxima eſtimant. ⁊ illos qui talia ha-
bent eſtimāt glorioſos.⁊ reuerenť tales ⁊ honorāt.Vera aūt
bona habētes ⁊ vere bona vt virtutes:ipſi nō noſcūt aut mo
dicū reputant.aut paruipēdunt.aut(quod deteriꝰ eſt) contē-
nunt:⁊ ideo inane ⁊ vanū eſt teſtimoniū huiuſmodi bonoruꝫ
ab eis querere.Quinto modo gloria ſit inanis ⁊ vana ex par
te ipſius q̄ gloriā querit.vt qui gloriā ſuā non refert in debi-
tum finē.puta in dei honorē ⁊ ꝓximi ſalutē.Omne eñ bonuꝫ
de quo q̄s recte gloriā q̄rit:debet credere a deo ſibi eſſe datū
⁊ ita nō hꝫ hō hoc a ſe:ſed eſt quaſi quoddā bonuꝫ diuinū:et
deo de iſto ꝑncipaliter debeť gloria ⁊ laus.Et ideo qñ hō ap
petit vt bonū ſuū alijs fiat manifeſtū:dꝫ hoc appetere ad iſtū
finē:vt deꝰ ex hoc laudeť:qui tale bonū largitꝰ eſt.Ideo di-
cit apl's.ij. Corin.x. Qui gloriať:i dño glorieť.i.de bono ope
non q̄rat ſibi gloriā ſꝫ deo.Tale eñ bonū dať hoi a deo:vt ex
illo alijs proſit/⁊ ideo intātum dꝫ appetere gloriā de tali in-
quantū ꝑ eā paratur ſibi via ad hoc vt alijs ꝓſit ſicut apl'us
vt ſupra patuit.Qñ ergo hō appetit gloriā/⁊ in illa ſiſtit: aut

in ſeipſum ſolū refert in ſui laudē ⁊ recōmendationeꝫ/⁊ non
in profectū ꝓximi/aut in dei laudē ⁊ gloriam finaliter/tūc eſt
vana gloria ⁊ inanis/⁊ pctm̄.q2 quodcūq3 vanū appetere eſt
pctm̄.ſm illud p̄s.Filij hoim vſq3quo graui corde vt q̄d dili-
gitis vanitatē/⁊ q̄ritis mendaciū ⁊c. ¶Tertia gloria videlꝫ h
diabolica eſt etiā ex parte materie/qñ quis gloriā querit de
pctis notabilibꝰ/⁊ de rebꝰ magis ignominioſis q̄ꝫ glorioſis.
Vt cū q̄s per potentiā aliquē opprimit:aut cū notabili pſona
luxuriatus eſt:aut aliq̄d iniuſte a tali recepit:aut haſtiluſit
in pctis:aut ꝓ multo luſit ⁊ vult vt alij hoc noſcāt ⁊ appro-
bent:hoc eſt diabolicū pctm̄.q2 demones ſic corā ſuo princi-
pe gloriari ſolēt de malis in que alios ꝓiecerūt.Cōtra quos
in p̄s.Quid gloriaris in malicia:qui potēs es in iniquitate. p̄s.li
Dilexiſti maliciā ſuꝑ benignitatē:iniquitatē magis q̄ꝫ loqui
equitatē:ꝓpterea deſtruet te deus in finē.¶Quo ad tertiuꝫ I
principale/qñ ſcꝫ inanis gloria ſit pctm̄ mortale: notandum
ſm Tho.vbi ſupra ꝙ aliqñ vane glorie appetitus eſt morta-
le:aliqñ veniale.Om̄e eñ peccatū q̄ꝺ ſit cōtra charitatē:eſt
mortale/⁊ ſolū tale.modo inanis gloria quedā eſt cōtra cha-
ritatem/quedā non.Et licet pctm̄ inanis gl'ie p̄ciſe ſm ſe cō
ſideratum/⁊ prout ſibi nō cōiungitur aliud peccatū nō repu-
gnat charitati ꝓximi: vt ꝙ quis appetat bona q̄ in ipſo ſunt
vel apparent manifeſta fieri alijs ⁊ laudari/⁊ hoc p̄ciſe prop
ter delectationē quā habet in aliorū laude/hoc non eſt cōtra
charitatē proximi nec aliquo modo in nocumentū eius.pōt
tamē inanis gloria eſſe cōtra charitatē ꝓximi/inquātū aliud
pctm̄ ei ſcilicet inani glorie cōiunctū eſt. ¶Unde hec prima K
regula eſt.ꝙ quādocūq3 ordinatur inanis gloria i aliud pec-
catū mortale tanq̄ꝫ i finē eſt peccatū mortale:vt cū quis vult
videri doctus vt alij ſibi credāt ⁊ ſic eos ꝑducat in perfidiaꝫ
vel cum quis ſe laudat de fidelitate vel facit ſimulata opera
vt eū eſtimēt probum ⁊ fidelē/⁊ ſic poſſit eos dānificare in re
bus per furtum//vel per aliā fraudem notabiliter preſertim
damnoſam.Vel cum quis vult videri diues vel nobilis pro-
pter hoc vt mulierē aliquam poſſit allicere in ſui amorē ⁊ cō
ſenſum luxurioſum.tūc q2 illud eſſet cōtra charitatē ꝓximi:
q2 in magnū nocumētū fieret pctm̄ mortale.Et de illo ſona-
bāt etiaꝫ regule poſite ſupra de ſuꝑbia/qñ ſit pctm̄ mortale.
¶Scd̄a regula eſt.Quāuis pctm̄ inanis gl'ie p̄ciſe ſm ſe.cō- L
ſideratū ⁊ ſine cōiunctione alterius peccati nō ſit cōtra cha-
ritatem ꝓximi:tamē eſt vt ſic cōtra charitatē dei tripliciter
ſm Tho.Primo rōne materie de qua q̄s ſe gl'iať de aliquo falſo
q̄ꝺ eſt contrariū diuine reuerentie.ſicut illud Ezech. xxviij.
Eleuatum eſt cor tuum/⁊ dixiſti:deus ego ſum. Sno modo
ſi gloriaretur de omnipotentia/ oīſcientia/ vel ꝙ eſſet deꝰ/⁊

ſic laudari appeteret: valde peccaret contra dei reuerenti=
am ⁊ mortaliter. Sicut fecit Alexander magnus qui filius
Iouis a multis dici delectabatur. attamen cum telo graui
ter in expugnatiõe ciuitatis vulnerat⁹ eſſet / ait: omnes me
filium dei clamant: ſed hoc telũ me hominẽ eſſe fatetur. Itẽ
idem cum ſe ꝓ deo adorari vellet / quidam miles ei ait. Si
dij corpus animo tuo equaſſent capite celum / ⁊ manibus
vtroſq; fines terre caperes aut tãgeres. Cũ ſis igitur equa
lis alijs: alijs nõ te pferas. Sic feciſſe voluit octauianus:
ſi ſybilla maiorẽ eo nõ oſtendiſſet. Et herodes ſe fecit ado=
rari pro deo. vt ptʒ Actu. xij. Similiter ſi quis gloriam que=
reret de aliquo bono tanq̈ a ſe habito et non tanq̈ a deo
accepto mere gratuito gloriaret̃ de falſo / ſcʒ q aliq̃d habe=
ret a ſeipſo ⁊ non a deo: eſſet contra dei reuerentiam ⁊ pec
catum mortale. Sicut feciſſe videtur Nabuchodonoſor mo
narcha: qui in palatio deambulans ait. Nõne hec eſt babi
lon ciuitas magna quã ego edificaui ĩ domũ regni / in robo
re fortitudinis mee / ⁊ in gloria decoris mei Danielis. iiij.
Quo loquente ſtatim vox ſibi cõminabatur q ſeptem an=
nis vt bos fenum comedere deberet / ⁊ priuari ſenſibus. Ad
illũ primũ modũ etiã pertinet ſm Tho. cum quis bonum
temporale de quo quis gloriat̃ pferret deo. quia hoc ꝓhibe
tur hiere. ix. Nõ glorietur ſapiens in ſapientia ſua / nec for
tis in fortitudine ſua: nec diues in diuitijs ſuis. ſed in hoc
glorietur: qui gloriatur ſcire ⁊ noſſe me. q2 ego ſum dñs q̃
facio miam ⁊ iudiciũ ⁊ iuſticiam in terra. hec em̃ placent
M michi: ait dñs. ¶ Secũdo modo appetitus inanis glorie
contrariatur dilectioni dei ex parte eius a quo gloria que=
ritur. vt cum quis teſtimoniũ ⁊ approbationem hominum
prefert teſtimonijs ⁊ approbationibus dei. Sicut contra
quoſdã de principib⁹ ſacerdotũ dicit̃ Iohan. xij. q plus di=
lexerunt gloriã hoim / q̃ gloriam dei. Nã ⁊ ibi habet̃. multi
ex principibus ⁊ legiſpitis / ⁊ ſacerdotibus crediderunt in
xp̃m: ſed propter phariſeos non confitebant̃ / ne de ſynago=
ga eijcerentur: quod erat apud eos valde ignominioſum.
Iſti ergo plus refugerunt illam ignominiam / ⁊ plus dile=
xerunt gloriã hominũ: ⁊ plus voluerunt honorari ⁊ tanq̈
boni reputari ⁊ approbari ab hominib⁹: q̃ gloriam dei: id
eſt q̃ appetierunt a deo approbari ⁊ coram eo iuſti exiſte=
re. Et ſm Nicolaum de lyra de iſtorũ numero in pte vel in
toto fuerunt Nicodemus / qui ad Ieſum venit nocte ⁊ prin
cipes ⁊c. Iohã. vbi ſupra. ⁊ Ioſeph ab arimathia / ⁊ Gama
N liel ⁊c. ¶ Tertio modo appetitus vane glorie repugnat
dilectioni dei ⁊ hoc ex parte ipſius gloriãtis / ſcʒ qui inten=
tionem ſuam refert ad gloriam tanq̈ ad vltimũ finem: ita q

gloriam appetit ꝑpter ſeipſum / nullo modo referẽdo eam
in vtilitatem proximi aut dei honorem finaliter. Ut qui ope
ra virtutuʒ ordinat vltimate in gloriã ſuam tanq̈ in ſuum
et optimum ſibi / vt qui ieiunat / dat elemoſinam ⁊ ſimilia.
vt alij ſciant et eum glorificent: et qui tantum diligit eam
et appetit q etiam propter ipſam cõſequendam non dimit=
tit facere contra deum: ſic enim eſt peccatũ mortale. Quã=
do vero gloria eſt vana aliquo modorum ſupra poſitorum
circa ſecundam propoſitonem. attamen non repugnat dile
ctioni aliquorum modorum nunc pretactorum: tunc appe
titus vane glorie non eſt peccatum mortale: ſed ſolum ve=
niale: vt dicit Thomas.

¶ Capitulum. xv. de hypocriſi quid ſit. et qualiter cõmittit̃
et de ſimulatione.

VNdecimo hic ꝓhibetur hipocriſis. Nã A
ex pmiſſis patet: ſicut finis ſupbie eſt ꝓ
pria excellentia quã intẽdit ſupbus: ſic
finis appetitiõis inanis glorie eſt ma
nifeſtatio ꝓprie excellentie: quia illam
intendit vane glorioſus. Ad hanc autẽ
manifeſtationẽ ſʒ tho. ij. ſcde. q. cxxxij.
ar. v. põt quis tẽdere ⁊ directe triplici
ter. Primo per verba et ſic eſt iactãtia.
Secũdo per facta falſa / ⁊ ſic eſt hypocriſis. Tertio p facta
vera habẽtia quandã admirationem. et ſic eſt preſumptio
nouitatũ. De hypocriſi ergo tria ſunt dicenda. Primo q̃d ſit
et qualiter cõmittitur: et q̃ mala ſit. Scdo qñ ſit pctm̃ mor
tale ſeu ſub precepto prohibita. Tertio an quis ſe minorẽ
poſſit oſtẽdere q̃ ſit in re / qd vocatur ironia. ¶ Quantũ ad B
primũ notandũ ſm tho. vbi ſupra. q hypocriſis dupliciter
capitur. Uno modo cõmuniter. Alio modo ꝓprie. Cõmuni
ter ſeu gñaliter hypocriſis idẽ eſt q ſimulatio: et ſic eſt mẽ=
dacium cõſiſtens in ſignis exteriorũ factorũ. vt cum quis
per aliqua exteriora ſigna rerum / aut factorum aliquid de
ſe ſignat quod in eo non eſt aut melius aut excellentius q̃
in eo veraciter exiſtat / ⁊ iſto modo magnus apparatus ve
ſtium eſt ſimulatio ſeu hypocriſis litterature ſiue ſapiẽtie.
Et magnus ſtatus et ſumptuoſus in equis / ſeruis et ſimi=
libus eſt ſimulatio diuitiarum et potentie. Et ſic omnis ſi=
mulatio ſeu hypocriſis eſt mendacium / et ideo peccatum.
et aliquãdo mortale ſi eſt cõtra charitatẽ. aliqñ veniale ſi=
cut de mẽdacio dicet̃ infra in pcepto. viij. c. j. ¶ Cauſa autẽ C
quare ſimulatio eſt pctm̃ eſt illa: dicit Tho. ibidẽ. q2 ad vir
tutem veritatis ptinet vt aliqs talẽ ſe exhibeat exteri⁹ per
ſigna exteriora qualis eſt. Signa aũt exteriora nõ ſolũ ſũt

verba ſed etiā facta. Sicut ergo ꝟitati opponit̄ ꝙ aliq̄s per verba exteriora ſignificet aliud q̄ꝫ hꝫ apud ſe / qꝺ ad mēdacium ptinet: ita etiā ꝟitati opponit̄ ꝙ aliq̄s ꝑ aliqua ſigna factoꝝ vł reꝝ aliq̄d de ſe ſignificet cōtrariū ei⁹ qꝺ in eo eſt: D qꝺ ꝓprie ſimulatio dicit̄ ¶ Tamē ſicut dicit Augu.i li.q̄ſt. euāgelij. Nō omne quod fugim⁹ mēdaciū eſt: ſꝫ q̄n illud fugimus qꝺ nihil ſignificat: tūc eſt mēdaciū. Cū aūt fictio nr̄a refertur ad aliquā ſignificationē nō eſt mēdaciū/ ſꝫ aliqua figura ꝟitatis. Et ſubiungit exēplū de figuratiuis locutionibus in q̄bus quidē fingim⁹ res: nō vt aſſerat ita eſſe/ ſed eas ꝓponim⁹ vt figurā alteri⁹ qꝺ aſſerere volum⁹. Sic igitur ſe finxit dn̄s lōgius ire. Luc. vlt. Quia cōpoſuit motū ſuum quaſi volētis lōgius ire: ad aliud figuratiue ſignificādum/ ſcꝫ ꝙ ipſe ab eoꝝ fide lōge erat. vt Greg. dicit. Eſt igit̄ vt dicit Tho. ſimulatio pctm̄ ſimpliciter. q: nō refert vtrū quis verbo vł quocūqꝫ facto alij mētiatur. Tn̄ vdalricus dicit ſi q̄s dat ꝑ aliqꝺ opus vel ꝑ verbū duplex aliq̄d intelligere quod nō eſt: nō intentione fallendi/ ſed intentione vtiE litatis cōſequentis: talē ſimulationē nō eſſe peccatū. ¶ Circa quod tn̄ notat tho. ꝙ ſicut aliquis verbo mentitur/ q̄n ſignificat qꝺ nō eſt: nō autē q̄n tacet qꝺ eſt qꝺ quidē aliq̄n lꝫ: ita ſimulatio eſt quādo aliquis per exteriora ſigna factorū vel rerū ſignificat aliquid quod nō eſt: nō autē ſi aliquis p̄termittat ſignificare qꝺ eſt. Unde aliquis pōt occultare ſuū peccatum ſine peccato. alio modo capitur hipocriſis in ſacra ſcriptura proprie / et eſt ſimulatio ſanctitatis et iuſticie quā quis nō habet. et ſic hypocrita eſt qui per exteriora factorū ſcītatem aut quamcūqꝫ virtutem quā nō habet ſimulat cū intentione vt alij credant eum talem eſſe. Et talis hypocriſis ſemper eſt peccatū. ſicut et omne mendaciū eſt peccatum: ipſa autē hypocriſis eſt mendacium in facto. Unde hypocriſis duo dicit ſcꝫ defectum ſanctitatis et ſimulationem ſanctitatis ipſius. Ideo aug. dicit ſuper pſ. lxiiij. Simulata eq̄tas nō eſt eq̄tas: ſꝫ duplex eſt iniq̄tas. Eſt em̄ ibi duplex pctm̄ ſcꝫ in hypocrita: videlicet iniq̄tas occulta/ F et falſitas ſanctitatis in oſtenſione. ¶ hec autē hypocriſis in quinqꝫ perſonis ſe inflectere ſolet ſepius. Primo in hereticis. de quibus Math. vij. Attendite a falſis prophetis qui veniūt ad vos in veſtimētis ouiū: intrinſecus autē ſunt lupi rapaces. Scꝺo in fictis clericis et religioſis. de quib⁹ dicitur. dū ore et habitu/ nō corde deo ſe ſeruire oſtendūt/ per xp̄m Math. xv. hypocrite bn̄ ꝓphetauit de vobꝫ Eſai. xxix. Popul⁹ hic labijs me honorat: cor aūt eorū lōge eſt a me. et Mat. xxiij. Ue vobis ſcribe ⁊ phariſei hypocrite q̄ clauditis regnum celorū ante hoīes: vos em̄ nō intratis ſcꝫ male viuendo: neqꝫ introeuntes ſinitis intrare/ ſcilꝫ ꝑ exēpla malos inficiēdo. Tertio in fictis iudicib⁹ et ſcabinis ac dominis tēporalibus: qui cū iuſtitiā deberēt defendere/ et ſe hoc facere p̄tendāt. intrinſecus ſunt pleni dolo et auaritia. De quibus math. xxiij. Ue vobis ſcribe et phariſei hypocrite qui mūdatis qꝺ deforis eſt calicis et papſidis: intus autē pleni eſtis rapina et immundicia. Ue vobis ſcribe et phariſei hypocrite /, qui ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis que foris apparent hominib⁹ ſpecioſa: intus vero plena ſunt oſſibus mortuoꝝ et oī ſpurcitia. Quarto in fictis viduis ⁊ virginibus/ que in delitijs viuētes vel nequitijs/ alijs p̄honorari volūt: Un̄ iob. xx. Si aſcēderit vſqꝫ ad celos ſupbia eius/ ⁊ caput ei⁹ nubes tetigerit: quaſi ſterquiliniū in fine ꝑdetur. Quinto in pauperibus ficte mēdicātib⁹. De quibus Luc. xx. ait chriſtus. Attēdite a ſcribis qui volūt ambulare in ſtolis et amāt ſalutationes in foro/ ⁊ primas cathedras in ſynagogis/ et primos accubit⁹ in conuiuijs/ qui deuorāt domos viduarum ſimulantes longā orationē. hi accipient G dampnationem maiorem. ¶ Sed quō cognoſcitur quis hipocrita eſſe? Rn̄. augu. ſup illo Luc. vj. Nō poteſt arbor bona malos fructus facere ⁊c. ꝙ a trib⁹ cognoſcūtur hypocrite. Primū eſt bonorū oppreſſio/ vel perſequendo vel detrahendo. Omnes em̄ hypocrite detractores ſunt. Secūdū eſt facilis reprehenſio aliorū quod faciūt vt videātur habere zelum. Tertiū eſt ipaciētia in aduerſis. Sup omnes em̄ monentur ad cōtumelias ſibi dictas. q: q̄rūt gloriā ideo dolent ad contumeliā. Unde dicit hiero. Non queras gloriam et non dolebis cū glorioſus fueris. qui laudē non appetit: H non ſentit cōtumelias. ¶ Sed diceres/ ſunt ergo mali religioſi vel clerici hypocrite? Rn̄. tho. habitus ſanctitatis puta religionis vel clericatus ſignificat ſtatū quo quis obligatur ad opera pfectiōis: et iō cū quis habitū ſanctitatis aſſumit intēdēs ſe ad ſtatū pfectionis trāſferre: ſi per infirmitatē deficiat/ nō eſt ſimulator vel hypocrita: q: nō tenet̄ manifeſtare ſuū pctm̄: ſanctitatis habitū deponēdo. Si aūt ad hoc habitū ſanctitatis aſſumeret: vt ſe iuſtū oſtēderet/ eſſet hypocrita ⁊ ſimulator. vn̄ Greg. dicit. xxxj. mora. Sūt nonnulli qui et ſanctitatis habitū tenēt: ⁊ pfectionis merita exequi nō valēt: hos nequaqꝫ credēdū eſt in hypocritarū numero currere. q: aliud eſt infirmitate peccare: aliud malicia. ¶ Sed iterum dubitares. Utrū aliquis ſimulans ſanI ctitaem ad honorem dei et edificationem proximi peccet? Rn̄. pe. de tharentaſia in quolibe. duplex eſt ſimulatio. Quedam que fit ab aliquo vt iniquitas ſua palliet̄: et ipſe ab hoībus laudet̄ ⁊ bon⁹ reputet̄ ⁊ hec eſt pctm̄. Alia fit ad dei

honorem ⁊ proximoꝝ edificationē. vt ſi aliquis religioſus maiorem religionem oſtendit corā ſecularibus/ꝙ corā ſuis fratribus vt ipſi magis edificent̄: iſte nō peccat: ſed meret̄ hec ille. Exemplum in beato dn̄ico/per quadrageſimā ī pane ⁊ aqua cum ſocio ieiunāte vt hereticos conuerteret. Et ſic ep̄s oxomenſis didacus/olim contra hereticos albicēſes hortabatur abbates eadē intentione: vt pedes irent in pau
k ptate. ¶Quo ad ſcd̄ꝫ p̄ncipale notādū ſm̄ Tho. ꝙ hypocriſis ſcd̄o mō ſumpta/aliqñ eſt pctm̄ mortale ⁊ aliqñ veniale Qñ aūt ſit mortale vel veniale eſt attēdēdū ex fine quē ipſe fingēs intēdit. Si nāqꝫ talis finis eſt ꝯtra charitatē/eſt peccatum mortale. Sicut cū quis ſimulat ſanctitatē/ vt falſam doctrinam ſeminet/in qua ſibi non tā cito crederet̄ niſi ſanctus ⁊ iuſtus appareret, quales ſunt communiter heretici ꝓpter quod dicit dn̄s Math. vij. Attendite a falſis ꝓphetis qui veniūt ad vos in veſtimētis ouiū: intrinſecus aūt ſunt lupi rapaces. Uel cū quis ſimulat ſanctitatē: vt dign⁹ adipiſcatur eccleſiaſticam dignitatem/vel vt adipiſcat̄ alia tēporalia quecūqꝫ cum damno alioꝝ: vel ſimulat ſanctitatē vt familiarioꝛ fiat alicui mulieri aliene: vt eā per hoc decipiat/⁊ in ſuum conſenſum alliciat/⁊ ſic de alijs huiuſmodi finibus qui ſunt contra charitatem dei vel ꝓximi. Hec videt̄ eſſe mens ſancti doctoris. vnde ⁊ vdalricus. lib. vj. tractatu. iij. cap̄. xxviij. dicit. Cum aliquis ſimulat ſanctitatem quā non habet: ꝓpter hoc vt det̄ ei aliquid (ſicut illi de qb⁹ Mat. xxiij. dicit̄. Ue vobis hypocrite qui comeditis domos viduaꝝ) pctm̄ mortale eſt: quia rapit quod debetur ſanctoꝛ: qꝛ qđ datur ei: datur in nomine iuſti. Itē qñ talem ſimulationē facit ex inſatiabili auaricia. Si aūt aliquis pro ſua neceſſitate ſimulet ampliorem indigentiā ꝙ habeat: nō eſt hoc mortale pctm̄. Sicut faciunt illi cōmuniter qui trutanni vocantur. De his em̄ dicit Chriſoſtom⁹ ꝙ talis ſimulatio potius eſt culpa diuitum ꝙ pauperum qui ex ſui indigē
l tia ad hoc cōpelluntur. ¶Si aūt ſm̄ Tho. finis intent⁹ non repugnat charitati: tunc manet veniale. vt cum quis fingit ſolū qꝛ delectat̄ in ſic fingendo. de quo dicit ph̄s. iiij. Ethi. ꝙ magis videtur van⁹ ꝙ malus. vel ſi fingeret propter iocum. Eadem em̄ eſt ratio de fictione ⁊ mendacio/vt dictum eſt in p̄cedēti capitulo. Tn̄ ſiue hypocriſis ſit veniale ſiue mortale peccatū/eſt periculoſum et multipliciter nociuum vt patet p̄mo ex v̄bis chriſti/qui hypocritas fere pre alijs impugnauit. Math. xxiij. ſeptēpliciter. Et Mat. vj. Exterminant enim facies ſuas/vt appareant hominibus ieiunantes. Et luce. xij. Attendite a fermento phariſeoꝝ qđ eſt hypocriſis. Et Math. vij. hypocrita eijce primū trabē de oculo tuo. Secundo quia raro ad melius cōuertunt̄. Tū qꝛ ſe bonos putāt alioꝝ laude delectati. Job. xxxvi. Uincti non clamabunt. glo. qꝛ humane laudis auiditate ſuperati ſanctos ſe eſſe: miſeri etiam cum in peccatis morent̄/putant. Tum quia ſpirituſſanctus eos fugit ſine quo conuerti non pn̄t. Sapien. j. Spūſſanctus diſcipline effugiet fictum. Tuꝫ etiam. quia diabolus noſcitur eſſe in eis ⁊ dormit. Job. xl. Sub vmbra dormit in ſecreto talami. ſcꝫ in quo nullus fructus. ſtips vacu⁹. ⁊ radix in limo laudis eſt fundatus. Tertio quia ſunt ſimiles ſterquilinio niue tecto. ſepulchris pulchris cadaueribus plenis: vulpibus: quaꝝ pellis eſt bona ⁊ carnes manes. ſymoni qui angariatus crucem dn̄i portauit. Et vulpi que ſe mortuam fingit: quoaduſqꝫ cornicēꝫ capiat. Cigno qui exterius eſt albus: caro aūt eius nigra.

¶Quo ad tertium principale queritur vtrū ironia p̄ quaꝫ aliquis minora de ſe fingit: ſit peccatum: Rn̄. ſm̄ Tho. ij. ij. q. cxiij. ꝙ aliquis de ſeipſo minora dicat: pōt cōtingere dupliciter. Uno modo ſalua veritate/dum ſcꝫ maiora q̄ ſunt in ſeipſis reticēt/quedam vero minora detegunt ⁊ de ſe profe- m
runt q̄ tamen in ſe eſſe cognoſcunt. Et ſic minora de ſe dicere non ꝑtinet ad ironiam: nec etiam eſt peccatū ſm̄ genus ſuū niſi per alicu⁹ circumſtātie corruptionē. Alio modo aliquis dicit minora a veritate declinans. puta cū aſſerit aliquid vile de ſe quod in ſe non cognoſcit. aut cū negat de ſe aliquid magnum/quod tn̄ ꝑcipit in ſeipſo eſſe. ⁊ hoc ꝑtinet ad ironiam ⁊ eſt ſemp̄ pctm̄. vn̄ Aug. lib. de verbis dn̄i. Cū humilitatis cauſa mētiris: ſi nō eras peccatoꝛ anteꝙ mentireris: mētiēdo peccatoꝛ efficeris. Et ſi obījcis illud gre. n
ad aug. angloꝝ ep̄m. Bonaꝝ mētium eſt ibi culpas agnoſcere vbi culpa nō eſt. Rn̄. Tho. ꝙ ad bonitatem mētis ꝑtinet vt homo ad iuſticie perfectionem tendat. ideo in culpā reputat: nō ſolū ſi deficiat a cōmuni iuſtitia q̄ vere culpa eſt: ſed etiā ſi deficiat a iuſticie ꝑfectione / q̄ q̄nqꝫ culpa nō eſt. non aūt culpam dicit qđ ꝓ culpa nō recognoſcit/qđ ad ironie mendaciū ꝑtinet. Nota tn̄ ꝙ ironia p̄ defectū ꝓprie opponit̄ iactantie. q̄ ambo ꝯſiſtunt in verbis. in factis autē videtur aliquid opponi hypocriſi per diminutionem ſuo modo ſicut de ironia.

¶Cap̄. xvj. De p̄ſumptione nouitatum.

Duodecimo ꝓhibetur preſumptio/ſiue ſit nouitatum/ſiue alia. ¶Un̄ eccl̄. xxxvij. O preſumptio nequiſſima vnde creata es: glo. a mala volūtate/ſcꝫ deficiente. Ubi notandū ꝙ preſumptio q̄dam eſt bona/qua ſcꝫ in quibuſdam id quod in nobis eſt facimus: ⁊ de o

reſiduo in diuinum auxiliū ſperamus/⁊ de deo preſumim⁹
Alia mala qua quis de ſe inordinate ⁊ nimis confidit. De
vtraq̧ dicitur Judith.vj. Qui nō deſeris p̄ſumentes de te.
⁊ de ſe p̄ſumentes humilias. Mala preſumptio eſt duplex
Quedā vocat̄ p̄ſumptio nouitatū: que eſt filia inanis glorie
ſm̄ Greg. Alia eſt p̄ſumptio reſpectu alioꝝ illicite q̄ etiam
nō habēt nouitatē ſeu ammirationem ſpecialem. Item que
dam eſt p̄ſumptio que eſt pctm̄ in ſpm̄ſanctū. Alia eſt pcti
alleuiatiua. de quibus duobus habes ſupra in p̄mo prece=
pto/ videlicet de ſpe. Eſt igitur preſumptio quintuplex. Pri
ma bona de meritis/ vel de dei bonitate confidentia humi=
lis. Secūda peccati excuſatiua in parte: ſed bene faciendi
ꝓtelatiua. Tertia preſumptio generalis. Quarta ſpecialis
q̄ dicit̄ nouitatū preſumptio. Quinta peccatū in ſpm̄ ſctm̄.
B ¶ De preſumptione igitur nouitatum: primo aduertendū
ꝙ nouitatum inuentio eſt triplex. Quedā licita ⁊ virtuo=
ſa: vt modus acquirendi perfectionē vite ſpiritualis. Sic
ſamuel cuneos reperit ꝓphetaꝝ. Dauid cantoꝝ numerū.
Helias anachoreſim/ in veteri teſtamento. In nouo Johā=
nes baptiſta. Item maria ⁊ Joſeph matrimoniū virgineū
Antonius monachatū. vel poti⁹ xp̄s vel Johannes bapti=
ſta. ſm̄ Chriſo. Alia eſt vana ⁊ ſupflua vel modicū peccatū
vt inutiliter in artibus laborando/ in alchimia/ ⁊ in alijs ex
perientijs vltra q̄̄ oportet ſe occupando. Tertia eſt nouita
tum inuentio vicioſa/ qua nouus peccandi modus reperit̄:
per quē alij ꝓficientes in malis imbuunt̄. ¶ Secundo no=
C tandum ꝙ hoc viciū multis generibus hominū ſe inflectit
Primo in hereticos: qui de ſuo ingenio p̄ſumētes noua con
fingūt. Secūdo in religioſos: qui cōtra vel ſupra ſtatuta ſe=
niorum ſicut phariſei ſingularia quedā interdū cōfingūt vi
ſiones/ vt ſancti appareant ⁊ ſimilia. Tertio in artifices me
chanicos vt ſutores/ ſartores/ fabros ⁊ etiam hoīes ſe ſup
be veſtientes. Quarto in mercatores: cum cōtractibus ra=
ris/ cābijs/ reemptionibus vitalicijs/ ⁊ ſimibus vanis. nam
cū per vſurā manifeſtā lucrari non audeant per auaros cō
tractus tanq̄ varijs vijs ad lucrū tendūt. Quinto iudices
ſcabini/ aduocati/ ⁊ huiuſmodi nouis modis iuſticiā defen
dentes. Sexto dn̄i tpales nouos modos illicitos exactio=
nandi reperientes in taxis/ in ſteuris/ ⁊ in ſimilibus. Septi
mo clerici ⁊ religioſi nouos modos cantandi theatricos ꝓ
D pter queſtum vel ob apparentiā reperientes. ¶ Tertio no
tandū qn̄ ſit mortale. Nam qn̄ aliquis p̄ſumit aliq̄d inue=
nire de ſcientia vt nouos errores vt alios in errorē ducat.
vel nouos modos quib⁹ alios notabiliter deprimat. vel ex
actionem indebite inueniat: vel in finē qui tendit vt in mor

tale pctm̄ aliquē inducat. In his ⁊ alijs qn̄ caritati dei vel
ꝓximi repugnat ſicut ſupra dictū eſt: mortale pctm̄ eſt. Et
quia quis particeps efficit̄ in malis ſequentib⁹ que q̄s pri
mo inuenit: valde latum peccatum eſt ⁊ periculoſum/ noui
tatum inuentio illicita. vt inuentores veſtium ſupbie deſer
uientium: nouarū cātilenarum/ ⁊ ſimilium. ¶ Quarto no= E
tandum ꝙ q̄uis non ſemper ſit pctm̄ mortale nouitatum
inuentio: tamē periculoſum eſt vt oſtēdūt plura. Primo vt
dictum eſt/ ꝙ aliquis tot maloꝝ hic per peccata/ ⁊ in futu=
ro p penas particeps efficit̄: quot malis alijs futuris ⁊ p̄=
ſentib⁹ hominib⁹ occaſionē p inuētionē nouā adminiſtrat.
Scd̄o quia omnes inuentores nouitatū illicitaꝝ: oēs mali
fuerunt/ ⁊ filij hoīm. Nā primus inuentor auaritie fuit cain
qui primus ciuitatem fecit. Gen̄.iiij. Iniuriam faciens il=
luc fugit: menſuras fecit/ ⁊ terminos in agris ſtatuit. Ab
iſto cain ſeptimo gradu deſcēdit lamech: qui primus bigā=
miam reperit: ⁊ ſic primus adulter fuit. Hui⁹ filij ⁊ filie oēs
fere curioſas artes reperierūt/ vt habes Gene.iiij. qr eius
filius iabel pater fuit habitantiū in tentorijs. Tubalchain
prim⁹ ſculpturas metalloꝝ curioſas fecit. Noema filia pri
mo variam texturam reperit: cum a principio a deo aīaliū
pellib⁹ cooperimēta fuerint ordinata. Tubal ipſe fuit pa
ter canentiū in cithara ⁊ organo. hec omnia Gen̄.iiij. ⁊ lib.
ij. ſpecu. hyſto. vincentij. Hi etiā cū omni ſua cognatione di=
luuio interierūt. Tertio quia oēs qui poſtea auxerūt vel di
latauerunt nouitatum inuentiones mali fuerunt/ ⁊ miſe=
rabiliter mortui vt ex martiniana patet hyſtoria: vbi legit̄
ꝙ tullius hoſtilius tertius de primis regibus romanorum
ſcʒ poſt romulum ſecundus qui primus purpura eſt vſus
⁊ tandem cum tota domo ſua fulmine arſit. Nero impera=
tor ⁊ quintus ab octauiano qui piſcabatur rhetib⁹ aureis
que ſericis funibus extendebantur/ nullā veſtē bis induit
ſoleas argenteas mulis fecit/ tandē a romanis de palatio
fugatus extra romam ſeipſum interfecit. ⁊ a lupis dicitur
comeſt⁹. Aurelius impator roman⁹/ primū apud romanos
diadema capiti inuexit gēmis: fulmine corripit̄: ſed nō mori
tur/ tandē fraude ſerui ſui occiſus eſt. Diocletianus impe
rator p̄mus gēmas veſtib⁹/ calciamentiſq̧ immiſit. Cū oēs
retro p̄ncipes ſola purpura vterent̄: tandem veneno perijt
Tarquinius ſupb⁹ rex romanoꝝ a romulo ſeptim⁹/ excogi=
tauit omnia tormētoꝝ genera/ cathenas/ tormenta/ carce=
res/ compedes/ exiliū/ ⁊ hmōi: hic ꝓpter tarquinū filium ſu
um q̄ lucretiā nobilē feminā corrupit/ a regno ⁊ a roma eſt
expulſus in exiliū. hec de martiniana. Itē ſimon mag⁹ vola
re volens: corruit occiſus. Itē ethierus monachus poſt

ea: p̄mo iuuenis ingenioſus volare volens cecidit nō mor-
tuus: ſed confractis pedibus vt refert Uincentius in ſpecu-
lo hyſtoriali. Ecce quomodo omnes curioſitatum inuento-
res grauiter puniti ſunt.

¶ Capitulum. xvij. de veſtibus

A TErtiodecimo hic prohibetur precioſitas
veſtium / que ex ſupbia inani gloria / vel
ex p̄ſumptiōe ꝓcedit. Modeſtia eñ vt am
broſius. li. j. de officijs dicit: circa exterio
rem cultum ſeu ornatum conſiſtit: cui op
ponit̄ immodeſtia. Circa qd̄ p̄mo viden-
dum de illicitis veſtimētis. Scd̄o de his
q̄ diſſuadēt taliū ſupbiam. Tertio an vti
litas veſtiū ſit laudabilis. Quantum ad p̄mum eſt dubiuꝫ.
Utrum circa exteriorē ornatum poſſit eſſe virtus ⁊ viciuꝫ?
Rñ. Tho. ij. ij. q. clxix. In ip̄is rebus exteriorib⁹ quibus ho-
mo vtitur non eſt aliqd̄ vicium: ſed ex parte hominis q̄ im
moderate vtit̄ eis. Sed qꝛ q̄dam dicunt ꝙ cum in corde ſit
ꝟtus / nō autem in veſtib⁹: poteſt q̄s eque deferre tunicaꝫ p̄
cioſam / ⁊ in habitu ſeculari latere cor humile: ſicut in hū-
li veſte econuerſo ⁊ ouili / cor lupinū poteſt latere. Idcirco
B tria ſunt notanda. ¶ Primo ꝙ circa exteriorem veſtiū ꝟtu
tes conſiſtunt ſiue exercentur: qꝛ licet omnes ꝟtutes ſubie-
ctiue ſint in aīa / ⁊ eſſentialiter: tamen circa act⁹ exteriores
exercentur: q̄ eoꝝ ſunt materia. Exempli gratia miſericor-
dia eſt mentis habitus / ſed in diſtributiōe pecuniaꝝ exer-
cetur: ſic fides confeſſione. Sic etiam humilitatem ⁊ ſimpli
citateꝫ noīat andronicus / dicit tho. habitus moderatiuos
veſtimentoꝝ. Unde ſicut ſtultum eſt dicere. ſi cor eſt miſeri-
cors: nulla vis eſt de operib⁹ miſicordie exteriorib⁹. ſic etiaꝫ
iiij. ethicoꝝ eutropelia ponit̄ habitus modificatiu⁹ ꝟboꝝ vl̄
fctōꝝ ſolacioſoꝝ. Scd̄o nota ꝙ ꝑ exteriorem veſtitum ꝟtu-
tes menti adeſſe comprobant̄. Uñ ſi humiliter in veſtimen
to procedis: ex corde hoc manauit: dicente bernardo in ap
pologetico. Ex cordis theſauro ſine dubio procedit quicq̄d
foris apparet / viciorum ſcꝫ ſiue ꝟtutum. Uñ ſi precioſuꝫ de
fers veſtitum: de corde vicioſo ꝓceſſit. Nam ſcd̄m phm̄. ij.
ethicorum: habitus ſemper inclinant ad actus ex quibus
generantur. Tertio notandum ꝙ per exteriorem veſtitū ꝟ-
tutes acquiruntur. patꝫ qꝛ ſtudendo ⁊ legendo ſcientia ac
quiritur. Et eadem rōne humilia veſtimenta portando: hu
militatis habitus acquiritur. Patet igitur q̄ꝫ fatue dicant
qui inquiunt. Si cor bonum eſt: nulla vis erit in veſtimen-
C to. ¶ Dubitatur ſecundo. Utrum veſtes precioſas deferre

ſit peccatum? Reſpondet̄ ꝙ ſic. Unde ſuper illo Lu. xvj. In-
duebat̄ purpura ⁊ biſſo: dicit glo. Grego. Si cultus p̄cioſaꝝ
veſtium in culpa non eſſet: ſermo dei nō tam vigilanter ex
p̄meret / ꝙ diues purpura ⁊ biſſo indutus apud inferos tor
quebatur. Et ꝓbatur rōne. qꝛ p̄cioſum dicit̄ relatiue: et ita
ſonat p̄cioſitas in exceſſum ꝓprij modi: immo includit cor-
ruptionem modi circa ꝓpium ſtatum: ſed corruptio vel ex-
ceſſus modi eſt pctm̄ dicit Auguſt. lib. de natura boni. Pctm̄
conſiſtit in corruptione boni / qd̄ conſiſtit in modo / ſpecie / et
ordine. ¶ Dicit tamē tho. vbi ſupra. Si illi q̄ in dignitatib⁹ D
conſtituunt̄ / vel etiam miſtri altaris / p̄cioſioribus veſtibus
q̄ꝫ ceteri induunt̄: hoc non eſt ꝓpter ſui gl'iam: ſed ad ſignifi
candum excellentiam ſui miniſterij: vel cultus diuini: ⁊ id̄
eis non eſt vicioſum. Et ſm̄ pe. de palude in quarto. diſtin.
xxiiij. precioſa veſtis ad pompā mundi eſt in culpa: ſed ad
honoreꝫ dei portata eſt latria. De hac materia dicit alex.
de halis in ſumma ſic. Uti p̄cioſis veſtibus eſt in ſe maluꝫ:
eo ꝙ vſus veſtis debet eſſe ad neceſſitatem / non ad curioſi
tatem vel voluptatem. precioſitas aūt veſtis curioſitatem
dicit: ⁊ ideo in ſe malum eſt. Uñ. j. thi. vj. Habentes alimen
ta ⁊ quib⁹ tegamur his contenti ſim⁹. glo. qui vltra tendit:
malū inuenit. Poteſt autē bene fieri: vt aliquis vtatur pre-
cioſis veſtib⁹ ex officio dignitatis: vt reges ⁊ nobiles ⁊ eis
aſſiſtentes. q̄ licet pauperes ſint: vtunt̄ tñ precioſis nō ad
oſtentationem ſui vel honorem: ſed ad honorem dñoꝝ ſuo-
rum. Similiter ⁊ mulieres cum vtunt̄ p̄cioſis veſtibus non
ad oſtentationem ſui vel ad voluptatem carnis: ſed tantū
vt placeāt viris ſuis: vti p̄cioſis non eſt eis pctm̄. Et ſi di-
cis ꝙ oīa facta ſunt ꝓpter hominē. Dicendum: lꝫ hoc verū
ſit: tamen p̄cioſitas veſtium nō eſt facta ꝓpter ſtatum oim̄
hominum: ſed ꝓpter eos quib⁹ conuenit ex officio dignita-
tis. hec alexander de halis. Et poſt pauca dicit: ⁊ licet mu
lieres ornari auro ⁊ margaritis in ſe malum ſit ꝓpter con-
iunctionē actus ad materiā indebitaꝫ: eo ꝙ mulier cum ſit
facta ad dei imagineꝫ nō debet q̄rere decorē ex artificio: ta
men qñ de voluntate maritoꝝ faciunt vt conſeruent eoꝝ
gratiam: vel vt morē regionis vel ciuitatis obſeruent cum
modeſtia tamen / vel vt gradum dignitatis obſeruent / ex-
cuſātur a peccato. Sicut de heſter legit̄ heſter. v. ꝙ induta
erat regalib⁹ indumentis. habebat etiam coronā in capite
ſuo quam non geſtabat cauſa ſupbie: ſed vt gradū dignita
tis obſeruaret. heſter. xiiij. hec ille. ¶ Sed quid de virginib⁹ E
vel de illis que maritos non habent? Reſponde. idem ſi vir-
go non proponat nubere / peccat grauiter ſe precioſis ornā
do: niſi hoc faciat vt conſeruet gradum dignitatis: qꝛ in ta-

li virgine debet eſſe ornatus ſimplex non precioſus . ſicut
dicit hiero. q̄ ſcʒ neſciat eſſe pulchra/et que negligat forme
bonum. ⁊ ꝓcedens ad publicum: nō pectus aut collū denu
det/nec pallio reuelato ceruicē opiat: ſed que celet faciem
virgo em̄ dum ꝟgo eſt cogitet que dei ſunt. vt dicit. j. Cor.
vij. Si autem ꝓponit nubere/non peccat ſe p̄cioſis ornando
vt placeat illi cui ꝓponit nubere / moderate tamen vt non
ꝓuocet ad libidinē: ſed in ſe habeat decentiaʒ muliebrem.
Vn̄. j. Cor. vij. Virgo nō peccat ſi nubat: ergo nec ornādo vt
nubat. hec ille. Huic ꝯcordare videt̄ augu. ad poſſidoniū in
ep̄l'a Nolo inq̄t de ornamentis auri vel veſtis p̄properam
habeas in ꝓhibendo ſententiam/niſi in eos q̄ neqꝫ coniuga
ti/neqꝫ cōiugari cupientes: cogitare debent quomō placeāt
deo. Illi autēʒ cogitant que ſunt mundi quomodo placeāt
vel viri vxoribus/vel mulieres maritis: niſi ꝙ capillos nu
dare feminas/quas etiam velare caput ap'ls iubet/nec ma
F ritatas decet.. ¶ Ex p̄miſſis patʒ ꝙ p̄cioſitas veſtium nouē
generibus hoīm plus ⁊ min⁹ concedit̄. Primo ſacerdotibus
in diuīo officio conceditur: ⁊ in eis eſt cultus latrie : ⁊ quibus
competit ex officio dignitatis. Sicut dn̄s papa vt dicit ale
xander vbi prius vtit̄ p̄cioſis ex officio dignitatis: ſcʒ roma
ni imperij: quā dignitatem conſtantin⁹ dicitur romane ec
cl'ie contuliſſe. Unde in ſignum hui⁹ dn̄s papa defert ſigna
impialia. Secundo reges ⁊ nobiles / ⁊ eis aſſiſtentes etiaʒ
ſi ſint pauperes. Tertio quicūqꝫ alius qn̄ hoc exigit conſue
tudo regionis/⁊ mores eoꝝ int̄ quos aliq̄ viuūt. tūc em̄ poſ
ſunt p̄cioſis veſtibus vti/ſm̄ tho. ⁊ alexan. Vn̄ diſt. xlj. dicit̄.
Sicut in cibis mores eoꝝ cum q̄bus viuim⁹ obſeruare mo
nemur: ſic de indumētis intelligendum eſt. Et loquitur ſpe
cialiter de clericis. Clerici etiā qui non habent de patrimo
nio crucifixi/ſed tantum viuunt de proprio patrimonio: poſ
ſunt vti precioſis veſtib⁹ ea intentione/vt ſeruent gradum
ſue nobilitatis. Qui autem viuunt de patrimonio crucifixi
vel ſunt in ſacris ordinibus conſtituti: peccant vtendo ve
ſtibus p̄cioſis niſi eis competat ex officio dignitatis: vt de
papa dictum fuit. Unde ſuper illo Math. iij. Johannes ha
bebat veſtimentum. gloſa/ſeruus dei non debet habere ve
ſtimentum ad decorem vel ad delectationem ſed tantū ad
tegendum nuditatem. Et xxxj. q. iiij. Omnis iactantia ⁊ ia
ctura corporalis aliena eſt a ſacro ordine. Omnes ergo e
piſcopos ⁊ clericos qui ſe fulgidis ⁊ claris veſtimentis or
nant: emendari opʒ. Item diſt. xlj. parcimoniam cum veſte
humili non reprobamus: ſicut ⁊ ornatum p̄ter corporis di
ligentiam infucatum laudamus: diſſolutos ⁊ fractos veſti
bus non recipimus. Nec obſtat illud. j. pe. ij. Vos eſtis ge

nus electū regale ſacerdotium. Ex quo videt̄ ꝙ cū habeāt
dominationē in populo ratiōe dn̄ationis pn̄t vti veſtibus
precioſis: Rn̄. ꝙ licet aliq̄ habeāt dn̄ationem in pp'lo: q2 tn̄
eis data eſt in elemoſinā/nō tenēt cauſa dn̄atiōis talis vti
veſtibus p̄cioſis. Poſſunt tn̄ clerici (vt premiſſum eſt) veſti
bus precioſis vti ex officio dignitatis/vel ſm̄ patrie cōſue
tudinem: moderate tn̄. Et his exceptis q̄ expreſſe ꝓhibent̄
extra de vi. ⁊ honeſta. cleri. vbi dicitur . pannis rubeis aut
viridibus clerici nō vtant̄. Corrigias auri vel argēti orna
tum habētes nō ferāt: ſed neqꝫ annulos: niſi quib⁹ compe
tit ex officio dignitatis. hec oīa Alexan. Quarto cōiugate
pn̄t vti veſtimētis notabilib⁹ ſm̄ ſuū ſtatū. Quīto virgines
nupture: vt dictum eſt. Sexto virgines nobiles etiā nō nup
ture. Vn̄ Cecilia intus cilicio/⁊ extra aureis veſtib⁹ tegeba
tur. Septimo vidue nupture eadem ratione ſicut virgines
nupture. Octauo humili habitu ⁊ decēti vti debēt virgines
⁊ vidue in caſtitate viuere volētes non ſuperbo. Nono reli
gioſis minime. ¶ Dubitatur tertio quot modis in veſtitu q̄s B
peccare poſſit: Rn̄. ſm̄ Tho. multipliciter tam in immode
rātia q̄ꝫ in defectu: inter que virt⁹ mediū tenet/q̄ modeſtia
dicit̄. Igitur peccat̄. xij. modis in immoderātia. Primo mō
per cōparationē ad cōſuetudinē hoīm cū quibus aliquis vi
uit. Vn̄ dicit beatus Auguſt. iij. cōfeſſi. Que cōtra morē ho
minū ſunt flagitia pro moruʒ diuerſitate vitāda ſunt/vt pa
ctum inter ſe ciuitatis ⁊ gentis cōſuetudine vel lege firma
tum: nulla ciuis aut pegrini libidine violetur. Turpis em̄
eſt pars oīs vniuerſo ſuo nō congruēs. Ex quo patet ꝙ pec
cant nouarū inciſionū inuentores in veſtibus ⁊ alijs pere
grinis modis ſe veſtiētes: quia cōtra conſuetudinē faciunt
et ſub iſto continet̄ extraneitas veſtiū. i. cum quis vult ha
bere veſtes alijs diſſimiles. vn̄ Soph. j. Viſitabo ſup princi
pes ⁊ ſup filios regis/⁊ ſup oēs qui veſtiti ſunt ⁊ induti ve
ſte pegrina. Scd̄o mō pōt eſſe īmoderatio in vſu taliuʒ rer
ex inordinato affectu mētis: ex quo qn̄qꝫ cōtingit ꝙ hō ni
mis libidinoſe vtat̄ talib⁹: ſiue ſm̄ cōſuetudinē eorū cū qui
bus viuit/ſiue etiā p̄ter eoꝝ cōſuetudinē: ⁊ fit p ſupabūdan
tiā. Tertio mō p hoc ꝙ hō ex ſupfluo cultu veſtiū gl'iaʒ hoīʒ
q̄rit: put. ſ. veſtes ⁊ alia hmōi ptinēt ad quēdam ornatū: vt
patuit ī ꝓbatiōe p Greg. ī ſcd̄o dubio. Nēo q̄ppe veſtimēta
p̄cipua vel p̄cioſa. ſ. excedētia ſtatū ꝓpriū: niſi ad ianē glo
riā q̄rit. Nēo etiā vult ibi p̄cioſis veſtib⁹ īdui: vbi a nemine
pōt videri. Quarto mō ſm̄ ꝙ hō p ſupfluū cultuʒ veſtiū q̄rit
delicias/ſm̄ ꝙ veſtes ordinant̄ ad corpis fomētū. ⁊ iō mol
licies veſtiū ē viciū de q̄ Math. xj. Qui mollib⁹ veſtiūt̄ ī do
mib⁹ regū ſūt: vbi Gre. Nēo eſtimet ī luxu atqꝫ ī ſtudio p̄cio

ſaꝝ veſtiū pctm̄ deeſſe:q2 ſi hoc culpa nō eēt nullo mō dn̄s io
hānē de veſtimēti ſui aſperitate laudaſſet. Hāc molliciē chri
ſoſto. ſuper apoſtolū etiā in mulierib⁹ reprobat:eas oſtēdens
nō ſemꝑ naturaliter delicatas eſſe/ſed ex cōſuetudine malaꝝ
vt apparet in ruſticis feminis dura ſuſtinentibus:⁊ in deli-
catis virginibus que cilicio corpus domabant. Quinto mo-
do ſcd̄m ꝙ nimiā ſollicitudinē ꝗs apponit ad exteriorū cul-
turā/etiā ſi nō ſit aliqua inordinatio ex parte finis. Unde in
vitaſpatrum quidam pater vidēs ornatā meretricē fleuit/ et
querētibus cauſam ait:due res me flere faciūt:iſtius mulie-
ris perditio/ ⁊ ꝙ deo meo nūq̄ʒ tanto ſtudio animā meā orna
ui. Itē de ſancto Nonno epiſcopo ibideʒ ſimiliter legitur: ꝙ
viſa ornatiſſima meretrice Margarita nomine fleuit;ob ſecū
dam cauſaʒ dictam. Has quinqʒ ponit Tho. Sexto ſuperflui-
tas in quātitate cōtinua:vt ſunt qui nimis lōgas veſtes por-
tant terram cooperientes/pulueres ſuſcitantes/pulices col
ligentes/⁊ demones interdū vehētes. Exemplū de patre vi-
dente diabolū ridere:a quo cauſam querens Reſpondit de-
mon. ſocium meū in cauda mulieris equitantē vidi:⁊ in tra-
ctu lutum incidere. Et de alio ſolitario legimus ꝙ pre pau-
pertate matta veſtē prolongauit ⁊ vocē audiuit. Si amplius
poſſes:grādiora faceres. Sic quidā viri vt longiores ſint fa-
ciunt⁊ calopedia alta induunt: cōtra quos ps̄. Neqʒ in tibijs
Ps.cxlvi. viri beneplacitū erit ei. Et. j. Reg. xvj. Cū pater Dauid pre
ſentaret ſamueli eliab primogenitū tanq̄ʒ regno dignū:dixit
dn̄s ad ſamuel. Ne reſpicias vultū eius ⁊ altitudinē ſtature
eius:qm̄ abieci eum:nec iuxta intuitū hominum iudico. Se
ptimo ſuperfluitas in quantitate diſcreta:qui volūt habere
diuerſa paria veſtium: ⁊ potius a tineis comedi q̄ʒ chriſtum
indui. Contra quos Jacobi. v. Agite nunc diuites ⁊ plorate
vlulantes in miſerijs veſtris que eueniēt vobis: diuitie ve-
ſtre putrefacte ſunt/⁊ veſtimenta a tineis comeſta. Bernar.
Clamāt nudi:clamāt famelici:cōqueruntur vobis frigore ⁊ fa
me miſerabiliter laborātes. Quid cōferunt tot mutatoria ve
ſtium extenſa in perticis/vel plicata in manicis? ¶ Octauo
D materie precioſitas in ſerico/auro vel argēto. Ubi nota quo-
modo defecit in curioſitate humana induſtria. Primo fuit ve
ſtis pellis cū lana:quia Gene. iij. dicitur. Fecit deus Ade et
vxori ſue tunicas pelliceas. Secūdo proceſſit ad purā lanaʒ
que lenior eſt pelle:quaʒ artem eſt noema repperit filia La-
mech primi adulteri. Tertio proceſſuʒ eſt ad cortices herba-
rum/ſcʒ ad linum. Quarto ad ſtercora vermiū/ſcilicet ſericū
Quinto ad aurifrigiū ⁊ ad lapides precioſos qui nūq̄ʒ viui
fuerunt:nec pars rei viuentis. Nono coloris varietas. Nam
clericis prohibetur color viridis ⁊ rubeus ⁊ varius. Ratio

q2 de⁹ naturā velleris in neutro ſic colorauit. Exēplū. Que-
dam deuotiſſima virgo talia ferre noluit dicēs:ouis que nū-
q̄ʒ peccauit:naturali cōtentatur colore. Cur ego que peccaui
vtar precioſo? Decimo veſtē habendi iniuſta importunitas.
Uolentes enim veſtiri ſuperflue:occaſionem dant ꝙ pecunia
acquiritur arte illicita. Unde Hiere. ij. In alis tuis inuent⁹
eſt ſanguis animarum pauperū/⁊ innocentuʒ. Undecimo ex
parte defectus habitus fit reprehenſibilis dupliciter dicit
Tho. ſecundum affectum. Uno modo ex negligētia hominis
qui non adhibet ſtudium vel laborem ad hoc ꝙ exteriori or-
natu vtatur ſecundū ꝙ oportet. vnde philoſophus dicit. vij.
ethi. ꝙ ad molliciem pertinet ꝙ aliquis trahat veſtimentuʒ
per terram vt non laboret eleuando ipſum. Alio modo et eſt
duodecimus ex eo ꝙ ipſum defectum exterioris cultus ad
gloriam ordinat. vnde dicit. Augu. in ſermone dn̄i in monte.
non in ſolo rerum corporearum nitore atqʒ pompa:ſed in ip-
ſis ſordibus ⁊ lutoſis eſſe iactantiam/⁊ eo perículoſiorē:quo
ſub nomine ſeruitutis dei decipit. Et philoſophus dicit. iiij.
ethi. ꝙ ⁊ ſuperabundantia ⁊ immoderatus defectus ad ia-
ctantiam pertinent:ideo de beato Augu. dicitur:ꝙ nec ve-
ſtes nimis precioſas:nec nimis abiectas habere voluit. q2
in vtroqʒ homines ſuam gloriam querunt.

¶ Capitulum. xviij. an mulieres pec
cent mortaliter/ſe ornantes.

Dubitatur vtrum mulieres peccent mortaliter in A
ſuperfluo ornatu? Rn̄. Thom̄. vbi ſupra. Circa or
natum mulierum ſunt eadem attendēda que ſu-
pra communiter dicta ſunt circa exteriorem cul
tum/videlicet quinqʒ prima:⁊ duo vltima:⁊ inſu-
per quoddam aliud ſpeciale/ſcilicet ꝙ muliebris cultus vi-
ros ad laſciuiam prouocat. ſm̄ illud Prouerb. vij. Ecce mu-
lier occurrit illi in ornatu meretricio preparata ad capien-
das animas. Poteſt tamen mulier licite operā dare ad hoc
vt viro ſuo placeat:ne per eius contemptum in adulterium
labatur. vnde. j. corinth. vij. Mulier que nupta eſt cogitat q̄
mundi ſunt/quomodo placeat viro. Et ideo ſi mulier coniu-
gata/ad hoc ſe ornet vt viro ſuo placeat:pōt hoc facere abſqʒ
peccato. Unde. j. Thimo. ij. dicit apo. Mulieres in habitu or
nato cum reuerētia ⁊ ſobrietate ornātes ſe:nō in tortis crini
bus/nec auro/nec margaritis/aut veſte precioſa. Per quod
datur intelligi:ꝙ ſobrius ⁊ moderatus ornatus nō prohibe
tur mulieribus/ſed ſuperfluus ⁊ inuerecund⁹ ⁊ impudicus
Ille aūt mulieres q̄ viros nō habēt nec volūt habere/⁊ ſunt
in ſtatu nō habendi/non poſſunt abſqʒ peccato appetere pla
cere virorum aſpectibus ad cōcupiſcendum. quia hoc eſt da

re eis incentiuum peccādi. Et ſi quedam hac intentione ſe
ornent vt alios prouocent ad concupiſcentiā mortaliter pec
cāt. Si autem ex quadā leuitate/vel ex vanitate propter quā
dam iactantiam/nō ſemper eſt mortale peccatū:ſed quādoq
veniale. Et eadē ratio eſt quātum ad hoc de viris. Et lʒ mu=
lieres caput nudātes a peccato poſſunt excuſari:quādo hoc
non fit ex aliqua vanitate/ſed propter terre conſuetudinem.
B tamen cōſuetudo talis non eſt laudabilis. hec Tho. ¶ Sed
quid de religioſis? Reſpōdet Udalricus lib. vi. tractatu. ij. c.
x. Precioſitas veſtium vel ornatus tunc eſt mortale peccatū
cū eſt contra profeſſionem alicuius. Sicut cuʒ aliquemonia
les profeſſe paupertatem ⁊ ſeculi abrenunciationē ornant ſe
ad modum theatricarum mulierū:vel etiā monachi abiecto
habito religionis ſue deferunt habitū clericorum ſeculariuʒ
vel cū hoc ꝓcedit ex ſuperbia dānabiliter. vel ordinatur ad
prouocandū alios ad concupiſcentias illicitas. Inexcuſabi=
les autem ſunt mulieres:cum a viris prohibite nihilominꝰ
immoderate ſe ornant. Patet enim ꝙ tūc faciūt ex ſuperbia
vel ex libidine. Peccata autē omniū habentium incitamētuʒ
libidinis ex tali ornatu redundant in talē perſonam per ag=
C grauationē culpe. hec Udal. ¶ Sed quomodo tenebit ſe vxor
propter maritum ſuū ſe ornans ne peccet:alijs occaſio ruine
exiſtendo? Rñ. Durā. in. iij. diſtin. xxxvij. nō ſolum peccat qui
dat alijs occaſionē peccādi:ſed etiam qui ſcienter ⁊ abſq in
ſta neceſſitate ꝓponit alicui materiā vnde ſumit occaſioneʒ
peccādi:maxime quādo credit euʒ diſpoſitū eſſe ad tale pec=
catum. Uerbigratia. ſi mulier credit aliquē male diſpoſitum
ad concupiſcendū eam:ſi ſciēter ⁊ abſq neceſſitate iuſta vel
debita vtilitate pſentet ſe ei:peccat. Unicuiq em̄ deus man=
dauit de proximo ſuo:nō autē diſplicet ſatis alicui dānatio
proximi qui ſciēter proponit ei materiā vnde ſumit occaſio=
D nem peccandi. ¶ Sed nūquid eſt mortale peccatum viris in
duere muliebria veſtimēta: ⁊ ecōuerſo mulieribus induere
veſtimentū virile? Rñ. Alexā. vbi ſupra. Uirū indui muliebri
veſte ⁊ mulierē veſte virili in ſe malum eſt:eo ꝙ vtriq ſexui
diuerſa indumēta dedit natura. vt dicitur Deut. xxij. in gloſ.
ſuper illud. Nō induetur ⁊c. Tñ excuſatur a pctō cū aliquis
hoc facit cauſa neceſſitatis:vt ſi quis quereret ad mortē/et
vt occultaretur veſtimentū acciperet muliebre:vel cum mu
lier vt ſeruet corporis caſtitatem:veſte viri induitur. Sicut
legit de beata Marina/⁊ beata Eugenia. Cū auteʒ hoc fit ex
cōſuetudine vt poſſit licētius libidinē ſuam implere vir cuʒ
mulieribus/⁊ mulier cū viris ſicut aliquādo factū eſt:vel cū
hoc fit vt alij hoc vidētes ad libidinem prouocētur:mortale
peccatū eſt. hec Alexā. Cōcordat Tho. vbi prius dicēs. Cul

tus exterior competere debet cōditioni perſone ſm̄ cōmunē
conſuetudinē:⁊ ideo de ſe viciosum eſt ꝙ mulier vtatur ve=
ſte virili/vel ecōuerſo. Specialiter autē hoc prohibetur in le
ge Deute. xxij. quia gentiles tali mutatione habitus vtebā=
tur ad idolatrie ſuperſtitioneʒ. Poteſt tamē hoc quādoq fie=
ri ſine peccato propter aliquā neceſſitatem:vel cauſa occul=
tandi ab hoſtibus vel propter defectum alicuius veſtimenti:
vel propter aliquid aliud huiuſmodi. hec Tho. ¶ Sed quid E
de mulieribus ſe colorātibus vel alia figmenta ad apparen=
tem pulchritudinem adhibentibus? Rñ. Cipria. lib. de habi=
tu virginū. Non virgines tm̄/aut viduas:ſed etiam nuptas
puto etiā omnes feminas omnino eſſe admonēdas/ꝙ opus
dei ⁊ facturaʒ eius ⁊ plaſma:adulterare nullo modo debeāt
adhibito flauo colore/vel nigro puluere/vel rubore/aut quo
libet lineamēta natiua corrumpēte medicamine. Manꝰ deo
inferūt/quādo illud qđ ille formauit:reformare contendunt
Impugnatio iſta diuini operis eſt preuaricatio/⁊ veritatis:
deum videre nō poteris:cum oculi tibi non ſint quos deꝰ fe
cit:ſed quos diabolus infecit:de inimico tuo tēpta cū illo pa
riter arſura. Ubi Tho. dicit. fucatio de qua loquitur Cipria=
nus eſt quedā ſpecies fictionis que non poteſt eſſe ſine pctō
que etiā vt nō dubitat Auguſt. in epl̄a ad poſſidoniū ipſis ma
ritis nolentibus decipi diſplicet. Non tñ ſemꝑ talis fucatio
eſt peccatū mortale:ſed ſolū quando fit propter laſciuiā/vel
in dei contemptū:de quibus caſibus loquitur Cipria. Sciē=
dum tamen ꝙ aliud eſt fingere pulchritudinē non habitam/
et aliud eſt occultare turpitudinem ex aliqua cauſa proue=
nientem/puta egritudine vel aliquo huiuſmodi. hoc em̄ eſt
licitum:qꝛ ſm̄ apoſtolū. j. corinth. xij. Que putamus ignobi=
liora membra eſſe corporis:his honorē abundātiorem circū=
damus. ¶ Queritur vtrū artifices ornamentorū ſuperfluorū
prefatorū factores peccent mortaliter? Rñdet Tho. ibidem.
Si qua eſt ars ad faciendū opera aliqua quibus homīes vti
non poſſunt abſq peccato:ꝑ conſequēs artifices talia faciē=
do peccarent/vtputa prebentes directe alijs occaſionē pec=
candi:puta ſi quis fabricaret idola/vel aliqua ad cultuʒ ido
latrie pertinentia. Si qua vero ars ſit cuius operibus poſ=
ſunt homines bene vel male vti ſicut gladij/ſagitte/et alia
huiuſmodi:vſus taliū artium non eſt peccatum/⁊ he artes
ſole ſunt dicēde ſm̄ Chriſoſto. ſuꝑ Matth. Si tamē operibus
alicuius artis/vt pluries aliqui male vterentur:quis de ſe
non ſint illicite ſunt tñ propter officium principis a ciuitate
extirpāde/ſm̄ documenta platonis. Quia ergo mulieres li=
cite ſe poſſunt ornare/vel vt conſeruent decētiam ſui ſtatus
vel aliquid etiam ſuperaddere vt placeant viris:conſequēs

eſt ꝙ artifices talium ornamentorum nō peccant in vſu ta
lis artis/niſi forte inueniendo aliqua ſuꝑflua ⁊ curioſa. vñ
Chriſo. dicit ſuꝑ Math. ꝙ ab arte calceoꝝ ⁊ textoꝝ multa
abſcindere oportet: etem̄ ad luxuriā deduxerūt neceſſitatē
eius: corrumpentes artem: male arti commiſcentes. Hec
Tho. Alexander vbi ſupra dicit. Qui viris faciunt indumē
ta muliebria/⁊ mulieribus virilia: vt ſe inuicem magis ex=
citent ad luxuriam/ ⁊ vt licentius poſſint explere libidinē
tales artifices peccāt mortaliter. De talibus loquit̄ Chri=
ſoſto. cum inquit viros in mulierū formas reducant/⁊ mol
leſcere faciant per calciamenta laſciuie cum ſuꝑfluis/⁊ no
ciuis: eas arceri ſtatuimꝰ: ⁊ loquitur de arte textoria: qua
fiunt veſtimenta viris/⁊ arte ſutoria qua fiunt eis calcia=
G menta muliebria. Hec alexander. ¶ Sed nunqd ſi artifex re
quiratur ⁊ petatur vt ſibi faciat veſtem vane diſpoſitionis
curioſam vel vanam nouiter inuentam/⁊ ſic de domibꝰ ⁊c.
nunquid propter lucrum debet facere talia? Reſpondet ma
giſter hēricus de haſſia in lectura ſuꝑ Geñ. ꝙ artifices nō
debent eſſe talium veſtium excogitatores: ⁊ a fortiori non
talium factores: niſi forte caſus ſpecialis quandoqꝫ aliud
expoſcat. Ratio eſt quia nullus debet alium ad vanitates
prouocare/nec ad ſuꝑfluos ſumptus occaſionare: nec quiſ
qꝫ iuuare debet vt vani hoies ſuas adinuētiōes friuolas ⁊
cogitatꝰ noxios expleāt in opere. Hec ille. Sed nunquid hu
iuſmodi ornamenta aliquando per conſuetudinē ſine gra
ui peccato poſſunt deferri? Reſpondet magiſter iohannes
de tambaco lib. de cōſol. theol. in his que ſunt ſolum mala
quia prohibita: multū excuſat in toto vel in tanto conſue=
tudo: ideo in talibus ex vi rationabilis conſuetudinis (pre
ſertim ſi preſcripta ſit) eſt contra ius ſcriptum multotiens
faciendum. Nam vt gratianus ille gratioſe dicit: ꝙ cōſti=
tutio vtentium moribus confirmatur. quāuis aūt ſuꝑflua
ornamenta geſtare ad complacendū multis ſanctorum au
ctoritatibus reprobetur/tamē hoc fine excluſo ratione cō=
ſuetudinis geſtari poſſunt ſine graui peccato. Cauſa autē
quare in talibus ſaltem circunſcripto ſcandalo excuſare
valeat conſuetudo eſt: quia res alique propter ſui nouita=
tem/⁊ per conſequens raritatem imaginationem excitant
⁊ prouocant ad libidinem/ eo ſcꝫ ꝙ propter admirari homi
nes res huiuſmodi magis conſiderant ⁊ profundius cogi=
tant. Ille quidem res quando in conſuetudinem veniunt
ceſſant imaginationē excitare: ⁊ ad libidinē prouocare: eo
ꝙ tunc ceſſant quedam rara eſſe: ⁊ admiratione dignaꝝ co
H gitari conſideratione profunda. Hec ibi. ¶ Quo ad ſecun=
dum principale notandum eſt ꝙ ſuperbiā ornatus diſſua=

det. Primo peccatum multiplex inde oriens. Primū inanis
gloria quā rariſſime ibi quis deuitat. Exēplū de diuite epu
lone in purpura. Luce. xvi. Unde Grego. in omelia ibidem.
Nemo veſtimenta ꝑcipua niſi ad inanē gloriā q̄rit. Scōm
eſt tumor mentis ſuꝑ aliquos. Unde herodes veſte precio=
ſa indutus elatꝰ in ſeipſo: ab angelo necatur. Actu. xij. Ter=
tiū eſt ꝙ cōfundūt pauperes talia nō habētes. Nā ſicut per
apl'm. j. Cor. xj. corinthij arguūtur ꝙ ꝑ eſcā ſuā confunde=
bant non habentes: ſic ꝑ veſtimenta fieri pōt/ſm baſiliū in
regula. Quarto mollē et effeminatum efficiūt. Exēplū de
epulone q̄ ſicut propter ſuperbiā purpurea induebatur ab
extra: ita biſſo ꝓpter mollicē ad intra: ſꝫ glo. Quintū eſt ra
pina vel furtum aut illicitus labor qui a talibꝰ faciliter ex
ercetur/vt ſuꝑflua veſtimēta habeāt: ⁊ ſpoliant pauperes.
Unde pe. damiani de cōtemptu mūdi. Illa veſtis nō imme
rito rapina eſſe nūcupatur: q̄ duarū vel triū etiā veſtiū ſum
ma coemitur. Rapinam ꝓculdubio ꝑpetrat: qui vani hono
ris ardore ſuccenſus duarū impenſas veſtiū in vnam redi
git: et ꝓximū ſuum quē ſicut ſeipſm amare debuerat/in ſua
nuditate relinquit. Sextū eſt ſcandalū ꝓximi. Nā qui ſcan
daliſauerit vnum ex minimis iſtis qui in me credunt: expe
dit ei vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius/ et demer
gatur in ꝓfundū maris. math. xviij. Septimū eſt ꝑticipatio
omniū criminū q̄ alij eius exemplo faciūt. Uel ad lrām ſm
pſ. pctm̄ comitatur eū quodāmodo ſicut veſtimentū quo pſ. cviij.
cooperitur: et ſicut zona qua ſemꝑ precingitur. ¶ Secundo I
diſſuadent ſuꝑbiā veſtiū exempla ſanctorū. Primo dei qui
nobiliſſimū ſpm̄ in nobis veſtiuit carne fragilli. ſm illud
Job. x. Pelle ⁊ carne veſtiſti me. Secūdo deꝰ qui primis pa
rentibꝰ fecit tunicas pelliceas. Geñ. iij. Item heſter. xiiij.
ait. Tu ſcis domine infirmitatem meā: ꝙ abominer ſignū
ſuperbie/et glorie mee qḋ eſt ſuper caput meum in diebus
oſtentationis mee: et deteſtor illud quaſi pannū menſtrua
te: et non portē illud in diebus ſilentij mei. Item iob. xvj.
Saccum cōſui ſuꝑ cutē meā. Item math. iij. Ipſe iohānes
erat veſtitus de pilis camelorū. Itē ſm maximū in ſermo=
ne. Btiſſima virgo vix tunicā vnam habuit. Item xp̄s ſm
Chriſoſt. veſtimēta abiecta habuit. Item de antiquis pa=
tribus dicit apl's hebre. xj. Circuierunt in melotis/ in pelli
bus caprinis. Item augu. dixit (vt eius canit legenda) fa= K
teor/ de ꝑcioſa veſte erubeſco. ¶ Tertio: idē diſſuadet mul
tiplex ſuꝑboꝝ i veſtitu ſtultitia. Quarū pma eſt ꝙ exterio=
ra vilia/īterioribꝰ nobiliſſimis ꝓponūt/ſcꝫ corpꝰ aīe. Scdo
ꝙ dei ordinē ꝑuertūt/⁊ nature: qꝛ ancillā ſcꝫ carnē ꝓponūt
domine/id eſt aīe: ⁊ dominā ꝓpriā āncille tradūt. Tertio qꝛ

plus expendūt vt oculos aliorū paſcant: q̄ ꝓpriū ventrē
Quarto putāt ꝙ ex p̄cioſitate ſelle ⁊ freni equus/id eſt cor
pus apprecietur. Quinto: qꝛ oīa bona ſua volūt habere bona
L et ornata/ et ſolā animā ſm Augu. turpē. ¶ Quo ad tertiū
principale queritur vtrū ſit virtuoſum et laudabile deferre
veſtimenta humilia vel abiecta nō precioſa: Rñ. ſm Tho.
quotli.x.q.xiiij. Quo ad iſtud aliter loquendū eſt de pſona
publica in dignitate aliqua vel in p̄latura cōſtituta: aliter
de pſona priuata cui nulla cura regiminis vl' p̄lationis eſt
cōmiſſa. In pſona eñ publica duo cōſiderātur/ ſcʒ ſtat⁹ di=
gnitatis/ ⁊ ꝓprie pſone cōditio. Circa que duo ita ſe debet
habere: ne dignitatis auctoritas veniat in cōtemptū/ et ne
ipſe in ſupbiā efferatur: vtrūq; igitur ei pōt eſſe laudabile: et
ꝙ precioſis vtatur ad reuerētiā auctoritatis inducendā/ et
ꝙ vilib⁹ vtatur ratione ꝓprie humilitatis. Sic dūtaxat: ne q̄
ad auctoritatē cōſeruandā fiūt: in ſuperbiā degenerēt: ⁊ ne
dum nimis ſeruatur humilitas: regēdi frangatur auctoritas: ſi
cut dicit Auguſti. hec tho. Ex quo ſequitur ꝙ virtuoſum ⁊
laudabile ſit in pſona publica ſi ꝓprie īfirmitatis intuitu/
veſtimēta deferat humilia. Vñ in laudē beati martini epi=
ſcopi dicitur: ꝙ poſt ſuſceptū epiſcopatū eadē in ei⁹ veſtib⁹
manſit vilitas et abiectio. Et de demoſthene philoſopho
legitur: ꝙ tādiu vtebatur toga philoſophica/ q̄diu fuit vulgo
incognitus. Sed vita et eloquentia cognitus: ait. Malo ve=
nerari vitam et ſapientiam: q̄ togam. Unde tunc cōmuni=
bus vtebatur veſtib⁹. Itē Grego. j. dialogoꝝ de beato equi
tio abbate dicit/ ꝙ tā vilis erat in veſtibus atq; ita deſpe=
ctus: vt ſi quis illum fortaſſe neſciret/ ſalutatus etiam re=
ſalutare deſpiceret: vnde v x aut nunq̄ legitur de ſanctis
ꝙ auctoritatē ſuā in regimine veſtium precioſitate exhi=
buerint venerandā: ſed potius veſtiū vilitate/ morū humi=
litate et vite ſanctitate: vt apl'i de quib⁹ legitur ꝙ fuerunt
pannoſi/ id eſt vilib⁹ pannis induti. Et xp̄m pannis mater
inuoluit/ id eſt ſm Bern. ⁊ Alber. vilib⁹. Nō inquit Bern. fit
mentio de pellib⁹/ aut aliis p̄cioſis ſuppellectilibus: vt no=
bis cōmendet paupertatē habitus/ et indumēti vilitatem.
De pſonis vero priuatis quib⁹ multa cura regiminis vel
prelationis eſt cōmiſſa: dicendū ſm Tho. loco preallegato.
Meritorie ⁊ virtuoſe agunt: ſi portant intuitu proprie hu=
militatis et amore cōtemptus mūdi veſtimenta humilia ⁊
M humiliora et viliora: q̄ ſtatus ꝓprius requirit. ¶ Nec ob=
ſtant cauillatiōes iniquorū: q̄ prio in cōtrariū arguūt/ attē
dendū ab his q̄ in veſtimētis ouiū veniunt: intrinſecus aūt
ſunt lupi rapaces. Rñ. ſm Tho. ꝙ hoc eſt pro vilitate ve=
ſtium qꝛ nūq̄ lupi vilia induerēt niſi xp̄i ouib⁹ hec veſtimē

ta eſſent propria. Scdo dicūt talē habitū deferētes ſcanda
liſare. Rñ. hierony. in ep'la ad marcellam. Scādaliſat quē=
piam veſtis fuſcior: ſcandaliſet et iohannes/ quo inter na=
tos mulierū nullus maior fuit: qui angelus dict⁹/ dñm q̄q;
baptizauit: qui camelorū veſtitus tegmine: zona pellicea
cingebatur. Tertio dicūt: in corde virtus lateat: nihil offi=
cit veſtimentū ſi cor fuerit bonū. Rñſum eſt de hoc ſupra.
Quarto obijciūt augu. iij. de doctrina xp̄iana/ et habetur diſt.
xlj. c. quiſquis. quiſq̄s rebus tranſeuntib⁹ ſtrictius vtitur q̄ ſe
habet cōſuetudo eoꝝ cum quib⁹ viuit: aut intemperās eſt/
aut ſupſtitioſus. Rñ. ꝙ gratianus falſe allegat: qꝛ in oībus
correctis originalibus beati augu. habetur temperās/ ⁊ nō
intemperās. Et ſicut Tho. et omnes famoſi allegāt. Quin=
to arguūt beatū Bartho. vſum fuiſſe purpura clauata. Re=
ſpōdit Bonauē. lib. de pfectione euangelica: ꝙ illud in legē
da romana nō habetur. Et ſi verū eſt qd̄ dicitur: dico ꝙ ne
ceſſitate duct⁹ hoc fecit: qꝛ aliud in regione illa calida ve=
ſtimētum portabile non inuenit. Itē nota ꝙ diabolus dixit
cōſimilia verba p idolū. Chriſti etiā veſtimentū tunice in=
cōſutilis precioſuʒ fuiſſe negat expreſſe chriſoſt. ſup Math.
in ope imperfecto. ¶ Quātū vero ſit meritoriū talia defer= N
re: patet p Petrū damiani lib. de cōtemptu mūdi/ dicentē.
Rex niniue purpura indutus ꝓpter ciuitatis excidiū coo=
pertus ſacco/ diuini furoris motū cōtriti cordis humilita=
te placauit. Ezechias quoq; cultu regio decorat⁹ terribi=
les regis aſſiriorū minas tremefactus audiuit. Sʒ mox vt
ipſe cilicio tegitur/ cilicioq; tectos ad ꝓphetam mittere nū
cios nō erubuit: ꝓpinquū diē victorie/ ⁊ optate pſperitatis
oraculum reportauit. Nam ecce angelus domini centum
octuagintaquinq; milia aſſiriorū vna nocte percuſſit. Egre
gius ille ꝓphetarum Eſaias ad diuine iuſſionis imperiuʒ
veſtimenta depoſuit: et trium annorū ſpacio nudus et diſ=
calciat⁹ inceſſit. Erubeſcat igitur dicit petr⁹ damiani hūana
ſupbia. Ex quo patet ꝙ humilitas veſtiū deū placat/ gratiā
meretur/ pximū edificat. Vñ tho. ſcda ſcde. vbi ſupra dicit ſic.
Si viliorib⁹ veſtib⁹ q̄ ceteri q̄s induatur: nō ſemp peccat: ſed ſi
hoc faciat ꝓpter macerationē corpis/ vl' humiliationē ſpiri=
tus: ad virtutē tēperantie ptinet. Hoc aūt p̄cipue ptinet ad
hos q̄ alios v̄bo et exēplo ad penitentiā hortātur. hec tho.

¶ Capitulum. xix. de temptatione dei.

QUartodecimo prohibetur hic dei temptatio. Vñ
deut. vj. Nō temptabis dominum deum tuum.
Et idem chriſtus contra diabolum allegauit.
Math. iiij. Ubi primo videndum quid ſit de=
um temptare. Secundo quot genera hominum
in illud viciū incidant. Tertio de gradib⁹ deū temptātiū.

¶Quo ad primum ſecūdū Tho.ij.ij.q.xcvij.ꝑ totū. Deum
temptat qui experimentum ſumit ſeu explorat ex intētione
ratione proprie perſone/ꝑ ſuā verba vel facta de dei poten
tia/ſapientia/pietate/bonitate/vel voluntate ſpeculatiue/
ſine ſpeciali dei inſtinctu/ſine iuſta neceſſitate/vel pia vti=
litate ⁊ ſine alijs debitis circunſtantijs. Uel qui etiam pre
ter intentionem talia experiendi aliquid loquitur/petit vel
facit quod ad nichil aliud vtile eſt: niſi ad ꝓbādum dei po
teſtatem/ſapientiam/voluntatem vel bonitatem. Unde ſu
per illo Deut.vj. Nō tentabis dominū deū tuum: dicit glo.
Deum temptat/qui habens quod faciat/ſine rōne cōmittit
ſe diſcrimini / vel periculo: experiens vtrū liberari poſſit a
deo. Dicitur p̄mo qui experimentum ſumit ſeu explorat: q̄
temptare eſt experimentum de aliquo ſumere: nullus aūt
experimentum ſumit: niſi de re ignota/ vel dubia. Ex quo
patet ꝙ omnis deum temptans deū ignorat: vel dubitat de
aliqua perfectione dei: quod ſemꝑ eſt peccatū. Ex quo ptꝫ
ꝙ deum tēptare ſemꝑ eſt pctm̄. Dicit̄ ex intentione: ad dif=
B ferentiam temptationis preter intentionem. ¶Ubi notan=
dum ꝙ duplex eſt dei temptatio. Una intenta: alia nō intē=
ta. Intenta fit dupliciter. vno modo expreſſe: alio modo in=
terpretatiue. Expreſſe cum aliquid dicto vel facto intendit
experimentum de aliquo ſumere. Interpretatiue vero qñ
non intendit experimentum ſumere per ſua dicta vel facta
tamen agit vel dicit quod ad nichil aliud videtur ordina=
bile: niſi ad experimentum ſumendū. Unde quaſi interpre=
tatiue deū temptat: qui etſi non intendat de deo experimē=
tum ſumere: aliquid tamen petit vel facit / ad nichil aliud
vtile niſi ad probandum dei poteſtatē/bonitatem ⁊ ſimilia.
Dicitur rōne ꝓprie ꝑſone: quia ſi quis experimentum ſume
ret de deo/vel ad deū ptinentibus/non vt ipſe experimen=
tum ſumens de his/ſeu talia explorans talia cognoſcat: ſꝫ
vt ea alijs demonſtret: qñ eſt iuſta neceſſitas: aut pia vtili
tas/hoc non eſſet temptare deū. Dicitur ꝑ ſua verba vel fa
cta non cogitata: ad differentiam infidelitatis. Nam infi=
delis inquantum huiuſmodi in mente dubitat de dei per=
fectione: puta bonitate/potentia ⁊ ſimilibus. Sed deū tem=
ptare cum directe opponatur cultui diuino ſeu latrie vel
religioni in exterioribus conſiſtit actibus. Dicitur etiam ꝑ
ſua verba vel facta: quia homo deum temptat expſſe dupli
citer. Qñq3 expſſe verbis qñ homo in ſua petitione orando
vel ſimilia ꝟba formādo: ea intentione aliquid a deo poſtu
lat vt exploret dei ſapientiā/potentiā/vel bonitatē vel vo=
luntatem. Factis aūt deū expreſſe tēptat: qñ ꝑ ea que facit
intendit experimentū ſumere diuine poteſtatis ſiue pieta=

tis/aut ſapientie. ¶Dicitur de dei potentia bonitatis ⁊c. C
ſpeculatiue/nō practice. Nā duplex eſt cognitio diuine vo=
luntatis/vel bonitatis. Una q̄dem ſpeculatiua. Et quantū
ad hanc nō licet dubitare nec ꝓbare vtrū dei volūtas ſit bo
na/vel vtrū deus ſit ſuauis. Alia practica effectiua: ſeu ex=
perimentalis: dū quis experit̄ in ſeipſo guſtum diuine dul=
cedinis/⁊ complacentiā diuine voluntatis. Sicut de iero=
theo dicit dyoniſius de diuinis noībus. ca.ij. ꝙ didicit diui=
na ex compaſſione ad ipſa. Et hoc modo mouemur vt ꝓbe=
mus dei voluntatem ⁊ guſtemus eiꝰ ſuauitatē ſm̄ illō Ro.
xij. Probetis que ſit volūtas dei bona / bn̄placēs ⁊ ꝑfecta.
Et in p̄s. Guſtate ⁊ videte qm̄ ſuauis eſt dn̄s. Dicit̄ ſine ſpe ps.xxxiij.
ciali dei inſtinctu. Unde abrahā nō peccauit Geneſ.xv. cuꝫ
dixit ad dn̄m: vnde ſcire poſſum ꝙ poſſeſſurus ſim eā ſcilꝫ
terrā repromiſſam a deo? Similiter nec beata agatha q̄ no
luit medicinā recipere: q̄ experta erat erga ſe diuinā beni
uolentiā/vt vel infirmitates nō pateret̄ pro quibꝰ corporali
medicina indigeret: vel ſtatim ſentiret diuine bonitatis ef
fectum. Sed achas peccauit non petens ſignū. Nō em̄ ſi pe
tiſſet deū temptaſſet: quia deus iuſſit eum petere: ⁊ etiam
quia pertinebat ad communē vtilitatē. Gedeon vero q̄ Iu
dic.vj. ſignum a deo petiſſe legitur de victoria repromiſſa:
ex debilitate fidei ſm̄ glo. petiſſe videt̄: ideo peccauit. Si=
cut ⁊ zacharias Luce.j. qui dixit ad angelū. Unde hoc ſciā?
Unde ꝓpter incredulitatem punitꝰ fuit. ¶Ubi ſciēdū ꝙ du D
pliciter aliquod ſignū petitur a deo. Uno modo ad exploran
dum diuinam poteſtatē/aut veritatē dicti eius: ⁊ hoc de ſe
ptinet ad dei temptationem. Alio modo ad hoc ꝙ inſtruat̄
quid ſit circa aliquod factum placitū deo: ⁊ hoc nullo mo=
do ptinet ad dei temptationem. Dicit̄ ſine iuſta neceſſitate
q̄ ſi iuſta neceſſitas foret: nō eſſet peccatū. vn̄.ij. Paral.xx.
Cū ignoramꝰ q̄d agere debeamꝰ: hoc ſolū habemꝰ reſidui vt
oc̄los nr̄os dirigamꝰ ad te. Dicit̄ ſine pia vtilitate: q̄ ex pia
vtilitate ſancti ⁊ apoſtoli petierunt: vt in noīe xp̄i fierēt mi
racula. Actu.iiij. Similiter de quodā .j. dialogo. refert Gre=
go. qui ſuſcitauit paruulū ad lachrymas matris eius. Si=
militer q̄uis predicatores pro victu corporali non ſint ſol=
liciti vt verbo dei ⁊ doctrine vacent: ſi ſic ſoli deo innitant̄
non deum temptant: q̄ nō ſine neceſſitate vel vtilitate fa=
ciūt: ſed ſi ſine tali facerēt deū temptarēt. vn̄ Aug.xxij. con
tra fauſtū dicit: ꝙ paulus nō fugit q̄ſi nō credēdo in deū/ ſꝫ
ne deū tēptaret ſi fugere noluiſſet: cū fugere potuiſſet. Dici
tur ⁊ ſine alijs debitis circūſtātijs: q̄ pie ⁊ humiliter petē
dū eſt aliq̄d a deo. Dicit̄ vel qui etiā p̄ter intentionem: pro
E pter temptationē dei interpretatiuā. ¶Quo ad ſecundum

h iij

principale notandũ ꝙ contra hoc mãdatũ exceditur quin=
tupliciter. Primo veritatem inquirendo de alia vita q̃ in
fide nutantes reuocant morturos. Secũdo iuſticiam/qui
volunt ꝑ duellum oſtendi vniꝰ innocentiam/ ⁊ alteriꝰ ma=
lum. Tertio ſapientiam/qui ꝑtermiſſo ſtudio humano ar=
tes vel ſciẽtias deſuꝑ expectãt per oratiões ſolũ. Quarto
potentiam/qui nõ fugiũt necem cum poſſint ⁊ debeãt. Pau
lus eñ ꝑ ſportam fugit: ⁊ xp̃s de templo deorſum ſe nõ di=
miſit/ſed deſcendit. Quinto bonitatẽ/qui refutant medici=
nalia in caſu ſine neceſſitate ⁊ vtilitate. Similiter qui tem=
pus miſerendi deo conſtituũt/vt dicit Judith. viij. Hi enim
omnes aliquo modo vident explorare diuina illicite. Quo
ad primum q̃rit ſanctus Tho. quotl'. iij. queſt. ix. ar. ij. Utrũ
liceat ab aliquo moriente requirere vt reuelet ſtatum ſuũ
poſt mortem: Rñ. ꝙ ſic ſupponendo hoc tamẽ diuino iudi=
cio: ⁊ dũmodo non ex dubitatiõe fidei de futuro ſtatu: qua=
ſi temptãdo inquirat: ⁊ pia/ ⁊ humilis intentio habeatur: vi
delicet ad ſubueniendũ defuncto ꝑ ſuffragia. Ratio eſt q̈
ſecũdum Dam. lib iij. Jmpletio naturalis deſiderij non eſt
peccatũ: niſi aliqua inordinatio adiungat: vt patet de cibo:
naturaliter aũt ſcire deſideramus. j. Meth. Sed cũ ꝑfatis
tribus conditionibus deſiderare ſcire ſtatuꝫ alicuius poſt
mortem nichil inordinate videtur habere annexum. vn=
de. ij. Machabeorum. xij. Sancta ergo ⁊ ſalubris eſt cogi=
tatio pro defunctis exorare: vt a peccatis ſoluantur. hec
thomas. Quidam alius doctor addit ꝙ qui expeteret re=
ditum vt certificari vellet de ſtatu illo an videlicet celũ ſit
vel infernus: qḋ cõmuniter ꝑdicatur: mortaliter peccaret:
quia infidelis foret. Dicit etiam ꝙ iſtam petitionẽ nõ de=
bent facere niſi homines deuoti. Et illi poſſunt ſic expeti q̃
fuerunt in ſtatu iſto deuoti: ⁊ de quibus preſumit ꝙ ſint ſal
uandi. Diabolus eñ ſepe immiſcere poteſt illuſiões qñ ſic
mortui reuocãtur. Cõtingit eñ qñqꝫ mortuũ eſſe in purga=
torio: ⁊ demõ in eiꝰ ſpecie dicit eũ eſſe in inferno: vt anima
ſuffragio priuetur: ⁊ viuꝰ de deuota vita mortui quã reco=
lit imitari deſiſtat. Secũdo contingere poteſt animã eſſe in
purgatorio quam demon dicit eſſe in celo: vt anima ſuffra
gio priuetur. Sed queris: nunq̇d tenetur viuus apparenti
credere quod aperit: Rñ. idem doctor: poſito ꝙ defunctus
reuerteretur: non eſſet quis obligatus credere ea que re=
F uelaret: licet etiam eſſent vera. hec ille. ¶ Secũdo poſſunt
peccare contra iſtud duellantes. Ubi notandũ ꝙ ſm Nico=
laum de lira ſuꝑ materia duelli dauid cũ golia. j. Reg. xvij.
Duellum poteſt dupliciter accipi. Uno modo ꝓprie ⁊ ſic eſt
ſingularis pugna duoꝝ/vt per victoriam vniꝰ appareat tã=

dem eius iuſtitia per diuinum iudiciũ/ ⁊ alteriꝰ iniuſtitia.
Et ſic ſm oẽs doctores duellum eſt illicitũ/tam ex ꝑte ap=
pellantis q̃ꝫ recipientis: ⁊ etiã iudicãtis: ⁊ conſulentiũ/ſcꝫ
ex officio: ⁊ fauorem ꝑſtantiũ. Similiter ſacerdotes q̃ da=
rent bñdictionẽ talibꝰ: q̈ ibi manifeſte eſt tẽptatio diuina/
grauiter ibi videt peccare appellatꝰ inuite ſeu ſuſcipiẽs inui
te: grauiꝰ qui ſpõte: ſed offerẽs grauiſſime. Similiter videt
de iudice ⁊ cooperantibus. hec videtur Raymũdi ſenten=
tia. Et hoc modo ſm quoſdam videntur leḡ de duello iura
ip̄m duellum ꝓhibentia. xj. q. v. monarchiã. ⁊ extra de pur=
gatione vulgari. cum ſuſcepiſti. niſi ꝑ reuelationẽ diuinam
manifeſtatũ fuerit/ꝙ deus vult ſic iudicare ſuam iuſticiaꝫ
⁊ hoc modo Dauid aggreſſus eſt goliam: q̈ ei dixit: ego ve
nio contra te in nomine dñi viuentis: nec ꝓprie ſic dauid
fuit duellator/ſed diuine iuſtitie executor. ¶ Alio modo po G
teſt accipi duellũ large/ꝓut eſt bellũ ſingulare vnius cum
vno abſqꝫ expectatione diuini iudicij/ſed vt ꝑ virtutem ar
tem/vel fortunam vel oĩbus iſtis vel aliquibꝰ eoꝝ concur/
rentibus aliqua controuerſia inter eos criminalis vel ci=
uilis terminetur. An tale duellum ſemꝑ ſit peccatũ morta=
le: diſcordant tam theologi q̃ꝫ iuriſte. Fit aũt duellũ tripli=
citer. Primo a ſpũſancto. vt in dauid. j. Regum. xvij. ⁊ in Ro
lando/vt habet in hyſto. karoli. Secũdo ſm multos ꝑſer=
tim ex parte appellantis cum peccato: vt in ſecũdo modo
dictũ eſt. Tertio ſemꝑ eſt graue peccatum: vt in primo caſu
Et notandũ ꝙ iudiciũ ferri candentis: ⁊ aque feruentis: ⁊
ſimilia prohibita ſunt/ſicut ⁊ de duello dictum eſt. Tertio
peccare poſſunt contra hoc volentes per artem notoriam
vel ſimilem ſine humano ſtudio ſcientiam adipiſci. Quar=
to qui non fugiunt vbi tenentur ⁊ poſſunt/dei auxilium ad
hoc ſine cauſa expectantes. Contra quos chriſtus ait. Cũ
vos perſequentur in vna ciuitate: fugite ad aliam. Math.
x. Quando aũt fugienda ſit mors in chriſtiana ꝑſecutione/
⁊ quando non: vnctio/ ⁊ conſideratio ſcandali/periculũ gre
gis/ ⁊ huiuſmodi docere poſſunt. Nam aliquando contin=
git eodẽ tẽpore/ ⁊ in eodẽ loco vnũ debere fugere alteꝝ nõ
vt de ſantulo quem gladius ferire non potuit: ⁊ de diacono
recedente Greg. ponit exemplum in lib. dialo. Quinto qui=
dam fugiunt medicinalia vbi oportet: qḋ licet agatha feciſ
ſe videat: tamẽ vt Thom. ſecũda ſecunde. q. xcvj. dicit/fuit
certa de dei adiutorio. vt ſupra. ¶ Quo ad tertium prin= H
cipale nota ſecundum Thom. quadruplex eſt gradus eo=
rum temptantium: non omnes tamen ſunt proprij. Primꝰ eo
rum q̃ animũ nõ ꝑparãt ante orationem: ſed diſtrahuntur

ſcienter ⁊ negligenter/qui labijs deū honorant ſolum. Se-
cund⁹ eoꝝ qui non dimittunt ante orationem debitoribus
ranco.em tenentes. De ambobus dicitur Eccleſiaſt.xviij.
Ante orationem prepara animā tuam/⁊ noli eſſe quaſi ho-
mo qui temptat deum.vbi dicit glo.interliñ. Temptat deū
qui orat quod docuit:ſed non facit quod iuſſit. Supra que
dicit Thomas ſecunda ſecunde vbi prius:ꝙ iſte qui añ ora
tionem ſuam animam non preparat dimittendo ſi quid ad
uerſus quē habet:vel aliquis ſe ad deuotionem non diſpo
nendo:nō facit qđ in ſe eſt/ vt exaudiatur a deo:⁊ ideo qua
ſi interpretatiue temptat deū:⁊ quamuis hmōi quaſi inter
pretatiua temptatio videatur ex preſumptiōe ſeu indiſcre
tione ꝓcedere: tamen hoc ipm ad dei irreuerentiam perti-
net:vt homo preſumptuoſe/⁊ ſine debita diligentia ſe ha-
beat in his que ad deum ꝑtinent. Dicitur enim pme petri
v.humiliamī ſub potenti manu dei.⁊.ij.thimo.ij. Sollicite
cura teipſum ꝓbabilem exhibere deo. Uñ etiam huiuſmo-
di temptatio eſt ſpecies irreligioſitatis.hec tho. Tertius
eoꝝ qui preter intentionem petunt vel faciūt que dicitur in
diffinitionis declaratione/interpretatiua temptatio.Quar
tus eoꝝ qui ex intentione talia faciunt vt ibidem patuit.

¶ Capitulum.xx.de accidia:⁊ ſpeciebus eius:et remedijs.

Quintodecimo ꝓhibetur hic accidia:cui⁹ ꝓpriū
eſt triſtari de obſequio diuino:ſicut charitatis
A eſt gaudere in bono diuino. ¶Ubi tria pncipa
liter ſunt videnda. Primo de quidditate ⁊ ma
licia ⁊ origine accidie. Secundo de ſpeciebus
Tertio de remedijs. Quantum ad pmuz notā
dum ſm Tho.ſecunda ſecunde.queſt.xxxv. Accidia eſt tri-
ſtitia de bono diuino quod homo debet facere. Dicitur pri-
mo triſticia/ſed non quelibet. Eſt enī qdam triſticia bona:
vt illa qua cōpatimur miſerie ꝓximi:ſicut miſeria facit tri
ſtari:⁊ paſſionis xp̄i meditatio. Similiter triſticia quā ha-
bemus de peccatis commiſſis in contritione. Alia eſt triſti
cia mala in appetitu vindicte inordinato: ⁊ conſtituit ſpe-
ciem peccati ire:vel triſticia de bono ꝓximi:⁊ facit odiū vel
inuidiam. Sed triſticia de bono diuino conſtituit accidiaz:
Dicit ſecundo de bono diuio / id eſt de bonis ſpiritualibus
iſtis potiſſime q̄ hominem p ſe ordinant in deuz:vt ſunt ſer
uitutes deo exhibende/corde/ore vel opere: de qbus dictū
fuit a primo p̄cepto particulariter vſqz ad ſextum. Et ſic etiam
ſunt oīa opera virtutum:non inquantū circa talem mate
riam:ſed inquantū ꝓpter deum fctā/ et in deum relata. Ex
quo patz ꝙ eſt accidia oris/cordis/⁊ operis. Quia qs tediū

⁊ triſticiam habere pōt meditando fidem:ſperando in deū:
deum diligendo quo ad cor:quo ad os laudando / orando/
loquendo de deo ⁊ ſimilia. Et in opere multipliciter fit. Di
citur cōſequenter ꝙ homo debet facere:qꝛ ſi quis triſtaret
de ſpirituali bono ad quod qs non teneretur ſub pena pcti
venialis aut mortalis:puta de pficiēdo aliq̄ qđ ſolū cadit
ſub conſilio: non eſſet accidia. Exemplum de iuuene euāge
lico qui triſtis abſceſſit cum ei xp̄s dixit. Si vis pfectus eē
vade ⁊ vende oīa que habes:⁊ da paupibus. Matth.xix.
¶Sed quot ſunt radices ⁊ cauſe triſticie? Rñ.ꝙ tres Pri- B
ma cum qs non amat deum:nec gaudet in eo:ideo conſeqn
ter nō amat opa ſpiritualia:nec in eis gaudet:ſed triſtatur
Secuuda cum qs nō noſcit vel nō aduertit:vel nō meditat
honeſtatem/⁊ vtilitatē ac ſuauitatem ſpūalium bonoꝝ: ex
hoc ꝓuenit ꝙ non reputat ſpūalia:ſed ea vilia ⁊ quaſi nihil
valentia eſtimat:⁊ triſte ea facit:aut ea refugit. Tertia qꝛ
ſenſus apprehendit ſpirituale bonum vt laborioſum ⁊ p̄ua
tiuum delectationis ſenſibilis: ⁊ ideo ſenſualitas a ſpūali
bono fugit ad delectabilia ſenſualitatis. Et talis ſenſuali
tas interdum ad ſe tradit rōnem ⁊ voluntatez q̄ triſtantur
de ſpiritualib⁹ bonis ⁊ diuinis. ¶Sed quare accidia eſt pec C
catum? Rñ.ſm Tho.triplici de cauſa. Primo qꝛ in ſe malū
eſt triſtari de bonis optimis: qualia ſunt diuīa:de talibus
enī ſumma cōplacentia eſſet habenda. Secūdo qꝛ immedia
tus accidie effectus eſt:ꝙ facit tedioſum ⁊ grauē in ſpūali-
b⁹ ⁊ diuinis operandis. Tertio qꝛ multa alia mala ex acci
dia ſequunt in ſpeciebus ⁊ effectib⁹ eius. Quando vero ſit
peccatū:nota ſm tho.vbi prius ꝙ triſticia de bono ſpiritua
li aliquado nulluz eſt peccatum:ſed forte defectus nature:
vt qñ opus diuinum eſt ſolum cōſilium: ⁊ nullo mō debitū.
Secundo aliqñ materia eſt meriti. Tertio aliquando eſt ve
niale. Quarto aliqñ eſt mortale. Pro quoꝝ intellectu notā
dum primo ꝙ in nobis ſunt duo. Primū eſt caro ſiue ſenſua
litas ſimilis beſtijs alijs:hoc dempto ꝙ p rationem poteſt
frenari. Hec caro habet cōplacentiam in luxuria/vana glo
ria/gula/ira/⁊ in ſimilibus Et habet triſticiam de oībus
que ſunt contraria carni:vt patet in ieiunio/oratione/ hūi-
litate/patientia ⁊c. Scōm eſt aīa rationalis a deo optimo
immediate creata: que naturaliter vellet beatificari. Hec
deſiderare deberet virtutes/deū/⁊ beatitudinem/⁊ ſpūalia
bona:⁊ de ſolo peccato pncipaliter triſtari. Sicut etiam na
turaliter phi reppererunt:⁊ de hoc ſcripſerunt: ⁊ fides am
plius inſtruit. ¶Secundo notandum ꝙ caro cōcupiſcit ad D
uerſus ſpiritum:⁊ ſpiritus aduerſus carnez. Gal.v. Quod
idem ſenſit Ro.vij.dicens. video aliam legem in membris

meis repugnantem legi mentis mee. Et idem quilibet ex
peritur. Exempli gratia. Ratio iubet diuitē vel religioſum
ad matutinas ſurgere: ꝛ p̄mium delectat rōnem: ſed molli=
cies lecti ꝛ calor corpus tenent ꝙ non vult ſurgere. Ex iſto
cauſatur q̄dam triſticia in ſenſualitate. Un̄ ſi ꝓpter talem
repugnantiam triſticia de bono ſpirituali veniat homini
ſubito ꝛ indeliberate/ ꝛ omnino contra aut preter volunta
tem: tunc eſt ſolum p̄mus motus ꝛ mere naturalis: ꝛ q̄diu
manet ſolum p̄mus ꝛ naturalis motus nullo modo depen
dens a voluntate: tunc nullū eſt peccatum mortale ſed de
fectus / ſeu pctm̄ nature: qꝛ non eſt in poteſtate homis di=
cente beato Auguſti. Non eſt in poteſtate noſtra quib⁹ vi=
E ſis tangamur. ¶ Et ſi homo ſtatim vt huiuſmodi motuꝫ ac
cidie ratione percipit: incipit reſiſtere ratione ꝛ voluntate
tunc illa reſiſtentia eſt ſibi meritoria. Sicut ſepe accidit ꝙ
homo ſentit aliquod tedium in exercitio ſpirituali ratione
ſenſualitatis: qd̄ tamen rationi diſplicet: ideo etiam reſiſtit
conando ꝑ exercitia bona delectari in diuinis pro poſſe: ta
lis triſticia non eſt peccatum: qꝛ in ſola ſenſualitate conſi
ſtit: ſed eſt materia meriti: qꝛ voluntas deteſtatur eam. Si
vero homo huiuſmodi primo motui accidie non conſentit
ſm rationē plene ſaltem: nec ſufficienter ſe ei opponit poſt
q̄ ipm̄ percipit ſed voluntas aliquo modo ad ſenſum incli
nata habet ſe circa hoc negligenter in reſiſtendo: tunc illa
accidia eſt pctm̄ veniale: ſi fuerit de opere debito. Et hoc ē
ꝓpter negligentiā volūtatis: que ei imputabilis eſt. Et ſm
Caſſio. de inſtitutis monachoꝝ/ etiā in ꝑfectos viros cadit
Sed ſi motus ille accidie ꝑtingit vſq; ad rōnem: ita ꝙ car=
ne totaliter contra ſpiritum ꝑualente/ ꝛ triſticia ſic in rōne
inualeſcente ꝙ ipſa ratio ex hoc conſentiat in fugam ꝛ hor
rorem aut deteſtationem boni ſpiritualis diuini qd̄ homo
facere tenetur: tunc eſt peccatum mortale: vt dicit ſanctus
Tho. Cuius rōnem aſſignat: qꝛ illud eſt mortale ex genere
qd̄ de ſe ꝛ ſm ꝓpriam rōnem contrariat̄ charitati: ſed acci
dia huiuſmodi eſt talis. qꝛ ꝓpri⁹ effectus charitatis ē gau
dium de deo ꝛ de diuinis rebus: cui contrariatur accidia
que eſt triſticia de bono ſpirituali inq̄ꝫtum diuinum. Exē=
plum in ſimili de cōcupiſcentia adulterij/ qd̄ de genere ſuo
eſt peccatum mortale: hec concupiſcentia q̄diu eſt natura
lis mot⁹ manens in ſenſualitate/ ꝛ nullo modo dependens
a voluntate: tunc nō eſt pctm̄. Sed ſi homo ei reſiſtit ꝓpter
deū eſt ei meritorium. Si ꝟo voluntas non conſentiendo in
opus nec in delectationem non excludit concupiſcentiam/
ſed permittit eaꝫ morari in animo: tunc venialis fit culpa.
Si vero pertingat vſq; ad rationem / ita ꝙ ratio ſuperata

conſentiat in opus adulterij/ fit culpa mortalis. Ita in pro=
poſito ſimile eſt de ira. ¶ Quo ad ſecundum principale notā F
dum prout colligitur ex dictis Grego. xxxij. mora. ꝛ ex Iſido.
de ſummo bo. ꝛ Caſſi. de. viij. p̄cipalibus vicijs/ ꝛ ex Guilh.
in ſumma vicioꝝ: ꝙ viginti ſunt ſpecies vel modi peccandi
accidie. Primus eſt origo alioꝝ/ videlicet tepiditas que vo=
mitum prouocat. Unde apoca. iij. xp̄s dicit. Scio opera tua:
quia neq; frigidus es/ neq; calidus: ſed quia tepidus es: et
nec frigid⁹ nec calidus: incipiā te euomere de ore meo. Euo
mitur cū in deteriora labi permittit̄: hec fiduciam temptādi
diabolo preſtat: qꝛ de multis tēptat tepidum: vbi nō feruidū
Exemplū de olla feruenti cui muſce nō inſident. hec etiā ho
minem quaſi contractū facit. Qꝛ ſm Bern̄. Forſitā ideo non
poſſumus: quia non multum volumus. Secundus eſt molli
cies que eſt impatiētia dure rei. de qua ꝓuer. xviij. Qui mol
lis ꝛ diſſolutus eſt in ope ſuo: frater eſt opera ſua diſſipātis/
ꝛ reperit̄ cōiter in delicate nutritis: hec eſt culcitra diaboli.
hec facit vt hō velut niueus globus ad ignem tribulationis
liqueſcat. Tertius/ ſomnolētia. de qua ꝓuerbi. xix. Pigredo
immittit ſoporē. A nimietate eñ ſomni ꝓhibere deberēt aui
cule de mane canētes/ ꝛ galli/ ꝛ ineptia actus dormiēdi: qui
poſſunt eſſe nimia brutalitas/ ſurgendi triſticia/ importuni= G
tas dormiendi. ¶ Quartus eſt ocioſitas. ꝓuerb. xij. Qui ope
ratur terrā ſuaꝫ ſaturabitur panibus: qui autē ſectatur ociū
ſtultiſſimus eſt. Ubi nota ꝙ terra ſiue ſolum oris octo fruct⁹
proferre poteſt/ ſcꝫ dei laudationē: gratiarūactionē: orationē
cōfeſſionem: verboꝝ modificationeꝫ: abſtinentiā/ fraternam
correptionē/ ꝛ fraternam eruditionē. Stultiſſimus inquit eſt
ſtultus quia in vita negligit neceſſaria vite celeſtis acquire
re: ſtultior quia vitam hoſtibus exponit: ſtultiſſimus qꝛ ani=
mam interficiētes ſolet paſcere: puta corp⁹ ꝛ demonē. Quin
tus eſt dilatatio. p̄s. Tēpus faciēdi dn̄e diſſipauerunt legem Ps. cxviij.
tuam. Tardant quidam conuerti/ alij confiteri/ alij perfici.
¶ Ad conuerſionē accelerandā mouere deberent quinq;: ſcꝫ H
mortis incertitudo. Luce. xij. Uos eſtote parati quia neſci=
tis qua hora dominus veſter venturus ſit. Sc̄do multiplex
bonum inde prouenieñs/ ſcilicet vite iocunditas: maior viuē
di ꝛ moriendi ſecuritas: pene maioris euaſio: ꝛ premij multi
plicitas. Tertio periculum male conſuetudinis. Hieremie
decimotertio. Si mutare poteſt ethiops pellem ſuam ꝛ vos
poteritis benefacere/ cuꝫ didiceritis malefacere. Quarto ꝙ
iniquus eſt in deū: in angelū/ in ſe/ ꝛ proximum. ſm illud Au
guſti. Peccator nō eſt dignus pane quo veſcitur. Quinto qꝛ
difficile eſt aliquem vere ad deum conuerti. Ambroſi. Plu=
res inueni baptiſmalem innocentiam ſeruaſſe: q̄ veram pe=

nitentiā egiſſe. Sextus eſt tarditas. Sicut eñ accidioſus diſ
fert conuerti: ſic tardus tarde procedit in opere iā inchoato
Prouerb. xi. Sicut acetū dentibus ⁊ fumus oculis: ſic piger
moleſtus eſt his qui miſerunt illum. Quo contra terrere de=
berent: tēporis breuitas/malorū in malis ſtrēnuitas: ⁊ bono=
rū virorū ⁊ mulierū ſolertia. Septim⁹ eſt negligentia/in hoc
conſiſtens ꝙ homo non curat qualiter opus inchoatū faciat
vtrū bene vel male: ſed hoc ſolū curat vt ab onere laboris in
choati ſe expediat. Prouer. xxiiij. Diligēter exerce agrū tuū.
Hiere. xlviij. Maledictus qui facit opus dei negligēter. Alia
litera habet frauduleter. Tales terrere deberet irrationabi=
lium (vt apum ⁊ formicarū) diligētia ad corpus propriū ⁊ dei
intuitus. Octauus eſt impſeuerētia/quā habēt qui opus in=
choatum ad perfectū nō ducunt. Que Saul deiecit. j. Regū.
xv. Ad quam vitandā xps de cruce deſcendere noluit viu⁹
Math. xxvij. Perſeuerātia eñ cibus eſt dei. Johā. iiij. Meus
cibus eſt vt faciā voluntatē eius qui miſit me: vt perficiam
opus eius. Huic demon inſidiatur. Geñ. iij. Tu inſidiaberis
calcaneo eius. Non⁹ eſt remiſſio. In eo eñ eſt qui quotidie
deterior efficitur. Verſus. Feruidus in primis: medio tepet:
alget in imis. Prouerb. x. Egeſtatē operata eſt manus remiſ
ſa: manus aūt fortium diuitias parat. Quo cōtra ꝓuerb. iiij.
Iuſtorū ſemita quaſi lux ſplendēs procedit: ⁊ creſcit vſq̃ ad
perfectum diē. Ubi nota quid ſit ꝓficere/videlicet ſimul oīa
peccata propoſito dimittere: ⁊ exercitia pro vitatione viciorū
neceſſaria/⁊ acquiſitione virtutum apta iuxta ſuū ſtatū arri
I pere. ¶ Decimus eſt diſſolutio. Diſſolutus eñ difficultatē
inueniēs in ſuo regimine ſe dimittit omnino abſq̃ guberna
tione: ſm illud Prouer. xxiij. Eris ſicut dormiens in medio
mari: ⁊ quaſi ſopitus gubernator amiſſo clauo. Talis animū
ſuū non recolligit: eſt enim tanq̃ puluis quem proijcit vent⁹
a facie terre: ⁊ quaſi dolium non ligatum. Hanc diſſolutionē
Grego. videtur vocare importunitatem mētis qua mēs pro
pter triſtitiā in ſpiritualibus ſe importune trāſfert ad dele=
ctabilia corporalia tedioſe ſpiritualia implēdo. Undecimus
eſt incuria: que ſuorū debitam curam nō habet: cui opponit̄
diligentia. Incurioſus ſua nō colit: culta nō colligit/⁊ colle=
cta non cuſtodit. Unde verſus. Nō minor eſt virtus q̃ quere
re/parta tueri. Hoc vicio laborant qui audita nō curant me=
morie tradere/mente/ vel ſcripto/vel opere. Qui dilacerate
ambulāt/⁊ immūdicias ſine ratione ſuſtinēt. Cōtra quos eſt
ꝙ ordinate natura procedit: ꝙ ornatus interdū eſt virtus: et
K ꝙ exteriora notant interiorem incuriā. ¶ Duodecimus eſt
ignauia: qua laborat qui eligit potius in miſeria magna per=
manere: q̃ aliquantulū laboris ſubire. Et videtur idem eſſe

cum puſillanimitate. Nā magnanimitas eſt virtus inclinās
ad opera magno honore digna. ſm philoſophū. iiij. ethi. Pre
ſumptio eſt exceſſus: ſed puſillanimitas defect⁹ eſt: ſpeciali=
ter in his que ſpecialiter cadūt ſub cōſilio. Et ſm Tho. ſcōa
ſcōe. q. cxxxiij. Puſillanimis deficit a proportione ſue poten=
tie: dū recuſat ad id tendere qđ eſt ſue potētie cōmenſurati=
uum. Et inde eſt ꝙ Math. xxv. ⁊ Luce. xix. Seruus qui acce=
ptam pecuniā dñi ſui fodit in terram/nec eſt operatus ex ea
propter quendā puſillanimitatis timorē/punitur a domino.
¶ Tertiuſdecim⁹ eſt indeuotio: ſcʒ quedā ariditas ſpūalis ⁊ L
carētia feruoris mētalis. de qua in ps. Anima mea ſicut ter ps. cxlij.
ra ſine aqua tibi. Et Nume. xi. Anima noſtra arida eſt: nihil
reſpiciunt oculi noſtri niſi mā. ⁊c. Oritur autem aliquādo ex
ſuperbia que eſt quaſi mōs gelboe: ſuper quem nec ros/nec
pluuia deuotiōis/ſm Berñ. deſcendit. Aliquādo ex defectu
cibi ſpiritualis. ps. Aruit cor meum: qr oblitus ſum comede= ps. ci.
re panem meū. Aliquādo ex accidia. Nā alie creature ocio
impinguātur: ſed homo labore ſpirituali. Prouerb. xiij. Uult
et nō vult piger. Anima autē laborantium impinguabitur.
¶ Decimuſquartus eſt triſticia in diuino ſcʒ officio. Et Gre M
go. videtur vocare torporē: qui eſt circa precepta que perti=
nent ad cōmunē iuſtitiam. Nō (inquit Auguſtinus) ex triſti
cia aut neceſſitate: qr hilarē datorē diligit deus. ij. Corin. ix.
Hoc vicium eſt quaſi abſinthiū poſitum in eſca dei. Item cū
omnia a deo acceperimus/iuſtiſſimū eſt vt ei reſtituendo le=
te ſeruiamus. Item prouerb. xxv. Sicut tinea veſtimento et
vermis ligno: ſic triſticia viri nocet cordi. ¶ Decimuſquin= N
tus/tedium vite: quod aliquādo oritur ex dei amore ⁊ cele=
ſtis patrie. Sicut patet in aplo. qui cōcupiuit diſſolui ⁊ eſſe
cum xpo. Aliquādo ex malorū preſertim alienorū cōſideratio=
ne quibus mūdus plenus eſt. Eccleſi. ij. Teduit me vite mee
vidētē mala eſſe vniuerſa ſub ſole/⁊ cūcta vanitatē ⁊ afflictio
nem ſpiritus. Aliquādo ex vehemētia tribulationis proprie
ij. Corinth. j. Supra modū grauati ſumus/⁊ ſupra virtutem
ita vt tederet etiā nos viuere. Aliquando ex accidia: ⁊ ſic eſt
peccatū: ⁊ prouenit ex longa triſticia poſtq̃ nō ſolum tedet
deo ſeruire/ſed etiam viuere. Decimuſſextus eſt deſperatio.
quam docet apoſtolus fugere penitētes. ij. Corinth. ſecundo
Ne nimia triſticia abſorbeantur huiuſmodi. Decimuſſepti
mus eſt rancor ⁊ quedam mentis amaritudo: cōtra illos qui
hominem volunt ad ſpiritualia exercitia inducere. Exemplū
de monacho accidioſo contra prelatū amaricato. Decimuſ
octauus eſt inſtabilitas propoſiti: cum homo in dei ſeruitio
diuerſa proponit/⁊ multa attemptat ⁊ frequenter propoſitū
mutat: non ex impotentia/aut ex rationabili cauſa: ſed pro=

pter tedium quod habet in eorum executione ſpiritualium.
Decimuſnon⁹ eſt inquietudo corporis ⁊ inſtabilitas loci/ vt
apparet in multis. Uiceſimus eſt malicia: quãdo propter tri
ſticiam quam quis habet in diuinis: intantũ malus efficitur
ꝙ etiã ſpiritualia modica aut nulla eſtimat/ ⁊ etiam impu=
D gnat. ¶ Quo ad tertium principale notãdum ꝙ plura reme=
dia ſunt contra accidiam. Primum eſt conſideratio deteſta=
bilitatis huius vicij: vt apparet primo in cõſideratione exẽ=
plorum omniũ rerꝫ laborãtiũ. Nam in vita carẽtib⁹ ſol ⁊ aſtra
quotidie girum mũdi circũeunt: in habentibus vitam vege=
tabilem herbe ⁊ arbores minimum initium habẽtes/ in mul
tis aduerſis/ad magnam quãtitatẽ perueniunt. In ſenſibili
bus dicit Salomon prouerb. vj. Uade ad formicam o piger:
et cõſidera vias eius/ ⁊ diſce ſapientiã. In malis hominibus
quot ſunt ſtudia mũdo ſeruiẽdi. in bonis hominibus/ Ceci=
lia quaſi apis argumẽtoſa deo ſeruit. in angelis bonis ⁊ ma
lis cõtinua ſunt exercitia. Secundum eſt ꝙ tantũ diſpliceat
deo. Unde apoc. iij. Quia tepidus es: incipiam te euomere.
Cauſa ſm glo. quia quandã ſecuritatẽ accipiũt de bonis ali=
quibus. Item Luce. xv. Gaudiũ eſt angelis ſuper vno pecca
tore/ſcilicet feruido penitẽtiã agẽte/ ꝗ̃ ſuper. xcix. iuſtis qui
nõ indigent penitẽtia /ſcꝫ tepide viuẽtibus ſm Greg. Item
Luce. xiij. de ficulnea infructifera dicitur. Succide illam vt
quid etiã terram occupat? Tertiũ eſt ꝙ accidia multum pla
cet diabolo. vnde Math. xij. Immũdus ſpiritus exiẽs ab ho
mine/inueniẽs domũ vacantẽ: vadit ⁊ aſſumit alios ſeptem
nequiores ſe/ ⁊ intrantes habitant ibi. Itẽ Math. viij. demo=
nes dixerũt chriſto. Deijcis nos: mitte nos in gregẽ porcoꝝ
⁊ Job. xl. dicitur dormire/ſcilicet demon in loco calami. per
quod vacuitas deſignatur. Secundũ remediũ eſt rationabi=
lis diuerſitas occupationũ: ſed ordinata debet eſſe ⁊ ratio=
nabilis/ vt docet exemplũ in vitaſpatrũ. vbi beato Antonio
accidia temptato angelus apparuit: quẽ vidit primo funicu
lum torquentẽ: deinde orantẽ. deinde ſportas texẽrem: ⁊ ite=
rum orationi vacantẽ/ ⁊ ſic facere Antonium iubentẽ contra
accidiam. Tertiuꝫ eſt vt cum ſentit triſtitiam accidie: quis
interdum querat bonã ſocietatẽ cum qua veriſimiliter ſoluꝫ
de deo ⁊ licitis tractet lete. Exemplum in vitaſpatruꝫ. vbi ſe
pe illud fecerũt. In cuius figura legitur Exod. xvij. ꝙ Joſue
pugnãte contra Amalech orabat Moyſes: leuans manus ad
deum: cuius manus erãt graues. Sed hur/ ⁊ Aaron ſuſten=
tabant manus eius ex vtraqꝫ parte. Quartum vt homo ſe co
gat ad exercitium ſpiritualiũ que faſtidit. Nam habitus de=
lectabilis non niſi per actus interduꝫ triſtes multiplicatos
acquiritur. ex. ij. ethi. Quintum vt cum magno conatu quis

memoretur dei tot beneficia. ⁊ ſi ſecundũ ps. Rennuit conſo Ps. lxxvj.
lari anima mea: credat quod ſequitur: memor fui dei ⁊ dele=
ctatus ſum. Oportet autem hunc conatum magnuꝫ eſſe: quia
homo in triſtitia conſtitutus: difficulter talibus immoratur
Sextũ eſt excluſio pro poſſe trium radicum accidie ſupra in
principio capituli poſitarũ. In cuius figura dicitur Leuiti.
vj. Ignis in altari meo ſemper ardebit: quem nutriet ſacer=
dos/ſubijciẽs ligna mane per ſingulos dies. Septimum eſt
conſideratio pene inferni/ ⁊ purgatorij/ ⁊ beatitudinis: que
expectamus ſm noſtrũ meritum vel demeritum. Unde in vi
taſpatrum quidã pater conqueſtus eſt patri Achilli accidiã
Reſpondit pater ideo pateris: quia nondũ vidiſti requieꝫ ce
li/nec penam inferni. Octauum ⁊ ſummum remediũ: dei gra
tia eſt. ps. Uiam mandatorum tuorum cucurri: cum dilataſti Ps. cxviij.
cor meum. Unde in canticis. Trahe me poſt te. curremus in
odore vnguentorum tuorum. Canti. j. ps. Erraui ſicut ouis Ps. cxviij.
que perierat ⁊c.

¶ Capitulum. xxj. de erubeſcentia chriſtum
ſequendi ⁊ remedijs.

Extodecimo prohibet erubeſcentia chriſtuꝫ ſe
quendi/ ⁊ eius doctrinam in neceſſarijs ad ſalu
tem. ¶ Unde Luce. ix. ait. Qui me erubuerit/ ⁊ A
meos ſermones: hũc filius hominis erubeſcet:
cum venerit in maieſtate ſua ⁊ patris/ ⁊ ſancto
rum angeloꝝ/ id eſt ad modum erubeſcẽtis ſe
habebit dicens: neſcio vos. ſicut ait virginib⁹ fatuis Math.
xxv. et clauſa eſt ianua. Tria ſunt hic dicenda ⁊ videda. Pri
mo de verecũdia/ſeu erubeſcẽtia bona. Secũdo de mala. de
quibus dicitur Eccleſiaſt. iiij. eſt cõfuſio adducens peccatũ/
⁊ eſt confuſio gratiã ⁊ gloriam adducẽs. Tertio de remedijs
male erubeſcẽtie. ¶ Quãtũ ad primũ notandũ ſm Tho. ij. ij.
q. cxliiij. ꝙ verecũdia eſt timor de actu exprobrabili facto vel B
fiendo. Dicit̃ primo timor: q̃ eſt reſpectu ardui poſſibilis/re=
ſpectu cui⁹ non eſt triſtitia. Ex quo ptꝫ ꝙ perfecti nõ erube=
ſcunt faciliter de futuris malis perpetrabilibus. qꝛ non ap=
prehendũt mala opera: vt difficulter ab eis mediãte gr̃a vi=
tabilia. Itẽ patet ꝙ malicioſi nõ ſunt verecundi. qꝛ ex habi=
tu facilia putant mala. Dicitur de actu turpi in quo includi=
tur cogitatio/verbuꝫ/vel omiſſio turpis. Dicit̃ turpis ſeu ex
probrabilis. Sed que ſunt turpia exprobrabilia ſeu inhone=
ſta? Rñ. ꝙ nuditas corporis in adulto reſpectu alterius. Itẽ
diſcoopertura mẽbri immundi. ſ. genitaliũ/poſteriorũ ⁊ vberũ
Ex quo ptꝫ ꝗ̃ male faciãt veſtes curtas portãtes quo ad vi=
ros: ⁊ vbera nudãtes quo ad mulieres. ⁊ tunicas leuãtes ſi=
ne cauſa. Rõ iſtorũ eſt: qꝛ a natura talia veremur. vt dicit Le

tus Augu.lib.de ciui.dei contra diogenem. Itē omne pec
catum eſt erubeſcibile:precipue tamen luxurie / furti / ſeu
ſubtractionis alieni boni/⁊ mendacij.de quibus inter cete
ra dicitur Eccle.xlj.Erubeſcite a patre ⁊ matre de fornica
tione.Et a preſidente ⁊ potente de mendacio. Et a princi=
C pe ⁊ duce de delicto.¶ꝙ autem turpe ſit omne peccatū:pa
tet tripliciter/Primo q: pctm̄ nuditarē fecit erubeſcibilem
Nam Gene.ij.di.Erat vterqꝫ nudus Adam ſcꝫ ⁊ vxor eius
⁊ non erubeſcebāt.Ratio quia nullū peccatū fecerant :⁊ fu
turum faciliter vitare poterant. Interim enim ꝙ mens ſu
periori obediebat creatori quicquid infra mentem erat/ vt
membra corporis ⁊ etiā beſtie:homini obediebant.Sed eo
ipſo ꝙ homo deo inobediens fuit:obedientia multoꝝ homi
ni eſt ſubtracta.ideo Geneſ.iij.dicitur.Poſtq̄ʒ ambo de fru
ctu vetito guſtauerunt:aperti ſunt oculi amboꝝ: videlicet
experientiam habendo ꝙ malium prius mente nouerunt.
Cumqꝫ cognouiſſent ſe eſſe nudos:cōſuerūt folia ficus/⁊ fe=
cerunt ſibi perizomata.Plura ibi de verecūdia/ videlicet ꝙ
ad vocem dei fugerunt quando deus queſiuit Adā/ vbi es:
D Et ꝙ deus ait:quis tibi indicauit ⁊c. ¶Scd̄o cum erube=
ſcentia ſit fuga rei turpis/⁊ peccatum ſit opus diaboli con=
tra naturam: immo eo remoto om̄ia decētia forent: cōſtat
peccatum eſſe maxime erubeſcibile/⁊ quod plus eſt in eius
comparatione/alia erubeſcibilia non ſunt.teſte Grego.di=
cente de maria magdalena.quia ſemetipſam grauiter intꝰ
erubeſcebat:nichil eſſe credidit quod verecūdaretur foris
Tertio erubeſcentia eſt reſpectu immundoꝝ: ſed in compa
ratione peccati/alia immunda munda ſunt.vnde Mathei.
xv.Que de ore ꝓcedunt de corde exeūt/⁊ ea coinquināt ho
minem. de corde eñ̄ exeūt cogitationes male / homicidia/
adulteria/fornicationes/furta/falſa teſtimonia / blaſphe=
Ps.xiij. mie.hec ſunt que coinquinant hominem.ps. Corrupti ſunt
⁊ abominabiles facti ſunt/ſcꝫ iniqui.Dicitur facto vel fien
do.quia plura fecimus que erubeſcere debemus ⁊ neſcimꝰ
an de facto luere coram deo habeamus. Plura etiam ſunt
E que perpetrare poſſemus turpia . ¶Notandū ſecundo ſm
Tho.vbi prius/⁊ phm.ij.⁊.iiij.Ethi.ꝙverecundia q̄uis nō
ſit virtꝰ/eo ꝙvirtus dicit ꝑfectionē habitus. ꝑfectꝰ aūt vir
nō timet aliquid vt futuꝝ arduū poſſibile vel difficulter vi
tabile/ſed propter habitum faciliter vitabile turpe:tamen
verecundia eſt bonum quid ⁊ laudabilis paſſio. ⁊ habitus
conſimilis eius acquiri poteſt. Laudabilis inquam quintu
plici ratione.Primo quia frenū eſt ſenſualitatis.quod duꝫ
quis habet a multis malis preſeruatur actibus:⁊ ſpes eſt
de eiꝰ correctione. Unde quidam philoſophus dicit . Eru=

buit/res ſalua eſt.Secundo eſt ornamentū precioſum quo
decoratur iuuentus ⁊ muliebris ſexus.vnde Eccl'.vij. Gra
tia verecundie eius ſcꝫ mulieris ſenſate ⁊ bone ſuꝑ aurum
Tertio eſt oculus quidam mentis oſtendens opus de quo
quis verecundatur eſſe examinandū an bonū.⁊ tūc erube=
ſcentia eſt expellenda:ſi malū tunc eſt dimittenda ſm illud
Math.vj.Si oculus tuus nequā fuerit:totum corpus tuuꝫ
tenebroſum erit.Quarto eſt priuilegiū humane conditiōis
in hac vita,quo carent oīa animalia irrationabilia:q: nul=
lū eoꝝ verecundatur ꝓprie.quia turpe non percipit.vt ptꝫ
in eoꝝ actibus.Quinto gratiam a deo meretur.Unde Ge=
ne.ix. Sem verecundus benedicitur: ⁊ cham maledicit'. ⁊
Luc.j.Ad ingreſſum angeli maria verecunda ⁊ timida au=
diuit.ne timeas maria:inueniſti gratiam apud dñm. Quo
contra quinqꝫ mala incurrunt inuerecundi per oppoſitum
que faciliter conſiderare potes.vnde hiere.iij.Frons me=
retricis facta eſt tibi:noluiſti erubeſcere.Item ibidem.vj.
confuſione non ſunt confuſi ⁊ erubeſcere neſcierūt. ¶Ter F
tio notandum ꝙ verecūdia que etiam nō eſt peccatum re=
peritur in multis.Primo in ꝑfectis ⁊ ſenibus /quo ad ha=
bitum multum/⁊ parū quo ad actū.q: nō apprehēdūt tur=
pia/vt poſſibilia ſibi:⁊ difficulter euaſibilia.Sed tñ̄ ſunt ſic
diſpoſiti:⁊ ſi in eis eſſet aliquid turpe/de hoc verecūdaren
tur.vt dicit phs.iiij.Ethi.Secūdo reperitur plus in medio
criter bonis.quia in eis eſt aliquid de amore boni. attñ̄ nō
ſunt totaliter immunes a malo.Tertio plus reperiendum
eſt de verecundia in feminis. Quarto plus in virginibus
adultis.Quinto maxime in iuuenibus vtriuſqꝫ ſexus poſt=
q̄ʒ venerint ad vſum rationis.Uerecūdia aūt carent q̄ ſunt
in patria. Item vſu rationis carentes in via . Adā ⁊ Eua
caruerūt in paradiſo. Et malicioſi qui nichil apprehendūt
vt turpe/nec malū timēt.Eſt preterea triplex verecundia.
Quedam naturalis vſum rationis preueniens ſicut alie
paſſiones.Alia eſt materia merēdi.vt illa que inſurgūt ra=
tione infamie innocentis.Tertia eſt meritoria/⁊ ſatiſfacto
ria.vt illa quam habemꝰ in ꝯfitendo peccata.vñ̄ Ber.Quā
tū diſplicet deo impudicitia pctōris:tantū placet deo eru=
beſcentia penitentis.¶Quo ad ſecundū principale notan= G
dum ꝙ ſm Tho.vbi ſupra.mala verecūdia eſt timor inordi
natꝰ de actu nō vere ſꝫ apparēter exprobrabili ſeu turpi fa
cto vel fiēdo.¶Pro cuiꝰ declaratiōe aduertēdū/cū timor ſit
de eſſentia verecūdie quātū ad ꝓpoſitū ſufficit/timor:vl' me
tus ſm Tho.in.iiij.di.xxxix . eſt inſtantis vel futuri ꝑiculi
cauſa mentis trepidatio.Et eſt duplex metꝰ. Quidā qui ca
dit in ꝯſtātē virū.Aliꝰ qui nō cadit in cōſtātē virū. Cōſtās

enim ꝓprie eſt virtuoſus/ ꝛ inconſtãs vicioſus. Metus aũt
cadens in cõſtantẽ virũ eſt: q̃n minus malum ſuſtinendũ
cogitur metu maioris mali. hic timoꝛ cadit ĩ cõſtantẽ virũ.
Cuius rõ eſt: qꝛ ſm phm̃. ij. ethi. cõſtans ꝛ virtuoſus eſt mẽ
ſura oĩm operũ ſuoꝛũ. Scit eñ quid fugiendũ ſit. Idcirco
eligit magis ſuſtinere min⁹ malũ q̃ꝫ maius malũ incidere:
vbi vnũ minus fieri opoꝛtet. Et differt cõſtans ab incõſtãti
dupliciter. Primo electiõe. qꝛ preeligit qδcũqꝫ malũ pene
pati. puta priuationẽ bonoꝝ exterioꝛũ fame vel vile/ q̃ꝫ pec
care. de quo dicit anſel. in li. Cur deus homo. ꝙ ꝓ infinitis
mũdis ſaluãdis ſcꝫ coꝛporaliter: nõ eſſet cõmittendũ pctm̃.
Inconſtãs aũt et vicioſus eligit potius ſubire malũ. puta
pctm̃ ꝓpter delectationẽ annexã: q̃ꝫ vitare min⁹ malũ/ puta
perdere tẽpoꝛalia. Nã minimũ pctm̃ eſt mai⁹ malũ q̃ꝫ maxi
mum malũ pene ſit malũ. Alia differẽtia eſt quãtũ ad eſti=
mationẽ periculi vł pene imminẽtis: qꝛ cõſtans nõ cogitur
niſi forti et ꝓbabili eſtimatiõe. inconſtãs aũt ꝓ leui eſtima
H tione et fugit quodammodo nemine perſequente. ¶ Eſt
autem quadruplex metus qui cadit in cõſtantem virũ. Pri
mus eſt metus moꝛtis ab eo qui intendit et põt occidere.
Secũdus eſt grauis cruciatus coꝛpoꝛis. puta verberatio/
toꝛſio/ incarceratio/ et huiuſmodi. Tertius eſt met⁹ ſtupꝛi:
q̃ bonis viris maioꝛ q̃ꝫ moꝛtis eſſe debet. Itẽ ſi quis dedit
aliquid ne ſtupꝛũ patiatur vir vel mulier. Quartus ſeruitu
tis metus. Et dicit tho. pe. ꝛ alber. ꝙ nõ differt vtrũ hec p̃=
dicta quattuoꝛ fiant in perſona pꝛopꝛia/ ſiue in perſona li=
beroꝛum/ ſiue vxoꝛis. Item ſi quis in adulterio vel furto vł
flagitio alio depꝛehenſus: dedit aliquid vel ſe obligauit: ad
predicta quattuoꝛ ꝑtinet. quia timuit moꝛtẽ vel pericula/
vel vincula. Item ſi depꝛehenſus dedit quid depꝛehenſoꝛi
vel pꝛomiſit ne pꝛoderetur: pertinet ad quattuoꝛ pꝛefata.
quia pꝛoditus pꝛenominata potuit pati. Metus aũt cadẽs
in cõſtantẽ virum eſt qui fit per minas verboꝛũ vt niſi hoc
feceris nõ habebis gratiã meam. vel nõ diligã te et ſimilia.
Etiã ſm legiſtas timoꝛ infamie et vexatiõis nõ caderet in
conſtantem virum/ et ſub quattuoꝛ pꝛefatis. quia talibus
multis modis ſubueniri poteſt. Et nota ꝙ metus cadit in
vnum/ qui non diceretur cadere in alium. Nõ enim eſt ve
riſimile regem timere debuiſſe militem paruum: et minoꝛ
metus excuſat in caſu feminam q̃ꝫ virum. Metus igitur ca
dens in conſtãtẽ virum facit ꝙ pꝛomiſſa vel data tali me=
tu: nec coꝛam deo/ nec coꝛam eccleſia tenent Ut matrimo=
nium tali metu contractum et alia data vel pꝛomiſſa. Ra=
tio eſt quia cõſenſus in talibus non eſt liber mere ſed coa=
ctus. nihil ergo dedit libere: immo metus cadens in cõſtan

tem virum impetrat reſtitutionem inintegrũ ¶ Sed quer I
tur vtrum ille qui per metũ cadentem in conſtantẽ virum
compulſus/ aliquid pꝛomittit de tempoꝛalibus: teneatur
illud firme poſtmodum adimplere? Rñ. alber. in. iiij. Credo
ꝙ vbi eſt iudicium ꝑ quod inueniri põt defenſio a iudicãte:
etiam coactus debet ſoluere ꝓmiſſum/ ꝛ cõpetit ei actio ex
lege et ex canone. et iudex debet eũ reſtituere in integrum.
Si autẽ defectus ſit iudicũ/ puto ꝙ non debet ſoluere: ſed
aliquam leuem ꝓpter cautelam facere penitentiam de
pꝛomiſſo pꝛecipue ſi fides vel iuramentũ nõ interuenit. Si
autẽ iuramentũ interuenit dicunt multi/ et etiã mihi ſatis
pꝛobabile videtur eſſe ſoluendũ. Si autẽ non ſoluit/ et iura
mentum violauerit/ et poſtea venit ad penitentiã: videtur
mihi nõ eſſe cogend⁹ ad ſolutionẽ: ſꝫ tãtũ ad fracti iuramẽ=
ti emẽdationẽ: hec albert⁹. ¶ Dubitaꝛ an timoꝛ in gñe de ti K
moꝛe loquendo: excuſet a peccato? Rñ. ſm. tho. ſcđa ſcđe. q.
cxxv. ar. iiij. Timoꝛ intantũ habet rationẽ peccati inquantũ
eſt cõtra oꝛdinẽ recte rationis/ que eſt regula humanoꝛum
actuum. Recta autẽ ratio iudicat quedam mala magis eſſe
alijs fugiẽda. Et ideo quicũqꝫ vt refugiat mala q̃ ſcđm ra=
tionẽ magis ſunt fugienda/ non refugit mala q̃ ſunt minus
fugienda: nõ eſt peccatũ. Sicut magis eſt fugienda moꝛs
coꝛpoꝛalis q̃ꝫ amiſſio rerum. vnde ſi quis pꝛopter timoꝛem
moꝛtis latronibus pꝛomitteret/ aut daret/ excuſaretur a
peccato qδ incurreret ſi ſine cauſa legitima pretermiſſis
bonis hominibus quibus magis eſſet dandum/ peccatoꝛi=
bus largiretur. Si autem aliquis per timoꝛem fugiẽs ma
la que ſm rationem ſunt minus fugienda/ incurrat mala
que ſm rationem ſunt magis fugienda: non poteſt a pec=
cato totaliter excuſari. quia talis timoꝛ inoꝛdinatus eſſet.
Sunt autem timenda magis mala anime q̃ꝫ coꝛpoꝛis: ꝛ ma
la coꝛpoꝛis q̃ꝫ exterioꝛum rerum. Et ideo ſi quis incurrat
mala anime/ id eſt peccata/ fugiens mala coꝛpoꝛis/ puta
flagella vel moꝛtem: aut mala exterioꝛum/ puta damnum
pecunie: aut ſi ſuſtineat mala coꝛpoꝛis vt vitet damnum
pecunie: non excuſatur totaliter a peccato: diminuitur tñ
aliquod eius peccatum: quia minus voluntarium eſt qδ ex
timoꝛe agitur. Imponitur enim homini quedam neceſſi=
tas aliquid faciẽdi ꝓpter imminentẽ timoꝛẽ: vt faciat volũ
tarium mixtum ſm philoſophum. ¶ Sed quando eſt timoꝛ L
peccatum moꝛtale? Rñ. eiuſdem ar. iij. Timoꝛ eſt peccatum
ſm ꝙ eſt inoꝛdinatus pꝛout ſcilꝫ refugit quis qδ ſm rõnẽ
non eſt fugiendum. Hec autẽ inoꝛdinatio timoꝛis quãdoqꝫ
quidẽ ꝯſiſtit in ſolo appetitu ſenſitiuo nõ veniẽte ex cõſenſu
ratiõalis appetit⁹: ꝛ ſic nõ ẽ pctm̃ moꝛtale: ſꝫ veniale ſolũ.

Quādoq3 vero huiuſmodi inordinatio timoris ptingit vſq3
ad appetitū rationalem qui dicitur volūtas: que volūtas
ex libero arbitrio refugit aliquid nō ſm rōnem. Et talis in
ordinatio timoris qn̄q3 eſt peccatum veniale / qn̄q3 mor=
tale. Si eīn quis ppter timorē quo refugit quis periculum
mortis / vel quodcūq3 aliud temporale malū: ſic diſpoſitus
eſt vt faciat aliquod phibitum: vel pretermittit aliquid qđ
eſt p̄ceptū in lege diuina: talis timor eſt peccatū mortale:
alioquin erit peccatū veniale. Unde apocal'. xxi. Timidis
et icredulis et excecatis pars erit in ſtagno ignis ⁊ ſulphu
ris: qđ eſt mors ſecunda. Hec de Tho. Quicqđ igitur de ti=
M more dictū eſt: illud ad verecundiā applicandum eſt. ¶ Ad
ſciendum quādo verecūdia ſit peccatū veniale vel morta=
le / notandū ſm Tho. ſecūda ſecūde. q. xix. ar. iij. ⁊ ij. ꝙ timor
mūdanus eſt quo quis inordinate timet amittere bona ex=
teriora. Humanus quo quis timet ppꝛie pſone: et pertinēt
ad vnū timorē in re quo quis a deo recedit ppter amorem
creature et corporis detrimentū: et timere taliū perditionē
interdū eſt naturale / interdū viciū. Naturale eīn eſt qđ re=
fugit pprij corporis detrimentū / vel etiā damnū tēporaliū
rerum. Sed ꝙ homo ppter iſta recedit a iuſtitia: eſt cōtra
rationem naturalem. Unde phus iij. ethico. dicit ꝙ quedā
ſunt peccatorū opera: ad que nullo timore debet qs cogi: qꝛ
peiꝰ eſt huiuſmodi peccata cōmittere: q̄ penas quaſcunq3
N pati. ¶ Dicitur in diffinitione de actu non vere ſed appa=
renter exprobrabili. Ubi nota ꝙ duplices ſunt actus. Qui=
dam vere exprobrabiles: vt in p̄ncipio capituli patuit. Alij
non vere exprobrabiles: ſ3 apud filios huius ſeculi. de qui
bus dicitur Job. xij. Deridetur iuſti ſimplicitas. Sup quo
Grego. lib. x. mor. ſic dicit. Animꝰ quippe viri iuſti nōnunq̄
operi recto cōſtāter innititur / et tamē humanis irriſionibꝰ
vrgetur. Mirāda agit / et opprobria recipit: qꝛ ab huius mū=
di ſapiētibꝰ puritatis virtus fatuitas creditur. Quid nāq3
mundo ſtultitius videtur: q̄ mētem verbis oſtendere / nihil
callida machinatiōe ſimulare: nullas iniurijs cōtumelias
reddere / p maledicētibus orare / paupertatē querere / poſ=
ſeſſa relinquere: rapienti nō reſiſtere / pcutienti vnā maxil=
lam alterā prebere? Sed qđ abominantur egyptij / iſraeli=
te deo offerunt. Subditur lampas contempta apud cogi=
tationes diuitum / id eſt ſuperborum parata ad tempus
O ſtatutum ¶ Item notandum ꝙ malam verecundiam mul
ti habent / ſm ꝙ multipliciter aliqui peccāt vt in. vij. pecca=
tis mortalibus. Primo quidam verecundantur humiles
eſſe: aut in veſte: contra exemplū Joh. baptiſte veſtiti / zona
pellicea Math. iij. Aut non querendo neceſſaria dubia, cō=

tra chriſti exemplu3: qui in medio doctorum queſiuit Luc.
ij. Aut verecundantes quando non ſciūt reſpōdere ad que
dam inutilia: ſicut Homerꝰ (vt refert policratus) q̄ problē
ma pediculorum ſoluere nequiens: pre triſticia mortuꝰ eſt.
Aut ſacramento reuerentiā non faciens. cōtra exemplū mi
litis q̄ precioſe indutꝰ equū deſcendit in luto genua flectē=
do ad euchariſtiam ſm ſuā conſuetudinem: vt ceſarius re=
fert in ſuo dialogo. Secundo ſunt alij verecundantes pau
pertatem: que eſt inſtrumentū humilitatis: lima peccatoꝝ
⁊ chriſti ornatus. Alij celāt genealogiam pauperum. Quo
contra dicitur de Guill'. epō Pariſieñ. qui ſcobā cū qua pa=
ter ſuꝰ piſtor fornacē purgare ſolebat: in camera ſua ſem=
per habebat: vt videret ſe de paupertate eleuatū. Et eſa.
xlviij. Ecce excoxi te / ſed nō quaſi argentū. elegi te in cami
no pauptatis ppter me: faciam vt nō blaſphemer. gloriam
meam alteri non dabo. Tertio alij verentur detractiones
caſtitatis ⁊ contrahunt. Contra exempla virginum q̄ etiā
ſanguinē effundere non erubuerūt. vnde. Sapien. iiij. Mul=
tigena aūt impioꝝ multitudo non erit vtilis. ⁊ adulterine
plantationes non dabunt radices altas. nec ſtabile firma=
mentū collocabūt. ⁊ ſi in ramis in tempore germinauerint /
infirmiter poſita a vento commouebuntur / ⁊ a nimietate
ventorum eradicabunt. Quarto alij patiētiam recuſantes
verecundantur iram ſopire. contra xp̄i verbum. In patien=
tia veſtra poſſidebitis animas veſtras. Luc. xxi. Quinto
alij verentur ignoſcere in ſe peccantibus contra exemplu3
xp̄i qui totiens / preſertim die crucifixionis offenſus omnia
cōdonauit. Sexto alij abſtinentiā verentur ppter obloquē
tes. contra exemplum honorati primo dialogoꝝ Greg. vbi
dicitur ꝙ in cōuiuio carnes comedere nolēs miraculoſe pi
ſcē obtinuit. Septimo alij ex iertia ⁊ puſillanimitate timēt
morituris mortem annūciare. contra exemplū Eſaie dicen
tis Ezech. diſpone domui tue / qꝛ morieris tu ⁊ non viues.
Eſaie. xxxviij. Alij verecundantur infirmis obſequi xp̄m fu
gientes. Alij verecundantur corrigere vicia filiorum an=
cillarum / ⁊ familie. Quos omnes valde terrere deberet for
midanda hec xp̄i ſn̄ia. Luc. ix. Qui me erubuerit ⁊ meos
ſermones: hunc filius hominis erubeſcet cū venerit in ma
ieſtate ſua ⁊c. ¶ Quo ad tertium principale notandum ꝙ P
ad expellendam verecundiam valent. vij. Primo conſide=
rare chriſti maximam dehonorationem in ſua morte. Nam
ad feſtum paſche de omni terra quaſi aliqui hieruſalē ve=
nerant: chriſtus famoſiſſimus in verbo facto ⁊ virtute fue=
rat: crux turpiſſima fuit pena. attamen voluit in medio la=
tronum educi / ⁊ mori: ⁊ nudus omnino exui. que omnia aliā

⁊ aliam verecundiã maximã incutere potuerunt. Attamen
ad hebre.xij.propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucẽ/ confuſio
ne cõtempta.Quare vt ibidem dicit. Eamus extra caſtra
improperiũ eius portãtes.Secũdo videam⁹ exẽpla ſancto
rum/qui verecũdiam poſtponentes/virtutibus inſudarũt.
Nam hebre.xj.fide moyſes grandis factus negauit ſe eſſe
filium filie pharaonis.voluit eñ magis affligi cum populo
dei:ꝙ temporalis peccati habere iocunditatem. Suſanna
magis voluit mori turpiter ꝙ puritatem matrimonialem
perdere.Dañ.xiij.Item Actuũ.v.Ibant apoſtoli gauden=
tes a cõſpectu conſilij:quoniã digni habiti ſunt contumeliã
pro noĩe ieſu pati.Tertio ponderandũ eſt ꝙ malũ ⁊ multũ
ſit dimittere opera bona ex verecundia. Nam tales faciũt
ſicut vir q̃ propter latratum caniculi caſtrũ non defende=
ret. Sicut equus qui truncum vmbroſum formidaret. Et
ſicut videntes recti ⁊ ſani irriſionem cecorum/curuorum/⁊
leproſorum:⁊ iudicia eorum falſa curare non debent. Pro
nichilo eñ irriſiones curande ſunt talium.Quo contra Le
uit.xxvj.dicitur.Terrebit eos ſonitus folij volantis.Quar
to valet cõſiderare erubeſcentiam quam in futuro ſuſtine=
bũt bona facere erubeſcentes. Luce.ix.Qui me erubuerit
⁊ meos ſermones ⁊c.Quinto/ſexto/⁊ ſeptimo valet conſide
rare tres radices verecundie male ⁊ illas extirpare. Pri=
ma radix eſt amor cõplacẽdi mũdo.Seneca. Deſines time
re ſi ſpare deſieris. Item Nondũ felix es:ſi nõ turba deri=
det te.Math.v.Beati eſtis cum vobis maledixerint hoĩes
Ps.xxij. Secunda elongatio dei ab aĩa.q2 ſi preſens eſſet:multũ di=
ceret quis illud ps.Si ambulauero in medio vmbre mor=
tis:non timebo mala qñ tu mecũ es dñe. Alias timeret.
Figura huius eſt in petro qui xp̃m ſequẽs a longe ter nega
uit ex timore ⁊ verecundia.Tertia cauſa eſt: auiditas ho=
noris tranſitorij:qui cum a falſis attribuitur:faciliter per=
ditur.⁊ apud neminem vniuerſaliter honor habetur. Si in
Gal.xvij. quit apoſtolus hominib⁹ placerem:chriſti ſeruus nõ eſſem.

Cap.xxij.de contemptu ⁊ inobedientia.

Quia igit ſuperbie viciũ cauſat inobedientiã
⁊ preceptorum tranſgreſſionem atq3 contem
ptum:idcirco decimoſeptimo tria principa=
liter de huiuſmodi pro nũc ſunt vidẽda.Pri
mo quibus ex precepto ſit obediendũ.Secũ
do quid ſit contemptus ⁊ quando mortale
peccatum. Tertio de inobedientia quando
A ſit mortale peccatum. Quantum ad pri=
mum dubitatur an ſubditus teneatur prelatis ſuis in om=

nibus obedire? Rñ.Tho.ij.ij.q.ciij.arti.v. Obediens mo=
uetur ad imperium precipientis quadam neceſſitate iuſti=
cie. poteſt aũt contingere ex duobus/ꝙ ſubditus nõ tenea
tur ſuperiori ſuo in omnib⁹ obedire. Uno modo ꝓpter pre=
ceptum maioris.vt dicit Ro.xiij.ſup illud.Qui poteſtati re
ſiſtit/dei ordinationi reſiſtit. qui reſiſtũt/ipſi ſibi dãnatio=
nem acquirũt.vbi glo.Aug.Si quid iuſſerit imperator nun
quid faciendum eſt ſi cõtra procõſulem iubeat? Rurſum ſi
quid ipſe proconſul iubeat ⁊ aliud imperator: nunquid il=
lo contempto iſti eſt ſeruiendũ? Ergo ſi aliud imperator
aliud deus iubeat:illo contempto/ obtemperandũ eſt deo.
Ray.addit.Si tamẽ dubitat ſubdit⁹ vtrũ id qđ ꝑcipit ſit cõ
tra deum vel nõ: debet obedire.niſi eſſet tale quid in quo
nullo modo eſſet excuſabilis ignorantia. puta contra arti=
culum fidei: ꝑcepta vel ꝓhibitiones:vel generale ſtatutũ
eccleſie.alias bonũ ſine quo poteſt eſſe ſalus:debet dimit=
tere interdũ propter bonum obedientie. Alio modo dicit B
Tho.non tenetur inferior ſuo ſupiori obedire: ſi ei aliquid
precipiat in quo ei non ſubditur. Dicit eñ Seneca.iij. lib.
de beneficijs.Errat ſi quis eſtimat ſeruitutem in totum ho
minem deſcendere.pars ei⁹ melior excepta eſt:corpora ob=
noxia ſunt ⁊ aſcripta dominis.mens quidẽ eſt ſui iuris: et
ideo in his que ꝑtinent ad interiorem motum voluntatis:
homo non tenetur homini obedire/ſeu in his que exterius
per corpus ſunt agenda. In quibus tamen ſecundum ea
que ad naturam corporis pertinent:homo homini obedire
non tenetur:ſed ſoli deo.quia omnes homines natura ſũt
pares.puta in his que pertinent ad corporis ſuſtentationẽ
⁊ prolis generationem.Unde non tenentur nec ſerui dñis:
nec filij parentibus obedire de matrimonio contrahendo:
vel virginitate ſeruanda:aut aliquo alio huiuſmodi.Sed
in his que pertinent ad diſpenſationem vel diſpoſitionem
actuũ ⁊ rerũ humanarũ:tenet ſubditus ſuo ſuperiori obedi
re ſecundũ rationẽ ſuperioritatis. Sicut miles duci exerci
tus/in his que ꝑtinẽt ad bellum.ſeruus dño/in his q̃ perti
nent ad ſeruilia opera exequẽda.filius patri/in his q̃ per=
tinent ad diſciplinã vite ⁊ curã domeſticam. ⁊ ſic de alijs.
Udalricus in ſumma addit.Laici nõ tenent prelatis eccle=
ſiaſticis obedire:niſi in his ad quoꝝ obſeruantiam ſe in ba
ptiſmo obligauerũt:ſc3 vt teneant veram fidẽ cũ operibus
q̃bus abrenũciauerũt diaboli ⁊ omnib⁹ pompis eius.Cle=
rici autẽ tenentur eis obedire in his que ꝑtinent ad officiũ
clericale. Dubitatur ſecũdo:vtrũ religioſus teneatur in C
oĩbus prelato ſuo obedire? Rñ.ſm Tho.vbi.ſ.⁊ pe.de thara
ran.ſup ſcđo diſt.vlti.ꝙ triplex eſt obediẽtia.Prima ſuffi=

ciens ad ſalutem ſeu neceſſitatem/qua ſcilȝ obedit quis in
his ad que obligatur.obligatur aũt religioſus/ꝛ ad illa ſo
lum obedire tenetur/ que pñt ad regularem obſuationem
pertinere vt ſunt ꝑmiſſa/ꝛ illa ſine q̃bus religionis ꝑfeſſio
nõ ſeruaretur.vt mutua obſequia/officia/ꝛ hmõi.Et in his
ꝑlato ſuo obedire eſt neceſſitatis. Secunda eſt obedientia
perfecta qua obedit in omnib⁹ licitis:ſed illa non eſt neceſ
ſitatis.ideo Ber.li.de diſpen.ꝛ ꝓcep.dicit.Subditus nec ci
tra ꝑmiſſa eſt inhibendus:nec vltra ꝑmiſſum cogendus ꝑ
legem obedire.Tertia obedientia eſt indiſcreta/qua in il=
D licitis obediret.¶Dubitaẽ tertio. vtrum religioſus tenea
tur obedire prelato ſuo in his q̃ ſunt contra regulam:℞ñ.
ſm petrũ de tharã.in quotli. Eoꝝ que religioſo a ꝑlato ſuo
iniunguntur tria ſunt gñ.a.Quedaȝ ſunt ſȝ regl'am. vt ea q̃
in regula continenẽ.ꝛ ea q̃ad illoꝝ debitam obſuantiam ex
pediunt vel requiruntur. In his non eſt dubium.quin abba
ti ꝓcipienti teneatur monachus obedire: niſi excuſetur ra=
tionabili impedimento.Alia ſunt preter regulã vt que nec
ibi continenẽ/nec ad illa expediunt vel ordinantur/vt leua
re feſtucam.Et de his eſt verior ꝛ cõmunior opinio/ꝙ in le
uiorib⁹ q̃ȝ ſit regula tenetur obedire/ſed non in grauiorib⁹.
Que aũt omnino preter regulã ſunt in his non tenetur obe
dire.qꝛ non teneẽ niſi quantũ ſe obligauit ſua ꝑfeſſione:ꝑ=
fecta tamen obedientia etiam in his obedit.Alia ſunt con
tra regulam.vt quoꝝ oppoſita ibi ꝓcipiuntur vel ꝓhibẽtur
De his diſtinguendũ eſt: qꝛ quedam ſunt in quibus prela=
tus poteſt diſpenſare.quedam in q̃bus nõ põt: eo ꝙ regula
vel conſtitutio ꝓhibet.Aut ergo certum eſt religioſo ꝙ ꝑla
tus in tali caſu in quo precipit nõ põt diſpenſare:ꝛ tunc nõ
debet obedire.Aut certum eſt ꝙ poteſt ꝛ tunc debet obedi
re.Aut dubium eſt an poſſit:ꝛ tunc rõne dubij dico ſimplici
E ter ꝙ tenetur obedire.hec Pe. ¶In dubijs eñ obediendo
alteri ꝑſertim ſuperiori:q̃s multipliciter excuſatur.Primo
ſm Ray.in ſumma.Subdit⁹ qui mouet bellum dño ſuo ſibi
mandante.Qñ eñ ſubditus ꝓbabiliter dubitat an dñs ha
beat iuſtum bellum:excuſatur ibi ſubdit⁹ ꝓpter bonuȝ obe
dientie:licȝ forte peccet dñs contra deum mala ꝓcipiendo.
Uñ aug.li.contra manicheuȝ.Uir iuſtus ſi forte ſub rege ſa
crilego militet recte poteſt illo iubente militare vel bella=
re:ſi qđ iubetur vel non eſſe contra ꝓceptum dei certum eſt
vel vtrum ſit certum/non eſt:ita vt fortaſſe reum faciat ini
quitas imperandi:innocentem autem militem oſtendat or
do ſeruiendi.Sed intellige ſm guil.qñ dubitat miles an aſ
ſint conditiones req̃ſite ad bellum iuſtum:vȝ perſona/res
cã/anim⁹ꝛ auctoritas. Item ſm hoſtieñ. intellige ꝓbabi=

liter dubitantem qñ inquiſiuit q̃tuȝ potuit/ꝛ peritiores cõ
ſuluit/ꝛ ſemꝑ dubius remanſit/ne in conſcientia ſit affecta
tor ignorantie.Unde in rebus dubijs homo ꝓ illuminatiõe
ſui laborare debet.vt docet aug.li.lxxxiij.queſtionũ.Et ha=
betur di.xxxvij.§.finali.dicens. Non oĩs ignorãs immunis
eſt a pena. Ille eñ ignorãs poteſt excuſari a pena q̃ qđ di=
ſceret non inuenit.Illis aũt ignoſci hoc non poterit:q̃ habẽ
tes a quo diſcerent/operam non dederunt. Secundo excu
ſat dubium aliqualiter in reddendo debitũ in matrimonio
in caſu quo mulier crederet ꝑmum virũ defunctum/et iam
alium duxit:ꝛ nunc audit ꝑmum virũ viuere. Nam vt tho.
dicit.q.litterali ſup.iiij.di.xxxviij. Si poſt ſm contractum
oriatur aliqua dubitatio de vita prioris viri ex aliqua cã q̃
certitudineȝ facere poſſit/nec reddere debet nec exigere de
bitum. Si aũt cauſa illa faciat ꝓbabilem dubitationem de=
bet reddere:ſed non exigere.Si autem ſit leuis ſuſpitio po
teſt vtrũq; licite facere.qꝛ debet illam cauſam potius abij=
cere q̃ȝ ſm hoc conſcientiã formare.hec tho. Tertio excuſa
tur in dubio/etiam vbi ſuperioris non arcet mandatũ.vt in
ſcrupuloſis ꝛ timoratis dictũ eſt ſupra ꝑmo ꝓcepto de regu
la tertia peccati mortalis. Item.iij.ꝓcepto de ſacramẽto eu
chariſtie/ꝛ de accedentib⁹ cum remorſu peccati.Quarto ex
cuſantur in dubijs obediẽdo religioſi eo mõ quo dictum eſt
nũc.iii.dubio. Quinto excuſatur q̃s poſſeſſor alicui⁹ rei quã
credidit bona fide fuiſſe ſuam/eo ꝙ habet continuationem
poſſeſſionis bonã fide/ iuſto titulo ꝛ rẽ ꝑſcriptibilem ibi eſſe
credidit.ꝛ ſic ꝑſcriptionem habere locum credit: lȝ iam in=
cipiat ex aliquo motiuo dubitare an res ſit ſua.Dicit eñ ho
ſtieñ.ꝙ talis adhuc dicitur habere bonã fidem ꝛ vtetur fru
ctibus/ ꝛ ſic preſcribit.debet tamen ab alijs inquirere veri=
tatem vt ſic ad eam perueniat.ꝛ illa probat per iura canoni
ca ꝛ ciuilia. Idem dicit Bernar.in glo.extra de preſcrip. ſu
per ca.Quoniã omne. Idem inno.in glo.ibidem.¶Dubita
tur quarto quomõ in dubijs quis ſibi rectam conſcientiam
debeat formare:℞ñ.ſm ioh.de tambaco.li.de conſolatione
theologie.xiiij.c.viii. In dubijs inq̃t bonoꝝ viroꝝ vita alijs
viuendi dȝ eſſe regula. Eſt igitur reſpiciẽdum ad fctã bono
rum viroꝝ et diſcretorum. ꝛ ſi plures tales vel vt in pluri=
bus caſu tali eis occurrente ſic vel ſic ſe habere inuenires/
aut eſtimatione tua iudicares:tunc ꝛ tu ſimiliter agere nõ
formides. Hec ille. Ad idem eſt Cancel.pariſieñ.de gerſono
tractatu de vita aĩe/lectione ſexta ſic dicẽs. Gñale damus
documentũ/credere ſcilicet faciliter ſapientum ꝛ bonorum
iudicio:ꝛ contra eorum cõmunes ſententias non leuiter ſi=
bimet formare ſcrupulos anxios ꝛ timidos.Fallor ſi non iu

bet ſapiens. Fili ne innitaris prudentie tue. Et rurſus.
Noli tranſgredi terminos quos poſuerunt patres tui. Hoc
precipue neceſſarium eſt apud religioſos reſpectu ſupe=
riorum ſuorum. hoc etiam apud ignaros diuinarum legum
Hec ille. Idem dicit de iunioribꝰ theologis reſpectu ſenten
tie ſeniorꝫ/ in quibus vita ꝛ doctrina in moribus bonis cõcor
dat. Et cauſam aſſignat. Quia virtus longe certiꝰ arte opa
tur: ꝛ iuuenes paſſionibus obtenebrantur. Prefatis concor
dat hiero. ſup illud prouer. iij. dicens. Ne innitaris prudẽ=
tie tue. Prudentie ſue inquit innititur: qui ea que ſibi agen
E da vel dicenda videntur: patruꝫ decretis preponit. ¶Quo
ad ſecundum principale de contemptu qd ſit: ꝛ qñ mortale
peccatum: Rñ. cãcel. de vita aie lectione. v. vbi ſic dicit. Cõ
ſului ſummam dñi altiſiodoreñ: vbi loquitur de cõtemptu:
ꝛ dicit ꝙ cõtemptꝰ eſt appreciari rem minus iuſto. Alio mo
do eſt rem negligere/ ꝛ de ea non curare: vt dũ peccans ha
bet circunſtantias retrahentes: ſed eas non curat aduerte
re: claudit quoqꝫ oculum quodammõ ꝛ vertit tergũ ad eas.
Tertio modo eſt iraſci rei tanqꝫ vili ꝛ eam aſpernari. Pri=
mũ eſt malum. ſm eſt peius. tertium peſſimum. Dicamus
ergo ꝙ in omni peccato etiam veniali cõmittitur cõtemptꝰ
dei. Primo modo vere vel interpretatiue. Secundus con=
temptꝰ interuenire poteſt tam in mortali: qꝫ in ſolo veniali
Tertius contemptꝰ circa deum pcipientem ꝛ erga platum
ſuum inquantũ prelatus eſt: non videtur vnqꝫ fieri cum de
liberatione cõpleta abſqꝫ peccato mortali. ꝛ hoc vocatur p=
prie contemptus. Nihilominus aduertendũ eſt diligenter
qꝛ refert plurimum dicere aliquid fieri ex cõtemptu. ꝛ aliqd
eſſe cum contemptu: ſicut refert aliquid fieri ignoranter: ꝛ
aliqd ex ignorantia. Dicitur qppe fieri ex contemptu: quã=
do contemptꝰ eſt pncipalis cauſa talis actiõis: ſic ꝙ illo nõ
exiſtente non fieret actio. Ita quis operatur ex ignorantia
qñ illa non exiſtente nullo modo fieret illud quod fit. Pro=
uenit aũt actus nõnunqꝫ cũ cõtemptu vere vel interpretati
ue/ non tñ ex contemptu: qꝛ contemptꝰ non eſt in cauſa: ſed
vel infirmitas: aut debilitas: aut ignorantia: aut affectio vi
cioſa: aut libidinoſa dñatur Sicut peccat aliqs qñqꝫ igno=
ranter: ita tñ ꝙ non minus operaretur qd operatur ſi illud
cognoſceret. ppterea palam eſt ignorantiam tunc non eſſe
cauſam agentẽ: ſed circumſtantem. Queãdmodum cõtingit
in ſubditis: q dicunt ſe ſcãdaliſari de factis ſuperiorꝫ quos
tñ actionibꝰ malis non cõpeſceret ſcandali ceſſatio/ ꝛ plato
rum vita bona ſed ita ſibi blandiuntur/ et ſuper alios que=
h runt excuſationes in peccatis. ¶Ex his omnibus non vi=
detur regula generalis poſſe ſumi de diſtinctiõe inter mor

tale ꝛ veniale. penes hoc quod eſt eſſe vel non eſſe ex con=
temptu. Qm̃ ſi capiatur cõtemptus primo modo nõ eſt ne=
ceſſe omnẽ actum factũ ex cõtemptu eſſe mortalem: dũ ſcꝫ
deus aut prelatus appreciatur minus iuſto ſolum veniali
ter/ ꝛ ex contẽptu tali mentitur aliquis: aut ocioſe iocatur
vel lẽte reſiſtit primis motibus. Similiter ex ſecũdo contẽ
ptu poteſt euenire: qꝫuis non ita leuiter ꝛ frequenter. De=
niqꝫ actus qui puenit deliberate/ deliberatione cõpleta ex
tertio contẽptu vt mihi videtur eſt ſemp mortalis. Hoc eñ
ſit quando peccans intẽdit ad precipiẽtem/ ꝛ ad preceptũ
eius licitũ: ſiue deus ſit ſiue prelatus: ꝛ propter vilipẽſio=
nem ꝛ aſpernationem precipientis/ ſuiqꝫ precepti: aſſurgit
effrenate ad actum talẽ faciendũ/ vł omittẽdũ: alioquin nõ
facturus vel non omiſſurus: hoc proprie eſt agere ex contẽ
ptu: tanqꝫ ſi dicat vt aliqui. Ego in deſpectũ veſtri/ ꝛ qꝛ ſic
precipitis: agaꝫ oppoſitũ. Hec cancel. pariſieñ. de gerſono.
Ad idem eſt Tho. vt ſupra pcepto primo de ſupbia. Satis
etiã cõcordare videtur hũbertus ſup libro cõſtitutionum.
Ubi addit ꝙ maioritas ꝛ minoritas cõtemptus inſurgit ex
multis. Aliquãdo ex magnitudine rei contẽpte. Aliquando
ex numero contẽptorũ. Aliquãdo ex cõtemnẽtis magis de=
bita ſubiectione. Aliquãdo ex actus intenſione. Aliquãdo
ex frequẽtia. Aliquãdo ex obſtinatione. Aliqñ ex contẽnen
tis modicitate. Eſt aũt differẽtia inter negligentiã ꝛ contẽ=
ptum ſm beatũ Bernar. qꝛ negligẽtia eſt languor inertie: I
ſed contemptus eſt tumor ſuperbie. ¶Quo ad tertiũ prin=
cipale quale ſit peccatũ inobedientia: Rñ. Udal. lib. vj. tra
cta. iiij. Inobedientia exhibita prelato non eſt ſecunduꝫ ſe
mortale peccatum niſi ſit contra preceptũ eius. Quia ipſe
prelatus ideo mandatũ temperat: qꝛ non vult ipſum ſubdi
tum pro qualibet leui cauſa exponere diſcrimini mortalis
peccati. Diximꝰ autẽ ſm ſe: qꝛ ex animo nõ obedientis ſim
plici mandato poteſt hoc fieri mortale peccatũ/ ſcꝫ cuꝫ hoc
facit ex tali contemptu auctoritatis prelati/ ꝙ intendit ei
non obedire: etiam ſi preciperet id quod mandat.

¶Preceptum ſecundum.

¶Capitulum primum de aſſumptio
ne nominis dei ꝛ iuramento.

PReceptum ſecunduꝫ eſt. Non aſſumes nomẽ dei
tui inuanum. Non enim habebit deus inſontez
qui aſſumpſerit nomen eius fruſtra. ¶Circa A
quod ponentur quinqꝫ capitula. Primum eſt
de intellectu verborum huius precepti in gene=
rali et de iuramento licito. Alia vero erunt de modis hoc

B preceptū tranſgrediendi. ¶ Quantum ad primum notan-
dum ſm Tho. ſecūda. ij. q. cxij. ⁊ ſm Alexan. de hal. in ſuo. iij.
diſt. xxxvij. ꝙ non eſt intelligendū hoc preceptuꝫ ſolū de hoc
nomine deus / ꝙ illud nō ſit inuanū aſſumendū: ſed eſt intel-
ligendum de omi noie per qd rationali mēti deus innoteſcit
ſicut ſunt illa noia creator / redēptor / gubernator mundi / ⁊ ſi-
milia. Nō em̄ differt ꝑ quodcūqꝫ nomē dei periuriū cōmittat
Noibus quippe debetur reuerētia ex parte rei ſignificate ꝗ
eſt vna: nō autē ex parte vocum: ideo dicitur in ſingulari non
C aſſumes nomen dei tui inuanū. ¶ Secundo notandū ibi non
prohibetur oīs aſſumptio diuini nois: quia illa poteſt mul-
tis modis bene fieri: vt in orationibꝰ / dei laudibus / ⁊ benedi-
ctionibus eccleſie / ⁊ exorciſmis / ⁊ in ſermonibus. Nec ꝓhi-
betur hic oīs iuratio per nomē dei: quia illa poteſt etiā mul-
tis modis bene fieri. Sed hic proprie ꝓhibetur vana aſſum-
ptio diuini nois que fieri poteſt vana ſm Tho. vbi prius du-
pliciter. Uno mō ſm ſeipſam / ſcꝫ qꝛ nō habet firmamentū ve-
ritatis: vt quādo quis falſum iurat: que iuratio eſt hic ꝓhi-
bita / ⁊ principaliter eſt periuriū / ⁊ pctm̄ mortale: vt dicetur
Et hoc volūt gloſe. prima Exo. xx. ſup hoc precepto: que dicit
nō aſſumes / ſcꝫ iurādo ꝓ nihilo. Scda eſt Deute. v. Nō aſſu-
mes ſcꝫ iurādo pro re que nō eſt. Scdo dicit aſſumptio diui-
ni nois vana ex parte iurātis: vt quādo quis iurat verū ⁊ ta-
men ex leuitate / ⁊ ſine iudicio diſcretionis: ⁊ tūc licet non ſit
ſemper pctm̄ mortale / eſt tamē ſemꝑ peccatū / ⁊ diſponit ad la-
pſum ⁊ periuriū. Tertio notandū ꝙ dei nomen valde hono-
rifice eſt tractādū propter cauſas recitatas primo precepto
circa finem in tertio precepto particulari. Et quando aliter
fit: grauiter peccare cōtingit. Additur autē huic ſicut ⁊ prio
precepto pena ideo qꝛ ad ea ad que hoies proni ſunt: pene tā-
ꝗ medicine addēde ſunt ſm phm̄. iij. ethico. Ad idolatriā au-
tē proni fuerūt iudei: qꝛ inter vel circa idolatras degebant.
Ex lingue aūt lubricitate hoies ꝓni ſunt ꝑiurare: ideo dicit
Nō em̄ habebit deꝰ inſontē: qui aſſumpſerit nomē eiꝰ fruſtra.
D ¶ Dubitatur primo an licitū ſit iurare? Rñ. ſm Tho. ſecūda
ſecūde. q. lxxxix. ⁊ ſm alios doctores cōmuniter ſuꝑ. iij. diſt.
xxxix. Iuramentū ſm ſe non eſt malū: ſed poteſt eſſe licituꝫ ⁊
honeſtum. Patet primo Deute. vj. Dn̄m deum tuū timebis:
⁊ per nomē eius iurabis. Itē apoſtolus iurauit in epiſtolis
ſuis. ij. Corinth. j. Ego teſtē deū inuoco in animaꝫ meā. Ro-
ma. j. Teſtis eſt mihi deus cui ſeruio. Scdo ad idē eſt Augu-
ſti. lib. cōtra mendacium. Et in ſermone domini in monte: et
in ſermone de verbis apoſtoli. Tertio patet ex bona origine
iuramenti / ⁊ fine. Introductuꝫ enim eſt ex vera fide qua cre-
dunt homines habere infallibilem veritatē deum / ⁊ vniuer-

ſalem omnium cognitionē ⁊ preuiſionem: ⁊ ideo ipſum in te-
ſtem dictorū ſuorum inducunt: tanꝗ euꝫ qui nec fallere / nec
falli poteſt / quem nihil latet. Finis etiā iuramenti eſſe debet
ad certificandū homines de dictis ad finiendū cōtrouerſias
vt dicit apoſtolus hebreo. vj. Nec obſtat illud Math. v. Ego
autē dico vobis non iurare omnino: quia cū ibi negatio pre-
ponitur ſigno vniuerſali affirmatiuo: eſt ſenſus ſecundū Bo-
nauen. nō iurare omnimode / ⁊ nō in omni caſu / quod verum
eſt: quia nō debet fieri leuiter ⁊ ſine comitibus dicendis. Si
autē chriſtus dixiſſet omino nō iurare / cū ibi negatio ſequa-
tur: ſenſus eſſet ꝙ in nullo caſu eſſet iurandū / nec iuramētuꝫ
deſiderādum tanꝗ per ſe bonū: ſed tanꝗ medicina quedam
contra malū proximi: ſine qua non curatur proximus vel iu-
uatur: vt dicit Auguſt. ſuper epl̄am ad Gal. Ideo Mathei. v.
Sit ſermo veſter / eſt eſt: non non: quod autē his abundātiꝰ E
eſt: a malo eſt. ¶ Secūdo dubitatur quid ſit iuramentū? Rñ.
Auguſt. Iurare per deū / eſt deū teſtē inuocare. Ray. dicit. Iu-
ramentū eſt affirmatio vel negatio de aliquo ſacre rei atteſta-
tione firmata. Dicit etiam Hoſtien. ꝙ per fidei interpoſitio-
nem obligatur quis ſicut per iuramētū. Sed quereres quod
eſt iuramentū licitum? Rñ. ꝙ iurare licite eſt reuerēter deuꝫ
teſtem inuocare ad confirmationem veritatis / de qua audi-
ens non eſt certus: ⁊ cui non aſſentit ſimplici aſſertione in
cauſa vtili ei qui iurat / vel ei cui iuramētū preſtatur / vel cō-
munitati. Ex quo patet Primo male iurare eū qui irreueren-
ter iurat: puta in loco / tpe vel verbo indecēti diuinum nomē
aſſumendo in teſtimoniuꝫ. Secūdo male iurat qui de certis
alteri iurat: vt ꝙ cras dies erit / ⁊ ſimilibus. Tertio vane iu-
rat quādo ſine iuramēto alter crederet dicenti. Quarto va-
ne iurat quādo aliquis dicenti nō credit in cauſa / nulliꝰ vel
modice vtilitatis: ⁊ tamē iurat. Patent omnia ex deſcriptio-
ne. Quinto ſequitur ꝙ omne iuramētum a malo aliquo occa-
ſionem habet: patet. quia a malo ignorantie alterius quem
certificare oportet. Ideo dn̄s ait. Sit ſermo veſter / eſt eſt / nō Mathei. v.
non. quod autē his abundantius eſt: a malo eſt / ſcilicet igno-
rantie non ſemper a malo peccati proprij. ¶ Tertio dubitat F
quot modis / ⁊ per que verba fiat iuramentū? Rñd. in genere
triplex eſt iuramentum. Primū: quādo homo inducit diuinū
teſtimonium ad confirmationem preſentium / aut preterito-
rum: ⁊ vocatur aſſertorium. vt cum dicitur. Teſtis eſt mihi
deus ꝙ ita eſt / vel ꝙ ita fuit. Aut dicit per deū ita fuit: ⁊ ſic
de aliis. Hoc enim eſt ita ſicut deꝰ eſt mihi teſtis: vt dicit Au-
guſti. in quodam ſermone de periurio. Uel dicit / deus ſcit ꝙ
verum loquor: ⁊ ſic de alijs ſimilibus locutionibus. Secun-
dum iuramentum dicitur promiſſorium: cum quis diuinum

teſtimoniū inducit ad confirmandum aliquid futurum: vt
cum dicit quis: per deum ita faciam: vel teſtis eſt mihi de⁹
ꝙ volo cras ſoluere. Tertium eſt execratorium: cum quis
ſe aut aliquid ſui/ vel ad ſe pertinens obligat deo: vt iudi=
dicium ſuū in illud exerceat/ ſi nō eſt verum quod dicit: aut
ſi non faciat quod promittit/ ⁊ ſimilia. Et hoc vocatur exe=
cratorium iuramētum: quando homo creaturam aliquam
vel magis proprie bonum quod ex aliqua creatura perci=
pit/ deo obligat vel impignorat/ vt ſcilicet in illo puniatur:
niſi eueniat illud pro quo ipſe iurat: aut ita ſit ſicut ipe iu=
rat: vt cum dicit ita viuat filius meus: eſt ſenſus: niſi ita ſit
ſicut dico aut niſi impleuero quod promitto: non viuat fili⁹
meus. Aut cū dicit: ſic me deus adiuuet/ eſt ſenſus: niſi ita
ſit ſicut dico/ aut faciam quod promitto: nō adiuuet me de⁹
Aut cū dicit: ꝑ ſalutē meā: eſt ſenſus/ niſi ita ſit non ſim ſal
uus. Et ſic iurauit Joſeph Geñ. xlij. per ſalutem Pharao=
nis: vt ſit ſenſus: niſi ita faciam vt dixi/ non ſit ſal⁹ pharao
ni. Aut cum iurat quis per animam ſuam/ aut per aliam rē
quam diligit: ſicut apoſtolus iurauit. ij. Corinthi. j. dicens.
Teſtē deuꝫ inuoco in animaꝫ meam. Et ſm Alexā. vbi pri⁹.
Execratoriū iuramētū eſt graue iuramētū: q2 ibi de⁹ indu=
citur ⁊ vt teſtis/ ⁊ etiā vt iudex. ſ. vt in puniēdo oñdat ali=
quem mendacem: ⁊ ſic det teſtimonium cōtra iuranteꝫ per
penam eius. Item notandū ſecūdum doctores diſti. xxxix.
tertij: non eſt maius salteꝫ ſm ſe: vel ad minus ita magnū
iuramētum quod fit per ſolū deum: ſicut quando contingit
iurare per euangelium: aut ſuper cōrpus chriſti/ aut ſuper
crucem. Item non eſt putandum ꝙ paruum ſit iuramentū
quando fit extra iudicium/ aut ſine ſolennitate: immo iura
mentum per deum eſt maximum: quando fit extra iudiciū/
aut ſine ſolennitate vt dicit Grego. ⁊ Auguſti. ad publico=
lam. Ideo dicit beatus hiero. habemus in lege dei ſcriptū
Leuit. xix. Non periurabis in nomine meo: nec pollues nomē dei in=
uanum. Ideoqꝫ ammonendi ſunt: vt omnes diligenter ca=
ueant periurium/ non ſolum in altari/ ſeu ſanctorum reli=
quijs/ ſed etiam in cōmuni loquela. Sed diceres: quare tūc
facit iſta eccleſia ſcilicet ſuper crucem/ euchariſtiaꝫ/ vel ſu
per euangelium iurare ⁊c. Et quare iuramenta publica cū
cerimonijs plus reputat? Rñ. triplici ratione. Primo vt iu=
rans timeat eo magis falſitatē dicere/ ex hoc ꝙ ſibi ad me=
moriam reducitur beneficium redemptionis noſtre factuꝫ
per chriſtum: propter qđ nullo modo debet offendere deū.
Secūdo vt magis ⁊ expreſſius recordetur ſe iuraſſe/ ⁊ ſciat
pluribus cōſtare: ⁊ ſic non faciliter trāſgrediatur. Tertio
vt ex hoc appareat ꝙ oīno deliberate iurauerit: vt poſtea

ſe nō excuſare poſſit per hoc ꝙ inopinate ⁊ ſurreptitie ap=
plicatus fuit. ¶ Quarto dubitat: Dictū eſt ꝙ iurare ē deū G
teſtem inuocare/ et cum aliquis inducitur in teſtem fit illo
fine: vt ipe teſtis manifeſtet veritatem circa ea que dicunt
modo deus non manifeſtat veritatem que per nomen eius
iuratur? Rñ. ſm Tho. ſecūda ſecūde. q. lxxxix. ꝙ immo de⁹
ſepe manifeſtat an verum ſit quod dicitur etiā in preſenti:
aliquando per internam inſpirationē: aliquando per facti
nudationem/ dum ſcilicet producitur in publicū quod oc=
cultum fuit: aliquando etiā manifeſtatur per penā mentiē=
tis: quando quis execratorie iurauit vbi deus ſimul eſt iu
dex ⁊ teſtis. Ad propoſitum refert Vincenti⁹ in ſpeculo hy=
ſtori. lib. xxiiij. ca. xxiij. ꝙ ad Karolum magnū venerūt due
ſorores ducis cuiuſdā francorū cōtra eū de tēporalibus re
bus cōquerentes. Karolus igitur negantē ducem iurare fe
cit per ſanctum Siluanū martyrem/ ꝙ nihil teneretur ſo=
roribus de his in quibus cōtra eum agebāt: qui cum letus
iuraſſet: crepuit medius ſtatim ⁊ per aluum ſtercora pro=
ruperunt: ſanguiſqꝫ poſtea exiuit per oculos/ aures/ os/ et
eius nares: ⁊ vitā infra duas horas terminauit. Itē refert
idem. lib. xij. ca. lxxviij. ⁊ Greg. turonenſis: ꝙ ad ſepulchrū
beati Pācracij martyris per Dioclecianū martyriſati an=
no. xv. etatis ſue. quiſquis falſum iurare voluerit/ nūqꝫ ad
cancellū chori eccleſie venit: quin aut ſtatim a demone ca
ptus inſaniat: aut cadēs in pauimentuꝫ protinus expiret.
Item idem. lib. xxiij. ca. xc. Quidā noīe Berninus in reb⁹
eccleſie ſancti Quintini martyris falſum ferebat teſtimo=
nium volēs auferre quandā ſiluā. Queꝫ martyr in ſomnis
redarguens: eius naſum tenēdo falſatorē proclamauit: ex
pergefactuſqꝫ cum viſuꝫ vxori recitaret/ ⁊ faciem aqua la=
uaret: naſus in aquā cecidit. Quo territus ad palaciū quo
pro eadem cauſa citatus erat ire recuſans: naſum aureuꝫ
cū cathenis aureis artificialiter appēdit. Quē iterū minis
ſanctus per viſum coegit vt naſum artificialē/ peiora non
paſſurus deponeret in teſtimoniū falſitatis: qđ ⁊ factū eſt
in eccleſia prefati ſancti. Itē idem. lib. xxiij. ca. cix. Quidaꝫ
ſolidum argenteum a patre mutuauit: quem iuramento
poſtea negauit ſe accepiſſe a patre: cui pater/ iura mihi ꝑ
ſanctum Andonianum te veritatem aſſerere: quod cuꝫ fa
ceret erecta manu ſtatim oculi eius crepuerūt/ ⁊ die tertia
miſerrima morte deceſſit. Idem lib. x. ca. cxv. refert. Quo=
modo in Alexādria vidua ditiſſima Melātia accuſauit iu=
dicialiter Eugeniū virginem/ qui ſe veſte monachi induit.
Accuſauit inquā Melātia Eugeniū quē iuuenculū putauit
eo ꝙ ſuis copulis iūgi nollet. Et famle famliqꝫ vidue teſti=

monium dederunt ibidem falſum/ dicentes ſe vidiſſe euge-
nium velle vidue vim intuliſſe. Eugenius igitur cum ſe vir
ginem oſtenderet patri ſuo iudici liberatus eſt. Sed nõ diu
poſt vidue domũ cũ omnibus inibi exiſtentibus celica flã
ma cõbuſſit. Perhibet it aũt deus teſtimoniũ veritatis oc-
culte in iudicio finali manifeſte: quãdo illuminabit abſcon
dita tenebrarum: ⁊ manifeſtabit conſilia cordium. j. Cor.
h iiij. Et illud teſtimonium nulli iuranti deficiet. ¶ Quinto
dubitabatur que/ ⁊ quot requiruntur ad hoc ꝙ iuramentũ
ſit licitum: Rñ. ꝙ tria. Hiere. iiij. poſita: vbi dicit. Jurabis vi
uit dñs in veritate/ iudicio/ ⁊ iuſticia. Super quo dicit Hie
ro. Tres eſſe debent comites iuramenti. Judiciũ videlicet
veritas/ ⁊ iuſticia. Primũ hoꝝ quod ſe tenet ex parte iurã-
tis: eſt iudiciũ diſcretiõis: vt ſcʒ non iuret leuiter/ ſed cũ di-
ſcretione/ ⁊ diſcuſſione quintuplici. Primo ꝙ illud quod iu-
rare vult poſſit facere. Secũdo an ſit faciendum/ ⁊ quid ex
hoc ſequi poſſit/ ⁊ accidere. Tertio loc⁹ debitus/ ⁊ tempus
debitum. Jn conuiuio em̃ ⁊ loco ſolacioſo/ ⁊ ſic de tẽpore pe
riculoſum eſt iurare: qꝛ ibi minus conſueuit homo delibe-
rare. Similiter quãdo quis iraſcitur. Quarto an ſubſit cau
ſa rationabilis ⁊ neceſſaria: quarum vna eſt vtilitas ꝓximi
qui non credit niſi quis iurauerit: vbi tamẽ ꝓximo nõ expe
diret non credere. Alia cauſa propter quã quis põt iurare
eſt vtilitas ſui ſcʒ iurantis vt in caſu quo oportet hoiem ſe
expurgare ꝑ iuramentũ. Alia cauſa eſt vt exerceatur publi
ca iuſticia. Jdeo iudices habent compellere teſtes ad iurã-
dum in caſib⁹ de veritate dicenda. Alia cauſa eſt cõmunis
vtilitas: vt cũ principes inter ſe volunt facere federa pacis
aut ſubditi iurant fidelitatem ſuis ſuperioribus: aut ꝓ con
ſuetudine eccleſie ſeruanda. Quinto vt fiat reuerenter ⁊ de
uote. Cauſa eſt: qꝛ in quolibet iuramento per nomen dei: ſi
ue fiat in iudicio/ ſiue extra iudiciũ adducitur in teſtem de-
us: ideo quodlibet iuramẽtum debet cum maxima reueren
tia fieri ꝓpter ſingulariſſimũ honorẽ quẽ homo tenet tanto
dño tamqꝫ tremende maieſtati/ pro quanto eſt deus qui no
minatur/ ⁊ in teſtem adducitur omni terreno dño ⁊ teſte re
ueribilior. Ob cuius rei oſtenſionem pueri iurare nõ ꝑmit-
tuntur ante etatem pubertatis: quia deliberare plene non
preſumuntur. Periuri etiam nõ admittũtur iurare: qꝛ ꝑſu-
mitur ex priori eos reuerentiã debitam iuramento nõ ex-
hibere. Et. xxij. queſt. v. dicitur. Honeſtũ eſt/ vt qui ſanctis
audet iurare hoc ieiunus faciat cum omni honeſtate ⁊ ti-
more dei. Ex quibus patet ꝙ male faciãt hi quoꝝ fere ſem
per ſecundum verbum eſt/ per deũ/ per deum ſanctum/ per
creatorem meũ/ ſic me deus adiuuet: teſtis eſt michi deus

et per ſimilia. Si em̃ famuli principũ audiẽte eorũ dño nõ
niſi cum timore et reuerentia eũ nominare audẽt: vt corã
papa fit/ et corã regibus ambaſiatores eos nominãdo ca-
put et genua inclinant: et oppoſitum faciendo paruipẽde-
re iudicãtur dños: ꝙto plus cum ſumma reuerentia deus
in teſtem aſſumẽdus eſt. Secũdus et tertius iuramenti co-
mites ſe tenent ex parte eius qꝺ ꝑ iuramentũ confirmatur.
Eſt em̃ ſecũdus comes veritas: vt ſcʒ verum ſit id qꝺ quis
iurat iuramẽto aſſertorio/ et ꝙ quis proponat facere illud
qꝺ iurat iuramento promiſſorio: et vt adhibeat diligentiã
ſibi poſſibilem vt adimpleat et verum faciat qꝺ iurat. Ter-
tius eſt iuſtitia. et requiritur in iuramẽto ꝓmiſſorio: vt ſcʒ
illud qꝺ quis promittit mediante iuramento ꝓmiſſorio: ſit
licitum: nec ſit impedimentũ melioris boni: et ſit nullã in-
cludens iniquitatem quãtum homini apparere poteſt hu-
manitus quando iurat. Quãdo igitur vnum deficit de tri-
bus comitibus/ aut plura deficiunt/ eſt iuramentum illici-
tum: et tanto peius/ quanto plures et principaliores cir-
cunſtantie deſunt. Quando vero tres comites aſſunt iura-
mentum eſt licitum/ et meritorium: immo cultus virtutis
latrie. Unde auguſt. in ſermone. de periurio. Quantum in-
quit ad me pertinet iuro magna neceſſitate cõpulſus cũ vi
deo ꝙ niſi iurem non mihi credi: et ei qui mihi non credit
non expedire ꝙ non credit: hac perpenſa ratione et cõſide-
ratione deliberata: cũ magno dico timore corã deo ita eſt/
aut teſtis eſt mihi deus: aut ſcit chriſtus ꝙ ſic eſt.

¶ Capitulum. ij. de periurio: et quando ſit
mortale.

COntra hoc preceptum peccãt multi. Primo
periuri. ¶ Ubi tria ſunt principaliter notan- A
da. Primo quid ſit periurium. Secũdo quo-
tupliciter fiat periurium/ et quando ſit mor-
tale/ vel veniale peccatũ. Tertio an ꝑiuriũ
ſit maius peccatũ ꝙ̃ homicidiũ/ et que pene
ſint ꝑiurij. Eſt autẽ ꝑiuriũ (vt dicit magiſter
lib. iij. diſt. xxxix) mendaciũ iuramento firmatũ: et capit ibi
mendaciũ large tã ꝓ eo qꝺ dicitur cõtra mentẽ: ꝙ̃ ꝓ eo qꝺ
non dicit cõtra mentẽ: dũ tñ ſit falſum quod dicit. Uel ſm
alios ꝑiuriũ eſt iuramẽtũ illicitũ et indebitũ. Uñ quodcũqꝫ
ex trib⁹ comitib⁹ iuramẽti defuerit/ ſcʒ veritas/ iuſtitia/ vl
iudiciũ/ periuriũ eſt: nõ tñ eodẽ ordine. Sed primo quidẽ et
principaliter ꝑiuriũ eſt qñ deeſt veritas: ſecũdario aũt qñ
deeſt iuſtitia. Quicũqꝫ em̃ iurat illicitũ: ex hoc ipo falſitatẽ
incurrit: qꝛ obligat⁹ eſt ad hoc ꝙ cõtrarium faciat. Tertio
vero qñ deeſt iudiciũ: qꝛ cũ indiſcrete iurat: ex hoc ipo peri

culo ſe cōmittit falſitatē incurrēdi. Et ſic capit̄ piuriū lar-
ge:et non eſt ſemꝑ mortale pctm̄ piuriū iſtis modis oībus.
B ❡Scđo notandū ꝙ ꝗ ſcienter iurat falſum/ ſciēter inquam
quo ad dictū et quo ad iuramentū:eſt vere ⁊ ꝓprie piurus
⁊ eſt ſemꝑ pctm̄ mortale. Cuiꝰ ratio aſſignatur ſm̄ tho. vbi
prius: qꝛ piuriū de ſui ratione importat cōtemptū dei. Un̄
de ſe importat irreuerentiā dei ipm̄ inducēdo in teſtē falſi-
tatis:qꝛ ꝑ hoc ſignificat̄/vel ꝙ deus veritatē nō cognoſcit:
et ſic teſtificatur falſum ex ignorātia :aut ſignificat̄ ꝙ teſti
ficatur falſitatem:quoꝝ vtrūqꝫ eſt magna dei irreuerētia.
Eſt em̄ ſic deū inuocare tm̄/ ac ſi deꝰ nō cognoſceret verita
tem:et ſic ex ignorātia teſtificetur falſum:vl' ſi cognoſcit eā
tunc eſt ac ſi ſciēter approbet et teſtificet̄ falſitatē. Itē piu
rium proprie eſt mortale: qꝛ directe contra ꝑceptū dei: ſcꝫ
nō aſſumes nomē dei tui inuanū. Et cōtra illud leuiti. xix.
C Nō piurabis in nomīe meo. ❡Ex quibꝰ ſequit̄ ꝙ piuriū ad
minus nouē modis cōmittitur. Primo qn̄ quis falſuꝫ iurat
ſolēniter in ꝑſentia iudicis ꝗ deliberauit tā de dicto ꝯfirma
to ꝙ̄ de iuramēto. Talis piurans nō ſolum mortaliter: ſed
etiā enormiter peccat. Un̄ ꝑ tres digitos quos ponit: ſigni-
ficatur ꝙ corpus animā ⁊ famā impignorat (deo derelicto)
ipſi diabolo. Nā ibi ꝓpter circunſtātias grauius ꝗs peccat
quia in iudicio. Et quia multum deliberate piurat: vt dicit
Ray. Qui inquit iurat ꝑ deū: multum obligatur: qui vero ꝑ
deum et ꝑ euangeliū: magis obligatur. ꝗ iſtis adiūgit ſan
ctorū reliq̄as: magis obligat̄: ⁊ ita creſcentibꝰ ſolēnitatibꝰ
creſcit obligatio. Scđo piuriū facit ꝗ extra iudiciū/vl' nō ſo-
lenniter falſum iurat/ deliberans prius de dicto et de iu-
ramēto: ⁊ talis etiā peccat mortaliter/ minus tamē ꝙ̄ pre
cedens. Un̄ tho. ſcđa ſcđe. q. xcviij. ar. iij. vult ꝙ grauiꝰ eſt
peccatū ſi ꝗs ꝑ euangeliū ſolēniter iurās piuret/ ꝙ̄ ſi ꝑ deū
cōmuni ſermone piuret: tum ꝓpter ſcādalū: tū ꝓpter ma-
iorem deliberationē. Quibꝰ equaliter hincinde poſitis: gra
uius eſt ſi quis ꝑ deū iurās piuret/ ꝙ̄ ꝑ euangeliū. Et ſunt
talia piuria valde grauia pctā: quia cū deus ſic aſſumitur/
tanꝙ̄ teſtis falſitatis aſſumit̄/cōtra ſcđm ꝑceptū. Eſt em̄ vt
pauloante dictū eſt: ac ſi deꝰ nō cognoſcat veritatē: et ſic ex
ignorātia teſtificetur falſum: vl' ſi cognoſcat eā: tunc eſt ac
ſi ſcienter approbet/et teſtificetur falſitatē: quorum vtrūqꝫ
D eſt magna diuine veritati iniuria. ❡Tertio periurat qui
ex lapſu lingue iurat: ſiquidem aduertat ſe iurare/ et fal-
ſum eſſe qđ iurat: nō excuſatur a peccato mortali: ſicut nec
a dei cōtemptu. Nam ad hoc ꝙ aliquis peccet mortaliter/
ſaltem non ex habitu: requiritur ꝙ ſuum peccatum plene
ſit voluntariū/ directe vel interpretatiue: qđ dicitur ꝓpter

iſtum qui cū deliberare poſſet: deliberare cōtēnit. Si ex tali
contemptu deliberationis ex ſurreptione piurat: videtur
multis ꝙ talis nō eſt excuſandus a peccato mortali. Non
autē ſic ꝑ omnia de iſto qui deliberare omittit: nō ex cōtē-
ptu/ ſed ex negligētia. Si autē nō aduertat aliq̄s ſe iurare
falſum nec falſum eſſe qđ aſſerit: tunc nō videtur habere in
tentionem iurādi niſi ex habitu male introducto forte iura
ret: ideo a crimine piurij excuſatur. Sicut cū quis iurat in
cōmuni ſermone/ nō aduertēs quē inuocet/et ad quid/ ſꝫ ex
quadā cōſuetudine mala/ aut alia ſurreptione mala iurat/
tunc nō peccat mortaliter: ſed appropinquat ad mortale.
❡Quarto piurat quis ioco falſuꝫ ſciēter cōfirmādo/ ⁊ mor E
taliter peccat. Un̄ dicit ſanctꝰ tho. vbi prius: ꝙ ille ꝗ ioco-
ſe periurat nō euitat diuinā irreuerentiā: ſed quo ad aliq̄d
adauget eā: magnū em̄ eſt/ et maior irreuerētia dei/ cū ioco
aſſumitur teſtimoniū falſitatis ꝙ̄ ex aliqua neceſſitate ho-
minis. Et ſicut homo nō euitat diuinā irreuerentiā/ ſic nec
peccatū mortale. ❡Quinto piurat ⁊ peccat mortaliter qui F
iurat aliquid verū/ quod tn̄ credit falſum: qꝛ iurando men
titur: et fallere intendit mediāte iuramēto: ⁊ intendit illud
qđ credit falſum cōfirmare mediante iuramento/ et ꝑ teſti
monium diuinū. Exempli gratia. mercator habet duo do-
lia vini ad vendendū: in vno ſcit corruptū vinū eſſe/ in alio
ſanum/ ſed a caſu tranſponuntur iſta dolia: ſi igitur mer-
cator intendit ambo in equali ꝑcio vendere/ ⁊ ex errore iu
rat ꝙ in a. dolio ſit ſanum vinum/ in quo in veritate ita eſt:
ſed mercator putat ſolum ſanum vinum eſſe in b. dolio: ve
rum iurādo periurus eſt: quia mentitur/ ⁊ cōtra cor loqui-
tur. Sexto piurat qui dubitat an ſit verū qđ iurat/ ⁊ tn̄ dicit
ſe ſcire ꝙ verū ſit. Et ſi hoc ex deliberatione ⁊ ex ꝓpoſito fa
cit/ eſt mortale pctm̄: ⁊ maius ſi eſt ſolēniſatū. Rō eſt: qꝛ ta-
lis iurat ſe ſcire certū eſſe ſermonē ſic eſſe/ et hoc eſt mēda-
ciū: qꝛ nō ſcit eſſe/ ſꝫ dubitat: eſt ergo mēdaciū iuramēto fir
matū. Scita igr̄ ꝓ ſcitis pōt ꝗs iurare. Credita ſolū ꝓ cre-
ditis/ ⁊ dubia ꝓ dubijs dꝫ ꝗs iurare: vl' tacere. Septīo piu-
rat ille qui falſum iurat qđ credit eſſe verum: licet non
tam grauiter peccet ſicut quintus: cum ille non intendat
fallere ſicut quintus/ nec intendat mendoſe per nomen dei
teſtimonium eius inducere: nō tn̄ eſt a peccato immunis.
Quia vt dicit Bonauē. ſuper. iij. diſt. xxxix. Quāuis talis
non contēnat veritatem ex certa ſcientia/ adducendo eam
in teſtimonium faſitatis: cōtēnit tamē ex ipſa temeritate.
Adeo em̄ nomē dī terribile eſt ⁊ venerabile: ꝙ nullꝰ dꝫ ipm̄
in teſtē aſſumere: niſi nouerit ꝗd loquat̄ ⁊ ſit certꝰ de ꝟitate
dicti ſui. Nā ignorātia nō excuſat in toto a tali iuramēto.

G ❡Octauo piurat quis qui iurat falſum deliberãs de dicto
ſed nõ de iuramẽto. Et ſic forte poteſt cõtingere ꝙ homo ꝑ-
iuret ſine peccato mortali: tamen ad min⁹ eſt veniale groſ
ſum ⁊ periculoſum: ⁊ multũ appropinquat ad mortale pec
catũ. Nono contingit aliquem iurare qui nec deliberat de
dicto/nec de iuramento: ſed totũ ꝓfert ex quadã ſurreptio-
ne: nõ ex conſuetudine vel habitu: ſiue quando iurat in cõ-
muni ſermone: non attendẽs quẽ inuocat ⁊ ad qd: ſed ex q̃
dam ſurreptione iurat: ⁊ tũc ſic non peccat mortaliter: ſed
venialiter: minus tamen q̃ ille q̃ deliberat de dicto / nõ de
iuramento. Quod eñ ex ſurreptione ꝓcedit: pfecte volunta
rium nõ eſt. Ad hoc aũt ꝙ quis peccet mortaliter reqritur
ꝙ ſuum peccatũ ſit plene volũtariũ directe vel interpreta-
H tiue/quod addit vt in tertio patuit. ❡Quante vero graui-
tatis ſit periuriũ quo ad tertiũ: ptz p ſanctũ Tho. vbi ꝑus.
⁊ quotlibet. j. q. ix. arti. ij. ex quinqꝫ. Tũ qꝛ in ſe graui⁹ eſt q̃
homicidiũ ſm Tho. Tum qꝛ diuini nominis eſt quedã ab-
negatio. Tum quia eſt dei in ſuo nomine infamatio. Tum
qꝛ ab eccleſia grauiter punitur. Tũ etiam qꝛ a gentibus hor
rendũ cẽſetur. Omnia preter quartum patẽt per Thom̃. in
quotli. vbi prius. Ubi ſic dicit. Apoſtolus dicit ad hebre. vj
homines per maiores ſui iurant ⁊ omnis cõtrouerſie eoꝝ
finis ad cõfirmationẽ eſt iuramentũ. Fruſtra aũt in cauſa
homicidij cõtrouerſie finis eſſet iuramentum: ſi homicidiũ
graui⁹ eſſet q̃ periuriũ: preſumeret eñ ꝙ qui maiorẽ cul-
pam homicidij cõmiſit non vereret minorem periurij incur
rere. Unde ex hoc ipõ ꝙ in cauſa cuiuſlibet peccati defer-
tur iuramento: manifeſte oſtenditur ꝙ periuriũ pro maxi-
mo peccato debet haberi. Nec immerito: qꝛ periurare no-
men dei videtur quedam diuini nominis denegatio. Unde
ſm locum poſt idolatriam/peccatũ piurij tenet/vt ex ordi-
ne preceptorum patet. Sed ⁊ apud gentiles iuſiurandum
erat honoratiſſimum/vt dicitur in principio methã. Item
ſm Bern̄. Nec deus/nec homo poteſt diſpenſare in p̃ceptis
prime tabule: ſed periuriũ eſt contra preceptum p̃me tabu
le: homicidiũ aũt contra preceptum ſecunde tabule. Nõ oc
cides: cum quo deus vel homo poteſt diſpenſare/ergo piu-
riũ eſt graui⁹ homicidio. Itẽ piuriũ ex obiecto eſt peccatũ
in deũ: homicidiũ ex obiecto ĩ ꝓximũ: ſꝫ ex obiecto attendit̃
grauitas pcti p̃ncipaliter. ergo ⁊c. ꝙ aũt homicidiũ graui⁹
punitur in eccleſia ratio eſt: qꝛ graui⁹ nocumentũ interdũ
hoĩbus imminet/etiã ex minori culpa. ſm iudiciũ tñ dei ma
ius peccatũ graui⁹ punitur. Hec Tho. Richar. tenet ꝙ ho-
micidiũ ſit graui⁹ periurio: qꝛ cõtra charitatẽ qua ꝓximus
eſt diligẽd⁹. Periuriũ vero eſt cõtra virtutẽ latrie: piurus

eñ iurat veꝝ: quod falſum eſt. Quartum ꝙ eccleſia graui
ter puniat piuriũ patet qꝛ periurus debet agere penitenti
am. vij. annis. xxij. q. j. predicandũ. Et hoſtieñ. dicit lib. ij.
ꝙ periur⁹ quantũcunqꝫ agat penitentiam teſtificari nõ po
teſt: q̃uis alij penitẽtes lꝫ fuerint crimĩoſi poſſint teſtifi
cari: intellige qñ ſemel ↄtra piurium ꝓbatum eſt. Ratio di
cti eſt: qꝛ alias nimis facile piurium fieret. Et qꝛ ipm̃ iura
mentum eſt de ſe ſubſtantia teſtimonij: infamis eſt piurus
iuramento ꝓmiſſorio quãdo piurat ſolenniter ⁊ ⁊ qñ ꝓ tali
piurio fertur contra eum ſententia diffinitiua in cauſa ac-
cuſationis ⁊c. ❡Ad deteſtationem piurij faciũt quattuor I
alia. Primo ꝙ peior eſt quodammodo diabolo. qꝛ demon
res ſacras timet ⁊ quaſi veretur. demones eñ credũt ⁊ cõ-
tremiſcunt. Jacobi. ij. ⁊ Philippẽ. ij. In nomine ieſu omne
genu flectatur celeſtiũ/terreſtriũ/⁊ infernoꝝ. Periurus ve
ro nomen dei ſacratiſſimum non reueret. Secũdo piurans
fur ⁊ ſacrilegus eſſe videtur. Sacrilegus eñ eſt qui rem ſa
cram furatur inuito dño. ſic periurans ꝓhibente deo: non
aſſumes nomen dei tui inuanũ: ⁊ ſacrilegium quodãmo-
do cõmittit. Tertio periurus quaſi falſarius eſt. ſi quis ſi-
gillũ alicui⁹ dñi ad confirmandũ aliquã veritatem ſibi com
miſſam inferret ad aliquod cõfirmandũ falſum: ipſe falſari
us iudicaretur. Et ſi hoc faceret de ſigillo pape: de facto eſ
ſet excommunicatus. Sic cum deus ꝑmiſerit hominibus
vt aſſumant nomen ſuum ad confirmationem veritatis: ſi
vtantur nomine eius ad confirmationem falſitatis/ falſa-
rij ſunt quo ad deum/⁊ excommunicati illa excommunica
tione qua dicit apoſtolus. j. Corinthio. decimoſexto. Si
quis nõ amat dñm ieſum xp̃m anathema ſit. Quarto qui
illicite iurat quaſi laqueũ ad collũ ſuũ ponit. ſm illud Pro
uerb. vj. Illaqueatus es verbis oris tui: ⁊ captus ꝓprijs
ſermonibus. Juramentum aũt tranſgrediens quaſi ſe pro-
prijs manibus in aĩa iugulat. Propter hec picula dicit ſcri
ptura. eccꝉ. xxiij. Uir multum iurans/replebitur iniquitate
⁊ non diſcedet a domo eius plaga. ⁊ p̃s. Quis aſcendet in ps. xxiij.
montẽ dñi. id eſt in celũ. Et ſequitur Qui nõ iurauit in do-
lo ꝓximo ſuo. Ergo a ſenſu ↄtrario: doloſe iurãs nõ aſcẽdet
ſꝫ deſcẽdet in infernũ. Et Eccle. xxiij. Jurationi nõ aſſueſcat
os tuum. multi eñ ſunt caſus in illa. ❡Remedia ergo con- K
tra periuriũ quiſqꝫ ſibi debet adhibere: preſertim aſſuetus
periurare. Primo vt non diffidat quin cum proprio conatu
⁊ dei gratia hoc viciũ poſſit eradicare. Exẽplũ: noui militẽ
in periurijs aſſuetiſſimum: tandẽ compunctũ per ſermões/
qui cum dediſcere non valeret periuria: tande ſibi inflixit
totiens a carnibus vna die abſtinere/quotiens periurium

facerét:⁊ fecit:licet in curia foret magni principis ⁊ plene
ſanatus eſt.Audiui de quodam alio/qui quotiens iurauit
guttā ſui ſanguinis per pūcturam de corpore extorſit.Pōt
quis totiens quotiens iurat/ſi diues eſt/denariū in elemo
ſinam dare:alias nō dandū.vel ſi pauper eſt/aliquid ora=
re.Secundo debet quilibet in animo ſtatuere potius velle
emolumento corporali carere ꝙ in conſuetudine periurij
pſeuerare.ſm illud chriſti Math.xvj.Quid ꝓderit homini
ſi vniuerſum mūdum lucret:anime vero ſue detrimentum
patiatur.⁊ ſic tandem habitū malū deponet:⁊ lucrum tem=
porale habere poterit.Exemplū ceſarij in dialogo.Duo co
lonienſes mercatores ad quendam cōfeſſorē venerūt de ha
bitu periurandi conquerentes/quibus perſuaſit:vt p annū
venderent ſine iuramento:fecerūt.⁊ anno euoluto ad cōfeſ
ſorem redeūtes:ſe dixerūt valde depaupatos eo ꝙ ſine iu=
ramento nullus eis credere vellet:quibus confeſſor ſecun=
do perſuaſit demonis illud eſſe negociū / nec curandū: ſed
ſecūdo anno ceptū continuare.quod cū facerent: maiorem
fidem homines in ipſis ſine iuramentis habentes ꝙ antea
eos multum ditauerunt.Tertio inſpicienda ſunt teſtimo=
nia paganorum/iuramēta in maxima reuerentia habētiū:
⁊ ſine iuramento verba eoꝝ tam firma tenuiſſe:vt eis cre=
deretur.Exēplū.ſ.Metha.vtſ.Item in vitis phorū Solon
phs ait.Ne metiaris ꝓbitatē iureiurando certiorem habe
ri.Cuius enim dictū non habet ſine iureiurando pondus:
eius quoqꝫ iuſiurandum vile eſt.Item ibidem xenocrates
phs platonis diſcipulus fuit.qui/vt ait valeriꝰ:tantam au
ctoritatem ſue ſapientie attulerat: vt cū de re aliqua teſti=
moniū coactus a iudice diceret ⁊ ad aram acceſſiſſet vt iu
raret omnia ſe vere retuliſſe:ꝓhibitus eſt a ſenatu iurare.
Quarto pre omnibus conſideret quiſqꝫ mala prenotata ip=
ſius periurij.Quinto oret deū vt hoc viciū euadat.

¶Capitulum tertium precepti ſecundi quomo
do iuramentū fit multipliciter.

COntra hoc preceptum faciunt ſecūdo incau
te iurantes.¶Ubi videndum erit:an/ ⁊ qñ/
A ⁊ ꝗtum incautum iuramentū liget.Fit autē
incautū iuramētū ꝗntupliciter.Primo quan
do irreuerēter fit iuramentū/vel leuiter:vel
ſine cauſa rationabili.qz tunc comes iudicij
ſeu diſcretiōis offenditur.⁊ etiā ſi verū ſit ⁊ licituꝫ pro quo
iuratur.Secūdo fit incautū iuramentū qñ ꝗs indeliberate
iurat ex impetu:ſic ꝙ ſi plene deliberaſſet illud nō iuraſſet
Et tūc ſm Guil.quis ſeruare teneṫ: ſi licitū eſt quod iura=

uit.Sufficit eñ ad hoc ꝙ ſit obligatus : ꝙ intenderit deuꝫ
inducere teſtem illiꝰ rei quā dixit.Itē ſi homo ꝓpter omiſ=
ſionem deliberationis ſufficientis/aut vndecunqꝫ/iurat ꝓ=
miſſione aliquid ſibi impoſſibile:tunc deeſt iudiciū/ ⁊ eſt il=
licitum:⁊ ſic iurans peccat.immo ſi illud quod iurat credit
ſibi poſſibile fore/cū tamē ſit impoſſibile : non excuſatur a
peccato totaliter.quia propter reuerentiā diuini teſtimo=
nij:nō deberet iuramentum adhiberi niſi in re in qua fir=
miter certꝰ eſſet.Uñ ibi deficit iudiciū diſcretionis/ niſi for
te qđ erat ei poſſibile quādo iurauit reddatur ei poſtea im
poſſibile.puta ſi quis iurat pecuniam ſe ſolutuꝝ que poſt=
ea ei vi vel furto ſubtrahitur.Tūc videṫ excuſari a facien=
do quod iurauit/licet teneaṫ facere quantū in ſe eſt vt ſol
uat ⁊ impleat qđ ꝓmiſit . Itē ſepiſſime incaute contra pre
ceptū ſecundū faciunt ꝗ cauſa lucri de facili iurant:vt oēs
vendētes ⁊ emētes.tales ſepiſſime falſum iurant:⁊ ſic piu
riū incurrūt.⁊ mortale peccatū.Qđ maius erit ſi in dānum
ꝓximi ſic iurāt . ⁊ qñqꝫ ꝓ parua re ſe nō remiſſius dare iu=
rant.Item ſepiſſime contra hoc ſecundū p̄ceptum incaute
iurāt:⁊ peccāt ꝗ abſorpti paſſione ire aut ex ebrietate/ aut
in ludis etiam ꝓhibitis vt taxilloꝝ/enormiter aliqñ falſa
aliqñ inhoneſta vel etiam iniuſta ⁊ de ſe peccata/in tali di
ſpoſitione iurant:qz volūtas tūc vehemēs eſt ad velle iu=
rare:⁊ paſſio rationem abſorbet:vt nō poſſit ꝓ tunc delibe
rare de his que iuranṫ.Ideo contra hoc p̄ceptum ſepiſſime
peccāt ex ꝑuerſa conſuetudine/⁊ falſum iurant ⁊ ꝑiurant
etiam ex lubrico lingue.⁊ ſi aliqñ nō perierant:id eſt falſe
iurāt:tñ ſemper peccant.qz leuiter ſine cauſa:⁊ irreuerēter
iurant. ¶Tertio incautum iuramentū fit ratione eius qđ B
iuraṫ.Nam ſm Tho. Ricar . ⁊ cōmuniter oēs theologos ⁊
iuriſtas.Sic incaute iurat ꝗs qñcunqꝫ iurat aliquid quod
derogat charitatis actui.Et poteſt fieri in ꝗnqꝫ caſibꝰ.Pri=
mo cū quis iurat facere vel omittere qđ alias eſſet morta
le peccatum.vt ꝙ aliquē ꝓpria auctoritate grauiter velit
ledere/vel inimicitiā ad eū gerere cū rancore . in quo caſu
peccat ꝑiurādo.⁊ peccat iuramētū implēdo ſicut ⁊ in ſcđo
caſu ꝗ ſequiṫ.Exemplū de dauid ꝗ iurauit temerarie velle
Nabal occidere:ſed retractauit bene vt dicit Ambro. lib.
de officijs. Secūdo qñ ꝗs iurat aliqđ facere vel omittere:
qđ aľs eſſet veniale ſolū.vt qđ velit mētiri officioſe/ioco ſe/
vel ſimile.Tertio cū iuratur aliquod indifferēs:qđ ex circū
ſtātia effici poſſet veniale vel mortale.vt cū iuraṫ aliquid
qđ vergit ī deteriorē exitū ꝓpter aliqđ qđ de nouo emergit
qđ fuit imp̄meditatū.Sicut ptꝫ in iuramento herodis ꝗ iu
rauit puelle ſaltāti ſe datuꝝ quod petiſſet.hoc eñ iuramē= Math.xiiij.

tum poterat a principio eſſe licitū intellecta debita condi
tione/ſcꝫ ſi peteret quod dare liceret ⁊ deceret. Sed imple-
tio iuramenti fuit illicita. vt dicit beat⁹ ambro. lib. j. de offi
ciis. Quarto cum iuratur aliquid qđ eſt contra conſilium
euāgelicū vel notabilis boni impeditiuū. Sicut cū aliquis
iurat ſe non intraturum religionem. vel ꝙ non fiat cleric⁹.
aut ꝙ non accipiet ꝑlationem in caſu quo expedit eū acci-
pere. ⁊ in hoc caſu peccat q̄dem iurando dicit tho. q2 peie-
rat/⁊ eſt graue pctm̄. ⁊ non tenetur ſeruare iuramentū. Po
nit em̄ obicem ſpūiſancto: ſed multo meli⁹ facit non implen
do hmōi iuramentū. Similiter q̄ iuraret ſe non continentē
permanſurꝫ cum extra matrimoniū eſſet. Vñ pe. de pal. ſup
iiij. di. xxxix. dicit: qñ aliqs ꝓmiſit nec mortale/ nec veniale/
nec aliquod bonū: ſed puram ꝑuationem melioris boni/ vt
ſi aliquis iurat ſe non intraturum religionem/ aut non ſer
uaturꝫ virginitatem/vel non facturꝫ bonū alicui niſi inquā
tum charitas vel preceptum coget/ talis peccat. Juramen
tum enim debet cadere ſuper materiam debitam/ et ſuper
bonum ex ſe ⁊ formaliter. ⁊ tunc licet priuet maius bonū:
valet tamen. vt iurante aliquo ſe velle contrahere cuꝫ ali-
qua matrimoniū. qñ aūt nullū bonuꝫ iurat ſed ſolum malū
cuiuſmodi eſt pura ꝑuatio melioris boni: non valet. ſed pec
C cat qs in iurando ⁊ obligat ad culpam. ¶ Quinto qñ qs iu-
rat qđ eſt maioris boni impeditiuū: vel cum iurat id face-
re quod melius eſſet non facere q̄ facere vel iurat nō face
re id qđ melius eſſet facere q̄ non facere. Exemplū quādo
iurat qs ſe non ieiunaturꝫ vel nō velle eſſe iuſtum in iudicio
vel non accōmodare pecuniam: vel nō intrare domū ſocra
tis: vel non vendere rem ſuam ꝓ minori precio: vel non co
medere ſecum vel nolle retinere famulum quē melius eſſet
retinere: vel non loqui ꝓximo/ vel non facere ei conſolatio
neꝫ: q̄ om̄ia melius eſſet facere q̄ omittere. ⁊ ſic de ſimilib⁹.
Talis non eſt obligatus ad ſeruandum qđ iurauit. Et pro
bantur oīa quinqꝫ ꝑ yſido. in ſinonimis li. ij. dicētem. ⁊ alle-
gat magiſtrum di. xxviij. tertij. dicentem. In malis ꝓmiſ-
ſis reſcinde fidem: in turpi voto muta decretum. Et tho. aſſi
gnat rōnem. Quia ꝑ ſe mala ⁊ maioris boni impeditiua ſub
iuramento cadere non poſſunt. Et ſm̄ bernar. Quod ꝓ cha
ritate inſtitutū eſt: contra charitatem militare non debet.
Et tñ ſicut Ricar. dicit. ⁊ Guiller. ꝓpter reuerentiam ſacra
menti diuini nomīs inuocati: ⁊ ad punitionem temeritatis
ſic iurantium: ⁊ ꝓpter irreuerentiam eorꝫ qui ꝑſunt: ⁊ ad tu
te ambulandum: non debet qs auctoritate propria venire
contra quodlibet iuramentū incautum. ſed ꝓ aliquib⁹ de-
bet recurrere ad aliquem ſupiorem ſuum q̄ a tali iuramen

to debet abſoluere ipm̄. vel declarare eum non fore obliga
tum. maxīe quando poteſt oriri dubium/ vtrū obſuatio ver
gat in peiorem exitum q̄ non obſuatio. Tñ cōtra tria ꝑma
quando manifeſta ſunt: ꝓpria auctoritate cōtrauenire po-
teſt. Contra qđlibet vero iuramentū qđ reſpicit rei verita
tem: ⁊ derogat charitati/ vel eius ꝑfectioni/ vel diſponenti-
bus ad eā: poteſt homo venire ꝓpria auctoritate in caſu ne
ceſſitatis. hec ſententialiter Ricar. Durand⁹ dicit. Si iura
mentum eſſet incautū ex eo ꝙ iurans non ſufficienter deli
berauerit: vel illud qđ ꝓmittebat erat res indifferens ſeu
parum valens. vel plus nocens vouenti q̄ expediens: vel
ſicut poſſunt alie circunſtantie inueniri circa iuramentum
que reddunt ipſuꝫ incautum: non eſt tutum ꝙ tale iuramen
tum intermittatur ſine auctoritate ſuperioris potentis in
D talibus diſpenſare. ¶ Quarto principaliter iuramētuꝫ in-
cautum fit interdum a coactis/ ⁊ per metum: vbi ſunt plu-
res caſus: ꝑrim⁹ Quid de eo q̄ compulſus per metum iura
uit ſe aliquid facturꝫ vl' daturꝫ: Rñ. durā. di. xxxviij. ⁊. xxxix.
circa tertiū Juramentū ꝓmiſſoriuꝫ aut eſt coactum ꝑ metū
q̄ cadit in conſtantem virum: aut ꝑ metum qui non cadit in
conſtantem virū. Si primo mō: ſic non eſt obligatoriū in fo-
ro contentioſo. q2 cogenti non competit actio contra coa-
ctum/ vt obſeruet iuramentum. Quantū vero ad forum con
ſcientie tale iuramentū eſt obligatorium: ſi illud qđ ꝓmitti
tur eſt licitū: ⁊ ſi iurans conſenſit in ꝓmiſſum quantūcunqꝫ
fuerit ꝑ metum iuſtū coactus. Unde ſi qs non implet qđ co
actus iurauit iuramento ꝓmiſſorio: peierat ⁊ peccat mor-
taliter. niſi talis ſic coact⁹ ꝑ metū cadentē in cōſtantē virū
fuerit ꝑ habentē poteſtatem ab obligatione abſolut⁹: quia
ꝓ nullo temporali debet homo facere aliquaꝫ irreuerentiā
deo. Sed hoc fieret niſi impleretur ꝓmiſſum. Nihilomin⁹
talis habet remedium: ⁊ poteſt repetere in iudicio qđ coa-
ctus iurauit ⁊ ſoluit. poteſt etiam petere ab epiſcopo vt co
gat illum abſoluere ipꝫ a iuramento. Si nō poterit ad hoc
induci: ſoluat ⁊ repetat. quia licꝫ iurauerit ſoluere: non ta-
men aliquo modo iurauit nō repetere. Q' ſi iurauerit etiaꝫ
non repetere: tunc denunciet eccl'ie ſm̄ formam euangeli-
cam. Si peccauerit in te frater tuus: vt eccl'a illum compel
lat ad penitentiam/ in qua veniet abſolutio iuramenti vel
reſtitutio male acquiſiti/ vel accepti. Iteꝫ poteſt iudici de-
nunciare. ⁊ ille ex officio teneatur alium cōpellere ad reſti
tuendū. Si vero iurauit nō denunciare iudici: tale iuramen
tū eſt illicitū nec obligat: ⁊ ideo nō obſeruandū/ cum vergat
in deteriorem exitum. vtpote exiſtens contra iuſtitiam et
contra vtilitatem publicam. Et preſertim hoc poteſt denū-

ciare dummodo hoc faciat principaliter intentione ſalutis
eterne. Si vero iuramentū ꝓmiſſoꝛium ſit coactum ꝑ metū
qui non cadit in conſtantem virum : tunc iuramentum eſt
obligatoꝛium in foꝛo cōſcientie/ foꝛtioꝛi ratione ꝙ̄ ſit iura=
mentum coactum ꝑ metum cadentem in conſtantem viruꝫ
ꝛ iterum in foꝛo contentioſo. qꝛ ſm̄ iura talis metus nō iu=
dicatur ſufficiens ad aliquid cū iuramento pꝛomittendum
Et ſic apparet quid ſit dicendum de coactione ad pꝛomiſſo
riū iuramentum. Augu. in ſermone de periurio ſic dicit.. Si
q̄s coactus ꝓ vita redimenda vel qualibet cauſa/ vel neceſ
ſitate periurat: qꝛ plus coꝛpꝰ ꝙ̄ animā dilexit/ tres quadra
geſimas peniteat. alij iudicant tres annos/ vnum in paneꝛ
aqua. Ex quo ſequitur ꝙ ille qui non intenderet ſoluere qđ
coactus ꝓmitteret cum ſcienter falſum iuraret: teneretur
ad penitentiam illam de rigoꝛe. Sed de aſſertoꝛio ſeu ꝓba
toꝛio iuramento eſt ſecundus caſus. Ubi dicendū ꝙ quicun
ꝗ faceret iuramentū aſſertoꝛium iurando falſum incaute:
ſic peccaret iurando ꝛ ꝑiurium incurreret/ ꝛ ad hoc facien
dum nullus cogi poteſt. Si tamen q̄s oppoſitum faceret ex
metu : tunc coactio excuſaret a tanto : ſed non a toto. qꝛ ad
peccandum nulla coactio fieri poteſt ſufficiens libero arbi
trio. Nā omne malū pene ſuſtinendum foꝛet a quolibet anꝫ
ꝙ̄ minimo peccato peccare deberet. Eſt em̄ minimū pecca=
tum maius omni malo pene preciſe. Unde quando ſeruꝰ iu=
rat aliquod falſum vel illicitum dn̄o cogente: ambo ſunt ꝑ=
iuri. Nolite ait chꝛiſtus timere illos qui occidunt coꝛpus.
E ¶ Utrum vero iſte peccet qui inducit hominem ad iurandū
quem ꝓbabiliter credit ꝑiuraturū qui eſt tertius caſus/ vel
ſcit ꝑiuraturuꝫ: vel ſic recipit ab eo iuramentū? Rn̄. ſm̄ tho.
bonaueñ. ꝛ ricar. Inducens aliū ad iurandū: aut hoc facit
ſicut ꝑſona publica ꝛ ſm̄ oꝛdinē iuris: aut hoc facit non tan
ꝙ̄ ꝑſona publica: ſed ꝑuata. Pꝛimo mō ſi q̄s inducit aliū
etiam ꝑcipiendo ad iurandū/ ꝗuis credat eū iuraturuꝫ fal=
ſum: non peccat. qꝛ facit illud quod ex officio tenetur face=
re. vnde non tam dici debet illum ad iurāduꝫ compellere
ꝙ̄ pars aduerſa que hoc petit a iudice. Si autem iſte q̄ in=
ducit ad iuranduꝫ ſit ꝑuata ꝑſona aut publica: non tamē
hoc faciens vt perſona publica puta contra oꝛdinem iuris
peccat moꝛtaliter. quia talis eſt ſcienter pꝛoximo ſuo cau=
ſa peccati moꝛtalis. ꝛ ſic ſpiritualiter homicidia ꝓpꝛiā ani
mam ꝛ alterius necans cui gladium peierandi tradit. Exē
plū refert aug. in ſermone quodā ꝙ quidā fidelis innocens
rem accōmodauit cuidā: quaꝫ ille reddere negauit. Cōpul
ſus ergo ꝑ accōmodantem iurare/ peierauit: ꝛ alter reꝫ ꝑdi
dit. Cur rapto in nocte ipſa iudex ait. Cur ꝓuocaſti homi

nem iurare quem ſciebas falſum iurare? Ille reſpondit. qꝛ
rem meam negauit. Et iudex. Melius erat vt rem tuā per=
deres: ꝙ̄ vt aīam eius periurio perimeres. Pꝛoſtratus igi
tur/ tam grauiter ceſus eſt: vt in doꝛſo vigilātis plagarū ve=
ſtigia appareret: ſꝫ indultū eſt ei poſtꝙ̄ emēdatꝰ eſt. Ideo
idem Augu. in ſermone de decollatione ſancti Iohānis ba
ptiſte. Ille qui hoīem ꝓuocat ad iurationē ꝛ ſcit euꝫ falſuꝫ
iuraturum: vincit homicidā: qꝛ homicida coꝛpus occiſurꝰ
eſt: ille aīam. immo duas animas. Iteꝫ talis qui aliū peie=
rare ꝓcurat: debet penitere. xl. dies in pane ꝛ aqua: ꝛ. vij.
annos ſequētes/ ꝛ nūꝙ̄ debet eſſe ſine penitētia. xxij. q. v. ſi
quis ſe. Quinto principaliter iuramentū incautū fit a dolo
ſis: de quo dicit Tho. in ſumma ſic. ar. vij. ꝛ in ſcripto ꝙ iu=
rans ſimpliciter ſine dolo in foꝛo cōſcientie nō tenetur: ni=
ſi ſm̄ ſuaꝫ intentionē. In foꝛo autē contētioſo obligatur: ſe
cundum ꝙ verba cōmuniter ſolent accipi. Si auteꝫ doloſe
iurat: ſeruari debet ſm̄ ſanū intellectuꝫ illius cui iurat. Et
licet ratione iuramenti nō obligetur niſi ſm̄ ſuam intētio=
nem: tamē tenet ad hoc/ vt aliꝰ ex tali dolo nō ledatur. Et
hoc fit quādo ſm̄ intentionē recipientis impletur. ¶ Dubi F
tatur circa predicta pꝛimo vtrū in iuramētis poſſit diſpen
ſari: ꝛ per quē? Rn̄. Tho. ſecūda ſecūde. q. lxxxix. In iuramē
tis pꝛomiſſoꝛijs diſpenſari poteſt/ ſicut ꝛ in votis: qꝛ in ali
quo caſu poteſt eſſe illicitū vel nociuum iuramentū ſiue id
quod iurat: ꝛ per conſequēs non eſt debita materia iura=
menti. Et ideo notandū ꝙ illud qđ cadit ſub iuramēto pꝛo
miſſoꝛio: aliquādo eſt manifeſte repugnans iuſticie: vt pu=
ta quia eſt peccatum vel maioꝛis boni impeditiuuꝫ: vt ne
intret religionem: ꝛ tale iuramentū diſpenſatione nō indi=
get. Quādoꝗ autē aliquid iuramento pꝛomittit: de quo du
biū eſt vtrū ſit licitū vel illicitum: pꝛoficuuꝫ vel nociuū: aut
ſimpliciter aut in aliquo caſu: ꝛ in hoc poteſt quilibet ep̄s
diſpēſare. Quādoꝗ vero ꝓmittit aliq̄d ſub iuramēto quod
eſt manifeſte licitū ꝛ vtile. Et in tali iuramēto nō videt ha
bere locū diſpenſatio vel cōmutatio: niſi aliq̄d meliꝰ occur
rat faciēdū ad cōem vtilitatē qđ maxīe videt ꝑtinere ad po
teſtatē pape: q̄ habet curā vniuerſalis eccl̄ie: vel etiā abſo
luta relaxatio. Nā ad vnūquēꝗ ꝑtinet irritare iuramētuꝫ
qđ a ſibi ſubditis factū eſt/ circa ea q̄ ſubdunt eiꝰ poteſtati
Sicut pater pōt irritare iuramentū puelle: vel vir vxoꝛis.
Nume. xxx. Durā. dicit vtſ. ¶ Dubitat ſcđo an iurās poſſit
licite obtinere dilationē vel abſolutionē ab eo cui iurauit
Rn̄. ſm̄ Tho. vbi priꝰ: ꝛ Ray. Si iuramētū factū eſt i fauorē
dei: ꝛ ꝑ illud hō itēdebat ſe obligare deo/ vel cultui dei/ vel
ad pietatis opꝰ: tūc nō pōt abſolui ab homīe : niſi ꝑ cōmu=

tationem in melius:vt dicetur devoto:vt ꝙ velit intrare re
ligionē cum ſocio:ire ad ſanctū Jacobū cum ſocio: ire con
tra infideles cū eo:⁊ ſic de dicendo pſalteriū ſimul/ tunc nō
pōt abſoluere aliū inquātū concernit dei fauorē/vel pieta
tis opus:ſed bene inquātum aliū tāgit.Unde quaſi duo iu=
ramenta ſunt ire ad ſanctū Jacobum:⁊hoc alter nō poteſt
relaxare:⁊ cū ſocio ire:qđ ſocius poteſt relaxare. Si vero
ſit in fauorē hominis iuramentū alteri:ſi ille ſpōte abſol=
uerit:poſtea nō tenetur:⁊ idē de dilatione. Et etiā ſi non in
tendebat ſe obligare deo ſed tm̄ hoī:nihilominus nō poteſt
abſolui ab hoīe quādo iuraret ſe aliquid facturū in fauo=
rem dei. Sicut ſi iuraſſem tibi ꝙ darē Titio.x.florenos in
fauorē ipſius Titij.nō poſſes mihi remittere huiuſmodi iu
ramentū.Thomas addit prefatis:niſi forte ſit interpoſita
conditio/ſcilicet ſi videbitur illi cui promittit/vel aliqđ ta
h le.¶Dubitatur tertio:qn̄ ille qui audit aliquē alium iura
re falſum:⁊ ipſe ſcit ⁊ tacet:an teneatur hoc manifeſtare?
Hec queſtio mouetur ideo qꝛ dicitur Leui.v.Anima q̄ au=
dierit vocē iurantis falſum/teſtiſq; fuerit:quod aut ipſe vi
dit aut conſcius eſt/niſi indicauerit:portabit iniquitatem
ſuā.Dicit tamē Tho.in ſumma ſua.⁊ Ray.ꝙ ex quo Moy=
ſes in predicta auctoritate nō expreſſit/cui hoc eſſet indi=
candum:ſufficit iſti vt ſe ab hoc pcti vinculo abſoluat:ſi in
dicet talibus qui magis poſſent prodeſſe q̄ obeſſe periuro
ſiue eū corrigēdo/ſiue deū pro eo placādo:vtputa ſacerdo=
tes vel honeſti ⁊ diſcreti patres.Et ad hanc denūciationē
de talibus perſonis faciendā tenetur quilibet quotienſcun=
q; viderit aliquē vicinū precipitio/id eſt peccato committē
do.Sic ſoluit queſtionem iſtam Auguſt.lib.queſtio. ſuper
Leui.xxij.q.v.hic videtur.

¶Cap.iiij.de blaſphemis iurantibus illicite per creaturas:⁊ adiurantibus illicite.

COntra ſcđm preceptū. Nō aſſumes ⁊c.peccant
adhuc tria genera peccatorū.Primi ſunt blaſ
phemi.Secūdi ſunt adiurātes illicite. Tertij
ſunt per creaturas illicite iurātes:de quibus
A eſt dicendū per ordinē.¶Circa primū notan
dum ſm̄ Tho.ij.ij.q.xiij. ꝙ blaſphemare eſt
bonitati ⁊ excellētie precipue diuine derogare ſeu cōuicia
ri.Dicitur bonitati.qꝛ deus omnimode bonus eſt ⁊ excel=
lens.Dicitur precipue diuine.qꝛ blaſphemia committi po
teſt in ſanctos ⁊ diuina.Sicut eñ deus in ſanctis ſuis lau
datur/inquantū laudantur opera que deus in ſanctis ſuis
efficit:ita etiam blaſphemia que ſit in ſanctos ex conſequē
B ti in deum redundat.¶Dicitur derogare.Ubi notandum

ꝙ ſunt tres quodāmodo ſpecies huius peccati blaſphemie/
⁊ ſemper deo derogatur.Una eſt cū attribuitur deo qđ ei nō
conuenit.vt cum aliqui dicūt quādo ipſi puniūtur in ſe vel
in ſuis/⁊ alij peccatores nō puniūtur taliter.Ecce deꝰ eſt in=
iuſtus.Similiter maledicētes deo vt luſores/et imprecātes
que non poſſunt deo ineſſe.Sicut qui vellēt deum nō eſſe iu
ſtum vt peccata eorū non puniret:ſicut etiam iſti in inferno
faciunt.Sic etiam peccant deo attribuētes membra:que in=
quantum deus non habet. Et peius qui deo attribuunt
membra que nominari de probo viro eſſent verecūda.Et peſ
ſime qui deo attribuunt que in eo non ſunt.Exemplū primi.
Jurātes per caput dei ⁊ per ſimilia membra.Exēplum ſecū=
di.vt per dei poſteriora/⁊ per alia verecunda membra.Itē
ſimile videtur qn̄ quidā a deo puniūtur/qui dicunt nunquid
latrones ſumus? quid fecimus? vbi hoc meruimus? cū tamē
alias deū ſepe grauiter offenderūt.Species blaſphemie alia
eſt:cum a deo remouetur quod ei cōuenit.vt dicentes deum
non eſſe iuſtū:deū nō eſſe verum hominē:deū non eſſe in eu=
chariſtia:deū non eternaliter punire peccatum mortale poſt
hanc vitam.Tertia ſpecies eſt quādo creature attribuit qđ
deo appropriatur.vt ꝙ imago creata ſit deus:ꝙ imago det
gratiā.ꝙ creatura aliqua puta verbū vel factū prenūciet fu=
tura ſoli deo nota.ſicut circa ſuperſtitiones interdum ſit.
¶Secūdo notandū ſm̄ Tho.vbi prius ꝙ blaſphemia ſecun= C
dum genus eſt peccatū mortale.Ratio eſt.qꝛ peccatū morta=
le eſt per quod homo ſeparatur a primo principio ſpiritua=
lis vite quod eſt charitas dei.Unde quecūq; charitati repu=
gnant ex ſuo genere:ſunt peccata mortalia.Blaſphemia aūt
ſm̄ genus ſuum repugnat charitati.quia derogat diuine bo=
nitati que eſt obiectum charitatis.Et iterū qꝛ eſt cōtra ſecū=
dum preceptum.Sunt aūt ſm̄ Tho. vbi prius tres gradus
blaſphemie.In derogāte eñ diuine bonitati ſm̄ tres prefa=
tos modos:quidā derogāt ſm̄ ſolā opinionē intellectꝰ. Alij
derogant deo ſm̄ opinionē intellectus/coniecta quadā affe
ctus ſeu volūtatis deteſtatione.Et vterq; modus dicit blaſ=
phemia cordis/ſi non prodit ad extra.Alij autē primū modū
vel ſecundum/vel ambos lingua produnt.⁊ eſt blaſphemia
oris.prima mala.ſecūda peior.tertia peſſima.Et ſunt ſecun=
dum genus ſuū oēs tres gradus maxima pctā.Sed diceres.
Eſt ne ſemper peccatū mortale emittere blaſphemiam/cum
quidam abſq; deliberatione blaſphement? Rn̄.ibidē Thom̄.
blaſphemia poteſt abſq; deliberatione ex ſurreptione proce
dere dupliciter.Uno modo ꝙ aliquis nō aduertat hoc quod
dicit eſſe blaſphemiam:quod poteſt contingere cum aliquis
ſubito ex aliqua paſſione in verba imaginata prorūpit/quo=

rum ſignificationē non conſiderat:⁊ tunc eſt peccatū venia-
le.⁊ ideo non habet proprie rationē blaſphemie. Alio modo
quando aduertit hoc eſſe blaſphemiā:conſiderans ſignifica-
ta verborū:⁊ tunc nō excuſatur a peccato mortali.Sicut nec
ille qui ex ſubito motu ire aliquē occidit iuxta ſe ſedentem.

D ¶ Tertio notādum ꝙ provitando huiuſmodi peccato:quin-
q̄ mala blaſphemie ſunt cōſiderāda.Primo eccleſia hoc pec
catum multuȝ punit.quia.xxij.q.v.talis.qui iurat per caput
dei/aut per capillos eiꝰ/aut aliquid huiuſmodi:dicēs/ quaſi
deus ſm̄ diuinitateȝ talia habeat:ſi clericus eſt/debet depo-
ni:ſivero eſt laicus/anathematiſari.quod ſm̄ Bonauē.in.iij.
diſt.xxxix.intelligendū eſt de illis qui turpiter⁊ irreuerenter
nomināt membra chriſti:⁊ quodam exquiſito modo iurandi
diuidunt eum mēbratim.⁊ potiſſime qui iurant per eius mē
bra:que etiaȝ in nobis verecūdum eſſet nominare.Et eſſent
pro illis a preſidētibus religioſis/⁊ ſecularibus grauiſſime
puniēdi.Idem videtur etiā intelligēdum de his qui de vir-
gine benedicta⁊ ſanctis dei iurādo/inhoneſte loquūtur.Aut
qui animas ſuas demonibus deuouēt/vel alia dicūt horren-
da.Secundo deteſtabile eſt hoc vicium.quia peius eſt periu
rio.Unde gloſ.ſuper illud Ephe.iiij. Blaſphemia tollatur a
vobis:dicit.peius eſt blaſphemare q̄ peierare.Qui enim pe
ierat/id eſt falſum iurat:non dicit aliquid/vel ſentit aliquid
falſum de deo ſicut blaſphemus:ſed adhibet teſtē tanq̄ ſpe-
rans ꝙ deus ſuper hoc non teſtificetur per aliquod euidens
ſignum.Unde pene periuro debite/etiam iſti blaſphemo de-
berentur de iuſtitia.Tertio eſt deteſtabile:quia blaſphemia
preponderat homicidio.Unde Tho.ibidē dicit.homicidiuȝ
⁊ blaſphemia.ſi cōſiderentur ſecundū obiecta in que pecca-
tur:maximū eſt blaſphemia.quia eſt directe peccatū in deū:
homicidium autē in proximū.Si autē conſiderētur ſecūdum
effectum nocendi:ſic homicidium prepōderat.plus enim no
cet homicidium proximo q̄ blaſphemia deo qui nō moritur
Tamen quia blaſphemus intēdit nocumentuȝ inferre hono
ri diuino ſimpliciter grauius peccat q̄ homicida.primū ta-
men locum tenet homicidium inter peccata in proximū cō-
miſſa.Quarto eſt deteſtabile.qꝛ hic a deo ⁊ a ſeruis dei mor
te ſepe punitum reperimus.Unde Leui.xxiiij. Filius mulie
ris iſrahelitis rixans cum alio quodam/⁊ blaſphemās deuȝ
capitur ⁊ incarceratur.Et deus per Moyſen reſponſum de-
dit ꝙ lapidari deberet.⁊ ſtatim lex ſancita eſt.Qui blaſphe-
mauerit nomen domini morte moriatur.ſiue ciuis/ſiue pere
grinus fuerit.Item refert Uincentius in ſpeculo hiſtoriali.
ꝙ rex francie Philippus quandocunq̄ percepit in taberna
vel alibi hominem/ etiam militem blaſphemaſſe:eum ſub-

merſit:⁊ de hoc edictum firmum poſteris ante mortem ſuaȝ
reliquit.Quinto hoc peccatum eſt deteſtabiliſſimum. qꝛ pro
prium eſt omnium damnatorum. Unde dicit glo.ſuper illud
Apoca.xvj.Eſtuauerūt homines eſtu magno ⁊ blaſphema-
uerunt nomen domini habētis poteſtateȝ ſuper has plagas
In inferno inquit poſiti:q̄uis ſciant ſe pro merito puniri:
dolent tamen ꝙ deus tātam potētiam habeat:ꝙ plagas eis
infert.hoc autē eſt/dicit Tho.blaſphemia. Et credibile eſt:
ꝙ poſt reſurrectionem erit eis etiam vocalis blaſphemia.
¶ Circa ſecūdum videlicet adiurationem notandum ſecun- E
dum Tho.ſecūda.ij.q.lxxxix.ꝙ adiurare non eſt alium ad iu
randum inducere:ſed eſt per quandā ſimilitudinē iuramen-
ti a ſe inducti/ alium ad aliquid agendum prouocare. Pro
cuius declaratione aduertēdum:ꝙ ille qui iurat iuramento
promiſſorio per reuerentiam diuini nominis/quod ad cōfir-
mationem ſue promiſſionis inducit:ſeipſum obligat ad faci-
endum quod promittit/quod eſt ſeipſum immobiliter ordi-
nare ad aliquid agendum.Sicut autem homo ſeipſum ordi-
nare poteſt ad aliquid agendum: ita etiam poteſt⁊ alios:ſu
periores quidem deprecando/inferiores autem imperando
Cum igitur vtraq̄ ordinatio per aliquod diuinum confirma
tur:eſt adiuratio.Et fieri poteſt ad quinq̄ genera rerum: ad
deum/ ad ſubditum ſibi hominē/ſeu ad ſe.ad proximū equa-
lem/vel ſuperiorem.ad demonem/⁊ ad creaturam irrationa
lem:ſed diuerſimode.Primo enim cū homo ſit dominus ac-
tuum ſuorum/non autem dominus eorum que ab alio ſunt
agenda:ideo ſibiipſi poteſt neceſſitatem imponere per diui-
ni nominis inuocationem:non autē hanc neceſſitateȝ poteſt
aliis imponere:niſi ſibi ſubditis quos poteſt ex debito preſti
ti iuramenti compellere.Si igitur aliquis per inuocationē
diuini nominis/vel cuiuſcunq̄ rei ſacre alicui non ſibi ſub-
dito adiurando neceſſitatē agendi aliquid imponere inten-
dat/ſicut imponit ſibiipſi iurando:talis adiuratio illicita eſt.
quia vſurpat poteſtatem in aliuȝ quam non habet.⁊ eum ni-
titur compellere quodāmodo. Tamen propter aliquam ne-
ceſſitatem: qui ſunt ſuperiores/ſuos inferiores tali genere
adiurationis conſtringere poſſunt. Et ideo princeps ſacer-
dotum(vt Origenes dicit ſuper Mattheum) Ieſum illicite
adiurauit per deum viuum.quia ſubditus eius non fuit.Si
vero adiurans intendat ſolummodo per reuerentiam diuini
nominis/vel aliciuꝰ rei ſacre/aliquid ab alio obtinere abſq̄
neceſſitatis impoſitione:talis adiuratio licita eſt reſpectu
quorumlibet.Et ſic adiuramus deum dicendo per paſſioneȝ
et crucem tuam libera nos.Similiter hominem demonem/
et angelum.et ſic patet ſecundum et tertium. Eſt enim mo-

dus adiurandi ſic duplex. Unus per modū compulſionis ⁊
eſt illicitus ad equalem ⁊ ſuperiorem. de quo in primo. Se
cundus eſt per modū deprecationis vel inductionis ob re
F uerentiam alicuius ſacri. ¶ Quomodo igitur demon poteſt
a nobis adiurari licite vel non? Rn̄. ꝙ non licet demones
adiurare per modum beniuolētie deprecationis ſeu indu=
ctionis. quia ille modus videtur ad quandam beniuolētiā
vel amicitiā pertinere. qua nō licet a demones vti: ⁊ ſic ne
cromantici vtuntur adiurationibus / ⁊ inuocationib⁹ vel in
cātationib⁹ demonū ad aliq̄d ab eis obtinēdū / adipiſcendū
vel adiſcēdū. Secūdo aūt adiurationis mō videlꝫ / q̄ eſt per
compulſionem licet nobis ad aliquid vti / ⁊ ad aliquid non
licet. Poſſumus em̄ demones adiurando per veritatem di
uini nominis tanꝗ̄ inimicos repellere / ne nobis noceant
corporaliter vel ſpiritualiter ſm̄ poteſtatem datam a xp̄o
ſm̄ illud Luc. ix. Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuꝑ
ſerpentes / ⁊ ſcorpiones / ⁊ ſuꝑ omnem virtutem inimici / et
nichil vobis nocebit. Et Marci vlti. In nomine meo demo
nia eijcient. Et ratio iſtius eſt. q̄r demones in curſu huius
vite nobis aduerſarij conſtituūtur. non aūt eorum actus
noſtre diſpoſitioni ſubduntur / ſed diſpoſitioni diuine ⁊ ſan
ctorum angelorꝫ ſm̄ Augu. iij. de trini. Non tamen licitum
eſt demones adiurare ad aliquid ab eis addiſcendum / vel
etiam ad aliquid per eos obtinendū. q̄r hoc ꝑtineret ad ali
quam ſocietatem cum ipſis habendam. Un̄ Chriſo. ſuper il
lud. Obmuteſce ⁊ exi ab eo: dixit. Salutiferū hic nobis do=
gma datur: ne credamus demonibus quantūcunꝗ̄ denun=
cient veritatem / niſi forte ex ſpeciali inſtinctu vel reuelatio
ne diuina aliqui ſancti ad aliquos effectus demonū opera
tione vtantur. ſicut de beato iacobo legitur: ꝙ per demōes
G fecit hermogenem ad ſe adduci. ⁊ ſic patet. iiij. ¶ Ex predi
ctis ſequitur primo ꝙ nulla alia poteſtas habet demonez
cogere niſi diuina / angelica / ⁊ humana. non ex natura: ſed
ex gratia ⁊ virtute diuina. Et ratio eſt: quia non eſt pote=
ſtas ſuper terram que ei comparetur qui factus eſt vt nul
lum timeret. vt dicitur Job. xlj. Unde glo. ibidē. Omnia hu
mana ſuperat / ⁊ ſi meritis ſanctorꝫ ſubiaceat. Exemplū eſt
de multis ſc̄tis. Nec obſtat illud thobie. vj. ꝙ raphael tho=
bie iuniori dixit. ꝙ fumus particule cordis piſcis poſiti ſuꝑ
carbones exterminaret omne genus demoniorū. fum⁹ em̄
hoc non fecit vt dicit Nico. de ly. q̄r res corporalis non im=
primit in rem pure ſpiritualē. ſed per fumū deſignabatur
virtus expulſiua meritoria thobie / que fuit virtus oratio=
nis thobie. Cuius merito raphael expulit demonem / ſarrā
liberando. propter quod dicitur ibidem. Raphael apprehē

demonem: et ligauit eū in ſuperioribus egypti. Nec obſtat
illud. j. Reg. xvj. vbi ad citharizationem dauid ſpiritus ma
lus in ſaul quieuit. q̄r nō fuit liberatus: ſaltē vt demon non
rediret. ſed melius habebat virtute diuina immediate / vel
mediantibus angelis ſanctis ex merito dauid. qui laudes
diuinas in cythara canebat ꝓ ſalute ſaul: ſicut et ſancti de
uotionib⁹. melodia aūt cooperabatur ad deuotionē Sicut
et. iiij. reg. iij. heliſeus fecit adduci pſaltē: vt mens eius in
deum eleuaretur. nō tamē melodia in demonē agebat. Itē
naturalem diſpoſitionem melodia bonam poterat facere ⁊
malā imminuere. ratiōe quorū demō min⁹ poterat vexare.
De quarta materia pleni⁹ reperies. li. v. in dialogo de for=
micis. Secundo patet ex prefatis falſitas quorundā librorꝫ
in ſcriptis necromāticorum / et exorciſmorū / qui per talia
caracteriſata demones ſe putant cogere et vexare: ſecluſa
virtute diuina. non attendentes illud xp̄i. hoc genus demo
niorum nō eijcitur niſi in ieiunio ⁊ oratione. Per ieiunium
enim ſm̄ Bedā corpus: ⁊ ꝑ orationē ſpirit⁹ leuatur ad deū
vt calcet demonia. Tertio ſequitur ꝙ exorciſmi quidā de=
berēt examinari ꝑ litteratos: an aliquid ſuperſtitioſum cō
tinerent. tunc em̄ non eſſent admittendi: ne poſteriora peio
ra fierent prioribus. Sicut exemplū ponit gre. li. j. dialogo=
rum de quadā per demonē obſeſſa / poſt coitū eccleſiam in=
trante. et cū ſacerdotis cuiuſdam iuuamen nihil iuuaret:
ad incantatores eā duxerūt cognati: et legio in eā intrauit.
¶ Quinto: an liceat adiurare irrationalē creaturā? Rn̄dit H
tho. Adiuratio qua quis vtitur ad irrationalē creaturā pōt
intelligi dupliciter. Uno modo vt ipſa adiuratio referatur
ad ipſam creaturam irrationalē ſm̄ ſe. et ſic vanū eſſet irra
tionalē creaturā adiurare / cum non intelligat locutionem.
Alio modo vt referatur ad eū a quo irrationalis creatura
agitur et mouet̄. ⁊ ſic dupliciť adiuratur irrationalis crea
tura. Uno quidē modo ꝑ modū deprecatiōis ad deū directe
quod ꝑtinet ad eos qui diuina inuocatiōe miracula faciūt.
Alio modo ꝑ modū cōpulſiōis / que refertur ad diabolū q̄ in
nocumentū noſtrū vtitur irrationabilib⁹ creaturis. Et ta=
lis eſt modus adiurādi in eccl'ie exorciſmis: ꝑ quos demo=
num poteſtas excluditur ab irrationabilibus creaturis.
¶ Circa tertiū an liceat ꝑ creaturas iurare? Rn̄. ſm̄ Gor. I
ſuper mat. v. Iurare per creaturam quadrupliciter contin
git. Primo ipſam tanꝗ̄ aliquod diuinū implorando. et ſic
ſtricte punitur iurās. cañ. xxij. in duobus locis. Et etiam ſi
quis periurium cōmitteret mēdaciū per creaturā iurādo.
vt ibidē dicitur. Sc̄do cōtingit iurare ꝑ creaturā iuramētū
tanꝗ̄ per rem vilem contēnendo. primum pertinet ad in=

fidelitatem :⁊ ſemper eſt peccatum ſicut et ſecūdum quod
pertinet ad doloſitatem. Tertio deum qui in ipſa creatu-
ra preſidet tanꝗ teſtem inuocando. et ſic ioſeph iurauit per
ſalutem pharaonis. Geneſ. xlij. et eccleſia iurat per ſancta
euangelia. Quarto contingit iurare per creaturā tanꝗ eā
ad vſum quem iurans inde ſperat deo impignorando. et
ſic fit iuramētū execratoriū. vt teſtis eſt mihi deꝰ/ in animā
meam. Tertio et quarto licitū eſſe pōt vt ſupra tactū fuit.

¶ Capitulum. v. de voto et eius fractione ⁊
diſpenſatione.

COntra ſecundū preceptū Non aſſumes. ⁊c.
peccant etiam votū frangētes. Unde de vo
to primo videndū eſt quid ſit. Secundo quā
tum peccatū ſit infringere votū. Tertio de
A eius diſpenſatione. ¶ Quantū ad primū no
tandum ſm magiſtrū in. iiij. diſt. xxxviij. et
Tho. ⁊ alios theologos: ꝙ votū eſt cōceptio
ſpontanea melioris ꝓpoſiti/ animi deliberatiōe/ deo vel ſan-
ctis eius firmata cum intentione ſe obligandi. Pro cuius
intellectu notandū ꝙ ad licitū et completū votū plura exi-
guntur/ q̄ tāguntur in deſcriptione eius. Primo eſt cōceptio
alicuiꝰ a ſpiritu ſancto in intellectu facta. Secūdo exigitur
ꝙ non ſit de malo. Nam ꝓprie ſumptum votū non pōt eſſe
de malo Nam dicitur ibi melioris: vbi preſupponitur. ꝙ ſit
bonum. Malū enim potius nos deordinat a deo: votum eñ
non eſt vinculū iniquitatis. Unde Iſid. In malis ꝓmiſſis
reſcinde fidem: in turpi voto muta decretū. Unde iudei plu
res q̄. xl. qui vouerunt ſe neq̄ manducaturos/ neq̄ bibitu-
ros donec occiderent paulū. Act. xxiij. male vouerūt. Ter-
tio exigitur ꝙ nō ſit de neceſſario a nobis al's fiendo: q̄r me
lioris: ad bonum enim neceſſarium puta qd al's eſt prece-
ptum nobis obligamur ex alterius auctoritate: et hoc pro-
prie non pertinet ad votum cuius obligatio eſt ex mera vo
luntate: veruntamen vt dicit Durandus: quia ad idem
poteſt quis obligari pluribus obligationibꝰ: ideo nihil pro
hibet quin ad illud ad qd obligamur per preceptum ex al-
terius auctoritate/ obligemur per votum ex propria volū-
tate. Unde firmiter tenendum eſt ꝙ vouens continentiam
et cōmittens adulterium/ vel ſimplicem fornicationem pec
cat dupliciter/ videlicet peccato adulterij vel fornicationis
et nihilominus fractione voti: quamuis illud votum ſit lar
ge et improprie dictum. Quia votum proprie dictum eſt ſo-
lum de his que ſunt in hominis libertate. Quarto exigitur
ꝙ non ſit bonum indifferens: quia tale vt ſic nō ordinatur
in deum. Item ꝙ non ſit de minori bono. ibi/ melioris boni

Ratio eſt: quia minꝰ bonū reſpectu maioris habet rationē
mali: et ideo non poteſt cadere ſub voto inquantum eſt im-
peditiuum maioris boni. Quinto exigitur ꝙ ſit conce-
ptio libera. ibi: ſpontanea. Ex quo patet qui poſſint voue-
re ea que ſunt in ſua libertate/ et ea in quibus eſt ſui iuris.
Unde impuberes/ ſerui/ religioſi/ clerici et vxores in quibuſ
dam non poſſunt vouere. ¶ Sexto exigitur deliberatio. ibi
animi deliberatione. Et additur ad differentiā votorū que B
fiunt ex ſurreptione in quibꝰ non inuenitur plena ratio vo-
ti. An autē deliberatio ad votum exigatur dicit Richar. Vo
tum dicitur a volendo. vnde ſicut in nobis eſt duplex velle
ſcilicet plenum qd eſt deliberatiuū/ ⁊ ſemiplenū qd eſt velle
ex ſurreptione: ſic etiam eſt duplex votum. Quoddam ha-
bens plenam rationē voti: et quoddam ſurreptitiam ſiue
ſemiplenam: et de ratione primi eſt ꝙ ſit factum ex delibe-
ratione: nō autem de ratione ſecūdi. Tale enim poteſt fieri
ex ſurreptione: ⁊ quia nō habet plenam rationē voti: ideo
non obligat de neceſſario/ ſed tm̄ de cōgruo. extra eodem.
venientes. et extra de iureiu. ad noſtram. Et ideo venire
contra tale votū/ etiam propria auctoritate: non eſt pecca-
tum mortale. Septimo dicitur deo vel ſanctis eius: quia nō
eſt ad hominem proprie. Unde Richar. dicit ꝙ de forma vo
ti eſt vt fiat deo. extra de vo. ⁊ vo. redem. c. j. Ratio eſt quia
homo in voto obligat ſe ad faciendum aliqd bonum: nulli
autem alij a deo poteſt homo de iure obligare ſe totum:
quia ſibi ſoli conuenit de iure poteſtas ſuper hominem to-
tum: et nullus poteſt recipere de iure obligationem: niſi
conueniat ei de iure poteſtas in illā rem: ⁊ ideo ſoli deo po
teſt fieri votum proprie loquendo de voto: quia tamen ſa-
lus totius hominis multum ꝓmouetur per orationes ſan-
ctorum/ et illud aliquo modo poſſumus: ſed nō plene quod
impetrare valemus: ſanctis aliquo modo conuenit pote-
ſtas ſuper hominem totum: et ideo poteſt fieri eis aliquo
modo votum: non tamen plene rationem habens voti. Hec
richar. ¶ Octauo dicitur firmata animi/ ſcilꝫ deliberatione. C
Primo enim exigitur deliberatio. Secundo propoſitum vo
luntatis qd exigit deliberationē. Tertio ex propoſito pro-
cedit promiſſio in qua perficitur ratio voti/ quam promiſ-
ſionem ſeu firmitatem thomas ſic declarat. Votuꝫ quandā
obligationem importat ad aliquid faciendū vel dimitten-
dum: obligat autem homo ſe homini ad aliquid per modū
promiſſionis/ que eſt rationis actus: ad quam pertinet or-
dinare: ſicut enim homo imperando ordinat quodammodo
quid ſibi ab alijs fiat: ita promittendo ordinat quid ip-
ſe pro alio facere debeat. Sed promiſſio que homini fit.

non poteſt fieri niſi per verba:vel quecunqꝫ alia exterioꝛa
ſigna:deo aũt poteſt fieri ſola pꝛomiſſio per interioꝛẽ cogi=
tationem.Quia vt dicit.j.Reg.xvj.homines videt ea que
patent/deus autẽ intuet coꝛ.hec Tho. Aliqui vt goꝛram.
Numeri.xxx.addunt/ intentionem obligãdi ſe ad implẽdũ
ꝓmiſſum:dicẽtes ex nuda pꝛomiſſione / ⁊ ex deliberatione
facta non obligari ꝓmittentẽ. Sola enĩ deliberatio nõ fir=
mat ꝓmiſſionẽ:quam additionem Richar.nõ impꝛobare vi
D detur. ¶Dubitat an expediat vouere: Rñ.richar. vouens
aut vouet bona quoꝛum obſeruatio videtur ꝓbabiliter ꝓ=
poꝛtionata infirmitati ſue ſpeciali /aut impꝛopoꝛtionata:
Pꝛimo modo expedit homini vouere : quia per hoc am=
plius firmat voluntatem ſuam in bono/ ⁊ excludit a ſe pꝛo
magna parte libertatem malefaciendi : ⁊ facit actum vir
tutis latrie : et ideo vouendo meretur pꝛopter quod vo=
pſ.lxxv. uet . vnde pſ . Uouete et reddite domino deo veſtro . Se=
cũdo modo non expedit nec licet:qꝛ tale votum non habe=
ret diſcretionem comitem:cũ ꝑ hoc vouens magis ſe videa
tur illaqueare ꝗ̃ augere ſecuritatẽ de ſua ſalute.Simile di
E cit Tho.ij.ij.vbi pꝛius. ¶Dubitatur an melius ſit aliquid
facere ex voto ꝗ̃ ſine voto: Rñ. Tho.ibidem ꝙ ſic : triplici
de cauſa. Pꝛimo quia vouere eſt actus latrie/que eſt nobi
liſſima virtus.illud aũt quod imperat a nobilioꝛi virtute
melius eſt/⁊ magis meritoꝛiũ . Secũdo qꝛ qui vouet plus
ſe deo ſubijcit ꝗ̃ qui non vouet . Sicut qui daret arboꝛẽ cũ
fructu:ꝗ̃ q̃ daret tm̃ fructũ: vt dicit anſel.vnde ⁊ ꝓmitten=
tibus gratie augent.Tertio quia ꝑ votum voluntas immo
biliter firmatur ad bonũ.Facere aũt aliquid ex voluntate
firmata ad bonũ:ꝑtinet ad perfectionem virtutis : vt ꝑꝫ ꝑ
phm.ij.Ethico.Richar.rõnem aſſignat ſic. Cum deus acce
ptat opus pꝛopter operantem/tanto magis acceptat opus
quanto eſt ab homine ad eius ſeruitiũ ſpecialius dedica=
tũ.Sed ceteris paribus idem cũ equali ſcꝫ charitate ⁊ leti
tia ſpecialius dedicatur homo ad dei ſeruitiũ ꝑ votum ꝗ̃ ſi
ne voto. Nam votũ vt dicit pe.de pa.in.iiij. nõ eſt pericu=
loſum de ſua natura:ſed ex culpa nõ facientis/ ideo expe=
diens eſt vouere.Et licet melius ſit non vouere/ꝗ̃ ꝓmiſſa
non reddere:tamen melius eſt vouere ꝗ̃ non vouere . Si=
cut melius eſt baptizari ꝗ̃ nõ baptizari : ⁊ tamen meliꝰ eſt
F non baptizari ꝗ̃ poſtmodũ retroꝛſum cõuerti. ¶Dubitat
an penitens de eo qꝺ vouit licite alias nõ cõpleturus vo=
tum niſi quia non vult frangere votum nũquid talis meret
Rñ.ſm anſel.lib.de ſimilitudinibꝰ.ꝙ plus talis meret ꝗ̃ ſi=
mile faciẽs nõ ex voto. Et exẽplificat de vulnerato cauteri
ſando q̃ timẽs abſciſionem malaꝝ carniũ ne violẽter medi

cũ ledat ſe ſpõtanee iubet ligari:quem cum vrere medicus
incipit:incipit turbari ligatꝰ ⁊ nolit velit reſcinditur putri
dum:recedente paſſiõe/ gratias tam ligatoꝛibꝰ ꝗ̃ medico
refert.Dicit etiã pe.de palu.talis adhuc plus meretur ce=
teris paribꝰ ꝗ̃ ſi ſine voto ſimile faceret . Pꝛimo quidẽ qꝛ
bona voluntas ſufficit ad meritũ ſm Bern.vñ a pꝛincipio qñ
vouit ⁊ non ſoluit:tãtũ meruit ꝗ̃tum qñ ſine voto ſoluit:⁊
huic merito ſupadditum eſt meritum iuſtitie quo vult fa=
cere qꝺ pꝛomiſit. Scꝺo qꝛ licet ſit triſtitia in hoc quod vo=
uit:⁊ quedam volũtas:tñ in ſoluendo qꝺ vouit:⁊ in vene=
rando:votum eſt volũtariũ.Tertio etiã videt ꝙ nõ demere
tur in hoc ꝙ vellet nõ vouiſſe:qꝛ ſicut a pꝛincipio non tene=
batur vouere:ſic voto ex poſtfacto tenebat ſoluere:vel da=
to ꝙ penitere de bono ſit ſibi pctm̃:nõ tñ ꝓpter hoc impedi
tur quin volendo bonũ mereat/maxime ſi ſint diuerſi actꝰ
¶Nunc ſecundo videndum eſt quomodo votũ liget Ubi pri G
mo notãdum ꝙ votum ligat ad faciendũ rem poſſibilem.
Uñ Deute.xxiij.Cũ votum voueris dño deo tuo:nõ tarda=
bis reddere:quia requiret illud dñs deus tuus . Ratio eſt
ſm Tho.qꝛ oĩs pꝛomiſſio licita facta cum intentione obli=
gandi ſe ⁊ cum deliberatione/ſi acceptetur ab eo cui fit:ob=
ligat ꝓmittentem nõ tantũ ex pcepto legis diuine/ſed etiã
legis nature:ſed votũ licitũ eſt huiuſmodi pꝛomiſſio ⁊ om=
nem talem ꝓmiſſionẽ recipit deus: ergo ⁊c. Dicitur notan=
ter poſſibilẽ:qꝛ ſm tho.in ſcripto.Quicquid fiendum votuꝫ
impediret ſi pꝛeſens eſſet dum vouetur:etiã aufert obliga=
tionem voto facto.Uñ ſi vouet poſſibile iã : ⁊ fit idem poſt=
ea impoſſibile non obligat ꝓ quanto eſt impoſſibile:vt ſi di
ues voueret cõſtruere eccleſiam : q̃ depauperat poſtea vt
infra dicetur.Secũdo notandũ ſm Tho.vbi priꝰ ꝙ voti fra
ctio ꝓpꝛia auctoꝛitate eſt ſemꝑ peccatũ moꝛtale:niſi foꝛte
ſubeſſet rationabilis cauſa:⁊ tunc non poſſet haberi recur=
ſus ad auctoꝛitateꝫ pꝛelati aut diſpenſantis:aut votũ com
mutantis. Pe.de palu.in.iiij.diſtin.xxxviij.dicit ſic. Pꝛimo
omnis voluntaria voti fractio eſt moꝛtalis: qꝛ reddere eſt
neceſſitatis:⁊ totiens quotiens frangit duꝫ tamẽ aſſit actꝰ
exterioꝛ ⁊ interioꝛ : ſecus ſi exterioꝛ tantum · quia pecca=
tum per ſe eſt in actu interioꝛi.Et hoc intellige in voto ne
gatiuo:vt exempli gratia in illo qui vouit non bibere vinũ
Secus in affirmatiuo/puta cum quis voueret ieiunare:tũc
enim non quotiens comedit totiens peccat : ſed ſolum ſe=
cunda vice:tertia autem ⁊ deinceps non : maxime ſi nõ ex
contemptu:ſed quaſi non reputans ſibi poſſibile plus illa
die ieiunare:paratus ieiunare ſi iam non fregiſſet:⁊ para=
tus alia die integra ieiunare pꝛo illo. Secus ſi in contem=

ptũ puta ſi omnino fruſtra fregerit/aut adhuc fractur⁹ ſi nõ
fregiſſet. hec ille. De hoc dubia ſunt apud doctores : pſer=
tim de affirmatiuo/non ex contemptu. ¶ Tertio notanduz
ſm eundẽ tho. in materia de iuramento. q. q. arti. viij. Uo=
tum ex ſua ratione eſt magis obligatoꝛium ꝙ iuramentuz
ſaltem ꝑmo pſtitum vt ſic: qꝛ obligatio voti cauſatur ex
fidelitate quam deo debemus/ſcꝫ vt ei ꝓmiſſum ſoluamus
obligatio aũt iuramẽti cauſatur ex reuerentia quam debe=
mus homini: ex qua tenemur ꝙ verificem⁹ illud qd̃ per no=
men eius ꝓmittim⁹: ſed omnis infidelitas irreuerentiã cõ=
tinet: ſed non conuertitur illud. Uidet̃ eñ infidelitas ſubie=
cti ad dñm eſſe maxima irreuerentia/ ⁊ ideo votũ ex ratio=
ne ſua magis eſt obligatoꝛiũ ꝙ iuramentũ. Dicitur notan
ter ꝑmo preſtitum vt ſic. qꝛ Richar. diſtinguit de iuramẽ
to. Aut eñ fit homini/aut fit deo. Pꝛimo modo non ita foꝛ=
titer obligat ſicut votũ: qꝛ obligatio q̃ fit deo in voto eſt foꝛ
tioꝛ obligatione que fit homini. Secũdo modo magis obli=
gat iuramentũ ceteris parib⁹. Uotũ eñ nõ impoꝛtat niſi ꝓ
miſſionem deo factam ex deliberatione cum intentione ſe
obligandi: hoc autem totum impoꝛtat iuramentũ/ ⁊ addit
teſtimoniũ pꝛime veritatis ad maioꝛem cõfirmatiõem pꝛo
I miſſionis. ¶ Dubitatur pꝛimo an votũ ſemꝑ obliget ad ob
ſeruantiam ſiue impletionem: Rñ. Tho. in ſcripto. quicq̃d
fiendum votum impediret ſi pñs eſſet: etiã voto facto obli=
gationẽ aufert. Unde ſi aliquid eſt poſſibile cũ vouet/⁊ poſt
ea ſit impoſſibile: tollitur obligatio ꝙtum ad hoc: vt ſi qs
diues voueret edificare eccleſiã qd̃ poſtmodũ perficere nõ
poſſet paupertate ſupueniente: non obligat̃: hoc tamẽ ſic in
telligendo ꝙ ſi factus eſt omnino impotens/ abſolutus eſt
a toto. Si aũt ex parte: ita ꝙ totum pficere non poteſt: tunc
remanet ſolũ obligatus ad illud qd̃ poteſt: ⁊ non ad aliud
K ¶ Dubitatur ſecũdo. Utrũ vouens votũ licitum teneãt ſta
tim ſoluere ipſum: Rñ. ſm Richardũ. Obligatio voti cauſa
tur ex pꝛopꝛia voluntate ⁊ intentione. Uñ Deute. xxiij. Qd̃
ſemel egreſſum eſt de labijs tuis obſeruabis/⁊ facies ſicut
ꝓmiſiſti domino deo tuo: ⁊ ꝓpꝛia voluntate locutus es et
oꝛe tuo. Et ideo ſi de voluntate ⁊ intentione vouentis ſit
obligare ad ſtatim ſoluendũ: ſtatim ſoluere tenetur. Si aũ
tẽ ad certum tempus vel ſub certa cõditione/nõ tenet̃ ſta=
tim ſoluere/ſed nec tardare debet vltra ꝙ intendit obliga=
re ſe deo. Dicitur eñ ibidem. Si votũ voueris dñ o deo tuo
nõ tardabis reddere: qꝛ requiret dñs de᷒ tuus illud. ⁊ ſi mo
ratus fueris: tibi reputabitur in peccatum. Guill̃. rode. di=
cit. Cũ aliquis aliquid vouit ſine conditione vel tempoꝛis
pꝛefixione: tenetur illud exequi ſtatim cũ poteſt: niſi in vo=

uendo aliud in mente habuerit: tamẽ datur ei tempus ad
arbitrium boni viri ad diſponendũ de rebus ſuis. Concoꝛ=
dat Tho. addens in ſcripto: ꝙ ſi is qui vouerat intrare reli
gionem: ex moꝛa circa diſpenſationẽ rerũ ꝓbabiliter time=
ret ꝑpetuũ impedimentũ tenet̃ vlteri⁹ nõ differre. ¶ Dubi L
tatur tertio An votuz ſubitũ/minus ſcꝫ deliberatũ obliget:
Rñ. pe. de palu. in. iiij. diſt. xxviij. ꝙ votũ ſubitũ nõ obligat
ad ꝓmiſſum nec ad peccatũ pfectum: nec ad bonũ pfectum
vt puer q̃ iratus patri vel magiſtro vouet vel iurat intra=
re religionem vel bene potatus. Talia eñ quia caloꝛe ira=
cundie fiunt: pꝛo non facto haberi debent. Sed verũ eſt ꝙ
ſic ſubito fit: ꝙ non ad ſententiam rationis/que nõ requi=
rit magnam moꝛam tempoꝛis ꝑuenit. Sed quando ſciens
eſt quid iurat vel vouet: tunc tenet̃: niſi cum eo diſpenſet̃
ratione minus plene deliberationis. Sicut etiam qui calo
re concupiſcentie inflammatus aut bene potat⁹: nõ tamen
pfecte ebri⁹ iurat vxoꝛẽ ducere. Unde illa deliberatio tem=
poꝛis vel etatis/que ſufficeret ad obligandum ſe diabolo
per moꝛtale peccatũ: ſufficit ad obligandũ ſe deo ꝑ votum
⁊ ſicut ex ira occidens aliquẽ/qꝛ ex electione ſeu habitu nõ
ꝓceſſit: ſed ex paſſione iudiciũ rationis turbante nõ excu=
ſatur ex toto/ qn̄ ſit moꝛtale: ſed in pte. ſciuit eñ in pte qd
faceret: ſic de voto in ꝓpoſito ſuo mõ. ¶ Dubitat̃ quarto/an M
ſolũ ꝓpoſitũ aliqñ aliquã obliget: Rñdet idem ibidem ꝙ ſic
in illo caſu quando quis intrat religionem cum ꝓpoſito re
manendi/⁊ deo ꝑpetuo famulandi qd̃ equipollet voto ſim=
plici: ſed non ſolenni. extra de regu. ca. Cõſulti. Ubi dicitur
ꝙ ſaltem tenetur ad aliã religionẽ intrare. Et ꝙuis nõ ſit li
gatus vi voti/qꝛ non ꝓmiſit: ſed ſolũ pꝛopoſuit: tamẽ liga=
tur vi ſtatuti in religione aliqua remanere. ¶ Dubitatur N
quinto/vtrum votum ſub cõditiõe emiſſum obliget vouen
tem: Rñdet ſecundum Ray. Conditio duplex eſt. generalis
que in voto ſemper intelligi debet: ⁊ illa non exiſtente non
ligat. Exempli gratia. Si deus voluerit ibo romam ſi po=
tero. Alia ſpecialis: puta ſi intrauero lombardiam ibo ad
ſanctum marcum. vel ſi filius meus fuerit liberatus de in
firmitate: viſitabo ſanctum Jacobum/⁊ ſimilia. hec con=
ditio ſi defecerit/id eſt non extiterit: non obligatur ex voto
alias ſic. xxxij. queſt. viij. non ſolum. extra de conditio. ap=
po. vtrũ. Et hoc intelligas vbi tota voti obligatio poneba=
tur in euentum conditionis Aliter ſi alias fuerit concau=
ſa/vel etiã ſi fecit votũ ob cauſam ⁊ publice ⁊ nõ expꝛſſit cau
ſam ſed votũ. Tũc pꝛopter cõcauſam/vel cõſcientiam: vt
alia littera habet/⁊ ꝓpter ſcandalum tollẽdũ: tenel imple=

re.extra devoto.magne.glo.guill'.dicit.Concauſa eſt quando
non tm̄ ex vna cauſa obligauit ſe:ſed etiam ex alia. Exempli
gratia aliquis vouit ꝙ iret ad ſanctum Jacobum/quia crede
bat ꝙ ibi inueniret fratrem ſuū:nihilominus ꝓpter redimē=
da peccata ſua. In hoc caſu ꝗuis intellexit fratrem ſuum de
ceſſiſſe anteꝗ̄ iter arriperet: nihilomin⁹ tamē ire ꝓpter aliā
cām tenebitur. Idem intelligas quotienſcūq̧ vouet aliquis
ex duabus cauſis/vel pluribus/vel ſub duab⁹ conditionibus
vel pluribus:ꝛ nihilomin⁹ intēdit ſe obligare qualibet illarū
O cauſarum vel conditione extante. ¶ Dubitatur ſexto an votū
ſub conditione factum que conditio non impletur ꝓpter cul
pam vouentis ſit obligatorium? Rū. Richar. ꝙ ſic.ꝛ probatur
expreſſe ꝑ caſum ex̄ de ſponſa.Sicut ex litteris.Vn̄ cū aliquis
deo vouet aliquod ſpeciale obſequiū/ ſi a peccato de quo tem
ptatur p̄ſeruauerit eū:ſi incidat in illud peccatum nihilomi
nus tenet̄ implere votum.q: ꝙ deus eum non preſeruauit ab
illo peccato ſtetit ꝑ eum/non ꝑ deum q̄ illum a peccato illo p̄
P ſeruaſſet/ſi ille voluiſſet. ¶ Dubitatur.vij. Eſto ꝙ aliq̄s hor=
rens cōmittere aliquod magnū ſcelus qđ nunꝗ̄ intendit cō=
mittere/ꝙ ſi cōmittat intrabit aliquam religionē quā nō vult
ſed horret intrare/ꝛ poſtea illud ſcelus cōmittit nunquid te=
netur intrare religionem? Richar.ſup.iiij.diſ.xxxviij.ꝙ ſic:q:
votum ſub conditione factum de re bona ꝛ ꝓpter finem bonū
eſt obligatorium extante conditione: ſiue illa conditio ſit bo
na ſiue mala:vt al's tenui. ¶ Dubitat̄.viij.an votū de non vo=
Q uendo aliquid niſi illud qđ vouet̄ exprimatur verbo dicto vel
ſcripto ſit obligatoriū? Rn̄.ꝙ ſic ꝑ aſtaxan.lib.j.de voto:ita ꝙ
ſi poſtea voueat ꝛ votum ſuū verbo vel ſcripto non exprimat:
peccat. Nam tale votum eſt bonū:q: per voti expreſſionem in
verbo vel ſcripto habetur de voto ſcripto certior cognitio: et
p̄cauetur in vouendo precipitatio:quoꝝ vtrunq̧ eſt bonū. Ni
hilomin⁹ tamen videtur ꝙ teneat illud votum/ſi al's ſit licitū
q: cum vouere ſit bonū/ꝛ a ſpiritu ſancto conſultum.per illud
pſalm̄.Vouete ꝛ reddite domino deo veſtro.ideo votū de nō
vouendo/ non obligat.Unde votum de quo propoſita eſt que
ſtio non obligat ad non vouendum:ſed obligat ad exprimen
dum per verbum vel ſcriptum ſi contingeret emittere votū.
R ¶ Dubitatur.ix.Utrum votum factū ſub conditione inhone
ſta ſit obligatoriū ſtante conditione.verbi gratia. Aliquis vo
uit ſe peregrinaturum ad ſanctum Jacobum/vt proſperetur
in furto/homicidio/vel adulterio. Queritur poſtꝗ̄ commiſit
furtum/adulterium vel homicidium/vl' ſimile/ vtrum tenea=
tur peregrinari ad ſanctum Jacobum? Rñđ.aſtax.in ſumma
vbi prius ꝙ non. Sed duran.quotli.iiij.queſt.penulti. diſtin
guit.hoc inquit generaliter eſt verum: ꝙ conditio que eſt cō

tra naturam contractus: tollit contractum ꝛ facit ipm̄ eſſe
nullum:q: includit oppoſitionem ad contractum. Cōditio
aūt inhoneſta q̄ eſt contra naturam contract⁹ ꝓmiſſionis/
vel obligatiōis/poteſt eſſe inhoneſta dupl'r. Q: qn̄q̧ eſt in=
honeſta ꝛ illicita non ſolum ſm̄ ſe : ſ; etiam in habitudine
ad illud qđ ꝓmittitur.Verbi grā.ſi aliquis dicit ſic:ꝓmitto
deo ꝙ ſi poſſum ꝑpetrare homicidium:ego in grārum actio
nem dici faciā miſſam ſolēnem. Qn̄q̧ vero eſt inhoneſta in
ſe:ſed non in habitudine ad promiſſum Verbi grā. Si q̄s di
cat ſic:promitto ꝙ ſi contingat me peccare/ieiunabo:vt di=
mittatur mihi pctm̄ cōmiſſu;.Si primo modo eſt inhoneſta
votū non eſt obligatorium:q: eſt contra naturam ꝓmiſſio=
nis vel cōtractus:ꝛ ꝑ conſeq̄ns tollit obligationem. Et tale
votum non pōt impleri ſine detrimento ſalutis: q: illud qđ
ꝓmiſſum eſt:reddit̄ illicitum ex circunſtātia informante in
vouendo ꝛ ſoluendo: q: ſi quis ſoluat vt obligatus ex cōdi
tione / ꝛ conditio non informat / ſic illico oportet vt ſoluat
ex motiuo illicito:vt patet in titulo qđ eſt pctm̄.Si ſcđo mō
videlicet ꝙ conditio inhoneſta non ſit contra naturam cō=
tractus:tunc extante conditione votum eſt obligatorium.
Richar.tenet etiam in ſecundo mēbro ꝙ non licet alicui vo
uere ſe ieiunaturū ſi occidat inimicum ſuum. ¶ Dubitatur S
x.Utrum ſi quis votum fecit de carnib⁹ non comedendis/ꝛ
infirmet̄/ita ꝙ a medicis dicitur ꝙ eſt in ꝑiculo niſi carnib⁹
veſcatur/ꝛ ꝙ aliter non poteſt euadere infirmitatem? Rn̄.
hugo.xxxij.q.§.fina. Non ſolum talis de precepto maioris
ſed etiam ſine p̄cepto poteſt carnes comedere:q: eſt cauſa
neceſſitatis:ꝛ in hm̄ōi voto conditio tacita fuiſſe videt̄: ni=
ſi neceſſitas cogeret/ꝛ p̄ceptum maioris adeſſet. ¶ Dubita T
tur vndecimo a quibus teneatur abſtinere qui vouit / vel
cui iniunctu; eſt ieiunare in pane ꝛ aqua? Rn̄. Pe.de palu.
in.iiij.diſt.iij. Ab omnib⁹ iſtis tenetur abſtinere/ vc; a bro=
dio expreſſo de carnibus vel piſcibus qn̄ ſunt nimis condē
ſata:vel tipſana/ vel burreta ex ſubſtantia piſoꝝ extracta:
q: hec non vident̄ vere aque. ¶ Dubitatur duodecimo An V
ſacerdos q̄ tenetur ex voto vel obediētia vel penitētia ieiu
nare vno die in pane et aqua: an eodem die celebrans de=
beat ſumere vini perfuſionem poſt ſumptione; de calice ip
ſius euchariſtie? Rn̄. Pe.de pa.in.iiij.diſtin.xij. ꝙ debet ſu=
mere vini perfuſionem quando non eſt aliam miſſam cele=
braturus ipſo die.vt dicitur de conſecra. eade; parte:quia
nec votū/nec penitentia/nec obedientia debet immutare ri
tum eccleſie/ꝛ ordinationes conciliorꝝ. Plura alia dubia vi
de in ſūmis. ¶ Quo ad tertium notandū ſm̄ Tho.ꝛ oēs: ꝙ X
in voto pōt fieri irritatio/diſpenſatio/ꝛ cōmutatio. Ratio:

qꝛ votum non eſt vinculum iniquitatis/nec impeditiuũ me-
lioris boni:qꝛ pro charitate inſtitutum eſt: ſed ſepe contin-
git ꝙ quis malum vouit/⁊ tunc eſt irritum. Aliqñ q̇s vouit
min⁹ bonum/⁊ tunc eſt in melius cõmutandum.Sunt autẽ
tres diſpenſatores votoꝝ.papa ⁊ ſuus vicari⁹.eps̃ ⁊ ſuus
penitentiari⁹:ꝑlatus religiõis:⁊ cui cõmittit᷑.Papa ſol⁹ põt
diſpẽſare in voto religionis ſi eſt diſpenſabile.in voto cõti-
nẽtie:in voto crucis vel terre ſctẽ: ⁊ ſibi retinet votũ ad limi
na petri ⁊ pauli/⁊ ad ſanctũ iacobũ:eps̃ aũt in alijs.Et no-
ta ꝙ nunꝗ̃ ſine alicuius prefatoꝝ auctoritate q̇s debet vo-
tum infringere: niſi neceſſitas vrgeat ⁊ ſuperior haberi non
poſſit.Ratio eſt quia nullus debet eſſe iudex in ꝓpͣ cauſa.

¶Tertium ꝑceptum tractat quomõ feſta ſunt cele
branda:quare inſtituta ſunt:⁊ de tranſgreſſoribus.

Capitulum primum.

A P Receptum tertium ſic ponit᷑ Exodi.xx. Me-
mento vt diem ſabbati ſanctifices. Sex die-
bus opaberis:⁊ facies omĩa opera tua. Se-
ptimo aũt die ſabbatum dñi dei tui eſt.Non
facies in eo omne opus. Ubi tria tanguntur
de quib⁹ ꝑncipaliter agendum eſt.Primo ꝓ-
hibent᷑ opera q̃dam:ꝑ que feſtum frangi po-
teſt:ibi.Non facies in eo om̃e opus Scd̃o iubemur ſanctifi
care feſtum:ibi.Memento vt diem ſabbati ſanctifices. Ter
tio mandatur vt laboremus certis diebus/⁊ certis feſtiue-
mus:ibi.Sex diebus opaberis. ſeptimo autẽ die ſabbatum
B dñi eſt.¶Pro quoꝝ declaratione notandum ꝑmo ꝙ in vete
ri teſtamento duplicia feſta fuerunt:vcꝫ ſabbatum qđ inſti
tutuꝫ fuit originaliter triplici de cauſa.Primo in gratiarũ-
actionem:⁊ ad deo vacandum.Uñ exo.xx. Sex diebus fecit
deus celum ⁊ terram ⁊ ſeptimo die reqeuit/ id eſt ceſſauit a
nouis creaturis condendis.Uñ ſm̃ Tho. ſecunda ſecunde.
q.cxxij.Sabbati ꝑceptum erat morale partim/⁊ partim ce-
rimoniale. Morale:qꝛ lex nature dictat deo omniũ rerum
ꝑncipio aliquo tempore vacandum potius ꝙ̃ creature.Ce
rimoniale autem fuit quo ad diem ſeptimuꝫ:ideo fuit figu
ra requiei chriſti in ſepulchro/ que futura erat in ſabbato:
vt dicit auguſti.lib.iiij.ſup Geñ.ad litteraꝫ.Secũdo in aua
ricie reſtrictionem. Niſi em̃ deus diem ſababti feriandum
mãdaſſet auaricia ꝓ acquirendis temporalib⁹ nimium cre
uiſſet.Tertio vt laborantes famuli/⁊ ſerui licite in corpore
et anima recrearentur: quos immiſericordes nimis alias
grauaſſent.Utrunqꝫ tangitur.Exo.xx.vbi inter preceptum
illud dicitur.Non facies in eo omne opus tuuꝫ.Ecce reſtri
ctio auaricie in dominis. Et filius tuus et filia tua/⁊ ſeru⁹

tuus ⁊ ancilla tua : iumentũ tuum et aduena qui eſt intra
portas tuas:ecce tertium.Alia habuerũt in veteri teſtamẽ
to feſta preter ſabbatum/ob ſpecialia beneficia eis collata
ſicut pro liberatione per Judith facta.Item per Heſter et
ſimilia.Sic ⁊ in nouo teſtamẽto duplicia habet eccleſia fe-
ſta.Primo diẽ dñicum loco ſabbati.Secũdo feſta xp̃i ⁊ ſan
ctorum in memoriã ſpecialiũ beneficiorum eccleſie preſti-
torum.¶Fuit aũt ſabbatum in diẽ dñicum quincuplici de C
cauſa rationabiliter tranſlatum.Primo vt ceſſante figura
ſabbato paſche quãdo chriſtus requieuit in ſepulchro:ceſ-
ſaret ⁊ ſabbatũ/preſente veritate:⁊ immediate transferret᷑
in diem ſequentẽ.Oĩs em̃ decurſus tẽporis a creatione vel
lapſu hominis vſqꝫ ad dominice reſurrectionis diem:que-
dam nox fuit.Secundo ob memoriã creationis totius mun
di.Hac em̃ die ad literã deus in principio fecit celum ⁊ ter
ram ⁊ lucẽ.Tertio in memoriã beneficij recreationis: qua
per paſſionẽ ad glorioſam xp̃us peruenit reſurrectionem.
Eps̃ em̃ dñico die ſolũ cõſecrari debet.vt habet᷑ .lxxv.diſt.
cap̃.ordinationes ep̃orum.Et maiora que xp̃s fecit quodã
modo illa die fecit/mundũ creare inchoauit/⁊ lucẽ:de qua
poſtea ſol factus eſt.Unde ⁊ ꝓprie dicitur dies ſolis:xp̃us
reſurrexit/ſpiritũſanctũ miſit:⁊ natus eſt in mundum:et vt
Innocentius dicit quelibet dominica dies eſt imago dñice
reſurrectionis.Ob quas etiam cauſas maior dei influxus
in eccleſia expectari poteſt:ꝙ̃ alio die ſimplici.ſicut ⁊ de lo
co conſecrato creditur ꝙ in eo citius homo exauditur orã-
do:ceteris paribus.Quarto ne iudaiſare videamur cõmu-
ne feſtum cum iudeis tenendo:ideo etiam feriare ſabbato
die:ſuſpectum eſſet de iudaiſmo.Quinto in figuram ⁊ me-
moriam future reſurrectionis noſtre in corpore ⁊ anima. D
¶Secundo notandum ꝙ quãꝗ̃ non liceat feriare ſabbato
niſi quis vellet iudaiſare/ſicut ⁊ antichriſtus ordinabit.vt
dicit Grego.de conſecra.diſtin.iij.peruenit.tamen ſabba-
tum beatiſſime virgini in ſpecialem honorem eſt per clerũ
deputatũ triplici de cauſa.Primo qꝛ in ſola dei matre lu-
mẽ fidei ſabbato obũbratũ ꝑmãſit :ap̃lis ⁊ alijs de xp̃o titu
bantibus.Secũdo qꝛ ſicut a ieiunio ferie ſexte fit tranſit⁹
per ſabbatũ ad ſolẽnitatẽ diei dñice: ſic etiã a miſeria ꝑſen
tis vite fit,tranſitus per beatam virginem ad ſtatuꝫ glorie
Tertio qꝛ ſabbato ſepe legit᷑ beata virgo maria peccatori-
bus miracula ⁊ bñficia ꝑſtitiſſe.Uñ legimus in hiſtorijs ꝙ
olim in grecia a nona diei ſexte ferie velũ intra quod ima-
go ꝟginis erat diuina ꝟtute ſe aperiebat:⁊ ſic ꝑmãſit vſqꝫ
ad nonã ſabbati/qñ iterũ diuinit⁹ ſe retraxit.Cui⁹ exẽplo la
tini ſabbatũ ẽt i laudẽ ꝟgis cõſecrauerũt.¶Tertio notãdũ E

ꝙ triplicia ſunt feſta eccleſie: quedã ſunt ⁊ dicũtur ꝓcipua
⁊ maiora feſta eccleſie: ⁊ ſunt dies dominicales chriſti: fe-
ſta beate virginis: ⁊ apoſtolorũ. Alia ſunt feſta eccleſie ſa-
tis cõmunia per orbe3: alia ſunt que epiſcopi ſpecialiter in
F ſuis dioceſibus inſtituerunt. ¶ Quarto notandũ ꝙ propter
quinq3 multũ peccant qui hoc preceptum trãſgrediuntur.
Primo: q2 in veteri teſtamẽto pena mortis plexum eſt. Un-
de Numeri. xv. dicitur de quodã qui colligebat ligna ĩ ſab-
bato: quem Moyſes ⁊ Aaron recluſerũt in carcere: ⁊ querẽ-
tes quid ei facere deberent: Reſpondit deus. Morte moria-
tur homo iſte: obruat eum lapidib9 omnis turba extra ca-
ſtra. Miſtice autẽ ligna die prohibito colligit: qui materia3
ignis infernalis colligit: talis lapidib9 / id eſt duris obiur-
gationibus proijciendus eſt / quãdo in feſtis tranſgredi nõ
dimittit. Secũdo in nouo teſtamento etiam grauiter puni-
tum eſt. Refert enĩ Grego. i. dialog. ꝙ quedã nupta marito
in vigilia dedicationis ſancti Sebaſtiani: victa concupiſcẽ-
tia / a viro ſuo ſe non abſtinuit: in craſtino autẽ cum remor-
ſu conſcientie verecundia victa / a proceſſione ſe nõ ſubtra-
xit. Unde in eadẽ a demone publice vexari cepit. quã cũ ſa-
cerdos altaris iuuare vellet: eum etiã demon inuaſit / ⁊ cõ-
fudit. Hanc igiẽ amici per incantatores iuuare procuraue-
runt: ſed in ipſis cõiurationib9 legio demonũ in eam intra-
uit / ⁊ tot vocibus clamare cepit: quot demonibus arrepta
erat. Quam tñ demũ ſanctus epũs Fortunatus per plures
dies ⁊ noctes orando liberauit. Tertio quia magne ingra-
titudinis viciũ quis incurrit cum ſex dies ſibi cum magno
conatu expendit: ⁊ vnum diẽ non in dei honorẽ ⁊ propriam
anime ſalutẽ conſummat: ⁊ cum tot dei beneficia meditari
negligit. Quarto q2 quodãmodo in tres perſonas diuinas
peccat. In patrẽ / cuius potẽtia mũdum creauit. In filiũ cu-
ius ſapientia mundum redemit. In ſpiritũſanctũ / qui tali
die in mundũ venit. ⁊ in xpi humanitate3 que nata tali die
viſibiliter primo apparuit: Quinto q2 multu3 irreuerenter
peccãt. Feſtis enĩ peccãtes: faciũt ſicut ille qui loco ſacro
peccaret. qḋ vtiq3 turpius eſt ꝙ̃ in nõ ſacro peccare. Tem-
pus autẽ a deo ſacratũ eſt. Itẽ dedicationẽ xpi in dedica-
tionẽ demonis vertunt. Itẽ per totã ebdomadã ꝓpter la-
bores / mũdi ſunt in aĩa / ⁊ dñico die turpes ſunt in aĩa: licet
G mundi in veſtimentis. ¶ Quinto notandũ ꝙ in genere. xij.
ſunt ꝑ que feſta violari poſſunt. Primo peccando mortali-
ter quocũq3 genere pctĩ ſm Tho. vbi prius. ⁊ Alexã. de hal.
in ſuo. iij. diſtin. xviij. Leui. enĩ dicitur. xxiij. Omne op9 ſer-
uile nõ facies in eo / ſcilicet ſabbato. ſeruit aũt homo pecca-
to. Unde Johan. viij. Qui facit peccatũ ſeruus eſt peccati.

Unde Ambro. Luce. xiij. dicit. Lex in ſabbato ſeruilia ope-
ra facere / id eſt peccatis aggrauari ꝓhibet. Ratio eſt. q2
peccata mortalia contrariãtur obſeruantie feſtorũ / inquã-
tum impediũt applicationẽ hominis ad deũ quod eſt finis
feſti. Et quia vt dicit Tho. magis impeditur homo a rebus
diuinis per opus peccati ꝙ̃ per opus licitũ: ꝙ̃uis ſit corpo-
rale: ideo magis contra hoc preceptum agit qui peccat in
die feſto peccato mortali: ꝙ̃ qui opus corporale al's licitũ
facit. non tamen per veniale peccatũ fit violatio illius pre-
cepti. vnde Augu. lib. de decem chordis dicit. melius / id eſt
minus male faceret quis in agro ſuo aliqḋ vtile ꝙ̃ in thea-
tro ſeditioſus exiſteret. ⁊ melius facerent femine lanã ea-
rum in die ſabbati: ꝙ̃ tota die in neomenijs ſuis impudice
ſaltarent. ¶ Et dicit Alexan. de hal. vbi ſupra ꝙ qui pecca- H
tum mortale in die feſto cõmittit: dupliciter peccat morta-
liter / ⁊ incurrit reatum duorũ peccatorum mortalium eo ꝙ
(exempli gratia) fornicator agit contra duo precepta / ſcili-
cet non mechaberis. ⁊ ſabbata ſanctifices. ⁊ ſic de periurio
⁊ homicidio ⁊c. Unde ſequi videtur: ꝙ ſic peccans fornicã-
do ſufficienter ſi vult confiteri oportet ꝙ dicat in confeſſio-
ne: fornicatus ſum ⁊ in die feſto feci. Sicut in ſimili furat9
in loco ſacro: tenetur etiam circũſtantiam loci exprimere.
quia tales circunſtantie aggrauant in infinitum. ¶ Secũ- I
do infringi poteſt ſabbatũ faciendo opus ſeruile. q2 Leui.
xxiij. dicitur. Omne opus ſeruile non facietis in eo: ſc3 ſab-
bato. Pro cuius intellectu notandũ ſm Tho. ij. ij. q. cxxij.
ꝙ preter ſeruitutem peccati: adhuc quintuplex eſt ſeruit9.
Una que fit peccando mortaliter. de qua dictum eſt. Alia
eſt que fit per opus latrie. quod vc3 ꝑtinet ad dei cultũ. Et
per tale ſeruile opus quis meretur in feſto: nec ꝓhibetur
hic. q2 plus quis ad quietem ſabbati diſponitur. Unde etiã
in veteri teſtamẽto licuit ſabbato circũcidere / hoſtias ma-
ctare ⁊ offerre / archam circũferre hierico / ⁊ ſimilia. Et ho-
die licet docere verbo / ⁊ ſcripto. vnde Johan. vij. Circunci-
ſionem accipit homo in ſabbato / vt non ſoluatur lex Moyſi
⁊ Math. xij. Sacerdotes in ſabbato ſabbatum violant / id
eſt corporaliter operantur in ſabbato. ⁊ Nume. xxiiij. dicit
glo. Fabri / ⁊ huiuſmodi artifices ociantur in die ſabbati: le-
ctor autem diuine legis / vel doctor ab opere ſuo nõ deſinit
nec tamen contaminatur ſabbatu3. ſicut nec ſacerdotes in
templo violant / ⁊ ſine crimine ſunt. Alia eſt ſeruit9 qua ho-
mo ſeruit alteri / vel ſibijpſi: ⁊ talia opera ſeruilia ſunt du-
plicia. Quedam ſunt ſpiritualia: vt mentis exercitatio. et
talia hic non dicunẽ ſeruilia. quia conueniunt homini ſm
mentem. ſm quam eſt homo ſeruus dei / ⁊ non hominis. vn9

enim homo non eſt ſeruus/⁊ proprius alterius ſecundum
mentem:ſed ſm̄ corpus. A talibus ſeruilibus non oportet
abſtinere in feſto:quo ad illa que ſunt de ſe licita/ honeſta
⁊ recta. Ex quo patet ꝙ quis non tenetur in die feſto abſti
nere ab ipſis operibus ſpiritualibus:que etiam ab ip̄o ope
rante ordinātur ad temporale lucrum aut ad aliud huiuſ=
modi tale bonuz. vt ſi aduocatus in die feſto ſtudet in his
que die craſtina vult proponere propter temporale lucruz
⁊ ruſticus cogitet de aratione terre ſue quam craſtina die
arare vult. talia enim ſm̄ predictā ſententiam ſancti Tho
me non ſunt ſeruilia ſaltem materialiter/cum ſint ſpiritua
lia/⁊ interiora. De iſtis dicit Ricar.in.iij diſti.xxxvij. ꝙ ho=
mo pro executione huiuſmodi actuū interiorum ⁊ exerci=
tio nō incurrit peccatum mortale :niſi propter eorū exerci
tium excludatur illa vacatio quam tunc debet cultui diui=
K no ex neceſſitate. ¶ Alia ſunt opera hominis corporalia:et
ſunt duplicia. quedam ſeruis propria. vtpote ad que quili=
bet non tenetur:ſed ad que tenētur ſerui dominis. vt ſunt
arare:cibos coquere/metere/ ⁊ actus mechanici:⁊ huiuſ=
modi. Nō em̄ tenetur quilibet ſibi aut alteri ad talia extra
neceſſitatem :ſed ſerui tenētur ad talia dominis ſuis quo=
rum ſunt proprij:⁊ oīa talia prohibebantur in veteri lege
per hoc mandatū:eo ꝙ cōtrariabātur obſeruantie ſabbati
quia prohibent applicationem hominis ad diuina. nūc ve
ro in noua lege non eſt tam ſtricta prohibitio in die domi=
nico:ſicut fuit in die ſabbati. Quedam enim opera conce=
duntur nūc in die dominico que in ſabbato prohibebātur.
ſicut ciborum decoctio/⁊ alia huiuſmodi. que licet neceſſa
ria fuerint poterant tamen preueniri. Et etiam in quibuſ=
dam operibus prohibitis facilius diſpenſatur in noua le=
ge propter neceſſitatem q̄z in veter lege. ⁊ ratio eſt:q2 obſer
uatio ſabbati fuit figuralis. Figura autē pertinet ad prote
ſtationem veritatis:quā veritatem nec in modico preteri
re oportet. ⁊ ideo fuit ſabbatum tam ſtricte obſeruandum
vt figura correſpōderet ipſi rei. Obſeruatio vero dn̄ice' nō
eſt figuralis: cum non ſignificet futurū:ſed eſt commemo=
ratio preterite reſurrectionis chriſti:⁊ repreſentatio pre=
ſentis quietis animarū quam nūc habent per chriſti mor=
tem. Alia ratio eſt. q2 olim ſm̄ Tho .in veteri lege obſeruā
tia ſabbati fuit moralis' ⁊ cerimonialis ſeu figuralis'. Et
obſeruantia talis ſabbati mutata eſt in dominicum diem
ordinatione eccleſie. ideo hodie obligamur ad obſeruātiā
dn̄ice non ex hoc tertio precepto:ſed tantum eccleſie man=
dato. Alia vero ſunt opera hominis corporalia communia
ſeruis ⁊ liberis. ad que quilibet homo applicatur corpora

liter:que de ſui natura aut intentione agentis ordinantur
ad lucrū temporale. aut ad aliquod bonum corporale tan=
q̄z ad finē proprium ⁊ immediatū. vt ſunt omnes actus me
chanici/cultura agrorum vinearum ⁊ ſimilia/mercatura/
placitatio:iudicia contentioſa/ ⁊ ſimilia. Iſta eccleſia de=
terminauit eſſe ſeruilia:⁊ ſtatuit ea in diebus dominicis/
⁊ in alijs feſtiuitatibus ab vniuerſali eccleſia inſtitutis nō
eſſe exercenda:niſi vrgeat neceſſitas:aut ſuadeat pietas.
vt patet de conſe. diſtin.iij. Rogationes .⁊.xv.q.iiij.⁊extra
de ferijs.ca.oēs. ¶ Tertio infringitur feſtum per hoc ꝙ ali L
qui non legitime prepediti:negligunt audire miſſam. quilꝫ
em̄ chriſtianus ex precepto primo tenetur ad deū actuali=
ter diligendū. Et videt̃ Sco.in.iij.diſtin.xxvij. ꝙ hoc fit die
bus feſtiuis:ita ꝙ omni die feſtiuo/⁊ potiſſime diebus dn̄i
cis/⁊ principalibꝰ feſtis:teneat̃ ſe homo recolligere/⁊ deū
ſuper omnia actualiter diligere. ⁊ hoc forte determinat di
uinum mandatū illud. Sabbata ſanctifices:vt vnuſquiſqꝫ
maneat apud ſe recolligendo ſe ⁊ aſcendēdo in deum ſuuꝫ
⁊ hoc ſpecificat eccleſia quantū ad miſſam audiendaꝫ die
dn̄ico. de cōſe. diſt.j. Miſſas . ¶ Quarto infringitur feſtum M
per eos qui nimis tarde in vigilia feſti laborāt opera pro
hibita. ⁊ qui in die feſto nimis cito laborant/nō.ſ. termina
to feſto. Quādo aūt quis teneatur feſtum inchoare/vel ter
minare: Rn̄. Ray. ꝙ regulariter a veſpera in veſperā. extra
e.omnes. Feſtorū tamen initium/⁊ finis iuxta eorū qualita
tem/⁊ iuxta diuerſarū regionum cōſuetudines conſiderari
debent. Et ſicut magnitudo dierum exigit celebrari ſic priꝰ
incipere/⁊ tardius debere terminari vera ratione videtur
extra. e. quoniam. Quinto offendunt predicationē in feſto
non audientes/vel irridentes eos qui audiunt/vel alios
de ſermone retrahentes/⁊ in ſermone dormiētes. Magna
enim eſt negligentia cibum corporis per ſex dies querere:
⁊ aīe cibum per vnā horam faſtidire. nullus em̄ poteſt pre
cepta intelligere/niſi diſcat. Predicator aūt eſt doctor dei
preceptorū. Sexto offendunt ſuperbi veſtitu ſuperfluo/pō=
poſo/haſtiludijs/⁊ ſimilibꝰ. Septio vēdentes auare ⁊ emē
tes/mercatores/⁊ inſtitores. Octauo luxurioſi cultu veſtiū
ſertis/tactibus/cantibus ⁊ verbis potiſſime choreis inſiſtē
do:vt cōpleant luxurioſam voluptatē. Nono guloſi potatio
nibus/vel comeſſationibꝰ ſe ingurgitātes/⁊ fercula nimia
lauta procurantes. Decimo iracundi/litigioſi/ ⁊ luſores.
Undecimo iudicijs preſidētes ſine cauſa/vel pietate. Duo
decimo accidioſi:q̄ diuinū cultū ad quē tenent̃:puta ſermo
nes/miſſam/⁊ ſimilia faſtidiūt/⁊ triſte audiunt. ⁊ ſic patet
de prohibitis in tertio mandato.

¶ Capitulũ ſecundũ qualiter feſta ſanctificantur.

Secundo videndum erit de iſto quod manda
A tur affirmatiue: videlicet Memento vt diem
ſabbati ſanctifices. Non enim ſufficit a ſenſi
bilibus abſtinere: ſed oportet cultui diuino
ſe applicare. Ubi notandum ꝙ feſtiuitas ſan
ctificat nouē modis. Primo in audiēdo miſ=
ſam: ⁊ diuina officia deuote. Qui eñ (vt Richar. dicit) omit
tunt audire miſſam peccãt grauiter: niſi ſint ex aliqua ra=
tionabili cauſa legitime excuſati. Unde dicitur de ꝯſe. diſt.
j. Miſſas die dñico ſecularibꝰ: ⁊ a fortiori clericis (dicit ar=
chidiaconus) totas audire ſpeciali ordine precipimus. ita
vt ante benedictionem ſacerdotis egredi populus nõ pre=
ſumat: quod ſi fecerint ab epiſcopo publice confundant / id
eſt grauiter corripiant vſqꝫ ad ruborem / vel excõmunicent
Apparatus ibi dicit hoc ſuper miſſas preceptum eſſe. Unde
qui diebus dñicis miſſas non audiũt: contra hoc preceptũ
faciunt. quia deum nõ ſuꝑ omnia diligunt in feſtiuitatibus
dñicis ⁊ ſimilibus: niſi excuſentur. vt ſupra dictum eſt pre=
cepto. j. cap̃. v. S. Et debent ibi deũ ſuꝑ omnia diligere. Se
cundo ſanctificat feſtum p audientiam / ⁊ lectionē / ⁊ colla=
tionem verbi diuini in ſermone. Tertio audiēdo vel ab au
dientibus querēdo quis excõmunicet que feſta / ⁊ q̄ ieiunia
ſint neceſſario per ebdomadã celebranda ⁊ tenenda. Quar
to conſcientiam emundando. Rimari eñ tũc attētius debe
ret chriſtianus qualiter deum offenderit per ebdomadam
⁊ conteri. ſatiſfactionem pro peccatis exequi / ⁊ facere bona
ſimilia. Unde Grego. in regiſtro. Dominico die a labore ter
reno ceſſandum eſt: atqꝫ omnino orationibus inſiſtendum
vt ſi quid negligentie per ſex dies agitur: die reſurrectiõis
B dñice expietur. ¶ Quinto attente debet homo meditari di
uina beneficia ſibi ſingulariter ⁊ alijs communiter miſeri=
cordiſſime collata / que ſunt tam innumerabiliter multa / ⁊
tam ineſtimabiliter magna: vt ingentem flãmam charita=
tis accendere habeãt in corde meditãtis / ⁊ ſic gratias age
re debet pro talibus / ⁊ pro virtutibus ſi quas fecit. Medi=
tetur gaudia patrie. penas inferni: ⁊ miſerias mundi: vt ſic
ſuſpiret ad eterna. Exemplo illius qui legit per totũ tem=
pus vite ſue in tribus libris. quorum primus erat rubeus:
in quo legit charitatem / ⁊ paſſionem chriſti / ⁊ ſanctorum.
Secundus erat niger: in quo legit penas inferni. Tertius
aureus: in quo legit gaudia celi ⁊c. Sexto debemus orare
deum / beatam virginem / ⁊ ſanctos / ab eis velut pauperes
ſuffragia mendicando contra vulnera anime / ⁊ cõtra ho=
ſtem corporis ⁊ anime. Septimo pro indulgentijs debemus

ambulare / ſi deuotioni congruit vel quiete in vno loco pro
charitatis augmento perſeuerare. Octauo opera miſerico=
die corporalia implere in leproſarijs / in hoſpitalibꝰ: apud
etiam alios pauperes nõ minus ꝗ̃ xp̃m viſitando: qui ait.
Qđ vni ex minimis meis feciſtis: mihi feciſtis: Nono opa Mat. xxv.
miſericordie ſpiritualia cõplere. informando de auditis vł
lectis in ſcriptura / in morībꝰ ancillas / famulosqꝫ / incolas
domus maritũ / et pueros qui talia ignorant. qꝛ in defectu
talium magna cecitas in eccleſia cauſatur. ¶ Secũdo no=
tãdum ꝙ ſeruile opus factũ in feſto: excuſare poſſunt tria. C
Primo neceſſitas. ſecũdo pietas. et tertio operis paruitas.
Primo excuſat neceſſitas. qꝛ legē non habet: et fit multipli
citer. Primo excuſat qñ imminet periculũ vite ꝑ incurſum
hoſtium: tũc licitũ eſt pugnare pro ſua aut cõmunitatis ne
ceſſaria defenſione. ſicut fecit Machabeꝰ primo macha. ij.
Sic in bello iuſto licet facere foſſata et muros reparare.
Secũdo ſi homo eſſet in tali neceſſitate cõſtitutus: ꝙ ꝓpter
defectuꝫ neceſſariorũ corporis eſſet in periculo amiſſionis
vite / nec poſſet aliunde ſuo defectui ſuccurrere: tali eſſet li
citum quodcunqꝫ opus ſeruile exercere pro vita ꝓpria con=
ſeruãda / aut alterius: ideo Math. xij. chriſtus excuſabat
diſcipulos: qui ꝓpter neceſſitatē cõfricabãt ſpicas manibꝰ
in ſabbato. ¶ Tertio ſi immineret homini neceſſitas egri=
tudinis corporalis: põt in feſto operari licite opus corpo=
rale ꝑtinens ad ſalutē corporis ꝓprij / vł alieni ꝓcurandã: D
ideo medici poſſunt medicare / et infirmi medicatē recipe=
re. Uñ chriſtꝰ ioh. vij. arguēdo iudeos dicit. Mihi indigna=
mini ꝙ totũ hominē ſaluũ feci in ſabbato. Sicut eñ bibimꝰ
et comedimus in feſto ꝓpter ſalutē: ſic et medicamē appo=
ni põt. Uñ greg. ad ciues romanos. ⁊ ponitur de cõſe. di. iij.
Peruenit. Ad me ꝑlatũ eſt a ꝑuerſis hominibꝰ vobis pre=
dicatũ eſſe: vt die dñico nullus debeat lauari. Et ſiquidē ꝓ
luxuria et pro voluptãte q̃s lauari appetit: hoc fieri nec re
liquo quolibet die cõcedimꝰ. ſi aũt ꝓ neceſſitate corpis: hoc
nec die dñico ꝓhibemꝰ. ⁊ Archi. dicit ſup. ꝓ neceſſitate. ergo
non licet lauari in feſtiuis diebus: niſi neceſſitatis cauſa.
Eadē ratione nec minuere ſanguinē: nec barbã radere: nec
vngulas ſcindere / pãnos aũt ⁊ calciamēta induimꝰ his die
bus ea neceſſitate qua et comedimus. hec ille. ¶ Quarto
ſi immineat neceſſitas vitãdi rei exterioris dãnum. vt ſi ia= E
centibus ſegetibus in agrũ: aut feno in pratis / ⁊ immineat
tempeſtas que talia corrumpat / aut multum deterioret.
aut forte abducat a ſole ſeparata: non ſunt prohibendi do
mini rerum tollere in feſtis: et indemnitati ſue precauere.
vel ad huc ſtantibus vuis in vitibus / ⁊ ſuperueniat frigus

deſtruens. aut ſi eſt veriſimilis timor de incurſu hoſtiũ qui
alio die huiuſmodi res deſtruerent/ vel auferrent. aut etiã
homines circa collectionem talium rerum caperent/ vl' oc-
ciderent: tunc licet operari. dicit hoſti. ne in modico momẽ
to pereat cõmoditas celeſti prouiſione cõceſſa. Patet illa
p chriſtũ Mat. xij. dicentẽ. Quis ex vobis hõ q̃ habuerit ouẽ/
et ceciderit ſabbato in foueam nonne tenebit et leuabit
eam? In ſimili enĩ caſu licitũ eſt ex indulto eccl'ie dñicis/ et
feſtiuis diebus p̃terq̃ in ſummis et maiorib⁹ feſtiuitatib⁹
aleca piſcari/ ceruiſia inuaſari ꝛc. extra de ferijs. cap. Li-
F cet. ¶ Quinto excuſantur ſerui/ ꝛ ruſtici: qui iuſto metu cõ-
pellũtur a dominis ad laborandum feſtis dieb⁹. Nã ſi ſine
cõpulſione ꝓ labore impetũtur nõ debent dñis obedire: q2
non eſt licitũ/ nec honeſtũ: dñi tñ grauiter peccant. Similit
qui adducunt in feſtis cenſus dñis ſine cõpulſione/ vel ne-
ceſſitate aliqua pretacta ſupius ad finẽ iſtũ videlz vt alijs
diebus ꝓprijs et cõſuetis laboribus vacent: nõ omnino ex
cuſantur: niſi arta neceſſitas compellat. Similiter regula-
res ſacerdotes qui dñicis diebus abſq̃ neceſſitate quadri-
gant/ aut hmõi alia faciunt: q2 alios corrumpũt exemplo/
ꝛ ſimilia alijs faciẽdi occaſionẽ dant. Similiter excuſantur
vectores merciũ ad nũdinas remotas vl' ad loca remota:
aut aliarũ rerum ſi ſine graui incõmodo non poſſunt dieb⁹
feſtiuis vacare ab eundo aut quadrigando. Idem videtur
de curſorib⁹. qui ex cauſa rationabili et neceſſitate diebus
feſtiuis ad loca remota ambulant et ſine graui incõmodo
G ſuo aut aliorũ vacare nõ poſſent. ¶ Sexto excuſari poſſunt
cõductores et vectores ꝑegrinorũ: et ſufferratores equorũ
qui talia faciunt in feſtis: ſi hec principaliter faciũt ꝓpter
neceſſitatem eorũ pro quib⁹ faciunt talia: et tunc etiã licite
recipiũt ſalariũ ꝓ laborib⁹ ſuis Si vero faciũt talia in feſto
principaliter ꝓpter queſtũ aut ꝓpter improbã cupiditatez
lucrandi: nõ videtur quomodo debeant excuſari: ſz illi qui
eos de talibus requirunt: excuſantur ſi rationabilẽ habent
cauſam neceſſariam/ ꝛ al's ſibi nõ poterant prouidere. Hec
omnia et illa in quinto membro dicta: ſunt ſententialiter
guill'. in glo. Ray. Septimo qui vadunt ad mercata que fi-
unt dominicis diebus et alijs feſtis maxime precipuis. Si
quis faciat hoc non conſuetudinarie: ſed aliquando et pro
aliqua neceſſitate: nõ credo dicit idem ꝙ peccet mortaliter.
Si autem hoc ducat in conſuetudinem et faciat ex cupidi-
tate lucrandi: ſicut faciunt mercatores/ qui propter frequẽ
tanda mercata/ aut nundinas vix aut nunq̃ intrant eccle-
ſias ſuas: credo ꝙ peccant mortaliter: mercata tamen que
fiunt ex victualibus neceſſarijs ad quemcũq̃ diem feſtũ de

pane/ vino/ carnib⁹/ et huiuſmodi: nõ credo illicita eſſe/ aut
de facili ꝓhibenda: dum tamẽ ſe propter hoc nõ ſubtrahãt
a diuino ſeruitio. Hec guill'. ¶ Sed cum dictum ſit ꝙ poſſit H
indulgeri hominibus: vt in diebus feſtis laborent cum ne-
ceſſitate artantur. Quereres: quis dabit licentiam iſtam?
Rñ. ſm Guill'. ꝙ epiſcopus loci ſi cõmode adiri poſſit: al's
ſufficit ſimplicis ſacerdotis diſpenſatio diſcreti tamen. poſ
ſet etiã eſſe tãta neceſſitas/ et tam notoria ꝙ auctoritate ꝓ
pria poſſent facere. Sed pro quãta neceſſitate liceat opera
ri in feſtis: hoc potius ad arbitrium boni et diſcreti viri li-
mitandum eſt q̃ per aliquã doctrinam generalem determi
nandum. ¶ Secundo excuſat in ſeruilibus operibus in fe- I
ſtis pietas operis multipliciter. Primo arare agros pau-
perũ/ aut ꝓ eis quadrigare/ vel pro eis alio modo labora-
re. Si enĩ dicit idem ibidem in diebus dominicis/ aut alijs
maioribus ſolẽnitatib⁹/ ſcilz feſtis chriſti/ beate virginis/
et in diebus apoſtolorum talia faciant: non videtur licitũ:
ſed ceteris feſtiuitatibus licet ſequi conſuetudinem regio-
nis quã ſcit epiſcopus loci: et non reprobat. Si autem du-
bitatur an ſciat epiſcopus loci et ſuſtineat: recurrere de-
bet ſacerdos ad epiſcopum: vt ſuper hoc ab ipſo certifice-
tur. Ad hoc autẽ vt talia licite ſuſtineãtur/ aut licite fiant
oportet ꝙ per huiuſmodi laborem non reuocentur labo-
rantes a diuinis audiendis que tenentur audire: et ꝙ ta-
lia principaliter fiant propter deum et non propter affectũ
carnalem/ aut ſpe remunerationis terrene. In paſtu etiã
hominum/ et animalium laborantium: et ꝙ neceſſitas pau
pertatis illius cui talia fiãt hoc videatur exigere. Sic etiã
exceptis precipuis feſtiuitatib⁹ credo: ꝙ niſi ſit prohibitũ/
aut conſuetudini contrarium liceat aliquid operari circa
edificationẽ eccleſiarũ/ ꝛ ſacrorũ locorum: et ad opus mini
ſtrorũ eccl'ie pauperũ/ p̃ſertim eorũ qui redditus nõ habẽt:
ita tñ ꝙ labor nõ perueniat ad multã fatigationẽ/ et tediũ
ex diuturnitate laboris. quia nõ credo ꝙ debeãt in eis la-
borare per totã diẽ. nec ad multam fatigationem: nec de-
bent propter huiuſmodi laborem omittere auditionez miſ-
ſe in tali feſto. nõ enĩ debent dimittere id ad quod tenẽtur:
propter aliud ad qḋ non tenẽtur. Hec de Guiller. ¶ Tertio K
excuſat interdum ſeruilitatem operis modicitas. Unde di
cit idẽ: ꝙ lz nõ ſit licitũ ſcribere aliquod grande in die feſto:
vt de ſexterno ad ſexternũ: ſicut nec licet alia opa ſeruilia
operari: ſcholares tñ lectiones ſuas quas non poſſunt ſine
ſcripto memorie cõmendare: ſcribere poſſunt. Similiter
ſermones quos ſtillo/ aut plumbo notauerunt: ſcribere poſ
ſunt/ vt credo. puto etiã ꝙ ſtudendo qs in aliquo libro poſ-

ſit corrigere/ſi aliquid corrigendū ſit:locare aūt operas ſu=
as:aut alienas conducere diebus feſtiuis propter corrigē
dos libros:nō eſt licitum. ⁊ ſicut dicitur de correctione li=
bri:ſic poteſt de alijs laboribus intelligi. vt ſi quis nō intē=
tiōe operandi:ſed alias. vt forte deambulando tranſiret in
die feſto per vineam ſuam:aut agrū:⁊ tranſeundo purget
modicum:qđ per incuriā manſerat purgandum:aut repa=
rat modicū de ſepe:que aliqua ex parte rupta/aut inclina=
ta fuit/aut iuxta vites erigat vnum palum vel duos incli=
natos:aut aliud paruū faciat:qđ ſic tranſeundo occurrat
D faciendum. hec guil. ¶ Tertio quereret quis vtrū chriſtia=
nus toto die feſtiuo obligatus ſit habere animū recollectū
⁊ ſe exercere in ſupra notatis nouem exercitijs. Rñ. ꝙ lȝ il=
lud eſſet bonū nō tñ eſt homo ad hoc obligatus virtute illi⁹
precepti. immo in multis caſibus poteſt ſe occupare exerci
tio operum exteriorum:eum a talibus diſtrahentium. vt cū
neceſſitas vrget aut pietas ſua ſuadet. immo dicunt aliqui
doctores/ vt cancellarius modernus ꝙ in die feſto pōt ho=
mo aſſumere ſibi aliquam recreationem/ſpacium vel ſola=
tium:dūmodo hoc ſit ſibi honeſtum. ⁊ taliter fiat vt nō com
mittātur illa peccata per que offenditur deus. ⁊ potiſſime
mortalia/ vt ſunt ebrietates/ piuria/rixe/deſideria carna=
lia/vba/opera/aut carmina luxurie/ ⁊ cetera ſimilia: que
in dieb⁹ feſtis ſunt duplicia peccata. Idem de choreis. Il=
le vero auctoritates ſanctorum que ſonāt ꝙ in dieb⁹ feſtis
nichil niſi orationi/aut deo aut huiuſmodi vacandū ſit. vt
dicit Alexā. de hal. in ſuo. iij. intelligende ſunt ꝙ nichil con
trarium vacatiōi diuinoꝝ aut qđ hmōi vacationem impe=
diat agendū eſt. vt ſunt opera ſeruilia prohibita: vbi non
neceſſitas vrget nec ſuadet vtilitas. Vñ Tho. dicit in. iiij. di
ſtin. xxxij. ꝙ licet non teneatur homo toto die feſto orare: ⁊
omnibus horis/tenetur tamen ſe toto die cōſeruare ido=
neum ad orandum. Et addit ibidem: ꝙ actus matrimonia=
lis licet careat culpa:tamen qꝛ rationem deprimit propter
carnalem delectationem/ ⁊ hominem ad ſpiritualia tende
re non ſinit:ideo in diebus feſtis/ et alijs in quibus eſt pci=
pue ſpiritualibus vacandū/non licet petere coniugale de=
bitum. Exemplum:vide paulo ſupra grego. dialog. preſenti
precepto. capitulo primo. F.

¶ Capitulū tertiū de ſacramētis:⁊ pmo de baptiſmo.

TErtio ad hoc mandatum:memento vt diem ſab
bati ſanctifices:reducitur reuerentia ⁊ ſanctifi
catio ſeptem ſacramentorum noui teſtamenti.
Sicut eñ ſanctificatur tempus/ ⁊ locus:ita ſan
ctificari debent ſeptē ſacramenta:de qbus in ſe

quentibus dicetur latius:quātum ad ea q̄ ſunt neceſſaria.
¶ Ubi primo notandum ꝙ ſm hugo. de ſancto victore/⁊ ma A
giſtrum diſtin. prima. iiij. Sacramenta ſunt inſtituta ꝓpter
vulnera peccatorū ſananda. Eſt eñ eccl'ia velut apotheca
vel dom⁹ prudentiſſimi medici contra oēs infirmitates an=
tidota ſufficientia cōtinens/ vbi infirm⁹ eſt peccator:medi=
cus eſt chriſtus. miniſter medici eſt ſacerdos. antidotum ē
virtus ſacramentoꝝ: ſed vaſa antidoti ſunt ſenſibiles for=
me ſeptem ſacramentoꝝ. ¶ Secundo notandū ꝙ tm̄ ſeptē B
ſunt ſacramenta noue legis. qꝛ ſm tho. xij. ſunt vulnera qui
b⁹ grauiter infirmamur. tria ſunt pctā. quattuor ſunt peno=
ſe occaſiones pctōꝝ/ ⁊ ſequele. Primū malum eſt pctm̄ ori=
ginale/contra quos eſt baptiſm⁹. Secūdū eſt veniale pctm̄
contra qđ eſt appropriate inſtitutum oleum extreme vn=
ctionis. Tertium eſt mortale pctm̄/ contra quod eſt penitē=
tia. Quartum eſt infirmitas ad bonum/contra qđ eſt confir
matio. Quintum eſt ignorantia veroꝝ/ contra qđ eſt ordo.
qꝛ ordinatus debet eſſe doctus/vt poſſit docere. Sextū eſt
concupiſcentia effrenis/cōtra qđ eſt matrimonium. Septi=
mum eſt affectio ad terrena ⁊ caduca cum tēpore vel corpo
re inordinato/contra qđ eſt eucharistia. vel viſibiliter deū
videndo ad inuiſibilia rapi/ ⁊ accēdi inuitamur. ¶ Tertio C
notandū ꝙ ſeptem ſacramenta coꝝ efficaciam ⁊ virtutem
habent a diuerſis diuerſimode. Primo a deo principaliter.
qꝛ deus ſolus grām creat/ ⁊ pctm̄ dimittit. Secundo a paſ
ſione chriſti tanq̄ a cauſa meritoria. Nā xps in pmo inſtā=
ti ſue conceptionis ſe patri obtulit ꝓ redemptione generis
humani/que oblatio cōſummata fuit in cruce. q̄ oblatio qꝛ
ex ſumma charitate pceſſit/ ⁊ a ſummo nobiliſſimo filio dei:
Ideo acceptiſſima patri fuit. Et ad illud loquitur beatus
Aug. xxij. de ci. dei circa pncipium vbi dicit de chriſti late=
re fluxiſſe ſeptem ſacramenta. huius autem paſſionis me
ritū hodie eſt in acceptione patris/ ⁊ cōmunicatur volenti
ſacramentū aliquod recipere. Lex eñ diuinitatis eſt ſm
Anſel. Cur deus homo. ꝙ ꝓ nullo peccato/cū ſit infinitum
malum deus placari vult/niſi ſibi offeratur maius bonū q̄
peccatū malū eſt:⁊ hoc fit qñ patri xps paſſus offert. Illud
videtur velle apoſto. Ro. v. vbi abūdauit delictū/ſupabun=
dauit ⁊ gratia. Vñ etiā in paſſione xpi oīa ſacramēta repſen
tata fuerūt. Baptiſm⁹ in aq̄ lateris xpi repſentabat. Eucha
riſtia i ſanguie lateris. Cōfirmatio i aggreſſu terribiliſſime
mortis. Penitētia i lachrimis xpi. Ordo. qꝛ fuit hoſtia ⁊ ſa=
cerdos. Matrimoniū in gñatiōe filioꝝ eccl'ie ꝑ aptionē la=
teris. Unctio extrema in effuſione ſanguinis multiplicis.
Tertio habent efficaciam a fide eccleſie:ſine cuius fide col

lata nō valerent.Quarto a charitate ſuſcipientis quedam
habent maiorem efficatiam. ⁊ hoc vltimum ſecundum ꝙ
maius eſt ſm̄ hoc etiā quis plus haurit de medicina vaſoꝝ
gratie. Juuat aūt miro modo receptio ſacramentoꝝ hoies
qꝛ vt cōiter dicunt doctores vim habent ex opere operato/
id eſt ex virtute ipſoꝝ ſignoꝝ/ex pacto xp̄i ⁊ fide eccleſie. Et
in ſacramentis datur gratia. ⁊ non exigitur ꝙ homo ſe ſem
D per diſponat:ſed exigitur ꝙ hō gratie ſe nō opponat. ¶Quo
ad ſacramēta in ſpeciali. Primo de baptiſmo ſunt tria ſciē
da. Primo quem fructum deus per hoc ſacramentū nobis
dederit. Secūdo que fieri debent a cōferentibus hoc ſacra=
mentū. Tertio quis teneatur ſcire talia. De primo ponūtur
quinqꝫ fructus. Primo eſt remiſſio pc̄ti originalis. qꝛ ſicut
oēs in Adā moriuntur:ita oēs in chriſto viuificantur ſcꝫ ꝑ
baptiſmū.j.Corin.xv. Secūdo dantur oēs virtutes/ videlꝫ
charitas/ſpes/fides/iuſtitia/temperantia/prudentia/forti
tudo. vt determinatū eſt in clemēti.de ſumma trini. ⁊ fi. ca
thol. Tertio caracter ſpecialis imprimitur anime: q̄ cedit in
gloriā perpetuā beati/⁊ in confuſionē eternam dānati. de
quo caractere determinatur ab innocen.extra de baptiſmo ⁊
eius effectu.c.Maiores. Quarto oīs pena pc̄toꝝ relaxatur.
Rom̄.vj. qꝛ per baptiſmū homo ꝯſepelitur xp̄o paſſo/ ⁊ regeneratur
ſm̄ ap̄l'm. Cōſepulti eī̄ ſum⁹ xp̄o ꝑ baptiſmū in mortem.
Quinto ianua celi baptizato aperitur:in cui⁹ ſignū celi apti
ſunt ſup xp̄m baptizatū. Luce.iij. Que aūt fieri debeāt a ſe
cularibus qn̄ eos baptizare oportet. ſciendū ꝙ tanto cauti
us hic debent ꝓcedere:quanto maior/vicꝫ infiniti boni per
petuo fruēdi defect⁹ pōt cōmitti per vnum verbū additum
vel ſubtractū. Primo ibi videāt vt materia ſit apta/ videlꝫ
vt ſit aqua elemētaris: pura ⁊ naturalis. Ex q̄ ptꝫ ꝙ apta
materia ſunt:aqua pluuialis/maris/fluminis/ſtagni/ pu=
tei/vel fontis/⁊ aqua reſoluta ex rore pruina/niue grandi=
ne/vel glacie. Et fieri non poteſt in aliquo alio liquore: vt
vino/ceruiſia/vrina/medone/oleo/lacte/brodio expreſſo de
piſcib⁹/vel carnibus/roſacea ſublimata ſeu alchimica/ſu
dore/ſaliua/nec de purreta extracta de ſubſtātia piſorum
nec in niue/glacie grandines/ ⁊ pruina:niſi ſint reſoluta.
Dubiū aūt eſt:an baptiſet q̄s in lixiuio. tiſana extracta de
E ſubſtantia ordei. balneo ſulphureo. ⁊ lutoſa aqua. ¶Secū=
do videatur vt forma ſit debita quo ad ea que ſunt de neceſ
ſitate ſacramenti ⁊ etiam de neceſſitate vitandi peccatum
Forma aūt baptiſmi quem tenet romana eccleſia eſt iſta:
Ego baptizo te in nomine patris/⁊ filij/⁊ ſpiritusſancti. Et
habetur extra de baptiſmo ⁊ eius effectu. Si quis. Et pre=
mittitur ꝓprium nomen/videlicet iohannes vel katherina

de ritu romane eccleſie. Sed precedētia oīa nō ſunt de ne=
ceſſitate ſacramenti. Amen vero non eſt de neceſſitate ba=
ptiſmi:nec de eſſentia ſacramenti:nec de neceſſitate prece
pti. niſi vbi cōſuetudo particularis hoc habet. qꝛ vl'is con=
ſuetudo hoc nō habet. nec eſt de forma xp̄i. lꝫ ly ego ſit de ne
ceſſitate non ſacramenti:ſed precepti eccleſie vniuerſalis
in li baptiſo eī̄ prima ꝑſona intelligitur/⁊ eſt ſemꝑ regu
la iuris/ꝙ mutatio quocunqꝫ modo fiat in forma eccleſia=
ſtica ſacramentoꝝ obligat ad peccatum/niſi ex impotētia
vel ex neceſſitate fiat. Et cōſuetudo eccleſie ligat vt ſtatu=
tū. Sicut ⁊ conſuetudo populi ligat vt lex. Quis aūt ſcire te
neatur hāc formā. dicit pe.de pa.in.iiij.diſtin.v. Formam
baptiſmi forte non omnes ſcire tenentur:niſi quibus incum
bit ex officio:vt curat° vel obſtetrix cui ſepe incūbit. Et nō
ſolum pn̄t ſeculares in caſu neceſſitatis baptiſare ſed de=
bent. quia ſi non occurreres morti corporis cum poſſes eſ=
ſes reus mortis. ſic multomagis ſi nō ſuccurras morti ani
me. Unde ſi homines appetunt diuitias corporales vt dent
elemoſynas:cur non appeterēt plus diuitias ſpirituales
videlicet ſcientiam vt dent ſpiritui elemoſinas q̄ maiores
ſunt. Aduertendum tamen ꝙ ſi non ſit periculum de tarda
tione baptiſandi:debet quis expectare idoneū miniſtrū: qꝛ
ſolus ſacerdos ex officio habet baptizare. nec alteri licet ni
ſi in neceſſitate. tamen quandocunqꝫ ſua cōſciētia dictabit
ei ꝙ puer eſt in periculo moriendi anteqꝫ veniat potens/et
volens/⁊ debens baptiſare:ipſe non ſolum poteſt ſed etiaꝫ
debet eum baptiſare ſi ſciat formam baptiſmi. ⁊ ſimplices
debent querere a litteratis an bene baptizauerint. vel an
debitam formam ſciant. in periculo etiam ſi ſolum manus
vel aliud membrum naſcitur baptizandum eſt ſecundum
Thom̄. ⁊ plures alios ⁊ ſecundum Scot. in cimiterio ſepe=
liendum. hec ille. ¶Tertio baptizans debet attendere vt F
ſimul ſit ablutio in aqua ⁊ forme prolatio. Unde dicit Augu
ſti. ſuper Johannē Omelia. viij. Accedat verbum ad ele=
mentum/⁊ fit ſacramentum. non autem accedit rite ſalteꝫ/
niſi fiat ſimultas talis. quod declarat Sco. dicens. Noluit
chriſtus nos obligare ad tam ſubtilem ſimultatem: quam
vix homo poſſet percipere vel ſeruare. ſiue enim ſacer=
dos prius immergat vna immerſione vbi moris eſt ter
mergere. et poſtea incipiat verba cum ſecunda immerſione
ſiue prius incipiat verba/⁊ dicat ego baptizo te:immergat
aut aſpergat in caſu cū verbis ſeqntibus:ſufficiens eſt ſi=
multas/ dummodo tamen prolatio non finiatur ante in=
ceptionem ablutionis:nec ablutio ante inceptiōem prola
tionis. Quarto quiſqꝫ baptizat⁹ in ſe:⁊ in ſuis continue me

ditari debet quid promiſerunt patrini pro eo/acſi met bapti=
ſatus promiſiſſet/ vcȝ abrenunciare diabolo ⁊ pompis eius.
Et licet illud non ſit ꝓprie votum quia eſt de neceſſarijs:cer=
tum tamen eſt baptiſatum grauius peccare:q̄ȝ nō baptiſatuȝ
F ceteris paribus. ¶Quinto videndum eſt vt leuans nō ſit mō
nachus. Item vt nō ſit conſanguineus/vel affinis. vt dicetur
de confirmatione. Item vt ſit vnus niſi conſuetudo obſtet. Ex
premiſſis omnibus patet:q̄ baptiſmus conſtituit xp̄ianum vt
familie chriſti aſcribatur. vt dei filius adoptiuus ſit:ſed per
confirmationem militibus chriſti aſcribitur.

¶Cap.iiij.de confirmatione.

SEcundum ſacramentū eſt confirmationis.cu
A ius fructus ſunt tres principales. ¶Primus
q: caracter ſpecialis anime ibi imprimitur. Ra
tio eſt:quia confirmatio eſt ſacramentuȝ quo
homo deputatur ad aliquod ſacrum. puta ad
confeſſionem fidei/ ⁊ conſtantem eius defen=
ſionem. Unde ⁊ in fronte recipitur hoc ſacra=
mentum ꝑ impreſſionem ſigni crucis/epiſcopo dicente: conſi
gno te ſigno crucis ne erubeſcas chriſtum crucifixum cōfite=
ri verbo/ ⁊ opere. Unde tho. dicit q̄ chriſtianoꝝ duplex eſt pu
gna ſpiritualis. Una qua q̄s pugnat cōtra impedientes ſalu=
tem ſuiipius: ⁊ hoc omnibus indicitur. ſed ad hoc non datur
ſacramentū cōfirmationis ſed ad reſiſtendum fortiter in pu=
gna/qua quis nomen chriſti impugnat: et vt inuictus chriſti
confeſſor ꝑmaneat. Et huic pugne non omnes exponunt. Nā
q̄uis cuiuſlibet baptiſati/ ⁊ credentis ſit confiteri fidē quan
do confeſſio ab eo expetitur:non tn̄ eſt cuiuſlibet ſe libere ex
ponere:ſed tm̄ confirmati. ⁊ hoc ptȝ in apoſtolis in q̄bus hoc
ſacramentum initiuȝ ſumpſit ⁊ exordium:q: ante aduentum
ſpiritusſancti confirmantis eos: erant fores clauſe cenaculi
propter metum iudeoꝝ:poſtea vero repleti ſpiritusſancto ce=
perunt cum fiducia loqui/ ⁊ publice v̄bum dei p̄dicare. Etiā
chriſt⁹ eis prius ait. Sedete in ciuitate donec induamini vir
tute ex alto Luce vlti. Sic etiam videm⁹ q̄ qui ad mundi mi
litiam eliguntur/eis imprimitur aliquod ſignuȝ ꝑmanens vt
aureum baltheū vel ſimile. Et olim cauterio brachium taliū
ſignabatur ad differentiaȝ alioꝝ. Et etiam in bello dimicatu
ri certis ſignis conſignabantur. ſic ⁊ in militia fidei ꝑ confir=
B mationem fit. ¶Secundus effectus eſt ſpecialis ⁊ noue gra
tie ſacramentalis infuſio. Ratio eſt quia cōfirmatio deputat
ſuſcipientem ad aliquod ſacrum quod digne ſine gratia fie=
ri nequit:quia non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. immo
deputat ad opus arduiſſimum et maxime charitatis/vt ani=
mam ſuam ponat quis pro chriſto. Ideo de conſecra. diſtin.

v.c. Nouiſſime. dicitur q̄ in confirmatiōe datur ſpiritusſan
ctus ſeptiformis gratia cum omni plenitudine ſanctitatis
Tertius effectus eſt q̄ in confirmatiōe contrahitur cogna=
tio ſpiritualis:ſicut ī baptiſmo. Unde dicit pe. de pa. in. iiij.
diſtin. vij. Sicut inter baptiſantem ex vxorem eius matri=
monio conſummato: ⁊ omnes filios eius ex vna parte: ⁊ ba=
ptiſatum ⁊ patrem ⁊ matrem eius ex altera. ⁊ ſimiliter in=
ter leuantem de ſacro fonte et vxorem eius matrimonio cō
ſummato ex vna parte cum filijs ſuis/et baptiſatum ex alia
parte cum patre et matre eius/contrahitur cognatio ſpiri=
tualis/que matrimonium impedit ⁊ dirimit. Similiter om
nib⁹ illis modis eſt de cōfirmante ⁊ ꝯfirmato/ ⁊ tenēte eū et
vxorib⁹ ⁊ liberis. vt habet lib. vj. de cognatione ſpūali. ca. j.
Item ſicut non debent plures leuare baptiſatū:ſi tamē fiat
ſpiritualis cognatio ad omnes contrahitur:non quidem in
ter illos adinuicem:ſed inter quemlibet eorum ex vna par=
te: ⁊ baptiſatum/et parētes eius ex altera. Sic etiaȝ eſt per
omnia de tenentibus confirmatum. de conſecra. diſtin. iiij.
Non plures. Et li. vj. de cognatione ſpūali. capitu. ij. Item
ſicut vir non debet tenere vxorem/nec filium eius in baptiſ
mo/ quod ſi ſcienter fecerit priuat ſe iure petendi debitum:
ſi autme ignoranter:non ꝓpter hoc ſeparantur:ſic per om=
nia de confirmatione. xxx. q. j. De his. Et de cognatione
ſpirituali in decretalibus. hec pe. ¶Qualiter autem cōfir= C
mandus ſe habere debeat ſciendu ȝ primo q̄ illi qui etatis
perfecte ſunt moneri debent vt confiteantur:quatenus mū
di dona ſpiritusſancti valeant accipere. extra de conſecra.
diſtin. v. Ut ieiuni. Secundo debet recipiēs eſſe ieiunus/ni=
ſi neceſſitas vrgeat:vt dicit magiſter in. iiij. diſtin. vij. Et de
conſecra. diſtin. v. vt ieiuni. Excipiuntur autem ibidem in
firmi/ ⁊ periclitantes morte. Ideo etiam ꝓpter multitudi=
nem confirmandorum ſuſtinetur: vt a non ieiuno detur et
ſuſcipiatur:congruentius tamen eſt vt fiat a ieiunis/ ⁊ a ie
iunis ſuſcipiatur vbi fieri poteſt. Tertio prouideri debet de
apto tenente in confirmatione. Circa qḋ pe. de pa. notat cū
tho. q̄ mulier poteſt tenere virum: ⁊ ecōuerſo: ⁊ mulier mu=
lierem: ⁊ vir virum. Teneri enim debet confirmandus in ſi
gnum q̄ infirmus indiget ab alio ſuſtentari. hoc autem ſi=
gnum locum habet in muliere vel viro tenente. Item non
plures vno tenere debent in confirmatione: ſicut nec in ba
ptiſmo: in quo tamen forte contraria conſuetudo excuſat.
de conſecratione. diſtinctione quarta. Non plures. et quā=
do mos erat:crimen non erat. Item ſicut in baptiſmo non
baptiſatus non debet tenere baptiſandum:ſic etiam in con
firmatione non confirmatus non debet tenere confirman=

dum. de conſecratione diſtinctione quarta. In baptiſante. Item nec qui leuauit in baptiſmo: debet tenere in cõfirmatione: niſi in neceſſitate. Item non debent ſe tenere mutuo conſanguinei/vel affines: quia ſufficere eis debet vinculuꝫ naturale/et carnale. Quarto ſm Richar. debet frons cõfirmati ligari donec deſiccetur: ne forte ſordes contrahat. Et ſecundum Hugonem.ij. de ſacramentis parte.vj.cap.vlti. Docet confirmatum non lauare caput ſeptem diebus: propter ſeptem dona ſpirituſſancti. Et etiam quia ſpirituſſancti aduentus ſeptem diebus celebratur. Quinto attendi debet quibus ſit dandum hoc ſacramentum / videlicet quia omnibꝰ chriſtianis. Mutis: quia ſigno poſſunt confiteri chriſtum. Mulieribus viris mortuis etiam ꝓpter meritum obedientie ⁊ ſignum caracteris. Pueris etiam dari poſſet quia non ponunt obicem gratie huius ſacramenti. Circa ſeptennium tamen dicit petrus de palude. conſultum eſt dari: vt memorentur de ſacramento non iterabili facilius. ¶ Vltimo queritur an confirmatio ſit ſacramentum neceſſitatis: id eſt ad ſalutem neceſſarium? Reſponde. ſecundum thom̃. ꝙ non eſt ſic neceſſarium: ꝙ ſine ea non poſſet quis ſaluari quia pueri non confirmati ſaluantur. ſed ſic eſt neceſſitatis ꝙ contemptus eius damnabilis eſt. Armacanus libro nono de queſtionibus armenorum ſic dicit. Mihi videtur confirmatio ſic eſſe neceſſaria ꝙ ſi haberi poterit habeatur: ideo in adultis eius acceptio habet vigoreꝫ precepti: vt mihi videtur. Hec ille. Poſtea illud multipliciter perſuadet. Sco. dicit in.iiij.diſtin.vj. Confirmatio non eſt ſacramentum neceſſitatis ad ſalutem niſi adulto: oblata omnimoda oportunitate ſic ꝙ tunc non contemnat. Unde extra de ſenten.excom. non eſt plenus chriſtianis qui contemnit. Iudicaretur autem cõtemptus/ſi omnimoda oportunitate oblata non ſuſciperet. Hec de Sco. Adultus ſecundum Sco. eſt qui ſigna habet vſus rationis. Dicit etiam pe. de palu. vbi prius. Cum homo teneatur ſemel in vita confirmari ſi poſſit ⁊ negligat/licet aliter ſacramentum non contemnat mortaliter peccat/⁊ damnatur moriens: niſi confirmetur tunc ſi poteſt: vel niſi peniteat ⁊ confiteatur de hoc ꝙ in ſanitate potuit et neglexit. Similiter ſi quis bellum aliquod mortale intret qui prius confirmari potuit ⁊ neglexit: deberet ſimiliter de hoc tunc confiteri vel confirmari ſi poſſet. Item confirmatio eſt neceſſitatis ſacramentum vbi imminet fidem confiteri coram tyranno: ⁊ habet confirmantem ⁊ omnia parata: quia tunc vix poteſt excuſari a contemptu vel preſumptione hec pe. de palu.

¶ Capm quintum de ſacramento ordinis.

Tertium ſacramentum eſt ordinis vel potius ordinationis. ¶ Ubi notandũ ſm magiſtrum A
diſtin.xxiij.iiij. ⁊ Tho. ⁊ alios doctores ibidẽ ꝙ ſacerdos quilibet habet ſepteꝫ priuilegia: ꝓpter que multũ honorãdus eſt ab alijs ⁊ a ſe cuſtodiẽdus a peccatis: ⁊ ideo ſi bene viuit valde acceptus. Primo eñ ad ſpecialem dei cultuꝫ eſt ſepties ad minus plus ꝙ̃ ſecularis cõſecratus. Nam ordines ſunt ſeptẽ: ⁊ in quolibet conſecrat̃ ſpecialiter: ⁊ in quolibet recipit ſpecialẽ gratiã ſacramẽtalẽ quarũ vna eſt perfectior alia ſm gradus ordinis: q2 i quolibet deputatur ad ſpecialẽ actum diuinum: ad quẽ gr̃a exigitur ſpecialis. Si locus igitur ſacer: vt cimiterium/⁊ eccl̃ia/ac altare/⁊ vaſa ſacra: puta calix: ⁊ ſacraria in quibus hoſtia cõſeruat̃: ⁊ veſtes ſacre vt corporale/palle/indumẽta ꝓ miſſa/⁊ hmõi: ſũt reuerẽter tractanda/que tamen oĩa ſunt irrationalia: cur rationalis ſacerdos ſepties ſacratꝰ deo nõ plus eſſet honorandus? Secũdo: q2 quilibet ſacerdos vltra laicũ habꝫ.vij. caracteres anime ſue impreſſos ſpecie differẽtes indelebiles: per quos hic ⁊ in iudicio/⁊ in alio ſeculo agnoſcet̃ in quo ordine fuit: que ei ſignacula in magnũ gaudiũ (ſi ſaluabitur) cedent/vel in magnum tormentũ ſi dãnabitur. Unde cuilibet ſacerdoti orandum eſt illud ps. Fac mecũ ſignum Ps.lxxxv.
in bono: vt videant qui me oderunt/⁊ cõfundantur: qm̃ tu domine adiuuiſti me/⁊ cõſolatus es me. Tertio quilibet ſacerdos habet effectus clauiũ regni celeſtis/ſaltẽ vbi habet populũ. De quibus dicitur Math.xvj. Tibi dabo claues regni celorũ: ⁊ quodcũqꝫ ligaueris vel ſolueris. Dicit eñ Tho. vbi prius: ꝙ clauis realiter eſt caracter ſacerdotalis: cuius effectus eſt ſeptuplex. Primus peccata delere ſi repperit in cõfitẽte/⁊ hoc diſpoſitiue. Scd̃s maculas peccatorũ tergere. Tertiꝰ gratiã acquirere diſpoſitiue. Quartus penam purgatorij imminuere. Quintus pena ſatiſfactoria ligare. Sextus excõmunicare: quãdo eſt in epiſcopo ſacerdote/archidiacono/vel electo habẽte iuriſditionem Septimus indulgentias dare ſi eſt in ep̃o. ¶ Quarto ſacer B
dos habet poteſtatẽ corpus chriſti cõſecrare. Et licet opinio ſit: an ep̃atus ſit ordo ſupra ſacerdotiũ. Tñ dicit Sco. quicquid de hoc ſit actus nobiliſſimus in eccl̃ia ſimpl'r eſt cõſecratio euchariſtie. Et ideo ſupremus gradus ſiue nobiliſſimus eſt ſacerdotiũ: ꝓpter nobilitatẽ actus ad quem diſponit/videlicet cõſecrationẽ euchariſtie. Sex vero alij inferiores ordines ſunt: q̃ i nobilitate ſic ſe excellũt. Ut primus ſit hoſtiariꝰ. Scd̃s lectoratꝰ. Tertiꝰ exorciſtatꝰ. Quartus accolitatꝰ. Quintus ſubdiaconatus. Sextus diacona-

tus. Et ſacerdotiũ ſupremus: menſurãdo penes nobiliſſimũ
actum cõſecrandi euchariſtiã. Prefatorũ eñi ordinum qui=
libet diſponit aliqualiter ad euchariſtiã. Hanc aũt poteſta
tem euchariſtiam ſcꝫ cõſecrãdi: nec angelus habet/ nec ho=
mo aliꝰ quãtũcunqꝫ potẽs aut ſciẽs/ ſanctꝰ aut bonus: quo
dãmodo eñi ſacerdos eũ qui celos verbo creauit: verbo re
creare habet. Et eũ quẽ caſtiſſima virgo ſemel genuit: quo
C tidie quodãmodo regenerare põt. ¶ Quinto ſacerdos eſt
velut alter Gabriel archãgelus/ ⁊ celeſtis quidã paranym
phus: mediãs inter deuotã aĩam vel ſponſam eccleſiam/ ⁊
xp̃m eiꝰ ſpõſum cũ celebrãdo orat/ ⁊ offert vota aĩarũ ſum=
mo patri ⁊ clementiam patris renũciat populo: ac demũ
cõiungit xp̃m ſpõſum cuilibet homini miſſe aſſiſtẽti deuote
Eſt etiã ſicut baiulus doni nobiliſſimi cõtẽti in ſcrinio ſpe=
cierum ſacramentaliũ: quod ſcriniũ pater celeſtis per euꝫ
quotidie dirigit mũdo. O quante dulcedinis ⁊ cõſolationis
eſt deuoto ſacerdoti tm̃ ſacramẽtũ verbo cõficere: pre ocu=
lis habere/ cõtrectare manibꝰ/ ore ſumere/ ⁊ aliis miniſtra
re. Sexto ſacerdos eſt vtiliſſimꝰ eccleſie: q2 nullꝰ xp̄ianꝰ ri=
te efficitur (neceſſitate dẽpta) niſi ꝑ ſacerdotẽ: nullꝰ in chri=
ſti militẽ cõſecratur niſi ꝑ ſacerdotẽ ep̃m in cõfirmatione:
nulli etiã pctm̃ dimittit/ niſi per ſacerdotẽ. Oẽs fame pirẽt
ſpũs: ſi euchariſtiã nullus conſecraret: nec aliquis muniri
poteſt melius ad mortẽ: ꝙ per ſacerdotẽ dantẽ euchariſtiã
⁊ vnctionẽ: nec benedici in matrimonio quis põt fructuoſe
niſi per eundẽ: nec aĩabus poſt hanc vitã ſubuenit ſalubriꝰ
ꝙ per euchariſtiã ſm̃ Greg. in. iiii. dialo. immo nec ꝓ pctõ
re hic fieri põt malus/ ꝙꝫ vt ꝓ eo xp̃s offerat patri in eucha
D riſtia. vt dicit Tho. ¶ Septimo vita ſacerdotis boni tota
eſt angelica. Quidã eñi angelorũ ſm̃ Dionyſ. ⁊ Dama. in
celo habẽt deo aſſiſtere. Sacerdos vero in terra idem ha=
bet facere deo in altari/ ⁊ in choro. Alii in celo ⁊ alibi deo
miniſtrant: ſed ſacerdos in terra xp̃o: preter hoc/ om̃es an
geli in celo triplicia habẽt officia/ videlicet laudare/ bñdi=
cere/ ⁊ p̃dicare: que in terra ſacerdoti ſunt ꝓpria. Ex iſtis
ſequuntur plura documẽta ſalubria. Primo ꝙ oĩs hõ ſecu=
laris tñ potiſſime in magno honore tenere debet ſacerdotẽ
ſiue bonum: ſiue malũ: patet q2 p̃fata maximo honore ſunt
digna/ ideo Dauid malũ ſed vnctũ Saul: ꝙꝫ mortalẽ ſuũ
inimicũ ledere noluit. i. Regum. xxiiii. Sic fecit Conſtanti=
nus imperator vt refert Rufinꝰ/ qui cũ intraſſet locum ni=
ceni concilii/ ⁊ patres quoſdã reperiret inter ſe habere iur
gia: acceptis ab eis omnium iurgiorũ/ ⁊ querimoniarũ li=
bellis: eos in ſinu colligens fecit exuri: ne cui hominũ in=
noteſcere poſſet peccatũ ſacerdotum. Unde ⁊ alibi fertur

dixiſſe: ⁊ ponitur in diſtin. xcvi. in ſcripturis. Imperator Cõ
ſtantinus dixiſſe narratur: vere ſi propriis oculis vidiſſem ſa
cerdotem dei aut aliquẽ eorum qui monachico habitu ami=
cti ſunt peccantẽ: chlamidẽ meã explicarẽ ⁊ cooperirẽ eũ/ ne
ab aliquo videretur. Secũdo ſequitur ꝙ grauiter peccãt ſa=
cerdotes raro celebrãtes/ vel in diuinis indigne miniſtran=
tes/ ⁊ aliis peccatis mortalibus ſe inquinãtes: patet. q2 cum
creſcunt dona: creſcũt etiam (ſm̃ Grego.) donorũ rationes: et
ſeruus ſciens volũtatẽ dñi ſui ⁊ nõ faciens: plagis vapula
bit multis. Luc. xii. Ideo etiam chriſtus maxime in ſacerdo
tes inuexit malos: cũ ve multiplex eis predixit. Math. xxiii.
Et quãdo de eorũ templo vendẽtes ⁊ ementes eiecit. Math.
xxi. Tertio ſequitur ꝙ grauiter peccãt qui ſacerdotibꝰ coope
rantur ad peccandũ: puta ludẽdo/ crapuloſe conuiuendo/ et
preſertim luxuriãdo/ tactu/ verbo/ munuſculis/ vel actibꝰ: q2
oẽs tales maculãt ſacerdotes dñi ⁊ idignos reddũt maximis
bonis que facere poſſent boni ſacerdotes. Quarto ſequitur
ꝙ grauiter peccãt ſeculares ſacerdotibus indiſcrete detra=
hentes: patet/ q2 tales maxime honorare tenẽtur/ ⁊ non infa
mare. Quo cõtra deus Exo. xxii. precepit: diis nõ detrahes/
⁊ principi populi tui nõ maledices. Quinto ſequitur ꝙ ma=
tres ⁊ patres ac alii nutricii ſacerdotũ bonorũ: deo multũ re
gratiari tenent/ ⁊ letari debẽt: ꝙ eorũ miniſterio aliquis fa=
ctus eſt ſacerdos: patet/ q2 participes ſunt ſpecialius bono=
rum operum talium ſacerdotum ꝙꝫ alii plures. Hec ſunt tria
ſacramenta/ videlicet baptiſmꝰ/ confirmatio/ ⁊ ordo ſolũ ca=
racteres imprimẽtia idelebiles: quorũ rationẽ aſſignat Pe. de
thar. ſuper. iiii. dicẽs. Cum caracter ſit ſignũ diſtinctiuũ ſm̃
ſtatum fidei in eccleſia militanti: ſciendũ ꝙ triplex eſt diſtin
ctio. Una totius exercitus ab exercitu cõtrario/ que fit ꝑ ca=
racterem baptiſmi. Altera militum fortiorum a popularibꝰ
infirmioribus que fit per caracterem confirmationis: tertia
ducum ab vtriſqꝫ que fit per caracterem ordinis. Primꝰ im=
primitur ad fidei ſuſceptionem. Secũdus ad eius confeſſio=
nem ſeu defenſionem. Tertius ad doctrinam fidei ſiue tradi
tionem. Hec autem triplex diſtinctio in triplici ſeparatione/
⁊ electione populi iſrael ſignificata eſt. Nam in electione et
ſeparatione eorum ab egyptiis: ſignatur caracter baptiſma=
lis. In ſeparatione bellatorum ab imbellibus: caracter cõ=
firmationis. In ſeparatione vero leuitarum ab aliis: cara=
cter ordinis. Hec Pe. Unde etiam Thom̃. dicit ꝙ in cuiuſli=
bet ordinis ſuſceptiõe quis dux efficitur/ quo ad aliquid po=
puli chriſtiani.

¶ Capitulum ſextum de extrema vnctione.

A Vnctionis extreme ſacramentũ exeũtibus de hoc
mundo eſt inſtitutũ. Ubi primo videndũ de eius
effectibus. Secũdo quomodo ſit recipiẽdũ. Ter=
tio an ſit neceſſario recipiendũ. ¶ Quantum ad
primũ notandũ ſm Tho. in. iiij. diſt. xxiij. ⁊ alios
ꝙ quinq; ſunt principales effectus huius ſacramẽti. Prim⁹ ⁊
principalis ſm Tho. eſt ablatio reliquiarũ peccati: nõ autez
dicũtur hic reliquie peccati habitus vel diſpoſitiones pecca
torũ: ſed debilitates ex talibus cõſequentes/ ⁊ al's animã ad
malũ occaſionantes. Unde primus effectus eſt quedã ſana=
tio ſpiritualis que datur cõtra quandã debilitatẽ vel inepti
tudinẽ que in nobis relinquitur ex peccato actuali ⁊ origina
li: cõtra quã debilitatẽ roborat homo ꝑ hoc ſacramentũ. Un=
de Pe. de pa. declarat illud vlterius dicẽs: ꝙ morte inſtante
imminet grauiſſima tẽptatio inimici calcaneo inſidianti. Et
cauſatur ex quatuor. Primo ex memoria precedẽtiũ delicto=
rum ex quibus in deſperationẽ illabi quis poſſet. Quãto eñ
pluries ⁊ grauiorib⁹ pctis quis cõſenſit: tantomagis meruit
in tẽptationibus deſeri: ibi autẽ imminet grauiſſima tẽpta=
tio. Secũdo ex habitibus malis q̃ in cõtrariũ gr̃e inclinant:
et protũc homo ꝓnus eſt ad malũ pcti. Tertio ex inclinatio=
ne anime ad corpus infirmũ cui intẽta eſt magis ꝓtunc: ⁊ ꝑ
cõſequens minus ala ſibiipſi intendit: naturaliter eñ diligit
corpus a quo ſeparari debet ſm phm. iij ethicorũ. Olm terri
biliſſimum eſt mors. Quarto patietur tũc viſiones terribi=
les homo: ex his omnibus anima debilior efficitur ⁊ grauiſ=
ſima imminet tẽptatio. Ideo quaſi pugil iũgitur cõtra demo
nem: ſicut cõfirmandus contra mundũ: ⁊ ſic infirmitas ſpiri=
tualis per hoc ſacramẽtũ tollitur in parte/ vel in toto: ⁊ hoc
ſi infirmus vtitur ratiõe. Similia habes infra. c. xj. §. Si au
tem infirmus iã perdidit vſum rationis: lapſus in freneſim:
ita ꝙ peccare nõ poteſt: tunc adhuc reſtat ĩ eo infirmitas ab
actu glorie/ ⁊ pena debita peccato actuali/ ⁊ cõtra hanc q̃ eſt
ſecũda infirmitas etiã datur vnctio. dicit Pe. de palu. vt pu=
gnans in fine vincat/ ⁊ purgatus ſine graui purgatorio celũ
intret: ⁊ propter has duas infirmitates fit vnctio. Unde tri=
plex poteſt eſſe infirmitas. Prima corporalis. Secũda ſpiri=
tualis ad reſiſtenduz tẽptationi. Tertia ſpecialis ad obliga=
tionem pene. Secũdus effectus eſt ſecundarius/ videlicet ſa
nitas corpalis. Hunc autẽ nõ inducit niſi ſm ꝙ expedit ad fi
nem principalem/ ſcilicet ad ſanationem ſpiritualem: ⁊ tunc
ſemper inducit dicit Tho. dummodo non ſit impedimentuz
ex parte recipiẽtis. Tertius ſi imminet (dicit idem) aliquod
peccatum mortale vel veniale/ quo ad culpam: tollit ipſum:
dũmodo non ponatur obſtaculum ex parte recipientis/ itaꝙ

attritus poteſt fieri cõtritus: ſi nõ prius fuit. Petrus de pa.
addit. Ponatur eñ ꝙ duo infirmi ſint in extremis/ ambo ſo
lum attriti non potentes cõfiteri: quorum vnus inungatur
alter non: primus poteſt ſaluari ⁊ alter damnari: q: in pri
mo vnctionis ſacramentum de attrito fecit contritum: nõ
ſic in ſecundo. Item ponatur eos etiã eſſe confeſſos: tamen
in confeſſione potuerũt habere tam imperfectũ dolorem:
ꝙ fuerunt ficti reſpectu ſacramenti penitẽtie: ſtat primum
per vnctionem fieri cõtritum: non ſecundũ: quia non vngi=
tur. Item ponantur etiam eſſe cõmunicati: adhuc vni dele
bitur peccatũ: quod alteri nõ delebitur nõ vncto. Quartus
eſt hilaritas mẽtis/ nõ actualis: ſ; habitualis: que fit ꝑ aug
mentum gratie habitualis ſi p̃fuit: ⁊ infuſione noue gratie
ſacramẽtalis que precedẽtia efficit/ ⁊ ornatus quidã ſacra
mentalis. Quintus effect⁹ eſt ꝓfeſſio quedã vltimate chri=
ſtiane fidei: ſicut cõfirmatio eſt ꝓfeſſio quedã inchoate fi=
dei ꝑ baptiſmuz. Et iſta innuunt Iaco. v. Infirmatur quis
ex vobis: inducat p̃ſbyteros eccl'ie/ ⁊ orẽt ſuper eũ: vngen=
tes eum oleo in nõie dñi/ ⁊ oratio fidei ſaluabit infirmuz: et
alleuiabit euz dñs: ⁊ ſi in pctis fuerit dimittẽtur ei. ¶ Quo B
ad ſecũdum tria obſeruãda ſunt. Primo: inungẽdus debet
eſſe penitens ſaltẽ dolore attritionis: al's fictus obſtaculũ
ſacramẽto poneret. Secũdo debet vti ratione actu: vel ali=
qualiter de propinquo vſus fuiſſe/ ideo pueris nullatenus
dandũ eſt: nec fatuis/ nec furioſis/ ſeu amẽtibus: qui nunq̃
ratione vſi ſunt: q: ſacramentũ hoc requirit vt proſit: ꝙ ex
quadã deuotione ſuſcipiatur: quã prefati nunq̃ habuerũt.
Frenetici tamẽ ⁊ amentes: ſi in mẽte ſana cõſtituti hoc ſa=
cramentum petiuerũt: eis dari poteſt/ iam alienatis a ra=
tionis vſu: dũmodo non faciant irreuerentiam ſacramen=
to: vnde ligari poſſunt: poſſunt eñ tales eſſe in peccato/ et
in alijs defectibus. Et quia ſani petierũt: ideo eius effectũ
habere poſſunt ĩ infirmitate. Tertio oportet/ vt ſit infirm⁹
in periculo mortis conſtitutus. Ratio eſt: quia non queli=
bet ſanitas ſpiritualis eſt effectus hui⁹ ſacramenti: ſed vl
tima et ꝑfecta q̃ diſponit imediate ad actũ glorie: nec in
qualibet neceſſitate corporali ſubuenit virtus diuina: ſed
in extrema deficiente auxilio humano. Ideo propter vtrũ=
q; effectum ſolum in periculo mortis conſtitutis deberet
dari. Senibus etiam datur qui moriuntur/ etiam ſine ali=
qua actuali infirmitate: quia defectus nature reputatur
in eis pro actuali infirmitate. Non ergo debet dari ſanis:
nec omni infirmo adulto: nec in quolibet periculo mortis:
quia non datur decapitandis/ vel bellaturis; aut nauigan
tibus: quia mors talium imminet ex euentu fortune/ non

ex defectu nature. An autem in eadem infirmitate plurí-
es ſit dandum: Rñ. ſm Tho. ꝙ ſic quãdo eſt diuturna infir
mitas vt idropiſis: tiſis/⁊ ſimiles: ſm ꝙ homo pluries in
periculo mortis conſtituitur. Si aũt quis ſanatur/ ⁊ reci-
diuat/tunc a fortiori poteſt iterari in periculo mortis. Quo
rũe aũt primo poſſit iuuenibus dari in extremis cõſtitutis
apparet ꝙ tunc qñ euchariſtia eis datur. Et an poſt eucha
riſtiam vel ante ſit dandũ/cõſuetudini videtur relinquẽdũ
ſi tamen euchariſtiã ſumere nõ poſſet: vngendus eſſet. Di-
cit etiaʒ pe. de pa. ꝙ ſi quis expreſſe nõ petiuit hoc ſacramẽ
tum anteꝗ̃ priuatus fuit ratione: qꝛ forte de periculo non
credebat: tũc etiã nõ vtenti ratione poteſt dari/ ⁊ deberet
quia ad hoc deuotio p̄cedens ſufficere poteſt ſi veriſimile
C eſſet eũ deſideraſſe ammonitũ. ¶ Quo ad tertium An vn-
ctio ſit ſacramentum neceſſitatis: Rñ. armacanus. lib. ix. de
queſtionibus armenoꝝ. ca. xxvj. ꝙ nõ eſt ſic neceſſe/ ꝙ ſine
eo nullus ſaluetur adultꝰ. tñ ſi infirmꝰ ſit forte in peccatis
mortalibus/ vel vno: poteſt contingere ꝙ nõ adiutus alioꝝ
ſacramentoꝝ eccleſie ſuffragio/ nec vnctiõis ſacramẽto: fi-
naliter ſine contritione dãnaret̃: quibꝰ tñ adhibitis deus
ſibi cõtritionẽ daret: ideo propter poſſibilem caſuʒ expedit
hoc ſacramentũ recipere. Et ca. xxix. dicit. Conſtat iuxta
prefata ꝙ poteſt eſſe caſus in quo dato hoc ſacramento in
firmus ſaluaret̃: q̃ alias dãnaret̃. Cũ igitur lateat ſacerdo
tes eccleſie qñ ille caſus inſtat ſemꝑ/ aut ꝓ maiori parte
ſunt incerti qñ inſtet: ideo ita artant̃ ex cura quam gerunt
per illius ſacramenti remediũ ſuccurrere: alioquin eñ nõ
video qñ aĩam infirmi periclitent. Et ex iſto ſeq̃tur neceſſi
tas huiꝰ ſacramẽti/ in caſu ſcʒ neceſſitatis talis. Itẽ eiꝰ ne-
ceſſitas arguit̃ ex magna vtilitate eiꝰ: q̃ eñ tam vtile ſacra
mentũ negligeret/ cũ iſto indigeret: nõ immerito deũ offen-
dere videre/ qñ ſine oĩ difficultate/ ex pte ſui infirmꝰ poſſet
acquirere. qui eñ ſine difficultate ⁊ moleſtia põt melius fa
cere/ vel magnũ bonũ cõmodum ſpirituale acquirere: ſi ne
gligat/ nõ video qñ ſit ſue ſalutis neglector ⁊ beniuolentie
diuine cõtemptor/ imo amicꝰ dei nõ eſſe cõuincit̃/ qꝛ eius be
neplacitũ cũ illud ꝑficere poteſt/ non explet qñ ſine difficul
tate ⁊ moleſtia poſſet facere vt dictũ eſt. Uidetur ergo hoc
ſacramẽtũ neceſſariũ eſſe ad ſalutẽ/ ita ꝙ ſi cõmode haberi
poterit/ habeatur. hec de armacano.

¶ Capitulũ ſeptimũ de matrimonio.

De matrimonio quod conſiſtit in conſenſu duoꝛuʒ:
in ſigno conſenſus/ ⁊ inter perſonas legitimas
ſunt tria videnda. Primo/ que eius efficacia. Se-
cundo que matrimonij introitum inficiant. Ter-

tio: quibus modis ſanctificetur matrimonium/ et quam in-
tentionem habere debeant contrahentes. ¶ Quantum ad A
primũ notãdũ ꝙ effectus matrimonij ſm tho. ⁊ alios in. iiij.
circa diſt. xxvj. ſunt quinqꝫ. Primus eſt gratie ſacramenta-
lis collatio: ꝓpter difficultatem ꝑpetue obligationis/ ⁊ pro
pter iuuamen neceſſarium in opibus matrimonij. Un qñ
queritur/ cũ omnia ſacramẽta fluxerint a paſſione xpi: et
ex cõſequenti per ſacramẽta cõformemur paſſioni xpi que
fuit penalis: quõ contrahentes poſſunt cõformari paſſioni
xpi: ꝑſertim cũ matrimoniũ ſit delectabile: Rñ. Tho. Quã-
uis matrimonium nõ cõformet paſſioni chriſti quo ad pe-
nam: tamen conformat quo ad charitatẽ per quam pro ec-
cleſia ſibi in ſponſam cõiungenda paſſus eſt. Nã ſicut aqua
baptiſmi habet ꝙ corpus tangat/ ⁊ cor abluat ex tactu car
nis chriſti: ita matrimoniũ hoc habet/ videlicet ꝯferre gra
tiã: ex hoc ꝙ xps ſua paſſione illud repreſentauit/ ⁊ nõ prin
cipaliter ex aliqua ſanctificatiõe ſacerdotis. Et ſicut aqua
baptiſmi cũ forma verboꝝ nõ operatur immediate ad gra
tiam: ſed ad caracterẽ: ita actꝰ exteriores et verba exprimẽ
tia cõſenſum directe faciunt nexum quendã: qui eſt ſacra-
mentum matrimonij. Et huiuſmodi nexus ex virtute diui-
ne inſtitutionis diſpoſitiue opatur ad gratiã: que gratia cõ
cupiſcentie fomitem in ſua radice habet reprimere. hec
tho. ¶ Secũdus igitur effectꝰ eſt diminutio cõcupiſcentie B
propter collatã gratiã. Sʒ diceres: ſi matrimoniũ cõcupi-
ſcentiã per gratiã habet minuere: ergo virgines/ et deuoti
omnes deberent cõtrahere. Rñ. Tho. verũ hoc eſſet: ſi non
eſſet aliud efficacius remediũ ꝑ opa ſpiritualia/ et carnis
mortificationem et ꝑſimilia. Tertius effectus conſiſtit in
bonis matrimonij: q̃ ſunt fides: vt neuter alieno maculetur
thoro: ſacramẽtũ/ id eſt inuincibilitas/ ſeu vinculũ ꝑpetuũ:
ſignans vnionem xpi et eccꝉie. et ꝓles ad cultũ dei educã-
da: hoc tamen bonũ ꝓlis eſt in obligatione ſub conditione/
ſcʒ ſi euenit ꝙ ſuſcipiatur gratanter/ et religioſe educetur.
Un eſt ibi obligatio pro ſemꝑ/ et ad ſemꝑ: nõ impedire iſtud
bonum ſtudioſe. Quartus eſt excuſatio/ vel decor in actu:
qui al's eſſet actus turpitudinis. Nullus enim prudẽs de-
bet pati iacturã niſi ꝓ recõpenſatione equalis boni vel ma
ioris: ſed in coniunctione viri et femine rationis iactura
accidit Tum quia ratio abſorbetur. Tum qꝛ caro tribula-
tionem patitur ſm aplm. j. Cor. vii. Tum etiã qꝛ nulli pro
tunc gratie prohetarũ cõferuntur in actu: ergo tria bona p̄
dicta expectantur vt fiat recompenſatio talium. Quintus
effectꝰ cõſiſtit in accidentalibꝰ bonis. Un ꝟſus hoſtes cõci
liat: ⁊ eo diſcernit̃ heres Bis ligat: alma notat: ius trãſfert:

auget amorem. ¶Quo ad ſecūdū notandū ꝙ ad recipiē=
C dum quinq̧ prefatas vtilitates requiritur / vt accipere vo=
lentes ſacramentū matrimonij : in ſex precipue ſe licite te=
neant : al's periculum imminet peccati mortalis tēpora=
neum, / aut diutinū ſm doctores. Primo videat cōtrahēs vt
non ſit in peccato mortali: vbi notat ſcotus ꝙ quādo querit
quis ſit miniſter matrimonij: videtur vt plurimū ꝙ ipſimet
cōtrahentes miniſtrent ſibi hoc ſacramentū vel mutuo / vel
vterq̧: ſed nec hoc requiritur neceſſario: ſed cū omni cōtra
ctu eſt ſacramentū: nā aliqñ patres cōtrahūt ꝓ filio / ⁊ filia
preſentibꝰ / nō exprimētibꝰ ſigna ꝓpria . Si igitur ibi eſt ſa=
cramentum oportet dici ꝙ miniſter eſt indifferēter qui pōt
eſſe miniſter in cōtractu matrimonij. oēs em̄ contrahentes
duas gratias accipiūt: q̄ due ſunt gratie in animabus cō=
trahentium: et hoc verū eſt niſi ſit obex peccati ſupple mor
talis hinc et inde. Non enim ſufficit ad gratiā ꝑcipiendā :
ꝙ cōtrahens non ſit fictus reſpectu ſacramēti : ſed oportet
ꝙ prius penituerit : quia illud ſacramentū non dat primā
gratiā. Hec ſco . Secūdo caueat cōtrahens ne in contractu
ſolum vel principaliter intendat ſuperbiam / auariciā / vel
luxurioſam voluptatem: quia dicit guill'. pariſieñ. de ſacra=
mentis. Qui matrimonio cōtraria intendunt: multum pec
cant. Verbi gratia. qui amore explende libidinis ſue tm̄ fo=
rinſecus matrimonia ineunt: ſimiliter qui propter ſolā vo=
luptatem aut ſolam auariciā / aut ſolā ſuperbiam inijt; ⁊ cō
traxit matrimonium: bonis matrimonij aut excluſis / aut
neglectis / hoc eſt non curatis. taliter cōtrahentes multum
peccāt: q̄ n in ſanctificatione : ſed in impuritate terrenoꝝ
ſacramentū recipiunt: immo abutuntur iſto ſacramento: ⁊
veriſimiliter peccāt mortaliter. Dicit guill'. Si ſit q̄s adul=
tus / aut adeo prouectus et eruditus : vt talia noſcere de=
beat merito: in tales enim demoniū habet poteſtatē. Tho=
D bi. vj. ¶Sz q̄reres: eſt ne int̄ tales matrimoniū? Rñ. ꝙſic. q̄
⁊ ſi amor libidinis ſue explēde ſolus illos moueat / vl' eoruz
alterum: ad omnia tñ onera matrimonij vterq̧ ſe obligat
pactione generali: hoc eſt ad vxorē regendā et fuandā ei fi=
dē thori / et alia onera . Sicut em̄ ſi q̄s baptiſaret cā luxurie
tm̄: cōcupiſcens ſpeciem alicuius chriſtiane mulieris quā
aliter habere nō poſſet niſi baptiſaretur: vere baptiſaretur
et verū ſacramentū baptiſmi reciperet: ſic ⁊ iſte verū ſacra
mentū matrimonij ꝑcipit lz nō recta intentiōe. Conſenſus
etiam iſte / ⁊ ſi amore libidinis fit tm̄: matrimonialis tñ eſt
non fornicarius / aut amatorius: nō em̄ in ſolā libidinē con=
ſentit : ſed etiā in oīa onera matrimonij / ⁊ ad oīa illa ſe ob=
ligat : ſicut et ille qui cauſa luxurie ſue explende tm̄ bapti=

ſatur / nō in ſolā luxuriā cōſentit: ſed etiā in hoc vt baptiſe=
tur / et xp̄ianus fiat: et ad omnia agēda et ſuſtinēda q̄ chri=
ſtianiſmi ſūt ſe obligat ipſa ſuſceptione baptiſmi. Hec guil'.
Tertio caueant cōtrahētes : ne inter eos ſit affinitas / vel
cognatio ſpiritualis aut cōſanguinitas matrimonij cōtra=
ctum impediens et dirimēs: al's ſibi debitū reddendo alter
ad minus adulteriū / vel fornicationē cōmitteret. Quarto
debet in cōtractu cōſenſus fuiſſe in mente expreſſus in vo=
ce / ſigno vel ſcripto: deficiēte em̄ alterius cōſenſu: vel ſi non
fuit expreſſus nullū matrimoniū eſſet corā deo. Quinto vi=
deat ne ſcienter ſit votū deo factum inter partes de cōtinē=
tia : al's vouens peccare poſſet mortaliter: et deo ſponſam
ſubtraheret: nec ſine peccato mortali ſm multos vnq̄ po=
ſtea petere poſſet debitū: nec pſperitas temporaliū in tali
matrimonio eſſet multū ſperāda: immo etiā grauiter vide=
tur peccare: qui votiuā ducit ſcienter : q̄ cooperatur ei ad
peccatum mortale cauſam dādo fractionis voti. Similiter
alij qui tales tradunt nuptui : q̄ Roma. j. dicitur nō ſolum
ſupple excludūtur a regno dei qui mortalia faciūt: ſed etiā
qui cōſentiunt facientibus . Vbi glo. conſentire eſt tacere
cum poſſis redarguere / vel errorē adulando fouere. Sexto
caueāt ne clandeſtine nuptias celebrēt: ſz benedictionē re=
cipiant in facie eccleſie. vbi nō ſunt binubi. Neuter em̄ con=
iugum tenet reddere debitū alteri ſtatim cōtracto matri=
monio dicit tho. in. iiij. di. xxxij. ⁊ ſz guil. ſup ray. peccat mor
taliter q̄ ante bñdictionē nuptialē vxorē cognoſcit / in locis
vbi eſt cōſuetū bñdictionem adhiberi. ¶Valet aūt bñdictio E
matrimonialis / ⁊ fit ꝓpter multa: vt notat Humbertꝰ de of
ficio epiſcopi. Et guil'. pariſieñ. de ſacramētis. Qñq̧ em̄ ma
trimonio annectit ſterilitas. Cōtra hāc valet bñdictio diui
na. pſ. Bñdixit eis / ⁊ multiplicati ſunt nimis. Interdū pau pſ. cvj.
pertas: cōtra hāc valet bñdictio eadē, q̄ ꝓuerb. x. bñdictio
dñi diuites facit. Interdū diſcordia cōiugum : ſed bñdictio
domini valet ad pacē . Nume. vj. Sic bñdicetis filijs iſrael.
Conuertat dominꝰ vultū ſuū ad te / et det tibi pacē. Interdū
demon accipit poteſtatem in contrahentes. vt patet Tho=
bie. iij. de demone qui interfecit ſeptem viros ſare: ſed con
tra hoc valet benedictio. q̄ ibi eſt crucis ſignū quod fugat
demonē. Interdū in cōiugibꝰ caro dominatur / ſicut equus
et mulus. ideo malo amore coniunguntur. cōtra hoc valet
bñdictio ſancta. quia dat gratiā. Eccleſi. xl. gratia ſicut pa
radiſus in benedictionibus. gratia autem eleuat mentem
ad ſpiritualia. Interdū matrimonio adiuncta eſt multa p
ſperitas ducēs ad malū finē: ſz bñdictio diuina ecōuerſo ad
ducit abūdātiā ſpūaliū bonoꝝ ducētiū ad bonū finē. pſ. Bñ pſ. lxxxiij.

dictionem dabit legiſlator: ibunt de virtute in virtutē: vi=
debitur deus deorum in ſyon. Qr ergo benedictio diuina
concomitatur inuocationem diuini nominis quam facit
ſacerdos in ſua benedictione ſm illud Num̄. v. Inuocabi
tis nomen meū ſup filios iſrael/ ⁊ ego bn̄dicēdo benedicam
eis. Ideo rationabiliter benedicit matrimoniū aliquorum

F ¶ Quo ad tertiū notat Sull'. vbi ſ. ꝙ cum matrimoniū ſit
ſancta/ ⁊ ſanctificatiua/ ⁊ pfecta ſocietas maris et femine
in ſpecie humana: ⁊ ſanctitas ſit ſm Diony. elongatio ab
execrationibus/ ⁊ cōtaminationibus viciorum ⁊ peccatorum
⁊ adherentia totalis ad deū: idcirco ſeptuplex eſt ſancti=
tas matrimonij ſeruanda a cōtrahentib⁹. Prima conſiſtit
in elongatione a turpitudine/ ⁊ execratione ꝓhibitorum.
qr contrahentes intendere debēt: vt ſe longe faciāt ab his
Secunda conſiſtit in cuſtodia/ ⁊ retractione conſortis ab
huiuſmodi. Tertia conſiſtit in ſubiectione ſui ad alterum/ ⁊ in
iugo ppetue ſeruitutis quo ſe alter alteri ſubijcit abſq; par
ticipe. Quarta in ſuſceptione oneris/ videlicet ꝓuiſionis et
educationis. Nō em̄ leue eſt onus viro ꝓuidere de pregnā=
tibus enixis ⁊ nutrientibus. Similiter cuſtodire paruulos
⁊ erudire. Similiter ⁊ in muliere dolor partus/ erumnoſi=
tas pregnantiū: quibus cōdolet vir/ ⁊ miſeria nutrientium
⁊ ſimilia. Quinta eſt ex ſuſceptione regiminis ipſius vxo=
ris quantum ad virū: qui etiā regere habet totā domū. vbi
mulieri competit pars ſollicitudinis. Nō em̄ recipit vxorē
tm̄ ad ei exhibendū neceſſaria victus ⁊ veſtitus: ſed etiam
ad regendum in compoſitione morū/ in correctione/ ⁊ pfe=
ctione eius: nec leuis cura/ ⁊ modicum eſt onus cura mu=
lieris vnius. Sexta ex fructu prolis ad dei cultum nutrien
de. Septima ex ipſo ſacramento/ id eſt ſacre rei ſigno. Eſt
em̄ ſignū cōiunctionis xpi ⁊ eccleſie/ xpi ⁊ fidelis anime/ xpi
⁊ beatorum patrie. He ſunt ſanctificationes de quibus videt
loqui apl's. j. theſſa. iiij. Hec eſt voluntas dei ſanctificatio
veſtra: vt abſtineatis a fornicatiōe: vt ſciat vnuſquiſq; ve=
ſtrū vas ſuū poſſidere in ſanctificatione/ ⁊ honore. non in
paſſione deſiderij ſicut ⁊ gētes que ignorant deū. Non em̄
vocauit vos deus in immundiciam: ſed in ſanctificationē
in ieſu chriſto domino noſtro.

¶ Cap. viij. de penitētia. ⁊ p̄mo de ꝯtritiōe
C penitentie ſacramento: cuius tres ſunt
partes ſecundum Chriſoſt. contritio/ con=
feſſio/ ⁊ ſatiſfactio. Primo videndum eſt de
origine contritionis. Secundo de conditio=
nibus cōtritioni neceſſarijs. Et tertio de ef
A fectibus contritionis. ¶ Quantum ad p̄mū

notandum primo: ꝙ ſm magiſtrū di. xvij. iiij. Cōtritio eſt do
lor voluntarie aſſumpt⁹ ꝓ peccatis cum ꝓpoſito confiten=
di ⁊ ſatiſfaciendi. Dicitur primo aſſumpt⁹. Oportet em̄ in
contritione que communiter habetur precedere quedā. ſe=
cus de priuilegiata: vt in latrone/ magdalena/ ⁊ paulo. vbi
deus fontem miſericordie aperuit/ vt fieret ſubito quod in
alijs paulatim. Sicut em̄ ſanauit quoſdam ſubito xps. ali=
os quotidie ſanat ſucceſſiue mediante curſu cōmuni. ſic et
in aīabus fecit vt Tho. dicit contra gentiles. Secūdo di=
citur voluntarie: non coacte. ꝓpter hoc periculoſum eſt in
extremis primo penitere. vt habes ſupra ca. vi. Tertio dici
tur dolor/ ſcʒ qui ſit diſplicibiliter maior cuiuſcunq; priua=
tione citra deum. Et hic dolor eſt voluntatis. nec oportet
neceſſario ꝙ ſenſualit' doleat. Unde ſtat ꝙ ꝓ patre mortuo
ſenſibiliter plus doleat: nō intellectualiter: ⁊ gaudeat pec=
cator de dolore tali. Sed q̄diu dolebit: Rn̄. ſemp/ id eſt qn̄
recolit ſe male feciſſe. Quarto cum propoſito cōfitendi ⁊ ſa
tiſfaciendi. Secūdo notandū ſm Bonauen̄. ꝙ quinq; ſunt
preambula contritionis vt plurimū. Nā penitentia actua=
lis que eſt immediata diſpoſitio ad gratiam oritur ⁊ inci=
pit ſm ordinē. Primo a fide cuius act⁹ prim⁹ eſt quo homo
cognoſcit/ ⁊ credit dei bonitatē/ ⁊ iuſticiā. ⁊ ꝙ illi diuine bo
nitati diſplicet omne peccatū. ⁊ ꝙ diuina iuſtitia peccatis
ſic offenditur: ꝙ nullo modo dimittit inultum. conſequen=
ter ꝙ homo cognoſcit ſe mala cōmiſiſſe/ ⁊ dei offenſam in
cidiſſe per iuſtitiam ſoluendam. Secundus eſt actus timo
ris ſeruilis quo timet ſe eternaliter miſerū futurum ꝓpter
peccatū. ⁊ retrahitur iſto modo a pctis ꝓpter metū gehen
ne. in quo timore quis ſi ſolū maneret deſperaret. Ideo ter
tius eſt act⁹ fidei quo credit deū tā infinite miſericordem:
vt ad verā penitētiā remittat omnem offenſam: ⁊ in amicū
dei recipiat penitentem. Quart⁹ eſt actus ſpei de venia cō
ſequenda ꝓpter dei miām/ ⁊ bonitatem. quib⁹ parat⁹ eſt in
dulgere/ ⁊ in amicitiā reaſſumere penitentem. Quintus eſt
ꝓpoſitum emendandi vitā/ ⁊ reuertendi ad deū/ ⁊ ſe ei con
federandi/ ⁊ ſatiſfaciēdi p gemitū/ ⁊ cōfeſſionē ⁊ ſatiſfactio
nē. Et hec oīa innuūtur Luce. xv. p filium ꝓdigū. Primum
ibi. dicā illi ſcʒ patri. Pater peccaui in celū ⁊ corā te. Secū
dum ibi. Jam non ſum dign⁹ vocari filius tuus. Tertiū ibi.
Et ſurgēs/ qđ non feciſſet niſi de patris clementia p̄ſum=
pſiſſet. Quartum etiā ibidē: vicʒ ſurgens. Quintum ibi. ve=
nit. Et ſic ptʒ ꝙ pnīa incipit a timore ſeruili. ⁊ vt videbitur
terminat' in amore filiali. Juuat aūt ad p̄ncipium cōtritio
nis mala conſiderare q̄ facit petm̄ mortale p̄cipue: de quo
in principio libri habes de tranſgredientib⁹ p̄cepta ca. j. D

B ¶Quo ad ſecundum notādū ſm magiſtrum in.iiij.in pluri
bus di.de penitentia.⁊ Tho.⁊ Sco.ꝙ ad habendā cōtritio
nem/vel diſpoſitionē ſufficientē ad eandē ꝓ deletione oīm
pctōrum mortaliū exigunt plura.Primo diligens diſcuſſio
cōſcientie/⁊ diſtincta p̄cogitatio oīm peccatoꝝ mortalium
de quibus homo non eſt prius ſufficienter contrit⁹/⁊ cuiuſ=
libet eoꝝ cū circunſtantijs aggrauantib⁹:maxime cū circū
ſtantijs in aliud genus mortalis pcti trahentibus.Habeat
autem ad memorandnm diligentiam ſicut dicet cap.ix.F.
⁊.cap.xij.F. Ut probat magiſter in.iiij.diſtin.xvj.⁊ per Au
guſti.lib.de vera ⁊ falſa penitentia. Et ad minus in pri=
ma contritione/id eſt attritione/⁊ preparatione ad con
tritionem exigitur vt doleat de ſingulis que memorie oc=
currunt mortalibus et etiam de ſingulis eorum circun=
ſtantijs que peccati ſpecieꝫ mutant/id eſt in aliud genus
peccati mortalis trahunt.de quibus circunſtantijs clari=
us dicetur in materia confeſſionis.Ratio dictoꝝ eſt:qꝛ opꝫ
(vt in ſequēti membro dicet)de ſingulis deteſtationem ſpe
cialem habere:memorie ſaltē occurrentib⁹.Unde p̄ceptum
eccleſie.Omnis vtriuſqꝫ ſexus.lib.v.de pe.⁊ re dicit:omnis
vtriuſqꝫ ſexus fidelis:poſtq̄ȝ ad annos diſcretionis perue=
nerit:oīa ſua peccata ſaltem ſemel in anno fideliter cōfitea
tur.De hoc ezechias rex ait Eſa.xxxviij. Recogitabo tibi
C oēs annos meos in amaritudine anime mee. ¶Secūdum
eſt diſplicentia/ſeu deteſtatio ſinguloꝝ mortaliū peccatoꝝ
ſuoꝝ/quoꝝ in predicta p̄cogitatione poterat eſſe memor.
eſt autem deteſtatio iſta nolitio/qua penitens nollet ſe il=
la ſua p̄terita peccata feciſſe: aut eſt volitio conditionalis
qua vellet ſe non peccaſſe/ſi eſſet ſibi poſſibile:aut optati=
ua vt vtinam nō peccaſſem ita contra deū.ꝙ aūt ſingula q̄
memorie occurrunt oporteat in ſpeciali deteſtari hoc ptꝫ
ī Ezech.xviij.vbi deus tradidit modū iuſtificandi impiū di
cens. Si impius egerit penitētiam ab oīb⁹ peccatis ſuis q̄
operat⁹ eſt/⁊ cuſtodierit vniuerſa p̄cepta mea/ſcꝫ propoſi=
to.⁊ fecerit iudiciū/id eſt ſcrutiniū ſuper commiſſis.⁊ iuſti=
tiā.i.exterius effectualiter cuiqꝫ quod ſuuꝫ eſt tribuendo.
deo/ſibi/⁊ proximo:vita viuet ⁊ non morietur. Ideo vult apl's
i.Corin.xj.vbi dicit.probet aūt ſeipm hō:⁊ ſic de pane illo
p̄s. vi. edat. Idem vult glo.ſup illud p̄s. Lauabo per ſingulas no
ctes lectū meū.per ſingulas noctes intelligere debem⁹ ſin=
gula pctā ſup q̄b⁹ ſingulariter flere debemus ad hoc vt la=
uet lectus noſtre conſciētie.Ratio eſt. qꝛ per ſingula pctā
mortalia facta eſt ſpecialis auerſio ab īcommutabili/deo
qua rei mutabili homo adheſit. Item contritio per confeſ=
ſionē explicatur:ſed oportet de ſingulis mortalibus cōfite=

ri:igitur etiam oportet veraciter de ſingulis conteri.Et li=
cet illud ab omnibus ſit faciendum:eſt tamen ſingulariter
neceſſarium iſtis qui adhuc aliqua malitia ita infecti ſunt
vt illam vix vel non dimittere proponāt. Indigent hi tan=
diu lamentari:quo dum per dei gratiā de omnibus doleāt.
Concordat prefatis Tho.in.iiij.di.xvij.dicens. quantū ad
principium contritionis/id eſt quantū ad attritionem qua
homo cogitat de peccato ⁊ dolet/⁊ ſe preparat ad cōtritio=
nem:opꝫ ꝙ ſit deteſtatio de ſingulis peccatis:q̄ quis in me
moria habet adhibita diligentia ad memorandum ⁊ inue=
niendum ea.Quantū vero ad terminum cōtritionis/ſcꝫ qn̄
ipſa diſplicentia formatur charitate/⁊ fit contritio:tūc ſufficit
ꝙ fiat vna cōmunis de omnibus ſimul. ¶Tertium requiſi D
tum eſt vna generalis deteſtatio oīm peccatorum ſuoꝝ tā
oblitoꝝ q̄ȝ ignoratoꝝ:que peccator cōmiſit ⁊ non ſciuit:⁊ ad
huc neſcit ꝙ fuerūt peccata.Pro intellectu aūt oblitorum
pctōrum notandū ſecundū Thom.ꝙ obliuio de aliquo po=
teſt eſſe dupliciter.Uno modo ſic ꝙ totaliter a memoria ex
ciderit:⁊ ꝙ homo non poſſit illud inquirere nec memorari.
Alio modo ſic ꝙ partim a memoria exciderit:⁊ partim re=
manſerit.Sicut cum in generali recolo me aliquid audiuiſ
ſe:ſed neſcio in ſpeciali quid fuerit.Et tunc requiro in me=
moria ad cognoſcēdum ⁊ reminiſcendum. Sic etiam dici
tur aliquid eſſe oblitum dupliciter.Uno modo ſic ꝙ in gene
rali maneat in memoria:ſed non in ſpeciali. vt cum homo
recolit ſe vnum vel plura commiſiſſe. ⁊ neſcit q̄/videlꝫ an
ſuperbia/an auaricia/vel luxuria/vel gula. Et tunc debet
hō cum diligentia recogitare vt inueniat peccatū in ſpecia
li.quia homo tenetur de quolibet ſuo mortali memorato in
ſpeciali conteri ſpecialiter.Si aūt inuenire nō poteſt: nec
in particulari memorari:tunc ſufficit de eo conteri ſm ꝙ
in memoria continetur:ſcilicet dolere ꝙ commiſit quoddā
mortale de quo non eſt memor. Et debet non ſolum ſic in
generali dolere de quodam peccato commiſſo ⁊ oblito:ſed
debet etiam cum hoc dolere de obliuione que ſibi ex negli
gentia ꝓpria contigit. ¶Alio modo poteſt peccatum eſſe E
oblitum:ſic ꝙ ipſum omnino a memoria excidit:nec aliquā
de eo habet notitiam/etiam adhibita ſufficienti diligentia
⁊ tunc non tenetur homo de eo cōteri in particulari. quia
impotētia excuſat eū a debito.⁊ ſufficit generalis contritio
de omni eo in quo deū offendit.Et dicit bonauē. ꝙ penitēs
non debet de oblitis cōteri in gn̄rali ſub ꝯditione.vt ſi deū
in aliquo peccato offendit:ſed debet de eis conteri ſub ꝓba
bili eſtimatiōe.dꝫ em̄ ꝓbabiliter ⁊ veriſimilit eſtimare ꝙ in
multis offēdit deū ⁊ ſic ex hac eſtimatione doleat ac ſi cer=

tus eſſet: tūc eſt vere contrit⁹ de eis. ⁊ dimittunt̄ ſibi illa obli
F ta ſicut cognita que deteſtatur ī particulari. ¶De ignoratis
vero peccatis quomō ſit conterendum: vbi vcꝫ quis peccauit
ſed neſcit ea fuiſſe peccata. Notandū primo ſm̄ tho. in. iiij. di
ſtin. xxj. ꝙ ignorantia eius qđ quis ſcire tenetur non excuſat
eum. qꝛ ipſamet ignorantia eſt peccatum. Vn̄ cum aliquis nō
confitetur pctā ꝓpter hoc qꝛ neſcit ea eſſe peccata: ⁊ ſuo mo-
do videtur ſi non conteritur de aliqbus peccatis propter hoc
qꝛ neſcit ea eſſe peccata. ⁊ potiſſime ꝓpter ignorantiaꝫ iuris
diuini/ tunc non excuſatur: alꝯ heretici excuſarentur qui ali-
qua pctā in quibus ſunt neſciunt eſſe pctā. Et etiam excuſa-
rentur ſimplices: qui ex negligentia/ aut ex deſidia ignorant.
⁊ qꝛ ignorata ex negligentia ſciuntur ꝑ diligentiam: ideo te-
netur homo facere qđ in ſe eſt vt pctā ſua cognoſcat quaten⁹
de eis conteratur confiteatur ⁊ ſatiſfaciat. Et ſi queris ꝑ qua
lem diligentiam ſit repellenda ignorantia: Rn̄det criſoſto. ſu
per math. omelia. xxxix. Si velles ſcripturarum ingredi veri
tatem: nūc potireris orationibus: nūc quereres in ſcripturis
nunc pulſares bonis operibus/ nūc interrogares ſacerdotes
G nunc iſtos: nūc illos. ¶Ex qbus ſm̄ bonauen̄. ſup. iiij. ⁊ Guil
ler. pariſien̄. de fide ⁊ legibus. elicicitur ꝙ quatuor ſunt iu-
uantia contra ignorantiam. Primo tenetur quis diſcere ſalu
taria ſibi. Et hoc ꝑ verbi dei attentam audientiam: ꝑ librorū
ſacre ſcripture diligentem lectionem/ ⁊ ꝑ cordialem medita-
tionem. Debet em̄ quilibet ſm̄ ſtatus ſui exigentiaꝫ talibus
intendere: nō ſolum in quadrageſima/ ſed etiam in om̄i die fe
ſtiuo: cū ad hoc ſit iſtitutus. Si em̄ per alios dies temporali
bus intendis: cur non in die feſto legi dei intenderes? O ſi q̄
prefata feciſſent: quanta iam ignorata didiciſſent. Secundo
exigitur vt qs frequenter conuerſetur cuꝫ bonis hominibus
de rebus loquatur ſalutaribus/ ⁊ querat de eis que ad dei ꝑ-
H tinent honorem ⁊ ſuam ſalutem. ¶Tertio caueat a peccatis
que iam cognoſcit. ⁊ ſi incidit ſtatim cōteratur: alꝯ ſm̄ Gre.
pctm̄ qđ ꝑ penitentiam nō deletur/ mox ſuo pondere ad aliud
trahit pctm̄/ ⁊ lumen rationis cecat. vt probat magr̄ in. ij. diſ.
xxxvj. Unde Roma. j. enumeratis quibuſdam peccatis ⁊ ne-
gligentijs: dicit/ propterea tradidit illos deus ſcilicet philo-
ſophos in paſſiones ignominie/ qui deum cognoſcentes/ non
ſicut deuꝫ glorificauerunt. Quartum eſt vt quis crebro deuo
tis orationibus deum et ſanctos inuocet: quatenus eum de
neceſſarijs potiſſime dignetur illuminare. qꝛ omnis ſapiētia
a domino deo eſt. Sic ſanctus thom̄. fuit illuminatus a deo:
⁊ etiam ab apoſtolis de quodam dubio inſtructus. hoc enim
faciendo plurima quis diſceret. De hoc etiam reperies in-
I fra precepto. ix. capitu. iij. k L. ¶Ad propoſitum igitur quan

do quis incipit ſcđm Bonauen̄. ſuper. iiij. cognoſcere pecca
ta que prius ignorabat tūc tenetur de eis in particulari cō
teri/ ⁊ cum hoc conteri de ignorantia ſua que ſibi ex ſua cul
pa euenit. ⁊ debet iſtam ignorantiaꝫ emendare ꝓ poſſe. alꝯ
non videtur eſſe verus penitens/ qn̄ eſt de neceſſarijs ad ſa
lutem. Quādiu aūt ignorat aliqua peccata debet de eis cō
teri in generali: vt quando homo dolet in communi de om-
ni dei offenſa per ipſum commiſſa: doleat etiam in genera-
li de omnibus peccatis oblitis. Et poſtq̄ hō contrit⁹ eſt in
ꝑticulari de omnib⁹ ſibi cognitis ⁊ etiam de omnib⁹ oblitis
in gn̄ali: tunc debet homo eſtimare veriſimiliter ſe etiam in
multis offendiſſe deum q̄ ignorat/ ⁊ non noſcit eſſe peccata.
Et de talibus dꝫ conteri in generali: ⁊ cuꝫ hoc de ſua culpa
bili ignorantia ſeu craſſa: ⁊ pro talib⁹ humiliter veniam ꝑ-
cetur. hoc docet lex dei in Pſalm̄. Delicta qs intelligit. gl. ps. xviij.
q. d. nullus oīa. Ideo additur/ ab occultis ⁊c. ⁊ ab alienis ꝑ
ce ſeruo tuo. Et alibi. Delicta iuuētutis mee/ ⁊ ignorātias xxiiij.
meas ne memineris domine. ¶Sed quereres quāt⁹ dolor K
ſeu quāta diſplicentia exigitur ad contritionē: Rn̄. ſm̄ tho.
duplex eſt dolor contritionis. Un⁹ in voluntate. ⁊ eſt ipa cō
tritio met/ ſeu diſplicētia peccati: ⁊ debet eſſe maior de pec-
catis q̄ qcunqꝫ deliberatus dolor: aut quecūqꝫ volitio eiuſ
dem voluntatis de quacūqꝫ tꝑali re: quia plus voluntas de
bet deteſtari peccatum: qꝛ contra deum/ q̄ nolit quodcūqꝫ
damnū in alijs rebus: maxime quando homo de vtroqꝫ de-
liberat/ ⁊ ea adinuicem cōparat: deus em̄ debet ſuꝑ omnia
placere cum alia omnia finaliter ſint in ipm̄ ordinanda. Et
ideo peccatum qđ ab eo auertit/ ⁊ eum offendit: debet ſuꝑ
omnia diſplicere. Ideo Hiere. vj luctum vnigeniti fac tibi.
vbi glo. dicit: docet penitentē qđ facere debeat. Nam pctōr
non hꝫ niſi vnam aīam ⁊c. Et alia glo. nihil dolentius mor
te vnigeniti Et ita ſm̄ rationem et voluntatem nihil debet
eſſe deteſtabilius ⁊ magis nolitum q̄ peccatum. Et addit
Thomas. ⁊ dicit ꝙ etiam in caſu in quo oportet hominem
peccare mortaliter: aut mori: aut aliam quamcūqꝫ penam
tolerare: tenetur homo in tali caſu omnem penaꝫ preelige-
re: ⁊ potius ſuſtinere/ q̄ peccare mortaliter/ aut q̄ velle pec
caſſe/ ⁊ habere voluntariam/ ⁊ deliberatam complacentiā
in mortali peccato preterito. Tamen quando non imminet
talis caſus neceſſitatis/ tunc nullus eſt de hoc temptādus
eo ꝙ homo non ſcit de facili affectus ſuos regere/ aut men
ſurare. Bonauen̄. etiam dicit ꝙ magnum eſt periculum/ et
ſtultitia ab aliquo infirmo/ id eſt in virtutibus imperfecto:
vel etiā a ſeipſo hoc querere: ſcilicet an vellet mori aut quā
cunqꝫ penam ſuſtinere: vel mortaliter peccare: quia hoc eſt

ſe vel alium temptare:⁊ a nullo penitente debet confeſſor
hoc querere: ſed ſi ſpōte quis illud dicit:ſignum eſt magne
penitentie. Alius eſt dolor ſenſibilis in parte ſcilꝫ ſenſibili:
⁊ talis non eſt neceſſarius ad contritionem ꝓ mortalibus.
Primo quia nō eſt ſemꝑ in poteſtate nr̄a. Secundo qꝛ ſicut
peccatū ꝑ actum voluntatis ſufficienter naſcitur. ita ꝑ ac-
tum voluntatis/ vꝫ ꝑ deteſtationem peccati voluntariam:
que eſt eſſentialiter contritio ſufficienter tollitur ſine dolo
re ſenſibili pctm̄: laudabilis tamen eſſet/ ſi haberet mode-
L rate. ¶ Quartum reqſitum ad contritionem eſt/ vt hō ceſſet
a mortalibus:⁊ vt etiam habeat ꝓpoſitum ſibi cauendi pro
futuro:non ſolum de pctis cōmiſſis de qbus nunc dolet:ſed
etiam de omnibꝰ mortalibus:⁊ occaſionibꝰ propinquis:rōe-
ne quoꝝ veriſimiliter eſſet poſtea iterum caſurus in morta
le:patet illud ꝑ diffinitionem penitentie Greg. que eſt/pec-
cata ꝓterita plangere : ⁊ plangenda iterum non cōmittere/
id eſt habere ꝓpoſitum non ea ampliꝰ cōmittendi. Ad idꝫ
eſt magiſter in. iiij. diſtin. xv. ⁊. xiiij. Ratio ꝓpoſiti iſtius eſt:
qꝛ ſi homo non haberet tale ꝓpoſitum nullum mortale ſcꝫ
cōmittendi:tunc haberet voluntatem alicuiꝰ vel cōplacen
tiam mortalis peccati. dicit em̄ Augu. libro de vera ⁊ falſa
pnīa Scio deū inimicū om̄i criminoſo. Quō ergo qui vnūꝫ cri-
men reſeruat:de alio recipit veniam: Nā luce. xiij. ⁊ Johā.
vij. totum hominē ſanum fecit in ſabbato. Ex nullum demo
nem in eo reliqt qui legionē habuit Luce. viij. Ex quo pꝫ ꝙ
non conteritur q̄ odium graue contra ꝓximum retinet. Itē
qui occaſiones certas pctōꝝ vitare non ꝓponunt: vt cōcu-
binas/ vſuras/ ⁊ hmōi. Item q̄ nolūt reuocare ſeductos ma
lis conſilijs/ ⁊ moribꝰ ꝑ eos/ aut diffamatos iniuſte. Quin-
tum reqſitum eſt ꝓpoſitum confitendi ꝓ loco ⁊ tpe ſm eccl'e
ꝓceptū oīa ſua mortalia prius non confeſſa. ⁊ de qbus priꝰ
non eſt legitime abſolutꝰ. ⁊ etiam ꝓpoſitum ſatiſfaciendi
M deo pro iſtis pctīs. ¶ Sextū reqſitum eſt motus liberi arbi
trij in deum qui videtur eē maxie dei dilectio ſuꝑ oīa. Ratio
eſt ſm tho. in. iij. ꝑ. q. lxxxv. Quia talis dilectio dei eſt cauſa
deteſtationis pctōꝝ finaliter ꝓpter deum/ ⁊ inquantū ſunt
dei offenſiua/ ⁊ contra honorem ipſius facta. vt ſtatim pate
bit. De hoc etiaꝫ habes infra. c. xj. ꝓxīi ꝓcepto. h. Septimū
requiſitum eſt vna generalis deteſtatio omnium peccatoꝝ
mortalium. Ad veram em̄ penitētiam requiritur (dicit tho.
ibidem) ꝙ hō deſerat pctm̄ inquantū eſt contra deū. Et poſt
pauca ſubdit: Si em̄ diſplicet homini aliqđ peccatum eo ꝙ
eſt contra deum ſuꝑ omnia ſibi dilectum/ quod reqritur ad
rationem vere penitentie: tunc etiam diſplicent ſibi omnia
pctā mortalia. Ideo magiſter in. iiij. diſtin. xxj. beatū augu.

allegando dicit. Arbitrij libertatem querit deus nō neceſſi-
tatem. charitatē:⁊ nō ſolum timorem. ⁊ ſubdit:oportet nō ſo
lum timere iudiceꝫ:ſed ⁊ diligere. ergo oportet ꝙ homo deū
ſuper omnia diligat/ ⁊ ꝙ actualis dei dilectio ſit ſibi cauſa/ ⁊
eū moueat vt deteſtetur peccatū finaliter propter deum. ſcili
cet inquantū eſt dei offenſiuum/ ⁊ contra eius honorē. ¶ Ex N
quo patet: ꝙ ſi homo peccata ſua deteſtetur ſolum. quia ſunt
oppoſita virtuti morali. aut ſolū qꝛ reddunt eū indignū/ ⁊ et vi
tuperabilem: qualiter etiā philoſophi cognouerūt deteſtan-
da eſſe peccata: aut ſi ſolū deteſtaretur ea propter timorē pe-
ne/ amiſſionis vite eterne inquantū illud eſſet ſibi ad incom
modum ibi ſiſtendo: ſine vlteriori relatione in deum: tunc ho
mo ſolū quereret ſuū cōmodū/ ⁊ fugeret ſuum incōmodum. ⁊
nullo modo quereret deū/ ⁊ illius honorē. cōtra illud apl'i. j.
Corinth. x. Siue mādu catis/ ſiue bibitis ⁊c. nec talis deteſta
tio eſſet actus virtutis. qꝛ non circūſtantionata debito fine.
et ꝑ ꝯſequens nō formaretur gratia/ nec fieret cōtritio. ideo
nullū tolleret peccatū. immo ipſa eſſet viciū ⁊ actuale pecca
tum: qꝛ circūſtantionata indebito fine: ⁊ ꝑ cōſequēs etiā non
eſſet attritio vera/ que de congruo meretur gratie infuſionē/
⁊ peccatorū remiſſionē. ſꝫ eſſet actualiter offendens ⁊ ita me
reretur penā. Exēplū primo de anthioco de quo. ij. Mach. ix.
qui de pctō qđ cōmiſit in dei fideles/ nō eſt a deo miām conſe
cutus. qꝛ vt dicit Thom̄. veniā fuiſſet aſſecutus ſi vere peni-
tuiſſet: non autem vere penituit. quia non ex amore iuſtitie
de peccatis cōmiſſis dolebat: ſed ex timore pene quam expe-
ctabat/ vel ex dolore pene quā ſuſtinebat. Sic demōes ⁊ dā-
nati omnes penitētiam agūt magnā pro pctis non quia deū
offenderūt: ſed qꝛ incōmodū eorū maximū eſt. Sed licet iſta
ſeptē puncta ſint probabiliter ex doctoribꝰ ſacre theologie di
cta: tn̄ q̄ de talibus preſertim de prima. ij. ⁊. vij. conditionibꝰ
vult predicare/ caueat ne populum ſcandaliſet/ vel deſpera-
re faciat: ſed more prudentis medici ⁊ ſecundū paſtorale bea
ti Grego. caute loquatur: ita vt duros ⁊ diſſolutos terreat et
emolliat: puſillanimes autem deſperare de venia nō faciat. O
¶ Quantum igitur ad tertium principale quando homo per
illa ſeptem ſupradicta ſe preparauit: et deuenit ad iſtam
vnam generalem omnium ſuorum mortalium deteſtationeꝫ
bene circunſtantionatam: maxime circunſtātia debiti finis
ſecundum dicta. et quando huiuſmodi deteſtatio eſt ſatis
magna pro totꝰ ⁊ tantis peccatis: tunc mox informatur cha-
ritate: ⁊ fit cōtritio. ⁊ in eodē inſtanti deꝰ multa bona confert
penitēti: nō ex valore cōtritionis ꝓciſe ſeu attritiōis: ſꝫ prop
ter meritū paſſionis xp̄i: qꝛ incipit iam aliquo modo vnire ſe

chriſto ꝑpter quā vnionē paſſio ⁊ meritū xp̄i ſibi ſuffragat
per modū influxus ſm Tho.in.iij.parte. Non inquā ex va
lore cōtritionis preciſe:q2 breuis ⁊ parua eſt ⁊ nō ſufficiēs
ſatiſfactio pro peccato mortali/qđ eſt aliquo modo īfinite
malitie:eo ꝙ per ipſum infinitū bonum contēnitur. Sed di=
mittit pctā ⁊ alia bona cōfert:ꝑpter meritū xp̄i:q̄ ſua paſ=
ſione meruit nobis ꝙ quādo homo in fide xp̄i ⁊ ꝑpter deū
deteſtatur pctā ſua ſm modū premiſſum:tunc de⁹ dimittit
ea ꝑpter hoc ꝙ filius ſibi dilectiſſim⁹ pro pctis iſtis ſicut ꝓ
oībus alijs mortuus eſt ⁊ deo patri hoſtiā ſe obtulit plus
(ſm Anſel.cur de⁹ homo) deo placentē:ꝗ̄ peccatū ſit ma=
lum ⁊ nociuū. Sunt aūt effectus cōtritionis ſeu bone attri
tionis etiā anteꝗ̄ quis cōfiteatur actu. Primo ſm xp̄i exē=
plum. Luce.xv. Oīa peccata mortalia penitēti in inſtāti di
mittūtur.⁊ pater celeſtis ei tanꝗ̄ filio ꝓdigo reuertēti mi
ſericordia mot⁹ occurrit/ei eternā penā in tēporalē cōmu=
tando. Scđo amicus dei efficitur:ita ꝙ iniquitatū ei⁹ am=
plius nō recordetur ad irā. ſm Ezechie.xviij.qđ ſignificat
oſculū patris. Tertio gratia/charitas/⁊ cetere virtutes in
baptiſmo infuſe/⁊ ꝑ peccatū perdite:aīe infundunt. Et hec
eſt ſtola prima. Quarto heres eterne patrie efficitur/q̄ he=
reditas per fidei anulū in baptiſmo datur ei.⁊ nunc fides
charitate formata certa eſt de eterna felicitate. Quīto oīa
opera viua olī ⁊ mortificata per peccata reuiuiſcūt: velut
P calciamēta pedes affectum ammodo munient. ¶ Prefatas
ſeptem cōditiones vere cōtritionis breuius perſtringens
cancella.pariſieñ. Joh.de gerſo.in tripertito ſuo inter cete
ra ſic dicit. Sciēs miſericordiſſimus pater deus/⁊ cogno=
ſcens noſtrā fragilitatē permaximā ⁊ ad malū pronitatem
multiplicibus vijs mortali vita durante/paratiſſim⁹ eſt no
bis delicta remittere/⁊ gratiā cōferre:ſi dūtaxat veraciter
⁊ ex corde perfecto tres ſibi ſubſcriptas veritates fideliter
porrigamus. Prima veritas.dñe ſic/vel ſic contra tuā bo=
nitatem peccaui qđ mihi diſplicet ratione cui⁹ penitentiaꝫ
ago:q2 te offendi qui totus es venerādus ⁊ colendus:qđꝙ
mandatū tuū trāſgreſſus ſum. Secūda veritas.dñe bonuꝫ
habeo ꝑpoſitū/⁊ deſideriū tuo iuuamine mediāte mihi in
futurū precauēdi/ne incidā in peccatū:⁊ occaſiones iuxta
poſſibilitatē virium euitādi. Tertia veritas.dñe bonā ha=
beo volūtatē pctōꝝ meorū cōfeſſionē integraliter faciēdi ꝓ
loco ⁊ tēpore:ſm tuū ⁊ ſancte matris eccl'ie mandatū ⁊ p̄=
ceptū. Has veritates ſi aliquis qualicūꝗ̄ loco ⁊ tp̄e ſince=
riter nō ficte/aut mēdaciter ex corde ꝓnūciauerit:ſecurus
exiſtat ſe ī ſalutis ⁊ gratie ſtatu cōſiſtere ⁊ vitā eternā me
reri:ꝗ̄uis oīa crimia cōmiſiſſet. Si etiā talis abſꝗ̄ alia cō=

feſſione cōtinuo decederet in abſentia ſacerdotis:dormien
do/aut alio quouiſmō morte ſubita preuētus:idē finaliter
ſaluaret acerbiſſima pena purgatorij mediante. ¶ Ex quo Q
notandū ⁊ ſalubre conſiliū elicit vt xp̄ianus q̄libet ſingulis
diebus bis aut ſemel:ſero ⁊ de mane/aut ſaltē feſtis dieb⁹
redeat ad cor ſuū conſcientiā examinās:an tres premiſſas
veritates p̄ferre valeat cū cordis ſinceritate.⁊ ſi ſic/tūc in=
tra ſtatum ſalutis ſe eſſe cōfidat.ꝙ ſi eas pura mēte fateri
nō valet:obſtāte volūtate peccādi:qua actualiter delectat
aut iniquo ꝑpoſito quo quis occaſiones peccatorū vitare
renuit:queadmodū illi q̄ pctis carnalib⁹ merſi reſurgere
nolūt.aut vſuras ſuas/aut iniuſtas mercationes/⁊ lucra
continuāt/vel iniuſte retinēt alienū.quiꝗ̄ alteri⁹ odio/vel
vindicte deſiderio flagrātes in nocēdi ꝑpoſito perſeuerāt
certiſſime ſciāt hi ⁊ cōſimiles nō ep̄m/aut papā eos abſol=
uere poſſe/quanꝗ̄ talibus ſalutare cōſilium detur:vt ꝑ ſe=
ipſos vel alios bona que poterūt operētur:orādo vel ele=
moſinas dando ꝙ deus eoꝝ corda illuminet/⁊ ad bonū di=
rigat/⁊ cōuertat. Hec cācel. ¶ Sed quomō cōtritio eſt habē R
da de venialibus: Rñ. Tho.in.iiij.diſt.xvij.ꝙ ad deletionē
venialiū nō exigitur actualis cōtritio de oībus.nec ſufficit
habitualis cōtritio pro deletione omniuꝫ ſemꝑ: ſed ſufficit
media cōtritio ſcꝫ quorūdā diſplicētia in ſpeciali:niſi quis
in deū feruide ferret. vbi ꝓtūc ſibi implicite oīa ſua diſpli=
cerent venialia. Tñ oportet ſemꝑ ꝙ animus nec implicite/
nec explicite illi veniali īhereat quod ſibi vult dimitti: al's
voluntas curua eſſet. Hec intellige ad reatum peccati. ſed
de pena plus ⁊ minus dimittitur:ſm ꝙ plus dolet/⁊ apti⁹
deuotum remedium ſuſcipit:vt aquam benedictam/ diſci=
plinam/⁊ alia huiuſmodi.

¶ Cap.ix. De confeſſione.

COnfeſſio eſt ſecunda pars penitentie: de qua
tria ſunt vidēda. Primo quis eius fruct⁹/ ſeu
effectus. Secūdo quomodo quibus ⁊ qualiter
ſit cōfitendū. Tertio de cōfeſſionis generalis
effectib⁹ ⁊ ꝓprietatib⁹. ¶ Quantū ad primuꝫ
notandū ſm Tho.⁊ Sco.⁊ Boñ.diſt.xvij.iiij.ꝙ
nouē effectus ſunt cōfeſſionis/⁊ ſacramētalis abſolutiōis.
Primus eſt magnū meritū cōfitentis/⁊ fuga tranſgreſſiōis
iſtius precepti.de quo in hoc precepto chriſtus ait Johā.
xx. Quorū remiſeritis pctā:remittūtur eis. Obedit etiam
q̄s in hoc precepto eccleſie:quorū preceptorū trāſgreſſio eſt
graue peccatū. ¶ Secūdo valet ad augmētū gratie ſi quis B
prius eā habuit. Tertio valet ad gratie noue infuſionem ſi
ea prius caruit.facitꝗ̄ de attrito contrituꝫ. Si enim dolor

attritionis penitẽtie non fuiſſet ſufficiens diſpoſitio ad cõ
tritionem:tunc cõfeſſio ⁊ abſolutio ei ſuperadiũcte ſupple
rent eius defectũ:dũmodo penitẽs ipſe tunc nõ ponat obi=
cem gratie per commiſſionem actualis peccati mortalis.
Quarto cõfeſſio/⁊ abſolutio infinite longã penam inferni/
et acerbã valde mutant in temporalẽ penam/⁊ purgatorij
⁊ hoc faciunt cõfeſſio/⁊ abſolutio habite in propoſito/ etiaꝫ
anteq̃ꝫ homo cõfiteatur/ſcꝫ quãdo conteritur vere.quia ſic
ante confeſſionem moriẽs finaliter ſaluaret̃. Et qꝛ prefata
pena quãq̃ꝫ ſit finita:tñ ĩproportionata eſt virib⁹ penitẽtis
in hoc mũdo viuẽtis ꝑ vim clauiũ in cõfeſſiõe/⁊ abſolutio
ne/intantũ illa pena ꝑ cõfeſſionẽ ⁊abſolutionẽ minuitur/ꝙ
remanet proportionata viribus penitẽtis:ita ꝙ ſatiſfaciẽ
do poteſt ſe ab ea in hac vita totaliter quis liberare. Idcir
co quinto confeſſio/⁊ abſolutio ſacramẽtalis: improportio
natam hoĩs penam viribus cõtrito debitã:reddit hic pro=
portionatã homini ⁊ per cõſequẽs penã finitam minuit am
plius. Sexto cõfeſſio ⁊ abſolutio etiam penã pro peccatis
debitam propter verecundiã plus minuũt:q̃ꝫ prius fuerit
imminuta. Et ideo quãto plus quis cõfitetur:tãto ſibi plus
pena minuitur.⁊ totiens cõfiteri poſſet:ꝙ oĩs pena ſibi di=
mitteretur per prefata. Septimo cõfeſſio valet ad peccati
cognitionẽ:quãdo fit diſcreto cõfeſſori. Octauo valet ad cõ
ſcientie aſſecurationẽ Unde cum Dauid corã propheta cõ=
fitebatur peccatũ ſuũ:ſtatim audiuit ab eo. Trãſtulit dñs
peccatũ tuũ.ij.Reg.xij.Unde.ij.cor.j.Gloria noſtra hec eſt
teſtimoniũ conſcientie noſtre. Nono ſm Tho.ſpecialem or
natum imprimit faciei anime deo honorificũ/proximo exẽ=
plarẽ/⁊ demoni terribilẽ. ¶ Quantũ ad ſecundũ principale
C de quinq̃ꝫ circũſtantijs ſatis neceſſarium eſt dicere. videli
cet quis/vbi/quãdo/quid/⁊ quomodo ✝ teneat̃ cõfite
ri. Primo quis cõfiteri teneatur: Rñ. ſm ꝓnominatos do=
ctores/ꝙ adultus qui habet vſum rationis.⁊ qui poſt bap
tiſmum ſuſceptũ peccauit mortaliter. Per adultũ autez in
telligit Sco.nõ aliquẽ tãte aut tãte etatis:ſed hoĩem q̃ ha
bet etatẽ ſufficientẽ ad cognoſcendũ q̃d iuſtũ ⁊ q̃d iniuſtuꝫ
contra legẽ dei/⁊ qui pri⁹ inſtruct⁹/⁊ interrogat⁹ ordinate:
ꝑcipit quid iuſtũ ⁊ quid iniuſtũ in lege dei.qđ in vno citius
fit q̃ꝫ in alio. In nõnullis etiã malitia ſupplet etatẽ:ita etiã
põt fieri in nobis. ¶ Sed ſunt quatuor dubia hic. Primum
D quid de muto. Itẽ ſcđo quid de ignorãte idioma certũ: Rñ.
cõiter ſm doctores:ꝙ tales ꝑ ſigna/⁊ nutus cõfiteri poſſũt
nota tam cõfitẽti q̃ꝫ cõfeſſori. Si autez non habentur ſigna
vtriq̃ꝫ nota:tũc fiat per interpretem etiam ſecularẽ/qui ta
cere tenetur ſicut confeſſor principalis. Scoto tamen vide

tur non eſſe neceſſariũ cõfiteri per interpretem:ſed talis q̃
non habet ſacerdotẽ idioma ſcientẽ:habet impoſſibilitatẽ
confitendi homini idoneo.propter quod vt dicit Sco.ſuffi=
cit ſibi cõfiteri deo/cum propoſito iſta peccata cõfitẽdi etiã
ſacerdoti oportunitate oblata. ¶ Tertium dubium nunq̃d E
non habenti ſacerdotẽ preſentem licet mittere/⁊ confiteri
peccata per ſcripturam: Scoto ⁊ ſancto doctori in quolibe
tis videtur ꝙ ſit cõtra rationem cõfeſſionis ſacramẽtalis/
ſcriptura miſſa ſacerdoti abſenti. Tum quia ſcriptura ta=
lis de ſui natura ſemper eſt patula cuicunq̃ꝫ legenti. Tum
quia abſenti tolleretur verecũdia.que eſt etiam pars ma=
xima ſatiſfactionis. Tum etiam propter pericula que ſeq̃
poſſent in reuelãdo peccata. Hoc chriſt⁹ docuit ſumere ſa=
cramentũ vt videtur ſm Augu.⁊ magiſtrũ diſt.xvij.quãdo
Luc.xvij.precepit leproſis vt ſe preſentarẽt ſacerdotibus.
Quarto quid de illo qui nullum mortale:ſed ſolum venia=
le peccatũ haberet: Rñ.ſm multos ꝙ nõ tenetur confiteri
ratione diuini precepti/quod contra mortale ſolum latum
eſt. Sed ratione precepti eccleſie:omnis vtriuſq̃ꝫ ſexus:te=
netur ſm quoſdam. ¶ Secũdo quid tenetur aliquis confi= F
teri: Rñſio ꝙ mortalis peccata cum quinq̃ꝫ conditionibus
vcꝫ omnia mortalia:⁊circunſtantias ad mortale trahẽtes
dubia quedã/⁊quotas mortalium.⁊ſm quoſdam quantita
tem quandam. Mortalia tenemur confiteri que quis prius
non eſt rite confeſſus.⁊ de quibus poteſt habere memoriã
dicit Scotus premiſſa inquiſitione diligẽti ſm poſſibilita=
tem fragilitatis humane. Ratio eſt qꝛ per quodlibet pecca
tum mortale efficitur quis dei inimic⁹:⁊ ſeparatur ab vni
tate quadam eccleſie. Cõfeſſio autem directe inſtituta eſt
vt quis oſtendatur deo ⁊ eccleſie reconciliatus. Item per
omne mortale naufragatur homo.⁊ per tabulam ſecundã
penitentie:poſt baptiſmum ſolum ſalus acquiritur. Sed
etiam dictum eſt mortalia illa cõfiteri quorum poteſt ha=
bere memoriaꝫ: vt tactum eſt. Et dicit Sco.ꝙ homo debet
tantam diligentiã apponere in ſcrutando conſcientiaꝫ ſuã
et inquirendo mortalia a ſe commiſſa:quantam diligentiã
apponeret prudẽs vir circa aliquod multum arduum:qđ
valde eſſet ſibi cordi. Sed conſtat ꝙ hoĩes pro tꝑalibus ar
duis q̃rũt diligẽtiſſime vias/amicos/⁊ media prudẽtiſſime
Unde Auguſt.⁊ allegatur a magiſtro diſt.xvj.dicit. Sit pa
ratus facere pro recuperanda vita anime:que faceret pro
euitanda corporis morte. Et ſubdit:cum gaudio enim face
re debet immortalis victurus:que faceret pro differenda
morte moriturus. Diuturna igitur deliberatio locũ maxie
habet in diu non cõfitẽtibus/⁊ conterentibus raro ⁊ groſſe

viuentibus.¶Oportet etiam omnia memorata / ⁊ ſingula
vni ⁊ eidem confeſſori confiteri. Ratio.quia confeſſio fit ſa
cerdoti loco dei.Sed in contritione omnia ⁊ ſingula deo de
bent oſtendi.ergo ⁊ in confeſſione.Et in caſu quo confeſſor
primus propter caſus reſeruatos nō poſſit abſoluere ab oi
bus:tamen confitens tenet̄ primo confeſſori confiteri om=
nia ⁊ ſingula.⁊ de illis a quibus non poteſt abſoluere con=
feſſor debet eum ad ſuperiorem remittere. Dicitur notan=
ter omnia mortalia.quia ſiue ſint conſenſus ſiue ꝓpoſita/ſi
ue verba/ſiue facta/ſiue omiſſa mortaliter omnia ſunt con
fitenda.Additur vni ex parte confitētis.qui erubeſcere de
bet coram chriſti vicario:que facere non erubuit corā om=
nipotenti deo.Ex parte etiam confeſſoris vt ſciat de ſingu
lis iudicare . ⁊ ſic habemus ꝙ oportet confiteri mortalia
omnia que in memoria haberi poſſunt / ⁊ vni ſacerdoti.
h ¶Oportet etiam tertio confiteri mortalia cū circunſtātijs
aggrauantibus ⁊ in aliud genus peccati mortalis trahen=
tibus.Sicut ſunt ille que ſpeciali prohibitione preceptoria
prohibent̄.Verbigratia accipere alienum ꝓhibetur:ibi.Nō
furtum facies.Sed ſi quis de loco ſacro accepit vel rem ſa
cram:alia ꝓhibitione prohibetur. Ideo oportet ambo con
fiteri/videlicet de furto ⁊ de ſacro loco.Similiter ſi fornica
tus es cum adultera/vel cū moniali/vel conſanguinea : he
circunſtantie in aliam ſpeciem peccati mortalis trahunt:
ergo ſunt cōfitende:Sic forte eſt de hoc ꝙ quis mortaliter
peccat in die feſto:q꞉ ꝑ mortale peccatū plus violat̄ feſtum
ꝙ̄ per opus mechanicum.De hoc habes ca.j.h. huius pre
cepti:precedentia eni̅ mortalia equiualent duobus morta=
I libus.¶Oportet etiam quattuor quotas peccatorum mor
talium dicere que memorat̄ quis:quia quotiens eſt circun
ſtantia.Unde oportet dicere prima vice feci cum talib⁹ cir=
cunſtantijs:⁊ ſecunda vice taliter aut taliter.Oportet etiā
ſm̄ aliquos dicere quantū/vel circunſtantias quaſdā: que
licet non mutent ſpeciem/addūt tamē notabilem qualita=
tem malicie / ⁊ deformitatis: vt in furto multum addit ad
parum.Unde quādo quis tales circunſtantias noſcit ex ſe
vel ex confeſſionis inquiſitione:etiam ſunt cōfitende ſcd̄m
multos.Thomas tamē dicit ꝙ nō oportet. Scotus dicit ꝙ
non eſt certum eas confitendas eſſe:ſed tutū eſt fieri ⁊ vti=
k le.¶Oportet etiam ꝙ quis confiteat̄ peccata que dubitat
an ſint venialia vel mortalia.Quia ſm̄ Bonauē.quādo ho
mo aliquod veniale ſuū credit eſſe mortale:aut dubitat ꝓ
babiliter an ſit mortale aut veniale:⁊ ſic dubitat an confi=
teri teneat̄ aut nō:ſi illud non confiteret̄:tunc exponeret ſe
diſcrimini:⁊ in his que ſunt ſalutis dimitteret partem ſecu=

riorem/quā faciliter conſequi poſſet. Et tho.dicit.diſt.xvij.
ꝙ quando quis dubitat de aliquo peccato an ſit mortale :
tenetur illud cōfiteri dubitatione manente:q꞉ quicquid cō
mittit aut omittit in quo dubitat eſſe peccatū mortale/ pec=
cat grauiter diſcrimini ſe cōmittens:debet ergo cōfiteri rē
prout habet in corde:nō dicendo ſe peccaſſe mortaliter:ſed
iudicium cōfeſſori de hoc relinquendo.¶Tertio aduerten= L
dum vbi vel cui quis cōfiteri teneatur.Rn̄.ſm̄ Tho. in iiij.
diſt.xvij.ꝙ nō omni ſ꞉ ſacerdoti habēti iuriſditionē in cōfi=
tētem . Et ſunt ꝑlati quattuor. Papa habet iuriſditionē in
omnes.Epiſcop⁹ in dioceſanos . Pleban⁹ in parrochianos
ſuos. Et prelatus collegij vel monaſterij/vl' ordinis in ſibi
ſubiectos . Et quilibet ꝑlatoꝝ poteſt poteſtatē ſuam alteri
cōmittere:qui etiā ſm̄ cōmiſſionem poteſt abſoluere.¶S꞉ M
quomodo tenentur ad celationem cōfeſſionis homines : ⁊
etiam ad alia celanda: Rn̄.ſm̄ doctores cōmuniter in.iiij.
diſtin.xxj. ꝙ ſeptē ſunt ſigilla hominē ad tacēdū artantia :
niſi de re aliūde ſciat̄.Primo ligatur ad tacendū cōfeſſor de
peccatis et circūſtantijs: et ꝑſonis in cōfeſſione perceptis .
Secūdo cōfeſſor qui audit cōfitentem a caſu vel a ꝓpoſito/
vel interpretando ſigna muti/vel verba idioma ignorātis .
Tertio quicūq꞉ audit ab aliquo ꝑcedentiū reuelationē cō=
feſſionis adhuc tenetur tacere. Quarto cōfitens qui ex re=
uelatione iniunctionis penitentie probabiliter crederet cō
feſſorem ledi tenetur celare :alioquin verenda patris ſui
nō cooperiēs vl' diſcooperiēs cū Chā maledicitur.Quinto
quando vnus ab alio petit cōſilium/ recōmendās vt hoc ce
let:aut hoc accipit ad celandum:tenetur celare/niſi aliūde
deobligaretur. vt patet infra precepto .viij.ca.iij.D.xiij.c.
Sexto q̄ ꝑcipit ab alio ꝟba / que ſunt ex natura facti talis
materie ꝙ reuelatio noceret: tenetur tacere /min⁹ tamē ꝙ̄
ſi ſe ad hoc obligaſſet.Septimo ſeruus auſcultans a ꝓpo=
ſito vel a caſu ſecretū qđ tractatur in curia dn̄i ſui :tenetur
celare:et ſi frangit ius ciuile grauiter eū punit /et ius diui
num . Octau⁹ modus vocatur ſigillum ſecreti . Et vt dicit
pe .de pa . vbi prius ꝙ omnes talia ſigilla frangentes de
quibus dictū eſt peccant grauiter: niſi aliunde ſciant: vel
ordo correctionis fraterne vel denūciationis: vl' ꝑſumptio
boni viri cui dicitur reuelationē quorūdam de prefatis ali
ter fiendū expoſcant . ¶An aūt poſſit fieri laico confeſſio: N
Rn̄detur ꝙ in nullo caſu neceſſe eſt laico cōfiteri:q꞉ cū cla=
ues nō habeat/nō pōt abſoluere: ſed qn̄ q̄s nō habet ſacer=
dotē: ſufficit ꝓpoſitū cōfitendi.Verūtamē vt dicit magiſter
diſt.xvij.et alij doctores plures: penitens talis in articulo
mortis nō habens ſacerdotem non tenet̄: ſ꞉ pōt cōfiteri ſe=

culari:vt verecũdia ſibi cedat in ſanctificationẽ/et alter ſi=
bi cõſiliari poſſit et vt oſtẽdat ſuũ poſſe facere. Debet etiã
confitens diligenter cauere ne alterius famã ſicut al's etiã
tenetur in cõfeſſione lędat/ manifeſtando ꝑſone alteriꝰ oc=
cultũ peccatũ graue:et infamãs:quã ꝑſonã cõfeſſoꝛ actu co
gnoſcit aut nõſceret veriſimiliter ꝓ futuro: nec cõfeſſori ſci
ſcitanti debet eã patefacere : niſi prius circa iſtam ꝑſonam
ſeruaſſet ſuꝑ hoc formã correctionis fraterne:aut eſſent for
te aliq̃ue cauſe ꝓpter quas etiã extra cõfeſſionẽ poſſet:aut
deberet illi ſacerdoti illas res denũciare:aut al's dicẽs vel
iubens dicere:peccat detrahendo .Et ſi cui ex inaduertẽtia
factũ eſt/aut ex ignorantia debet illud cõfiteri:q2 in ſacra=
mẽto penitẽtie multũ eſt pctm̃ vitandũ.Uñ peccat qui in cõ
feſſione dicit/ vicini mei iſta cõiter faciunt:vel cõmune eſt
peccatum hoc in ciuitate vel in patria mea:vel nos omnes
ſumus tales . ¶Sed diceres:quid ergo faciẽdũ eſt mihi in
O peccato circũſtantionato taliter ꝙ nõ poſſum eius ſpeciem
exprimere niſi aliũ notẽ:vt ſi filia cũ patre peccauit? Rñdeo
ꝙ debet querere aliũ cõfeſſorẽ habentem auctoritatẽ:quẽ ſi
non cõpetenter repperit: petat licentiã alteri ſacerdoti cõ=
fiteri:et ſemꝑ talẽ querat qui nec noſcat aliũ/ nec veriſimi=
liter noſciturus ſit. Et ſi nullũ repperiret q̃n noſceret aliã
perſonã: dicit Bonauẽ. ⁊ Durã.ſi etiã imminet caſus ne=
ceſſitatis: vt q2 ſe putat ſtatim moriturũ : ꝙ famã proximi
quantũ põt debet cuſtodire:ſed magis debet ſuã cõſcientiã
purgare.Thom.in.iiij.diſtin.xvij.q.de cõfeſſiõe.ar.iij.dicit
In caſibꝰ illis q̃n cõfitens ſcit ſacerdotẽ ſuũ hereticũ: aut
ſollicitatorẽ ad malũ aut fragilẽ /qui ad pctm̃ q̃n quis ei cõ
fitetur ſit ꝓnus :vl' ſi reuelator eſſe cõfeſſionis ꝓbabiliter
eſtimetur:vel ſi pctm̃ cõtra ipſum cõmiſſum ſit de quo quis
cõfiteri debet:⁊ in caſibꝰ in quibus ꝓbabiliter penitẽs ꝑicu
lum ſibi/ vl' ſacerdoti ex cõfeſſione ei facta timet:debet re=
currere ad ſuperiorẽ /vel ab eodẽ petere licentiã alteri cõ=
fitendi.Et ſi licentiam habere nõ poſſit :idẽ eſt iudiciuʒ qđ
de illo qui nõ habet copiam ſacerdotis.Uñ magis debet eli
gere laico cõfiteri:nec in hoc tranſgreditur aliquis p̃ceptũ
eccleſie. Quia precepta iuris poſitiui nõ ſe extendũt vltra
intentionẽ precipientis: que eſt finis precepti.Hec autẽ eſt
charitas ſm aplm. Unde bernardus dicit . illud qđ eſt in=
ſtitutũ pro charitate:nõ debet militare contra charitatẽ .
Sʒ cõfeſſio ꝓ charitate inſtituta eſt q̃ cõtra charitatẽ mi=
litaret ſi homo ad cõfitendũ vni ſacerdoti artaretur in caſi
bus recitatis:nec fit aliqua iniuria ſacerdoti ſi in p̃cedenti
bus caſibꝰ ab eo diuertitur:quia priuilegiũ meretur amit=
tere:q̃ cõceſſa ſibi abutitur poteſtate. Hec de Tho. Itẽ ca=

ueat cõfitens ſm p̃fata quantũ põt ne confiteatur reuelato
ri cõfeſſionis/vel ei qui ꝓnus ſit ad odiũ audita confeſſiõis
materia /vl' ad luxuriam: ⁊ ſic de alijs :ſed nõ neceſſaria ibi
abſcidat / vel aliũ cõfeſſoreʒ ſm predicta querat. Nam q̃n
circunſtantie incitantes ad libidinẽ peccatũ aggrauantes:
non tñ ad aliud genus peccati mortalis trahũt :tales q̃nq3
debent et poſſunt laudabiliter reticeri adhibita debita diſ=
cretione ſm cõſiderationẽ turpitudinis circũſtantiarũ ⁊ ꝓ
nitatis ad malũ ex eius cõfeſſione ſiue in cõfitente / ſiue in
cõfeſſore. Homini etiã dicit Bonauẽ. volenti meditari cõ=
fitenda de luxuria competit prius domare carnẽ ꝑ ieiunia/
et huiuſmodi:⁊ cõſiderare vilitatem peccatorũ:inferni pe=
nas et huiuſmodi:et ſic deteſtari ne caro incaleſcat . Qđ ſi
non iuuat/ oportet vtiq3 neceſſaria ibi fieri / et ſacramentũ
ibi iuuare põt ne noceat.ſm illđ Mar.vlti. ¶Quartus mo= P
dus in cõfitente dʒ ſeruari/videlʒ vt ſi vult abſolui:oportet
de neceſſitate/⁊ ſub pena noui peccati ꝙ ſit in charitate vel
attritus.Unde ⁊ſco. dicit ꝙ homo tenet cõfiteri cũ diſplicẽ=
tia peccati cõmiſſi/ et cum propoſito abſtinendi a peccato
et etiam cum propoſito obediendi in ſeruando iſtam ſatiſ
factionem/ et penitentiam:quam ab ipſo ſacerdote ſibi im
poſitam voluntarie aſſumpſit / ſiue in ſe ſuſcipiet . Et Bo=
nauẽ.dicit ꝙ ſi accedit ad confeſſionem ⁊ abſolutionẽ ſine
premiſſa diſpoſitione probabili: immo accedit cũ contraria
diſpoſitione:vt q2 ſibi placet aliqđ mortale peccatũ peccat
mortaliter :quia illud ſacramentũ quantũ in ſe eſt irritum
facit : qđ non eſt ſine contemptu : periculum ergo eſt no=
lentibus reſtituere / et inuidiam tenentibus et carnalem
amorem tenentibus luxurioſum . Iſte tñ qui fictus eſt/ id
eſt qui non habet propoſitum cauendi mortalia : ſed pro=
ponit cõmittere: vel non diſplicent preterita mortalia :au=
diendus eſt/et ſibi penitentia imponenda pro emollitione
cordis : ſed non eſt abſoluendus : quia fictio talis eſt ſibi
peccatum mortale :ſi ſic vellet abſolui . ¶Item caueat cõ= Q
fitens /vt protunc non ſit in excõmunicatione maiori:quia
a nullo peccato poteſt abſolui non preabſolutus a ſenten=
tia excõmunicationis maioris. Item confeſſio ſit vera : vt
nihil ibi dicat homo ſcienter falſum :ficte ſe laudando /vel
vituperando etiam ſe: quia tunc mentiendo contra men=
tem loquendo fieret peccator. Item ſit nuda abſq3 obſcu=
ritate verborum occultãte peccata/aut circunſtantias:ſed
cõfitẽs oĩa cõfitẽda quãtũcũq3 ſint turpia exprimat vt põt
honeſte et decẽter:⁊ talit̃ tñ cũ talibꝰ ꝟbis: vt cõfeſſor plene
⁊ clare ĩtelligat peccati ſpeciẽ/ ⁊ circũſtãtias aggrauãtes .

R De peni. ⁊ remiſſio. ¶Quinto quãdo/id eſt tp̄s ↄfitendi obſeruandũ eſt. Ubi no
tandũ ꝙ ex precepto eccleſie/in decretali. omnis vtriuſqꝫ ſe
xus. tenetur ad confeſſionem omni anno ad minus ſemel/⁊
potiſſime in quadrageſima ante paſcha: q̄ꝛ tunc q̄lꝫ tenet
cõicare. Scd̃o dicit ſco. ex p̄cepto diuino ille q̄ cõmiſit mor=
tale de quo nõ eſt ↄfeſſus/tenetur illud cõfiteri qñcũqꝫ eſt
in mortis articulo: q̄ꝛ quilibꝫ qñ ſibi imminet iudiciũ dãna=
tionis: ⁊ iudiciũ mĩe: tenet ſe ad miam p̄parare quantum
põt: ſed ibi eſt huiuſmodi/ſcꝫ in infirmitate: vbi merito for=
midat ſibi mortem imminere. Secundo quandocunqꝫ ſe
exponit actibus periculoſis ad mortem: ſicut in bello mor=
tali/in naufragio/⁊ in ſimilibus. Tertio qñ vult exercere
actus/quibus ſpecialiter debetur reuerentia: vt qñ vult cõ
municare/vel celebrare/p̄cõfiteri dꝫ poſt mortale pct̃m/ha=
bita ſacerdotis copia. Subdit ſco. Et ĩ ſimilibꝰ ſimile eſt iu
diciũ. Quarto qñ quis hꝫ p̄ñtiã eiꝰ q̄ põt eum abſoluere/⁊
veriſimiliter timet ꝙ nõ ſit illiꝰ/aut alteriꝰ abſoluere potẽ
tis p̄ſentiã vnq̄ꝫ in poſterꝫ habiturus. Itẽ quinto tenet qñ
cõſcientia erronea/aut dubiũ ꝓbabile angeret ad ↄfitendũ
S Itẽ ſexto qñ vouiſſet certis tp̄ibus velle ↄfiteri. ¶Ex p̄ce=
dẽtibꝰ oĩbus ptꝫ ⁊ manifeſte ſequit̃ ꝙ in certis caſibus eſt
neceſſario cõfeſſio iteranda. Primo qñ quis diuidit cõfeſſio
nẽ/ſic ꝙ ſcienter ⁊ a ꝓpoſito reſeruat aliquod mortale: qđ
omnino non vult confiteri/aut quod nõ vult illi ſacerdoti
ſed alteri confiteri. Talis tenetur omnia preconfeſſa ite=
rato confiteri/ etiam tacitum peccatum qđ tacuit ſcienter.
Scd̃o qñ cõfitens eſt in excõicatione maiori: q̄ꝛ tũc dt̃ tho.
in. iiij. di. xviij. nõ ꝑticeps eſſe poteſt ſacramẽtoꝝ: niſi ſit pri
a vinculo abſolutus prefato. Tertio qñ q̄s cõtẽnit ſatiſfa=
ctionẽ aut negligit implere/⁊ ſatiſfactionẽ obliuiſcit̃. Tũc
ſm̃ aliquos cõfeſſionẽ opꝫ iterare: al's neſciret penitẽtiaꝫ
iniungere. Dicit tñ Bonauẽ. ꝙ primus ⁊ tertius caſus in
telligunt̃ qñ confitens mutat confeſſorem. Nam ſi precedẽ=
ti confitetur: ⁊ talis memoratur de peccatis: tũc non opor=
tet iterari. aut ſi nõ: tunc opꝫ ſm̃ aliquos iterari. Item non
oportet iterari ꝓpter peccati obliti recordationem: ſed ſuf
ficit oblitũ cõfiteri peccatũ: ⁊ obliuionẽ ꝓprie negligẽtie/⁊
alia p̄cõfeſſa in generali dicere: puta cũ plura cõfeſſus ſũ:
oblitus fui etiam de iſtis. ¶Quo ad tertiũ p̄ncipale de ge=
T nerali ↄfeſſione: Notãdũ eſt ꝙ generalis cõfeſſio eſt duplex
Quedã gñalis ⁊ publica q̄ fieri ſolet in acceſſu ſacerdotis
ad altare poſt ſermonẽ ad populũ. In religionibꝰ etiã q̄buſ
dam in p̄ma ⁊ ante ↄpletoriũ: hec valet ad remiſſionẽ venia
liũ qñ q̄s dirigit cõtra ea cõfeſſionẽ illã ad deletionẽ culpe
coꝝ ⁊ pene totiꝰ/vel partis ſm̃ exigẽtiã deuotiõis/⁊ actua=

lis cõtritionis etiã in generali. Alia eſt ſacramentalis in fi
ne ↄfeſſiõis vbi poſt ſcita ⁊ confeſſa particulariter dicit q̄s
ſe reũ in multis alijs: prout de ignoratis ſupra dictũ eſt/⁊
etiã de oblitis. Et talis valet ad deletionẽ etiã mortaliũ ⁊
venialium. Et pluſq̄ꝫ precedẽs non ſacramẽtalis: q̄ꝛ ibi eſt
vis clauium.

¶Capitulum. x. de ſatiſfactione.

SAtiſfactio/quia eſt tertia pars penitẽtie: id=
circo circa eã tria ſunt videnda. Primo qua
de cauſa opꝫ fieri ⁊ in q̄bus ↄſiſtat. Scd̃o de
remedijs cõtra recidiuũ pc̃ti. Tertio de peri
culo eoꝝ qui tardant conuerti ⁊ ſatiſfacere
¶Quantũ ad p̄mũ notandũ ſm̃ Tho. in. iiij. A
diſt. xiiij. ad videndũ quõ ⁊ cur oporteat ſatiſfieri deo: ſimi=
litudo accipi debet in humanis. nam homo qui offendit ꝓ=
ximũ peccat contra amicitiã: inquãtum ſibi affectũ debituꝫ
non impendit. Ex etiã peccat cõtra equalitatem iuſtitie: in
quãtum rem alteri debitã ſubtrahit. Sic peccator quantũ
ad affectũ peccati amicitiam dei violat: ⁊ ꝑ inobedientiam
diuine legis deo debitũ ſubtrahit. Ex primo amittit gratiã
⁊ incurrit offenſam. Ex ſecundo meretur penã: cuius etiam
poſt actus peccati ceſſationem manet debitor: ⁊ ſemꝑ vſqꝫ
ad penitẽtiam de peccato. Illa aũt obligatio ad penã voca
tur reatus peccati. Contingit aũt inter hoĩes aliqñ dimitti
offenſam alicui: ⁊ hoc per reparationẽ amicitie: non dimiſ
ſa pena ſatiſfactoria: vt cũ offendens placat offenſum ver=
bis: ⁊ taliter ꝙ recipit eum in priſtinã amicitiã: attamẽ of=
fenſus adhuc ab eo exigit ſatiſfactionem: aut damni illati
recompenſationem: aut rei ablate reſtitutionem vel ſimile
aliqđ. Sic ad ꝓpoſitũ qñ hõ per penitentiã ſe deo ſubijcit ꝓ
peccatis cõterendo ⁊ confitendo/in voto: ad minus deꝰ re=
mittit ſibi peccatũ quo ad offenſam: quia recipit eũ ad ami
citiam: reſtituendo ſibi gratiam gratũ facientem/ ſed nõdũ
ſibi peccatũ dimittit quo ad totam penam: ſed eternã mor=
tali debitam ſibi mutat in tẽporalẽ qñ cõteritur/impropor
tionatã tñ viribus penitentis in hoc mũdo: ⁊ ideo in purga
torio luendã ſm̃ Tho. ⁊ Bonauẽ. Cũ vero ↄfitetur ⁊ abſol
uit: tũc eadẽ pena vi clauiũ ſic minuitur ꝙ efficitur ꝓportio
nata viribus penitentis hic: ⁊ in toto aboleri poteſt ꝑ ſatiſ
factionẽ in vita p̄ſenti. Et vim talẽ diminuendi xp̄i paſſio
p̄ñle ſacramẽto cõtulit. Et ſic patet cauſa quare oportet ſa
tiſfactionem fieri. ¶Sed quereres ꝓ quãto tp̄e velꝑ q̄ ope
ra pena culpe abolet̃ ꝑ ſatiſfactionẽ hic vel in purgatorio: B
Rñ. Richar. ſup. iiij. diſt. xvi. Quis hanc ꝓfunditatẽ inueſti=

garet:cū apl's clamet. O altitudo diuitiarū ſapientie ⁊ ſciē
tie dei:ꝗ̃ incōprehenſibilia ſunt iudicia eius. Sed ne eſti=
mes illū ſumme bonū odio vel inuidia abſcōdiſſe:ſed poti⁹
ex bonitate ſua ꝓ noſtra vtilitate magna. Scit em̄ ſm̄ illud
Gen̄.viij.ꝙ ſenſus ⁊ cogitatio hominis ſunt ad malū prona
Unde ſi homo ſciret quāta ſue culpe debeat cōtritio vt de
leatur reat⁹ pene eterne vel purgatorij: iam ad maiora nō
tenderet:ſed his contentus multa purganda coaceruaret
cum tamen purgatorij pena omnem mūdi penam excedat.
C ¶Sed que ſunt opera per que ſatiſfacere poſſumus: Rn̄d.
ſecundum doctores.xv. diſtin.quarti. Ad hoc ꝙ opus ali
quod ſit ſatiſfactorium deo ꝓ peccatis quinq̈ requiruntur
Et idem intelligendū de paſſione ſatiſfactoria. Primum
oportet ꝙ ſit opus bonū ⁊ benefactum cedens ad honorem
dei. Opus enim malum aut malefactum quātūcunq̈ eſſet
penale non ſatiſfaceret:quia nō eſſet ad honorem dei: im=
mo contra:⁊ penam mereret̄ illud agens. ſecundum plu=
res etiam doctores/opus ſatiſfactoriū oportet ꝙ ſit in cha
ritate formatum. Secundum eſt ꝙ ſit penale de ſui natura
ita ꝙ homo per opus tale ſubtrahat ſibi aliquā delectatio
nem corporalem/aut commodum corporale/aut vtile tem=
porale. Opus enim bonum non penale ideo non ſatiſfacit:
quia illud peccatori qui peccando plus iuſto habuit nihil
de ſuo ſubtrahit:quod tamen requirit iuſtitia:ſed peccator
per tale opus ſolum perficitur. Ideo oportet opus ſatiſfa=
ctorium eſſe bonū:vt cedat ad honorem dei:⁊ penale vt ali
quod commodū ſubtrahat peccatori/qui nimis habuit ſe=
quendo propriam voluntatem contra dei preceptū. Ideo
dicit Auguſti.de vera ⁊ falſa penitentia. Sunt digni fruct⁹
virtutum qui non ſufficiunt penitentibus. Penitentia enim
grauiores expoſtulat:vt dolore ⁊ gemitibus mortuus im=
petret vitam. Alia ratio quare opus ſatiſfactorium debet
eſſe penoſum: quia debet eſſe preſeruatiuum a futura cul=
pa. Et ideo ne faciliter redeat ad vomitum tanq̈ afflictiuū
expertum ⁊ medicinale debet eſſe penoſum. Pene em̄ ſunt
medicine.ij.Ethico. ¶Sed contra.ſi ſic: tunc quanto quis
D eſſet virtuoſior/⁊ in charitate maior:tanto minus ſatiſfa=
ceret.quia non aut modicum eſt penoſum aſſuetis talibus
ieiunare. Item oratio eadem ratione non eſſet ſatiſfacto=
ria. Naꝫ Jaco.v.dicitur. Triſtatur quis in vobis:oret/aut
pſallat. Reſpondet Thom̄.ad ambo. Quando diminutio pe
nalitatis prouenit ex parte actus: tunc diminuit ſatiſfa=
ctionem. Nam ceteris paribus minus ſatiſfacit qui ie=
iunat cum piſcibus ꝗ̃ qui cum pane ⁊ aqua:⁊ minus ſatiſ=
facit qui dat denarium pro deo ꝗ̃ qui dat florenum. Sed

diminutio penalitatis que prouenit ex promptitudine vo=
luntatis quam cauſat charitas ⁊ habitus non diminuit ef
ficaciam ſatiſfactionis. Quelibet igitur oratio etiam ha=
bet vim ſatiſfactionis:quia ꝗ̃uis habeat ſuauitatem ſpiri
tus:tamen etiam habet afflictionem carnis ſpiritui ſub=
ſeruientis. Unde Gregorius. ſuper Ezech. Dum creſcit in
nobis fortitudo amoris intimi:infirmamur proculdubio for
titudine carnis. Tertiū eſt vt ſit voluntarium:vt ſic ſit ho=
minis. Unde ſi ab aliquo totaliter inuoluntario/⁊ reniten=
te exigeretur pena: ille non ſatiſfaceret/ſed forte ſatis pa=
teretur. Unde apud deum non eſſet opus ſatiſfactorium: ſi
eſſet opus mere inuoluntarium. Quartum eſt vt ſit aſſum=
ptum ab homine ad hoc/et propter illud finem: vt per ip=
ſum puniat in ſe peccatum ſuum: vt ſic placet ſibi deum/
quem offendit per peccatum. Quintum eſt: vt illud opus
ſit alias indebitum/id eſt vt ad hoc opus homo non tenea
tur aliunde:quia ſi ſic:tunc non ſatiſfaceret ꝓ peccato iſto
quia non eſſet correſpondens illi ſecundum iuſticiam: ſed E
alteri. ¶Sed contra ſi ſic:tunc nullus poſſet deo ſatiſface=
re:quia ratione creationis/gubernationis/redemptionis/
⁊ propter alia debemus deo omne opus bonum. ſecunduꝫ
illud chriſti Luce.xvij. Cum feceritis omnia que prece=
pta ſunt vobis dicite/ſerui inutiles ſumus: quod debui=
mus facere fecimus. Reſpondet Thom̄.ꝙ ꝗ̃uis homo om
ne quod poteſt deo debeat debito decentie:non tamen de=
bito neceſſitatis ⁊ precepti. quia non exigitur de neceſſita=
te ab homine omne quod poteſt facere:immo hoc eſt impoſ
ſibile totum conatum in vnum dirigere: cum circa multa
oporteat diſtrahi. Eſt autem homini quedam menſura a
deo conſtituta:ad quam tenetur/⁊ que ab eo exigitur: ſci
licet obſeruantia mandatoꝝ dei:de reliquo vero ſcꝫ de ope
ribus ſupererogationis poteſt ſatiſfacere ꝓ peccatis. Po=
tuiſſet tamen deus nos obligaſſe ſic:vt quicquid poſſumus
teneremur:ſed ex maxima miſericordia non fecit: ſed ſolū
obligauit vi precepti ad decalogum/⁊ ad ea que prece=
ptiue in eo continentur. de reliquo poſſumus opera ſatiſ=
factoria exercere. Exempli gratia. dn̄s liberalis habet ſer=
uum empticium:quem ſi vellet iuſte poſſet artare/vt quic=
quid lucraretur domini eſſet:ſed ex liberalitate dn̄s miſe=
ricorditer ſoluꝫ petit/vt de vinea magna decem menſuras
tantum vini det annuatim:⁊ de reſiduo ad commoduꝫ pro=
prium ⁊ ſuorum lete viuat. Sic etiam deus tantum decalo
gum a nobis exigit/⁊ que in eo continentur implicite p mo
dum precepti. ¶Sunt igitur (vt ex premiſſis inferri poteſt) F
ſex opera ſatiſfactoria in genere/capiēdo op⁹ ſatiſfactoriū

generaliter: vcʒ ꝑ interioribus ꝛ exterioribꝰ laborioſis acti-
bus. Primū eſt contritio interior pro peccatis/ ꝛ etiaʒ dolor
ſubſequens in corpore ꝑ gemitus/ ꝛ hmōi: ꝛ hec contritio tan
ta pōt eſſe: vt etiam omnem penā deleat. Ex quo patʒ primo
ꝙ quilibet quandocunqꝫ de pctō preterito recordatur: dʒ do-
lere de eo Et quotiens hoc facit: totiens minuit penam. Sed
ſi recordaretur cum delectatione: tunc auget penam. Secun
do expedit vt ſepe cum amaritudine anime de ꝑteritis ſpon
te doleamus: hec em̄ faciunt hominē ſecuriorem de dei ami-
citia: delent penaʒ magnā/ humiliant/ ꝛ a recidiuo ꝑſeruant.
Scdm opus ſatiſfactoriuʒ eſt oris confeſſio: qua humiliat ſe
quis mala propria dicendo: rōne cuius pena etiam minuitur
ꝓ peccatis. vn̄ expedit diſtincte confiteri: ꝛ nude/ vt humili-
tas maior ibi ſit ꝛ medicamen aptius apponat. Tertiū ſatiſ-
factorium opus eſt paſſio penoſa verecundie confeſſionē con
ſequens: q̄ verecundia etiam multuʒ tollit penam. Unde Au
guſt. ꝛ allegat magiſter. diſtin. xvij. quarti. Qui ꝑ vos pecca-
ſtis/ per vos erubeſcatis. Erubeſcentia em̄ ipſa partem habet
remiſſionis. Quartum eſt elemoſina. Quintū ieiunium. Se-
xtum eſt oratio. Et hec ſunt tria in genere que cōmuniter vo-
cantur ſatiſfactoria. Nā per elemoſinaʒ intelligitur omne il
lud qđ ex miſericordia expendi vel impendi poteſt, primo in
vtilitatem. Per ieiunium intelligit omnis corporis afflictio
ſiue ꝑ abſtinentias/ ſiue ꝑ vigilias/ ꝑegrinationes/ ꝛ aſperita
tes veſtium/ duritias ſtramentoꝝ: diſcaltiationes pedum/ vl
labor corporalis. Ad idem ſunt flagella quibus hic punimur
que lʒ nobis non infligamus: ea tamen aliunde inflicta acci-
pimus patienter ꝓpter deum in purgationem nr̄am. Roma.
v. Tribulatio patientiam operatur: patientia aūt ꝓbationem
id eſt peccatorum purgationem vt dicit glo. Per orōnem ve-
ro intelligitur om̄e opus exterius ad cultuʒ latrie pertinēs:
ꝛ ad hoc ordinatum vt homo ꝑ hoc adiutus ꝛ ſtimulatus aſ-
cendat in deum contemplatiue: vt oratio vocalis/ pſalmodia
h ſacrificia/ oblationes/ ꝛ ſimilia. ¶ Ponuntur autēʒ tria ꝑfata
in genere. Primo vt ꝑ om̄ia que habemꝰ a deo bona ſatiſfacia
mus: elemoſina de rebus exterioribus/ ieiunio de corpore: et
orōne de anima. Secūdo: qꝛ circa tria contingunt pctā. Que
daʒ em̄ ſunt in rebus: vt auaricia. Alia in corpore/ vt luxuria
ꝛ gula. Alia in ſpiritu vt ſuperbia: inuidia ꝛ accidia: ergo per
om̄ia pro illis ſatiſfaciendum eſt: videlicet ꝑ elemoſinam cō-
tra auariciam: ꝑ orationem cōtra ſuperbiam: ꝛ per ieiunium
contra luxuriam. Tertio quia tria bona tpalia tres radices
ſunt omnium peccatoꝝ. Auaricie em̄ radices ſunt exteriora
bona: contra que grande remedium eſt elemoſina. Radix ſu-
perbie inuidie/ accidie/ ac ire eſt in ſpiritu: contra quam eſt

ieiunium. Ex quibus patet ꝙ cuilibet conſultum eſt: vt vi-
deat ad qđ vicium plus inclinatus eſt: vt contra illud aſſu b
mat aptius opus ſatiſfactorium. ¶ Sed dubiuʒ eſt: an quis
in mortali peccato poſſit ſatiſfacere? Reſpondet primo ſe-
cundum. Scotum. qui penitentiam ſibi in confeſſione et in
abſolutione iniunctam a ſacerdote ꝛ a confitente volunta-
rie aſſumptam abijcit voluntarie ꝛ ſine rōnabili cauſa ꝛ ne
ceſſaria nolens eam implere eſt inobediens: et illa inobe-
dientia eſt peccatum mortale: qꝛ eſt tranſgreſſio ꝑcepti ec-
cl'ie ꝛ vicarij dei: Propter illđ ꝑiculū eſt ſanū conſiliū: vt cō
feſſor non iniungat peccatori penitentiam: niſi de conſenſu
ſuo: nec aliquam niſi de qua ſperat ꝙ eaʒ impleat: immo a
confeſſore ammonendus eſt confitens an ſibi eam cōpetat
recipe ꝛ veriſimiliter portare. Secundo dicit Tho. ꝛ cōmu-
niter doctores: lʒ Sco. contrarium teneat: ꝙ nullus ſatiſfa
cere poteſt extra charitatem. Opa tamē penalia extra cha
ritatem facta: que reliquiſſent effectum q̄ iam in contrito
eſſet nō oportet iterari: vt in elemoſina ꝛ maceratione car
nis fieri poteſt. Eſt em̄ fere alicui tm̄ penoſum dediſſe vnū
florenum ſicut dare denarium Et ſimiliter vbi per abſtinen
tiam effectus in carne relictus eſſet.

¶ Capitulum vndecimū de remedijs recidiuationis:
periculis procraſtinantibus: et an poteſt ſatiſfacere
viuus pro peccatore viuo.

QUia in ſatiſfactionis iniunctione ꝛ ꝓpriis im-
poſitione ſemꝑ ꝓuidendum eſt contra recidi
uum peccati: iccirco hic tria erunt videnda.
Primo de remedijs contra recidiuū peccati.
Scđo de ꝑiculis eoꝝ q̄ tardant conuerti ꝛ ſa
tiſfacere. Tertio an viuus ꝓ peccatore viuo
ſatiſfacere poſſit. ꝛ an talis mereatur ¶ Quantum ad ꝑmū B
notandum ꝙ ꝑ doctores quoſdam in propoſito bene exper
tos tres de hoc dantur regule. Prima eſt quando quis eſt
in graui peccato a quo deſiderat ſanari ꝛ preſeruari: ſtatu
at ſibi firmiter obſeruare aut ad tempus voueat ꝙ pro quā
libet vice qua recidiuat vnam vel plures de tribꝰ ꝑtibus ſa
tiſfactionis velit implere/ vcʒ ꝙ poſt peccatum cōmiſſum
infra tres dies ieiunet in aqua ꝛ pane: vel prima die dicat
vij. pſalm̄. ſecūda ieiunet in pane ꝛ aqua: tertia det elemoſi
nam vnum ſolidum: vel quotiens contingit eum recidiua-
re ꝙ tunc infra vnum vel duos/ vel tres dies ſe obligat ad
confitendum. Huiuſmodi remedia verus penitens rationa
bilia debet acceptare: quia videmus multos ꝓpter penas
a vitijs ceſſare/ vt fures ꝛ latrones. ¶ Secunda regula ſeu C

ſcđm conſilium eſt: quando quis ſe ſentit pronū ad certum
vicium ſtatuat firmiter/ vel ad tempus ſe voto obliget ꝙ ſi
contingit eum tam vehementer temptari de illo peccato/ ꝙ
etiam omnino deliberet intra ſe ſic agere: tamē nihilominꝰ
antea dicere velit ſeptem pſalmos penitētiales/ aut flecte
re genua coram cruce totiens/ vel orōnem aliquam dicere
velit beate marie/ vel alij ſancto anteꝗ̄ opꝰ illud nefarium
ꝑficiat. Rō. qꝛ ſic fieri poteſt: vt deus cū temptatione faciat
ꝓuentum propter orōnes ⁊ humiliatiōes ⁊ ꝙ homo ceſſet a
C malo. ¶ Tertia quando peccator de certo vitio temptatur:
ſtatuat firmiter/ ⁊ ad hoc ſe aſſuefaciat ꝙ qn̄ ſe ſentit ad ta
le peccatum inclinari / mox animū ſuum transferat ad co=
gitandum aliquod terribile ſibi futurum ꝑ tale peccatum.
puta dānationem eternam/ mortem imminentē/ amiſſionē
ꝟtutum/ ⁊ cōſortium oīm ſanctoꝝ/ ⁊ dei: regni celoꝝ: ſocie
tatem demonū/ ignium flāmas. Rō. qꝛ illa valent vt rō in ꝑ
ſentia temptationis a ſenſualitate obumbrata ⁊ allecta nō
poteſt tunc perfectam ⁊ ſolidam cogitationem de deo/ ⁊ ho
neſtate virtutum habere. Per prefatum aūt tertium modū
facilius reſipiſcit/ reducitur ⁊ frenatur a malo ad bonum.
Nam ꝑ illa terribilia ratio quaſi ſopita excitari pōt quaſi
ad fugiendum cām tanti mali. Quantumcunqꝫ eīn quis tē
ptaretur acriter/ ſi penalia intenſe meditaretur: ⁊ firmiter
crederet ſe talia incurſurum/ deſiſteret a cepto malo: vt pa
tet in volentibus luxuriari: quando ꝑcipiunt homines ſevi
dere/ vel ſe decapitandos. Tunc eīn excitata ratio diceret.
Quorſum tendis? Nunquid pro tam leui tantum bonū vis
perdere? hec remedia in foro penitentiali impoſita/ vel a ſe
ſponte extra forum penitentie aſſumpta ſunt cum adiuto=
rio diuio efficaciſſima remedia contra reciduā. Sed quia
heu pauci confeſſi talia remedia aggrediuntur: ⁊ perſeue=
ranter ſeruant. Iccirco pauci vere penitentes reperiuntur:
vt in eſtate poſt paſcha tranſactum: rei crebro probat euē=
D tus. ¶ Quo ad ſecundum principale notandum ꝙ peccato
rem conuerſionem ſuam tardantē terrere debent/ ⁊ ad con
uerſionem inuitare quinqꝫ. Primum eſt ꝑiculū mortis: ⁊ ꝙ
rara eſt vera ⁊ ſera penitentia: Nam ſcđm omnes doctores
in. iiij. diſtin. xx. quādiu quis in vita hac vtitur ratione: poteſt
ſalubriter ⁊ vere penitere. vt probat augu. in lib. de vera et
falſa penitentia ꝑ latronem Luce. xxiij. ⁊ Ezech. xviij. Qua
cunqꝫ hora ingemuerit peccator/ vita viuet ⁊ non morietur/
ſcđm vnam litteram vt magiſter allegat. Sed tamen ab eo ꝗ
diu prius diſtulit penitere: vix ⁊ multum difficulter poteſt
in extremis haberi vera penitentia ſufficiens ad ſalutem.
Quia aut homo moritur ita ſubito ꝙ non aduertit ſe mori:

ſicut dormiēdo/ ⁊ tūc expedita res eſt. qꝛ tūc iudicatur ſicut
reperitur. aut peccator aduertit ſe mori ſed per vnā horā
aut morulā modicā. ⁊ tūc qꝛ homo in repētinis operat̄ ſcđm
habitum. ideo nō videtur ꝙ habituatus in peccatis tam re
pente fiat bonus: aut moritur quis lāguore precedente. et
ſic adhuc qui priꝰ diſtulit penitere: vix ⁊ multū difficulter
poteſt in extremo habere verā penitentiā ſufficientē ad ſa
lutem. qđ probat Sco. ex verbis beati Aug. in lib. de vera ⁊
falſa penitētia quatuor rationibꝰ. Et magiſter allegat di=
ſtin. xxj. quia ad cōtritionē exigitur vſus libe. arbi. quo ra=
tio diligēter de peccatis deliberet ⁊ volūtate libera deteſte
tur ea. Sed illorū vſus vbi ſtatim imminet mors terribiliſ
ſima/ timore ⁊ dolore vehemēter impeditur. Vn̄ Aug. Diffi
cile eſt vt tūc ſit vera penitētia quando tam ſera venit/ qn̄
cruciatus membra ligat ⁊ dolor ſenſū opprimit: vt vix ho
mo aliquid aliud cogitare valeat. melior tamen eſt ſera ꝗ̄
nulla. Simile habes ſupra ca. vj. A. ¶ Secūda ratio ad ve E
rā penitentiam requirit̄ ordinata diſplicentia de pctīs. Ad
hoc autem ꝙ diſplicētia valeat ⁊ ordinata ſit oportet ꝙ ſit
debite circūſtantionata ⁊ maxime circūſtantia finis/ ⁊ ꝓn=
cipalis vt ſcꝫ ſit volūtaria ⁊ propter deum. ſed difficile eſt
tunc habere actū ſic circūſtantionatū. qꝛ ꝗ vſqꝫ tūc fuit im=
penitens nō videtur ex ſeipſo extorquere diſplicentiā no=
uam: niſi timore pene īminentis. ⁊ ſic nō ꝓpter deū fit: ſed
propter ſe: ⁊ tm̄ propter vitare malū dānationis ſue. Preſu
mitur eīn ſi eſſet remotus a timore mortis ⁊ damnationis:
non extorqueret a ſeipſo diſplicentiā peccatorum ſicut nec
prius fecit cū fuit ſanus. Nec videtur tunc mere elicere di
ſplicētiā huiuſmodi: ſicut nec mere libere in periculo nau=
fragij quis merces ꝓijcit ſed ſolū timore periculi maioris:
ſic habens diſplicentiā peccatorū ſolū timore mortis/ aut
dānationis eā videtur habere: ⁊ talis diſplicentia in eo nō
eſt mere libera ⁊ per conſequens nō multum placēs deo:
nec accepta ſibi. Ideo Aug. dicit ibidē. Nullꝰ expectet qn̄
peccare nō pōt: arbitrij libertatē querit deꝰ/ vt delere poſ=
ſit cōmiſſa: ⁊ nō neceſſitatē. charitatē ⁊ nō timorē tm̄. qꝛ nō
in ſolo timore viuit hō. Qui ergo ſero penitet: oportet non
ſolū timere iudicē: ſed diligere. qꝛ ſine charitate nemo pōt
ſaluus eſſe. nō ergo timeat tm̄ penā qui penitet: ſed anxie=
tur pro gloria. Hec Aug. Tertia ratio eſt malꝰ habitus vſqꝫ
tunc continuatus ⁊ in cōſuetudinē verſus: multū inclinat
ad peccata: ⁊ ad eorū placētiā. ⁊ ſic valde retrahit hominē
ab actu vere penitendi: ſcđm quē actū penitēdi vere oportet
hominem peccata fortiter deteſtari. Similiter habitꝰ inor=
dinati amoris ad mūdū ⁊ ad alia preſentia radicati i pec=

catoꝛe impediūt multum diſplicentiam pro peccatis. Multū
nanqꝫ difficile eſt vt homo affectū ſuum quē toto tēpoꝛe vite
ſue in hmōi res foꝛtiter inclinauit: ſubito ab eis retrahat ⁊
in cōtrarium flectat. Unde Augu. dicit. Hec cōuerſio ſi cōtin=
gat alicui etiā in fine/deſperandū non eſt de eius remiſſione
Sed qm̄ vix aut raro eſt tam iuſta cōuerſio/timendum eſt de
eo qui penitet ſero: maxime cum filij quos illicite dilexit ſint
preſentes: mūdus ⁊ vxoꝛ ad ſe vocēt: ⁊ cetera que illicite di=
lexit: multos ex hoc ſolet ſera penitētia decipere. hec ille. In
tellige ſi preſentes in ſeipſis aut in ſuis fantaſmatibꝰ que re
trahūt a foꝛti diſplicētia peccatoꝛū. Quarta ratio. quando ali
quis eſt minus dñs actus ſui/tanto ad contritionē requirit
inteſioꝛ diſplicētia: vt ſit ſufficiēs ad deletionem culpe. Sed
iſte in extremis poſitus eſt minus dñs actuū ſuoꝛū. quia tūc
nullo modo eſt dominus actuū exterioꝛum ad peccandū. non
enim poteſt mechari/aut furari/⁊ ſimilia amplius facere. er=
go requiritur in eo ſm̄ ſtrictā iuſticiā inteſioꝛ actus diſplicē
tie ad eius iuſtificationē/ꝗ̄ ad iuſtificationē ſani: cum tamē
vix ⁊ difficulter habere poſſit eque intenſum. Et ideo vix et
difficulter poteſt tūc habere verā penitentiā ⁊ ſufficientē ad
ſalutē. Unde Auguſt. vbi prius. Age penitentiā dum ſanꝰ es:
ſi ſic agis/ſecurus es. quia penitētiam egiſti cum peccare po
tuiſti. Si vis penitentiā tūc primo agere quādo peccare nō
F potes: peccata te dimiſerunt/non tu illa. ¶ Inuitat vero ad
ſtatim ſe a peccato cōuertendū multiplex ſcripture ⁊ ſctōꝛuꝫ
doctoꝛū perſuaſio. Unde Eccli̇a. v. Ne tardes cōuerti ad do=
minum: ⁊ ne differas de die in diem. ſubito eñ veniet ira il=
lius ⁊ in tempoꝛe vindicte diſperdet te. Itē Eccle. xxix. Re=
promiſſio nequiſſima multos perdidit. Nequā videlicet qꝛ
peccatoꝛ repromittit ſibi quod eſt propriū deo de futuro tem
poꝛe diſponere contra illud Actuū primo. Non eſt veſtrum
noſſe tēpoꝛa/vel momenta que pater poſuit in poteſtate ſua
Nequioꝛ eſt promiſſio illa: qꝛ cum tēpus infiniti valoꝛis ſibi
a deo datū fatue expēderit: adhuc tamē pſumit ꝙ deus mul=
tum tēpoꝛis adijciet ſibi. Nequiſſima eſt illa promiſſio quia
talis nō ſolum tēpus ſibi datum perdidit: immo etiā in cōtu=
meliam ipſiꝰ largitoꝛis expēdit/⁊ in futurum expēdere vult.
Item tardātes cōuerti terrere deberet illud Gene. vj. ⁊. vij.
vbi licet ad penitendum dati eſſent hominibus. cxx. anni: ta
men. xx. anni reſciſſi fuerunt propter impenitentiā. Iteꝫ Lu
ce. xij. cap̄. dicitur illi qui dicebat anime ſue. Anima mea ha=
bes multa bona repoſita in annos plurimos/requieſce/ co=
mede/bibe/epulare: Stulte hac nocte animam tuam repetent
a te. que autem preparaſti/cuius erunt? Item Luce ibidem
Et vos eſtote parati: quia qua hoꝛa non putatis filius homi

nis veniet ⁊c. Ad idem eſt Auguſt. in ſermone de innocen=
tibus. Hac inquit animaduerſionis pena peccatoꝛ percuti
tur: vt moꝛiens obliuiſcatur ſui: qui viuens oblitus eſt dei
Et Grego. qui tibi veniam promiſit: diē craſtinum non ſpo
pondit. Qui promittit penitenti veniam: nō ꝓmiſit peccāti.
¶ Unde notat dominꝰ Alber. ſuper illo Johel. ij. Quis ſcit G
ſi conuertatur ⁊ ignoſcat. conuertat inquā ab ira/ ſcilicet
ad miſericoꝛdiā. Licet enim verū ſit quod dicitur Ezechie.
xviij. Quacunqꝫ hoꝛa peccatoꝛ ingemuerit: omnium iniqui
tatum eius nō recoꝛdaboꝛ amplius: tamē valde incertum
eſt vtrum ad vltimam egritudinem penitentiam differenti
gratiam dare velit. In tali enim caſu dicit Grego. Qui nō
vult cum poterit: iuſtum eſt vt infligatur ei nō poſſe cū vo=
luerit. Unde prouerb. j. Uocaui/⁊ rennuiſtis. extendi manū
meam: ⁊ non fuit qui aſpiceret. Deſpexiſtis omne conſiliuꝫ
meū: ⁊ increpationes meas neglexiſtis: ego quoqꝫ in interi
tu veſtro ridebo. Sequitur i Johele. ⁊ ignoſcat/id eſt quis
ſcit ſi ignoſcere velit/ꝗ̄uis certum ſit cōtrito ignoſci: tamē
incertū eſt an ſit vere cōtritus: Ideo Eccleſiaſt. vij. Nemo
poteſt hūc coꝛrigere quē ille deſpexerit. Et. ij. Machabe. ix.
Oꝛauit ſceleſtus/ vcꝫ Anthiocus ad dñm a quo non erat
miam cōſecuturꝰ. hec Alber. huic conſonāt verba Augu. in
ſermone de penitentia. vbi dicit. Si quis poſitus in vltima
neceſſitate voluerit accipere penitentiam ⁊ accipit/moꝛ
recōciliabitur: ⁊ hinc vadit fateoꝛ non illi negamus qđ pe=
tit: ſed non preſumimus ꝙ bene hinc exit. Si ſecurus hinc
exierit: ego neſcio. dare penitentiā poſſumꝰ/ſcꝫ exterioꝛeꝫ:
ſed ſecuritatē non. Nūquid dico dānabitur? ſed nec dico ꝙ
ſaluabitur. Si vis de dubio liberari: age penitentiā dū ſa=
nus es. Si ſic agis: dico tibi ꝙ ſecurꝰ es. qꝛ penitentiā egi=
ſti eo tp̄e quo peccare potuiſti. Due res ſunt: aut ignoſcit
tibi/aut nō ignoſcitur. Quid hoꝛū tibi ſit futurū neſcio: er=
go tene certū ⁊ dimitte incertū. i. age penitentiā. hec Aug.
¶ Sed quo ad tertiū principale dubiū eſt: an viuus pro te H
viuo pctōꝛe ſatiſfacere poſſit? Rñ. Tho. in. iij. diſt. xx. vnus
apud humanaꝫ amicitiam pro alio poteſt ſatiſfacere: ergo
multomagis apud deum. tamen quia ſatiſfactio eſt etiam
in remedium contra futurū lapſum in futura peccata. ⁊ qꝛ
vnus non preſeruatur a peccatis per ſatiſfactionem alie=
nam: ideo nō eſt permittendum vt vnus viuus pro alio vi=
uo penitentiaꝫ agat: niſi in ipſo penitēte appareat aliquis
defectus/ſcilicet coꝛpoꝛalis per quem ſit impotens ad ſu=
ſtinēdum ſatiſfactionem: vel ſpiritualis per quem non ſit
promptus ad poꝛtandum penā. Unde confitenti non poteſt
duplex ſatiſfactio iniungi. Una pro preteritis. Alia pro fu=

turis. Etiaꝫ vnū opus poteſt propter ambo iniungi. Satiſ=
facere igitur poteſt vnus viuus pro viuo alio/ ꝛ penitentiā
agere: vt dicit Pe. de pa. in. iiij. diſtin. xx. ꝛ ſm doctores cō=
corditer in multis caſibus. Primo quādo forma iniunctio=
nis ſacramētalis illud cōtineret. vt ſi dicit: omnia ieiunia
que tu feceris/ vel alij pro te fecerint ſint tibi in remiſſionē
peccatorum. Tunc alterius ieiuniū pro me factuꝫ: pro me
ſatiſfacit. Similiter ſi tibi iniunctuꝫ eſt ire ad ſanctum Ja
cobum per te/ vel per alium/ vel ieiunare per te vel ꝑ aliuꝫ
Secūdo ſi eſt omnimoda indifferentia: tunc idem eſt. Uer=
bi gratia. Si impoſitū eſt alicui dare pecuniam: non omni=
no idem eſt ſi tu das/ vel alius pro te de ſuo. Sed ſi ſeruus
tuus de tuo daret etiam te in gratia/ ꝛ illo in peccato mor=
tali conſtituto ſatiſfaceret. Ratio: quia elemoſina eſſet in
caſu tali tibi meritoria. ergo hoc opus eſt ſatiſfactorium.
Tertio quando quis non poteſt ſatiſfacere per ſe: tunc po=
teſt facere per alium. quia talis videtur volūtas imponen
tis/ qui noluit ad impoſſibile obligare: nec ad purgatoriuꝫ
dirigere. Unde cum dicitur in penitētia ieiunes: intelligit/
id eſt per teipſum ſi potes. ſi nō: fac per alium ſicut etiā fa
I cta eſt penitētia pro nobis per chriſtum. ¶ Sed tamē vt ſu
pra dictum eſt aduertendū ꝙ quādo quis poteſt ſatiſface=
re per ſeipſum ꝛ quādo penitētia data ſibi eſt in remediuꝫ
ſi tunc talis alio modo nō recompenſet: certū eſt ꝙ non ſuf
ficit per alium fieri ſatiſfactionem. vt ſi ieiuniuꝫ eſt tibi im
poſitum ad domandū carnem contra luxuriaꝫ/ non ſufficit
ꝙ alius pro te ieiunet: quando carnē tuaꝫ vis nutrire. nec
K aliquo equipollēti edomare. Hec Pe. de pa. ¶ Sed nunqd
meretur ſatiſfaciens pro alio? Reſpōdet Tho. ꝛ Pe. de pa.
ꝙ quicūqꝫ in charitate pro alio ſatiſfacit pro viuo vel mor
tuo ſibi ſemper meretur: ſed nō ſatiſfacit pro ſe: ſed ꝓ alio
ſolum. Unde pro ſe ita tenetur acſi nihil feciſſet. Simile eſt
quia qui pro alio cōmuni creditori ſoluit: illum ſolum libe
rat: nō ſeipſuꝫ niſi ſuo nomine illi ſoluat. licet apud illū de
L amicitia laudem habeat. ¶ Unde volentes pro ſe ſatiſfieri
vt prudenter ꝛ fideliter agāt tria debent notanter ſeruare.
Primo vt ſatiſfaciens ſit in charitate: ꝛ taleꝫ querat: quia
ſm cōmuniorē ꝛ tutiorē opinionē actus qui nō eſt deo acce
ptus: non pōt eſſe ſatiſfactorius pro faciente/ nec pro alio.
ergo qui vult penitentiā ſuā alteri īponere: niſi velit ſe pe=
riculo exponere aliquali: debet querere hoīem/ de quo cōfi
dat ꝙ ſit in charitate viuēs caute. Scđa doctrina: qui vult
penitentiā ſuā alteri iniūgere: debet ſatagere ꝙ non ſoluꝫ
ille ſit bon⁹: ſed ꝙ ſit melior ſe. vt non ſolū ſit ſatiſfactoria/
ſed etiā magis ſatiſfactoria. Uñ hec eſt tertia cauſa ꝓpter

quā licet alteri penitētiaꝫ tuā imponere etiā vbi tu poſſes
met/ ſcꝫ ſatiſfacere. quādo ſcꝫ tu vis melioribꝰ occupari: ſꝫ
non propter amorē carnis quam bene vis alr̄s domare: ſꝫ
quia deo magis carum vis facere. Tertia regula. conſulē=
dum eſt diuitibus/ nobilibus/ potētibus ꝛ hmōi alijs pecca
toribus: ꝙ querāt participationē bonorum que in religio=
nibus ſunt: qꝛ ibi ſunt penalitates plures ꝙ̄ alibi ꝛ magis
accepte deo ꝙ̄ alibi. ¶ Sed adhuc eſt dubium: cū tres ſint M
partes ſatiſfactionis oratio/ ieiuniū/ ꝛ elemoſina: quod eo=
rum eſt magis ſatiſfactoriū. Rñ. Duran. diſt. xv. qñ aliqua
cōparant̄ inter ſe debēt cōparari ceteris paribꝰ exiſtētibus
Et ſm hoc dicenduꝫ ꝙ ſuppoſita pari gratia vel charitate
ieiuniū eſt magis ſatiſfactoriū ꝙ̄ elemoſina vel oratio. in=
directe tñ ꝛ cōcomitatiue elemoſina eſt magis ſatiſfacto=
ria. Primum probatur. qꝛ ſuppoſita charitate: illud eſt ma
gis ſatiſfactoriū quod eſt magis penale. quia in opere ſa=
tiſfactorio formalis cōditio ex parte operis eſt penalitas.
ſed ieiuniū eſt magis penale ꝙ̄ elemoſina vel oratio com=
prehendendo ſub ieiunio quicquid eſt corporis afflictiuuꝫ.
vt diſcipline/ vigilia ꝛ ſimilia. ergo ieiuniū eſt magis ſatiſ=
factorium. Nec obſtat illud prime ad Thimo. iiij. Corpora
lis exercitatio ad modicū valet: pietas autē ad omnia. qa
differt meritū ꝛ ſatiſfactio. Meritū eñ eſt ad acquirenduꝫ
premium ad quod requirit̄ ꝛ ſufficit bonitas operis ꝛ quod
melius eſt magis meritoriū. ꝛ ſic dare elemoſinam eſt ma=
gis meritorium: ꝙ̄ ieiuniū cum ſit opus bonum danti ꝛ reci
pienti. ieiuniū autem non ſic. Satiſfactio autem cum ordi=
netur ad expiationem pene requirit quidem opus bonū. ſꝫ
formale in opere eſt penalitas. quia per penā recompenſa
tur: propter quod ieiuniū eſt magis ſatiſfactorium. Indi=
recte autē ꝛ concomitatiue elemoſina eſt potior pars ſatiſ
factionis. Probatur. quia illa eſt potior pars ſatiſfactiōis
in qua continentur virtualiter alie partes ſatiſfactionis.
vt de ſe patet. ſed elemoſina eſt hmōi vt patꝫ. Primo qꝛ ele
moſina eū cui datur cōſtituit debitorē ad ieiunandū ꝛ orā=
dum/ ꝛ faciēdū alia que poteſt ei qui dedit. loquēdo de de=
bito morali/ non ciuili. Secundo qꝛ elemoſina propter deū
data eſt quaſi quedā oblatio deo facta ſm philoſophū. iiij.
ethicoꝝ. Oblatio aūt deo facta vim oratiōis habet. frequē
ter eñ plus impetrat donū ꝙ̄ ſupplicatio. Tertio cū bona
exteriora ad conſeruationeꝫ corporis ordinent̄: ſubtractio
eorum per elemoſinā virtute cōtinet ieiunium. Et plerūqꝫ
cōtingit ꝙ aliqs artius viuit ex hoc ꝙ ſua dedit. Igitur ele
moſina cōpleti⁹ habet vim ſatiſfactiōis ꝙ̄ oratio vel ieiu=
niū Et ꝓpter hoc elemoſina īducit̄ vt vniuerſalis medicina

peccati. Luce.xj. Date elemoſinam : ⁊ omnia munda ſunt
vobis.⁊ Thob.xij.elemoſina a morte liberat:⁊ ipſa eſt que
purgat peccata:ait Raphael.⁊ facit miſericordiā inuenire
⁊ eternam vitam.hec Durandus.

¶ Capitulum.xij. De ſacramēto euchariſtie.

POſtremo de nobiliſſimo ſacramento eucha=
riſtie : vidēda ſunt tria principaliter . Pri=
mo que exigantur ad cōmunicandum ſine
nouo peccato cum augmento meriti. Sc̄do
quis fructus bene cōmunicantium. Tertio
que exigant ad frequenter cōmunicandos.
A ¶ Quantum ad primum notandū ſm Tho.
⁊ alios doctores in.iiij.circa materiam diſt.ix.⁊ ſequentiū.
Ad ſumendū euchariſtiam ſacramentaliter ⁊ ſpiritualiter
xv.exigunt ſm que quiſq̄s ſe ꝓbare debet . Probet inquit
apoſtolus.j.Corin.xj.ſeipſum homo:⁊ ſic de pane illo edat
⁊c. Primum eſt vt cōmunicans ſit homo. Nam ſolus homo
hoc ſacramentum per ſe ſumere poteſt ſacramentaliter et
ſpiritualiter ſaltem:non angelus bonus nec malus:nō ani
ma exuta in purgatorio/limbo/vel in inferno : nec animal
brutum. Probatur:quia iſte ſolus ſumit ꝑ ſe ſacramentali
ter ⁊ ſpiritualiter qui vtitur ſacramento vt eſt ſacramētū/
⁊ xp̄o incorporatur:ſed ſic nullus prefatorū valet. ergo am
be premiſſe vere. Probat:q꞉ ille ſolus vtitur ſacramento vt
eſt ſacramentū:qui vtitur ſpecieb⁹ ſenſibilibus ⁊ velantib⁹
aliquod ſp̄uale contemptum/⁊ qui xp̄o amplius/vel de no
uo incorporatur:ſed nullus iſtorum eſt huiuſmodi/niſi ho=
mo. Ex quo patet maximū donū dei. Nā qui in patria ſunt
xp̄o fruentur letius q̄ȝ nos. Sed nos xp̄m in euchariſtia ſu
mimus fructuoſius:quia proficere poſſumus in eſſentiali
⁊ accidentali premio:beati xp̄m habent ſecurius : ſed nos
B mirabilius. ¶ Secundum eſt vt quis ſit homo viator: non
cōprehēſor. Et ideo viaticum dicitur:vt nos ꝯſeruet ab ho=
ſtibus ⁊ ab impedimentis vie. Unde ſi apparerent aliquan
do ſancti:puta pater ⁊ mater defuncti petentes ſacramen=
tum:ſicut quandoq̄ȝ eſt factum:nō debet ſacerdos eis mini
ſtrare : ſed poteſt in miſſa ſacrificium tale pro eis offerre.
Tertium eſt:vt quis ſit fidelis ⁊ baptiſatus/ideo nō eſt dā
dum cathecuminis:nec videre debent infideles:quia nul=
lus niſi ad chriſti populum aſcriptus baptiſmatis ſacra=
mento debet admitti ad euchariſtiam ſanctam. Quartum
eſt:vt quis ſit adultus. Nam maſculus.xiiij. ⁊ femina.xij.
ſed pro tunc prius/vel poſterius q̄n peccare poſſunt morta
liter:diſcernere cibum corporalem a ſpirituali: ⁊ deuotio=
num dentibus hoc ſacramentum maſticare : in ſeptimo/

octauo vl' alio quocūq̄ȝ debito anno:et hoc iudicio boni viri
relinquēdū eſt/et ſtatuto ſinodali/ vel cōſuetudini bone nō
preiudicare dez. ¶ Quintū eſt: vt q̄s ſit mente ꝑdit⁹ : ꝓpter C
demoniacos ⁊ amētes. Ubi ſciendū ꝙ ſi faciūt geſt⁹ ꝑiculo
ſos/⁊ ſunt furioſi:de quib⁹ poſſit ꝓpēdi ꝙ eiiceret corp⁹ xp̄i
vel tractarēt impudice / vel irreuerēter in hoc caſu nō eſſet
eis euchariſtia miniſtranda ꝓpter reuerentiā ſcramenti
Si aūt ſit amēs/⁊ nō furioſus:ſȝ tantū loq̄ns iania/ ⁊ alien⁹
a ſenſu:diſtinguēdū eſt:q꞉ aut pretendit actus/⁊ ſigna deuo
tionis ad ſacr̄m/⁊ ſic determinat ca.de cōſecra.diſt.ij.c.de
infirmitate:tali euchariſtia nō eſt negāda. Aut nullū ꝓtūc
pretēdit actū vel ſignū deuotionis: tūc currendū eſt ad tp̄s
precedens paſſionē : vel eīm tūc petijt/ et deuotionē ad ſa=
cramentū pretēdit : ſi al's nō immineret ꝑiculū poſſet qui=
dem ſibi licite dari. Sed nō video (dicit pe.de pa.)neceſſita
tem magnā:ſȝ ſi talis amēs haberet dilucida iterualla: poſ
ſumus dare euchariſtiā tp̄e lucido: demoniacis aūt ſcȝ poſ
ſeſſis a demone : ſi habēt deuotionē ad cōmunicandū/dari
debet eis ſm tho. Nam caſſi.collatione ſereni/ dicit ꝙ mul
ti per illud liberati ſunt a demone. Predictis omnibus cō=
cordat tho. ¶ Sextū eſt: vt ſit ieiunus ieiunio nature. Ra= D
tio prima:quia ſicut placuit ſpirituiſancto:qui hoc per apo
ſtolos eccleſie fiendū tradidit:vt dicit Auguſt.ad iquiſitio=
nes ianuarij. Secunda ꝓpter reuerentiā corporalem : di=
gnum enim eſt vt panis celeſtis precedat omnē terrenum
panem. Tertia vt maior deuotio habeatur/que ſolet impe
diri ſepe ꝑ cibū vel potū. Omnis igitur potio vel cibatio ꝓ
prie quocūq̄ȝ fine fuerit ſumpta : ipedit diuinā euchariſtie
ſumptionē:vt dicit pe.de pa. Excipiūtur tres caſus in qui=
bus nō ieiunus poteſt celebrare vl' cōicare. Primo ratione
infirmorū:de quorū ꝑiculo timet ne ſine viatico vadāt : ta=
les cōicādi ſūt etiā nō ieiuni. Sc̄do ſacerdos q̄ ſumit aquā
purā ꝑ errorē ꝓ vino poſt euchariſtiā tenet itegrū ſacr̄ȝ poſt
modū ꝑficere . Tertio in paraſceues cōtingere poſſet ſi an=
teq̄ȝ euchariſtiā q̄s deglutiret vinū ꝑcederet in ſtomachū.
Idē i eſtate cōtingere poſſet cōmunicanti cuilibet/cuius pa
lato adherere poſſet nec degluttiri: niſi dilueretur vino vel
aqua prius ſtomachū intrāte . ¶ Ex quib⁹ patet ꝙ ſi cibus E
aut pot⁹ ꝓprie ſumat ratiōe medicine ſolius : nō intētione
ſe nutriēdi impendit euchariſtiā. Itē ſi quis heri paraturā
in ore poſuit:⁊ hodie traiiciat impedit euchariſtiā. Itē qui
probando vinū/ſeu guſtādo/vel cibū aut aquā caſu degluti
ret/ſȝ ſtatim euomeret nō alteratū i aliquo:adhuc ipediret.
quia eſſet comeſtio vl' bibitio: niſi in aliū cōductū gutturis
trāſiſſet:et ſtatim eiectū eſſet: tūc nō ipediret. Quādo vero

fieret deglutio caſualis ſaliue/ vl' reliquiarū cibi/ vel aque
remanentis poſt lotionē dentiū vel oris nō impedit. Dicit
etiā richar. ꝙ ſi ſacerdos ante miſſam lauat os/ ⁊ caſu gut-
ta aque intrat ſtomachū: nō credo ꝙ iō teneat dimittere
miſſam maxime in die ſolēni/ cū non videatur impedire di-
gnam ꝑparationē nec reuerentiā ſacramenti: et de ſimilib⁹
idem iudiciū habeatur. Itē ſi quis ſale et aceto ꝓfunderet
dentes/ ⁊ quicquid faceret: dū tamen nō deglutiret/ ſiue me
dendo/ ſiue lauādo nō eſſet comeſtio/ nec bibitio. Et licet os
non ſit ieiunū: tn̄ ſtomachus ieiunus eſt: iō nō impedit. Re
liquie etiā aque ex quo caſualiter nō ex ꝓpoſito os abluen
do traijciunt: licet nō ſint cōuerſe in ſaliuam/ nō impediūt.
Item coci vel tabernarij/ vel miniſtrātes ad menſam q̄ ci-
bum vel potū ponūt ſupra linguā ſolū ad ꝓbandū/ ⁊ ſtatim
proijciunt: q̄uis ꝓpter reuerentiam primi duo ꝓtunc debe
rent a talib⁹ ſe cōtinere: tn̄ nō impediūt. Si aūt quis talia
deglutiret/ lȝ ſtatim euomeret/ nō alteratū impediret. Hec
omnia pe. de pa. Dicitur autē ieiuniū/ nature quod incipit
ab abſtinētia ꝑnominatorū a media nocte. Dicit etiā Lan
dolfus niſi cibus vel potus digeſtus fuerit ſano iudicio mi
niſtrātis/ vel recipiētis euchariſtiam/ nō debet ſumi hoc ſa
cramentū. dormitio tamē poſt cibū nō exigit: niſi inquantū
quis ſine ſomno indeuotus efficeret. Nō multū etiā decet
bibere poſt matutinas ſero dictas: et multo minus come-
dere/ niſi neceſſitas vrgeat. Septimū eſt vt ſit ſine cōſciētia
peccati mortalis: poſt diligentē diſcuſſionē cōſcientie ſue.
Vn̄ apl's ꝑme cor. xi. ꝓbet aūt ſeipm̄ homo: ⁊ ſic de pane il-
lo edat. ¶ Ubi notandū ſm̄ Tho. di. ix. ⁊ pe. de tharan: ⁊ ſco.
F ꝙ duob⁹ modis poteſt cōtingere aliquē cū pctō mortali ac-
cedere. Primo cōſcientiā de hoc habēdo. Scdo nō. Primū fit
triplicit. Primo ſic accedētes cū cōſciētia peccati mortalis
quorū cōſciētia cōſurgit ex certitudine ſufficiēti/ vt q̄ ſcit ſe
fornicatū: vel ſcit ſe in actu peccati mortalis interiori vel
exteriori: puta qui ſibi cōſcij ſunt peccati mortalis nō de eo
dolentes: tales accedendo peccant mortaliter/ quia contē-
nunt Et quia indigne manducant: iudiciū ſibi manducant.
quia abutūtur ſancto ſanctorū. Et mentiūtur ſe incorpora
ri chriſto/ quod euchariſtia figurat. Secundo ſunt quidam
habentes conſcientiā peccati mortalis/ quorū conſcientia
cōſurgit ex certitudine ꝓbabili. puta qui diu moroſe dele-
ctati ſunt et timent fuiſſe conſenſum mortalē. et tunc ſic ac
cedendo ſine contritione: adhuc peccant mortaliter. quia
diſcrimini ſe cōmittunt circa tantum miſterium. Tertio q̄s
habet conſcientiam peccati mortalis/ cuius conſcientia ex
leui conſurgit. vt homo ſcrupuloſus qui timet de leui dele-

ctatione ne fuerit peccatum mortale. et taliter accedens di
cit Pe. de ta. nō peccat mortaliter. quod verū eſt ſȝ Pe. de
palude. qn̄ firmā cōſcientiam non habet ſed timorē quendā
vel vacillationem cui renititur. Unde pe. de tharan. dicit.
In primo caſu quis contemnit. in ſecundo diſcrimini ſe cō
mittit: ſȝ tertio nō. Secundo quidā ſunt qui non habent cō
ſcientiam peccati mortalis: et tamē ſunt in peccato morta-
li ignoranter. Et hoc etiā fit tripliciter. Et primo qn̄ quis
preparauit ſe: et diſcuſſit preparatione ſufficienti diligen-
tiſſime cōſcientiā examinādo: et peritos cōſulēdo/ et talis
accedendo non peccat: ſed remiſſionem peccatorū ſi que la
tent accipit/ ⁊ meretur. videtur autē iſta examinatio diligē
tiſſima quā tradit ſco. dicens. diligenti inquiſitione habita/
ſm̄ poſſibilitatem noſtre fragilitatis: quantā ſcilȝ diligētiā
faceret prudens vir in ardua re quā vellet examinare ſe-
rioſe. quam etiam inquiſitionē oportet differentē eſſe ſm̄ di
uerſitatem penitentiū: vt maiorē apponat diligentiam. qr
forte diutius non eſt confeſſus. et minus in animū ſuū po-
ſuit peccata ſua omnia/ vt ea memoriter retineret: ⁊ ſuo tē
pore diſtincte cōfiteret. Premiſſa inſup cōtritiōe ſufficienti
ſm̄ ꝓbabilitatē correſpōdentē ad ꝑdictā inquiſitionē: ſi tūc
cōmunicet nō peccat: imo ſi aliqua alia pctā lateāt p illud
ſacramentū dimittent. Alij ſunt q̄ cōſciētiam ſuā examināt
ꝓbabiliter ⁊ cōfitent Et tales dicit Pe. de tharā. accedētes
nō peccāt: ſed tamē remiſſionē peccatorū nō accipiūt/ nec
merētur. Sȝ tho. vbi pri⁹ dicit Si q̄s p quattuor ſigna facta
diligenti inquiſitione ſue conſcientie: q̄uis forte non ſuffi-
cienti ad corpus chriſti accedit: aliquo modo peccato mor-
tali in ipſo remanente qđ eius cognitionem preterfugit: nō
peccat: immo magis ex vi ſacramenti peccati remiſſionem
conſequetur. Unde aug. dicit in quodam ſermone: ꝙ quādo
corpus chriſti manducat viuificat mortuos. ¶ Que aūt ſint
illa quattuor ſigna/ dicit Tho. Certitudo haberi nō pōt an G
aliquis ſit ſine pctō mortali. i. Cor. iiij. Nihil michi cōſcius
ſuȝ: ſȝ nō in hoc iuſtificat⁹ ſum. Pōt tn̄ de hoc haberi aliqua
coniectura precipue per quattuor ſigna. ſicut dicit bernar.
Primo cum quis deuote verba dei audit: quia qui ex deo
eſt verba dei audit. Johan. viij. Secundo cū quis ſe prom-
ptum ad bene operādum inuenit: Quia ꝓbatio dilectionis
exhibitio eſt operis. vt dicit grego. in omel'. iij. Tertio cum
quis abſtinendi a peccatis in futurū ꝓpoſitū habet. Quar-
tum cū de ꝑteritis dolet. qr in his vera penitētia cōſiſtit ſȝ
Greg. Tertio ſunt q̄ neutro modo ſe diſcutiūt: ſȝ negligent.
Et tales dicit Pe. de tharā. peccāt mortalit accedēdo: ⁊ de-
merent/ maxie ſi negligētia ſit magna Dicit ēt ſco. ꝙ ꝯtrit⁹ q̄

habet copiam confeſſoꝝ:tenet̃ confiteri ſub iſta lege videli
cet. Probet autem ſeipſm homo. Octauũ requiſitũ eſt vt ꝗs
non ſit conuerſatione in crimine notatus. vt duellare volẽ
tes preſertim impetens/⁊ publicam penitentiã agentibus
non debet dari:niſi completa penitentia/nec hiſtrionibus
nequitioſis/nec ſuſpẽſoribus peruerſis. Intellige de ſanis
⁊ quouſqꝫ appareat emenda aliqua poſt coꝝ cõuerſionem.
h ¶ Nonum eſt vt ſit in corpore mũdus. Ubi notandũ ꝙ qua
druplex eſt immundicia. Prima corporalis cõiuncta cũ im
mundicia ſpirituali ſm veritatẽ:ſicut in vigilia fornicãtes
qui in craſtinũ celebrant/vel ſtatim. Secunda eſt corpalis
cõiuncta immundicie ſpirituali ſecundũ quãdã ſimilitudi=
nem. vt in ſomnijs fit/cũ ſordidis pollutionibus. Tertia eſt
immũdicia corporalis horrorez cauſans in ꝓximis:ſed nec
in re/nec in imagine coniuncta peccato. vt lepra/menſtruũ
fluxus feminis ex debilitate nature cauſatus. Quarta eſt
indifferens:vt eſſe ſordidum pedibus lutoſis/ vel fuligine
tactũ/aut ſudantẽ. Prima impedit. Secũda ſi ex cauſa pre=
cedenti in vigilia vel pauloante per mortale peccatum eſt
ingreſſa:impedit. Tertia impedit vt non publice quis cele
bret aut crebro cõmunicet:ſed occulte non impedit celebra
re. Quarta eſt indifferens. Non lotis em̃ manibus mandu
care:non coinquinat hominem:propter reuerentiã tamen
mundicia debet ſeruari quantum commode fieri poteſt.
i ¶ Decimum eſt vt ſit quis ſine periculo vomitus. Et idez
eſt de eo qui ſtomachum haberet taliter diſpoſitum:ꝙ a ſe
ſumpta cruda egererent. ꝓ tunc etiam fieret irreuerentia
ſacramẽto:⁊ cõmunicare quis non deberet:dicit Pe de pa.
Undecimum eſt vt quis non ſit apparitione miraculoſa ꝓ=
hibitus. Si enim in ſpeciebus illis appareret fruſtum car=
nis puer vel aliquid huiuſmodi:non eſſent tunc ſpecies il=
le ꝑcipiende. Ratio. quia xp̄s inſtituit ꝙ ſumeret euchari=
ſtia in ſpecie panis ⁊ vini. Duodecimũ eſt vt recipiatur a
miniſtro idoneo nõ a muliere/nõ a laico nec a diacono:vbi
poteſt copia ſacerdotis haberi/nec a quolibet ſacerdote.ſꝫ
a papa/epiſcopo/⁊ plebano proprio/vel a prelato proprio/
vel ab eo cui aliquis talium licentiaz dederit: idoneo ſacer
doti ſcꝫ. nec etiam a quocunqꝫ prelato:ſed a non excommu
nicato/nõ interdicto/nõ ſuſpenſo. Tertiumdecimũ vt reci=
piatur tempore debito. vt ad minus ſemel in anno:⁊ ſecũdũ
diuerſos ſtatus a diuerſis diuerſimode. Quartumdecimuz
eſt vt fiat recta intentione ſm quam xp̄s inſtituit ꝓ medi=
cina videlicet anime nõ corpis nec ad maleficiũ. Quintũ
decimum vt fiat cũ actuali deuotione. quia em̃ euchariſtia
datur vere in cibum ⁊ potum:cõſideranda eſt manducatio

noſtra realis:que conſiſtit in ſpecierum attritiõe. ſacramẽ
talis aũt conſiſtit in interiori intellectꝰ ⁊ affectꝰ ruminatio
ne per fidem/conſiderando paſſionem xp̄i/digniſſimã eiꝰ in
carnationem/⁊ ſimilia beneficia:⁊ ſpe fulti ad amorẽ eiꝰ ac
cenſi:eius vnionem deſideremus. quia ſicut nocet aut parꝫ
prodeſt cibus corporis in ſtomachum traiectus ſine maſti
catione oris/⁊ calore ſtomachi:ſic nec euchariſtie ſacramẽ
tum:niſi ruminetur vt premittitur/⁊ charitate in xp̄m cale
ſcamus. Actualis em̃ deuotio cauſatur ex timore ⁊ amore
timor inſurgit ex conſideratione noſtroꝝ defectuum/⁊ chri
ſti magnitudine aut iuſtitia. Sed amor iũgendꝰ eſt quo xp̄z
nedum velut pijſſimum patrem ⁊ benefactorem/immo vi=
tam cordis deſideremus amplexibus. ¶ Quo ad ſecunduz k
principale de effectibus euchariſtie ſm Tho. ſunt ſeptẽ no
tabiles di. xij. quarti. Et recipiũtur ad ſimilitudinẽ cibi cor
poralis. Primus ⁊ principaliſſimus ꝙ nos deo ꝑ amorem
amplius vnit. Iſte em̃ cibus non xp̄m in nos facit mutari/
ſed nos in chriſtum ſecundum illud chriſti ad Auguſti. lib.
confeſ. Cibus ſum grandiũ:creſce ⁊ manducabis me: nec
tu me in te mutabis ſicut cibum carnis tue: ſed tu muta=
beris in me. Secundus eſt reſtauratio deperditorũ in repa
ratione cuiuſcunqꝫ defectus precedentis. Tertius eſt au=
gmentũ omniũ virtutum. Quartus remiſſio peccatorũ ve=
nialium omniũ/aut multoꝝ quo ad culpam:ſecundũ ꝙ de=
uotio minor ⁊ maior fuerit ibi. Quintus eſt remiſſio pecca
torum mortaliũ ſi inuenit in ſubiecto:non in cõſcientia mo
do ſupradicto vel tacto. Sextus eſt remiſſio pene debite ꝓ
mortali ⁊ veniali/in toto vel in parte:ſed hoc dicit Thom̃.
facit euchariſtia ſolum quãdo eſt ſacrificiũ. vt in miſſa pro
aliquo lecta que certuz valorem habet ad ſacrificandum.
Et vltra illum habet efficaciam ex deuotione miniſtri/
⁊ procurantis miſſam. Septimus eſt remiſſio fomitis vt
minus proni ſimus ad vicia. Facilius em̃ cauet quis futu=
ra etiam mortalia/roboratus hoc pane. hec Tho. vbi priꝰ.
¶ Quo ad tertium principale de frequentatione euchari= l
ſtie querit ſanctus Tho. in. iiij. di. xij. An qualibet die poſſit
quis euchariſtiã ſumere: Rñ. in hoc ſacramento requiritur
ex parte recipientis deſiderium coniũctionis ad xp̄m:quod
facit amor ⁊ reuerentia ſacramenti que ad donuz timoris
ꝑtinet. Primum incitat ad frequentationem huius ſacra=
menti quotidianam:ſed ſecundũ retrahit. Unde ſi aliquis
experimentaliter cognoſceret ex quotidiana ſumptiõe fer
uorem charitatis augeri ⁊ reuerentiam non minui/ debe=
ret quotidie cõmunicare. Si autem ſentiret per quotidia=
nam frequentationem reuerentiam minui/ ⁊ feruorem nõ

multum augeri:talis deberet interdum abſtinere . vt cum
maiori reuerẽtia ⁊ deuotione poſtmodum accederet.Unde
quantum ad hoc vnuſquiſqꝫ relinquendus eſt iudicio ſuo.
Et hoc eſt qđ Augu.dicit.Dixit quiſpiam non eſſe accipiẽ
dam quotidie euchariſtiam.Alius affirmat quotidie ſumẽ
dam.Faciat vnuſqſqꝫ qđ ſm fidẽ ſuã pie credit faciendum
eſſe.Hec Augu.Et probat exemplis zachei ⁊ Centurionis:
quorum vnus recepit dñm gaudens.Alius dixit.Non ſum
dignus vt intres ſub tectum meũ:⁊ vterqꝫ miſericordiã cõ
ſecutus eſt.Hec Thomas.

¶Cap.xiij.De ſanctificatione locorum ſcꝫ eccle
ſie:altaris:⁊ cimiterij.

CUm autem inter ea que ſanctificanda ſunt
locus dei contineatur : idcirco de ſanctifica=
tione ⁊ veneratione ſanctorum locorum:pu=
A ta altaris eccleſie ⁊ cimiterij:tria ſunt vidẽ
da.Primo cur eccleſie ſanctificari debeant
⁊ per que.Secundo cur oratio vel alij cultus
latrie in eccleſia facti deo plus placeant/⁊ citius impetren
tur ceteris paribus ꝙ̃ ſi extra locũ ſacrum fierẽt. Tertio ꝓ
B que dehoneſtentur loca deo ſacrata. ¶Quãtum ad primũ
notandum ꝙ eccleſia frequentanda eſt ſex de cauſis:quas
ſanctus Tho.poſuit ſuper illud Johan.ij.Nolite facere do
mũ patris mei domũ negociatiõis.Eccleſia inquit frequẽ=
tanda eſt propter ſanctorum reliquias/ſacramentoꝝ effica
cias/officiorum frequentias/angeloꝝ reſidẽtias/multas in
dulgentias:⁊ mortuorum indigentias.Hec tho.in poſtilla
Jdcirco dicit beat⁹ Augu.in regula ſua.Jn oratorio nemo
aliquid agat:niſi ad quod factum eſt.vñ ⁊ nomẽ accepit ⁊
cauſam aſſignat dicẽs.vt ſi forte aliqui etiam preter horas
conſtitutas ſi eis vacat orare voluerint:non ſint eis impe=
C dimento:qui ibi aliquid agẽdum putauerint.¶Sed dubi=
tatur:an tempore gratie debeat eſſe locus orandi ſpecialis
videtur ꝙ non.qꝛ mulieri(iohãnis.iiij.)de loco orandi que
renti:ieſus reſpondit . venit hora in qua veri adoratores
adorabunt in ſpiritu ⁊ veritate.Reſpõdet humbertus in re
gule expoſitione.Non eſt in loco ponenda talis fiducia :ꝙ
credat aliquis alibi ſe nõ poſſe exaudiri. ſicut fecerunt ali
qui iudei.Sed curandum eſt ex alijs tribus cauſis de loco.
Primo: qꝛ ſi nõ eſſet aliquis locus deputatus orationi:tũc
neſciretur vtrum hoies orarent vel non.⁊ multi omitterẽt
orare.Secũdo qꝛ vadens ad locũ orandi: plus laborando
amplius meretur.Tertio vt orationis locus ad orandũ ex
citet ⁊ moueat.Sicut locus comedendi excitat appetitum

cibi ⁊ menſale ad idem ⁊ ſic de alijs. ¶Dubitatur ſecundo D
que ĩ oratorio poſſint fieri licite:Rñ.ſm eũdem ꝙ triplices
ſunt actiones in genere.Quedam ſunt ſpũales.vt pdicatio
nis audientia:⁊ ea que nominata ſunt per Tho.⁊ talia poſ
ſunt regulariter ibi fieri.hoc eñ innuit nomẽ oratorij:quod
ab oratione dicitur:accipiẽdo orationẽ generaliter ꝓ omni
exercitio quo anima erigitur in deũ ſm ꝙ oratio a Dama=
ſce.diffinitur. Oratio eſt aſſenſus mentis in deum .Unde ⁊
ſup illo Math.xvij.Hoc genus demoniorum nõ eijcietur ni
ſi per orationem ⁊ ieiuniũ.gloſa dicit oratio generalis non
ſolũ eſt in verbis:ſed in omnib⁹ que in obſequiũ dei ⁊ fidei
deuotionẽ gerun⁹.Simile dictũ fuit ſupra de partib⁹ ſatiſ
factionis tribus.Alie vero actiones ſunt neceſſitatis: ⁊ ſi
ne peccato poſſunt ibi fieri diſpenſatiue.Nam eccleſie cum
omnib⁹ ornamentis ſuis deberent teneri munde.nec debẽt
ibi conuiuia fieri/vel homines ibi iacere/aut ſua ſuppelle=
ctilia mittere:niſi ꝓpter hoſtiles incurſus.aut incendia re
pentina/ſeu alias neceſſitates vrgentes.ſic tamẽ vt neceſ=
ſitate ceſſante res in loca priſtina reportentur . Jd probãt
ſummiſte.extra de cuſtodia euchariſtie.Re.di.xlij.cap.pe=
nulti.⁊ vlti.Jtem ꝓpter metũ paganorum/hereticoꝝ/pira
taꝝ ſeu predonũ poteſt eccleſia icaſtellari:ſeu muniri ⁊ poſ
ſunt ibi habere refugiũ non ſolũ clerici:ſed etiam laici : ⁊
defendere eccleſiam:⁊ que in ea ſunt:ꝓbatur vt pri⁹.Et ad
idẽ eſt ray.⁊ hoſtieñ.Nõ ergo lꝫ in eccl'ia comedere: bibere
vel iacere regulariter:ſed diſpẽſatiue ⁊ ex cauſa.Tertio di
cit hũber.ſunt actiones quedam que vix/aut nũqꝫ ſine pec=
cato fiunt:⁊ tales nũqꝫ debent ibi fieri:niſi forte in neceſſi=
tate ꝑegrinandi:de quibus dicetur in tertio mẽbro.¶Quã E
tũ ad ſecundũ principale notandũ ꝙ ſm humbertũ vbi pri
us.Quãuis orationes/⁊ alia ſub oratiõe cõtẽta in omni lo
co poſſunt fieri ſm illud pme Thimo.ij.Jn omni loco leuã
tes puras man⁹:tñ cõpetenti⁹/⁊ fructuoſius in oratorio ef=
funduntur ſeptẽ de cauſis vel rationibus.Prima qꝛ pie cre
dendum eſt ꝙ de⁹ facilius exaudiat in loco ſibi deputato
ad hoc ꝙ̃ in alio.Unde.ij.Paral.vij.Oculi mei erũt aperti
⁊ aures mee erecte ad orationem eius qui in loco iſto ora=
uerit.Secundo quia credendum eſt/ꝙ angeli ſancti locum
talem ſanctum magis frequentẽt:qui eſt domus dei.Unde
in huius rei argumentum iacob.Geñ.xxviij.vidit angelos
dei aſcendentes ⁊ deſcendentes in loco qui dicitur bethel/
id eſt domus dei.Jpſi aũt ſunt qui neceſſarij ſunt ipſis orã=
tib⁹ ad ferendũ oratiões nr̃as coram deo . Tertio ꝓbabile
eſt ꝙ demones q̃ libẽti⁹ impediũt oratiões/nõ audeant ita
accedere ad huiuſmodi locum ſanctum ſicut ad alia : pro=

pter terrorem quem incutit eis locus ſanctus. Unde geñ. vbi
prius. Ꝙ̄ terribilis eſt locus iſte. qđ verū eſt ꝓcipue de demo-
nibus. Quarto q̄ꝛ oratorium conſecratum eſt in honore alicu
ius ſancti: pium aūt eſt credere ꝙ ſanctus patronus eccleſie
ſpecialem curam habet de conuenientibꝰ ad locum ſui patro
natus: ſicut principes terre de his qui cōueniunt ad loca ſui
dñij: ſicut inuenitur de beato iacobo / ⁊ de mltis alijs ſanctis
ſpecialiter iuuantibus ſua loca viſitantes. Et q̄ꝛ orantibꝰ nō
modicum neceſſarium eſt adiutorium ſanctoꝝ qui ſunt potē
tes apud deū ſm̄ illud iob. Ad aliquem ſanctoꝝ conuertere:
cōſultius oratur in locis ſacris ꝙ̄ alibi. Quito ibi eſt frequēt
corpꝰ xp̄i continue / aut hora miſſe ad minus. Rōne cuiꝰ q̄libet
eccl'ia excellit templum ꝑmum ſalomonis: in quo nūꝙ̄ tantū
bonum fuit. In pn̄tia autem xp̄i ſi quis forti fide orat citius
exaudiri poteſt orans ſicut latro ꝓpe chriſtum in cruce / ⁊ ma
gdalena ⁊ chananea cito exaudiebantur chriſto pn̄te: ergo in
fide accedendo q̄ mereri plus poteſt ꝙ̄ pn̄tia corporalis chri
ſti facientis miracula: hodie tam cito exaudiri poſſumus ꝙ̄
olim. Unde iohan. xx. chriſtus illud tho. innuiſſe videt̄ dicens
Quia vidiſti me thoma credidiſti: beati q̄ non viderunt ⁊ cre
diderunt. Sexto in eccleſijs ſunt reliquie ſanctoꝝ / nec dubiū
talia cooperari ad efficaciam noſtre orationis quādo fuerint
venerate. Ideo quo ad quintum ⁊ ſextum hebreoꝝ. ix. dicit̄.
Manna qđ figurabat corpꝰ chriſti / ⁊ virga aaron / ⁊ tabule moi
ſi: tanꝙ̄ eoꝝ reliquie cuſtodiebantur in ꝓpiciatorio / ſiue ora-
culo: ⁊ non alibi tanꝙ̄ competentia orationi ⁊ ꝓpiciationi.
Septimo ibi ſunt ymagines crucifixi: beate virgis ⁊ ſanctoꝝ
ſiue angeloꝝ vt frequenter quaſi libri laicoꝝ. Hec aūt ſenſibi
liter in mentē introducunt hoꝝ memoriā / que introducta mł'
tum valent frequenter ad excitandū deuotionem: deuotionis
aūt effectus ſumme facit orationem efficacem. Uñ Augu. ad
probam de orando deum. Dignior ſequitur effectus quando
feruentior precedit affectus. ſecundum illud prime ad Co-
rinth. ſecundo Ad affectū cordis reſpicit deus. Periculoſum
eſt depingere imagines luxurioſas. Ezech. viij. In oratorio
etiam fit concurſus multoꝝ. Sicut em̄ ferrum ferro acuitur /
ſic deuotio fideliu₃ mutuo excitat̄. Impoſſibile em̄ eſt preces
K multoꝝ non exaudiri. Item math. xviij. Ubi duo vel tres cō-
gregati fuerint in nomine meo. ⁊c. ¶ Quantum ad tertium
ꝑncipale ſcilicet de dehoneſtātibus eccl'ias aduertendum ꝙ
de eccleſia qualibet ſiue templo intelligi poteſt illud Gene.
xxviij. Ꝙ̄ terribilis eſt locus iſte: non eſt hic aliud niſi domus
dei / ⁊ porta celi. Uere etenim dominus eſt ī loco iſto ſancto.
vnde irreuerentes eccleſias peiores quodāmodo ſunt ꝙ̄ de-
mones qui terrentur a locis ſacris / ſed nō homines illi ma-

li: vñ contra tales terribilis legitur hiſtoria. ij. Mach. iij. de
heliodoro principe cui irreuerēter templum intranti appa
ruit equus terribilem habens ſeſſore₃ / optimis opimentis
adornatꝰ: iſꝗ₃ cum impetu heliodoro priores calces eliſit: q̄
autem inſidebat habebat aurea arma. Alij autē apparue
rūt duo iuuenes / q̄ circunſteterunt eu₃ / ⁊ ex vtraqꝫ parte fla
gellabant ſine intermiſſione: ſubito autem heliodorus ce-
cidit in terram ⁊ in ſella geſtatoria deportatus eſt ex era-
rio: ⁊ iacebat mutꝰ ⁊ abſqꝫ om̄i ſpe ſalute priuatus: ſed poſt
precibus onie ſacerdotis vita ei donata eſt. ¶ Sunt autem G
plura per que irreuerentia ſacro loco / ſiue ſit cimiterium ſi
ue eccl'ia exhiberi poteſt: que tangit Greg. x. ⁊ ponunt̄ in ge
nerali concil. Lugđ. lib. vj. de immunitate eccl'ie ⁊ cimiterio
rum. c. decet. Decet inquit domu₃ domini ſanctitudo: decet
vt cuiꝰ in pace factus eſt locus: eius cultꝰ ſit cum debita ve
neratione pacificus. Sit itaqꝫ ad eccl'ias humilis ⁊ deuotꝰ
ingreſſus: ſit in eis quieta conuerſatio deo grata: inſpicien
tibus placita: que conſiderantes nō ſolum inſtruat: ſed re-
ficiat: ⁊ addit ꝙ quotiens nominatur nomē ieſu xp̄i ibi ſpe
cialiter inter ſacra miſteria flectāt̄ genua cordis: ⁊ illud ca
pitis inclinatione quis teſtetur: nullus ibi ſeditionom exci
tet. cōclamationē moueat impetūve cōmittat. Ceſſent etia₃
in locis illis vniuerſitatū ⁊ ſocietatum quelibet cōſilia con
tentionis / ⁊ publica ꝑlamenta. Ceſſent vana / ⁊ multo fortiꝰ
feda ⁊ prophana colloquia: ceſſent confabulationes queli-
bet: ceſſent in eccl'ijs ⁊ earum cimiterijs negocia ⁊ precipue
nundinaꝝ ac fori cuiuſcunqꝫ tumultus. ⁊ omnis in eis ſecu
lariu₃ iudicioꝝ ſtrepitus cōquieſcat: nulla inibi cauſa per
laicos criminalis maxime agitetur: Sint loca eadem a lai
corum congregationibꝰ penitus aliena: ⁊ ponit ibi cām il-
lam: ne vbi eſt peccatorum venia poſtulanda: ibi peccandi H
occaſio detur: aut comprehendantur peccata cōmitti. Hec
vbi prius. ¶ Secundo habet immunitatē hanc eccl'ia: vt mł'
ti ad eam confugientes vita tueant̄ corporali. De illo bea-
tus Auguſti. lib. j. de ciuitate dei. cap̄. j. dicit ꝙ etiam barba
ri pepercerunt baſilice apoſtolorum rome etiam paganis
ad eam confugientibꝰ. Poſtea ꝑ plura capitula ꝓbat ꝙ pa
gani veteres ⁊ etiam romani nonnūꝙ̄ leguntur peperciſſe
in corpore fugientibus ad deoꝝ ſuorum templa. ⁊ ca. vij. cō
cludit ꝙ id quod barbaris confugientibus ad apoſtoloru₃
templum latiſſimum pepcerunt / hoc chriſti nomi: hoc chri-
ſtiano templo tribuendum quiſquis inuidet cecus. quiſq̄s
videt / nec laudat ingratus: quiſquis laudanti reluctatur
inſanus eſt. Hec ibi. Unde nullus ad eccl'iam cōfugiens: in-
de per vim abſtrahi debet. Excipitur ꝑmo latro: qui ſtratas

publicas inſidijs ⁊ aggreſſuris obſidet. Secundo qui de no
cte agros vaſtat/vel comburit. Tertio q̄ in eccl'ia commiſit
maleficiuꝫ ſperans ſe ab eccl'ia defendi: qđ ſemꝑ p̄ſumitur
niſi contrarium probetur. Et tales etiam in alia eccl'ia ex=
trahi poſſunt. Quarto ſi confugiens ſit ſeruus / q̄ ſi preſtita
a dn̄o cautione de impunitate non velit de eccl'ia exire: in=
uitus expellitur ⁊ redditur dn̄o. Quinto heretici qui vidē=
tur in tertijs cōcludi. Alijs autē etiam iudeis paganis/ im=
mo et excommunicatis: ſi conſuetudo de excommunicatis
tenet/debent rectores eccl'iaꝝ ſaluare vitam ⁊ mēbra: hec
om̄ia ꝑ diuerſa iura ꝓbantur: ſed breuitatis cauſa dimitto.

¶ Capitulum. xiiij. De ſanctificatione ſabbati. De labore ⁊ ocio: ⁊ de mechanicis

TErtia particula tertij precepti de ſanctifica=
tiōe ſabbati eſt. Sex diebus operaberis: vbi
A labor mādatur extra dies feſtos ¶ Circa qđ
tria ſunt conſideranda. Primo quando labor
ſit in precepto: quando in conſilio: et quando
prohibitus. Secundo qui poſſunt de elemoſi=
nis viuere ſine labore manuum in toto vel in parte. Tertio
quibus modis labor exercendus eſt debite. Quantum ad
primum notandum ꝙ ſuper. ij. theſſal'. iij. vbi dicitur ſi quis
non vult operari: non manducet. ſi quis non obedit verbo
noſtro per epiſtolam: hunc notate: et non miſceamini cum
B illo vt confundatur. gloſa precipit vt operentur. ¶ Ubi que
rit gorram Utruꝫ operari manibus ſit preceptum? ꝙ ſic pa
tet per glo. ⁊ textum preallegatum. Rn̄. ꝙ ſicut quedā ſunt
bona per ſe vt ſanum eſſe: quedam per accidens et propter
alterum vt medicari: prima autem appetenda ſunt ſibi ſem
per ⁊ omnibus. ſecunda in caſu et aliquibus: ſic quedam
precipiuntur propter ſe: quia ꝑ ſe bona: vt deum colere/pa
rētes honorare: ⁊ hec ſunt ſemper habita oportunitate im
plenda ⁊ ab omnibus. Quedam vero precipiuntur propter
aliud: vt generationi vacare propter multiplicationem et
conuerſationem humani generis: et hec non ſemꝑ nec ab
omnibus ſunt implenda: ſed aliquando/quando ſcꝫ neceſſi
tas horum propter que data ſunt imminet: nec ſubuenitur
ab alijs. Laborare vero ⁊ operari manibus: non eſt de his
que bona ſunt: ⁊ precepta propter ſe: dicit emin de ſe opus
indifferens non virtuoſum: ſed eſt de his que ſunt bona/et
precepta propter aliud. Unde non ligat omnes ⁊ ſemꝑ/ſed

aliquos: ⁊ in caſu neceſſitatis propter quā preceptum eſt.
¶ Preceptum eſt autem partim propter neceſſitatem ſpiri C
tualem ad vitanda ſcilicet peccata: que ex ocio naſcuntur
partim propter corporalem ad acquirendum ſcilicet vnde
ſuſtentetur corporis ſanitas/ ⁊ vigor: vbi ergo occurrit ali=
cui neceſſitas ſpiritualis: quia ex ocio īplicatur peccatis/
que niſi per laborem poteſt vitare: debet laborare: vbi etiā
occurrit neceſſitas corporalis: quia aliunde non poteſt ne
ceſſaria inuenire: debet laborare. Ubi etiā occurrit neceſſi=
tas vtraqꝫ ſimul: vt quia al's non poteſt modo licito ⁊ hone
ſto viuere ſine peccato/vel furti/vel adulationis/vel huiuſ
modi neceſſaria inuenire: debet laborare: al's exceptis his
tribus caſibus nullum puto teneri ad laboranduꝫ preciſe.
Aliquādo tamen expedit laborare: aliquando non. Si eniꝫ
homo al's habet neceſſaria modo licito ⁊ al's per exercitiū
ſpirituale ſufficienter vitat peccata: ꝗuis non teneatur la
borare: ſi tamen vacat operi ſpirituali vel temporali vtilio
ri: vel ſi vacat vtiliori tamen per laborem hunc ab illo ope
re nō impeditur notabiliter/expedit laborare: quoniā per=
fectius eſt vtrūqꝫ facere: ꝙ̄ alterum tantū. Si autē al's nō
expedit: vt quādo impeditur exercitiū vel publicū vt lectio
nis/aut p̄dicationis publice/vel priuatum: vt lectionis vel
orationis priuate. hec Gorrā. Concordat Tho. in tractatu
contra impugnantes euangelicā paupertatē. ¶ Sed notā= D
dum ꝙ preter exercitiū manuale: alia ſunt exercitia ſpiri=
tualia licita/corpus etiam multum aggrauantia: puta ora
tio deuota/meditatio bona/ſtudium licitum/lectio vtilis/
laus diuina/confeſſionis audientia/datio conſiliorū in cau
ſis ſpiritualibus vel temporalibus ⁊ huiuſmodi: quibus ex
ercitijs inherendo: licite nullus cenſeri debet pro tunc eſſe
ocioſus: quia ſpiritualis labor eſt penalior corporali quin
tuplici de cauſa ſm̄ medicos. Primo quia labores ſpiritua
les extenuāt vires naturales/et animales quas labor ex=
terior tanꝙ̄ corporale exercitium vigorat. Secūdo quia la
borum ſpiritualium quidam vexant die ac nocte per ſom=
nia dura: ſed laborem corporalem ſequitur ſomnus quie=
tus/ ⁊ per conſequens bona digeſtio/ ⁊ virium fatigata=
rum ꝙ̄ optima ſequitur reſtauratio. Tertio quia vires ſpi
rituales magis leſe ſunt originali peccato. Ideo maiorem
difficultatē patitur homo cum illis operādo ꝙ̄ cum virib⁹
exterioribus. Quarto labor corporalis caloreꝫ naturalē cō
fortat/corpus mūdificat/ ⁊ agilitat: ſed ſpiritualiū laboruꝫ
multi calorē naturalē conculcāt ⁊ extingunt/ humoribus
replent/ ⁊ ex ſanguineo melancolicū faciunt. Quinto labor
ſpūalis emulos hꝫ malos ſpirit⁹ impedientes ne homo ad

veritatem:⁊ ſpecialiter ad virtutē perueniat:ſed nō ſic de
E corporali. ¶Ocium igitur/id eſt carētia tam corporalis ꝗ̄
ſpiritualis exercitij quinqꝫ mala facit. Primo dat locū dia
bolo. Unde ſancti patres dixerunt occupatū vno demone:
ſed ocioſum innumeris tēptari. Et hiero. Semper aliquid
boni facito:vt te diabolus inueniat occupatum. Secundo
graue dānnū ſuſtinet ſine cauſa in vinea ſui corporis que
eſt anima. Nam de ore ſolū quis octo fructus poſſet colli=
gere qui ſunt:dei laudatio/gratiarūactio/oratio/confeſſio/
modeſtia verborū/abſtinentia/fraterna eruditio/viciorum
correctio. Tertio ocioſus brutis eſt deterior. Brutis enim
competit comedere:ſed de ocioſo dicit Apoſtolus.ij. Theſ
ſalo.iij. Si quis non vult operari/nō māducet. Quarto cō=
ſumit tempus ⁊ nihil noui lucratur:⁊ ſe facit receptaculū
omnium ſordiū. Unde Bern. Omniū temptationū ⁊ cogita
tionum malarū ⁊ inutilium ſentina/⁊ ſeminariū eſt ocium.
Exemplū. Dauid occupatus bellis nō luxuriatus eſt:ſed
tempore ocij adulteriū ⁊ homicidium cōmiſit.ij. Regum.xj.
ſic etiam ⁊ Salomon circa templū ⁊ alia occupatus nō ce
cidit/ſed ocioſus. Quinto ociū facit fugere ſanitatem cor=
poris ⁊ anime:que ſequūtur plus laborem ꝗ̄ ociū:vt patet
exemplo cathene de ferro:quā non vſam rubigo conſumit
grauiꝰ ꝗ̄ ſi quis ea vteret̄:qꝛ ⁊ ſi vſu cōſumitur:tamen mi
nus ꝗ̄ rubigine:⁊ etiā dealbatur. Ocioſus etiā non pōt ac=
quirere habitum virtutū:qꝛ habitus generatur per actus
frequētatos:ſic etiam anima ocioſi ſemper manet nuda.
F ¶Quo ad ſecūdum principale notandū ſm Tho. tractatu
contra impugnātes paupertatē euangelicam.⁊ ſecūda ſe=
cunde.q.clxxxvij.arti.v.ꝙ nouē ſunt genera hominum qui
excuſari poſſunt a labore manuali in toto vel in parte ⁊ vti
poſſunt elemoſinis. Primo prelati eccleſie ⁊ clerici:qđ apo
ſtolus oſtēdit.j. Corin.ix. dicēs. Neſcitis qm̄ qui in ſacra=
rio operātur:que de ſacrario ſunt edunt:qui altario deſer
uiunt/cū altario participāt. Secūdo religioſi precipue mē=
dicātes eadē ratione quo ad plura qua ⁊ clerici:qꝛ orant/
laudant/ſtudēt/p̄dicant/celebrāt:ſacramēta etiaꝫ quedam
ad minus cōferunt propter que opera pro cōmunitate ec=
cleſie facta tā iuſte ſuſtentationē ab alijs recipiūt quando
faciūt ad que inſtituti ſunt:ſicut ſtipēdiarij ⁊ famuli reruꝫ
temporaliū p̄ciuꝫ ſui laboris. Tertio philoſophie ſtudio va
cātes aut literis artiū:vt ſcholares:qꝛ tales nō poſſunt ſtu
dere:⁊ ſimul laborare:⁊ eccleſia de talibus fructū ſperare
poteſt pro republica futurū. Quarto inſpirati ⁊ vocati ſpe
ciali inſtinctu ſpirituſſancti ad voluntariā paupertatem:
quorum exemplar fuit beatus Alexius qui mēdicauit plu=

ribus annis. Nam in Ediſſa ciuitate in atrio eccleſie bea=
te virginis.xvij.annis ad elemoſinam ſedit:⁊ poſtmodum
in domo paterna totidē annis velut mendicꝰ eſt nutritus:
licet a patre ignoraretur. Unde Chriſtus iuueni decalogū Math.xix.c
ſeruāti ait:ſi vis perfectꝰ eſſe:vade ⁊ vēde omnia ⁊ da pau Mar.x.b.
peribus. Quinto inualidi ad laborādū:vt pueri/vel ſenes/ Lu.xviij.d.
vel egri.talibus em̄ clericus ſi habet:vel alij ſeculares pro
uidere debent. Sexto elemoſina etiā vti poſſunt/qui labo=
rare poſſunt:ſed non tantū vt ſe ⁊ ſuos nutrire poſſunt:re=
ſiduū em̄ de elemoſinis accipere poſſunt:vt ſunt interdum
debiles mulieres vel ſenes. Septio ſi ꝗs diues omīa bona
ſua dediſſet pauperibꝰ/⁊ in ſeculo vel religione manēs ege
ret nec artē operādi ſciret/vel exercere nō poſſet ꝓpter diſ
ſuetudinem:talis de elemoſinis victitare poſſet ſibi datis
vel monaſterio ad qđ ſe cōtraxiſſet. Octauo penitētes aliꝗ̄
mēdicare poſſunt:vel elemoſinā recipere.puta hi quibꝰ pro
grauibus peccatis iniunctū eſt:ſed tales ſi habent debent
impertiri de ſuis bonis quantū ipſi cōſumerēt alijs paupe
ribus. Nono poſſunt elemoſinas accipere aliqui ꝓ loco vel
ſtructura cōitati/vel diuino ſeruitio valēti:⁊ ſic mendicāt
aliqui ꝓ eccleſijs:alij pro ponte:alij pro reparatione vie.
Omēs iſtos modos ꝓbat ſanctꝰ Tho. licitos tractatu quo
ſupra:⁊ ſecūda ſcđe. Qui vero ſub taliū numero nō cōtinē
tur:⁊ tamē ocioſe viuūt etiā de redditibus ꝓprijs nec recō
penſant prout tenent̄ orationibꝰ vel alijs diuinis ad ꝗ̄ ap=
titudinē habēt:aut qui fidelium recipiūt elemoſinas:tales
nocēt ſibi/⁊ pauperibꝰ alijs:⁊ proximū decipiūt. ¶Ex qui= G
bus patet ꝙ plura genera hoīm deberēt per capita xpiani
populi corrigi qui ocioſe viuere volūt. Primo clerici ⁊ re=
ligioſi ocioſi. Scđo nobiles ocioſi:qui eo ꝙ diuitias nō ha
bent a p̄deceſſoribus potiꝰ depredātur/⁊ alia mala faciunt
ꝗ̄ velint laborare. Ad quē tamē laborē in tali caſu tenent̄
Tertio validi mēdicantes varijs mēdacijs ppl'm decipiē=
tes. Quarto vſurarij/iudei ⁊ chriſtiani:cū vtriſqꝫ in lege eo
rum ſit prohibitū. Quinto chriſtiani cābijs malis ⁊ cōtra=
ctibus peruerſis inſiſtētes. Sexto incātatrices ⁊ ꝓphetiſſe
demonū de vaticinio eorū elemoſinā recipientes. Septimo
ciues reddituati etiā ocioſe viuētes nulli proſunt:non deo
cui non ſeruiūt.nō proximo:quia nō mercātur nec laborant
ſed alios inficiunt:ſe deſtruūt:⁊ oīa noua mala interdū re=
periunt:heu ꝗ̄ multi reperiuntur qui talem ſtatum deſide=
rant habere. ¶Quo ad tertium principale notat magiſter H
henricus de haſſia ſuper Gen̄.iij. In ſudore vultus tui ve
ſceris pane ⁊c. ꝙ quinqꝫ requirunt̄ ad hoc ꝙ quis reꝫ arti=
ficialem faciat/vel naturalem fieri procuret. Primū eſt re=

cta intentio/que eſt vt ipſe ſuis laboribus neceſſitatem vite
acquirat competentē ſibi/ ⁊ cōmuni vtilitati deſeruiat. Secū
dum eſt vt opus ſuum vtiliter ſine falſitate ⁊ ſophiſticatione
faciat. Tertium eſt ꝙ certis tēporibus ab eccleſia conſtitu=
tis/hoc eſt in feſtiuitatibus labores ſuos intermittat: vt di=
uinis plenius vacare poſſit. Quartum vt opus ſuum legali=
ter ⁊ ſm̄ iuſticiam ciuilē vendat ſine fraude iuxta eius valo=
rem/pēſatis omnibus ex parte materie/operis ⁊ laboris/et
ſtatus continuandi laborātis. Quintum eſt ꝙ non ſint artifi
ces curioſitatum ⁊ vanarū nouitatū inuentores/in veſtib⁹/
edificijs/vt magis lucrentur. Uide de hoc primo mādato de
curioſitate/et de ſuperbia.

¶ Preceptum quartum.

¶ Capitulū primum De dilectione dei.

Receptum quartum. Diliges proximuȝ tuū ſicut
A teipſum. ¶ Notandū ꝙ ſicut ſub ꝑcepto dilectio=
nis dei cōprehēduntur tria precepta prime tabu=
le/de quibus hacten⁹ dictum eſt: ſic ſub precepto
de diligendo proximum cōprehenduntur ſeptem
precepta ſecūde tabule. propter qđ Chriſtus ait Math. xxij.
Diliges dn̄m deum tuum ex toto corde tuo/ ⁊ ex tota anima
tua/ ⁊ ex omni mente tua: hoc eſt primū ⁊ maximum manda=
tum. Secundū ſimile eſt huic. Diliges proximum tuum ſicut
teipſum. In his duobus mādatis vniuerſa lex pendet/ ⁊ pro
phete. Iccirco anteq̄ deſcendam⁹ ad ſeptē precepta reſidua
neceſſe eſt dicere de precepto dilectionis proximi. Et ponen
tur quatuor. Primo quō tenemur diligere noſipſos. Secūdo
quomodo tenemur diligere proximos ſub precepto. Tertio
de ordine diligēdi. Quarto quomodo proficere debem⁹ in di
B ligēdo proximū: prout eſt conſiliū. ¶ Quo ad primū tria ponē
tur: primo quid ſit diligere ſe. Secūdo que requirūtur ad be
ne diligere ſe. Tertio cur nō eſt ſpeciale mandatū de diligen
do ſe/vel ſaltem nō tam exacte poſitum ſicut alia mandata.
C ¶ Quantū ad primū notandum ſm̄ Tho. lib. de perfectione
ſpiritualis vite. ca. xiij. ꝙ diligere ſe eſt ſibi bonū velle: ſȝ que
vel quot ſunt tibi bona? Rn̄. ꝙ quinq̄. Primo maximū bonuȝ
eſt felicitas tua/ſcȝ deus immediate in patria tibi vniendus
Secundo virtutes ⁊ vitatio vitiorū: q̄r ſine his nullus bea=
tificatur. Tertio ſciētie aliquales: quia ſine his neſciret quo
modo virtutes eſſent acquirēde ⁊ vitāda vitia. Quarto bona

corporis: vt fortitudo/ſenſuum viuacitas/pulchritudo/ ſani=
tas ⁊c. Quinto bona exteriora: vt fama ⁊ poſſeſſiones/ac pe=
cunie. Prima tria deſeruiunt principaliter anime: duo reſi=
dua corpori. prima tria īteriori homini: alia duo exteriori ho
mini. Sed quereres: que de quinq̄ bonis diligendo dicitur
quis ſe diligere? Rn̄. philoſophus. ix. ethi. vbi querit quis eſt
philātus/id eſt amator ſui: ꝙ qui diligit partē principalē ſui
id eſt animā ⁊ eius bona principaliter: talis dicitur philan=
tus/ ⁊ virtuoſus. qui vero diligit principaliter partē ſui min⁹
principalem/videlicet corpus ⁊ eius bona: non eſt philātus
quia a maiori fit denominatio. huic cōcordat dictuȝ ps. Qui Ps. x.
diligit iniquitatem odit aīam ſuaȝ. et Chriſtus ait. Qui odit Johā. xij.
animā ſuam/id eſt animalē ⁊ ſenſualem vitaȝ/hoc eſt corpo=
ris delicias: in vitam eternā cuſtodit eā: ex quo patet ꝙ pec
catores ſe non diligunt: ſed odiunt. ¶ Quantum ad ſecundū D
ex quo quis ſe diligēdo poteſt ſe male diligere: vt principali
ter corporalia diligendo. ⁊ etiam bene ſe diligere: ideo neceſ
ſe eſt ſcire qualis debeat eſſe dilectio ſui vt ſit bona. ſecūduȝ
quam etiā neceſſe erit proximum diligere: velut ſm̄ quoddā
exemplar: hoc tradidit Tho. vbi prius dicēs q̄ ad ſui licitaȝ
dilectionem quatuor requirūtur. Primo vt dilectio ſui ſit ve
rax. Secūdo recta. Tertio ſancta: ⁊ quarto efficax. Primo ve
re ſe amat/qui ſibi bonum aliquod de quinq̄ prenominatis
vult/ ⁊ nō vult ſibi quinq̄ oppoſita ꝑfatis quinq̄ bonis. Di=
lectio em̄ in duo tēdit: in eū cui aliq̄s bonū vult: vt ī te ſi te di
ligis/ ⁊ in bonum qđ optas tibi: ſed illud abuſiue diligere di
cimur: diligendo em̄ piſcem: non ei/ſed tibi vis bonum: quia
piſcis deſtruetur quem comedis: ſed tu fortificaberis: ſic de
pullis: ſic de vino: ⁊ ſic de alijs ſimilibus que in vſum noſtrū
tranſeunt: ſed illa conditio diligendi ſe non ſufficit ad bonaȝ
dilectionem. Secundo ergo neceſſe eſt vt dilectio tui ſit re=
cta/et iuſta/ſeu ordinata: quod fit quando maius bonum de
quinq̄ prenominatis preponis minori bono. Manifeſtuȝ au
tem eſt ꝙ bona anime ſunt optima: puta beatitudo ⁊ virtu=
tes: ſed ſcientia ⁊ corporis bona ſunt media. exteriora vero
ſunt infima bona. Ideo ſunt optima bona beatitudo ⁊ virtu=
tes: quia te inuito nec demones/nec homines te talibus pri
uare queunt: ſed ſolum tua voluntas: non autem ſic de bo=
nis corporis/et exterioribus. ex quibus patet ꝙ non recte/
ſed curue ſe diligit: qui periculis ⁊ laboribus inordinate cor
pus ſuū irrationabiliter deſtruit ꝓ bonis exterioribus: ſicut
faciunt ebrioſi/haſtiluſores/auari ⁊ his ſiles. Rō. q̄r exterio=
ra ꝑferūt bonis corpis. quo ɔtra Job. ij. dr̄. Pellem pro pelle
et omnia ſcilicet temporalia exteriora dabit homo pro ani=

ma ſua/id eſt ꝓ animali ſeu corporali vita vel ſanitate. Si-
militer ptꝫ ꝙ nō ſe diligūt recte: q̄ bonū rationalis anime
cōtemnunt inhiantes vel inherētes bonis corporis: vt fa-
ciunt ſpaciatum eūtes die feſtiuo: ⁊ ſic ſermonē negligēdo
Studentes potiꝰ ⁊ alijs delicijs vacātes neglecto ſtudio
Clerici ⁊ religioſi conuiuij exorbitantes/neglectis officijs
debitis. hi eñ ſunt de quibus ſupra dicit̃. Qui diligit iniq̄-
tatem odit aīam ſuā: ſed q꞉ iſtum ſecundū modū diligendi
ſe vident̃ etiam quidam philoſophoꝝ gentiliū habuiſſe. vt
ex. ix. Ethi. ptꝫ. ⁊ ex. x. ⁊. j. Ideo tertio neceſſe eſt vt dilectio
ſui ſit ſancta. Dicitur aūt aliq̄d ſanctū ex eo ꝙ ordinat̃ ad
deum. vñ altare ſanctū dicitur/quaſi deo dicatū: ⁊ alia hu-
iuſmodi que diuino miniſterio mancipantur. Qui igit̃ dili-
git ſe ꝓpter deum: ⁊ ſpecialiter ex charitate infuſa: ſancte
diligit ſe/⁊ eius dilectio deo dicata eſt. Rationabile enim
eſt vt dilectionem ſui quilibet ordinet in deum: quia prin-
ceps ſummus eſt oīm: fons btitudinis: collator gratie ⁊ ſci-
entie: rerū etiā corpis ⁊ anime. Unde apl's dicit Philippen.
j. Michi viuere xp̄s eſt: ⁊ mori lucrū. ⁊. j. Cor. x. ſiue mandu-
catis/ ſiue bibitis: ſiue aliud q̄d faciatis: omnia in gloriam
dei facite. Et q꞉ non ſufficeret ad conſequendam beatitu-
dinē ꝙ quis etiā ſe ſancte diligeret: niſi etiam bonum velle
ad opus ꝓduceret: ſm illud xp̄i. Nō omnis q̄ dicit michi dñe
dñe intrabit in regnū celoꝝ: ſed q̄ facit volūtatē patris mei
q̄ in celis eſt: ipſe intrabit in regnū celoꝝ. Math. vij. Idcir-
co quarto neceſſe eſt vt dilectio ſui ſit efficax ⁊ operoſa/ ac
in exteriora opera progrediens pro loco ⁊ tp̄e per deſideri-
um bonoꝝ in ore/in manu/in pedibus/in expenſione pecu-
niarum ad elemoſinam. vt ſic beatitudo/virtutes/ſciētia: ⁊
alia ad beatitudinem valentia acquirant̃. ¶ Quantum ad
tertiū principale. Cur deꝰ nō tam exacte p̄cepit dilectionē
E ſui/vel nō tā clare ſicut dilectionē dei ⁊ ꝓximi? Rñ. ꝙ p̄ce-
ptum eſt diligere ſe debite: ⁊ ibi. Diliges ꝓximū tuū ſicut
teipſum. expreſſe ſatis ponit̃. Triplex aūt ratio eſt q̄re non
tam exp̄ſſe precipit̃. Prima q꞉ ad ſe diligēdū inordinate hō
alias ſatis inclinatꝰ eſt. Scđa q꞉ natura inclinat ad diligē-
dū ſe etiā ſm aīam: vt ptꝫ ex philoſophoꝝ dictis. Tertia ſꝫ
Aug. q꞉ in dilectiōe dei dilectio ſui includit̃: q̄libet eñ debet
diligere ſe ſancte. i. propter deum. ergo plus deum.

¶ Capitulum. ij. de dilectione ꝓximi.

De proximi igitur dilectione tria videnda ſunt.
Primo quomodo bene fieri debet. Secundo cur
fieri debet. Tertio qualiter per alias dilectiones
A inficiatur. ¶ Pro primi intellectu notandū ꝙ di-
lectio proximi valde eſt neceſſaria homini: quia homo ſm

philoſophum eſt animal politicum/id eſt ſociale. Patet il-
lud ꝑ triplicem ſcripturam. Nam tanta dilectionem chriſtꝰ
voluit nos habere ad proximos/ vt diceret petro querenti Mat. xviij.
quotiens deberet dimittere proximo in ſe peccanti. Rñ. ꝙ
vſqꝫ ſeptuagies ſepties/id eſt quadrigentis nonaginta vici-
bus ſꝫ hierony. Itē Johā. xiij. ait. Mādatū nouū do vobꝫ/vt
diligatis inuicē ſicut dilexi vos. nouū quo ad perfectiſſimū
chriſti modū diligendi. nouū eſt quia nos nouos facit de ve-
tuſtis: vt exponit Thomas in poſtil'. vel nouū quia ſemp
ligat: ac ſi de nouo ligaret. Unde ad romanos. xiij. Nemini
quicq̄ debeatis: niſi vt inuicē diligatis. Ideo vt hieronymꝰ
ait cū Johan. moriturus inter diſcipuloꝝ manus ad eccle-
ſiam duceretur/ et crebro diceret. Filioli diligite inuicem:
et quidā quereret: cur hoc totiens replicaret? Rñ. manda-
tum domini eſt: et in eo omne mādatū impleri pōt. hinc ad
Ro. xij. Qui diligit proximū ſuum legem impleuit. et ſubdit
non adulterabis: non occides: nō furaberis: non falſum te-
ſtimonium dices: non cōcupiſces rem ꝓximi tui. et ſi quod
aliud eſt mandatū in hoc verbo inſtauratur/ id eſt cōtinet̃
et impletur. diliges ꝓximū tuū ſicut teip̄m. In iſto etiā con-
tinetur preceptū dilectionis dei. quia ꝓximus nō pōt ordi-
nate diligi niſi ꝓpter deū: al's dilectio nō eſſet ſctā. ſꝫ ꝓpter
quod vnūquodqꝫ tale ⁊ illud magis. hāc etiā ob cauſam vt
dicit Augu. de ci. dei. ſepe vnū ꝓ reliquo ponitur. hoc etiā
videtur innuere chriſtꝰ Joh. xv. dicēs: hoc eſt p̄ceptū meū:
vt diligatis inuicē ſicut dilexi vos. dicit meū: q꞉ in dilectio-
ne ꝓximi deus diligitur. ¶ Secūdo notandū quis ſit proxi- B
mus vel frater noſter Nam illam queſtionē mouit legiſpe-
ritus chriſto propter hoc preceptuꝫ luce. x. Pro cuius ſo-
lutione chriſtus mouit parabolā de eo qui incidit in latro-
nes. poſt quā queſiuit/quis tibi videtur ꝓximꝰ? Rñ. legiſpe-
ritus. ille qui fecit ei miſericordiā. rñdit ei chriſtus: vade/
⁊ fac ſimilit̃. Ex hoc augu. li. p̄io de doctrina xp̄iana ſumit
ſolutionē q̄ſtiōis. ⁊ allegat magr̄ꝫ in. iiij. di. xxviij. q̄ volūt ꝙ
ꝓximꝰ cēſendꝰ eſt q̄libꝫ rationalis creatura cui a nobꝫ exhi-
bēdū eſt officiū miſericordie/⁊ a qua nobꝫ exhibēdū eſt. nō
enim propinquitas generis proximū facit: ſed opus miſeri-
cordie impenſum. ex quo patet ꝙ quilibet eſt noſter proxi-
mus qui hic viuit: quia cuilibet poteſt a nobis impēdi mi-
ſericordia/vel nobis impendi. Secundo ꝙ anime in purga-
torio ſunt noſtri proximi. qui a nobis ſuſcipere poſſunt mi-
ſericordiā ſuffragiorum. Tertio ꝙ etiam angeli in celo. q꞉
nobꝫ miſericordie opera īpendere poſſunt. Quarto omnes
anime beate eadem ratione. Quinto chriſtus eadem ratio-
ne. chriſtus inqꝫ ſm ꝙ homo. ſꝫ nec demones/nec anime dā

nate ſunt ꝓximi noſtri . quia nec nobis opera miſericor=
die/nec nos ipſis impēdimꝰ.vnde omne beatificabile eſt no
ſter ꝓximus : vt cōmuniter dicunt doctores in.iij.di.xxvij.
¶ Tertio notandū ſm tho.li. de ꝑfectione ſpūalis vite. vbi
C ſupra.et.ij.ſcđe.q.xliij . deus non precipit vt proximū toto
corde diligamus. quia non eſt vniuerſale noſtrū bonū : ſed
particulare bonū . nec precipit vt diligamꝰ proximū equali
ter ſibi vł eque fortiter/⁊ eque intenſo affectu. quia ordina
te quo ad intenſionem diligere ꝓximū debemꝰ ſm Aug. vt
poſtea dicetur/ vicȝ vt primo animā noſtrā . ſecundo aīam
proximi.tertio corpus noſtrū diligamꝰ.ſȝ debemꝰ ꝓximū no
ſtrum diligere ſicut nos.his ſuppoſitis dicit tho.li.quo priꝰ
et ca.ꝙ ꝑfectio dilectionis ꝓximi q̄ neceſſaria eſt/ad ſalutē:
quattuor debet habere: ſm quattuor in precedenti capitu=
lo tacta in ſecunda parte de diligēdo ſe. vnde multū eadeȝ
quatuor hic rememoranda ſunt. Nā de dilectione proxi mi
que cadit ſub cōſilio in ſequēti capitulo determinabit.Pri=
mo igitur oportet ꝙ dilectio ꝓximi ſit vera vt dictū eſt.qui
cunqȝ autē aliquid aſſumit in ſuum. vſum:nō vere amat il=
lud ſed magis ſeipſum .vt in primo membro de dilectione
ſui dictū fuit . ſed ſicut aliquas res aſſumimus in noſtrum
vſum ita etiam ⁊ homines ipſos . ex quo ſequitur ꝙ ſi pro=
ximos eo tantūmodo diligimus :inquantū in noſtrū vſum
venire poſſunt:manifeſtum eſt ꝙ eos non vere diligimus/
nec ſicut noſipſos.⁊ quidem apparet hoc in amicitia vtilis
et delectabilis . qui enim amat aliquem quia eſt ad ſuam
vtilitatē/⁊delectationē:ſeipm amare ꝯuincit cui ex altero.
bonū em̄ delectabile/ vel vtile querit nō illū ex quo querit.
tales em̄ tā falſe amant ꝓximos ſicut tu falſe dicis amare
piſces galliatios quos tuo ſtomacho vis : nō aūt eis bonū
vis/ſȝ tibi. Ratio aūt quare dilectionem ꝓximi oportet eſſe
verā nō fictā eſt qꝛ charitas vt ſcribit apl's /eſt q̄ ꝓcedit de
bono corde ⁊ cōſciētia pura/⁊ fide nō ficta. ⁊.j.corinth.xiii.
Caritas nō q̄rit q̄ ſua ſunt. Huiꝰ rei etiā ſeipſum exemplū
dat apoſtolus.j.Corinth.x.dicens non querens quod mihi
D vtile eſt:ſed quod multis vt ſalui fiant . ¶ Secundo ad de=
terminatum modum diligendi proximum ſicut ſe/dicitur vt
ſit iuſta et recta.Oportet igitur vt eo ordine quis bona ꝓ=
ximis optet:quo ſibi quinqȝ ſupra tacta debet optare. preci
pue quidem bona ſpiritualia :deinde bona corporis.demū
que in exterioribus rebus cōſiſtunt . Unde tam tibi ꝙ̄ ꝓxi=
mo beatitudinem/⁊ virtutes orando deſiderare debes ſine
conditione abſolute dicendo O deus illa mihi confer. Ra=
tio eſt quia talia bona nulli obeſſe poſſunt. Orando autem
pro ſcientia/ pro bonis corporis et exterioribus conditio=

naliter implicite peti debent .puta ſi proſunt ad beatitudi=
nem. Ratio eſt quia talia multis obſunt:multis etiam pro
ſunt.Sed cui proſint nouit deus cui cōmittitur per cōditio
nem.hunc etiam modū Socrates orare docuit. vt habetur
in vita philoſophoꝝ. Jō augu.de doctrina xp̄iana dicit. Nō
eque diligatur quod minus vel amplius diligendum eſt .
¶ Tertio ex predicto modo precipitur vt ſit ſancta proximi E
dilectio. Pro quo notandum ꝙ in dilectione proximorū ſem
per contingit plures conuenire vel adunari . Quidam enī
conueniūt in aliqua naturali vnione ſm generationē ma=
terialem.puta quia ex eiſdem parentibus oriuntur. Alij ve
ro conueniūt conuenientia quadam ciuili. puta quia ſunt
eiuſdem ciuitatis municipes ſub eodem principe : et eiſdē
legibus gubernantur . Alij ſm aliquod officium vel nego=
cium aliqua conuenientia vniuntur.ſicut qui ſunt ſocij ne=
gociando/vel militando/vel fabricando:et huiuſmodi pro=
ximorum dilectiones honeſte quidem et recte poſſunt eſſe
ſed non ex hoc ſancte dicuntur:ſed ſolum ex hoc ꝙ dilectio
proximi ordinatur in deum . Sicut enim homines qui ſunt
vnius ciuitatis conſortes in hoc conueniunt/ ꝙ vni ſubdū
tur principi cuius legibꝰ gubernātur: ita omnes homines
inquantum naturaliter in beatitudinem tendunt habent
quandam generalem cōuenientiā in ordine ad deum ſicut
ad ſuum omnium principem et beatitudinis fontem: et to=
tius iuſtitie legiſlatoreȝ/ cuius beneficio et gubernatione
vniuntur. bonum autem cōmune ſm rectam/ rationem eſt
bono proprio ꝑferendum .vt docet natura de vacui prenē=
tione :et mēbra in cordis vel in capitis defenſione. ⁊ ciues
in ciuitatis et cōmunitatis propugnatione. Ergo in ſuiip=
ſius et proximi dilectione/cū ſint particularia bona dilectio
ſancta efficitur : quando in deum vniuerſale noſtrum bo=
num ordinatur.Unde.j. Joh.iiij. Hoc mandatum habemus
a deo:vt qui deum diligit/diligat et fratrē ſuum. ¶ Quar= F
to ex modo dilectionis inſtruimur vt ꝓximi dilectio ſit effi=
cax et operoſa: vt ſicut vnuſquiſqȝ non ſolum ſibi optat bo=
na anime et corporis:ſed etiam effectualiter ad habenduȝ
laborare debet . Sic etiam ad bonum non ſufficit bonum
habere affectum : ſed etiā effectum habere oportet ſm il=
lud.j. Joh.iij. Non diligamus verbo neqȝ lingua : ſed opere
et veritate. Omnia illa tradit Tho. ſententialiter li. de per
fectiōe ſpiritualis vite. ¶ Ex ꝑmiſſis ſequit partim regula G
magiſtralis/ qn̄ q̄s peccat mortalit cōtra dilectionē ꝓximi
que eſt qn̄ aliq̄d cōmittit notabilit cōtra dilectionē ꝓximi:
tunc eſt peccatum mortale. quando non /tunc eſt veniale.
qn̄ autē aliquid ſit cōtra dilectionem ꝓximi : poteſt atten=

di penes iſta precepta legis nature. Quod tibi non vis fie-
ri: alteri non feceris. et ponit Thobie. iiij. Et q̄d vis tibi ra
tionabiliter fieri ⁊ ex debito: alteri hoc idē facias. ⁊ ponit
math. vi . ⁊ pōt etiam attendi penes ſcandalum actiuū q̄d
ego infero proximo meo malo exemplo. Sed in quāto opor
teat aliquid eſſe contra dilectionem ꝓximi vel quantū ſit
illud ſcandalum ad hoc ꝙ ſit mortale: nō eſt determinatū
preciſe. q̄2 in modico facere contra ꝓximū nō eſt mortale.
aut in paruo euꝫ ſcandaliſare. Unde attēdat quilꝫ penes ſe
ipſum quid ſibi vellet / vel non vellet fieri: ⁊ per quod factū
ſeruaretur inter ſe ⁊ proximū amicitia vel non / ſm̄ hoc iu-
h dicet aliquid mortale vel veniale. ¶ Secūdo patet ex pre-
miſſis ꝙ quilibet volēs ꝓximum ſuum peccare mortaliter
aut cui placeat deliberare pctm̄ mortale alteri⁹: ille in hoc
peccat mortaliter. quia quicquid ſit deliberate contra cha-
ritatē: illud eſt mortale. ſed velle ꝓximum mortaliter pec-
care aut gaudere deliberate de peccato mortali contraria
tur charitati dei ⁊ proximi. dei in quem deberet ꝓximū ſan
cte diligere. proximi cui vult tantum malum. Tertio ſequi
tur a fortiori: ꝙ ille peccat mortaliter qui ꝓximum ad mor
taliter peccādum ex deliberatione inducit / aut inducere ni
titur: vt conſilio / iuſſione / auxilio inducere nitēs ad forni-
candum / predandū / ⁊ ad ſimilia. Patet q̄2 vult malū morta
le proximo / quem ſic odit non diligit. quē tn̄ efficaciter ſic
deberet diligere: vt ab eo malum auerteret ⁊ bonū ſuade-
i ret. ¶ Quo ad ſecundum principale notandū q̄2 plura ſunt
motiua proximum diligēdi elicita ex dictis beati Ambro-
ſij de officio. ⁊ beati Anſel. lib de ſimilitudinibus. Primum
eſt diuina iuſſio cui diligentiſſime eſt obediēdum. vt patuit
in primo notabili ⁊ primo precepto ſm̄ illud ps̄. Tu man-
Ps. cxviij. daſti mandata tua cuſtodiri nimis. Secundum eſt exem-
plum brutoꝝ animalium ſe ſolo inſtinctu nature in ſua ſpe
cie amantiū mirabiliter. Plus aūt tenetur homo ratione
preditus. Unde eccleſiaſt. xiij. Omne animal diligit ſibi ſi-
mile. Simile patet in ſimplicibus corporib⁹ exiſtentib⁹. vt
aqua nō cōtrariat aque: ſed concordat. ignis igni / aer aeri /
⁊ terra terre alteri. Tertium eſt cognatio ⁊ vnitas originis
Unde ſm̄ Aug. lib. de doctri. xp̄iana. Non putandus eſt ꝓ-
ximus ſolū / qui conſanguineus eſt. Adam ⁊ euam intenda
mus / ⁊ ſic oēs fratres erimus. nec in aliqua ſpecie perfe-
cta animalium reperitur ꝙ ab vno principio ꝓdierint ſi-
cut oēs hoies ab vno p̄mo homine. Quartū eſt fraternitas
ſpiritualis melior carnali. Nam omnes xp̄iani vnum pa-
trē xp̄m ⁊ matrē vnam beatiſſimam virginem mariā / ⁊ ec-
cleſiā catholicā habemus. Unde Math. xxiij. Patrem nolite

vobis vocare ſup terram. vnus eñ pater eſt veſter qui in
celis eſt. Quintum exemplū eſt xp̄i: qui principiū ⁊ mediū /
⁊ finem decurſus vite ſue: pro nobis etiam inimicis poſuit
vñ Johan. iij. Sic deus dilexit mūdum vt vnigenitum ſuuꝫ
daret: vt omnis qui credit in ipſum nō pereat: ſed habeat
vitam eternam ¶ Sextū eſt exemplū angeloꝝ qui etiā peſ k
ſimos homines ex charitate cuſtodiunt. Unde Math. xviij.
videte ne contemnatis vnū ex his puſillis. Angeli eñ eorū
in celis ſemper vident faciem patris mei qui in celis eſt.
Septimum exemplū eſt membrum humani corporis ad ſer
uiendum ſibi inuicem. Nam ſi pes infirmatur: man⁹ leui-
ter palpat. caput ſe inclinat. alter pes ad medicū peditat.
dorſum ſe curuat. videt oculus / ⁊ auris medici precepta
auſcultat / ⁊ ſic de alijs. Cum autem tota eccleſia vnum ſit
corpus / ⁊ ſinguli alterius membra: idē facere deberemus
nec aliquod membrū deſpiciendum eſſet. Unde Ro. xii. mul
ti vnum corpus ſumus: ſinguli autem alteri⁹ mēbra. Octa-
uuum eſt ſimilitudo hominis ad deū. ad cui⁹ effigiē quilibꝫ
eſt in mente formatus / ⁊ baptiſmo reformatus. Unde ſicut
quidaꝫ pueros plus diligunt: qui ſunt ſimiliores patri quē
dilexerunt: ſic ⁊ nos / ſi patrē deū diligerem⁹: multū ſibi ſimi
lem quēlibet diligeremus. mens eñ videlicet memoria / in
tellectus ⁊ voluntas ſunt quibus capaces ſumus omnes
infiniti boni ⁊ vniuerſalis. Idcirco etiam vt Sco. dicit ſup
iij. de charitate. Charitatis habitus inclinat habentem ad
velle haberi deum a ſe. ⁊ etiam ad hoc inclinat vt deus di-
ligatur / ⁊ capiatur a proximo ſaltem cui⁹ amicitia ſit deo
grata. Charitas eñ non eſt habitus priuatum amorē in di
lecto querens: ſicut cupiditas vel zelus que ſociū non vult
habere vel in ſe retorquet omnia. Nonum eſt intuitus mul
tiplicis boni ex dilectione proximi ſequentis: que vtilitas
debet eſſe occaſio: non cauſa principalis ſaltem ſicut etiaꝫ
tibi odor bonus eſt occaſio comedendi non cauſa: ſed ſani-
tas corporis vel delectatio eſt eius cauſa comedēdi. ex di
lectione etiā ꝓximi ſequitur amicitia / ſuffragium / conſola-
tio / ⁊ vita perpetua. ¶ Quo ad tertium principale notandū l
ꝙ dilectio proximi qua multipliciter mereri poſſum⁹ (heu)
per quatuor falſas proximi dilectiones ſophiſticatur ⁊ fal
ſificatur. quia inutilis ad vitam eternam efficitur. Prima
eſt carnalis: que vt plurimū eſt inter perſonas diuerſoꝝ
ſexuū ſcꝫ ſolum propter delectationes carnales: ⁊ ſemper
eſt mala niſi quātū inter cōiuges ratione matrimonij excu
ſatur. hec dilectio nōnūq̄ a ſpiritu ſm̄ apoſtoli verba inci
pit: ⁊ ad carnalia degenerat inſenſibiliter. vñ ad deꝓhendē
dū talem falſitatis amorē ſe ſub pallio boni abſcōdentem:

Sciendum ꝙ deprehendi poteſt per quedā indicia. Eſt aūt
primū indicium carnalis amoris: ꝙ ea capti adinuicem lo=
quūtur pauca de ſpiritualibꝰ/ ⁊ virtutibus/ ⁊ multa de tem
poralibus/ ⁊ inutilibus/ ⁊ ad talia verba vix ſufficit tēpus
eis. hec ſentiens caueat caute ne capiatur: ne laqueus hu=
miliet eū. Per oppoſitū ſpiritualis dilectio ꝓximi paſcitur
ſpiritualibꝰ/ ⁊ paſcit/ ac ocioſa fugit. Secūdum indiciū car=
nalis amoris eſt ꝙ inquieto corde cogitant de ſemuicem
cum ſunt a ſe abſentes. primo quidem fit de bonis. ſecundo
de inutilibus. demū de noxijs: ſed ſpiritualis amor quieſcit
in deo. eum quē vere amat cōmendat deo orationibꝰ/ quie=
to corde. nec cōpatitur/ nec cōgaudet dilecto niſi quantum
ratio dictat recta. Tertium indicium eſt impatiētia cōdi=
lecti. vt ſi quem diligit vnus: alter triſtatur vel timet ſe mi=
nus diligi. triſtatur ſi bona alieno largiunt/ ſi familiaritas
ei arridet. ſed charitas oēm hoiem diligit: ⁊ condiligi letat
honeſte. ⁊ de beneficio alteri impenſo cōgaudet. Quartum
indicium carnalis amoris ſunt munuſcula/ dulces littere/
ſudariola ⁊ huiuſmodi tranſmiſſa. que ſm hiero. xpi amor
non habet. nam talia conſeruata dilectionem nociuam nu
triunt: ⁊ inſpecta inficiūt. ſed ſpiritualis amor habet pu=
ras ⁊ crebras orationes exhortatorias allocutiones/ ⁊ pia
rium neceſſitatū ſubuētiōes. Quintū indiciū eſt inordinata
diſſimulatio viciorꝝ adinuicem . perditio maioris ꝓfectus
in caſu quo alterꝝ localiter diſtare oportet/ ⁊ defēſio alteriꝰ
in aliquo vicio vel exceſſu. ſed charitas ſm illud Apoca. iij.
M dicit cum Chriſo. Ego quos amo arguo ⁊ caſtigo. ¶ Secū=
da dilectio proximi eſt cupiditatis: qua qui aliū diligit pro
pter lucrum ſolū. ſic ſerui diligunt dn̄os qꝛ volūt habere lu
crum ſcꝫ precium: ⁊ ſic ecōuerſo dn̄i ſeruos. Sic etiā diligi=
mus equos noſtros/ vineas/ boues: ⁊ ſimilia. ⁊ illa dilectio
non eſt meritoria: quādo ꝓcedit ex ſolo amore ſeu affectio=
ne proprij commodi. Tertia dilectio eſt naturalis fundata
in coniunctione naturalis originis: vt cuꝫ volumus alicui
bonum quia cognatus vel conſanguineus. ⁊ ſic parentes li
beros/ ⁊ econtra filij parentes ⁊ cognati conſanguineos di
ligunt: que dilectio poteſt eſſe bona vel mala ſecundum di=
uerſas circunſtantias: ſed nunꝙ̄ eſt meritoria illa natura
lis dilectio: quando quis diligit aliū ſolum ideo quia co=
gnatus eius eſt: ſic etiam bruta diligunt fetus ſuos . vnde
Greg. in omel de apoſtolis. Iſte veraciter charitatē habet
ꝗ ⁊ amicū diligit in deū: ⁊ inimicum ꝓpter deum. Nam ſunt
nōnulli qui diligunt ꝓximos. ſ. ꝓpter affectionem carnis
⁊ cognationis: quibus tn̄ in hac dilectione ſacra eloquia
non cōtradicunt. ſed aliud eſt quod ſponte impenditur na=

ture: aliud quod preceptis dominicis ex charitate debetur
obedientie: hi nimirum ⁊ proximum diligunt: ⁊ tamen iſta
ſublimia dilectionis premia non aſſequuntur: qꝛ amorem
ſuum non ſpiritualiter ſed carnaliter impendunt. Si quis
tamen diligit cognatos non ſolū ideo qꝛ cognati ſunt/ ſed
etiam propter deum: ⁊ ex charitate infuſa: tunc fit dilectio
meritoria: gratia eīn non deſtruit naturā: ſed eam dirigitꝰ ⁊
ordinat. Quarta dilectio proximi eſt ſocialis: qua quis vult
alteri bonū ſolum ideo quia eſt eius ſocius vel amicus/ cō
ciuis compatriota ⁊ familiaris ſibi: que poteſt eſſe bona vel
mala ſm circūſtantias: ⁊ quando fit ſolum ꝓpter ſocieta=
tem: tūc nō eſt meritoria. vnde Math. v. Si diligitis illos ꝗ
vos diligunt: quam mercedem habebitis? Dilectio igitur
iſta quarta poteſt eſſe mala: vt in his qui iuuāt ad peccatū
bona ſed nō meritoria in his qui ſine charitate in bonis ſe
iuuant. ⁊ meritoria: ſi fit propter deum.

¶ Capitulum tertium De numero
⁊ gradu diligendorum.

De ordine autem dilectionis tria ſunt viden A
da. Primo de numero ⁊ gradu diligendorū
Secundo de ordine quo proximis effectiue
per elemoſinam/ vel aliter ſubueniendum
ſit. Tertio an peccatores ſint diligendi.
¶ Quantum ad primum intellectum notan B
dum primo: ꝙ ꝓximus vel quilibet poteſt
intelligi diligere tripliciter. Primo modo cōplacenter ⁊ de
lectatiue. id eſt ꝙ quis delectet ⁊ cōplacentiā habeat in bo
no quod aliquis poſſidet. Secundo modo aliquid diligitur
affectiue ſeu optatiue vel deſideratiue. Tertio modo effe=
ctiue. nam dilectio eſt volitio boni: ⁊ illa dilectio dicitur di
lectio affectiua ſeu optatiua . Illius autē dilectionis ſunt
plures effectus: vt elemoſina corporalis vel ſpiritualis: et
opa bona alia: ⁊ exhibitio taliū effectuū dꝛ dilectio effecti=
ua. Scdo rememorandū ꝙ bona nobis ⁊ proximis deſide=
randa ſunt triplicia. Quedam maxima: vt beatitudo: alia
media: vt virtutes: tertia infima: vt corpori deſeruiētia: et C
quibꝰ male vti poſſumus: vt ſciētia/ honor/ diuitie ⁊ ſimilia
¶ Tertio nota ꝙ cū caritas iclinet ad diligēdū diuerſa bo
na/ meliora/ ⁊ optima/ ꝙ ordo neceſſariꝰ eſt ibi. vn̄ ſuꝑ illo
Cantic. j. ordinauit in me charitatem. Ambro. dicit. Multo
rū charitas inordinata eſt. qd̄ p̄mū eſt poſuit tertiū ⁊ quar
tū: peccat qui prepoſtere agit. Nam ſcire quid facias/ ⁊ ne=
ſcire ordinem faciēdi: nō eſt perfecte cognitiōis . Ordinis
nāꝗ ignorātia conturbat meritorꝝ formā. Ordo igit dilig&

doꝝ ſm magiſtrum in.iij.diſtin.xxix. prout elicitur ex Augu.
li.de doctrina chriſtiana.Ambro: vbi prius.⁊ hierony. ſuper
Ezech.conſiſtit in.xij.gradibus.Nam primo oim deus diligē
dus eſt . Primo affectiue ſic ſup omnia: vt diligatur propter
ſe tm̄/⁊ alia oīa diligantur propter deum:relatiue in eū or=
dinando ea:⁊ tam firmo amore ei q̄s inhereat:ꝙ homo poti⁹
vellet ſe ⁊ omnem creaturam non eſſe: q̄ꝫ deum non eſſe:et ꝙ
homo ꝓpter nullam creaturam deliberate/⁊ ſcienter faciat
aliquid contra preceptum dei ſibi dilecti. in quo tamen dꝫ ca=
ueri: vt habes ꝑcepto.iij.cap.viij.k. Secūdo diligatur ſuper
omnia cōplacenter/ ⁊ delectatiue ſic ꝙ nulli velit bonum/ ſi=
cut deo. Tertio effectiue diligēdus eſt ſup oīa.Maximi eīn
effectus exterioris charitatis ſibi exhibēdi ſunt: puta honor
reuerentia ſpecialis/ conformitas voluntatum/ obedientia/
Ps.cl. laus/gratiarum actio/⁊ ſimilia.ſm illud Pſalm̄.Laudate eū
ſm multitudinē magnitudinis eius.Ex quo patet ꝙ bene ſi
bi timere habent qui homini interdum reuerētius ſeruiunt
q̄ꝫ deo:⁊ econuerſo timere habent preſidentes/ talem honorē
D ſibi fieri ꝑmittentes(vt dicit glo.heſter.xiij).quam ob cauſaꝫ
mardocheus venerari noluit aman malum. ¶Secundo gra
du quilibet tenetur ſeipꝫ diligere quantū ad aīam ſibi bonuꝫ
volendo.prout expoſitum eſt ꝑmo ca.plus affectiue/.id eſt in
tenſiori affectu/ſeu actu dilectiuo q̄ꝫ ꝓximo:q꞉ tenetur inten
ſiori affectu ⁊ volitione ſibiipſi velle bonum beatitudinis/et
ꝟtutum ⁊ actuum bonoꝝ/q̄ꝫ cuicunq꞉ alteri homini.⁊ tenetur
ſe firmius diligere ad illa:ita ꝙ min⁹ poſſit auerti a dilectio=
ne ſui q̄ꝫ cuiuſcunq꞉ alterius poſt ſe.Ex quo patet ꝙ nō ſoluꝫ
bonus hō ex charitate/immo malus debet ſm legem ſe plus
diligere/⁊ intenſius amore optatiuo q̄ꝫ proximū/ſaltem ordi=
nato amore/ qui ſcꝫ eſt reſpectu predictorum triplicium bo=
noꝝ:non tamen q̄ꝺiu eſt malus debet ſe plus proximo bono
diligere complacenter ⁊ delectatiue: q꞉ non complacere:ſed
triſtari debet de eo quod nunc eſt:⁊ deſiderare ꝙ fiat bonus
⁊ ſibi hoc q̄ꝫ totius poteſt ⁊ diligenti⁹ q̄ꝫ cuicunq꞉ alteri ꝓcura
re.Quilibet etiam hō tenetur omnes homines viatores dili
gere equaliter/⁊ ſicut ſeipſum/referendo equalitatem ad pa=
ritatem boni qđ optatur.quia quilibet tenetur proximo cui=
libet optare/⁊ velle eandē beatitudinem/id eſt equalem bea
titudinem quā ſibi optat/ ⁊ eandem ꝑfectionem virtutum et
gratiarum.q꞉ hoc eſt diligere proximum tuum ſicut teipſum
id eſt ad idem bonum ad quod teipſum. vt vult augu.ſup il=
lud Gal.vi. Operemur bonum ad omnes. ⁊ apoſtol⁹ dicit.j.
coꝝ.vij.Uolo omnes homines eſſe ſicut me/id eſt ad tantum
E bonum.licet nō tanto affectu tenear. ¶Tertio gradu poſt ſe
ipſum tenetur quis inter omnes maxime diligere intenſiue

parentes ſuos.q꞉ quāto res diligibilis eſt ipſi diligenti ma
gis cōiuncta: ⁊ q̄ꝫtomagis ⁊ prius diligebatur ab ea: ⁊ quā
to plura ⁊ maiora bñficia ſuſcepit ab ipſa:tanto plus ⁊ in=
tenſius debet eam diligere. ſed parentes alicui⁹ ſunt huiuſ
modi.q꞉ primo gradu coniuncti dilectione ꝑuenientes na
tos/⁊ eis eſſe poſt deum nutrire/⁊ diſciplinam tradiderūt.
ergo.⁊c.Sed diceres:quid ſi parētes eſſent mali nōne tunc
ceteri minus ꝓpinqui/vel etiam extranei boni eſſent amo=
re parentibus ꝑponendi? Rñ.ꝙ cōplacenter et delectatiue
debem⁹ plus diligere meliorem. q꞉ debemus plus cōplace=
re in bono ſuo adepto/⁊ in maiori bono pl⁹ q̄ꝫ in minori bo=
no.Sed homo ſicut amore optatiuo/⁊ deſideratiuo tenetur
ſe plus diligere intenſiue etiam ſi malus ſit:ita etiam opta
tiue/⁊ deſideratiue debet homo plus diligere parentes ma
los q̄ꝫ alios viatores quoſcunq꞉ bonos.q꞉ debet intenſiori
actu eis optare ⁊ deſiderare vitaꝫ eternam/⁊ vt boni fiant
q̄ꝫ cuicūq꞉ alteri viatori etiam meliori.⁊ debet etiam homo
maxime ad hoc conari/ et cooperari ſm exigentiam ſtatus
ſui vt boni fiant/⁊ charitatem acquirant/⁊ in ea ꝑmaneant
nō aūt debet approbare eoꝝ mala facta. quia hoc eſſet eos
odire. Quarto poſt parentes debet homo maxime diligere
intenſiue filios ⁊ filias.Quinto deinde fratres ⁊ ſorores.Se
xto conſequenter plus propinquos q̄ꝫ minus propinquos.
Septimo domeſticos pl⁹ q̄ꝫ extraneos.Octauo extraneos.
⁊ hoc ſeruandum eſt tam ſm ordinem charitatis infuſe q̄ꝫ
ſm ordinem rectum nature/quē charitas non aufert:ſed ꝑ
cipit ⁊ regulat.⁊ no.Richardus in iij.diſtin.xxix. ꝙ intēſio
dilectionis attenditur ſm ꝓpinquitatem ad deum/q̄ eſt bo
nitas ipſius diligibilis.Poteſt ergo(dicit ipſe)tanta eſſe bo
nitas extranei vel minus coniuncti:⁊ tam parua bonitas ⁊
ꝓpinquitas mihi magis coniuncti/vtpote q꞉ nō attinet mi
hi niſi in tertio vel quarto gradu:ꝙ ex maiori affectu debeo
diligere extraneuꝫ magis bonum q̄ꝫ magis coniunctū mihi
⁊ minus bonum.Hoc etiam innuit Ambro. cū dicit ꝙ dome
ſtici boni ſunt etiam malis filijs preponendi. ¶Nono debe F
m⁹ inimicos diligere:vt bono nature eoꝝ bonum velimus:
ſed inquantū ſunt inimici/ id eſt iniuſte nobis nocere cupiē
tes:non debemus eos diligere.Ratio ſecundi.q꞉ tunc pec=
catum amaremus.Rō primi eſt. q꞉ etiam ſunt proximi ſm
illud ꝑceptum Math.v.Diligite inimicos veſtros:bñfacite
his qui oderunt vos.Pro quo ſm Tho.notandū ꝙ hmōi di
lectio nature inimici poteſt dupliciter conſiderari.Uno mo
do in generali.⁊ ſic diligere inimicuꝫ eſt de neceſſitate ſalu
tis.vt cum quis in generali diligit proximos:ab illa gene=
ralitate inimicum non excludat:alias peccaret mortaliter

contra charitatem. Alio modo conſideratur dilectio ꝓximi
in ſpeciali vt ſcʒ q̄s in ſpeciali moueatur motu dilectionis
actualis ad inimicum ſuum/ ita ꝙ actualiter velit et optet
ſibi bonum. ⁊ illud non eſt de neceſſitate ꝑcepti. Exemplūʒ
qñ cogitas de Socrate inimico: nō oportet ꝙ ſtatim optes
ſibi bonum actualiter. Ratio eſt. q2 preceptuʒ de dilectione
inimici eſt affirmatiuum. ideo non obligat ꝓ ſemper: ſed ꝑ:
cepti eſt vt non odias eum. ⁊ vt nunq̄ velis ⁊ optes ſibi ma
la intentione nocendi. q2 non odire proximum eſt preceptū
negatiuum: ideo obligat ſemper/ ⁊ ꝓ ſemp. Eſt tamen vt di
cit tho. de neceſſitate charitatis ſm̄ preparationem animi:
vt ſcʒ homo habeat animū paratum ad hoc: vt in ſingulari
inimicum affectiue diligeret ſi neceſſitas occurreret: ſed ꝙ
abſq3 neceſſitatis articulo homo hoc actu impleat ꝑfectio=
nis eſt. ⁊ adhuc maioris ꝑfectionis ſi amore elicito actu fe
ratur dilectiue in inimicum: cum affectu volendi ſibi bonū
potiſſime quando inimicus actu offendit. vt chriſto in cru=
ce accidit. De hac materia plenius dicetur in ꝑcepto quin=
to de homicidio. Decimo ⁊ vndecimo ⁊ vltimo diligere de=
bemus ex charitate corpora noſtra/ ⁊ proximoꝝ eis volen=
do bonum. Sunt aūt corporis bona: cibus/ potus/ aer/ gau=
dium/ triſtitia/ ſomnus/ vigilia/ abſtinentia: ⁊ tam proſpera
q̄ʒ aduerſa: inquantum talia deſeruiunt ſpiritui. inquantū
vero ſpiritum in ꝟtutib9 impediunt: talia ⁊ ſimilia non ſunt
bona corporis ſed nociua. q2 damnatur ꝑ talia eternaliter
vl' ad illud diſponitur. Itē quattuor dotes anime ſunt opti=
B ma corporis que ſine labore vie nō acquirim9. ¶ Ex premiſ=
ſis omnib9 concluſionem illam nota doctoꝝ cōmuniter: ꝙ
q̄uis quilibet oēs alios homines ex precepto teneatur in
gñe diligere ſicut ſeipm̄ id eſt ad equale bonuʒ. non tñ opor
tet ipm̄ in quemlibet ſpecialiter ⁊ equaliter affectum dile=
ctionis dirigere. Sed dubitatur cum multe alie ſint condi=
tiōes quib9 membra xp̄i inuiceʒ coniunguntur ꝑter tactas:
vt relatio vxoris ad maritum. filij ad p̄rem ſpūalem. ſubdi
ti ad ꝑlatum/ diſcipuli ad magiſtrū/ ⁊ dñi ad ſeruum/ ⁊ ecō
uerſo. Cur de eis non ſit mentio ꝑ Ambro: Rñ. bonauēñ. di=
ſtin. ij. in. iij. ꝙ oēs reducuntur ad ꝑfatas: vt p̄ma vxoris ad
dilectionem ſui. ſecūda ad dilectionem patris carnalis. di=
lectio patris ſpiritualis/ ⁊ prelati ſimiliter. vltima duo ad
dilectionem domeſticoꝝ. Secundo dubitatur: vtrum pater
carnalis plus ſit diligendus patre ſpirituali: Reſpōdet ibi
dem Richar. in. iij. ꝙ ſic. q2 lʒ pater ſpūalis magna det: non
tñ ita vere eſt cauſa bñficij q̄d impendit: cū non det filio il=
lud bñficium: niſi miniſterialiter. Pater aūt carnalis dedit
filio eſſe nature: ſicut cauſa efficiens. ⁊ bñficium nutritiōis
⁊ doctrine. honor tamē magnus debetur patri ſpirituali ꝓ
pter ſtatum/ beneficiū/ ⁊ etiam ꝓpter ſubſidiū. Tertio dubi
tatur: an coniugat9 plus teneat̄ diligere vxorem q̄ʒ paren=
tes: Rñ. ſm̄ Tho. ꝙ vxor cōiūgitur viro vt vna caro Math.
xix. Erunt duo in carne vna. Ideo intenſius diligitur vxor
ſed maior eſt reuerentia parentib9 exhibenda ratione p̄nci
pij. vñ in quibuſdam magis debet vir aſſiſtere parentibus
q̄ʒ vxori: ſed quantum ad vnionē carnalis copule ⁊ cohabi
tationis: relictis omnib9 adherebit vxori. non ſimpliciter
relictis oībus/ q2 nō his q̄ ad parentes ꝑtinent quibus etiā
ſubueniendū eſt. Quarto dubitatur ac creaturas irratio=
nales licite diligere poſſumus: Rñ. Tho. in ſumma ꝙ nō tā
q̄ʒ ad ea ad que amicitia habeatur: ſed ſicut bona que alijs
volumus inquantū ſcʒ ex charitate volumus eas conſerua
ri ad honorem dei/ ⁊ vtilitatem hoīm. ⁊ ſic etiam deus eas
diligit. ⁊ hic pōt. xij9 gradus eſſe diligēdi. Ex quo ptʒ q̄ʒ ma
le faciunt q̄ canes/ aues/ equos/ veſtes/ pecuniam/ ⁊ hmōi
plus q̄ʒ aīam vel corpus in ſe/ vel in alijs diligunt. ¶ Quo D
ad ſecundū principale queritur cui magis ſit benefaciēduʒ
Rñ. Tho. in. iiij. diſt. xvj. dicēs. ⁊ dicit philoſophus. ix. ethi.
Illud facile non eſt determinare propter multas diuerſi=
tates boni ⁊ neceſſarij. tamen hoc eſt tenendum ꝙ ſemper
magis reddendū eſt debitum q̄ʒ beneficium impendēdū vt
ipſe dicit ibidē: niſi ex parte altera aſſit maior bonitas vel
neceſſitas. ⁊ ideo parentibus ⁊ propinquis ⁊ bñfactoribus
⁊ eis a quib9 ſpiritualia accipit homo: magis debet elemoſi
nam facere ſi indigeant ⁊ ceteris paribus melioribus ma=
gis ⁊ magis indigentib9. ⁊ ſic ſm̄ has tres conditiones de=
bent gradus in elemoſinis ꝯſtitui/ ſcʒ ſm̄ honeſtuʒ neceſſa=
rium/ ⁊ debitū. Aſſignare aūt in ſingulis qñ vnū alteri pre=
feratur eſt impoſſibile. q2 ſingulares conditiones que attē=
dende ſunt infinite ſunt/ ⁊ non cadūt ſub arte. de his aūt vn
ctio docet ⁊ prudentum conſiliū. hec tho. ¶ Quo ad tertiū E
principale queritur cū omnes debeam9 diligere: an etiam
pctōres debeam9 diligere: Rñ. Tho. ij. ij. q. xxiiij. ⁊ magr̄ in
iij. di. xxix. In pctōribus duo ſunt cōſideranda/ ſcʒ natura
⁊ culpa. ſm̄ naturā quā a deo habēt capaces ſunt btītudi=
nis. ⁊ iō ſm̄ naturā ſunt ex charitate diligēdi. ⁊ ſic debem9
eos diligere/ ſcʒ optādo eis vitā eternā/ penitentiā de pec=
catis: iuſtitiā ⁊ alia bona ad vitā eternam ꝓmouentia: ſed
culpa eoꝝ eſt deo cōtraria/ ⁊ ei diſplicet: ⁊ eſt impeditiua
eorum ſalutis: ⁊ ideo ſm̄ illaʒ ꝯſiderationē ſunt omnes pec
catores odiendi: imo pater ⁊ mater/ ⁊ filij/ ⁊ propinqui vt
docetur Luce. xiiij. ideo p̄s. Iniquos odio habui. vñ Greg. p̄s. cxviij.
in paſto. exponens illud p̄s. perfecto odio oderam illos: di= p̄s. cxxxviij

cit. Inimicos dei ꝑfecto odio odiſſe eſt: ꝙ facti ſunt a deo
diligere. ⁊ qđ faciunt increpare/ prauoꝝ mores premere/
vite prodeſſe: ⁊ ſm̄ Auguſt. in ſermone quodā. Eſto ſimilis
medico. medicus eñ odit egritudinē ⁊ vt liberet egrotum
febrem perſequitur: nolite amare vicia amicorum veſtro-
rum/ ſi amatis amicos veſtros.

¶ Capitulum quartum De dilectione proximi prout cadit ſub conſilio

Porro nunc quarto videndū eſt de dilectiōe
ꝓximi ꝓut cadit ſub cōſilio. De quo tractā
da ſunt tria/ ſm̄ tria per que dilectio ꝓximi
A ad perfectionē tendit. ¶ Primo de extenſio
ne dilectionis fraterne. Secūdo de intenſio
ne eius. Tertio de efficacia/ ſeu effectu eius
que omnia ponit ſanctus Tho. de ꝑfectiōe
ſpiritualis vite. c. xiij. xv. ⁊ xvj. Quantum
igitur ad primū ſciendum ꝙ in extēſione dilectionis ꝓxi-
mi eſt triplex gradus. Sunt eñ quidaꝫ qui aliquos hoīes
diligunt/ vel propter beneficia impēſa/ vel ꝓpter naturalis
cognationis vinculū/ aut ciuilis amicitie. ⁊ iſte dilectionis
gradus terminis ciuilis amicitie coartatur. Uñ dñs dicit
Math. v. Si diligitis eos qui vos diligūt: quā mercedē ha-
bebitis? nonne ⁊ publicani hoc faciūt? ⁊ ſi ſalutaueritis fra
tres veſtros tm̄: quid amplius facitis? Nōne ⁊ ethnici hoc
faciūt? Sūt alij qui dilectionis affectū etiam ad extraneos
extendūt: dum tamen in eis nō inueniatur aliquid qđ eis
aduerſetur. ⁊ hic quidē dilectiōis gradus quodāmodo ſub
nature limitibus coartatur. Omnis eñ homo naturaliter
eſt hominis amicus: quod oſtēditur: quia aliū errantē in
via dirigit/ ⁊ a caſu ſubleuat. Sed qꝛ naturaliter ſeipſum
magis q̄ aliū hominē diligit: ex eadeꝫ radice ꝓcedit vt ali
quis diligatur/ ⁊ eius contrariū odio habeat. Ideo conſe-
quens eſt: vt infra naturalis dilectionis limites inimicoꝝ
B dilectio nō cōprehendatur. ¶ Tertius aūt dilectionis gra-
dus eſt: vt dilectio proximi etiā ad inimicos extēdatur. quē
quidē dilectionis gradū dñs docet Math. v. dicens. Diligi-
te inimicos veſtros/ benefacite his qui oderūt vos. ⁊ ī hoc
perfectionē dilectionis demōſtrat eſſe. vñ cōcludit ſubdēs.
Eſtote ergo ꝑfecti: ſicut ⁊ pater veſter ꝑfectus eſt. Qñ autē
dilectio inimici ſit neceſſaria: non cōſulta ſolū/ in preceden
ti capl'o patuit. ꝙ aūt dilectio inimici ſit ſumma: ptꝫ. qꝛ in
dilectionibus alijs ad diligendū mouet aliqđ aliud bonum
puta vel bñficium exhibitū/ vel cōio ſanguinis/ vel vnitas
charitatis/ aut aliqđ hmōi. Sed ad diligendū inimicos ni-
hil mouere pōt niſi ſolꝰ deꝰ. diligunt eñ inquātū ſunt dei:

quaſi ad eius imaginē facti/ ⁊ ipſius capaces. Et qꝛ deū oī-
bus alijs bonis charitas ꝓfert: nō cōſiderat certū boni de-
trimentū qđ ab hoſtibus patit ad hoc ꝙ eos odiat/ ſed ma
gis cōſiderat diuinū bonū ſi eos diligat. vñ quanto ꝑfectiꝰ
viget in hoīe charitas dei: tanto faciliꝰ animꝰ hoīs flectit
vt diligat inimicū. hec Tho. ¶ Quo ad ſecundū ſciendū ꝙ C
ſcđo perfectio dilectionis ꝓximi cōſiderat ſm̄ intenſionem
amoris. Manifeſtū eſt eñ ꝙ quanto aliquid intēſius amat
tanto facilius alia ꝓpter ipſum cōtemnūtur. ex his ergo q̄
homo propter dilectionem ꝓximi dimittit vel contemnit
conſiderari poteſt an ſit perfecta dilectio ꝓximi. Huiuſmo
di dilectionis ꝓximi triplex gradus inuenitur. Sunt eñ
aliqui qui bona exteriora cōtemnūt propter dilectionē ꝓ
ximoꝝ: dum ea vel particulariter ꝓximis adminiſtrāt: vel
totaliter omnia neceſſitatibus erogant ꝓximoꝝ. quod vi
detur apoſtolus tāgere: cū dicit. Si tradidero in cibos pau i. Cor. iij. b
perum omnes facultates meas. Et canti. viij. dicit. Si de-
derit homo oēm ſubſtātiā domus ſue pro dilectione quaſi
nihil deſpiciet eam. Unde ⁊ dñs hoc cōprehēdere videt: cuꝫ
dicit Math. xix. Si vis perfectus eſſe: vade ⁊ vēde oīa que
habes/ ⁊ da pauperibꝰ: ⁊ veni ſequere me. vbi omniū bono
rum exterioꝝ abdicationem ad duo videtur ordinare/ ſcili
cet ad dilectionē ꝓximi: cū dicit da pauperibus. ⁊ ad di-
lectioneꝫ dei: cū dicit ſequere me. Ad idē etiā pertinet ſi q̄s
damnū in exterioribus rebus pati non recuſet propter dile
ctionem dei ⁊ ꝓximi. vnde apl's cōmendat quoſdā dicens
Hebreo. x. Rapinā bonoꝝ veſtroꝝ cū gaudio ſuſcepiſtis.
Et prouerb. xij. Qui negligit damnū propter amicū iuſtus
eſt. Ab hoc eñ dilectionis gradu deficiunt: qui de bonis q̄
habent ꝓximis neceſſitatē habētibus ſubuenire non cu-
rant. Unde. i. Joh. iij. Qui habuerit ſubſtantiā mūdi huiꝰ
⁊ viderit fratrē ſuū neceſſitatē habentē ⁊ clauſerit viſcera D
ſua ab eo quomodo charitas dei manet in eo? ¶ Scđs aūt
gradus dilectionis: vt aliquis corpus ſuū laboribꝰ exponat
propter ꝓximoꝝ amorē. cuiꝰ rei exemplū apl's in ſe oſtē
dit: dicēs. ij. Theſſal. iij. In labore ⁊ fatigatiōe/ nocte ⁊ die
operātes: ne quē veſtrū grauaremus. Ad idē refertur ſi q̄s
tribulationes ⁊ perſecutiones propter ꝓximorum amo-
rem pati nō recuſet. Unde ⁊ apl's. ij. Corint. i. Siue tribula
mur pro veſtra exhortatione ⁊ ſalute. Et. ij. Thimo. ij. dicit
Laboro vſq ad vincula quaſi male operās: ſed verbū dei
non eſt alligatū. ideo oīa ſuſtineo propter electos vt ⁊ ip
ſi ſalutem conſequātur. Ab hoc aūt gradu deficiūt: q̄ de de-
licijs nihil omitterent/ aut aliquid incōmodi ſuſtinerent ꝓ
alioꝝ amore. Cōtra quos dī Amos. vj. Ue q̄ dormitis in le

etis eburneis/⁊ laſciuitis in ſtratis veſtris.qui comeditis
agnū de grege/⁊ vitulos de medio armenti:qui canitis ad
vocē pſalterij ſicut Dauid.putauerūt ſe habere vaſa canti
ci bibētes in phialis vinū:⁊ optimo vnguēto delibuti:⁊ ni=
hil patiebātur ſuper cōtritione Joſeph.Et Ezechi.xiij.dici
tur.Nō aſcēdiſtis ex aduerſo:neqȝ oppoſuiſtis vos muruȝ
E pro domo iſrael vt ſtaretis in prelio in die domini.¶Ter=
tius autem gradus dilectionis eſt:vt aliquis animā ſuam
pro fratribus ſuis ponat.j.Joh.iij.in hoc cognouimꝰ chari
tatem dei:qm̄ ille pro nobis aīam ſuā poſuit/⁊ nos debemꝰ
pro fratribꝰ animas noſtras ponere.vltra hūc autē gradū
dilectionis intēdi nō poteſt.Unde Joh.xv.Maiorē hac dile
ctionē nemo habet vt animā ſuā ponat quis ꝓ amicis ſuis
vnde in hoc perfectio fraterne dilectiōis cōſtituitur: tamē
animā.i.vitā corporalem nō vitam anime que deꝰ eſt/que
aufertur per peccatū mortale:ponere ꝓ proximoruȝ ſalute
cadit ſub neceſſitate precepti ī articulo neceſſitatis: puta
ſi quis videret aliquē ab infidelibus ſeduci:deberet ſe mor
tis periculo exponere/vt eū a ſeductione liberaret.Sed vt
aliquis extra hos caſus neceſſitatis pro ſalute aliorū mor
tis periculo ſe exponat:ptīnet ad perfectioneȝ iuſtitie vel
cōſilij.Cuius exemplū ab apoſtolo accipere poſſumus/qui
dicit.ij.Cor.xij.ego aūt libentiſſime impendar/⁊ ſuperim=
pendar ipſe pro animabꝰ veſtris.glo.perfecta charitas eſt
vt quis paratus ſit ꝓ fratribus mori:habet aūt quandā ſi=
militudinem mortis cōditio ſeruitutis que mors ciuilis dr
ideo ad eandē perfectionē dilectionis ptinere videt̄ ꝙ ali=
quis ſeipſum ſeruituti ſubijciat propter ꝓximi amorē:⁊ ꝙ
ſe mortis periculo exponat:licet hoc perfectius videatur
eſſe:qꝛ hoīes naturaliter magis mortē refugiūt.Oīa Tho.
F ¶Quo ad tertiū cōſideratur etiā fraterne dilectionis per=
fectio ex affectu:quāto em̄ maiora bona ꝓximis impēdimꝰ
tāto perfectior dilectio eſſe videtur.Sūt aūt circa hoc etiā
tres gradꝰ cōſiderandi.Sunt em̄ quidā qui proximis obſe
quuntur in corporalibꝰ bonis/puta qui veſtiūt nudos/ pa=
ſcunt famelicos/⁊ alia opera mīe huiuſmodi infimis mini
ſtrant/que ſibi dn̄s reputat exhiberi:vt ptȝ Math.xxv.Se=
cundo ſunt aliqui qui bona ſpiritualia largiūtur/que tamē
nō excedūt conditionē humanā:ſicut qui docet ignoranteȝ
conſulit dubitāti/⁊ reuocat errantem.de quo commenda=
tur Job.iiij.Ecce docuiſti plurimos:⁊ manus laſſas robo=
raſti:vacillantes firmauerunt ſermones tui:⁊ genua tre=
mētia cōfortaſti.¶Tertio ſunt etiā aliqui q̄ dona ſpiritua
G lia/⁊ dona ſupra naturā/⁊ rationē excedētia proximis lar=
giuntur/ſcilicet doctrinā diuinoruȝ/manuductionē ad deū

et ſpiritualium ſacramentorū communicationē.De his do
nis facit mentionē apl's Gal.iij dicens.Qui tribuit nobis
ſpiritū ⁊ operatur virtutes ī nobis.⁊.j.Theſſal.ij. Cū acce
piſtis a nobis verbū auditus dei:accepiſtis illud non ſicut
verba hoīm:ſed ſicut eſt vere verbū dei.huiuſmodi igitur
bonorū collatio ad ſingularē quandā perfectionē pertinet
fraterne dilectionis:qꝛ per hec bona hō vltimo fini coniun
gitur:in quo ſumma hominis perfectio conſiſtit.perfectio
hec oſtēditur Job.xxvij. vbi dr.Nūquid noſti ſemitas nu=
bium/magnas ⁊ perfectas ſcientias.Per nubes aūt ſecun=
dum beatū Auguſtinū/ſancti p̄dicatores intelligūtur: ha=
bent em̄ ille nubes ſemitas ſubtiliſſimas/ſcȝ predicatiōis
vias/⁊ perfectas ſciētias dū ſe ſuis meritis nihil eſſe ſciūt
quia ea q̄ſe proximis impendūt:ſupra iſtos exiſtunt.Ad=
ditur autē ad hanc perfectioneȝ:ſi huiuſmodi ſpiritualia
bona non vni tm̄ vel duobus/ſed toti multitudini exhiben
tur:quia ſm philoſophū bonū gentis perfectius eſt ⁊ diui
nius/ꝙ̄ bonum vnius.hec omnia Thomas.

¶Capitulum quintum.Quomodo
filij debent parentes honorare.

Quartum preceptum quod primo loco ſub prece
pto dilectionis proximi continet̄. Exo.xx.ſic po
nitur.Honora patrem tuū/⁊ matrē tuā:vt ſis lō
geuus ſuper terrā.¶Ubi notādū ꝓmo ꝙ preter A
patrem noſtrum quem quotidie inuocamus in
oratione dominica/adhuc triplices ſunt patres quos ho=
norare debemus.Primo carnales hic.Secūdo ſpirituales
prelati:de quorum numero fuit apl'us dicens.j.Corin.iiij.
Ego per euangeliū genui vos.Tertio poteſtates tempora
les/ſeu domini.Unde ſerui naaman.iiij. Reg.v. ei dixerūt
Pater ſi rem grandē dixiſſet propheta:certe facere debue=
ras.De primis parentibus primo tria ſunt notanda:Pri=
mo quibus motiuis filij parētes debent honorare.Secun=
do quibus modis honorē debent eis exhibere.Tertio quo
tupliciter contra preceptum hoc cōtingat peccare. ¶Quā B
tum ad primum ꝙ̄ ſtricte hoc mandatū ſit ſeruandū:docet
primo violantium dira maledictio.Nā Geñ.ix.Cham de=
ridens patris ſui verēda:in ſemine ſuo maledictus eſt.Ge
ne.xlix.Ruben lȝ eſſet primogenitꝰ/Jacob bn̄dicturus cuȝ
alijs iſti dixit. Non creſcas:quia aſcendiſti in cubile pa=
tris tui.Eſau venator/⁊ parum in tabernaculis inhabitās
benedictionē p̄mogeniture ꝑdidit/quam Jacob.matri obe
diens inuenit Gene.xxv.⁊.xxvij.Secūdo idem ſuadet vite
filiorum abbreuiatio. Nam Deutero.xxi. Si genuerit ho=

mo filium contumacem/⁊ ꝓteruum:qui non audiat patris
vel matris imperium apprehendēt eū: ⁊ ducent ad ſenio=
res ciuitatis illi⁹:⁊ ibi accuſabunt eum de cōmeſſationib⁹
luxurijs/⁊ conuiuijs/⁊ lapidabit eum omnis populus:ſen=
tentia ibidē eſt.Sic duo filij heli correpti a patre nec emen
dati fortes vna die occiſi ſunt in bello capta archa.j.Reg.
C iiij.¶Tertio idē ſuadet multiplex maiorꝫ benedictio.Nā
hic in precepto illo ſpecialiter longitudo viuēdi in premiū
ꝓmittitur/ſupple ſi filio valet ad ſalutem:vel ad cōmodū
maius.Si eñ non ad hoc valeret diu viuere: plaga eſſet
diu viuere:non premiū:qꝛ diu in peccatis viuentes / peius
dānantur.Et per oppoſitū diu bene viuere beneficium dei
magnum eſt.Sic ſem filius noe:qui patrem honorauerat:
qui ſem videtur fuiſſe ſm multos melchiſedech rex ſalem:
quem conſtat diutiſſime vixiſſe/vcꝫ annis pluſq̄ ſexcētis.
ex Geñ.xj.Quod etiam patet in benedictionib⁹ ioſeph:quē
pater omnibus filijs predilexit.eo ꝙ obediens fuerat in ar
duis:vt patuit in exitu vltimo ad paſcua verſus fratres.
hic inq̄ ioſeph quantam materiam patiētie caſtitatis quā
tam potentiam adeptus ſit:⁊ ſemen eius . ptꝫ Geñ.xxxvij.
D xxxix.xlj.⁊.xlij. multipliciter.¶Quarto idem docet filiorū
iudeorꝫ erga parentes pia bonorum ꝓuiſio:aut humiliatio
Nam dauid ſaul diu in perſecutione manſurus: in eiuſdē
principio ſollicite patrem ⁊ matrē cōmendauit regi moab
j.Regū.xxij.Rechabite cum liberis ad iuſſum patris eorū
ionadab:in perpetuum nō biberunt vinū:domum non edi=
ficauerunt:ſementem nō ſerebant:vineam nō plantauerūt
⁊ ſolū in tabernaculis manſerunt:niſi in neceſſitate guer=
rarum.hiere.xxxv. Ideo pre cunctis iſraelitis laudantur
a deo.Sic etiam perfectionis exemplar Ieſus erat ſubdi=
tus illis/ſcꝫ parentibus.Et in mortis agonia de matre ſol
licitus/virginem virgini commēdauit.Iohan.xix.¶Quin
to idem docet paganorum eruditio multiplex: vt docet va
lerius lib.v.per plura exempla.Nam filia quedam cui⁹ ma
ter incarcerata/⁊ fame necanda:iudicis conſenſu obtinuit
vt matrē viſitaret / per cuſtodes tamen prius queſita ne
alimenta afferret:que filia matrem diu lactans:tandē per
cuſtodes explorata eſt matrem alere.quod cū iudex ꝑcepiſ
ſet/vite matrē filie donauit in pietatis munus: ⁊ locus con
ſecratus dijs ā populo/vt alij ſcribunt. Item ibidem vale=
rius dicit de coraliano romano qui cum a romanis ꝓſcri=
ptus:rex aliorum factus eſſet/⁊ romanis nullatenus / nec
precio/nec dotibus reconciliari valeret: veniente ad eū de
roma matre/ſtatim a filio obtinuit romanis pacem. Idem
ibidem de filio creſi regis refert : ꝙ cum filius eius mutus

videret ab alio quodam patrem debere occidi / nec lingua/
nec viribus hunc patrem eſſe demonſtrare poſſet:in pieta=
tis munus lingua eius ſoluta eſt / et locutus eſt hunc pa=
trem:et alia clare eloquens in multorum ſtuporem.¶Sex F
to idem ſuadent creature irrationales/celi aues. Nā vt di
cit Ambro. exameron.v. Ciconie pie aues parentes ſenes
nudatos plumis tegunt / fouent alis et nutriunt alimētis.
Et ibidem dicitur ꝙ admiranda eſt cornicis clementia.
Nam cū parentes per longeuam ſenectutē plumarum teg=
mine / et alarum regimine minorari cōtingit : cornices iu=
niores proprijs pēnis eos fouent /et collecto cibo paſcunt :
quando etiā parētes eorū ſeneſcunt:eos fultro alarū ſuarꝫ
ſubleuant/et ad volandū exercent vt in priſtinos vſus me=
bra diſſuetā reuocent/ et reducant : vt dicit Bartho . in de=
proprietatibus rerum.et ſolū(vt hiſtoriographi ponūt)vul
tures parentes fame perire ſinunt:et vt refert Guilk.in de
apibus parte ſecunda.apes iuniores non in opere tātū:ſed
etiam in fetu coadiuuant matres . ¶Septimo illud docēt G
inſenſibilium exempla. Unde petrus rauen. Tolle radium
a ſole : et non lucet . riuum a fonte : et deſiccatur:ramum
ab arbore et areſcet . membrum a corpore et putreſcet .
Sic ſepara filium a deuotione paterna / et iam non eſt
filius : ſed collega iſtorum . De quibus dicitur . Uos a
patre diabolo eſtis/⁊ opera patris veſtri vultis perficere. Ioh.viij.
¶Quo ad ſecundum principale notandum ſm Tho . ſe= H
cunda ſecunde.q.cxxij. Licet in hoc precepto exprimatur
ſolum honoratio parentum : in illa tñ honoratione intelli=
gitur mandari ſuſtentatio eorum et quicquid aliud a ſuis
liberis ipſis debitum eſt.Sic interpretatur chriſtus Math.
xv.ſup illo Ephe.vj. honora patrem tuum /et matrem tuā:
dicit glo. Iubemur parētes honorare/id eſt obſequiū pieta
tis et reuerētiam exhibere/ ac neceſſaria miniſtrare. Con=
ſiſtit autem reuerentia exhibenda parentibus ſm alexan .
de halis in trib⁹. Primo in affectu vt liberi parētes amēt /
pro eis orent/et exinde timeāt eos/ac reuereātur: et offen=
ſam eorum caueant propter poteſtatem quam a deo in fi=
lios habent/quorum ſunt principia poſt deum. Secundo cō
ſiſtit in ſigno exteriori/et reuerentia:que fit aſſurgendo:ſu
pra ſe locando : verbū porrigendo:loquendo : et ſimilibus.
Tertio conſiſtit in effectu:vt eis obediant in omnibus/ ſal=
tem que pertinent ad vtilitatem ac neceſſitatem rei fami=
liaris:et que pertinent ad bonos mores/que ſaluti ſunt ne
ceſſaria.ſm illud ephe.vj. Obedite filij parentibus veſtris
in domino/ id eſt ſm iuſtitiam et fidem domini dei . Et col.
iij . Filij obedite parentibus veſtris in omnibus : id eſt vt

prius expoſitũ eſt. Quarto cõſiſtit in ſuſtentatione eorũ fien
da per tria: verbo / per conſolationes: facto per miniſteria
corporalia vbi opus eſt: et dono temporali: ꝙ̃ iuſtum enim
eſt ꝙ parentes pueros debiles nutriant: tam dignũ eſt vt
I filij fortes parentes debiles iuuent. ¶ Dubitatur circa hoc
primo vtrũ homo magis debeat diligere patrẽ ꝙ̃ matrem?
hanc queſtionẽ mouet Sene. lib. declamationũ: videlꝫ an fi
lius potiꝰ teneat alere patrẽ ꝙ̃ matrẽ. ſub hoc caſu q̃dam
pater a pirhatis captꝰ ad filiũ mittit ꝓ auxilio hñdo: ſꝫ ma
ter ceca domi manens: nec habẽs aliud auxiliũ ꝙ̃ filiũ: eũ
precipit manere: eo ꝙ vtrũqꝫ iuuare nõ poſſet: quẽ ergo iu=
uabit filiꝰ? Seneca fortiſ. ambas partes roborat. ſꝫ nõ ſol=
uit. Legiſte tñ rñdẽt inſtitu. de patria ptãte in glo. ꝙ citius
debeat patrẽ alere: qꝛ ex legis preſumptione: vt cõiter plꝰ
filius ſperat habere a patre. Et tho. ſecũda ſecunde. queſt.
xxvj. ar. x. dicit ꝙ magis tenetur diligere patrẽ. qꝛ dicit bea
tus hierony. ſuper ezechie. ꝙ poſt deũ oĩm patrẽ: diligẽdus
K eſt pater: ⁊ poſtea addit de matre. ¶ Ubi notãdũ ꝙ in iſtis
cõparationibꝰ vt quidã dicunt quos tho. non reprobat: hoc
qđ hic dicitur intelligendũ eſt ꝑ ſe vt videlicet intelligatur
eſſe queſtio de patre inquãtũ pater eſt: an ſit plꝰ diligẽdus
matre inquantũ mater eſt. Poteſt em̃ / ſubdit tho. in omnibꝰ
huiuſmodi tanta eſſe diſtantia virtutis et malicie: vt ami=
citia ſoluatur: vł minuatur. vt dicit phus. viij. ethi. Et ideo
ambro. dicit ꝙ boni domeſtici ſunt malis filijs preponẽdi.
Sed per ſe loquendo pater magis diligẽdus eſt ꝙ̃ mater.
Amantur enim pater et mater vt principia quedam natu=
ralis originis. Pater autẽ habet excellentiorẽ principij ra=
tionem ꝙ̃ mater: quia pater eſt principiũ ꝑ modũ agentis:
mater autẽ ꝑ modũ patientis / et materie. Et ideo pater ꝑ
ſe loquẽdo eſt magis diligendus. Tamẽ hec ſpecies amici=
tie de qua nũc hic loquimur eſt amicitia q̃ debet patri ⁊ ma
tri ſꝫ generatiõis rationẽ. Eſt em̃ alia ſpecies amicitie qua
diligimꝰ amantẽ: alia qua generãtẽ. Prima ſpecie poſſumꝰ
plus diligere vnũ: ſcđa ſpecie aliũ. Nã matres naturaliter
plus diligũt filios ꝙ̃ patres: propter tres rõnes. Primo qꝛ
plus laborant in eorũ generatione. vnde ponunt ibi magis
de ſuo. Secũdo: quia magis ſciunt ꝙ ſunt ſui filij ꝙ̃ patres
Tertio: quia ſtatim natos ſecum tenent / et nutriunt: non
autẽ patres: ſicut et cõſanguineos: cũ quibus magis nutri
ti ſumus / vel cõuerſati ampliꝰ diligimꝰ: quia amicitie na=
turali adiungit amicitia ſocialis. Et hoc totũ redit ad hoc
ꝙ plꝰ ponit mater de ſuo ĩ filio ꝙ̃ pater. Sꝫ plꝰ de eo ꝙ filiꝰ
eſt ponit a patre ꝙ̃ a matre: qꝛ mater dat virtutẽ formati=
uam q̃ eſt diſpoſitio ad nobiliſſimã aĩme rationalis formã:

mater vero materiã: et ideo naturaliter homo plꝰ patrẽ di
ligit: et cõſanguineos ex parte patris. hec dẽ tho. ¶ Dubi= L
tatur ſecũdo an filij et filie in reuocatione votoꝝ a parenti=
bus attentatis debeant obedire? Rñ ſm Tho. ſcđa ſcđe. q.
lxxxviij. ꝙ filij ⁊ filie ſub parentũ vel tutorũ degẽtes tutela
ſunt ĩ ſtatu triplici. Quidã q̃ nondũ habẽt vſuꝫ rationis: ⁊ ta
les quantũcũqꝫ annoſi nõ poſſunt alquid vouere: quia non
poſſunt deliberare. Alij autẽ ſunt qui ante annos puberta=
tis / id eſt maſculi ante decimũquartũ annũ: femelle ante
duodecimũ attigerũt vſum rationis. Et tales poſſunt quã=
tum in ipis eſt vouere ſine peccato: ſed votũ eorũ põt irri=
tari ꝑ parentes quorũ cure remanẽt adhuc ſubiecti: q̃ reuo
catio etiã ſine pctõ fieri põt a parẽtibus vel tutoribus. Nõ
quare nati vouentes non peccant: qꝛ implicite ſubintelligi
tur / ſi parentes conſenſerint. Ratio quare parentes reuocã
do non peccant: qꝛ vtuntur iure ſuo. Quantũcũqꝫ tñ prefa=
ti filij ante annos pubertatis ſint doli capaces: nõ poſſunt
obligari voto ſolẽni religionis propter eccłie ſtatutũ qđ re
ſpicit id qđ in pluribus accidit. Tertio ſunt qui vouẽt poſt
annos pubertatis: ⁊ tales ſi ſunt libere cõditiõis quãtũ ad
ea que ſunt ſue poteſtatis / ⁊ ſue ꝑſone: poſſunt ſe obligare
voto religionis / vł ſimplici / vł ſolẽni ſine volũtate parentũ:
et eadẽ ratio eſt de alijs votis: ⁊ ꝯtrahere poſſunt. Nõ ſunt
autẽ ſue poteſtatis tales ſempꝫ quo ad diſpenſationẽ dome
ſticam: idcirco nõ poſſunt aliquid vouere qđ ſit ratũ ſine cõ
ſenſu patris ¶ Dubitatur tertio: an filiꝰ teneatur obedire M
parentibus carnalibꝰ quantũ ad omnia? Reſpondet tho.
quodlibeto. ij. q. v. ar. j. ꝙ non: ſed quibuſdam. Nã cum obe=
dientia prelato debeatur / ad illa ſe extendit debitum obe=
dientie ad que ſe extendit ius prelationis. Habet autẽ pa=
ter carnalis ius prelationis in filium: Primo quidem quã=
tum ad domeſticam conuerſationem. Sic enim eſt paterfa
milias in domo: ſicut rex ĩ regno. Unde ſicuti ſubditi regis
tenentur obedire regi in his que pertinẽt ad gubernationẽ
regni: ita etiam filij et domeſtici tenentur obedire patrifa=
milias in his que pertinent ad diſpenſationem domus. Se
cundo quantum ad morum diſciplinam. Unde apoſtolus
dicit hebre. xij. Patres quidem carnis noſtre habuimus
eruditores: et obtemperamus eis. Debet enim pater fi=
lio etiam diſciplinam: vt philoſophus dicit. In his ergo te
netur obedire filius patri carnali: et non in alijs. Unde il=
lud Coll. iij. Filij obedite parentibus veſtris quo ad om=
nia: intelligitur omnia ad que ſe ius prelationis extẽdit: iđ
etiã non exhibet irreuerẽtiam parentibus: qui eis non obe=

N dit in his in quibꝰ eis obedire non tenetur. ¶ Quo ad ter-
tium principale ptꝫ ex p̄miſſis ꝙ multipliciter nati peccāt
contra hoc preceptum in parentes. Primo qui parentes ir
ridēt pauperes/aut debiles: terreat hos maledictio cham
Gen̄. ix. Secundo quidā parentes duris verbis cōtriſtant
contra apoſtolum dicentem. j. Thimo. v. Seniorem ne in-
crepaueris: ſed obſecra vt patrē: iuniores vt fratres: anus
vt matres: iuuenculas vt ſorores in omni caſtitate. Tertio
alij parentibus maledicunt. ꝯtra illud Exo. xxj. Qui male-
dixerit patri/⁊ matri: morte moriatur. Et ꝓuerb. xx. qui ma
ledixerit patri vel matri extinguet lumē eius in medijs te
nebris: ⁊ morietur in peccatis ſuis ⁊c. Quarto qui mortem
parentum ſuoꝝ optant ex eoꝝ odio aut appetitu honoris
vel hereditatis. vn̄ Prouerb. xix. Qui affligit patrem: erit
ignominioſus ⁊ infelix. Quinto qui parentibus pauperibꝰ
vel indigentibus non miniſtrant ꝑ poſſe. cōtra illud Eccle
ſiaſt. iij. Fili ſuſcipe ſenectā patris tui ⁊ ſi defecerit ſenſus
eius/per inſipiētiam vel impatiētiā ſupple: veniam da illi.
Sexto qui non obediunt: ſed proterue calcitrant/in his vi-
delicet q̄ pertinent ad patris imperiū: qui iubentur lapida
ri vbi ſupra. Septimo qui manus violentas in eos iniece-
rint. contra quos Exo. xxj. Qui percuſſerit patrē vel matrē
morte moriat̄. Octauo qui parentibus defunctis ꝑ ſuffra-
gia non ſubueniunt: cōtra quos Prouerbio. xix. Qui affli-
O git patrem: erit ignominioſus/⁊ infelix. ¶ Dubitat̄ primo
quare huic precepto additur ꝓmiſſio p̄mij pluſq̄ alteri mā
dato? Rn̄. ſm alexan. de hal. in ſuo. iij. ⁊ alios. Primo vt ad
ſuſtentationem parētū allicerent̄ filij ex premio/quēadmo-
dum parentes alliciūtur ad nutritionē filiorum ex natura
Secūdo quia cōgruum eſt vt vitam ꝓtelantes in parētibꝰ
filij: tales etiam recipiant longitudinē vite in ſeipſis. Ter-
tio: quia precepta dantur eis ad que in quibuſdam homo
nō inclinatur/aut modicū. Sed ad ſubueniendū filijs parē
tes inclinātur multū: ⁊ ecōuerſo modicū. Ideo neceſſe fuit
mandari: ſicut videmꝰ etiā ꝙ trūcus ꝓuidet ramis/non ra
mi trūco: corpus membris: non membra oīa corpori ſol ra-
dio: non radius ſoli: fons riuo/non riuus fonti. ¶ Dubitat̄
P ſecūdo vtrū aliquis precepto patris poſſit compelli ad ma
trimoniū contrahendum? Rn̄det Tho. iiij. ſcrip. diſt. xix. ar-
ticu. vlti. Cū in matrimonio ſit quedā ſeruitꝰ ꝑpetua pater
non poteſt cogere filium ad matrimoniū ꝑ preceptum cum
ſit libere conditionis: ſed poteſt eū inducere ex rationabili
cauſa. Et tunc ſicut ſe habet filius ad cauſam illam: ita ſe
habet filius ad preceptum patris: vt ſi ratio illa cogat de
neceſſitate vel de honeſtate/⁊ preceptum ſimiliter cogat:

alias non. hec Tho. ¶ Dubitatur tertio vtrum inuitis pa
rentibus filius poſſit intrare religionem? Rn̄. Tho. quotli. Q
ix. queſt. v. articu. j. diſtinguendum eſt. quia aut iſte qui ha
bet ꝓpoſitum intrandi religionem videt ſe in ſeculo nō poſ
ſe viuere ſine peccato mortali: vel non de facili. Si timet ſi
bi de periculo peccati mortalis: cum magis teneatur ſalu-
ti anime ſue ꝓuidere q̄ corporali neceſſitati parentum: nō
tenetur in ſeculo remanere. Si aūt videt ſe poſſe in ſeculo
conuerſari abſq̄ peccato: adhuc diſtinguendum eſt: qꝛ aut
ſine eius obſequio parentes nullo modo viuere poſſunt: et
ſic tenetur eis ſeruire: ⁊ alia opera perfectionis pretermit
tere: ⁊ peccaret eos dimittens: ſi vero ſine eiꝰ obſequio poſ
ſunt parentes aliqualiter viuere: non aūt honorifice: non
propter hoc tenetur opera perfectionis dimittere. Secus
autem eſt in illo qui iam religionem intrauit: quia cū iam
ſit mortuꝰ mūdo ꝓpter ꝓfeſſionem: ſolutus eſt a lege qua
in mundanis obſequijs parentibus tenebat̄ ſm doctrinam
apoſtoli Rom̄. vij. In illis aūt ſpiritualibus: puta orationi
bus ⁊ huiuſmodi: eis tenetur ſeruire. Et hoc qđ dictum eſt
de introitu religionis: poteſt dici etiam de obſeruantia vir
ginitatis: ⁊ de alijs operibꝰ perfectionis. hec Tho. ¶ Du-
bitatur quarto vtrum ille cuius pater non poteſt ſuſtenta- R
ri a filio: niſi contrahendo accipiat dotem vnde patrem nu
trire poſſit: teneatur contrahere vt patrem ſuſtentet? Rn̄d.
Tho. eodem articu. Caſus ꝓpoſitus non videtur de facili
poſſibilis: vix em̄ contingere poteſt quin quis parentes ſu
ſtentare poſſit abſq̄ matrimonij contractu: ſaltem manibꝰ
operando/⁊ mendicando. Si tamen hoc contingeret: eſſet
idem iudicium de virginitate ſeruanda in iſto articulo: et
de alijs perfectis operationibus: ſicut eſt de introitu reli-
gionis: vt prius dictum eſt. hec Thomas.

¶ Capitulum ſextum De honoratione patris ſpiritualis.

DE honore ſecūdo patri videlicet ſpūali exhi
bendo: videnda ſunt tria. Primo videbit̄ q̄
ſtricte mandatum ſit p̄latis ſpūalibus obe-
dire. Secūdo in quibus ſint ⁊ qualiter hono
randi. Tertio quot modis circa eos hoc pre
ceptū nō ſeruet̄. ¶ Quantum ad primum no S
tandū ꝙ pater ſpūalis eſt quicunq̄ p̄latus
regēs in ſpiritualibus aliquē quē doctrina
euāgelica generauit vel hꝫ nutrire: p̄ſertim ſi euchariſtie ſa
cramētum/vel alia ſibi miniſtrat ſpūalia: vt ſunt papa/ep̄s
plebanꝰ/⁊ eoꝝ vices gerētes: cōfeſſores/p̄dicatores/abba-
tiſſe/p̄oriſſe. vn̄ apl's. j. Corin. v. Ego per euāgeliū genui vos

Hebreo.xiij. De his intelligitur illud mādatū apl'i .Obedite prepoſitis
veſtris ⁊ ſubiacete eis:ipſi eñ peruigilant quaſi rationem
pro animabus veſtris reddituri:vt cū gaudio hoc faciant⁊
non gementes.De his xp̄s ait Luce.x.Qui vos ſpernit me
ſpernit:⁊ nō vt ſolū bonis:ſed etiā malis obedire debeam⁹
docet Math.xxiij.xp̄s.vbi ſic dr̄.Jeſus locut⁹ eſt ad turbas
⁊ ad diſcipulos ſuos dicēs.Sup cathedram moyſi ſederūt
ſcribe ⁊ phariſei.Oīa ergo quecunqȝ dixerint vobis ſerua=
te ⁊ facite:ſm aūt opera eoꝝ nolite facere. dicunt eñ ⁊ nō
faciūt.Et ad id deſeruit aperte exemplum in vitas patrū
vbi dicitur ꝙ ad quendam ſolitariū venit q̄dam preſbyter
cuiuſdam baſilice:vt cōſecraret ei oblationem ad cōican=
dum:quidam aūt venit accuſans ſacerdotē apud ſolitariū
Venit ergo quadā vice preſbyter volēs ꝯſecrare oblationē
id eſt celebrare miſſam:ſed ſolitarius pulſanti nō aperuit
⁊ ſic ſacerdos diſceſſit:⁊ vox ad ſolitariū:ecce tulerunt ſibi
hoīes iudicium meum.⁊ factus eſt velut in exceſſu mentis
ſolitarius.Videbatqȝ quaſi puteū aureum:ſitulam aureā
⁊ funem aureū/aquāqȝ valde bonā:haurire aūt vidit quē=
dam leproſum ⁊ refundentem in vas:vidit igitur hec ſolita
rius/⁊ cupiebat bibere:ſed noluit ꝑpter leproſum q̄ hauſit
Et vox Cur non bibis? Nā iſte ſolum hauſit:nichil inqui=
nauit.Expergefactus ſolitarius myſteriū intellexit:⁊ mit
tens ꝓ ſacerdote ſicut prius erat ſolitus ab eo oblationem
B ſumpſit.¶Sed queritur in quibus laici teneant̄ ſuis prela
tis eccleſiaſticis obedire? Rn̄det vl.lib.vj.titu.iiij.cap.xv.
Laici non tenent̄ p̄latis eccleſiaſticis obedire: niſi in his
ad quorum obſeruantiā ſe in baptiſmo obligauerunt/ſcȝ vt
teneāt verā fidē cū opibus:⁊ abrenūcient ſathane/⁊ oībus
pompis/⁊ operibus eius.⁊ ꝑ ꝯñs quantum ad omne pctm̄
vitandū ⁊ ſpūale bonū ꝓſequendū.In alijs aūt actib⁹ non
ſubdunt̄ eis niſi quantū ad iſta ꝑtinere ſeu reduci poſſunt.
C ¶Quo ad ſecundū principale notandū ꝙ honor debit⁹ p̄la
tis eccleſiaſticis per multa eſt exhibendus.Primo vt bonū
eis corde optemus/⁊ nōnunq̄ ꝓ eis orem⁹ ne ꝑpter pctā
ſubditoꝝ p̄lato gratia verbi dei ſubtrahat̄:qr dicit Grego.
ſup ezechi.omel.xij. Aliq̄n ꝑpter malos auditores/ bonis
tollit̄ ſermo doctoribus.Aliq̄n vero ꝑpter bonos auditores
dat̄ ſermo doctoribus /etiam malis.Beniuole valde ſe ha
buit Dauid erga letalem inimicū ſaulem prius vnctū in re
gem:et iam a deo abiectū/nō obſtante ꝙ in regem iam vn=
ctus eſſet dauid.Quia eñ ſaul vnctus dn̄i fuit:manſuetiſſi
me ſe ad eum habuit dauid:vt patet.j.Regum.cap̄.multis
Quanto plus ad ſacerdotes eccleſie ſeptempliciter deo cō
ſecratos:nos beniuole habere debemus? Item aliquando
ꝑpter peccata populi deus permittit regnare hipocritam

Job.xxxiiij.quia erit ſicut popul⁹/ſic ſacerdos. Et ſicut ſer
uus ſic ⁊ dn̄s eius.Eſa.xxiiij.Ergo ad hoc malum euitan=
dum optandū ſubditis eſt/ne dum paſtor per abrupta gra=
dit̄:grex in precipitium labatur.vt Greg.dicit. ¶Secundo D
ſubditi ſtudere debent vt bona de prelatis dicāt/⁊ eos ho=
norēt vel de eoꝝ malis taceant/niſi vbi locum habet frater
na correctio/⁊ modo licito ſperatur emenda.Ratio:quia il
lud ad quēlibet fieri debet:ergo plus circa prelatum.Naȝ
de omni verbo ocioſo reddituri ſum⁹ rationem vt veritas
ait.quanto plus de malo ⁊ prelato detrahendo/alias nihil E
ſequitur niſi infectio populi/⁊ peccatum proprium. ¶Ter
tio tenentur ſubditi eis ad reuerentiā geſtuū ꝑpter excel=
lentiam ſtatus eorum ⁊ dignitatis. ⁊ tales ſm magis ⁊ mi
nus.Unde apoſtolus.j.Thi.v.Qui bene preſunt preſbyteri
duplici honore digni habeant̄/ maxime qui laborant in ver
bo ⁊ doctrina .Quarto donis ⁊ obuentionibus honorandi
ſunt prelati eccleſiaſtici.puta decimis/⁊ oblationibus cōi/
bus ac alijs eorum iuribus:quia talia ſunt eorum ſtipen=
dia ad ſuſtentationem vite eorum ordinata . Et illud pro=
bat apoſtolus.j.Corinth.ix. poſt prefata verba immedia=
te ſubdens.Scriptum eſt non infrenabis os bouis trituran
tis.Dignus eſt eñ operarius mercede ſua. Unde ⁊ math.
x.idem dicitur.Dignus eſt operarius cibo ſuo:hoc eñ di=
xit:quando miſit diſcipulos ad preexiſtendū populo verbo/
⁊ ſermonibus.Ratio eſt:quia in infinitum ſunt meliora ſpi
ritualia temporalibus.j. Corinthio .ix . Si nos vobis ſpi=
ritualia ſeminamus:nō magnū eſt ſi nos carnalia veſtra
metamus.Quinto debent honorari in mandatis que pre=
cipiunt:vt in vitandis excommunicatis/ſeruandis feſtiui= F
tatibus ⁊ huiuſmodi.¶Quo ad tertium principale notan
dum ꝙ tot modis ⁊ plurimis poteſt dehonorari prelatus
eccleſiaſticus quot modis honorari. Primo inuidētes pre
latis quo ad perſonam.Secundo qui eis detrahūt leuiter/
et multipliciter infamando : vel maledicunt contra illud
apoſtoli Actuum . xxiij . principem populi tui non maledi=
ces . Tertio qui eos geſtib⁹ dehoneſtant ſine rationabili
cauſa : vt cum eis ludentes illicite luxuriantes . et ſicut Gene.ix.
Cham verenda morum paternorum ⁊ defectuoſorum dete
gentes.Contra illud Exodi.vigeſimoſecūdo. Dijs non de
trahes / ⁊ principem populi tui non maledices . Quar=
to qui eis debita in decimis : oblationibus ⁊ alijs ſubtra=
hunt : et iuribus eorum .contra illud Malach.tertio . Di=
cit dominus.Inferte omnem decimam in horreum meum:
vt ſit cibus in domo mea.Et eccleſiaſt . xiiij . Fili ſi habes
benefac tecum:et deo dignas oblationes offer.Quinto qui

ꝑcepta ꝑlatorum contēnunt in his in quibus obedire tenen-
tur: vt in excōmunicationibꝰ ſeruandis ꝑcipue ſancte matris
eccłie. Et q̄ diebus dn̄icis cōtēnunt audire miſſas: ⁊ alijs fe-
ſtiuitatibus: ⁊ intereſſe diuinis ſm̄ eccłie ordinationem: et ꝑ
cepta ⁊ ieiunia ab eis rite iuſſa trāſgrediuntur.

¶ Capitulum ſeptimum De prelato ſeculari honorando.

O E tertio patre videlꝫ prelato ſeculari honoran
do tria ponuntur. Primo ꝙ neceſſe ⁊ rationabi
liter ſunt honorandi. Secundo in quibus ſint
honorandi. Tertio quot modis contra eorum
honorem fiat/ ⁊ contra hoc ꝑceptum. ¶ Quan-
A tū ad primum notandū ꝙ patres ſecularium ꝑ
ſonarum ſunt omnes/ videlicet qui gubernare habent aliquē
vel aliquos de ſecularibꝰ in foro eorundem. Sicut igitur pa
terfamilias eſt pater vxoris/ filiorꝫ/ famulorꝫ ⁊ domū inhabitā
tium: ſic ꝑnceps vel ſignifer ſeu capitaneus pater eſt ſubdito
rum ſibi. ſic magr̄ ſuorꝫ ſcolarium: ⁊ rex ſuorꝫ in regno: ⁊ cōſili
um cum magiſtro ciuium oīm ciuium. Subditos aūt obedire
ꝙ neceſſe ſit ſuis prelatis/ ⁊ patribus prefatis Primo docet:
immo impat ſcriptura. Secūdo ſanctorꝫ exempla. Tertio phi
loſophorꝫ documenta. Quarto etiā irrōnalium facta. Et quin
B to non ſentientiū regimenta. ¶ Nam quo ad ꝑmum xp̄s ait.
Reddite que ſunt ceſaris ceſari. mat. xxij. Hinc petrus prime
pe. ij. dicit. Subiecti eſtote omni humane creature ꝓpter deū
ſiue regi quaſi precellenti/ ſiue ducibus quaſi ab eo miſſis ad
vindictam malorꝫ: laudem vero bonorꝫ. Paulus etiam dicit.
Ro. xiij. Qui poteſtati reſiſtit: dei ordinationi reſiſtit. Docent
ſecundo illud ſanctorꝫ exempla. Nam chriſtus tributū ꝓ ſe/
⁊ petro ex piſcis miniſterio tribuit. Math. xvij. Nec pilatum
ꝑlatum/ ſeu iudicem chriſtus negauit: cui ait. Non haberes
poteſtatē in me vllā niſi tibi datū fuiſſet deſup. Joh. xix. Pau
lus ad ceſarē appellauit/ ⁊ iudices inuocauit in fide. vt patꝫ
act. xxv. Mauriciꝰ cum ſuis ſocijs diocletiano/ ⁊ maximiano
imperatoribꝰ idolatris militare nō rēnuit: vbi deo vero con-
trariū nō imperauit. Ex q̄bus ptꝫ ꝙ tā malis ꝙ bonis ꝑlatis
obediendū eſt. vt pꝫ ꝑ ꝑcedentia. ⁊ per dauid q̄ veneratus eſt
ſaul nōdū depoſitum publice ꝑ deum vel populum. Vn̄ prime
petri. ij. Serui ſubditi eſtote in timore dn̄is: ⁊ non tantuꝫ bo
nis ⁊ modeſtis/ ſed etiam diſcolis. Patet tertio ꝑ philoſophi
ca documenta. Nam ariſtoteles economicorꝫ librum ꝓ regi-
mine ciuitatum ⁊ regnorꝫ elegantiſſime conſcripſit. Sic plu-
C ra exempla ponit Valerius/ ⁊ ceteri. ¶ Docet idem quarto

tam beſtialium hoīm: ꝙ irrōnalium vita. Videmꝰ em̄ predo
nes vni obedire: ſic ⁊ latrones. qꝛ ſine obedientia nulla pax
perſeuerat. ſic gallus gallinas regit. grus grues. rex apum
apes: ⁊ caput membra in corpore. ⁊ talia exacte ſuis prela
tis obediunt. Quinto idem ptꝫ etiam in non ſentientibus.
In toto etiam vniuerſo deus ordinauit ignobiliora debere
obedire nobilioribꝰ: ſic angelus preeſt homī: anima corpori
celeſtia terrenis. ⁊ humidis luna. ⁊ omni terre cum ſuis ve-
getabilibꝰ preeſt ſol. ¶ Quo ad ſecūdū principale notandū: D
ꝙ ſubditi ſeculares debent in quinqꝫ honorare ſuos prela-
tos. Primo bona eis optando/ ⁊ deum ꝓ eis orando. Unde
j. thimo. j. Obſecro fieri orationes primo ꝓ regibus/ ⁊ his q̄
in ſublimitate ſunt. Et baruch ꝑmo. Orate ꝓ vita nabucho-
donoſor. Rō eſt. qꝛ propter peccata populi aliquando hipo
crita datur populis. Et ſm̄ Grego. qꝛ prelati aliquando nō
corrigunt populuꝫ: idcirco ip̄i prelati infatuantur/ ⁊ peccāt
⁊ populus punitur. ij. Regū vltimo. vbi dicitur de dauid qui
peccauit: ⁊ tamen populus punitus fuit. Orare ergo opor-
tet pro prelatis. Secūdo honorandi ſunt verbis vt bona de
eis ſubditi referant. Ratio qꝛ quando illud non fit: populꝰ
eius recalcitrat etiam in licitis. Et ſic turbatur reſpublica:
et ſepe ea que apparent malefacere/ vel omittere prelati:
ip̄i talia emendare non valent/ vel populus iudicans errat
temerarie iudicādo. Ideo paulus ait actu. xxiij. Scriptum
eſt ꝑncipem populi tui non maledices. Tertio debent geſti
bus honorari/ ſeſſionibꝰ/ ⁊ alijs licitis. prime pe. ſcđo. Deuꝫ
timete: regē honorificate. quicq̄d em̄ ei fit: deo fit a quo om
nis poteſtas. Quarto ſunt prelatis tributa danda/ exactio-
nes licite pro republica/ theolonea ⁊ ſteure. qꝛ ſine talibus
cōmunibꝰ ſubſidijs prudentes conſiliarij/ officiales ciuita-
tis/ ⁊ ſtipendiarij aut milites ſua officia ſimul/ ⁊ laborādo
ꝓ victu facere non poſſunt. Ideo ꝑme corinth. ix. Quis mi-
litat ſtipendijs ſuis vnq̄: Et roma. xiij. Reddite omnibꝰ de-
bita. cui tributum/ tributum. cui vectigal/ vectigal. Quinto
obediendū eſt prelatis in his in quibꝰ ſunt aliqui eorꝫ ſub-
iecti eis: vt milites capitaneo in rebꝰ bellicis. familia patri
familias in domeſticis. ciues cōſiliarijs in ciuilibus. ¶ Jo E
tho. ij. ſecunde. q. ciiij. querit. An ſubiecti teneantur ꝑlatis
in omnibꝰ obedire: Rn̄dit ꝙ non: ſed in his vbi ſunt prelati
et ſubditi eis aſtricti. Unde ꝑmo ſubditi nō tenentur obe-
dire ei qui vſurpaſſet dominium ſibi/ niſi ꝓpter ſcandaluꝫ/
vel malum maius vitandum. obediendo tamen in licitis
q̄s nō peccaret. Nec ſecūdo ſubditi tenentur obedire prela-
tis/ vbi imperant vnum/ ⁊ alter maior prelatus ſub quo eſt
primus iubet aliud. Eſt em̄ regula a beato auguſtino man

dans ꝙ duobus prelatis contraria ꝑcipientibus:obtempe
randum eſt maiori/intellige in licitis.Tertio nullus debet
obedire vbi prelatus iuberet aliquid qđ peccatum eſſet.q꞉
cum deus hoc prohibeat ꝑ precedentem regulam q̄ eſt om
nium domin⁹:deo eſt obediendum.Tamen ſm Raymundũ
⁊ alios plurimos q̄ ſunt ſubditi.non dico amici vel non ſub
diti:tales ſubditi quando dubitant aliquod eſſe illicitum/
vel licitum debẽt prelato obedire:niſi eſſet tale quid in quo
nulla eſſet excuſabilis ignorantia.puta contra articuluꝫ fi
dei/precepta/vel prohibitiones/vel generale ſtatutum ec=
cleſie.Ratio eſt.q꞉ dubia ſunt in meliorem partem interꝑ=
F tanda.¶Quarto ſubditus non tenetur obedire dño/vel ꝑ=
lato ſi precipiat ei in quo nõ ſubditur ei.puta ſi intromitte
ret ſe de actibus anime interioribus Uñ Seneca lib.iij.de
beneficijs.Errat ſi quis eſtimat ſeruitutem in totum homi
nem deſcendere pars eius melior/id eſt anima excepta eſt
corpora obnoxia ſunt/⁊ aſcripta dñis.mens q̄dem eſt ſui iu
ris.Ideo dicit conſequenter tho.In his que pertinẽt ad in
teriorem motum volũtatis:homo non tenetur homini obe=
dire:ſed in his que ꝑ corpus exterius ſunt agẽda:nec in ta
libus omib⁹.Quinto igitur in his etiam que ꝑ corpus exte=
rius ſunt agenda homo non tenetur homĩ obedire in om̃i=
bus talibus.q꞉ non in his que ad naturam corporis perti=
nent:ſed ſoli deo.q꞉ in iſta parte omnes homines natura
ſunt pares.puta in his que ꝑtinent ad corporis ſuſtentatio
nem/⁊ prolis gñationem.Unde nec tenẽtur ſerui dominis/
nec filij parentibus obedire de matrimonio contrahẽdo/vł
virginitate ſeruanda/aut alio aliquo huiuſmodi. Sed in
his que ꝑtinent ad diſpenſationem actuum/⁊ rerum huma
narum:tenetur ſubditus ſuo ſuperiori obedire ſm rationeꝫ
ſuperioritatis.Sicut miles duci exercitus in his que perti
G nent ad bellum.Hec de tho.¶Quantum ad tertium princi
pale patet ex premiſſis ꝙ multipliciter faciunt ſubditi con=
tra hoc preceptum de honorando prelatos.Primo eis ma=
le fauendo/vel pro eis non orando.cum tamẽ pro omnib⁹
orandum ſit ꝑ orõnem dominicam.Secũdo q̄ eis detrahũt
Unde exodi.xxij.dijs nõ detrahes.glo.iudicib⁹. Tertio qui
ſine timore/⁊ reuerentia ſunt ad eos.cõtra illud Rom.xiij.
ꝑnceps dei miniſter eſt tibi in bonum.Si aũt male feceris:
time.Non ſine cauſa portat gladium.⁊ poſt pauca. Subdi
ti eſtote non ſolũ ꝓpter iram:ſed etiam ꝓpter cõſcientiam.
Ideo em̃ tributa preſtatis.Quarto qui eis debita tributa/
ſtipendia/⁊ ſteuras ſubtrahunt.tales ꝓ tanto ſunt peiores
q̄ fures:ꝓ quanto in plures peccant quos priuant.Preſtã
tes etiam tributa talia non perdunt:ſed tãto pl⁹ merentur:

quanto rem cõmunem/id eſt diuinam plus q̄ ꝓpriam curãt.
Ubi pꝫ quorundã modica charitas: qui inuiti ſunt ad talia.
Quinto q̄ eis rebelliſant/immo potius deo.Uñ ea que cõtra
prelatos fiunt:deus ſibi fieri dicit.vt paꝫ Nume.xiiij.vbi po
pulus dicit murmuraſſe cõtra Moyſen ⁊ Aaron.Attamẽ de⁹
ait.Uſquequo detrahet mihi om̃is populus iſte:quouſq; non
credet mihi?Exi ibidẽ.Uſque quo multitudo hec peſſima mur
murat contra me?Sic ꝑmo Regum.viij.Quãdo Samuelem
iudicem popul⁹ petiuit vt regem eis daret:dominus ait.Nõ
te abiecerunt:ſed me/ne regnem ſuper eos.

¶Preceptum quintum.

¶Capitulum primum.De homicidio/
et leſione peccata clamantia.

PReceptũ q̄ntuꝫ eſt. Non occides.de quo tria
ꝑncipaliter ſunt videnda.¶Primo de homi= A
cidio in ſe.Secundo de cauſis homicidij/ veꝫ
proximis ⁊ propinquis.que ſunt ira/inuidia/
odium/detractio/ ⁊ alie filie inuidie Item re
conciliationis omiſſio.⁊ fraterne correctiõis
que om̃ia cauſa ſunt vel eſſe poſſunt homici=
dij corporis vel anime:⁊ hic ꝓhibentur.Tertio de ſcandalo/
⁊ de deriſione:que occaſio ſunt occiſionis anime/ ⁊ corporis
De homicidio in ſe tria ponentur.Primo quomodo quis iu=
ſte occidere poſſit.⁊ quot modis iniuſte.Secũdo quomõ alie
leſiones corporales etiam hoc ꝑcepto ꝓhibentur. Tertio de
his que valent ad fugiendũ ⁊ deteſtandũ homicidiũ. ¶Quã B
tum ad ꝑmuꝫ notandũ ſm tho.ij.ſcđe.q.lxiiij.ꝙ duplex eſt oc
ciſio.quedam iuſta.alia iniuſta hic prohibita. Ad occiſionem
iuſtam homis tria requiruntur.Primo cauſa iuſta vt quis oc
cidatur ꝓ culpa ꝑ quã talem mortem ⁊ occiſionem meruerit
Uñ exo.xxij.Maleficos ne patiaris viuere.Secundo ordo:vt
ſeruetur in occiſione iuris ordo/⁊ maxime ꝙ huiuſmodi oc=
ciſio iubendo/vel exequendo fiat ab eo qui habet auctorita=
tem legitime poteſtatis.vt iudex/vel prelatus. Unde nume.
xxxv.homicidia ſub teſtibus punientur.Et deut.xxj.Filius
inobediens parentib⁹ iubetur ad ſeniores ciuitatis ⁊ ad por
tam iudicij duci.Ro.xiiij.Quid iudicas alienum ſeruum:do=
mino ſuo ſtat/aut cadit?Tertium requiſitum eſt iuſtus ani=
mus:ita ꝙ iudex mandans/⁊ miniſter exequens occidat pro
pter bonam finem/⁊ recta intentione:vt propter conſeruatio
nem iuſtitie/⁊ correctionem culpe.Unde deutero.decimoſe=
xto.Quod iuſtum eſt: iuſte exequaris.Iudex igitur vel prin
ceps/vel alius ſcđm talia tria occidens: non peccat.vt ait

Augu.j.de ci.dei:⁊ hec occiſio nō ꝓhibetur:ſed iniuſta oc-
ciſio hoīm nō aīalium irrationaliuꝫ:in que ḋs dn̄iū hꝫ:q̄
his licite pōt vti occidēdo. Jdeo alia eſt occiſio hoīs iniu-
ſta hic ꝓhibita.⁊ fit quadrupliciter. Primo qn̄ occidit̄ inno
cens/qui nullā penā meruit.Secūdo quādo occidit̄ nocēs/
⁊ qui meruit puniri/lꝫ nō meruit mortē:ſed minorem penā
Tertio qn̄ qui meruit mortē occiditur:non ſeruato legiti-
mo ordine iuris:maxime quādo occiditur ab eo qui nō ha-
bet auctoritatē legitime poteſtatis.Quarto qn̄ quis occi-
ditur ꝓ culpa ſua/⁊ ab habente auctoritatē:ſed nō fit iuſto
aīo/vel fine:ſed amore vindicte/vel propter aliuꝫ aliquē in
C debitum finē.¶Fit aūt trāſgreſſio.xv.modis cōtra hoc pre
ceptum.ꝑut colligit̄ ex Tho.ij.ij.q.lxiiij.⁊ ex Alex. de hal.
in ſuo.iij.q.xx.Primo qn̄ iudex/vel alter occidit̄ innocēteꝫ
volūtarie.puta eū ꝗ nullaꝫ penā apud iudicē meruit.Exo.
xxij. Innocentem ⁊ iuſtū ne occidas.Scḋo quando iudex/
vel alius voluntarie/⁊ ſciēter occidit qui meruit penā cor
poralem:ſed nō mortem.puta aliā penā carceris/ſcꝫ verbe
rationis vel ſimilē.Tertio quādo iudex vel alter occidit vo
luntarie vel innocentē vel nocētem non ſeruato ordine iu-
ris pretacto/maxime ſi occidens nō habet auctoritatē legi
time poteſtatis.vt quia non iudex/vel quia in bello nō iu-
ſto occidit hoſtē.Unde Actuū.xxv. Nō eſt cōſuetudo roma-
nis:ꝙ aliquis dānetur prius q̄ꝫ is qui accuſatur preſentes
habeat accuſatores/⁊ locū defendēdi accipiat. Nullus eñ
vt dicit Aug. de ciui.dei.habꝫ auctoritatē remouēdi vitaꝫ
alteri qui auctoritatē a deo nō accepit.qui dicit Deutero.
xxxij.Ego occidā ⁊ ego viuere faciā:percutiā ⁊ ego ſanabo
⁊c.Quarto qui occidit hoīem mala intētione/etiā al's reū/
⁊ accuſatū ſufficiēter.puta liuore vindicte/aut appetitu pe
ne.Quinto qui occidit compulſus neceſſitate/euitabili ta-
mē.puta quia inuadentē ſe/⁊ occidere volentē euadere poſ
ſet fugiendo/vel adiutoriū aliorū inuocando/⁊ nō vult pro
pter verecundiā:aut alio aliquo modo poſſet ſe ſaluare: ſꝫ
nō vult ⁊ occidit eū:talis homicida eſt cōtra hoc preceptū
vt cōmuniter tenēt doctores.¶Sexto qui dādo operā rei
D illicite/⁊ quā euitare deberet:occidit hoīem caſu/⁊ preter
intentionē.vt qui violēter ꝑcutit vterū pregnātis:nō intē-
dens occidere infantē/nec matrem:ſi inde ſequatur mors
mulieris/vel fetus:reus eſt homicidij maxie ſi fetus fuit
animatus.Exoḋ.xxj.q2 dat operam rei illicite.Uel ſi quis
proijcit lapidē/vel iaculum verſus locum vbi tranſitus ho
minū eſſe conſueuit:idē eſt iudiciū/⁊ ſic de ſimilibus.Septi
mo qui dādo operā rei licite/non tamen adhibendo diligē
tiam debitam:occidit preter intentionē hominē.vt ſi quis

in loco publico vbi conſueuerūt hoīes tranſire ſecat arbo-
rem:dat operam rei licite.Sed ſi nō adhibet diligentiā de-
bitam videlicet circūſpiciendo/aut alte clamando vt ſibi
caueant homines/⁊ occidatur aliquis:reus eſt homicidij.
De quo caſu Deute.xix.habes.⁊ ſic de alijs.Octauo ꝗ vult
⁊ intēdit aliū iniuſte occidere corā deo:homicida eſt. etiā
ſi nunꝗ̄ exequatur opere.Unde ſuper illud Deute.v. Non
occides.dicit glo.re vel volūtate.Nono qui iubet aliqueꝫ
iniuſte occidi.vt Pilatus manꝰ lauans:chriſtū precepit da
ri militibus ⁊ crucifigi.¶Decimo qui ſuadet/⁊ conſilium E
dat ad iniquā hoīs occiſionē/aut pro tali iniqua hoīs occi
ſione inſtat fienda ⁊ rogat.Et ſic ſm̄ Marcū iudei chriſtuꝫ
crucifixerūt hora tertia linguis.Unde ſm̄ Aug.periculoſe
decipiūtur/qui eſtimant non homicidas illos:quorū conſi
lio fraude vel exhortatiōe homines occidūtur. Undecimo
qui odit proximū qui vult/deſiderat/vel optat ſibi mortem
tam corporis q̄ꝫ anime.⁊ hoc ſolum ex appetitu vīdicte hu
iuſmodi/⁊ malū alterius.Unde prima Johan.iij.Qui odit
fratrē ſuum homicida eſt.ſcilicet mente ⁊ volūtate: quam
deus principaliter reſpicit.Duodecimo.qui negligit ꝓ poſ
ſe a morte liberare hominem quem noſcit poſitum in extre
ma neceſſitate/⁊ periculo vite.vt cum noſcit aliquē homi-
nem in tali articulo cōſtitutū:ꝙ circa eum apparent ſigna
probabilia extreme neceſſitatis future:niſi ei ſubueniatur
ſi tunc homo negligit illi pro poſſe ſubuenire de ſuo dando
aut aliunde procurādo:homicida reputat̄.⁊ agit cōtra pre
ſens preceptum.Unde Ambro.Paſce fame morientem:ſi nō
pauiſti occidiſti.Et Augu.lib.cōtra fau.Si incurras in eū
famelicum:qui mori poſſet niſi porrigēdo cibuꝫ ſubuenias
iam tu homicida teneberis. ¶Tertiodecio.mulier que eſt
cauſa aborſus:ſeu ex nimia ingluuie/ aut ex nimia ſtricti F
tudine veſtimentorum ad laſciuiaꝫ ordinata aut ex nimia
agitatiōe forte in choreis corporis/aut alijs ſimilibus va
nis/aut quocunqꝫ alio indebito modo.Et ſi fetus iā ſit ani
matus:tunc peccatū eſt grauius.quia eſt verum homici-
dium. Circa hunc modum tā viri q̄ꝫ mulieres interdū rei
ſunt:qui luxuriant̄ cum impregnatis.Unde dicit dn̄s Alb.
lib.ſuo.ix.trac.primo.cap̄.ij.de animalibus. Sepe accidit
inquit ꝙ quedam mulieres ſimul abortiunt/ ⁊ cōcipiūt:ita
ꝙ in vno concubitu vnus exit per aborſuꝫ/⁊ alter intrat per
conceptū.⁊ hoc frequēter accidit in his que multum dele-
ctantur in coitu.Sepe etiam contingit ꝙ quando vir coit
cū muliere pregnante poſt octauuꝫ menſem completū: mu
lier aborſum facit.⁊ ideo periculoſum eſt tales moueri ſal
tando/aut coriſando poſt conceptum quantūcunqꝫ ſemen

bene receptum ſit. Nulla autē alioꝝ animaliū femina om-
nino ab hoīe recipit aut ſuſtinet coituꝫ poſt impregnationē
mulier vero tunc plus appetit. Equa tamē aliquādo ſimi-
le patitur. Hec ibi. Idem lib. x. trac. ij. cap̄. ij. dicit ꝙ cauen-
dum eſt etiam tā viro ꝗ̄ impregnate mulieri a multis alijs
Caſus inquit aborſus concepti fetus ſunt multi valde. Ali
quando fit aborſus ex percuſſione/aut ex caſu ab alto/ aut
per exercitiū corporale laborioſum/aut ex vehemēti ſaltu
Adhuc ⁊ paſſiones anime aliquādo faciunt aborſum: ſicut
ira vehemēs/aut triſtitia/aut timor. Similiter faciunt ali-
quando frigus ſuperfluum aeris: ⁊ etiaꝫ ſuperflua calida.
Unde longa balnea medici etiā eis prohibent. Fit etiā ali
quādo aborſus ex repletione vehementi/aut ſatietate plu
rima nauſeata. Idem lib. ix. tracta. ij. cap̄. viij. dicit. Femi-
na obſtetricandi indiget magno exercitio/eo ꝙ de facili in
partu periclitantur ⁊ mater/⁊ partus: niſi vtriqꝫ caueatur
valde. Hec de Alber. que tñ nō ſunt oīa predicāda vulgo:
niſi quedā ⁊ cū cautela maxima: ne diſcāt male facere que
neſcierūt. Quartodecimo peccat cōtra hoc preceptum/qui
dat mulieri venenū ſterilitatis: aut mulier que hmōi reci-
pit propter hoc: vt iam nō concipiatur puer/aut quocunqꝫ
alio modo illicito impediūt volūtarie: ne cōmixtione viri/⁊
mulieris fetus cōcipiatur. ¶ Quītodecimo peccat homici-
dio: qui ſibi manus inijcit: ſe volūtarie occidēdo: niſi ex ſpe
ciali dei reuelatione certa hoc fieret: vt de Sampſone di-
cit Augu. primo de ciuitate dei. In quolibet alio caſu pec-
cat mortaliter ſe occidēs: ⁊ tāto grauius ꝗ̄to agit cōtra na
turaleꝫ inclinationē qua quilibet tenetur ſe diligere ex ra
tione ⁊ diligit naturaliter. ⁊ ſic peccat contra naturalē in-
clinationē/id eſt cōtra charitatem ſui/⁊ cōtra iuſticiā com
munem: cuius membrum eſt: ⁊ ſibi adimit homo tēpus pe-
nitendi. Hic etiam reus eſt ſui qui ſic viuit/vel agit: ꝓpter
quod vitā ſuam notabiliter abbreuiat/⁊ notabiliter accele
rat mortē. Unde Hiero. dicit. Non refert vtrū paruo tempo
re/aut magno te interimas. Et hoc ſm̄ Boñ. in. iiij. diſt. xv.
contingit dupliciter. Primo cum quis ſibi diminuit vitam/
⁊ accelerat mortem: ⁊ facit hoc ſcienter voluntarie/⁊ ex in-
tentione: ⁊ de illo loquitur Hierony. ⁊ eſt graue peccatum.
Sit exempli gratia inter plura vnū exemplum. Aliquis ſic
ſe ſanctum putat/vel iuſtum: vt ſecurus de gloria/iam im-
patiens pro patria ſe affligit ꝑ indiſcreta ieiunia/vigilias/
et cetera exercitia corporalia: ⁊ propter hoc ſibi abbreuiat
vitam vt cito ſit cum xp̄o. Tales male agunt: ⁊ perdunt nō
nunꝗ̄ vitam preſentem/⁊ futurā. Sicut ſimile legitur ī col
latione patrū collatione ſc̄da Moyſi. de patre qui ſe in pu-

teum precipitauit. Secūdo contingit hoc cum quis ſibi ab-
breuiat vitā ⁊ accelerat mortē: dādo operā rei inutili ſuper
uacue/⁊ illicite: vt ſolet fieri ꝑ nimiā crapulā/⁊ ſuperfluaꝫ
potationē: illud eſt contra preſens preceptū. Quo ad ſecun
dum principale notat Tho. ſecūda ſecūde. q. cxxij. ꝙ licꝫ in
hoc mandato exprimatur ſolū homicidiū cū dicitur. Nō oc
cides: tamē in illo homicidio tanꝗ̄ in principaliori/⁊ maxi
mo corporis nocumento. intelligūtur oīa alia corporis no-
cumenta mutilatio/vulneratio/incarceratio/verbera gra-
uiter leſiua/⁊ ſimilia: immo ꝓhibetur etiam affectus talia
inferendi/vel optatio/vel conſiliū: iuſſio ⁊ conſenſus: ſicut
dictum fuit de homicidio. Unde in talibus cōtra hoc prece
ptum faciunt multi. Primo iudex/vel alius qui innocenteꝫ
verberat: vulnerat/⁊ ſimilia facit: qui talia in eo nō meruit
quod ſibi imponit. Sc̄do iudex vel alius qui nocentē lede-
ret vulnere/carcere/⁊ ſimilibus: ſed plus ꝗ̄ meruit. Tertio
qui talia faceret nocenti non ſm̄ ordineꝫ iuris maxime qñ
ledens non habet puniendi legitimam poteſtatem. Quar-
to iudex vel priuata perſona mutilans: vel ledēs nocenteꝫ
etiā ſm̄ ordinem iuris: qui non facit talia iuſto animo: ſed
vindicatiuo. Quinto qui dat operam rei illicite: ⁊ per hoc
ledit aliquem in corpore: vt in exemplis prius de homici-
dio patuit. Sexto qui dat operam rei licite: non tamen ad-
hibet diligentiā debitam: ⁊ ſic ledit vt prius. Septimo qui
iubet/ſuadet vel auxilium dat: vel huiuſmodi: vt iniuſta le
ſio iuſto proximo inferatur: vel etiam qui malitioſe retra-
hit eum: qui hoīem defendere voluit: aut cōſeruare ab hu
iuſmodi iniuſta leſione. Octauo qui ex odio optat aut deſi-
derat proximo huiuſmodi mutilationē vel leſionē. aut gau
det/ideo ſolum: quia nocumentū proximo eſt illatū. ¶ No-
no qui mutilaret ſe membro aliquo dempto caſu quo mē-
brum eſſet nociuum corpori ſeu periculoſum ratione pu-
tredinis: niſi hoc aliquando ex ſpeciali inſtinctu fieret ſpiri
tuſſancti. ſicut de Marco pollicē ſibi amputāti legitur: vel
Origene qui ſe caſtrauit/vt fidem inter mulieres ſine ſuſpi
tione predicare valeret. quod licitū fuit ſi a deo habuit al's
nulli licet ſe mutilare. Ratio prima: quia nullꝰ niſi deus/et
reſpublica poteſtatem habet aliquaꝫ priuare vita/aut mē
bro viuo. Qui dicit. Ego occidā ⁊ ego viuere faciā. Secūda
ratio. quia etiā amputato membro quocūqꝫ ad peccatum
inclināte/vel cooperante: viciū in volūtate in nullo eſt era-
dicatum. Nulli ergo (vt dicit Chriſoſto. ſup Math.) licet ſe
caſtrare corporaliter mēbrum abſcindendo: ſed mēs caſtrā
da eſt. ⁊ corpus ſimiliter per fugam mulierum/per ieiuniū
per cuſtodiā viſus/⁊ alioꝝ ſenſuū. ⁊ maxime ꝑ vigilationē

anime ad expurgandas cogitationes malas. Ibi enī eſt radix peccati / ⁊ eſſentia puta in volūtate ſm Chriſoſtomū. vbi prius ſuper verbo. Sunt eunuchi qui ſe caſtrauerūt ꝓpter regnum celorum. Nō enī intꝫ membrorū abſciſionē dicit: ſꝫ cogitationum. Abſcindere enī membrū: demoniace tēptationis eſt.

R ¶ Notandū tamē ꝙ princeps qui preeſt ciuitati aut regno: que eſt perfecta cōmunitas: habet in ſuos ſubditos perfectā poteſtatē cohercēdi. Et ideo poteſt eis per ſe vel per alium / qui eius poteſtate fungitur infligere penas etiā irreparabiles maiores vel minores ſm merita delictorum. ſeruādo prefata tria in primo membro poſita. Pater vero qui ſolum preeſt familie domeſtice: que eſt imperfecta communitas habet imperfectā poteſtatē cohercendi / ſed ſm ſolū leuiores penas / que nō inferunt irrecuperabile nocumentū. quēadmoduꝫ eſt verberatio mediocris / quā iubet ſpiritusſanctꝰ per Salomonē prouerb. xiij. dicēs. Qui parcit virge / odit filiū. ⁊ . xxiij. Noli ſubtrahere diſciplinaꝫ a puero. Si enī percuſſeris eū virga: nō morietur. tu virga percutis eū: ⁊ animā eius de inferno liberabis. Nam pater familias tria tenetur ſibi ſubditis. Primo nutrimentū corporis. Secūdo doctrinam / que correctionibus / vel verbere interdū creſcit: ſed ſine tertio parum valet. ideo etiā debet dare exemplum bonū. quod ſi non habet timeat illud Apoſtoli. j. Thimo. v. Si quis ſuorū / ⁊ maxime domeſticorū curam nō habet: fidē negauit / ⁊ īfideli eſt deterior.

L ¶ Quo ad tertiū principale: ad ceſſandum ab occiſione ⁊ leſionibus alijs nō inferēdis multa valent. Primo docet talia abhominari natura. Nā omne animal diligit ſibi ſimile. Eccli. xiij. Et ratio naturalis dictat proximo non inferenduꝫ / qđ ſibi odit fieri. Secūdo cohibere deberet magna pena: quam ex ſcriptura legimus infligi inuaſoribꝰ tā in preſenti ꝙ̄ in futuro. Unde Math. xxvj. Omnes qui acceperint gladium gladio peribūt. Et Gene. ix. Quicunqꝫ effuderit humanum ſanguinem: fundetur ſanguis illius: quod poteſt intelligi tam de futura ꝙ̄ de preſenti pena. Tertio horror huiꝰ peccati videlicet effuſionis ſanguinis: quia clamat ad deum

M contra aduerſarium. ¶ Sunt autē quatuor peccata clamātia ad deum: quorum quartū eſt homicidium. ⁊ in alijs tribus / quia ſunt quoddam homicidium / ideo etiam clamare dicuntur ad deum. Primum eſt homicidiū. Gene. iiij. de primo homine homicida dicitur. Uox ſanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra / ſcilicet ad te vindicādū. Ideo ſubditur. Maledictus eris ſuper terrā: que aperuit os ſuuꝫ ⁊ ſuſcepit ſanguinē fratris tui de manu tua. Gene. iiij. Secundū eſt oppreſſio innocentū. de quo Exo. iij. Clamor filiorum iſrael ad me venit: vidiqꝫ afflictionē eorū qua ab egyptijs opprimūtur. Tertium eſt peccatuꝫ ſodomiticū. de quo Gene. xviij. Clamor ſodomorum / ⁊ gomorreorū multiplicatus eſt. Quartum eſt detentio mercedis mercēnariorū. de quo Jacobi. v. Ecce merces operariorū qui meſſuerunt regiones veſtras / qui fraudati ſunt a vobis: clamat ⁊ clamor eorū in aures dn̄i ſabaoth introiuit. In peccato enī contra naturā effundit illḋ qđ potuit eſſe materia humani corporis. In oppreſſione vero innocentū / et detentiōe mercedis mercenariorū / vita pauperibꝰ aufertur. Un̄ eccleſiaſtes. xxxiiij. Panis egentiū vita pauperis eſt: qui defraudat illū homo ſanguis eſt. Et ibidem. qui aufert in ſudore panem: quaſi q̄ occidit proximū ſuum. et ibidē. Qui effundit ſanguinē ⁊ qui fraudē facit mercēnario: fratres ſunt.

¶ Quarto deberet ꝓhibere ratio naturalis. Unde ſeneca. ferina rabies eſt iſta: ſanguine et vulnere letari. et hec eſt / abiecto homine in ſilueſtre animal tranſire. N

Quinto cohibere deberet cuſtodia angeli proximi: quem inuadens grauiter offendit. Math. xviij. Uidete ne contemnatis vnū ex his puſillis. Angeli enī eorū in celis ſemꝑ vidēt faciē patris mei q̄ in celis eſt. Grauiter enim offenderet regē francie: qui ſub eius latere tutum inuaderet. Sexto ꝙ fratres ſumus plꝰ omnibꝰ animalibus: quia omnes vnū patrem habemus / et in celis vnum xp̄m ſcꝫ qui quēlibet tam precioſe redemit. Unde dicere deberet illud Gen̄. xxxvij. Quid proderit nobis ſi occiderimꝰ fratrem noſtrum / et celauerimus ſanguineꝫ eius. Septimo imago dei in proximo quā vilipendit quis / et inhabitatio ſpiritusſancti / cuius tēplū eſt homo. Unde Gene. ix. poſtqꝫ deus dixit. quicunqꝫ effuderit humanum ſanguinem fundetur ſanguis illius. ſubditur cauſa. Ad imaginē quippe dei factus eſt homo: ideo et habitaculum dei eſt homo. j. cor. iij. Neſcitis qꝛ templū dei eſtis vos / ⁊ ſpiritus dei habitat in vobis. Si quis autē templū dei violauerit: diſperdet illū deus. Nec valet ſi quis dicere: hoc concludere de leſione iuſtorū. qꝛ quo ad quedā grauius eſt ledere occidēdo peccatorē: ꝙ̄ iuſtum. Quia pſal. dicit mors peccatorū peſſima. pſ. xxxiij. eo ꝙ ſtatim forte damnatur Sed precioſa in cōſpectu domini mors ſanctorum eius.

¶ Cap. ij. De cauſis homicidij. ſcilꝫ ira / et inuidia.

HUnc de cauſis homicidij videndum eſt: que ſunt ira / et inuidia prout chriſtus notat Mat. v. dicens. Audiſtis quia dictum eſt antiquis. A Non occides: qui autem occiderit reus erit iudicio. Ego aūt dico vobꝭ / q̄ iraſcī fratri ſuo: reus erit iudicio. Ecce ꝓhibitio ire. Et ſtatim

rancorem inuidie prohibens ſubiungit. Si ergo offers mu=
nus tuum ad altare / et ibi recordatꝰ fueris qꝛ frater tuus
habet aliquid aduerſum te: relinque ibi munus tuum ante
altare et vade prius recōciliari fratri tuo : et tunc veniens
B offeres munꝰ tuū. ¶ De ira igit̄ prīo vidēdū ꝙ malū viciū
ſit. Secundo qn̄ viciū ſit / et qn̄ non. Tertio de remedijs con
tra iram. Quantum ad primū notandum ꝙ ira ideo eſt ma
gnum vicium: quia capitale Ex quo ſm Greg. li. xxxj. mora
lium ſex naſcūtur filie / videlicz indignatio / tumor / clamor /
contentio / blaſphemia / et rixa: que poſtea declarabuntur.
Unde deus ira multū offenditur. Primo quia per talia pec
cata hoſpitium dei turbatur. ephe. iiij. Nolite cōtriſtari ſan
ctum dei ſpiritum. Grego. Dum ira animū pulſat ſpiritui=
ſancto habitationem ſuam turbat. immo qnꝙ patrē / et fi=
lium et ſpiritumſanctū de habitatione cordis eijcit / et dia=
ps. lxxv. bolum introducit. quia ſicut ſm pſal'. In pace factus eſt lo
cus eius / ſcz dei : ita in ira locus diaboli. ¶ Secūdo qꝛ ima=
C ginem dei in templo cordis diſſipat Unde iob. v. Uirū ſtul=
tum interficit iracundia. Sup quo grego. Māſuetudo in no
bis imaginē dei ſeruat / q̄ ſemp tranquillꝰ eſt: ſꝫ ira diſſipat /
que multis virtutibꝰ priuat. Tertio qꝛ tēplū dei incendit.
Unde pſal'. Incenderunt igni ſanctuariū tuū in terra. ⁊ .j.
ps. lxxiij. cor. iij. Neſcitis qꝛ templū dei eſtis ⁊ ſpiritusſanctus habi=
tat in vobis? Si qs autē templū dei violauerit : diſperdet
illum deus. Scdo malū ire oñditur. qꝛ homini valde nocet
in anima / corpore et rebꝰ. In anima quidē propter vicia ꝓ=
tacta. Animā eñ q̄ ad imaginē dei ē formata : multis malis
aſſimilat. Primo qꝛ iratꝰ eſt velut hō ligneā habēs domū.
cui qnꝙ accidit ꝙ veſpe diues eſt et mane nihil habet. qꝛ
ignis totū vaſtauit. ſic etiā facit ira domui cordiū. quo ꝯtra
ait apl's Ephe. iiij. Sol non occidat ſup iracundiā veſtram.
Scdo aſſimilat̄ demoniaco de quo dicitur marci. ix. Magi=
ſter attuli filiū meū ad te habētē ſpiritū mutū. q̄ vbicūꝙ
apprehenderit eū: allidit eū / et ſpumat / et ſtridet dentibꝰ.
Tertio aſſimilat̄ olle nimiū habenti de igne: q̄ ebulliendo
emittit qd̄ in ea erat optimū / ⁊ poſtea crepat. Uñ ꝓuer. xv.
Os fatuorū ebullit ſtultitiam. Quarto rhano aſſimilatur: q̄
ignem ex ſe ꝓducit / ſm Joſephū ex impetu venti: ⁊ ſe / ⁊ alia
deſtruit. Quinto beſtijs et apro / cani rabido / et vrſo aſſimi
latur ira. Idcirco etiā aſſimilat̄ ſerpētibꝰ ignitis: q̄ īterfece
rūt filios iſrahel ī deſerto Nume. xxj. Nocet ēt corpi multi=
plicit̄. Prīo amarū reddit hominē. qꝛ ira ſꝫ Damaſce. ē eua
poratio fellis. ⁊ ſꝫ aug. ī epl'a ad nebridiū. ira creſcēte auget̄
fel in corpore. Scdo triſtitiā ingerit. Animꝰ gaudēs floridā
etatē facit: ſed ſpūs triſtis exſiccat oſſa. ꝓuer. xvij. Tertio

inebris valitudinē et ſanitatē adimit. qꝛ totū corpus ꝓpter
ſanguinis ebullitionē / ⁊ ſpirituū turbationē alterat̄ ſꝫ me
dicos. Quarto vita citiꝰ priuat. Uñ ſm phos. Animalia ira
cunda breuiores habēt periodos / ceteris paribꝰ. Quinto
demoni interdū corpus totū ꝓpter irā poſſidendū tradit̄. vt
accidit interdū blaſphemātibꝰ in ira. Nocet etiā rebꝰ. quia
iratis familia triſte ſeruit Amici tales fugiūt et prudentes
horrent: ex quibꝰ pauca tēporalia iratus ꝓcurat. ¶ Tertio D
malum ire oſtenditur: qꝛ diabolo multū placet. Prīo quia
valde potens efficit̄ ad deſtruendū bona virtutū mediante
ira : ſicut etiā hō mediāte igne q̄ eſt maxime actiuus mul=
ta mala facit. de quo igne pōt intelligi illud Johel'. primo.
Ad te domine clamabo: qꝛ ignis comedit ſpecioſa deſerti:
et flāma ſuccendit oīa ligna regiōis. Scdo placet diabolo :
quia rationis cecitatē inducit ira: ad quā ſequūtur multa
mala. Uñ ſicut ꝓuerb. xiiij. dicit̄ regi / ſcz celeſti acceptꝰ eſt
miniſter intelligēs: ſic regi infernali cecus. Nā iratꝰ ſe im=
pacientē facit / filios / vxorē / familiā et extraneos. et illicita
omnia ſibi licita putat iratus. qꝛ omnis ira appetit vīdictā
ſub ratione et apparentia iuſti. Ideo ꝓuerb. xvij. Expedit
magis vrſe occurrere raptis fetibꝰ / ꝙ fatuo cōfidenti ſibi
in ſtultitia ſua. Tertio diabolo placet. qꝛ bona multa ſibi ꝓ
curat per iram. Non enim vnum hominem per iram lucra
tur: ſed interdum genealogiam totā / vel patriam ꝑ rixas.
Unde prouer. xv. Uir iracundus rixas prouocat: qui aūt pa
tiens eſt mitigat ſuſcitatas. Exemplum de cane iracundo /
qui omnes alios prouocat. ¶ Quantum ad ſecundū quādo E
ira ſit peccatum natura / vel meritum : ſciendū ꝙ ſm Tho.
prima ſecunde. queſt. lvj. et ſecunda ſecunde. q. clviij. et
phm. ij. rheto. ira ſeptē gradus poteſt habere. Primus eſt
imaginatio vera vel falſa de leſione vel paruipenſione fa=
cta tibi in perſona tua / rebus / amicis et huiuſmodi. ⁊ ibi eſt
fundamentum omnis ire. Quia quelibet ira a tali incipit
imaginatione / que ſepe falſo innititur: interdū etiā vero.
Ex quo patet ꝙ verus humilis / qui omnia illata ſibi putat
iuſta eſſe / et dei miſericordis ſalutare flagellū / difficulter
iraſcitur. quia tribulationes nō recipit vt leſiones: ſꝫ ſicut
dei patris medicinales inciſiones. Secundus gradus eſt:
poſtꝙ quis iudicauit ſe leſum / vel vilipenſum ab alio / cū
naturale ſit nocumēta repellere: ſurgit quidam vehemēs /
et īpetuoſus animi motꝰ : q̄ eſt appetitꝰ vindicte vl' motꝰ in
clināſ fortit̄ ad vīdicte irrogatiōez. ⁊ hic appetitꝰ vindicte
potētie iraſcibilis: eſt ira / ꝓut eſt paſſio. vñ ſup illo Math.
v. Omnis qui iraſcitur fratri ſuo: dicit gloſa. Ira eſt ve=
hemens motus animi ad nocendum. hec ira ſi eſt tā ſubi
ta in aliquo vt preueniat omnem deliberationē rationis ⁊

omnem motum voluntatis:dicitur primus motus. ⁊ quia
nō eſt ī poteſtate noſtra:ſicut nec ceteri primi motus:idcir
co non eſt peccatum:ſed pena poteſt eſſe peccati. Hec enim
ira non eſt peccatum:ꝗdiu non dependet a volūtate poſiti
ue/ſcȝ eam volendo. aut priuatiue ei non reſiſtendo cū poſ
Ps.iiij. ſit. Unde Auguſt. ſup illo pſal. Iraſcimini ⁊ nolite peccare.
Si ſurgit motus ire qui propter penam peccati non eſt in
poteſtate noſtra:ſaltem moneat conſcientia vt ei non con=
ſentiat ratio. vt mente que regulata eſt ſm deum ſeruiamꝰ
legi dei/ſi adhuc carne ſeruiuimus legi peccati. Ad illum
autem motum qui eſt appetitus vindicte vel repulſionis
nocumenti/id eſt ire ſequūtur naturaliter tria. Primo eua=
poratio fellis. Unde Augu. in epiſtola ad nebridiū. Aſſidui
tate iraſcendi:fel creſcere etiam medici affirmant. Cremē
to aūt fellis:rurſum ⁊ facile/ac prope nullis cauſis exiſten
tibus iraſcimur. Ita qḋ ſuo motu animus fecit in corpore
ad eum rurſus commouendum valebit. Secundo ſequitur
aſcenſio/⁊ accenſio ſanguinis circa cor/ ⁊ cordis dilatatio.
Unde materialiter ariſtoteles diffinit iram dicens. Ira eſt
accenſio ſanguinis circa cor. totum etiam corpus conſe=
quenter caleſcit. Tertio ſequitur turbatio/ ⁊ inordinatio
ſpirituum/⁊ humorū. que tria complectens Damaſcenus
ſic dicit. Ira eſt feruor eius qui circa cor eſt ſanguinis / ex
vaporatione fellis:vel ꝑ returbationem fiens. Sicut eñ ad
motum localeȝ naturaliter ſequitur in corpore apto calor
ſic ad appetitum vindicte vel repulſionem nocumenti na=
F turaliter ſequuntur in corpore prefata tria. ¶ Tertiꝰ gra=
dus eſt cum ratio poſſet percipere talem deordinationem/
⁊ voluntas poſſet moderari/vel extinguere/⁊ neutrum fit:
ſed negligēter ambo ſe habēt: ⁊ tñ poſſent vigilantia ſua ta
lia reprimere:⁊tūc fit ira peccatum/veniale quidem qñ ira
ꝓuenit rationē ſic vt ꝓmittitur/⁊ vltra non ꝓgredit̄ notabi=
liter. Uigili eñ animo homo interiora tanꝗ oīm bonorum
⁊ maloꝝ ꝓncipaliſſima aſſidue cuſtodire deberet:ne hoſtis
quacunꝗ parte lederet. ſed qꝛ hoc pauci faciūt:idcirco ve
ras virtutes pauci poſſident. ſȝ multi de exterioribus ma=
gnam vim faciant. Unde. j. Thi. iiij. Corporalis exercitatio
ad modicū vtilis eſt:pietas aūt ad omnia. Quartus gradꝰ
eſt quando ratio percipit iram/⁊ appetitum vindicte:ſȝ tñ
deliberationem rationis ira ꝓuenit:⁊ tunc volūtas poteſt
in iram cōſentire:ſaltem ſurreptitie:poſitiue iram volēdo
vel in ea complacendo. aut priuatiue ei non reſiſtendo:ſed
eam in animo cōtinuat/vel inualeſcere ſinit. ⁊ ſic eſt venia
le. ſed maius ꝗ in tertio gradu. ſaltem qñ ira adhuc ita re
cens eſt:ꝙ deliberatione rationis moderari nō potuit. Qḋ

dicit̄ ꝓpter eos qui ſtatim irati verbis maledicis ſeu ma=
ledictis/vel gladio ꝓximos ledūt:qui non excuſantur: vt
ſupra de blaſphemia patuit precepto. ij. ca. iiii. D. ¶ Quin
tus gradus/⁊ duo ſequentes ſunt quos xps ꝓhibuit. Ma= B
thei. v. dicens. Omnis qui iraſcitur fratri ſuo:reus erit iu=
dicio. Qui aūt dixerit fratri ſuo racha: reus erit conſilio.
Qui aūt dixerit fatue:reus erit gehenne ignis. Unde dicit
Thom. ij. ij. vbi prius dñs Math. v. tantū ponit tres gradꝰ
ire/non ſpecies. qui gradus accipiuntur ſm proceſſum hu=
mani actus. in quo primo aliquid ī corde concipitur. ⁊ quā=
tum ad hoc dicit. Qui iraſcitur fratri ſuo. Secūdo autē cuȝ
per aliqua ſigna exteriora manifeſtatur exterius etiam an
teꝗ prorūpat in effectum. ⁊ quātum ad hoc dicit. Qui dicit
fratri ſuo racha. quod eſt interiectio iraſcentis. Tertiꝰ gra
dus eſt:quando peccatum interius cōceptū ad effectū per
ducitur. Eſt aūt effectus ire nocumentū alteriꝰ ſub ratiōe
vindicte. Minimū aūt nocumentū eſt quod fit ſolo verbo.
Et ideo quantū ad hoc dicit. Qui dicit fratri ſuo fatue. Uñ
ſm Augu. in ꝑmo gradu eſt vnum ſcȝ ira tantum. In ſecun
do duo/ſcȝ ira ⁊ vox. In tertio vero tria ſcȝ ira/ ⁊ vox/⁊ in
voce vituperationis expreſſio:⁊ ſic patet ꝙ ſcōm addit ſup
primū:⁊ tertium ſup vtrūꝗ. Unde ſi primum eſt peccatum
mortale in caſu in quo dñs loquitur/ſicut dictum eſt:multo
magis alia. Ideo ſingulis eoꝝ ponuntur correſpondentia
aliqua ꝑtinentia ad cōdēnationem. Sed in primo ponit̄ iu=
diciū:qḋ minus eſt. Quia vt Augu. dicit. In iudicio adhuc
datur locus defenſioni. In ſecundo vero ponit̄ cōſilium in
quo iudices inter ſe conferūt:quo ſupplicio dānari debeat
vel oporteat. In tertio ponit gehennam ignis/que eſt cer=
ta dānatio. Et licet aliquibus mirum videatur: ꝙ aliquis
ꝓ minimo nocumento quod fit ſolo verbo/ſit reus gehenne
ignis. Chriſo. tñ oſtendit hoc nō mirum eſſe:cū qñꝗ parua
verba plura homicidia peperint:⁊ ciuitates ⁊ regna euer
terint:nec tamen paruū eſtimes fratrē ſtultū / vel fatuum
vocare/auferens ei prudentiam ⁊ intelligentiā: quo hoīes
ab irrationalibus diſtant. Exempla vide vin. in ſpe. hyſto.
Primo quomodo narſes rome patritius: cum italiam totā
ab hoſtibus liberaſſet:⁊ imperator iuſtinus cum romanis
ingratus ſerunm narſetis in patritium creaſſet: vxor iuſti
niani narſeti conſtantinopolim exulanti: ſic deriſorie de=
mandauit. In conſtantinopolim remea/⁊ cum puellis tu=
is in gynecio feminarum/lanarum penſa diuide. Ad que
verba narſes reſpondit. Talem ſe telam orditurum:quam
dum viueret non deponeret/quod ⁊ fecit. Nam ⁊ longobar
dos de pannonia vocauit:qui totam italiam in breui obti=

nuerunt excepta roma ⁊ rauenna. Sic cuꝫ ſpado imperato ris eraclij togas ⁊ dona vel elemoſinas militibꝰ diſtribue ret: ⁊ ſaraceni impatori militãtes idem peterent ſpado eis dixit: vix ſufficit ĩperator dare togas militibus ſuis: quãto magis canibus iſtis. Qui exacerbati: conuocatis alijs ſar racenis in breui romam grauibus malis vexauerunt.

b ¶ Quando autem ira ſecũdum predictos tres gradus ſit mortale: vel quando veniale peccatũ. Nota primo ſm tho. vbi prius: ꝙ ira ſit quintupliciter pctm̃. Cuꝫ enim ira ſit ap petitꝰ vindicte: vindicta fit iniuſta quadrupliciter. Primo quãdo quis ex ira punit/ vel vult illum punire qui non me ruit. Secũdo quãdo maiorẽ penã illi infert/ aut inferre ap= petit: ꝙ̃ ille demeruit. Tertio ſi tantã quantam demeruit ſed nõ ſm ordinẽ iuſtitie: vt qꝛ vult punire aliquẽ ꝑ ſeipm̃ cuius ſuperior non eſt: aut ſm ꝑtermiſſionem alterius ad debitũ ordinẽ iuſtitie requiſiti. Quarto ſi iuſtam penã ⁊ ſm ordinem iuſticie infert: non tamẽ bona intentione: aut non ꝓpter bonum/ ⁊ debitum finem. Debet em̃ intentio punien tis eſſe bonum ipſius puniti: aut conſeruatio iuſtitie cõmu nis: aut dei honor: ita vt peccans corrigat ſe/ vel alij ꝑ eius exẽplũ: ⁊ dei honor fiat. Unde ſemꝑ peccat/ q̃ ex odio vel rã= core in malum alterius vindictam appetit: aut vt puniens dicatur ſtrẽuuus aut bonus iuſtitiarius/ aut ꝓpter lucruꝫ aut propter ſatiari vindicta/ aut propter aliũ malũ fineꝫ. Quinto ira ſit peccatũ propter modũ indebitum/ id eſt non bene modificatum: etiã ſi peccata caueantur: ſaltem que= dam: vtpote ſi quis nimis ardenter iraſcitur interiꝰ/ vel ſi nimis exterius manifeſtat ſigna ire. Ira igitur ſm Thom̃. qñ ſm quattuor modos ꝑmos/ vel aliquo eoꝝ homo infert aut vult inferre talem vindictam alteri: eſt de ſuo genere peccatũ mortale: qꝛ cõtrariatᷓ iuſtitie ⁊ charitati. ¶ Poteſt

I tamen contingere ꝙ talis illatio iniuſte vindicte/ ⁊ etiam volitio inferendi/ ⁊ etiam ira ad hoc inclinans: eſſet ſolum peccatũ veniale: vt cũ quis appetit vindicare ſe in aliquo modico/ qḋ quaſi nichil eſt reputandum: ita ꝙ illud ita mo dicũ ſit ꝙ ſi actu inferretᷓ non eſſꝫ mortale: vt ſi quis paruꝫ trahat alienũ puerũ per crines/ vel aliquid huiuſmodi fa= ciat: vel etiam manet veniale peccatum ꝓpter imꝑfectio= nem actus: vt cum motus ire ſubito oritᷓ in animo/ ⁊ ꝑuenit iudiciũ rationis: vt in antedictis declaratũ eſt. Quãdo au tẽ quis quinto modo iraſcitᷓ appetens vindictam: vt ſi quis nimis ardenter iraſcitur interius vel nimis exterius mani feſtat ſigna ire: ſic ira ſecundum ſe nõ habet ex ſuo genere rationẽ pcti mortalis. Poteſt tñ cõtingere ꝙ ſit peccatum mortale: puta ſi ex vehemẽtia ire aliquis excidat a dilectio

ne dei ⁊ ꝓximi. Hec ſententialiter Tho. Dicit quidam aliꝰ doctor. Si conſideretur inordinatio ire ex parte modi ira= ſcendi: puta ꝙuis iſta vindicta iuſte ⁊ debite appetatur: qñ tamen multũ inordinatus eſt motus ire/ ⁊ nimis vehemẽs interius ⁊ exterius: tunc credo ſi ꝓcedat ex habitu vitioſo ſcꝫ ex ſuperbia vel inuidia/ vel ex ira etiam inhabituata vo luntate: vbi habitus eſt: ⁊ principia ex quibus talis motus ꝓcedit ſunt mortalia. Credo etiam ꝙ illa inordinatio ire ſit peccatum mortale. Ratio eſt. quia refertur in eundem fi nem vitij vnde procedit: vel ſi nõ ꝓcedat ex habitu vitioſo: ſed ex hoc graue ſcandalum cõcitatur: puta qꝛ ille contra quem iraſcitur modo inordinato/ vel alij audientes vel vi= dentes ad peccata mortalia impellũtur: per hoc ꝙ motus huiuſmodi ire tam inordinatus eſt/ qui alias ad dicta pec= cata non mouerentur: peccatũ mortale credo in dicto mo= do cõmitti. Si tamen talis motus inordinatꝰ non ꝓcederet ex habitu vitioſo/ nec ſcandalum graue generaret: ſed ex naturali complexione iraſcentis proueniret/ q̃ forte multũ eſſet colericus/ ⁊ debilis vel infirmus/ ⁊ alias nimis cole= ra infectus: poſſet eſſe peccatum veniale/ niſi tunc debili= tas/ vel motus colere inordinatam accenſionem ire cau= ſanns ex culpa mortali proueniret: puta ex nimia ebrieta= te/ vel gula/ vel aliquo huiuſmodi. Uel ipſe motus inordi= natus ire intantum iraſcentem inflammaret ꝙ a charita= te dei/ vel proximi caderet.

¶ Capitulum tertium Quomodo ira ſit capi tale vitium/ ⁊ de filiabus eius.

D Ubitatur hic primo quomodo ira ſit capita le vitiũ: Rñdet Tho. ij. ij. vbi priꝰ. Ira dicitᷓ A vitiũ capitale: eo ꝙ multa vitia ex ea oriantᷓ. Tum ex ꝑte obiecti qḋ multũ habet de rõne appetitus: inꝙ̃tũ ſcꝫ vindicta appetitᷓ ſub ra tione iuſti ⁊ honeſti/ quod ſua dignitate alli cit. Obiectũ em̃ ſeu cauſa ꝑma omnis ire in nobis: eſt appetitus vindicte ſub apparẽtia vel exiſtẽtia: vt ſi aliq̃s nobis intulit iniuſtũ aliqḋ/ iniuriã/ vel paruipendit nos ꝓpter que merito ſit vindicta ſibi infli gẽda. Tũ etiã qꝛ ira ex ſuo impetu mentẽ habet ꝑcipitare ad inordinata q̃qꝫ agẽda. Ideo glo. ſuꝑ illo Prouerb. xxix. Uir iracũdus ꝓuocat rixas. Ianua inquit vitioꝝ omniũ eſt iracũdia: qua clauſa virtutibꝰ intrinſecus dabitur q̃es: qua apta ad omne facinꝰ armabitᷓ animꝰ. Ira em̃ dᷓ ianua vi= tioꝝ ꝑ accidẽs quidẽ remouẽdo videlꝫ ꝓhibens. i. ĩpediẽdo iudiciũ rationis ꝑ qḋ homo trahitᷓ a malis: directe auteꝫ ⁊ ſiiij

ꝑ ſe eſt cauſa alioꝝ ſpecialium viciorum que dicuntur filie
eius. ¶ Et ſm̄ Greg. lib. xxxi. moralium ſunt ſex. duo in cor=
de: tria in ore: ⁊ vnū in facto. Prima filia eſt indignatio/ qua
homo illū contra quē iraſcitur reputat indignum vt ſibi q̄d
tale fecerit. q̄d videtur eſſe quedam vilipenſio: immo q̄dam
contemptꝰ proximi. Secunda eſt tumor mētis: vt cū iraſcēs
replet animū ſuū diuerſis cogitationibꝰ amaris. quibus apͩ
ſe aliquando cogitat diuerſas vias ſe vindicandi: ⁊ habet mlͭ
tiplex ꝓpoſitū alteri nocendi. Et huiuſmodi ſunt magna pec
cata: qꝛ non ſolum in actu exteriori peccatum eſt: ſed magis
in voluntate: etiam ſi non impleretur ad extra ꝑ opus. Ter=
tia eſt clamor qui eſt inordinata/ ⁊ confuſa locutio: quo aliq̄s
quo ad modum loquendi/ ſeu confabulandi exterius demon=
ſtrat iram ſuam. Quarta eſt blaſphemia: cuius ſunt ſpecies
tres: vt dictum fuit in ſecundo p̄cepto. Quinta eſt contume=
lia/ cum q̄s ex ira prorumpit in v̄ba opprobrioſa/ ⁊ iniurio=
ſa que ſunt contra proximum. Et hoc fit frequenter ex ira:
qꝛ cū ira ſit appetitus vindicte. ⁊ nulla vindicta ſit irato ita
prompta ſicut cōtumelia: ideo in eam ſtatim prorumpit. Eſt
em̄ contumelia proprie cum q̄s manifeſte ⁊ contra honorem
alterius dicit ſibi defectum ſuum ſoli/ aut corā alijs: ⁊ eſt ma
ior contumelia: cum q̄s corā multis dicit alicui defectū ſuū:
eo ꝙ ꝑ hoc magis dānificat in honore/ aut reuerentia ſibi ab
alijs impendenda. Poteſt tamen etiam dici cōtumelia cum ſi
bi ſoli dicit: inquantum ſcꝫ ille qui loquitur contra audiētis re
uerentiam agit: quē videtur vilipendere ex hoc ꝙ manifeſte
v̄ba contra eum ꝓfert. Et ſumuntur q̄nq̄ pro eodem conuitiū
contumelia/ ⁊ improperiū. Exemplū cum q̄s dicit: tu es filꝰ
meretricis/ fur/ miſer/ vel ſimile. vel cū aliq̄s alteri imprope=
rat ꝙ in pauptate eius ſibi plura dederit. ſm̄ illud Eccliaſt.
xx. Exigua dabit/ ⁊ multa improperabit. ¶ Ubi ſm̄ Tho. ſecū
E da ſecunde. q. lxxij. notandum ꝙ q̄n intentio proferentis con
tra aliquē conuitiū aut contumeliam ad hoc fertur: vt per v̄=
ba que ꝓfert alterius honorem minuat: tunc eſt pctm̄ morta
le/ non minus q̄ furtum/ aut rapina. Non em̄ minꝰ hō amat
ſuum honorem q̄ rem poſſeſſam. Uñ xp̄s illud voluit Math.
v. q̄ dixerit fratri ſuo fatue: reus erit gehenne ignis. Si q̄s ve
ro alteri verbum leuis conuitij/ aut contumelie dixerit: non
animo dehonorādi: ſed ex animi leuitate/ aut ex leui ira ſine
firmo propoſito aliquem dehonorandi: ſed forte vult ipꝫ leui=
ter/ ⁊ modicum contriſtare: tunc poteſt eſſe veniale. Si quis
vero alteri dixerit v̄bum conuitij non animo dehonorandi:
ſed ꝓpter correctionem/ tunc pōt eſſe ſine pctō: ſi alias ſit bñ
circumſtantionatū. Sicut em̄ licitum eſt aliquē ſibi ſubiectū
v̄berare aut in rebus damnificare cauſa diſcipline: ſic ⁊ ver

bum ei conuitioſum cauſa diſcipline dicere. Sic xp̄s Luce.
xxiiij. vocat duos de diſcipulis tardos ⁊ ſtultos. Et aplꝰs.
Gal. iij. Diſcipulos ſuos vocat inſēſatos ⁊ ſtultos. Dicit ta
men beatus auguſtinus in ſermone dn̄i in monte. ꝙ raro ⁊
ex magna neceſſitate ſunt huiuſmodi obiurgationes exhi=
bende: in q̄bus non vt nobis: ſed dn̄o ſeruiatur inſtigemus
Addit Tho. ꝙ in vſu talium v̄borum magna diſcretio ſeruā
da eſt neceſſario vt vcꝫ quis talibus verbis caute ⁊ mode=
rate vtatur in correctione ⁊ alias: qꝛ poſſet eſſe tam graue
conuitium ꝙ ꝑ incautelam ꝓlatum auferret honorem eius
contra quē ꝓfertur: ⁊ tunc poſſet homo peccare mortaliter
etiam ſi non intenderet dehonorationem: ſicut etiam ſi q̄s
alium ex ludo incaute proijciens grauiter ledat/ non caret
culpa. Sexta filia eſt rixa: ꝑ quā intelliguntur om̄ia nocu=
menta que ex ira proximis inferuntur exteriori facto/ ſiue
in rebus/ ſiue in corpore: q̄d multipliciter fit vt conſtat. Ptꝫ
igitur quantis malis iratus pateat. Patet etiam ꝙ in cōfi
tendo non ſufficit dicere actus/ ⁊ verba exterius prolata/ ⁊
p̄cepta: ſed oportet etiam interiora grauia cōfiteri/ ⁊ plan=
gere. ¶ Dubitatur ſecundo quot ſunt ſpecies ire. Rn̄o. ſm̄ D
tho. ſecunda. ij. vbi prius: ⁊ hūbertum in expoſitione regule
beati Auguſt. ⁊ philoſophum. iiij. ethico. ꝙ tres. Nam ea q̄
dn̄s math. v. ponit: ſunt gradus ire vt dictum eſt in alio ca=
pitulo. Eſt p̄ma ſpecies ira acuta: ſecūda amara: tertia dif
ficilis. Damaſce. libro. ij. vocat eas felleam/ maniā: ⁊ furo=
rem. Secundū p̄mam quidā acuti ſunt: q̄d pertinet ad ori
ginē: vt qui nimis cito iraſcuntur/ ex cauſa qualibet leui. Ta
les ſi cito iraſcuntur/ ⁊ cito veniam petunt: ſunt ſicut aqua
que cito caleſcit/ ⁊ ſtatim frigeſcit: quod eſt minꝰ maluꝫ. Hi
non ſunt meliores propter ire frequētiam/ cum om̄is homo
debeat eſſe tardus ad iram. Jacobi primo cap̄. ſed propter
ſcelerem ſatiſfactionem: cito em̄ culpā ſuam recognoſcunt.
Item ſicut ſignuꝫ eſt bone cōplexionis ſe cito purgare a ſu
peruemente infirmitate: ita eſt ſignum bone conſcientie ſe
ſtatim venie petitione mūdare. Item delicta ſunt tanto gra
uiora: quanto diutius tenent animam. ergo a contrario tā
to leuiora/ quanto citius eā dimittunt. Eſt ergo prima ſpe=
cies leuius peccatum. Tum qꝛ ea moti culpā ſuam citius
cognoſcunt. Tuꝫ quia cito ſe purgant ab illa iniuria. Tum
etiam qꝛ iniuriam in alterum cōmiſſam prolongant. ¶ De E
ſecunda ſpecie ſunt amari: quorum ira multo tempore du=
rat ⁊ manet. in quibꝰ triſtitia difficulter abſorbetur niſi diu
turnitate temporis quia non prorumpit ad exteriora ſigna
iracundie. Tales tardiꝰ iraſcuntur ⁊ ad veniā petendā tar
dius inclinantur. ſimiles ferro q̄d tarde igneſcit/ ⁊ difficulter

infrigidatur:qđ peius eſt.Tales tripliciter peccāt. Primo
quo ad proximum.qꝛ poſt offenſam charitatem fraternam
quā turbauerunt differunt reparare. Secũdo in ſe qꝛ ſatiſ-
factionem ſaluti ſue neceſſariam protrahunt facere. Ter-
tio in deum.qꝛ iram dei contra ſe exortam occaſione offen-
ſe cõmiſſe in ſeruum ſuũ/cõtemnũt placare. Tales triplici
laborant vicio.Quo ad primum accidie.qꝛ tardi ad bonum
Quo ad ſecundũ ire/que nondũ in eis ſedata eſt.Et quo ad
tertium ſuperbie:qꝛ ex ſuperbia procedit ꝙ ledens ſatiſfa-
cere dedignatur.Hoc triplici funiculo collo eius appēſo in
Ps.ij. baratrum mergitur amarus.Quo contra pſalm̃.Dirumpa
mus vincula eoꝝ:⁊ ꝓijciam⁹ a nobis iugum ipoꝝ. De ter-
tia ſpecie ſunt difficiles qui ita obſtinati ſunt ꝙ non dimit
tunt deſiderum vindicte/niſi puniant.Tales nunꝙ volunt
petere veniam/ſimiles lapidi albaſtro.de quo dicit Augu.
in de ciui.dei:ꝙ ſemel accenſus nunꝙ extiguitur.Hos tres
gradus aug.ponit in regula dicens.Melior autē eſt/qui ꝙ-
uis ſepe ira temptetur:tñ veniam impetrare feſtinat: vt ei
dimittat cui ſe agnoſcit feciſſe iniuriam:ꝙ q̄ tardius iraſci
tur/⁊ ad veniam petendam tardius inclinatur.Qui autem
nunꝙ vult petere veniam:ſine cauſa eſt in monaſterio:etiã
F ſi inde non proijciatur.¶Quãdo aũt predicte tres ſpecies
ſunt peccata mortalia?Rñdet quidã doctor in eo caſu vbi
acuti ſunt q̄ minus ſunt mali peccant ſepenumero mortali
ter:non eſt dubiũ amaros ⁊ difficiles peccare mortaliter.
Et tanto grauiori reatu quanto peiores ſunt in morib⁹ ſiue
motus ire ipoꝝ ſit ex iniuſta vindicta deſiderata/vel illata
vel ex inordinato modo iraſcendi.⁊ hoc ptꝫ per augu. in re
gula.qꝛ ira acutoꝝ in grauib⁹ creſcit in odium/⁊ intantum
reatus eius aggrauatur:ꝙ facit trabem de feſtuca:⁊ facit
animã homicidam. Qui eñ odit frēm ſuum homicida eſt.
Joh.iij.In difficilibus ergo quoꝝ ira non ceſſat donec iniu
ſta puniant:patet ꝙ ira ſemper eſt pctm̃ mortale:niſi vindi
cta illata eſſet minima iniuria.ſicut ſi q̄s modicum de niue
vel guttam aque ſuꝑ aliquem proijceret/ vel puerũ aliquē
indebite per capillos traheret.In amaris aũt qꝛ ira cõuer
titur in odium ſm reatum ſuum trahit in ſpeciem peccati
mortalis. In acutis tñ appetitus vindicte indebite poſſet
indeliberatus eſſe/ ⁊ preuenire iudicium rõnis: qđ in alijs
nunꝙ/ vel rariſſime contingere poſſet.¶Dubitatur tertio
G qñ ira ſit licita/⁊ meritoria?Rñ.ſm Tho.vbi prius ſm bea
tum Greg.in morali. duplex eſt ira.Una vocatur ira per vi
cium.de qua pri⁹ dictum eſt.Alia ꝑ zelum:cum q̄s ex amo-
re dei et proximi:aut iuſtitie iraſcitur pctõ ꝓprio aut proxi
mi/⁊ appetit vindictã iuſtam/ſcꝫ in euꝫ q̄ peccauit:⁊ tantã

quantã demeruit.⁊ ſm ordinē iuſticitie ad honorem dei/ ⁊
modo debito.Et tali ira nõ ſolum licitum eſt:immo expedi
ens ⁊ debitũ aliqñ vti.vt ptꝫ ꝑ Chriſoſt. ſuꝑ Matheo dicē
tē.Qui ſine cauſa iraſcitur reus erit: q̄ vero cũ cauſa non
erit reus.Nam ſi ira non fuerit/nec doctrina ꝓficit:nec iu
dicia ſtant/nec crimina cõpeſcunt̃.Itaqꝫ qui cũ cauſa non
iraſcitur peccat.Patientia eñ irrationabilis / vitia ſemi-
nat ⁊ negligentiam nutrit:⁊ non ſolũ malos: ſed ⁊ bonos
inuitat ad malũ.Item Greg.v.mora.Si nulla ira ex ꝟtute
ſurgeret diuine animaduerſionis impetũ: ꝑ gladium phi-
nees nõ placaſſet hanc iram:qꝛ heli nõ habuit in ſe ⁊ i ſuis
grauiter punit⁹ fuit.de hac ira dicit ps. Iraſcimini ⁊ noli- Ps.iiij.
te peccare:quod quidam male intelligunt ſibiipſis iraſci li
citum fore:ſed ſi ꝓximos vt nos amare precipimur:reſtat
vt ſic ꝓximorũ erratib⁹:ſicut noſtris vitijs iraſcamur. Hec
ſententialiter Grego.Idem dicit Ariſtote.iij.⁊.iiij. Ethico
rũ.Sic Exod.xj.cum loqueretur moyſes pharaoni : ⁊ ille
noluit audire:exiuit a pharaone iratus nimis. Sic etiam
Exo.xvj.cum ꝓhiberet moyſes:ne vſqꝫ mane ſeruarēt mã-
na iſraelite : illis in mane ſeruantib⁹:⁊ man e ſcaturiente
vermibus:irat⁹ eſt moyſes cõtra eos. Sic vidēs vitulũ/et
choros:irat⁹ ꝓiecit de manib⁹ tabulas decalogi.Exo.xxxij
Simile de eodē moyſe legit̃ Leuit. x. Et numeri.xvj . Sic
xp̃s Marc.iij. Cum circũſpexiſſet dñs cum ira iudeos qui
obſeruabãt eũ contriſtatus eſt ſuper cecitate cordis eorũ.
¶Dubitatur quarto qñ licitum ſit vti ira?Rñ. ſm Greg.v. H
mora.ꝙ duplex eſt ira.Una rationem ꝑueniēs:vt patuit in
ſecundo ꝑncipali vſqꝫ ad quartũ gradũ incluſiue. Alia eſt
rationem ſupple rectam ſubſequēs.Sunt ergo tres regule
Prima:homo non debet vti ira rationem preueniente: ſed
ꝙ ſtatim percipit eam:debet ei reſiſtere totaliter excluden
do:nec aliquam penam inferat quouſqꝫ animus totaliter
quieſcat.Ratio eſt:qꝛ ira rationem ꝑueniens trahit ratio-
nem a ſua rectitudine:vñ hꝫ ratione mali. Ira eñ delibe-
rationē rationis ꝑueniens cecat rationem / vt vindicet in
iuriam illatã/que non eſt iniuria/vel maiorem ꝙ ſit : ⁊ ſic
in alia vitia ira precipitat.Secũda regula:ira rationem ſe
quēte eſt aliqñ vtendũ.Exempli gratia qñ homo ꝑfecte co
gnoſcit pctm̃ alterius/ſm oēs circũſtãtias/⁊ quiete ⁊ inte-
gre deliberauit de ſalubri pena:⁊ vindicta ꝓ illo pctõ infli
gēda : attñ adhuc ſe ꝑcipit homo timētē aut negligentē in
exeq̄ndo dictatã penã:tũc aſſumere põt irã tãtam quãtam
põt regere rõne:ideo vt exequatur meli⁹ predictã penã.Hec
eñ aliquãdo habēt locũ in iudice reſpectu reipublice . In
magiſtro reſpectu ſcholaris.In dño reſpectu ſerui.In pla

to reſpectu ſubditi. Et in viro reſpectu vxoris. Ratio dicti
eſt: vt dicit Thomas vbi ſupra. quia paſſio ire ſicut ⁊ oĩes
alij motus appetitus ſenſitiui ad hoc dati ſunt: vt hõ prom
ptius exequatur illud quod ratio dictat. Alioquin fruſtra
eſſet in homine appetitus ſenſitiuus. Extra predictos aũt
caſus nunq̃ vtenduꝫ eſt ira: quia nihil prodeſt ira al's/ ſed
obeſt plurimum in multa mala precipitãdo faciliter. Ter=
tia regula eſt: Quãuis ira predicto modo aſſumi poſſit cũ deli
beratione ꝓ inſtrumẽto virtutis/ ⁊ eius adiutorio: illud ta
men nõ expedit oĩbus hoĩbus indifferẽter. Nõ quidem im=
perfectis ſemper: ſed perfectis. Ratio eſt: q꞉ non oẽs prop=
ter difficultatem boni vſus ire ſcirent eã regere ratione/ ⁊
odiũ/ ⁊ alia vicia nata eſſet ira generare: non autem ſic in
hominibus virtute perfectis. Simile eſt in medicinalibus
Naꝫ aliqua medicinalia licita ſunt perito medico adhibe
3 re qui ſcit modificare ea que prohibẽtur imperito. ¶ Oĩa
predicta probãtur auctoritate/ exemplis/ ⁊ ratione. Aucto=
ritate beati Grego. v. mora. dicẽtis. Cũ animus per zelum
mouetur: curandũ ſummopere eſt/ ne hec eadem ira que ꝓ
inſtrumento virtutis aſſumitur: mẽti dominetur: nec quaſi
domina preeat. ſed quaſi ancilla ad obſequiũ preparata a
rationis tergo nunq̃ recedat. Tunc eñ robuſtius cõtra vi
cia erigitur cũ ſubdita rationi famulatur. Nã quantũlibet
ira ex zelo rectitudinis ſurgat: ſi immoderata mentẽ vice=
rit rationi protinus ſeruire contẽnit. ⁊ tãto ſe impudẽtius
dilatat: quãto impatientie vitiũ virtutẽ putat. Exẽplis phi
loſophorũ illa patent. Nã vt dicit Ualerius lib. xi. Archi=
ta magiſter pitagore/ ⁊ Platonis villico ſuo iratus. Sum=
pſiſſem inquit a te ſuppliciũ: ni iratꝰ eſſem: maluit eñ im=
punitũ relinquere: q̃ ꝓpter iraꝫ grauius iuſto punire. Sic
Socrates vt dicit Seneca lib. v. de ira/ Cũ ſeruus eũ offen
diſſet quẽ habebat diſcholũ dixit ei. Cederẽ te: niſi iratus
eſſem. Correctionẽ eñ ſerui in tempꝰ diſtulit ſanius: nec
fuit auſus ſe ire cõmittere. Erat aũt in eo ire ſignũ vocem
ſubmittere/ ⁊ loq̃ parcꝰ. q꞉ apparebat ſibi tunc obſtare Ita
Diogenes: vt dt Sene. li. iij. de ira. Cũ de ira diſſereret ado
leſcentulus ꝓteruus in eũ cõſpuit: interrogatꝰ vero an ira
ſceretur cõtra illum/ ait: nõ iraſcor: ſꝫ dubito an iraſci opor
teat. Sic de Platone dicit. vt dicit Ualerius lib. iiij. cap. j.
Cũ aduerſus ſerui delictũ vehemẽtius exarſiſſet deponere
illum ſtatim tunicã/ ⁊ ꝑbere ſcapulas verberibꝰ iuſſit: ſua
manu ipſum ceſurus: poſtmodũ intelligens ſe iraſci iam in
alto manu ſuſpẽſa: queſitꝰ eſt a Spõſippo amico ſuo q̃d age
ret? Exigo inquit penas ab hoĩe iracũdo: oblituſq̃ iã ſerui:
quia aliũ quẽ potiꝰ caſtigaret inuenerat abſtulit ſibi i ſer=

uium poteſtatẽ: tu inquit Spõſippe iſtũ verbera: nolo vt ſit
ille meus ptãte. i. in mea: q̃ in ſua nõ eſt. Ratione etiã ge=
nerali prefata patẽt ſm Tho. pria ſcde. q. xlvj. Q꞉ quãuis hõ
ſit aĩal manſuetũ: cõſideratis in gñali rõne recta ⁊ tẽpera=
tiſſima humana cõplexione: tñ cõſiderata colera hoĩs: ma=
gis de facili inflammanť multi ad irã: q̃ ad cõcupiſcentiaꝫ
vel aliã paſſionẽ: ⁊ etiaꝫ q꞉ ira eſt paſſio vehementiſſima.

¶ Capitulum quartũ quinti precepti De
maledictione. Et de remedijs ire.

SEptima filia ire poteſt poni maledictio q̃ ſepe
ex ira oritur. ¶ De quo vitio tractat vt ſequiť A
Tho. ij. ij. q. lxxvij. Eſt eñ ſm eum maledicere
imprecando/ imperando/ aut optãdo ꝓnuncia=
re cõtra alium malũ ⁊ ſub ratione mali: ⁊ nõ ad
emendationẽ alterius: ſed ſolum in malum eius. Optare
autem ⁊ imperio mouere ad malũ alterꝰ ſub ratione mali
ſm ſe repugnat charitati: q꞉ debemus diligere proximũ vo
lendo bonum ipſius. Et ideo ſm genus ſuum eſt peccatum
mortale. Unde. j. Cor. vj. Neq̃ maledici. neq̃ raptores re=
gnum dei poſſidebũt. Et eſt huiuſmodi maledictio tãto gra
uius peccatũ quãto maledicit quis perſone/ quam magis
amare/ ⁊ reuereri deberet. Unde Leui. xx. Qui maledixerit
patri aut matri: morte moriatur. Subdit Tho. Cõtingit ta
men verbũ maledictionis prolatum/ peccatũ eſſe veniale:
vel ꝓpter paruitatem mali: qđ quis alteri maledicẽdo im
precatur/ vel etiã propter affectum eius qui propter verba
maledictiõis eũ ſcꝫ ex leui motu/ vel ex ludo/ vel ſurreptio
ne aliqua talia verba ꝓfert. Peccata eñ verborũ maxime
ex affectu penſantur. ¶ Dictũ eſt autem notãter in deſcri= B
ptione maledictionis ſub ratiõe mali: ⁊ ſolũ in malũ eius
cui maledicitur: q꞉ ſi quis imꝓcetur/ imperat/ aut optet ma
lum alicui ſub ratione boni/ ſic eſt licitũ/ nec proprie male=
dictio eſt: eo q꞉ intentio principalis nõ fertur in maluꝫ illiꝰ
ſed in bonũ illiꝰ. Cõtingit eñ optare malũ alicui ſub ratio=
ne duplicis boni: q̃nq̃ ſub ratione iuſti: ⁊ ſic iudex iuſte ma
ledicit illum cui precipit iuſtam penã inferri: ſic eccl'ia ma
ledicit anathematiſando: q̃nq̃ ſub ratione vtilis optatur
malum: vt quãdo quis optat aliquẽ peccatorẽ pati egritu=
dinem vel ſimile: vt melior efficiať/ vel a pſecutione bonoꝝ
deſiſtat. Et quãuis maledicere bene poſſet fieri ſm p̃dicta: tñ
creaturis irrationalibꝰ hoĩes regulariter nõ debẽt maledi
cere: tum q꞉ illud cõmuniter fit ex irrationabili quadã ira:
tum q꞉ ſolet indiſcrete fieri in malũ hoĩm quorum ſunt. Tñ
vt Thomas ibidẽ dicit maledicere rebus irrationalibꝰ in=
quantũ creature ſunt dei eſt peccatũ blaſphemie. Maledi=

cere autē eis ſm ſe conſideratis eſt ocioſum ⁊ vanum/ ⁊ per
conſequens illicitum. Immo maledicere eſt adeo illicitũ
vt etiam diabolo fieri nō debeat. Unde eccleſiaſtici.xxj. Dũ
maledicit impius diabolum maledicit ipſe animam ſuam/
id eſt maledicto culpe/et pene ſe ſubijcit. quia cum diabo=
lus ſit natura bonus: peccatum eſt ſaltē vt ſic ei malũ op=
tare. Unde beatus iudas in canonica ſua dicit. Cũ michael
archangelus cum diabolo diſputans altercaretur de moy=
ſi corpore: non eſt auſus inferre iudiciũ blaſphemie: ſed di
xit/ imperet tibi dñs. vbi gloſa. Diligenter intuendũ eſt: ꝙ
ſi michael archãgelus diabolo ſibi aduerſanti blaſphemiã
dicere noluit: ſed modeſto ſermone eũ coercuit: quanto ma
gis hoībus omnis blaſphemia eſt cauenda: quãuis eñ in
C voluntate malus ſit demon: tamē natura bonus eſt. ¶ Ad
cauendum autē vitiũ maledictionis monere debent exem=
pla ſacre ſcripture: et bonorũ chriſtianorũ. Nam chriſtus
cum malediceretur/ ſupple in cruce: nō maledicebat. j. Pe.
ij. Paulus etiam dicit. j. Corinth. iiij. Maledicimur/ et bene
dicimus. Et petrus. j. pe. iij. Nō reddentes malum pro ma=
lo: nec maledictum pro maledicto. Exempla etiam chriſtia
norum bonorũ ad idem ſunt: que oſtendunt ꝙ interdum
maledicentes ſiue inuiti ſint ſiue volentes in maluz eorum
exaudiuntur. Unde grego. iij. dialogo. refert ꝙ cum ſimplex
et ſanctiſſimus florentius pro paſtore haberet vrſum oui=
culas paſcentē: diſcipuli quattuor cuiuſdam ſancti patris
qui dicebatur eutitius/ vrſum in campo occulte occiderũt:
de quo cũ florentius valde triſtaretur: eutitius flentem fra
trem venit conſolari. Cui florentius. Spero in omnipoten=
tem deũ/ ꝙ in hac vita ante oculos hominũ vindictam acci
pient: qui innoxiũ vrſum occiderũt. Statim autē quattuor
rei diſcipuli elephantino morbo percuſſi membris putreſcē
tibus interierunt. Unde omni tempore florentius flebat: ſe
homicidam proclamãs. Item ibidē refert gregorius: ꝙ cũ
famulus cuiuſdam ſtephani preſbyteri/ negligenter ei ſer=
uiret: clamauit preſbyter: veni diabole diſcalcia me/ famu=
lo ſic loquens. Statim autē demon affuit/ ⁊ corrigie ſumme
caligarum ſe ſoluerunt/ in ſignũ demoniace ſeruitutis. Ex
quo patet dicit Grego. diabolũ promptiſſimũ eſſe in male=
dictionibus ad puniendum. Simile in quarto refert de ro=
mano filiũ quinquēnem nutriente: q̃ mox blaſphemare con
ſueuerat cũ aliquid ei reſiſteret. vnde in patris ſinu peſtilē
tia laborãs: ſimile ad apparentiã demonis faciēs necatus
eſt. Sic ceſarius in dialogo ſuo di. v. refert ꝙ vir quidã mo
tus ira contra vxorē ei ait. Vade diabole: mox autē illa p au
riculã demonē intrare ſentiēs furiebat. cũ quidam ſanctus

abbas ſup caput eiꝰ legeret euangeliũ/ ſup egros manus
imponēt. Illa terribiliſſime clamabat: et cũ demoni impa=
ret vt exiret: ille reſpōdit/ nōdũ vult altiſſimus. poſtea ta=
mē modũ quo demon intrauerat/ ipſa patefecit. Itē quidã
iratus dixit filio ſuo vade diabole: quē mox demō rapuit:
nec vnq̃ cōparuit. Itē puella q̃nquennis cum lac comede
ret: pater ei iratꝰ ait/ diabolũ comedas in ventrē tuũ: mox
autē vexata eſt puella vſq̃ ad maturã etatē/ in qua cũ limi
na apoſtolorũ petri ⁊ pauli viſitaret liberata eſt. Sed an=
tea in ea demon ait: me egreſſo hec nunq̃ poſt hãc vitã ſen
tiet aliud purgatoriũ. Hec ceſarius. Sic. xxj. de ciui. dei re=
fert Aug. de vidua nobili ⁊ diuite habēte ſeptē filios/ ⁊ tres
femellas/ eis maledicēte. Oēs autē ſtatim tremore omniũ
membrorũ terribiliter ſunt percuſſi/ ⁊ ciuiũ ſuorũ oculos ve
rentes: in orbē diſperſi ſunt omnibus ſpectaculũ facti miſe
rum. Et ſi nunq̃ maledicentis optio impleretur: tamē ſem
per ille qui maledicit/ ſeipſum primo maledicit: vt verifice
tur illud Gene. xxvij. quo iſaac de iacob ait. Qui tibi male=
dixerit: ſit ille maledictus. ¶ Tertio principaliter viden= D
dũ eſt de remediis ire. Sunt autem quedã remedia cōtra
iram propriam: quedam cōtra iram alienam. Remedia ire
proprie ſunt nouē. Primũ eſt radicē ire euellere: q̃ eſt amor
ſui inordinatus/ ⁊ ſuorũ. Qui enim ardenter diligit inordi=
nate ſe/ amicos/ filios/ tēporalia/ ⁊ honores: ſtatim credit ſi
bi iniuriã illatam eſſe vel ſe paruipendi: vt dicit Ariſto. ij.
rheto. Unde eccleſi. xxviij. ſm ligna ſilue: ſic ignis exarde=
ſcit: ⁊ ſm virtutē hoīs: ſic iracũdia illius erit. ⁊ ſm ſubſtan
tiam ſuã exaltabit irã ſuam. Secundũ eſt ſilentiũ. Nã na=
tura ire eſt vt ꝓlata magis ferueat. Unde ꝓuer. xxvj. Qui
imponit ſtulto ſilentium: iras mitigat. Unde ſanctus pater
Iſaac req̃ſitus Cur demones eũ tantũ timerēt: Reſpondit
ex quo factus ſum monachus ſtatui apud me: vt iracũdia
extra guttur meũ nō ꝓcederet. ⁊ pſ. Poſui ori meo cuſto= Ps.xxxviij.
diã: cũ cōſiſteret peccator aduerſum me. ¶ Tertiũ remediũ E
eſt exempla patientiũ inſpicere: principaliſſime chriſti paſ
ſionē. de quo dicit Greg. Si paſſio dñi ad memoriã reuocet:
nihil adeo durũ eſt qđ nō equo animo toleret. in cuiꝰ figu=
ra Nume. xxj. Filij iſrahel leſi a ſerpētibꝰ ignitis: inſpecto
ſerpēte eneo/ id eſt xpo crucifixo ſanati ſunt. Ad idē valent
exēpla Job. Exēplũ etiã illiꝰ mulieris nobilis: de qua re=
fert Caſſianꝰ in coll. patrũ. q̃ petiuit viduã iracũdiſſimã in
qua patiētiã diſceret. Talibꝰ eñ exēplis velut optimo cli=
peo aīa muniri pōt. Quartũ eſt cogitare quō deũ ſepe pro=
prijs malis ꝯtempſimꝰ vel paruipēdimꝰ. ⁊ indigemꝰ etiã in
ꝓprijs defectibꝰ a ꝓximis ſupportari. Uñ greg. v. mora. Eſt

ali⁹ ſeruāde māſuetudinis mod⁹: vt cū alienos exceſſus cō ſpicimus: noſtra quibus exceſſimus delicta cogitem⁹. Con ſiderata quippe infirmitas propria peccata nobis excuſat aliena. Patienter nāq̧ iniuriam illatā tolerat/ qui pie me= minit ꝙ fortaſſe adhuc habeat in quo debeat ipſe tolerari Ideo tam faciliter quidam iraſcunt: quia ꝓprios defectus quibus a deo vel ꝓximo ſupportantur non agnoſcunt. Vñ Prouer. xix. homo indigens miſericors eſt. Seneca Regum animos induimus illi obliti infirmitatis ſue: aliene deſer= uiunt/ quaſi iniuriam acceperint. ¶ Quintum remedium
F eſt conſideratio diuine ordinationis. Nullum em̄ malū no= bis poteſt inferri niſi diuina ordinatione: quod maximum debet eſſe fidelib⁹. Deus em̄ eſt velut medicus fideliſſimus qui aquam tribulationis cuiq̧ propinat: ſm̄ ſue infirmita=
Ps. lxxvij. tis exigentiā. ps. Statuit aquas quaſi in vtre/ ſcꝫ de celo eā diſpenſans filijs. Unde pma Corin. x. Fidelis deus qui nō patietur vos tēptari ſupra id quod poteſtis: ſed faciet etiā cum temptatione prouentum: vt poſſitis ſuſtinere. Hāc ra= tionem aſſignat xp̄s petro Johan. xviij. Calicem quem de dit michi pater: non vis vt bibam illum? Sine quo nec filij zebedei poſſunt ſedere ad dexteram ⁊ ſiniſtram in regno. poteſtis (inquit xp̄s) bibere calicē quem ego bibitur⁹ ſum Math. xx. Deus eſt velut pater piiſſimus: qui filium quem diligit caſtigat. Apocalip. iij. Ego quos amo arguo ⁊ caſti= go: ne videlicet ſm̄ apoſtolum ſimus adulterini filij. Si in quit extra diſciplinā eſtis: cuius participes facti ſunt om= nes: ergo adulteri/ ⁊ non filij eſtis. Heb. xij. Deus etiam eſt velut mater miſericordiſſima: que licet virga caſtiget filio lum: tamē non ſupra modū. Nam Eſa. xlix. Nunquid obli= uiſci poteſt mater infantē ſuū: vt non miſereatur filioli vte ri ſui? Et ſi illa oblita fuerit: ego tamen non obliuiſcar tui Sextum eſt conſideratio vtilitatis ipſius tribulationis. Nā vexatores noſtri ſunt ſicut apes que licet pungant: tamen diliguntur quia mellificant: ſic inimici licet rodant: tamen penam pro peccatis minuunt. prudentes faciunt. decorant
Ps. cxvij. patientiam. augent hic meritum. ⁊ in celo premiū. ps. Cir cundederunt me/ ſcꝫ inimici (dicit xp̄s) ſicut apes/ ⁊ exarſe runt ſicut ignis in ſpinis. Septimū eſt conſideratio noſtre impotentie. Sunt em̄ quidam qui verecundantur ſi non tri bulantes eos verbo vel facto ledunt: ſꝫ ſciat homo etiā mi nimis oportere parcere. vñ Aug. homo tibi conuiciū dicit ⁊ tumes/ ⁊ iratus es. pulicibus reſiſte ſi potes: vt dormias Octauum eſt parcere/ ⁊ miſereri inſano. Nam irat⁹ aliquē impugnans: ratione in parte vel in toto non vtitur: ⁊ ſic ce cus eſt ⁊ ſtultus/ ⁊ quodāmodo inſanus/ quibus naturali=

ter clementes ſumus. Unde prouer. xiiij. Qui impatiēs eſt exaltat ſtulticiā ſuam. Nonū eſt preuia cōſideratio omniū malorum que ſibi poſſent inferri. Vñ Grego. v. mora. Mens ſollicita anteq̄ quodlibet agere incipiat: omnes ſibi quas pati putat contumelias proponat: quatinus ſui redempto= ris probra cogitans: contra aduerſa ſe preparet. Que nimi rum venientia tanto fortior excipit/ quanto ſe cautius ex p̄ ſcientia armauit. Qui vero improuidus ab aduerſitate de prehenditur: quaſi ab hoſte dormiens inuenitur. Hec reme dia ſunt ire proprie Sed principaliter inuocandum eſt in omnibus auxilium diuine gratie: ſine quo nihil poſſumus. ¶ Remedia aūt cōtra alienā iram ſunt tria. Primū eſt mol= B
lis reſponſio. Hoc eſt mirabile naturale vnū vbi molle fran git durum. Unde prouer. xv. Reſponſio mollis frāgit iram. Exemplum in vitas patrū vbi diſcipulus macharij eū pre= cedens ait ad ſacerdotem idolorum ligna portantē: quo vadis demon: qui iratus vulnerauit grauiter diſcipulum. Cum autē macharius ſuperueniēs ſacerdoti diceret: ſalue laborator/ hoc verbo lenitus per macharium cōuerſus eſt in monachū. Unde cauſa vulnerationis reddita/ vulneratū ambo in monaſteriū portauerūt. Homo enim iratus eſt ve lut olla bulliens: cui aqua frigida ſuperfundēda eſt. Unde prouer. xv. Os fatuorū ebullit ſtultitiā. Secundū remediū eſt ſilentiū. Uerba em̄ ſunt velut ligna/ ſi ſaltem ſint verba irato diſplicibilia: ſed ad extinguēdum ignē oportet mate= riam lignorū minuere. Unde eccle. viij. Nō litiges cū homi ne litigioſo: et nō ſtrues in ignem illius ligna. Securius ergo eſſet interdū ab irato recedere/ qui nollet comburi: ſi= cut et ab igne. Roma. xij. Non vos defendentes cariſſimi: ſed date locū ire. Tertiū remediū eſt beneficiū. Beneficia enim irato impenſa: ſunt velut carbones igniti/ valentes ꝓ charitate proximi. Ideo ꝓuer. xxv. Si eſurierit inimicus tuus: ciba illum. Si ſitierit: da illi aquam bibere. Prunas enim congregabis ſup caput eius: et dominus reddet tibi.

¶ Capitulum. v. de inuidia: ⁊ eius remedijs.

DE inuidia que vt plurimum eſt cauſa homi cidij de qua Job. v. paruulum occidit inui= dia. Tria ſunt pricipaliter videnda. Primo quid ſit. Secundo quantum noceat. Tertio de remedijs. ¶ Quantum ad primum. Inui A
dia dicit beatus Aug. eſt odium felicitatis aliene. Damaſce. lib. ij. dicit ꝙ eſt triſtitia de alienis bonis. Et dicitur inuidia: quia non poteſt vide= re bona aliorum. Unde Ambro. lib. de offi. Inuidus bono torquet alieno. Null⁹ aūt pōt videre equanimit illō de quo

t

torquetur. Pro cuius intellectu notandũ ſꝫ Tho. ſcđa ſcđe q.xxxvj.ꝙ inuidia eſt triſtitia de alieno bono inquantum quis aliũ excedit in bono apparẽti precipue de quo eſt glo= ria/vel in quo homines appetunt honorari/ et in opinione eſſe inquantũ alienũ bonũ diminuere videtur ꝓpriam ex=
B cellentiam. ¶Unde greg.xxxj.mora. Inuidia ex inani glo= ria vel ex ſuperbia naſcitur. Qđ ſic patet. Nã cũ ſuperbus inaniter glorioſus appetit ſuꝑ alios excellere/et magn⁹ ap parere/⁊ cognoſcit in alio aliquod bonũ:tũc timet ꝙ in hoc ipſum alter excellat vel ſibi equetur:⁊ tũc triſtat̃ inquantũ hoc minuit gloriã ſuã et excellentiã quã haberet in opinio ne hominũ. Ex hoc em̃ ꝙ alius in aliquo bono ſibi equatur aut eũ excedit ipſe min⁹ glorioſus eſtimatur. qꝛ tũc nõ ſuꝑ alios ipſe excellens putat̃. Exemplũ. Tu ſcis artificiũ in ci= uitate:venit peregrin⁹ q̃ equalier tibi vł meli⁹ te opatur de quo ipſe laudat̃:ſꝫ tu times eũ tibi equari/aut te excellere/⁊ doles de fama eius vł bono:qꝛ fama tua mĩor erit:hec tri= ſtitia de alieno bono eſt inuidia vera. Et videt̃ principali⁹ eſſe triſtitia de gloria alterius :inquantũ minuit gloriã tuã quã appetis. Sic ſimiliter eſt inter diuites/nobiles/predi= catores/magiſtros ⁊ ſimiles quo ad pulchritudinẽ/fortitu= dinem/ſcientiã/vocẽ/ deuotionẽ .⁊ de quocũꝙ vero vł eſti= mato bono : de quo quis gloriã querit ¶Secũdo notãdum
C ſm Tho.vbi pri⁹ ꝙ cũ inidia ſit triſtitia de alieno bono:qua druplex eſt triſtitia que de alienis bonis in alio cognitis põt oriri:⁊ ſolũ quarta eſt inuidia. Primo em̃ qs triſtat̃ de bono alterius inquantũ ex eo timetur nocumentũ / vel ſibi vel alijs bonis.et talis triſtitia nõ eſt inuidia: ſed magis ti moris effect⁹: ⁊ põt eſſe ſine pctõ et laudabilis. Uñ prouer. xxix. In multitudine iuſtoꝝ letabit̃ vulgus. Cũ impij ſum pſerint principatũ gemet populus. Et greg.xxj.mora. Eue= nire plerũꝙ ſolet vt nõ amiſſa charitate/⁊ inimici nos ruina letificet/et rurſus eius gloria ſine inuidie culpa contriſtet. cũ et ruente eo quoſdã bene erigi credim⁹.et ꝓficiente illo: pleroſꝙ iniuſte opprimi formidam⁹. Secũdo modo poteſt quis contriſtari de bono alterius : non ex eo ꝙ ipſe habet bonum : ſed ex eo ꝙ nobis deeſt bonum illud quod habet ipſe.et hoc eſt proprie zelus .vt dicit philoſophus.ij.rheto. Et ſi zelus iſte ſit circa bona honeſta:laudabilis eſt. Unde j.coꝛ.xiiij. emulamini ſpiritualia . Et hiero. in epiſtola ad alethã de inſtructione filie dicit. habeat ſocias cum qui= bus addiſcat quibus inuideat . et quarum laudibus mor= deatur . vbi ſumitur inuidia pro zelo :quo quis debet inci= tari ad proficiendum cũ melioribus . Si autem ſit de bo= nis temporalibus:poteſt eſſe cum peccato / et ſine peccato

¶Tertio mõ aliquis triſtat̃ de bono alteri⁹ inquantũ ille qui accipit bonũ eſt eo indignus: quequidẽ triſtitia nõ põt oriri ex bonis honeſtis ex quib⁹ aliquis iuſtus efficit̃. ſicut philoſoph⁹ dicit.ij.rheto. ſed de diuitijs ⁊ de talib⁹ q̃ poſ= ſunt ꝓuenire dignis/et indignis.⁊ hmõi triſtitia ſꝫ eũ voca tur nemeſis.⁊ptinet ad bonos mores. Sꝫ hoc iõ dicit:qꝛ cõ ſiderabat ipſa bona temporalia ſꝫ ſe : ꝓut poſſunt magna videri/non reſpicientib⁹ ad eterna: ſed ſꝫ doctrinã fidei bo na tẽporalia q̃ ꝓueniũt ĩdignis ex iuſta dei ordinatione:diſ ponunt̃ ad eoꝝ correctionẽ/ vł ad eoꝝ dãnationẽ. Et hmõ i bona quaſi nihil ſunt in comparatione ad bona futura:que ſeruantur bonis. Et ideo hmõi triſtitia ꝓhibet̃ in ſacra ſcri ptura .ſm illud pſ. Noli emulari in malignãtib⁹:neꝙ zela ps.xxxvi. ueris faciẽtes iniquitatẽ. Et alibi. Pene effuſi ſunt greſſus ps.lxxii. mei:qꝛ zelaui ſuꝑ iniquos pacẽ peccatorũ videns. Quarto modo aliquis triſtat̃ de bono alicui⁹ inquantũ allter exce= dit ipſum in bonis ⁊ hoc ꝓprie eſt inuidia . et hoc eſt ſemꝑ prauum.vt dicit Ariſto.ij.rheto.quia dolet de eo de quo eſt gaudendũ/ſcꝫ de bono ꝓximi ſm charitatẽ cui etiã directe cõtrariatur:vt dicet̃. ¶Quomodo autẽ fiat inuidia veniale
E peccatum / vel mortale : notandum tertio ꝙ tres ibi ſunt gradus. Primus vbi materia origo/et cauſa inuidie eſt co= gnitio boni alieni excellentis in homine vane glorioſo. Tã lis em̃ faciliter timet de diminutione ſue glorie: ⁊ triſtatur faciliter de bono proximi. Uñ ſm Greg.xxxj.mora. Inuidia ex inani gloria naſcitur . ⁊ ex eadem radice etiam ſecun= dum philoſophum ſecũdo rhetorice/multe ſunt cauſe inui= die. Primo ſimilitudo aliquorũ ſecundum genus/cognitio nem/ſtaturam/habitũ/aut opinionẽ. Ratio eſt. qꝛ ad iſtos tantũ eſt inuidia quibus homo ſe vult equare vel ꝑferre. hoc aũt non eſt niſi reſpectu non multũ diſtantiũ . Nullus enim niſi inſanus ſtudet ſe equare/vel ꝑferre in gloria his qui multo maiores eo ſunt puta plebeus regi vel ecõuer= ſo.ideo his q̃b⁹ multũ diſtat loco vel tempore/vel ſtatu /hõ nõ inuidet:ſꝫ q̃bus eſt propinquus. Nã cũ propinq̃ videat̃ in gloria excedere:eos nitimur excellere:⁊ ex eoꝝ gl̃ia qua cõtra noſtrã volũtatẽ pollẽt:triſtari incipiũ⁹ ⁊ ſic ĩuidere. Secũdo facil'r ĩuidẽt puſillanimes qꝛ oĩa reputãt magna ⁊ gl̃ioſa q̃ nõ hñt. Tertio ſenes faciliter ĩuidẽt iunioꝛib⁹ : q̃s putãt poſſidere q̃ ipſi nõ habuerũt/vł nõ haber̃. Capit̃ tñ in uidia ſicut cetere paſſiones qñꝙ ſicut dicit Aureol⁹ ſuꝑ.ij. di.xxj.q.ij.quaſi ꝓ quadã naturali inclinatiõe ad paſſionẽ inuidie . Sũt em̃(vt inq̃t)in appetitu ſenſitiuo appetibilita tes q̃dam faciẽtes in corpore reales trãſmutatiões cõſeq̃n tes cõplexiones corporum naturales. Unde qui ſunt con=

plexionis frigide ⁊ humide:ſunt naturaliter magis inclina
ti ad īuidiā. vt patet de multis pueris/mulieribꝰ/⁊ ꝗbuſdā
hoībꝰ flegmaticis. Et rō eſt.qꝛ tales q̄litates paſſiue ſunt.iō
eſt in corpore aptitudo ad caſum/⁊ depreſſionem . propter
quod in appetitu ſenſitiuo oritur ꝓportionalis quedā apti
tudo ad depreſſionem ⁊ ad caſum/vt faciliter deprima=
tur/⁊ cadat ad apprehēſionē boni alterius. Unde ſic eſt ꝙ om
nia alia q̄dam reputant ſuperiora reſpectu ſui. Ideo timēt
confundi naturaliter ⁊ deprehendi . Ratione igitur talis cō=
plexionis/quando quis videt bonū in aliquo ſtatim incli=
natur ad inuidendū. ⁊ tunc fit conformis tranſmutatio in
corpore.puta quidam caſus manifeſtus in vultu:⁊ perpen
ditur inuidia . Et hoc modo accipiendo inuidiam ſcilicet
pro naturali aptitudine/ ⁊ paſſione vel etiam vt talis paſ=
ſio eſt primus motus/vt ſic nō eſt peccatū: ſed pena pecca=
ti.vel peccatū largo modo : cū ſit pena peccati originalis
hec de aureolo.Unde Aug.lib.j. confeſſionum dicit paruū
quēdā collactaneū ſuū toruo vultu aſpexiſſe/⁊ illud inuidie
attribuit . Uidi inquit ego ⁊ expertus ſum zelantem puerꝫ
nondū loquebatur : ⁊ intuebatur pallidus amaro aſpectu
G collactaneū ſuum.¶ Secundus gradus eſt quedam ſubita
⁊ non deliberata triſtitia de bono proximi inq̄tuꝫ excellēs
eſt.Tertius eſt triſtitia talis modi deliberata / ſeu perfe=
cta. Prima eſt veniale peccatū.ſed tertia eſt mortale pctm̄
Unde Tho.vbi priꝰ de vtroqꝫ dicit. Inuidia ex genere ſuo
eſt mortale peccatum . Genus enim peccati conſideratur ex
obiecto. Inuidia aūt ſm̄ rationem ſui obiecti contrariatur
charitati:per quā eſt vita anime ſpiritualis ſm̄ illud.j.Jo
han.iij. Nos ſcimus qm̄ tranſlati ſumus de morte ad vitā
qm̄ diligimus fratres.Utriuſqꝫ eñ obiectum/ ⁊ charitatis/
⁊ inuidie eſt bonū proximi/ſꝫ ſm̄ contrariū motū. Nā chari
tas gaudet de bono ꝓximi. ſm̄ illud.j. Corin .xiij . Nō gau
det ſuꝑ iniquitate.congaudet aūt veritati. Inuidia autem
de bono ꝓximi triſtatur.Unde ex ſuo genere cōuincitur pec
catū mortale eſſe inuidia. Ideo iob.v. Paruuluꝫ occidit in
uidia.ſed nichil occidit ſpūaliter niſi peccatū mortale.Sed
ſicut dictū eſt ſupra in quolibꝫ genere pctī mortalis inueni
untur aliq̄ imꝑfecti motꝰ in ſenſualitate exiſtētes q̄ ſunt oī=
mode pctā venialia . Sicut in genere adulterij primꝰ mo=
tus concupiſcentie.et in genere homicidij primus motus
ire:ita etiam in genere inuidie inueniuntur aliqui p̄mi mo
tus q̄nqꝫ in viris perfectis/q̄ ſunt pctā venialia. Hec Tho.
Quartus gradus inuidie eſt peccatū in ſpiritūſctm̄. qḋ di
citur inuidētia fraterne gratie.Unde Tho.in.ij.di.xliij.di=
cit. Inuidia duplex eſt.quedam que eſt de ꝓſperitate vel

exaltatione hominis.⁊ quedam que eſt de exaltatione gra
tie.ſicut ꝙ multi ad deū conuertantur / vel aliquid huiuſmo
di.Et talis inuidia ſolū eſt peccatum in ſpiritūſanctū . Uñ
ibidem Bonauentu.dicit.dupliciter poteſt aliquis inuide
re aliene gratie.Uno modo quia ex hoc minuitur bonū pro
prium:cuius promotionē appetit ſingulariter.⁊ ſic eſt pec=
catum capitale.Alio modo quia viſus anime eſt ſic depra=
uatus:vt ſicut non videt bonū in ſe : ſic etiam nolit videre
bonū in alio:⁊ tunc eſt peccatū in ſpm̄ſanctum:hoc aūt eſt
in illis maxime/qui vix pñt in alio videre bonum:⁊ ita alio
modo eſt capitale vitium:⁊ alio modo peccatum in ſpiritū
ſanctum:⁊ iſto modo nō procedit niſi ex magna corruptio=
ne/⁊ malitia voluntatis:que adeo guſtum peruertit: vt bo H
num faciat apparere malū:⁊ econuerſo.¶ Secūdo princi=
paliter videndum eſt de inuidia quantū noceat:⁊ ꝙ ſit de=
teſtabilis ꝓpter nouem. Primo nocet ꝓprio ſubiecto in cor
pore multipliciter:quia eſt triſtitia.Sed triſtitia ſm̄ Tho.
p̄ma.ij.q.xxxvij.ſaltem mala/multa mala facit. qꝛ aggra=
uat aīum: vt interdū motꝰ corporis exterior impediatur:⁊
fit homo ſtupidus ⁊ intenſa triſtitia pre omnibꝰ anime paſ
ſionibus maius nocumentum infert corpori.Unde ꝓuerb.
xxv.Sicut tinea veſtimento/⁊ vermis ligno:ita triſtitia vi
ri nocet cordi:quia animus gaudens etatem floridā facit:
ſpiritus triſtis exſiccat oſſa.Et eccleſiaſt.xxxviij. De triſti
tia feſtinat mors:ſed hoc verum eſt de triſtitia / que ſpem
non habet annexā.Sicut contritio habet ſpem ⁊ gaudiū de
remiſſione ⁊ intuitu diuine miſericordie. Secundo dānoſa
eſt inuidia:quia eripit eam habenti ſocietateꝫ eccleſie.Ps. Ps.cxviij.
Particeps ego ſum oīm timentiū te/⁊ cuſtodientium man
data tua.Aug. Penſent inuidi quantum bonū ſit charitas
que ſine labore noſtro/ aliena bona noſtra facit. Tertio in
uidia nulli parcit. De nocenti notū eſt:de innocentibꝰ ptꝫ.
Cū cain inuidus abel : fratres ipſius ioſeph eundē:⁊ ſaul
dauid ſine cauſa ſint perſecuti:tales peiores ſunt pilato.de
quo Math.xxvij.Sciebat ꝙ per inuidiam tradidiſſent euꝫ.
Quarto inuidia valde difficulter curatur: qꝛ eſt velut ignis
grecus qui in aqua tribulationū ardet: ⁊ difficulter extin=
guitur. Ideo gal.vj. Nō efficiamini inanis glorie cupidi/in
uicē ꝓuocātes:inuicē inuidētes.Suꝑ quo cyprianus.zelus
iſte modū nō habet:ꝑmanens iugiter ſine fine: cum alia fi=
niantur ſcelera:quātoqꝫ ille cui inuidetur creſcit in ſucceſ
ſu meliori:tanto inuidus liuoris ignibus inardeſcit. Quin
to inuidia oſtēdit hoīem puſillanimē:⁊ infimis rebus cōpa
rat. Job.v. Paruulum occidit inuidia. Nobiles ſunt cōmu
nicatiui:vt patet in hominibus/in leone ⁊ aquila. Ecōtra=

rio ignobiles ſunt inuidi. Sexto ſignum eſt per quod demõ
ſuos cognoſcit. Sicut charitas econtrario. Johã. xiij. In
hoc cognoſcent oẽs qꝛ mei eſtis diſcipuli: ſi dilectionẽ ha=
bueritis adinuicem. Septimo ſocij ſunt diaboli in lucro /
⁊ in damno: quia quando diabolus lucratur / ⁊ male ſucce
dit homini: inuidus hoc lucrum ſuum putat ⁊ ecõuerſo. vñ
cũ ſm Tulliũ. Amicoꝝ ſit idẽ velle ⁊ nolle: ptȝ ꝓpoſitũ. Octa
uo ꝓditores plerũqȝ efficiunt̃. Prouer. xxiij. Ne comedas cũ
homine inuido: ⁊ ne deſideres cibos eiꝰ: qm̃ in ſimilitudi=
nem arioli ⁊ cõiectoris eſtimat quod ignorat. Comede ⁊ bi
be dicet tibi / ⁊ mens eius non eſt tecũ. Nono inuidus gra=
uiſſima anime ĩfirmitate tenetur: guſtũ em̃ anime adeo in
fectum habet: vt bonum inimici putet malum: ⁊ econuerſo
Eſa. v. Ve qui dicitis bonũ malũ / ⁊ malum bonũ: ponentes
tenebras lucẽ: ⁊ lucẽ tenebras: ponentes amarum in dulce
I ⁊ dulce in amarum. ¶ Tertio principaliter de remedijs in
uidie notandũ ꝙ contra eã valẽt quinqȝ. Primo vt hõ po=
nat dilectionẽ in ea bona q̃ poſſunt ſimul a multis haberi
⁊ a ſingulis plene. Sicut eſt ꝑdicatio eucharistia / cõmunio
vel ſuꝑ omnia dilectio: ⁊ regnũ celoꝝ. Unde Grego. Qui fa
cibꝰ inuidie carere deſiderat: illã hereditatẽ appetat: quã
numerus poſſidentiũ non anguſtat. Uir em̃ iuſtus per hoc
ꝙ in terris nichil appetit: alienis ꝓfectibus inuidere ne=
ſcit. Secundo inſpicere debemus quantis fraternitatibus
iungimur. Oĩs em̃ ꝓximus eſt frater naturalis: quoꝝ omni
um vnꝰ fuit pater adam: multi ſunt fratres noſtri ſpiritua=
les: quoꝝ omnium vnus pater chriſtꝰ eſt: ⁊ mater vna vir=
go beatiſſima maria: ſicut ⁊ mater vna ſancta eccleſia. Su
mus em̃ membra vnius corporis eccleſie. j. Corin. xij. Si q̃d
patitur vnũ mẽbrũ: compatiuntur cetera membra. Tertio
cõtra inuidiã valet eradicatio proprie ſuꝑbie. qꝛ ex ea ori=
tur. Unde dicta contra ſuꝑbiã vel inanem gloriã: valẽt etiã
hic. Quarto valet cõtra inuidiam meditatio multiplicis
damni: quod ex ea prouenit. vt in ſecundo membro patuit.
Sicut em̃ grecus ignis arena ⁊ aceto ſolet extingui: ſic in=
uidia conſideratione infructuoſi ſtatus quem habet: ⁊ ama
ritudine / ⁊ ꝯſumptione viriũ poteſt extingui. Quinto valet
cõtra inuidiã / exercitiũ in opibus mĩe circa ꝓximos vel ini
micos. vñ Prouer. xxv. Si eſurierit inimicus tuus: ciba il=
lũ. ſi ſitierit: potũ da illi. Prunas em̃ ꝯgregabis ſuꝑ caput
eiꝰ: ⁊ dñs reddet tibi. Miſericordia em̃ directe opponit̃ inui
die. quaꝝ prior dolet de miſeria ꝓximi. poſterior vero de fe
licitate ꝓximi. vñ de mĩa dr̃. ij. Corin. xj. Quis infirmat̃ / et
ego non infirmor. De inuidia vero iude. Johã. xij. ꝙ iudas
murmurauit de effuſione vnguenti ſuper caput ieſu.

¶ Capitulum ſextum. de filiabus inuidie: ⁊
primo de odio.

Hunc de filiabus inuidie differendũ eſt. Primo
que occaſiones ſunt homicidij corporalis. Se
cundo de odio in ſpeciali quid ſit. ⁊ de eius ꝓ A
prietatibus. Tertio an pctõres ſe odio habe
ant. ¶ Quantuȝ ad primũ notandũ ſm Tho.
ij. ij. q. xxxvj. ⁊ ſȝ Gre. xxxj. mora. Quinqȝ ſunt
filie que ex inuidia oriri poſſunt / vicȝ ſuſurrium / detractio
exultatio in aduerſis / afflictio in ꝓſperis proximi ⁊ odium
Quod ſic ptȝ. nam in conatu inuidie eſt aliquid tanqȝ prin
cipium. ⁊ aliquid tanqȝ medium. ⁊ aliquid tanqȝ terminus.
Principium quidem eſt: vt aliquis diminuat alteriꝰ gloriã
vel in occulto: ⁊ ſic eſt ſuſurratio. vel manifeſte: ⁊ ſic eſt de=
tractio. Medium aũt eſt ꝙ aliquis intendat diminuere glo
riam alterius aut poteſt: ⁊ ſic eſt exultatio in aduerſis. aut
nõ poteſt / ⁊ ſic eſt afflictio in proſperis. Terminꝰ aũt eſt in
ipſo odio. qꝛ ſicut bonũ delectans cauſat amorem: ita triſti
tia odium. ¶ Quo ad ſecundũ ſciendum ꝙ differũt ira / in= B
uidia / ⁊ odiũ ſȝ Tho. ij. ij. q. centeſima quinquageſimaocta
ua. Ira em̃ eſt per quam appetimꝰ malũ proximi: ſm quan
dam menſurã / ꝓut ſcȝ hȝ rationẽ vindicte. Odiũ aũt eſt / per
quod deſideratur malũ proximi abſolute. ⁊ ira eſt interdũ
cauſa odij. qꝛ per hoc ꝙ aliquis appetit malũ vindicte ſub
ratione iuſti / ⁊ cum hoc frequenter facit: peruenitur ad ap
petitum mali abſolute in proximum / quod eſt odiũ. Inui=
dia vera eſt triſtitia de bono alieno. Unde ſicut triſtitie ap=
ponitur gaudiũ: ſic odiũ amori. ⁊ cauſatur odiũ tã ex ira: qȝ
ex inuidia / ſed directius ex inuidia: qꝛ ex eo ꝙ quis triſtat̃
de bono proximi: ſtatim diſplicentiam / ſeu odium faciliter
capit. ¶ Dubitatur primo: vtrum deus poſſit odiri ab ali= C
quo? Rñ. Tho. ibidem deus poteſt dupliciter ab homine ap
prehendi. Uno modo ſm ſeipſum / puta cum per eſſentiam
videtur. Alio modo ſecundum effectus / ſcilicet cum inuiſi
bilia dei per ea que facta ſunt intellecta cõſpiciuntur. Deꝰ
ꝑ eſſentiã ſuam eſt ſumma bonitas quã nullus põt odio ha
bere ſic viſam. qꝛ ſic non habet niſi rationẽ diligibilis / non
odibilis. qꝛ ibi nihil mali apparet ĩtellectui. Sũt aũt effe=
ctuũ diuinoꝝ duo gña. q̃dã ſ. q̃ nullo modo poſſunt cõtraria=
ri volũtati / vt eſſe / viuere / ⁊ intelliger: e ⁊ talia ſunt oĩbꝰ etiã
appetibilia. Et ꝓut eſt deꝰ taliũ effectuũ auctor etiã nõ põt
odiri. Alij ſunt effectꝰ dei: q̃ repugnãt inordinate volũtati /
ſcȝ inflictio pene / ⁊ cohibitio pctõꝝ ꝑ legẽ diuinã repugnan
tẽ volũtati pctõꝝ. Et quãtũ ad tales effectꝰ / deꝰ põt odiri ab
aliqbꝰ: inquãtũ vicȝ deꝰ apprehẽdit̃ vt pctõrum prohibitor

D ⁊ penarum inflictor. ¶Secundo dubitatur:an odium dei ſit
grauiſſimum peccatoꝝ ſimpliciter? Rñ.ſm tho. ibidem ꝙ ſic
qñ eſt deliberatum. Rō qꝛ optimo opponitur peſſimū.ꝑ phm
viij.ethic. Sed amori dei qui eſt optimū opponitur odiū dei
Ideo cum pimum ſit optimū/ſcōm eſt peſſimū. Immo odium
dei ex deliberatione eſt maxime pctm̄ in ſpm̄ſanctum ſm ꝙ
peccatum in ſpm̄ſanctum nominat aliqđ genus ſpeciale pcti
non tamen cōputatur inter ſpecies peccati in ſpm̄ſanctum.
qꝛ gnāliter inuenitur in omni ſpecie peccati in ſpm̄ſanctuꝫ.
Unde odium dei maius pctm̄ eſt infidelitatis peccato. qꝛ ex
eo oritur:vt effectus ex cauſa.¶Dubitatur tertio q̄ poſſum⁹
E ⁊ debeam⁹ odire? Rñ.ſm tho. ibidem lꝫ odio habere illud qđ
a diabolo deriuatur/vt peccatuꝫ.⁊ om̄e illud qđ pertinet ad
defectum diuine iuſtitie et q̄cquid a deo abducit nos: ſm ꝙ
a deo abducit.Sed naturam fratris/grām ⁊ hmōi:cum ſint a
deo/ſine peccato nō poſſumus odire. De pimo dicitur Luce
xiiij.Si quis venit ad me/⁊ non odit prēm aut matrem: non
pōt eſſe me⁹ diſcipulus.Et roma.pimo. Detractores deo odi
biles.De ſecundo.j.Joh.ij.Qui frēm ſuum odit:in tenebris
eſt.Sed ſumma cautela ſm Greg.ibi videnda eſt:ne ſub veſte
F boni odij:ſe occultet odium fratris. ¶Quo ad tertiū vtrum
pctōres ſe odiant? Rñ. ꝙ ſic.vnde ps.Qui diligit iniquitateꝫ
ps.x. odit animā ſuam. Pro cuius intellectu notat hic Tho.ſecun
da.ij.q.xxv.vbi querit.Utruꝫ peccatores ſe diligant? Amare
ſeipm: vno mō cōmune eſt omnib⁹.Alio modo ꝓprium eſt bo
noꝝ. Tertio mō proprium eſt maloꝝ.ꝙ em̄ aliqs amet id qđ
ſeipſum eſſe exiſtimat:hoc cōmune eſt omnib⁹. homo aūt di-
citur eſſe aliquid dupliciter. Uno mō ſm ſubſtantiam ſuam/
⁊ naturam. ⁊ ſm hoc oēs eſtimant bonū cōmune ſe eſſe illud
qđ ſunt/ſcꝫ ex anima/⁊ corpore cōpoſitos.Et ſic etiam om̄es
homies boni ⁊ mali diligunt ſeipos inquantum diligunt ſui
ipoꝝ conſeruationem.Alio mō dicitur eſſe homo aliqđ ſcōm
principalitateꝫ. Sicut pnceps ciuitatis dicitur eſſe ciuitas.
Unde qđ pncipes faciunt dicit̄ ciuitas facere. Sic autē non
om̄es exiſtimant ſe eſſe illud qđ ſunt. pncipale em̄ in homie
eſt mens rōnalis.ſecundarium aūt eſt natura ſenſitiua/⁊ cor
poralis.Quoꝝ pimum vocat apoſtolus interiorem hominem.
vt ptꝫ.j.Coꝝ.v.Boni aūt exiſtimant pncipale in ſeipis rōna-
lem naturā/ſiue interiorem hominē. Uñ ſcōm hoc exiſtimāt
ſe eſſe qđ ſunt. Mali aūt exiſtimant pncipale in ſeipis natu-
rā ſenſitiuam/⁊ corporalem ſcꝫ exteriorem hominem.Uñ nō
G recte cognoſcentes ſeipos non vere diligunt.¶Et hoc ꝓbat
philoſoph⁹ in.ix.ethi.ꝑ quinqꝫ que ſunt amicitie ꝓpria.Unuſ
quiſqꝫ em̄ amicus Primo q̄dem vult ſuum amicum eſſe/⁊ vi-
uere.Scđo vult ei bona. Tertio operatur bona ad ipꝫ Quar

to conuiuit ei delectabiliter.Quinto concordat cū ipo qua
ſi in eiſdem delectatus/⁊ contriſtatus. Et ſm hoc boni dili
gunt ſeipos quantū ad interiorem hoiem.qꝛ etiam volunt
ipm cōſeruari in ſua integritate. ⁊ optant ei bona eius que
ſunt bona ſpūalia ⁊ ad aſſequendū opam impendunt ⁊ dele
ctabiliter ad cor redeunt.qꝛ ibi inueniunt bonas cogitatio
nes in pñti.⁊ memoriam bonoꝝ preteritorum/⁊ ſpem futu-
rorum bonoꝝ ex q̄bus delectatio cauſatur. Similiter etiaꝫ
non patiuntur in ſeipis diſſenſionem volūtatis.qꝛ tota ani
ma eoꝝ tendit in vnum.Econtrario aūt mali non volunt cō
ſeruari in interioris homīs integritate. nec appetunt eius
ſpūalia bona.nec ad hoc operantur.nec delectabile eſt eis
ſecum conuiuere redeundo ad cor. qꝛ inueniunt ibi mala p̄
ſentia/preterita/⁊ futura que abhorrent.nec etiam ſibiipis
concordant propter conſcientiaꝫ remordentē. ſm illud ps. ps.xlix.
Arguam te/⁊ ſtatuā contra faciem tuam. Et ꝑ idem proba
ri poteſt:ꝙ mali amant ſeipos ſm corruptionem exterioris
homīs.Sic aūt boni non amant ſeipſos. odiunt ergo mali
ſeipſos ſm principale ſui/videlicet animam.

¶Capitulum ſeptimum. Quomodo
inimici ſunt diligendi vel odiendi.

HIc neceſſarium eſt ſcire quomō inimici vel A
pctōres ſint diligendi/ vel odiendi. de quib⁹
chriſtus p̄ceptum dat Math.v.dicens.Audi
ſtis qꝛ dictum eſt:diliges proximum tuum/⁊
odio habebis inimicū tuum. Ego autē dico
vobis:diligite inimicos veſtros: benefacite
his q̄ oderunt vos:⁊ orate ꝓ pſequentibus/
⁊ calūniantibus vos: vt ſitis filij patris vrī
q̄ in celis eſt.Qui ſolem ſuū oriri facit ſup bonos ⁊ malos:
⁊ pluit ſup iuſtos ⁊ iniuſtos. Ubi dicit gloſa: ꝙ inimici nrī
trib⁹ mōis pugnant cōtra nos/ſcꝫ mentali odio/ vbali op-
probrio/⁊ corpali nocumento ſiue leſione in exteriori bono
vt notatur in vbis p̄dictis.Sed ibi econtrario tria iubet ve
ritas inimicis impendenda/ vcꝫ diligere corde / bendicere
ore/⁊ operibus ſubuenire.De quib⁹ tribus videndum erit
Primo quomodo corde diligendi ſunt inimici. Ubi tria cō-
currunt declaranda. Primo an inimicoꝝ dilectio ſit nobis
poſſibilis.Scđo ſi ſic:cur inimici ſunt diligendi/⁊ non odiē
di.Tertio an ad eoruꝫ dilectionem neceſſaria ſit ſpecialis
actuatio. ¶Quantū ad pimuꝫ reperiuntur quidā tam ceci B
rōne/⁊ infecti voluntate vt affirment ⁊ credant ſibi impoſ
ſibile eſſe ꝙ inimicos diligant. Contra quos ſcriptura ſan
ctoꝝ doctrina/⁊ philoſophoꝝ/ac naturaliū exēpla ſunt. Nā

math.v.dicitur. Si dimiſeritis hominibꝰ peccata eoꝝ:dimit=
tet vobis pater veſter celeſtis debita veſtra.Sup̄ quo glo.
Uidetis fratres.q꞉ cum dei gratia in poteſtate nr̃a poſitū
eſt/quomõ a dño iudicemur. Inquit enim dñs.Si dimiſeri=
tis dimittetur vobis.ſi nõ dimiſeritis nõ dimittet vobis. In
poteſtate aũt noſtra eſt dimittere:⁊ non dimittere. Exem=
pla habemꝰ Gene.xlv. vbi poſt extremam iniuriam ꝑ fr̃es
illatam Joſeph ex amicitia ſingulos oſculabatur: ⁊ ſup ſin
gulos flebat.Sic exo.xxxij.Moyſes a populo crebro vexatꝰ
cum iam prope lapidaretur:tñ ait ad deum. Si non dimiſe
ris pctm̃ populi tui:dele me de libro quẽ ſcripſiſti.Et.ij.re=
gum.j.Dauid cui ſuus inimicꝰ Semei in faciem maledixit
maluit parcere:⁊ letales inimicos flere nouit/⁊ eoſdem oc
Ps.vij. cidentes punire. Ideo ait in pſalm̃. Si reddidi retribuenti
bus mihi mala: decidam merito ab inimicis meis inanis.
Joh.quoq; iij.Sic deꝰ dilexit mundũ/vt vnigenitũ ſuum da
ret:vt oĩs q̃ credit in eũ non pereat:ſed habeat vitã eternã.ad
Ro.v. Sic nos xp̃s dilexit ꝙ tradidit ſeip̃m ꝓ nobis in mor
tem .Juſtꝰ ꝓ iniuſtis.cũ tñ inimici eſſemꝰ:⁊ ꝓ ſe ꝑſeq̄ntibꝰ
Luce.xxiij. in cruce ait.Pater ignoſce illis: q꞉ neſciũt q̃d faciunt. Quẽ
btũs ſtephanꝰ ſeq̄ns:ꝓ inimicis ſe lapidantibꝰ Actu.vij.fle
xis genibꝰ:⁊ clamãdo orabat: vbi ꝓ ſe ſtando orauerat: di=
C cens dñe accipe ſpm̃ meum.¶Ad idem ſunt ſanctoꝝ dicta
⁊ exempla.Nam ꝙ poſſibile ſit nobis inimicos diligere pa
tet ꝑ Aug.q̃ de ſeruo pigro: qui non vtebatur viribus ſibi a
deo collatis/ ſic dicit.Seruũ pigrum:q̃ ſm̃ hiſtoriam euan=
gelicam talentũ dñi ſui creditum fodit in terram:nec in eo
negociatus eſt/ nõ dãnaret deus:ſi ea que nullo mõ fieri po
terant p̄cepiſſet.Et beatus Hierony. Anathema ſit q̃ dicit
deum p̄cepiſſe impoſſibile.Preterea ſi tot mulieres pueri/⁊
tã delicate puelle/flãmas/ ignes/⁊ gladios:immo beſtias
equanimiter ꝑtulerunt pro xp̃o : que tamen nobis fuerunt
ſimiles:cur non poſſemꝰ conuicia et iniurias equanimiter
tolerare/⁊ inimicos diligere. Simile docent exẽpla philo=
ſophoꝝ.vt in vitis eoꝝ legitur.Nam Pithacꝰ ph̃us: cũ du
ctor eſſet mitilenſiũ contra Athenienſes:quoꝝ dux fuit fir=
mo ex pacto ſingulare certamen indixit Pithacꝰ.⁊ ſub ſcu=
to occultato:rethi cũ firmonem inuolueret/⁊ occideret:ac
triumpho potitus in principem mitilenſium leuaretur: p̃n
cipatui poſt decẽnium reſignauit:iam optime ciuitate ordi
nata.Cũq; q̃dam operarius eius filium ſecuri in ingerens
interfeciſſet ⁊ occiſor ligatus per ciues pithaco preſentare
tur:ip̃m abſoluit dicens Indulgẽtiam eſſe ſupplicio potio
rem.Sic eſchines ph̃us/⁊ orator maximꝰ cum ſua eloquen
tia athenas regeret:⁊ ibidem a demoſthene oratore in orã

do victus in iudicio rhodis ꝓpter ignominiam ꝑgeret:⁊ ibi
dem rogatu ciuitatis. primo ſuam/ et deinde demoſthenis
orõnem clariſſimam recitaret: ⁊ cunctis vtriuſq; eloquen=
tiam mirantibꝰ:⁊ plus demoſthenis :ſic ait. Longe amplius
miraremini eſſetis:ſi ip̄ꝫ ꝑorantẽ audiuiſſetis. Inimici ſui teſtis/
⁊ cõmendator excellentiſſimꝰ effectus vt ibidem habetur.
ſic etiam valerius de vitis philoſophoꝝ refertur de ſocrate
ꝙ ſemel ictu calcis ꝑcuſſus : cum q̃dam eius tolerantiam
miraretur/ait. Si aſinus me ꝑcuſſiſſet calce : vñ eum in iudi=
cium conuenirem:cur igitur nõ ſic equanimiter ſuſtinerem
ictus hominum ſicut ꝑcuſſuram irrõnalium: ꝙ etiam inimi
cis poſſumus ꝑcere patꝫ a ſili.Nam ſi tu expectares ab im
peratore magnũ donum/⁊ te imperator offenderet/vel ꝑcu
teret:tu ne ſumpturũ donum ꝑderes:nec etiam verbo/ nec
facto propter tale donũ vindicares. Cur igitur nõ faceres
ſimile ꝓ eterna patria inimico parcendo. ¶Quo ad ſecun D
dum p̃ncipale Quõ inimici ſunt diligendi/⁊ quare. Notan
dum p̃mo q̃s ſit inimicus. Eſt autem inimicus ille q̃ affe=
ctat/aut optat/ aut voluntarie infert/ aut inferre conatur
alteri malum culpe aut pene in aĩa/ corpore vel rebus.Et
hoc facit non ad correctionem ꝓximi/ nec ad iuſtitiã exer=
cendam:nec ad aliud bonum aliq̄d.ſed tantũ alteri ad ma
lum:vel etiam q̃ mala intentione gaudet de malo proximi
aut triſtatur de eius bono.Dicitur primo qui affectat al=
teri malũ non ad correctionem eius:ſed tm̃ in malum ſuũ
puta ex odio/rancore/vel animi amaritudine.Q꞉ ſi q̃s vel
let alteri malum pene:vt carceres/verbera/paupertatem/
infirmitatem/⁊ huiuſmodi:⁊ ſolũ ad correctionẽ ſui: ⁊ ꝓfe
ctum anime eius/aut propter cõmunem vtilitatem:⁊ face
ret illud nõ ex amaritudine animi/rancore/vel vindicta:ſꝫ
fraterna dilectione:talis nõ eſſet inimicꝰ alterius cẽſendꝰ
amicus:q꞉ prodeſſe conatur /q̃uis obeſſe videat̃. Ideo pa
rentes puniẽtes pueros ſuos/⁊ magiſtri ſcholares nõ ſũt
eoꝝ inimici eſtimãdi:ſꝫ amici.Scd̃o d꞉ nõ ad iuſtitiã exer
cẽdã:q꞉ q̃ vult aut infert alteri malũ pene/amore exequẽ=
de iuſtitie:nõ eſt inimicꝰ perſone puniẽde.Vñ lictor nõ eſt
inimicꝰ eiꝰ quẽ occidit mediãte iuſtitia:nec iudex ſilr̃:dum
modo non ex odio vel rancore:ſed ſolũ propter cõem vtili=
tatem illa faciãt/amore preclariſſime iuſtitie.Dicit̃ tertio
vel propter aliq̄d aliud bonũ:q꞉ medicus q̃ prodeſſe inten=
dit tã̄q; amicꝰ vrit infirmũ/quẽ ſanare intẽdit. Dicit̃ quar
to/vel q̃ mala intẽtione gaudet de malo ꝓximi/aut triſtat̃
de eiꝰ bono.Quia ſi intẽtione bona facit:vt de triſtitia in=
uidie fuit dictũ:non eſt inimicus cẽſendꝰ.Ex quibus patꝫ ꝙ
homo poteſt licite velle in caſu inimico ſuo malũ ſcꝫ pau=

pertatis/infirmitatis/mortis/vel huiuſmodi:dūmodo ſine
rancore fiat/⁊ bona intentione ad bonū peccantis/vel com
munitatis/ſeu iuſtitie:vt Greg. dicit.xxij.mora.Sed vt ibi=
dem ſubdit ad hec ſeruāda valde neceſſariū eſt ſubtiliſſime
diſcretionis examen:ne cum noſtra odia exequimur: falla
mur ſub ſpecie vtilitatis aliene:videlicet eſtimantes nos
mala inimicis noſtris velle propter eorū correctionez vbi
ex odio volumꝰ/rancore vel mala affectione.Et ſtatim lo=
quitur de tyrāno ꝓpter facinora punito. Subtiliter inquit
pēſare debemꝰ ꝙd debemꝰ ruine pctōris/⁊ quid iuſtitie dei
feriētis.Nā cū peruerſuz queꝗ oīpotens deus percuſſerit:
et condolendū eſt miſerie pereūtis/⁊ cōgaudendū eſt iuſti=
E tie iudicis.❡Scdo nontandū ꝙ in inimico duo ſunt cōſide
rāda.Primū eſt inimicitia/odiū ſeu rācor quē habet ad ꝓ=
ximū ſuū:⁊ ſm illa nō debemus inimicum diligere/hoc eſt
ꝙ non debemꝰ velle ꝙ ſint inimici noſtri/aut aliorū/ aut vt
habeāt odiū/inimicitiā ⁊ hmōi verſus nos ⁊ ꝓximos: quia
hoc eſt velle eorū mala/⁊ pctā contra charitatē.Et hoc te=
nent cōiter doctores in.iij.diſt.xxix.⁊.xxx. Et Tho.ij.ij.q.
xxv.Scdo cōſideranda eſt in inimico ipſiꝰ natura/ſm quaz
ad dei imaginē creatus eſt:capax glorie nobiſcuz:⁊ noſter
ꝓximus.Et ſm hoc dicenduz Primo ꝙ ex p̄cepto tenemur
inimicos noſtros non odire ſm naturā/ſm quā ſunt noſtri
proximi.Secūdo ꝙ tenemur eos ſm naturā/non ſoluz non
odire:ſed etiā tenemur eos diligere:ita vt velimꝰ eis bona
felicitatis eterne/virtutū/⁊ bona nature ⁊ fortune:inquan
tū eos talia ꝓmouent ad beatitudinē eorū.Primum patet
ꝓuerb.xxiiij.Si ceciderit inimicꝰ tuꝰ ne gaudeas: ne forte
videat deꝰ/⁊ diſpliceat illi:⁊ auertat irā ſuā ab eo:⁊ cuz ab
illo auerterit ad illū dirigat q̄ de inimici ruina gaudebat.
Et Exo.xxiij.Si videris aſinū inimici tui in luto iacentez:
nō p̄teribis/niſi prius eleues eū.Si inimici aſinꝰ nō eſt re=
linquēdus in luto:quāto minꝰ xp̄i ſanguine redēptus/ ⁊ dei
imagine inſignitꝰ nō debet negligi hō? Ideo.j. Joh.iij.Qui
odit fratrē ſuū homicida eſt:⁊ ſcitis ꝙ oīs homicida nō ha
bet vitā eternā in ſe manētē.Qḋ doctores exponūt ſic.Qui
odit fratrē ſuū(qḋ peius eſt ꝗ̄ nō diligere eū)homicida eſt
ſuiipſiꝰ ſpūaliter:⁊ fratris ſui corpaliter:diſpoſitiue tn̄. Se
cundū ptꝫ:qꝛ Math.xxij.preceptū eſt.Diliges proximū tuū
ſicut teipſum.ſꝫ inimicꝰ eſt ꝓximꝰ tuꝰ:vt patuit ſupra.Itē
Mat.v.dn̄s p̄ceptiue dicit:diligite īimicos veſtros:bn̄facite
F his q̄ oderūt vos.Idē ꝓbat magiſter.iij.diſt.xxx. ❡Ratio
autē quare tenemur inimicos diligere/eſt:qꝛ dilectio quaz
xp̄s nobis precipit:qua tenemur diligere proximū eſt cha=
ritas/que habentē facit attēdere ꝙ quilibet proximus vi=

tor eſt ad imaginē dei:dei capax/⁊ beatitudinis:q̄ capaci=
tas cū ſit naturaliter in inimico ⁊ amico:oēs tenemur dili
gere ad tale bonū.Deus em̄ eſt vniuerſale bonuz in nullo
minuibilis ex cōmunicatione ſui ad aliū:cui bono fauere
debemus/⁊ optare:vt ab oībus hoībus viatoribus honore
tur.Diligamꝰ ergo in inimico om̄e illud qḋ eſt in eo a deo:
⁊ odiamus in eo omne illud qḋ eſt a diabolo.Sic em̄ medi
cus infirmū diligit/ſed febrē perſequit̄.Et mater filiū dili
git:ſed eius ſcabiē odit.❡Quo ad tertiū principale: vtruz B
ad diligendū inimicum exigatur ſpecialis actuatio mētis.
Notandū ſm Tho.vbi ſupra.ꝙ dilectio nature inimici pōt
intelligi dupliciter.Uno modo in generali/⁊ ſic eſt in pre=
cepto.vt cū aliquis in generali diligit ꝓximos:ab illa gn̄a
litate inimicū nō excludat.Unde q̄ oraret ex deliberatione
corde/vel ore dicēdo:dn̄e da pacē huic ciuitati/vel regioni
dempto tali inimico meo:peccaret mortaliter:qꝛ ꝯtra cha
ritatē ageret.Alio modo cōſideratur dilectio ꝓximi in ſpe
ciali/vt ſcꝫ aliquis in ſpeciali moueat̄ motu dilectionis ac
tualis ad inimicū ſuū:ita ꝙ actualiter velit ⁊ optet ſibi bo
num.Illud ſm Tho.non eſt de neceſſitate p̄cepti.Exempli
gratia.Cū quis cogitat de Socrate inimico ſuo:nō eſt pre
ceptum ꝙ ſtatim velit/vel optet ſibi bonū actualiter:quia
preceptū de dilectione inimicorū eſt affirmatiuū:ideo non
obligat ꝓ ſemper.Sed preceptū eſt vt nō odiat eū:⁊ nunꝗ̄
affectet vel optet ſibi malū intentione nocēdi:qꝛ non odire
proximū/eſt preceptū negatiuū.Ideo obligat ad ſemper/⁊
pro ſemper.Eſt tn̄ hoc ſm Tho.de neceſſitate charitatis/
ſm p̄parationē animi:vt ſcꝫ homo habeat animū paratum
ad hoc:vt in ſingulari inimicū affectiue/⁊ etiā effectiue di=
ligeret:ſi neceſſitas occurreret.ſed ꝙ abſꝗ articulo neceſ=
ſitatis homo hoc actu impleat perfectionis eſt:vt Auguſt.
ꝓbat in enchi.⁊ vt ibidē dicit:eſſet adhuc maioris ꝑfectio=
nis ꝙ hō magno conatu/⁊ ꝑfecto amore elicito ferretur di=
lectiue in inimicū cū affectu ſibi volēdo bonū:potiſſime dū
ille inimicus actu offendit:vt fecerunt chriſtus in cruce/⁊
Stephanus moriturus.

❡Capitulum octauum De reconci=
liatione/calumnia/⁊ oratione.

SEcundo cū inimici nos perſequūtur ore:debe
mus eis dilectionis beneficia oſtendere: non
ſolum corde:ſed etiā ore.quod fieri poteſt tri= A
pliciter de quibus pro preſenti tractabitur.
Primo de reconciliatione.Secundo de vitan
da calumnia.Tertio de oratione/⁊ de impen=
denda benedictiōe.Quantū ad primū valet illud Math.v.

Si offers munus tuū ad altare/⁊ recordatus fueris ꝙ fra=
ter tuus habet aliquid aduerſum te:relinque ibi mun⁹ tuū
B ante altare/⁊ vade recōciliari fratri tuo. ¶Ubi primo no=
tandum quid ſit templū in quo offerendū ſit munus: quid
altare ſuper quo:⁊ quid munus ſeu ſacrificiū. Templū eſt
anima mūda/⁊ corpus que ſunt deo per xp̄i paſſionē in ba
ptiſmate cōſecrata. teſte ap̄lo. j. Corinth. iij. Neſcitis q̄r tē
plum dei eſtis vos. Et iterū. templū dei ſanctū eſt q̄d eſtis
vos. Et alibi. empti eſtis precio magno:glorificate ⁊ porta
te deum in corpore veſtro. Altare eſt fides vera/⁊ firma. de
quo hebreo. vlti. Habemus altare de quo edere nō habent
qui tabernaculo deſeruiūt. Fundamentuʒ em̄ aliud ſupple
q̄ꝫ fidem ieſu chriſti:nemo poteſt ponere/preter id q̄d poſi=
tum eſt:quod eſt xp̄s ieſus. j. Corinth. ix. Quia ſine fide im
poſſibile eſt placere deo. hebreo. xj. Munera ⁊ oblationes
ſunt actus pr̄icipaliter interiores anime:vt meditatio bo=
norum/cōplacentia diuinorū:affect⁹/ ⁊ oratio mētalis/ dei
dilectio/⁊ proximi/⁊ his ſimilia. Ex quibus interius in tē=
plo cordis oblatis:debet homo prorūpere ad act⁹ exterio=
res latrie/vel dulie. vt ad iubilationem/hymnū/orationem
vocalem/oblationē/opera miſericordie corporalia/⁊ ſpiri=
tualia/⁊ ſimilia que ſine interioribus muneribus fere nul=
la ſunt. Et iſta eſt expoſitio ſm̄ Auguſt. Secundo notandū
ꝙ iſta munera nō eſſent deo grata:ſi non eſſet in offerente
charitas fraterna. Unde nullū opus eſt deo acceptum ſine
charitate. teſte ap̄lo. j. Cor. xiij. dicēte. Si linguis hominū
loquar/⁊ angelorū ⁊c. Et ideo factur⁹ aliquod opus bonū
q̄d eſt munus:debet quidē bonum propoſitum nō totaliter
dimittere:ſed munus relinquere ante altare. id eſt huiuſ=
modi opus differre/⁊ ad fratrē pergere/ pedibus corporis
vel anime:⁊ reconciliari fratri/ ſatiſfaciēdo verbo/ facto/
vel vtroqꝫ:⁊ tūc offerre debet munus ſuum. Unde Auguſt.
in ſermone domini in mōte. Cum aliquid tale oblaturi ſu=
mus in interiori templo:pergendū eſt ad reconciliationeʒ
cū fratre:dimittendo tale munus ſpirituale:pergenduʒ eſt
non pedibus corporis:ſed motibus animi:humiliter te ex
affectu proſternēs fratri ad quē chara cogitatione concur
ras in conſpectu eius/cū munus oblaturus es. Sed ſi fra=
ter preſens eſt/⁊ ad eum ire potes:nō ſimulato animo leni
re:atqꝫ in gratiam reuocare/veniam poſtulando:ſi hoc co=
ram deo prius feceris/pergens ad eum nō pigro motu cor
poris:ſed celerrime dilectionis affectu:atqꝫ inde veniens/
id eſt intentionem reuocans ad id quod agere ceperas: of
feras munus tuum. Hoc enim remedium eſt contra pecca=
tum ire:quod ſecundum Auguſtinum ſuperbi amplecti nō

valent. Inflati enim hoc medicamen charitatis/⁊ humili=
tatis ſubire nolūt. ¶Tertio notanduʒ ꝙ tribus modis cō C
tingit fratrem habere aliquid contra te. Primo modo ſi il=
le habeat contra te iram/aut odium:q̄uis tu illi nullā iniu
riam feceris:nec fueris ſibi iniuſte/⁊ per aliquod debitum
cauſa iſtius odij/aut ire:ſed forte ſuſurratores aliqui ſuis
ſuſurrijs hoc fecerūt:aut ille forte frater ſponte aſſumpſit
ſibi contra te iram/odium/vel indignationē ex falſa vel ſo
lum eſtimata iniuria/quam credit ex leui/aut friuola ſuſpi
tione:in iſto caſu non eſt preceptū vt ad eū vadas/⁊ cone=
ris procurare reconciliationē ſui:cū nullā ſibi iniuriam fe
ceris. Eſſet tamē conſilij/⁊ magni meriti ſe humiliare corā
fratre modo ſtatim dicēdo/⁊ eum ad pacē ⁊ concordiam re
uocare. Et eſſet adhuc maioris meriti ⁊ perfectionis hoc
agere cum fratre:quem tu non offendiſti:ſed ipſe te. Unde
Chriſoſto. nō dicas:mihi nocuit/non ego illi:ſi enim ꝓ glo
ria ſalutis tue iubet deus amicitiaʒ facere:tu offenſus de=
bes preuenire offendētem vt duplicem gloriā cōſequaris.
Unā ſcilicet q̄r iniuſte offenſus es. Aliaʒ quia prior ad ami
citiam moues. ¶Et eſt aduertendum ꝙ in illo caſu nō de= D
bet homo a fratre ſibi ſic ſine cauſa iraſcenti veniā petere:
ex quo nō in eum deliquit:ſed vadat ad eū/ ⁊ ſe apud eum
excuſet/ſiue charitatiue declaret:ꝙ in eū nō peccauit:⁊ ſi=
ne demerito cōtra eū iraſcit̄:⁊ ſic eū a rācore ⁊ ira reuocet
niſi forte homo timeret ꝙ hm̄ōi humilis reuocatio veriſi=
militer in detrimentū fratris cederet iniuſte iraſcētis :qui
forte aut ſuperbiret aut audacius alijs noceret:⁊ cum hoc
timeretur:cautius eſſet/vt intermedie perſone rācoroſum
obiurgando ad concordiā inducerēt:innocentē petendo ꝓ
dimiſſione offenſe. Unde Augu. in ſermone domini in mon
te. Tunc habet aliquid frater aduerſum nos:cum nos euʒ
in aliquo leſimus:nos autem aduerſus eum habem⁹ ſi ip=
ſe nos leſit. Ubi non eſt opus pergere ad recōciliationem:
ſed tantum dimittere: ſicut tibi a dn̄o dimitti cupis:quod
ipſe commiſeris. Et in ſermone de concordia fratrum: cu=
ius initium:dies iſti:dicit Auguſt. Nolo vt mentiaris: no
lo vt dicas illi da mihi veniā:quia te noſti non peccaſſe in
fratrē tuū:ſed tu ſcis ꝙ iſte peccauit ī te:nō tu in illū. Noli
venire ad fratrē tuū qui in te peccauit:⁊ vltra ab eo petere
veniam:debent tamen inter vos eſſe alij pacifici qui illum
obiurgent:vt a te prius veniā petat. Tu autē eſto paratus
ignoſcere:prorſus ex corde dimittere. Iaʒ dimiſiſti: habes
adhuc quid facias:ora ꝓ illo vt petat a te veniā:q̄r ſcis ei
nocere:ſi nō petit. ¶Secūdo cōtingit fratrē aliq̄d habere
contra te:vt ſi habet cōtra te irā vel odium:ideo quia tu ei

iniuriā feciſti:⁊ ei iniuſte cauſa ⁊ occaſio illius odij fuiſti:
in illo caſu debes omiſſis alijs actibus tuis:fratri a te le=
ſo pro iniuria ſibi illata ſatiſfacere actu/aut volūtate:⁊ ei
modo ſupradicto:vt melius poteris recōciliari. Vñ Chri=
ſoſtom̄.ſuper illo.vade prius recōciliari fratri tuo:dicit in
perſona dei:ego libēter cōtemnor:ego libēter honoris mei
patior dānū:libēter ego dñs expecto ſeruos: tantūmodo
vos in amicitiā veniatis.Vade ergo vt ſcias qr plus dili=
go concordiā fideliū meorū ꝗ munera:qr munera hominū
nullū faciūt deo lucrū.Charitas vero illorū dei gloriā ope
ratur:propter hoc itaꝫ oīa facta ſunt:ꝓpter hoc deꝰ homo
factus eſt:⁊ propter hoc vniuerſa negociatus eſt:vt hoīes
ad charitatiuā concordiā in bono cōgregaret .Et iterū:ꝗ=
diu hoīes fideles inter ſe aliquā diſſenſionē habuerint:mu
nus eorū non ſuſcipitur:oratio eorū non exaudit:nec deus
vult eſſe amicus fideliū:ꝗdiu inter ſe fuerint inimici.Et
cōſequenter dicit.Qualis aūt preceſſit offenſio:talis debet
ſequi recōciliatio.Si operibus offendiſti: operibꝰ reconci=
liare.Si cogitatu offendiſti:cogitatu reconciliare. Si ver=
bis offendiſti:verbis recōciliare.Ideo etiā xp̄s Mathe.v.
ſtatim poſt prefata verba:vbi docet recōciliationē frater=
nam dicit.Eſto conſentiēs aduerſario tuo cito/dū es ī via
cuȝ eo:ne forte tradat te aduerſarius tuus iudici/⁊ iudex
tradat te miniſtro:⁊ in carcerē mittaris.Amē dico tibi:nō
exies inde:donec reddas nouiſſimū quadrantē.Vbi ſm̄ Au
guſti.per aduerſariū in via intelligitur ille cui iniuriā fe=
ciſti:per iudicē xp̄s.per miniſtrū demō.per carcerē infirmꝰ
⁊ donec capiat:nō pro diſtātia tp̄is finita:ſed infinita. Pe=
F nas eñ ibi poſitus ſemꝑ reddet:⁊ nunꝗ ꝑſoluet.¶Tertio
modo cōtingit ꝙ frater tuus habet aliquid aduerſuȝ te:vt
ſcȝ cum tu ſibi iniuriā feciſti:hoc habet ꝯtra te:⁊ licet ſciat
ꝙ ſibi iniuriā feciſti/ſiue neſciat:nullā tñ cōtra te habȝ pro
pter hoc irā/odiū/vel rancorē. In iſto caſu nō oportet ledē
tem petere veniaȝ/⁊ ad concordiā reducere: immo in caſu
non expedit:vt ſi leſus ignoret ſibi iniuriā factā:qr hoc fa=
ciendo ſibi manifeſta occaſio rācoris daret. Tamē debito
iuſtitie oportet vt leſo ſatiſfiat cui abſtuliſti honorem/ vel
res per verba vel facta ſatiſfaciēdo.Vnde Auguſt.in ep̄la
ad Macedoniū.Si alienū(qm̄ peccatū eſt)cuȝ reddi poſſit
non redditur/nō agitur penitētia:ſed fingitur.Si aūt vera
citer agitur:nō dimittit peccatū/niſi reſtituatur ablatum.
G ¶Sunt aūt circa precedētia duodecim dubia que mouet
Humbertus in expoſitione regule beati Aug.⁊ ſoluit. Du=
bitatur primo quē modū tenere debet qui recōciliare vult
fratrē quē offendit.Rñdet:triplicē/verbo placet/cito/⁊ mā=

ſuetudine. Primo quidē quilibet tenet ad ſatiſfactionē illi
quem leſit verbo in rixando. Argumentum ad hoc eſt exo.
xxi.vbi dicitur ꝙ ſi aliqui rixati fuerint:⁊ ꝑcuſſerit alter al
terum/⁊ mortuus nō fuerit ſȝ in lecto iacuerit:tenebitur idē
ad expenſas in medicos.Si hoc verū eſt de leſione tali:er=
go et verbo leſit:cum verbis aliquādo grauiꝰ quis ledat ꝗ
plagis.Secūdo cito tenetur etiā ad ſatiſfactionē:qr in reſti
tutionibus qñ ſine die debētur/ omni die debentur:ita ⁊ hic
Vnde ephe.iiij. Sol nō occidat ſuꝑ iracūdiā veſtrā. Tertio
etiam in ſatiſfaciendo/ ſic debet cauere a modo ſuꝑbo / vel
aſperitate.ꝙ ſatiſfactio proſit ad curationē ire fraterne:ꝓ
pter illa dicit auguſti.in regula.Qui cōuitio vl' maledicto/
vel etiam criminis obiectu aliquē leſerit:meminerit ſatiſfa
ctione quātotius curare qđ fecit.¶Dubitatur ſecundo per
H quot quis ſatiſfacere debet:Rñdetur ꝑ tria pōt huiuſmodi
ſatiſfactio eſſe.Vna per verba:vt cū quis petit veniā de of
fenſa ab offenſo.Sic faciebat Auguſti.ſcribēs Hieronymo.
Obſecro te ꝑ manſuetudinē ieſu xp̄i: ſi leſi te/ignoſce mihi
Alia eſt per corporis humilitatē.Sic fecit ſemei dauid cui
maledixit .ij.Regū.xix. Semei ꝓſtratus corā rege ad eum
dixit : non reputes mihi ad iniquitatē: neqꝫ memineris in=
iuriam ſerui tui ⁊c.Tertia eſt ꝑ obſequia.Sic iacob mune
ribus voluit placare fratrem ſuum eſau.Romañ.xij.Si eſu
rierit inimicus tuus/ciba illū.Si ſitit/potū da illi.quaſi di=
ceret:ꝑ hoc placabis illū/ et redibit amicitia.¶Dubitatur
I tertio an quilibet offendēs teneatur ad omnes huiuſmodi
ſatiſfactiones:Reſpondetur ꝙ nō.Sicut ledens aliū in re=
bus / non tenetur niſi ad certā quantitatē rei reſtituende :
ita et offendens in verbo non tenetur ad omnes ſatiſfactio
nes:ſed ad certam ſm̄ quantitatē offenſe. Dubitatur quar
to an ſtatim offendens teneatur reconciliare offenſum: Re
ſponſio:aut offenſus eſt abſens /aut preſens. Si abſens ſuf
ficit offendenti propoſitū ſatiſfaciendi ſine mora cum pote
rit:ſicut in reſtitutionibus. nec oportet ꝙ vadat in hoc ca=
ſu pedibus:ſed ſufficit animo. Si vero eſt preſens :aut fuit
leuis offenſa ita ꝙ nō creditur offenſus grauiter turbatus:
vel grauis.Si leuis: pōt differri ſatiſfactio vſqꝫ ad tempꝰ
modicū.Si vero grauis:dȝ ſine mora ſatiſfieri tū rōne debi
ti qđ omni die debet. Tū etiā rōne charitatis fraterne:de=
bet eñ operā dare ne ira creſcat in odiū : ⁊ trabē faciat de
feſtuca:et animā faciat homicidā .vt Auguſti . vbi priꝰ di=
cit. ¶Dubitatur quinto vtrum leſus in caſibus predictis
K teneatur dimittere offendenti īpenitenti / nec ſatiſfacienti:
cū deus cuius miſericordia humanā excedit in infinitum :
nūꝗ dimittat impenitenti: Reſpondetur ꝙ ſic quātum ad

remiſſionẽ intrinſecã cordis quo ad rancorẽ/vł irã nõ ratio
ne illius qꝛ impenitẽs eſt : ſed ratiõe ſui ipſius ne peccet.
Nõ eſt aũt ſimile de deo cuiꝰ ira nõ eſt pctm̃: impenitẽti tñ
peccãti in nos: nõ tenemur dimittere dimiſſione exteriori.
Vñ luce.xvij. Si ſepties in die peccauerit in te frater tuus:
et ſepties in die ad te cõuerſus fuerit dicẽs/penitet me: di-
mitte illi: dicit gloſa. Nõ iubemur paſſim pctã dimittere: ſꝫ
penitẽti: q̃ intelligẽda ſunt ꝙ impenitenti peccanti in nos:
nõ tenemur peccata dimittere dimiſſione exteriori: vł ꝙ nõ
L tenemur in foro penitẽtiali impenitẽti dimittere. ¶ Dubita
tur ſexto quid ſit illa dimiſſio exterior quã dimittit offẽſus
offendenti. nõ eſt peccatum qꝛ hoc tm̃ deus dimittit: nec ſa
tiſfactio/qꝛ illa ſoluitur tũc. Rñ. ꝙ eſt acceptio ſatiſfactio-
nis /vel indicatio recõciliationis/ verbo vel facto expreſſa:
vt cũ offenſus offendentẽ flectentẽ genua eleuat: vel dicit:
dominus parcat tibi/vel parco/ vel ſatiſfactũ eſt mihi / vel
ſimilia. ¶ Dubitat̃ ſeptimo an poſt huiuſmodi ſatiſfactio-
M nem /vel etiã ante facta dimiſſione intrinſeca: licet ſigna
rancoris retinere? Rñ. ſignorũ huiuſmodi q̃dam ſunt ꝓpin-
qua: quedã remota. Propinqua que ingerũt ꝓbabilẽ ſuſpi-
tionem de rancore: vt cũ aliquis nũq̃ꝫ vult alteri loqui: et
toruo vultu ſemꝑ eũ reſpicit / ⁊ſimilia. et iſta nulli licet reti
nere: qꝛ ab omni ſpecie mala abſtinendũ eſt: ſm̃ aplm̃. Et
ſicut eleazarus abſtinuit a carnibꝰ q̃ ſimiles erãt porcinis:
ne ſcandalizaret: ita nemo debet illa ſigna facere: ꝑ que ꝓ-
babiliter crederetur eſſe in odio. Remota ſunt que non in-
gerunt argumentum de odio: licet odium ſubſequatur: vt
ſunt ſubtractio familiaritatis/ et ſeruitiorum aliquorum:
et ſimilia. Et iſta licet retinere omnibus: dũmodo non fiat
malo animo: immo poteſt eſſe interdum meritorium: cuꝫ ſit
propter bonum alterius. Qđ autẽ interdum dicitur: quia
hoc non debent facere perfecti: ſi intelligatur ꝙ nõ eſt ꝑfe-
ctionis: verũ eſt: aliter nõ videt̃ eſſe verũ. Dubitatur. viij.
vtrũ iniuriatus teneatur querere recõciliationem iniuriã-
tis ipſo non petente. Rñ. ꝙ nõ tenetur ex hoc ſolo: ſed ratio
ne fraterne charitatis poſſet teneri in caſu/ ſcilicet ſi crede
retur ꝓbabiliter ꝙ per hoc liberaret animam eius ab odio
mortali: ⁊ non eſſet occaſio mali in eo/vel in alijs huiuſmo
di excellens humiliatio. ꝙ autem dauid iniuriatus queſi-
uit reconciliationem a ſaule non penitente et ſimilia ope-
ra ſanctorum: non oportet ꝙ imitemur: quia magne perfe-
N ctionis opera fuerunt. ¶ Dubitatur nono: eſto ꝙ aliquis
offendat alium verbo in ſecreto: et petat offenſus ſatiſfa-
ctionẽ in publico: nũquid tenet̃ ad huiuſmodi ſatiſfactio-
nem offendens? Vel econuerſo offendat aliquis aliquem in

publico: vult ſatiſfacere tantum in ſecreto: nunquid ſuffi-
cit? Rñ. ad primum ꝙ non tenetur: niſi forte qđ factũ fuit
in ſecreto publicum fuiſſet. Sicut fur qđ latẽter accipit: nõ
tenetur publice ſatiſfacere. Ad ſcđm dicendum ꝙ non ſuffi
cit. Argumentum eſt ad hoc Act.xvj. de paulo cui publice
condemnato ad carcerem: non ſuffecit occulte liberari: ſed
publice. Dubitatur decimo ponatur ꝙ aliquis impoſuerit
alteri culpam: et leſus non vult accipere ſatiſfactionem a
ledente: niſi dicat ſe mentitum fuiſſe: nunquid tenetur ad
hoc ledẽs? Rñ. ſi ledẽs ſcit ſe dixiſſe verũ nullo modo dꝫ di-
cere contrarium: nec hoc debet ab eo requiri. Si autem
ſcit/vel credit ſe dixiſſe falſum/ vel dubium: ſm̃ ꝙ habet in
conſcientia ſua: ſic dicere debet: ſicut reſtituerẽ tenetur qs
rem ablatam cũ damno ſue rei. Poteſt tamen addicere ali
qua alleuiantia culpam ſuam: videlicet ꝙ ex animi turba-
tione illud dixit /vel ꝙ ita audierat: vel credebat tunc: licet
modo reputet falſum. Ad hoc autem ꝙ dicat ſe mentitum
fuiſſe non tenet̃: quia per hoc reuelaret ſecretum mentis
ſue peccatum: qđ ſibi multum noceret/ ⁊ alijs nõ prodeſſet.
quia ita reſtaurat̃ fama alteri per hoc ꝙ cognoſcit falſum
ſe dixiſſe: ſicut ſi diceret ſe mentitum fuiſſe. Hec omnia hũ-
bertus. ¶ Dubitatur vndecimo Quid facere debeat offen-
dens qui petit veniam a leſo: ſed leſus non vult dimittere? O
Reſpõdit augu. in quodam ſermone ſic. Si fratri tuo per te
offenſo in corde in vera humilitate / et charitate non ficta
dicis/dimitte mihi: et ille noluerit tibi dimittere: noli eſſe
ſollicitus. Serui eſtis ambo: vnum dominum habetis. Cõ
ſeruo tuo debes: euꝫ rogaſti: noluit tibi dimittere: interpel
la dominum amborum / et qđ tibi dimiſit dominus: ſi põt
exigat ſeruus. Vult auguſti. ꝙ petendo veniam a ſeruo ta-
li: et poſt vel ante a deo liber eſt: licet ſi intulit damnum:
ꝓ illo ſatiſfacere debet leſo. Et leſus grauiter peccat. cuiꝰ
(vt dicit auguſt.) oratio nõ exaudit̃: munꝰ nõ accipit̃ nec di
mittitur peccatũ ¶ Dubitatur vndecimo vtrum prelatus P
aut alius ſuperior ratione iſtiꝰ p̄cepti de recõciliatione fra
tris teneatur veniam petere / ſm̃ modum dictum a ſubdi-
to ſuo qui eum iniuſte leſit: aut in corrigendo modicum le
ſit? Reſpondet Auguſt. in predicto ſermone dicẽs. Sunt ꝑ-
ſone humiles per ordinem ſeculi huius: a quibus ſi peti-
mus veniam: extolluntur in ſuperbiam. Et ſubdit. durum
videtur vt iubeam ꝙ ſi homo dominus peccat in ſeruum
ſuum iniuſte litigando / iniuſte cedendo / et ſimilia: ꝙ di-
cat ille iſti. Ignoſce /da mihi veniam: non quia non debet
facere/ſed ne ille incipiat ſupbire: quid ergo faciet dominꝰ?
Ante oculos dei peniteat eũ. Et ſi non põt dicere ſeruo ſuo

(quia nõ oportet)da michi veniam/blande tamẽ illum allo
quatur: bl anda eñ appellatio venie eſt poſtulatio. Et in re
gula dicit Augu. Qñ neceſſitas diſcipline vos dicere dura
verba cõpellit:ſi etiam vosipſi exceſſiſſe modũ ſentitis:non
a vobis ſubditis veniã poſtuletis/ ne apud eos quos opor
tet eſſe ſubiectos dũ nimium ſeruatur humi litas, regendi
Q frangatur auctoritas. ℂ Quo ad ſecundum principale ſciẽ
dum ꝙ xp̄s alio modo iubet ore benefacere: videlicet ini=
micis benedicendo/eis non detrahendo. Unde Roma. xij.
Nemini malũ ꝓ malo reddentes:ſed benefacite pſequenti
bus vos:benedicite/ꝛ nolite maledicere. Et idẽ xp̄s iubet.
Math. v. dicens. Orate pro pſequentibus / videlicet ꝑ ope=
ra/ꝛ calũniantibus vos, ſcꝫ per verba. Calũniari etenĩ eſt
niti defectum in aliquo inuenire/vel crimen ſibi imponere
Et eſt duplex calũniator. Unus eſt qui falſum crimen/aut
defectum alteri imponere nititur. Aut ſi verũ/tamen occul
tum:imponit publice nõ ſeruato ordine diuini iuris. Et fa
cit hoc tantum in malũ alteri⁹:vt inde puniatꝰ/vel diffame
tur. Aliter eſt qui etiam benefacta ab alio conatur oſtende
re mala/aut ficte facta:vt eum per hoc hypocritã oſtendat
aut vt ad penam/vel malam famam apud alios trahat.
R ℂ Sed dubitatur Utrũ aliquis peccet infamiã non repellẽ=
do? Reſpondet Thomas quotlibeto. ix. q. vj. articu. ij. Utrũ
ſcꝫ cõtemptus fame/ꝛ appetitus poteſt eſſe laudabilis ꝛ vi
tioſus. Fama eñ non eſt neceſſaria homini ꝓpter ſeipſuꝫ:
ſed propter proximũ edificãdũ. Appetere ergo famã ꝓpter
ꝓximum/charitatis eſt. Appetere vero ꝓpter ſeipſum/ ad
inanem gloriã ſpectat. Et ecõtrario contemptus fame ra=
tione ſuĳpſius:humilitatis eſt. Ratiõe vero ꝓximi:eſt igna
uie/ꝛ crudelitatis. ℂ Illi ergo quibus incũbit ex officio vel
S ex ſtatu pfectionis alioꝝ ſaluti ꝓuidere peccant:niſi infa=
miam propriam iuxta poſſe repellãt. Alĳ vero quib⁹ ma=
gis cuſtodia ſue ſalutis imminet:poſſunt ſue humilitati ꝓ
uidẽtes/famã vel infamiã cõtẽnere. Sed cũ infamia dupli=
citer repellatꝰ/ſcꝫ occaſionem ſubtrahẽdo: ꝛ linguas detra
hentium compeſcendo. Primo modo omnes tenentur infa
miam vitare:alias ſine ſcandalo actiuo fieri nõ poſſet: qḋ
ſemꝑ eſt peccatũ. Sed ſecũdo modo non tenetꝰ niſi quantuꝫ
debet aliqs ſaluti ꝓximi ꝓuidere, vñ Greg. omel. ix. ſuper
Eze. dicit. Linguas detrahentiũ/ſicut nõ debemus noſtro
ſtudio excitare/ne ipſi pereant:ita per ſuam malitiã exci=
tatas debemus equanimiter tolerare:vt nobis meritũ cre
ſcat. Aliquando etiam compeſcere/ne dum de nobis mala
diſſeminant: eoꝝ qui nos ad bona audire poterant corda
innocentium corrumpant:ꝛ infra. Hi etenim quorum vita

in exemplum imitationis eſt poſita:debent ſi poſſunt detra
hentium ſibi verba compeſcere: ne eorum predicatio=
nem non audiant / qui audire poterant:et in prauis mo=
ribus remanentes/bene viuere contemnant. Hec de Tho.
Poſſunt tamen ſaluo pfectionis ſtatu perfecti orare deum
vt liberentur a calũniantibus/ne in eoꝝ pſecutione ruant
Unde ps. Redime me a calũnĳs hominũ/vt cuſtodiam mã Ps. cxviij.
data tua. ℂ Quo ad tertium principale iubemur etiã ore T
orare ꝛ corde ꝓ pſequentibus/ꝛ calũniantibus nos:quate
nus conuertantur. Et hec oratio a fidelibus diligẽtiſſime
eſt obſeruanda:qꝛ exaudibiliſſima eſt/ꝛ maxime meritoria
qꝛ ex magna charitate procedit. Cõſummata eñ charitas
facit pro inimicis orare deſiderio magno/ vt cõuertantꝰ ab
errore vie ſue:nec quicꝗ̃(vt dicit Chriſoſto.)ſic ꝓpiciũ eſt
vt inimicos amare/ꝛ pro perſequentibus/ꝛ calũniantibus
orare. Et viceuerſa inter omnes noſtras orationes illa pe
ior eſt ꝛ periculoſior:ꝛ irrationabilior:qua oramus vt nos
deus vindicet de inimicis noſtris. Tales(vt Chriſoſto. di=
cit) ſagittas pernicioſas infigunt ꝛ dignos ſe efficiunt vt
malũ qḋ inimicis imprecantꝰ:eis deus infligat. Et ſm eun
dem. Cũ a proximis moleſtamur non homini cui compati
deberemus/ſed demoni hominem vexãti indignari debere
mus. Si enim ipſe homo naturaliter homini febricitanti
grauiter condolet/ꝛ nõ iraſcitur:cur anime demoniacis in
firmitatibus preſſe qñ iniuriatur non compateremur?

ℂ Capitulum nonum De dilectione inimi=
corum/ꝛ rancore.

De tertio modo diligendi inimicos/videlicet
benefaciendo contra eorum perſecutiones
Ubi tria ſunt dicenda. Primo vtrũ ex prece=
pto teneamur inimicos noſtros diligere ef=
fectiue/ſic ꝙ eis beneficia impẽdamus/ꝛ ex
teriora ſigna dilectionis oſtendamus? Se=
cundo an ſit magis meritoriũ inimico bene
facere ꝗ̃ amico? Tertio ꝗ̃ malum ſit ranco
rem contra proximum tenere? ℂ Quantum ad primum no A
tandum ſm Tho. ij. ij. q. xxv. ꝙ beneficia/ꝛ dilectiõis ſigna
que quis exhibet ꝓximis in cõmuni vel pro toto populo
alicuius ciuitatis /vel pro alicuius monaſterĳ cõmunita=
te:talia beneficia/ꝛ dilectionis ſigna exhibere inimicis/eſt
de neceſſitate precepti:ita ꝙ homo in tali caſu: etiam ini=
micos ſuos propter inimicitiam a generalitate non exci=
piat: ſecundum modũ de interiori dilectione ſupra tactuꝫ
qꝛ effect⁹ ꝛ ſigna charitatis exteriora debẽt proportionari
interiori effectui. Dilectio aũt(vt ſupra tactuꝫ fuit)in con=

muni:etiam ad inimicum eſt preceptum. Et ſi inimicis pre
fati effectus non exhiberentur:pertineret ad vindictam in
iuſtam.contra illud Leuiti. xix. Non queras vltionem:⁊
non eris memor iniurie ciuiū tuoꝝ. Et ſm Richar.in.iij.
ſen.etiam homo tenet inimicis ſuis effectum ſalutationis
conſuete/⁊ cōmunis impēdere/id eſt tenetur eis exhibere
iſtam ſalutationem : que ex cōmuni cōſuetudine illiꝰ loci
ab omnibꝰ ſolet impendi:niſi forte in caſu quo timeret iſtū
ex hoc ꝓuocare:vel ſemetipſuꝫ:vel timeret aliquod aliud
malum ex hoc oriri. Alia ſunt beneficia/aut dilectionis ſi=
gna:que quis exhibet particulariter ſolum aliquibus pſo=
nis forte ſibi magis familiaribus/⁊ amicis.ſiue ſint benefi
cia ſpūs/ſiue corporis propria . Anime vt opa mīe ſpūalia.
vt in verſu iſto continetur. Cōſule.caſtiga.remitte.ſolare.
fer.ora.Siue corporis.vt in verſu . Ueſtio/cibo/poto/ do te
B ctum/viſito/ſoluo/ſepelio/⁊ ſimilia. ¶De his dicendū pri=
mo ꝙ neceſſarie obligationis eſt talia impendere tam ami
cis ꝙ̄ inimicis tempore neceſſitatis . vñ Math. v . propter
hoc xp̄s ait. Bñfacite his q̄ oderūt vos:⁊ orate ꝓ perſequē
tibus/⁊ calūniantibꝰ vos. Item.j.Johan.iij. Qui habuerit
ſubſtātiā huius mundi:⁊ viderit fratrē ſuum neceſſitatem
patiētē ⁊ clauſerit viſcera ſua ab eo:quō charitas dei ma=
net in eo?⁊ Ambro. Paſce fame morientem/ſi nō paviſti:oc
cidiſti.ergo a ſimili ſi nō cōſuluiſti in neceſſitate / vel tunc
a peccato non defendiſti/⁊ huiuſmodi:occidiſti.ſed ſub pce
pto tenemur nō occidere . ergo in neceſſitate ſub precepto
ſubuenire etiam inimicis. Secundo meritoriū eſſe poteſt
ꝙ quis talia beneficia ⁊ dilectionis ſigna exhibeat inimi=
co omni cōgruo tempore ⁊ oportunitate ſe offerente . ſꝫ tñ
extra caſum neceſſitatis non eſt de neceſſitate ſalutis niſi
ſm preparationem animi . Oportet eñ vt homo paratum
animū habeat ꝙ ſi occurreret neceſſitas in illo caſu inimi=
co ſuo talia beneficia dilectionis exhiberet pro poſſe. Et te
netur exhibere talia etiā inimico qñcunq̧ caſus neceſſita=
tis occurrerit et oportunitas adeſt:⁊ plus tenet amico in
neceſſitate. Sed ꝙ aliquis extra caſum neceſſitatis huiuſ=
modi beneficia alicui inimico exhibeat:eſt ſuperogationis
C ⁊ cōſilij. ¶Quo ad ſecundum an ſit magis meritoriū inimi
co ꝙ̄ amico benefacere?Rñ.ꝙ ſic. qñ vicꝫ idem homo eque
intenſis actibus ⁊ ex equali charitate/ ceteris paribus di=
ligit vno tempore amicū:⁊ alio tēpore inimicū. ⁊ vtriq̧ be=
nefacit.vel ſi diligit vnus amicū/⁊ alter diligit inimicū.⁊
cetera ſunt paria/ſcꝫ ꝙ diligūt eque intenſis actibus / ⁊ ex
equali charitate.⁊ ſunt equaliter diſpoſiti:tūc dilectio ini=
mici ⁊ bñficia eius ſunt magis meritoria ꝙ̄ dilectio ⁊ bñfi
cia amici. Uñ Greg. Seruitia quanto ſunt minꝰ debita:tan

to ſunt magis accepta.ſed minus debitum eſt inimicū dili
gere ꝙ̄ amicū Cuius rō eſt.qꝛ ſm Tho.ij.ij.q.xxvij.⁊ ſm do
ctores.in.iij.diſt.xxvij. Quattuor ſunt que augēt in noſtris
bonis actibus meritū. Primum eſt libertas. Quanto enim
homo operatur plus ſecundum rationem ⁊ volūtatē / non
naturaliter mere/nec coacte: tanto ceteris paribus plus
meretur.ſed in dilectione inimici/nec natura/nec beneficia
inimici mouent ad diligendum:immo magis ad odium.
¶Scdm eſt difficultas.qꝛ quāto actꝰ aliquis ex ſe eſt diffi
cilior:tanto ceteris paribus eſt magis meritorius. Et dici D
tur notāter ex ſe.qꝛ duplex eſt difficultas in operādo. Una
ꝓueniēs ex ipſo ope ex ſe . vt ieiunare in pane ⁊ aqua:eſt
difficiliꝰ ꝙ̄ cū vino ⁊ piſcibꝰ. Et pauperē dare denariū de ne
ceſſarijs eſt difficiliꝰ ꝙ̄ diuitē dare denariū de ſupfluis.⁊ hec
difficultas auget meritū. Alia eſt ꝓueniens ex indiſpoſitio
ne operantis ſolū.puta qꝛ ſe neglexit ad bonum diſponere
vel male ſe habituauit.⁊ hec non auget meritū. Unde ptꝫ ꝙ
ſepe plus meret cū modico grauamine ieiunās religioſus
ꝙ̄ male aſſuetus mereat ieiunando cū maiore labore. Sed
certum eſt ꝙ faciliꝰ eſt amicū diligere ꝙ̄ inimicum. Tertiū
eſt charitas. Nam nullus actus eſt meritorius:niſi a radi
ce aliquo mō ꝓcedat charitatis. Et quanto actꝰ ex maiori
charitate ꝓcedit:tāto eſt deo acceptior/ ⁊ magis ꝑ ꝯñs eo
meremur.ſꝫ dilectio inimici ex charitate cauſatur totaliter
⁊ ſolū depēdet ex dilectiōe dei actuali/vel habituali. ⁊ nul
lam aliā cauſam mouenteꝫ hꝫ niſi deū. Amici vero dilectio
multas alias cauſas hꝫ.puta bñficiū/⁊ talia. Quartū eſt co=
natꝰ ad bonū: qꝛ vbi maior conatꝰ eſt ad bonū ibi maiꝰ eſt
meritū. Uñ.j.Cor.iij. Unuſq̄ſq̧ mercedē accipiet ſm ſuū la
borē:ſed certū eſt maiorē conatū exigi in dilectione inimici
ꝙ̄ amici:ergo. ¶Quo ad tertiū de difficulter rancorē dimit E
tentibꝰ notandū ꝙ quidam ſunt tā diſcordes ꝙ raro vel nū
ꝙ̄ remittunt iniurias. Iſti ſunt valde mali ꝓpter tria. Pri
mo qꝛ non ſunt veri xp̄iani: qui inūguntur in baptiſmo ad
habenduꝫ cor pium.⁊ nō molleſcūt ad pietatē:ſꝫ ſunt iudei
dure ceruicis.⁊ incircunciſi cordibus ⁊ auribꝰ/ reſiſtentes
ſemꝑ ſpirituiſancto.vt ait beatus Stephanus Actu . viij.
volunt habere oculū pro oculo:dentē ꝓ dente. Leui.xxiiij.
Scdo ſunt ſicut holofernes gētilis.de quo Judith.iij.dr ꝙ
ferocitatem animi eiꝰ mitigare nō poterāt. Tertio qd peiꝰ
eſt:ſunt ſicut diabolus:de quo dicit Grego.ꝙ nullo pōt pla
cari obſequio. Contra hos eſt quod de Alex.magno legitur
qui dū offenſus a quodā nullatenꝰ ire cedere vellet:ei ait
magiſter ſuus Ariſto.nobiliſſimū tibi adhuc documentum
tradere poſſum. Alexan.aūt dicente/preſto ſum audire:ait

Ariſt.Quis eſt qui regna ſupauit? nonne cor tuum/⁊ poten=
tia.ſed maiorem victoriam acquiris hodie:aīm ꝓprium ſi vi
ceris.ſi aūt neglexeris:alium victorem habebis.Ad q̄ verba
placatus eſt.Vñ ꝓuer.xvj. Qui dñatur aīo fortior ē expugna
tore vrbium. Sic legit̄ de Julio ceſare ꝙ nulliꝰ ſolebat obli=
uiſci:niſi iniuriaꝝ.Certum eſt etiā ſenecam magr̄m neronis
ad eum ſcripſiſſe librum de clementia.q̄ eſt ſm̄ Tullium vir=
tus ꝑ quam animꝰ in odium alicuius concitatus: benignita
te retinetur.Scribunt naturales leonē parcere proſtratis.
nec regem apū aculeum habere: ergo miſanda res eſt xp̄ia
num in rancore manere: vbi monarche mundi placantur.gē
tilis librum ſcribit.⁊ animalia bruta docent. Preterea dicit
apl̄s col.iij.donantes vobiſmetipſis ſi q̄s aduerſus aliquē hꝫ
querelam. Itē math.v. Sanctoꝝ eſt non ſoluꝫ remittere ſed
etiam bñfacere inimicis. Item xp̄s piiſſime orauit ꝓ crucifi=
xoribꝰ Luce.xxiij.Q̄ꝫ longe ergo ſunt ab aplica doctrina a ſan
ctoꝝ vita ⁊ xp̄i exemplo:q̄ remittere nolunt offendentibꝰ eos.
Sunt aūt q̄dā alij diſcutiētes culpas offendentiū.q̄ multā ꝓ
tendunt difficultatem in remittendo.modo q꞉ magne ſunt of
fenſe:modo q꞉ multotiens commiſſe/⁊ remiſſe multotiēs.nō
ſic facit deus:immo magna remittit Johel.ij. preſtabilis ſu=
per malitia.malitia eīn̄ ſonat in culpam grauem.multa etiā
dimittit:q꞉ multꝰ eſt ad ignoſcendum Eſa.lv.Et multotiens
math.xviij.Non dico tibi ſepties ſed vſqꝫ ſeptuagieſſepties.

Capitulum decimum.de detractione fugienda:⁊ nocumento.

DE detractione que eſt filia inuidie: nunc dicen
da ſunt tria ꝑncipaliter. Primo q̄d ſit/⁊ quādo
pctm̄.Secundo cur ſit fugienda ꝓpter eius ma
A gnum malum. Tertio quō peccent detractores
audientes.Quantū ad ꝑmum ſm̄ Tho.ij.ij.q
lxxiij.⁊ Alex.in ſum.ij. pte ꝙ detractio eſt alie=
ne fame ꝑ occulta v̄ba denigratio . hoc eſt ablatio vel dimi=
nutio fame alterius ꝑ verba q̄ dicūtur abſente alio/vel igno
rante eo cōtra quem dicuntur. Nam detrahere eſt de aliquo
toto ptem tollere.Vñ detrahens aliq̄d de bono ꝓximi trahit
q꞉ imaginem dei v̄tutes/⁊ naturalia de ꝓximo non pōt tra=
B here/ que ſunt bona homīs:ſed famaꝫ eius poteſt diminuere
aut tollere.Fit aūt detractio ſex mōis ſꝫ Tho.directe qua
drupl̄r. Primo cum q̄s ꝑ verba ſua alteri falſum crimē impo
nit/⁊ adinuenit.⁊ eſt peſſima detractio.de q̄ Eccl̄iaſt.xj.Attē
de tibi a peſtifero: fabricat eīn̄ mala. Secundo cum pctm̄ al
terius ſuis v̄bis adauget. vt cum pctm̄ de ꝓximo narratur:
quod forte verum eſt.⁊ alius adauget v̄bis ſuis aggrauando
plus q̄ꝫ ſit in ſe.de quo Eccl̄.xj.a ſcintilla augetur ignis ⁊ a

doloſo augetur ſanguis/id eſt pctm̄.Tertio qñ q̄s occultuꝫ
reuelat:ita ꝙ pctm̄ alterius:lꝫ verum/ ſed occultum mani=
feſtat nō ſeruato ordine charitatis/ ⁊ fraterne correctiōis
a dño in euangelio inſtituto.cōtra illud Eccleſia.xxvij.Qui
denudat archana amici fidem ꝑdit. Quarto qñ illud qď eſt
bonum dicit mala intention e fctm̄.vt cum q̄s ieiunat/orat/
⁊ ſimilia facit de gñe bonoꝝ/alter non potens accuſare opꝰ
accuſat intentionem q̄ in corde eſt:⁊ quā ſcire non pōt. nec
hꝫ ad hoc ſigna ſufficientia. ſicut Luce.xj. Judei dixerunt
xp̄o. In beelzebub ꝑncipe demonioꝝ eijcit demonia.quo cō
tra Eccl̄.xj.dr̄. Bona in mala ꝯuertens inſidiatur:⁊ in ele=
ctis ponit maculam. Indirecte aūt fit detractio dupl̄r. Pri
mo negando bonum alteriꝰ. vt ſi de aliquo vere bona dicū
tur ꝙ ſit doctus/v̄go/nobilis/ v̄tuoſus/⁊ ſil̄ia.ego dicā non
eſt talis.vel ſi a me queritur:vtrū p̄fata bona in ꝓximo ſint
⁊ ego rñdendo negē:cū tñ ſciam ſibi ineſſe.ſicut Joh.ix.Ju
dei negabant ꝑmo miraculum de illuminatione ceci.Scd̄o
bonū alteriꝰ reticendo malicioſe.ſicut ſi de proximo fit ſmō
quō bona fecerit me pñte.vl̄ a me queritur de tali:⁊ ego ma
licioſe taceam ex odio/vel inuidia. Sicut milites tacuerūt
xp̄i reſurrectionē/⁊ iudei Math.xxviij. Secūdo notandū C
ſm̄ tho. ꝙ pctā v̄boꝝ ſunt maxīe ex intentione loq̄ntis diiu
dicanda.Qñ q̄s aliqua dicit de alio illa intentione vt ꝑ hoc
auferat/vel minuat famā eius:tūc vere dicitur ⁊ ꝓprie ei
detrahere.Et huiuſmodi detractio eſt per ſe loquēdo pec=
catū mortale/qď probat̄ primo.q꞉ Roma.j.dicit̄.Detracto=
res deo odibiles:qď ideo addit̄ vt dicit glo.ibidē. ne putet̄
leue eſſe peccatum propter hoc ꝙ cōſiſtit in verbis. Secū=
do ſic probat̄:nā pctā que cōmittūtur cōtra ꝓximū pēſanda
ſunt penes nocumēta que ꝑ ea ꝓximo inferūtur:ſed per de
tractionē maius nocumentū infertur proximo:q̄ꝫ per furtū
aut rapinā:eo ꝙ per detractioneꝫ aufertur hoī fama/ ⁊ per
furtū diuitie.Fama aūt multo p̄cioſior eſt diuitijs. Vñ pro=
uerb.xxij.Melius eſt nomē bonū q̄ꝫ vnguentū p̄cioſum ⁊ di
uitie multe.⁊ Eccl̄i.xlj.Curā habe de bono noīe.hoc enim
magis ꝑmanebit tibi q̄ꝫ mille theſauri magni ⁊ p̄cioſi.Naꝫ
per defectum fame a multis bonis homo impedit̄:tā in ſpi
ritualibus q̄ꝫ in temporalibꝰ. Primo q꞉ infamati doctrina
minus ſapit in proximo.Secūdo infamatus eſt pronior ad
peccādum:q꞉ conſpicit ſe honorē perdidiſſe.Tertio vno in
famato alij multi poſſunt infamari.vt patꝫ in monaſterijs
religioſoꝝ/in domibꝰ ⁊ ciuitatibꝰ.Quarto in tēporalibus ⁊
cōtractibꝰ matrimonij/mercātiarū/⁊ hmōi hoī minꝰ credit̄
ꝓpter q̄ hoīes interdū mori pati ſūt cauſa defendēdi famā
ſicut i duellātibꝰ pꝫ.ergo plꝰ eſt mortale q̄ꝫ furtū/vel rapia

D tpalium. ¶Sunt aūt tres gradꝰ detractoꝝ. Quidaȝ mali q̄
detrahunt ſimplicibꝰ proxis. Alij peiores q̄ detrahūt deuo=
tis/vel religioſis. Vñ. iiij. Reg. ij. Cū pueri male loquerent
de heliſeo ꝓpheta/q̄ vitā duxit ſicut religioſi dicentibꝰ pue
ris. Aſcende calue: ſtatim exiuerūt duo vrſi de ſilua occidē
tes. xlij. pueros. Tertij peſſimi q̄ detrahunt p̄latis/ et pribꝰ
ſpūalibꝰ vel carnalibꝰ deliberata intentione nocendi/ ⁊ ma
E xime in his que ptinent ad eoꝝ officiū vt dicit alexā. ¶Qḋ
ptȝ p̄mo exo. xxij. vbi dr̄. dijs non detrahes: ⁊ p̄ncipē populi
tui non maledices. vbi prelati dij nominant. q2 diuinos ho
mies ſuis ſacramētis ⁊ doctrinis facere pn̄t: ſiue bn̄ ſiue ma
le viuant. Item nume. xiiij. Deꝰ detractionem factā prelato
reputat ſuā dicēs. Uſqquo detrahit mihi pp̄l'us iſte. feriam
igr̄ eos peſtilentia. Itē eccl'. x. In cogitatiōe tua regi ne de
trahas. glo. ſimpl'r monet, ne ira vel leuitate animi maiori=
bꝰ nr̄is maledicamꝰ. Secundo p illud. ij. Reg. vj. vbi oza a
dño pcuſſus eſt: q2 manū ſuam ad archā dei extendit: ſȝ re=
ligioſi vel deuoti/ vl' prelati ſunt archa dei pfectior/ in q̄bus
ꝯtinetur māna dulcis cōſolationis/ v̄ga correctionis/ ⁊ ſcia
diſcretionis. nec immerito talis a dño pcutitur: q̄ irreuerē
ter manu lingue tēplum dei tangit. vñ Greg. Multi duȝ plꝰ
vitā ſacerdotum q̄ ſuā diſcutiūt: in erroris foueā dilabunt
minꝰ ꝯſiderantes q̄ non eos vita ſacerdotum lederet/ ſi hūi
liter bonis ſacerdotuȝ āmonitionibꝰ aurem accōmodaret.
F ¶Tertio ptȝ idem in cham. Geñ. ix. q̄ noe patris ſua veren
da detegens in ſemie ſuo maledictionē ſuſcepit: vbi alij fra
tres bn̄dictionem receperūt. maledictꝰ inq̄t cham puer: ſer
uus ſeruoꝝ erit fratribus ſuis Sūt etam alij gradꝰ inuidie
q2 q̄dam detrahunt verbo. alij ſcripto. alij cantilenis. cū tn̄
aliquis dicit aliqua v̄ba p que minuit̄ alterius fama ⁊ non
intentione nocēdi alteri in fama: ſȝ dicit ex inconſideratio
ne/aut ai leuitate/aut propt̄ aliquaȝ cām ſed nō neceſſariā
tūc manet pctm̄ veniale. niſi v̄bum detractoriū adeo ſit gra
ue q̄ notabilit̄ homis famā ledat. p̄cipue in his que ptinent
ad honeſtatem vite/ ⁊ diſpoſitionē bonā voluntatis. hoc em̄
ex ipo gn̄e verboꝝ hȝ rōnem pcti mortalis. dicit tho. Nā vt
dictū eſt p̄cepto. j. ca. xiij. D. Si q̄s leuit̄ ex paruis ſignis
firmit̄ credit de ꝓxio pctm̄ mortale: ipe in hoc peccat mor=
talit̄. ſȝ alium de tali mortali accuſare etiam ex leuitate/ et
ſine neceſſaria/ ⁊ rationabili cā peius eſt/ ⁊ maiꝰ nocumen=
tū homis ⁊ nō ſolum contra charitatē: ſed etiam cōtra iuſti
tie eq̄tatem. ergo a fortiori eſt pctm̄ mortale. Vñ etiā tenet̄
ad reſtitutionē: ſicut dicet̄ infra p̄cepto. vij. ca. vij. Exemplū
eſt ad ꝓpoſitum. Si em̄ aliq̄s ex leuitate animi in rebꝰ vel
in corpe magnū dānū inferret: grauis culpa etiā a ſclaribꝰ

iudicijs iudicaretur. vt ſi ludendo necaret/ vulneraret/ aut do
mū incineraret. Sic eſt de detractoribꝰ ex leuitate in magnis
rebus. vt dictum eſt. Et alexāder. q̄ aūt mala ea p que minuit̄
proximi fama manifeſtat: nō oibus indifferenter: ſed debitis
circūſtantijs ⁊ propter aliq̄ḋ bonum/ vel neceſſarium ei q̄ po
teſt non obeſſe: ſed prodeſſe. ⁊ hoc facit cauſa correctionis ꝓ
ximi: non cā nocendi ei. talis ſeruato modo corrigendi euā=
gelico: de quo Math. xviij. non peccat: ſed meretur. Vñ augu.
in ſpeculo eccl'ie. Si frater tuus vulnus hȝ in corpore qḋ ve=
lit occultare dum timet ſecari: nōne crudeliter a te ſileretur/
⁊ miſericorditer iudicaretur? Quanto ergo magis debes ma
nifeſtare ne deterius putreſcat in corde. ¶Quantum ad ſe= G
cundum principale nota q̄ detractio eſt valde deteſtabile vi=
tium propter ſeptem. Primo q2 valde cōis eſt ⁊ conſueta ma
licia. Unde ſup illud prouer. xxiiij. detractoribꝰ ne cōmiſcea=
ris. dicit glo. hoc ſpecialiter vicio periclitatur fere totū hūa=
num genꝰ ſm̄ Tho. Tum q2 ſtultoꝝ infinitus eſt nūerus. Tū
q2 pauci ſunt qui p viam ſalutis ambulant. Tū etiam q2 pau
ci aut nulli ſunt/ q̄ nō aliquo ſex modoꝝ poſitoruȝ detrahunt
ꝓximo ſuo aut intentione nocendi/ aut ex leuitate animi/ aut
cauſa non neceſſaria. Propter qḋ Jaco. iij. dr̄. Si q̄s in verbo
nō offendit hic pfectus eſt vir. In omi aūt ira aut inuidia ho
mies promptiſſimi ſunt ad detrahendū aio nocēdi: q2 ira eſt
appetitus vindicte. ⁊ inuidia triſtitia de alieno bono. Siliter
vbi homies cōueniunt ſtatim aliena facta ꝓponunt incaute.
Ideo prouerb. xxiiij. dictum eſt. Cum detractoribꝰ ne commi
ſcearis. Et in pſalm̄. Detrahentem ſecreto proximo ſuo hunc p̄s. c.
pſequebar. Quapropter ſup illo p̄s. pro eo vt me diligerent: p̄s. cviij.
detrahebant mihi. gloſa terribiliter dicit. plus nocent in mē
bris detrahentes xp̄o/ qui aīas crediturorꝝ interficiunt: q̄ q̄
eius carnē mox reſurrecturā pemerunt. Ubi alex. dicit q̄ ſi cō
paratio intelligitur quantum ad motiuū p̄ncipium vera eſt:
auctoritas. q2 detractores ex certa malicia faciunt. nō ſic cru
cifixores xp̄m occiderunt: ſed non debet intelligi cōparatio
in genere. q2 genus peccati chriſtum crucifigentium fuit ma
ius q̄ detractio ſit. Secundo detractio deteſtabile eſt viciuȝ.
quia non ſufficit detractorem penitere de peccato infamie/
ſicut de quibuſdā alijs peccatis: ſed oportet etiam reſtituere
interdum cum cōfuſione. vt patebit in ſeptimo p̄cepto. Ter=
tio quia magne crudelitatis eſt detractor: qui cecum/ id eſt
abſentem. et ſurdum/ id eſt non audientem perſequitur. Con
tra illud Leuitici. xix. Non maledices ſurdo: nec coraȝ ceco
pones offendiculum: ſed timebis dominū deum tuum. Quā=
uis illa ſint ad litteram crudelia/ tamen ſecundum glo. ſurdo
maledicit: qui abſenti detrahit: ſic etiaȝ ceco/ id eſt audienti

detractionem offendiculū ponit credēdo faciliter/⁊ iudicā=
h do temerarie. ⁊ poſtea detrahēdo ꝓximo. ¶Quarto detra=
ctoꝛ multis malis aſſimilatur. Primo porco qui tota die ro
ſtruz tenet in luto vitioꝝ. Unde Matth. v. Demones dixe=
runt: mitte nos in porcos. Serpēti aſſimilat̄ q̄ eſt aīal pro=
ditioſum in ſilētio moꝛdens/⁊ toꝛtuoſe incedēs. Uñ Eccle=
ſiaſt. x. Si moꝛdeat ſerpēs in ſilētio nihil eo minus habet/q̄
occulte detrahit. Eſt etiā beſtia ſil'is vrſe quā vidit Daniel
eiuſdē. vij. tres oꝛdines dentiū hñti in oꝛe: qꝛ necat animā
ꝓpriā. famā proximi: ⁊ inficit audientes detractionē. De
tractoꝛ eñi ſil'is eſt hoī: ⁊ eſt beſtia humanū ſanguinē/id eſt
peccatū ſitiēs: nunc aperta bona diminuēs/nūc occulta re=
uelans/nūc vero falſa imponēs. Eſt ſepulchꝝ patens ſm
ps. lvj. ps. Guttur eius/⁊ lingua eius gladius acut⁹. Sunt eñi de=
tractoꝛes dapiferi diaboli q̄ carnes humanas hoībus co=
medēdas proponunt. Unde ſup illud ꝓuerb. xxiij. Noli eſſe
in cōuiuijs potatoꝝ/nec in comeſſationib⁹ eoꝝ q̄ carnes
ad veſcendū cōferunt. glo. Carnes ad veſcendū conferunt
qui in collocutionibus crimina ꝓximoꝝ viciſſim dicere ſtu
i dent. ¶Quinto detractoꝛes multis nocent. Deo cui⁹ iudi=
cium vſurpāt. Luc. vj. Nolite iudicare ⁊ nō iudicabimini.
nolite condēna. ⁊c. Proximo nocēt: quē auditu coꝛrumpūt
⁊ cui detrahūt. ſibi: qꝛ ſufflāt in puluerē alienoꝝ defectuū:
et ſe cecāt. ſm Grego. Nocēt etiā eccleſie: qꝛ detractoꝛes fa
ciūt a bonis interdū ceſſare. Sexto puniūtur grauiter. Nā
Nume. xij. Maria ſoroꝛ Moyſi lepꝛa inficit̄: qꝛ detraxit. Nu
me. xiiij. Detraxerūt filij iſrael terre ꝓmiſſionis in malum
ſuū. Dañ. xiij. Duo ſenes Suſannā infamātes turpiter oc=
ciſi ſunt. ¶Septimo diſſuadēt exēpla ſctoꝝ/⁊ philoſopho=
k rum multipliciter. Legit̄ q̄ beat⁹ Augu. in mēſa cōtra de=
tractoꝛes verſus iſtos ſcriptos habuit. Quiſquis amat di=
ctis abſentū rodere vitaz: hāc menſam vetitā nouerit eſſe
ſibi. Quos etiā delere minat⁹ eſt quibuſdā epīs detrahen=
tibus niſi ceſſarēt. In vitas patrū legit̄. Cū fratres de mul
toꝝ abſentū loquerētur vitijs: abbas magnū ſaccū plenū
arena a tergo/⁊ minoꝛē in pectoꝛe pendēs egrediebatur: a
quo cū cauſaz q̄ſiſſent/ait: ꝓprijs pctīs magnis oblit⁹: alie=
na parua ꝯtracto: oꝛate queſo vt mea mihi dimittant̄. Quo
audito tacuerūt detractoꝛes. Refert btūs Greg. lib. j. dial.
q̄ cū beat⁹ Fortunat⁹ epīs demonē a quodā eiecisset: demō
in ſpecie peregrini ſero clamitabat per plateas ciuitatis: o
virū ſanctū Fortunatū: pegrinū a ſuo eiecit hoſpitio. Tūc q̄
dā pegrinū iſtū hoſpitio recepit. Et cū is q̄ fictū pegrinū ſu
ſceperat pn̄te vxore puulū ꝓpe ignē haberet: demō puulū
inuaſit/⁊ i ignē ꝓiectū cōcremauit. Et dt Greg. q̄ mala ⁊ de

tractoꝛia intētione iſte pegrinū hoſpitauit: ac ſi eps̄ imiſeri
coꝛs fuiſſet. Sic in vitis philoſophoꝝ de Socrate dr̄ q̄ ali
quādo ſerioſe ſuis detractoꝛibus auditū ꝑbuit: cauſaz au
tem ſciſcitātibus reddidit: nā ſi eoꝝ que inſunt dixerit: coꝛ
rigemur. ſi vero nō/nihil ad nos: opoꝛtet inquit ita fieri: vt
ſi bene dicūt/coꝛrigamur: ſi male: nihil ad nos. Sic cū qui=
dā Diogeni diceret de amico ſuo: quō Diogeni maledixiſ=
ſet: Reſpōdit Dioge. an amicus iſta dixerit: nō iudico. ſed
certū eſt te iſta mihi de amico meo retuliſſe. Sic etiā Xeno
crates philoſoph⁹ tm̄ a ſenatu honoꝛat⁹/vt teſtis nunq̄ iu
rare cogeretur: cū in preſentia quoꝝdam detractoꝝ tace
ret: eis cauſam querētibus: reſpōdit. me dixiſſe aliquando
penituit: tacuiſſe vero nunq̄. ¶Quo ad tertium ſciendū q̄
non ſolū peccant detrahētes: ſed alij plures: ⁊ interduz pl⁹ l
q̄ detractoꝛes. ſm Tho. Primo q̄ alium ad detrahendū in=
ducit. Secundo qui detractoꝛē audit: ⁊ ſibi detractio pla=
cet propter odium eius cui detrahit̄: vel propter aliquam
aliā maliciā: vterq̄ illoꝝ peccat/⁊ non minus q̄ detrahen
tes. Unde Roma. j. Nō ſolū q̄ talia agunt/ſupple ſunt moꝛ
te digni: ſed etiā qui facientib⁹ conſentiūt. Itē inducens et
complacens detractoꝛi facit contra charitatem proximi:
quia primus ledit famam: ⁊ ſecundus cōplacet in proximi
malo. Unde Bernar. ij. lib. de conſideratione ad Eugenium
Detrahere aut detrahentem audire/quid hoꝝum damna=
bilius ſit/non facile dixerim. Quandoq̄ autem contingit
q̄ aliquis audit detrahentem/⁊ non placet ſibi detractio:
non tamen repellit detrahentem/nec ei reſiſtit. ⁊ hoc prop
ter humanum timoꝛem. aut propter negligentiam vel vere
cundiam: tunc adhuc peccat. Quia ea ratione qua quis te
netur ſubleuare aſinum alterius iacentē ſub onere. vt pre
cipitur Deutero. xxij. eadem ratione tenemur non pati de
trimentum fame proximi. Et ideo ſi poſſumus iuuare tene
mur. vnde hierony. Si eſſet i nobis diligētia/ne paſſim ob=
trectatoꝛibus crederemus: iam omnes detrahere timerēt.
Et in epl'a ad nepotianuz hierony. dicit. Nemo inuito au=
ditoꝛe libenter detrahit. Sagitta in lapide non figitur: ſed
interdum reſiliēs percutit dirigentē. diſcat detractoꝛ dum
te videt non libenter audire: non facile detrahere. Et dicit
Tho. q̄ talis non reſiſtens ex cauſis iam dictis: peccat ple
rūq̄ venialiter. Quādoq̄ etiā fit peccatū moꝛtale. vt cum
alicui ex officio incūbit detrahentē coꝛrigere. vt foꝛte ſupe=
rioꝛi reſpectu inferioꝝ/vel cum ex tali detractione natum
eſt ſequi magnuz periculum niſi prohibeatur. vel propter
radicem/ſcilicet timoꝛē humanum qui pōt eſſe pctm̄ moꝛ=
tale. ¶Sunt autē reprehēſibiles tribus de cauſis: qui de= m

trahētes audiunt. Primo qꝛ vidēt fratres ſuos a canibus
dilacerari ⁊ non reſiſtūt: ſaltē clamore cū poſſunt: vel lapi=
dibus correctionis. qꝺ ſi nō faciunt: beſtie videntur. Unde
Eccl'ia. xiij. Que cōicatio ſancti hōis ad canē? Secundo nō
reſiſtentes ⁊ placibiliter ſe ad detrahentes habentes: fal=
ſam eis miniſtrant/ qui fratres comedūt. quia detractori=
bus ſine audientiū leto vultu/ comeſtio carniū humanarū
in detractione inſipida foret. Unde hieronī. dicit. Nemo in=
uito auditore libenter narrat. Unde ꝓuerb. xxv. Uent⁹ aqui
lo diſſipat pluuias: ⁊ facies triſtis linguā detrahentē. Ter
tio audiētes detractores libēter iniuſte agūt cōtra legē na
ture/ ſcripture: ⁊ humanā. qꝛ frequēter credunt vni teſti: cū
tamen in ore duorū vel trium ſtet omne verbum. Et quod
peius eſt citius interdum de bono viro credit vni ribaldo
ꝙ̄ decē probis ad contrarium: vbi eſt mera veritas. Prop=
ter hoc Bern. dicit. lingua detractoris eſt vipera ferociſſi=
ma: que letaliter tres īterficit vno flatu/ ſcꝫ detrahentē/ cui
N detrahitur: ⁊ ipſum qui detractionibus delectat̄. ¶ Sed du
bitatur quō homo debeat reſiſtere omni detrahēti cū dica
tur Eccl'ia. iiij. Nō cōtradicas verbo veritatis vllo modo/
quādoqꝫ aūt aliquis detrahit verba veritatis dicēdo. Rn̄o.
ꝙ ſi detractorē ſcio falſum de alio dicere: poſſum ſibi ſic re=
ſiſtere ꝙ eum per verba arguam de falſitate. Si autē ſcio
eum verū dicere de alio: tūc nō debeo eū de falſitate argue
re: ſed debeo verbis arguere: de hoc ꝙ peccat fratri detra=
hendo. vel ſaltē debeo oſtendere ꝙ mihi diſplicet detractio
⁊ hoc debeo principaliter oſtēdere per triſtitiā faciei. q̄ eīn
detractori hilarē oſtēdit faciē: facit eum putare ꝙ placeat
ſibi detractio ſua. ⁊ ſic audacior fit ad detrahendū: qui au=
tem triſtem ſibi exhibet faciē: facit euꝫ citius obmuteſcere
Propter hoc dicitur ꝓuer. xxv. Uentus aquilo diſſipat plu
uias: ⁊ facies triſtis linguā detrahentem. Sed contra pre=
dicta faciunt quidā. Nam qn̄ aliqui detractores corripiun
tur a bone conſcientie viris ſtatim reſpondēt. ego veritatē
dico de iſto. ⁊ ſi preſens eſſet cui detraho ſibi in faciē dicerē
Reſpōdetur ꝙ tales grauiter errāt. qꝛ putant ꝙ in faciē ali
quem cōuiciari leuius peccatū ſit: cum tamē peius ſit viciū
ꝙ̄ detrahere: vt oſtenſum eſt de contumelia: in materia de
ira. Secūdo reſpondendū eſt talibus ꝙ nō ſufficit ad vitā=
dum peccatū dicere veritatē: ſed oportet vt debitis circun=
ſtātijs dicat̄ ſm̄ illud quod iuſtū eſt: iuſte exequaris. Deu=
tero. xvj. Tertio rn̄detur ꝙ rarū eſt apud quoſdā detracto
res illa eos audere in faciē dicere/ que a tergo euomunt.

¶ Cap. xj. De correctione fraterna.

Quia fraterna correctio preſeruat interdum infa
mantem ꝙ non dicitur detractor. ſed poti⁹ ani
me proximi de morte peccati ſuſcitator: ⁊ qꝛ oc=
ciditur frater in eius dimiſſione. vt Augu. dicit
Iccirco nūc tria ſunt dicēda de fraterna corre=
ctione. Primo quantū noceat omiſſio eius: ⁊ ꝓficiat ei⁹ ex=
ercitium debitū. Scd̄o quō fieri debeat. Tertio q̄s ad eam
teneatur. ¶ Quantū ad primū notādum primo ꝙ fraterna A
correctio eſt ſm̄ doctores ammonitio fratris de emēdatio
ne delictorū ex fraterna charitate. Dicitur primo ammoni
tio: qꝛ obiurgatio verbi/ ⁊ caſtigatio verborū pertinet ad p̄
latum: ſed ammonitio p ſolū verbū ptinet ad oēs. Dicitur
etiā de emendatione delictorū. qꝛ ille finis eius eſſe debet.
Dicitur ex charitate ex qua procedere debet. Scd̄o notan=
dū ꝙ valde periculoſe peccāt dimittētes ſine rōnabili cau
ſa fraternā correctionem. qꝺ ptꝫ tripliciter. Primo qꝛ ſicut
loquendo q̄s peccare poteſt: ita tacēdo. Eſt eīn vt dr̄ Eccl'i.
iij. tēpus tacēdi: ⁊ tēpus loquēdi. Unde Eſa. vj. lamentat̄ ſe
tacuiſſe dicēs: ve mihi: qꝛ tacui. glo. qꝛ Oziā ⁊ alios libere
non reprehēdi. Scd̄o qꝛ ſcti de hoc terribiliter ſententiant.
vnde Greg. Qui ꝓximi mala cōſpiciūt: ⁊ ſilētio pretereunt
quaſi cōſpectis vulnerib⁹ vſum medicaminis ſubtrahūt: ⁊
ideo mortis auctores fiūt/ qui vuln⁹ qꝺ curare poterāt no
lūt. ⁊ Aug. Tu vuln⁹ fratris cōtemnis. tu eū perire vides:
⁊ negligis. peior es tacēdo ꝙ̄ ille cōmittendo. Tertio om̄es
doctores cōcorditer tenēt ꝙ reus eſt cuꝫ fure qui ſcit furtū
⁊ nō indicat corrigendū. Et eadē ratio videt̄ de pticipatio=
ne cuiuſlibet delicti. Cū ergo tātus ꝓpheta peniteat ſuper
hmōi: cū ſcti tam graue hoc iudicēt: ⁊ cū ſm̄ oēs magiſtros
hoc reputet̄ cōſenſus in delictis: dicit beat⁹ Augu. Innocē
tes quippe nō eſtis/ ſi veſtros fratres quos indicādo cor=
rigere poteſtis: tacēdo perire pmittitis. ¶ Et vere nō ſunt
tales innocētes triplici de cauſa: qꝛ nocēt ſibi/ peccāti/ ⁊ ſo= B
cijs. Primo nocēt ſibi/ labia pollucēdo delicto alieno vt non
ſint digni deū laudare. Eſa. vj. ve mihi qꝛ tacui. qꝛ vir pol=
lut⁹ labijs ego ſū. ſ. ex iſta taciturnitate. glo. qꝛ oziā ⁊ alios
nō correxi. iō cū āgelis deū laudare nō merui. ne dicat̄ mi=
hi: q̄re tu enarras iuſtitias meas ⁊ aſſumis teſtm̄ meū p os
tuū ⁊c. Scd̄o nocēt ei q̄ ē corrigēd⁹. vn̄ aug. i epl'a ad hiero. ps. xlix.
Obſecro te p māſuetudinē ieſu xp̄i: ſi leſi te dimittas mihi:
nec me viciſſiꝫ ledēdo reddas malū ꝓ malo. ledes āt ſi tacu
eꝛ mihi errorē meū: quē i fctis meis vl' i dict' īueneris. In
terp̄tatiue ḡ tot occidim⁹: q̄t ad mortē ire tepidi ⁊ tacētes vi
dem⁹. Tertio nocēt ſocijs/ q̄ eoꝝ exēplo tacētes: idem pctm̄
taciturnitatꝭ īcurrūt. ſicut ēt eꝫ peſtilēte caſtigato: ſtult⁹ ſapiē

tioꝛ erit.ſi autem coꝛripueris ſapientem:intelliget diſcipli
nam .Prouerb.xix. ¶ Poꝛro ex fraterna coꝛrectione ſextu=
plex poteſt ſequi fructus. Prim⁹ eſt anime liberatio. Si in=
quit xp̄s te audierit:lucratus eſt animam fratris tui. Ma=
thei.xviij.ſi aūt te non audierit ſaltē lucratus es aīam tu=
am.vnde Eze.iij.Tu vero animam tuam liberaſti/ ſcʒ poſt
ꝙ̄ dixiſti impio impietatē ſuā:ꝛ noluit cauere. Secund⁹ eſt
diaboli fugatio.fugit em̄ ſicut lupus:dum exclamatur.quo
cōtra dicit Bern̄. Securus accedit temptatoꝛ:vbi nullus ti
metur reprehenſoꝛ. Tertius eſt peccati cognitio.frequen=
ter em̄ committens culpā non aduertit quod fecit.aut ſi ad
uertit:nō cogitat ſe malum feciſſe.aut ſi malū: non multuʒ
male.Quartus eſt cautela de futuris.Quintus eſt purita=
tis augmentatio.Uas em̄ aureum vel argenteū ꝙ̄to plus
confricatur:tanto magis purificaꝩ. Ita boni viri ꝛ religio
ſi.ꝛ ideo intelligentes hoc non ferunt grauiter . Eccleſi. x.
Uir prudens ꝛ diſciplinatus non murmurabit coꝛrectus.
Exemplū de Aug.qui dixit . Ego ſenex ꝛ epiſcop⁹ paratus
ſum ab omnibus coꝛrigi ꝛ emēdari. ꝛ illum amicum meuʒ
eſtimo:cuius lingue beneficio ante diem extreme iudicij
anime mee maculas tergo. Sextus eſt amicitie acquiſitio
ꝙ̄uis em̄ religioſus coꝛrectus interdū ferat moleſte in prin
cipio:ad coꝛ tn̄ reuertens/amicū intelligit.vnde Prouerb.
xxviij.Qui coꝛripit hominē : inueniet gratiā poſtea apud il
lum magis ꝙ̄ ille qui ꝑ lingue blandimēta decipit. ¶ Pro=
D pter iſta beatus Augu.quemlʒ hoꝛtatur ad coꝛrectionē fra
ternam.omel.xiiij.ſup Joh.ſic dicēs. Quis comeditur zelo
domus dei:niſi q̄ omnia que ibi videt ꝑuerſa ſatagit coꝛri=
gere/et cupit emendare: Si emēdare non poteſt:tolerat et
gemit. Nō eſt maioꝛ domus tua ꝙ̄ domus vbi habes ſalutē
eternā. Si ergo in domo tua ne ꝑuerſum aliquid fiat/ſata=
gis:in domo dei vbi ſalus propoſita eſt/ꝛ requies ſine fine/
non debes pati quantū in te eſt : ſi quid foꝛte ibi ꝑuerſum
videris eſſe .Uerbi gr̄a.Uides fratrem tuū currere ad thea
trum : ꝓhibe/mone/ cōteſtare:ſi zelus domus dei comedit
te. Uides alios currere et inebriari velle/ aut alia q̄ non li=
cent perpetrare/ ꝓhibe quos potes.tene quos potes. terre
quos vales.quib⁹ nō potes blandire:noli tn̄ quieſcere : fac
quicquid potes. Ueniat in mentē ſeruus ille q̄ abſcondit ta
mat.xxv. lentum:et noluit ſuꝑ erogare: Nūquid accuſatus fuit ꝙ ꝑ=
didit :et non potius quia ſine lucro ſeruauit . ſic ergo fra=
tres mei nō quieſcatis. Nolite quieſcere lucrari xp̄o:qꝛ lu=
E crati eſtiꝫ a xp̄o. hec augu . ¶ Sʒ q̄reres qn̄ coꝛrectionis fra
terne omiſſio ſit pctm̄/ꝛqn̄ nō: R̄n̄.ſʒ tho.ij.ſcd̄e.q.xxxiij . ꝙ
aliqn̄ eſt meritoꝛia : aliqn̄ peccatū moꝛtale/aliqn̄ veniale.

Nam tripliciter cōtingit coꝛrectionem omitti fraternam.
Uno modo meritoꝛie . vt cū quis differt coꝛrectionem vſq̄
ad opoꝛtunum tempus.vel ideo omittit:qꝛ non ſperat eoꝝ
emendationē ſed veriſimiliter eſtimat ꝙ ex hoc propter im
patientiam ipſi coꝛrigendi deterioꝛes fiant.aut ꝙ aliquod
aliud malū ex hoc ſequatur peius ꝙ̄ coꝛrectio ſit bona. aut
ex aliqua alia cauſa rationabili/ſi tunc omittit ex charita
te:tunc omiſſio eſt meritoꝛia . Unde aug. primo de ciuitate
dei. Si ꝓpterea quiſq̄ obiurgādis et coꝛripiēdis male agē=
tibus parcit vt opoꝛtunius tempus inquiratur /vel eiſdē
ipſis metuit ne deterioꝛes ex hoc efficiantur vel ad bonā
vitam /et piam erudiēdos impediant alios infirmos /ꝛ pri
uent ac auertāt a fide. nō videtur eſſe cupiditatis occaſio/
ſed cōſiliū charitatis. Et dicitur notāter qn̄ nō ſperat emē=
dationem fratris:ſed veriſimiliter putat deterioꝛationem .
vt quia foꝛte percuteret me.vel cōciperet graue odiū cōtra
me.aut aliud peccatū cōmitteret/per quod peioꝛ fieret ꝙ̄ ꝑ
primū peccatū . Tunc enim non ſolū laudabile : ſed etiam
debitum eſſet ceſſare a coꝛrectione .quia oꝛdinatur ad bo=
num fratris/et non ad malū. Ei illud vult ſcriptura ꝓuer.
ix.ꝛ Grego.ſuꝑ eodem vt poſtea ponetur. Niſi enim ex coꝛ
rectione veriſimiliter meli⁹ proueniret (quia precauentur
maioꝛa mala:ꝙ̄ odiū illius ſit malū) tunc eſſet odiū quoꝛū=
dam aliqn̄ timendū.ꝛ cū meli⁹ bonū ex coꝛrectiōe ſequitur
ꝙ̄ ſit odiū maloꝛū:tūc odiū maloꝛū eſt cōtemnēdū . In quo
caſu Johannes Herodē coꝛrexit propter edificationē alio=
rum vt vult Chriſoſto. et ſic interdū etiā ſancti coꝛrexerūt
tirannos ſuper perſecutione chriſtianoꝛū. cum tamen ſci=
uerunt ex hoc odia magna generari in eos.ꝛ aliquando cō
ſequenter in martyres et inſequi propriam moꝛtem. ¶ Se= F
cundo contingit coꝛrectionem fraternam omitti cum pec=
cato moꝛtali.vt cum quis delinquens occurrit:ꝛ eſt opoꝛtu
num tempus coꝛripiendi :et ſperatur eius emendatio : nec
timetur aliqd̄ aliud malum peius inde prouenire.ꝛ non eſt
alius preſens cui ex officio incumbat coꝛrigere . vel ſi eſt
preſens:negligens tamen apparet : ſi tūc homo huiuſmodi
delinquentem omittit coꝛrigere : foꝛte propter timoꝛem
humanum /vel mundanum.vt quia ſicut dicit Augu.vbi ſ.
Judicium timet vulgi.aut carnis excruciationem/vel etiā
peremptionem. vel aliud tale minus malū ꝙ̄ peccatum il=
lius pro quo coꝛrigi deberet :tūc videꝩ peccare moꝛtaliter:
qꝛ ex quo ſperat emēdationē fratris:ꝛ omittit coꝛrigere ꝓ=
pter timoꝛē: tūc contēnit diuinū preceptū: ꝛ videdur hm̄oi
quoꝛū amiſſionē timet charitati fratne ꝛ ſaluti ꝓximi ꝑpo=
nere:cū tn̄ ſʒ oꝛdinē charitatis aīa ꝓximi pl⁹ ſit diligēda ꝙ̄

ꝓprium corpus. Exemplū de elemoſina corporali. Uideo hominem fameſcentē: qui nō habet/ nec ex ſe habere poteſt vnde paſcatur. nec apparet alius illud faciēs nec potēs facere. ego teneor talē ſꝫ meā poſſibilitatē nutrire. quod ſi negligo/ pecco mortaliter: ⁊ eius occiſor reputor. Sic ſi video proximū tendentē ad peccatū mortale/ ꝑ qđ moreretur in anima: et ſpero ipm̄ poſſe corrigi ꝑ ammonitionē meā. ⁊ nō eſt veriſimile ꝙ ſequantur alia peiora. nec eſt alius qui eū corrigat: teneor ex precepto multo plꝰ ſubuenire aīe ne pereat: ꝙ̄ corpori in caſu precedenti. Uñ greg. in omel. ſup: cū audiſſet iohānes in vinculis ⁊c. plus eſt aīam in eternū victuram pabulo ṽbi reficere: ꝙ̄ ventrē carnis moriture terre nō pane ſatiare. vel ſi ſcirē aliquem eſſe in peccato mortali: et haberē ſpē ꝙ emēdaretur ad correctionē meā. nec timerē aliud peius ſecuturū. ⁊ non eſt veriſimile mihi ꝙ per aliū corrigat: aut ꝙ ꝑ ſeipſum emēdetur: ſꝫ ꝙ veriſimiliter in iſto peccato moriatur: tūc ex p̄cepto teneor eū corrigere: ne anima moriatur eternaliter.

G ¶ Tertio huiuſmodi correctionis omiſſio eſt peccatū veniale: vicꝫ qñ timor et cupiditas aliquē tardiorē faciūt ad corrigendū delicta fratris: nō tñ ita ꝙ ſi ei conſtaret ꝙ fratrē poſſet a peccato retrahere: propter timorē vel cupiditatē dimitteret. quibus in aīo ſuo preponit charitatem fraternā. Et hoc modo aliqñ etiā viri ſancti negligūt corrigere delinquētes. Et dicitur in p̄dictis notanter ſi ſperatur emendatio fratris ꝓcurari per hmōi correctionem. quia finis fraterne correctionis eſt emendatio fratris. ⁊ iſta intentione fieri debet. vbi vero ꝓbabiliter timetur ꝙ āmonitionē ipſe frater nō recipiet: ſed ad peiora laberetur. nec aliud bonū inde ꝓueniret. vt aliorū edificatio qui ſcādaliſati ſunt: aut ſcādaliſantur veriſimiliter tūc eſſet ab hmōi correctione deſiſtendū. qꝛ que ordinātur ad finē habēt rationē boni ex ordine ad finē. Uñ ꝓuer. ix. Noli arguere deriſorē ne oderit te. vbi dicit glo. ⁊ eſt gre. non eſt timendum/ ne is qui arguitur contumelias tibi inferat. ſed hoc potius prouidendum ne tractus ad odium inde peior fiat. Et dicit tho. vbi prius diligenter prouidendum eſt ne ex correctione ſequatur odium ex noſtra culpa/ propter indiſcretam correctionem. Si autē ſine noſtra culpa ad odiū prouocetur/ ex illo ex quo deberet ad dilectionem incitari: nō eſt curādū. p̄cipue qñ eiꝰ peccatū in dānū aliorū vergit/ vel etiā dānū ſequēs/ vl' pctm̄ ipm̄ eſt grauiꝰ odio qđ i nos excitamꝰ. vl' qñ ſperamꝰ ꝙ odiū paulatim tepeſcet: ⁊ tñ correctio ſequat̄. qꝛ ſicut dicit Grego. meliꝰ eſt odiū ꝓpt deū ꝙ̄ amicitia q̄ eſt p̄ter ipm̄. Cū eñ ꝓpt ipſum amamur: debitores dei ſumꝰ Cū odio ꝓpt ipm̄ habemur: debitorē eū nobis facimꝰ. hec ſentētialiter Tho. Cācellarius pariſieñ. magr̄ Johēs gerſon tradit rl'as tres in de floribꝰ regularum moralium. Prima. pene ſunt reſtringende ſic ꝙ abſqꝫ vtilitate reipublice vel eius cui infligitur: neqꝫ inſtitui/ neqꝫ inſtitute exequi deberent: et peccant oppoſituꝫ facientes/ vel eas cū inſtituerint non tollentes. Scđa. in omni republica tolerari poſſunt/ aut debent vicia que abſqꝫ deteriori periculo: neqꝫ corrigi/ neqꝫ extirpari valēt. qñ aūt illđ eſt ⁊ qñ nō difficile eſt/ ⁊ ſepe impoſſibile generaliter diffinire: niſi ꝓut circunſtātijs particularibꝰ īſpectis p̄lati ſuperiores/ ⁊ ſapientes determinabūt. Exēplū eſt de meretricibꝰ/ vſuris ⁊ ſimilibꝰ q̄ qñqꝫ ꝑmittūtur. Et ita de cōcubinarijs ſacerdotibꝰ ꝓ loco ⁊ tēpore ſtaret forte eſſe faciendū. Tertia. oīs error facit ius ad hūc ſenſum vl' intellectū ⁊ ſimiles: ꝙ p̄lati ⁊ principes ſepe aliqua faciūt/ aut ꝑmittūt iuſtiſſime ob errorem ſubditorū cōmunē: q̄ al's ſi fierēt aut ꝑmitterētur: ad culpā eoſdē obligarēt.

H ¶ Sꝫ cū teneamur corrigere ꝓrimū ꝓ mortalibꝰ: dubitatur etiā an de venialibꝰ peccatis. Rñ. hūbertꝰ in expoſitione regule beati aug. Uenialia ſunt diſpoſitio ad mortale. Sꝫ quedā ſunt diſpoſitio remota. quedā ꝓpinqua/ vel ratione multitudinis. ſicut ille q̄ aſſidue hmōi ſine numero cōmittit/ vel ratione magnitudinis. ſicut ſunt aliqua mendacia: ⁊ aliqua detractiones ⁊ ſimilia. vl' ratione cōnexionis cū mortali. ſicut ſunt colloquia/ ⁊ impudicus viſus/ et huiuſmodi circa mulierē. Sicut ergo videns aliquē aliū incedentē ꝑ viā ꝑ quā credit ꝙ ſtatim incurreret periculuꝫ mortis: peccaret niſi retraheret eū: ita pōt aliquis peccare mortaliter/ niſi corrigat fratrē de hmōi venialibꝰ/ que ſunt diſpoſitio ad mortale. ⁊ de talibꝰ eſt petulātia oculorū. Tenemur ergo interdū ad correctionē de venialibꝰ nō īquātū venialia: ſꝫ īquātū ad mortale ductiua. hec ille.

I ¶ Quo ad ſecūdū p̄cipale/ ſcꝫ quō fieri debeat fraterna correctio. Notandū ꝙ ſex ſunt i modo attēdēda cū maxia diligētia. Nā ibi agit̄ de cura aīe nobiliſſime: q̄ ſi nō fit vt optꝫ: ꝓijcit̄ aīa in ꝑpetuā dānationē. ⁊ īfiniti boni dei miniſter occidit̄. Agit̄ etiā crebro ibi de bono fame q̄ eſt īter bona tp̄alia bonū maximū. Uñ p̄io đꝫ fieri cū lenitate. qꝛ deliquētes ſūt quaſi infirmi ad Gala. vi. Inſtruite huiuſmōi in ſpiritu lenitatis. Scđo cū humilitate. Supbus eñ eſt animꝰ. et ideo cū quis ei ſupbe loquit̄ ſequūtur iurgia nō fructꝰ. Iuxta illđ ꝓuer. xiij. Inter ſupbos ſemꝑ ſunt iurgia. Tertio cū cōpaſſiōe. nō eñ eſt vere iuſtitie īdignari pctōribꝰ ſꝫ cōpati. ⁊ ex paſſiōe eos corrigēdo dirigere. pſ. Corripiet me iuſtꝰ i miā/ ſcꝫ cōpaſſiōis. pſ. ciiij. Quarto cū diſcretiōe. qꝛ aliter ſunt corrigendi maiores/ aliter pares: aliter minores/ aliter grauiora peccata/

aliter leuia/aliter occulta/aliter manifeſta: In omnibꝰ obſeruandus eſt locus/⁊ tempus/⁊ oportunitas: que non obſeruantes quidā emulationem dei quidem habēt ſm aplm ſed nō ſecūdū ſcientiā. Ro.x. vnde Ber. zelum tuū refrenet ſcientia/ſcꝫ diſcretionis. Quinto cū moderamine. non em̄ de feſtucis proximoꝝ ſunt trabes faciende. ſicut faciunt illi qui docti ſunt in culpis alioꝝ aggrauādis. ij. Thimo. ij. Seruū dei cū modeſtia corripiētem: id eſt cuꝫ debito modo Eſt aūt modus debitus vt potius ſemꝑ culpe alleuiētur ꝗ̄ aggrauentur. ꝯtra qđ quidā faciūt: ouū frangere cupiētes ſecuri. ⁊ ad extinguēdū muſcā querūt gladiū. Sexto fieri debet cū trāquillitate. Correctio em̄ que fit cū turbatꝰ eſt animus frequenter eſt quedam impatientie effuſio mentiens ſe correctionem. Exēplū patet in platone q̄ dixit ſeruo dn̄m offendēti. niſi eſſem iratus te verberarē. Modos p̄fatos innuūt verba beati Aug. in ſermone dn̄i in monte. lib. j. Cū inquit neceſſitas nos cogit aliquem reprehendere: p̄mo cogitemus vtrū tale vnꝗ̄ viciū habuimus: ⁊ ſi nūꝗ̄ habuimꝰ cogitemus nos habere potuiſſe. hoīes em̄ ſumus. Si vero habuimus: tangit memoriā cōis infirmitas vt reprehēſionē illam nō odiū ſed mīa precedat. ꝙ ſi nos idē vicium habemus in quo eſt ille quem reprehendere volumꝰ nō rep̄hendamus illum: ſed ingemiſcamus: ⁊ nō illū ad obtēperandū
k nobis ſed ad pariter conandū inuitemus. hec ille. ¶ Sed dubium eſt: que ſit cauſa ꝙ tam caute eſt in correctiōe fraterna ꝓcedendum. R̄n. ſm Tho. vbi prius. Cū quis peccat illud nocet aīe. ⁊ ſi publicatur: etiam nocet fame. Et qꝛ prudēs medicus nititur ſanare vnū mēbrum ſine leſione alterius. ideo ſic debemus per fraternā correctionē conari ad hoc: vt ſanemus fratris aīam ſine leſione fame quantū fieri poteſt. ⁊ ſi non poteſt omnino ſine leſione fieri: tūc fiat cū minori leſione qua fieri poteſt. verum quia anima p̄cioſior eſt fama: ideo ſi aliter non poteſt frater ſanari: tūc oportet eum potiꝰ in tota fama dānificari per publicā denūciationem: vt aīa ſalua fiat. Eſt aūt tribus de cauſis ſumme cauendum in correctione: ne indebite ledatur fama peccantis. Primo qꝛ meliꝰ eſt nomen bonum ꝗ̄ diuitie multe. ꝓuerb. xxij. Ex quo ptꝫ ꝙ qui aufert famā/plus nocet ꝗ̄ qui tollit diuitias. Secūdo diuitie ablate poſſunt reſtitui: ſed vix fama. qꝛ forte poſt diffamationem excuſanti non crederetur. Vn̄ bene dicitur in glo. ſuꝑ Luc. ꝙ fama eſt res lubrica. Sicut em̄ lubricū elapſum: vix rehaberi poteſt: ita fama. Tertio qui infamat non ſolum reū infamat: ſed etiā ledit oēs audientes. ſicut qui lutū mouet: non ſolum ſe/ſed oēs aſtātes inficit. vnde Ambro. Tolerabiliores ſunt fures/qui veſtes

⁊ alia bona rapiunt: ꝗ̄ qui famā. Tum qꝛ magis recipiūt. Tum qꝛ nūꝗ̄ reſtituunt. Tum etiā qꝛ nō vni/ſed multis nocent. Unde ſuꝑ illud Luc. j. ad virginem deſponſatam dicit glo. Maluit dn̄s aliquos de ſuo ortu ꝗ̄ de virginis pudore dubitare. Ecce q̄ntum xp̄s curauit de fama aliena.

¶ Capitulum. xij. De ordine fraterne correctionis.

De ordine ergo corrigēdi dicendum eſt modo vbi tria ſunt videnda. Primo quotuplex eſt correctio. Secundo quis ordo ſit debitꝰ ꝓcedendi in correctione fraterna. Tertio quis ad correctionem fraternā tenetur. ¶ Quantū A igitur ad primū notādū ſm Tho. vbi prius q. xxxiij. ⁊ in. iiij. di. xix. ꝙ duplex eſt correctio. Quedam eſt poteſtatiua qua non ſolū intenditur emendatio fratris: ſed etiam intenditur ꝓcuratio boni cōis: ⁊ illa nō fit ſolum per ſimplicē ammonitionē ſed etiam qn̄qꝫ per penaꝝ inflictionē: vt ipſe frater/vel alij timeant: ⁊ a peccato deſiſtant. ⁊ hec correctio ſolum ꝑtinet ad prelatos ⁊ ſuperiores ⁊ iudices reſpectu inferioꝝ ſuoꝝ ⁊ nunꝗ̄ ad inferiores reſpectu ſuperioꝝ: ⁊ de hac nichil dicemus hic: ⁊ aliquid dictum eſt in primo capitulo. Alia eſt fraterna correctio/⁊ eſt ſimplex ammonitio fratris de emēdatione delictoꝝ. Et iſta correctio ꝓprie ordinatur in emēdationeꝫ fratris delinquentis: ⁊ eſt actus charitatis q̄ maximum malū ꝓximi/id eſt pctm̄ ꝑ correctionis limā tollit. Et ꝑtinet correctio hec ad quēlibet adultū in charitate exiſtentem in caſu: ſiue ſit ſuperior/ſiue inferior: ⁊ etiam reſpectu ſuperioꝝ ⁊ inferioꝝ. ¶ Secundo notandū ꝙ ordineꝫ B corripiendi ponit xp̄s Math. xviij. dicens. Si frater tuus peccauerit in te: ⁊ ſm doctores p̄notatos ⁊ alios cōiter intelligitur ſic: pctm̄ ꝓximi tui/aut eſt occultū/aut manifeſtum Si eſt publicū: ſic ꝙ non peccat in me ſolum/id eſt me ſolo ſciente: ſed etiam alijs ſcientibꝰ: tunc illud pctm̄ eſt coram eis coram q̄bus factū eſt: ⁊ ad quoꝝ notitiam venit publice arguendū. vnde. j. Thimo. v. peccantem coram oībus argue: vt ceteri timorem habeant: qđ intelligitur de peccatis publicis ſm Augu. in ſermone dn̄i in monte. Ratio dicti eſt qꝛ correctio talis famā nō minuit rei corā eis coram q̄bus fit/cum prius ſciant: ⁊ etiam ꝓuidetur eoꝝ ſcandalo. Si aūt peccatum ſit occultū tm̄: tunc qꝛ etiam in peccatis occultis poteſt parari offenſa ꝓximorum: ad hoc dicendū eſt: qꝛ aut eſt in nocumentum communitatis ſeu multoꝝ/aut paucorum. Si in multoꝝ/ſeu cōmunitatis: corporale vel ſp̄ūale: puta cū q̄s occulte tractat cū aliq̄bus qualiter ciuitas ſit tradēda hoſtibꝰ: vel ſi hereticus ꝑuate hoīes a fide auerte

ret : tunc non eſt expectanda ſecreta ammonitio : ſed ſta=
tim aut alteri qui prodeſſe poteſt / ⁊ prelato: vel alteri ſu=
periori / q̄ tale periculū p̄cauere pōt / eſt denūciandū ꝯſeruā
do famā illi⁹ q̄tum pōt cū ſalute reipu. ⁊ non aliter: vt ſi il=
le cui rector ciuitatis plus confidit: cui claues tradidit: eſ=
ſet illa nocte eam traditurus hoſtibus / vel aliquod hmōi: ⁊
nullo modo vult deſiſtere: nec poteſt iſti periculo aliter ꝓ
uideri / tūc eſſet iſti noīatim dicēdū. Caueatis ne claues illi
hac nocte tradatis: q̄ꝛ proditurus eſt ciuitatē. Ratio dicti
eſt: q̄ꝛ bonū cōītatis p̄ferēdū eſt bono priuato. Sic cū fama
ſit de maximis bonis religioſoꝝ: vnde ſi vn⁹ religioſus ſcā=
daliſat alios: ⁊ ſecreta āmonitio nō iuuat: prelato dicēduꝫ
eſt vt ꝓuideat fame cōītatis. Sic etiā intellige de heretico
niſi aliquis firmiter eſtimaret ꝙ ſtatim ꝑ ſecretam āmoni
tionem poſſent hmōi mala impediri: ⁊ idē iudicium eſt ha=
bendū de ſimilibus caſibus. Unde hiero. Que mīa eſt par=
cere vni / ⁊ multos in diſcrimē adducere: polluitur popul⁹
ex vno peccatore ſicut ex vna oue vniuerſus grex. Semper
C igiṫ bonū multoꝝ debet preferri bono vni⁹. ¶ Si aūt pctm̄
ꝓximi occultum eſt in nocumentū vni⁹ vel paucoꝝ: tunc ſi
eſt nocumentū tam paruū ꝙ meli⁹ ſit illud parū pati / q̄ꝫ ali
um diffamari: q̄ꝛ ſi forte modo non corrigiṫ poſtea forte cor
rigeṫ: vt ſi eſſet ei facturus damnum modicum / ⁊ in modi=
co valore: tunc debet corrigere ſi conuenienter poteſt / ſꝫ nō
debet reuelare. Si aūt eſt notabile nocumentū vt q̄ꝛ vult oc
cidere nocte / vel hominē ſpoliare cū iaceat in camera / vel
vult decipere filiam vel vxorem abducere / aut domū cōbu=
rere / vel huiuſmodi ſimilia facere / ⁊ non ſperaṫ ꝙ per ſecre
tā ammonitionem poſſit huiuſmodi damnū impediri: nec ꝑ
aliquem aliū modū: tūc melius eſt innocentē ſeruare indē
nem / q̄ꝫ iſti cōſeruare famā. Illud tn̄ ſic dicendū eſt in ſecre
to / ⁊ ſub ſigillo ſecreti: ꝙ non poſſit agere ad illius infamiā
reuelādo: nec ad penam ip̄m denūciando: ſed ſolūmodo ad
D ſui cautelam. ¶ Si aūt peccatū fratris ſit occultū ita ꝙ nō
eſt infamatus de illo / nec poteſt ſufficienter ꝓbari corā iu=
dicio illius q̄ hꝫ corrigere: ⁊ ſi eſt ſolū in nocumētū peccan=
tis / ⁊ forte eius in quem peccat: q̄ꝛ ab eo lediṫ / vel per ſolaꝫ
noticiam: tūc ad hoc ſolū tendēdum eſt: vt fratri ſubuenia
tur / ⁊ emēdeṫ. Et ideo ſi ſperatur ꝙ ꝑ correctionē corrigaṫ /
vt eſt p̄miſſum: tūc p̄mo corripiēdus eſt ſecrete vt innocen=
tiam recuperet / ⁊ famam non perdat. Et hoc voluit do=
minus cum dixit. Corripe eum inter te ⁊ ip̄m ſolum: nō ſo=
lum ſemel: ſed pluries ⁊ ſemꝑ ſecrete: ⁊ q̄diu ꝓbabiliter
ſpes habeṫ / ꝙ ꝑ eā corrigaṫ. Qn̄ aūt ꝓbabiliter eſtimaṫ ꝙ
ſecreta ammonitio non ꝓficiat: nec eſt veriſimile ꝙ ex te=

ſtiū inductione aliquod peius ſequaṫ / ſed veriſimiliter pro
ficit ad fratris correctionē: tunc eſt vlteri⁹ ꝓcedēdū. vt pri
mo paucis / vni / vel duobus monſtretur pctm̄ fratris: q̄ pn̄t
ꝓdeſſe / ⁊ de quib⁹ nō crediṫ ꝙ obſint diffamādo vt ſic ſaltē
ſine multitudinis īfamia emendeṫ. ¶ Et iſti teſtes adhibē E
tur principaliter. Primo vt fratrem ammoneant: ⁊ corri=
gant. Secūdo vt ammonitionis fratris ſint teſtes. Tertio
vt negantē coram ſupiore conuincant de actu: ſi act⁹ itere
tur. Sunt eñ teſtes inducendi: vt actū iteratū videant ſm̄
Auguſt. Si aūt iteratio oſtendi teſtibus nō poſſit: debent
tamen adhiberi: vt coram ip̄is recognoſcat: vel ſaltē vt ipſi
eū āmoneāt ⁊ vt obiurgatio plurimoꝝ ip̄m corrigat. ⁊ has
duas cauſas tāgit glo. ſupꝑ v̄bo / adhibe tecū vnū / vel duos
teſtes. Si aūt ad taliū teſtiū īductionē nō corrigiṫ: tūc q̄ꝛ cō
ſciētia p̄ferenda eſt fame: dꝫ in publico denūciari ſuperiori
vt ſic tamē cū diſpendio fame a peccato liberetur. Et hoc
voluit xp̄s cum dixit: dic eccleſie / id eſt prelato / vel alteri ſu
periori per publicā denūciationem / ⁊ ille poteſt peccatum
eius publicare: vt alij ſciant ſe ab eo cuſtodire: ne infician=
tur. Et poteſt eum punire in rebus / vel in corpore / vel per
excōmunicationem: vt reſipiſcat a peccato: ⁊ ꝓpter cōmu=
nem iuſticiā: vt alij videntes penam illius caueāt ſibi etiā
timore pene a ſimilibus peccatis / q̄ꝛ pene ſunt medicina=
les. Uñ ſm̄ Augu. in regula. Si quis oculi petulantiā in ali
quo aduerterit: primo ſtatim debet ammonere fratrē: ne ce
pta progrediātur. Scd̄o ſi non emēdat: prelato tanq̄ꝫ patri
ſi haberetur indicandum eſt: vt ſecretius correctus non in
noteſcat ceteris. ¶ Tertio ſi non iuuat: teſtes debent adhi
beri. Quarto in publicū produci conuincendus eſt ſi nega=
uerit: ſed duo media dn̄s in vno cōprehendit. Sed Thom̄.
in tractatu de fraterna correctione ſic procedere docet. Et
preceptum de correctione fraterna / ſecundum ꝙ pertinet
ad omnes ſic debet ſecundum eūdem doctorem quis exeq̄
Cum dicitur. Si peccauerit in te / id eſt contra te / tunc eſt
preceptum de dimittendo: vel in te / id eſt ſciente te. Et hoc
poteſt fieri dupliciter: vel te ſolo ſciente: tunc corripe eum
inter te / ⁊ eum ſolum. Si te audierit: lucratus es animam
fratris tui. Si te non audierit: non debes vltra procedere:
non enim potes addere vnum / vel duos: cum nullus alius
ſciat: tamen potes ei dicere qui poteſt prodeſſe non obeſſe.
Si autem contingat ꝙ alij poſtea ſciant: ⁊ ſit adhuc in il=
lo peccato: tunc debes vnum vel duos adhibere ad eum
corripiendum: ⁊ ſic eſt procedendum ſi peccatum eſt oc=
cultum. Si autem ſit manifeſtum ita ꝙ plures ſciant: tunc
ſic eſt procedendum. Si peccauerit in te / id eſt te ſcien=

te:non tamē ſolo:corripe eum ante te/ ⁊ remaneat.Si te au
dierit:lucratus eſt animam fr̄is tui.Si aūt te non audierit
adhibe tibi vnum/vel duos/ſcȝ de illis q̄ ſciunt/non ſcȝ ꝑ au
ditum:ſed ꝑviſum.vt dicit glo. vt qui ad vni⁹ monitionem
corrigi noluit multoꝝ obiurgatione reſipiſcat.Si te nō au=
dierit:dic eccl'ie id eſt prelato:tunc potes ea dicere denun=
ciando:⁊ tunc vn⁹ adhibendus eſt.q: in denunciatione vt q̄
dam dicunt ſufficit vnus teſtis.Sed ſi ſic/videtur ꝙ publi=
cet pctm̄ occultum.Rn̄.ꝙ pctm̄ dr̄ occultum tripliciter.Pri
mo ſi homo vt ſolus de⁹ ſcit/⁊ non alio mō:vel vt homo lo=
co dei:ſicut ille q̄ ex ſola ſacramentali confeſſione ſcit.tunc
non poteſt corripere/vel aliq̄d facere:ſed tacere ſicut q̄ ne=
ſcit.Secundo mō ſi ſcit pctm̄ vn⁹ ſolus homo vt homo:tūc
dȝ eum corripere inter ſe ⁊ ipm̄ ſolum:nec dȝ vltra ꝓcedere
vt dictum eſt.Tertio mō dr̄ occultum ſi pauci ſciant:⁊ tunc
occultum et manifeſtum non ꝯtradicunt.Si tunc te audie=
rit:non eſt procedendū.ſi non:tunc adhibendus eſt vn⁹ vel
tres.ſi nec vnum nec tres audierit/ ⁊ plures neſciant quo=
mō tunc:dicet eccl'ie:q: ſic videtur alteri⁹ pctm̄ publicare.
Dicendū ꝙ eccl'ia non dr̄ hic congregatio ſiue multitudo fi
delium:ſed dicit̄ eccl'ia prelat⁹ cui poteſt dici eo ꝙ poteſt ꝓ
deſſe non obeſſe.Un̄ non eſt publicatio crimīs.hec de tho.
B vbi pri⁹. Aliter aūt eſſet ꝓcedendū qn̄ correctio eſſet pote=
ſtatiua/prelati vcȝ vt ibidem dicit ¶Quo ad tertiū p̄ncipa
le q̄s corripere teneatur.Rn̄detūr ſm̄ tho.Fraterna corre=
ctio pertinet ad quemlibet adultuȝ regulariter/q̄ charitatē
habet:ſiue ſit prelatus/ ſiue ſit ſubditus. Propt̄ qđ dicitur
xxiiij.q.iij.Tam ſacerdos q̄ꝫ reliqui oēs fideles ſummaȝ
debent habere curam de his q̄ pereunt:quaten⁹ eoꝝ redar
gutione aut corrigant̄ a pctīs:aut ſi incorrigibiles appare
ant ab eccl'ia ſeparentur:immo ſic inferior debet corripere
p̄latum ſuū/aut alium ſupiorem:q: eſt op⁹ mīe:qđ maxime
p̄lato debetur.Un̄ eccl'ia.xvij.Unicuiqꝫ mandauit de⁹ de ꝓ=
ximo ſuo Tn̄ cum modeſtia dȝ fieri ad prelatos:ſm̄ illud.j.
thi.iiij.Seniorem ne increpaueris:ſed obſecra vt p̄rem.Di
ctum eſt aūt notanter ꝙ correctio ꝑtinet regularit̄ ad quē=
libet:q: in caſu nō ꝑtinet ad quoſdā.Un̄ gor.ſup math.xviij.
dicit ꝙ in q̄nqꝫ caſibus quis abſoluit̄ a p̄cepto fraterne cor
rectionis.Prim⁹ cum non eſt aliqua ſpes correctionis.Un̄
hiero.fruſtra niti/⁊ nihil aliud q̄ꝫ odium querere:extreme
dementie eſt.Et puer.ix.Noli corrigere deriſorē ne oderit
te.Secund⁹ cum timet̄ defect⁹ ꝓbationis/⁊ criminalit̄ agit̄:
vbi ſcȝ obligatur actor ad talionē ſi in probatiōe defecerit/
vel deficiat.Tertius cum prelato tanq̄ꝫ iudici notum eſt fa
ctum:q: ille notori⁹ vel conuictus eſt.Quart⁹ cum meliori

operi/ vel ad min⁹ eque bono vacat:ſicut monachi qui non
obligantur in diſpendium animaꝝ ſuaꝝ extra monaſteriū
vagari.Quint⁹ cum multitudo/vel poteſtas eſt in culpa vbi
correctio plus noceret eccl'ie q̄ꝫ prodeſſet Unde verſ⁹.Non
ſpes:non teſtis:plebs preſul ſcit:monachus ſum.

¶Capitulum decimumtertium de ſcandalo:
⁊ que ſint propter ſcandalum vitanda.

E Xpedita materia correctionis fraterne qua
q̄s intendit alium emendare/⁊ in anima viui
ficare tractandū eſt de ſcandalo qđ directe cō
trariatur correctioni fraterne:q: ꝑ ſcandaluȝ
q̄s vere/vel interpretatiue intendit alium in
morali vita corrumpe. De quo ſcandalo tria
ſunt p̄ncipaliter dicēda.Primo q̄d ſit/quantū/⁊ quotuplex.
Secundo qn̄ ſit pctm̄ mortale/veniale/vel nullū. Tertio q̄
ſunt propt̄ ſcandalū vitanda/vel facienda.¶De p̄mo notā A
dum ſm̄ tho.ſecunda.ij.q.xliij.Et in.iiij.diſ.xxxviij.ꝙ ſcan
dalum ſm̄ hiero.ſup Math.xv.eſt dictum vel fctm̄/vel omiſ
ſum min⁹ rectum/p̄bens occaſionem ruine.Dicitur p̄mo di
ctum nō cogitatum:q: cogitatio non opponit̄ alicui vt offen
diculū.Dicitur ſcđo dictum vel fctm̄/vel omiſſum:q: iſtis
modis poteſt ꝓxim⁹ ruinā pati a nobis.Dicitur tertio mi
nus rectū:non ꝙ ab aliquo ſuperat̄ in rectitudine:ſed ꝙ hȝ
aliquē rectitudinis defectū:vel q: eſt ſm̄ ſe malū ſicut pec
cata:vel q: hȝ ſpeciē mali:licet de ſe nō ſit malū:p̄bet tn̄ oc
caſionē ruine:vt pȝ de inclināte ſe idolo nō ꝑuerſa intētio
ne.Un̄ apl's.j.Theſſal'.v.Ab oī ſpecie mala abſtinete vos.
Dicit̄ quarto:prebēs occaſionē ruine:nihil eīn pōt eſſe hoī
ſufficiēs cauſa pcti qđ eſt ſpecialis ruina/niſi ꝓpria volun
tas:ideo dicta vel facta alteri⁹ pn̄t eſſe cauſa impfecta/ et
occaſio peccādi.Uocat̄ aūt ſcādalū grece:latine offenſio/im
pulſio/vel ruina:q: ſicut cōtingit ꝙ aliquis obex ponit̄ ali=
cui in via corpali/cui impingēs diſponit̄ ad ruinā/⁊ talis
obex dr̄ ſcandalū:ſic ſil'r in ꝓceſſu vie ſpūalis cōtingit ali=
quē diſponi ad ruinā ſpūalē/ꝑ dictū vel factū vel omiſſuȝ al
terius:inquātū.ſ.aliquis ſua ammonitione/vel inductiōe:
aut exēplo aliū trahit ad peccādū.⁊ hoc ꝓprie dr̄ ſcādaluȝ.
¶Eſt aūt ſcandalum valde deteſtabile pctm̄:vt oñdit xp̄s B
quintupl'r Math.xviij.vbi dicit.Qui ſcādalizauerit vnum
ergo plus peccat q̄ multos.de puſillis iſtis.i.īfirmis.Hie=
ro.ibi dicit ꝙ recte dr̄ puſillus:q: qui magn⁹ eſt.i.robuſtus
in fide/⁊ charitate moueri nō pōt.prouerb.xij.Nō cōtriſta=
bit iuſtū q̄cquid ei acciderit.Qui in me credūt:q: magis fi
deliū ſcādalū eſt cauendū.Ecce iā pctm̄ ſcādali poſituȝ eſt
Nūc ſequitur primo pena.Expedit ei.i.min⁹ malū ei foret:

vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius: ꝛ demergatur in
ꝓfundum maris. Et ſm hiero. loquiť ſm ritum paleſtine/ vbi
ꝓ maioꝛibus criminib⁹ ligato ſaxo ad collum ſolebat homo
in mare proijci. Mola aſinaria/ id eſt q̇cunq; grauis lapis: vt
eſt aſinus: vel q̇ onerat aſinum: et dr̃ mola quā voluunt aſini/
vel equi cum rota in molendinis. Scḋo alia pena innuiť: ve
mundo a ſcandalis. Nam tot aīaꝝ mors procurať quot ſcan
dala fiunt. vt exponit bern̄. illud Eſa. xxxviij. In pace amari
tudo mea amariſſima. amara in nece martyꝝ ꝑ tyrānos: ama
rioꝛ in ꝑſecutione hereticoꝝ: ſed amariſſima in ſcandaliſanti
bus falſis xp̄ianis. Tertio ponit ſpeciale malum pcti moꝛta
lis: ibi. ve homi ꝑ quem ſcandalū venit. Quarto oſtendit ma
lum ſcandali in multiplici pena: ꝛ ſpecialiť ignis eterni. Un̄
ſequiť. Melius eſt tibi ꝛc. q̄ꝫ mitti in ignem eternuꝫ. Quinto
alia pena additur de verme. Math. ix. vbi de materia iſtius ſcā
dali dr̃: vbi ſcꝫ in gehenna ꝟmis cōſciētie/ ſcꝫ eoꝝ nō morieť:
ſed potuiſſet q̇s a xp̄o queſiſſe: ſi ita malum eſt alios ſcandali
ſare: cur ꝑmittis ſcandala euenire. Ideo r̄ndit xp̄s: neceſſe ē
id eſt expediens ad alioꝝ probationem: vel neceſſe ſi mund⁹
vult male viuere. ¶ Secūdo potuiſſet q̇s iteꝝ queſiſſe. Si eſt
C neceſſe: ergo ſcandaliſantes nō ſunt puniēdi. R̄n̄. ꝙ immo: q2
ve homi illi ꝑ quē ſcandalū venit. Et oīa iſta dicta ſunt de ſcā
dalo actiuo ſeu dato: q2 illud eſt aliqn̄ ſpeciale pctm̄. Eſt aūt
duplex ſcandalum. Unū actiuum ſeu datū/ qḋ diffinituꝫ eſt: ꝛ
iſto diciť q̇s ſcandaliſare. Aliud eſt ſcādalum paſſiuū ſeu ac-
ceptum in eo q̇ ex dicto vel facto alteri⁹ ruit: et illud non eſt
ſpeciale pctm̄/ ſed gn̄ale: ꝛ ipo dr̃ q̇s ſcandaliſari. Item notā
dum ꝙ dictum vel fctm̄ alicui⁹ poteſt alteri eſſe occaſio pec-
candi dupliciter Uno modo per ſe: alio modo per accidens.
Per ſe quando q̇s intendit ſuo malo exemplo/ ꝟbo vel facto
alium ad pctm̄ inducere: vel etiā ſi ipe hoc nō intendit: ipm
fctm̄ eſt tale ꝙ de ſui natura rōnem habet vt ſit inductiuum
ad peccandum: vtpote cum aliq̇s publice facit pctm̄: vel ali
quid qḋ habet ſimilitudinem peccati: et tunc iſte q̇ hoc facit
proprie dat alteri occaſionē ruine: potiſſime qn̄ hoc intendit
ꝛ vocatur ſcandalum actiuum. Per accidens vero ꝟbum vel
factum vni⁹ eſt alteri cauſa peccandi: qn̄ preter operantis in
tentionem: ꝛ preter conditionē opis/ aliquis malus male di-
ſpoſit⁹ induciť ad peccandum: puta cū q̇s inuidet bonis alio-
rum. ꝛ tunc ille q̇ fecit talem actum rectū: nō dat alteri occa-
caſionem peccandi: ſed ali⁹ ſumit: ꝛ ideo eſt ſcandalū paſſiuū
ſine actiuo: q2 iſte q̇ recte agit: nō dat occaſionem ruine quā
alter patitur. Et de paſſiuo ſcandalo loquitur xp̄s vbi prius
Math. xviij. Si ocul⁹ tuus ſcādaliſat te: ſi pes: ſi manus. ꝛc.
Contingit ergo qn̄q; ꝙ ſimul ſit ſcandalum actiuū in vno/ et
paſſiuuꝫ in altero. puta cū ad inductionem vni⁹ alter peccat.

Qn̄q; eſt actiuum ſine paſſiuo: puta cum q̇s inducit alium ꝟ
bo/ vel facto ad peccandum: ꝛ iſte non conſentit. Qn̄q; ꝟo
eſt paſſiuuꝫ ſine actiuo: vt prius dictum eſt de dicto/ vel fctō
ꝑ accidens in malicioſo. ¶ Quantū ad ſm p̄ncipale/ qn̄ ſcā
dalū ſit pctm̄ veniale/ ꝛ qn̄ moꝛtale: ꝛ quot modis fiat pctm̄
eſt hec concluſio ſm thomā ꝛ alios: ꝙ ſcandalū actiuū/ ſeu
ꝑ ſe nunq̄ꝫ eſt ſine culpa ſcādaliſantis. Et ſcandalū paſſiuū
nunq̄ꝫ eſt ſine culpa ſcandaliſati. Actiuū tn̄ eſt bene ſine cul
pa ſcandaliſati: ꝛ paſſiuū eſt ſine culpa ſcandaliſantis. Pri
ma pars ptꝫ q2 om̄e ſcandalum actiuuꝫ: vel eſt pctm̄: vel hꝫ
ſpeciem peccati. ſi eſt pctm̄ patꝫ propoſitum. ſi vero nō ſit de
ſe pctm̄: ſed habeat ſpeciem pcti/ vt comedere idolaticū co
ram infirmis: dꝫ dimitti ex charitate ad tollendū leſionem
proximi: ꝛ q̇ non dimittit contra charitatē agit. Sicut dicit
apl̄s ro. xiiij. Si propť cibum frater tu⁹ contriſtať: iam non
ſm charitatē ambulas. Item pꝫ math. vbi. ſ. Alie tres par
tes patent in vltimo notabili pretacto precedenti articulo.
¶ An aūt ſcandaluꝫ ſit ſpeciale pctm̄/ vel gn̄ale? R̄n̄. tho. ꝙ E
ſcandalum actiuum ꝑ ſe: qn̄ vcꝫ procedit ex intentione agē
tis: vt cum aliq̇s ſuo dicto/ vel facto intendit alium trahere
ad peccatum: tunc eſt ſpeciale peccatum. Tum q2 ibi ex in
tentiōe ſpecialis finis ſoꝛtitur rōnem ſpecialis peccati: eo
ꝙ finis dat ſpēm in moꝛalib⁹. Tum etiam q2 ſpeciali ꝟtuti
opponitur/ videlicet charitati: ꝑut imperat coꝛrectionem
fraternā: q2 ſcandaliſans intēdit aliū coꝛrūpere: vbi frater
naliter coꝛrigēs intēdit aliū emēdare. Scandalū vero acti
uum: qḋ fit preter intentionē agentis: puta cū aliquis ſuo
facto/ vel ꝟbo nō intēdit alteri dare occaſionē ruine: ſꝫ ſolū
ſatiſfacere ſue volūtati: ꝛ ſic nō eſt ſpeciale pctm̄: q2 qḋ eſt
per accidēs: nō cōſtituit ſpeciē: ſed eſt tūc circūſtātia aggra
uans/ ſcꝫ cū in publico fit. Scādalum aūt paſſiuū nō poteſt
eſſe ſpeciale pctm̄: q2 ex dicto vel facto alteri⁹ contingit ali
quem ruere ſm quodcūq; genus pcti. ¶ Sed qn̄ ſcandaluꝫ F
eſt pctm̄ moꝛtale/ vel veniale? R̄n̄. Tho. ſcādalū actiuū ꝑ ſe
ſit moꝛtale pctm̄. Primo qn̄ q̇s intēdit alium inducere ad
peccādum moꝛtaliter. Secūdo qn̄ quis intendit inducere
aliū ad peccandū venialiter per actū pcti moꝛtalis. Ter-
tio autē eſt veniale quādo quis intēdit aliuꝫ inducere ad
peccandū venialiter per actū peccati venialis. Scandalū
vero actiuū ꝑ accidēs qn̄ quis ſcꝫ non intēdit aliū trahere
ad pctm̄: primo eſt pctm̄ moꝛtale qn̄ aliquis actū pcti moꝛ-
talis committit. Secundo quando quis actu ſuo cōtemnit
ſalutem proximi: vt cum pro ea conſeruanda non preter-
mittit aliquis facere qḋ ſibi libuerit. Unde in ſcripto etiam
dicit Thomas ꝙ quando quis cōmittit actū in quo nō in-

tendit proximi nocumentū:qui actus alias eſt veniale/vel
indifferens:habēs tamē ſimilitudinē peccati mortalis: tūc
ſcandalū actiuū eſſet peccatū mortale ex aliquibus circū=
ſtantijs cōcurrētibus:ex quibus eſtimari ꝓbabiliter poſſet
ꝙ infirmi aſpiciētes peccarēt mortaliter. Ueniale aūt poſ=
ſet eſſe dupliciter. Primo quādo quis actū cōmittit pcti ve
nialis. Scđo quādo qs actū cōmittit:qui nō eſt ſm̄ ſe pec=
catū ſed habet aliquā ſpeciem mali cū aliqua leui indiſcre
G tione. ¶ Quādo aūt paſſiuū ſcādalū ſit mortale vel veniale
notandū ꝙ cum ſcādalum importat impactionē quandā ꝑ
quam aliquis diſponitur ad ruinā:ideo ſcādalum paſſiuū
quādoqꝫ eſt peccatū veniale quādo habet impactionē tm̄:
puta cū aliquis ex inordinato dicto vel facto alterius com
mouet̄ motu venialis pcti. Quādoqꝫ vero eſt mortale qua=
ſi cū impactione habēs ruinam:puta cū aliquis ex inordi=
nato dicto vel facto alterius procedit vſqꝫ ad peccatū mor
H tale. Hec de Tho. ¶ Quo ad tertium principale que bona
ſint dimittenda vel non dimittēda propter ſcandalū videlꝫ
paſſiuū/id eſt ne alius ſcādaliſetur. Notandū primo ꝙ tri=
plicia ſunt bona. Primo quedā ſpiritualia que ſunt de ne=
ceſſitate ſalutis. Secūdo quedā ſpiritualia que nō ſunt de
neceſſitate ſalutis. Tertio quedā temporalia. Secūdo no=
tandū ꝙ tria ſunt genera hominū in quib⁹ ſcādalum oriri
poteſt. Primo quidā ex malitia propria ſcandaliſant̄:puta
cum aliqui volunt impedire bona ſpiritualia primo vel ſe=
cūdo modo dicta. Et illud dr̄ ſcandalū phariſeorū. Alij ſcā
daliſantur interdū ex ignorātia:puta qꝛ ignorāt opa que=
dam eſſe licita que tamē ſūt licita. Et tertio alij ex infirmi=
tate ſcādaliſantur:nō vt primi ex malicia ꝓpria:⁊ taliū vi
I delicet ſcđoꝝ tertio modo/dr̄ ſcandalū puſillorū. ¶ Quādo
ergo queritur que bōa ſūt dimittēda ne quis ſcādaliſetur
Rñ. ſm̄ Tho. Prima bona que videlicet ſunt de neceſſitate
ſalutis:puta que nō poſſunt ꝑ̄termitti ſine peccato mortali
talia null⁹ debet dimittere:ne alius ſcādaliſetur. etiā qui=
cunqꝫ. Ratio eſt qꝛ q̄libet tenetur diligere ſe prius ⁊ plus
q̄ꝫ alterū:ergo ea q̄ ſunt de neceſſitate ſalutis nō debent di
mitti ꝓpter ſcandalū alteri⁹ vitandū. Unde patet ꝙ quan
do cōſiliorū obſeruatio/⁊ impletio operū mīe temporaliū
vel ſpiritualiū eſt de neceſſitate ſalutis:tunc talia nō ſunt
propter ſcandalū alicuius dimittēda:vt patet in his q̄ ali=
qua cōſilia vouerūt:⁊ in his quib⁹ imminet ex debito defe
ctibus aliorū ſubuenire tēporalib⁹:vt paſcēdo eſurientem:
vel ſpiritualibus:vt docendo ignorantem:ſiue huiuſmodi
fiant debita ꝓpter iniunctum officiū vt patet in prelatis:ſi
ue propter neceſſitatē indigētis:quia de talib⁹ eadē ratio

eſt ſicut de neceſſarijs ad ſalutē. Nō ſolū aūt pctm̄ mortale
vnq̄ꝫ ē faciendū propter vitandū ſcādalū cuiuſcūqꝫ:ſꝫ etiā
nec veniale peccatū eſt vnq̄ꝫ cōmittendū vt vitetur ſcādalū
alteri⁹:licet aliquis actus qui al's eſſet peccatū veniale:vt
verbū ocioſuꝫ/aut ſimile:fieri poſſet nullū peccatū propter
vtilitatē alterius. Dicit etiā beat⁹ hieroñ. ꝙ dimittēdū eſt
ſcandalū omne qđ poteſt pretermitti ſalua triplici verita=
te/ſcꝫ vite/iuſtitie/⁊ doctrine. Que declarās ſanctus Tho.
in. iiij. vbi ſupra. ſic dicit:nullo modo aliquis peccare debet
vt peccatū alterius vitet. Quicūqꝫ aūt veritatē relinq̄t pec
cat. Ueritas em̄ de qua loquimur cōſiſtit in hoc ꝙ homo in
dictis/⁊ factis ſuis/rectitudini diuine/ſiue diuine legis re
gule ſe conformet. Cui quidē homo cōformari dꝫ:⁊ in his q̄
ad cognitionē pertinēt/⁊ hoc ꝑtinet ad veritatem doctrine
Et in his que ad actionē ſpectant:ſiue ea debeat aliquis ꝑ
ſeipm̄ agere qđ pertinet ad veritatē vite:ſiue ea debeat ab
alijs obſeruanda ꝓmulgare:qđ pertinet ad veritatē iuſti=
tie:que conſiſtit in rectitudine iudicij. Nō tn̄ quicūqꝫ pre=
termittit aliquid ī quo ſe diuine legi cōformare pōt/verita
tem dimittit:qꝛ illo remoto veritas adhuc remāere poteſt
Sed tūc dicitur aliquis veritatē dimittere:qñ omittit vel
facit aliquid:quo omiſſo vel facto veritas non manet:qđ
ſine peccato eſſe nō poteſt. Et ideo veritas nullo modo pro
pter ſcandalū paſſiuū alterius dimittenda eſt. Hec Thom̄.
Vñ Ray. dicit. Doctor vel predicator:nō debet falſum doce
re pro aliquo ſcādalo. tacere tn̄ poteſt/⁊ debet ſi oēs obſti=
nati ſunt:ita ꝙ deteriores efficiātur. Unde extra lib. v. vti=
lius naſci ſcandalū ꝑmittitur q̄ꝫ veritas relinquatur. Ueri
tas ſcꝫ doctrine/vite/⁊ iuſtitie. Scđa vero ſunt bona ſpiri=
tualia:que nō ſunt de neceſſitate ſalutis. vt ſunt cōſilia. Un
de primo dico ꝙ iſta nō ſunt dimittēda:nec ad tempus/nec
ad ſemper:ꝓpter eos q̄ ſcandaliſant̄ ex malicia. Dico ſcđo
ꝙ vbi periculū nō imminet:bene ſunt differēda vel occultā
da ꝓpter eos qui inde ſcandaliſarent̄ ꝓbabiliter/nō ex ma
licia:ſed ex ignorātia/vel infirmitate. Tādiu aūt propter
tales opera q̄ nō ſunt de neceſſitate ſalutis:vbi periculuꝫ
nō imminet:ſunt occultāda vel differēda:quouſqꝫ reddita
ratione inſtruant̄ alij/ꝙ alij nō debēt ex talib⁹ ſcādaliſari:
ſed poti⁹ edificari. Et ſi poſt redditā rationē hmōi ſcādalū
duret:iā videt̄ ſcandalū eſſe ex malicia nō ex ignorātia/vel
infirmitate. Vñ in ſcripto dicit Tho. ꝙ ꝓpter tale ſcādalū
paſſiuū cōſilia ſunt ad tēpus ītermittēda/vl' occulte agēda
nō āt oīno dimittēda. qꝛ hō plus ſibi q̄ꝫ primis ſpiritualib⁹
ꝓuidere debꝫ. Et ignorātia ſi diu duret:ī maliciā per obſti
nationem cōputatur. Tamē attēdenda eſt quantitas ſcan

dali ꝛ boni quod cõtingit ex cõſilio ſeruato. ꝛ ſm hoc aliq̃
cõſilia ſunt intermittẽda propter ſcandalũ puſillorũ. vl' ſcã
k dalum contẽnenduȝ ꝓpter cõſilia. hec Tho. ¶ Sed quid de
operibus alijs a cõſilijs ſeu ſuperogationis operibus/ que
vocantur indifferẽtia ex genere. vt comedere carnes/ bibe
re vinũ/ tẽporalia modo licito acquirere/ acquiſita cuſtodi
re: debita repetere. ꝛ ſic de alijs. nũquid ſunt ꝓpter ſcanda
lum dimittẽda? Sũt enĩ triplicia opa. Quedã neceſſaria ad
ſalutẽ. Alia ſupererogatiõis ꝛ cõſilij. Alia vero indifferẽtia
ex genere. Rñ. Richar. in. iiij. diſt. xxxviij. Opera indifferen
tia ex genere quorũ omiſſio nulli alij p̃iudicat niſi operãti:
ꝛ etiã in tẽporalibus tñ: omittẽda ſunt ad vitandũ ſcãdalũ
proximi ꝓueniẽs ex infirmitate vel ignorantia qñ ꝓbabili=
ter apparet ꝙ niſi tale opus omittatur ꝓximus ſcãdaliſa=
bitur. Et ſi ꝓbabile eſt ꝙ ſcandaliſet mortaliter: tũc omiſ=
ſio illius opis eſt in p̃cepto. Si aũt ꝓbabile eſt ꝙ nõ ſcãda=
liſetur niſi venialiter: tunc omiſſio illi⁹ opis eſt in conſilio.
Poſtq̃ tñ ꝓximo eſt oſtenſuȝ ꝙ ex tali opere ſcãdaliſari nõ
debet. ꝛ debito modo ſuaſuȝ vt nõ ſcãdaliſet: ſic non tenet
omittere iſtud opus ꝓpter ꝓximi ſcãdalũ vitãduȝ. qꝛ ſcan=
dalũ poſt talia hortamẽta proueniẽs proprie eſſet ex mali=
cia. Unde ꝓpter illud nõ eſt dimittẽdum. hec Richar. Et di
cit Durã. in. iiij. diſt. xxxviij. q̃ ſunt indifferẽtia: ſicut come=
dere carnes/ vel abſtinere ab eiſdẽ: omnia dimittenda ſunt
q̃diu durat ſcandalũ puſillorũ. hec ille. Et ꝓbat ꝑ Augu.
in ſermone dñi in monte. dandum eſt ꝛc. vt poſtea patebit.
Et dicit notãter q̃diu durat ſcãdalũ puſillorũ ꝓpter eos q̃
informati in ſcandalũ phariſeorũ incidũt ex malicia. vt in
volẽtibus impedire bona ſepe apparet. Itẽ vt ſtatim dice=
tur ſm Tho. ꝛ oẽs cõiter: tẽporalia nõ ſunt dimittẽda pro
pter ſcandalũ ortum ex malicia. ergo multo minus abſtinẽ
tie ꝛ huiuſmodi quedã/ plus ſeruiẽtia virtuti q̃ tẽporalia.
l ¶ Et dicit Guill'. ſup Ray. ꝙ nõ debet q̃s facilis eſſe ad cre
dendum ꝙ alij ſcãdaliſent de bono opere qđ facit. nec de=
bet quis facile propter metuȝ ſcandali ceſſare a bono ope.
Qꝛ debet p̃ſumere de alijs poti⁹ ꝙ ſint boni q̃ ꝙ mali ſint.
ſemper enĩ iudicandũ eſt in indifferẽtibus in partẽ meliorẽ
Tamẽ durãte cõſcientia ꝙ alij ſcãdaliſent: debet dimitte=
re/ vel opus occultare: Ratio primi dicti videlicet ꝙ ꝓpter
ſcãdalum ortum ex malicia nõ debeat q̃s dimittere opera
bona cõſilij: Qꝛ ſi propter maliciã taliuȝ bona deberẽt ſem=
per omitti: mali bona frequẽter impedirẽt/ ꝛ occaſio daret
malis malignandi. Unde hoc eſt ſcandalũ phariſeorum qđ
etiam xp̃s docuit non curare. Unde poſtq̃ chriſtus Math.
xv. preſentibus ſcribis ꝛ phariſeis predicaſſet: chriſto diſci

puli dixerunt. Scis qꝛ phariſei audito hoc ṽbo ſcãdaliſati
ſunt? At ille rñdens ait. Oĩs plãtatio quã non plãtauit pa=
ter meus celeſtis eradicabitur. Sinite illos: ceci ſunt/ ꝛ du
ces cecorũ. Cecus aũt ſi ceco ꝛc. Ratio ſcđi/ videlicet ꝙ vbi
periculũ nõ imminet: opa ſuperogationis ſunt differenda/
vel occultanda ꝓpter ſcãdaluȝ ꝓueniens ex ignorãtia/ vel
infirmitate ꝓueniẽs quouſqȝ tales informent/ ꝛ aliquo mo
do cõfortẽtur. Ratio inq̃ eſt iſta. qꝛ ex occultatione operis
ſuperogationis/ vel ex dilatione ꝛ ꝓximi malum vitat/ qui
informabitur: ꝛ ꝓpriuȝ bonũ nõ minuit. Unde dicit Richar.
ſup. iiij. diſt. xxxviij. ꝙ tunc quis merito proprio nõ preiudi
cat. qꝛ ſic opus ſuperogationis intermittere meret equale
premiũ/ premio debito operi ſuperogationis qđ omittit vel
maius. Unde talis omiſſio nihil minuit de perfectione cha
ritatis: ſed magis ad eius augmentũ diſponit. Uñ xp̃s hoc
ſcandalũ puſillorũ Math. viij. vitare iubet/ vt patuit ſupra
Et Math. xvij. ne ſcãdalizaret didragma petẽtes: illud per
ſoluit. ꝛ idẽ ſupra patuit de apl'o Ro. xiiij. Ex predictis ptȝ
ꝙ frequẽter amici qui ſcãdaliſantur de ingreſſu alicui⁹ in
religionẽ: ſcandalũ habẽt phariſeorũ. Propter qđ hieroñ.
in epl'a ad heliodorum dicit. Licet in limine iaceat pater:
ſiccis oculis ad vexillum crucis euola. ſolũ genus pietatis
eſt in hac re eſſe crudelẽ. ¶ Tertio modo bona temporalia m
quãdo ſint dimittẽda ne alius ſcãdaliſetur: diſtinguenduȝ
eſt. Nã bona tẽporalia ſm Tho. aut non ſunt noſtra: ſȝ no=
bis pre alijs cõmiſſa ad cõſeruandum ꝛ diſponendum pro
communitate. ſicut bona eccleſie cõmittũtur prelatis/ ꝛ re=
ctoribus reipublice cõmittuntur bona cõmunia reipubli=
ce: talia nõ ſunt propter ſcandalũ dimittenda. Quia taliũ
conſeruatio/ ſicut ꝛ depoſitorũ imminet his quibus ſunt cõ
miſſa ex neceſſitate precepti tuenda. Et ideo non ſunt pro=
pter ſcãdalũ dimittẽda: ſicut nec alia bona prima que ſunt
de neceſſitate ſalutis. vñ beatus Tho. cantuarieñ. repetijt
res eccleſie cũ ſcãdalo regis. Aut bona tpalia ſunt noſtra
quorũ nos ſum⁹ dñi. Tunc iterũ diſtinguendũ eſt/ qꝛ cuȝ ea
dare nõ volum⁹/ vl' apud aliũ detẽta repetere volum⁹. aut
ſcandalum oritur ex malicia alicui⁹ alienũ volẽtis vſurpa
re/ vel detinere qđ eſt ſcandalũ phariſeorũ. Et illud ſcãda=
lum nõ eſt curãdũ. ꝛ bona tẽporalia tũc ſunt repetẽda. Tũ
quia noceret bono ꝯmuni. daretur eniȝ illis occaſio rapiẽ
di aliena. tum etiã qꝛ noceret rapiẽtibus/ q̃ iniuſta rapien
do: vel retinẽdo alienũ: peccarent. vnde dicit Greg. in mo=
ra. loquens de raptorib⁹ alienorũ: Quedã ſeruata equita=
te prohibenda ſunt/ non ſola cura ne noſtra ſubtrahantur:
ſed ne rapientes non ſua ſemetipſos perdant. Aut ſcanda=

lum oꝛitur ex ignoꝛantia vel infirmitate alioꝝ. quod dicit
ſcandalum puſilloꝛũ. Tunc propter illud dimittenda ſunt
temporalia ad tempus/quouſ{q3} ſedetur ſcandalũ ꝑ ammo
nitionẽ/vel per aliquem alium modũ. Vñ beatus Auguſti.
in ſermone dñi in mõte. Mãdũ eſt qđ nec tibi/nec alteri no
ceat: quantũ ab homine credi poteſt. ⁊ cũ negaueris quod
petit: indicanda eſt ei iuſtitia: ⁊ melius ei aliquid dabis: cũ
petentem iniuſte correxeris. Si aũt poſt ſufficientẽ ãmoni
tionem ⁊ ſufficientem inſtructionem ſcandalũ nõ ſedaret:
perfectionis eſt ſua dimittere: ſed nõ eſt neceſſitatis. vnde
Math. v. Si q̃s vult tecum in iudicio contendere/⁊ tunicã
tuam tollere: dimitte ei ⁊ palliũ. ⁊ loquitur de conſilio. Et ſi
ſit preceptuꝫ intelligendum eſt/vt dicit Augu. ſm̃ ꝑparatio
nem animi/ſcꝫ vt homo paratus ſit talia facere: ſi hoc im-
N pediat promotionem fidei ⁊ bonoꝝ moꝝ. ¶ Sed dubium
eſt: quomodo predicatoꝛ predicando/vel princeps/vel p̃la
tus/⁊ eis ſimiles ſe debent habere circa malos/⁊ ſcanda-
lizatores bonoꝝ: preſertim quãdo multitudo eſt in cauſa?
Reſpondet ꝙ mali aliquando tolerandi ſunt: aliquando
puniendi. Unde vlri. libro. vj. tracta. iij. queſtione. viij.
aſſignat quattuoꝛ cauſas diſſimulationis circa peccata ini
quoꝝ propter quas non poteſt/vel nõ expedit zizania euel
li. Una eſt cum mali ſunt occulti nec poſſunt diſcerni a bo-
nis. Alia cauſa eſt: ſi multitudo tanta eſt in cauſa ꝙ nõ poſ
ſit extirpari ſine ſciſmate eccleſie. in quo etiã boni inuolue
rentur: ⁊ ſic etiam eradicaretur ⁊ triticũ. Unde auguſt. nos
ad doctrinã ſacram pertinere arbitramur: vt ⁊ canes in ec
cleſia propter pacem eccleſie toleremus: vel ſi vnus ſolus
eſt. vel pauci: ſed hoc non poteſt fieri ſine ſcandalo bonoꝝ
eo ꝙ eos latet crimen nocentis. Sicut dñs nocentem iudã
vſ{q3} ad dignum exitum tolerauit. Quando tamen multitu
do eſt in culpa: poſſunt aliq̃ magis rei ex eis puniri ad ter-
rorem multitudinis. vel turba iniquoꝝ cum facultas eſt in
O populis promendi ſermonẽ: generali obiurgatione feriẽda
eſt. vt dicit Aug. cõtra parmenianum. ¶ Tertia cauſa eſt:
qñ probabiliter preſumitur de eoꝝ correctione. eo ꝙ peccãt
ex infirmitate vel ignoꝛantia/⁊ nõ obſtinata malicia. Si em̃
tales exterminarentur ſepe eradicaretur triticum: id eſt ip
ſi qui poſtmodum conuerſi fuerunt triticum factum. Sicut
patet de Paulo. Unde beatus Dominicus ſpũ prophetico
inter hereticos igni tradendos vnũ fecit reſeruari qui poſt
multos annos ꝯuerſus fuit. Quarta cauſa. ſi exercitando
bonos proſunt eccleſie/⁊ nõ obſunt. Tunc em̃ tolerari poſ-
ſunt: ne boni ocio torpeant in charitate ⁊ ſic eradicetur tri-
Ps. lviij. ticum. Unde ps. Dñs oſtendit michi ſuꝑ inimicos meos: ne

occidas eos/nequando obliuiſcantur populi mei. Qđ ſm̃
Bernar. ad literam hodie de iudeis poteſt itelligi. Vñ etiã
iudicũ. ij. Non delebo gentes quas dimiſit ioſue/vt in ipſis
experiar iſrahel. hec de Ulri. Raymun. addit: ꝙ ſi peccatũ
quod faciunt auctoꝛitate defendũt ꝙ non ſit peccatũ: tunc
non debet cõtra tales doꝛmire ſeueritas diſcipline. Nam
tales etiã heretici poſſunt dici. de peni. di. vj. cap. primo in
fine. Et ſm̃ eundẽ idẽ videt̃ ſeruandũ circa publice delin-
quentem multitudinẽ/vel principẽ predicatione: qđ dictuꝫ
eſt de correctiõe vel excõmunicatione facienda vel diſſimu
landa. Satis cõcoꝛdare videtur Tho. ij. ſcđe. q. cviij. ¶ De P
materia ſcandali tradit Cãcellarius quattuoꝛ regulas de
floꝛibus regularũ moꝛaliũ. Prima: nullus agens bene ſm̃
omnes circũſtantias: dici debet dare ſcandalũ alteri quã-
tumcũ{q3} ſcandaliſetur alius. quia ſcandalum eſt dictũ/vel
factum minus rectum prebẽs alteri occaſionem ruine. Nã
in via omnino recta/ſi q̃s ceciderit: non ex ſcandalo vie: ſed
ex proprio defectu proueniet. Scđa. ſolus ille ſcandaliſat
actiue: qui aduertens aut aduertere debens alios pronio-
res eſſe ad peccandum ex modo ſuo agendi/qui ſibi non eſt
in precepto: nihilominus ipſe operari nõ deſiſtit. Secus in
caſibus hic excluſis: vbi malicia proprie eſt ſcandalum gra
tis acceptum. Ubi preterea non eſt aduertentia/nec eſſe de
bet de ſcandalo alterius: et vbi quis ad illud operandum
teneretur. Tertia regula Ille dicitur ex materia ſua pec-
care/et ſcandalum accipere non ex actu alterius qui in-
foꝛmatus ſufficienter de bonitate huiuiſmodi actus nihilo
minus cadit in ruinam. vt ſi ex voto religionis omiſſo pa-
rentes poſt ſufficientem de religionis perfectione infoꝛma
tionem ſe ſcandaliſari conquerantur. Scandalum eſt hoc
non iam puſilloꝛum: ſed phariſeoꝛum acceptum ſed nõ da
tum. Quarta regula. Quilibet ab omni actu cui nõ eſt aſtri
ctus aliunde tenetur deſiſtere: qui aut timet/aut timere de
bet ſm̃ vehementem cõiecturam ſcandalum puſilloꝛũ quo-
uſ{q3} de illo compeſcendo diligentiam compleuerit/niſi foꝛ-
te pro communi vtilitate vnctio ſpirituſſancti doceat illud
tũc agendũ. vt chriſtꝰ fecit ĩ publicatiõe veritatꝫ ſacramẽti.

¶ Capitulum. xiiij. De irriſione.

PReterea cum deriſoꝛes/ſeu irriſoꝛes magna ma
la faciant in eccleſia occidentes conceptus ſpi-
rituales bonoꝛum operũ: de irriſionis vicio tria
principaliter vidẽda ſunt. Primo quale vicium
ſit et quid ſit irriſio. Secũdo ꝙ̃ delectabile ſit. Tertio vtrũ
riſus ſit licitꝰ. ¶ Quãtũ ad p̃mũ notat Tho. ij. ſcđe. q. lxxij. A

et ſequentibus :ꝙ iniuria/ et iniuſtitia fit verbo per quinq̃
vicia. Sunt eñ quintuplicia bona hoīs quantū ad ꝓpoſitū
ſufficit/ viꝫ fama/ honor/ amicitia/ gloria ſeu teſtimoniū cō
ſcientie/ et bona nature et fortune. Detractor famā auferre
nititur. Contumelioſus ſeu cōuiciator honorē. Suſurro
amicitiam inter aliquos vult tollere. Deriſor ad cōfuſionē
conatur proximi/ et eripere vult gloriā bonorū anime. Ma
ledicens vero penā imprecatur. ⁊ ſi peccatum alicui optat:
tamen illud facit in penā ꝓximo. Et quattuor prima vicia
eo ordine quo ponūtur: ſe excedunt in malicia. Quia detra
ctor eſt mal⁹. peior cōtumeliā inferēs. quē excedit ſuſurro:
qui amicū eripere geſtit. Et adhuc peior eſt deriſor: intelli
ge ſemꝑ ceteris paribus. Sed etiā interdū peſſimi ſunt ma
B ledici. ¶ Quale autē peccatū ſit irriſio ⁊ ab aliīs diſtinctū.
Notandū ſecūdo ſm̄ Tho. vbi prius. q. lxxv. ꝙ pctā verbo
rum ſunt precipue penſanda ſm̄ intentionē ꝓferentis. Et
ideo ſm̄ diuerſa q̄ quis intendit cōtra aliū loquēs huiuſmo
di pctā diſtinguūtur. Sicut eñ aliquis cōuiciando intendit
cōuiciati honorē deprimere/ ⁊ detrahendo diminuere famā.
et ſuſurrādo tollere amicitiā. ita etiam irridendo aliquis
intendit ꝙ ille qui irridetur erubeſcat. Nā de opere virtuo
ſo aliquis apud alios et reuerentiam meretur / et famā. et
apud ſeipm̄ bone cōſcientie gloriam. Et ſm̄ illud. ij. cor. j.
Gloria noſtra hec eſt/ teſtimonium cōſcientie noſtre. Unde
ecōtrario de actu turpi et vicioſo apud alios quidem tolli
tur hominis honor/ et fama/ et ad hoc contumelioſus/ et de
tractor de alio dicūt. Apud ſeipm̄ ꝑ turpia q̄ hic dicunť ali
quis ꝑdit cōſcie gloriā ꝑ quandā cōfuſionē ⁊ erubeſcentiā.
et ad hec turpia deiicit deriſor. Et q꞉ hic eſt finis diſtinct⁹
ab aliīs: iō etiā pctm̄ irriſionis diſtinguitur ab aliīs pctīs.
Securitas eñ cōſcientie et quies illius magnū eſt bonum
ſm̄ illud ꝓuer. xv. Secura mens q̄ſi iuge cōuiuiū. Et iō qui
cōſciam alicui⁹ inquietat cōfundēdo ſeipm̄ aliqͦd ſpeciale
C nocumentū ei infert. ¶ Qñ vero ſit pctm̄ mortale. Rñdet ibi
dem ſic. Irriſio non fit niſi de aliquo omnino malo vel de
fectu. Malū aūt ſi ſit magnū: non pro ludo accipitur: ſed ſe
rioſe. Uñ ſi ī ludū/ vľ riſuꝫ vertať: ex quo irriſiōis vľ illuſiōis
nomē ſumiť/ hoc eſt q꞉ accipitur vt paruū. Pōt autē accipi
aliquod malū vt paruum dupľr. Uno mō ſm̄ ſe. alio mō ra
tione ꝑſone. Cū aūt alterius ꝑſone malū vel defectū in lu
dum vel riſum ponit qͦd ſm̄ ſe paruū malum eſt: veniale eſt
et paruū pctm̄ ſm̄ genus ſuum. Cū aūt accipiť quaſi paruū
ratione ꝑſone: ſicut defectus puerorū et ſtultorū parū pon
derare ſolem⁹: ſic aliquē illudere vľ irridere eſt eū oīno par
uipēdere ⁊ eū tā vilē eſtimare: vt de ei⁹ malo nō ſit curādū:

ſed ſit quaſi ꝓ ludo habendus. Et ſic deriſio eſt pctm̄ mor
tale/ graui⁹ ꝗ̄ cōtumelia: q̄ ſimiliter eſt in manifeſto. q꞉ cō
tumelioſus videtur ꝑcipere malū alterius ſerioſe. Irriſor
autē illudit. ⁊ ita videtur eſſe maior cōtemptus et dehono
ratio. et ſꝫ hoc illuſio eſt graue pctm̄: et tanto grauius quā
to maior reuerētia debetur ꝑſone que illuditur. ¶ Uñ gra
uiſſimū eſt irridere deum: ⁊ ea que dei ſunt. ſm̄ illud Eſa. D
xxxvij. Cui exprobraſti ⁊ quē blaſphemaſti: ⁊ ſuꝑ quē exal
taſti vocem tuā? Et poſt ſubditur ad ſanctū iſrahel. Dein
de ſecundū locū tenet irriſio parentū. Unde ꝓuerbiorū. xxx.
Oculum qui ſubſannat patrē: et deſpicit partū matris ſue/
effodiant eū corui de torrentibus/ ⁊ comedāt eū filiī aquile.
Deinde iuſtorū deriſio grauis eſt: q꞉ honor eſt virtutiſ pre
miū. Et cōtra hoc dicit Iob. xij. deridetur iuſti ſimplicitas:
quequidē deriſio valde nociua eſt: quia ꝑ hoc homines a be
ne agendo impediuntur: ſm̄ illud grego. Qui in aliorū acti
bus bona exoriri cōſpiciunt: mox ea manu peſtifere expro
brationis euellūt. Et quāuis ludus nō importet aliquid cō
trarium charitati reſpectu eius cū quo luditur: inter ami
cos eñ īterdū luditur/ pōt tamē importare aliquid ꝯtrariū
charitati reſpectu eius de quo luditur propter cōtemptū:
vt dictū ē. hec thomas. ¶ Quo ad ſcđm principale deriſio
eſt valde delectabile viciū triplici de cauſa. Primo q꞉ per E
irriſiones diabolus occidit/ necat/ et ſuffocat ꝑuulos eccľie
cum bonū inchoatum ꝓpter eos dimittitur: ⁊ interdū plus
nocent ꝗ̄ heretici. Uñ ſunt ſicut pharao: qui ſubmerſione
paruulorum ppľm iſrľ delere voluit. Exo. j. Sunt ſicut he
rodes q̄ xp̄m paruulū occidere voluit: et paruulos poſtea
occidit innocentes. Math. ij. Secundo irriſores malis ani
malibus aſſimilantur/ ⁊ peiores eis ſunt. Dracho eñ ſtetit
apoca. xij. ante mulierem que erat paritura: vt cum pepe
riſſet deuoraret filium eius. Sed irriſores partum matris
non expectant videlicet eccleſie fructum quē ꝓpoſitio bo
no conceperunt eius fideles. Sunt vulpecule vineam do
mini demoliētes. Cantic. ij. Capite nobis vulpeculas par
uulas: que demoliunt vineas. Sunt etiam buffones: que nō
poſſunt odorem ⁊ florem bone vite ſuſtinere. Tertio irriſo
res nocēt multis: ⁊ impiī ſunt in omnes. in deum: quia rur
ſus crucifigunt filium dei. heb. vj. Et ſm̄ pſ. Super dolorē
vulnerum eius addunt: dum animas pro quibus mortem pſ. lxviij.
ſuſtinuit ei auferunt. Sunt deriſores impiī in proximum:
dum vulnus eius ſpirituale iam ꝑ penitentiam ſanatum/
iterū reuocant/ ⁊ concidunt. Iob. xvj. Concidit me vulnere
ſuꝑ vulnus. Sunt impiī in matrē eorū eccľiam/ tam in mili
tantē/ ꝗ̄ triūphantē: dū defraudāt eā gaudio qͦd habere de

buit de ꝯuerſione pctōꝝ. Magna reuera crudelitas ne-
care iniuſte filium quem mater propria genuiſſet doloribꝰ
magnis. Sic in ꝓpoſito magna eſt crudelitas penitentem
magnis fletibus eccleſie ꝯuerſum peruertere irriſionibus
Nam Johānis.xvj. Mulier cum parit triſtitiā habet. Sunt
⁊ impij in ſe/ quia cū in mari mundi ſcilicet naufragentur
propter eorum peccata: tamē penitentie tabulam ſecundā
F post naufragiū ꝯtēnunt vel vilipendūt. ¶ Uñ ſacra ſcriptu-
tura ꝯtra irridentes graues penas fulminatas ꝯmemorat
Nam primo regū.xxv. Nabal verba nūciorum dauid deri-
dēs ait. Quis eſt filius iſai. hodie increuerūt ſerui q̄ fugiūt
dños ſuos. Uñ poſt pauca miſere mortuꝰ eſt: deo eū necante
Priꝰ aūt Dauid iurauerat eū ⁊ domū ſuā totā īterficere. Sic
ij. Regum.vj. Poſtꝗ̄ dauid luſerat ante archam dñi/ ⁊ sal-
tauerat: egreſſa eſt in occurſum dauid michol eius vxor / ⁊
deridendo ei ait: ꝗ̄ glorioſus fuit rex iſrael hodie diſcoope
riens ſe ante ancillas ſeruoꝝ ſuorum: ⁊ nudatus eſt/ quaſi
ſi nudetur vnus de ſcurris. Igitur michol filie ſaul: non eſt
natus filius vſq̄ ad diem mortis ſue. Et.iiij. Regum.ij. Cū
deſcenderet heliſeus per viam: pueri parui egreſſi ſunt de
ciuitate: ⁊ illudebant ei dicentes: aſcende calue/ aſcēde cal
ue. Egreſſiq̄ ſunt duo vrſi de ſaltu / ⁊ lacerauerunt ex eis
xlij. pueros. Luce.xvj. Poſtꝗ̄ xp̄s predicauit: nemo poteſt
duobꝰ dñis ſeruire: non poteſtis deo ſeruire ⁊ mammone.
ſequitur: audiebant autē hec omnia phariſei qui erant aua
ri/ ⁊ deridebant eū. Et ait illis ieſus. Uos eſtis qui iuſtifica
tis vos coram hominibus: deus autem nouit corda veſtra
Unde Actuū.ij. diſcipulis deuotiſſime ſpm̄ ſanctum accipiē
tibus/ alij eos irridebant dicentes: quia muſto pleni ſunt.
G Ideo ſpiritu ſancto ceci manentes caruerūt. ¶ Quo ad ter
tium eſt dubium vtrū ridere ſit peccatum? Reſpondeo ſecū
dum Alexan. de halis. parte.ij. Quidam eſt riſus qui cau-
ſatur ex iocunditate ſpūali: ⁊ iſte nō eſt pctm̄: ſed eſt meri-
toriꝰ/ vel effectus meritorie complacentie. Eſt em̄ fructꝰ ſpi
ritus. de quo apl's ad Gal'.v. loquitur vbi enumerat etiam
gaudiū/ benignitatē/ ⁊ alia. Et philip.iiij. Gaudete in dño
ſemꝑ iterū dico gaudēte. De quo riſu etiā dicit̄ de muliere
forti. Prouer.xxxj. Ridebit in die nouiſſimo: hic riſus nō eſt
cum cachino. Uñ beatus benedictus tertium gaudium hu-
militatis ponit non eſſe promptū ad riſum. Sic etiam mo-
deſtus riſus in eutrapelia meritorie fieret. Unde albert. ſu
per Luc.vj. Ue vobis qui ridetis dicit: bonus homo nō ca-
chinis: ſed moderate vir ridet. Et ſene. Scito ꝙ verum gau
dium ſeuera res eſt. ſecūdū illud Eccl'ia.xxj. Fatuus in ri-
ſu exaltat vocem ſuam: ſapiens aūt vir tacite ridebit. Se-

cundus eſt qui cauſatur ex manſuetudine nature: ⁊ eſt paſ
ſionis humane ꝓprius effectꝰ: ⁊ poteſt fieri ſine peccato/ et
merito: vt in dormientibus/ in pueris/ ⁊ in quibuſdam tam
ſubito vt ratio preuenire nequeat ſicut alie quedam paſſio
nes. Tertius eſt qui ꝓuenit ex cordis laſciuia/ ſeu ex inor-
dinata dilectione: ⁊ ſi tunc homo delectatur in creatura ꝓ
pter ſe/ ⁊ ibi conſtituitur vltimus finis hominis: ſicut di-
ctum fuit ſupra precepto primo. cap̄.v.B. tunc eſt mortale
peccatū. Similiter ſi moroſe delectationis conſenſum habꝫ
in actu peccati mortalis: vt dicetur in penultimo p̄cepto.
Similiter ſi complacet deliberate in cogitationibus / ver-
bis/ vel operibus/ que alias ſunt peccata mortalia. De iſto
riſu dicit xp̄s Luce.vj. Ue vobis qui nunc ridetis: q2 flebi-
tis: ve aūt dicit peccatum mortale. Si aūt quis ex ſurre-
ptione rideret: vel ſine conſenſu in mortale: ſed tm̄ ex qua-
dam leuitate animi: veniale fieri poſſet: ſicut ſara Geneſ.
xviij. De priori riſu qui eſt peccatū mortale/ ſuper illo Lu.
vj. Ue vobis qui nunc ridetis/ dicunt expoſitores cōmuni-
ter: qui ridetis/ ſcꝫ per ineptam letitiam ad peccatum mor
tale declinantem. ſecūdū illud Prouer.ij. Qui letantur cuꝫ
male fecerint/ ⁊ exultāt in rebus peſſimis. Ordine ergo cō-
trario faciamus: modo lugendo vt cōſolemur. Nam in ma
lis. (Prouer.xiiij.) riſꝰ dolore miſcebitur: ⁊ extrema gaudij
luctus occupat. Sed in deuotis Math.v. beati q̄ flētis quo
niam ridebitis. Et p̄s. ait. Euntes ibant ⁊ flebant mitten- Ps.cxxv.
tes ſemina ſua. Uenientes aūt ve.⁊c. Lu.xxiiij. Nōne opor
tuit ſic xp̄m pati: ⁊ ita intrare in gloriam ſuam.

¶ Capitulum primū ſexti precepti De me-
chia ⁊ luxuria.

HUnc de ſexto precepto occurrit dicenduꝫ: in
quo dicitur non mechaberis. Mechia auteꝫ
ꝓprie dicitur adulterium viri. ¶ Adulteriū A
vero eſt omnis inordinatus concubitus ma
ris ⁊ femine/ quo ꝯiugalis thorus violatur
In hoc ergo ſexto mandato dominꝰ volens
prohibere omnem inordinatū concubitum
non dixit generaliter / non adulterabis: ſed
ſpecialiter nō mechaberis. Eſt em̄ proprie mechia adulte-
rium viri. Quod deus poſuit propter duo. Primo ad ſignifi
candū ꝙ adulterium viri/ aut alter eius illicitus concubi-
tus eſt primo ⁊ principaliter prohibitus tanꝗ̄ illud quod
de per ſe eſt maius peccatū ꝗ̄ mulieris adulterium vel for
nicatio. Uir enim ſecundū Auguſti. de adulterinis cōiugijs
eſt fortior ad reſiſtendum concupiſcentie. habet rationem
maiorem: ⁊ mulier eſt ſibi ad regendum cōmiſſa. Ideo pec

cat directe ⁊ per ſe grauius fornicando q̄ mulier:lʒ vtrū
qʒ ſit mortale videlʒ viri ⁊ femine fornicatio. Dicitur autē
notanter directe ⁊ per ſe:quia per accidens illicita mulie-
ris fornicatio. Dicitur aūt notanter directe ⁊ per ſe:q2 per
accidens illicita mulieris fornicatio ⁊ maxime adulteriuʒ
ſit grauior ꝓpter ea q̄ nata ſunt ex ea ſequi: vt prolis occi-
ſio:impeditio conceptus: exheredatio filioꝝ legitimorum
generis ignobilitatio:ꝓcuratio aborſuum/ ⁊ cetera huiuſ-
modi:propter que in maledictione relinquit memoriā eius
⁊ dedecus illius non delebitur. Eccl'iaſt.xxiij. Secundo di-
xit in ſpeciali/non mechaberis.ad excludendum humane
peruerſitatis opinionē:qua viri nonunq̄ putant nō inde-
cens vel turpe ſi fornicentur/immo de incontinentia glori
antur.⁊ per oppoſitū mulierē velut infameʒ perſequuntur
vñ Augu. de deceʒ cordis dicit. Ad hoc dilapſa eſt humana
peruerſitas:vt vir habeatur qui victus eſt a libidine: ⁊ nō
B habeatur pro viro qui eſt libidinis victor. ¶ hoc ergo mā
dato nō mechaberis:ſm Auguſt. Exo.xx. prohibetur etiaʒ
omnis illicitus concubitus/ ⁊ etiā omnis genitaliū mem-
brorū/ſiue fiat ꝑ concubitum/ſiue illicitus ⁊ inordinatus/ſi
ue etiam innaturalis vſus vel contactus qui fit ad ꝓcura-
tionē libidinis / ⁊ cauſa experiende veneree delectationis
De hoc etiā luxurie vicio tria principaliter iam ſunt viden
da. Primo q̄ deteſtabile illud viciū ſit. Scd̄o de remedijs
contra luxuriā. Tertio de falſis excuſationibus quorūdam
C dicentium ſe non poſſe continere. ¶ Quantum ad primum
notandū q̄ hoc vicium in ſe eſt abhominabile propter quin
qʒ. Eſt em̄ nociuū q̄ntupliciter. Et eſt ꝓpter triplices ei9 effe
ct9 miſerabile. Abhoīnabile eſt prio:q2 eſt anxiatiuū ⁊ peni
tentiam inducēs. hiero. Appetitus fornicationis anxietas
eſt:ſatietas vero penitentia. Unde precedētia ſunt anxie-
tates multe:quas dñs ſpinas vocat Oſee.ij.di. Sepiā viā
tuam ſpinis. Spine ſunt vigilie/timores/expenſe ⁊ ſollici-
tudines. Secūdo eſt erubeſcibile vicium. vnde Job.xxiiij.
oculus adulteri obſeruat caliginem. Illud natura procla-
mat.⁊ Seneca ↄtra diogenem:qui caninus dicitur. vt Au-
guſt. dicit in de ciuita.dei. Tertio eſt fetidū. vñ Johel.j. Iu
menta cōputruerūt in ſtercoribus ſuis. vbi ſm Greg. Ster
cus luxuria/⁊ computreſcere eſt mori. Nam etiam ad litte
ram dicit Guil'.de vicijs. Uiri ſpirituales fetorē hui9 pc̄ti in
terdū ſentiūt. vt ſcolaris/ qui preſentiam ſcorti in ſua do-
mo ſentiebat per fetorem. Et archidiaconus quidā in ſer-
no ſentiebat qñ fornicatus fuerat. Quarto eſt fedum ſeu
maculoſuʒ. Unde ſuper illud.j. Corinth.vj. Omne pcm̄ qd̄-
cunq̄ fecerit homo extra corpus eſt. qui aūt fornicatur in

corpus ſuum:peccat. dicit glo'. Cetera pctā tm̄ aīam ma-
culant:fornicatio vero non tantum animā/ſed ⁊ corpus cō
taminat.⁊ Seneca. in voluptate nihil eſt magnificū niſi qd̄
naturam deo ꝓximā doceat. q2 mēbroꝝ vilium ac turpiuʒ
miniſterio vehemēs delectatio exitū fedat. Quinto eſt infa
me. Uñ Eccl'iaſt.xlvij. Inclinaſti femora tua mulieribus.⁊
poſtea maculā dediſti in gloria tua. Eſt igitur luxurioſus
iam quaſi quidam infernus habens ignem cōcupiſcētie/fe
torem immūdicie/⁊ vermem ↄſciētie. ¶ Secūdo luxuria eſt D
quinq̄ generibus nociua vel diſplicibilis. Primo deo/cui9
templum violat ⁊ polluit. Uñ.j. Corinth.iij.⁊.vj. Neſcitis
quia templum dei eſtis vos: ⁊ ſpiritus dñi habitat in vo-
bis/ Si quis autē templum dei violauerit: diſperdet illum
deus. Et ſequitur. empti eſtis ꝑcio magno/glorificate ⁊ por
tate deum in corpore veſtro. Super quo vltimo v̄bo dicit
glo. Si non parcis tibi propter te: ſaltem parce tibi ꝓpter
deum/qui ſibi fecit te domū. Secūdo diſplicet angelis om-
nibus. quia homo relicta ſpirituali natura:partē iumenti
nā ſociat ſibi ⁊ eidem ſe copulat. Unde in vita ſpatrum. An
gelus ad aſpectum fornicatoris nares obturauit:nō auteʒ
ad fetorem cadaueris. Diſplicet aūt valde proprio angelo
quia ſm ps. Angelis ſuis mandauit de te: vt cuſtodiant te Ps.xc.
Multum em̄ diſpliceret iuueni:cui tradidiſſet in cuſtodiaʒ
rex filiam ſuam ſi cuſtodis negligentia violaretur. Dicit er
go Bernar. in quouis angulo:in quouis diuerſorio reuerē-
tiam exhibe angelo tuo ⁊ ne audeas illo preſente:quod me
vidente non auderes. ¶ Tertio luxuria iniuriatur multuʒ E
proximo. quia rapit ei non ſua:ſed ſeipſum. Ideo Prouerb.
vj. Non grandis eſt culpa cum quis furat9 fuerit. furatur
enim vt eſurientem impleat aīam:deprehenſus quoq̄ red
det ſeptuplum. Qui aūt adulter eſt ꝓpter cordis inopiam
perdet aīam ſuam. Inops em̄ eſt adulter corde:quia inſi-
piens carens dei ſapientia. Inops etiam quia nulli fidem
ſeruat alteri:vt patet in Dauid.ij. Regū.xij. Qui fidelē mi-
litem ꝓcurauit occidi:factus adulter. Quarto nocet luxu-
ria proprio ſubiecto in reb9. vt ptʒ Luce.xv. in filio ꝓdigo
qui ↄſumpſit luxuria omnē ſubſtantiā ſuā. Nocet in corpe
quia ſeneſcere facit. vitam adimit. vires eneruat. Ideo in
terdum etiam multi propter vnius luxuriam interficiun-
tur. vt patʒ de Sichem filio emor. Gene.xxxiiij. Nocet eti
am in fama. Unde Gene.penulti. Ruben propter luxuriaʒ
per Jacob priuatus eſt primogenitura. Ruben inquit p̄mo
genitus meus.⁊ poſt:prior in donis/maior in imperio/ſup
ple eſſe debueras. Sed ſequitur. non creſcas. Quinto lu-

xuria eſt diſplicibilis:q2 valde placet diabolo. vt patet in de-
monibus incubis/ ⁊ ſuccubis. vñ Job. xl. legitur Behemoth
in locis humidis dormire Nam in luxurie pctõ demon ſem-
per binos homines lucratur. ⁊ emit pro viliſſimo p̃cio/ fede
⁊ momentanee delectationis. Tertio luxuria eſt abhomina-
bilis propter triplices eius effectus. Prim⁹ eſt q2 luxuria eſt
multum efficax ad capiendũ hominem. Vñ Nume. xxiij. Ba-
laam eam elegit ad vincendum iſrael:quem alias vincere ne
quiuit. ſapientiſſimos cecauit/ vt Salomonem ⁊ Dauid. For-
tiſſimos deiecit. vt Sanſonem. Secũdus eſt ꝙ luxuria eſt po
tens ad retinendũ in malo. Unde prouerb. xxij. fouea profun
da os aliene (ſupple vulue) cui iratus eſt dñs incidet in eam
Qui em̃ hoc vicio laborat: vix poteſt capere ea que dei ſũt. j.
Corinth. ij. Animalis homo non capit ea que ſunt dei. ⁊ Da
nie. xiij. in ſenibus: de q̃bus dicitur. Declinauerunt oculos
ſuos vt non viderent celum nec recordarent̃ iudiciorum iu-
ſtorum. Vñ ⁊ qui vxorem duxit/ non ſe excuſauit. cũ alij ſe ex-
cuſarent de veniendo ad conuiuium. vt patz Luce. xiiij. Ter
tius effectus eſt ꝙ duriſſime ſeruituti ſubijcit. Animã em̃ no
biliſſimaz facit ſeruire corpori/ ⁊ eius turpiſſimo membro to
tum corp⁹ ſiue hominem facit ſeruire mulieri. Vñ Tullius.
Ego nullum liberũ dico/ cui mulier imperat. leges imponit.
vocat/ veniendum eſt. abijcit/ abeũdum eſt. hunc ergo nõ mõ
F ſeruum ſed nequiſſimum ſuum iudico. ¶ Malitia etiam hu-
ius vicij patet ex ſeptem filiab⁹ quas enumerat Grego. xxxj.
mora. q̃ ſunt cecitas mentis. incõſideratio. p̃cipitatio. amor
ſui. odium dei. affectus p̃ntis ſeculi. horror ⁊ deſperatio futu
ri. Quarum ꝓprietates oñdit ſanct⁹ Tho. ſecunda. ij. q. cliij.
dicens. Qñ inferiores potentie vehementer afficiunt̃ ad obie
cta ſua: conſeq̃ns eſt ꝙ ſupiores vires deordinent̃ ⁊ impediã
tur in ſuis actibus. ꝑ vicium aũt luxurie appetit⁹ inferior/ ſcʒ
concupiſcibilis vehementer intendit obiecto ſuo ſcʒ delecta
bili propt̃ vehementiam delectationis. ⁊ ideo conſeq̃ns eſt ꝙ
ꝑ luxuriam maxime ſupiores vires deordinent̃ ſcʒ ratio/ ⁊ vo
luntas. Sunt autẽ rõnis quattuor actus. Prim⁹ quidem ſim-
plex intelligentia q̃ cõprehendit aliquẽ finem vt bonum. Et
hic actus impeditur ꝑ luxuriam ſm illud Dañ. xiij. Species
decepit te: ⁊ cõcupiſcentia ſubuertit cor tuum. Et quãtuʒ ad
hoc ponitur cecitas mentis. Secund⁹ actus eſt cõſiliũ de his
q̃ ſunt agenda propt̃ finem. ⁊ hic etiam impedit̃ ꝑ cõcupiſcẽ-
tiam luxurie. Et quantum ad hoc ponit̃ precipitatio que im
portat ſubtractionem conſiliũ. Tertius eſt iudicium de agen
dis. vnde Dañ. xiij. Senes auerterunt ſenſum ſuum: vt nõ re
cordarentur iudiciorum iuſtorum. Et quantum ad hoc poni-
tur inconſideratio. Quartus eſt preceptum rationis de agen

dis. qđ etiam impeditur ꝑ luxuriaʒ/ ne exequatur quod de
creuit eſſe faciendum. ex parte aũt voluntatis conſequitur
duplex actus inordinatus quorũ vn⁹ eſt appetitus finis. Et
quantũ ad hoc ponitur amor ſui quantum ſcʒ ad delectatio
nem quam inordinate appetit. Et ꝑ oppoſitũ odium dei in-
quantum deus ꝓhibet delectationem concupitã. Alius eſt
aũt appetitus eorũ que ſunt ad fineʒ. ⁊ quantũ ad hoc poni-
tur affectus preſentis ſeculi/ inquantum ſcʒ in eo vult frui
voluptate. Et ꝑ oppoſituʒ ponitur deſperatio futuri ſeculi
q2 dum nimis detinetur carnalibus delectationib⁹. non cu
rat peruenire ad ſpirituales: ſed eas faſtidit. ¶ Quo ad ſe-
cundum principale notandum eſt ꝙ cõtra luxuriam ſepteʒ G
ſunt remedia. Naʒ cum luxuria ſit ignis q̃dam/ ollam ſemi
nalium vaſorum calefaciens: oportet vt q̃s vel aquã frigi-
dam in ignem ꝓijciat/ ⁊ ligna ſubtrahat/ vel ollam ab igne
ſemoueat. Unde p̃mum remedium eſt contra luxuriam: vt
ad aquam recurrat frigidam ad litteram ſe infrigidando:
vel lachrymis ſe riget: vt aliquã aquam tribulationis ſibi
intentet: vt diſciplinam bonã q̃s ſibi det: vel flagellet ſe for
titer vel capillis ſe trahat barbe/ vel capitis/ vel tribulatio
nem inferni/ vel alterius ſalteʒ imaginetur. Ideo eccl'iaſt.
xj. Malitia vnius hore obliuionem facit luxurie multe. Sic
in vitaſpatrum. Pater q̃ mulierem hoſpitans temptabatur
candela accenſa omnes digitos combuſſit dicens. Si hunc
ignẽ ſufferre nequis quomõ ſuſtineres infernalẽ? Unde nõ
mirum ſi quorũdaʒ anime domus luxurie ignis cõcremat:
qui aquã tribulationis aſſumere tardãt. Secũdũ remediuʒ
vt tẽptatus materiã luxurie (vt ſunt cibi ⁊ pot⁹ nociui) per
abſtinentiã ſubtrahat. Et ſicut deridend⁹ foret qui diceret
ſibi diſplicere domũ ſuaʒ incinerari: qui accenſe domui cõ-
tinue faſciculos flammigeros inijceret. ſic qui luxuria ar-
det/ ⁊ carnes/ vinum/ ⁊ cetera ſuperflua non vitat. Nam ſe
cũdum ligna ſilue exardeſcit ignis. Et ſm virtutẽ hominis
ſic iracundia illius erit. dicitur Eccl'i. xxviij. Tertium reme
diũ vt quis ſe elonget ab igne luxurie/ viſu/ auditu/ tactu ⁊
cohabitatione mulierũ quantũ valet: qđ iubet apl's prima
Cor. vj. dicens. Fugite fornicationẽ. vbi Ambro. Cuʒ alijs
nempe vitijs poteſt expectari cõflictus. hanc fugite: ne ap-
proximetis. q2 nõ poteſt aliter melius vinci. In cui⁹ exem-
plũ Joſeph fugiẽs: palliũ in manu mulieris reliquit Geñ.
xxxix. ⁊ ſaluabit̃ aĩa eius. ¶ Quartũ remediũ. Cũ luxuria H
non ſit qualiſcunq3 ignis/ ſed infernalis: oratione opus eſt.
Et ſicut patientes tũc igneʒ qui infernalis dicitur/ vel ſan
cti Antonij nõ recedũt de eccl'ia ſ'cti Antonij niſi liberent̃:
ſic tales niſi iuuentur/ ab oratiõe nõ ceſſent. ⁊ adiutus debe-

ret quis ſancto gratias quotidie agere qui eum iuuit. Hoc re
medium docetur ſapien. viij. Sciui ꝙ non poſſum aliter eſſe
continens/niſi deus det. et hoc ipm̄ erat ſapientie ſcire: cuiꝰ
eſſet hoc donum. adij dominū: ⁊ depcatus ſum illum. Specia
liter aūt virgini virginum hic ſeruiendū eſt: ſed a votis ſtul
I tis ⁊ indiſcretis cauendum. ¶ Quintum remedium eſt occu
patio ſeu labor. Sunt eñ tria in homine occupanda. videlʒ
mens pricipaliſſime. ſenſualitas/ ⁊ corpus/ne ociū habeant:
alias ꝑ has tres partes velut ꝑ rimas temptatio intrat. Vñ
in vitaſpatrum patres dixerunt occupatum vno: ocioſum ve
ro pluribꝰ demonibus temptari. Et bernar. oim̄ temptationū
⁊ malarum cogitationuʒ ſentina eſt iners ocium. ⁊ Hierony.
ad ruſticum. Semꝑ aliquid opis facito/ vt te diabolus inue-
niat occupatū. Mens eñ occupanda eſt meditatione ſcriptu
rarum. vñ Hiero. ad ruſticum. Ama ſcripturaꝝ ſtudia: ⁊ car-
nis vicia non amabis. Senſualitas aliquo triſtabili caſtigan
da eſt/ vt in p̄mo membro dictum eſt: ne laſciuiat. Corpꝰ etiā
corporali labore grauandū eſt interdum Unde in vitaſpatrū.
pater cum eſſet arte figulus/ ⁊ nimis impugnaretur a forni
catione figurauit de luto vxorem. corporiq; dixit. Ecce nunc
ꝓ te ⁊ vxore laborare oportet. ⁊ poſt paucos dies cū tēptatio
nō ceſſaſſet: figurauit de luto filiam dicens. Ecce nunc ⁊ filiā
nutrire oportet. Cumq; labore nimium vexaretur: dixit corpi
proprio. Si hunc laborem ferre nō vales: noli fornicari. quā
diligentiam videns deus: ab eo temptationem fugauit. Se-
xtum remediuʒ eſt elemoſina. Vñ. j. thimo. iiij. Pietas ad om
nia vtilis eſt. vbi glo. Ambro. Si q̄s miſericordiam ſequitur:
ſi lubricum carnis patiatur: vapulabit quidem: ſed non peri
bit. Sanctus tho. in. iiij. di. xlvij. dicit nō peribit/ id eſt diſpo
k netur per talia opa mie ad non pereundum. ¶ Septimuʒ re-
medium eſt attenta cuſtodia memorie cum inuocatione diui
ne gratie: ne inimicus menti cogitatiōes luxurioſas inſerat
Et ſi immiſerit: ſtatim expellamus conatu ⁊ oratiōe. Sic eñ
Ps. cxxxvi. caput ſerpentis conterimus. Sic ſm̄ Ps. Beatus q̄ tenebit ⁊
allidet puulos ſuos ad petraʒ. Hinc Oui. de remedio amoris
Principijs obſta: ſero medicina paratur. Sicut eñ faciliter
corui in orto tuo nidificantes expelluntur ſi prohibentur cū
ſola ligna ſiue ſtipulas cōportare inceperit: difficilius ſi oua
genuerint: ſed difficillime cū opere pullos habuerit: ſic etiā
faciliter cogitationi reſiſtit quis/ difficilius delectationi: ſed
difficillime conſenſui ſeu operi. Optimuʒ eſt ergo gratia ſta
L bilire cor. Hebre. xiij. ¶ Quo ad tertium principale notandū
ꝙ multi luxurioſi ſunt q̄ dicunt ſe non poſſe continere. quod
non eſt verum ſi ad prefata remedia tenderent. Probatur tri
pliciter. Primo auctoritatibus ſcripture. Nam gene. iiij. ad

Cain deus dixit. Sub te erit appetitus tuus: ⁊ tu domina-
beris illius Item Eccl'iaſt. xv. deus dixit homini. Appoſui
tibi ignem ⁊ aquam: ad quod volueris pone manum. Ante
hominem vita ⁊ mors/ bonū ⁊ malum: quod placuerit dabi
tur illi. Et apoſtolꝰ. j. Corinth. x. Fidelis deus qui non per
mittit vos temptari ſupra id qđ poteſtis. Et chriſtꝰ Math.
xi. Iugum eñ meum ſuaue eſt: ⁊ onus meum leue. Et quo-
modo leue ſi importabile. Et prima Iohā. v. hec eſt chari-
tas dei: vt mādata eius cuſtodiamus ⁊ mandata eius gra
uia non ſunt. Et hiero. Maledictus qui dicit deum p̄cepiſſe
impoſſibile. ⁊ Aug. Nemo peccat in eo quod vitare non po
teſt. qꝛ ſm̄ eundem peccatum eſt adeo voluntarium: ꝙ ſi nō
eſſet voluntarium non eſſet peccatum. Et nedum iſta theo
logi/ ſed etiam tradunt phi. Nam vt dicit phs. iij. ethi. Su-
mꝰ domini omniū noſtrarum opationum a pncipio vſq; in fi
neʒ. Et ſeneca. Omitte excuſationes nemo peccat inuitus. M
¶ Secundo idem oſtendit experientia humanoꝝ actuum.
Nam ab actu luxurie facit ceſſare verecūdia deriſione pau
corum hominū. Cur ergo non attente imaginata a tempta
to viſio dei ⁊ omnium angeloꝝ ⁊ ſanctorum: Ideo Boetius
in fine. v. de conſolatione philoſophie. Magna vobis ſi diſſi
mulare non vultis indicta eſt neceſſitas probitatis: cuʒ an
te oculos iudicis agitis cuncta cernētis. Item ab actu for
nicationis ceſſare facit timor mutilationis vel mortis cor-
poralis/ intenſe imaginatus. vt ptʒ in iſtis q̄ fugiunt mortē
ad loca vbi nulla eſt mulier. Cur ergo nō idē faceret timor
mortis eterne/ ⁊ vtriuſq; homīs: Vñ prouer. xx. Dolor vulne
ris abſterget mala. Item ab actu luxurie cōpeſceret amor
pecunie: vt ſi ex continentia lucrari deberet quis caſtrum
vel mille marcas. Cur ergo non contineremꝰ ꝓpter regnū
celorum/ propter qđ q̄dam ſe caſtrauerunt. Math. xix. ideo
Bernar. dixit. Ignoſce domine excuſamꝰ: tergiuerſamur.
vix eſt aliquis qui in eis que ad te ſunt: velit experiri quid
poſſit etiam qđ promptiſſime pōt ſm̄ carnem/ vel ſm̄ ſecu-
luʒ ſiue timor impulerit/ ſiue cupiditas traxerit. Tertio pa
tet idem a ſimili in irrationabilibus. Naʒ piſcis ſe tempe-
rare poteſt ab eſca ſi hamum ſuſpicatur. Auis a cibo rhe-
tis ſi dolum ſuſpicatur. animalia a laqueo cauent abſcon-
dito Cur ergo homo ſe non temparet a veneno luxurie/ a
cibo delectationis/ et a laqueo demonis: cum talia vere co
gnoſcat: Unde eccleſiaſtici ſeptimo. Inueni mulierem ama
riorem morte. mulierem/ id eſt voluptatem que corpus ne-
cat et animam.

¶ Capitulum ſecunduʒ. De ſpeciebus
luxurie. ſcʒ cantu/ ⁊ oſculis.

IAm de ſpeciebus luxurie ⁊ eius fomẽtis tria
ſunt videnda. Primo que ſint ſpecies luxu=
rie. Secũdo que ſint occaſiones graues luxu
rie. vt cantus/tact⁹/oſcula: ⁊ qñ ſint pctã cho
ree/⁊ hmõi. Tertio qualia pctã ſint tactus/
oſcula/⁊ hmõi quo ad gradus. ¶Quantũ ad
A primã notãdũ ſm Tho. ſcđa ſcđe. q. cliiij. ꝙ plures ſunt dif=
ferentie ſeu ſpecies luxurie que ponũtur. xxxv. q. j. ca. Lex
illa. Et ſ excedũt ſe in malitia ſm ꝙ gradus hic annumeran
tur. Prima eſt ſimplex fornicatio. Scđa eſt ſtuprũ. Tertia
peior/adulterium. Quarta inceſtus: ⁊ vtrãq; aggrauat ra=
ptus. Quinta ſacrilegiũ. Sexta viciũ contra naturã. Oibus
iſtis peccat cõtra ſextũ p̃ceptum. Prima eſt ſimplex forni=
catio que eſt cõcubitus ſoluti cũ ſoluta prius corrupta: qđ
dicitur ꝓpter ſtuprũ qđ nõ eſt ſimplex fornicatio. Intelli=
gitur ſm Alexã. de hal. in ſuo tertio. Solutus ⁊ ſoluta a vin
culo matrimonij/ conſanguinitatis/ordinis/religionis/ et
voti continentie. Unde fornicatio ꝓprie dicitur luxurioſus
vſus viduarum/meretricũ/ ⁊ cõcubinarũ/⁊ iam corruptarũ
aliarũ. Hec ſimplex fornicatio ſemꝑ eſt mortale pctm̃. Qđ
patet primo Thobie iiij. Ubi Thobias ait filio ſuo. Atten=
de tibi ab omni fornicatione: ⁊ p̃ter vxorẽ tuam non patia=
ris crimen ſcire. Crimen autẽ importat pctm̃ mortale. Itẽ
Gal. v. premiſſa fornicatione/⁊ alijs quibuſdã vitijs dicitur
qui talia agũt/regnũ dei nõ poſſidebũt. Et. j. Cor. vj. Noli=
te errare neq; fornicari/neq; idolis ſuiẽtes: neq; adultera=
ri ⁊c. plura ibi ponit. Et ſequit: nõ ſcꝫ tales regnũ dei poſſi=
debunt. Ephe. v. Scitote qm̃ ois fornicator/aut immũdus/
aut auarus qđ eſt idolorũ ſeruitus: nõ habet hereditatẽ in
domo dei. vnde Nume. xxv. legit ꝙ cũ fornicatus eſſet po=
pulus iſrael cũ filiabus Moab: iuſſit cũctos principes po=
puli ſuſpẽdi in patibulis cõtra ſolẽ: ⁊ occiſi ſunt de populo
xxiiij. milia. Ex quo ptꝫ ꝙ oẽs ſequẽtes ſpẽs luxurie ſunt
ſemꝑ pctã mortalia: qꝛ quelibet ſpecierũ ſequẽtium eſt ma
B ior q̃ ſit ſimplex fornicatio. ¶Scđa ſpecies eſt ſtuprũ q̃ eſt
illegitimus cõcubitus quo virginalis integritas corrũpit
nulla pactiõe/ſcꝫ cõiugali precedẽte. Et eſt grauior q̃ ſim=
plex fornicatio. Nã valde multa mala ex ſtupro ſequuntur
Primo qꝛ iniuriatur virgini ſi eã opprimit: vel ſi eã non op
primit viũ eam ſeducit: ꝓpter qđ ſi eã vĩ opprimit vel ſe=
ducit: tenetur in foro cõſcientie vt eã ducat/ aut ei ſatiſfa=
ciat/ vel ſecum componat. Unde Exodi. xxij. Si ſeduxerit
quis virginẽ nondum deſpõſatam/ dormieritq; cũ ea: dota=
bit ⁊ habebit eam in vxorẽ. Si autẽ pater virginis dare no
luerit: reddet pecuniã iuxta modum dotis/ quã virgines re
cipere cõſueuerunt. Et ſi quis virginẽ rapuerit/⁊ ſtupraue
rit: adhuc eſt grauius pctm̃. Et ſimiliter ſi vi opprimat. Se
cũdo infamiã põt corrupta incurrere. Tertio virgo per ſtu
prum ſepe impeditur a legitimo matrimonio ꝯtrahẽdo: qꝛ
propter infamiã eã nullus ducet faciliter. Quarto ponitur
in via meretricãdi: qꝛ fama ꝑdita ⁊ virginitate: ꝓnior fit ad
malum. Quinto in corpore ⁊ anima deſtruit. Sexto ſequit
nõnunq̃ volũtaria impeditio ꝓlis per venena ſterilitatis
⁊ concubitus indebitus pcti contra naturam. Septimo vo
luntaria ꝓcuratio aborſuum/⁊ occiſio prolis nondum ba=
ptizate interdũ. Octauo ſtuprans ſic deteriorat terrã virgi
nis/ꝙ iſta que poterat reddere fructũ centeſimũ/ſolũ red
dit ſexageſimũ/vel triceſimũ. Nono eripitur theſaurus ir=
recuperabilis virginitatis cũ quo nõ diſpẽſatur: qꝛ a nemi
ne reparatur. Huius peccati magnitudinẽ oſtẽdit ſcriptu=
ra Gene. xxxiiij. di. ꝙ Sichem filius Emor q̃ Dinam filiam
Jacob deflorauit/ideo interfectus eſt cũ patre ſuo/ ⁊ toto C
populo vrbis ſue. ¶Tertia ſpecies luxurie eſt adulterium
Eſt autẽ adulterium illicitus cõcubitus quo ꝯiugalis tho
rus violatur. Et dicitur adulteriũ quaſi acceſſus ad alterũ
thorum. Et ſemper eſt mortale peccatũ. Et ſi vtraq; perſo=
na eſt in matrimonio conſtituta: eſt grauius q̃ ſi ſolũ alte
ra. Aggrauatur etiã ꝑ violentiã: vt ſi alicui⁹ vxor vi rapia
tur de domo mariti. Et eterũ fit graui⁹ ſi vxor rapta vi per
violentiam opprimatur. Iterũ etiam aggrauatur peccatũ
per alias circũſtantias: videlicet ſi vna perſonarum fuerit
religioſa/⁊ alia in matrimonio ꝯſtituta: aut vna fuerit in
ſacris ordinibus ⁊ alia in matrimonio: aut ſi fuerint adin=
uicem ꝯſanguinee. Uiri etiam vt ſupra patuit ceteris pari=
bus plus peccant q̃ mulieres/quarũ deberẽt eſſe rectores.
¶Quantũ autem malũ ſit adulteriũ patet ex ſeptem. Prio D
quia aſſimilatur homicidio quodãmodo: ⁊ eſt maius omni
pecunie furto: ⁊ ſic fit iniuria/aut cõiugi ꝓprie/aut aliene.
Cum eñ vir ⁊ mulier ſint vna caro: qui aufert vxorem ſuã
alicui/idẽ eſt ac ſi ei ſeipſum auferret. Unde adulteriũ exu
perat omne furtũ. Qꝛ qđ aufertur/ videlicet creatura ra=
tionalis: melius eſt q̃ quecũq; terrena ſubſtãtia. Idcirco ꝓ
hibitio adulterij immediate ponit in decalogo poſt ꝓhibi=
tionẽ homicidij/⁊ ante prohibitionẽ furti. Uñ Clemens pa
pa dicit. quid in oibus pctis adulterio grauius: ſecundum
in penis tenet locũ. Sed fur ſuſpendit pro parua re: ⁊ adul
ter quaſi nihil patitur. Etiam adulter qui peccat cum ſolu
ta: ſe furatur vxori legitime. Secũdo fit per adulteriũ iniu=
ria magna deo/cuius ſacramentum violatur ⁊ maculatur
quod in paradiſo inſtituit: incarnat⁹ approbauit/ ⁊ paſſus

ſanctificauit. Cōtra illud Coll'.iij. Uiri diligite vxores ve-
ſtras: ſicut ⁊ xp̄s eccl'iam ſuā dilexit: pro qua videlicet ſan-
guinem fudit: ⁊ de cuius xp̄i latere ſacramēta omnia fluxe
rūt. Adulter enī quod de⁹ cōiunxit ſeparat. Tertio ex adul
terio ſequūtur homicidia ſepe. Un̄. ij. Reg. xj. Statī poſtꝗ̄
Dauid adulterium cōmiſit: ꝓcurauit occidi fidelē Uriā mi
litem ſuū. Quarto tales īfortunati ſunt ſepe in trāſitorijs
rebus vt patet in eodem Dauid cui .ij. Regum .xij. de⁹ poſt
adulterium dixit. Nō recedet de domo tua gladius vſqꝫ in
ſempiternū: eo ꝙ deſpereris me: ⁊ tuleris vxorē Urie ethei
Quinto interdū ex adulterio ſequitur exheredatio filiorū
legitimorū/in magnum malū temporale eorū: ⁊ in malum
anime adultere: que tenetur reſtituere. Unde Eccl'ia .xxiij.
Mulier omnis relinquēs virū ſuū peccabit: ſtatuēs heredi
tatem ex alieno matrimonio. Propter hoc omī lege ꝓhibe
tur adulteriū: ⁊ grauibus penis punitur. Ideo ſexto adul-
ter contra omnē legē peccat. Primo cōtra legē nature: que
dicit: quod tibi nō vis fieri: alteri ne feceris. Nullus autē
eſt qui vellet vel velle deberet ꝙ alius cū ſua vxore vel fi-
lia luxuriaret. Ideo Gen̄ .xxvj. Abimelech ſtatuit qui non
fuit de lege circunciſorū: vt quicūqꝫ vxorē Abrahe tangeret
occideret. Et lex romanorū fuit vſqꝫ ad Theodoſij chriſtia
ni tēpora/adulterā perpetuo antro clauſam manere. Et. ff.
no. lib. x. cap. iiij. Lex humana punit adulterum pena capi
tis: qḋ hodie ſeruatur in quibuſdam xp̄ianorū terris. Lex
etiam vetus diuina ſic dicit Leuiti .xx. Si mechatus fuerit
quis cū vxore alterius/⁊ adulterium perpetrauerit cū vxo
re proximi ſui: morte moriat̄. Et Nume .v. per iudiciū zelo
tipie adultere dicitur. Si declinaſti a viro tuo/atqꝫ polluta
es ⁊ concubuiſti cū altero viro: his maledictionibus ſubia
cebis: det te deus in maledictionem exemplūqꝫ cunctorum
in populo: putreſcereqꝫ faciat femur tuū: ⁊ tumēs vter⁹ tu⁹
dirumpat̄. Septimo quodāmodo infames efficiunt̄ adulte
ri ⁊ adultere. Un̄ vt ſupra apud romanos vſqꝫ ad tp̄a Theo
doſij. Adultera perpetuo clauſa antro tenebat̄: ⁊ ea vt ſcor
to lenones vti poterāt: ſed Theodoſi⁹ imperator hāc penā
in aliam cōmutauit. ❡ Quarta ſpecies luxurie eſt inceſt⁹:
E qui eſt illicitus cōcubit⁹ cōſanguineorū adinuicē in gradu
ꝓhibito: ſiue ſit inter cōſanguineos: ſiue ſit inter affines. Et
peccatū hoc tāto eſt grauius: ꝗ̄to gradus cōſanguinitatis
eſt propinquior. Quantū autē peccatū iſtud ſit deteſtabile
patet p ap'm .j. Cor .v. qui tradidit ſathane illū fornicatorē
qui cū nouerca ſua fornicat⁹ fuerat. Et .ij. Regū .xiij. Aman
qui ſororem ſuam corruperat a fratre ſuo Abſalon interfe
F ctus eſt. ❡ Quinta ſpecies eſt ſacrilegium quod eſt illicit⁹

concubitus quo cōtinentia deo ſacrata leditur ſiue violat̄
Et dicit Alexā. de hal'. ꝙ cōtinentia deo ſacrata dicitur cō-
tinentia de religioſis ꝓfeſſis ſiue mulieribus: ⁊ in his q̄ ſu
ſceperunt ſacros ordines: ⁊ qui votum cōtinentie emiſerūt
Omniū ergo taliū cōcubitus ſacrilegiū eſt. Dicit̄ enī ſacri-
legium violatio ſiue leſio vel irreuerētia illicita ve vſurpa
tio ſacre rei inuito dn̄o. Et dicit̄ ſacrilegium quaſi ſacrile-
dium/id eſt ſacrū ledens. Quelibet aūt dictarū cōtinentia-
rum eſt res ſacra/quia deo oblata. Et eſt actus religionis
ipſa obſeruatio caſtitatis. Quia ad diuinū cultū eſt ordina
ta ⁊ per cōcubitū violatur inuito dn̄o/ſcꝫ deo cui oblata eſt
Eſt autē hoc pc̄tm̄ valde grāde ⁊ graue ꝓpter quinqꝫ. Pri-
mo q̄ꝛ fit ſemper cū circūſtantia voti fractionis. Et ſecūdū
ap'm primā fidē tales irritā faciunt. Sc̄do q̄ꝛ ibi ſemper cō
mittitur furtū vel rapina: quia deo ſacratum eo inuito au-
fertur: qḋ tanto peius eſt: ꝗ̄to ſubtractū donum eſt incom-
parabilius. Unde Eccl'ia .xxvj. omnis pōderatio non digna
eſt aīe continentis. Tertio quia vaſe deo ſacrato immūde
quis abutitur. Sicut enī in loco ſacro quis luxurians/vel
peccans aliter/plus peccat ꝗ̄ extra talē ſimilia faciēs: ſic
etiā plus peccat qui cū perſona deo ſacrata peccat/ quam
maculat contra illud Eſa .lij. Mundamini qui fertis vaſa
dn̄i. Un̄ ſicut qui calicē in lutū proijceret: ſic ⁊ iſti corp⁹ deo
ſacratū in lutum peccati proijciūt. Quarto de angelo domi
ni qui deo ſeruire deberet: faciunt demonem ſpurciſſimū
Unde Malachie ſecundo. Labia ſacerdotis cuſtodiūt ſciē-
tiam/et legem requirunt ex ore eius: quia angelus domini
exercituum eſt. Quinto de diuino facit hominē beſtialē: deo
enim ſacrata perſona vocatur deus. Unde Exo .xxij. Dijs
non detrahes. Poteſt enim ſacerdos conficiēdo quod null⁹ G
valet angelus: ⁊ ſimiliter dimittēdo peccata. ❡ Sexta ſpe-
cies luxurie eſt peccatum contra naturam: per quam intel
ligitur omnis inordinata effuſio ſeminis extra vas ſibi de-
bitum in ordine ad generationem. Predicando autem de
hoc vitio publice/debet quilibet cautus eſſe: ⁊ tantū in ge
nere de ipſo loqui: taliter tamen ꝙ qui rei ſunt: ex hoc va
leant cognoſcere culpam ſuam. Sed ſpecies ⁊ modos hu-
ius turpitudinis non expedit corā populo particulariter
explicare: ne pure aures maculentur: et ne quis facere di-
ſcat qḋ ignorabat. Quilibet tn̄ diſtincte in cōfeſſione/ ſi re⁹
eſt ſe debꝫ accuſare: ⁊ cōfeſſor prudēs de hoc caute vbi opꝫ
rimari. Sunt autē huius nefandiſſimi peccati multi modi
ſm̄ Tho. vbi prius. Primus vocatur immūdicies ſiue mol
licies: puta quādo ſine cōcubitu volūtarie procurat̄ pollu-

tio cauſa delectationis veneree. Et fit per cōtactum ꝓprij
genitalis ſiue alieni: ⁊ per quoſcūq; alios modos illicitos:
quibus huiuſmodi pollutio ꝓcuratur volūtarie ꝓpter ex=
periri delectationem veneream. Secūdus modus ⁊ peior
fit: qñ non ſeruatur naturalis modus cōcūbendi. Et hoc fit
quantum ad inſtrumentū: vel quia nō ad debitū vas/ ſcʒ qḋ
a natura ad generandū deputatū eſt: aut quātum ad alios
concūbendi modos beſtiales/ aut monſtruoſos. Terti⁹ eſt
peior ſecundo: ⁊ ꝓprie vocatur ſodomiticū peccatū: quod
fit per concubitum ad nō debituʒ ſexū: puta cum maſculus
cōcūbit cū maſculo: aut femina cum femina. De hoc pecca
to loq̄tur apoſtolus Ro. j. Quartus eſt peſſimus / qui dicit̄
beſtialis: ⁊ fit per cōcubitum rei non eiuſdem ſpeciei: vt cū
quis cōcūbit cum beſtia. Hoc peccatum ſexte ſpeciei videlʒ
vitiū contra naturā eſt grauiſſimū inter omnia pctā carnis
ſm̄ Augu. de adulterinis coniugijs. Et patet hoc triplici=
ter. Primo q: grauiſſime hoc deus puniuit: q: cauſa diluuij
fuit: ſm̄ methodiū. Unde gene. vj. Omnis caro corruperat
viam ſuam ſuper terram. omnis caro/ id eſt homo. ⁊ Geñ.
xix. dominus pluit ſup̄ ſodomam ⁊ gomorram ignem ⁊ ſul
phur de celo. Et geñ. xxxviij. Onā fundebat ſemē ſup̄ terrā
idcirco percuſſit eum dn̄s. Secūdo leges pena mortis hoc
plectunt. Unde Leuit. xx. Qui dormierit cuʒ maſculo coitu
femineo/ moriatur. Tertio infra beſtiam hominem mergit.
Nulla enim beſtia ſimilia facit. Non ergo mirum ſi vt ſan
cti dicunt ⁊ Hierony. preſertim in nocte natiuitatis xp̄i oēs
ſodomite occiſi ſunt ⁊ fere incarnari deus ꝓpter hoc vitiū
b deſijt. ¶ Secundo principaliter videndū eſt de fomentis et
nutrimentis ſpecierum luxurie. Et ſunt plura que vix ſine
peccato luxurie fieri pn̄t: vt viſus mulieris incautus: audi
tus: cantus: locutio de venereis: ⁊ tactus: oſcula: amplex⁹:
⁊ huiuſmodi. Non ſolum aūt fornicatio ⁊ ſpecies luxurie
ſunt pctā mortalia: ſed etiam prefata impudica actum car
nalis copule p̄cedētia: ⁊ ad eū alliciētia ſunt pctā mortalia
qñ fiūt libidinoſe cū aliena muliere: vt quādo q̄s cū nō ſua
facit talia/ illa intentione vt per hoc in ſe vel muliere exci
tet concupiſcentiam eius aut ipſam inclinet ad ſui cōcupi
ſcentiam: quod ptʒ. Quia Math. v. dr̄ Qui viderit mulierē
ad concupiſcendum eam. ideſt eo animo vt concupiſcat. Il
lud em̄ non eſt iam titillari ſolum: ſed plene conſentire li=
bidini: ⁊ ſequitur/ mechatus eſt eam in corde ſuo. Sup̄ quo
dicit chriſoſto. quod viris dn̄s hic loquit̄: hoc etiam de fe=
minis dicit. Ergo multo magis oſculum libidinoſum / ta=
ctus / ⁊ ſimilia ſunt mortalia ⁊ contra preceptum: non me=
chaberis. Ideo ciprianus in de virginitate dicit. Certe ip=

ſe concubitus/ ipſe amplexus/ ipſa cōfabulatio/ et oſcula=
tio/ et feda dormitatio: crimē eſt. Itē non ſolum deliberat⁹
cōſenſus in actū peccati mortalis eſt mortale: ſed etiam cō
ſenſus deliberatus in delectationem peccati mortalis in
venereis/ eſt ſpeciale mortale peccatuʒ: vt patebit in nono
precepto. Ergo plus prefati tactus/ et viſus/ et huiuſmodi:
Dicit tn̄ tho. ſecūda ſecunde. q. cliiij. peccatum mortale di=
citur aliquid dupliciter. Uno modo ſm̄ ſpēm ſuam: et hoc
modo oſculum/ amplexus/ vel tactus ſm̄ ſuam ſpēm nō no
minant peccatum mortale. Poſſunt enim hec abſq; libidi=
ne fieri: vel propter conſuetudinem patrie/ vel propter ali=
quam neceſſitatem aut rationabilem cauſam. Alio modo
dicitur aliquid eſſe peccatum mortale ex ſua cauſa: ſicut
ille qui dat elemoſinam vt aliquem inducat ad hereſim. Et
iſto modo tactus/ et huiuſmodi (vt dictum fuit prius) ſunt
mortalia peccata: quia fiunt propter delectationem moro=
ſam in venereis. Tertio principaliter notādum ꝙ ſicut ma
ius peccatum eſt adulterium q̄ȝ ſimplex fornicatio: et ſacri
legium maius q̄ȝ adulterium vt prius dictum eſt: ſic etiam
tactus/ oſcula/ et huiuſmodi inter adulterātes/ vel quecūq;
alie impudicitie maiora pctā ſunt q̄ȝ inter talia q̄ fiūt ſoluti
cū ſoluta. Et ſic d̄ oſculis ſacrilegoꝝ maiora q̄ȝ adulteroꝝ.

¶ Capitulum tertium De chorea: et quā=
do ſit peccatum mortale.

Et preterea aliud multū peccato luxurie de=
ſeruiens videlicet chorea: de qua videda ſunt
tria. Primo q̄ȝ periculoſus ludus ſit. Secūdo
an poſſit fieri ſine peccato. Tertio quando
ſit peccatum mortale. ¶ Quantum ad primū A
notādum ꝙ choriſare eſt periculoſus ludus
valde: propter ſeptem. Primo quia chorea diabolicum ha=
bet exordium: vt refert magiſter hyſtoriarum. Nam a ſare
pthauro quodā demone ſic dicto exordiū habuit: qui demō
in ſimilitudine thauri gerētis in humeris ſignū lune corni=
culate albe/ egrediēs de flumine ab egyptijs: in die quodā
feſto cum timpanis et choreis eſt veneratus. Et ſarepthau
rus iſte in flumine nili ibidē geſtus oſtendit/ ſaltando: quos
egyptij ſecuti ſunt in terra choriſando. Poſtq̄ȝ autem ſare=
pthaurus eos excitauerat ad choriſandū: euaneſcebat. Un̄
et nūc loco ſarepthauri: vetula aliqua vel puella aliqua p̄
ceteris ducit̄. ¶ Scd̄o quia ſcriptura de maximis malis re B
fert: q̄ choreas ſecuti ſunt vt plurimū. Nā exod. xxxij. Cum
moyſes appropinquaſſet ad caſtra: vidit vitulū/ ⁊ choreas: ⁊
irat⁹ eſt valde/ ⁊ ꝓiecit de manu tabulas: ⁊ cōfregit eas ad

radicem mōtis:deinde aſſumptis ſecū filijs leui interfecit
xxiiij.milia hominū. Nam hodie in choreis vitulus ꝑ quē
deſignatur laſciuia veneratur/ neglecto dei ſeruitio. Sic
Math.xiiij. Saltatrix fecit amputari caput iohānis bapti-
ſte/quo maior inter natos mulierū nō ſurrexit. Et eze.xxv.
dr̄.pro eo ꝙ plauſiſti manu ⁊ ꝑcuſſiſti pede/ ⁊ gauiſa es ex
toto affectu ſuꝑ terrā:ecce ego extendam manū meā ſuper
te:⁊ tradam te in direptionem ⁊ interficiam te de populis.
Tertio diſſuadēda eſt chorea:quia ibi demon hȝ valde mul
ta arma ad occidendum animas:mulier em̄(vt ait hierony
mus) gladius eſt igneus. Ibi enī videlicet in chorea tot ſūt
gladij:quot ad capiendum veſtibus ſunt ornati. Ibi enim
gladij acutiores:quia ad aſpectū ante.retro.infra.et ſurſū
paratiores. Ibi etiā gladij flāmei luxuriā accendētes. Ibi
inſuper arma fortiora ad vincendū:quia mulier ibi quam
demon elegit ad adam/ſanſonē/dauid/ſalomonē/ iob / tho-
biam/ac filios iſrael ſeducendos. Mulier em̄ ornata eſt ſa-
gena diaboli:per quā multitudinē infinitā ſtultorū capit ad
interitū. Sic etiā econuerſo de viris eſt intelligendū:diabo
lus enim in ꝓpria ſpecie nimis horribilis eſt:ideo per virū
C vel mulierē ſeducit. ¶Quarto quia in chorea quodāmodo
cōtra oīa ſacramēta eccl'ie excedit̄. Nam in baptiſmo patri
nus ait loco baptiſādi. Abrenūcio diabolo / ⁊ oībus pōpis
eius. Sed in chorea eſt ꝓceſſio diaboli:vbi fiſtulator eſt cā
tor:ſcholares peccatores : ⁊ tranſitus ad ſiniſtram contra
ordinem fit/cuius cauſa veſperas/ſermones/ ⁊ huiuſmodi
tales negligunt. Matrimonij ibi fides faciliter etiā viſu vio
latur. Confirmationi q̄ ꝑ criſma ſignū crucis impreſſit frō
ti/iniuria fit per ſerta/ ⁊ pepla/ ⁊ cetera illicita : q̄ ſūt ſigna
demonis. Penitentie ſacramento iniuriātur:qd̄ in quadra
geſima receperant:⁊ iā ſe demonū exercitui immiſcēt. Eu-
kariſtiā quā ſuſceperant/ſicut iudas/peccatis ſtatim ma-
culant. Extreme vnctioni hi q̄ ſuſceperunt ingrati : ſanita-
te collata abutūtur in corpore toto/ ⁊ ſpecialiter manibus
D ⁊ pedibus. ¶Quinto chori ſantes omnibus quinqꝫ ſenſibꝰ
et membris peccare pn̄t:videlȝ greſſu/ornatu/cantu/viſu ⁊
auditu. Nam ſupbiā ⁊ auaritiā ꝓuocant in non hn̄tibus ſi-
milia ſicut ipi veſtimēta:luxuria ibi cōis eſt in corde. Indi-
gnationē ꝓcurant cū mulieres ⁊ puelle volunt a maritis
vel parentibus habere precioſa. Inuidia ibi ꝓcurat̄ cōtra
eos qui magis excellunt. Gula nōnūqꝫ ſequit̄ : ⁊ potiſſime
accidia. Qꝛ ſicut guſtato ſpū deſipit oīs caro:ſm grego. ſic
guſtata carne deſipit dei famulatus. Sexto quia multam
ſuadent ineptam letitiā choree. Sumus enim in exilio ſur-
ſum reſpiciendo:ſuſpirādum eēt ꝙ ſumus exules et incer-

ti de reditu. Infra infernus quem intrare poſſumus:⁊ ter-
ra in quā ſepulti cōuertemur a dextris ꝓſpera:⁊ a ſiniſtris
aduerſa q̄ nos peccare faciunt. ſm illud pſ. Cadēt a late-
re tuo mille. a tergo ſunt noſtra peccata que fecimus : ante pſ.xc.
in que cadere poſſumus:intra mordens conſcientia cū car
ne infecta. Et extra demonū multiplex pugna. Unde hiero.
gladiū tenet hoſtis vt me perimat: ex omni parte ſunt peri
cula. ¶Septimo diſſuadent choreas ſanctorum ⁊ pruden- E
tum exempla. Nā refert grego.lib.iiij. dialogorū ꝙ virgini
deuote maria virgo apparuit nocte/ei oſtendēs coeuas in
albis puellas:quibus cum virgo ſe adiūgere vellet:maria
ait/vt nihil vltra leue ageret:a riſu ⁊ iocis abſtineret:ſicqꝫ
triceſimo die eis iungeretur. Quod et factum eſt. Nam vt
viſio diſparuit:virgo ſe a prefatis abſtinuit. parētibus mu
tationē mirantibus viſionē aperuit. xxv.die.febre corripit̄:
⁊.xxx.die in hora exitus mariā cū puellis pronominatis vi
dit. Quā virginē cū maria vocaret:moritura clamauit vt
potuit. Ecce dn̄a venio. Ecce dn̄a venio : ⁊ ſic eadem voce
ſpūm reddidit. Ex quo patet ꝙ choree ⁊ ſepte letitie ab in-
greſſu regni impediunt. Unde in vitis philoſophorū de ſo-
crate legitur ꝙ cēroniā venit:ꝓpīnqꝫ ibi in luxuria lapſum
auctoritate ſua ad vſum frugalitatis reuocauit:matronas
a viris ſeparatas:⁊ pueros a parētibus/ad pudicitiā ⁊ ad
debita ſocietatis obſequia ſuo ſtudio reduxit. Induxitqꝫ
matronas vt auratas veſtes/ceteraqꝫ ſue dignitatis orna-
menta/vel luxurie inſtrumenta deponerent:et in iunonis
edem delata ipſi dee conſecrarent:docens vera matrona-
rum ornamēta pudicitiam eſſe. ¶Quo ad ſecundū principa F
le:an choriſare ſit peccatū: Rn̄. ſm alber.in.iiij. diſt.xvj. ꝙ
chorea ⁊ hmōi ludi ſiue fiant cantu/ſiue muſicis ſcd̄m ſe nō
ſunt mali:quia pn̄t bene fieri aliqn̄. Sed ex triplici cā poſ-
ſunt fieri mali ex circūſtātia. Quarū vna ⁊ ꝑcipua eſt mala
intētio:vt qn̄ fiunt ad oſtendēdā iactantiā/et ꝓuocandū li-
bidinē:ſicut fere oēs modo exercēt:⁊ ideo etiā eccleſiaſtice
pſone talia depoſuerunt : quia etiā in ſignis gaudij non eſt
cōicandū cū pctōribus. Alia cauſa eſt qn̄ nō fiūt ſuo tp̄e/ vt
tp̄e triſtitie. Quia ſicut dr̄ eccl'iaſt.xxij. muſica in luctu im-
portuna narratio. Et hoc mō interdicit̄ penitēti ne ſit i lu-
dis:qꝛ dū penitet tp̄s eſt flēdi. Tertia cā eſt ex officio pſone
ſumpta:ſicut clericis īterdicit̄ venatio/⁊ alij ludi:qꝛ ī forte
dn̄i electi alijs exercitijs dn̄t occupari. Puto aūt ꝙ quinqꝫ
ꝯcurrētibꝰ ad choreā:nō ſit reꝑhēſibilis. Primū ꝙ ſit debi-
to tēpore/ſcȝ gaudij:ſicut in nuptijs vel tēpore victorie/vel
liberationis hoīs/vel patrie/vel aduētus amici de terra lō
ginqua. Secundū eſt ꝙ ſit cum honeſtis pſonis de quibus
non oriatur preſumptio mali : non cum leccatoribus vel

meretricibus. Tertium ꝙ fiat a perſonis ſecularibus: quia
monialibus/monachis ⁊ clericis ꝓpter hoc ꝙ in alijs de=
bent occupari omnē choreā puto illicitam eſſe. Quartū eſt
ꝙ honeſto modo fiat nō geſticulationibus nimis inhone=
ſtis: vel inordinatis. Quintum eſt ꝙ cantus excitans in ta
libus/⁊ muſica/non ſint de illicitis: ſed de moribus vel de
deo: de melodia autem nō eſt curanduꝫ vt puto: quia in ta
libus neceſſe eſt fieri melodiam leuē/que aliqualiter expri
B mat modum choriſandi. ¶ Quo ad tertiū ꝑncipale/quan=
do choriſare ſit peccatum. Queritur vtrū peccent mortali
ter choreatrices ducendo choreas huiuſmodi illicitas/ſi=
ue in feſtis/ſiue in ꝓfeſtis diebus? Rñd. Guilł. ſup Raymū.
Credo ꝙ ſic/ſi hoc faciant cauſa incitandi ſe vel alios ad
libidinem. Aut ſi choreas ducunt de cōſuetudine licet hoc
non faciant corrupta intentione: vt dictum eſt: peccāt mor
taliter/ſiue in diebus feſtiuis hoc faciāt ſiue ꝓfeſtis: cum
inſpicientes adeo ꝓuocent ad libidinem: ꝙ dicat hiero. in
quadam omel. ꝙ non credat viro ſi dicat ſe illeſum euaſiſ=
ſe a ſpectaculis talium: cū dauid ex eo ꝙ vidit berſabee la
uantem ſe/ad libidinem ꝓuocatus ſit. Si aūt aliquis vel
aliqua mulier raro/⁊ ſine aliqua corrupta intentione im=
miſceat ſe huiuſmodi choreis: non audeo dicere ꝙ ſit mor
tale pctm̄. Sed nec audeo eum vel eam excuſare/⁊ aſſecu=
rare a pctō mortali/cū ſe ingerat periculo prouocandi ali=
os ad libidinem. Et ipſo facto videat approbare choreas:
⁊ exemplo ſuo auctoritatem alijs ſimilia faciendi preſtare.
hec ille.

¶ Capitulum .iiij. De actu coniugali licito/
fragili/ac impetuoſo.

NUnc de actu coniugali qui fit in matrimonio:
videnda ſunt tria. Nam ſm Alexan. de hal. ⁊
Tho. In matrimonio triplex eſt in genere cō
cubitus. Primus licitus. Secundus fragilis.
Tertius impetuoſus. Licitus fit tripliciter.
Primo cauſa ſuſcipiende prolis ad diuinum
cultum educande: ⁊ ſic eſt in officium multiplicande natu=
re. vnde .j. Thimo. v. Volo iuniores nubere: filios ꝓcreare
A ¶ Eſt igitur concubitus in matrimonio meritorius/⁊ vir=
tutis actus: qui dicitur caſtitas coniugalis qñ fit ſolum
cauſa prolis procreande ⁊ religioſe educāde/ ad amplian=
dum cultū diuinū. Et ſi tūc aſſunt alie debite circūſtantie:
eſt actꝰ virtutis/que dicitur religio. Secūdo eſt meritoriꝰ
⁊ virtuoſus actꝰ matrimonialis: quādo alias eſt bñ circum
ſtantionatꝰ. ⁊ fit ſolum cauſa reddendi debitum alteri cō=
iugū. qꝛ tunc eſt actus iuſtitie que vnicuiqꝫ reddit qđ ſuum

eſt. Unde .j. Corin. vij. Vxori vir debituꝫ reddat. Tertio eſt
meritorius qñ alias nichil illicitum interuenit. ⁊ fit ſolum
ab vno cōiugū ꝓpter vitare fornicationem in altero/ quaꝫ
alias in eo faciliter cauere nō poſſet. Et ſic eſt in remediuꝫ
cōcupiſcentie .j. Corinth. vij. Unuſquiſqꝫ habeat ſuam vxo=
rem ⁊c. ⁊ ſi vir videat vxorem de alio temptari/⁊ adhibita
diligētia ſufficienti in cohibēdo: adhuc timet de malo forni
cationis eius/⁊ ad eā non petentē accedit. non ꝓpter pro=
lem/ſed tm̄ vt ponat remedium fornicationi eius: aut ecō=
uerſo ſi mulier videt virū in adulteriū inclinatuꝫ/⁊ ab eo
petit debitum ⁊c. tales merentur. Sic etiā meretur mulier
moderatū ornatum portando: ſolū ideo ne maritus ꝓpter
vxoris contemptū adulteret. vñ .j. Corinth. vij. mulier que
nupta eſt: cogitat que mundi ſunt: quomodo viro placeat.
Extra illos tres caſus eſt pctm̄ actus cōiugalis. Inter duꝫ
petenti ſolū. Interdū reddēti ⁊ poſcēti. Interdū veniale/in
terdū mortale. Verū vt pe. de palu. ponit in .iiij. fit licitus
actus quarto: qñ quis petit debitū propter vitandam for=
nicationem in ſemetipſo. Sed q̄rit ꝓpter ſecundū modum:
vtrū vterqꝫ cōiugū teneatur ſub ꝑcepto alteri reddere debi
tū? Rñ. ſm Tho. Sco. ⁊ magiſtrū in .iiij. di. xxxij. ꝙ quilꝫ con
iugū teneť ex ꝑcepto alteri petenti reddere cōiugale debi=
tū: exceptis caſibus rationabilibꝰ poſtea exprimēdis. ptꝫ
ꝑ verba magiſtri dicētis vbi prius. Cū in oībus vir ꝑſit vxo
ri/vt caput corpori. eſt em̄ caput mulieris: in ſoluēdo tamē
debitū carnis pares ſunt. Ideo apl's vtriqꝫ precipit in hac
cauſa ſibi inuicē ſubijci: dicens .j. Corin. vij. Vir vxori debi=
tū reddat. ſimiliter ⁊ vxor viro. qꝛ mulier nō habet pote=
ſtatem corpis ſui: ſed vir. Ex quibus ptꝫ ꝙ in tractatu ma
trimonij vir dat corpus ſuū vxori ad actū matrimonialem
⁊ ecōuerſo mulier viro. Vñ ſicut ex diuino ꝑcepto ⁊ de rigo
re iuſtitie tenetur homo nō auferre alienū inuito dño: ita
tenetur ex precepto ⁊ iuſtitia alienū reddere petenti. ergo
cum vnꝰ cōiugum petit corpus alterius ad actū matrimo
nialē/⁊ hoc ſm debitū vſum: tūc teneť reddere/ niſi habeat
legitimam excuſationē: alias facit ꝯtra dei ꝑceptū nō reſti
tuēdo alienū. ⁊ ſi alter ꝓpter hoc incidit in fornicationem:
etiā non reddēti aliquo modo imputandū eſt. Et intelligen
dū eſt illud ſiue explicite debitum petať vt per verba: ſiue B
implicite vt per aliqua ſigna. ¶ Sunt aūt hi caſus in q̄bus
etiam petenti non tenetur reddere. Primus qñ petens ami
ſit ius petendi. vt qñ fornicatus eſt: ⁊ hoc alteri publice con
ſtiterit. Tunc enim nocens perdidit ius petendi. ⁊ ideo in=
nocens poteſt eum repellere. nec tenetur reddere/ niſi poſt
q̄ ipſum nocentem ſibi reconciliauit carnaliter ſibi com=

miſcendo. Ratio dicti eſt. q2 ex quo non ſeruauit nocens ſi=
ue fornicans fidem: alter non tenet̃ ei ſeruare fidem/ niſi vt
non cōmiſceatur alteri. vnde dicit Tho. in. iiij. diſt. xxxv. ar
ticu. j. Uir proprio arbitrio poteſt dimittere vxorē quo ad
thorum debitū/ videlicet negando ꝙcito ſibi cōſtat de vxo=
ris fornicatione. nec tenet̃ ei reddere debitum: niſi per ec=
cleſiam cōpellat̃. Quantum vero ad cohabitationē nō pōt
dimittere vxorē fornicariā: niſi iudicio eccleſie. Hec ille. Et
econuerſo de vxore reſpectu viri. De iſto loquit̃ xp̄s Ma=
th. v. Qui dimiſerit vxorē ſuā: niſi ꝓpter fornicationem ⁊c.
Secundus caſus eſt quando nōdum acquiſiuit ius peten=
di debitum. vt in tempore poſt matrimoniū cōtractum/ ſed
nōdum conſummatū. quia interim pōt intrare religionem
immo ſm̄ Guill̃. peccat mortalit̃/ q̄ an̄ bn̄dictionē nuptialē
vxorē cognoſcit in locis vbi cōſuetū eſt bn̄dictionē adhibe=
ri. Terti⁹ caſ⁹ eſt ſm̄ Tho. quā do reddit̃ maritus impotēs
ex cauſa ex matrimonio ſecuta: puta ſi prius debitū reddi=
dit/ ⁊ ex hoc fact⁹ eſt impotens ad iam reddendum: tūc mu
lier non habet ius petendi. Et tunc in petēdo magis ſe me
retricem oſtenderet ꝙ̄ coniugē. Quartus eſt qn̄ quis maio
ri vinculo aſtrictus eſt ad non reddendum: eo ꝙ vergit in
notabile nocumentū ſanitatis ſue. Tenetur homo plus ad
cōſeruationem ſui ꝙ̄ ad redditionem debiti. vt q2 ꝑſona in
firma eſt: aut ꝓbabiliter timeretur ex redditione eius infir
mitas. Dicit aūt Tho. Si mulier infirmatur: certum eſt ꝙ
ex carnali coitu ei periculum imminet. Quintus eſt qn̄ veri
ſimiliter vel ꝓbabiliter timet̃ de periculo extinctiōis fetus
aut aborſus: tunc neuter tenetur reddere alteri: q2 maio=
ri vinculo tenet̃ ad cauendū occiſionem fetus in vtero pre
gnantis/ aut vt non naſcatur aborſus: ꝙ̄ teneat̃ reddere de
bitum. Sextus non tenetur reddere debitum in ſacro loco:
qn̄ non ſacer locus ⁊ aptus haberi poteſt: q2 alias irreue=
rentia fieret loco ſacro qui pollueretur: et reconciliatione
indigeret. vt tenēt Joh. andree. hoſtien̄. Arch. de cōſecra.
diſt. j. Eccleſijs, extra cap̄. j. Sed quando alius locus ꝙ̄ ſa=
cer haberi non poſſet: tūc ibi tenet̃ quis (ſm̄ alb.) reddere
debitū. Nec etiam reddere licet debitum/ nec quis tenetur
in loco etiam non ſacro qui eſt in publico. vt deducit Aug.
de ciui. dei ꝯ̄ Diogenē. Septim⁹ caſus qn̄ coniuges pari cō
ſenſu vouerunt cōtinentiā in domo: tunc neuter tenetur al
teri debitum reddere: immo neuter poteſt votum reuocare
vt ꝑʒ per Aug. ad editiā. ⁊ ponit magiſter in. iiij. diſt. xxxij.
Ratio eſt. q2 vterqꝫ reſignauit iuri ſuo. Octauus eſt ſm̄ pe.
de pal. qui dicit in. iiij. generaliter verū eſt vbi coniugi ali
cui non poteſt prouideri aliter de ſecuritate vite ſue/ niſi

alium coniugem dimittendo: non tenetur ei debitū redde=
re/ nec cohabitare cum periculo corporis ſui. Non⁹ eſt vbi
vna pars copule eſt infidelis/ vel incidit in hereſim. De qui
bus tn̄ iſta eſt concluſio. ꝙ quando duo tempore legis euā=
gelice contraxerunt matrimonium extra legē xp̄ianorum:
ſi alter eorum ſolum cōuertit̃/ tunc non tenetur conuerſus
reddere debitū īfideli: nec eidē cohabitare: ſʒ ſtatiʒ debēt ſe
parari: ſi ammonitus noluit conuerti. Si vero inter xp̄ia=
nos vnus cōiugum ī hereſim incidit: alter pōt eum dimitte=
re quo ad cohabitationem temporalem quouſqꝫ corrigatur
Sed vt Tho. dicit. Non ꝓpter vnum actū infidelitatis po=
teſt dimittere: ſed ꝓpter conſuetudinem que ꝑtinaciā oſtē=
dit. q2 ex tali infidelitas perficitur. Ex ſupradictis patet ꝙ
vnus cōiugum tenetur debitum reddere alteri cōiugum/ q̄
omnino vult ⁊ debitum exigit/ etiam leproſo: licet ei coha=
bitare non teneatur. Item menſtruata qn̄ vir ſcit ⁊ omni=
no inſtat. Item tempore quātūcunqꝫ ſacro qn̄ maritus non
vult deſiſtere. In talibus aūt exactus debet per moderata
verba ab incontinentia retrahere animū alterius ſi poteſt
ſine periculo fornicationis alterius. Omnia iſta diffuſe tā=
git Tho. in. iiii. Unde ſi in talibus reddens debitū non fa=
ciat illud cauſa concupiſcentie: ſed ſolum propter reddere
debitū ſicut obligat̃ meret̃. ⁊ grauit̃ peccaret ſi nō redderet
Patet igitur primū quando videlicet actus coniugalis ſit
licitus ⁊ meritorius. ¶ Dictū eſt ſecundo ꝙ alius eſt act⁹
fragilis matrimonialis. ⁊ fit multipliciter/ ⁊ ſemper eſt pec D
catum veniale ad minus. Primo quādo fit concubitus ſo=
lum cauſa delectationis experiēde in cōiuge/ ita tn̄ ꝙ non
vellet pro tali delectatione experienda accedere ad alienā
ſi tunc nichil aliud inordinatū interueniat/ eſt veniale pec
catum. Item qui cognoſcit vxorem cauſa ſanitatis peccat
quia querit per ineptum mediū ſanitatem: ſicut qui per ba
ptiſmum quereret ſanitatem. Item cognoſcēs vxorem cau
ſa vitande fornicationis in ſe nō peccat ſecundū Aug. Itē
qui cognoſcit vxorem poſt partū ante purificationē: ob hoc
precise non peccat mortaliter. Itē qui in die feſto petit de=
bitum ſine cōtemptu tēporis et euangelice exhortationis
non peccat mortaliter. Item qui petit debitū in loco ſacro
quādo aliū locum habere non poteſt: peccat venialiter ſm̄
Alb. ſi exigit cum gemitu: q2 ſcʒ ſine vſu matrimonij eſſe nō
poteſt. In his caſibus cōmuniter doctores tenent ꝙ actus
matrimonialis poteſt ſine peccato mortali fieri. Sed ſunt
alij caſus in quibus periculum eſt vel non tam ſecuruʒ an
ſit veniale/ vel mortale exigere/ ⁊ reddere debituʒ. Prim⁹ q̄
reddit debitū ante benedictionē nuptialē/ vel anqꝫ in facie

eccl'ie contrahat. Item qui exigit a menſtruata/que eſt men=
ſtruata naturaliter Item de menſtruata naturaliter:que vo=
luntarie reddit/⁊ cōplacenter. Item q̄ petit in loco ſacro cuȝ
E aliū locum habere poſſet. ¶ Dictum eſt tertio ꝙ q̄dam ma
trimonialis actus eſt impetuoſus: ⁊ fit cōmuniter cum pctō
mortali. Primo q̄ querit delectationem in actu matrimonia
li extra limites matrimonij/ſicvcȝ ꝙ paratus eſſet idē facere
cū vxore etiam ſi non eſſet coniunx/ ⁊ eſt mortale pctm̄. Et dr̄
ardentior amator vxoris. Secūdo impetuoſus eſt q̄ fit cauſa
ſatiāde libidinis. ⁊ homo ſe ad hoc ꝓuocat ꝑ meretriceas blā
ditias vel de induſtria vitur calidis ⁊ valde incentiuis. aut
ꝑ alium modum huiuſmodi actum a ſe quaſi exigit ꝑpt̄ ſacie
tatem delectationis. Tertio cū fit cōcubitus contra naturalē
modum. vt cū omittitur debitum vas: ⁊ hoc ſemꝑ eſt mortale
pctm̄: q: proles ſequi non poteſt: et intentio nature totaliter
fruſtratur. Quarto eſt impetuoſus contra naturalē modum/
etiam ad debitum vas nature: vbi tn̄ diſpoſitio corporis bene
ſuſtineret naturalem moduȝ. Eſt aūt modus talis ſm̄ Alber.
multiplex. Prim⁹ modus eſt malus qn̄ concubitus laterali
ter fit. Secund⁹ peior qui fit ſedendo. Tertius adhuc peior q̄
fit ſtando. Quartus eſt peſſim⁹ qui fit a tergo. vbi dicit Tho.
vbi omittitur debitus mod⁹ concūbendi ſolum quo ad ſituȝ:
non eſt ſemꝑ peccatum mortale. vt q̄dam dicunt. Et eſt qn̄qꝫ
ſine peccato. ſicut qn̄ diſpoſitio corpis aliuȝ modū non patit̄.
Hec ille. Sed alij dicunt ſm̄ Alber. ꝙ eſt contra intentionem
nature/ ⁊ impeditur conceptio. ⁊ eſt ſignū cōcupiſcentie mor
talis: niſi diſpoſitio corpis alium ſitum exigeret ꝗꝫ naturalis
ſitus eſt. vt fieri poſſet propt̄ egritudinem/vel pinguedinem/
vel periculū ſuffocandi fetum/aut ꝑpter aliam cauſam rōna
bilem. Quinto fit concubitus impetuoſus cū fit tempore pro
hibito: ⁊ tunc potiſſime peccat ille qui petit. Sexto cum fit in
loco indebito. vt in ſacro vel in publico in ſcandalum aliorū.
Septimo q̄ accedit ad impregnatā vicinam partui: vbi timor
eſt de aborſu. Octauo cuȝ quis accedit ad menſtruatam ſaltē
naturaliter menſtruū habentem. Ubi videtur ſm̄ Sco. ꝙ pe=
tens ſcienter peccat mortaliter. q: vt dicit: non eſt veriſimile
ꝙ lex noua minus intendat caſtitatem ꝗꝫ vetus. ſed Levi. xx.
dicitur. Qui coierit cum muliere in fluxu menſtruo / ⁊ reuela
uerit turpitudineȝ eius/ipſaqꝫ aperuit fontem ſanguinis ſui
interficientur ambo de medio populi ſui. hoc aūt ſecundum
Scotum nō infligitur niſi pro mortali. Sorraȝ tenet ſicut ſco.
Sanctus Thom̄. ad idem declinare videtur in. iiij. Unde glo
ſando illam auctoritatem dicens. ꝙ intelligitur quando vter
qꝫ voluntarie conſentit. Nono videtur impetuoſus in eo qui
petit debitum poſt votum continentie a ſe emiſſum pari con

ſenſu. aut ante matrimoniū emiſſum cū quo nō eſt diſpen=
ſatum. In prefatis caſibus oībus actus matrimonialis eſt
peccatū mortale vel multū propinquus mortali. Notandū
tn̄ pro intellectu noni modi ꝙ ille qui vouit caſtitatē ⁊ con
trahit matrimoniū intētione cōſūmandi per carnalē copu=
lam/peccat mortaliter. Secus ſi ſolū aīo cōiugalis ſocieta
tis. Item ꝙuis qui vouit continentiā perpetuā/nō peccet
mortaliter poſt primū actū matrimonialē petēti cōiugi im
plicite vel explicite debitum reddēdo: ſm̄ multos tn̄ peccat
mortaliter debitū a cōiuge petēdo niſi ſecū fuerit diſpenſa
tum. Itē ſicut neuter cōiugū pōt cōtinentiā vouere ſine con
ſenſu alterius: ſic etiā probabilius eſt ꝙ neuter poſſet vo=
uere nolle petere debitū ſine alterius ꝯſenſu. Oīa illa ſunt
de mēte ſancti Tho. in. iiij. Item q̄ vouit ꝑpetuaȝ cōtinen=
tiam: etiā peccat mortaliter primo actu matrimoniali/ per
quem cōſummat matrimonium: q: votum ſeruare poterat
poſt contractum religionē intrando/quod non fecit.

¶ Capitulum quintū. De gula: tem=
perantia: et ſpeciebus eius.

CUm vētris ingluuies ſit cauſa mechie/ ⁊ luxu A
rie: vt patuit in primis parētibus q̄ poſt cibuȝ
ſtatim erubuerūt. Gen̄. iij. ⁊ Ro. xiij. Non am
bulemus in cōmeſſationib⁹ ⁊ ebrietatib⁹. ⁊ ſe
quitur: nō in cubilib⁹ ⁊ impudicitijs. Idē pa=
tuit in ſodomitis. vn̄ Ezech. xvi. Hec eſt iniq=
tas ſororis tue ſodome ſuꝑbia/ſaturitas panis ⁊ abūdan=
tia/ ⁊ ociū ipſius ⁊ filiarū ei⁹. Idcirco de vitio gule tria ſunt
videnda. Un̄ ſaluator Luc. xxi. ait. Attēdite ne grauent̄ cor
da vr̄a crapula ⁊ ebrietate. Crapula. i. cruda epula. Ideo=
qꝫ de vtroqꝫ vidēdū eſt. Primo de gula in gn̄e. Scd̄o de ſo=
brietate. Tertio de ieiunio quō ad illud teneamur. Quan=
tum ad primū tria dicent̄ principaliter. Primo quid ſit tē=
perātia: ⁊ q̄d gula. Scd̄o q̄ ſint ſpecies gule. Tertio quādo
ſit mortale vel veniale pctm̄. Quantū ad primū notandum
ꝙ ad intelligendū quid ſit vitiū caſtrimargie cōgruit ſcire
quō abſtinendū ſit. Eſt aūt abſtinentia ſumptio vel ſubtra
ctio cibi vel potus ſm̄ q̄d recta dictat ratio. vn̄. ij. Pe. i. Mi
niſtrate in fide veſtra virtutē: in virtute aūt ſciētiā: in ſcien
tia aūt abſtinentiā. Ex quo ptȝ abſtinētiā fieri oportere ſm̄
ſcientiā/vcȝ quātū oportet ſumēdo. qualia oportet/ vbi opȝ
qn̄ opȝ/ ⁊ ꝑpter q̄d opȝ/ ꝑ cōgruentia hoīm bonorū cuȝ qui
bus viuit hō: ⁊ ꝑ cōgruētia ꝑſone ſue/ ⁊ ꝑ ſue valitudinis/
cōſuetudinis/etatis/laboris/roboris/ ⁊ incōmoditatis ne=
ceſſitate vel cōgruētia. vt dicit Aug. in lib. de q̄ſtionib⁹ euā=
gelij. Et etiā ſm̄ regionē in qua q̄s degit. q: in vna citi⁹ cō=

B ſumitur cib⁹ ꝙ̃ in alia. ⁊ ſic de tp̃e. ¶ Secũdo notandũ ꝙ corpus nobis datum eſt vt ſeruiat ſpiritui noſtro ad opa bona: ꝗ in hac vita poteſt ſpirit⁹ exercere ſine corporis miniſterio. ſed cibus / potus / ſomn⁹ / ⁊ hmõi ſunt nobis data vt p eorum vſum conſeruem⁹ corpus ꝓ poſſe in tali habitudine / vt ſit bene diſpoſitum ad ſpiritui ſeruiendum. Sicut inſtrumentũ bonum ⁊ aptum deſeruit expedite artifici ad laborandũ. Eſt ergo regula ꝙ tunc hõ temperate viuit in cibo ⁊ potu: qñ in eis talem modum ſeruat / in quãtitate ⁊ qualitate / vicibus ⁊ ſic de alijs circunſtantijs: ꝙ per hoc corp⁹ ſuum in tali ſtatu ⁊ robore ponit ⁊ conſeruat ꝙ ipſe poſſit facere ea q̃ ſibi cõpetunt ſm officium ad vitandum vicia / ⁊ de die in diem proficiendi in virtutib⁹. Idez intelligo de ſomno / vigilia / ocio ⁊ exercitio / ⁊ ſimilibus ad corpus pertinẽtib⁹. vt vult Aug. in libro de morib⁹ eccl'ie. Dicitur autez ſignanter ꝙ inſpicienda ſunt etas / complexio / conſuetudo / ⁊ ſimilia. qꝛ iuuenis valet qđ nõ valet puer. ſanus qđ non valet infirm⁹: pauper valet quod non diues. Unde ſi diues delicate nutritus / ſtatim vellet groſſa ſumere: infirmaretur. ideo dicit de diuitibus Aug. in de verbis domini. Utanť diuites conſuetudine infirmitatis ſue / ſed doleant ſe aliter non poſſe. melius eñ vellent ſi aliter poſſent. Tu ergo diues vtere cibis electis precioſis: qꝛ ſic conſueuiſti: ⁊ aliter non potes: qꝛ ſi conſuetudinem mutas: egrotas. Cõceditur ꝗ̃ tibi vtere ſubtilibus: da paupibus ſupflua: vtere precioſis: da paupibus vilia. Hec ille. Sic etiã ſenex indiget melioribus ꝙ̃ iuuenis fortis. Similiter delicate cõplexionatus indiget pro bono ſtatu ſui corpis ſubtilioribus ⁊ magis delicatis / ꝙ̃ robuſtus ⁊ groſſi corporis homo: quem panis ⁊ legumina plus accẽderent: ꝙ̃ alterum carnes. Sic etiam ſm officia attendendum eſt: qꝛ fabrum vel ſimilem mechanicũ plus et crebrius oportet comedere ⁊ ſibi forte groſſiora ſufficiunt: ꝙ̃

C inſudanti ſtudio aut ſpũali exercitio. ¶ Tertio notandũ ſm ꝙ aliq̃ varias intẽtiones habent q̃ ſumunt cibũ aut potũ moderate: ſm hoc etiam ſunt diuerſe abſtinẽtie. Et ſunt ſex quarum vna ſola virtus eſt. Uñ ꝟſus. Abſtinet eger: egens: cupidus: gula: ſimea: virtus. Prima abſtinentia dicitur medicinalis: q̃ fit ſolum propť ſanitatem corporis cõſeruandam aut recupandam / ⁊ non eſt virtus / qꝛ ibi deficit optima circunſtantia que eſt finis debitus in ſecundo notabili tactus. Dicitur aũt ſolum: qꝛ ſi abſtineret propť ſanitatem corpis non ibi ſiſtendo / ſed eam in bonum virtutis ⁊ dei obſequium ordinando: eſſet meritoria. Secũda dicitur abſtinentia auaritie: que fit ſolum ad parcendum expenſis: nec virtus eſt. Diciť etiaz ſolum: quia ſi abſtineret propter minus expendere / non ibi ſiſtendo: ſed vlterius referendo in fines debitos: vt propter mle opera facienda / vel ſibi rationabiliter in futurũ prouidendo / vel ad laudez dei / ⁊ ad ſimilia: tunc virtus eſſet: quãdo ſaltem alie circunſtãtie debite illi eſſent. Tertia dicitur paupertatis: que fit ſolum ex neceſſitate pecunie: nec iſta eſt virtus: niſi pauper nõ habens vñ laute viueret: abſtineret: content⁹ his que habet. tamen cum illa intentione ꝙ ſi etiã multa poſſideret: nollet lautius viuere / ex quo illud ſufficit pro conuenienti corporis valitudine. Sed ſi vellet ſic viuere propter deum: illa eſſet vera virtus abſtinentie. Quarta vocatur abſtinentia hypocriſis: que fit ꝓpter hominũ inanez gl'iam: ⁊ hec ſemper eſt mala. Quinta eſt religonis que fit ſm dictamen recte rõnis propť deum modo dicto in notabili ſecundo. Sexta additur cum q̃s rõne gule ieiunat / id eſt quando quis abſtinet ſolum vel p̃ncipaliter propter hoc vt poſtea delectabilius comedat. ¶ Quarto notanduz ꝙ gula D opponitur temperantie ⁊ abſtinentie: ⁊ eſt actualis duplex gula. Una interior que eſt anĩalis ⁊ immoderata appetitio immoderate edendi aut bibendi / propter concupiſcentiam cibi aut potus delectabilis / aut ipſius delectationis. Sed exterior actualis gula eſt immoderatus eſus aut potatio / ab interiori inordinata edendi aut potandi appetitione imperatus. Dicitur primo ꝙ eſt animalis appetitio / ad differentiam famis et ſitis: que ſunt appetitiones naturales: nec ſubijciuntur rationi. Gula autem eſt appetitus animalis: quia eſt appetitio actualis exiſtens in volũtate / aut in ſenſualitate: a volũtate tamẽ aliquo modo dependens ⁊ rationi potens ſubijci. Dicitur ſecũdo appetitio nõ delectatio. Pro quo notandũ ꝙ circa ſumptionẽ cibi aut potus tria ſunt conſideranda. Primũ eſt ipſa delectatio que eſt in ſumptione ciborum aut potuum. Et iſtam delectationẽ virtus tẽperantie ſeu abſtinentie non aufert: nec videtur eã moderare. quia naturalis eſt huiuſmodi delectatio: ⁊ eſt maxime in abſtinẽtibus quibus panis plus ſapit ꝙ̃ guloſis piſces / aut carnes: ⁊ hoc ꝓpter naturalem appetitũ neceſſarij cibi. Secundũ eſt cõcupiſcẽtia: ⁊ illa eſt amor ⁊ deſiderium delectationis que eſt in ciborũ ⁊ potuũ ſumptione ⁊ eſu. delectatio eñ experta in cibis ⁊ potibus cauſat amorem ⁊ deſiderium ſui. Et iſtã concupiſcentiam moderatur virtus abſtinentie ne ſua magnitudine faciat excedere circa cibos ⁊ potus contra bonũ rõnis eos ſumẽdo: vel appetẽdo vltra debitã quãtitatem / qualitatẽ / tp̃s / ⁊ ſilia. Tertiũ eſt act⁹ interior ⁊ volitio ſumẽdi cibũ: aut exterior actualis ſũptio ab iteriori volitione iperata: q̃ volitio cauſat habitũ abſtinẽtie ꝓpťe ⁊ faciliť iclinãtẽ ad debite ſumẽdũ victũ. vñ gula ñ ẽ delectatio cãta ex ſũptiõe cibi aut

potus:ſed eſt animalis appetitio ſeu cōcupiſcētia inordi-
nata. Dicit tertio ꝙ eſt appetitio inordinata.nō eñ omnis
appetitio edēdi aut bibēdi animalis eſt gula:ſed appetitio
inordiata: vt cū quis volūtarie vult ⁊ appetit cibū vel po-
tum aliter ꝙ̄ ſm dictamē recte ratiōis.vt ſcʒ ſi plus ꝙ̄ opor
tet ante tēpus/⁊ ſic de alijs circunſtantijs. Dicitur quarto
propter cōcupiſcentiā cibi delectabilis. Nam ſi quis exce-
dit in qualitate/quātitate/aut ſm aliā circunſtantiam: ita
ꝙ appetat aut ſumat cibū plus debito/aut delicatiorem ꝙ̄
neceſſariū ſit:aut ante debitā horam:⁊ hoc nō propter cōcu
piſcentiam/ſed eſtimans ſibi neceſſariū:nō pertinet hoc ad
gulam:vt dicit Tho.ij.ij.q.cxlviij.ſed ad quendā imperitiā
nec eſt ſemper peccatum:qꝛ non poteſt ſemper ab homine
vitari.Unde dicit Grego.iij.mora.Quia per eſum voluptas
neceſſitati miſcetur: quid neceſſitas petat/⁊ qd voluptas
ſuppetat/ignoratur. Et Augu.x.cōfe.Quis eſt dñe qui ali-
quantulum extra metas neceſſitatis cibū nō ſumat: Sed ſi
quis ꝓpter concupiſcentiā id eſt amorē ⁊ deſiderium dele
ctationis que habetur in edēdo ⁊ potando excedat menſu-
ram in eiſdem:hoc eſt gule/ſiue ſit exterior ſumptio ſiue ſo
E la interior volitio vel appetitio:⁊ ſemꝑ eſt peccatū. ¶ Se-
cūdo principaliter eſt videndū que ſunt ſpecies gule. Sunt
autē plures.quinqꝫ ponit gloſa.⁊ Greg.ſuper illo Gen.xxv.
vbi Eſau dicit Jacob.Da mihi de coctione hac rufa. Et ſu
mitur ex.xxx.mora. Et oēs ſunt ſm omiſſionē ⁊ defectū cir
cunſtantiarū principaliū que requirūtur in virtute abſtinē
tie.Unde verſus. Pre propere:laute:nimis ardēter:ſtudio-
ſe. Prima eſt cū ante debitā horā ſumitur cibus aut potꝰ ſi
ne rationabili cauſa:ſed ſolū ex inordinata cōcupiſcētia ci
borum aut potuū. De talibus dicit apls Phil.iij. quoꝝ deꝰ
venter eſt.qꝛ primo querūt regnū dei ſui. Regnū aūt dei eo-
rū eſt eſus ⁊ potus. Scda eſt qñ hō querit lautiores ⁊ ꝓcio
ſiores cibos/quos nō requirit ſupradicta ſui corporis vali
tudo/nec honeſtas ſtatꝰ ⁊ pſone:ſed hoc in eo cauſat inor-
dinatus amor delectationis q̄ in talibus eſt. Sic filij iſrael
Nume.xj.carnes deſiderabant ⁊ puniti ſunt. Et Luce.xvj.
Diues epulo epulabatur quotidie ſplēdide. Quo cōtra Se
neca.palatū tuū fames excitet non ſapores. Tertia qñ hō
ea q̄ i cibis aut potibꝰ ſumēda ſunt:vult ⁊ appetit ea nimis
accurate preparari/frigendo/aſſando/elixando/⁊ ꝑ diuer-
ſa exq̄ſita cōdimentorū gña:vt hoīem ad ſuperflue ſumēdū
nō ſolū incitēt guſtu ꝑ diuerſos ⁊ delicatos ſapores/ſʒ etiā
viſu ꝑ varios colores:⁊ olfactu ꝑ multimodos odores. Si
cut fecerūt filij Heli.j.Reg.ij.qui vt dicit magiſter in hyſto-
ria ſcholaſtica. Anteꝙ̄ adolerēt adipē tollebant ab offeren

tibus crudaʒ carnē:vt lautius ſibi procurarēt. Tales ſunt
ſicut beſtie rumināntes ſtudioſe videlicet meditātes de ac-
curatis. Sed differunt ab eis:qꝛ beſtie poſt cibuʒ/iſti autē
ante rumināt. Quarta eſt quādo homo nimis in quātitate
excedit i cibo vel potu/plus ſumēdo in quātitate ꝙ̄ ſit ſibi
neceſſe aut cōueniens:magis propter delectationem ſe im
plens ꝙ̄ reficiens. Hec vna fuit cauſa ſubuerſionis Sodo-
me.vñ Eze.xvj. Ecce hec fuit iniquitas ſororis tue ſodome
ſuperbia/ſaturitas panis ⁊ abūdātia:⁊ ociū ipſius ⁊ filiaꝝ
eius:⁊ manū egeno ⁊ pauperi nō porrigebāt. Quinta cum
homo nimio deſiderio ⁊ auiditate victū quodāmodo vorat
ſicut lupus vel canis famelicus. Sic fecit Eſau Geneſis.
xxv. Nā Jacob coquēte pulmentū venit Eſau laſſꝰ de agro
dicēs.da mihi de coctione hac rufa. Et ſequit en morior.et
accepto pane ⁊ lentis edulio:vēdidit p̄iogenita ſua. Ideo
dicit Augu. Melius eſt piſcibꝰ veſci more dñi ꝙ̄ lēticula mo
re iumentoꝝ. Itē idem. Mallē piſcē comedere cū dño:ꝙ̄ lē
ticulam cū Eſau. Sexta ſpecies eſt cū quis nimis frequen
ter ſumit cibū aut potū. Hec fuit vna cauſa dānationis diui
tis Luc.xvj.qꝛ epulabatur quotidie ſplēdide. Sufficit eniʒ
homini ſano qui nō eſt puer:aut intētus labori graui/bis
in die ſumere cibū. Aliter facere morē porcorū ⁊ beſtiaꝝ eſt
ſeruare. Eſt eñ ꝓuerbiuʒ vulgare. Semel ſumere cibū/ eſt
diuinum:bis humanū:ter ⁊ vltra beſtiaꝝ. Septima eſt no-
ua ⁊ incōſueta ſumere. Hec eſt eñ cauſa quare ſm ſuū pe-
riodum beſtie diutius viuūt ꝙ̄ hoīes quidā viuant:quorum
periodus id eſt ſpaciū vite eſt ſm p̄s. In ipſis ſeptuaginta
anni. Si autē in potētatibus octuaginta anni:amplius eo
rum labor ⁊ dolor. Qꝛ homines quidā noua ⁊ incōſueta ſu
munt cibaria.beſtie vero ſemꝑ fere eadem.vt vacca fenuʒ
Unde Eccl'ia.x. Omnis potētatus breuis vita. Octaua eſt
quādo homo multis ⁊ varijs ferculis ⁊ potibus vult vti/nō
ad ſuſtentandū naturā:ſed ad irritandū gulam:ſic feciſſe vi
detur Aſſuerus rex gentilis. Heſter primo.de quo facto cō
uiuio ſolēniſſimo dicitur.bibebāt q̄ inuitati erāt aureis po
culis:⁊ alijs atqꝫ alijs vaſis ſibi inferebātur. Nona eſt cuʒ
precioſa vel ſumptuoſa nimis quis ꝓcurat/nō habens re-
ſpectum niſi ad hoc ꝙ ſint magis ſaporoſa.propter qd dñs
videtur quinqꝫ milibus nō rara/ſed cōmunia in iſta terra
in qua fuerunt procuraſſe. cum de quinqꝫ panibus ordea-
ceis ⁊ duobus piſcibus ſatiauit eos. Non enim legitur ꝙ po
tum vini dederit carnes/aut de pane triticeo.quia commu
nibus cōmunia ſufficiūt:⁊ plus nonnūꝙ̄ proficiunt. ¶ Quo K
ad tertiū principale dubitatur quādo gula peccatū ſit mor
tale/vel non: Rñ. ſm Tho.vbi ſupra. Quādo homo tantum

amat ⁊ deſiderat delectationes in cibis:vt ꝓpter eos cõſe
quēdos deū contēnit paratus agere/vel etiā agens contra
diuina precepta vt huiuſmodi delectationes conſequatur
tūc eſt mortale peccatū:quia preponit delectationē huiuſ=
modi deo.Quādo vero quis amat hmōi delectatiōes plus
debito citra tamē deū.qꝛ licet amet ⁊ deſideret plus debito
huiuſmodi delectationes:tamē nequaꝙ̄ vellet ꝓpter eas
agere cõtra legē dei:tūc eſt veniale peccatū.⁊ hoc vult Au
guſt.in ſermone de igne purgatorij vbi dicit.quotiēs aliqs
in cibo aut potu plus accipit ꝙ̄ neceſſe ſit:ad minuta pec=
cata nouerit pertinere.Et hoc intelligit cū propter amorē
delectatiōis hoc cõtingit/quā plus debito amat/licꝫ citra
deum.Quādo aūt gula quo ad potū ſit mortale:patebit ſta
tim.Ex premiſſis patet ꝙ gula eſt peccatū mortale: quādo
propter crapulaꝫ ieiunia eccl'ie/vel miſſa in diebus dñicis
vel magnis ſeu precipuis feſtis negligitur.Secūdo poſſet
eſſe mortale:qñ cõſcientia alicui ꝓbabiliter dictaret/ꝙ co
medere vel bibere vltra talē menſurā eſſet deſtructio natu
re/vel ſoluere ieiuniū tali die.⁊comedere tales cibos/eſſet
cõtra preceptū eccleſie vel ſcādaliſaret notabiliter ꝓximū.
Tertio poſſet eſſe mortale qñ quis comederet vel biberet
ſine diſpēſatione vel neceſſitate cõtra illud quod vouit.Pa
tent iſta:quia in omnibꝰ iſtis homo paratus eſt facere con
tra dei preceptum propter gulam.

¶ Capitulum ſextum. De ſobrieta= te ⁊ ebrietate:et filiabus gule.

Dictum eſt in precedentibus de vna ſpecie tēpe=
rantie/videlicet de parſimonia ſeu frugalitate
que eſt moderata ſumptio vel ſubtractio cibi ſe
cundū rectā rationē.iam dicendū eſt de alia ſpe
cie videlicet de ſobrietate:que eſt virtus diſpo
nens hominem ad habendum ſe bene circa vſum potus in=
ebriare valentis.de qua tria tangētur.Primo.ꝙ̄ neceſſaria
ſit ſobrietas.Secūdo de filiabus gule. Tertio de remedijs
videbitur gule tam quo ad parſimoniam/ꝙ̄ quo ad ſobrie=
A tatem.¶Quantum ad primū notanduꝫ ꝙ ſobrietas eſt vir
tus inclinans habentē/vt dictum eſt:vt vtatur potu tempe
rate in qualitate/in quantitate/⁊ ſic de alijs.vt dictuꝫ fuit
in primo ⁊ ſecūdo notabili precedentis capituli. Et eſt vir
tus multum neceſſaria.eo ꝙ vſus moderatus huiuſmodi/
maxime vini plurimū confert corpori ⁊ anime. Et modicꝰ
exceſſus multum nocet.quia ſua fumoſitate turbat caput
⁊ impedit vſum rationis magis ꝙ̄ exceſſus cibi. Unde Ec=
cleſiaſt.xxxi.Equa vita hominis/vinum in ſobrietate pota
tum.Et ibidem.Exultatio anime ⁊ cordis vinum modera=

te potatum.¶Secūdo notandū ꝙ ad moderate ſumenduꝫ B
potum quinqꝫ exempla inducunt.Primo abſtinētia eorum
qui fuerūt ⁊ ſunt extra fidē catholicā.Nā ſarraceni ſm ſuā
legem perpetuo abſtinēt a vino.Itē hiere.xxxv. Rechabi=
te in veteri lege nunꝙ̄ bibebant vinū.Item tertio illud qđ
dicitur Numeri.vj.Nazarei tempore cõſecrationis ſue nō
bibebāt vinū/vel aliud quod inebriare poſſet. Quarto nar
rant hyſtorie ꝙ karolus magnus nō bibebat niſi ter in mē
ſa.Similiter quinto legitur ꝙ Ludouicus rex francorū in
vaſe ex quo bibit:habuit tēpore hūberti ſignum vſqꝫ ad qđ
ei miniſtrabatur vinū:⁊ reſiduuꝫ totum implebatur aqua.
Si tales gētiles/iudei/⁊ reges moderate biberūt:quāta ve
recūdia eſt ſimplices chriſtianos in potu excedere? ¶Ter C
tio notandū ꝙ vinuꝫ multa mala facit abutētibus. Primo
incitat ad libidinē.ꝓuerb.xx.Luxurioſa res vinū:⁊ ſic con
tinentiam deſtruit.Secūdo facit turbationem ad alios.qa
audaciam generat.Eccl'i.xxxi.Uinū multum potatum irri
tationem facit.Et ſic pacem tollit ⁊ amicitiā.Tertio facit
blaſphemare.Unde ſuper illud.j.Cor.x.Siue comedatis/
ſiue bibatis:dicit glo.Si vinolētia te ingurgites:quaſcun=
qꝫ laudes lingua ſonet/vita blaſphemat:⁊ ſic dei laudē tol
lit.Quarto facit fatue loq̄.ij.Eſdre.iij.hoīes facit fatue lo
qui:⁊ ſic tollit linguam diſciplinatā.Quīto vinū incitat ad
vanā letitiam.ij.Eſdre.iij.Omnē mentē conuertit in ſecu=
ritatem ⁊ iocunditatē:⁊ non meminit omnē triſtitiam.⁊ ſic
tollit luctū:qui eſt quedā beatitudo vie.Sexto obſcurat in
tellectum.Eccl'i.j.dicit Salomon.vt animā meā meliꝰ trāſ
ferrem ad ſapientiaꝫ:cogitaui a vino abſtrahere animam
meā.ſicut etiā Dañ.j.⁊ Dañ.x.Daniel idem fecit.⁊ ſic tol=
lit deuotionem.Septimo apoſtatare facit interdum ad lit
teram religioſos/⁊ non perſeuerare.Unde Eccl'i.xix. vinuꝫ D
apoſtatare facit.⁊ ſic tollit perſeuerantiā. ¶Quarto notā
dum ꝙ circa potum vini multa contingunt reprehēſibilia
primo in quantitate. Ideo.j.Thimo.v. modico vtere vino.
Berñ.Si tamen vobis placet auctoritas apoſtoli de bibē=
do vino/obſecro ne tradatis obliuioni ꝙ dicit modico. Se
cundo in numero ⁊ varietate vinoruꝫ.Nam in nobiliſſimo
conuiuio quod apud gentiles legitur habitum fuiſſe. He=
ſter primo.non legitur ꝙ diuerſa vina fuerint miniſtrata:
ſed vinum abundans miniſtrabatur ibi:non vina.Ibideꝫ.j.
Tertio in qualitate precioſitatis. Unde vox peſſimorum
Sapientie ſecundo dicit.Uino precioſo nos impleamus.
Quarto in actione quo ad fortia vina.Eccleſiaſtici.xxxj.ꝙ̄
ſufficiens eſt homini vinum exiguuꝫ/id eſt debile.Quinto
in tēporū vicibꝰ extraordiarie bibēdo/peiores aſinis q̄ cer=

tis vicibus adaquantur. de his ꝓuerb. xxiij. Cui ve. Non
ne his qui morant̃ in vino? Prefata omnia indecentia ſunt
in ſeculari preſertim in muliere vel puero/ peiora in cleri-
co: ſed peſſima in religioſo. Hec quidem de immoderantia
vini ſumpti dicta ſunt/ que contingere pñt in ebrijs/ ꝛ etiã
in non ebrijs. Sed ebrietas ſpeciale malum eſt ꝛ vicium. ꝛ
ſm Tho. ij. ij. q. cl. capitur dupliciter. Uno modo ꝓut dicit
quendam defectum hominis qui accidit ex multo vino aut
alio potu fumoſo potato. ex quo fit vt homo non ſit cõpos
rationis. iſto modo non eſt culpa cũ nõ ſit voluntaria. Ne-
mo eñ vult homini ebrietatem ſaltẽ per ſe vel ſolã/ ſed eſt
defectus quidam culpã ſequẽs. Alio modo dicit actum
quo quis in hunc defectũ incidit. vt eſt interior volitio po-
tationis moderate. Aut eſt ipſamet exterior potatio immo
derata ꝛ inebrians. Et põt iſta ebrietas contingere tripli-
citer. Primo ꝙ homo neſciat potũ eſſe immoderatũ ꝛ ine-
briare potentẽ. quia forte ignorat fortitudinẽ vini. ꝛ credit
ſe tanto indigere potu: ꝛ ſic inebriatur. ſicut de noe videtur
eſſe factum. Gene. ix. Et hodie contingere poſſet. vt ſi quis
in itinere peregrinãdo multũ fatigatꝰ ꝛ calefactꝰ/ neſciens
fortitudinẽ vini illiꝰ terre/ biberet in quantitate quantum
crederet ſe indigere. ꝛ tamen ꝓpter nimiã fortitudinẽ vini
quam oĩno ignorat inebriatur aliqualiter. Similiter cõtin
gere poſſet de aliquo ſimplici qui putaret ſe debile vinum
bibere: quod tamen ſibi ꝑ induſtriã forti vino limphatũ eſt
eo penitus ignorante. ꝛ ſic poteſt eſſe ebrietas ſine peccato
precipue ſi non ex aliqua negligentia hominis contingat.
Secũdo modo ſic ꝙ homo percipiat eſſe immoderatum po
tum/ nõ tamẽ eſtimat ipſum inebriare potentẽ. ꝛ ſic eſſe po
teſt cũ pctõ veniali: eo modo quo ſuperiꝰ dictũ eſt de gula.
Tertio modo poteſt contingere ꝙ aliquis tantũ percipiat
potũ eſſe immoderatũ ꝛ inebriantem: attamẽ magis vult
ebrietatem incurrere ꝙ̃ abſtinere. ꝛ ſic ẽ pctm̃ mortale. qr
talis volẽs ꝛ ſciens priuat ſe vſu rationis quod eſt optimũ
hominis: ꝛ ſine quo nec virtutes operatur/ nec vicia decli-
nat. Et hoc vult Augu. in ſermone de purgatorio. vbi dicit
ꝙ ebrietas ſi ſit aſſidua eſt peccatũ mortale. non intendẽs
per hoc ꝙ ebrietas ſit mortale per ſolam iterationem: ſed
ideo quia non poteſt eſſe ꝙ homo aſſidue inebrietur: quin
ſciens ꝛ volens ebrietatem incurrat: dũ ſepe experit̃ forti-
E tudinem vini/ ꝛ ſuam habilitatem ad ebrietatẽ. ¶ Quo ad
ſecundum principale notandũ ꝙ quinqꝫ ponit Grego. xxxi.
mora. filias que ex gule vicio generantur. que etiam ſunt
cauſe vel occaſiones aliorꝫ multorum malorum corporis ꝛ
anime. Prima eſt ebetudo ſenſus circa itelligibilia. Acies

enim rationis obtũditur ꝛ ebetatur per immoderatã cibo
rum ꝛ potuũ ſumptionem: propter fumoſitates inde ſurgẽ
tes/ ꝛ caput ꝑturbãtes. Nam ſicut feneſtra obſtructa limo
obtenebratur: ſic intellectꝰ cibis ꝛ potibus obſcuratur. Se-
cunda eſt inepta letitia. Cũ eñ per immoderantiã cibi ꝛ po
tus quaſi ſopitũ eſt rationis gubernaculum: tunc ſequũtur
vt plurimum multe deordinationes in appetitu/ ꝛ male in
ordinate paſſiones. ꝛ ſpecialiter vaga quedã letitia ꝛ ine-
pta. Tertia filia eſt multiloquiũ. ꝑ quod intelligi poteſt in-
ordinatio locutionis/ ſiue quo ad ſuperfluitatem verborũ/
ſiue quo ad honeſtatẽ eorũ. vtrũqꝫ eñ oritur ex inordinata
ſumptione ciborũ ꝛ potuũ. Uñ grego. in paſto. Niſi gule de-
ditos immoderata loquacitas caperet: diues ille qui epu-
latus quotidie ſplendide dicitur: in lingua grauius nõ ar-
deret. Quarta filia dicit̃ ſcurrilitas/ id eſt quedã leuitas in
exterioribus moribus ꝛ geſtibus. ſiue quedã iocularitas q̃
riſum mouere ſolet. vt dicit glo. Ephe. v. Unde dicit grego.
omel. de diuite epulone. Prima male cõuiuantibus culpa
famulatur laquacitas. loquacitatẽqꝫ ludendi ſequitur leui
tas. Scribit̃ enim. Sedit populus manducare ꝛ bibere: et
ſurrexit ludere. Quinta filia eſt immundicia corporis que
poteſt attendi ſm inordinatã emiſſionẽ quarũcũqꝫ ſuꝑflui
tatum ꝛ maxime ſeminis: aut per vomitum. Sequuntur
etiã alia plura mala aĩe ꝛ corporis ex gula. Primo auari-
cia. quia plura fercula volẽtes habere vel delicata victua-
lia facilius conantur per fas ꝛ nefas acq̃rere tp̃alia. vnde
Hiero. Delicie ꝛ epularũ varietas auaricie fomenta ſunt
Secundo ſequit̃ luxuria. vñ Hiero. quãdiu eua in paradiſo
abſtinuit: virgo fuit. ꝙ̃cito preceptũ abſtinẽtie violauit:
corruptionem ſenſit. Tertio ira ꝛ inuidia. Unde. ij. Reg. xiij
Abſalon fecit conuiuiũ ꝛ interfecit fratrẽ ſuum Aman/ cũ
temulentus eſſet vino. Quarto per accidiam requiẽ preſtat
demonibus. Ideo legio demonũ dixit Marci. v. mitte nos
in gregẽ porcorũ. quod dñs pmiſit eis: in ſignũ ꝙ guloſi ſunt
(ſm glo.) demonũ habitacula. Quinto grauat ſpiritum ꝛ ab
omni deuotione deijcit. Unde Lu. xxi. Attendite ne grauẽ-
tur corda veſtra crapula ꝛ ebrietate. Crapula autẽ eſt cru-
da epula. qñ tantum de cibo ſumit̃: ꝙ calor naturalis nõ ſuf
ficit ad eius decoctionẽ. Sexto ſequitur corporis infirmi-
tas immo infirmitates plures. Ideo Eccl. xxxvij. In mul-
tis eñ eſcis erit infirmitas. Septimo ſepe mors ſequitur.
Unde ibidẽ. propter crapulam multi perierunt. ¶ Quo ad F
tertiũ principale notandũ: ꝙ contra gulam ſunt plura re-
media. Primum eſt ſermo diuinus. Hoc dat dñs Math. iiij.
dicẽs diabolo de gula temptãti. Non in ſolo pane viuit ho-
mo ſed in omni verbo quod procedit de ore dei. Ad litterã

ꝛ

enim frequens ſpiritualis cibi ſtudium: gulam reſtringit. Secundum eſt moderata occupatio. Unde ꝓuer. xxi. Deſideria occidunt pigrū: noluerunt enim quicꝗ̄ manus eius operari: tota die concupiſcit ⁊ deſiderat. Ad litterā nāqꝫ aures ocioſi deſiderant rumores: oculi vanitates: ⁊ os guloſa. Tertium eſt elongatio ab his que dant occaſionē excedendi in cibo ⁊ potu. ſicut ſunt delectabilitas/ varietas/ vel nimietas ciboꝝ. fugere enim in vicio gule ſicut luxurie: victorioſum eſt. vñ Gen. iij. dicit. Uidit mulier lignum quod bonum eſſet ad veſcendū/ ⁊ pulchꝛū oculis/ aſpectuqꝫ delectabile: tulit de fructu illiꝰ ⁊ comedit. Quartum eſt cōſiderare frequenter qualis poſt moꝛtem caro ſit futura. quod docet Greg. dicens. Nichil adeo valet ad domandum carnis deſideria: ſicut cogitare qualis ſit futura moꝛtua. Quintū eſt meditatio eterne cene/ quā non vel tarde guſtabunt: qui in pꝛandio huius ſeculi ſe ſiliquis poꝛcoꝝ reficiūt. Sicut etiā cenam auide guſtare nequit/ qui in pꝛandio ſe repleuit. vñ Math. v. Beati qui eſuriūt ⁊ ſitiūt iuſtitiā: qm̄ ipſi ſaturabūtur. Si beati qui eſuriunt: ergo beatiores qui ſaturabūtur. Sextū eſt conſideratio maloꝝ que gula facit in ſcd̄o mēbro tactoꝝ. Nā triplicē infert moꝛtem. culpe/ coꝛpoꝛis/ ⁊ eterne damnationis. vñ Job. vj. guſtare ꝗs poterit qd̄ guſtatū affert moꝛtē. Nā ſicut cum pꝛudentiſſima menſura ſumitur medicina vel tiriaca: ſic ſumi debēt diſcretiſſime victualia. Septimū eſt ꝯſideratio penurie chꝛiſti in ſe et mēbꝛis ſuis. Treno. iij. Recoꝛdare paupertatis ⁊ trāſgreſſionis/ ⁊ fellis quo ad pꝛimū. Quis etiā quo ad alterū cogitare poſſet pauperū pꝛo victu ſollicitudines/ laboꝛes/ mendicitates: ⁊ exiguitates quas patiuntur captiui: mendici: vidue: ⁊ dei amici. Octauum ⁊ optimū eſt dei gratia. Unde qui laboꝛat hoc gule vicio: dꝫ oꝛationibus inſtare. ideo Joh. iiij. Qui biberit ex aqua quā ego dabo ei nō ſitiet ineternum. ⁊ Heb. xiij. Optimū eſt gratia ſtabilire coꝛ non eſcis/ que non pꝛofuerunt ambulantibus in eis.

¶ Capitulum ſeptimum. De abſtinentia et ieiunio.

DE abſtinentia et ieiunio tria nūc ſunt videnda. Pꝛimo que ſunt vtilitates ꝯſequentes ieiuniū: ⁊ que mala ſequantur nō ieiunantes. Scd̄o qui teneantur ad ieiunandū. qñ ⁊ qualiter. Tertio de potētia abſtinēdi in homine. ¶ Quantum ad pꝛimū notandū pꝛimo ꝙ ieiunium ſm Tho. in. iiij. diſt. xv. eſt parſimonia victus/ abſtinentiaqꝫ ciboꝝ. Pꝛimū ſcꝫ pſimonia victus ſemꝑ eſt neceſſaria ad virtuoſum actum habendū in ſumendo ⁊ appetendo cibum. Sed ſcd̄m ſcilicet abſtinentia in certis cibis et potibus/ certis hoꝛis/ non ſemper neceſſe eſt ſeruare: ſed qñ

A

ieiuniū indicitur vt poſtea dicet. Secūdo notandū ꝙ quintuplex eſt ieiuniū ſeu abſtinentia. ſcꝫ nature pꝛo ſacramento eukariſtie in ſano neceſſariū. Scd̄m eſt ſpirituale videlicet abſtinere a vitijs ſm hiero. etiā ad eiectionē demonum neceſſarium. Tertiū eſt meroꝛis: vt diſcipuloꝛum chꝛiſti in triduo moꝛtis xpi. Et etiā alioꝛū quibus dulcedo ſpiritualis ſubtrahit. Quartū eſt gaudij: vt diſcipuloꝝ chꝛiſti in eiꝰ pꝛeſentia/ ⁊ deuotoꝛū in pꝛeſentia cōſolationis ſpiritualis. Quintum eſt ieiuniū eccleſie quo tm̄ ſemel certa hoꝛa ⁊ certis cibis quis abſtinet: et quis eſt fructus de hoc ſolum eſt ad pꝛopoſitum. ¶ Tertio notandū ꝙ guloſi quidā dicūt ieiunium minimū virtutis eſſe actum. Quo contra ſm tho. in iiij. diſt. xv. fructus. xij. ⁊ vtilitates ieiunij in ſumma ponit. Pꝛimus eſt diminutio fomitis quē ab adā ⁊ parentibus cōtraximus/ qui lꝫ peccatū non ſit: tñ valde inclinat ad pctm̄/ niſi ieiunijs ⁊ alijs operibus virtuoſis ſibi reſiſtatur. Hic fomes ignis eſt/ virtutum opera deſtruens: ſi ligna ciboꝛū ⁊ potuum inoꝛdinate ſibi miniſtrantur. Ideo apoſtolꝰ ait. j. Coꝛ. ix. Caſtigo coꝛpus meū: ⁊ in ſeruitutē redigo: ne cū alijs pꝛedicauerim/ ipſe repꝛobus efficiar. Caſtigatur etiā ⁊ domat coꝛpus: vt ſeruiat anime faciliter/ ⁊ vitijs non laſciuiat. Secundus eſt deletio peccati: quia eñ ait Grego. caro leta nos traxit ad culpam: afflicta ducat ad veniā: id filij iſrael ꝓ peccatis ieiunauerunt. Judic. xx. Tertius eſt acquiſitio virtutū et augmentatio. Nūꝗ̄ eñ temperantie virtutem obtinemus: niſi temperate ꝑ abſtinentiam iteratis actibus inſudemꝰ vt dicit phs in. iiij. Ethi. ⁊. ij. Domato etiā coꝛpoꝛe: faciliter ſeruit ſpiritui ad virtutes: obeditur etiam in hoc eccleſie ⁊ ſic meremur ꝑ obedientiā. Quartus eſt coꝛpoꝛalis dotis in patria augmētatio. Coꝛpus eñ reſurgendo erit lucidū/ ſubtile/ impaſſibile/ ⁊ agile: ⁊ in coꝛpoꝛali pulchꝛitudine/ ⁊ alijs ſimilibus vnus erit alio excellentioꝛ. Hi autem qui ſunt xpi: coꝛpus ſuū crucifixerunt cū vitijs ⁊ cōcupiſcentijs ieiunando. Gal. v. Ueriſiliter illi erūt excellentioꝛes in talibus dotibus que ſunt accidētale pꝛemiū. Unde apl's. j. Coꝛinth. iij. Unuſquiſqꝫ pꝛopꝛiā accipiet mercedē ſm ſuū laboꝛem. Quintus eſt mentis eleuatio: vt patet in helia qui poſt ieiuniū. xl. dierū vidit viſionē magnā. iij. Regū. xix. Jeiuni eñ ad litterā intellectu acutioꝛes ſunt: quia per gulam aīa coꝛpoꝛi nimiū immergit/ ꝗ̄ ꝑ abſtinētiā ad ſupna eleuatur. Sicut videmꝰ ꝙ ſꝫ phm aues paucarū carniū aptius ⁊ altius volant ⁊ vident. Et illa quinqꝫ tanguntur in pꝛefatione. Qui coꝛpoꝛali ieiunio vitia cōpꝛimis/ quo ad pꝛimū ⁊ ſcd̄m: mentē eleuas/ quo ad quintū: virtutē largiris/ quo ad tertiū: ⁊ pmia/ quo ad quartū. Sextus

B

eſt corporis ſanitas.Unde hugo de ſancto victore. natura
humana in modico contēta eſt:conſuetudo vero multa ad
didit/ et voluptas plurima aggregauit.Et ad litteram ieiu
nantes ſaniores ſunt q̄ diuites crapuloſi. In quib9 natura
lis ignis tot victualia non valens cōſumere:cito ſicut ma-
terialis ignis extinguitur.Septimus eſt ſatiſfactio notabi
lis pro peccato.Sicut.j.Reg. vij.Filij iſrael qui offenderāt
dn̄m ieiunauerunt di. tibi peccauim9 dn̄e:ſcʒ eligēdo regē
Ratione cuius eſt pars penitentie ipſa abſtinentia. Et ce-
teris paribus:tanto plus de purgatorij pena minuit/quan
to plus ipſum corpus ledit. Octauus eſt ꝙ ieiunium et ab-
ſtinentia eſt ad cautelam pro pctis futuris:puniti em̄ citi9
recordantur ne offendant de futuro/qui tam penaliter pu-
niti ſunt de preterito:Ut patuit Jone.iij. In ieiunio niniui-
tarū a rege iniuncto.Nonus eſt quia per ieiunium fit deci-
natio temporis quedam.Un̄ btūs Gregori . dicit in omel.
ductus eſt ieſus in deſertū:dignū enim eſt vt qui tot diebus
vltra ſemel reſici poſſumus in corpore/ etiam interdū abſti
neamus a corporibus/vt recreemur in mente . Decim9 eſt
ꝙ ad ſacramenta preparat vt fructuoſius ſumantur.
Ideo tota quadrageſima ieiunatur : vt in die paſche de-
uote cōmunicetur.propter quod etiam eccleſia precepit a
a non ieiuno ſine neceſſitatis articulo :nullum debere com
municari. Undecimus eſt ꝙ per ieiunium xp̄o paſſo multū
cōformamur : qui ſicut ad horā nonam in cruce eſt pro no-
bis paſſus:ſic nos ꝓpter eum vſq̄ ad eandeʒ horā nos cru
ciando ieiunemus:vt dicit Tho.in.iiij.diſt.xv.Duodecim9
eſt ꝙ facili9 ꝓ nobis et alijs ea que petim9 a deo obtinemus
ſic daniel oratur9 ieiunauit.Dan̄.x.et ſancti multi.¶ꝙ aūt
C ieiunia ab eccleſia inſtituta ſint rigide obſeruanda:ad hoc
multa inducūt. Primo rit9 iudeorum quorūdam : qui adeo
rigide ſeruabant ſuas abſtinentias:vt potius mori elige-
rent q̄ abſtinentiam indictam ſoluerent.vt ptʒ. ij . Mach.
vj.et.vij.Quanta ergo verecūdia eſt xp̄ianum tempore gra
tie faciliter ſoluere ieiuniū. Secundo quia non inuenitur
aliquod pctm̄ humanū graui9 punitum q̄ fractio abſtinen
tie impoſite:vt paret in primis parentibus.Gen̄.iij.Quan
ta ergo pena infligenda eſt faciliter abſtinentiā nō ſeruan
tib9. Ideo zach.xiij.Adā exemplū meū ab adoleſcētia mea
Tertio abſtinētia multos malos habet impugnatores.Ea
caro impugnat.Itē creature viſu pulchre/ et ad veſcenduʒ
ſuaues. Item diabolus:vt patet in xp̄o et primis parētibus
immo ipſam impugnat ratio quod eſt maximuʒ/ que facile
cōtra eā repperit multa argumenta. Item ſocietas hoīm.
Ideo tanto virtuoſior eſt act9 abſtinentie:quāto plures ha

bet impugnatores.vn̄ ps.Viriliter agite/ et confortetur cor Ps.xxvi.
veſtrum:oēs qui ſperatis in dn̄o . ¶Secūdo principaliter D
magis in ſpeciali videbitur qn̄ ſit p̄ceptum ieiunare/ et ab-
ſtinere.Qualiter teneamur ieiunare/ et an ieiuniū ſit diſpē-
ſabile.De p̄mo ſm̄ Tho.ij.ij.q.cxlvij. Ieiuniū cadit in com
muni ſub p̄cepto legis nature. Primo inq̄tum ꝑtinet ieiu-
nium ad neceſſariam cohibitionem a peccato. Secundo in
q̄tum pertinet ieiuniū ad ſatiſfactionem in penitentia: et
ſic cadit ſub precepto diuino/ſcʒ prout iniunctum eſt in pe-
nitentia ſimpliciter: et ſic eſt pars ſacramenti. Tertio cadit
ſub precepto eadem abſtinētia/ inq̄tum per cibum aliquē
ꝓbabiliter quis ſanitate corpis et vita priuaretur. Quarto
cadit ſub precepto legis diuine / qn̄ quis vouit ieiunare.
Quinto ſub precepto eccleſie cadunt ieiunia ab eccleſia in
ſtituta / et precipue ieiunium quadrageſimale/quattuor tē-
poꝝ / vigiliaꝝ omniū apoſtoloꝝ preter vigilias Johannis
euāgeliſte:philippi et iacobi. Et cōſimilia ieiunia/que ab ec
cleſia inſtituta ſunt:vel ꝓ generali ꝯſuetudine eccleſie tan
q̄ ieiunia neceſſario obſeruāda/approbata ſūt. Iſta cadūt
ſic ſub p̄cepto:ꝙ q̄ ea ſine neceſſitate et legitima cauſa trāſ-
greditur:peccat mortaliter / modis immediate ꝑ ſanctum
Tho.exprimēdis.vnde.j.q.vij.Si q̄s oēm eccleſiaſticā tra-
ditionem ſcriptam violat:anathema ſit.nullus aūt niſi ꝓ
mortali anathematiſatur. et Tho.vbi p̄us dicit. ꝙ ſi q̄s au-
ctoritatem legiſlatoris contēnit/preceptum eius tranſgre
diēs ex contēptu:vel ſi quis tranſgreditur hoc modo ꝙ im
pediatur finis quē intendit legiſlator: tūc peccat mortali-
ter.Si aūt aliquis ex aliqua rationabili cauſa ſtatutū non
ſeruet:p̄cipue in eo caſu in quo legiſlator ſi preſens eſſet de
cerneret nō eſſe ſeruandū:talis nō peccat mortaliter. Et in
ſcripto ſuꝑ.iiij.diſt.xv dicit. Intentioni legiſlatoris obuiat
qui ex cōtemptu vel ſine aliqua rationabili cauſa ordina
tionem nō ſeruat.Si aūt in aliquo caſu ordinationem non
ſeruat/in quo probabiliter credi poteſt ſi legiſlator adeſſet
eum obligari non vellet:talis non eſt reputandus tranſ-
greſſor precepti: et ideo non eſt neceſſarium ꝙ quicunq̄ ali-
quem diem ab eccleſia inſtitutum ieiunare omittit:ꝙ mor-
taliter peccet. Poteſt em̄ hoc aliquando omnino ſine pctō
contingere. Aliquando aūt ſine mortali/cum veniali:quod
intellige quādo rationabilis cauſa ſubeſt . Aliquando aūt
cū mortali et hoc ſm̄ diuerſas occaſiones quibus homo du
citur ad ieiuniū frangendum. Hec Tho . Concordat pe.de
pal.in.iiij.diſt.xv.dicens. Ieiunium eccleſie cadit ſub iure
poſitiuo.Unde eius tranſgreſſio ſine cauſa eſt peccatū mor
tale:vt in adam: et Exod.xij.Anima que ſe nō affixerit vide

licet abſtinendo a fermentato:peribit de populo ſuo.Quā-
do aūt fractio eſt cum cauſa/non ex toto ſufficienti/ eſt ve-
niale:vt de his qui legūt matutinā in cōpletorio.Qñq ſim
pliciter nulla culpa eſt:vt in neceſſitate . ¶Quomodo aūt
ieiunare teneamur:notandū ſm eundē ꝙ ieiuniū triplici-
ter poteſt ſolui.Primo quādo quis comedendo etiā ſemel
per totam menſam iraſcitur male/ vel guloſe comedit per
totum/vel huiuſmodi facit qđ eſt contra virtutē tēperātie.
Secundo qñ quis etiā ſemel comedendo nō continue / ſed
in parte excedit peccando/vt in fine guloſe comedendo/vel
in parte iraſcēdo:⁊ pro tanto ſolū ꝑdit ieiuniū/ nō ꝓ toto.
Tertio qui die qua ieiunāt circūſtātias neceſſarias violāt
Jeiuniū em̄ debet fieri cum ſeptem circunſtantijs . Primo
vt quis die ieiunabili vltra ſemel non comedat ea ꝑ que ali
as manducatio ſolet compleri.An aūt peccet totiens quis
mortaliter:quotiens die ieiunabili pluries ꝙ̄ ſemel come-
dit ſine rationabili cauſa.Quidam dicūt ꝙ ſic : alij ꝙ non.
Tu tñ tene ſm Augu.certum:⁊ dimitte incertū. Hoc tamē
certum eſt ſm vtrorūq opinionē ꝙ peccatū ex pluralitate
comeſtionū ampli⁹ poteſt grauari:vt plus peccet qui die ie
iunabili quater comedit ꝙ̄ qui ter ceteris paribus . Quia
ſtaret ꝙ quis hora prima diei comedat ficus cum modico
panē:⁊ ſic ſecunda hora/tertia/quarta/⁊ quinta:⁊ ſic quin-
quies comedat modicū ſemꝑ.Alius vero comedat poſt prā
dium/⁊ in cena eandem cenā vſq in craſtinū ꝓtelando in
cibis ⁊ potibus.Apparet ꝙ ſecundus plus peccat ꝙ̄ pͥmus
quia ſecundus plus cōtra intētionē legiſlatoris facit ꝙ̄ pri
mus:qr primus plus laſciuias corpis reprimit qđ intēdit
legiſlator:ꝙ̄ ſecundus faciat.Secundo non debet ieiunans
horam prandij preuenire notabiliter ſine cauſa rationabi
li.Eſt aūt hora prandij in ieiunio eccleſie alicubi.xij.alicu
bi forte aliter ſm cōſuetudines varias a maiorib⁹ prelatis
bñ approbatas. Jn pͥmitiua tñ eccleſia fuit hora nona diei
que eſt ſcđa hora poſt meridiē:qr pro tūc ſm plures docto-
res videtur pͥmo xp̄m mortuū fuiſſe in cruce:in cuius recō
penſam nos cruciamur ieiunio:in quadrageſima tamē ſtri
ctius videt̄ ieiuniū eſſe ſeruandum . Unde in calcedonenſi
cōcilio ſic dicitur . Jn quadrageſima nullatenus credendi
ſunt ieiunare:qui ante manducauerunt ꝙ̄ veſpertinum ce
lebretur officiū:quod quadrageſimali tempore poſt nonam
dicit̄.Et de conſecra.diſt.j.Solent plures q̄ ſe ieiunare pu
tant in quadrageſima/mox vt ſignum audierint ad horam
nonam manducare:qui nullatenus ieiunare credendi ſunt
ſi ante manducauerint ꝙ̄ veſpertinū celebret̄ officiū. Con-
currendum eſt enim ad miſſas/ ⁊ auditis miſſarū ſolēnijs/

veſpertinis officijs/largitis elemoſinis:ad cibum acceden
dum eſt.Si quis vero aliqua neceſſitate cōſtrictus fuerit
vt ad miſſam venire non valeat:eſtimata veſpertina hora
⁊ completa oratiōe ſua/ieiuniū ſoluat. Hec ibi.Addit Tho.
in.iiij.de hora ieiunij. Horam ieiunij in comedendo nō opꝫ
ſtricte conſiderare:ſed ſufficit groſſa eſtimatio/ſcꝫ ꝙ ſit cir
ca horam debitam.Nec multum nocet:ſi ex aliqua cauſa il
la hora aliquantulū ꝓueniatur:vel ſi forte ꝓpter infirmita
tem/vel etatem/vel aliquid huiuſmodi/tali hora comede-
re cederet alicui in magnū grauamē:eſſet cum eo de ieiu-
nio diſpenſandum vel vt aliquantulum preueniret horā.
Pe.de pal.etiam dicit ꝙ ieiuniū frangit̄ notabili hore anti
cipatione ſine cauſa.Dico notabili:non de illa que vocatur
ſpecies gule.Dico etiam horā nonā omni tempore: tardi⁹
tamen debet edi in quadrageſima ꝙ̄ in alijs ieiunijs . Jn
quadrageſima ergo poſt officium veſperū non ante horam
veſpertinam licet edere.ex quo cōſtat ꝙ hora nona tran-
ſijt ſicut in alijs ieiunijs. Poſt officium em̄ none tunc licet
ante horam none:dum tamen conſtat horam ſextam tran-
ſijſſe vel eſſe. Hec pe.Uocant aūt doctores ꝑnominati horā
ſextam meridiem.Tertio ſm Thom.vbi prius in ſumma ⁊
ſcripto.Eſus carniū generaliter in omni ieiunio prohibit⁹
eſt. Ratio eſt:qr generaliter magis eſt delectabilis ⁊ ad hu
morem luxurie magis ceteris operatur. Concordant inno
cen.⁊ hoſti.Unde etiam in ſexta feria neceſſario eſt abſti-
nendū a carnibus ⁊ etiā in ſabbato ſm quorūdam cōſuetu-
dines. Jn quadrageſima vero interdicūt vniuerſaliter oua
⁊ omnia lacticinia. Jn alijs aūt ieiunijs circa hec comedē-
da vel dimittenda diuerſe conſuetudines exiſtunt apud di
uerſos.quas quiſq obſeruare debet ſm morem eoꝝ inter
quos conuerſatur . Unde Hiero.loquens de ieiunio dicit.
vnaqueq prouincia abundat in ſuo ſenſu: ⁊ precepta ma-
iorum leges apoſtolicas arbitretur . Sed nunquid diebus
ieiuniorum poteſt quis de caſtore comedere: Rñđ.guill.in
rationali.par.vj.cap.de dominica.iij.aduentus . Cum qui
dam piſces ſunt habentes ex vna parte formam quadrupe
dis animalis/⁊ ex altera piſcis vt binetus:in ieiunijs poſ
ſunt comedi ex parte qua piſcis:ex alia vero minime . Hec
ille.tamen di.iiij.deniq.dicitur ſic de ieiunio: nequaꝙ̄ ſum
ptuoſiora marinarum beluarum.id eſt monſtrorū ⁊ cetus
conuiuia preparet.Quarto circa vſum iſtoꝝ ciborum/que
alias ſimiliter non ſumuntur vt electuariorum ⁊ ſpecierū
ſic quis ſe debet habere/vt ſi modicū ſumat:nō tñ in hoc de
bet exorbitare : videlicet ꝙ querat ſolum delectationem in

eis vel multum ſumat. Uñ ſm Tho. in. iiij. ſumptio electua
rioꝝ modica/ etiam ad delectationem: ieiunium eccľie nõ ſol
uit quis homo poſſit totaliter vel in parte ex hoc meritum
ieiunij perdere. vel etiaȝ mortaliter peccare ſi ſit immodera
ta libido: non tamẽ eſt tranſgreſſor ꝑcepti eccľie: niſi in frau
deȝ ſumeret: aut ſi eis quaſi alijs cibis vteretur ad famem ex
tinguendam. Per electuaria eñ vt in ſumma dicit non ſolui
tur ieiunium/ ſicut nec ꝑ alias medicinas: niſi q̃s in fraudem
electuaria ſumat in magna quãtitate ꝑ modum cibi Quinto
in potu non debet q̃s exorbitare. Nam vt pe. de paľ. dicit in
iiij. ⁊ tho. in. iiij. potus etiam ante ⁊ poſt non ſoluit ieiunium
niſi in fraudeȝ fiat. Qñ aũt dicitur ꝙ potus nec ante nec poſt
ſoluit illud: intelligo dicit pe. qñ non conficitur ex illis q̃ con
ſueuerunt ſumi in cibum: vt potus ceruiſie. Qñ aũt potus cõ
ficitur ex illis q̃ conſueuerunt ſumi in cibum vt amigdolatũ
brodium/ ⁊ hmõi/ q̃ etiam ante in cibum ſumunť: ſecꝰ forte eſt
vt in purreta. Hec ille. ⁊ Alber. in libro de q̃tuor coeuis te
net ꝙ potus ante prandium ſumptꝰ: ſoluit ieiuniuȝ. Innocẽ.
tenet ꝙ non: propť conſuetudinẽ. Pe. de paľ. vbi prius addit.
Si q̃s non propť famem vel voluptatem/ ſed timore ne deffice
ret pre inanitate/ ficus aut purretam/ aut aliquid hmõi preli
F baret ꝑ modum medicine: ſic non eſt fractum ieiuniuȝ. ¶ Se
xto debet ieiunans locum ⁊ terrã cõſiderare in qua forte vult
ieiuniuȝ ſoluere. Unde dicit Pe. de paľ. vbi prius. Si conſue
tudo eſt in aliqua dioceſi ꝙ ieiuneť certo die: illi de dioceſi
tenentur ieiunare ſicut tenerenť ſi epiſcopꝰ indiceret. Ratio
q2 conſuetudo rationabilis ⁊ preſcripta obligat. diſt. xij. cap.
illa. Et hoc intelligo quo ad indigenas: non auteȝ ſic faciunt
cõſuetudinẽ ribaldi mali/ licet plures ſint numero qui nec ce
tera ieiunia obſeruant: q2 non eſt conſuetudo rõne obtenta:
ſed corruptela Alienigene vero ſi veniunt animo inhabitan
di: ligantur etiã ieiunio conſuetudinario ſicut ⁊ ſcripto. Hec
pe. Si autem ſolum tranſeunt ꝑ terram: tutiſſimũ eſſet vt ſer
uarent ieiunia terre proprie ⁊ aliene. Et ſm prefatum docto
rem tenentur ſeruare ieiunia proprie terre in alienis locis.
Et ſi ieiunia conſuetudinaria aliene terre quam ꝑtranſeunt
ieiunare nolunt: tamen tenentur non ſcandaliſare bis come
dendo Unde publice non debent bis comedere. Ideo. j. Coꝛ
viij. Si eſca ſcandaliſat fratrem meum/ dicit apľs non man
ducabo carnes in eternum. Ad illud eſt illud qđ habetur di.
xij. Illa. vbi Auguſti. interrogauit ꝓ matre btm̃ Ambro. Qui
reſpondit cum romam venio ſabbato ieiuno: cum mediolani
ſum/ non ieiuno. Sic ⁊ tu/ ad quamcunq; eccľiam veneris: eiꝰ
morem ſerua: ſi cuiq; non vis eſſe ſcandalum nec quemq; tibi
Ex quo ſunt verſus. Cum fueris rome: romano viuito more.

Cum fueris alibi: viuito ſicut ibi. Septimo debet a ieiunan
te inſpici tempꝰ. Nam ſm tho. in ſumma. die dñica ieiuna
re non conuenit: q2 dies eſt letitie. Uñ ſi q̃s tunc ieiunaret:
contra conſuetudinem ppľi xpiani faceret: q̃ ꝓ lege ſm au
guſti. habenda eſt. Addit Bonaueñ. lib. de euangelica ꝑfe
ctione: niſi valitudo aliud req̃rat/ vel familiaris inſtinctus
ſpũſſancti aliud req̃rat. Pe. de paľ. ⁊ tho. dicunt ꝙ etiam in
feſto natiuitatis dñi q̃s ieiunare põt: vt pȝ in multis reli
gionibꝰ. Et qui vouiſſent plus tunc tenenť. Que dicta ſunt
de ieiunio in aliena terra ſeruando: etiam intelligẽda ſunt
de abſtinentia a carnibus vel lacticinijs ne ſcandaliſet q̃s.
Unde extra de obſer. ie. ca. Explicari. dicitur ꝙ in feſto na
tiuitatis chriſti/ ſi in ſexta feria venerit: a carnibꝰ abſtine
re tenentur qui ad hoc obligantur voto/ vel regulari obſer
uantia. Et ꝙ etiam hi nõ ſunt reprehendendi: qui pro tunc
ob deuotionem voluerint abſtinere.

¶ Capitulum octauum Qui teneantur ieiunare: et quis poteſt diſpenſare.

SEd adhuc queritur q̃ teneantur ieiunare/ ⁊ quã
do in ieiunio diſpenſari poſſit: ⁊ quis. ¶ Ubi no A
tandum ſm Durand. Tho. ⁊ Pe. de paľ. ꝙ nullꝰ
auctoritate ſua debet ſoluere ieiunium: q2 nul
lus eſt iudex in ſua cauſa/ ſi cõmode poteſt ha
bere recurſum ad ſuperiorem ſuum. Et ſm Hoſtieñ. nõ ſuf
ficit licẽtia ſimplicis ſacerdotis/ ſi poteſt haberi epiſcopꝰ.
Aľs ſi nõ poteſt cõmode haberi epiſcopus: poteſt curatus
diſpenſare. Tamẽ ſumma Tho. addit. In talibus recurrẽ
dum eſt ad ſuperioris diſpenſationẽ: niſi forte vbi ita con
ſuetum eſt/ ꝙ ex hoc ipſo ꝙ prelati diſſimulant annuere vi
dentur. ¶ Sunt autem quinq; cauſe principales rationabi B
les ⁊ legitime propter quas poteſt quis diſpenſare in ieiu
nio/ vel in comedendo alium cibũ q̃ ieiunantes forte pro
tunc comedãt. Et ſunt etas/ infirmitas/ neceſſitas/ labor/ ⁊
miniſterium. Prima cauſa eſt etas. Unde ſm Tho. vſq; ad
finem. xxj. anni nõ tenentur ieiunare iuuenes: quia indi
gent vt plurimum ante illud tempus de nutrimento dupli
ci de cauſa: videlicet vt nutriantur: ⁊ etiam vt creſcant. Ta
men infra predictũ tempus decens eſt vt ad aliquã abſti
nentiam ſe exerceant plus ⁊ minus ſm modum ſue etatis.
Sed q2 quanto ad terminũ predictũ appropinquatur/ tan
to virtus nature magis roboratur/ ⁊ augmentũ tardius ꝓ
cedit/ cum in primis quinq; annis perueniat puer ad me
dietatem augmẽti: vt philoſophus dicit: ideo ſm ꝙ magis
appropinquãt ad ꝑdictum terminũ ſunt eis ieiunia magis

cõmenſuranda: dicit thomas. Idem creditur tenendũ de ſeni
bus valde ꝓpter debilitatem virtutis digeſtiue/ ſi tanta ſit ꝙ
nullo mõ poſſunt digerere tantũ cibum vna digeſtione: quan
tus ſufficeret ad conſeruationem nature. Pluriũ etiã terra=
rum conſuetudo habet ꝙ in ieiunijs prefatis vſq; ad ſepten=
nium pueris dantur oua ⁊ lacticinia. dicit qdaꝫ doctor. Secũ
da cauſa eſt infirmitas vl' debilitas. Quod aũt dicit decretal'/
debilibus ⁊ infirmis non preiudicet: dicit pe. de pal. in. iiij. in
telligitur non ipſo iure: ſed diſpenſatiue. Vñ non dicit ꝙ tales
non ligentur: ſed ꝙ eis nõ ꝑiudicetur. Debet aũt eſſe euidẽs
infirmitas. Vñ etiam canones ꝑmittunt neceſſitate exigente
cum infirmis in eſu carnium diſpenſare. extra de obſer. ieiu.
Conſilium. Et videt' ꝙ etiam debiles q̃ non poſſunt tantũ co
medere vna vice ꝙ natura conſeruet': non teneant' ſtricte diu
ſaltem ieiunare / eadem rõne qua ſupra de etate dictum eſt.
Iſte caſus contigit: ſed in paucioribꝰ. Pro quanta aũt infirmi
tate/ vel debilitate ſolui poſſit ieiunium ab infirmis vel debi
libus/ arbitrio boni viri potiꝰ limitandum eſt q̃ ꝑ aliquã do=
ctrinam gñalem: vt dicunt doctores. De mulieribus ꝑgnan=
tibus ⁊ nutricibus/ ſi timeat' ꝓbabiliter de periculo eaꝝ ſi ie
iunauerint: de fetu in vtero/ vel de puero ad vbera: nõ ſolum
C poſſunt/ ſed etiam tenentur ſoluere ieiunium. ¶ Tertia cau=
ſa euidẽs neceſſitas penurie nimie: q̃ poteſt eſſe duplex. Vna
magne paupertatis: vt qñ aliquis cogitur oſtiatim mendicare:
⁊ non põt habere tm̃ de cibo ꝙ ſufficiat pro vna refectione: il
le poteſt pluries comedere. Alias ſi põt habere ſimul ſatis ꝓ
vna refectione tenetur ieiunare. Concordat tho. in ſcripto ⁊
in ſumma. Et addit ꝙ quando q̃s propt' ꝑcedentem inediam
ita debilitatus eſſet ꝙ ieiuniũ ſuſtinere nõ poteſt/ etiaꝫ excu
ſatur. Alia penuria poſſet eſſe ex magna chariſtia: vt ſi in. xl.
vel in ꝑfatis ieiunijs nulllus alius cibꝰ haberi poſſet niſi car
nes: vel in exercitu/ vel alias ſi non poſſet ſimul habere cibũ
ſufficientem ſed ſolum ſucceſſiue vel interpollatim. In tali=
bus caſibꝰ pluries comedens vel carnes edens a pctõ morta
li excuſaretur: q̃ tamen ſufficientiam carnium haberet in ta=
li caſu ſm quoſdã teneretur ieiunare/ ſcꝫ tm̃ ſemel comeden=
D do. ¶ Quarta cauſa eſt labor neceſſarius/ ⁊ pius quem hõ vſ
q; ad aliud tp̃s differre poteſt/ ⁊ quem cogit' cum magna fati
gatione continuare. In tali labore non tenent' ad dicta ieiu=
nia maxime qui non ſunt ita fortes ꝙ ſimul poſſent laborare
⁊ ieiunare. Ex quo ptꝫ quid teneantur ꝑegrinantes/ itineran
tes: laborantes in vineis: agris: ⁊ artibus mechanicis. Vñ. in
iiij. dicit Tho. Si ſit talis ꝑegrinatio q̃ poſſet ſine incõmodo
differri: debet ꝑegrinationem homo differre/ ſi ſimul cum ea
non poteſt ieiunare. Si autem ꝑegrinatio commode differri

non poteſt/ vel q: tempus ieiunij hominem in via preoccu=
pat: vel q: dies feſtus alicubi imminet: ad quem ex deuotio
ne homo ꝑgere cupit/ vel q: mora in penitentia ꝑiculum ha
bet ſpirituale vel corporale: poteſt ſm diſpenſationem ſu=
ꝑioris omnibꝰ predictis penſatis peregrinari. ⁊ ieiuniuꝫ
ſoluere. Hoc tamen intelligit' de his q̃ labore itineris adeo
affliguntur: ꝙ ſimul cuꝫ ieiunio itinerare non poſſunt. Nec
obſtat ꝙ preceptum debet preponi conſilio: q: intentio hu=
iuſmodi preceptum dantis/ non eſt alias pias ⁊ magis ne=
ceſſarias cauſas excludere. Nec intentio maioris lucri nõ
neceſſarij laborantes corporaliter eos a peccato excuſat
ſi ieiunium frangunt. Nec illi iterum a pctõ immunes ſunt
qui operarios conducere nolunt niſi tali pacto vt ieiunium
ſoluant: niſi forte cauſa ſit neceſſaria que feſtinationeꝫ ope
ris pro quo laboratur expoſcat. ¶ Quinta cauſa preuenien E
di cibum eſt miniſterium. Unde ſeruiẽtes nobilibus diu mẽ
ſam ꝓtrahentibus: ſi ex cauſa neceſſaria ꝑueniant aliquan
tulum horam comedendi/ comedendo ex toto/ vel ſi ꝑlibant
modicum ne deficiant in ſeruiendo: ⁊ hoc faciant poſitis iã
menſis vel parum ante: ita ꝙ propter cõtinuationem tp̃is
totum debeat reputari vna menſa: nõ credunt q̃dam docto
res ꝙ peccent. Sicut nec peccant ſeruitores mediocriũ ꝑ=
ſonarum q̃ ſurgunt de menſa dominorum ſuorum vt vadãt
ad portandum vinum: vel vt portent exenia: ⁊ reuertentes
iterũ comedunt. De regularibus qui debent legere ad mẽ=
ſam in refectorio: idem dicendum ſicut de ſeruitoribus no=
bilium/ dummodo hoc licentiati faciant. ¶ Quo ad tertiũ
principale notandum ꝙ multa virtus abſtinendi eſt in ho
mine: quam pauciſſimi experiuntur: niſi corpus ſuum ex
erceant ieiunijs/ abſtinentijs ⁊ ſimilibus. Quod patet pri=
mo in abſtinẽtijs philoſophorum paganorũ. Nã vt legitur
in vitis philoſophorũ de ſocrate: Socrates tam tempera=
tus fuit in victu: vt fere per omnem etatem ſuam infirmita
te caruerit: ⁊ in peſte que athenas vaſtauit illeſus tranſi=
ret. Item cum quoſdam hoſpites tenui cena tractaſſet / et
amicus eius ei hoc intimaret. R̃ndit ſocrates. Si boni ſũt/
equanimiter ferant. Si mali: non eſt curandũ. Item doce=
bat illos vitandos in cibo ⁊ potu: qui vltra ſitim fameq; ſe=
dandã ꝓuocare ſe noſcerẽtur. Sic carneades phs vt refert
Valerius: intantum cogitationibus ⁊ ſtudio inheſit: vt ad
menſam ſedens manũ ad mẽſam porrigere obliuiſceretur.
et famula quã loco vxoris habuit dexteram phi neceſſarijs
vſibus appodiaret. Attamen. xc. ſue etatis anno viuen=
di et philoſophandi finẽ dedit. Et epicurus voluptatis aſ=
ſertor vt ait hierony. dixit oleribus pomis ⁊ vilibus ci=

bis vtendū: qꝛ carnes ⁊ exquiſite epule ingenti cura ⁊ ſolli
citudine miſera ꝑparate: maiorē penā habēt inquirēdo ꝙ
voluptates in abutendo. Ubi aqua ⁊ panis ſunt/ ⁊ cetera ſi
milia ibi nature ſatiſfactū eſt. qcqd ſupfuerit: nō ad vite ne
ceſſitatē/ ſed voluptatē pertinet. hec de vita phoꝝ. ꝙ ſi gen
tiles hoc fecerint: quāta verecūdia eſt chriſtianū nō abſti-
nere. Scdo quantū valeat in abſtinēdo humana natura/ lꝫ
in Adā ſit debilitata: patet in abſtinētijs magnis ⁊ longis/
quas ſuſtinent inuiti in carcerib⁹/ ⁊ quas faciūt aliqui pro
ſanitate acquirēda/ ⁊ cōſeruanda. Tertio patet in abſtinē
tia quā fecerūt viri ſancti qui nobis ſimiles fuerūt. immo⁊
mulieres fragilioris nature. Ex quo patꝫ ꝙ homies multa
poſſent ſi vellent ſe ꝓbare in abſtinētijs. Sed ſunt heu mul
ti qui ſe probāt ꝓjciendo lapidē/ luctādo/ ſaltādo/ currēdo
pugnādo etiā ad mortē: ſed in abſtinētijs pauci ſe probant
Unde dicit Bern̄. Ignoſce dn̄e ignoſce: diſſimulamus: tergi
uerſamur. ⁊ in his que ad te pertinēt: vix eſt qui velit expe
E riri quid poſſit. ❡ Sed quereret aliqs eſt ne aliqn̄ ieiuniūꝫ
vel abſtinētia viciū vel ꝯtra augmentū virtutis? Rn̄. Tho.
in. iiij. diſt. xv. ꝙ ſic in triplici caſu. Primo qn̄ quis ſibi ſub-
traheret neceſſaria ī cibis q̄ ꝑtinēt ad neceſſitatē vite. hoc
em̄ nō licet/ ſicut nec interimere ſeipm̄. Sed hoc neceſſariū
eſt valde modicū. qꝛ modicis natura cōtēta eſt. De hoc di-
cit hiero. Non differt vtrū magno vel paruo te interimas.
Scdo eſt neceſſariū ad cōſeruandū valitudinē corꝑis in ſta
tu q̄ accipit̄ ſm̄ ſufficientiā/ habito reſpectu ad ea que incū
būt ex officio/ vel ex ſocietate eoꝝ ad quos qs cōuiuit ne-
ceſſario agēda. ⁊ tale neceſſariū ſubtrahi non debet: qꝛ hoc
eſſet de rapina hoſtiā offerre: ſi qs ꝓpter ieiuniū impediret̄
ab alijs operib⁹ ad que al's obligat̄. vn̄ hiero. dicit. de rapi
na holocauſtū offert: q̄ vel ciboꝝ nimia egeſtate/ vel man-
ducādi/ vel ſomni penuria immoderate corp⁹ affligit. Ter-
tio ſi ſit tāta abſtinētia ꝙ hō ab operib⁹ vtiliorib⁹ īpediat̄/
ꝗ̄uis ad ea ex neceſſitate nō teneat̄: indiſcretū eſt ieiuniūꝫ
⁊ ſi nō ſit illicitū. vn̄ hie. dicit. Rōnabilis hō dignitatē amit
tit q̄ ieiuniū charitati/ vel vigilias ſenſus itegritati ꝑfert.
❡ Queritur ſcdo an ieiunia poſſint redimi ꝓ pecunia/ vel
F alio mō? Rn̄. ſm̄ Innocen̄. ꝙ triplex eſt ieiuniū. Unū ab ec-
cleſia mādatuꝫ: de quo ſupra. ⁊ hoc nō pōt redimi/ niſi cau-
ſa vel neceſſitas in ieiunāte ſubſit. Alia ieiunia ſunt volun
taria. i. votiua. ⁊ talia ſine cauſa q̄ in ieiunāte ſubſit (dūmo
do alias ſit vtile) redimi poſſent auctoritate ſupioris. Ter
tio ſunt ieiunia in penitentiam iniuncta. ⁊ de iſtis idē eſt
ſicut de voluntarijs.

❡ Cap. primū. vij. ꝑcepti. De auaricia ⁊ appetitu.

Modo videndū eſt de ſeptimo ꝑcepto. Nō fa
cies furtū. Ubi nō ſolū deus ꝓhibet furtum:
ſꝫ rapinā/ omnē infidelē emptionē/ vēditio-
nem/ laborē/ ⁊ oēs modos quibus homo vo
luntarie infert alteri damnū in rebus ſuis
temporalibus. Quod notauit Auguſti. cum
in queſtionibus ſuper Exo. dicit. Furti no-
mine intelligitur omnis vſurpatio rei aliene. Non em̄ ra-
pinam permiſit: qui furtū prohibuit. ſed a parte totū prohi
bere voluit. Unde contra auariciā hoc mandatū traditur.
De qua videnda ſunt tria. Primo quid ſit auaricia. ⁊ qua-
le peccatuꝫ. Secundo ꝙ̄ deteſtabilis ſit. Tertio cur diuitie
que ſunt infima bona tm̄ diligūtur ab homine. ❡ Quantū A
ad primū ſciendū ꝙ auaricia capitur ſm̄ Tho. ſecunda. ij.
q. cxviij. dupliciter. Uno modo eſt inordinatus appetitus
ſeu amor habēdi ⁊ poſſidendi aliena. Ex quo amore moue
tur homo ad volendū ſeu poſſidendū aliena indebite: vide
licet ſurripiēdo ea aut retinendo. ⁊ ſic auaricia opponitur
iuſtitie. ⁊ ſic accipitur Ezech. xxij. Principes eius in medio
eius quaſi lupi rapiētes predā. Alio modo accipitur auari
cia prout eſt inordinatus amor ⁊ appetitus ad diuitias ꝓ
prias. vt cum quis nimis amat res viles exteriores ⁊ pro-
pter hac nimis deſiderat eas acquirere. aut nimis comple
cet in iam poſſeſſis. ⁊ ideo nimis retinet eas. ꝗ̄uis nō velit
rapere aut retinere aliena. ⁊ ſic opponitur liberalitati/ que
moderatur huiuſmodi affectiones circa proprias diuitias
hec auaricia ſemper eſt peccatū. vnde hebreo. vltimo di-
citur. Sint mores. i. vita/ ſine auaricia contēti preſentibus
id eſt nō ſint cupidi non habitoꝝ. Ubi gloſa. Auarus eſt
qui tenax eſt in largiēdo: cupidus in accipiendo. ❡ Ex quo B
patet ꝙ auaricia non ſolum eſt in diuitibus/ qui plus debi
to acquirunt diuicias aut retinent: ſed etiā eſt in pauperi-
bus: qui licet non habeant ſuperflua/ tamen ſic inordinate
amant diuitias: ꝙ ex hoc mouentur ad deſiderandū eas ſu
perflue aut ſupra debitū modum: aut in paruis diuitijs ſic
amore herent vt indebite in eis delectētur aut eas indebi-
te retineant. Unde ſuper illud ps. Uidebūt iuſti ⁊ timebunt Ps. li.
⁊ ſuper ipſum ridebunt: ⁊ dicent. ecce homo qui non poſuit
deū adiutorē ſuum. ſed ſperauit in multitudine diuitiaruꝫ
ſuarū: dicit Augu. Audiuit aliquis paup prophetiā dicētēꝫ
ſperauit in multitudine diuitiarū ſuarū: ⁊ cōtinue attēdit
pānos ſuos. reſpexit forte iuxta ſe diuitē ornatius indutū/
⁊ ait in corde ſuo. de illo dicit: nūquid de me? Cōtra qd ſub
dit Aug. Noli te inde excipe: noli te inde ſepare/ niſi vide-
ris ⁊ timueris: vt poſtea rideas. nā qd tibi ꝓdeſt ſi egeas

facultate:⁊ ardeas cupiditate:/hoc ergo attēdite ne paſſim
diuites reprehendatis:⁊ rurſum de paupertate ⁊ egeſta=
te preſumatis. Et ꝙuis ita ſit de pauperibꝰ vt dictū eſt:ta=
men auaricie ſuperfluus amor frequētius ⁊ magis abūdat
in diuitibus. Qꝛ ex hoc ꝙ aliquis diuitias poſſidet: allicit
animus eius ad earū amorē. Sicut etiā ex cōtinua cohabi
tatione mulierū efficit quis incōtinēs:eo ꝙ vterqꝫ materiā
ſui criminis habet preſentē. Unde in epiſtola ad Paulinū
⁊ Thereaſiā dicit Augu. ꝙ terrena arctius diliguntur ade
pta/ꝙ̄ cōcupita. Nam vbi ille iuuenis diſceſſit:niſi qꝛ ma=
gnas habebat diuitias. aliud eſt enī nolle i corporare que
deſunt. Aliud iam incorporata diuellere. Jlla enī velut ex
tranea repudiātur:iſta vero velut mēbra preſcinduntur. et
Chriſoſt. ſup Math. Appoſitio diuitiaꝝ maiorē accēdit flā
C mam:⁊ vehemēter fit cupido. ¶ Quādo aūt ille due auari=
cie ſint peccata mortalia vel nō:notandū ſm Tho. ꝙ auari
cia primo mō videlicet prout opponit iuſtitie/quo ad actus
ſuos eſt de genere ſuo peccatū mortale. qꝛ actus eius ſunt
iniuſta acceptio ⁊ retētio alieni. ⁊ ſic ꝑtinent ad rapinā ⁊
furtū que ſunt mortalia vt patebit in ſequētibus. Sed ſecū
do modo auaricia capiēdo eā prout opponit liberalitati ꝓ
amore inordinato diuitiarū propriarū:ſic eſt aliquādo pec
catū mortale/aliquādo veniale. quia vt dicit ſanctus Tho.
ſecunda. ij. q. cxviij. ſi homo diligit diuitias ſuperflue:⁊ plꝰ
debito/non tamen plus ꝙ̄ deum ſed citra deum: nec vellet
propter diuitias aliquid facere quod eſſet contrariū amo=
ri dei aut proximi:tunc talis auaricia eſt peccatum. quia
immoderatus amor ⁊ contra rectā rationem. ſed eſt venia
le:eo ꝙ non eſt contrariū charitati dei aut ꝓximi. Si autē
amor exteriorū rerum ſit tā immoderatus ⁊ magnus ꝙ ho
mo plus diligat diuitias vel rem aliquā vilem ꝙ̄ deum/vt
qꝛ plus vellet carere deo ꝙ̄ tali re/vel quādo ꝓpter amo=
rem diuitiarū nō veret facere cōtra amorē dei aut ꝓximi:
tunc talis auaricia eſt peccatū mortale. Sicut cū amore nō
neceſſarij lucri/⁊ ſine cauſa rationabili violaret diē domi=
nicum/aut multū ſolennē diē/aut periurat / aut dānificat
proximū. ⁊ ſic de alijs auaricie filiabus. Et hoc vult aplus
Roma. i. Ubi cū premiſiſſet repletos omni iniquitate/ forni
catione/auaricia/⁊ ſimilibꝰ/ſubdit. qui talia agūt digni ſūt
D morte. ¶ Quo ad ſecundū principale notandū:ꝙ auaricia
eſt valde deteſtabile vicium ꝓpter quinqꝫ. Primo qꝛ eſt ca
pitale vitium:ex qua filie valde nocive oriūtur ſm Grego.
xxxi. mora. Differūt autē mortale vitiū/⁊ capitale. qꝛ mor
tale eſt quodlibet priuās hominē vita anime/quod eſt gra
tia/⁊ vita eterna. cui peccato debet ꝓ pena mors eterna. ⁊

talia mortalia ſunt valde multa. Sed capitale eſt ex quo
multa alia peccata vt frequēter oriūtur per modum prin=
cipij cauſe efficientis. Unde ſicut caput eſt principale mē=
brum ⁊ tanꝙ̄ principium a quo alia quodāmodo oriuntur
⁊ diriguntur. ⁊ ſicut dux exercitus propter principalitatem
alios regit:ſic ad ſimilitudinē taliū quedā ſunt vitia/ que
propter principalitatē ⁊ dependentiā aliorū ab ipſis dicun=
tur capitalia. Et ſunt ſeptē quorū vnū eſt auaricia de qua
Tho. ij. ij. q. cxvij. declarādo filias auaricie quas vbi prius
enumerat Greg. dicēs ꝙ auaricia eſt ſupfluꝰ amor haben=
di diuitias. ⁊ in duobus abūdat Primo i retinēdo. ⁊ ex hac
parte ex ea oritur obduratio cōtra miſericordiā. quia ſcili=
cet cor nō emollit miſericordia vt diuitijs ſuis ſubueniat
miſeris. Secūdo auaricia abūdat in accipiēdo. Et ſm hoc
auaricia poteſt cōſiderari dupliciter. Uno modo ſm qđ eſt
in affectu. ⁊ ſic ex auaricia oritur inquietudo inquātū inge
rit homini ſollicitudines ⁊ curas ſupfluas. Alio mō poteſt
cōſiderari in effectu. ⁊ ſic in acquirēdo aliena vtitur aliqñ
vi/qđ pertinet ad violentiā. quādoqꝫ autē dolo/qui ſi fieret
in verbo erit fallacia quantū ad ſimplex verbū. periurium
aūt ſi addatur cōfirmatio iuramēti. Si aūt dolus cōmittat
in opere:ſic quātū ad res erit fraus. quantū ad perſonas
erit proditio. vt pꝫ de Juda qui ꝓdidit xpm ex auaricia.
¶ Secūdo facit ad deteſtationē auaricie ꝙ natura illud vi E
cium diſſuadet/que terrā voluit eſſe infimam/⁊ omniū con=
culcari pedibus. Pecunia aūt ⁊ omnia appreciabilia pecu
nia/ſunt terra rubra/vel alba ſm Bern. vel terrena. Jn cu=
ius ſignum legitur Actu. iiij. ꝙ primitiui de eccleſia precia
domorum vel agrorum ſuorum ponebant ante pedes apo=
ſtolorum. quod ⁊ Joſeph ibidē fecit. Super quo glo. dicit.
docet calcandū eſſe aurū:⁊ ſubdi pedibus apoſtolorū. Jtē
anima ſm naturā eſt ſublimior ⁊ purior celo. vtpote deo ſi
milior. Unde in libro de cauſis dicitur eſſe in orizonte eter
nitatis/id eſt media inter corporalia ſeu tēporalia et eter=
na:que ſūt angeli ⁊ deus. Jdcirco debet eſſe exaltata a ter
renis. Et ſi terrenis inheret/tunc celū terram tangit cōtra
naturam. Jtem aīa ſm Bern. celū eſt/in quo deus habitat.
terra vero ſcabellum dei. ſm illud prophete. Celū mihi ſe=
des eſt:terra autē ſcabellum pedū meorū. Eſa. lxvj. Abſur
dum eſt celū id eſt animā terrenis repleri. ¶ Tertio facit
ad deteſtationē auaricie ve multiplex per ſcripturā com= F
minatum. Unde Eſaye. v. Ue qui coniungitis domū ad do
mum/⁊ agrum agro copularis vſqꝫ ad terminū loci. Nun=
qđ habitatis ſoli vos i medio terre: Abacuch. ij. Ue q̄ cōgre
gat auariciā malā domui ſue. Amos. vj. Ue q̄ opulēti eſtis

in ſyon. Luce.vj.Ue vobis diuitibus:qui hic habetis cõſo=
lationem veſtram. Jacob.v.Agite nũc diuites:plorate vlu
lantes in miſerijs veſtris que aduenient vobis.Diuitie ve
ſtre putrefacte ſunt:ꝛ veſtimenta veſtra a tineis comeſta
ſunt.Argentum veſtrũ ꝛ aurum eruginabit:ꝛ erugo eorum
in teſtimoniũ vobis erit/ꝛ manducabit carnes veſtras ſi=
cut ignis. Jn epiſtola iude.ij.dicit.Ue his qui in via chaim
abierunt:qui auariciam ſecuti ſunt/ꝛ errore balaam merce
de effuſi ſunt: ꝛ in contradictione chore perierunt .Apo
calip.viij.Ue,ve.ve.habitantibus in terra .habitan=
tes aũt in terra ad modum talparum ſunt auari.Nec mirũ
G cum apl's dicat Ephe.v.Auaricia ē idolorũ ſeruit⁹.¶Quar
to deteſtabilis eſt.qꝛ tria que debemus dare deo:fide/ſpē/
ꝛ charitatem:dat diuitijs.Fidem dat.quia plus credit di=
uitijs q̄ꝫ deo:eo ꝙ putat ſibi diuitias debere procurare ne=
ceſſaria / quaſi deus curam non habeat de ſeruis ſuis.
Contra illud Math. ſexto . Conſiderate lilia agri : volu=
cres celi : ſtaturam agri/ ꝛ ſimilia . Spem dat: quia pu=
tat conſolationes veras diuitias conferre/ꝛ virtutum diui
tias triſtitias facere . Contra illud chriſti Johannis.xvj.
Jn me pacem habeatis:in mũdo preſſuram habebitis .et
Math.xix.Omnis qui reliquerit domũ vel fratres/ aut ſo=
rores/aut patrem/aut matrem/aut vxorem/aut filios/aut
agros propter nomen meũ centuplũ accipiet: ꝛ vitam eter
nam poſſidebit. Charitatē diuitijs tradit.quia vbi eſt the=
H ſaurus tuus:ibi eſt ꝛ cor tuũ. Math.vj. ¶Quinto facit ad
deteſtationē auaricie ꝙ inter infirmitates ſpirituales iſta
vna eſt de peioribus.vnde Eccl'i . v.eſt infirmitas peſſima
quam vidi ſub ſole diuitie conſeruate in malum dñi ſui.pe
reunt enim in afflictione peſſima.quia infirmitas mala eſt
debilitas corporis.ſed hec in bonum cedit aïe. Eſt infirmi
tas peior peccatum veniale /ꝛ quedam mortalia: qꝛ aïam
vulnerant:propter que vulnera xp̄m medicum venire opor
tuit.Sed auaricia eſt infirmitatũ peſſima quo ad plura ſi=
cut eſt infirmitas magna corporis . Primo quia diuturna
eo ꝙ materia vix perfecte euacuatur:vt patet in diuite iu=
uene qui noluit relinquere omnia.Secũdo quia continua
Eccleſiaſt.iiij.Unus eſt/ꝛ ſecũdũ nõ habet:non filium/ non
fratrem:ꝛ tamen laborare non ceſſat . Tertio quia acerbe
affligit in retinendo:grauius in acquirendo:grauiſſime ve
ro in amittendo.j.Cor.vj.Radix omnium malorũ eſt cupi=
ditas.Et ſtatim ſequitur:quã quidam appetentes errauē=
runt a fide: ꝛ inſeruerunt ſe multis doloribus . Quarto qꝛ
peſtis eſt vniuerſalis.Nam iuuenes ꝛ ſenes/diuites ꝛ pau
peres/īfirmos ꝛ ſanos/ſtultos ꝛ ſapientes / clericos inficit

et ſeculares.nõ ſic autē eſt de luxuria.Uñ hiere.vj. A mino
re vſqꝫ ad maiorē omnes ſtudent auaricie:ꝛ a propheta vſ=
qꝫ ad ſacerdotē:cuncti faciunt dolum. Seneca . Quid ſtul=
tius q̄ꝫ deficiēte via/viaticũ augere?Quinto qꝛ celeſtis me=
dicus hanc infirmitatem ad mortē quaſi iudicauit Math.
xix.dicens.Amen dico vobis:qꝛ diues difficile intrat in re=
gnum celorũ Sexto qꝛ hec auaricia expertiſſimo ꝛ potentiſſi=
mo medico a cura abſtulit vnum infirmum/iudã vicꝫ. Se=
ptimo qꝛ celeſtē medicũ irriſit: ꝛ ad vltimũ interfecit.vnde
Luce.xv.Audiebant verba hec phariſei qui auari erant/ ꝛ
irridebant eum.Octauo qꝛ hec infirmitas nimis varia eſt
vt peritiſſimi animarũ medici vix eam cognoſcant . vt pꝫ
in vſurarijs ꝯtractibus/ſimonijs/ ꝛ mercationib⁹.Tot enim
inuentiones ꝛ modos inuenit humana malicia in acquirē
do tp̄alia ꝛc.vñ Geñ.xx.Abimelech dedit ſare mille argē=
teos in velamen oculorum.Nono qꝛ xp̄s cõtra hanc infir=
mitatem indixit/ꝙ nullus eius diſcipulus eſſe poſſit : niſi I
renunciet omnibus que poſſidet. Luce.xiiij.¶Quo ad ter=
tium principale.Cur diuitie non ſatient appetitum: ſcḋm ꝙ
dicit eccl's.v.Auarus non implebitur pecunia.Et ſcḋm phm
lib.poli.Appetitus pecunie eſt in infinitũ.Dicendũ ꝙ hui⁹
ſunt quinqꝫ cauſe. Prima eſt capacitas anime infinita / q̄
aptitudinata eſt ad ſolum deum recipiendum/ſi dꝫ ſatiari.
Uñ auguſt.lib.ꝯfeſ.feciſti nos dñe ad te / ꝛ inquietũ eſt cor
noſtrũ:donec requieſcat in te.Et ſapieñ.xj.Cũ orbis terra=
rum ſit ante deũ: quaſi gutta roris añlucani q̄ deſcendit in
terram.Quomodo finitũ poſſet ſatiare infinitum? Scḋa cã
eſt infinitas inordinati affectus :ꝛ finitas rerum tēpora
lium quo ad noſtra peruerſa deſideria.Nullo eñ fine menſu
ratur affectus eius qui cupit oĩm gloriam et gratiã hēre ac
ſuppletõnem defectuũ:quod tamen cuilꝫ impoſſibile eſt :vt
patꝫ in xp̄o perfectiſſimo homie de quo dicitur Johã.vij.q̄=
dã dicebãt qꝛ bon⁹ eſt.alij dixerunt neq̄qꝫ/ſꝫ ſeducit turbas
Cũ aũt finitũ nõ poſſit replere vel ꝓportionari infinito :ne=
ceſſe ē vt deſideria tp̄alium diminuamus / ꝛ tũc pauca ſuf=
ficiunt:vt ptꝫ in aïalibus brutis.Et.j.thi.vj.hñtes alimētũ
ꝛ q̄bus tegamur:his contēti ſim⁹.Jõ Sene. Si vis te diui=
tem facere pecunie ē adijciendũ/ſꝫ cupiditati ſubtrahendũ
Tertia cã eſt qꝛ noua tp̄alia acq̄ſita ſemp̄ vel freq̄nter ali=
q̄d vacuũ req̄runt in quo recipiant/vel vt cuſtodiant:vl' po
ti⁹ hñt defect⁹ ãnexos.Exēpli grã. Si acq̄ris aurũ indiges
ſcrinio/ſera/ꝛ camera.Si vaccã:indiges ſtabulo/feno/ꝛ fa
mula.Si adijcis tp̄alia:plura vis habere fercula/familiã:ꝛ
ita de ſil'ib⁹ ſile ē iudiciũ Jõ eccl'ia.v.Ubi multe ſunt opes
multi ſunt qui comedunt eas.Tales eñ faciunt ſicut mul=

tum ſitientes :qui ad extinguendum ſitim aquam ſalſam bi
būt. Nam in eo ꝙ aqua eſt ſitim habet extinguere: ſed quia
ſalſa eſt:ſitim habet ꝓuocare. Sic temporalia aliquē defe-
ctum tollūt: ſʒ ad alia plꝰ affectū accēdūt. Ideo iohis.iiij.
Qui biberit ex aqua hac ſitiet iterū. Quarta cauſa eſt:quia
errant in ſatiſfaciendo potētie que ſitit:et defectū principa
liter patitur intellectꝰ/ q̄ vult primū verū ſm auerroim ſup
illo.j.metha. Oīs homo natura ſcire deſiderat. Et primum
bonū.ſm illud.j.ethi. Omnia bonū appetūt. Sed auari ſi ſi-
tim principalē vellent extinguere ſcientiam et virtutes de
berēt primo acquirere :et tunc ceſſaret ſitis reſpectu alioꝝ
ſm illō Iohā.iiij. Qui biberit ex aqua quā ego dabo ei nō
ſitiet ineternū. Quia vero auari nō ſic faciūt/ ſʒ tēporalia q̄
nec in intellectum nec in affectum poſſunt ponere/ ſed bene
in ciſtam vel ſtomachū: ideo nunq̄ȝ ſatiantur: ſicut nec ille
corporalem ſitim ſedaret/qui potum in calceū/doliū/pedes/
aures vel huiuſmodi poneret. Quinta cauſa eſt qꝛ anima
eſt ſpiritualis: et temporalia ſunt corporalia: taliū autem
nulla eſt proportio . Unde ſicut ciſta non pōt eſſe proportio
k nata ſapientie/ ſic nec anima temporalibus. ¶ Tertio prin
cipaliter queritur :vnde ꝓueniat tantus affectus ad diui-
tias:cū tamen tot curis et malis acquirantur et poſſideā-
tur/et amittātur? Rñ. ꝙ ex tribus. Primo:qꝛ homines mul-
tum diligūt corpus/honores/ꝑſidentias et hmōi. Et ſm hu
manā eſtimationem putatur ꝙ per pecuniam talia adipi-
ſcantur. Sed videant hi exemplū Luc.xij. diuitis q̄ multis
diuitijs cōgregatis ait anime ſue. Iam gaude /epulare/ et
letare:quia repoſita habes multa bona ī annos plurimos.
Sed ei dicit. Stulte hac nocte repetēt animā tuā a te: et q̄
congregaſti cuius erūt? Scd̄o quia homines nō cogitāt ma
la prouenientia ex diuitijs prius tacta . Uñ apl's.j.thi.vj.
Radix omniū maloꝝ eſt cupiditas/id eſt auaritia. Et iterū
ibidem. Qui volūt diuites fieri:incidūt in temptationes et
in laqueos diaboli / et in deſideria inutilia/ et nociua/ que
mergunt homines in interitū et in perditionem. Exemplū
de cōtractibus/ laboribus/et huiuſmodi. Tertia cauſa eſt:
qꝛ vt priꝰ tactū eſt/ non cupiditati detrahere ſtudent homi-
nes/ſed pecunie adijciunt. Uñ fere tam impoſſibile eſt/ quē
cū auaritie obiecto carere auaritia : ſicut luxurie obiecta
habendo /id eſt mulierum frequentiā:et caſtū eſſe. Ideo ſi-
cut ignis nō extinguit ſed incenditur ſi materia lignoꝝ ap
torum ſibi miniſtret:ſic ⁊ auaritia. Nō ergo mirū ꝙ dominꝰ
diuitias ſpinis comparat. Math.xiij.di. Sollicitudo ſcl'i et
fallacia diuitiarū ſuffocant verbū dei. Diuitie em̄ ſm Au-
guſti. velut bitumē auiū ſunt:⁊ ſi eas nō capiat:tamē multa

rum cōtemplationum pennis priuat. Uñ ceſarius.diuites
in ſuo ſtatu cōparat aptiſſime naui in mari tempeſtatibꝰ
quaſſate/que aut perit/aut magiſter:aut iactura onerū va-
cua ad littus venit. Sic reuera diuitū ſtatus aut ad infer-
num trahit/ aut in purgatorium mergit:aut plurimum glo
rie gradibus priuat.

¶ Capitulū ſecundū De obduratiōe ⁊ elemoſina ⁊c̄.

De obduratione que eſt filia auaritie : et de
miſericordia que opponit obdurationi vide
buntur principaliter tria. Primo quid ſit ob
duratio :quid mīa:quid elemoſina:⁊ q̄ eius
fructus. Scd̄o quis poſſit elemoſinam dare:
quomō debet dari:et quibꝰ. Tertio que ſunt
elemoſine ſpirituales:quot ⁊ quomō corpo-
ralibus elemoſinis ſunt meliores. ¶ Quātum ad primū no A
tādum ꝙ obduratio eſt quedā a miſericordie operibꝰ obſti
natio. Eſt autē miſericordia ſm Auguſti.in.lib.de ciui.dei:
aliene miſie in corde noſtro cōpaſſio : cui cū poſſumꝰ ſubue
nire/compellimur. Sunt autē duplices ꝓximorū defectus
quidā ſpūales quibus ſubuenitur per ſpūales elemoſinas.
de quibꝰ in tertio principali dicet. Alij ſunt corporales qui
bus ſubuenitur p corporales elemoſinas. vt ſunt ſeptē ope
ra miſericordie corporalia cōtenta Math.xxv.⁊ hoc verſu.
Uiſito:cibo:poto:redimo:tego:colligo : condo. Modo aua-
ritia que eſt inordinatus amor diuitiarū facit cor durum
et non percipere miſerorum defectus:nec compati:aut non
tm̄ quantū deberet quis per temporalia effectu vel ſaltem
affectu. ¶ Eſt autē elemoſina ſm Tho.ſecunda ſecunde.q. B
xxxij.ar.j. Opus quo indigenti datur aliquid ex cōpaſſione
propter deū. Et ſunt elemoſine effectus ſm tho.in iiij. tres
principales et magni. Primꝰ ꝙ ſatiſfacit ꝓ peccatis : q̄ hic
aut in purgatorio luere deberemꝰ. Uñ ſʒ doctores vt pe.de
pal.et etiā alios in.iiij.diſt.xv. Elemoſina eſt inter tres par
tes ſatiſfactionis (que ſunt ieiuniū et oratio) cōcomitatiue
magis ſatiſfactoria:ſuppoſita pari gratia ⁊ charitate. Rō:
quia in elemoſina virtualiter cōtinentur alie partes:vt ie
iunium ⁊ oratio triplici de cauſa. Primo quia cui datur ele
moſina cōſtituit eū debitorem ad ieiunandū ⁊ orandū / ⁊ ad
faciendū alia bona q̄ pōt ꝓ illo q̄ dedit/ loquendo de debito
mortali nō ciuili. Scd̄o qꝛ elemoſina ꝓpter deū data eſt q̄ſi
quedā oblatio deo fctā. Uñ i.iiij.ethic.dr ꝙ dona habēt ali
q̄d ſimile deo ſacratꝭ. Oblatio aūt fctā deo vī orationis hʒ:fre
quēt em̄ plꝰ īpetrat donū q̄ȝ ſupplicatio. Tertio cū bōa exte
riora ad ꝯſeruationē corpis ordinēt:ſubtractio eoꝝ p elemo
ſinā ꝯtinet ꝟtute ieiuniū:⁊ plerūq̄ȝ ꝯtingit ꝙ aliq̄s artiꝰ vi-

nit ex hoc ꝙ ſua dedit: ergo elemoſina completi⁹ habet vim
ſatiſfactionis ꝙ̃ oratio vel ieiunium. Et idcirco elemoſina
indicitur etiā per ſcripturā / vt vniuerſalis medicina pcti.
Luc. xj. date elemoſinā: ⁊ omnia mūda ſunt vobis. Et thob.
iiij. Elemoſina ab omni peccato liberat / ⁊ a morte: ⁊ non pa
C tietur animā ire in tenebras. ¶ Secundus effect⁹ ſeu fru=
ctus elemoſine eſt ꝙ miſericordes ꝑ opera miſericordie fre
quenter a magnis peccatis reſurgunt. Unde Math. v. Bea
ti miſericordes / qm̄ ⁊c. Et Math. xxv. diſceptatio fiet de mi
ſericordie operibus que ibi enumerant. Et. j. Thi. iiij. pie=
tas ad omnia valet. Dicit glo. Ambro. Omnis ſumma di=
ſcipline xpiane in miſericordia ⁊ pietate eſt: quam aliquis
ſequens ſi carnis lubricum patitur: ſine dubio vapulabit:
ſed non peribit. Quam auctoritatem Tho. in. iiij. diſt. xlvj.
exponens dicit ꝙ ſic intelligi poteſt ꝙ in vita iſta exiſten=
tes illi qui ex fragilitate in carnalia peccata incidunt mor
talia ſeu venialia: per opera miſericordie ad penitentiam
diſponuntur. Unde talis nō peribit / id eſt diſponetur ꝑ ta=
lia opera ad nō pereundum. Ad idē eſt Aug. in epiſtola ad
Euodium: vbi refert aug. ſe a ginnadio medico audiuiſſe: q̄
ginnadius cum iunior eſſet: elemoſinas magnas daret / ⁊ cū
de vita poſt mortem dubitaret: dormiente ginnadio / appa=
ruit ei iuuenis pulcherrimus: ⁊ ſe ſequentē duxit ad ciuita
tem: in qua ſonos audiuit ad dexteram ſupra modū ſuaues
quos cū a iuuene audiſſet fore gaudia beatorū / euigilauit
ginnadius: alia aūt nocte iuuenis iterum dormienti appa
rens querit an ſe / id eſt iuuenem cognoſcat. Qui reſpondit
ꝙ ſic. Et iuuenis. per que? Rn̄dit ginnadius / per viſionem
alterius noctis. Et iuuenis. Nunquid vides me in ſomno?
reſpōdit ginnadius ꝙ ſic. Et iuuenis. vbi eſt modo corpus
tuū? rn̄dit ginnadius. in cubiculo meo. Et iuuenis. ſcis ne
in eoꝝ corpuſculo ligatos oculos tuos habere / ⁊ nichil eis
mediantibus videre? reſpōdit ginnadius: ſcio. Et iuuenis.
qui ergo ſunt oculi quibus nunc me vides? Et ille nō inue=
niens q̄d reſponderet obmutuit. Et iuuenis ait. Sicut ocu
li carnis tue iā me non vident / ſed oculi tue mētis: ſic poſt
mortē corpore iacente anima viuit / ⁊ oculis mētis videbis
noli eſſe modo incredulus. qua ex viſione omnis dubitatio
a ginnadio receſſit: opibus mie (dicit Aug.) adiutus. Un̄ ⁊
hiero. dicit. non memini me legiſſe male mortuū: qui liben=
ter exercuit opera pietatis. Habet eīn multos interceſſores
⁊ impoſſibile eſt multoꝝ preces nō exaudiri. Et leo papa.
Quicquid in opera pietatis expendit: non minuitur ſed au
getur. nec vnq̄ apud deum perire potuit: quod fidelis be=
nignitas erogauit / dū quod cuiq̄ tribuit: id ſibi ad p̄mium

reconđit. ¶ Tertius effectus elemoſine eſt meritum p̄mij D
eſſentialis ⁊ accidentalis. Et hoc ſm ꝙ magis datur de tē=
poralibus. vel ſm ꝙ ex maiori charitate datur. Unde dicit
Tho. in. iiij. diſt. xv. tractando queſtionē / an plus mereatur
de premio ⁊ fructu / qui dat multum de temporalib⁹: vel an
ille q̄ dat modicū ex magna charitate: ſic reſpōdet. Elemo=
ſina efficaciā habet ex ipſo faciente: inquātum eſt quoddaꝫ
opus meritoriū. ⁊ ex recipiente inquātuꝫ obligatur ad orā
dum ꝓ illo qui elemoſinā dedit. Si ergo cōſideret elemoſi=
ne efficacia ex parte recipientis: ſic maior efficacia in ma=
iori dato conſiſtit: inquantū ꝑ hoc plures / ⁊ magis debito=
res efficiuntur. Ex parte aūt dantis / ſic reſpectu premij eſ=
ſentialis efficacia elemoſine magis penſatur ex affectu ꝙ̃
ex dato: ſed reſpectu premij accidentalis vt puta remiſſio=
nis pene / vel alicuius huiuſmodi: magnificat efficacia ele=
moſine ex magnitudine dati: niſi ex altera parte intētio vo
luntatis magnitudini exterioris dati preponderet. Poteſt
tamen tam intenſa eſſe voluntas ꝙ etiam omnē penā abſor
bet ⁊ reatū. ſicut dicitur de contritione. ¶ Et ſm hoc intel E
ligit illa glo. ſup illud pſ. Qui ſeminant in lachrimis. Ma=
gna inquit voluntas multum dedit: multum ſeminauit. In
hac voluntate illa vidua que minuta duo miſit: non paruꝫ
ſeminauit. Hec glo. ⁊ Tho. ⁊ ſuper. ij. di. quarta dicit. Actus
exterior nichil adiungit ad premiū eſſentiale. Tantum eīn
meretur qui habet perfectam volūtatē aliq̄d bonū facien=
di: quantum ſi faceret illud. Ideo vbi ſupra idem Tho. di=
cit in. iiij. Null⁹ ab elemoſina excuſatur q2 ſi pecunia deeſt
obſequium poteſt facere. vel opus mie ſpirituale. ⁊ ſi hoc
deeſſet / volūtas completa ſufficeret. Hec Tho. Ex predictis
ptꝫ ꝙ elemoſina habet tres effectus. de q̄b⁹ Eccle. xix. per=
de pecuniam ꝓpter fratrem: pone theſauros in preceptis
altiſſimi: ⁊ proderit tibi magis ꝙ̃ aurum: quo ad primū ef=
fectum. Quo ad ſecundū ſequitur ibidē. Cōclude elemoſinā
in ſinu pauperis: ⁊ ipſa pro te orabit. Quo ad tertiū dicitur
ibidem: ⁊ curabit te ab omni malo. ¶ Uerū quia hos effect⁹
elemoſine potiſſime diuites negligunt ſepe: notandum ſm
armacanū ſermone de ephia ꝙ tria ſunt genera hominum
habentiū diuitias. Primi qui in vita ſua nichil poſt mortē
in elemoſinam dandum ordinant: ⁊ in vita modicam elemo
ſinam aut nullam donāt / preuēti morte: aut alias prepedi
ti citra mortale peccatum. Alij ſunt qui in vita non dant:
ſed in vita ordinant vt elemoſine poſt eorum mortem den
tur. Tertij ſunt qui in vita dant elemoſinas. Primi ſunt de
fides. Secundi ſimplices. Tertij prudentes. De primis et
tertijs ſciendum ꝙ vtilius eſt homini: vt det quis denariū

vnum in vita ſua/ꝙ vl'totius mūdi diuitie alterius ordina
tione ſolum poſt eius mortē dentur pro eo'in elemoſinā .qꝛ
pro vno denario dato ex charitate in vita:dans meretur vi
tam eternam vel ſpecialem gradū eſſentialis perpetui gau
dij:teſte Math.x.vbi dicit xp̄s.Quicūqꝫ dederit potum vni
ex minimis iſtis calicem aque frigide:tantū in nomie diſci
puli:amen dico vobis nō ꝑdet mercedem ſuā . Quanto er=
go magis meretur qui amplius dat in nomine diſcipuli/id
eſt ex charitate qua qſqꝫ xp̄i diſcipulus efficitur. Per nullū
aūt bonum datū pro eo poſt mortē /alterius dono / etiam ſi
mundus daretur corpore⁹:poteſt defuncto mereri gradus
perpetuus gaudij in vita eterna ſed tantūmodo diminutio
purgatorij/aut eius totalis pene ablatio.qꝛ ſm oēs docto=
res theologie/nullus poteſt alteri mereri excepto xp̄o au=
gmentum gratie/ꝛ per cōſequens glorie.ſed quilibet ſolum
ſibi/lꝫ aliquis alteri mereri poſſit diminutionem pene.De
ſtultitia ergo primoꝝ ꝛ ſecundoꝝ lꝫ minor ſit:dicit Salomō
Eccle.iiij. Conſideraui ꝛ repperi aliam vanitatem ſub ſole
Unus eſt:ꝛ ſcdm non habet:nō filiū:nō fratrem.ꝛ tamē la=
borare non ceſſat:nec ſatiantur oculi eius diuitijs / nec re=
cogitat dicens. Cui laboro:ꝛ defraudo:aīam meam bonis.
De ſecundis etiam patet quomodo aīam ſuā defraudant
cōparando actum donationis denarij in vita ꝛ ordinatio=
nis rerū poſt mortem. Nam virt⁹(vt dicit ph̄s.ij.Ethi.) eſt
circa difficile. Et regnum celoꝝ vim patiť. Math.xj.ꝛ Ma=
thei.vij. Intrate per anguſtā portā.qꝛ lata porta ꝛ ſpacio=
ſa eſt via que ducit ad perditionem : ꝛ multi ſunt qui in=
trant per eam. ꝙ anguſta porta ꝛ arcta eſt via que ducit ad
vitam/ꝛ pauci ſunt qui inueniunt eam . ¶ Ex quo patet ꝙ
B etiam meritum exigit actum difficilē/ſaltē ex parte operis
Sed in ordinatione tue pecunie dādē poſt mortē: nichil eſt
difficile tibi. Quid eñ pateris cum poſt mortē primo diſtri
buitur ꝓ te/quo neceſſario velis nolis carebis ? Datio aūt
volūtaria vni⁹ denarij in vita/ſaltē aliquam moleſtiam ti
bi infert:qꝛ amatū tradis.multuꝫ ergo aīam defraudat bo
nis qui in vita dare potēs:ordinat primo poſt mortē dādū
Eſt tñ alterū meritoriū:ſed tñ lōge min⁹ ꝑmo. Raro eñ he
redes ꝓpter auariciā exequunť fideliter ordinationem.

¶ Ca.iij. Quando homo teneatur ad elemoſi=
nam:ꝛ quando non.

V Idendum eſt nūc quādo teneamur dare elemo
ſinam / vel nō. Ubi ſciendū ꝙ dare elemoſinam
ſecunduꝫ Thom̄.ij.ij.queſtio.xxxij.aliquando
eſt preceptum:aliquando conſiliū : aliquando
A ꝓhibitum.de qͥbus tribus videndū erit. ¶ Prece

ptum eſt primo:qñ ꝓximus conſtitutus eſt in vrgente ne=
ceſſitate ꝛ periculo vite aut grauis infirmitatis.ꝛ iſte q̄ vi
det non habet tunc illam neceſſitatē:ſꝫ ſuꝑfluū quo ad illā
neceſſitatē:indigenti tūc dare ꝛ ſm poſſibilitatē ſubuenire
iſti in ſua neceſſitate in victu ꝛ veſtitu cadit ſub ꝑcepto. vt
cum quis occurrit in tali articulo ꝯſtitutus:ꝙ circa eū ap=
parent probabilia ſigna extreme neceſſitatis future:niſi ei
ſubueniatur:ſi tūc nullus apparet in ꝓmptu q̄ poſſit aut ve
lit ei ſubuenire:tu teneris quantū tibi eſt poſſibile: de tuo
dādo/aut aliunde ordinando.qḋ ſi negligis:peccas morta=
liter contra ꝑceptum de dilectione proximi.vñ Ambro. Pa
ſce fame morientem:ſi nō pauiſti occidiſti. ita etiam de qlꝫ
alia neceſſitate intelligendū eſt.ideo Baſi. Eſt panis fame
lici quem tu tenes.tunica nudi quam cōſeruas.indigentis
aurū vel argentum quod poſſides.quocirca tot iniuriaris:
quot exhibere valeres. Et addit Tho.di.xv.obligat prece=
ptū qñ apparent ſigna ꝓbabilia extreme neceſſitatis futu
re/niſi ei ſubueniatur. vt cū quis videt aliquos impotētes
vel pigros ad ſubueniendum ꝛ pauperem indigentē cibo ꝛ
potu/ꝛ alijs vite neceſſarijs/nec ſibi ſatiſfacere poſſe . non
eñ eſt expectāda vltima neceſſitas.qꝛ forte nō poſſet iuua=
ri natura/iam fame vel ſiti conſumpta . Dicit eñ Criſo.
ſuꝑ Joh.nō opꝫ pauperē vlulātē deceptorē vocare. Nō aūt
dictoꝝ eſt.qꝛ charitas plus diligit vitam ꝓximi ꝙ oia bo=
na temporalia etiā decētia ſtatū. Unde btūs Martin⁹ cum
indecētia veſtit⁹ ſui:veſtiuit pauperē.ꝛ hoc eſt ꝑceptū Jo=
hannis baptiſte Luce.iij. Qui hꝫ duas tunicas(quod eſt de
neceſſitate)det vnam non habenti.(quod eſt nature.)qꝛ ex
tra paradiſum non poteſt viuere nud⁹. Uidemus etiā bru=
ta naturaliter ſubuenire patientibus neceſſitatē. Uñ galli=
na nutrit alienos pullos.ꝛ catti quidaꝫ alienos fetus. Sic
etiā beatus dñicus neceſſaria quo ad ſtatum ſuū/ꝛ ſuꝑflua
quo ad ꝑſonā:libros/ꝛ omnē ſuppellectilem vendidit pro=
pter famē pauperum placentie . Quod qꝛ epulo non fecit.
de quo Luce.xvj.idcirco ſepult⁹ eſt in inferno. ¶ Secundo B
elemoſinam dare eſt ꝑceptū:qñ quis hꝫ ſuꝑflua. Duplicia
eñ ſunt tp̄alia.quedā ſunt neceſſaria hoi.alia ſuꝑflua. Ne=
ceſſaria ſunt adhuc duplicia. Quedā ſimpliciter ſine quib⁹
homo eſſe nō poteſt:aut viuere. Alia ſunt neceſſaria nō ſim
pliciter:ſed ſine quibus cōuenienter vita tranſigi non p̄at
ſm ſtatū ꝛ ꝯditionē ꝑſone ꝓprie ꝛ aliaꝝ perſonarū quaꝝ cu
ra ei incumbit. Et tūc q̄ vltra hec neceſſaria ſunt:dicuntur
ſuꝑflua. Uñ qñ quis taliū hꝫ ſuꝑflua:iſta ſm armacanū ſub
precepto tenetur diſtribuere in elemoſinā pauperū / aut in
alios pios vſus : quod ſi quis non facit : tranſgreditur

mandatum dei/ ⁊ peccat mortaliter. qd͛ patꝫ. quia Luce. xi. di
cit chriſt⁹. Quod ſupeſt date in elemoſinam/ ⁊ ecce oīa mun
da ſunt vobis. Et loquitur preceptiue. Ideo chriſtus ad ignē
eťnum cōdemnat eos q̄ eſurientes non pauerunt ⁊ ſitientes
non potauerunt/ ⁊ ita de alijs Matth. xxv. qd͛ non diceretur:
niſi elemoſinam dare caderet ſub precepto. ⁊ non de neceſſa
rio niſi in caſu neceſſitatis: igitur de ſupfluo. Ideꝫ vult beat⁹
Johannes in. iij. cap̄. pme. vbi non ſolum affirmat: ſed etiam
pbat ꝙ qui in reſeruatione diuitiaꝝ ſupfluaꝝ claudunt viſce
ra pietatis neceſſitatem patientib⁹/ peccant mortaliter. qꝛ di
cit ꝙ charitas dei non manet in eis: eo ꝙ non diligunt proxi
mū opere ⁊ veritate: ſed tm̄ verbo ⁊ lingua. Item pbat Tho.
ſecunda. ij. q. lxvj. idem ſic. ea que ſunt iuris humani non poſ
ſunt derogare iuri naturali vel diuino. ſed ſm̄ naturalem or
dinem ex diuina prouidentia inſtitutum/ res inferiores ſunt
ordinate ad hoc vt ex eis ſubueniať hoīm neceſſitati. Et ideo
ꝑ rerū diuiſionem ⁊ appropriationem de iure humano proce
dentem non impediť quin homīs neceſſitati ſit ſubueniendū
ex hmōi rebus. Et ideo res quas aliqui ſupabundāter habēt
E ex naturali iure debentur pauperum ſuſtentationi. ¶ Itē de
iſtis qui ſupflua diuitiaꝝ congregant dicit Aug. li. de decem
cordis. Seruat tibi pater tuus: ſeruas tu filijs tuis. Seruant
filijs ſuis: ⁊ nullus eſt ſeruaturus p̄ceptū dei. Quare illi nō
ſeruas omnia: q̄ te ⁊ alios fecit ex nihilo? Neqꝫ eñ meli⁹ cō
mittis patrimoniū tuum filijs tuis q̄ꝫ creatori tuo. Hec ille.
verum qꝛ patres dicunt ſe excuſando temporalia ſe retinere
amore filioꝝ/ q̄bus prouidere volunt: vbi tamen auaricia ſepe
eſt ī cauſa: idcirco ſubdit Aug. Amittat amator ſiue ſeruator
diuitiarum filiū ſuum: tunc vtiqꝫ ſi propť filium ſeruabat/ mit
tet poſt illum ꝑtem ſuam. quare illam tenet in ſeculo: ⁊ reli
quit filium ab animo? Redde illi qd͛ ſuum eſt: redde illi quod
ſeruas: ſi propť ipſum ſic agebas: mortuus receſſit ad deum:
pars illius detur pauperib⁹. Illi eñ detur ad quē perrexit q̄
⁊ dixit: quod vni ex minimis meis feciſtis: mihi feciſtis. Ui
dete fratres: qꝛ mendacium eſt qd͛ homines dicant/ ſcꝫ filijs
meis ſeruo. Quia auari ſunt homines: ideo diuitijs excecati
ſic mentiuntur. Hec de aug. Idem ptꝫ de patre/ q̄ ſi in diuitijs
filium aut filiam haberet qui reformate religionis locum in
trare vellet: pater ei minus q̄ꝫ alteri in ſeculo manenti daret
de pecunijs. Nec de reſiduo elemoſinam faceret. Ex quo ptꝫ
patris auaricia. Unde cōcludit armacanus vbi ſupra: Baſili⁹
Criſoſt. hiero. Aug. Ambro. Grego. ⁊ Bern̄. pre ceteris quan
tum ego intelligo ex eorū ſcriptura ſententialiter tali argu
mento vtuntur. Quicquid eſt tibi ſuperfluum: in bonis pau
perum computetur. Cū igitur ſuperfluuꝫ illud eis ſubtrahis

tunc ſubtrahis quod eis debetur. ⁊ ꝑ conſequens non eis
irrogas ſolum iniuriam/ ſed etiam cōmittis rapinam. Et ſi
ex illa cauſa moriuntur pauperes/ ſic ſubtrahēdo quod eis D
debetur eos occidis. ¶ Sed queriť Quid ſit ſupfluum? Rn̄.
ſm̄ eūdem armacanuꝫ ibidem. ⁊ pe. de pal. in. iiij. diſt. xv. ⁊
alios q̄ etiam mitius loquuntur de propoſito. Supflua bo
na ſunt que nec neceſſaria ſunt perſone nec ſtatui/ nec per
ſone accōmoda ad hoc vt pſone ſtatus ⁊ honeſtas ſeruetur
Ex quo ptꝫ ꝙ in homine ſunt quattuor conſideranda/ quoꝝ
quodlibet aliq̄d requirit de diuitijs ꝑ que poteſt quis rima
ri an ⁊ que habeat ſupflua. Primum eſt pſona ꝓpria quan
tum ad eius temporalem vitam/ cōplexionem/ ſenſus/ ⁊ om
nia naturalia. vt homo conſeruetur in conuenienti habitudi
ne ⁊ invalitudine corpali/ q̄ ſufficit ei ad exercituꝫ operum
ſpūalium anime/ ⁊ etiam exercitium corpaluꝫ operum q̄ ſi
bi ex officio/ ſtatu aut ſocietate eoꝝ cum q̄bus viuit neceſ
ſario incumbunt facienda: neceſſaria ſunt ei aliqua tempo
ralia. vt cibus/ potus/ veſtis/ hoſpitium ⁊ cetera hmōi: ſine
quib⁹ hec fieri non poſſent. Et iſte diuitie ad hoc requiſite:
dicunť neceſſaria perſone. Et ad ſic conſeruandum pſonaꝫ
in bona diſpoſitione naturalium ⁊ conuenienti valitudine
vnus plus indiget q̄ꝫ alter. Aqua eñ ruſtico ſufficit: que ſo
la potata infirmaret diuitem aut debilem in complexione.
Simplicia ⁊ modica veſtimenta ſufficerent forti: q̄ tamē nō
ſufficerent debili/ ⁊ ſic de alijs. Et qd͛ ſecūdo eſt neceſſariuꝫ
p̄mo eſſet ſupfluum. ⁊ ſunt p̄fata non ſolum intelligenda de
neceſſariis vni pſone ſoli: ſed de neceſſarijs pſone principa
li/ ⁊ omnib⁹ quoꝝ cura ſibi neceſſario incumbit. vt vxoris et
filioꝝ/ ⁊ ſimilium. Et notanť dr̄ neceſſario incūbit: qꝛ nō eſt
ſic de pſonis ſponte aſſumptis ad pompā/ vel ad aliam ſup
fluitatem. Ex quo ptꝫ iterū ꝙ vnus plurib⁹ indiget quo ad
hoc q̄ꝫ alter. qꝛ habens infirmā vxorem/ pl⁹ indiget q̄ꝫ hn̄s
ſanam. ¶ Scōm in homie conſiderandū eſt honeſtas perſo E
ne q̄ eſt excellentia pſone in aliquib⁹ bonis que ei inſunt/
rōne quoꝝ redditur pſona honore digna. qꝛ Tho. ij. ſecūde.
q. cxlv. dicit/ honeſtum eſt aliq̄d ex hoc ꝙ eſt honore dignuꝫ
Un̄ ſm̄ Iſido. honeſtas diciť quaſi honoris ſtat⁹. Sed qꝛ ho
neſtas homis maxie ꝯſiderať ſm̄ ꝟtutē ⁊ opera ꝟtuoſa: ideo
inter omnia homis bona virtutes reddūt eū magis honore
dignum. Unde phus. i. ethi. dicit: ꝙ honor eſt p̄mium virtu
tis. Et in. iiij. In ꝟitate ſoli boni ſunt honorandi. Ideo etiā
honeſtas pſone maxime eſt virt⁹ pſone/ ⁊ opa ei⁹ bona. Un̄
ſi nobilitas generis ⁊ aliqua exteriora faciūt hominē excel
lentē/ aut honore dignū: hoc eſt ſolum in opinione hoīm er
rantiū. aut inquantū iuuant hoiem ad ꝟtutuꝫ opa. Et diciť

notanter ꝙ vera honeſtas ꝑſone conſiſtit in his que faciũt
vere honore dignũ. vt ſunt ꝟtutes/ ſcientie/ ꝛ opera virtutum
qꝛ honeſtatem ꝑſone non faciunt diuitie/ grãdes familie/ ve=
ſtes precioſe/ apparatus menſe/ dom⁹ gl'ioſe/ ꝛ ſimilia exterio
ra/ ſed magis inhoneſtũ faciũt: ꝛ ſigna ſunt ſupbie ꝛ auaricie
F inſatiabilis: ſicut etiã iudicia ꝟtutum eaſdem oñdunt. ¶ Ter
tium in hoĩe conſiderandũ eſt ſtatus eius ſeu officium/ vel
artificiuȝ/ vel alia habitudo ipſius in cõmunitate/ qð totũ cõ
prehenditur ſub ſtatu. Ad ſtatuȝ aũt ſepe multa requirunt/ q̃
officia talium exigunt. Vñ magr̃ ciuium plus indiget ceteris
paribus q̃ ſimplex ciuis: plus dux q̃ comes: plus epiſcopus
q̃ pleban⁹: ꝛ ſic de alijs. Item mechanicus vn⁹ indiget de in
ſtrumẽtis ſue artis: de materia quã faciat/ ꝛ de talib⁹. Vñ ad
hoc ꝙ homo exequatur cõuenienter ꝑtinentia ad ſtatum ſuũ
neceſſaria ſunt ſibi prefata vltra duo prima: ꝛ illa dicunt ne
G ceſſaria ſtatui. ¶ Quartum in hoĩe conſiderandũ eſt hone=
ſtas ſtatus. Et ſicut honeſtas ꝑſone ꝑ ea que dicta ſunt ſecun
do membro non eſt grandis familia ꝛ hmõi: ſic nec honeſtas
ſtatus eſt huiuſmodi: ſed vt ꝟtutes tali ſtatui debite/ ꝛ factio
operum tali ſtatui debitoꝝ: ꝛ ꝑ̃ncipaliter opera exteriora ra=
tioni recte cõmenſurata: que homi rõne ſtatus ſui vel officij
facienda incumbunt ad regimen alioꝝ ꝛ profectũ tp̃alium ꝛ
ſp̃ualium. Et ad conſeruandum talem ſtat⁹ honeſtatem: ſepe
vltra ꝓdicta tria q̃ ſunt neceſſaria/ requiritur aliqualis fami
lia: aliq̃ue veſtes/ ꝛ aliqua hmõi: ꝛ diuitie ad hoc requiſite di
cuntur honeſtati ſtatus neceſſarie ꝛ accõmode. Et illa neceſ
ſaria ſunt differentia ſm differentiam ſtatuũ. Stat⁹ em̃ hone
ſtior plura in talibus requirit. Et nota ꝙ quanto virtutes ad
ſtatum ꝑtinentes ſunt excellentiores/ ꝛ opera ad que homo
tenetur ratione ſtatus ſunt preſtantiora: tanto ſtatus videbi
tur honeſtior. Et ita ſtatus epiſcopi cui ꝑ̃ncipalit̃ incumbit
regimen oĩm in dioceſi/ honeſtior eſt q̃ ſtatus plebani/ qui ſo
lum ſubminiſtrationem quorũdam habet. Ideo etiam licite
epiſcopus recipit vltra neceſſitatem ꝑſone ꝛ ſtatus aliquam
familiam/ ꝛ veſtes/ ꝛ plures q̃ ſtatus plebani. Et ſic de pleba
no reſpectu altariſte. Et ducis reſpectu militis. Et militis
reſpectu ruſtici. Et ſic que epiſcopo quãtum eſt ex parte ſui⁹
conditionis ſm rectam rõnem ſunt neceſſaria in diuitijs: eſ
ſent ſimplici plebano ſuperflua/ ꝛ econuerſo. Debet tamen il
lud qð impenditur pro honeſtate ſtatus ꝛ ꝑſone eẽ moderatũ
quia ſm Auguſt. li. j. de ciui. dei. De rõne honeſtatis eſt vſus
rerum modeſtus ꝛ recte rationis moderamine menſuratus:
quia Auguſt. ibidem exponit honeſte vti rebus pro vti mode
ſte/ ſobrie/ temperanter/ ꝛ pie. Etiam honeſtas vtriuſqȝ/ ve
ſtatus ꝛ perſone/ paucis contentatur. Curioſitati vero pom=

pe/ ꝛ varietati vtriuſqȝ ſtatus totum min⁹ eſt: iſta omnia de
uorant ꝛ pauperibus nihil relinquunt: ꝛ faciunt ꝙ multis
diuerſis modis illicitis laborant: quomõ congregent diui=
tias/ quib⁹ ſuperbias ꝛ voluptates ſuas nutriant ꝛ dilatẽt.
Iſtis igitur quattuor penſatis: ea tp̃alia que reſultant ex
iſtis quadruplicib⁹ neceſſarijs dicuntur neceſſaria homini
ad tranſigendum conuenienter vitam ſuam/ ſm exigentiã
ſtat⁹ ſui/ ꝛ conditionẽ ꝑſone ꝓpe/ ꝛ alioꝝ quoꝝ cura ſibi ne=
ceſſario incũbit. Et de iſtis neceſſarijs loquitur apl's. j. thi.
vj. di. Habentes alimenta ꝛ q̃bus tegamur his contenti ſi=
mus. Et ſalomõ prouerb. xxx. dicit. Dñe diuitias ꝛ mendi=
citatem ne dederis mihi: ſed tñ victui meo tribue neceſſa=
ria. Pro q̃bus ſm Auguſt. ad probam oram⁹. panem noſtrũ
quotidianũ da nobis hodie. ¶ Et homo q̃cq̃d ſup illa qua H
tuor hȝ: ſupfluum reputet ꝛ in pios vſus diſtribuat: qꝛ p̃ce=
ptum eſt. Et dicit Pe. de pal. diſt. xv. in. iiij. ꝙ hñs talia ſup
flua: non ſolum tenet̃ ſubuenire pauperi extremã paupta=
tem patienti/ ſed etiã patienti neceſſitatem in vite honeſta
te. Ratio eſt quia quilȝ debet velle ex charitate ꝓximo qð
ſibi. Vñ cõtra charitatem faceret/ ſi ſeip̃m dehoneſtaret: eo
ꝙ crudelis eſt qui famam negligit: ideo etiam contra cha=
ritatem proximi facit: ſi eius honeſtati de ſic ſuperfluo non
ſubuenit. Ideo beatus nicolaus vicino qui ſe dehoneſtare
voluit proſtituendo filias ſubuenit. Exemplum de latrone
q̃ liberauit vxorem vni⁹ detenti de carcere ꝛc. Quis videret̃
maior neceſſitas vitandi pctm̃. Et in neemia ꝛ eſdra quaſi
de mortali reprehendunt̃ iſraelite de hoc ꝙ fratres poſſide
bant in ſeruos ꝛ ancillas/ dantes eis victũ ꝛ veſtituȝ. qꝛ nõ
tenebant eos ſm decentiam ſtatus ſui/ cũ eſſent liberi ꝛ nõ
ſerui: ꝛ de ſupfluo quo eos tenebant ſeruos: poterãt eos te
nere vt liberos: vel mutuãdo vt thobias fecit gabelo de ſua
abũdantia dando ꝓximo: vel ad decenter filias ſuas mari
tandas ſicut fecit beatus nicolaus ſȝ Pe. de pa. ¶ Verũ cũ I
mediũ tẽꝑantie non ꝯſiſtat in indiuiſibili/ ſed in latitudi
ne quadã: non opȝ ꝙ punctualiter p̃dicta neceſſaria ſciant̃.
Sed exempli gratia: ſi centuȝ floreni ſunt neceſſarij preciſe
ad quattuor prefata: tamen qui ſine dolo ꝛ ſecundũ rõnem
rectam ꝛ inueſtigationem diligentem centum ꝛ duos flore=
nos putaret neceſſarios: non magna vis eſſet: quia pũctua
le medium non eſt neceſſarium ſcire. Ex quo patet q̃ multi
ſunt iniuſti poſſeſſores temporalium/ fures/ aut raptores:
qui ſuperflua habent. de quorum numero fuit epulo diues:
qui non legitur illicita acquiſiſſe: ꝛ tamen in inferno ſepul
tus fuit: quia ſuperflua non dedit. Predictis ſatis concor=
dat Thom. ſecunda ſecunde queſtione trigeſimaſecũda ar.

v.ꝛ addit ꝙ nõ oportet ꝙ diues vel alter conſideret ad oẽs
caſus qui poſſunt contingere in futurũ. Hoc em̃ eſſet de cra
ſtino cogitare: qđ dñs ꝓhibet Matth. vj. ſed debet iudicari
ſuperfluũ ꝛ neceſſariũ ſm̃ ea que ꝓbabiliter ꝛ vtplurimũ
occurrunt. Sed diceret aliquis diues. Cuilibet licet re ſua
vti/ꝛ eam rẽ retinere: ſed retinẽdo rem ſuã aliquis/ elemo
ſinã nõ dabit. ergo nõ eſt p̄ceptũ dare elemoſinã. R̄ñ. Tho.
vbi ſupra. Bona tẽporalia que homini diuinitus cõferunt
eius quidẽ ſunt q̃tum ad proprietatẽ. Sed q̃tum ad vſum
nõ ſolum debẽt eſſe eiꝰ: ſed etiã aliorũ qui ex iſtis ſuſtenta-
ri poſſunt: ex eo qđ ei ſupfluit. Unde Baſiliꝰ. Si fateris ea
diuinitus tibi ꝓueniſſe: ſcilicet bona tẽporalia: an iniuſtus
eſt deus inequaliter nobis diſtribuens? Cur tu abũdas/il-
le vero mendicat: niſi vt tu bone diſpenſationis merita cõ
ſequaris: ille vero patientie meritis decoretur? Eſt panis
famelici quem tenes: nudi tunica quã in cõclaui cõſeruas
diſcalciati calceus qui penes te marceſcit. Indigẽtis argẽ
tum qđ poſſides inhumatũ: quocirca tot iniuriaris quot da
re vales. Hec eſt xp̄i mẽs Lu. xvj. dicẽtis. Facite vobis ami
cos de mãmona iniq̃tatis: vt cũ defeceritis: recipiãt vos in
eterna tabernacula. Unde Aug. Oĩa bona ſua dedit deꝰ duo
bus hoĩbus/diuitibus terrena: pauperibus celeſtia. Sꝫ de
us volens vtrumqꝫ ſaluare: conſtituit/ vt hic diuites in ſua
hereditate recipiẽt paupes ꝛ paupes eos in ſua hereditate
k collocẽt: vt vterqꝫ per aliũ collocetur. ¶ Eſt aũt elemoſinã
dare aliquando/ ſcđm Tho. ibidẽ: peccatũ ꝛ ꝓhibitũ/ videlꝫ
de neceſſario certa dare. Ubi notat ꝙ neceſſarium dicitur
aliquid dupliciter. Uno modo ſine quo aliquid eſſe non po-
teſt. De tali neceſſario / omnino elemoſinã dare non debet
quis: puta ſi aliquis in neceſſitatis articulo conſtitutus ha
beret ſolum vnde ſuſtentari poſſent filij ſui/et alij ad eum
pertinentes: de hoc enim elemoſinam dare/ eſſet ſibi et ſuis
vitam ſubtrahere. Sed hoc dico/ niſi forte talis caſus im-
mineret: vt ſubtrahendo ſibi/ daret alicui magne perſone/ ꝑ
quam eccleſia vel reſpublica ſuſtentaretur: quia pro talis
perſone liberatione/ ſeipſum ꝛ ſuos laudabiliter morti ex-
poneret: cum bonum commune ſit proprio preferendũ. Un-
de. iiij. Regum. xvij. cap̄. Uidua victui ſuo et filij prepoſuit
victum helie/ dicentis. Fac michi ſubcinericiũ panem: tibi
autem et filio facies poſtea: laudabiliter em̃ preferre pote
rant vitam helie: qui currus fuit iſrael et auriga eius: et
morti ſe exponere. Et ſic patet ꝙ etiã duo caſus ſunt in qui
bus elemoſina eſt in prohibitione. Primus ratione dantis:
qui equaliter indiget vel plus in ꝓpria perſona. Rõ eſt q
charitas ordinata incipit a ſeipſo. Unde eccle. xxx. miſere-

re anime tue placens deo. Scđs caſus qñ indiget pro ſuis:
Unde. j. thimo. v. Si quis ſuorũ ꝛ maxime domeſticoꝝ curã
non habet: fidem negauit/ et eſt infideli deterior. Unde Au
gu. Si quis vult filios exheredare/ ꝛ eccleſiã iſtituere: aliũ
querat q̃ auguſt. ꝓ conſilio. Et intelligitur caſus: niſi alia
ratio vtilitatis publice contrariũ ſuaderet: vt ſupra dictũ
eſt. ¶ Qñ vero elemoſinam dare ſit conſiliũ/ ꝛ quando quis l
poteſt de neceſſario elemoſinã dare: illud docet vbi prius
tho. di. ꝙ ſcđo modo aliquid dicitur neceſſariũ ſine quo nõ
põt cõuenienter vita tranſigi ſm̃ conditionem vel ſtatũ per
ſone ꝓprie et aliarũ ꝑſonarũ quarũ cura ei incũbit: huiuſ-
modi neceſſarij terminus nõ eſt in indiuiſibili conſtitutus:
ſed multis additis non poteſt dijudicari eſſe vltra tale ne-
ceſſariũ. ꝛ multis ſubtractis: adhuc remanet vñ poſſit ali-
quis conuenienter vitam tranſigere ſm̃ ſtatum proprium.
De huiuſmodi ergo elemoſinã dare eſt bonũ: ꝛ nõ cadit ſub
conſilio. Inordinatũ autẽ eẽt ſi aliquis tantũ ſibi de bonis
ꝓprijs ſubtraheret vt alijs largiretur/ ꝙ de reſiduo nõ poſ
ſet vitam tranſigere cõuenienter ſm̃ ꝓpriũ ſtatum et nego-
cia occurrẽtia: nullus em̃ incõuenienter viuere debet. Sed
ab hoc tria ſunt excipienda: quorũ primũ eſt quãdo aliquis
ſtatum mutat: puta ꝑ religionis ingreſſum: tunc em̃ omnia
ſua largiens ꝓpter xp̄m opus ꝑfectionis facit ſe in alio ſta-
tu ponendo. Secũdo qñ ea q̄ ſibi ſubtrahit/ ꝛ ſi ſint neceſſa-
ria ad cõuenientiã vite: tñ faciliter reſarciri poſſunt / vt nõ
ſequatur maximũ incõueniens. Tertio qñ occurreret extre
ma neceſſitas alicuius priuate ꝑſone: vel etiã aliqua ma-
gna neceſſitas reipublice. In his em̃ caſibus laudabiliter
aliquis p̄termitteret id qđ ad decentiã ſui ſtatus ꝑtinere
videretur/ vt neceſſitati maiori ſubueniret. Hec tho. ¶ Se- m
cũdo principaliter ſciendũ q̄s dare poſſit elemoſinam? R̄ñ.
ſm̃ oẽs: ꝙ iſti qui habent dominiũ liberũ tẽporaliũ/ vel am
miniſtrationem taliũ ꝛ poteſtatẽ erogandi: vt religioſi qui
habent diſpenſationẽ a prelato ſibi cõmiſſam/ dare poſſunt
elemoſinã ſm̃ cõmiſſum vel preſumptũ. Si vero nõ habent
diſpenſationem ſibi cõmiſſam: nõ poſſunt dare corporalem
elemoſinã ſine licentia prelati expreſſa vel preſumpta: niſi
in caſu neceſſitatis extreme. Ratio dicti eſt: quia nichil ha-
bẽt ꝓpriũ. Famuli etiã dñoꝝ nõ pñt dare elemoſinã de rebꝰ
dñoꝝ ſuoꝝ/ niſi panẽ ꝛ ſupflua coquine: ꝛ huiuſmodi que nõ
inferunt ſenſibile nocumentũ: de quibus eis conſtat aut ve
riſimiliter p̄ſumitur ꝙ nõ diſpliceat dominis ſuis. Si enim
alias darent: tunc contrectarent rem alienã inuito dño: et
ſic furtum cõmitterent. Filiuſfamilias (quia ea que habet
ſunt patris) nõ poteſt dare elemoſinã niſi forte aliquã modi

cā/de qua poteſt preſumere ꝙ patri placeat/niſi forte alicu
N ius rei eēt ſibi cōmiſſa diſpēſatio a patre. ¶Uxor etiam no
poteſt de omnibus ſibi ⁊ marito cōmunibus.Sed ſm Tho.
Ray.⁊ Pe.de pal.pōt facere elemoſinā ⁊ alienationem ſine
licentia viri in multis caſibus.Primo ſi vxor habet res pa=
rafernales/id eſt ꝓprias res pter dotē vbi hmōi de cōſue
tudine locū habent.Secundo ſi ſit lucratiua:ita ꝙ exhibita
debita gubernatiōe domus operibus ſuis lucratur:poteſt
de illis elemoſinā dare.Nec illud intelligitur deducēdo ex=
penſas victus ſui:quia vir tenetur ad omnia hmōi onera
ꝓpter dotem/⁊ ꝓpter obſequiū ab vxore exhibitū.Ratio di
cti eſt:quia talis mulier virago eſt:⁊ quaſi virilis.Tertio
de rebus viri:vt de pane vino ⁊ huiuſmodi q̄ de approbato
more ſolent ad diſpenſationē vxoris pertinere:poteſt et de=
bet dare elemoſinas/moderatas tamen ⁊ ſm facultatē viri
⁊ maiorē vel minorē multitudinē ⁊ neceſſitatē pauper. In
tellige etiam de rebus dotalibus:⁊ ſi vir aliqn̄ ꝓhibeat pre
fata verbo:poteſt tn̄ ꝓbabiliter credere/ꝙ nō intendat om=
nino ꝓhibere elemoſinas dare ſed ſupfluitatem:niſi aper=
te contrariū appareret:tunc nō tenet dare niſi in articulo
neceſſitatis.Quarto ſi vxor ꝑegrinat/⁊ vir expenſas taxa
tas dedit:ſi vult ſibi ſubtrahere pōt pauperibꝰ dare.Quin
to in extrema neceſſitate:quia tunc omnia ſunt cōmunia.
Sexto poteſt alienationē rerum facere ſine licentia viri/ad
euitandū dānum viri.ſicut abigail.j.Reg.xxv.quia mulier
habet proprietatē in cōmunibus bonis ſicut ⁊ vir.Unde ſi ꝑ
negligentiā vel maliciā viri immineat periculū:poteſt ipa
obuiare.Septimo ſi vir ſit fatuus.tunc eīn diſpenſatio do=
mus ꝑtinet ad vxorē/niſi aliter per ſuperiorē fuerit ordina
tum.Octauo ſi vir abſens nō poſuit diſpēſatorē domus ſue
loco ſui.¶Sed qbus dāda eſt elemoſina? Rn̄.ſm Ray.Ille
O q̄ poſſet dare omnibus indigentibus:talis indiſtincte om=
nibus indigentibus dare deberet:vt docet Chriſoſto.ſup
epiſtolā ad hebre.Exemplo loth ⁊ abrae:qui qm̄ oēs indiffe
renter recipiebant:inter alios etiam angelos recipere me=
ruerunt.Si eīn non omnes recepiſſent forſitan et angelos
repuliſſent.In hoc eīn caſu addit Chriſoſto.Quieſcamus
ab hac ſurda ac diabolica ⁊ peremptoria curioſitate/ſcz di=
ſcernendi inter pauperē ⁊ pauperem.Nō eīn ex vita eorum
quos recipis:mercedē tibi retributurꝰ eſt deus:ſed ex volū
tate/et honorificētia multa/ex miſericordia ⁊ bonitate:im=
mo ſcd̄m Grego.excōmunicato danda eſſet elemoſina/et
cuiꝫ manifeſte peccāti:niſi ex ſecuritate cibi vel elemoſi=
ne negligeret iuſticiā.In quo caſu dicit auguſti.vtilius pa
nis eſurienti tollitur/ſi de cibo ſecurus iuſticiam negligat:

ꝗ eſurienti panis frangatur/vt iniuſticie ſeductus acquie=
ſcat.Intellige tamen hoc:niſi talis eſuriret ad mortē.Un=
de dicit pe.de pal.Ribaldo panis/non pecunia danda eſt:
ne luxurietur.Iuſto ergo ⁊ ſancto danda eſt elemoſina.
Iuxta illud eccleſi.xij.da miſericordi:⁊ ne ſuſceperis pecca
torē niſi ſolum vt foueatur natura/non culpa.Propter de=
cem enim iuſtos olim peperciſſet deus penthapoleos.Gen̄.
xviij.Bona ergo bonis ſecundū aug.creata ſunt:peccator
autem pane dignus non eſt quo veſcitur.¶Propinquitas P
etiam ſecundū Augu.lib.j.de doctrina chriſtiana debet in=
ſpici:quia illi qui ſunt nobis magis coniuncti:quaſi quadā
ſorte nobis obueniunt vt eis magis ꝓuidere debeamus.
Utilitas etiam inſpicienda eſt:que expectatur a ꝑſona cui
ſubuenitur vel ab eis data eſt.Predicatoribus nāqꝫ ⁊ pre=
latis ex debito ſubuenitur.Unde ſacerdotibus ⁊ philoſo=
phis annona olim dabatur de publico:quia multitudo ſa=
pientū:ſanitas eſt orbis terrarū.Sapien̄.vj.Et leuite etiā
nutriebantur de bonis cōmunibus.vt ptꝫ Leuit.in multis
locis.Magis autē predicatori ſubueniendū eſt.Unde.j.Co
rinth.ix.nō alligabis os bonis triturantis.Ideo dicit tho.
vbi prius in ſumma.ꝙ circa hec eſt diſcretionis ratio ad=
hibenda:ſecundum coniunctionis differentiam/ſanctita=
tis ⁊ vtilitatis.¶Cui autem magis ſit danda elemoſina ⁊ Q
plus bene faciendum Dicit tho.īn.iiij.vbi prius non eſt fa=
cile determinare propter multas diuerſitates boni ⁊ ne=
ceſſarij,vt dicit philoſophus.ix.ethi.Tamen hoc eſt tenen=
dum ꝙ ſemper magis eſt reddendum debitū ꝗ beneficium
impendendum:vt ipſe philoſophus ibidē dicit:niſi ex par=
te altera aſſit maior bonitas vel neceſſitas.et ideo parenti
bus et propinquis ⁊ bn̄factoribus/⁊ eis a quibus ſpiritua=
lia accipit:magis debꝫ homo elemoſinā facere ſi indigeāt:
Et ceteris paribus melioribus magis ⁊ magis indigenti=
bus.Et ſic ſm has tres conditiones debet gradus in ele=
moſina conſtitui/ſcꝫ ſm neceſſarium/honeſtum/⁊ debitum.
Aſſignare autem in ſingulis/quando vnum alteri prefera=
tur/eſt impoſſibile:quia ſingulares conditiones/que attē=
dende ſunt:ſunt infinite:⁊ non cadunt ſub arte.De his au
tem vnctio docet et prudentie conſilium.Hec tho.¶Ter=
tio principaliter videndum eſt de elemoſina ſpirituali:que
vt dicit Tho.in ſumma vbi prius:eſt ſeptuplex.Et ſunt do
cere ignorantem/contra defectum intellectus ſpeculatiui.
Conſulere dubitanti/cōtra defectum intellectus practici.
Corrigere peccantem/contra inordinatā voluntatē ꝓximi.
Remittere offendenti/inquantū ꝓximus peccat in nos.Cō
ſolari triſtē/cōtra paſſionem appetitiue partis:inter quas

maxima eſt triſtitia. Portare oneroſos ⁊ graues cõtra ſeq-lam peccati. Ex inordinato eñ actu grauant̃ ei cõuiuẽtes etiam preter peccantis intentionẽ. ſm illud Ro.vj. debem⁹ nos firmiores infirmitates aliorũ portare. Jmmo nõ ſolũ tales ſm quod infirmi ſunt graues ex inordinatis actibus ſed etiam quelibet eorũ onera ſunt ſupportanda / ſm illud Gal.vj. Alter alterius onera portate. Ultimũ eſt oratio / per quam poſcimus auxilium a deo. vnde verſus. Conſule: caſtiga: remitte: ſolare: fer: ora. Et ſub ly conſule / comprehenditur doctrina ⁊ conſiliũ. Queritur aũt vtrum elemoſine ſpirituales ſint meliores ꝙ corporales? Rñ. Tho. ibidem ſimpliciter loquẽdo ꝙ ſic. Primo ex parte doni: quia illud qđ exhibetur eſt nobilius: ſcʒ donum ſpirituale quod p̄eminet corporali. Secundo ratione eius cui ſubuenit̃: qr ſpiritus nobilior eſt corpore. Unde ſicut homo ſibiipſi magis debet ꝓuidere quantum ad ſpm̃ / ꝙ quantum ad corpus: ita etiã proximo quem debet tanꝙ ſeipſum diligere. Tertio quantũ ad ipſos actus per quos ⁊ quibus ſubuenitur proximo: quia actus ſpirituales ſunt meliores corporalib⁹ qui ſunt quo-
B dãmodo ſeruiles. ¶ Ex quibus patet ꝙ ditiores ſunt predicatores ⁊ docẽtes ſacram ſcripturã ex cõpaſſione ꝓpter deũ pure / ⁊ quibus aurum ⁊ argentũ deeſt: qr de ſpiritualibus operibus nĩe plura facere poſſunt. Unde plus merent̃ tales nobiles euangelici canes / vlcera lazari / id eſt peccatoris ſanando: ꝙ diues epulo mereri poterat micas dãdo. Et ecõuerſo plus peccat abſcõdens talentuʒ dñi / ſcʒ verbũ dei ꝙ diues negans micas temporalis ſubſtantie. vñ Eze. iij. Sanguinem ei⁹ videlicet peccatoris de manu tua requiram. Quando ergo medici viſitant infirmos / aut aduocati defendunt pupillos: ⁊ doctores legum docẽt inſcios ꝙuis non ſit peccatum: tamen non eſt elemoſina ſi fit propter lucrum: quia nõ fit ex cõpaſſione ⁊ ꝓpter deũ. Si autem gratis hoc facerent: ⁊ propter deum elemoſina eſſet / non ſpiritualis: ſed corporalis: quia ille ſcientie lucratiue ſunt principaliter propter indigentias corporales ſupplendas. Poſſent tamẽ ſpirituales elemoſine comparari corporalibus ſm aliquã particularẽ caſum: ⁊ tũc preferri corporalis ſpirituali. puta magis paſcendus eſſet fame moriens: ꝙ ꝓ eo orandũ. Sicut etiã ſm phm Melius eſt indigenti ditari ꝙ philoſophari: ꝙuis hoc ſimpliciter ſit melius. ¶ Queritur
C etiam quomodo elemoſine ſint dande vt fructuoſe dentur? Rñ. Primo ſunt ex charitate dande. j. Corin. xiij. Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas: charitatem aũt non habeã: nihil michi ꝓdeſt / ſcʒ ad eſſentiale premium in celo: licet alias multipliciter ꝓſit. Secũdo dande

ſunt ex bona intentione nõ ꝓpter inanẽ gloriã: ſʒ tanꝙ deo: qr qđ vni ex minimis xp̄i fit xp̄o fit. math. xxv. Uñ math. vj. Qñ facis elemoſinã: neſciat ſiniſtra / id eſt inanis gloria qđ faciat dextera tua / id eſt recta intentio nõ impediatur per ſiniſtram intentionem. Tertio vt ordinate fiat primo tibi: ſecundo proximis: tertio alienis.

¶ Capitulum quartũ. De furto et reb⁹ inuẽtis.

De furto ꝓprie dicto qđ directe cõtrariatur precepto ſeptimo tria principaliter videnda ſunt. Primo vbi expreſſe cõmittatur furtum vel rapina / ⁊ quot modis. Scđo vbi talia cõmittunt̃ velate. Tertio quomodo in reb⁹ inuentis. ¶ Quantũ ad p̄mũ diffinit Ray. ⁊ vl. in tracta. iij. Furtũ / qđ eſt ꝯtrectatio rei aliene mobilis corporalis: fraudulosa inuito dño lucrifaciendi gratia vel ipſi⁹ rei: vel etiã vſus ei⁹ poſſeſſioniſue. Dicit̃ primo cõtrectatio: qr ſine ea nõ eſt furtũ ꝓprie licet interueniat voluntas / verbũ / vel ſcriptura. Al's ſi cõcupiſcat quis res alienas illicite / et ſine cõtrectatione: eſt tranſgreſſor alterius precepti: ſcʒ nõ cõcupiſces rẽ ꝓximi tui. Dicitur rei aliene: qr nõ cõmittitur furtũ in re pleniſſime ꝓpria. Pleniſſime dico: qr ſi alius haberet in re illa ius / puta creditor cui res eſt pignori obligata / vl' cõmodatarius / id eſt ille cui eſt aliquid cõmodatum: vel ſocius vel ſimilis perſona alia: dominus furtiue ſurripiens alicui tali perſone furtũ cõmitteret. Dicitur mobilis corporalis: qr in reb⁹ immobilib⁹ / vl' incorporalibus vt ſunt actiones et ſeruitutes / furtum non cõmittitur: quia talia non poſſunt cõtrectari ꝓpter ſui immenſitatem ⁊ incorporeitatem. Dicitur fraudulosa: quia ſi aliquis credebat rem eſſe ſuam / et credebat ſibi licere rem ſuam ſurripere: non cõmittitur furtum: licet al's teneatur reſtituere ſi non fuit ſua: ⁊ ideo ſi credebat ſe facere dño volente: nõ facit furtum: quia non facit dolum. Dicitur inuito domino: qr ſi credebat dominũ permiſſurum / et ſubeſt iuſta cauſa credẽdi: nõ tenetur. Si vero nõ ſubeſt cauſa quare debebat credere: de hoc tenetur. Et dicit̃ dñs inuit⁹: etiã ſi videat rem auferri: ꝙuis nõ cõtradicat. Si autẽ putat facere inuito domino / et tamen dominus vult: furtum quidem facit quantum ad intentionem / et mortaliter peccat: ſed non tenetur ad reſtitutionem: nec dñs põt petere obſtante ſibi ſua volũtate. Dicit̃ lucrifaciẽdi gratia: qr ſi quis alienã ancillã vl' meretricẽ rapuerit vl' celauerit / nõ cauſa lucrifaciẽdi: ſʒ cã libidinis exercẽde: nõ cõmittit furtũ. lʒ alias grauit̃ peccet. Dr̃ ipi⁹ rei / vl' vſus ei⁹ poſſeſſioniſue: qr nõ ſolũ cõmittit furtum qui rei dominiũ vult lucrifacere ſic furtiue:

A

ſed etiam qui vſum vel poſſeſſionē rei. Addit tho. ſecunda
B ſecunde.q.lxvj. ꝙ ſicut furtum cōmittitur in occulta acceptione rei aliene: ita et in occulta detentione iniuſta. ¶ Eſt autem tam furtum ꝙ̃ rapina vt docet tho. vbi prius peccatum mortale: quia contra diuinū preceptū: vt patuit ſupra: et contra iuſtitiā / qua vnicuiqꝫ reddendum eſt qđ ſuū eſt. Et contra charitatem de diligendo proximū: quia rapina ⁊ furto humana ſocietas periret. Et tā furtū ꝙ̃ rapina aggrauatur ex circūſtantijs loci / tēpis / ⁊ perſone / ⁊ ſimilibus: vt ſi rem ſacram in loco ſacro aufert / tunc eſt ſacrilegiū / aut alia ſpecies. Aut ſi debito tēpe orationi / aufert alienā rem. Si etiā per-
C ſona dānificata pauper fuerit in ſe vel in ſuo ſtatu / aut in ſuis heredibus ex hoc graue dānū patiatur. ¶ Sed queres. Eſt ne pctm̄ mortale ſi quis alteri furetur acū / vel pēnam ad ſcribendū / vel talem paruā rē? Rn̄. ſm tho. vbi pri⁹ ꝙ in talibus reb⁹ minimis / homo cui aufertur res nō reputat ſibi dānū inferri / et ille qui accipit poteſt preſumere hoc nō eſſe cōtra eius volūtatē cui⁹ res eſt: ⁊ ſi eſſet pñs: ipſe nō diſſentiret: ergo ſi qs huiuſmodi res furtiue / id eſt alio neſciēte accipit: pōt excuſari a pctō mortali Si aūt habeat animū furandi / et alteri inferēdi dānū: pōt in talibus minimis eſſe pctm̄ mortale: ſicut ⁊ in ſola voluntate furandi eſt mortale: vbi etiā extrinſecus nullū nocumentum infertur.
D ¶ Ex quibus patet ꝙ multis modis cōtra ſeptimū mādatum peccāt homines. Primo quādo quis rē alienā iniuſte aufert alteri: ignorāte illo cui⁹ eſt / et eo inuito: ſic ꝙ ſi hoc cognoſceret: ſibi diſpliceret. Et nō ſolū cōtra hoc ſeptimum preceptū peccat: ſed etiā tenetur reſtituere iniuſte ablatū. ¶ Scđo ſequit̃ ſm Tho. ꝙ qui rē ſuā apud aliū iniuſte detē-
E tam occulte eriperet: peccaret quidē furtim auferēdo: nō qꝛ grauat illū q̃ detinet nec tenetur ad reſtituendū aliquid vł ad recōpenſandū: ſed peccat cōtra cōmunē iuſtitiā / dū ipſe vſurpat ſue rei iudiciū iuris ordine ꝑtermiſſo. Et iđo tenet̃ deo ſatiſfacere / ⁊ dare operā: vt ſi inde ortū fuit ſcandalum proximorū / ꝙ illud ſedetur. Sed pe. aureoli quotł. iij. q. xxj. dicit ꝙ hec opinio videt̃ habere veritatē in caſu in quo perſona priuata pōt ꝑ iudicē ſiue ꝑ pſonā cōmunē ſatis de facili recuperare rē ſuā. Sꝫ in caſu vbi talis ꝑ iudicē nō poſſet rem ſuā recuꝑare bono modo. vł qꝛ iudex nō eſt preſens: qꝛ factum ad eius notitiā ꝑuenire nō pōt: aut qꝛ iudex nō audet inquirere: vel ille cui⁹ res detinet̃ nō audet aliū accuſare / vel alio mō cōſimili: in tali caſu vnuſquiſqꝫ fit quaſi miniſter iudicis ⁊ executor legis: ita ꝙ rem ſuā vł equiualēs accipere pōt: nec peccat in re accepta / nec in modo accipiēdi. hec ille. Et ꝓbat ꝑ Aug. in epła ad macedoniū ⁊ ꝑ ratio-

nem. eandē opinionē pe. de pał. recitat / nec eam improbat. Tertio peccat cōtra ſeptimū preceptū / q̃ ꝓximo ſuo nō nocet in ſe / nec in re ſua / eā ſibi vſurpādo ⁊ retinendo: ſed ſiue occulte ſiue manifeſte deſtruendo ⁊ corrūpendo. vt q̃ cōburit alteri⁹ domū interficit aīalia: aut deſtruit agrū ei⁹ / ⁊ ſimilia vaſtat. Quis em̄ nihil de illa re apud eum maneat: tn̄ quia ꝓximū iniuſte dānificat: peccat cōtra hoc ꝑceptū: ⁊ tenetur dānū recōpenſare. Quarto peccat cōtra hoc ꝑceptū q̃ hmōi dānū ꝓximo iniuſte illatū / ſibi nō recōpenſat quātum pōt. quod vtiqꝫ tenetur: niſi alter q̃ dānificat⁹ eſt ſibi illud volūtarie remittat / aut ab eo habeat volūtariā dilationē / aut impoſſibilitatē reſtituēdi / vel ſimilē excuſationē licitā. Ex quo patet rn̄ſio ad quoſdā alios caſus. Vn⁹ eſt: quid ſi aliquis accipit equū vel aliā rem accōmodatā vſqꝫ ad certum locū / et ipſe vltra illū ꝓcedat cū illa re? Rn̄. ſm Ray. ꝙ furtū vtiqꝫ cōmittit. qꝛ nō erat ei cōceſſa ad vſum iſtū. Ali⁹ caſus. vtrū creditor cōmittit furtū: ſi pignore ſibi obligato vtatur? Reſpōdit Ray. ꝙ ſic. In hoc autē caſu ⁊ ſimilib⁹ / ſcꝫ cū furtū cōmittitur in vſu rei tenetur fur ad eſtimationē huius rei / etiam re ipſa domino reſtituta ſm Raymun. et hoſtien. ¶ Quinto peccat contra hoc preceptum / qui vi- F
neam / agrum / ortum / aut quodcunqꝫ aliud ſue culture cōmiſſum / infideliter aut fallaciter colit et per hoc proximū ſuum damnificat: et tenetur ad damni reſtitutionē. Idem intelligendum puto de quolibet infideli et fraudulento laboratore / ſcꝫ carpentatore / muratore / proximum damnificante iniuſte. Sexto peccat qui terminos agrorum ſuorum / vinearum / ortorum / pratorum / vel ſimilium poſſeſſionum / ſcienter dilatat in damnum proximi ſui / per hoc aliquid ſibi de ſua poſſeſſione auferendo. et tenetur ad reſtitutionē: non ſolum ablati / ſed etiam fructuum quos inde percepit / et quos percepiſſet dominus rei / ſi eam poſſediſſet. deductis tamen expenſis factis pro fructibus querendis / congregandis / et conſeruandis. ¶ Septimo peccat iudex qui G
ex cupiditate / timore / odio / amore / aut quacunqꝫ alia cauſa ſcienter male iudicat et ſententiat in damnum proximi ſui. Et ſm Ray. tenetur illi quem ſic iniuſte leſit ad omne intereſſe. Similiter intelligendū eſt de illo qui licet ſit ignarus / et ad talem cauſam iudicandam inſufficiens: tn̄ preſumit eam iudicare ſine conſilio aliorum magis peritorum qui ſufficientes reputati ſunt / Et ſic contingit eum per ignorantiam iniuſte iudicare et proximum damnificare. Peccat enim talis contra hoc ꝑceptū iniuſte iudicādo: ⁊ ꝑ hoc ledēdo ꝓximū. ⁊ in foro conſcientie tenet̃ leſo ad reſti-

tutionem. Eodē̄m modo dicendum eſt de illo qui ſufficiens
fuit ad iudicandum: ſed neglexit adhibere diligentiā debi-
tam. quia non ſtuduit / ⁊ vidit que ſtudere ⁊ videre debuit
⁊ ſic ex ſua negligentia male iudicauit in proximi leſionem
h ¶ Octauo peccat aduocatus aut ꝓcurator qui ſciēter de-
fendit cauſam iniuſtam vt dicit Tho. ij. ij. q. lxxij. quia iniu
ſtum eſt ⁊ illicitū ſciēter alicui cooperari ad malū faciendū
ſiue conſulendo / ſiue adiuuando / ſiue qualitercunq; conſen
tiendo. Unde Ro. j. digni ſunt morte: nō ſolum qui faciūt / ſʒ
etiā illi q̄ cōſentiunt facientibus. Tenetur etiā ad reſtitu-
tionē eius damni / quod cōtra iuſtitiam ꝑ eius auxiliū alte
ra pars incurrit. Si vero in ꝑ̄ncipio credidit cauſaʒ fore iu
ſtam ⁊ in ꝓceſſu apparet ſibi iniuſta: debet cauſam deſere
re ſine aduerſarij dāno. vt dicit Tho. vbi prius. Nono pec-
cat aduocat⁹ aut ꝓcurator / ſi parti aduerſe cāʒ bonā aufert
⁊ eam grauat aut dānificat in expēſis / aut impedit in exe-
cutione iuſtitie in hoc ꝙ petit dilationes ſuperfluas / aut pro
ducit ſcienter falſa inſtrumenta / aut falſos aut corruptos
teſtes / aut iudicat ſm̄ falſas leges: aut quaſcūq; falſas ꝓ-
hibitiones. Et ſm̄ Ray. tenet̄ parti aduerſe quam ſic iniu-
ſte leſit: ad reſtitutionē omniū que ꝑ ei⁹ patrociniū iniuſtū
I amiſit. ¶ Decimo peccant qui cenſus ⁊ tallias conſuetas ⁊
thelonia / vectigalia / vngeltas / ⁊ ſimilia iuſte inſtituta / aut
ab antiqua conſuetudine cui⁹ contrarium non eſt in memo
ria introducta: nō ſoluūt / ſed in toto vel in parte dn̄is frau
dulenter ſubtrahūt: ⁊ tenentur ad reſtitutionē. Undecimo
q̄ plebano ⁊ alijs ſubtrahunt aut eorū eccleſijs debita / vt q̄
non ſoluunt decimas fideliter / aut oblationes conſuetas /
aut alia huiuſmodi / ⁊ tenentur ad reſtitutionē. Duodecimo
famuli ⁊ famule qui bona dominoꝝ aut dominaꝝ infideli-
ter diſpenſant alijs aut ſibiipſis inuitis dominis appropri-
ando: aut qui nimis late in proprios vſus talia aſſumunt /
vel etiam qui de bonis dominorū ſuoꝝ ipſis inuitis elemo
k ſinas faciunt cōtra ſuperius tradita. ¶ Tertio decimo mu
lieres que bona viroꝝ ſuoꝝ furantur: aut ea maritis neſci
entib⁹ / aut nolentibus nimis ſumptuoſe ꝯſumunt in vſus ꝓ
prios / vel etiam de ipſis bonis viroꝝ ſuoꝝ elemoſinas fa-
ciunt cōtra eoꝝ expreſſam ꝓhibitionē: ⁊ cōtra ea que ſupra
de elemoſina tacta ſunt. Quartodecimo peccant mulieres
adulterantes / que filios illegitimos nutriūt ſub expenſis
eoꝝ q̄ putant̄ patres taliū filioꝝ / ⁊ non ſunt. ⁊ ſic faciūt fili-
os ſuos illegitimos ſuccedere ad hereditatē legitimoꝝ: qui
tm̄ ſoli ius habēt in paternis bonis. Talis em̄ mulier tali-
ter priuat legitimos vel maritum in bonis ad vtrūq; vel al
terū ꝑtinentib⁹. Quintodecimo teſtamētarij q̄ elemoſinas

aut alia legata nō aſſignant / quibus ex teſtamento aſſignā
da ſunt: ſcʒ qui ſibi retinent / aut ꝓpria voluntate alijs do-
nant ꝙ̄ illis quibus noīatim per teſtatorē ordinata fuerūt
Per hoc em̄ iniuſte dānificant ꝓximū in re ſibi debita. ⁊ te
nentur ad reſtitutionem ei. ¶ Sextodecimo peccat contra L
ſeptimū preceptū etiaʒ q̄ rapinā cōmiſit / videlicet rem alie
nam iniuſte auferendo alteri vi vel violentia / alio cui⁹ res
eſt ſciente ⁊ inuito. Et tenetur talis vltra reſtituere quod
alteri ſic abſtulit: etiam damnum recōpenſare qd̄ iniuſte in
tulit. Et illud eſt generale in omnibus iniuſtis dānificato-
ribus. Et notanter dictū eſt qui iniuſte. qꝛ ſi fieret auctori-
tate iudicis iuſte iudicantis: talis occulta ⁊ manifeſta re-
ceptio nec furtum foret / nec rapina. qꝛ non iniuſta. Sicut ⁊
filij iſrael deo iubente egyptioꝝ bona licite receperūt. verū
tamen ſi talis in publica auctoritate poſitus auferret alte
ri res per violentiā iniuſte talis peccaret ⁊ cōmitteret ra-
pinam. ⁊ teneret̄ ad reſtitutionem. Sic etiā nec furtū com-
mittit / nec rapinaʒ: qui aufert furioſo occulte gladium ne
occidat: ⁊ nō iniuſte qꝛ nō in alteri⁹ nocumentū. ¶ Decimo
ſeptimo peccāt dn̄i q̄ a ſubditis ſuis ꝑ iniuſtas tallias aut
exactiones indebitas / ſuperfluas ⁊ inconſuetas ſubditos ſu-
os grauant ⁊ ab eis ꝑ̄fata exigūt. Sunt tm̄ aliqui caſus ſm̄
Ray. ⁊ hoſti. in quibus licitū eſt dn̄is vltra cēſum debitum
aliqd̄ ſubſidiū moderatū exigere. Primus eſt ꝓ defenſione
patrie. vt cū patria iniuſte ab hoſtib⁹ inuadit̄: tunc em̄ ſub-
diti non ſolum tenentur ſuas res impartiri ſed etiam tenē
tur corporaliter ⁊ totaliter iuuare ⁊ laborare. Secundus
ſi dominus vult ire in exercitū indictū ab eccleſia vel prin
cipe cōtra hereticos vel paganos / nec ſufficit ad expenſas
poteſt a ſubditis petere ſubſidiū. Terti⁹ ſi in bello ex pacto
ſuo taſto fuerit captus ab hoſtibus / ⁊ non ſufficit ſe redime
re abſq; dāno graui. Quartus ſi debeat filiā maritare / aut
filiū deſpōſare. Et ſi aliqua alia cauſa ſimilis emergat (de
q̄bus vide lati⁹ in ſummis) poteſt licite a ſubditis petere au
xilium / ſed moderatū. Si vero dn̄s extra tales ⁊ ſimiles rō
nabiles cauſas vltra cōſuetum exigere velit: tenet̄ ad re-
ſtitutionē ſm̄ Ray. ⁊ alios. ¶ Decimooctauo peccant inter N
dū qui in contractu cōductionis mercēnariū de precio ſuo
non ſtatim ſoluēdo dānificāt. Un̄ dicit alex. de hal. in ſum-
ma. talis tenetur reſtituere damnū. ⁊ etiam tantū quantuʒ
mercēnario nocuit. vn̄ Leui. xix. Non morabitur opus mer
cennarij tui apud te vſq; mane / id eſt operis merces. et
Eccle. xxxiiij. Qui defraudat mercedē mercennarij: ⁊ q̄ ef-
fundit ſanguinem fratres ſunt. Et Iaco. v. dicitur diuitib⁹
Ecce merces operarioꝝ veſtroꝝ que fraudata eſt a vobis

clamat. et clamor eorū in aures dn̄i ſabaoth introiuit. Po
teſt aūt ille cui p̄ciū ſolui deberet: multipliciter damnifica
ri non ſolutus. Aut q: tm̄ tenetur eadem nocte ſoluere/ aut
alimoniā ⁊ alia neceſſaria emere/ vel principi obnoxiū fie
ri/ aut aliud huiuſmodi incurrere ꝓpter carentiā ſibi debi
O te mercedis. ❡Decimonono peccant q̄ defraudant dn̄os
aut ciuitates in ſteuris licite impoſitis/ immo interdū illi
cite per tyrannos extortis. Exempli gratia. domin⁹ alicui⁹
ciuitatis ſibi ſubdite/ imponit ei aliquā exactionem iniuſtā
ſed rectores dicte cōmunitatis pro ſe ⁊ cōmunitate/ vt ma
ius malū euitēt: ꝓmittūt eidē dn̄o quandam pecunie ſum
mā: ⁊ ſtatuūt quendam modū recipiēdi ſiue colligendi di
ctam pecuniā a ſingulis de illa cōmunitate: imponēdo cui
libet certam pecuniā ſoluendā: ſm̄ multitudinē bonorū ſuo
rum. Uel aliter. poſito etiā ꝙ aliquis ciuiū dictam ſummā
pecunie/ vel ſimul/ vel per partes promittēs ſoluere dicto
modo recipiat ad firmā pecuniā impoſitā communitati di
cto modo colligendā/ demum poſito ꝙ aliqui de dicta com
munitate exiſtimantes huiuſmodi exactionē iniuſtā/ ⁊ ideo
non ſoluendā niſi per violentiā ⁊ coactionem aliquā pecu
nie ſummā eis impoſitam clam vel occulte retineant. Que
rit ergo Gofredus quotli. vij. queſti. xv. Utrū ſic retinētes
illud quod eſt impoſitū eis: teneant̄ illud reſtituere: ⁊ hoc
illi qui recipit dictā collectā ad firmam? Rn̄det. debitū eſt
vt vnuſquiſq; tanq̄ pars tribuat ad cōmune bonū conſeruā
dū ſuam portionē. Sicut etiam quiſq; pro ſalute ꝓpria te
netur dare tyranno bona exteriora/ vel perdere prius q̄ p
mittat ſe perimi ab eodem. Et bene ſtant ſimul in ꝓpoſito
caſu/ ⁊ in alio: ꝙ aliquid iniuſte ab aliquo recipitur/ ⁊ tamē
iuſte poteſt ab alijs exigi. vt ſi dn̄s a tyranno capitur ſi ca
ptus ſine ſubditorum bonis redimi nō pōt/ ⁊ tamē tyrann⁹
iniuſte precium recipit ⁊ reſtituere tenet̄: ⁊ ſubditi bene fa
ciunt dn̄m liberando. Sic eſt in ꝓpoſito: vbi oēs de cōmu
nitate ſunt ſicut vnum corpus ⁊ rectores cōmunitatis qn̄
rationabiliter ſubditis aliquid ſoluendū imponunt/ tenen
P tur ſoluere/ alias cōmunitates defraudāt. ❡Uiceſimo pec
cant qui ſcienter tradūt hoīb⁹ malas pecunias/ vel alias
res pro bonis: poſtq̄ ab alijs ſic ad ipſos peruenerunt. ta
les enim nec dant preciū iuſtū/ nec fideliter agūt: nec bene
intendūt. ſed hoc quo ad pecuniā p̄cipue intelligendum eſt
qn̄ datur pecunia que eſt falſificatio monete cōis. Secus
ſi non eſſet falſificata moneta: ſed in vno groſſo plus de ar
Q gento a caſu q̄ in alio/ ⁊ minus de cupro. ❡Uiceſimoprimo
peccant ſm̄ plures qui meliores denarios eligunt de mone
ta non pure argentea/ ⁊ reſoluunt in argentū/ vel vendunt

precioſius/ ⁊ leuiores eque care vendunt. Patet quia tunc
monetam reddunt minus acceptā. ⁊ tales faciunt interdū
libram denariorū ita leuem ſicut preciſores monete: quod
tamen omnino illicitum eſt. ergo nocent cōmunitati eadē
ratione interdum. ſicut iſti de quibus ꝓuer. xj. dicitur. Qui
frumenta abſcondit: maledicetur in populis. ❡Secundo R
principaliter videndū eſt de palliatis furtis ⁊ rapinis. de
quibus eſt prima regula magiſtri Mathei. lib. de cōtractib⁹
Quicunq; exhibet ſe qualē ſcit ſe nō eſſe/ cui ꝓpter hoc prin
cipaliter ꝙ creditur eſſe talis qualem ſe exhibet datur/ mu
tuatur/ venditur: vel fit aliquid boni quod nō daretur aut
fieret ſi ſciretur non eſſe talis: illud ipſe iniuſte percipit/ et
ad reſtitutionem tenetur: niſi ſibi aliunde competat de iu
re. vel ipſe probabiliter ignoret ꝙ hac ratione ſibi detur vel
fiat. Patent iſta: quia ſi non debetur alias de iure: ⁊ nō da
tur ſibi voluntarie/ immo inuoluntarie quia ex ignorantia
cuius ipſe eſt cauſa per ſuam falſam exhibitionē ⁊ ſimula
tionem: ſeq̄tur ꝙ ipſe fraudulenter recipiat. Si iuxta hanc
regulam diſcuterent ſe homines: o q̄ multi inuenirent ſe
iniuſtiſſimos occupatores: qui de diuitijs ſuis gloriantur/ ⁊
aſpernantur ceteros vt malos. Primo eīn principes q̄ ha
bent defendere terram ⁊ ſubditos/ eiſq; prouidere de iuſti
tia/ ad que ꝯtributiōe ſubditorū quaſi precio conducti ſunt
de quanto defenſionem debitā ⁊ iuſtitiam negligunt: de tan
to contributionem iniuſte recipiunt. Secūdo idē iudicium
eſt de his qui ſe clericos verbo dicunt/ vel habitu/ vel offi
cio exteriori oſtēdūt: ⁊ non ſunt tales quales ratione cleri
catus eſſe deberent. Ex quo eīn ille quē ep̄s nō acceptauit
⁊ ordinauit in clericū/ iniuſte p̄cipit bn̄ficia eccleſiaſtica/ ⁊
fruct⁹ eorū. quō ille corā deo iuſte recipiet/ quē deus nunq̄
in clericū acceptauit? Quomodo aūt eſt credibile ꝙ deus
illum vnq̄ in clericū acceptauerit: q̄ nunq̄ vt clericus viue
re vel vt talis deo ſeruire propoſuit? Sed ſi aliquid de his
q̄ ad clericū ꝑtinēt aſſumpſit aut facit: hoc principaliter iō
facit/ vt ꝑ hoc faciliter redditus ⁊ pecunias poſſit obtinere
⁊ per illos ſeculares habere honores/ cōuiuia/ luxurias/ et
vanitates ſcl'i exercere. Et ſi aliqn̄ bonū ꝓpoſitū hȝ: ⁊ ꝑ tūc
iure p̄cipit: nōne etiā tūc qn̄ mutat ꝓpoſitū/ ⁊ opere ꝯtrariū
iplet: itē p̄cipiēdi ius ꝑdidit? Tertio ſimiliter eſt iudican
dū de religioſis habitu/ ⁊ irreligioſe viuentib⁹. Quis enim
credit (puto aūt ꝙ nec ipſimet credere pn̄t) homines iō eis
bona dare/ cōſtruere monaſteria/ elemoſinas ⁊ oblationes
porrigere: vt inde ⁊ de talibus cōtra deū ⁊ regulā viuant?
Cū ergo ipſi ſolū ſub pretextu huiuſmodi ⁊ colore petant ⁊
recipiant ⁊ hoc intuitu eis detur/ vt vel ſm̄ ſtatū aſſumptū

deo ſeruiant ꝛ viuant : ipſi non hn̄t ius conuertendi data in
aliud maxime contrariū ꝙ̄ ad id ad qđ data ſunt ꝛ ipi recepe
runt. ꝙ̄ cito ergo q̄ſpiam religioſoꝝ ſcienter ea facit/q̄ ad ſta=
tum religioſum de neceſſitate ſalutis pertinēt: iniuſte ꝑcipit
ꝛ abutitur omnibꝰ monaſterio donatis/etiam pane vel habi
tatione: niſi mutet intentionem/ꝛ velit eis vti ſicut debet ad
S reſtitutionem tenetur. ¶ Quarto conformiter poteſt dici ꝙ q̄
ſcienter conantur/vt res q̄cunqȝ venalis melior appareat ꝙ̄
eſt bona: quā emptor propt̄ hoc emit ꝑncipalit̄: qꝛ talem cre=
debat eam eē qualis apparebat cōmuni iudicio: tn̄ tenentur
reſtituere quantū recipiunt vltra veruȝ eiꝰ valorem. Et ſi red
datur eis res eoꝝ integra: totum ꝑcium reddere tenebūtur.
qꝛ non fiebat emptio niſi pro tali re qualis ſm̄ iudicium com
mune apparebat. Similit̄ ſentiendū eſt de his q̄ rem bonam
eſſe venalem oñdunt vt vinū clarum ꝛ ſapidum in vitro: et
poſtea turbidū vel alias malum vaſis vinuȝ infundant. Hec
de ꝑſato matheo. Quinto ſm̄ predicta iniuſte agunt mercato
res/vel aliȷ̄/q̄ accōmodant pecunias aliȷ̄s: ꝛ vt decipiant/ve=
ſtes ꝛ apparatus habent precioſos vt eis credatur: cum tn̄ ꝓ
babilit̄ ſoluere debita nō intēdunt vel neq̄ant. ¶ Scđa regula
T eiuſdem. q̄cunqȝ indebite eſt alicui homī cā timoris/verecun
die/triſtitie/vel alterius paſſionis ſibi datio inuoluntarie: cu
ius q̄dem paſſionis occaſione ille homo mouetur ad dandū/
mutuandum/vel aliqđ vtile ſibi faciendum/ hoc ipſe iniuſte
recipit de tanto: de quāto illa datio ex illa inuoluntaria paſ
ſione procedit: ꝛ ad reſtitutionē tenetur: niſi forte (ſicut p̄ta=
ctuȝ eſt) illud ſibi ex aliquo iure debeatur. Uel niſi bona fide
probabilit̄ ignoret an inuoluntarie ſibi detur: ſed ꝓbabilem
habeat preſumptionem de voluntario. Illud ptȝ: quia qn̄ iſte
non habet ius ꝛ ſcit illum dare non volūtarie/ꝛ vltra hoc eſt
indebite cā illius dationis: quō poteſt ſibi res iuſte venire?
Dico aūt cuius eſt indebite cauſa: qꝛ ſi das paupibus elemo
ſinam ex timore mortis: aut dānationis: ipſi non iniuſte reci
piunt: qꝛ non ſunt cauſa illius timoris/ immo adhuc ſi q̄s eſ=
ſet cauſa illius timoris/ſed nō indebite: vt ſi neceſſe eſſet nau
tam facere foramen in naui/propter qđ oportet eȷ̄ci vel aliȷ̄s
dare merces. Si āt nō eſſȝ neceſſe/ſed faceret hoc qꝛ ſperaret
ſe obtenturuȝ merces eiectas: ipe ceteris paribus/nō ſolum
merces eiectas/ꝛ demū inuentas iniuſte reciperet: ſed etiaȝ
teneretur refundere: dato ꝙ eas nunq̄ȝ inueniret. ¶ Ex pre=
V miſſis poſſunt multa elici. Primo ꝙ potentes ꝛ domi/quādo
petunt ſibi aliquid dari vel mutuari a ſubditis quod pre ti=
more indignationis negare non audent: de tanto iniuſte re=
cipiunt/de quanto ex inuoluntario timore donatur. Secūdo
ꝙ ſi quis petit/vel mendicat ꝑ tam honorabilem perſonam/

cui quis pre verecundia tam paruā rem negare: ꝛ vultum
eius non audet confundere. Tertio debitores q̄ minantur
debitoribus niſi pars debiti remittatur eis/ ſe totum velle
negare corā iudice/ nulli talium ſunt abſoluti a debito: qđ
occaſione illius timoris dimittit̄. Quarto hi qui moleſtaue
runt hoīes/ꝛ minantur amplius inimicari eis: ſi non con
cordauerint cuȝ eis ꝓvoto ipoꝝ: non debent credere ſevere
ꝛ euangelice reconciliatos/etiam ſi offenſi ex illo timore ſe
iniuriam dimittere ꝛ verbo teſtentur/ꝛ ſcripto. Quinto mi
mi ꝛ ioculatores/q̄ non vocati veniunt ad homines/ſed eis
penitus inuitis ꝛ dolentibus/ꝛ illi pre verecūdia/vel timo
re oblocutionis eoꝝ aut humane cōfuſionis ſuſtinent eos/
ꝛ aliquādo ioculationes eoꝝ/, nō ſunt ſecuri in conſcientia
de eo quod eis datur/de quāto ex illis motiuis datur quoꝝ
ipi ſunt cauſa indebita. Sed oīa ſunt intelligenda: niſi ip=
ſis alio iure competat/ aut probabiliter appareat ꝙ volun
tarie detur. Et ſicut additum eſt de tanto/de quanto/ꝛ cete
ra que ſequuntur: quia aliqn̄ hoīes dant nō ſolum ex ali
qua talium paſſionū inuolūtariaꝝ: ſed etiam ex affectu hn̄=
di beniuolentiam/cōplacentiam/ honorem/ ſolacium/ aut
laudem. Et certe de tanto illi non iniuſte recipiunt: ꝛ aliqn̄
totaliter mutatur affectus. Qn̄ aūt hoc haberet: poſſet con
tingere/ꝙ quis prius iniuſte recepit iuſte poſtea retineret:
quia quod prius erat inuoluntarium poſtea fit aliquando
nō ſolum volūtarium: ſed etiam delectabile: ſicut commu=
niter in his cōtingit/ad que mouet/vel in quibus ſurgit cō
cupiſcentia. Illa eñ non facit inuoluntariū: ꝛ ideo que ex
illa dātur: iudicātur licite poſſe retineri: nō obſtante ꝙ dās
peccet in ſic dādo: ꝛ recipiēs poſſit retinere cū peccato ſup=
bie/auaritie/vel luxurie. Hec magiſter Math. ¶ Quantum X
ad tertiū principale de rebus inuētis eſt ſpecialiter notan
dum ſm̄ ſanctū Tho. ſecūda. ii. q. lxvi. ꝛ ſm̄ Alexā. i ſuo. iii.
diſt. xxiii. ꝙ quedaȝ ſunt res que nunq̄ȝ fuerunt in alicuius
bonis: vt gemme ꝛ lapilli qui inueniūtur in littore maris:
et ille res ſtatim ſunt inuētoris. Dicit eñ de illis lex in li=
bro inſtitutionū de reruȝ di. Gēme ꝛ lapilli ꝛ ſimilia/que in
littore maris inueniūtur iure naturali ſtatim inuētoris ſūt
et fiunt. ¶ Alie ſunt res que aliqn̄ poſſeſſe fuerūt: ſed modo
derelicte ſunt: vt theſauri antiquo tp̄e ſub terra occultati:
quorū nūc nō eſt poſſeſſor. Et de iſtis dicēdū eſt ſicut de ſu=
pradictis: ſcȝ ꝙ ſunt inuētoris: niſi ꝙ ſm̄ leges ciuiles tene
tur inuētor dare medietatē dn̄o agri/ſi in alieno agro inue
nit: nō data ad hoc opera: propter quod in parabola euāge
liȷ̄ Math. xiii. dicitur de inuētiōe theſauri abſcōditi in agro
ꝙ emit agrū illū/vt ſcilicet haberet ius poſſidēdi theſaurū

Si vero inuenerit theſaurũ data opa: nihil tenetur dño agri.
Unde de illo dicit lex lib. inſtitu. de reꝝ diuiſione. Quiſquis
theſauros in loco ſuo inuenit: adrian⁹ naturalem eq̃tatem ſe
cutus ei conceſſit q̃ inuenit. At ſi quis in alieno ſolo non da-
ta ad hoc opera/ ſed fortuitu inuenit: dimidiũ inuentori/ ⁊ di
3 midium dño ſoli conceſſit. ¶ Alie ſunt res que de ꝓpinquo
in alicui⁹ fuerant bonis/ ⁊ ſunt ab eo derelicte: ⁊ iſtas ſi quis
inuenit ⁊ eas accipit/ non animo retinendi/ ſed eas reſtituen
di domino eaꝝ q̃ eas non habet pro derelictis: ille non cõmit
tit furtum: nec in re cum ſint derelicte. nec voluntate: cũ eas
derelictas ſciat aut credat. Si aũt in veritate non ſunt dereli
cte/ ipſe tamẽ inuentor bona fide hoc credit/ ⁊ accipit etiã ani
mo retinendi: tunc ignorantia facti eum excuſat vt dicit alex.
Si aũt nõ credat eas derelictas/ ⁊ accipit eas animo retinẽ-
di: tunc furtũ cõmittit: qꝛ cõtrectat rem alienam: ⁊ de hoc in
telligitur illud Auguſti. in quadã omel. ſic dicentis. Si q̃d in
ueniſti/ ⁊ non reddidiſti rapuiſti. Dicit tñ pe. de pa. in. iiij. de
conſuetudine: theſaurus vbicũqꝫ inuentus ſit eſt p̃ncipis: et
ſic ille ſolus poteſt facere elemoſinã. Eſt eñ theſaurus/ vet⁹
depoſitio pecunie cui⁹ memoria non extat. Sed quõ reſtituen
tur inuenta: qñ neſcitur cui⁹? Rñ. ſm Ray. Faciat inuentor pu
blice dici ꝑ precones vel ꝑ eccl'ias vbi rẽ inuenit. Et ſm Ho-
ſtieñ. Anteq̃ꝫ domino reſtituat̃: ſi dubium eſt cuius ſit/ certifi
cari debet inuentor ꝑ circunſtantias rei: alias forte multi nõ
domini eam peterent.

¶ Capitulum. v. De emptione ⁊ venditione.

A De emptione et venditione circa que ſepe plura
valde illicite acquiruntur: tria nunc ſunt viden
da. Primo que reqrantur ad talia. Secundo q̃
piculoſuꝫ eſt habere officium mercatoꝝ. Tertio
qualiter ſe debeãt habere bene/ vt ſaluent̃ mer-
B catores. ¶ Quantum ad p̃mum notanduꝫ ꝙ ſm
Uincentiũ in ſpeculo hyſto. li. ij. mercatoꝝ properates chaim
p̃mus habuiſſe videtur: q̃ ſimplicitatem vite hominũ ad intẽ
tionem menſuraꝝ ⁊ ponderum ꝑmutauit: atqꝫ ad calliditatẽ
⁊ corruptionem ꝑduxit: terminos terre p̃mus poſuit: rapis ⁊
violentia opes cõgregans: ſuos ad latrocinia inuitauit. Quã-
uis igitur negociatio (vt hodie res ſe habet) de ſe non ſit illi-
cita/ qꝛ ipſa mediante bona terraꝝ quarundã alijs terris ta-
lium carentiã hñtibus aducunt̃ ⁊ ecõuerſo: tamẽ ibi magne
C fraudes fiunt. ¶ Uñ Secũdo notandũ eſt ꝙ ſm tho. ſecũda. ij.
q. lxxvij. ⁊ Sco. in. iiij. diſt. xv. Duplex eſt cõmutatio. Una eco
nomica: qñ cõmutans intendit recipe rem non vt mercet̃ in

ea: ſed vt ipa vtatur. Alia eſt cõmutatio negotiatiua: vbi cõ
mutans intendit lucrari de re quam acq̃rit. Emit eñ rem
non vt vtatur ea ſed vt vendat cari⁹. Ad p̃mam cõmutatio
nem vt ſit iuſta qnqꝫ reqruntur: ⁊ ad ſcđam vt ſit iuſta eadẽ
⁊ adhuc duo alia reqrunt̃. Primo igitur ad contractum em
ptionis ⁊ venditionis ⁊ ad quẽcunqꝫ cõtractum requirit̃ li-
bera voluntas in vtroqꝫ ſcꝫ vendendi in vno/ ⁊ emendi in al
tero/ id eſt ꝙ dans velit transferre/ ⁊ recipiens velit accipe
re rem transferendam. Secũdo reqritur libertas in vtroqꝫ/
ita ꝙ neuter ipoꝝ ꝓhibeatur lege ſupioris/ nec ꝑ actum al
terius a quo dependeat. Et propt̃ defectum hmõi nõ poteſt
monach⁹ ſine licẽtia ſuperioris/ nec filiuſfamilias ſine licẽ
tia patris emere vel vẽdere. Tertio requirit̃ ꝙ fiat cõmu-
tatio ſine fraude interueniente bona fide. Ideo. j. Theſſal.
iiij. Hec eſt volũtas dei: ne q̃s ſupergrediat̃ neqꝫ circunue-
niat in negocio fratrẽ ſuũ. ꝑ lí ſupgrediat̃: equalitatẽ iuſti
preciũ excludit. de quo poſt pauca dicet̃: ⁊ circunueniat per
fraudẽ. ¶ Fit aũt ſm Tho. fraus tripl'r. Prio in ſubſtantia D
rei vẽdite. vt cum quis rẽ vnius ſpeciei ſciẽter vendit ꝓ re
alterius ſpeciei/ aut ſubſtãtie min⁹ p̃cioſe: vt auricalcũ pro
auro: aut aquã ꝓ vino. aut mixtũ ꝓ puro. aut denarium cu
preum ꝓ aureo. Cõtra illud Eſa. j. Argentũ tuũ verſum eſt
in ſcoriã: vinũ tuũ mixtũ eſt aqua. Scđo ꝯmittitur fraus in
quãtitate: q̃ per menſurã cognoſcitur: ſiue res mẽſuret̃ per
põdus ſiue ꝑ aliã menſurã corpalẽ/ vt modiũ vel ſextariuꝫ.
ſiue ſit in liquidis ſiue aridis. Et ſil'iter in libra ⁊ põdere/ ⁊
in oĩbus iſtis vniuerſaliter opꝫ eſſe iuſtã mẽſurã in vẽdẽdo
⁊ emẽdo. al's iniuſtũ fit. ideo Deute. xxv. dr̃. Nõ habebis in
ſacculo diuerſa põdera/ mai⁹ ⁊ min⁹: nec erit in domo tua
modi⁹ maior ⁊ minor. Abominat̃ eñ dñs eũ q̃ hoc facit/ ⁊ ad
uerſat̃ oẽm iniuſtitiã. Tertio cõmittit̃ fraus ĩ qualitate. pu
ta cũ q̃s aĩal infirmũ vẽdit quaſi ſanũ. Aut vinũ corruptum
quaſi ſanũ ⁊ purũ. Aut crocũ mixtũ cũ re viliori: Ex quo pꝫ
ꝙ q̃ faciũt res inutiles ⁊ defectuoſas defectuſqꝫ eaꝝ ex indu
ſtria ⁊ ſtudioſe obtegũt ⁊ occultãt tenent̃ ad reſtitutionẽ il
lius qđ occaſiõe talis occultatiõis eis dat̃ ꝓ rebus: niſi res
nõ obſtãte defectu tñ valeat: q̃tum dat̃. Et ſil'iter eſt de ha
bẽtibus res venales iudicandũ. Oĩa iſta ꝓbant̃ extra de in
iurijs ⁊ dãno dato. Qui eñ dat occaſionẽ dãni dãnũ dediſ-
ſe videt̃: ſꝫ defraudãs aliũ in ſubſtãtia/ qualitate ⁊ quãtita
te/ dat ei occaſionẽ dãni: al's eñ nõ ꝑmutaret. Et ĩ his oĩb⁹
dicit Tho. Nõ ſolũ peccat q̃s iniuſtã vẽditionẽ faciẽdo: ſed
etiã ad reſtitutionẽ tenet̃. ¶ Quarto exigit̃ ꝙ ad min⁹ habi E
tualit̃ itẽdat ſi ĩ̃pliciter agnouerit rẽ nõ fuiſſe talẽ qualis ſꝫ
contractũ eſſe debuerit: ꝙ hoc velit ſicut rationabile fuerit

emendare. Si enim venditore ignorante aliquis predictorum defectuū in re vendita fuerit: vēditor quidem nō peccat. tenetur tamen cum ad eius notitiam peruenerit veraciter ſaltem damnum recompenſare emptori. Et quod dictum eſt de venditore etiam intelligendum eſt ex parte emptoris. Contingit enim qn̄qꝫ venditorē credere rem eſſe minus precioſam quantū ad ſpeciē: puta ſi quis aurum vēdat loco auricalci: emptor ſi illud cognoſcat / iniuſte emit: ꝛ ad reſtitutionem tenetur. Et eadem ratio eſt de defectu qualitatis ꝛ quantitatis. vt ſi quis ſimplex peregrinus credens equū ſuum valde infirmū / exhibet eū venalē: ꝛ emptor aſtutus ꝙuis noſcat defectum eſſe paruū aut forte per noctem ſanabilē: tamē emit eum pro paruo precio quaſi valde infirmum: ille ſcienter ꝛ iniuſte damnificat proximū ſuum. et

F peccat cōtra hoc mādatū ꝛ tenetur ad reſtitutionē. ¶ Quinto requiritur equalitas valoris inter res permutatas / aut inter rem emptam aut venditam / ꝛ preciū. Nā rem carius vendere aut vilius emere ꝙ valet in ſe vel eſtimatione hominum / eſt contra iuſtitiam ſm̄ philoſophū. j. poli. Et contra illud quod chriſtus dicit Math. vij. Oīa quecūqꝫ vultis vt faciant vobis homines / ꝛ vos facite illis. Sed nullus eſt qui ſibi vellet rem carius vendi ꝙ valeat. quia ſic dānificaretur vt plurimū vel ſemp. vñ Auguſt. xiij. li. de ciui. dei. Velle vile emere ꝛ care vendere reuera viciū eſt. Dr̄ aūt ꝙ non licet rem carius vendere vel vilius emere ꝙ valeat in ſe / vel in eſtimatione hominū. In tribus enim caſibus licet rem carius vendere ꝙ ſit empta. Ideo quia aut res meliorata eſt in ſe / vel in eſtimatione hominū / aut ratione ſeruicij circa rem emptam exhibiti. Primo em̄ res empta poteſt meliorari: aliquando naturaliter vt quādo fit de impuro vino purū: ꝛ de gracili ligno forte. Et de equo triū annorum octennis. Aliqn̄ artificialiter fit empte rei melioratio. vt melior eſt pānus in tunicā formatus ꝙ ſimplex pannus. Aliquando fit naturaliter ꝛ artificialiter. vt melius ad ignem valent ligna ſicca ꝙ humida. Secūdo principaliter res empta poteſt meliorari nō ī ſe ſed ī opiniōe hoīꝫ. aut qꝛ neſciebatur prius ꝙ bona eſſet. aut qꝛ eſt iam indigētia que prius nō fuit. vt patet de pillulis peſtilētialib9 extra tēp9 peſtilētie / ꝛ in multis alijs modis. Et tā in primo ꝙ in ſecūdo meliorationis modo: poteſt res carius vēdi ꝙ empta eſt. Tertio principaliter idē fieri poteſt ex parte vendentis / videlicet ratione ſeruitij quod circa eaꝫ fecit. vel officij quod circa eam habet. ꝛ hac ratione collectores / hoſpitum campſores / inſtitores / caupones / peneſtici / ꝛ quicunqꝫ ſtationarij: poſſunt rem etiam nullo modo mutatā nec in ſe nec in eſti-

matione hominū vēdere carius ꝙ emerunt: ꝛ hoc propter ſumptus / labores / induſtrias / curas / pericula / ꝛ alias occupationes rationabiles. ꝛ multoplus qui adducūt res a longinquo. Ratio eſt qꝛ. j. Cor. iij. Vnuſquiſqꝫ recipiet mercedem ſm̄ ſuū propriū laborē. Eadē em̄ ratio eſt de mercatore / ſicut de alio laboratore ꝙ ſibi merces detur pro ſuis / labore / induſtria / cura / ꝛ ſimilibus. ¶ Vnde tā ſm̄ diuinam ꝙ naturalē legem illicitum reputatur ſi in emptione ꝛ venditione nō ſit equalitas iuſtitie ſeruata ſcienter. Et ille q̄ plus habet poſtqꝫ innotuerit ſibi: illud tenet recōpenſare ei qui damnificatus eſt ſi ſit notabile damnū. Qđ dico qꝛ iuſtū precium rerū qn̄qꝫ nō eſt pūctualiter determinatuꝫ. ſed magis in quadā eſtimatione cōſiſtit: ita ꝙ modica additio / vel minutio nō videt tollere equalitatē iuſtitie. vt Tho. dicit. Et addit. Sco. ꝙ qn̄ cōmutantes pēſata neceſſitate mutua / reputant hincinde equiualēs dare ꝛ accipere / ita ꝙ vterqꝫ cōputat tantū dare quantū recipit / ꝛ ecōuerſo recipe quantū dat: ſi tūc aliqđ modicū deficit ab indiuiduali eq̄litate nō erit iniuſtitia reputāda. qꝛ qn̄ ex tali eſtimatione de datione ꝛ receptione equiualētis mutuo ſunt cōtenti: tūc mutuo ſibi volunt remittere veriſilr ſi in aliquo deficiat ab illa iuſtitia requiſita. Et ſic iſtorū cōtractuū quēlibet cōcomitat aliqua donatio cōditionalis. vt ſi aliqđ ſit ampli9 in re data. ¶ Verūtamē ſi aliqs multū indigeret re aliqua / ꝛ ali9 ledatur ſi ea careat / ꝛ p magnā inſtantiā ille inducit ad vendendū rem ſuā / vel ad permutandū pro re alterius: tūc cuꝫ poſſit ſe cōſeruare indēnem erit in caſu tali iuſtū precium nō reſpiciendo ſolū ad reꝫ q̄ vendit: ſed etiā ad damnū qđ venditor ex venditione incurrit. ꝛ ſic licite poteſt aliquid carius vendi ꝙ valeat ſecundum ſe. ꝙuis non vendatur plus ꝙ valeat habenti. Si vero aliquis multum iuuetur ex re alterius quā accepit. ille vero q̄ vendidit nō dānificetur carēdo re iſta: nō debet eā ſuperuēdere. qꝛ vtilitas que alteri accreſcit nō eſt ex vēditione / ſed ex cōditione emētis nullus aūt debet vendere alteri qđ non eſt ſuū: licet poſſit ei vēdere damnū quod patitur. Ille tn̄ qui ex re alteri9 accepta multū iuuatur: poteſt propria volūtate vēdenti aliquid ſupererogare / quod pertinet ad eius honeſtatem. Et ſic patet ꝙ quinqꝫ requirūtur ad cōmutationē iconomicā. ¶ Sed ad negociatiuam adhuc ſuper prefata requiruntur alia duo. Primo ſi debeat eſſe iuſta: oportet ꝙ talis commutatio ſit vtilis reipublice. Sicut eſt de mercatoribus illis qui afferunt res de patria vbi abūdant / ad patriam vbi deficiunt. quarū tamē vſus eſt ibi neceſſarius. Et etiam q̄ res emptas conſeruant: vt prompte inueniātur venales a ven-

lentibus eas emere. tales habẽt actum vtilem reipublice.
N Oportet eñ ꝙ nec aliquis credat/nec credẽdi rationez ha
beat emptionẽ eſſe cõmunitati vel reipublice preiudicialẽ
propter defectũ illius cõditionis ſunt aliqui vituperabili
ter negociatores/puta qui nec trãſferunt nec cõſeruãt/ nec
eorũ induſtria melioratur res venalis/nec certificat alius
ſimplex de valore rei emẽde ſed emit modo vt ſtatim ven=
dat ſine oĩbus iam dictis cõditionibꝰ. Talis eſſet extermi=
nandus a republica tanꝗ̃ nociuꝰ cõitati: eo ꝙ ꝓhibet ime=
diatã cõmutationẽ volentiũ iconomice cõmutare: ⁊ ſic fa=
ciunt quodlibet venale vſuale carius emẽti ꝗ̃ deberet eſſe
⁊ vilius vendẽti. ⁊ ſic dãnificant vtrãq; partẽ. Sũt etiã q̃ fru
menta/vel alias res vtiles cõitati/vel neceſſarias ⁊ bonas
ad hoc principaliter emũt: vt nõ deſint ciuitati/patrie/vel
aliqua alia bona intẽtione: nõ intẽdentes cariſtiã induce=
re/ſed qñcunq; neceſſitatẽ vel notabile grauamẽ pauperũ
viderint: vẽdere intẽdunt iuxta cõem ⁊ rationabilẽ eſtima
tionẽ. Tales eñ licite ⁊ meritorie poſſunt hoc facere/⁊ ali
quãdo chariſtiã impedire. Sed illi qui in congregando ta=
lia/nec cõitati ꝓſunt: nec vtilitatẽ eius intẽdunt/ſed ſoluz
lucrum ſuũ/nihil niſi cariſtiã expectando: grauiſſime pec=
cant. Ratio eſt qꝛ quilibet in cõitate viuẽs ratiõe charita=
tis ꝓximi/⁊ ratione emolumẽti: vtpote ſolatii defenſionis
⁊ ſimiliũ: debet cõmunitati eſſe vtilis. ⁊ maxime nõ nociuꝰ
Et ſm iura. Turpis eſt pars que ſe non cõformat ſuo toto.
Poſſunt aũt vtriq; premiſſorũ ſe ex hoc conſiderare. qꝛ qui
intẽdit cariſtiã: dolet de frumentorũ copioſo ꝓuentu. Aliꝰ
K vero ex hoc vel letus eſt: vel cõtentus/⁊ nõ triſtis. ¶ Secũ
dũ reqſitũ ad cõmutationẽ negociatiuã eſt: vt vẽdẽs pro re
vẽdibili recipiat iuſtum precium. Eſt autẽ iuſtũ preciũ con
ſiderandũ ſm quod res vẽdibiles valent ad vſum hominũ
plus vel minus ſm neceſſitatẽ rerum. interdum ſm deſide
riũ hoĩm qd̃ hñt ad res. Et lʒ difficile ſit dare de valore rei
ſufficientẽ ⁊ generalẽ regulã: tñ hãc regulã quidã doctor tra
dit. Sicut eſtimatio que veriſimiliter bona fide creditur er
ronea eſſe non eſt ſequẽda: ſic communis eſtimatio in qua
nullus error veriſimiliter apparet ſequẽda eſt. ſiue in ſpe=
cie/ſiue in ſingulari. Ubi vero nulla eſt vel non eſt vera eſti
matio: ibi recurratur ad rationẽ penſando labores ſumptꝰ
⁊ cetera ſtatim dicẽda bona fide prout melius poteſt fieri
necnõ meliorationẽ vel peiorationẽ ſiue realẽ/ſiue eſtima=
tam: ⁊ iuxta hoc res vẽdatur. Talis negociator iuxta dili=
gentiã ſuam/⁊ induſtriã/⁊ pericula: accipiat in cõmutatio=
ne precium correſpõdens. qd̃ declarat Sco. qꝛ vnũquẽq; in
opere honeſto ſeruientez reipublice: oportet de ſuo labore

viuere. ſed talis afferens vel etiam cõſeruãs honeſte ⁊ vti
liter ſeruit reipublice. igitur ⁊c. Secundo quia vnuſquiſq;
induſtriam ſuã ⁊ ſollicitudinẽ ſuam poteſt iuſte vendere.
Induſtria enim magna requiritur in tali transferente de
patria in patriam: ergo poteſt iuſte vltra ſuſtentationem
ſuam neceſſariam pro ſe ⁊ familia ſua ad iſtam neceſſitatẽ
deputatam recipere preciũ correſpondens ſue induſtrie.
Tertio etiam poteſt recipere aliquid correſpondens ſuis
periculis. Semper tamẽ lucrum debet eſſe moderatum: ne
talis cupiens nimis diues fieri: vicium auaricie incurrat.
¶ Ad hoc vero ꝙ venditio vel emptio ſit bona materiali= L
ter: requirũtur cõditiones ⁊ circũſtantie cõmunes/ſicut in
aliis actibus moralibus: potiſſime finis eſt ꝙ nõ ſit in ſcã=
dalum/in maluz exemplũ cõtra votũ vel ex auaricia. Unde
dicit ſanctꝰ Tho. ꝙ emens nõ debet lucrum ſtatuere tanꝗ̃
finem ſuũ/vel ſuorũ operum/ſed lucrum quod querit vlte=
rius ordinare in aliũ finẽ neceſſariũ/vel honeſtuz vt ad ſu=
ſtentationẽ domus ſue/vel ad ſubueniendũ indigẽtibus ſi
ſit negociatio licita/vel etiam cum quis negociationem in
tendit propter publicã vtilitatem/ne ſcilicet res ad vitam
neceſſarie deſint patrie. ⁊ tunc lucrum expetit non tanꝗ̃ fi
nem/ſed quaſi ſtipendium laboris. ¶ Sed eſt dubium vtrũ M
venditor teneatur dicere viciũ rei vendite. Rñ. ſm Thomã
quotli. ii. q. x. ⁊ ſecunda ſecũde. q. lxxvii. ar. iii. Si res vendẽ
da propter vitiuz qd̃ habet redditur minoris valoris vel eiꝰ
vſus reddit impeditꝰ/vel noxius: ſcʒ cũ equꝰ claudicat/vel
domus eſt ruinoſa: aut cibꝰ corruptꝰ vel venenoſus: ſi tunc
huiuſmodi vitium eſt occultũ ⁊ venditor non detegit: ⁊ ſi tã
care vendit ac ſi non eſſet vitioſa: erit vẽditio doloſa: ⁊ vẽ=
ditor tenetur ad damni recompenſationem. Si vero vitiuz
ſit manifeſtum/puta cum equus ſit monoculꝰ/vel tale ma
nifeſtum vitium habet res vendẽda/vel cũ vſus rei lʒ non
cõueniat vni venditori: poteſt tamen cõueniens eſſe alteri
⁊ ſi tunc ipſe venditor ꝓpter huiuſmodi vicium ſubtrahat
de precio quantum oportet/tunc non tenetur ad manifeſtã
dũ viciũ rei: quia forte huiuſmodi emptor vellet plus ſub=
trahi de precio ꝗ̃ eſſet ſubtrahendũ. Unde põt licite vendi
tor indẽnitati ſue cõſulere viciũ rei reticẽdo. Uerbi gratia.
exemplificant doctores aliqui. Tu vendis mihi equũ omni
no malum ⁊ qui nichil valet ad equitandũ/⁊ das mihi eum
ꝓ tanto precio quãtũ ſola cutis valet: nichil iniuſtũ facis
mihi ꝙ equus non valet ad equitandũ: niſi ego in cõtractu
interrogarem an equꝰ valeret ad equitandũ/⁊ tu diceres
ꝙ ſic: tunc eñ contractus iniuſtus eſt/⁊ fraudulentus. Si
aũt ego ex ſimplicitate vel inaduertentia nõ conſiderarem

illū defectū/nec inquirerē:tu tamen bene ſcires ꝙ ego prin
cipaliter ad equitandū eū emerem: ⁊ ex ſimplicitate vel in
aduertentia id nō dicerē:tu quidem peccas contra me / nō
iniuſte ad extra vendendo:ſed minus fideliter ⁊ charitati
ue circa me agendo. hec eſt ſententia tullij /qui narrat de
antipatre pħo acutiſſimo/qui dicit omnia vitia emptori pā
denda ſunt. Et poſt plura eius verba cōcludit. Tulli⁹ lib.
iiij. de offi. nichil debet venditor emptori celare. ꝙ ſi incre=
pandi ſunt qui reticent:quid de his eſtimandum/qui fuca
N tionis vanitatem adhibent? ¶Sed quid de his mercatori=
bus ⁊ contrahentibus qui ſciunt veriſimiliter iuſtū p̄cium
⁊ cum ſigno/vel verbo/vel ſilentio/rem ſupuendunt? Rn̄. ꝙ
tripliciter poſſunt tales viciū cōmittere. Primo ſi vidēs ho
minē ſimplicem ⁊ inexpertum circa rem non facit diligen=
tiam fidelem/vt ei non ſupuendat. Quia em̄ expert⁹ homo
neſcit rem eſtimare:ideo venditor non poteſt ſe ſecūdum il
lius exhibitionem in vendēdo regere:ſed tota eius eſtima
tio ſibi incūbit. Et ergo niſi fidelē diligentiā adhibeat : non
eſt ſine peccato ſi rem ſupuendat. Secus aūt eſt quādo res
venditur homini intelligenti/⁊ experto circa rem. Secūdo
quādo emptor aut venditor eſt arctatus neceſſitate:vel in
ordinata affectione impulſus:tūc nequaꝙ̄ poteſt alter du=
bius de valore rei/tam ſecura conſcientia durus eſſe erga
eum ceteris paribus: ſicut erga liberū ⁊ omni tali impulſu
carentē:habet em̄ timere ꝙ ex illa artatione carius emat
ꝙ̄ alias faceret emptor vel ꝙ venditor vēdat remiſſi⁹. Ter
tio quando venditor aliqua arte/vel cautela verborū etiā
ſi vera ſint ⁊ non falſa/inducit emptorē ad emendum cari⁹
ꝙ̄ alias emeret:vt ſi venditor rem que vix valet vnū dena
riū:ſcienter exhibeat ꝓ quattuor:⁊ emptor ex verecundia/
vel quia non credit ſuperexhiberi rem in quadruplū exhi
beat et det plus ꝙ̄ vnum: vēditor corā deo tenetur ad reſti
tutionē eius qđ plus vno recepit. Tenetur em̄ ad reſtitutio
nem ſi rem ſcienter ſupuenderet /etiam ſi illū nullo mō in=
duceret:ꝙ̄to magis quando hoc ꝑ cautelas efficit:⁊ maxie
O per falſitates ⁊ mendacia hoc procurat. ¶Secundo princi
paliter videndum eſt ꝙ̄ ꝑiculoſum ſit mercari vel negocia=
ri. Et hoc patz ex ſeptem que eam reddunt ꝑiculoſam. Pri
mo ignorantia interdum valoris rerum: ⁊ quanti eſtimādi
ſint labores/cure/pericula/⁊ cetera huiuſmodi: q̄ negociā=
tes habent circa venales res in quarū eſtimatione merito
quilibet eſt ſibi ſuſpectus: vtpote iudex in ꝓpria cauſa. Et
in hoc min⁹ periculoſe ſtant:qui vendunt res apud multos
inuenibiles ⁊ venales:q̄ꝛ facilius ⁊ propinquius poteſt ha
beri eſtimatio: ⁊ homines non ſunt artati ad vnum. Quiſꝗ̄s

vero habet rem venalē / vel exercet officiū aut laborē non
poſſibilem apud aliū haberi:ſicut aliq̄n ſolū vnus eſt nota=
rius/medicus/ apotecarius/vel alius talis / hic debet ſibi
multomagis eſſe ſuſpectus et valde cauere: ne in neceſſita
te hoīz exigat:aut recipiat vltra rei aut laboris ſui valorē.
Secundū reddēs negociationē periculoſam eſt diffidentia
de ꝓximis : que ſurgit ex cautelis et fraudibus omni die
cōtingentibus: ꝓpter qđ vēdētes multo carius exhibēt res
ꝙ̄ valent:et emētes multo min⁹ ꝙ̄ velint dare. Et ſic vtro=
biq̄ multa falſa dicunt:et nō pauca mendacia : et q̄nq̄ per
iuria cōmittuntur. Tertiū eſt inordinatus timor damni et
lucri deſideriū exceſſiuū ac affectus res cito vendendi. Ex
quibus exitur conſuetudo laudandi vendenda/ et emenda
vituperandi: quiquidem timor et deſideriū tēpore contra
ctus ſic mentē vrgēt et occupant: ꝙ modicus vel nullus re
ſpectus ad deū vel iuſtitiā ſolet haberi. Quartū cōtinua et
anxia ſollicitudo : ⁊ occupatio cū talib⁹ rebus extrinſecis ⁊
diuerſis hominib⁹ q̄ raro mentis recollectionē admittunt :
et in quibus tanta habetur diligentia: ꝙ debitum deo ſerui
tium ⁊ cura ꝓprie ſalutis omittitur. Quintū eſt malū exem
plum: qđ quis videt in maiori parte mercantiū: ꝓpter quo=
rum multitudinem homo plane volens procedere : vix pōt
aliquid lucrari mercando. Sextū eſt cōtinua occupatio cū
vero obiecto et materia auaricie/ ſcꝫ cum temporalib⁹ bo=
nis/ et etiā cū forma eius: q̄ꝛ cū mō acquirendi eadē necnō
cū auaris: circa q̄ videtur tā difficile vitare auariciā : ſicut
aſſidue cōuerſando cū ꝓcacibus mulieribus cōtinentiam
ſeruare. Septimū eſt raritas pure intentionis : quia valde
rarū eſt vt quis recte intendat in mercando vtilitatē pro=
ximorum/et ſic ſm̄ vtilitatē officij vel obſequij ſui victū me
reri: que tamē intētio tā neceſſaria eſt ꝙ ſine tali intētione
actuali vł habituali nullus act⁹ negociatiōis eſt merito=
rius apud deū: etiā ſi quo ad hoīes nihil iniuſti fiat: immo
dubiū et diſputabile eſt an iſte qui nō intēdit in mercando
hominū vtilitati ſeruire/etiā ſi vtilis ſit: poſſit aliq̄d ſꝫ deū
pro labore ſuo recipere. ¶Tertio principaliter videndum P
eſt quomodo mercator cupiens ſaluari debeat ſe tenere ?
Rn̄. ꝙ debet ante omnia intendere non plus debito recipe=
re/ vel minus dare ſcienter: et velle ſupplere vbi ꝑceperit
defectū: ⁊ fideliter ſeruiēdo aut ꝓdeſſendo his a quib⁹ vult
victū acquirere: et cū timore lucrū recipere ſm̄ nobilitatē
et grauitatem/et vtilitatem cure/laboris/induſtrie/et ſum
ptuum quos et quas contingit habere. Necnon ſm̄ magni
tudinem aut precioſitatem rerum in quibus ſeruit/aut mi=
niſtrat hominibus, Nec tantum negociationi intendere: vt

B

per hoc aliquid eorum negligat que ſue ſunt neceſſaria ſa-
luti. Dico autem nobilitatē ꝛc. qꝛ dato ꝙ negociatoris mer
ces adducētis tantus eſſet labor/ſicut militis defendentis
terram: nobilior eſt tamen labor militis ceteris paribꝰ / ꝙ̄
alterius: qꝛ ad nobiliorem finem tendit. Sic etiā ſtaret ꝙ
labores/cure ꝛc. eſſent eque nobiles ꝛ graues: et tamē vnꝰ
eſſet magis neceſſarius alio: pro iſto certe ſibi magis debe
retur. Dico etiam ſm̄ multitudinem/ magnitudinem/et
precioſitatem rerum: quia peneſtica vendens/ſcꝫ piſum et
olera: et de vno floreno cōmunitati ſeruiens: non poteſt tm̄
lucri recipere/ſicut inſtitor vendēs nobiles et multū vtiles
res: nec inſtitor in q̄ete quodāmodo reſidēs ceteris paribꝰ
poteſt tm̄ lucri recipere/ etiam de eque magna pecunia: ſi-
cut res eque bonas de partibus longinquis adducens. Et
ideo ſi quilibet ſm̄ ſtatum ſuum vellet viuere/et ſm̄ meritū
ſuum lucrum recipere: omnia ſtarent eo melius. Sed quia
peneſtica de modico precio et labore tantum vult lucrari
ꝙ quotidie bonis cibis et potibus repleta ſit: et vltra hoc
continue plus ditetur: que ſi debite perpenderet: vix nudū
panem mereretur: et inſtitor de modico labore et precio re
ſpectiue vult ſe et ſuos tam delicate nutrire/et precioſe ve
ſtire: ſicut vnus de multo maiori ſumma/grauiori ꝛ vtiliori
labore cōmunitati ſeruiens: et ita diſcurrendo de alijs.
Hinc eſt ꝙ quaſi omnes auaricie et ſuperbie/ ꝛ voluptatis
morbo laborant: per que tantum excecantur: ꝙ credunt ita
eſſe debere/ex hoc ꝙ illa ſunt tam cōmuniter iam conſueta
ꝙ quaſi omnes ſic agunt: cum tamen nulla cōſuetudo poſ-
ſit excuſare in his que ſunt contra rectam rationem: ſed ſo
lum in indifferentibus/ que poſſunt fieri bene et male. Nul-
la autem ratio recta videtur dictare hoc bonum ꝙ filia ſim
plicis militis/ aut burgenſis quantūlibet opulentis / defe-
rat tam precioſam veſtem /cingulum /aut coronam: que ꝓ
ſtatu ſufficeret cuiuſcūq; magne principiſſe aut regine: nec
hoc ꝙ quantumlibet diues mercator tam ſplendide in ve-
ſtibus/tam magnifice in ſumptibus viuat: ꝙ ſufficeret re-
gi vel principi bene magno. Et hoc modo multa ſunt que
ſub diſſimulatione tranſeunt: nec reputantur tam mala:
que tamen ſi recte penſarentur /manifeſte viderentur ex-
ceſſiua recto iudicio rationis. Ex quibus patet ꝙ quanti-
ficatio precij iuſti penſanda eſt in libra rationis recte at-
tendendo bona fide /id eſt fideli intentione ſuam induſtriā
circa rem/ſollicitudinē/neceſſitatē/et nobilitatē rei vēdibi-
lis/magnitudinem/multitudinē/labores/ꝑicula ꝛ ſumptus.

¶ Sequitur ſextum capitulum De contracti-
bus vſurarijs et ludis.

DE vſuris modo et alijs cōtractibus tria po A
nentur. Primo quot modis vſurarij faciūt
cōtra ſeptimū preceptū Secūdo quanta ma
la ludos comitentur. Tertio quomodo pec
cant luſores. ¶ Quantum ad primū preno- B
tanda ſunt quattuor. Primo ꝙ vſurarij te-
nentur ad reſtitutionē vſure: et ad reſtitu-
tionem dāni ꝑ vſuras alicui illati. Omnis
enim vſura cōmittitur circa mutuationē vl' cōceſſionē. Eſt
autē mutuatio actiua ſeu cōceſſio/datio gratuita rei: quā
vel equiualens tenetur reddere recipiens iuxta pactū. Mu
tuatio vero paſſiua eſt talis rei receptio. Dicit aūt mutua
tio/quaſi meū tuū facio. Hoc tamē qd̄ tibi mutuo/ nō ſimpli
citer deſinit eſſe meū/ſꝫ ſolū ad tēpus debet eſſe tuū. Unde
veraciter dicere poſſum me tantum habere apud te. Et il-
le nō diceretur omnino pauper cui debitores bene ſoluturi
tenerentur multa. Dicitur autē mutuatio pecunie vel hu-
iuſmodi/datio: quia dominiū transfertur. Unde in ſcriptu-
ra vocatur mutuatio/ datio. Exo. xxij. Deut. xv. Luc. vj. Si
inquit mutuum dederitis his a quibus ſperatis recipere:
que gratia eſt vobis? Nam et peccatores peccatoribus fe-
nerantur vt recipiant equalia. Et ſtatim ſequitur. Mu-
tuum date: nihil inde ſperantes/et erit merces veſtra mul
ta: ꝛ eritis filij altiſſimi: qꝛ ipſe benignꝰ eſt ſup ingratos et
malos. Dicit gratuita datio: qꝛ ſicut pura ꝛ ſimplex dona
tio fit gratis ſine limitatione: ſic iſta debet gratis fieri ſal-
uis iſta limitatione de reddendo. Unde xp̄s vbi ſupra dicit
nichil inde ſperātes: ſupple vltra redditionē rei. Additur
quam vel equalens tenetur reddere: quia niſi hoc eſſet pu-
ra ꝛ ſimplex foret donatio. Dicit vel equiualens: qꝛ aliquā
do res eadē non poteſt reddi: quia diſtrahitur vt pecunia/
vel ꝑditur aut perit vt equus aut domus. Dicitur etiā iux
ta pactū: quia mutuationem recipiēs nō tenet rem mutua-
tam ſimpliciter reddere/niſi ita ſit pactum. Pōt eñ tale pa
ctū fieri ꝙ reſtituat ſi petitū fuerit. vel ſi aut dū venerit ad
pinguiorē fortunam. ꝛ tūc ſi nō venerit cōditio: reddere nō
tenet. ¶ Scd̄o notādū ꝙ q̄uis mutuās poſſit iure rem mu-
tuatam vel valorē eiꝰ recipere ꝛ repetere: nihil tñ pōt vltra
hoc ab hoīe rōne rei mutuate vel mutuatiōis repetere/re-
cipe/vel ſpare. Sed bene pōt recipere quod a mutuū reci-
piēte/non ꝓ mutuo/ſed ſpōte/vel ex alia iuſta cauſa datur
aut pia. Primū ptꝫ. qꝛ recipiēs mutuū nullū ius hꝫ ad rē ni
ſi ex ꝯceſſiōe mutuātis/ſꝫ mutuās nō dedit aut mutuauit niſi
ad certū tp̄s/vltra qd̄ inuito dn̄o tenere nō dꝫ. Secūdū ptꝫ.
qꝛ qñ michi mutuaſti pecuniam vel huiuſmodi: tunc res

iſta interim eſt mea facta/ ⁊ eius vſus eſt meum opus. cui⁹
ſignum eſt: quia ſi apud me perditur pecunia vel res/ michi
eſt perdita/ non tibi vt oēs volūt. Sed cōtra rationem eſt: ꝙ
ego tibi debeam dare aliquid de vſu ⁊ labore meo quez ha-
beo de pecunia mea. licet poſtea tenear tibi dare pecuniaz
tuam aut equiualens quam a te mutuaui: ⁊ qn̄ hoc facio:
tunc tuum tibi reſtitui ⁊ ſatiſfeci. ¶ Sed diceret quis cum
D ille cui mutuo ante hoc michi potuit dare vnum florenum
voluntarie: cur ergo ꝓ mutuo nō poteſt dare vnum florenū
Reſpōd. ideo quia nō vendibile nullus poteſt vendere/ ſed
quilz bene poteſt dare ſuā rem: qui ſaltem liber eſt. ſed mu
tuatio eſt actus volūtatis elicitus vel imperatus/ quo quis
vult ꝙ res ſua ſit alterius ad beneplacitū eius qui habet
poteſtatem ſic diſponendi de re: vel vtrūqz/ ſcz actum inte-
riorem ⁊ exteriorem cōprehendēs: ⁊ nullū taliū eſt vendi
bile eo modo quo vſurarius capit. Ex quo etiam patet ꝙ
vſura contra legem nature eſt. Tertiuz patet. quia non eſt
peioris conditionis qui mutuuz preſtitit alicui poſt mutua
tionem ꝗ̄ ante: ſed potuit recipere ſponte: vel ex alia pia
aut iuſta cauſa data ab eo q̄ haberet poteſtatē dādi: ergo ⁊
poſtea habet. immo recōpenſationem coꝝ que pecunia nō
mēſurantur licite poteſt quis pro mutuo exigere ſecūdum
multos. puta beniuolentiā/ ⁊ amorē eius cui mutuauit: vel
aliqd hmōi. Sed diceret adhuc vſurari⁹. Si nichil poſſum
recipere pro bono qđ tu habes ex pecunia vel vſu ei⁹: tn̄ tu
teneris michi ꝓ dāno qđ habeo. qr interim ꝙ tu habes cā
ego nō poſſum emere cenſum pro ea/ nec poſſum vti ea/ nec
cū ea lucrari. quod totum poſſem habendo pecuniā ipſam:
cur nō ꝓ tali dāno aliquid recipiā? Rn̄. qn̄cunqz eſt certum
dānum quod mutuās ex mutatione incurrit: tūc niſi illi pe
tenti ſit tanta neceſſitas/ ꝓ quo iſte mutuās teneretur illud
dānum ſubire: ipſe bene poteſt ſibi denegare mutuationem
Si aūt iſte petēs voluerit illud damnū in ſe recipere ad vi
tandum ſuū grauius damnū: hoc mutuās licite poteſt face
re/ ⁊ indemnitati ſue ꝓuidere. nec recipit hoc ratione mu
tuatiōis/ ſed ad vitandū dānum qđ ſibi ex mutatiōe iminet
Ubi vero nō eſt aliquod certū dānum: ibi nichil certi poteſt
recipi. Et multo min⁹ qn̄ eque veriſimile eſt occaſione mu-
tuatiōis bonū venire ſicut malū. vel dānum vitare/ ſicut in
currere. Sufficit em̄ ꝓ poſſibili dāno poſſibile lucrū. Un̄ ſic
arguit̄ ꝯtra vſurariū. Si hoc eſt dānū tuū ꝙ nō potes lucra
ri cū pecunia tua: tūc hoc eſt lucrū vel bonū tuū ꝙ nō potes
ꝑdere pecuniā tuā ex ſpolio/ furto/ vel alijs dolis/ vel mer-
cādo dānificari cū ipſa. Utrūqz em̄ eſt eque poſſibile ⁊ cōtin
gens. ergo ſi teneor tibi pro iſta: tu teneris michi pro iſto/ ⁊

ſic fit recōpenſatio. ¶ Tertio notandū ꝙ habēs ſubſtantiā E
huius mūdi ſicut tenetur interdū ſub ꝓcepto/ aliqn̄ ſub cō-
ſilio dare aliqđ ſimpliciter/ vt elemoſinā indigēti. vt ſupra
habitū eſt de elemoſina ꝓcepto quinto. Itē ſupra ca. ij. pre-
ſentis precepti: ſic etiam tenetur in caſu rem ſuaz dare ad
tempus quod eſt mutuare/ eadem ratione. qr. j. Johis. iij.
Qui habuerit ſubſtantiā hui⁹ mundi/ ⁊ viderit fratrē ſuum
neceſſitatem patientem/ clauſeritqz viſcera ſua ab eo: quo-
modo charitas dei manet in eo? Sed certum eſt ꝙ primuz
quis tenetur facere libere ⁊ gratuite/ ⁊ nichil ꝓ eo ſperare
ꝓ datione vel recipere tanꝗ debitum ciuile: ꝗuis talis ele
moſinarius poſſit licite intendere ꝙ alius pius ſit ad ipſuz
orando pro eo: paup em̄ in veritate obligatur rōne operis
pietatis orare vel pius eſſe pro benefactore: ergo ⁊ ſm̄ de-
bet fieri ſic libere: videlicet mutuum/ vbi res datur ad tem-
pus. Opera enim pietatis debēt gratis fieri. Unde Luc. vj.
Eſtote miſericordes ſicut ⁊ pater veſter miſericors eſt: qui
videlicet gratus eſt. Et ibidem. Si benefeceritis his q̄ vo-
bis benefaciunt: que vobis eſt gratia? ¶ Quarto notanduz F
ſm̄ Tho. ij. ij. q. lxxviij. ꝙ quedam ſunt res quaꝝ vſus nō eſt
conſumptio earum: vt vſus dom⁹ eſt inhabitatio/ ⁊ nō diſſi-
patio eius. vſus equi eſt eius equitatio vel alter eius la-
bor: ⁊ in talibus poteſt vſus concedi ſeruata ꝓprietate. Et
pro talium rerum vſu poteſt homo licite recipere precium
vt fit in earum locatione. Alie ſunt res quaꝝ principalis
vſus eſt earū cōſumptio: vt ſunt pecunia/ panis/ triticū/ et
huiuſmodi. Uſus em̄ panis eſt comeſtio per quam cōſumit̄
ſic etiam de vino ⁊ ſimilibus. ſic vſus principalis pecunie
eſt eius diſtractio ſm̄ qđ in cōmutatione expendit̄/ ⁊ in ta
libus nō debet vſus principalis concedi ſine dominio: quia
in illis ꝑ mutuū fit tranſlatio dn̄ij. Si enim mutuo tibi pe-
cuniam: illa erit tua ꝑ mutuum. Nam mutuū dicitur: qua-
ſi de meo tuū. Et iō ſi mutuum ꝑdit̄: ipſuz ꝑdit̄ illi q̄ mutuū
recepit: lz teneat̄ reddere equalēs. Simil̄r de pane/ vino/ ⁊ ſi
milibus intelligēdū eſt. ¶ His prenotatis: cōcluditur ꝙ ꝗ̄
uis vſura in nullo caſu ſit licita: tamen in quibuſdā caſib⁹ G
poteſt quis licite recipere vltra valorem rei mutuate: non
pro mutuatione: ſed alia de cauſa. Primum patet: qr videt̄
eſſe contra legem nature: vt iam patuit/ ⁊ etiam eſt contra
declarationē eccl'ie. extra de vſur̄. lib. v. fere ꝑ totū. ⁊ cōtra
diuinā legē. Ps. Qui pecuniā ſuā nō dedit ad vſurā. Scōm Ps. xiiij.
ptz. Primo caſu. Si quis detinet iniuſte ꝑ violentiam bona
mea/ ⁊ mutuo ſibi pecuniā: recipiēs eadez bona in pign⁹/ ſi
qui fructus veniunt de illa re impignorata: ego iure reci-
pio: non ratione mutui: ſed quia pertinebat ad me etiam ſi

ne omni mutuatione. Scd̄s caſus/ſi ante tempora tibi mu
tuaui/⁊ hodie debes ſoluere/⁊ qꝛ non ſoluis ego ex legiti
ma cauſa cogoꝛ tm̄ pecunie ſub vſura recipe: tūc illud qd̄ ꝓ
vſura teneoꝛ ſoluere/tu debes dare: ⁊ ego iure recipio: nō ꝓ
mutuatiōe quia iam finē habet/nec tu tenes rem illam ex
mutuatiōe/ſed detines violēter vel me inuito. Et quia ex
iſta iniuria tua habeo damnū: tu teneris michi illud refun
dere. Tertius caſus eſt: ſi ego fideiuſſi ꝓ te ei qui tibi mu
tuauit: ⁊ tu tp̄e ſolutionis non ſoluis / nec liberas me a fi
deiuſſione: mutuās quoqꝫ recipit pecuniā ſibi debitam ſub
vſura vt prius: ⁊ ꝓpter ꝓmiſſionem meam obtinet iure a
me illud quod dedit ꝓ vſura: tu teneris michi illud redde
re: nec ego recipio vſuram a te: nec tu das illud reſiduum
ratione mutui/ſed ꝓpter damnū quod ego ex negligentia
H tua incurri. ¶ Quart⁹ caſus ponit̄ extra de vſuris. c. ſalubri
ter. Si ſocer qui differt dare genero dotē / obliget ſibi in re
cuius vſus non eſt ei⁹ cōſumptio pignus pro dote quā mox
dare deberet: tūc gener nō tenet̄ fructus quos de bonis im
pignoratis ꝑcipit computare in ſortē. Hoc intellige cū mari
tus ſuſtinet onera matrimonij/alias nō. Et dicit̄ notanter
in re cuius vſus ⁊c. qꝛ ſm̄ multos nō poteſt de decē flore
nis vnum recipe: quia cōtra naturā pecunie eſt ꝙ generet
ſm̄ ph̄m. Sed tamē hoc non pōt eſſe ꝓpter hoc ꝙ gener ex
pectat: ⁊ dat inducias ſocero numerandi vel ſoluēdi dotē;
qꝛ hoc eſſet ꝓ mutuo recipe. Sed hoc videtur eſſe licitū: qꝛ
ius p̄ſumit ꝙ qñ quis dat alteri filiā ſuam: nō velit eos de
ficere vel perire/immo ſubleuare in oneribus matrimonij
vnde p̄ſumitur ex charitate facere quicqd facit: vel qꝛ pa
pa qui habet ꝓuidere ſaluti hoīm ordinauit tot in penam
differentiā dotē/vel in fauorē matrimonij. Et qꝛ hoc mun
dus acceptauit: quilibet tale pign⁹ obligās videt̄ renūcia
re quodāmodo iuri ſuo. Quint⁹ caſus ſed dubi⁹ apud quoſ
dam eſt/⁊ tangitur extra lib. iij. de feu. ca. inſinuatione: qñ
vaſallus bona feudalia impignorat dn̄o feudi: qꝛ tunc ſm̄
legiſtas ⁊ canoniſtas/dn̄s nō tenetur computare in ſortem
ꝑcepta de bonis p̄dictis: etiam ſi ꝑcipiat aliqd vltra labo
res ⁊ impenſas: maxime qñ interim nō exigit ſeruitiū. Tn̄
in hoc caſu ſecurioꝛ eſt opinio Innocētij dicētis: ꝙ ibi opꝫ
I fructus computari in ſortez. ¶ Patet ex p̄dictis ꝙ multis
modis vſurarie peccat quis cōtra ſeptimuꝫ preceptū. Pri
mo qui alicui pecuniā mutuat: ⁊ ꝓ ſolo tali mutuo exigit
lucrū temporale in pecunia/aut in alia re cui⁹ valoꝛ pōt pe
cunia mēſurari. Dico notanter ꝓ ſolo mutuo: qꝛ ſm̄ Tho. q
mutuū dat: poteſt abſqꝫ pctō in pactū reducere cū eo q mu
tuū accipit recōpenſationē dāni: vt patuit in ſcd̄o notabili

⁊ in quarto per caſus. Dico etiam q exigit lucrū: qꝛ ſm̄ eun
dem Tho. ſi mutuās accipit aliquid ab eo cui mutuat/non
quaſi exigēs/nec quaſi pro aliqua obligatione tacita vel ex
preſſa: ſed ſicut gratuitum donū: nō peccat vt ſupra patuit.
Secūdo cōtra hoc mandatū peccat ꝑ vſuram: q pro quacū
qꝫ re, q vſu ꝯſumitur mutuata/accipit ex pacto vltra ſortez
pecuniam aut aliam rem: cuius valoꝛ poteſt pecunia men
ſurari: quia cum talē rem mutuat alteri: tūc amplius non
eſt ſua: ſed iſtius qui eā mutuo accipit: ſi ergo exigit pro ea
lucrū: tunc exigit lucrū pro re non ſua. Ex quo ptꝫ ꝙ vſurā
cōmittit: qui pro mutuo exigit mun⁹ ab obſequio/vel a lin
gua: qꝛ vterqꝫ valoꝛ pecunia menſurari poteſt: vt ptꝫ in la
borantib⁹/aduocatis ⁊ ſimilibus. Tertio peccat cōtra hoc
p̄ceptum ꝑ vſuram: qui mutuat. xviij. libras ꝓ vna/vel cen
tū etiam ꝓ vna cū pacto de illa ſoluenda: immo ſola ſpes
de lucro ratione mutui facit vſurariū ſm̄ illud Luc. vj. Mu
tuū date/nichil inde ſperantes. Ex hoc ptꝫ ꝙ talis ſperans
lucrum ꝓ mutuo fit vſurarius mentalis. verꝫ eſt/qñ ſpes lu
cri eſt cā mutuādi/ita ꝙ alias non eſſet mutuatur⁹: niſi de
lucro recipiēdo ſperaret/ aut aliquo alio emolumēto: vt de
ꝓpina vel ſimili lucro. Si quis vero principaliter moueret̄
ex charitate ad mutuū/⁊ cum hoc ſperaret de retributione
alicui⁹ lucri: illud non eſſet vſura nec vicioſum: vt dicit al
ber. ſuꝑ illo Luc. vj. mutuū date/nichil inde ſperātes. Obli
gatur eñ ex beneficio qui mutuū recepit. ſm̄ illud Luc. ibi
dē. ꝓut vultis vt faciāt vobis hoīes: ⁊ vos facite illis ſimi
liter. Et dixi notanter ſi quis mutuaret. xviij. libras ꝓ vna
qꝛ ſi nō mutuaret realiter/ſed emeret vnā librā ꝓ. xviij. ſuꝑ
aliqua re immobili annui cēſus/⁊. xviij. libre eſſent iuſtum
precium pro vna perpetui cenſus/vel ad reemendum: tunc
contractus non eſſet vſurarius. ¶ Quarto vſuram commit K
tit qui mutuat alteri ſub tali pacto: vt etiam ſibi poſtea re
mutuet: quia vult alium obligare ad aliquid pecunia eſti
mabile. Licet enim licitum ſit ⁊ dignum ꝙ mutuanti vnum
mutuetur aliud: non tamen eſt licitum alium propter mu
tuum obligari ad remutuandum. ¶ Quinto vſuram com L
mittit qui habens molēdinū mutuat piſtoribus aut alijs il
lo pacto ꝙ molant ſolū in ſuo molendino. Accipit eñ vltra
ſortem in tali mutuo/ſcilicet iſtam commoditatem que eſt
pecunia eſtimabilis: ⁊ aufert eis libertatem alibi molendi
⁊ tenetur eis ad ſatiſfactionem. Sexto committūt vſuram
q mutuauerūt res ſuas ad certū terminū/quo veniēte no
lūt dare ꝓlongationeꝫ niſi data pecunia ꝓpter mutuū /vel
alio equalēti: ſunt eñ vſurarij etiāꝫ ſi exp̄ſſe nichil petant.

M ¶ Septimo vſuram cōmittunt q̄ rem carius vendunt q̄ ſit iu
ſtum p̄cium ip̄ius/ propt̄ hoc vt emptori de pecunia ſoluenda
expectent vſq; ad certum terminū: vel q̄ rem vilius emit q̄ ſit
eius iuſtum p̄cium propt̄ hoc q: pecuniam ſoluit prius ante=
q̄ ſibi res poſſet tradi. Aut etiam qui tp̄e collectionis bladi/
vini/ ⁊ cōſimilium cū min⁹ valere ſolent vendit talia ꝓ precio
qđ valitura ſunt circa paſcha/ aut alio tp̄e in quo plus valere
conſueuerunt: ⁊ ſic de ſingulis modis palliate vſure: contra
vij. p̄ceptum fit: ⁊ tenetur in omnib⁹ talibus q̄s ad reſtitutio=
N nem damni primo ſic ſibi iniuſte allati. ¶ Octauo q̄ mutuāt
ad vſuram nomine alieno: ⁊ hoc maxime eſt verum de tutore
⁊ procuratore/ ⁊ ſimilib⁹ q̄ in hoc non preſtant nudum miſte
rium: ſed etiā auctoritatem. ⁊ ſic vſuras acceptas nomie alie
no tenet̄ hmōi reſtituere/ ſi iſte cui⁹ nomie accepit non eſt ſol
uendo/ aut ſi non vult reſtituere. Idem intelligo ꝑ omia de vi
tricis eccl'e: ⁊ de his q̄bus cōmēdata ſunt hoſpitalia/ aut alia
loca religioſa/ ⁊ pia. nec excuſat eos q̄ hmōi lucra conuertan
tur in pios vſus: q: eſt regula iuris: nō ſunt facienda mala vt
eueniant bona. Et q: ſm ſe vſura eſt mala nunq̄ poteſt fieri
bene: ſicut alia ſimilia vt dicit Auguſti. lib. contra mendaciū.
O ¶ Nono peccant oēs iſti ciues contra hoc p̄ceptum/ quorū
auctoritate/ cōſilio/ vel cōſenſu ciues alicui⁹ communitatis mu
tuant ad vſuram. Et omes q̄ auctoritatem preſtant aut prece
ptum ad hoc dant: aut conſilium/ ſine quo ciues hmōi vſuraȝ
non cōmiſiſſent: tenentur ad reſtitutioneȝ inſolidum. Ceteri
vero vt conſentientes propt̄ emolumentum qđ eis ex hoc ac
creſcit: tenentur ad reſtitutionē eius partis que ad eos pue=
nit: aut quantū releuati ſunt in expenſis quas alias feciſſent
de ſuo/ aut quas eos ſoluere oportuiſſet. Notat autem dn̄s al
ber. ſup illo Lu. vj. Mutuum date/ nihil inde ſperantes. Con
tra mutuum inq̄t multis modis peccat̄. Primo indigenti nō
dando. Vn̄ eccl'ia. xxix. Fenerare primo tuo in tempore neceſ
ſitatis illi⁹. Secundo datum nimis importune repetendo q̄n
homo nō poteſt ſoluere. contra qđ Eſa. lviij. omes debitores
veſtros repetitis. Ubi glo. Qui repetit non habentem: deo fa
cit violentiam. Tertio pignora neceſſaria vel detinendo/ vel
deſtruendo. de q̄bus Job. xxiiij. abſtuliſti pro pignore boueȝ
vidue. Et exod. xxij. proximo tuo pign⁹ aut veſtimentum ei⁹
ante ſolis occaſum reddes. Quarto cum vſura exigendo vt
hic. Et eze. viij. Ad vſuram non commodauerit: quod videlȝ
ad virum iuſtuȝ neceſſario pertinet. Exo. xxij. Si pecuniaȝ de
deris mutuo non vrgebis eum: nec vſuris opprimes. Quin=
ps. xl. to dilatione termini ſolutionis munera accipiendo: de quo
P pſalm. Qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram. ¶ Quan=
tum ad ſecundum principale queritur vtrum ea licite poſſint

recipi ⁊ retineri/ que acquiruntur ꝑ ludos alee/ ſcacorū/ vel
alios: ⁊ ex pactis mutuis hominū de curſibus equoꝝ/ gallo
rum/ ⁊ alioꝝ animalium morſibus bellis/ vel duellis etiam
hominum vel de duratione pluuie/ vel ſiccitatis/ vel quo=
cunq; alio incerto futuro: vno vnā partem contradictionis
alio aliam eligente. Et ponatur caſ⁹ exempli grā. Sint pe=
trus ⁊ paulus ambo ſui iuris: ſigno verbo vel facto tale pa=
ctum faciant mutuo q̄ petrus debeat dare florenum in ca=
ſu quo craſtina die non ceciderit pluuia/ vel ſi in teſſere ve=
nerint tres oculi. ⁊ econtra paulus petro in caſu quo ceci=
derit pluuia/ vel quattuor oculi venerint in teſſere: ponatur
etiam vlterius q̄ veniat illud quod petrus elegit: tunc que
ritur vtrum iſti peccent ſic paciſcendo: hoc eſt q̄ vnus eorū
obliget ſe ſic alteri ponendo rē ſuam in tale dubiuȝ ⁊ fortu
nam/ ⁊ q̄ recipit obligationem ab alio: ⁊ vtrum impleta cō
ditione quaȝ petrus elegit: paul⁹ poſſet licite retinere rem
ſuam: vel an teneatur eam dare petro: ⁊ an petrus poſſit eā
licite iure recipere ⁊ retinere tanq̄ ſuam. In iſtis eñ conſi
ſtit tota vis ludi. Pro quoꝝ intellectu notandū q̄ non opor
tet dubitare an licitum ſit ludicra vel iocoſa exercere ꝓ re
creatione/ ⁊ quaſi pro quadam quiete virtutis animalis: cū
tam theologi q̄ phi circa hoc ponant virtutem eutrapelie
vel iocunditatis. Sed q: talia que pro alleuiatione mentis
inuenta ſunt: fiunt pro acquiſitione pecunie ⁊ pecunia eſti
mabilium. Idcirco dubiū motū eſt. Reſpondet ergo ad du=
bium ſeptem ſunt tenenda. Primū eſt homo habēs domi=
nium rei poteſt licite ſe obligare ad dandū eaȝ: ſub tali cō
ditione fortuita/ niſi forte quis haberet dn̄ium quo ad hoc
reſtrictum/ vel niſi conditio vel obligatio vel ambo ſimul
aliquid mali implicarent. Patet q: talis poteſt ſimpliciter
⁊ libere dare/ ſicut ⁊ quō vult ⁊ ſtatim. ergo poteſt etiā da=
re impleta cōditione q̄ nihil mali includit. Qđ autē poteſt
quis licite facere: ad hoc faciendū poteſt ſe pacto vel pro=
miſſo reſtringere. Sed hic aduertēdū eſt q̄ talis obligatio
poteſt etiā male fieri. vtpote qn̄ quis ſm rectā rationē de=
beret ꝓ ſe aut ſuis ſeruare. ſiue quādo obligaret ſe ibi vbi
ſciret venire in malū. Secūdum eſt q̄ hoiem obligare ſe ſic
vt predictuȝ eſt in primo preciſe ⁊ principaliter pro ſimili
reobligatione iniquū ⁊ iniuſtū eſt. Sil'r ⁊ tandeȝ exigere
obligationē pro obligatione ſua: probatur. quia ibi in con=
tractu nō ſeruatur equalitas. eo q̄ obligatio pauli eſt pe
tro lucroſa: ſȝ obligatio petri eſt paulo nihil. Et hoc eſt qđ
petrus deſiderat ⁊ intēdit. Paulus vero cōtrariū: licet nō
conſequatur intentū: ergo nullus eorum intēdit equitateȝ/
que tn̄ neceſſario in omi ꝯtractu nō gratuito requirit̄. Itē

ꝓbatur ex alio. quilꝫ ludens talis habet inordinatū deſide-
rium ad temporalia/ ⁊ nō ſubiectum deo ſicut debet. quia lu-
dēs de quo agitur deſiderat venire illud qđ ipē elegit intantū
ꝙ ſi omnino nō venerit: triſtatur. maledicit aliquando/ ⁊ blaſ
phemat que ſunt manifeſta ſigna magni deſiderij ⁊ nimis in-
ordinati. manifeſtuꝫ aūt eſt ꝙ caſus oculoꝝ in teſſere vel plu
uia/ vł ſimilia ſunt actus naturales a deo reſpectu cuiꝰ nulla
eſt fortuna directe lꝫ voluntas mala vt ſic non ſit a deo Ecce
quomō luſor dolet de illo qđ deus facit. In hoc aūt magis pe
riculoſe ſtant: qꝛ talia eligunt/ que ſi venirent eſſent cōmuni-
tati damnoſa. vt ꝙ non veniat pluuia. vel ꝙ nix vel gelu diu
durat. ⁊ qui prebent ſibiipſis occaſioneꝫ deſiderandi id quod
Q deo non placet vel communitati nocet. ¶ Item patet aliter.
Nam duo q̄ ſimul ludunt volunt habere deū ad impoſſibilia.
Quilibet eīm vult ꝙ ipē finaliter lucretur. hoc autē in eodem
ludo impoſſibile eſt fieri. Ideoqꝫ luſor poſuit ſe ad hoc quod
impoſſibile eſt deum vtriqꝫ placere. ⁊ ſic agere ꝙ vterqꝫ ſtet
de eo bene contentus. ad cuiꝰ contrarium deberent omnino
conari: qꝛ aliter non poſſunt eſſe deo placentes ⁊ grati: dicen
te Aug. nemo placet deo niſi placeat ſibi deus. Ecce quantū
malum vult vnus luſoꝝ alteri: dum quilꝫ vult ꝙ deus alteri
non cōplaceat: ꝙuis oſtendāt ſe quandoqꝫ tales/ quaſi ſint ſo
cij ⁊ amici. Iteꝫ ex alio tales ludentes abutuntur donis dei.
deus eīm dedit nobis temporalia/ non ad aliud conuertenda
niſi ad laudē ſuam/ vtilitatem nr̄am aut proximi. nunc aūt lu
dens auertit ſe vt cōmuniter ꝑ ludum a laude dei ⁊ eius me
moria/ ⁊ neceſſario vel habet damnū vel damnificat proximū.
⁊ hoc vltimum pn̄cipaliter intendit. ergo ſic ludere eſt abuti
donis dei. Tertium eſt: quale pctm̄ ſit ludus predictus? Rn̄.
ꝙ ludere pn̄cipaliter intentione lucri vt talis/ ⁊ acq̄ſita reti-
nere ſola vel pn̄cipaliter hac occaſione/ eſt ex genere peccatū
mortale. qꝛ eſt contra charitatem ꝓximi/ immo ⁊ dei vt patꝫ
ex precedenti dicto. poteſt tamē aliq̄s ſic ludendo peccare ve
nialiter Sicut ſi luderet puer ex toto deſiderio ludendi ꝓ glo
bulo vel lapillo/ aut alia tam parua re: ꝙ proximo non noce
ret. Quartum eſt ꝙ paulꝰ in caſu principali non poteſt iuſte
retinere rem de qua pactum fecit. Probatur: paulꝰ perdidit
ius ſuum qđ habuit ad illam rem/ ⁊ nō acquiſiuit aliquid no
ui iuris ad eam: igitur nō debetur ſibi/ ⁊ per cōſequens non
pōt retinere eam ſibi. Primū videlicet ꝙ perdidit ius ſuum/
patꝫ. quia paulus potuit iuri ſuo renunciare ⁊ renunciauit.
ergo perdidit. Aliud pro prima parte patet ex caſu. Pro ſecū
da parte ꝓbatur. Paulus ex quo cōſenſit in ludum: conſenſit
expreſſe vel tacite ꝙ ſi ſic euenerit ſicut petrus elegit/ ꝙ res
non eſſet ſua. ergo renunciauit rei illi ſi ſic eueniret. ſed ſi ve
nit: igitur ⁊c. Secundum veꝫ ꝙ non acquiſiuit nouum ius:
patet. qꝛ perdendo illud nihil iuris acquiſiuit/ ⁊ nihil aliđ
interuenit iuxta caſum. qꝛ per illum omnia alia excludun-
tur. Quintum eſt ꝙ petrus non iuſte occaſione ludi recipit
rem iſtam ad ſibi retinendam. Probatur. petrus nullū ius
habet ad rem in hoc caſu ⁊ non datur ſibi gratuite vt caſus
ponit. ergo. Primum veꝫ ꝙ nullum ius habeat ad rem ptꝫ.
qꝛ nemo ex iniuſto fundamento ſuo poteſt in aliqua re ius
acquirere: eo ꝙ ſicut nemo colligit de ſpinis vuas / nec de
tribulis ficus: Math: vij. ſic nec ex iniuſto pōt venire ius. ne
mo eīm dat quod nō habet. ſed petrus ad acquirendum rem
pauli habet iniuſtum fundamentum: eo ꝙ facit iniuſtam
obligationem/ ⁊ damnificat ꝓximum/ ⁊ abutitur donis dei.
vt in ſecūda probatione patuit. ¶ Sextum eſt ꝙ res per ca R
ſum ſublata ad cuiuſcunqꝫ manus deueniat occaſione ludi
ſcientis ꝙ res talis ſit: eſt ad pios vſus cōuertenda/ vel au
ctoritate ſuperioris qui ſibi talem diſpenſationem reſerua
uit/ vel ſi nullus ſuperior ſibi talia reſeruaſſet: ipē per ſe de
bet facere vel diſponere ꝙ ꝑ alium fiat: patet. quia omnia
temporalia ſunt ordinata a deo et ordinanda ab hominibus
vel immediate ad laudem dei/ vel ad vtilitatem hominuꝫ.
In qua tamen etiam laus dei intendenda eſt. Si ergo ordi
natur iſta res immediate ad laudem dei: manifeſtum eſt
ꝙ in pios vſus cōuertitur cū pietas ſit cultus dei ſm̄ Au-
guſti. Si aūt ad vtilitatē hominū rationabiliter ordinatur
cū nulli debeatur de iure/ planum eſt ꝙ cui datur: datur ex
mia ⁊ pietate. ⁊ ſic iterum in pios vſus cōuertitur. Sꝫ que-
reret aliquis ex quo res iſta debet in pios vſus conuerti:
vtrum hoc ſpectet ad Petrum vel Pauluꝫ vel ad aliquem
alium? Rn̄detur ꝙ vterqꝫ eorum debet ad hoc conari. quia
quilibet eoruꝫ eſt cauſa ꝙ res ſic cōuertenda eſt. ⁊ ꝓpterea
etiam vterqꝫ eorū debet facere diligentiam/ ⁊ impedire ne
aliter ꝯuertatur. Unde ſi Paulus timet ꝙ Petrus nō ſic cō
uertat: debet quantum de iure poteſt prouidere ꝙ non vē-
niat ad manus eius. notificādo videlicet ſuperiori ad queꝫ
pertinet diſpoſitio/ vel ponēdo ad manus communes/ vel
procurando arreſtationem/ vel aliquo alio modo iuſto aut
benigno. Similiter debet facere Petrꝰ: ne res veniat in ma
nus Pauli/ ſi conformiter timet de ipſo. Si vero nullus ta-
lis iuridicus modus locum haberet: quia tamen Paulꝰ pa
ctum fecit ſe daturum Petro ſi plueret hodie. tunc ex quo
pluit: videtur ſecurius ꝙ det vel dimittat Petro poſſeſſio-
nem rei/ ꝙ̄ ꝙ ſibi reſeruet. Pacta enim ſeruanda ſunt quā-
tum poſſunt ſine peccato/ maxime quando dubium eſt quo-
modo Petrus rē ꝯuertat. qꝛ tūc pſumendū eſt de bono. vel

quãdo nõ poteſt iuridico vel benigno mõ indebitã conuer=
ſionem rei quã perdidit impedire. Nõ eñ videt ꝙ Paulus
ad impediẽdã illã cõuerſionem rei indebitã etiam ſi veriſi=
militer timeat de ea: debeat ſe ꝑiculo exponere/ vel pugna
re/ aut ſe ponere ad ſcandalũ vulgare vt notet de nõ obſer
uatione pacti/ mendacio/ vel falſitate: niſi ſit quantũ aliqḋ
S iſtorũ de iure debitũ eſt/ vel ſm iuſtitiã expedit. ¶ Septimũ
eſt ꝙ occaſione ludi nihil oĩno poteſt de aliena re recipi vt
teneri de iure: niſi quantũ preſumitur de volũtaria perden
tis datione/ etiã ſi nõ perderet. Sic eñ fit inter amicos: ꝙ
aliquãdo ſine ludo plus dant ꝙ̃ per ludũ amittãt. Et ideo
qui ludũt in ſolatio pro eſcibilibus vel potabilibꝰ/ vel alijs
rebus: tãto ſecurius ſumũt acquiſita/ quãto verius preſu=
mũt perdẽtes volũtarios ad dandũ ex amicitia etiam ſine
ludo. igitur ſe non lucrũ/ ſed ſolatium de victoria intẽdere.
De tãto vero inſecuriores: de quãto illos inuite dare intel
T ligunt/ vel ſe lucruz vt lucrũ intẽdiſſe. ¶ Sed quereres poſ=
ſunt ne in aliquo caſu perdẽtes in ludo de iure perdita re
petere: Rñdet ꝙ ſic. Nam quãdo furioſi/ minor annis maxi
me pupilli/ mente capti/ ſurdi/ ceci/ muti/ ⁊ morbo perpetuo
laborãtes/ ſerui/ religioſi/ filijfamilias qui nihil habent niſi
a patre/ vxores que nõ habẽt paraſernalia: ꝑdunt aliquid
ludo: illa iure poſſunt repeti ⁊ debent reſtitui vel illis/ vel
eoruz tutoribus/ curatoribus/ dominis/ monaſterijs/ patri/
aut maritis. Idem debet fieri: ſi adminiſtrator rerũ eccl'ia
ſticarum de rebꝰ eccleſie aliquid ludo perdidiſſet. Simili=
ter repetere poſſet ⁊ reddi deberet: ſi aliqs inuite ludendo
⁊ ad ludũ coactus aliquid ꝑdidiſſet. Cõformiter crederẽ re
peti poſſe/ ⁊ reddi debere ſi qs ſolũ cõſenſiſſet in ſimplicez ⁊
planũ ludũ ⁊ aliꝰ ꝑ falſitatẽ quam iſte nõ agnoſceret/ lucra
retur. ludẽs eñ taliter nõ iuſte ꝑdit rẽ ſuã: niſi ꝑ conſenſuz
in illud mediãte quo perdit: vt patuit. Ille aũt de quo hic
V dicitur nõ cõſenſit in fallaciã/ ꝑ quã lucrãs obtinet qḋ intẽ
dit. ¶ Quantũ ad ſcḋm principale notãdũ ꝙ ad deteſtatio=
nem ludi tria faciũt. Primo multitudo pctõrũ q̃ in ludo acci=
dere pñt. Primũ cupiditas. q̃ ſm aplm .j. Thi. vj. eſt radix
oĩm malorũ. Nec eſt ibi quecũqz cupiditas: ſʒ rapina. Vult
eñ proximũ ſpoliare rebus ſuis. Scḋm eſt ꝑditio. Vult eñ
ſpoliare illũ cũ quo comedit ⁊ bibit. Tertiũ eſt immiſericor
dia. vellet eñ eũ ſpoliare ſi poſſet etiã camiſia. Quartũ eſt
qz vſurarium excedit in malo: q̃ infra menſem de .x. florenis
vnũ lucrat. ſed iſte ſtatim lucrat eadẽ die. Quintũ eſt affli=
ctio patris dei/ quẽ iurãdo ⁊ imprecãdo dehoneſtat. Sextũ
eſt mandatũ eccl'ie quod quodãmodo cõtemnit. de his duo
bus prouerb. xix. Qui affligit patrẽ/ ⁊ fugit matrẽ: ignomi=

nioſus erit ⁊ infelix. Septimũ eſt ſcandalũ ꝓximi. corrum
puntur eñ multi qui ad ludũ conueniunt. Octauũ eſt omiſ
ſio multorum bonoruz que deberet quis facere tẽpore quo
ludit. Nonum eſt peccatum periurij. Decimũ fraus quam
committit in alterum. Undecimum ira ⁊ cõuiciatio pecca=
torum. Duodecimum eſt fractio ſolẽnitatum in quibꝰ plus
conueniunt. Decimũtertium interdum homicidium/ etiaz
pro modico verbo. Decimumquartum eſt idolatria. qz ſup
illo Philip. iij. quorũ deus venter eſt: dicit glo. hoc ab hoĩe
colitur quod pre ceteris ab eo diligitur. Secũdo faciũt ad
deteſtationez ludi: ꝙ in eo quaſi oĩa precepta decalogi trãſ
grediuntur. Primo illud/ non habebis deos alienos. vt iaz
tactum eſt. Secundo nomẽ dei inuanum faciliter aſſumit.
Tertium ſabbatum ſepe violatur. Quartum ⁊ alia facili=
ter patẽt preter nõ mechaberis/ qḋ ad minus ſpiritualiter
tranſgreditur. quia adherens alicui alij a deo contra deuz
fornicationem cõmittit/ amorem anime cũ creata re cõbi=
nando inordinate. immo ſepe tales ſocij ſunt fornicatorum
ad litterã. Tertio facit ad deteſtationẽ ludi multiplex ibi
cõmiſſa ſtultitia. qz primo viliſſime ſeruituti ſe luſor ſubijci=
cit/ taxillis videlicet oſſibus forte canis. Secundo largitur
ad preceptũ taxillorũ: quod nõ daret ad dei preceptũ. Ter
tio quia conſentit ꝙ viliſſimũ ſibi nobiliſſimũ recipiãt vide
licet tempus. Quarto oĩbus nocet. qz facit quod ſibi eſt dã
noſum. proxio ſcandaloſum. ⁊ deo ꝯtumelioſum. Quinto qz
velut inſanus ꝓprijs manibus ſe ibi quis interimit.

¶ Capitulum. viij. De reſtitutione.

Quia vero detinere alienũ/ eſt contra ſeptimũ
preceptum: ideo de reſtitutione tria ſunt ꝑn=
cipaliter dicenda. Primo quomodo ſint reſti
tuenda bona materialia rerũ ⁊ corporuz. Se
cũdo quõ bonum fame ſit reſtituendũ. Ter=
tio quomodo bona anime ſint reſtituenda.
¶ Quantum ad primum notandum ꝙ reſtitutio opere vel A
voluntate eſt quoddam preambulum neceſſarium ad con=
tritionem. Et qui alium iniuſte damnificauit/ aut aliena
detinet: tandiu eſt peccator mortalis/ q̃diu non vult reſti=
tuere pro poſſe. dicẽte beato Auguſt. in epiſtola ad Mace=
donium. Quandiu res propter quã peccatũ eſt non reddit
ſi reddi poteſt: penitẽtia nõ agit/ ſed fingitur. Si aũt veraci
ter agitur: nõ dimittitur peccatũ niſi reſtituat ablatum. Ex
quo patet ꝙ q̃diu homo nõ reſtituit pro poſſe: ſi interim ſa
cramentũ aliqḋ ſumit/ nouo peccato peccat. qz indigne ſa=
cramentũ ſumit. Et ſi manens in tali peccato implet peni=
tentiam ſibi a ſacerdote pro peccatis ſic confeſſis iniũctaz

nihil per hoc ſatiſfacit deo/ſm multos. Secundo notandū
ꝙ detinere alienum inuito domino: eſt ideo peccatū morta
le/qꝛ cõtra ſeptimū preceptū. ſcꝫ non furtū facies. Certum
eſt eñ ꝙ auferre alienū eſt contra idē preceptū. ⁊ eadē ra=
tione retinere alienū. qꝛ dānificatur in vtroqꝫ dñs rei/ ⁊ ab
vſu ſue rei inuit⁹ ꝓpedit. Eſt etiã ꝯtra iuſtitie virtutē q̃ red
dit vnicuiqꝫ qꝺ ſuū eſt. Eſt etiã cõtra fraternã charitatē/q̃
vult alteri bonū: ⁊ retinēs alienū vult alteri malū. Vñ eadē
ratione qua detinens vxorē alterius non eſt capax penitē=
tie: ſic etiã qui bona aliena inuito dño. Tertio notanduꝫ ꝙ
de reſtitutione ſunt multa dubia doctrinalia/que determi
B nat ſanctus Tho. ⁊ Sco. in. iiij. diſt. xv. ¶ Primū dubiuꝫ eſt
quis teneatur reſtituere: Rñ. ꝙ primo ⁊ principaliter ille q̃
rem abſtulit aut dānum iniuſte intulit. ⁊ hoc eſt certuꝫ. Et
preter illū ſunt multi alij qui ad reſtitutionē obligant. qui
comprehēduntur in his verſibus. Iuſſio/conſiliū/conſenſ⁹/
palpo/recurſus. Participãs/mutus/ nõ obſtãs/nõ manife=
ſtans. Et Tho. exponendo hos verſus vbi pri⁹. ⁊ ſcđa. ij. q.
lxij. dicit ꝙ inter illa que in his verſib⁹ enumerata ſunt q̃n=
qꝫ obligant ſemper ad reſtitutionē. Primū eſt iuſſio. vt cum
quis iubet aliquem depredari/aut al's iniuſte dānificare: ſi
ex eius iuſſione fit/tenetur ad reſtitutionē totius. Secūdū
eſt conſenſus in rapinã/aut in aliã iniuſtã dānificationem.
⁊ hoc in eo ſine cuius conſenſu talis rapina aut dannifica
tio fieri nõ poterat. Tertiū eſt recurſus/ſcilicet quando q̃s
eſt receptor latronū/ ⁊ preſtans patrociniū. Nam qui rece=
ptat latrones/ ⁊ tuetur eos aut rem raptam vel furatã do=
loſe celat/ita ꝙ per hoc impedit reſtitutio rei: ille tenetur
inſolidū cum his qui abſtulerunt. Quartum participãs. vt
cum quis particeps eſt in crimine furti/prede/ vel ſimiliū.
vt qꝛ latroni ſe ſociauit ad ſpoliandū ⁊ partem accepit. Et
ille qui participat in crimine tenet inſolidū de toto. ſed ille
qui participat nõ in crimine/ſed ſolū in re accepta: ille ſo=
lum tenetur reſtituere quod de re ſcienter emit vel accepit
Quintū non obſtans. cū ſcꝫ huiuſmodi ſpolijs/ latrocinijs/
⁊ ceteris malis ex officio obſtare tenetur. vt princeps ter=
re q̃ iuſtitiam cõſeruare tenetur/ſi nõ obſtat cū obſtare poſ
ſit/ ⁊ ſic per ei⁹ defectū inualeſcūt latrones ⁊ ceteri malefa
ctores: ad reſtitutionem tenetur. Similiter intelligatur de
nõ manifeſtãte. cui cõuenit ex officio manifeſtare. Aut ſm
Sco. qui in iudicio requiſitus/ tacet: vbi res finaliter poſſet
reſtitui ei cuius eſt in dicendo veritatē: vbi nõ immineret ſi
bi periculum ſtatus aut perſone. Cõſimiliter in predictis
intelligendum eſt de nõ reprehēdente: ⁊ cui hoc cõpetit ex
officio. vt dicit Tho. ſcđa. ij. q. lxij. Et ſubdit ꝙ principibus

terre ex hoc imminet periculū. ꝓpter hoc eñ poteſtate pu=
blica potiūtur: vt ſcilicet ſint iuſtitie cuſtodes. In alijs aūt
enumeratis in verſibus: nõ tenetur homo ad reſtitutioneꝫ
niſi in certis caſibus/ſcꝫ quãdo homo ꝓbabiliter credit ꝙ
ſuū conſilium fuerit efficax/ ⁊ ꝙ al's ſine ſuo cõſilio nõ fuiſ=
ſet facta ablatio. Similiter non omnis palpo/vel adulator
tenetur. ſed ille q̃ adulãdo incitat ad auferendū laudãs ꝓ
D illo/ ⁊ dicens ſignū eſſe ſtrenuitatis. Et maxime tunc tenet
ad reſtitutionē: quando probabiliter credit ꝙ ſua adula=
tio fuerit cauſa iniuſte ablationis. Idē intelligatur de de=
trahente/ſi propter detractionē ipſe audiens prouocatur ⁊
dānificat iniuſte eū cui detractuꝫ ē. Et dicit ſanctus Tho.
ſecūda ſecūde. q. lxij. ꝙ principaliter reſtituere tenētur illi
qui ſunt principales in facto. Primo quidē precipiens dã=
nificationem fieri: ⁊ ſecūdario ipſe exequēs: ⁊ cõſequenter
oēs alij obligãtur per ordinē. Quãdo tñ vn⁹ reſtituit illi dã
num qui dannū paſſus eſt: tūc eſt eidē totaliter ſatiſfactū:
nec aliquis con tenetur eidē aliquid vlterius reſtituere: ſꝫ
illi qui ſunt principales in facto/ ⁊ ad quos peruenit res te
nentur ſatiſfacere illis alijs qꝺ reſtituerunt. ꝙ ſi non face=
rent: tūc ceteri tenētur vt videtur ſinguli ꝓ partibus ei qui
inſolidum ſatiſfecit. ¶ Notandum hic ꝙ ſicut ſunt nouem C
aliena peccata in verſibus tacta quibus peccatis q̃s par
ticeps efficitur alienis delictis in demerito hic/ ⁊ in accidē
tali ſupplicio in futura vita: ita ex oppoſito ſunt noueꝫ alie
na merita/quibus ꝓximi virtutes noſtras quodãmodo fa
cere poſſumus hic/ ⁊ in futuro accidētalia premia habebi=
mus. Primo cū iubemus ⁊ imperam⁹ bonū alijs: vt paren
tes pueris: domini ſeruis: magiſtri diſcipulis: prelati ſub=
ditis imperantes bona. Secundo cum conſilia damus pro
ximis vt vitent aliqua vitia vel operētur meritoria vel vir
tuoſa opera. Sic q̃libet poteſt docere ꝓximum verbo/ ⁊ exē
plari vita: quibus tot meritis alienis participamus: quot
opera bona alij ex noſtris bonis faciūt. Tertio cū ꝯſentim⁹
in bona alioꝝ: vt dñi ſeruos manumittēdo ꝓ ſacerdotio et
religione adipiſcendis: parentes ſimiliter. Quarto cum ex
laude alicui⁹ virtutis in alio/ talis proficit: vt fit in ingre=
dientibus religionem/vel virginitateꝫ/vel viduitatem lau
dantibus. Quinto cum defendimus iniuſte vexatos: vt ad
uocãdo: hoſpitio recipiendo: vel ſeptē opera miſericordie
exhibendo. Matthei. x. qui prophetam/id eſt predicatorem
recipit mercedem prophete habebit. Sexto cum coopera=
mur aliorum bonis: vt peregrinando: ſcribendo libros: cor=
rigēdo eoſdē: eccl'ias ⁊ ſermones viſitãdo. Septimo quãdo
ſilentio noſtro alios edificamus/ ⁊ locutione aliorum vir=

rutes diſcrete attollimus. Octauo qñ non obſtamus ꝓuo-
ſis aliorum exercitijs: ſed econtra fraterna correctione / ⁊
ſeptem operibus miſericordie ſpūalibꝰ iuuamus ad bonū.
Nono qñ manifeſtamus alioꝝ miſerias: vt eis ſubueniat
Sunt etiam tertio nouē demerita aliena in alijs peccatis
q̄ ſint illa / vbi temporaliter dānificatur ꝓximus per ſcāda
lum multiplex que faciliter reperies: ⁊ ſic ſunt triplicia nouē
Primo in reſtituēdis. Secūdo in merendis. Tertio in deme
D rēdis ꝑ nouem modos ſcandaliſandi proximū. ¶ Secūdum
dubiū eſt quid ſit reſtituendū? Rñ. ꝙ omne alienū quod q̄s
iniuſte abſtulit / aut iniuſte detinet / ⁊ inuito dño rei / teneť
reſtituere. Circa quod notandum ꝙ tripliciter contingit
quem iniuſte aliena auferre vel detinere. Primo cum alte
ri ex cauſa licita ad aliquid obligatur: ⁊ ei non ſoluit alio
inuito: vt cum non reddit depoſitū rite depoſcenti: nō reſti
tuit accōmodatū: nō ſoluit mutuū: nō reddit p̄cium merce-
nario: aut non ſoluit alia debita: vt ſunt vectigalia: thelo-
nia: cenſus: decime / ⁊ huiuſmodi / ad que ſoluenda quis iu-
ſte obligatur. Secūdo cum quis iniuſte aliqua acquiſiuit
quocūq̄ modo ſiue per vſuram / ſiue ꝑ furtum: ſiue per rapi
nam: ſiue per defraudationē in menſura liquidoꝝ vel ari-
doꝝ: ſiue per pondera falſa: ſiue per fraudem vel falſitatē
in rei ſubſtantia: quantitate vel qualitate: vt ſupra dictū
fuit. Tertio cū ei aliquod tale datū eſt in munere / aut reli
ctum in hereditate / aut in teſtamēto / aut eſt ſibi vēditū ab
eo qui ius in eo non habuit: eo ꝙ res ſua nō fuit: aut pote-
ſtatem eā dandi non habuit. Omne igiť tale oportet reſti-
tuere / alias contra p̄ceptū hoc agiť: ⁊ grauiter peccať. Et
iſtis additur ꝙ qui alteri iniuſte nocuit ⁊ damnū in rebus
intulit: tenetur ſibi dānum recōpenſare / etiam ſi inde nihil
habuit: vt ſi cōbuſſiſti domum meā iniuſte / teneris mihi ad
recōpēſationem totiꝰ damni: q̄uis nichil de domo apud te
remanſerit. Secūdo dicitur ꝙ non ſolū iniuſte ablatum eſt
reſtituēdū: ſed etiam fructus eius ſi ſit res de ſe fructifera
vt ager / vinea. Et hoc dicunt eſſe verum de poſſeſſore ma-
le fidei. ⁊ de fructibus qui ſupſunt deductis expēſis / que fi-
unt gratia fructuum querendoꝝ / congregandoꝝ ⁊ conſer-
uandoꝝ. Si aūt ablatum ſit res q̄ non eſt de ſe fructifera vt
pecunia: tunc auferēs vel iniuſte detinēs teneť ad reſtitu-
tionē equiualētis / ⁊ ad recompenſationē damni quod ille
paſſus eſt ex carētia pecunie ſue. non tamē opꝫ ꝙ tantū re
ſtituat quantum ille lucrari potuiſſet cum pecunia: ſꝫ ſm
eſtimationē lucri quod accidere conſueuit penſato labore
⁊ infortunijs que in lucro alias accidere potuiſſent. lucrū
eñ non ſolum penſatur vel cauſatur ex pecunia et labore.

Nam ſm Tho. ſcđa ſcđe. q. lxij. qñ datio aliciuꝰ illicita eſt
et cōtra legē: vt cum quis ſimoniace dedit: tūc nō poteſt re
petere / ſed meretur illud datū amittere / nec debet ſibi re-
ſtitutio fieri. Et alius qui ſimoniace accepit: non poteſt reti-
nere / ſed debet in pios vſus cōuertere. ¶ Tertiū dubiū eſt E
cui ſit reſtituendū? Rñdent doctores ꝙ illi qui verus dñs
rei eſt aut iniuſte dānificatus, ſi eſt viuus et noſciť. Sed ſi
non eſt preſens: debet expectari aduētus eius: ⁊ tūc ſibi re-
ſtitui: ſi ſaltem ſperatur aliquādo reuerſurus. Si autē non
ſperatur reditus eius: tunc ſi res eſt magni valoris: dꝫ ſibi
tranſmitti ſi pōt cōmode fieri. Nec obſtat (dicit ſctūs Tho.)
ſi remittens dānū remittendo patiatur: qꝛ ipſe ſibiipſi huiꝰ
damni cauſa fuit / per hoc ꝙ alteri ſuū iniuſte abſtulit vel de
tinuit. Si aūt trāſmittere nō poſſit / aut ſi forte res nō ſit ma
gni valoris / ita ꝙ nō poſſit ſibi remitti ſine maiori incōmo
do q̄ res eſſet ſibi vtilis ſi eam haberet tunc pōt eam dare
aliquibus cognatis eius propinquioribus. qꝛ preſumitur
lege nature ꝙ ille velit magis reſtitutionē fieri propīquis
ſuis q̄ alienis. Et ſi non haberet cognatos / aut non noſce-
rentur: poſſet rē cōmittere vni ī cenobio / cū tali ꝓteſtatiōe
ꝙ reddere teneatur / ſi vnq̄ req̄ſierit / vel comparuerit / aut
etiā reſtituat herēdibꝰ ſuis ſi vnq̄ tales comparuerint. Si
autem dñs rei reſtituēde / vel ipſe dānificatꝰ omnino incer-
tus ſit et ignotus: nec poterit ſciri / ⁊ ſilr heredes eiꝰ igno-
rantur oīno / nec ſciri poſſunt adhibita ſufficienti diligen-
tia: tunc pauperes ſunt heredes illarū rerum reſtituenda-
rum. Non enim ille iniuſtus ablator vel detentor alienarū
rerum per hoc deobligatur a reſtituēdo. nec pōt ſibiipſi re-
tinere: ſed tenetur dare pro anima illius cui reſtitutio de-
bebatur. Si vero dñs rei reſtituēde eſt mortuus: det here-
dibus ſuis. et ſi non ſciuntur heredes: nec facta diligēti in-
quiſitione ſciri poſſunt: detur paupibꝰ ꝓ ſalute anime ſue
ſm modū p̄miſſū. Cui eñ nō pōt tēporaliter reddi: reddať
ſpiritualiter. Redditio aūt ſpiritual' fit: cū datur pauperibꝰ
pro ipſo et ꝓ ipſius aīa. ¶ Quartum dubium eſt per cuius F
manus debent talia diſtribui pauperibꝰ et reddi? Rñ. ꝙ per
manus cōfeſſoris vel alicuius alterius de cuius fidelitate
cōfidat. ſed dicit Sco. ꝙ nō inuenit quis neceſſario determi
natus ſit mediator in diſtribuēdo pauperibꝰ illa. Et addit
videť mihi ꝙ talis per ſeipſum poſſit pauperibꝰ reddere et
diſtribuere / conſilio tamē alicuiuꝰ boni viri. qꝛ poſſet cōtin-
gere ꝙ daret tali mediatori de cuiꝰ fidelitate cōfideret: ⁊ ꝙ
talis tamē ſibiipſi applicaret / vel alijs vſibꝰ q̄ deberet. Vñ
vbi lex diuina vel eccleſiaſtica nō ligat ꝑſonā / ſequenda eſt
ratio naturalis. Illa aūt magꝫ dictat ꝙ ꝑſona q̄ teneť magꝫ

C

reſtituat per ſeipſam ꝗ̄ per aliam. nō tamen excludendo cō
H ſilium boni viri: ſed magis includēdo. ¶ Quintū dubiū quā
do ſit reſtituendū: Rñ. ꝙ quilibet tenetur ſtatim reſtituere
alienum: niſi dilationem voluntariam habeat ab eo qui eſt
dominus rei. quia vt dictū eſt prius: ſicut eſt cōtra iuſtitiā
et dilectionē proximi / et contra preceptū dei auferre alienū
ita eſt cōtra iuſtitiā / contra dilectionē ꝓximi / et cōtra diui
num preceptū tenere alienū iniuſte. ideo eſt magnū pecca=
tum. Sed cōſtat ꝙ ꝑ nullum tempus licet peccatū cōtinua=
re / ſed quilꝫ tenetur peccatum ſtatim deſerere. tam quo ad
actum voluntatis elicitū ꝗ̄ quo ad actū exterius impera=
tum. Iuxta illud Eccl. xxj. quaſi a facie colubri fuge pecca=
tum. Igitur quilibet tenetur ſtatim reſtituere ablata / aut
quecunqꝫ aliena in quibus non habet ius / niſi ipſe obtine=
ret voluntariā dilationem a domino rei. quia nō licet deti=
nere alienum eo nolente. Ab iſto tñ excipit ſco. aliquos ca=
ſus in quibus ſm eū licitū eſt differre reſtitutionē exterio=
rem: dummodo aſſit interior reſtitutio / id eſt firma volun=
tas reſtituendi ꝗ̄cito occurrentꝭ circūſtantie oportune. Et
illi caſus comprehenduntur ſub hac maxima. Licitū eſt de
tinere rem alienā: qñ ille ſcilicet dominus rei rationabili=
ter deberet velle eam detineri. ſed in aliquibus caſibus ra=
tionabiliter deberet velle quis rem ſuam detineri de facto
qui tamen haberet firmā voluntatē reſtituendi / poſitis ibi
ad hoc circunſtantijs oportunis. Primus illorum caſuum
ſm Sco. eſt quando reſtitutio ad ſtatim eſſet notabiliter
dānoſa communitati: tunc tenetur ille ſtatim reſtituere: qꝛ
in tali caſu alter deberet velle reſtitutionem non ſtatim ſi=
bi fieri. quia magis debet velle bonum cōmunitatis. Et nō
debet rationabilit̄ velle aliqualē dilationē illiꝰ reſtitutio=
nis boni vtilis. Secundꝰ caſus qñ reſtitutio eſſet dānoſa ei
cui dꝫ fieri. vt reddere gladium furioſo: quo mediāte ſe / vl
aliū interficiat. Sic dicit ſanctꝰ Tho. ij. ij. q. lxij. ꝙ ſi res re=
ſtituēda apparet ꝓ tūc grauiter noxia illi cui reſtituēda fo
ret / vel etiam alteri: tunc non debet reſtitui ei. quia reſtitu
tio ordinatur ad vtilitatē illius cui reſtituitur. Oīa enim q̄
poſſidentur ſub ratione vtilis continētur. Nec tamen quis
debet ſibi eam appropriare in tali caſu: ſed dꝫ reſeruare vt
congruo tēpore reſtituat. vel alicui tradere tutius conſer=
uandam. Tertius caſus qñ immediata reſtitutio eſſet diffa
matoria reſtituēti. ſicut fur occultus nō tenetur ſtatim de
facto reſtituere: ſed poteſt captare tempus in quo ſine ſui
diffamatione reſtituat. debet tamen habere volūtatem ꝗ̄=
cito oportune poſſit / et debet ad hoc diligentiā adhibere.
Addit etiam Sco. ꝙ quando ablatio fuit occulta: tunc non

tenetur ablator ſe prodere. nec tenetur per ſeipſum reſti=
tuere: ſed poteſt facere per aliam perſonam diſcretam et
fidelem. et expedit per confeſſorem cui prius eſt peccatum
in confeſſione detectum: ſuppoſito ꝙ ſibi credatur de fideli=
ter reſtituendo id quod ſue fidei cōmiſſum eſt. Et etiam ꝙ
caute reſtituat ſine manifeſtatione eius qui prius abſtulit
et non reſtituit Et in tali caſu poteſt reſtitutio differri quo
uſqꝫ voluntas et oportunitas talis perſone medie poſſit ha
beri. ¶ Quartus caſus quando acceleratio reſtitutionis V
eſſet multum damnoſa reſtituere debenti / et breuis dilatio
reſtitutionis non eſſet damnoſa vel non multum damnoſa
ei cui fieri deberet: tunc iterum nō tenetur ſtatim reſtitue=
re de facto / ſed ſufficit ꝙ ſtatim ex affectu reſtituat: cū ceſ=
ſabunt impedimēta hincinde. Quintus caſus quādo quis
eſt omnino impotens ad reſtituendum. Talis enim pro tūc
non tenetur: ſed cum peruenerit ad pinguiorem fortunam.
Actio enim non extinguitur per inopiam / ſed ſopitur. Et
talis debet habere fortem voluntatem reſtituendi ſi aliqñ
potens erit ad hoc. Et ſanctus Tho. ſecunda ſecunde. q.
lxij. dicit ꝙ in hoc caſu debet homo remiſſionem petere ab
eo cui reſtituendum eſt: vel ſaltem voluntariam dilationē.
et hoc petat aut per ſe aut per alium. Et videtur ꝙ pari ra
tione ſit faciendum in caſu precedenti. Hec ſunt dicta de re I
ſtitutione facta. et de bonis fortune. ¶ Sed queritur quo=
modo reſtitutio ſit faciēda de bonis corporis que quis au=
fert: Rñ. Sco. vbi prius ꝙ qui occidit aliquem iniuſte: ſi ſi=
bi pro illo a iudice ſm legem iſtius loci infligitur mors / vt
ſic vitam reddat pro vita: debet illam patienter ſuſtinere.
et ſic ſoluere penam illam. Si autem ſibi a nullo infligitur
iudice: expedit ſibi vt vitam ſuā exponat in cauſa iuſta. vt
cōtra infideles et inimicos eccleſie pro reſtitutione facien
da illi cui vitam abſtulit. ꝙ ſi nō velit tantam reſtitutionē
facere: non pōt tñ a reſtitutiōe oīno īmunis eſſe. ſicut qui=
dam / dicit ſco. abſoluūt homicidas: nec eis reſtitutionē ne=
ceſſario incumbentē iniungentes: quaſi facilius poſſit trāſ
ire homicidia ꝗ̄ canicida vl' bouicida. qꝛ ſi occidiſſet quis
bouem proximi ſui / vel canem: non abſolueretur ſine reſti=
tutione. tenetur ergo ille ad reſtitutionē faciendam equi=
ualentem vite quam abſtulit. et hoc eo modo quo poteſt
equiualentia in talibꝰ eſſe. Nec hoc ſolū tenetur: ſꝫ vt addit
Sco. ſi interfectꝰ ſuſtētabat aliquos / vt patrē / matrē / vel ꝓ
pinquos: tenet̄ īterfector omnibꝰ illis ad reſtitutionē quātā
eis abſtulit ꝑ īterfectionē iſtiꝰ. ¶ De mutilatiōe ꝟo aut alia K
corporali leſiōe dicit Sco. dꝫ fieri reſtitutio ꝑ pecuniā ⁊ il=
la dꝫ reſpōdere nō ſolū dāno qđ qs īcurrit ꝑ mutilationem

.ꝓ toto tempore vite ſue quo vſurus fuiſſet mēbro abſciſ=
ſo:ſed etiam debet reſpondere expēſis appoſitis in curatio
ne/⁊ vltra hoc placationi leſi que requireret etiā ſi nō eſſet
talis mutilatio/⁊ conſolationi ſic afflicti.q꞉ ꝑpetua eſt ſibi
deſolatio de tali mutilatione. Plus etiā ſm Sco.ponderan
da eſt mutilatio pauperis q̄ꝫ diuitis.quia pauper plus in=
digebat membro abſciſſo ad victum neceſſariū acquirēdū
De talibꝰ reſtitutionibꝰ fiendis ꝓ vita ablata aut pro mu
tilationibus membroꝝ/aut leſionibꝰ ⁊ dānis corporis dicit
ſctūs Tho.ij.ij.q.lxij.ꝙ in quo nō pōt recōpenſari equiua=
lēs:ſufficit ꝙ recōpēſetur qđ eſt poſſibile. Sicut ptꝫ de ho=
noribus qui ſunt ad deum/⁊ ad parentes/ quibus non pōt
reddi equiualēs.vt dicit̄.viij.Ethi.Sic etiā in propoſito qn̄
illud qđ ablatū eſt/nō eſt reſtituibile ꝑ aliqđ equale:dꝫ fie
ri recōpēſatio qualis poſſibilis eſt.puta cū quis alicui ab
ſtulit mēbrū:debet ei recōpenſare in pecunia.vel in aliquo
honore ⁊ ſimilibus:conſiderata conditiōe vtriuſq꞉ perſone
L ⁊ ſm arbitriū boni viri . ¶Scđo principaliter dicendū eſt
de reſtitutiōe bone fame ablate in toto vel in parte.Ubi no
tanduꝫ ſm Tho.⁊ Sco.in.iiij.di.xv.⁊ ex dictis ſancti Tho.
ij.ij.q.lxij.ꝙ quadrupliciter contingit aliquem dānificare
aliū in fama. Primo verū crimē ſuū de eo manifeſtando et
iuſte.vt cū quis maliciā alteriꝰ manifeſtat ei q̄ corrigere ha
bet. Aut ſi incorrigibilis eſt:manifeſtat in cōſpectu eccleſie
⁊ hoc bona intētione/ſcꝫ vt confuſus a peccato deſiſtat.vel
ſaltem vt alij diſcedāt ab eiꝰ cōſortio infectiuo ⁊ corrupti=
uo:ſeruato tñ ordine iuris ⁊ fraterne correctionis. Et qui
iſto modo manifeſtat crimē alteriꝰ:⁊ ſibi aufert famā: non
peccat in hoc/nec tenet̄ ſibi famā reſtituere. Scđo dānificat
q̄s aliū in fama/⁊ hoc iniuſte/ſcꝫ falſum crimē ſibi imponē
do/id eſt falſe eū corā alijs accuſādo de crimine de quo nō
eſt reus . ⁊ q̄ iſto modo accuſat ⁊ ꝓximū dānificat in fama
ſua:grauiter peccat:q꞉ maiꝰ eſt auferre famā q̄ꝫ tꝑalia.⁊ q̄
aufert tēporalia alteri:grauiter peccat vt dictū fuit ſ. p̄ce=
pto.v.ca.viij.q.x.⁊ p̄cepto.vj.ca.ij.B. ergo grauius peccat
qui ſic iniuſte aliū dānificat in fama.hoīes em̄ diligūt plus
famā ſuā:q̄ꝫ tꝑalia ſua. Talis em̄ ſic falſe ⁊ iniuſte dānifi=
cās ꝓximum:tenetur ſibi famā ſuā reſtituere.⁊ hoc illo mō
ꝙ verbū ſuū retractet abſolute apud oēs ad quos ꝑ eum ꝑ
uenit/dūmō ſciat ⁊ poſſit. Debet em̄ apud oēs cōfiteri falſū
ſe in hoc de illo dixiſſe.vt dicit ſctūs Tho. ⁊ ſco.dicit ꝙ dꝫ
ſic famam reſtituere ꝙ retractet verbum ſuū / ſeu illud qđ
ſibi falſe impoſuit.⁊ hoc ita publice ſicut ſibi impoſuit.quia
alias non ſeruat iuſtitiā in reddendo ꝓximo qđ ſuū eſt. Ex
quo em̄ homo tenetur reſtituere tēporalia vt dictū eſt:mul

to a fortiori tenetur reſtituere famam ſic iniuſte ablatam:
que eſt multo precioſior temporalibus. Uñ ꝓuerb.xxij.dici
tur .Melius eſt nomen bonum q̄ꝫ diuitie multe. ¶Sed dice M
res.aliq̄s non imponit tale crimē in publico aſſerēdo illud
de eo/ſed murmurat/⁊ incaute ⁊ indiſcrete loquitur:vel ali
cui coram pluribꝰ loquitur ⁊ narrat huiuſmodi nō tanq̄ꝫ ſi
bi certum:ſed dicit ſe ſic audiuiſſe: an talis teneatur famā
illi reſtituere: Rñ. Sco.di.rara fides ideo quia multi mul=
ta loquūtur. Et ideo ſic murmurans aut incaute loquens
de alio falſum crimen/ſcꝫ dicendo apud alios forte ille fe=
cit hoc/certe poteſt eſſe ꝙ fecerit/ aut dicēdo ego audiui ꝙ
ille fecerit hoc:⁊ hoc niſi ex modo dicendi talis oſtēdat ali
quā certitudinem maiorē q̄ꝫ ex relatione cōmuni/nō aufert
ex natura actus famā illi in opinione illorum audientium
quia ſi illi firmiter cōcipiant ⁊ credant ex hoc illū de quo eſt
ſermo criminoſum eſſe:leues ſunt. Quia qui cito credit le=
uis eſt corde. Uerūtñ q꞉ a ſcādalo puſilloꝝ opꝫ cauere/iux= Eccli.xix.
ta illud pauli.j. Corin.viij.ſi eſca mea ſcandaliſet fratrem
meum/nō mādůcabo carnes ineternum/⁊ multi ſunt tales
puſilli leues ad credendū mala:ideo periculoſum eſt coraꝫ
ipſis talia audita ex relato referre. Et ſi hoc fiat ex intētio
ne mala/vt ſcꝫ animo ⁊ intentione ledendi famam illiꝰ de
quo ſermo eſt:tunc nō eſt facile excuſare quin ſit cōtra cha
ritatem/⁊ per conſequens mortale. Si aūt fiat coram tali=
bus puſillis ⁊ leuibꝰ ad crededū mala/⁊ fiat ex incōſidera=
tione:durum eſt dicere ꝙ exeat genus peccati venialis:q꞉
lingua in lubrico poſita eſt:⁊ qui non offendit verbo hic ꝑ= Jaco.iij.
fectus eſt vir. Et dicunt aliqui ꝙ ſi quis ex alicuius tali ra
tione notam infamie incurriſſet apud illos apud quos ſic
locutus eſt:tenetur ille ſibi reſtituere famā/ ⁊ dicere apud
eos ſe falſuꝫ in hoc de iſto audiſſe:⁊ minus caute ſe locutū
fuiſſe:vel ꝙ ſibi non fuerat credendū:cum tale contra pro=
ximum dixit/qm̄ illud retulit contra bonum ꝓximi:de quo
nullam certitudinem habuit:vel aliquo conſimili modo re=
ſtituat ꝓximo famā ꝓut meliꝰ potuerit . ¶Tertio cōtingit N
ꝙ aliquis dānificat ꝓximū in fama:⁊ hoc veꝝ de eo dicen=
do/ſed iniuſto modo:vt cum quis occultū crimē alteriꝰ ꝓ=
dit contra debitū ordinem:ſeu cū veꝝ crimē alterius/ſꝫ oc=
cultum non ſeruato ordine iuris cōtra eum in publico pro
ponat. De hoc dicit ſanctus Tho. tenetur illi dannificato
in ſua fama/reſtituere famam quantū poteſt:tamē ſine mē
dacio : vt ꝙ ſe dicat male dixiſſe / vel ꝙ iniuſte eum diffa=
mauerit/vel alio tali quolibet modo . Et ſi non poteſt ſibi
famam reſtituere:debet ſibi illud damnum aliter recom=
penſare prout etiam de alijs damnis ſuperius fuit dictum

Et Sco. de hoc dicit ꝙ talis non tenetur retractare verbū
ſuum quod ꝓpoſuit in publico: quia ſic faciendo mentire-
tur: cū ſciat illud quod ꝓpoſuit cōtra eū eſſe verum: ⁊ ideo
non debet mentiri propter quodcūq; bonū alteri reddēdū:
immo in nullo caſu eſt mentiendū: ſed tenet alio modo lici-
to ſibi reddere famam / vt per hmōi verba: non credatis eū
eſſe talem: male em̄ dixi et fatue dixi. Et illud ſuum dictum
tunc eſt verum: quia non ſeruato ordine iuris ꝓpoſuit in
publico: quod non fuit verum publicum: et ergo in hoc ma-
le ſtulte ⁊ fatue dixit. Et illa ſuaſio ſcʒ nō reputetis eum eſ-
ſe talem: eſt bona. quia ql3 preſumēdus eſt bonus: donec ꝓ
betur contrarium. Iuxta illud extra de ſcrutinio in ordine
faciendo: humana fragilitas iſtum quē indignū eſſe nō no-
uit dignum debet eſtimare. Sed ille nō eſt probaturus ma
lus coram illis: et ergo hoc ꝑſuadendū eſt eis: vt eū nō re-
O putent indignum ⁊ malum. ¶ Quarto contingit quē dānifi
care alium in fama ſcʒ verū crimen ſed occultum in publi-
co ſibi impoſitum negando: quia ipſum qui ſibi crimen im-
ponit oſtendit in hoc mendacem: ⁊ notat eū de calūnia / id
eſt de falſi criminis impoſitione. Et de illo dicit ſco. ꝙ ille
ſic negans nō tenet retractare negationē ſuam qua nega-
uit in publico verū crimē ſibi impoſitum: quia vt dicit non
tenetur in publico quicunq; ſtatim in iudicio confiteri ſe
reum / niſi fuerit cōuictus. Tenetur tamē per quedā verba
ſobria / vt ſtatim ante hoc dictū fuit: reſtituere famā illi ac
cuſanti: quē indirecte notauit de calūnia: videlicet dicendo
non habeatis eum pro calūniatore: quia credo ꝙ habuit in
tentionē bonā in proponendo: vel forte ipſe credidit ſe pro-
bare poſſe intentū ſuū / ⁊ deceptus eſt. Ex quibus patet ꝙ
P periculoſum ⁊ magnū peccatū ſit aliquē infamare. ¶ Ter-
tio principaliter dicendū eſt de dannificante alium in ani-
ma ſua / id eſt in bonis anime quomodo teneat reſtituere.
Ubi notandū ſm ſco. ꝙ per bona anime intelligēda ſunt bo
na moris q̄ acquiſita corrūpunt / ⁊ acquirenda impediunt.
Per vitia em̄ ⁊ peccata virtutes iam acquiſite corrūpunt:
⁊ que deberent ex bonis actibus generari per vitia impe-
diuntur ne generentur. In iſtis bonis anime ſcʒ virtutibus
⁊ actibus virtuoſis / nō pōt vnus aliū directe dānificare au
ferendo ea ſibi / ſicut auferūtur exteriora bona / aut infundē-
do ſibi contraria / ſcʒ vitia ⁊ peccata: quia pctm̄ intantū eſt
peccatū inq̄tū eſt voluntariū. Nā ſi nō eſſet voluntarium:
non eſſet peccatū. vt dicit Auguſt. in de vera religione. Igi
tur ſola voluntate propria poteſt quis ſic directe dānifica-
ri: ſcʒ in ſeipſo cauſando volitiones malas ⁊ peccata. Po-
teſt tamē vnus dānificare alium indirecte / ſcʒ retrahēdo ex

intentione a bonis operibus: ⁊ ſic impediendo a generatio
ne virtutū: ⁊ inducendo ad mala opa: quibus virtutes cor-
rūpuntur: ⁊ vitia generantur. Et talis inductio ad malū / et
retractio a bonis: cōtingit multis modis / videlicet iubēdo /
cōſulendo / perſuadēdo / rogando / deridendo bona: ⁊ laudan
do mala: ⁊ ſic de alijs modis. Ad propoſitū igit primo dicen
dum ꝙ q̄ aliū ſic damnificat in iſtis aīe bonis: grauiter pec
cat. quia cōtra dilectionē dei agit: eo ꝙ retrahēdo a bonis
minuit honorē qui deo exhiberetur: ⁊ inducēdo ad mala au
get dei inhonorationē ⁊ offenſam. Agit etiā cōtra dilectio-
nem ꝓximi cui deberet velle ⁊ facere bonū: ſed vult ⁊ facit
ſibi malū. Et peccatū eſt tanto grauius: quāto damnum eſt
maius quod proximo infert. Exēpli gratia: grauius peccat
(ceteris paribus) qui dānificat ꝓximū in libra: q̄ ſi in ſolo
denario. Cū aūt bonū anime ſit ineſtimabiliter melius bo-
nis corporis aut fortune / ſicut aīa incōparabiliter melior
eſt corpore: ſequitur ꝙ multo grauius peccat qui dānificat
alium in bonis aīe / vt in virtutib⁹ ⁊ operibus bonis quib⁹
meret bonū / q̄ peccet qui dānificat in bonis corporis aut
fortune. ¶ Scđo dr̄ ꝙ ſic dānificans aliū in bonis aīe tene- Q
tur ſibi ad reſtitutionē mō poſſibili: vt dicit ſco. Et ptʒ: quia
cum bona virtutū ſint maxima bona inter oīa humana bo-
na in preſenti vita / ſm aug. lib. pmo retractationū. plus dā
nificat proximū qui in iſtis eū dānificat / q̄ in quibuſcunq;
alijs: ⁊ per ꝯñs plus tenetur ſm iuſticiā ad reſtitutionē ſuo
proximo de tali faciendā q̄tum ſibi poſſibile eſt q̄ de alijs
bonis. Talis autē reſtitutio fiat ſic: vt dānificās illū dānifi-
catū ſuadēdo / inducēdo / exhortādo ⁊ alijs bonis modis effi
caciter inducat ad penitentiam / ad vite emēdationem / ad
actus bonos virtutū generatiuos. Et ſi nō ſufficit ſua pro-
pria perſuaſio aut exhortatio ⁊ ſilia: adducat alios effica-
ciores dūmodo tñ illis nō ꝓdat pctm̄ illi⁹ occultū. Et ſi nō
ſufficiunt ꝑſuaſiones hmōi ⁊ inductio ad bonū / quia faci-
lius eſt ꝑuertere q̄ cōuertere: tūc tenet vltra hoc quantum
pōt impetrare illi cōuerſionē per orationes proprias ⁊ per
orationes aliorū ꝑ ipſum impetratas ⁊ procuratas / ⁊ alijs
ſimilibus aut melioribus modis poſſibilibus. Dānificans
igitur aliquem in bonis anime tenet ſibi reſtituere q̄tum ſi
bi eſt poſſibile: ſemper tamen ſic agendo: ꝙ non publicet il-
lius occultum peccatum: et eius perſonam quam noſcunt
aut noſcerent veriſimiliter pro futuro. Ex his eſt diligēter
cōſiderādū q̄ magnū pctm̄ eſt ſollicitare ⁊ inducere aliū ad
peccandū: q̄a in ſe eſt magnum pctm̄: ⁊ vltra hoc tenet ho-
mo illi reſtituere / ⁊ dānū recōpēſare: quod hō vix poteſt fa
cere ad condignum: eo ꝙ voluntatē iam allectā ad malum

vix poteſt homo reducere ad v̄tutem. Pauci etiam ſunt qui
ſic reſtituere conent̄: cum tamen multi ſunt: qui ſic reſtitue
re teneantur. Creberrima eñ eſt illa damnificatio/ ⁊ maxi
me circa iuuenes vtriuſq; ſexus: qui ſepiſſime inducunt ad
R mala ſupradictis modis: ⁊ nonnū̄q; maioꝝ exemplis peſſi=
mis corrumpuntur. ¶ Sed q̄d faciendum de eo qui damni
ficat alium retrahēdo eū a religione: R̄ñ. ſco. ꝙ ſi q̄s abſtra
xit a religione aliquē iam obligatum ad religionem profeſ
ſionis obligatione/ tenetur agere reſtitutionez. Dānificauit
eñ religionem in illa ꝑſona: teneť igitur agere vt ille rede=
at ad religionem. Sed ſi aliquē diſpoſitum ad intrandū re=
ligionen retraxit/ aut impediuit ne intraret / ⁊ hoc non fecit
intentione conſulendi proprie vtilitati/ aut ex aliqua rōna
bili cauſa /ſed fecit intentione nocendi religioni: tunc q̄ꝛ in
tereſt inter habere ⁊ inter prope eſſe: ideo non teneť ad tan
tam reſtitutionē religioni/ ad quantam teneret ſi ille fuiſſet
in religione receptus actualiter. Teneť tamē ad aliquā re
ſtitutionē/ vt ad inductiōem illi⁹ retracti vt adhuc ingredia
tur: vel ad inductionem aliqualem alicui⁹ alterius aliqua=
liter equiualentis. Ita teneť reſtituere religioni iniuſte ꝑ
eum dānificate/ vt quā retraxit extra religionem/ aut quaz
impediuit ne ingredereť: tenetur etiam ad reſtitutionē. Te
netur eñ omi diligentia inducere ad intrandū monaſteriū
q̇ȯ ſi non pōt efficere/ aut forte ille quē impediuit ne intra=
ret poſuit ſe ad ſtatū nunc impoſſibilē religioni vt matrimo
nij: tenetur ſibi in ſuaſionib⁹ et in alijs ſpūalibus bonis ad
equiualentiam illoꝝ bonoꝝ in quib⁹ eum dānificauit retra
hendo a religione: ⁊ ad que maiora ꝓfeciſſet in religione q̄ꝫ
in ſeculo. Et hoc tenetur facere ſecūdum modos ſupra po=
ſitos/ de damnificato in bonis anime quo ad virtutes: aut
ſecundum alios meliores prout poterit.

¶ Capitulum. viij. De ſuffragijs mortuorum.

CUm viui ſatiſfacere poſſint pro defunctis/ ⁊ ꝓ
morituris/ ⁊ alijs viuis/ ⁊ illā negligēdo graui
ter peccēt. Idcirco adhuc de ſatiſfactione/ ſcꝫ
quō ꝑ ſuffragia poſſum⁹ ſatiſfacere pro mor=
A tuis/ tria oñdentur. ¶ Primo que aīe iuuari
poſſunt ꝑ ſuffragia. Scd̄o quib⁹ rebus iuuari
pn̄t. Tertio q̇ eas iuuare pn̄t: De p̄mo notādū ꝙ ſex ſunt lo
ca animaꝝ vt dicit magr̄ in. iiij. circa. diſt. xx. ⁊. xxj. Et tho.
cum alijs theologis/ vcꝫ celum infernus damnatoꝝ: limb⁹
pueroꝝ: limb⁹ patrum: hic mund⁹/ ⁊ purgatorium. Et ſolum
in purgatorio ⁊ hic exiſtentib⁹ proſunt ſuffragia quo ad libe
rationem pene. In p̄mis eñ locis exiſtentib⁹ non proſunt

ſuffragia ſcilꝫ exiſtentibus in celo per modum indigentie:
quo ad p̄mium eſſentiale. Dicente beato auguſti. Iniuriā
facit martyri/ qui orat ꝓ martyre: prodeſt tñ eis ſuffragiuꝫ
ad premiū accidētale: q̄ꝛ gaudiū eſt in celis ſuꝑ vno pctōre
penitētiā agēte. Luce. xv. Orare eñ ꝓ talib⁹ in celis infide
litatis eſſet. ¶ Eſt aūt certū aliquē eſſe in celis quintupli= B
citer. Primo modo ꝑ bibliā noui teſtamēti de apl'is/ dēpto
Iuda. Secūdo de patrib⁹ veteris teſtamēti ꝑ bibliā vete=
ris teſtamēti. Tertio qui ſuſtinuit martyriū ꝓ fide etiaꝫ ſi
ante peccauerit: vt de Cipriano refert Aug. ꝙ falx marty=
rij abſtulit venalia ab eo. Quarto ſi poſt baptiſmuꝫ ſtatim
decedat paruul⁹: ⁊ tunc ſi ipſo p̄ſente celebratur miſſa: di=
ci debet ꝓ oībus defunctis/ vel pro alijs. Si aūt maior in=
fante moritur: tūc pōt ꝓ eo celebrari. Cū beat⁹ Grego. iiij.
dialo. dicat dānatū puerū necdū quinquennē. Si etiā adul
tus ſtatim poſt baptiſmū morereť: orari pōt pro eo: q̄ꝛ for=
te nō penituit niſi pro mortalib⁹: ⁊ tūc indiget pro venialib⁹
Quinto ſi eſt canoniſat⁹ ꝑ eccleſiā. In ſcd̄is locis nō ꝓſunt
ſuffragia/ ſcꝫ exiſtentib⁹ in dānatorū inferno. Vñ Augu. Si
patrē meū in inferno eſſe ſcirem: nō plus ꝓ eo q̄ꝫ ꝓ diabolo
orarē. Et teſte eccl'ia in inferno nulla eſt redēptio/ ſm̄ legeꝫ
cōem: q̇ȯ d̄r propter Traianū quē beat⁹ Greg. liberaſſe le=
gitur de inferno orādo. ¶ Eſt aūt certū eſſe in inferno here= C
ticos primo: ſcd̄o iudeos: tertio paganos: de chriſtianis au
tem nō ſic certū eſt. Quāuis eñ peccatū eorū manifeſtum
ſit: non tñ pena. Unde poteſt ꝓ eis orari i ſecreto: ⁊ pn̄t ſuf=
fragia fieri ꝓ illis qui ſeipſos occiderūt: q̇ in bello iniuſto
mortui ſunt. q̇ duello interierunt: aut q̇ in torneamētis ſuc=
cubuerunt: aut cū meretrice. Dicit eñ Aug. in de cura pro
mortuis habēda: ꝓ oībus debet fieri oratio: ſed nō debꝫ fie
ri publice ꝓpter ſcandalū. Exempluꝫ habes de Grego. iiij.
dialo. qui ꝓ ꝓprietario orare diu diſtulit. Similiter debet
fieri ſuffragiū pro ſuſpēſis ⁊ iuſte dānatis: ⁊ ſubito mortuis
q̄ꝛ etiā latro in cruce penituit. Si aūt inueniať ſubito mor=
tuus qui prius bone vite fuit: publice oratio dꝫ fieri: q̄ꝛ iu=
ſtus ſi morte p̄occupat⁹ fuerit: in refrigerio erit. Sap. iiij.
In tertio nō proſunt ſuffragia/ ſcꝫ exiſtētibus in limbo pue
rorum: q̄ꝛ nō ſunt in ſtatu diſpoſito/ ſicut nec iſti in inferno
q̄ꝛ nō ſunt de cōitate fideliū. Eſt eñ vna vniuerſalis eccl'ia
in charitate coniuncta: q̇ eſt ſocietas ⁊ amicitia ſpūalis. de
qua in ſymbolo. ſctōrum cōionem. Et p̄s. Participē me fac p̄s. cxviij.
deus oīm timentiū te ⁊c. Ideo quicq̄d vn⁹ lucrať ꝑ oratio=
nes penitēs/ hic ⁊ in illa ſocietate eſt omnium: aut quo ad
gratulationem: aut quo ad ſubuentionem. Sed iſti in infer
no dānatorum ſunt de ſocietate diaboli ⁊ velut membra pu

trida. Et q̄ in limbo pueroꝝ ſunt a ſocietate ſanctoꝝ ſunt ex-
cluſi:ideo non proſunt eis nr̄a ſuffragia. In quarto non pro-
fuerunt/ſcʒ exiſtentibꝰ in limbo patrum/non quo ad meritū:
qꝛ nullum eſt poſt hanc vitam:nec ad ſatiſfaciendum:qꝛ non
habebant ſatiſfacere niſi pro debito humane nature totiꝰ:qđ
D ſolus xp̄s ꝑ infinitum meritum tollere potuit. ¶In quinto
loco exiſtētibus/ſcʒ in hoc mundo ſuffragiū prodeſt/ſcilicet
tam illi qui facit q̄ꝫ iſti anime pro qua facit/ſi eſt in purgato-
rio. Primo em̄ idem ſatiſfacienti poteſt prodeſſe tripl'r. Uno
mō ad merenduʒ ſi ſit in charitate. nihil em̄ minus meret̄ de
Ps.xxxiiij. gaudio celeſti:q̄ꝫ ſi pro ſe fieret ſuffragiū. Scđm illud Pſalm̄.
Orō mea in ſinū meum conuertet̄: immo qn̄qꝫ plus meret̄ q̄s
orando vel celebrando pro alio q̄ꝫ ſi pro ſe faceret: qꝛ maiori
feruore charitatis ſuccēſus videt̄/qui ſcintillas feruoris mit
tit ad alios maxime ad inimicos. In cuiꝰ euidētiam xp̄o orā
te pro inimicis:latro conuerſus eſt ad penitētiam. Et ſm̄ au
guſti. Stephano orante pro inimicis:paulꝰ tandem cōuertit̄.
Alio mō prodeſt facienti ad ſatiſfaciendum ꝓ ſe indirecte:qꝛ
ſi iſte ꝓ quo ſuffragium fit nō indiget: vt qꝛ eſt in celo/aut qꝛ
nō eſt capax/vt ſi eſt in inferno: qn̄ tunc ſuffragium faciēs eſt
talis intentionis habitu/ꝙ pro ſe faceret ſi non crederet pro
deſſe illi:tunc ſuffragium ſatiſfacit pro faciente ſi indiget. Si
aūt non indiget:dicit Pe.de pa.di.xlv.quarti: tunc in ſuffra
gio dʒ ſemꝑ eſſe implicita intentio facientis vt alijs ꝓſit in-
digentibus hic/vel in purgatorio. Si aūt fiunt ſuffragia mul
ta ⁊ ſpecialia pro illo q̄ nō indiget/vt quia eſt in gloria vel in
inferno/⁊ supereſt:vel qꝛ minus indiget: tunc diuiditur indi
gētibus per deum. ſicut ſm̄ auguſti. in regula dicitur Cū da-
tur veſtis in monaſterio vel aliud non indigenti: dat abbas
illi qui indiget. Et idem dicit Thomas ⁊ probat ex ſermone
quodam Dama.de dor. Tertio modo indirecte prodeſt faciē
ti quo ad orationis ſubſidiuʒ: quia iſte cui ſuffragium preſta
tur ſiue ſit in celo/ſiue in purgatorio:tenetur orare ſaltem cū
liberatus fuerit ꝓ faciente ſuffragium :alias eſſet ingratus.
Unde math.x. Siq̄dem fuerit filius pacis: reſidebit ſuꝑ illuʒ
pax veſtra:ſin autem ad vos reuertetur Quarto mō tamē non
prodeſt directe ad ſatiſfaciendū. Unde ſi tibi iniunctum eſt
vnū pſalterium:⁊ defuncto iniunctum fuit aliud pſalterium
ſi dico pro defuncto vnum pſalterium: adhuc ſum obligatus
ad dicendum aliud pro me: Simile eſt in humanis debitis ſi
debeo vnū florenum iohanni: ⁊ frater meus eidem etiam vnū
dando vnum pro fratre non me acquitaui. In purgatorio
autē exiſtentes ſunt in magnis debitis erga deum:que debi
ta ſi nemo eis ſubuenit luere oportet penis ⁊ ſic ſatiſfacere.
E ¶Ex premiſſis patet ꝙ multis modis melius eſt orare pro

mortuis fidelibus q̄ꝫ ꝓ viuis. Qꝛ mortuus aut eſt me igno-
rante in inferno:et tunc gradum glorie merui ꝑ opus bonū
ſi ſum in charitate ⁊ ſatiſfactio cedet mihi. Si autem ſum
extra charitatem:ꝑ actum ſuffragij diſpoſui me ad charita-
tem aliqualiter:⁊ opus ad minus feci premeritoriuʒ ⁊ ſi nō
meritoriū. Aut eſt in purgatorio. Et tunc lʒ ſm̄ omnes nihil
mihi mereri poſſit nec ſibi: tamen ſm̄ multos ꝓ me poteſt
exaudibiliter orare. Sicut ⁊ hiere.ij.machabeoꝝ.xv.orauit
exaudibiliter pro iſrael. Et ſm̄ omnes ad minus orabit pro
me cū venerit ad celuʒ.aut iam eſt in celo:vel vt iam dictuʒ
eſt erit ibi:tunc ſcient illos pro eis orauerunt/⁊ pro eis ora
bunt:immo etiam ſi ſuffragantes propter peccata ſua illis
non profuiſſent:adhuc pro eis orabunt. Et ratio eſt:qꝛ ami
citia in virtuoſo conſiderat affectum plus q̄ꝫ effectum. Sūt
aūt tunc beati in charitate perfecta/ꝑ quam oratio eoꝝ ex
preſſa auditur faciliter Secus autem eſt de viuo quando
pro eo oro:qꝛ forte ignoratꝰ ꝙ pro eo oro:⁊ ſic non orabit ꝓ
me. Item forte eſt peccator ⁊ ſic modicum valebit. Item ſi
eſt iuſtus/non tamen in voto:ſemper exauditur. ¶In ſexto F
exiſtentibus loco/ ſcilicet in purgatorio proſunt ſuffragia:
tum quia charitatem habent que facit eos capaces : tum
etiam quia de noſtra fidelium ſunt ſocietate vt tactum fuit
De exiſtentibus in limbo puerorum/de cōmunione eccl'ie/
de loco huius purgatorij ſex ſunt videnda/ que tradit tho-
mas ſuper.iiij.diſtinctione duodecima. Primo ꝙ ſit/proba-
tur auctoritate ſcripture per illud.ij.machabeoꝝ duodeci-
mo. Sancta ergo ⁊ ſalubris eſt cogitatio pro defunctis ex-
orare:vt a peccatis ſoluantur:ergo purgantur. Item ꝓbat
Grego.iiij.dialo.per exempla plura. Et per illud.j. Corin-
thioꝝ.iij. Si quis edificauerit ſuper fundamentum hoc/id
eſt chriſtum aurum/argentum/ ⁊ lapides precioſos. Et ſe-
quitur/videlicet lignum:fenum:ſtipulam. vniuſcuiuſqꝫ opꝰ
quale ſit ignis probabit. Item diony.vlti.cap̄.celeſtis hie-
rarchie commemorat ritum primitiue eccleſie orantem ꝓ
mortuis. Item auctoritate philoſophorum. Socrates em̄
libro qui dicitur fedron platonis.quecunqꝫ inquit anime ꝓ-
uidebuntur mediocriter egiſſe venient in locum vbi per pe
nas abſoluentur. Et ponit animas bonas habere nullam
penam:mediocriter bonas mediocrem habere penam:ma
las autem magnas Ad idem eſt Auicēna.ix.metha.ſue ca-
pitulo vltimo.qui tamen machometiſta fuit. Ad idē eſt her
mes termegiſtus ad eſculapium. Ratione etiam ſic oportet
ſatiſfacere quemcunqꝫ penitentem : ſed aliqui moriuntur
in charitate qui non ſatiſfecerunt pro peccatis preteritis:
ergo oportet in futuro alicubi ſatiſfacere : et hoc eſt pur

H gatorium.Exemplis ꝓbat Greg.iiij.dialogoꝝ.¶Secundo
notat ꝙ triplex eſt purgatoriū.Unum in preſenti vita ꝑ tri
bulationes toleratas vt oportet.Aliud in alia vita ſm le=
gem cōmunem:tā prope infernū dānatorū/vt idez ſit ignis
qui dānatos cruciat/⁊ qui electos purgat:ſicut ſub eodem
igne aurū purgatur ⁊ ferrū crematur vt exemplificat.Ter
tium purgatoriū eſt ſm diſpenſationē. Et ſic quādoꝫ in di
uerſis locis aliqui puniri legūtur:vel ad viuorū inſtructio
nem/vel ad mortuorū ſubuentionē:vt viuētibus eorū pena
innoteſcēs:per ſuffragia eccl'ie mitiget.Tertio notat ꝙ du
plex eſt pena aiarum in purgatorio.Una ſenſus q̄ diuina
iuſtitia per ignē punit.Alia damni que cōſiſtit in priuatio
ne viſionis beatifice ad tēpus.Et de vtraꝫ dicit ꝙ minima
pena purgatorij excedit maximā penā hui⁹ vite.vnde Aug.
de vera ⁊ falſa penitētia.Hic ignis purgationis ⁊ ſi etern⁹
non ſit:miro modo eſt grauis:excedit eñ omnē penā quā
vnꝗ̄ quis paſſus eſt in hac vita.Nūꝗ̄ in carne tāta inuen
ta eſt pena:licet mirabilia martyres paſſi ſint tormenta:et
multi nequiter iniqui quāta ſepe ſuſtinuerunt ſupplicia.
Itē Augu.lib.de igne purgatorij dicit aliquis:Non ad rē
pertinet ꝗ̄diu moras habeam tantū vt ad vitam eternam
perueniā.Nemo hoc dicat fratres chariſſimi:qr ille ignis
purgatorius durior erit ꝗ̄ quicquid poteſtis in ſeculo/aut
videre:aut excogitare.Et ſtatim ſubiūgit.Ideo totis viri=
bus vnuſquiſꝫ laboret capitalia crimina/⁊ minuta pecca=
ta ita operibus bonis redimere/vt ex ipſis nihil videat̄ re
manere/qd̄ ignis ille poſſit abſumere.Exēplificat ibi.Quā
durum ſit hic digitū medicum in igne tenere:quāto plus to
tam animā medullitus.Dicit etiam cōis theologorū opi=
nio:ꝙ purgatorij pena incōparabiliter eſt maior penis mū
di.De pena dāni probat:quia quāto aliquid magis deſide=
ratur:tāto ei⁹ abſentia eſt moleſtior.Et qr affectus quo de
ſideratur ſummū bonū poſt hanc vitam in animabus ſan=
ctis intēſior eſt:qr nō retardatur affectus moleſtia corpo=
ris:⁊ etiā qr terminus fruendi iaz ſummo bono aduenisſet
niſi aliquid impediret:ideo de tardatione maxime affligū=
tur.De pena ſenſus probat:qr cum dolor non ſit leſio/ſed
leſionis ſenſus:tanto aliquis magis dolet de aliquo leſiuo
quanto magis eſt ſenſitiuū.Unde leſiones que fiūt in locis
maxime ſenſibilibus/vt in oculo/⁊ in ſimilibus membris
maximū dolorē cauſant.Et qr tot⁹ ſenſus corporis eſt ab
anima:ideo ſi in ipſam animā aliquid leſiuum agat de ne=
L ceſſitate oportet ꝙ maxime affligatur.¶Quarto notat ꝙ
anime volūtarie ⁊ cum magna patientia ſuſtinent penam
purgatorij.Patet quia habent cor rectum:⁊ per conſequēs

conformant voluntatē ſuam diuine volūtati ⁊ iuſtitie. Itē
omnis ſapiēs vult illud ſine quo nō poteſt peruenire ad fi=
nem intentū:ſed ſine illa pena non poſſunt venire in celuz.
Itē petunt ſuffragia cum maximo deſiderio ſm illud Job
xix.Miſeremini mei/miſeremini mei ſaltem vos amici mei
habēt eñ anime purgatorij quadruplicē ſcientiā.Unā per
ſpecies influxas a deo/ſicut alie ſubſtātie ſeparate.Secun
dam per ea que hic didicerūt.Tertiā per animas illic ad=
uenientes.Quartā per angelos bonos reuelātes.Quintā
per malos/ſcz aliquādo eas ſm Tho.deridētes.¶Quinto I
notat ꝙ boni angeli nō puniūt animas in purgatorio:quia
eorū cōciues ſunt amiciſſimi:tamē poſſibile eſt ꝙ eas ad lo
ca penarū deducāt:nec cruciātur miniſterio demonum:qa
anime eorū victores fuerūt:poſſibile tamē eſt ꝙ ipſi demo=
nes qui de penis hoim letant̄:aias comitētur cū deducun
tur ab angelis ſctis/⁊ aſſiſtāt purgādis:tum vt earū penis
ſatient̄:tū vt in earū exitu a corpe ſuū aliquid recipiāt. In
hoc aūt ſeculo qñ adhuc locus pugne eſt:puniunt̄ hoies et
a malis angelis ſicut ab hoſtib⁹/vt patet de Job.⁊ a bonis
ſicut patet de Jacob cui⁹ neru⁹ femoris angelo ꝑcutiente
emarcuit.Gen̄.xxxij.Sola aūt diuina iuſtitia igne median
te purgat:ſicut aurifaber per ignē aurum:ſicut tribula gra
num:⁊ cauterio medic⁹ morbū.Quedā etiā ibi pctā leuia il
luc deportata purgātur:vt dicit Grego.iiij.dialo. Et Aug.
in de vera penitētia.Oēs vero pene pro peccatis ꝗ̄tūcun=
ꝫ grauibus debite/quas penas nō plene deleuit hic con=
tritio:ibi ignis purgabit.Sic ptz ꝙ in purgatorio ſunt qua
druplices pene.Primo carcer loci malus:qr in terra ⁊ pro
pe infernū.Secūdo ignis vniformis:ſed ſm diuinā iuſtitiā
difformiter crucians.Tertio demonū aſſiſtētia cruciatiua.
Quarto priuatio beatitudinis.Eſt aūt triplex ignis purga
torius.Prim⁹ eſt in alio mūdo in purgatorio qui erit acer=
biſſimus.Cui⁹ officium eſt triplex/videlicet purgare a pec
catis venialibus.A penis ꝓ mortalib⁹ cōtritis:⁊ ꝓ venia=
libus/pro quibus hic non eſt ſatiſfactum:⁊ ab alijs ſcorijs
anime que ſunt habitus vitioſi/errores/⁊ fomes.Secūdus
ignis eſt citius purgatorius/qui erit in cōflagratione mū=
di.Tertius purgatorius ignis eſt tribulatio preſentis vite
Et ille multo plus purgat ⁊ citius ꝗ̄ ignis in loco purgato
rij:quia meritum eterne patrie auget:⁊ modicus multum
de peccatorū penis delet:⁊ mortalem culpam ⁊ venialem
delere poteſt quo ad penaz.Sed ignis purgatorij primi ſo=
lum delet veniale peccatum:⁊ penas debitas pro mortali=
bus contritis ⁊ venialibus:ſed nihil meretur de gaudio:⁊
incomparabiliter tamen eſt maior tertio igne.¶Sexto no K

tat ꝙ vna anima citius purgatur q̃ alia: vt docet apoſtolꝰ
j. Corinthi. iij. exēplificans de ligno/feno/⁊ ſtipula: q2 que=
dam venialia ſunt maioris adherētie q̃ alia/ſm quod affe
ctus magis ad ea inclinat ⁊ fortius in eis figitur: ideo ta=
lia tardius purgātur. Que autē anime acerbius puگantur
vel que tardius: ſciendum ꝙ acerbitas pene proprie reſpō
det quātitati culpe: ſed diuturnitas reſpondet radicationi
culpe in ſubiecto. Unde poteſt contingere ꝙ aliquis in pur
gatorio diutius moretur: qui minus affligitur ⁊ econuerſo
Omnia prefata ſunt Thom̄. vbi prius. Abbas Joachim li=
bro de ſemine ſcripturarum dicit/magis peccatores qui ve
re in fine vitē penitent: in purgatorio igne vſq3 ad nouiſſi=
mum diē tales cremari oportere credēdi ſunt. Armacanus
libro de queſtione armenorū. lib. xiij. di. Veriſimile eſt mul=
tos vſq3 ad reſurrectionem glorioſam oīm electoru3 in pur
gatorio remanſuros/qui multa purgatione indigebunt.

Capitulum nonum. Que anime defunctorum iuuari poſſunt.

A Quo ad ſecundum principale per que videli=
cet anime defunctorū iuuari poſſint: Rn̄. ſm
Grego. iiij. dialog. ⁊ doctores in. iiij. diſt. xlv.
Primo valet ieiunium. Secūdo plus elemo=
ſina. Tertio plus oratio. Quarto maxime ſa
crificium altaris: ſemper intelligendo cete=
ris paribus. Sub iſtis tamen quattuor plura alia compre
hendūtur/ſicut dictum eſt ſupra. iij. precepto de ſatiſfactio
ne. Primo valet ieiunium vel vigilia: abſtinētia a delecta
bilibus cibis/vel alijs ſolatijs corporeis al's licitis. Simi=
liter aſperitas lecti ⁊ veſtium: flagellatio: genuflexio: ⁊ pe=
regrinationes: contritio/⁊ huiuſmodi. Et hec animabꝰ ap=
plicata valent per viā iuſtitie/⁊ per modū ſolutionis pene.
Unde dicitur. xiij. q. iij. anima. Jeiunia viuentiū ſunt auxi
lium defunctorū/ſic ꝙ deus ea acceptat pro animabus de=
functorum tanq̄ per ipſas hoc factū eſſet. Unde beatꝰ domi
nicus ferrea cathena triplicē diſciplinam omni nocte rece
pit. Unā pro ſe: aliam ꝓ defunctis. tertiā pro peccatoribus
viuis. Nam ſi te in carcere exiſtente nō poſſes ſoluere ſta=
tim decē florenos ad quos teneris: ego tot pro te dādo/te
liberarem. Sic etiā in propoſito eſt de carcere purgatorij.
B Ex quo patet ꝙ conſultū eſt valde hic per talia purgari
preſertim per infirmitates/⁊ alia patienter ſuſtinēdo du3
viuimus: quia tunc ⁊ ſpeciale meremur in patria gaudium
⁊ ſatiſfacimus. Quādo aūt nobis defūctis quis pro nobis
ſuffragatur: tunc meritū ſibi manet/ſed opus ſatiſfactoriū
inquātum tale ſolū ſubuenit nobis. Exemplū de hic purgā

do ſe/patet per Greg. in omel. vbi refert ꝙ Emilianꝰ diues
lapſus in quoddā viciū/monaſteriū intrauit: ſe multipl'r af
flixit: matutinas in mōte extra monaſteriū ꝑuenit/vbi ab=
bas in medio noctis ſuper eū lumē velut ſolē vidit: ⁊ cū ab
eodē deprehenſus eſſet poſtmodū/⁊ interrogatus in mona
ſterio quid egiſſet: tarde cōfeſſus eſt/ꝙ etiā in ipſa luce au
diuit dimiſſū eſt pctm̄ tuū. Pauor etiā ⁊ timor mortis quo=
dam purgat hic. Un̄ Grego. iiij. dialog. dicit. plerūq3 de cul=
pis minimis ipſe ſolꝰ pauor rediētes aīas iuſtorū purgat:
ſicut narraui de quodā ſancto viro frequēter: q̄ ad morte3
veniēs vehemēter timuit: ſed poſt mortē diſcipulis in ſtola
alba apparuit: ⁊ q̃ preclare ſit ſuſceptꝰ indicauit. Hec ibi.
Et beatꝰ Aug. lib. de viſitatiōe infirmorū loquēs ſacerdoti
bus de hoībus morituris ſic dicit. Abſoluēdi ſunt oēs/abſo
lutionē dūtaxat rogātes: nec ſuſpēdendi ſunt a fideliū cō=
munione q̄bus mors timetur ſine dilatione: ⁊ quos pecca=
toru3 amara recordatio: vel eiecit in lachrymis vel metus
mortis ducit ad veniam: ſicut ſcriptura teſtatur. Et territi
purgabūtur/ſc3 Job. xli. Hec Augu. Secūdo valet elemo C
ſina etiā ꝑ viā iuſtitie ⁊ per modū redēptionis ꝓ animabꝰ:
⁊ illud melius eſt q̃ ieiuniū: quia bonū humanū quāto cō=
munius: tāto melius. Elemoſina aūt pluribus datur inter
dum. Et ſub iſto cōprehendūtur oīa opera mīe corpalia: ſi=
militer ⁊ ſpūalia impēſa ꝓprimo ꝓpter aīas defunctorum.
Unde datio ouorꝫ/candelarū/panū/⁊ hm̄oi: ꝓ miniſtris ec=
cleſie valet defunctis. Hec aūt hic ꝓ ſe facta: ſicut dictū eſt
de ieiunio/plꝰ nobis valerēt. exēplū ponit Greg. iiij. dialo.
de paſcaſio diacono cardinali maxio elemoſinario ⁊ litera
to valde: qui non ex malicia/ſed ex ignorātia/duobꝰ in pa
patum electis poſtea animo adheſit illi qui minus ius ha
buit. Paſcaſio igitur defuncto: ſanctus Germanus ep̄s ca
puanus de conſilio medicorum in termis ſe lauare volēs:
eum ſeruientē in feruenti aqua reperit: a quo cu3 queſiſſet
cauſam tante ſeruitutis: reſpondit ꝙ propter adheſionem
predictam. Et ſi inquit pro me oraueris/⁊ reuerſus nō me
hic inueneris: liberatus ſum. quod et factum eſt. Et dicit
Grego. ꝙ elemoſinis Paſcaſius meruit liberari citius/et
germani prece. Tertio valet ꝓ aīabus orō: ⁊ plus cete=
ris paribus q̃ precedentia: ⁊ hoc per viam gratie/⁊ per in
terceſſionē membrorum chriſti. Melius em̄ eſt opus chari=
tatis quod dirigitur in deū vt oratio: q̃ qd̄ dirigit' in ſe/vel
in ꝓximū: vt ſolū ieiuniū vel elemoſina. Un̄ dicit Sco. ſuo
quotli. q. penulti. Inter oīa meritoria orō magis h3 rōnem
meriti applicabilis alteri: q2 ipa de ratiōe ſui eſt placatiua
⁊ recōciliatiua deo/⁊ etiā iſtius ꝓ quo ꝑ ipſu3 orātē offert'.

hec ille. Unde ſm pe. de pa. in. iiij. diſt. xlv. oratio ſanctorū
in patria valet pro animabus: quar forte bñficijs pri⁹ ad=
iute ſunt: dum hic viuerent. Ualent etiā pces/ preſertim via
torum iuſtor/ ⁊ pre omnibus orationibus beati anſel. vel
aliorū: valet ꝙ ad deuotionē oratio dñica/ ſcʒ. Pater noſter
quia iudex noſter factus eſt aduocatus noſter: cui eſſet op=
probrium venire cōtra ſuum monitū: ⁊ infringere vel caſſa=
re quod ibi docuit ⁊ formauit. Unde in cimiterio ⁊ alibi di
ci debet: quia etiam eſt oratio ſpūſſancti/ ꝙ ſm apoſtolū po
ſtulat pro nobis gemitib⁹ inenarrabilibus/ id eſt nos poſtu
lare facit. Ualent etiam plus ꝙ̄ noſtre orationes vigilie de
functoruʒ ab eccleſia inſtitute: quia ex opere operato/ id eſt
ex ordinatione ⁊ intentione eccleſie. Exemplū de hoc refert
vincentius in ſpeculo hyſtoriali de ſancto iohanne elemo=
ſinario patriarcha. Huic em̄ quidā diues dedit. viij. libras
auri/ petens vt oraret pro ſalute filij ⁊ fratris: ⁊ nautarum
⁊ nauis. Moritur filius: ⁊ circa eadem tempora nauis mer
gitur cum omnibus contētis/ niſi ꝙ homines prefati euaſe
runt. Super quo cū amaricaret diues: vidit in ſomnis ſimi
lem Johanni elemoſinario ſibi dicentē. Cur turbaris? Nō
ne pro ſalute petere iuſſiſti? filius tu⁹ ſaluat⁹ eſt: ⁊ ſi vixiſſet
imūdus fuiſſet: alij in vita ſunt tuti: ⁊ niſi oratio ⁊ elemoſi=
na interceſſiſſent: omnes cum naui interiſſent. Expergefa=
E ctus igitur diues: optime cōtent⁹ eſt. ¶ Quarto ſup omnia
valet dicit Greg. ſacrificiū altaris/ id eſt miſſe celebratio. ⁊
hoc valet per viā gratie et iuſtitie. qꝛ melius eſt opus cha
ritatis cōis ſcʒ totius eccleſie ꝙ̄ priuate ⁊ ſpecialis pſone.
Et dicitur hic oblatio altaris indiſtincte/ vt dicit Sco. vbi
prius: ſiue ſit cōſecratio ſiue pceptio euchariſtie/ ſiue opera
tio alia ſacerdotis celebrantis in pſona eccleſie. et nō acci
pitur preciſe ꝓ cōtento in euchariſtia. qꝛ etiā ſic in pixide
eſſet. Hec aūt oblatio/ vt ſit deo accepta: oportet ꝙ offerat a
perſona vel a pſonis acceptis deo ſm illud Gene. iiij. Re=
ſpexit deus ad abel ſcʒ primo. ⁊ ad munera eius ſcʒ ſecūdo.
Unde qñ quis celebrat miſſam: oblatio fit primo a xpo qui
ſacramentū illud ſic inſtituit fieri. ſm illud Joh. vi. Panis
quē ego dabo caro mea eſt ꝓ mundi vita. qꝛ xps eſt ſumm⁹
ſacerdos: qui lʒ immediate nūc nō offerat/ alˀs eſſet infinitū
meritū: tñ mediate offert p miniſtrū. Fit ſcōo a chriſti paſ=
ſione: ⁊ ab ea habet efficaciā/ inquātū ibi ſpecialior cōme=
moratio xpi paſſionis habet/ verbis/ ſignis/ et meditationi=
bus. ſʒ illud Luce. xxij. hoc facite in meā cōmemorationē.
Et. j. corin. xj. Tertio fit ⁊ acceptatur rōne volūtatis eccľe
generalis militātis. qꝛ ille intelligit facere: cui⁹ noīe vľ vi=
ce fit. vt dicit Diony. c. xiij. cele. ierarchie. Quarto pōt acce

ptabilius fieri vel fructuoſius ſacrificium ratione perſona
lis meriti offerentis. puta ſacerdotis offerentis. Quinto
poteſt acceptabilius fieri per priuatam perſonā ſm quod
deuotus petit miſſam celebrari. Primū ex dictis tā in bo=
nis ꝙ̄ in malis ſacerdotibus habet locū et efficaciā. Quar
tum eſt tm̄ in bonis. Quintū accidit. Unde ſm Duran. et
Tho. in. iiij. di. xij. Euchariſtia ī miſſe celebratiōe duos fru=
ctus principaliter habet ꝯferre. Unū inquantū euchariſtia
eſt ſacramentū/ dat recipienti eam deuote maiorē vnionē
ad xpm/ fidē/ ſpē/ charitatē. et alia plura in propria aīa re
cipiētis cauſat. Aliud hʒ dare euchariſtia vt eſt nō tm̄ ſa=
cramentum/ ſed etiā ſacrificiū quoddā deo acceptiſſimū/ ꝓ=
pter prefatas tres cauſas vel quattuor recitatas. ⁊ ſic ha=
bet vim ſatiſfactionis/ ad tollendam penam debitā illi pro
quo offertur in miſſa a ſacerdote/ ſiue ſit pro pctō mortali/
ſiue veniali/ tā in viuis ꝙ̄ in mortuis. Et ſi queris: quantū
ergo de pena tollit euchariſtie oblatio? Rñ ſm Durā. ibidē
nō ſemp penā totā tollit: qꝛ effect⁹ hodierne oblationis fi=
nitus eſt. alˀs oēs de purgatorio vna miſſa liberaret. Sed
plus et min⁹ tollit ſm quod ſe extendit deuotio miniſtri of
ferentis. et ꝯtus ſacrificij deo ſoli nota eſt et reatus ſm bñ
placitū dei et ſm diſpoſitionē illius pro quo offertur. Cre=
dit tñ Altiſio. ꝙ nulla miſſa celebretur ꝓ qua nō plures de
purgatorio liberent. qd veritatē dicit habere Pe. de pa. vbi
prius ſup. iiij. qꝛ qñqꝫ mľti ſunt in purgatorio ſic diſpoſiti:
vt cito liberētur. aut qꝛ iā diu ibi ſteterūt: aut qꝛ pauca pur
ganda habuerūt Et notandū ꝙ quāto hec quattuor ſuffra
gia fiunt ex maiori charitate/ tanto ampli⁹ ꝓficiūt: ſm pe.
de tha. vbi prius. ¶ Quātum autē ſacramētū altaris ꝓ aīa
bus valeat docet Greg. iiij. dial. vbi primo refert de mo= R
nacho nomine iuſtus: qui in monaſterio ſancti Greg. aliqñ
eiuſdem medicus fuit/ tres denarios occulte habuit. quos
inuenientes monachi: in mandatis a beato Greg. accepe=
runt vt morituro iuſto nullus adeſſet frater. et mortuus in
ſterqlinio ſepeliretur. morit igitur/ ſʒ penitēs iuſtus in ſter
quilinio ſepelitur Juſſit autē Grego. pro eo quotidie per
xxx. dies miſſam vnā celebrari. et xxx. die iuſtus apparuit
vni de monachis dicens ſe ante inchoationem miſſarū di=
ctarum male habuiſſe: ſed poſtea melius: et iam liberatū.
Secundo refert de quodam apud hoſtes detento: pro quo
vxor certis dieb⁹ ſacrificiū offerri ꝓcurabat. lōgo aūt poſt tē
pore liberat⁹ inotuit vxori/ ꝑdictis dieb⁹ a vinculis fuiſſe ſo=
lutū: qñ ſacrificiū altaris ꝓ eo fuit oblatū. Tertio refert de
presbytero ꝙ in riuis calidis aliquotiens ſe lauare cōſueuit
vbi frequent reperit ſeruitorē ſibi oīa exhibentē ꝗ balneato

D

res cõſueuerũt.tandẽ rediẽs ne ĩgratꝰ eſſet duas tortas/id
eſt panes in quibꝰ poterat cõfici euchariſtia/ ſeruitori ob=
tulit.Qui ingemiſcẽs ait. hoc mãducare nõ valeo : ſ; ꝓ me
queſo cõſecrare digneris celebrãdo. Dñs eñi fui loci huiꝰ/
⁊ ꝓ meis peccatis hic purgor.Si rediens me nõ ĩueneris:
liberatum crede.Per ebdomadã ergo pſbyter quotidie ce=
lebrauit/ ⁊ rediens neminẽ inuenit.Quarto refert de Aga=
thone epõ: cui nauigãti romã tẽpeſtas nauim maxie quaſ=
ſauit. Nauta aũt eiꝰ nauiculã ĩ naui pẽdentẽ regere volẽs/
cũ nauicula fune fracto in mare ferebatur:die tertio venit
epõs cũ quaſſata naui ĩ inſulã hoſticã/ vbi celebrauit ꝓ nau
ta quẽ putauit ſubmerſum. Reparataqꝫ naui : tandẽ venit
ad romanũ portũ. vbi nautẽ ãbulantẽ vidẽs : queſiuit quõ
euaſiſſet.Rñdit ille:cũ nauicula repleta eſſet aqua:ibi man
ſi.qua euerſa/carine ſuperſedi prout potui. cunqꝫ poſt dies
quinqꝫ fame et labore funditus deficerẽ: vidi quendã mihi
panem porrigentẽ:quo cõfortatus vidi nauẽ trãſeuntẽ:que
me huc aduexit.quo intellexit epũs/ eandẽ diẽ fuiſſe ſue ce
E lebrationis.¶Quo ad tertiũ principale/An ſuffragia facta
per peccatores valeãt defũctis.Notandũ pͥmo ſ; Tho. vbi
prius ꝙ tria ſunt q̃ faciunt opa viuoꝝ velut cãne quedã ad
animas defunctoꝝ ꝑuenire.Primũ eſt charitatis vnio.Se
cundum eſt faciẽtis ſeu ſatiſfaciẽtis intẽtio. Tertiũ eſt ob=
ſecrãtis oratio.De pͥmo pt;. qꝛ charitas q̃ eſt vinculũ vni=
ens mẽbra eccl'ie nõ ſolũ ſe ad viuos extẽdit ſed etiã ad de=
functos/q̃ in charitate deceſſerũt.qꝛ charitas eſt vita q̃ per
mortẽ corporꝫ nõ finitur.ſm illud.i.coꝛ.xiij.Charitas nũqꝫ
excidit.Idcirco etiã amicitia et ſocietas diuina ĩter bonos
in charitate firmata ⁊ fundata ꝑ mortẽ nõ deſinit:ſ; manet
inter viuos ⁊ mortuos in domino.⁊ ſimilit̃ inter mortuos in
domino inter ſe.Hec charitatis vnio facit aliquo mõ oĩa cõ
munia inter habẽtes eiꝰ ſocietatẽ. ita vt ĩ patria quil; gau
deat de bonis alteriꝰ ſingulis. Et in via quil; deuotꝰ gau=
det de ſingulis vere bonis ꝓximi. Et in purgatorio quel;
anima de bonis alteriꝰ.De quibꝰ ponit̃ articulus.Sancto=
rum cõmunionẽ. Immo plus habẽs de charitate:de bonis
certis alteri factis amplius gaudet ⁊ gratulat̃ ſ; interiorẽ
cõſolationẽ ⁊ delectationẽ:qꝫ gaudeat alius qui minorẽ h;
charitatem: et cui illud certũ bonũ ineſt De ſecũdo vic; de
ſatiſfaciẽtis intentiõe pt;. qꝛ mortui in memorijs hoĩm vi=
uunt.Vñ ſicut viuus vnus ꝓ alio in ſocietate ciuili ſatiſfa=
cere põt/ vt pt; in debitoribꝰ: ſic in ſocietate charitatis apd
deũ/ vnus ꝑ intenſionẽ alteri põt dare bona ſua ſatiſfacto=
ria inquantũ talia / ſiue ſit viuus/ ſiue defunctꝰ.De tertio
vic; de obſecrãtis affectiõe ſeu oratiõe: pt; qꝛ ꝑ viã oratio=
nis aliq̃s alteri interdũ impetrat primã gratiã/lic; nõ me=
reat̃.Peccatores etiã deꝰ qñqꝫ audit:qñ ſc; petũt aliq̃d deo
acceptũ.qꝛ deꝰ nõ ſolũ iuſtis ſ; etiã peccatoribus bona ſua
tribuit.vt p; Math.v.nõ ex eoꝝ meritis/ ſ; ex ſua clemẽtia.
Ideo ſuꝑ illo Joh.ix.deꝰ pctõres nõ exaudit:dicit glo. ꝙ ce
cus loquit̃ vt nõ iunctꝰ/id eſt vt adhuc nõ plene vidẽs. Ad
ꝓpoſitũ ergo dicẽdũ ꝙ ſuffragia ſiue fiãt ꝑ pctõres etiã ſecu
lares/ſiue ꝑ iuſtos valere pñt defunctꝫ. ⁊ ſi nõ ꝑ charitatis
vnionẽ: tñ ꝑ impetrationẽ.l; ꝑ iuſtos facta plꝰ valeãt. hãc
viã Tho.expſſe tenere videt̃ ſuꝑ.ij.di.xl.q.iiij. vbi oppoſitã
opinionẽ recitãs:pſentẽ ſic approbat.Quia inquit efficacia
ſuffragioꝝ mẽſurat̃ ſ; charitatẽ eiꝰ ꝓ quo fiũt/cũ tantũ va=
leant vnicuiqꝫ quantũ meruit vt ſibi valerẽt/ vt Aug.dicit.
ideo ab alijs veriꝰ dicit̃ ꝙ etiã ipſa opatõ ſine charitate fa
cta valet ei ꝓ quo fit ꝟtute charitatꝫ eiꝰ ⁊ nõ operãtis.Hec
ibi.nec in quarto oppoſitũ videt̃ tenere Cõcordat guill'. in
ratiõali diuinoꝝ.¶Et pe de pa. vbi priꝰ ponit.iiij.gradꝰ va H
loris ſuffragioꝝ ⁊ opeꝝ bonoꝝ.Primꝰ eſt ꝙ maxie valet ſuf
fragiũ boni factũ ꝓ bono.qꝛ oĩbꝰ modis tribꝰ predictis põt
valere.Scðs minꝰ valet:l; valeat boni ꝓ malo viuo.qꝛ per
modũ frequentis ĩpetratiõis Tertiꝰ mali ꝓ bono .Quartꝰ
mali val; ꝓ malo.qꝛ deꝰ pctõres nõ exaudit/id eſt ſicut iu=
ſtos / ſ; ſicut petẽtes id quod eſt cõforme diuine voluntati.
Ex pdictis etiã p; rñſio ad aliud dubiũ quo q̃rit̃ vtꝝ ſuffra=
gia fctã ꝓ multis/oĩbꝰ ꝓſint eq̃liter? Rñ.pͥmo ꝙ ſuffragium
factũ ꝓ multis/tantũ val; q̃ ad gaudiũ cuil; in purgatorio:
quãtũ ſi ꝓ q̃l; fieret.Et eadẽ ratiõe val; etiã ꝓ iſtis aĩabus
pro q̃bꝰ nõ fit.Pat; ex pͥmo mõ.qꝛ charitas ſ; apl'm nõ q̃rit
q̃ ſua ſũt/id eſt ſ; Aug.nõ ꝓpria cõibꝰ/ſ; cõia ꝓprijs antepo
nit.Vñ ſicut religioſus bñ diſpoſitꝰ/plꝰ gaudet de legato fa
cto cõitati:qꝫ de legato ſibi in ſpẽali.ſic eſt ĩ purgatorio quo
ad cõgratulationẽ.Scðo dico ꝙ ſuffragiũ factũ ꝓ multꝫ/nõ
tãtũ val; ſingulis q̃ ad liberationẽ a pena quantũ valeret ſi
fieret ꝓ vno vl' paucis ex ĩtentiõe dirigẽtis.Pat; qꝛ opꝰ ſa=
tiſfactoriũ eſt finite efficacie ĩ ſatiſfaciẽdo.et quãto pluribꝰ
cõdiuidit̃:tãto minꝰ ſingulis cedit.⁊ eſt ſil'e ĩ politia hũana.
Si enim quinqꝫ ſunt in carcere/quorũ quilibet tenetur pro
quinqꝫ florenis:ſi ex parte omnium ſoluo quinqꝫ florenos :
adhuc quilibet tenetur pro quattuor.ſed ſi quinqꝫ florenos
darem pro vno/ ille plene liberaretur. Sic etiam eſt de in=
carceratis in purgatorio. ¶Dubitatur adhuc vtrum tan= I
tum valeant ſuffragia ſucceſſiue continuata : quantum ſi=
mul fctã.vt xxx.miſſe ꝑ dies.xxx.dicte:quantũ triginta vna
die dicte.Et ſic de elemoſina centũ florenorũ per vnam diẽ
datorum:quantũ ſi anniuerſariũ procuraret̃/ ⁊ ſic de alijs ?

Rñ.pe.de pa.tantũ vel plus valent quo ad meritũ inſtituẽ
tis.quia magis eſt ad honorẽ dei cõtinuatio taliũ anniuer
ſariorum.Et hoc conſiderans eccleſia ſic inſtituit anniuer
ſaria/triceſimos/ꝛ ſeptuageſimos/ꝛ hmõi.Sed quo ad ce=
leriorẽ liberationẽ a purgatorio / et citius videndũ deum:
plus valet accelerata multiplicatio . Quia ſacramentũ in
propoſito habitũ ſi eſt ſuffragiũ altaris: nunꝗ̃ tantũ valet
ex opere operato/ſicut actu habitũ.Et forte anima nõ erit
tandiu in purgatorio quouſ vltimum ſuffragium per an=
niuerſariũ fiet: vnde vtrunq̃ eſt laudabile. et põt ex fonte
charitatis manare/ita vt cõtinuans ſuffragium diuine lau
dis continuationem querat:ꝛ ſimul faciens citius velit eũ
liberari vt ſtatim deo fruatur/ꝛ ne diu crucietur ꝛc.

¶Octauum preceptum.

¶Capitulum primum. De mendacio : ꝛ quando ſit mortale.

A Hunc octauũ preceptũ ſic ponitur Exo.xx.et
Deutero.v.Nõ loquaris cõtra proximũ tuũ
falſum teſtimonium.hic ſ҃z Aug.nomine fal
ſi teſtimonij contra proximum dati : intelli=
gitur ꝓhiberi omne in generali mendacium
ſaltẽ pniciosum. qꝺ etiam innuit text⁹ Leui.
xix.di.Non mentiemini/nec decipiat vnuſ=
quiſ proximũ ſuum.De quo etiã intelligi=
tur illud ſapientie.j.Os quod mentitur:occidit animã. Et
Ps.l. ps.Perdes oẽs qui loquuntur mendaciũ.Immo ſm Tho.
ij.ſcđe.queſt.cxxij.hic prohibẽtur oĩa peccata ad locutionẽ
pertinentia quib⁹ ſaltẽ infertur nocumentũ proximo.vt mẽ
dacia pernicioſa / detractiones / blaſphemie ꝛ huiuſmodi.
De mendacio igitur tria principaliter ſunt videnda .Pri=
mo quid ſit et quottuplex mendaciũ ſit:ꝛ an omne menda=
cium ſit pctm̃ . Secundo in ſpẽali quot modis quis peccat
mentiẽdo.Tertio quãdo ſit mortale vel veniale peccatum.
B ¶Quantũ ad primũ notandũ ꝙ ad mendaciũ ſ҃z tho. ꝛ do=
ctores cõiter in.iij.di.xxxviij.duo requirunt: Primo falſa ſi
gnificatio.ſcđo intẽtio fallẽdi.ꝛ accipit intẽtio fallendi pro
intentione aliũ decipiendi/aut ſibi aſſerendi falſum . qꝺ dr̃
propter mendaciũ iocoſum vbi nõ ſemꝑ eſt intentio decipiẽ
di aliũ/ꝛ falſam ſibi opinionẽ generãdi.prout q̃buſdã videt.
Ex quo pz ꝙ differẽtia eſt inter mentiri ꝛ inter dicere men=
daciũ.Ad hoc em̃ ꝙ aliquis dicat mẽdaciũ : duo ꝑdicta re=
quirunt Sed ad hoc ꝙ quis mẽtiat ſufficit ſm/ſcz ꝙ inten=
dat decipere.quia mẽtiri eſt cõtra mentẽ ire. Stat em̃ ꝙ q̃s
aliq̃d verũ qꝺ credit eſſe falſum dicat/cũ intẽtione aliũ deci
piẽdi.tũc dicit cõtra mentẽ:ꝛ tñ nõ dicit mẽdaciũ/cũ ſua aſ=

ſertio nõ ſit falſa.Exẽpli grã : poſito ꝙ ꝑnceps nõ ſit viẽne
ꝛ q̃s credẽs eũ ibi eſſe/dicat volẽdo aliũ decipere/princeps
nõ eſt vienne/talis mentit.q2 loq̃tur cõtra mentẽ.ꝛ tñ verũ
dicit.Simile eſt ſi quis dicit de re vẽdibili quã credit malã
ꝙ ſit bona:cũ ĩ rei veritate ſit bona.Scđo pz ex predictis ꝙ
oĩs qui dicit mendaciũ/mẽtitur:ſed nõ ecõuerſo.Patet ter=
tio ꝙ dicẽs falſum qꝺ credit eſſe verũ/nec mẽtitur nec loq̃=
tur mendaciũ.vt dicit aug. Cum nõ habeat duplex cor. nec
decipere intendat.Exẽpluz aug.ſi alicui gladi⁹ cõmodetur:
ꝛ dicat ſe redditurum cuz ille q̃ cõmodat popoſcerit:ſi forte
gladiũ repetat furẽs:manifeſtũ eſt tunc nõ eſſe reddẽdum/
donec reſtituatur ſanitas.Nõ em̃ in iſta ꝓmiſſione duplex
cor habebatur in ꝓmittẽte.¶Scđo notãdum ꝙ mẽdacium C
fit nõ ſolũ ꝑ verba:ſed per facta/ſcripta/nutus/ ꝛ ſigna . vt
pz de ypocritis:ꝛ de religioſorũ falſis ſignis.Uñ mẽdaciũ in
genere ſic diffinitur.Eſt falſa ſignificatio cũ intẽtione fallẽ
di.Siue ergo hõ ſignificet falſum voce/ſcripto/ manu / lin=
gua/ſigno/vel veſte.ꝛ ſi hoc facit cũ intẽtiõe fallẽdi/ aut fal
ſum aſſerẽdi:ſemꝑ eſt mẽdaciũ.Uocale autẽ mẽdacium ſic
diffinitur.Eſt falſa vocis ſignificatio cũ intentione fallẽdi.
¶Tertio notandũ ꝙ nullũ mẽdaciũ põt fieri ſine pctõ. Pz D
Eccl.vij.Noli velle mẽtiri omne mẽdacium.aſſiduitas em̃
illius nõ eſt bona.Ad idẽ eſt aug.libro cõtra mẽdacium di
cẽs.Mẽdaciorꝫ multa ſunt genera:ſed ea vniuerſaliter odiſ
ſe debemus.nullũ em̃ eſt mendaciũ qꝺ nõ ſit cõtrariũ veri=
tati.Nã ſicut lux ꝛ tenebre pietas ꝛ ĩpietas/pctm̃ ꝛ recte fa
ctũ/vita ꝛ mors inter ſe cõtraria ſunt:ita inter ſe ſunt veri=
tas ꝛ mẽdaciũ cõtraria.Uñ quãto amamus illã:tãto iſtam
odiſſe debem⁹.Uñ plato in thimeo Uoces impoſite ſunt vt
ꝑſto fiant voluntatis indicia.Sed mẽtiẽs cõtrarium facit.
Et phs.iiij.ethi.dicit ꝙ mẽdaciũ ſ҃z ſe malũ eſt ꝛ fugiendũ.
Uerũ autẽ bonũ eſt ꝛ laudabile.Et rõ eſt quare oẽ mẽdaciũ
eſt pctm̃.q2 cadit ſuꝑ indebitã materiã:maxime vocale.ꝛ ĩ=
cludit actũ ꝛ circũſtãtias ipſuz actũ neceſſario deformãtes.
ſicut eſt de furto ꝛ adulterio/ꝛ ceteris hmõi cõuolutis cum
malicia.vt dicit phs.ij.eth.Uoces nãq̃ inſtitute ſunt ad ſi=
gnificãdum alijs mẽtis cõceptum.Uñ indebitum eſt ꝛ cõtra
vocis inſtitutionẽ ꝙ quis ſignificet qꝺ nõ hz in mẽte. Scđo
omne mẽdacium ex ſua ratione dicit intentionẽ malã/ſcilz
intẽtionẽ decipiẽdi/ꝛ hmõi impoſſibile eſt eſſe bonũ.¶Quo E
ad ſm principale notãdum ꝙ ſm aug . libro de mendacio.
viij.ſunt genera mẽdaciorum.Sco.tñ.ſubdiuidit quintũ in
duo.Primũ vocatur mẽdacium in doctrina religionis / ſcz
cũ quis cum intentione fallendi ſignificat aliqꝺ falſum cõ=
trarium his q̃ fidei ſunt/aut ſacre ſcripture/aut etiã cõtra=

rium his q̄ pertinēt ad bonos ⁊ chriſtianos mores.Secun=
dum genus mēdacij eſt qđ fit ſolum ad nocendum alteri in
iuſte/ſiue in corpore/ſiue in rebus/ſiue in fama/ſiue etiam
in aīa.⁊ vocatur mēdacium qđ nulli prodeſt/⁊ alicui nocet.
Tertium eſt qđ fit in p̄fatis bonis ad nocumētum vni⁹ pro
pter vtilitatē alterius.Et vocatur mēdacium quod prodeſt
vni/⁊ nocet alteri. Et hec triplicia mēdacia cōprehēdūtur
ſub mēdacio ꝑnicioſo. Quartum vocatur mēdacium qđ fit
ex ſola libidine mētiēdi:vt cū q̄s mētitur ſolum/ q̄m placet
ſibi:⁊ delectatur atq̄ gaudet in mētiēdo. Quintuz vocatur
iocoſum:⁊ eſt duplex ſm̄ ſco.Primum qđ fit ſolū cā delectā
di alios:ſicut narrare fabulas/de q̄bus etiā audiētes ſciūt
ꝙ nō eſt verū:nec decipiuntur audiētes vt plurimū cū etiā
ſermo ꝓferētis nō ſit talis ꝙ nat⁹ ſit credi ab audientibus.
Aliud qđ fit cā ioci ſm̄ aug.vbi.ſ.vt cum q̄s iocādo intēdit
aliuz decipe/ita ꝙ audiētes vere decipiātur:nō tñ i aliquo
in quo ſibi magnuz nocumētuz inferatur/in quo iocātur illi
qui ſciunt eū decipi/⁊ finalr̄ pōt etiā ipſe de hoc iocari quē=
admoduz dicit aug.fuiſſe de mēdacio ioſeph/q̄ veraciter vo
luit decipere fr̄es ſuos in verbis iſtis.Exploratores eſtis.⁊
ceteris ſimilib⁹ poſitis Gen̄.xlij.Sextū eſt qđ nulli obeſt/id
eſt nulli alteri a ſe:⁊ tñ alicui ꝓdeſt:⁊ hoc in tp̄alibus reb⁹.
Exēplificat aug.velut ſi quiſpiā alicui⁹ pecuniā iniuſte au=
ferendā ſciat vbi ſit ſe neſcire mētiatur:quocūq̄ interrogā=
te.Septimū eſt qđ nulli obeſt/ſʒ alicui prodeſt in corpore:
q̄r ꝑ ip̄m impeditur alicuius mors/aut alia leſio corꝑalis.
Exēplum Aug.velut nolēs hominē ad mortē queſitū ꝓdere
mētiatur Octauum qđ nulli obeſt/⁊ alicui ꝓdeſt ad defen=
ſionē ⁊ cuſtodiā caſtitatis.Prima tria dicunt̄ ꝑnicioſa mē=
dacia:q̄ videlʒ nocēt vel ſunt nociua ex ſe cui mētior/vel de
quo mentior Alia tria iocoſa q̄ nulli ꝓſunt notabiliter/nec
obſunt.Sʒ tria vltima officioſa:q̄r vtilitatis gratia fiunt:et
F ꝓſunt alicui ⁊ nulli obſunt .¶Quātum ad tertium p̄ncipa
le notādum p̄mo dictū aug.lib.de mēdacio/vbi ſic dicit. In
his.viij.generibus tāto min⁹ quiſq̄ peccat cū mētitur:quā
to mētiēdo accedit ad octauū.Et tāto ampli⁹:quāto mētiē=
do accedit ad primū.Hec ille.Et tho.ſcđa ſcđe.q.cx.di. Si
q̄s diligēter cōſideret ſm̄ ordinē p̄dicte annumerationis ꝑ
octonariū:ſciet ordinē grauitatis culpe q̄ eſt in iſtis mēda=
cijs.Nā bonum vtile p̄fertur delectabili:⁊ vita corporalis
prefertur pecunie/honeſtas etiā ipſi corporali vite.Un̄ ſecū
do notādum ſm̄ eundē ꝙ oē mēdacium de quocunq̄ genere
mēdaciorum ſit quod dr̄ in dei iniuriā ⁊ in inhonorationem
aut contēptum:eſt mortale Ita ꝙ ꝓpter hoc dr̄/nō ſolum vt
quis decipiatur:ſed vltra hoc dr̄ ea intētione ⁊ ad iſtum fi=

nem:vt deus per hoc inhonoretur:q̄r illud eſt directe con=
tra dei charitatē.Primum vero genus octo mēdaciorum in
ter cetera eſt grauiſſimum.Un̄ omne mēdacium de primo
genere eſt mortale peccatum: q̄r quodlibet tale ꝯtrariatur
charitati dei.Nā voluntarie falſum ſignificare cū intētione
fallēdi aliquē circa res diuinas/aut circa materiā fidei:eſt
cōtra charitatē dei:eo ꝙ ꝑ tale mēdacium mentiens occul
tat diuinam veritatem aut corrumpit.¶Unde auguſti.vbi G
prius.Primum genus eſt capitale mēdacium . Secundum
genus videlicet quod nulli ꝓdeſt ⁊ alicui obeſt/grauius eſt
q̄ꝫ tertium:q̄r tertium minuit de grauitate ex hoc ꝙ damno
vnius intēditur vtilitas alterius.Tamē mēdacia ſecundi
⁊ tertij generum in quibus videlicet quis intendit alteri
nocere in rebus corpore vel fama/ſunt etiā mortalia ꝓpter
iſtum malum finē intētum.Sunt eñ cōtra charitatē proxi=
mi:q̄r ſicut nocere alterii in aliquo illoꝝ eſt cōtra p̄ceptum
dei/et mortale pctm̄:vt patuit in.vij.precepto:ita etiā velle
ſibi nocere/vel mētiri ꝓpter ſibi nocere eſt mortale. Idē in=
telligitur de mēdacio quo quis intēdit alteri nocere in aīa/
vt ꝑ mēdacium inducere eum poſſit ad aliqđ mortale pec=
catum:aut ad errorē in fide:aut vult eum per hoc impedi=
re in acquiſitione alicuius ſciētie vtilis ⁊ bone:aut impedi=
re eum vult in emendatione morum : aut retrahit eum ab
introitu religionis bone:aut a cōuerſione per penitentiā:et
ſic de alijs:ſemꝑ eſt mortale: quia multo magis fit dānum
homini in his ſpiritualibus q̄ꝫ in dānificatione rerum aut
bonorum corporis . q̄r anima melior eſt corpore ⁊ rebus.
Unde ſco.in.iij.dicit mendacium ꝑnicioſum ſm̄ quod plus
vel minus nocet quod pēſatur ex bono cuius eſt ablatiuū:
ſm̄ hoc penſatur magis aut minus graue mendacium . Et
vniuerſaliter omne tale mendacium ex deliberatione di=
ctum : eſt mortale peccatum . Cuicunq̄ enim prohibetur
ſimpliciter illo precepto.Nō dices contra proximum tuum
falſum teſtimonium.Nec preciſe eſt teſtimonium quod da
tur in iudicio.ſed quando quis ex certa deliberatione aſſe=
rit quod ignorat.vel cuius nouit oppoſitum:dicit falſum te
ſtimonium contra proximum.Utrum autem indeliberatio
excuſet:dicetur capi.ſequēti de periurio . Hec ille. Concor=
dat guil.in ſum.viciorum dicens ꝙ tres prime ſpecies ſunt
peccata mortalia ſi ex deliberatione dicantur . ¶Secundo H
ergo et tertio genere mentiens non ſolum peccat contra
hoc preceptum octauum : ſed etiam ſi damnum intulit ſic
proximo tenetur ſibi illud recompenſare. De iſtis menda=
cijs intelligitur illud Pſalm̄ . Perdes omnes qui loquun= Pſalm̄.v.
tur mendacium Et ſapientie primo.Os quod mētitur occi=

dit animā. Mendacia vero alioꝝ quinqꝫ generum nō ſunt de
ſe/ ⁊ de ſuo genere mortalia peccata: ſed ſolum venialia. eo ꝙ
non fiunt ꝓpter finē aliquem/ qui contrarietur charitati dei
aut proximi. vt patꝫ de mendoſo vbi intenditur propria dele
ctatio. ⁊ de iocoſo vbi intenditur aut alioꝝ lenis delectatio/
aut iocus aliq̇s. ⁊ de officioſo in quo intendit̄ aliqua vtilitas
ꝓximoꝝ. Quāuis autem ſm̄ Aug. vbi prius hm̄oi quinqꝫ mē
dacia non ſint mortalia de ſe ⁊ ex ſuo genere/ quādo in eis nō
intenditur finis q̇ ſit cōtra charitatē: poſſunt tamē ſm̄ Tho.
vbi prius/ ⁊ Sco. in. iij. fieri mortalia ꝑ accidens ratione ſcan
dali/ aut alicuius damni/ aut alterius talis nati ſequi. vt duꝫ
q̄s ſuo mendacio nō intendit malum: attamen eſt veriſimile
ꝙ ex mendacio ſuo oriatur ſcandaluꝫ etiam puſilloꝝ: aut no-
tabile damnū proximo. ⁊ tamen propter vitandum huiuſmo
di ſcandalum aut proximi damnum nonvult mendaciū omit
tere. Item poteſt fieri mortale ratione nimie libidinis. vt cū
homo ſuam aut alterius delectationem quam habet aut in-
tendit in mendacio ꝓponit dilectioni dei / aut mandato eius
ita ꝙ anteq̄ꝫ velit iſta deſiderata delectatione in mēdacio ca
rere: paratus eſt potius facere contra dei mandatum. Et ita
pōt intelligi illud Aug. Nullum pctm̄ eſt adeo veniale: qd̄ nō
I fiat mortale ſi placet. ¶ Item q̄uis mendacium iocoſum et
officioſum de ſe non ſint mortalia/ nec viris impfectis/ etiam
ſm̄ Tho. perfectis q̇ ſunt in ſtatu pfectionis acquirende/ vt
religioſi ſunt niſi forte ratione ſcandali. tamē ſm̄ Scotuꝫ vbi
prius ſunt mortalia vtraqꝫ mendacia viris exiſtentibꝰ in ſta-
tu perfectionis exercende/ in exercendo actus q̇ competunt
eis ratione talis ſtatus perfectionis. puta docere/ iudicare/
predicare. Ratio eſt. q꞉ ꝑ vtraqꝫ mendacia aufertur bonitas
doctrine quam predicant. Iuxta illud aug. in epiſtola funda
mēti. Si ad ſcripturas ſacras admixta fuerint quātūcunqꝫ io
coſa mendacia: nihil remanet in eis ſoliditatis. puta ſi p̄latꝰ
predicet ⁊ miſceat mendacium iocoſum: nihil remanet ſolidi
tatis in doctrina illa. Poteſt em̄ quicunqꝫ dubitare de quocū
qꝫ dicto ab eo ſicut de alio. vel qua ratione non debet aſſenti
re illi mēdacio iocoſo: pari ratione nec alij. Et ita periret au
ctoritas doctoꝝ eccl'ie in docendo. Periret etiā vtilitates po
puli audientis conſimiliter in iudicio ſolenni. Et intelligo
ita ꝙ non percipiatur illud mendacium eſſe dictum ſeorſum
ab actu docendi vel iudicandi. Dum enim aliquis ſedet ad
iudicium poteſt aliquam truſam admiſcere/ que ex modo lo-
quendi ſcitur non eſſe de iudicio. Hec ſco. Et ſic patꝫ quan-
tum periculum ſit prelatis ⁊ prefatis viris in ſtatu perfectio
nis exercende: quando exercent actus talis ſtatus perfectio
nis. vt predicare/ iudicare/ docere publice: protunc mentiri

iocoſe vel officioſe. quia plures doctores concedunt ꝙ ſint
mortalia. Et videtur idem tenere ſanctus Tho. vbi prius.
Cum em̄ vt dicit ponātur in ſtatu veritatis ſeruande. q꞉ ve
ritatem tenent ex ſuo officio in iudicio vel in doctrina. con
tra que ſi mentiantur: erit pctm̄ mortale. In alijs autem nō
oportet. Hec tho. dicit tamē pe. dē palu. ſuper. iiij. diſt. xx vij.
Mentiri in iudicio cōſcientie/ id eſt in confeſſione ſacramen
tali: ſemper eſt mortale. ſicut ⁊ piurium deliberatum propt̄
dei irreuerentiam annexam. Non ſic autē in foro exteriori
ſimplex mendacium eſt pctm̄ mortale: niſi qn̄ ledit proximū
vt ſi aduocatus ad vanā gloriam falſo inducat legem ad ve
ram concluſionem. Hec ille. ¶ Eſt aūt om̄e mendacium q̄n-
qꝫ de cauſis deteſtandum. Primo q꞉ origo eiꝰ eſt diabolica. K
vn̄. Gen̄. iij. Nequaq̄ꝫ moriemini. Ioh̄. viij. dum loquit̄/ ſcilꝫ
demon mendaciū: ex proprijs loquit̄. quia mendax eſt/ ⁊ pat̄
eius. ⁊ ibidē. vos ex patre diabolo eſtis/ ⁊ deſideria patris
veſtri vultis facere. Secundo q꞉ inq̇nat membrum/ qd̄ ma-
iori decentia eſſet dignuꝫ ſcꝫ os. prouer. xij. Abominatio eſt
dn̄o labia mendacia. Exemplū de habēti os plenū muſcis
fetidis. Tertio q꞉ om̄is mendax quaſi quidaꝫ proditor eſt.
vult em̄ ꝙ ille cui mentitur/ fidem ſibi adhibeat: ⁊ tn̄ fidem
non ſeruat ei. immovult decipere vt ptꝫ in rōne mentiri qd̄
eſt contra mentem ire. Quarto q꞉ valde nociuum eſt toti ec
cleſie. Facit em̄ vt vix alicui fides adhibeatur. Unde propt̄
mendacia multiplicātur periuria/ diffidētie/ lites/ ⁊ hm̄oi.
Vn̄ de mēdacibꝰ hiere. ix. Sagitta vulnerās lingua eorum
dolū locuta eſt. Quinto q꞉ eius vitatio orationem cito facit
exaudiri. Exemplū in vitiſpatrū: vbi fratribꝰ angelico mi
niſterio trāſlatis ꝑ fluuiū ad quendā heremitā ab eo que
ſitibus de eius vita: Rn̄. a tp̄e ꝯuerſionis nunq̄ꝫ de meo ore
mēdaciū exiuit: ⁊ quicq̄d petij a dn̄o: ſine mora cōſecutꝰ ſuꝫ.

¶ Capitulum ſecundum. De peccatis
oris promiſſione et iactantia.

PRoinde vidēda ſunt adhuc tria ꝓncipaliter. Pri
mo de peccatis oris in quibꝰ quis faciliter men
titur/ vel ſemp. Scd̄o de mēdacio in opere vel ge-
ſtu. Tertio dubiū de ꝑplexitate. ¶ Quātū ad pri A
mū pōt q̄s mēdaciū incurrere/ ꝓmiſſo/ iactantia
⁊ adulatiōe lingue. Primo ꝓmiſſiōe. vn̄ ſm̄ Tho. ij. ij. q. cx.
ſi ille qui aliquid ꝓmittit non habeat mentē faciendi quod
promittit: mētitur. Si vero habeat: nō mentitur. q꞉ non lo-
quitur cōtra id qd̄ gerit in mēte. Si vero nō facit quod pro-
miſit: tunc videt̄ infideliter agere ꝑ hoc ꝙ animum mutat.
Pōt tn̄ excuſari ex duobꝰ. Uno mō ſi ꝓmiſit id qd̄ eſt mani-
feſte illicitū: q꞉ ꝓmittēdo peccauit. mutādo aūt ꝓpoſitū/ bn̄

facit. Alio modo ſi ſint mutate conditiones perſonaꝝ ⁊ negocia. Ad hoc em̄ ꝙ homo teneatur facere qđ ꝓmiſit dicit Sene. li. de bn̄ficijs/ requiritur ꝙ om̄ia immutata ꝑmaneāt. Vn̄ ⁊ apl'us non eſt mentitus non implens qđ promiſit/ cuꝫ non iuit corinthum. ij. Coꝝ. j. ⁊ hoc ꝓpter impedimēta que

B ſuꝑuenerunt. hec Tho. ¶ Et videntur in promiſſo ſimplici multe conditiones intelligi/ ſicut ⁊ ſm̄ hoſti. in ſimplici iuramento Nam quādo iuro ꝙ faciā/ intelligitur ſi deo placuerit. ſi pape vel prelato placuerit/ vel non diſplicuerit. ſi res in eodem ſtatu ꝑmāſerit. Unde ſi apud me deponis gladiū/ ⁊ tibi promitto reſtituere: ſi poſtea furis/ res in alio ſtatu ē. Item ſi mihi fidem ſeruaueris. Non ſeruanti em̄ fidem: nō opꝫ fidem ſeruari. Unde ſi non facis mihi qđ promiſiſti: nō tibi teneor. ex̄ de iureiurādo. peruenit. Item ſi ſuperior nō cōtradixerit. Item ſi facultas ſeu poſſibilitas ſe obtulerit. Vn̄ excuſat neceſſitas vel impoſſibilitas. tamē non potens ſoluere: prius dꝫ bonis cedere/ vel cum alio ꝑ poſſe concor

C dare/ vcꝫ cum illo cui obligatur. ¶ Scđo mentitur quis iactantia. de qua vide in tertia ſpecie ſupbie precepto primo. ca. xiij. A. Iactator autem vt dicit ph's. iiij. ethi. fingit de ſe maiora exiſtentibꝰ/ qn̄q3 nullius grā: qn̄q3 aūt gratia glorie vel honoris/ qn̄q3 aūt gratia argenti. Unde tho. ij. ſecunde. q. cxij. dicit. Iactantia ꝓprie importare videtur ꝙ homo ꝟbis ſe extollat. Illa em̄ q homo longe vult iactare: in altum eleuat. Tunc aūt q̄s ꝓprie ſe extollit qn̄ de ſe ſupra ſe aliq̄d dicit. Qđ q̄dem cōtingit dupl'r. Qn̄q3 em̄ loquit' de ſe/ nō q̄dē ſupra illud qđ in ſe eſt: ſed ſupra illud qđ de eo homies opinātur. Qđ apl's refugiens dicit. ij. Coꝝ. xij. Precor ne q̄s exiſtimet me ſupra id qđ videt ī me/ aut audit ex me. Alio mō q̄s ꝑ ꝟba ſe extollit loq̄ns de ſe aliq̄d ſupra illud qđ in ſe eſt ſm̄ rei ꝟitatem. ⁊ vtroq3 mō dicitur iactantia. Primo mō tn̄ magis ꝓprie. ⁊ opponit' iactantia ꝟitati. Qn̄ aūt ſit iactātia pctm̄ mortale/ ⁊ qn̄ non đt ibidem. Dupl'r iactantia ꝯſiderari poteſt. Uno mō ſm̄ ſe prout eſt mendaciū quoddā. ⁊ ſic qn̄q3 eſt pctm̄ mortale/ qn̄q3 veniale. Mortale q̄dez qn̄ q̄s iactāter de ſe profert qđ eſt cōtra gl'iam dei. ſicut ex ꝑſona Thiri regis đr Ezech. xxviij. Eleuatū eſt cor tuū ⁊ dixiſti deꝰ ego ſum. Uel eſt cōtra charitatē ꝓximi. ſicut cum aliq̄s iactādo ſeipm̄ ꝓrūpit in contumelias alioꝝ. ſicut habet' Luce. xviij. de phariſeo q̄ dixit/ nō ſum ſicut ceteri hoīm/ raptores/ adulteri/ iniuſti/ velut etiam hic publicanꝰ. Qn̄q3 vero eſt pctm̄ veniale/ qn̄ ſcꝫ q̄s de ſe iactat: que neq3 ſunt ꝯtra deū/ neq3 ꝯ ꝓximū. Alio mō pōt cōſiderari ſm̄ ſuam cām/ ſcꝫ ſupbiam vel appetitū lucri/ aut inanis gl'ie. Et ſic ſi ꝓcedat ex ſuperbia vel inani gloria/ q̄ ſi ſit pctm̄ mortale: tunc ipa iactātia

erit pctm̄ mortale. alioquin erit veniale. Sed ſi q̄s prorūpit in iactantiam ꝓpter appetitum lucri: hoc videtur iam ꝑtinere ad ꝓximi deceptionem ⁊ damnū. Et ideo talis iactātia magis eſt pctm̄ mortale. Unde dicit ph's. iiij. ethi. ꝙ turpior eſt q̄ ſe iactat cauſa lucri/ q̄3 qui ſe iactat cauſa gl'ie vel honoris. Non eſt tamē peccatū mortale ſemper. q2 poſſet eſſe tale lucrum. ex quo alius non dānificaretur. ¶ Tertio q̄= D

dam mentiuntur adulatione. Eſt aūt vt q̄dam ait. adulatio peruerſa laudatio. Unde nomen laudationis ⁊ adulationis eiſdem litteris conſtat: ſed non eodeꝫ mō ordinatis. Alexā. de hal'. in ſumma dicit. Adulatio ſic deſcribitur. eſt peccatū ex ſermone vane laudis alteri exhibituꝫ intentione placendi. Dubitatur quādo adulatio ſit peccatum mortale vel nō Rn̄det idem ibidem. Quedam adulatio eſt que fit in fouendo peccatorem in peccato: hec eſt ſemꝑ mortale peccatum. Quedam ꝟo fit intētione vt proſit alicui ⁊ nulli obſit. ⁊ hec eſt veniale peccatum. Quedā vero eſt que fit ex ſola intentione placendi: non vt proſit vel obſit. ⁊ hec aliquando veniale peccatum eſt/ aliquādo mortale. Qn̄ enim fit ex animi leuitate: veniale eſt. Quando vero fit ex conſuetudine ducente in contemptuꝫ ⁊ libidinem mortalē: tunc eſt mortale. hec ille. hoc vicium xp̄s maxime fugit. Unde glo. ſuꝑ illo Math. xxj. Relictis illis abijt foras extra ciuitatē. q2 pauper erat nulli adulatus. nullū in tanta ciuitate inuenit hoſpiteꝫ ſed apud lazarum receptus eſt. Et apoſtolꝰ. j. Theſſal'. ij. Neq3 aliquando fuimꝰ in ſermone adulationis/ ſicut vos ſcitis. nec occaſione auaricie: deus teſtis eſt. ¶ Eſt aūt adulatio E

nis vicium deteſtādum multipliciter. Primo quia adulator nutrix eſt diaboli lactans diaboli filios lacte adulationis. Treno. iiij. Lamie nudauerunt mammas: lactauerūt catulos ſuos. Lamia em̄ dicitur quaſi lania ſuis fetibus crudelior. quia eos laniat quos videtur lactare. ſic adulator quē mulcet laudando in peccato: laniat in pertinacia. Secundo eſt locuſta. que eſtate proſperitatis cāit. ⁊ hieme aduerſitatis ſilet. Eccl'iaſti. xiij. diues locutus eſt/ ⁊ om̄es tacuerunt: ⁊ verbum eius vſq3 ad nubes perducent. pauper locutꝰ eſt/ ⁊ dicent: quis eſt hic. Tertio ſunt adulatores ſirene ſꝫ Boetium vſq3 ad exterminiuꝫ dulces voce ſed obſtructis auribus fugiende. Quarto ſunt lotores capitum per oleum. p̄s. ps. cxl.

Corripiet me iuſtus in miſericordia ⁊ increpabit me. oleuꝫ autem peccatoris nō impinguet caput meum. Quinto ſunt ſacerdotes diaboli/ homines viuos ſepelientes. Unde Grego. ſuper illo Math. viij. dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos. mortui mortuos ſepeliunt: cum pctōr peccatorem aggere adulationis premit. Propter illa chriſtus ait Luce

vj. Ue vobis cũ benedixerit vobis hoĩes. glo. Magna pars
pene eſt peccatori ſua ſcelera nõ argui/ſʒ inſuper quaſi be=
Ps.lxix. ne geſta laudari. Et ſuper illud ps. Deus in adiutoriũ me=
um intẽde: dicit Aug. plus nocet lingua adulatoris q̃ ma=
nus perſecutoris. Eſa. iij. Populo meus q̃ te beatũ dicunt:
ipi te decipiũt. ¶ Dubitatur quale remediũ ſit adhibendũ
F adulationi? Rñdet Alexã. vbi prius ꝙ triplex ſpecialiter.
Unum intra/proprie fragilitatis cõſideratio que hoĩez per
fecte humiliat. vñ Treñ. iij. Ego vir vidẽs paupertatẽ meã
Et Mich. vj. humiliatio tua in medio tui. Alia duo ſunt ex=
tra: vnũ eſt ex pte iuſti hoĩs/ꝛ dicit fidelis ꝛ diſcreta corre=
Ps.cxl. ctio. Unde ſuper illud ps. Oleum autẽ peccatoris non im=
pinguet caput meũ. glo. Suſtinet fidelis argui a viro iuſto
in miã/ꝛ nõ laudari a peccatore. Aliud eſt ex parte pctõris
ſcʒ detractio que eſt remediũ nõ p cauſam: ſʒ p occaſionem
vñ Greg. Sciendũ ꝙ ne immoderatis laudibus eleuemur
plerũqȝ miro rectoris noſtri moderamine detractionibꝰ la
cerari pmittimur. vt qđ vox laudãtis eleuat: lĩgua detrahẽ
G tis hũiliet. ¶ Quo ad ſecũdũ principale ſcʒ de ſimulatiõe.
Notandũ ꝙ differũt ſimulatio ꝛ hipocriſis ſicut ſuperiꝰ et
inferiꝰ. Simulatio eſt ꝓprie mendaciũ qđ in exterioribus ſi
gnis factoris cõſiſtit. vt dicit Tho. ij. ij. q. cxj. nõ autẽ refert
vtrum aliquis mẽtiatur verbo vel quocũqȝ alio facto. Si=
mulatio tñ largius capiꝫ ſepe ꝓ quacũqȝ fictione. Sed hi=
pocriſis eſt nõ quecũqȝ ſimulatio: ſed ſolũ illa qua quis ſi=
mulat perſonã alterius. ſicut cũ peccator ſimulat perſonaʒ
iuſti. De hoc habes quedaʒ primo p̃cepto de hypocriſi. De
ſimulatione igiꝫ dicit Sco. in. iij. diſtin. xxxviij. Aliquis põt
ſimulare per argumẽta probabilia/aſſumẽdo aliqua bona
ſibi ineſſe que nõ inſunt. puta per genuflexiões ꝛ adoratio=
nes/deuotionem ſibi ineſſe que non ineſt. Et talis ſimula=
tio eſt hypocriſis ꝛ peccatũ. Aliq̃s etiã poteſt ſimulare ma
la nõ ineſſe. vel oſtẽdendo ſigna oppoſita his q̃ conſueuit.
vel oppoſita malis: vel nõ oſtẽdendo ſigna que cõmuniter
cõſueuerunt ſequi illa mala. Et primũ iſtorũ videꝫ ptinere
ad hypocriſim. puta ſi quis luxurioſus audiẽs de mulieri=
bus ſpuat in ſignũ caſtitatis execrans. ꝛ tamẽ habeat op=
poſitum in corde. Scõm non eſt malũ aliquod/immo ſi põt
eſſe in malo eſt laudabile. qꝛ vituperabile eſt publicare eo
modo quo dicitur de q̃buſdã ꝙ peccatũ ſuũ publicauerunt
ꝛ non tacuerũt. ꝛ ſi malũ ſit in corde interiꝰ. tñ addere ma=
lum ſignũ exterius eſt addere malũ malo. In indifferenti=
bus aũt aliquis põt aliqua facere: que ex natura ſui ſunt ſi
gna alicuiꝰ. Aliq̃s eñ põt facere illa q̃ nõ ſunt ſigna ex na=
tura ſui: ſed ſcit ea cõcipi a p̃ſentibus tanq̃ ſigna. Puta ex

natura rei ſudare eſt ſignũ fatigationis vel alicuius reſo
lutionis corporalis. Spumare aũt ꝙ ſaliua currat per bar
bam: nõ eſt ex natura ſignũ inſanie mẽtis. Põt eñ compos
mentis emittere ſaliuaʒ/vt currat per barbã. tñ a circun=
ſtantibus põt aliquis ſcire hoc iudicandũ ſicut ſignũ furie
puta quia illa cõſueuerũt ſigna eſſe furioſorũ in terra illa
Uniuerſaliter ergo de ſimulationibus prima ꝛ ſcđa: dico ꝙ
ſunt pctã ꝛ frequenter mortalia qꝛ hypocriſis ꝛ ſimulatio.
Tertia dũmodo malũ non cõcomitetur: eſt laudabilis/ita
ꝙ homo nõ oſtẽdat vnũ maluʒ per aliquod malũ. Et in in=
differẽtibus ſimulatio prima ſi eſſet in aliquibus: eſſet for=
te mala ſed nõ grauiter. puta ſi quis poſſet ſe facere ſuda=
re/licet nõ laboraſſet. quẽadmodũ quidã ioculatores vtun
tur corporibus ſuis ad aliquos motus ſignificantes alias
diſpoſitiones que nõ inſunt eis nec preceſſerũt. Simulatio
alia que eſt ſecũda in indifferẽtibus nec peccatũ eſt: ꝛ ta=
lis fuit ſimulatio Dauid. j. Reg. xxj. hec Sco. ¶ Circa ter= H
tium principale quid ſit faciendũ in tali caſu ꝛ ſimilibꝰ. Ali
quis queriꝫ ad mortẽ quem abſcondit perfectus vir. Ueni=
unt apparitores/ꝛ querũt ab abſcondente vbi ſit latitans.
Aut reſpõdet/ibi: ꝛ tũc erit proditor. Aut reſpõdet ſe neſci
re: ꝛ ſic mẽtitur. Aut tacet: ꝛ ſic ꝓdere videtur/ergo eſt per
plexus. Reſpondet Altiſiodoreñ. debet deludere apparito
res: ſicut dicebat prepoſitꝰ ſic dicẽdo. Creditis ꝙ ſi ipſe eſ=
ſet hic: ego dicerẽ vobis. Uel debet reſpondere ſicut reſpon
dit ille ſanctus epiſcopus de quo exempluʒ ponit beatus
Augu. libro contra mendaciũ: qui abſcondit quendam mi=
ſerum qui querebatur ad mortem: ꝛ dum ab ipſo epiſcopo
quererent. apparitores/vbi ille eſſet. Rñ. nec poſſum men=
tiri/nec poſſum eſſe proditor.

¶ Capitulum tertium De falſo teſtimonio.

DE falſitate hactenus dictum eſt: ſed modo de te
ſtificatione vidẽda ſunt tria. Primo in quibus
caſibus quis tenetur teſtificari. Secũdo an fal
ſum teſtimonium ſemper ſit mortale peccatuʒ
Tertio quomodo quis teſtificando vel al's aſſe
rendo poſſit iurare: ꝛ que ſcire debeat q̃ iurat teſtificando.
¶ Quo ad primũ notat Tho. ij. ij. q. lxx. In teſtimonio ferẽ A
do diſtinguẽdũ eſt: qꝛ aliq̃ñ requiriꝫ teſtimoniũ alicuiꝰ/ali=
q̃ñ nõ req̃riꝫ. Si requiriꝫ teſtimoniũ ſubditi auctoritate ſu
perioris cui in his q̃ ad iuſtitiã pertinẽt obedire teneꝫ: tũc
nõ eſt dubiũ quin teſtimoniũ teneaꝫ ferre/in his in quibus
ſm ordinẽ iuris teſtimoniũ ab eo exigiꝫ: puta ĩ manifeſtis
ꝛ in his de quibus infamia preceſſit. Si aũt exigatur ab eo
teſtimoniuʒ in alijs/puta in occultis/ꝛ de quibus infamia

non preceſſit:nō teneṫ ad teſtificandū.Si vero requiraṫ eiꝰ
teſtimoniū/non auctoritate ſuperioris cui obedire teneṫ:
tunc diſtinguendū eſt.Quia ſi teſtimoniū requiratur ad li-
berandū hominem ab iniuſta morte ſeu pena quacūqꝫ vel
falſa etiā infamia/vel etiam ab iniquo damno:tūc tenetur
homo ad teſtificandū.Sed ſi eius teſtimoniū non requira-
tur:tenetur facere qđ in ſe eſt/vt veritatē denūciet alicui
qui ad hoc poſſit prodeſſe.Dicit enī pſ.Eripite pauperē et
egenū de manu pctōris liberate.Et ꝓuerb.xxiiij.Erue eos
pſ.lxxxi. qui ducuntur ad mortē.Et Rom.j.Digni ſunt morte nō ſo-
lum qui faciūt/ſed ⁊ qui cōſentiūt facientibus.Ubi glo.Cō-
ſentire eſt tacere cū poſſis redarguere.Sup his vero ꝗ nō
pertinēt ad damnationē alicuius nō tenetur quis ferre te-
ſtimoniuꝫ:niſi cū a ſupiore cōpellitur ſm ordinē iuris:quia
ſi circa hoc veritas occulteṫ:nulli ex hoc ſpeciale damnum
naſcitur:vel ſi immineat periculū accuſatori:nō eſt curan-
dum:qꝛ ipſe ſe in hoc periculū ſpōte ingeſſit.Alia aūt ratio
B eſt de eo cui periculū imminet eo nolēte.Hec Tho.¶Sed
dubitaṫ an teſtimoniū poſſit licite fieri de his ꝗ alicui ſub
ſecreto ſunt cōmiſſa?Pro cuiꝰ ſolutione notādū ꝙ triplex
eſt ſecretū.Unū qđ ſub ſigillo cōfeſſionis cadit:aliud quod
ſub ſigillo ſecreti tegiṫ.Et fit duplr̄.Uno modo ꝙ cōmittēs
exprimat ſe dicere ſub ſigillo ſecreti.Alio mō ꝙ nō exp̄mat
ſed tamē natura ſermonis vel rei illud expoſcat:videlicet
ꝙ teneaṫ ſub ſigillo ſecreti.De his tribus dicit Pe.de pa.
ſuper.iiij.diſt.xxi.quāuis frāgens qđlibet iſtorū/videlꝫ pri
mo mō ⁊ ſcđo mō dictoꝝ ſigilloꝝ peccet mortaliter:tamen
grauiꝰ frangēs ſigillū cōfeſſionis.Nec ſolū eſt fractor ſigil-
li/⁊ ꝓditor/cui eſt aliquid expreſſe cōmiſſum vt archanum
ſed etiaꝫ ex natura facti ſi videatur tale ꝙ reuelatio noce-
ret:minus tñ ceteris paribus/ꝙ̄ ſi ad hoc ſe obligaſſet.Nā
ſeruus auſcultās a caſu vel a ꝓpoſito ſecretū qđ tractatur
in curia dñi ſui ⁊ poſtea id reuelat forinſecus:cōmittit cri-
men cōtra dñm ſuū ⁊ curiā eius.vnde talis ſeruus ſm ius
ciuile grauiter puniretur.Sacramētum autem penitentie
ſeu cōfeſſionis/eſt quoddaꝫ ſecretum qđ ſecrete tractatur
in curia ſummi regis:quia tractatur corā illo qui repreſen
tat perſonā eius.Quilibet vero homo ſeruus dei eſt:ergo
ille ꝗ audiret a cōfeſſore peccata cōfeſſa teneretur ea celare.
Hec Pe.Et eadē ratio videṫ de illo qui cōfitentis alicuius
peccata audiſſet a caſu vel a propoſito.Alij doctores addūt
qui doloſe audit confitentē mortaliter peccat:ſed nō qui a
caſu.Ambo tamē tenētur celare.Ratio primi:qꝛ cōtra legē
nature facit/⁊ cōtra charitatē proximi:immo cōtra dei ſa-
cramentū.Et addit Pe.de pa.penitēs etiā ſi ex reuelatio-
ne iniūctionis pnīe ꝓbabiliter crederet cōfeſſorē ledi teneṫ
celare.Alioquin eſſet maledictꝰ ſicut Cham ꝗ diſcooperuit
vel nō operuit/ſed deriſit verēda patris.Si enī ex hoc ſeq-
retur vel deriſio ſimplicis/vel offenſio/qꝛ ꝓhibuit loꝗ cum
ꝑſona ſuſpecta/nō dꝫ dicere:talis hoc mihi iniūxit:qꝛ for-
te ille interficeret eū.Hec ille.¶Ad ꝓpoſitū dubium rñdet C
Tho.vbi priꝰ/ſic de illis ꝗ hoī cōmiſſa ſunt in ſecreto ꝑ cō-
feſſionē nullo mō debet teſtimoniū ferre:qꝛ hmōi nō ſcit vt
homo ſed tāꝙ̄ dei miniſter.Et maiꝰ eſt vinculū ſacramen-
ti quolibet hoīs p̄cepto.Circa ea vero ꝗ taliter hoī ſub ſe-
creto ꝯmittūtur diſtinguendū eſt.Qñqꝫ enī ſunt talia/ꝗ ſta-
tim cū ad noticiā hoīs venīūt hō ea manifeſtare teneṫ/pu-
ta ſi pertinēt ad corruptionē multitudinis ſpiritualem vel
corporalē:vel in graue damnū alicuiꝰ ꝑſone:vel ſi qđ aliud
huiuſmodi eſt/ꝓpalare teneṫ vel teſtificādo vel denūcian-
do.Et cōtra hoc debitū obligari nō pōt ꝑ ſecretū cōmiſſum
qꝛ in hoc frangeret fidē quā alteri debet.Quādoqꝫ vero ſunt
talia ꝗ quis prodere nō tenetur.vñ pōt obligari ex hoc ꝙ ſi-
bi ſub ſecreto cōmittūtur.Et tūc nullo mō teneṫ ea aliꝗs
ꝓdere etiā ex p̄cepto ſuperioris:qꝛ ſeruare fidē eſt de iure
naturali:nihil aūt pōt p̄cipi homini cōtra id qđ eſt de iure
naturali.Hec Thomas.Sed diceres ꝙ̄diu tenetur celare
qui aliquid in cōfeſſione audiuit?Reſpōdetur ſemper ⁊ ꝑ
ſemper.Itē quereres quā penā incidit qui archanū alicu-
ius ꝓdit illicite.Rñdet ſi quis publice reuelat aliqđ ſecre-
tum crimē:iponiṫ ſibi aliqua pena/ſcꝫ infamia.Impoſitor
enī criminis cuiuſcūqꝫ qđ ꝓbare nō pōt:ꝓ calūniatore ha-
betur.Extra de calūnia.Et talis eſt ille qui reuelat quod-
cunqꝫ ſecretū crimē qđ probare nō poteſt.¶Dubitatur cō- D
ſeqūēter:an quis teneaṫ accuſare ꝓximū?Rñ.Tho.ſecūda
ſecūde.q.lxviij.differentia eſt inter denūciationē ⁊ accuſa-
tionem.In primo attēdiṫ emendatio fratris:in ſecūdo pu-
nitio criminis:pene aūt preſentis vite nō per ſe expetūtur
qꝛ nō eſt hic vltimū retributionis tēpus:ſed inquātum ſūt
medicinales cōferētes/vel ad emendationē ꝑſone peccan-
tis/vel ad bonū reipu.cuius quies ꝓcuraṫ per punitionem
peccātiū:quoꝝ primū intēdiṫ in denūciatiōe:ſcđm aūt ꝓp̄e
pertinet ad accuſationem.Et ideo ſi crimē fuerit tale/qđ
vergat in detrimentū reipu.teneṫ homo ad accuſationem
dūmodo ſufficiēter poſſit ꝓbare qđ ꝑtinet ad officiū accuſa-
toris:puta cū pctm̄ alicuiꝰ vergit in multitudinis corrupte-
lam corporalē ſiue ſpūalem.Si aūt nō fuerit tale pctm̄ qđ
in multitudinē redūdet:vel etiā ſi ſufficientem probationē
non poſſit adhibere:nō tenetur ad accuſandum:qꝛ ad hoc
nullus tenetur quod non pōt debito mō ꝑficere.Sed con-

tra non licet reuelare que quis in ſecreto recepit: quia hoc eſt infideliter agere: ſed ſtat ſolum in ſecreto quē ſcire proximi malum: ergo ⁊c. Reſpōdetur reuelare ſecretum in malum perſone / infidelitas eſt: nō autem ſi reueletur propter bonum commune quod ſemper preferēdum eſt priuato bono. Et ideo contra bonum commune / nullum licet ſecretum recipere. Nec tamen eſt omnino ſecretum quod per ſufficientes teſtes poteſt probari. Hec tho. Sed nunquid ſubditi pñt accuſare ſuos prelatos? Rñ. ibidē. Subditi prelatos ſuos accuſare prohibētur: qui nō affectione charitatis ſed ſua prauitate / vitā eorum diffamare ⁊ reprehēdere querunt: vel ſi ſubditi accuſare volētes fuerint crimino ſi: vt habetur ſcđa. q. vij. Alioquin ſi fuerint al's idonei ad accuſādum licet ſubditis ex charitate ſuos ꝑlatos accuſare. ¶ Quo ad ſm̄ principale vtrum falſum teſtimonium ſit ſēper pctm̄ mortale? Rñ. tho. ſcđa ſcđe. q. lxx. falſum teſtimonium triplicē hꝫ deformitatē. Uno mō de ꝑiurio: qr teſtes nō admittuntur niſi iurati: et ex hoc ſemper eſt peccatum mortale. Alio modo ex violatione iuſtitie: et hoc modo eſt mortale pctm̄ in ſuo gn̄e: ſicut et quelibet iniuſticia. Et iō in precepto decalogi ſub hac forma interdicitur falſum teſtimonium cum dr̄ Exo. xxj. non loquaris cōtra proximum tuum falſum teſtimonium. Non enim cōtra aliquem facit: qui eum ab iniuria facienda impedit / ſed ſolum qui ei ſuā iuſtitiam tollit. Tertio modo ex ipſa falſitate / ſm̄ qđ omne mendacium eſt peccatum: et ex hoc non habet falſum teſtimonium ꝙ ſit ſemper mortale peccatum. Dubitatur vtrum iuramentum obliget ſm̄ intentionē recipiētis? Rñ. tho. ſuper. iij. di. xxxix. ⁊ ſecunda ſcđe. q. lxxxix. ar. vij. Juramētum promiſſorium obligat de neceſſitate vt culpa euitetur: Uñ obligat ad illud eſſe faciēdum: quo nō facto incurritur culpa. Diſtinguendum eſt ergo in eo qui iurat. Aut enim ſimpliciter: aut doloſe iurat. Si iurat doloſe: ex duabus partibus poteſt culpa ſequi / ſcꝫ ex fractione iuramenti / et ex dolo. Quāuis ergo ex ipſa ratione iuramēti inquantum iuramentum / nō obligetur ad ſeruandum ipſum niſi ſm̄ ſuam intentionem. (ad obligationē cū̄ voluntas requiritur ſicut etiam ad votum) tn̄ ex neceſſitate iuramenti inquātum doloſum fuit obligatꝛ ad ſeruādum: taliter ꝙ ex dolo eius ali9 non ledatur: ⁊ hoc eſt qn̄ ſm̄ intētionē recipientis iuramentum implet. Uñ debet ſeruari ſm̄ ſanum intellectum eius / cui iuramētum preſtatur. Uñ Iſido. Quacunqꝫ arte verborum quis iuret: deus tn̄ qui cōſcientie teſtis eſt / hoc ita accipit ſicut ille cui iuratur intelligit. Et ꝙ illa verba intelligantur de iuramento doloſo: ptꝫ per ea q̄ ſic ſubdit. dupliciter reus fit / qui et nomen dei inuanum aſſumit / et ꝓximū dolo capit. Si aūt ſimpliciter / id eſt abſqꝫ dolo iurat: tūc obligatur in foro cōſcientie ſolū ſm̄ intentionē iurantis nō recipientis. Uñ Grego. xxvij. moral. humane aures talia verba noſtra iudicant qualia foris ſonant: diuina vero iudicia talia foris audiunt: qualia ex intimis proferuntꝛ. Sed talis ſine dolo iurans / in foro contentioſo vbi intentio ignoratꝛ / obligatur ſm̄ qđ verba cōmuniter accipi ſolēt. Hec ille. Et addit. Juramentum non debet adhiberi niſi de aliqua re / de qua aliquis firmiter certus eſt: et non eſt niſi cū magna cautela adhibendū. Notādum tn̄ ꝙ in quibuſdā caſib9 pñt aliqui iurare / quib9 de re nō cōſtat niſi ꝑ fidē ſeu credulitatem. Uñ magiſter in. iiij. di. xxxiiij. dicit ꝙ ſi mulier accuſat frigiditatē mariti: ipſa ⁊ ipſe iurabūt de eo ꝙ nūqꝫ cōmixti ſint / et ſine fraude / cū ſeptima manu ꝓpinquorū. Sacramētales enim tūc iurabunt: ꝙ credunt eccl'ie vera iuraſſe. Idē iuris eſt ſi ſeparētur ꝓpter artitudinē mulieris. Sicut etiā in libro. v. de purga. ca. xiiij. Jurare papa mandat ꝓ purgatione cuiuſdā decani infamati. Similia habes in ſco. vt poſt dicetur. Sed dubitatur quomodo debent verba obligātium intelligi? Rñdet ſco. q. penulti. quotl'. ſui. Ad iſtud dubium habetur reſponſio extra de ſpon. ex litteris. vbi dicitꝛ ſic. Si alter nō intellexit qđ alter ꝓpoſuit: ad cōmunē verbi intelligentiā recurratur: et cogatur vterqꝫ verba ꝓlata in ſenſu iſto retinere: quem ſolent recte intelligentib9 generare. Et glo. adducit illud. ff. de ſuppel. le. l. labeo. Non ex opinionibus ſingulorū: ſed ex cōmuni vſu loquentiū verba ſunt intelligenda. Addunt alij quando verba ſunt duplicia / et iurans intendit in vno ſenſu / et recipiens in alio: tunc verba multiplicia aut plus pretēdūt vnū iſtorū ſenſuum ſꝫ cōmunē vſum: aut equaliter pretendūt vtrūqꝫ. Si primum tunc illius intentioni ſtandum eſt qui illū ſenſum intellexit. Si ſecundum: tunc ſtandū eſt iudicio bonorū virorum qui penſatis coniecturis et rationib9 condeſcendere debent ſaniori et puriori intentioni. Sed quid ſi quis falſum teſtimonium ferret ex ignorantia facti? Reſpon. tho. ibidē. In teſtimonio ferendo non debet homo pro certo aſſerere quaſi ſciens illud de quo certus nō eſt: ſed dubium debet ſub dubio proferre: et id de quo certus eſt pro certo aſſerere. Sed quia contingit ex labilitate humane memorie / ꝙ reputat ſe homo quandoqꝫ certum eſſe de eo quod falſum eſt: vt ſi aliquis cum debita ſollicitudine recogitans eſtimat ſe certum eſſe de eo qđ teſtatur: illud teſtimonium non eſt falſuꝫ nec peccat mortaliter hoc aſſerens: quia non dicit falſum teſtimonium per ſe et ex intentione: ſed per accidens cōtra

F illud qđ intendit. ¶ Dubitatur adhuc. An indeliberatio in
periurio: et ſimiliter in mendacio excuſet a peccato morta-
li? Rñdet ſco. ſup. iij. circa finẽ: periuriũ qđ eſt ex pleno con-
ſenſu: eſt cõtra preceptũ pͥme tabule: ⁊ per cõſequens im-
mediate auertẽs a fine vltimo: et ita nihil ſibi deficit de ra-
tione peccati mortalis: ſiue periuriũ fiat ex habitu/ ſiue nõ/
ſiue ſemel/ ſiue cõſuetudinarie. Si aũt fiat periuriũ indeli-
berate ꝗtũcũqȝ fiat frequẽter/ cũ actus meritori⁹ inquirat
ꝙ ſit plene hũanus/ et ita ex deliberatione plena/ et deme-
ritorius nõ minus requirat idẽ: nõ eñ deus eſt pronior ad
puniendum ꝙ̃ ad premiãdum: põt dici ꝙ illud periuriũ in-
deliberatũ etiã quotienſcũqȝ iteratũ nõ eſt peccatũ morta-
le. Notandum tamen ꝙ virtuoſus breuem habet delibera-
tionem/ que non videtur deliberatio: quia habet prudentiã
magnam et promptus eſt ad deliberandũ quaſi in tempo-
re imperceptibili. Ita poſſet aliqs ex habitu oppoſito pru-
dentie acquirere facultatem deliberandi prompte de oppo-
ſito qſi in tempore imperceptibili: et illa deliberatio ſequẽs
habitum eſſet ſufficiens ad rationem peccati. Sicut cõſimi-
lis deliberatio in bono eſſet ſufficiẽs ad rationẽ meriti. Nõ
ergo diſtinguo quantũ ad rationẽ peccati mortalis/ ꝗtum
ad raritatẽ et frequẽtiã periurij: ſȝ inť deliberationẽ ⁊ inde-
liberationẽ. Ita ꝙ deliberatio cõcurrẽs reddit pctm̃ morta-
le: ⁊ hoc ſiue vnica/ ſiue ex cõſuetudĩe. Et indeliberatio excu-
ſat/ ſiue ſemel/ ſiue quotiẽſcũqȝ. Hec ſco. Idẽ tenet de mẽda-
cio ad hoc ꝙ ſit mortale vľ veniale. Uide etiã de hoc ſupra/
G ſecundo precepto ꝑ totũ. ¶ Quãtũ ad tertiũ principale que-
ritur vtrũ adducẽs deũ in teſtẽ/ vt fit in iuramento aſſerto-
rio ad aliquid qđ talis credit eſſe verũ/ lȝ nõ ſit verum: aut
ad aliquid de quo aliquã habet opinionem/ et tamen ma-
gis aſſentit oppoſito: peccet mortaliter. Rñdet. Sco. vbi pri-
us ſuper. iij. dicens. Dico ꝙ ille cui iuratur aut accipit ex
lege poſitiua/ aut ex cõſuetudine iuramẽtũ tanꝗ̃ ſimpliciter
aſſertiuũ iurati/ aut nõ tanꝗ̃ ſimpliciť aſſertiuũ ſȝ ꝓbabiliť
inductiuũ ad credẽdũ iuramẽto. Primo mõ dico ꝙ iurãs quo-
modocũqȝ dubiũ/ hoc eſt qđ nõ eſt ſimpliciť certũ et delibe-
rate/ peccat mortaliter: ⁊ ad confirmandũ id qđ aſſerit ſim-
pliciter eſſe certum et verum/ deum teſtem inducit: cum nõ
ſit ſimpliciter certum. Et hoc modo debent intelligi omnia
iuramẽta illorum qui aliquid iurãt in iudicio pro quo ſen-
tentia aliqua conſueuit ferri/ que ſententia omnino non de-
beret ferri/ niſi illud aſſertum eſſet ſimpliciter certum. Uer-
bi gratia. ſententia mortis non debet ferri niſi pro crimine
certo: ergo iurans iſtum eſſe criminoſum/ cum non ſit cer-
tus/ quantũcũqȝ tñ probabiliter cõiecturet eum eſſe talem/

et hoc iurans in tali foro/ vbi ex lege poſitiua vel conſuetu-
dine ſequitur damnatio ad mortẽ: peccat mortaliter. Cõ-
ſimiliter in foro quocũqȝ: vbi ex hoc ꝙ aliquis conuictus ꝑ
iurantes vel iuramẽta condẽnatur tanꝗ̃ reus ſimpliciter.
Ibi non tantum fit irreuerentia nõi dei contra preceptum
pͥme tabule: ſed eſt pernicioſum: quia nociuum proximo.
¶ Et ſi dicas eſt vtile reipublice: alioquin mali nimis mul- H
tiplicarentur. Rñ: dominus deut. xvi. Iuſte qđ iuſtũ eſt exe-
queris. Sunt enim quedam mala q̃ non ſunt punienda per
homines/ ſed relinquẽda iuriſdictioni diuine: puta omnia in
quibus homo vt homo nõ põt ſufficienter docere veritatẽ
eo modo quo deberet doceri/ ad hoc vt iuſte ferretur ſenten-
tia debita poſitiua. Nec in iſtis ſunt ſoli teſtes culpabiles:
ſed etiã iudex: ſi tñ ipſe ſciat ꝙ ex cõſuetudine teſtes nõ te-
ſtificantur ſub iuramento/ ſed ſub credulitate: tũc enim nõ
deberet iſte ferre ſententiam: qualis eſſet ferenda ſi culpa
eſſet ſimpliciter probata corã eo. Scit enim ex cõſuetudine
culpã non eſſe ſufficienter probatam coram eo: vt tali pena
puniatur. Si autem ex lege poſitiua habeatur/ vel conſue-
tudine ꝙ iurans non teneatur deponere de certitudine/ ſȝ
de credulitate: tunc etiam iurans nõ peccat/ dũmodo ex ſi-
gnis probabilibus cõiecturet partẽ illam magis ꝙ̃ aliam:
ſicut habetur de ſcrutinio in ordine faciendo. ca. vnico. In
promotionibus ergo talibus/ que ad quaſcunqȝ dignitates
per electiones/ aut ad ordines/ aut etiam in alijs collegijs/
puta vniuerſitatibus ad collegium/ in religionibus ad pre-
lationem/ vel ad actus alios: ſi conſuetudo approbata ha-
bẽt ꝙ reſponſiones reſpondentium ſub iuramenno preſti-
to/ vel ſub fide data/ vel ſub obedientia promiſſa/ non de-
bet intelligi niſi de credulitate quantũ poteſt humana fra-
gilitas noſſe/ ⁊ ꝙ reſpondens nõ nouit dignitatem in eo: de-
bent omnes tales reſponſiones intelligi ſm̃ conſuetudinem
cõmunem: nec reſpondentes peccant in aliquo: quia cõſue-
tudo eſt/ vel lex poſitiua ꝙ talis teſtificatio de credulitate
ſufficiat: et ita fit in fauorabilibus. ¶ Uniuerſaliter autem I
ſiue in fauorabilibus/ ſiue in odioſis/ iurans de illo cuius
oppoſitum magis credit ꝙ̃ aliud: iurans etiam de illo de
quo ſimpliciter eſt dubius/ id eſt non magis aſſentit vni ꝑ-
ti ꝙ̃ alteri/ peccat mortaliter. quia adducit deum tanꝗ̃ in
teſtem iſtius qđ neutro modo eſt ſibi certuȝ. Põt enim per-
iuriũ eſſe abſqȝ mẽtiri: puta ſi aliqs ſimpliciť dubitãs/ iurat
partẽ de qua dubitat: quã forte dicẽdo nõ mẽtireť: qꝛ nõ hȝ
oppoſitũ ĩ mẽte. Aut ſaltem in aliq̃ caſu vbi iurãs teneť eſſe
cert⁹ peierat: ſi nõ eſt ibi cert⁹: ⁊ tñ ſi illđ aſſereret ſine iura-
mẽto credẽs illđ pl⁹ ꝙ̃ oppoſitũ/ nõ mẽtireť. Periculoſuȝ eſt
ergo frequenter habere iuramenta in ore: quia in multis

ſermonibus ſine iuramēto:nec peccaret quis/vbi addito iu
ramento peccat quis/⁊ grauiter ſi fiat ex deliberatiōe. ꝓ
pter quod eſt vtile illud conſilium Math. v. Sit ſermo ve
ſter/eſt: eſt.non:non. Hec de Scoto.

¶ Capitulum primum noni precepti. De ignorantia:
quotuplex:⁊ ꝙ̄ periculoſa.

PReceptum nonū. Nō cōcupiſces vxorem ꝓximi
A tui. Exo.xx.⁊ deut.v.hoc mādato ⁊ ſequēti hō in
ſeipſo ordinat̄ in affectibus. ¶ Sed quia ſcien
tia ſeu noticia precedit affectum.⁊ carentia ſcie
tie neceſſariorū q̄ vocatur ignorantia / cauſa eſt
multorū peccatoꝝ:idcirco primo dicēda ſunt de
ignorantia tria principaliter. Primo quid ſit: ⁊ q̄d ſcire te
B nemur:⁊ quotuplex eſt. Scd̄o qn̄ eſt pctm̄:qn̄ auget vel di
minuit pctm̄. Tertio ꝙ̄ periculoſa ſit ignorantia. ¶ Quan
tum ad primū notandū ꝙ neceſſarium eſt de ignorantia tra
ctare:quia ignorātia eſt quādoq3 pctm̄ mortale : ⁊ ſcire eſt
per ꝯn̄s in precepto. Ptz ꝑ illud math.xxv. Eſuriui ⁊ nō de
diſtis michi manducare. Et ſtatim dicet hedi:vbi vidimus
te eſurientē:quaſi dicerent.ignorauimus te paſcere in pau
peribus. Sed xp̄s dicet:ꝙ̄diu non feciſtis vni de minorib⁹
iſtis:nec michi feciſtis. Et iterum. Diſcedite a me maledi
cti in ignē eternū. Idē ptz.j. Corinth.xiiij. Ignorans igno
rabitur. Sed qui ignoratur a deo eſt priuatus ſigno chari
Ps.xxiiij. tatis/⁊ dānatur cum fatuis virginibus:quibus xp̄s clauſit
ianuā dicēs/neſcio vos. Idcirco orat p̄s. Delicta iuuētutis
mee/⁊ ignorantias meas ne memineris. Secundo notādū
ꝙ ignorantia que eſt peccatum eſt priuatio ſcientie debi
te:quā quis pōt habere ⁊ ſcire tenetur. Dr̄ quā pōt habere:
qꝛ ſi eſt impoſſibilis:excuſat/qꝛ inuincibilis. Dr̄ debite/qꝛ ſi
nō cadit ſub debito:non eſt pctm̄. ¶ Tertio notādum ꝙ ex
C debito tenētur diuerſi diuerſa ſcire. Sūt autē ſeptē q̄ quilʒ
adultus ſcire tenetur/aut operā dare ad talia addiſcendū.
Prima tria ponit tho.tractatu de decē p̄ceptis. Primo qui
libet tenetur ſcire credenda que in ſymbolo tenentur/⁊ do
centur:de quibus primo p̄cepto dictū eſt ca.ij. Secundo ꝯ
ſideranda que de oratione dñica etiā in primo p̄cepto di
cta ſunt. Tertio operāda que docent homines leges. Eſt ei
hō ſub triplici lege/ſcʒ ſub lege nature:diuina:⁊ ſub poſiti
ua. Lex nature nichil aliud eſt ꝙ̄ lumen intellectus nobis
infuſum a deo/ꝑ qd̄ cognoſcimus quid vitare/quid ve age
re debeamus. Et hanc dedit nobis deus in creatione:a qua
Ps.iiij. multi per ignorantiā ſe excuſari putāt. Un̄ p̄s. Multi dicūt/
Ibidē. ꝙ̄s oñdit nobis bona: Rn̄dit dauid. Signatū eſt ſuꝑ nos lu

men vultus tui dñe. Hec lex in omnibus eſt: iudeis / paga
nis/⁊ xp̄ianis. Et inclinat ad talia et ſimilia:q̄ vultis/ſup
ple ſm̄ rōnem rectā:vt faciāt vobis/ſupple ex debito/homi
nes:eadem facite eis. Et que nō vultis / ſupple ſm̄ rationē
rectam vobis fieri/ſupple indebite:alijs ne faciatis. Omne
bonū eſt faciendū:nullum malū eſt faciendū:⁊ ſimilia. De
quibus Ro.ij.gentes que legē/ſupple ſcriptam nō habent/
naturaliter ea que legis ſunt faciūt. Eiuſmodi legē nō hn̄
tes:ipſi ſibi ſunt lex:qui oſtendūt opus legis ſcriptū in cor
dibus ſuis teſtimoniū reddente illis ꝯſcientia ipſoꝝ. Scd̄o
eſt quilʒ ſub lege diuina/que traditur in ſcripturis ſacris
noui teſtamēti precipue inter q̄ ſumme neceſſariū eſt ſcire
decem precepta. Ad que ſcienda (vt dicit cancellarius in tri
pertito) tenetur quilibet per ſe vel per aliū talē diligentiā
apponere ꝓ cōſeruatione vite ſpiritualis/quā pro vite cor
poralis ſuſtentatione poneret:et eo maiorē quo immorta
lis anima eſt preſtantior corpore. Ratio eſt:qꝛ ſine p̄ceptoꝝ
notitia nullus cōueniēter peccata vitare poteſt/ aut ab eis
reſurgere. Horū eni ignorātia ex deſiderio proueniens non
excuſat/ſed accuſat ⁊ cōdemnat. Tertio quilibet hō eſt etiā
ſub lege poſitiua eccleſie. Un̄ tho.in.iiij.diſt.xl.ar.vlti. dicit
Eccleſie preceptū hʒ eandē vim obligandi ſicut diuinū pre
ceptū. Un̄ luce.x.q̄ vos audit me audit:et q̄ vos ſpernit me
ſpernit. Talis lex ꝓnunciat̄ in prochijs die dñico:de ieiunā
do:feſtiuando:et excōmunicatos vitando. Item in die pal
marum qn̄ indicatur quis nō debeat cōicare. ¶ Dubitatur D
hic:vtrū leges humane imponant homini neceſſitatē ꝙ̄tū
ad forū cōſcientie ſiue ſint iuſte/ſiue iniuſte. Rn̄.tho.prima
ſcd̄e.q.xcvj.ar.iiij.leges impoſite humanitus:vel ſūt iuſte/
vel iniuſte. Siquidē iuſte ſint:habent vim obligandi in fo
ro conſcientie a lege eterna/a qua deriuātur. Un̄ prouerb.
viij.ꝑ me reges regnaut:et legū cōditores iuſta decernunt.
Dicūtur autē leges iuſte ⁊ ex fine/qn̄ ſcʒ ordinātur ad bo
num cōmune:⁊ ex auctoritate/qn̄ ſcʒ lex data nō excedit po
teſtatē ferētis:⁊ ex forma / qn̄ ſm̄ equalitatē ꝓportionis im
ponuntur ſubditis onera ad bonū cōmune. Cū em̄ vnus hō
ſit pars multitudinis:quilʒ hō hocipſum quod eſt ⁊ qd̄ hʒ/
eſt multitudinis:ſicut et quelʒ pars eſt id quod eſt totius.
Unde ⁊ natura aliquod detrimētū infert parti:vt ſaluet to
tum. Et ſm̄ hoc leges huiuſmodi onera proportionabiliter
ferēda imponētes iuſte ſunt:et obligant in foro cōſcientie:
⁊ ſunt leges legales. ¶ Iniuſte autē ſunt leges dupl'r. Uno E
mō per cōtrarietatē ad bonū humanū ecōtrario predictis
ſcʒ vel ex fine/ſicut cum aliquis preſidēs leges imponit one
roſas ſubditis nō ꝑtinētes ad vtilitatē cōmunē/ſed magis

ad propꝛiam cupiditatē aut glorиā:vel etiā ex auctoꝛitate/
ſicut cum aliquis legē fert vltra cōmiſſam ſibi auctoꝛitatē
ſiue poteſtatē:vel etiam ex foꝛma:puta cū inequaliter one-
ra multitudinis diſpēſantur/etiā ſi oꝛdinētur ad bonū cōmu
ne. Et hmōi ſunt magis violētie ꝙ̄ leges. Tales non obli-
gant in foꝛo cōſciētie:niſi foꝛte ꝓpter vitandū ſcandalū vel
turbationē:ꝓpter qḋ etiā hō iuri ſuo cedere debet:ſm illud
math.v. Qui te angariauerit mille paſſus: vade cū eo alia
duo/et qui abſtulit tibi tunicā:da ei ⁊ palliū. Alio modo le-
ges poſſunt eſſe iniuſte per cōtrarietatē ad bonū diuinū:ſi-
cut leges tyrānoꝝ inducētes ad idolatriā/vel quodlȝ aliud
qḋ eſt cōtra legē diuinā. Et tales nullo mō licet obſeruare:
qꝛ ſicut dr̄ Act.iiij. obedire opꝫ deo magis ꝙ̄ hoib⁹. hec tho.
F ¶Sed qualiter peccāt leges iniquas ſtatuētes? Rn̄. Ray.
in ſumma. Qui cōdunt leges iniquas/vel ſtatuta cōtra le-
gem dei/vel cōtra libertatē eccleſiaſticā vt ſolēt facere ple-
riqꝫ pꝛincipes ⁊ cōmunitates circa vſuras ſoluēdas:vel nō
repetendas corā iudice eccleſiaſtico:⁊ multa alia equipol-
lentia:ipſo iure nō valēt leges ſue cōtra maioꝛē/ſcȝ deū. Fa
cientes igitur ⁊ cōſentiētes peccāt moꝛtaliter ⁊ heredes eo
rū/niſi deſtruant/nulla cōſuetudine obſtāte/ īmmo niſi am
moniti tales leges omiſerint:excōmunicati ſunt. Itē hiſq̄
dānificati ſunt occaſiōe taliū legū: tenenꝑ ſtatuētes ⁊ here
des eoꝝ ad reſtitutionē. Tenentur etiam inſolidū:qui indu
xerunt pꝛincipē ad cōdendū tales leges. Itē oēs obſeruan-
tes peccant moꝛtaliter/⁊ tenētur ad reſtitutionē oīm eoꝝ q̄
taliū legū occaſiōe lucrati ſunt. hec de ſūma iohānis lib.ij.
G ¶Quarto ſcire tenenꝑ ſinguli homines dicit tho. pma ſcōe
q.lxxvj.ar.ij. ea q̄ ad eoꝝ ſtatū pertinēt vel officiū:vt religio
ſus ea que ſunt religionis:ſacerdos/eps/iudex/ſcabin⁹/ar-
tifex/mechanicus et ſimiles/ea q̄ ad eoꝝ officiū pertinent:ſi
H ne quoꝛū ſciētia nō pōt quiſꝗ debitū actū exercere. ¶Quin
to quilibet ſcire tenetur aliqualiter tēpoꝛe quo vult euka-
riſtiā recipere:an ſit ſine peccato moꝛtali/vel nō: quia al's
indigne manducans:ſibi iudiciū mādūcat ⁊ bibit. De qua
ſciētia loquiꝑ apl's.j.coꝛ.xj. Pꝛobet aūt ſeipſum hō/⁊ ſic de
pane illo edat/id eſt examinet per diſcuſſionē conſcientiam
ſuam. Que qualiter fieri opoꝛteat: habes ſupꝛa.iij. pcepto
de cōmunione. Et vt cācellarius dicit tractatu de pollutio-
ne nocturna. Sufficit talis certitudo qualē in materia mo-
rali cōſueuimus experere/q̄ certitudo vocatur moꝛalis ſiue
ciuilis. Et ad hanc certitudinē moꝛalē/ſufficit vt plurimū
ꝙ ſi hō accedēs ad miſſam celebꝛandam diſcuſſerit cōſcien
tiā ſuā/ſicut feciſſet ꝓ magna re lucranda: aut incommodo
graui deuitando:⁊ ꝙ nō ſit ſibi cōſcius poſt hanc diſcuſſio-

nem de peccato moꝛtali:aut de pꝛopoſito peccādi moꝛtali-
ter:ꝙ inſuper nō noſcat ſe aliquod impedimentū legitimū
pꝛ excōicationē aut irregularitatē habere. hec ille. Ad idem
tradit idē tres regulas in ſuo tripertito:quas habes ſupꝛa
de ſacramēto penitentie. ¶Sexto quilibet tenenꝑ ſcire bn̄fi- I
cia manifeſta ſibi a benefactoꝛe ſuo impertita:qꝛ al's viciū
ingratitudinis incurrit. Ubi pꝛimo notandū ꝙ opꝫ ꝑ virtu-
tem gratitudinis bn̄faciēti aliquid retribuere: qḋ fieri ne-
quit niſi bn̄ficiū agnoſcaꝑ:vt ꝓbat tho.in.iiij.di.xxij. Et ſcōa
ſcōe.q.cvj. et ſequēti. quia ꝗuis iſte qui donat liberaliter/
nō intendat debitoꝛē conſtituere illū cui gratis donat debi
to ciuili ſeu legali/videlicet vt pacto firmetur ꝙ tantū pꝛo
tanto tribuaꝑ:tamē conſtituit eū debitoꝛē debito moꝛali ſeu
honeſtatis:quia ad virtutē gratitudinis ptinet retributio:
que fit ex ſolo debito honeſtatis/quam ſcilȝ aliquis ſponte
facit ⁊c. Secundo notandū ꝙ tres ſunt gradus/nō dico ſpe
cies gratitudinis. Pꝛimus eſt ꝙ hō beneficiū acceptū recō-
gnoſcat. Secund⁹ ꝙ laudet ⁊ grās agat. Tertius ꝙ retri-
buat pꝛo loco ⁊ tempoꝛe ſecundum ſuam facultatē. ¶Sed K
dubitatur vtrum quis plus teneatur ad grates reddēdas
deo penitens ꝙ̄ innocens? Rn̄. tho.in.iiij.di.xxij.⁊.ij.ſcōe.q.
vbi pꝛius. gratiarū actio reſpicit et quantitatem doni/⁊ mo
dum gratuite dationis. Et ex vtroqꝫ menſuram recipit:qꝛ
tā maioꝛi dono/ꝙ̄ magis gratis dato:maioꝛ gratiarū actio
debetur. Conſiderando ergo quantitatē doni: ſic innocens
magis tenetur. Tum quia maius donum ei datur vicȝ in-
nocentia ꝙ̄ ſit reſtitutio iuſtitie. Tum etiam quia magis cō
tinuatur gratia in eo ne cadat ceteris paribus abſolute lo
quendo. De pꝛimo dicit aug.ij. confeſſi. Quis hominū cogi-
tans ſuam infirmitatem:audet viribus ſuis attribuere ca-
ſtitatem atqꝫ innocentiam ſuam: vt minus amet te: quaſi
minus fuerit ei neceſſaria mīa tua donans pctā conuerſis
ad te? Et ſubdit:et ideo tantundem immo amplius te dili-
gat:qꝛ per quē me videt tantis pctōꝛū meoꝛū languoꝛibus
exui:per eum ſe videt tantis peccatoꝛū languoꝛib⁹ nō impli
cari. De ſcōo dicit ibidē. gratie tue deputo/⁊ mīe tue:ꝙ pec
cata mea tanꝗ̄ glaciem ſoluiſti. gratie tue deputo:⁊ queçū
qꝫ non feci mala. Quid enim non facere potui? ⁊ omnia mi-
chi dimiſſa eſſe fateoꝛ:et que mea ſponte feci mala/et que
te duce non feci. Alio modo poteſt dici maioꝛ gratia: quia
magis datur gratis. ⁊ ſm hoc magis tenetur ad gratiarū
actiones penitens ꝙ̄ innocēs. qꝛ magis gratis datur id qḋ
ei datur a deo. Cū eñ dignus eſſet pena:datur ei grā. ⁊ ſic
lȝ illud donū quod datur innocenti ſit abſolute cōſideratū
maius:tñ donū qḋ daꝑ penitēti eſt maius in cōparatiōe ad

ſpm.Sicut etiam paruū donū paupi datum ei eſt maius ꝙ̄
diuiti magnū. Et qꝛ actus circa ſingularia ſunt in his q̄ agen
da ſunt magis conſiderat̄ qꝺ hic eſt vult nūc tale ꝙ̄ ꝙ eſt ſim
pliciter tale. vt dicit phs.iij.ethi.de voluntario ⁊ inuolunta=
L rio.vñ Luce.vij. Cui plus dimittitur:plus diligit. ¶Tertio
notandū ꝙ multis tenemur grati eſſe aliqua predictaꝝ retri
butione. Primo deo. Secūdo parentibꝰ. Tertio prelatis ſpi=
ritualibꝰ. Quarto tpalibꝰ. Quīto alijs qui nobis bñfecerunt.
Et inter prefatos quattuor adhuc ſunt nouē gña hominū/q̄=
bus poſſet videri ꝙ bñficia eis eſſent totaliter ſubtrahenda:⁊
tamē ſunt eis cōicanda in parte vel in toto. Primo q̄ dant cū
contumelia ⁊ tarditate vel cum triſtitia. Nā bonū animi eſt:
vt magis attendat q̄s ad bonum ꝙ̄ ad malum. ⁊ ideo ſi aliq̄s
bñficiū dedit non eo mō quo debuit: nō omino dꝫ recipiens
a gratiaꝝ actione ceſſare:minꝰ tamē ꝙ̄ ſi mō debito ꝓſtitiſſet.
qꝛ vt Sene.dicit li.ij.de bñficijs. Multum celeritas fecit:mul
tum abſtulit mora. Secundo de iſtis q̄ aliqua beneficia dant
ꝓpter ſuā vtilitatem. De quibꝰ dicit Sene.lib.vj.de bñficijs.
Multum intereſt vtrum aliq̄s bñficiū nobis det ſua cauſa:an
ſua ⁊ noſtra. Ille q̄ totus ad ſe ſpectat/⁊ nobis ꝓdeſt: qꝛ alit
ſibi prodeſſe non poteſt:eo loco mihi habendꝰ videtur/quo q̄
pecori ſuo hibernum ⁊ eſtiuū pabulum proſpicit ſi me in con
ſortium admiſit/ſi duos cogitauit: ingratus ſum ⁊ iniuſtꝰ niſi
gaudeo hoc illi profuiſſe/qꝺ ꝓderat mihi. Sūme malignita=
tis eſt non vocare bñficium:niſi qꝺ dantem aliquo incōmodo
afficit. Tertio de iſtis quibꝰ nō eſt neceſſarium vt eis aliquid
detur:vt diuitibꝰ.ideo dicit̄ ſm Sene.li.ij.de bñficijs ꝙ quā=
tūcunqꝫ q̄s felix ſit:tñ poteſt ſibi fieri recōpenſatio bñficij per
exhibitionem reuerentie ⁊ honoris. Vñ dicit phs.viij.ethi.ꝙ
ſupexcellenti q̄dem dꝫ fieri honoris retributio:indigenti au
tem retributio lucri. Et.v.li.dicit Seneca. Reddere poſſumꝰ
felicibus fidele conſiliū. aſſiduā conuerſationem. ſermonem
cōmunem/⁊ ſine adulatione iocundū. Etiam q̄ gratus benefi
cium accipit (vt di.li.ij.) primaꝫ eius penſionem ſoluit. ꝙ̄ gra=
te autem ad nos beneficia ꝑuenerint: iudicemus effuſis affe
ctibus/qꝺ non ipo tantum audiente:ſed vbiqꝫ teſtemur. hec
ille. Quarto de peccatoribꝰ. Nam ſi iſte qui bñficiū dedit in
peius mutatus eſt: debet tamen ſibi fieri recompenſatio ſm
ſtatum ipius/vt ſcꝫ ad virtutem reducatur/ſi ſit poſſibile. Si
aūt ſit inſanabilis ꝓpter maliciam:tunc aliter eſt effectus ꝙ̄
prius erat. ⁊ ideo nō debetur ei recōpenſatio bñficij ſicut priꝰ
Attamen quantūcunqꝫ fieri poteſt ſalua honeſtate: memoria
debet haberi priſtini beneficij. vt ptꝫ per phm.ix.ethicoꝝ. Se
xto de ſeruis reſpectu dominoꝝ: Unde Seneca li.iij.de bene
ficijs. Quandiu ſeruus preſtat / quod a ſeruo exigi ſolet mi=
niſterium eſt. vbi plus ꝙ̄ a ſeruo neceſſe eſt/ beneficium eſt
Et ideo ſeruis vltra debitū facientibus/gratie ſunt habēde
¶Septimo de ingratis. vbi diſtinguendū eſt. Nā in ingra= M
to duo penſanda ſunt. Primo quidē ꝙ dignus ſit ipſe pati.
⁊ ſic certū eſt ꝙ meretur beneficij ſubtractionē. Alio modo
cōſiderandū eſt quid oporteat/ſcꝫ beneficiū facere. Primo
nanqꝫ nō debet eſſe facilis ad ingratitudinē iudicandam:
qꝛ frequēter aliquis (vt dicit Seneca) qui nō reddit:nō ſem
per ingratus eſt. qꝛ forte nō occurrit ei facultas/aut debi=
ta opoꝛtunitas reddēdi. Secūdo debet tēdere ad hoc ꝙ de
ingrato gratū faciat/quod ſi nō poteſt primo beneficio fa=
cere:forte faciet ſecūdo. vnde Luce.vj. Altiſſimus benignꝰ
eſt ſuper ingratos ⁊ malos. Si vero ex beneficijs multipli
catis ingratitudinem augeat/⁊ peior fiat:debet a benefi=
cioꝝ exhibitione ceſſare. Octauo de iſto cui beneficiū im=
penſum inutile foret/aut nociuū ſibi fieret. Recōpenſatio
eñ beneficij precipue pendet ex affectu. ⁊ ideo eo modo de
bet fieri recōpenſatio quo magis ſit vtilis. ſi tamen poſtea
per eius incuriā in damnū ipſius vertatur:nō imputatur
recompenſanti. Sed quid ſi quis iuuit aliū peccando:te=
netur ne gratus eſſe? Rñ Tho. gratitudo reſpicit beneficiū
Ille autē qui alicui auxiliatur ad peccandū non cōfert be=
neficium/ſed magis nocumentū. ⁊ ideo nō debetur ei gra=
tiarū actio:niſi forte propter voluntatē ſi ſit deceptus dū
credidit adiuuare ad bonū ⁊ adiuuit ad peccandū. ſed tūc
non debetur recōpenſatio talis vt adiuuetur ad peccandū
qꝛ hoc non eſſet recōpenſare bonū/ſed malū qꝺ contrariat̄
gratitudini. Nono an ſibi q̄s debeat beneficiū ꝓſtare? Rñ.
ꝙ reſpectu ſui nō eſt ꝓprie bñficiū/ſed metaphorice: inquā
tum videlicet (ſm phm.v.ethi.) accipiunt̄ diuerſe ptes ho=
minis ſicut diuerſe pſone. Vñ miſerere anime tue placens
deo Eccl'iaſti.xxx. ¶Quarto notandū ꝙ multi ſunt gradus
ingratitudinis. Primus in eo qui nō retribuit beneficium N
acceptum opere aliquali. Secūdus in eo q̄ retribuit benefi
cio mala. Tertius in eo qui diſſimulat quaſi nō demōſtrās
ſe beneficiū accepiſſe/vt verbo nō grates referēs/nec lau=
dans. Quartus in eo qui beneficiū vituperat. Quintus in
eo qui nō recognoſcit/ſiue p obliuionem/ſiue quocūqꝫ alio
modo. Intellige nō quidē de obliuione que ꝓuenit ex na=
turali defectu:qꝛ illa nō eſt peccatū:qꝛ nō ſubiacet voluta=
ti:ſed de illa que ex negligētia ꝓuenit. de qua Sene.iij.de
beneficijs. apparet illū non ſepe de reddendo cogitaſſe:cui
obrepſit obliuio. hic quintus gradus reſpectu precedentiū
eſt grauiſſimus. Sextus eſt in eo qui beneficiū quaſi male
ficium reputat. Primi duo opponūtur tertio gradui grati=

tudinis ſupra recitato. medij duo/ ſecundo. ⁊ vltimi duo pri-
mo. Eſt alius modus ingratitudinis improprie dicte: quādo
q̄s beneficiū recipit ⁊ ignorat quis dedit. Non em̄ talis pec
cat: nec ingratus eſt ſi bn̄ficium non recōpenſat. dummō ſit pa
ratus bn̄ficium recōpenſare ſi noſcat. Eſt aūt laudabile quan
doq; vt ille cui datur bn̄ficium ignoret quis preſtet. Tum ꝓ-
pter inanis glorie vitationem. Sicut beatus Nicolaus aurū
in domum vicini ſui furtim proijciens. q̄ vitare voluit huma
num fauorem. Tum etiam q̄ in hoc ipſo amplius bn̄ficium
facit: ꝙ conſulit verecundie eius q̄ bn̄ficiū accipit. Ideo Se
ne. ij. de beneficijs. interdum qui iuuatur fallendus eſt vt ha
beat. nec a quo cepit/ ſciat. Quinto notandum ꝙ ingratitudo
aliq̄n eſt peccatum mortale. Un̄. ij. thi. iij. parentib' nō obediē
tes/ ingrati/ ſceleſti. Eſt etiam aliq̄n veniale. Nam vt tho. vbi
ſupra di. q. cvij. Ingratus dicitur aliq̄s dupliciter. Uno modo
ꝑ ſolam omiſſionem. puta q̄ non recognoſcit vel non laudat/
vel non retribuit vices ꝓ bn̄ficio accepto: ⁊ hoc non eſt ſem
per mortale. q̄ debitū gratitudinis eſt (vt ſupra dictū eſt) vt
homo etiam liberaliter tribuat/ ad qd̄ non tenetur. Et ideo ſi
illud pretermittit: nō peccat mortaliter. Eſt tn̄ pctm̄ veniale.
q̄ hoc ꝓuenit ex negligentia quadā/ aut ex aliqua indiſpoſi-
tione homis ad ꝟtutem. Poteſt tamē contingere ꝙ etiam ta-
lis ingratitudo ſit pctm̄ mortale: vel ꝓpter interiorem contē
ptum/ vel etiam ꝓpter conditionem eius qd̄ ſubtrahitur bn̄-
ficio/ qd̄ ex neceſſitate ei debetur ſiue ſimpliciter/ ſiue in aliq̄
neceſſitatis caſu. Alio modo dicitur ingratus: q̄ nō ſolum p̄
termittit implere gratitudinis debitum: ſed etiam cōtrariū
eius agit. Et hoc etiam ſm̄ conditionem eius qd̄ agitur: quā
doq; eſt peccatum mortale/ q̄nq; veniale. Sciendū tamē ꝙ in-
gratitudo que prouenit ex pctō mortali habet ꝑfectam ingra
titudinis rationem. Illa vero que prouenit ex peccato venia
li imperfectam. Hec omnia ab initio illius materie de grati-
tudine/ ſunt de mente tho. vbi prius.

¶ Capm̄. ij. De cognitione ꝓpria ⁊ defectu.

Septimo debet q̄libet ſcire aliqualiter ſuas in-
firmitates ⁊ miſerias/ q̄ alias ſupbiret. Unde
A bern̄. ſermone. xxxvij. ſup canti. nemo abſq; ſui
cognitione ſaluari poteſt. de qua nimirum ma
ter ſalutis humilitas oritur/ et timor domini/
qui ⁊ ipſe ſicut initium eſt ſapientie: ita ⁊ ſalu-
tis. Nemo dico abſq; illa cognitione ſaluatur. q̄ tn̄ etatem hz
⁊ facultatem cognoſcendi: qd̄ ꝓpter paruulos loquor: ⁊ ꝓpi
atuos quorum alia eſt ratio. Quid ſi ignoras deum: poterit
ne ſpes eſſe ſalutis? Nec hoc q̄dez Nec em̄ eū potes amare
quem neſcias: aut habere quē non amaueris. Noueris ꝓ-
inde te vt deum timeas. noueris ipm̄: vt eque ipm̄ diligas.
In altero initiaris ad ſapientiam. in altero ⁊ cōſummaris
q̄ initium ſapientie timor dn̄i/ ⁊ plenitudo ⁊ charitas. Taz
ergo vtraq; ignorantia cauenda eſt tibi. q̄m ſine timore et ps. cx.
amore dei ſaluus eſſe non potes. Et queadmodum ex noti
tia tui veniet in te timor dei/ atq; ex dei notitia dei itidem
amor: ſic ecōtrario de ignorantia tui ſupbia/ ⁊ de dei ignorā
tia deſperatio. Tui ergo ignorantia/ ⁊ dei: maxime fugien-
da eſt. Hec de Bernar. ¶ Ad cognoſcendum aūt ſe: notāda
ſunt tria p̄ncipaliter. Primo quanti ſint defectus nr̄i. Secū B
do cur tam difficile ſit humiliare ſe. Tertio quō ſub omib'
nos debem' humiliare. Quantū ad p̄mū notanda ſunt tria
primo de an̄cedentibus peccati actualis maliciā. Secūdo
de ipō pctō. Tertio de conſequentib' malum. De primo ad
uerte ꝙ p̄mum noſtrū fundamentum eſt nihileitas ⁊ vani-
tas ex parte noſtra. Quia ſicut corpus noſtrum habet pa-
trem et matrem: ſic et anima ſimiliter patrem et matrem
quodammō habet. In anima enim duo ſunt videlz ea que
ſunt bona ⁊ ꝑfectionis. ⁊ illa a ſolo deo patre emanauerunt
et que ſunt imperfectionis: ⁊ illa a matre noſtra que eſt ni
hileitas proueniunt. De vtroq; dicitur Johis. j. Oīa per
ipm̄ facta ſunt: ⁊ ſine ipō factum eſt nihil. Primū eſt dei nō
noſtri/ niſi inquantum de' dedit. ſm̄ illud Jaco. j. Oē da-
tum optimum/ ⁊ omne donum ꝑfectum/ deſurſum eſt deſcen
dens a patre luminū. Uoluntarie em̄ genuit nos ꝟbo veri-
tatis: vt ſim' initium aliquod creature ei'. Unde guil. pari
ſien̄. lib. ſuo de anima/ ⁊ mag. li. de cauſis/ ⁊ alb. ſup eodem
ꝓbant immo demonſtrant/ ꝙ cum de' ſit ſolus vnus ⁊ vni-
cus fons eſſendi bonitatis/ ſcientie/ potentie/ ⁊ ſimilium ꝑ-
fectionum. idcirco nullibi alias inuenitur in quacunq; crea
tura eſſe bonū/ virtus/ ſcientia ⁊ talia hmōi niſi a primo fon
te habeat. Un̄ dicit ſaluator. Nemo bon' niſi ſolus de'. Und̄
creature oēs ſunt ſolum canalia quedā/ ꝑ que ad nos fluūt
diuina dona. Exemplum de vnico fonte mūdi exiſtente. nul
lus tunc aquam haberet: niſi de iſto fonte. Aliud exemplū
eſt de ſole qui eſt fons lumis. Aer igitur non illuminat: ſed
lumē defert. Aliud exemplum de vnico diuite/ omnib' exiſtē
tibus miſeris: pro tunc nullus diuitias haberet/ niſi ab eo
qui per nuncios dona dirigeret. Unde apl's. j. thi. j. regi ſe-
culoꝝ immortali inuiſibili ſoli deo honor ⁊ glr̄ia. Exemplū
ſimiliter de vnico ſapiente potes applicare. Secundū vcz
nichil eſt preciſe noſtrū cū omnibus imperfectionibus ni-
hilum ſequentibus. Et eſt ſcdm̄ Tho. primum fundamen-
tum omniū noſtrarum operationum inquantum ſurt imꝑ-

fecte ⁊ deficiētes ⁊ mōſtruoſe. vt probat dn̄s Alber. in lib.
Ps. xxxviij. ſuo de cauſis. hoc ps. vidit cū ait. Ego aūt tanꝙ̄ nihilū an=
te te. verūtamē vniuerſa vanitas oīs homo viuēs. hoc ex=
pertus eſt ſapiētiſſimus Salomō: cuiꝰ primū verbū lib. Ec
cleſiaſti. eſt illud. Vanitas vanitatū: ⁊ oīa vanitas/ ſupple
ſunt. Ecce mater. Sed quid de bonis a deo ſenſerit: cōclu=
dit in vltimo verbo eiuſdē libri. finē loquēdi oēs pariter au
diamus. Deū time: ⁊ mādata eius obſerua/ hoc eſt oīs hō.
Cūcta que fiūt adducet in iudiciū pro omi errato/ ſiue bo=
C nū ſit/ ſiue malū. ¶ Ubi notandū ꝙ vbicūqꝫ nos inſpicimus
tūc reperimꝰ nos nihil eſſe. In nobis eñ quinqꝫ cōſiderare
poſſumꝰ/ videlicet fieri/ eſſe/ cogitare/ velle/ ⁊ opari cuz per
ficere. Quorū nullū eſt ex nobis inquantū aliquid boni ibi
eſt: ſed inquantū defectuoſi ibi aliquid eſt. De fieri ptꝫ Ro
ma. viij. Vanitati creatura ſubiecta eſt. Vn̄ creare diffinit
per aliqd de nihilo facere. De ſcd̄o videlicet eſſe. Gala. vj.
Qui ſe exiſtimat aliqd eſſe/ cū nihil ſit: ipē ſe ſeducit. Et ſꝫ
Greg. Oīs creatura in quolibet inſtāti in nihilū decideret
niſi manu dei ſubſiſteret. Eſa. xl. Oēs gētes quaſi non ſint:
ſic ſunt corā deo/ ⁊ quaſi nihilū ⁊ inane reputate ſunt ei. De
tertio videlicet cogitare. ij. Cor. iij. Nō ſumus ſufficientes
cogitare aliquid a nobis/ quaſi ex nobis. De quarto ⁊ quī=
to ſcꝫ velle pficere. Philip. ij. Deꝰ operat̃ in nobis velle ⁊ p
ficere. Eſa. xxvj. Oīa eñ opa noſtra: opatꝰ es dn̄e. Et ſi vel
le habemus: tn̄ Rom. vij. dr. Velle adiacet mihi: pficere aūt
bonū nō inuenio. De facere ptꝫ Joh. xv. Sine me nihil po=
teſtis facere. Ex quo ptꝫ primo ꝙ p nihilo noſtri ſaluamur
Ps. lv. Pro nichilo ſaluos facies illos. Nec deſperare debemꝰ: qꝛ
ij. Cor. iij. Fiduciā talē habemꝰ p xp̄m ad deū/ nō ꝙ ſufficiē
tes ſumus cogitare aliquid a nobis quaſi ex nobis: ſꝫ ſuffi
ciētia noſtra ex deo eſt. Et plena ē ſcriptura ꝙ in deo ſpem
ponamus. vn̄ Oſee. xiij. Perditio tua iſrael ex te: tm̄mō in
me auxiliū tuū. Ad idē xp̄s Joh. xv. Ego ſum vitis vera: et
pater meus agricola eſt. Et poſt pauca vos palmites: qui
manet in me/ ⁊ ego in eo: hic fert fructum multū: quia ſine
me nihil poteſtis facere. Si quis in me nō māſerit: mittet
foras ſicut palmes/ ⁊ areſcet. Hec duo videlꝫ cognitio ſui ⁊
dei: ſunt cauſe vere deuotionis ſm Tho. Iterū vere hūilita
tis. Hec quicūqꝫ frequēter cogitaret de nihilo noſtri oīa vi
cia faciliter vitaret. Quid eñ ſuperbiret: qui nihil habꝫ/ ni
ſi nihil: quid auare cuperet/ cuius oīa bona ſunt dei: qd vo
luptati operā daret: qui ſe per peccata in nihilū tēdere cre
deret: ſm Auguſt. quanto iraſceretur qui deū iuſte permit
tere omnia credit/ ⁊ ſe reum cognoſcit: Quid deniqꝫ torpe=
bit: qui ſe omnibus bonis priuatum credit? Sed notandū

eſt ꝙ valde modicuꝫ proficit talia ſolo intellectu cognoſce
re/ videlicet imperfectiones ⁊ mala noſtra: niſi etiā volun
tatem moueamus ad cōtemptū noſtri: ⁊ ad deū pro gratia
⁊ adiutorio recurramꝰ cum gemitu/ ⁊ ad humiliationis ſi=
gna ⁊ opera operā demus. ¶ Secūdo humiliari ⁊ ſcire de= D
bemus ꝙ totaliter in pctō originali in vtero animati fui=
mus ⁊ nati. Eſt aūt peccatū originale carentia originalis
iuſtitie cum debito habendi eam/ vel equiualēs: videlicet
gratiam: quo peccato originali ſic inficimur. Nam Adam ⁊
Eua in paradiſo poſiti a deo receperūt donum originalis
iuſtitie pro ſe ⁊ ſuis poſteris iure hereditario/ ſub tali pa=
cto: vt ſi obedientes deo eſſent in ſuis mādatis: etiā poſte=
ri idem donū haberent. Si nō/ tunc ipſi ⁊ heredes dono ori=
ginalis iuſtitie priuati eſſent perpetuo: niſi dei filius recu
peraret. Qua iuſtitia originali primi parētes ⁊ nos fuiſſe=
mus immunes a culpa/ virtutibus decorati: deo lete ſeruiē
tes ſine fame ⁊ ſiti: ⁊ bruta nobis obediſſēt: nihil nobis no
cuiſſent: ⁊ tandē ſine mortis pena in celum tranſlati fuiſſe
mus. Sed heu hoc donū ipſi perdiderūt prothoplaſti: ⁊ nos
eorum filij nati eodem dono caremus. Et idcirco ſm aplm
Omnes naſcimur filij ire ⁊ miſerie: ⁊ ſic animamur nondū
nati. Tertio humiliari debemus ꝓpter fomitem cōtractū
per originale peccatuꝫ: qui fomes eſt quedā adhuc relicta
infectio/ omnia membra corporis ⁊ anime inclinans ad vi=
cia/ ⁊ a virtutibus retrahēs. Non tamen eſt fomes iſte pec
catum: qꝛ originale peccatū per baptiſmi ſacramentū chri
ſti paſſione cooperāte deletum eſt: ſed eſt quedā debilitas
relicta in homine/ homine etiā iaꝫ ſanato: ſicut reliquie fe
bris/ febre ceſſante manent in artubus ab expedito motu
retrahentes: ⁊ in inertiā quandā inclinantes corpus ſana
tum. Hoc chriſtus in parabola tāgit Luce. x. vbi dr. Homo
quidā deſcēdebat ab hieruſaleꝫ in hiericho/ id eſt de para
diſo in terrā iumentorū: qui incidit in latrones/ id eſt ſua=
ſum demonum: qui ſpoliauerūt eū/ ſupple gratuitis vide=
licet iuſtitia originali que quatuor anime potentias perfi
cit/ voluntatem iuſtitia: intellectum prudētia: iraſcibilem
fortitudo: ⁊ cōcupiſcibilem temperātia: ⁊ plagis impoſitis
ſupple naturalibus donis vulneratis/ abierunt ſemiuiuo
relicto Vbi ſm Bedaꝫ ⁊ Tho. prima ſcd̄e. q. lxxxv. quatuor
principalia vulnera q̄libet aīa in originali pctō mō cōtra=
hit/ ſcꝫ maliciā in volūtate: ignorantiā in intellectu. infirmi
tatem in iraſcibili: ⁊ intemperātiā in cōcupiſcibili. Per iu=
ſtitiam eñ originalē pfecte ratio inferiores aīe vires cōti=
nebat: ⁊ ipſa ratio a deo pficiebat̃ ei ſubiecta. Hec aūt ori=
ginalis iuſtitia ſubtracta eſt per peccatū primi hoīs. Prio

ſibi:deinde oībus Ade filijs. Et ideo oēs vires aīe manēt
quodāmodo ꝓprio ordine deſtitute:quo ordinant naturali
E ter ad virtutes p̄fatas ⁊ ad alias:ipſa aūt deſtitutio natu=
re/vulneratio dicit. ¶De ſcđo videlicet de ipō pctō in ſe ⁊
in ꝓpinquis effectibus:ſciēdū primo ꝙ peccare vel pctm̄ ha
bere:eſt de ſe malū ⁊ turpe:⁊ ideo a ratione recta nullo mo
do eligibile. Uelle eñ peccare ſʒ Anſel. cur deus homo/ eſt
infinite fugibile cuilibet creature rōnali:ſed ad hunc ſen=
ſum:qꝛ infinitum malū ꝓ quantiſcūꝗ bonis conſequendis
vel malis effugiēdis nūꝗ debet eligi/vel accep:ari/nec ra
tionabiliter pōt fieri/vel cōmitti. Tā immēſa aūt fugibili=
tas peccati ſurgit ex eo:tum qꝛ malū de ſe: tū ex immenſa
inhonorabilitate deimet p̄ oībus rebus honorandi:tū etiā
ex indiſpēſabili debito noſtro ⁊ obligatiōe ad eius honorē
Peccatū ſiquidē eſt dei inhonoratio. Et reſpectu talis infi=
nite fugibilitatis oīa pctā ſunt eque fugibilia:nō tñ omnia
pctā ſunt eque mala ſeu grauia:qꝛ mortale eſt grauius ve
niali. Malicia eñ pcti attēditur penes habitū intēſiorē vo=
lūtatis ⁊ cōtemptus/delectationēꝗ vel difficultatē/⁊ labo
rem quē habemus in opibus/ quibꝰ deꝰ inhonorat. Qꝛ ſm
hec ſpoliamur donis:affligimur penis:⁊ in naturalibꝰ vul
neramur ⁊ ledimur. Secūdo malicia peccati patet ex eo ꝙ
illud deꝰ ſapiētiſſimus maxime odit:immo nec diabolū nec
peccatorē odit:niſi ꝓpter peccatū. Un̄ Sapien. j. Nihil odi=
ſti eorū que feciſti. Et qđ amplius ēſt:deus nullū tā bonū
habet amicū/quin ſi peccet:efficitur ſibi ad mortē inimicus
vt patet de angelis peccantibus. qui in naturalibus erant
pulcherrima pars mūdi. Et in Petro eū negāte. Et qđ ma
ximum videtur:vt peccatum occideretur deus filium ſuū
voluit occidi. Eſa. liij. Propter ſcelus populi mei ego per=
cuſſi eū. Deꝰ igitur pctm̄ quaſi iratum cōſtituit ⁊ furibūdū
ps.vj ſm illud ps. Dñe ne in furorē tuo arguas me. Tertio patʒ
pcti malicia in eo ꝙ nihil pōt nocere hoī niſi peccatū. ſm il
lud qđ canit eccl'ia. Nulla nocebit aduerſitas:ſi nulla dñe
tur iniquitas. Rom. viij. Scimus quoniā diligentibus deū
omnia cooperātur in bonū. Diabolus eñ ſi nō peccamus:
temptando nobis (ſm Bern.) coronās eternas fabricat. ho
mo inimicus perſequēdo nos purgat:⁊ aduerſa cūcta vir=
F tutibus roborat. ¶De tertio videlicet de nocumētis ⁊ effe
ctibus peccati:notandū ꝙ. xij. mala infert q̄ mala deus ex
magna bonitate et charitate erga nos ordinauit: vt viſis
tot malis ad eū redeamus. Exēpli gratia. Iſte pater maxi
me cōuinceretur filiū diligere q̄ ꝓcuraret vt ab eo fugien=
tem filiū nullꝰ bene ſed quilibet male tractaret/ad finē il=
lum vt ad patrē rediret. Primū malū eſt ꝙ anima priꝰ pul=

cherrima oīm creaturarū infra angelū:maculas tot ꝑ pec=
catum cōtrahit quot peccata cōmittit vt declarat ſm Tho
mā. j. ij. q. lxxxvj. Sicut eñ in corporalibꝰ macula dicit / qñ
aliquod corpus nitidū vel pulchrū ꝑdit nitorem ex cōtactu
alterius corporis. ſicut veſtis/aurū /argentuʒ/ ⁊ ſimilia:ſic
in ſpiritualibꝰ etiā fit macula. qꝛ aīa duplicē nitorē hʒ. Unū
ex refulgētia luminis naturalis rōnis/per quā dirigitur in
ſuis actibus. Aliū ex refulgētia diuini luminis ſcʒ ſapien=
tie ⁊ gratie:per quā homo perficitur ad bene ⁊ decēter agē
dum. Eſt autē quidā cōtactus inherere aliquibus rebus ꝑ
amorē. Cum igit homo peccat inheret aliquibus rebꝰ con=
tra lumē rationis ⁊ diuine legis. Unde ipſum detrimentuʒ
nitoris ex tali cōtactu proueniēs:macula anime metapho
rice dicitur. Unde etiā de Salomone dicitur. Dediſti ma=
culā in gloriā tuā. ⁊ Ephe. v. Uiri diligite vxores veſtras/
ſicut chriſtus dilexit eccleſiā/⁊ ſemetipſum tradidit pro ea
vt illā ſanctificaret/mundans eā lauacro aque in verbo vi
te:vt exhiberet ſibi glorioſam eccleſiā:non habentē macu=
lam neꝗ rugā. Sunt autē triplices macule peccata conco
mitātes. ⁊ quelibet iſtaruʒ ē multiplex. Prima macula eſt
priuatio nitoris anime. Scđa diſpoſitionis relicte ꝑ pctā.
Tertia vero eſt cōſuetudo peccandi inducta. ¶Secunduʒ G
malum peccati eſt ꝙ tollit vitā anime/ſcʒ deū ⁊ gratiam. ⁊
denudat veſtibus virtutū infuſarū/ſcʒ ſeptē donis ſpūſſan
cti. tribus virtutibꝰ theologicis:⁊ infuſis/cardinalibꝰ ⁊ mo
ralibus. caracteres anime vacuos facit:⁊ virtutū acquiſi=
tarum habitus palliat. Unde Apocal. xvj. Beatꝰ q̄ cuſtodit
veſtimenta ſua ne nudus ambulet. Math. xxij. de veſte nu
ptiali ibidē. Tertius effectꝰ pcti eſt ꝙ reatū quis incurrit/
id eſt obligationē ad penā. Una eſt eſſentialiter peccatum
ſequens videlicet remorſus conſciētie hic/vel in morte/ et
poſtea. De qua Aug. j. cōfeſſi. Iuſſiſti dñe/⁊ ita factum eſt:
vt pēa ſit ſibi oīs aīus inordinatus. Et iterū. verte ⁊ reuer
te omnia in latus ⁊ in tergū:⁊ oīa inquietudo:tu ſolus re=
quies. Alia pēa eſt:aut eterna in īferno. aut purgatorij pe=
na acerbiſſima. aut hic penitēs vita ꝓpa dura. Et ſic ſunt
quadruplices pene ⁊ carceres in quibꝰ pctm̄ punit. videlʒ
cōſciētia/mūdus/infernus/⁊ purgatoriū. Nā ſm phm̄ cul=
pe reordinantur per penas. Quartus effectꝰ eſt ꝙ pctā mi
nuunt inclinationē ad virtutes/⁊ prōptificāt ad vicia ſimi
lia ⁊ alia. Et quatuor vulnera anime ꝑ originale pctm̄ cō=
tracta/ampliat ⁊ dilatat actuale peccatū inquātum videlʒ
ratio per peccatū ebetatur precipue in agēdis/⁊ voluntas
induratur ad bonū:⁊ difficultas bene agēdi accreſcit quo
ad iraſcibilē/⁊ cōcupiſcētia magis exardeſcit in ꝯcupiſci=

bili.Unde ſecundum Grego . peccatum quod per penitētiā
nō diluitur:mox ſuo pōdere in aliud trahit . Exemplum in
Dauid/qui viſu primo peccauit.ſecundo voluntate . tertio
opere adulteriū ꝑpetrauit.quarto homicidium cōmittēdo.
et poſt illud diuerſis modis palliando.ij . Reg.xj. Simili-
ter de fratribus Joſeph geñ.xxxvij.Sicut em̄ auis alis ag-
grauatis per lapidē vel aliud/cōtinue ad ima deſcendit/et
debilitatur:ſic ꝛ anima peccato grauata.Quintus effectus
peccati eſt ꝙ alia dimiſſa redire facit/taliter ꝙ ꝓpter in-
gratitudinē ſemper ſequēs peccatū grauiꝰ eſt.vt ptꝫ Math.
xviij.Jn ſeruo cui debitū dimiſſum reuocatū eſt/nō intelli-
gas ꝙ eadē numero peccata redeant/ſed ſpecie: vt dictum
h est.¶Sextus effectus eſt ꝙ facit ſeruum diaboli/cuius mā-
cipiū eſt quodlꝫ peccatū.vñ Joh.viij.omnis qui facit pecca-
tum:ſeruus eſt peccati.Et ſic tollit libertatē qua filij dei ſu-
mus.ſꝫ illud Joh.j.Dedit eis poteſtatē filios dei fieri.Nā
ſm̄ verba chriſti Johā.viij.cū filiꝰ nos liberauerit/id eſt li-
i.cor.vi. berauit:vere liberi ſumus.qꝛ ſm apl'm.Empti ſumus pre-
cio magno.Et.ij.pe.ij.A quo quis ſuperatus eſt : eius ſer-
uus eſt.ſed a demone vincimur per peccatū:ergo ꝛc.Septi-
mus effectus eſt ꝙ peccatū facienti maxima gaudia aufert
ꝛ pꝛemia/videlꝫ celum ꝛ beatitudinē angelorum: ꝛ ſanctoꝝ
ſocietatem/ꝛ ſimilia.vnde Math.xxv. Uenite benedicti pa-
tris mei:poſſidete paratū vobis regnū a conſtitutione mū-
di.Et econuerſo.Diſcedite a me maledicti in ignē eternū:
qui paratus eſt diabolo ꝛ angelis eius . Quare:qꝛ dimiſe-
runt bona facere vt patet ibidē. Quid ergo de malefaciēti-
bus erit?¶Octauus effectus eſt ꝙ per peccatū meritū et
I augmentū futuroꝝ bonoꝝ minuitur . qꝛ in eo ꝙ venialiter
vel mortaliter peccamus:nichil meremur ſed demeremur
penas.Nonus effectus ꝙ nocet corpori.qꝛ ꝓpter pctā mul-
ti corporaliter infirmantur.j.Cor.xj.iō inter vos multi in-
firmi ꝛ imbecilles/et dormiunt multi.qꝛ ſcꝫ irruerēter cōica-
bant.ꝛ Joh.v.dr̄ infirmo.xxxviij.annis iacenti : ꝛ circa pi-
ſcinam curato.Ecce ſanus factus es : iam noli peccare ne
aliquid tibi deterius contingat:videlicet in ſignum ꝙ infir-
mus factus fuit propter peccatū.Unde extra de peniten.et
remiſſi.dicit.diſtricte precipimus medicis corporū: vt cum
eos ad infirmos vocari cōtigerit:ipſos ante omnia moneāt
et inducant/vt medicos aduocent aīarum. vt poſtq̄ꝫ fuerit
infirmo de ſpūali ſalute prouiſum/ad corporis medicine re-
mediū ſalubrius procedatur.vt cauſa ceſſāte ceſſet effectꝰ.
vbi dicit glo.hoſtieñ.Ex quo dicit precipimus /neceſſitateꝫ
importat.ꝛ tranſgreſſor peccat mortaliter.Decimus eſt ꝙ
eccleſiam ſuffragijs ſpoliat que faceret interim ꝙ peccat-

animas ſimiliter/et peccantē priuat bono ope. Omnes em̄
anime hic et in purgatorio cū pſal. orare debent: dicente . ps.cxviij.
Participē me fac deus omniū timentiū te: et cuſtodientiū
mandata tua.Undecimus: peccatū beſtijs aſſimilat . quia
ps.homo cū in honore eſſet nō intellexit /cōparatꝰ eſt iu-
mentis inſipientibus ꝛc. Peccator em̄ ratione nō recte vti- ps.xxxviij.
tur/diſcrete bonū eligendo.Ad terram inclinatur/ terrena
amando.ad celum non erigitur/diuina cōtemplādo. impe-
tu ire fertur/et carnali cōcupiſcentia.Duodecimus.animā
quā deus creauit/et dotauit pulcherrime: ꝛ ſaniſſimā fecit
atq̄ꝫ poſt angelū omniū creaturarum perfectiſſimā: pecca-
tum deturpat/infirmat/ꝛ in periculoſiſſimo ſtatu omniqua-
q̄ꝫ ponit. Unde anima peccatrix depingi et imaginari pōt /
velut virgo vel femina que eſt inflata per ſuperbiam. vul-
nerata per auariciam.idropica per luxuriā. fetida per gu-
lam.febricitans per iram.intoxicata per inuidiam.omnibꝰ
membris confracta per accidiam. hec ceca eſt per ignorā-
tiam.ſurda per indeuotionem. muta per recte locutionis
carentiam. hec ſedet ſuper vacuo et nichilo.in cuius dorſo
fert corpus qđ corrumpitur / et eam aggrauat . Sub eius
pedibus /infernus/in quem poteſt cadere:quam circundāt
hoſtes innumerabiles. Jntus vicia et cōcupiſcentie. extra
demonia:ꝛ circūquaq̄ꝫ mūdus. Que vidēs apl's ad Ro.vij.
exclauit dicēs. Jnfelix ego homo:quis me liberabit de cor-
pore mortꝭ huiꝰ?gratia dei ꝑ ieſuꝫ xp̄m dñm noſtrū . ¶Quo K
ad ſecundū cur tam difficile ſit ad humilitatē peruenire/cū
tñ tota noſtra natura ad illud inclinare videatur? De quo
venturinus in tractatu de hūilitate :tres cauſas aſſignat .
Primo illđ cōtingit ex ꝓpria arduitate.qꝛ virtus quātoma-
gis eſt ardua et ꝑfecta:tanto ceteris paribꝰ eſt inacceſſibi-
lior noſtris viribꝰ.ꝛ tanto opꝫ cū maiori conatu aſſurgere
ad eā.Scđo ex forti impulſu/et multa appetibilitate ſui cō-
trarij vehemēter cōradicata in natura rationali : que non
eſt plena:ſed vacua deo. ꝛ per ꝯñs eſt inflata/et plena vēto-
ſa eſtimatione ſuiipſius.Altitudo em̄ poteſtatis et preſidē-
tie/et ſingularis ꝑcellentie/et nulli ſubeſſe/ nulliuſq̄ꝫ legibꝰ
coartari:ſed in omnibꝰ ꝓpriā volūtatē ſequi.hec ſe exhibet
menti tali:vt quoddā diuinum eſſe/et poſſe.vt quedā quaſi
gloria dei . Et ideo eſt difficillimū radices ſuperbie in tali
medullitus imbibitas a ſe eradicare.Tertio ex eo ꝙ contē-
ptus ſui prefert quandā imaginem ineffabilis mortis/āni-
chilationis/et ānullationis. Et ideo grandē ſui contemptū
horret homo ſicut ſui ānichilationē. Tantū em̄ ſe ſentit hō
eſſe et viuere in cordibꝰ alioꝝ quātū ſentit ſe appreciari ab
eis. Et ſimilit tantū ſe ſentit hō viuere ſibi: quantū ſibi de-

currit vt glorioſus / ⁊ vt res magna ⁊ alicuiꝰ valoris .Quã
tum autẽ huiuſmodi appreciatio et fama tollitur aut mi=
nuitur / et a quot cordibꝰ:tantũ et a tot cordibꝰ ſentit ſe ho
mo mori et ãnichilari. Cõtemptus etiã addit vltra hoc cõ=
ſenſum cõculcationis ⁊ deiectionis / ⁊ tanꝗ̃ abhomiãbilis.
et hoc eſt quodãmodo peius eſſe ꝗ̃ nihil. Hec eſt cauſa tãte
difficultatis ad tolerandũ ⁊ amandũ grandẽ cõtemptũ ſui/
vł infamiã. Et ideo ꝑfecta humiliatio eſt ſummũ genꝰ mar
L tyrij et holocauſtũ apud deũ. ¶Quo ad tertiũ dubitaꝛ quot
modis hõ veracit̃ ſe poſſit reputare, oĩbus hoĩbus inferio=
rem ⁊ viliorẽ: Rñ. ibidẽ ꝙ quintuplr. Prĩo cõparando id qḋ
eſt tibi ꝓpriũ ad alia ſm ꝙ ſunt opa dei. Tibi em̃ ꝓpriũ eſt
eſſe de nihilo:et tendere in nihilũ quantũ in te eſt. ⁊ ea ſunt
tibi ꝓpria de quibꝰ dictuꝫ eſt circa principiũ huiꝰ capituli.
Ea em̃ q̃ habẽt rationẽ entis ⁊ boni ſunt a deo / ⁊ ab ipo deo
participantia. Si ergo hoc mõ cõparas te illis: inuenies te
in infinitũ viliorẽ illis. Hanc viã docet Anſel. Scḋam viam
ponit aug. ſup epiſtola phil. ij. ſupiores inuicẽ arbitrantes.
Dicit em̃: nõ hoc debemꝰ eſtimare: vt eſtimare fingamꝰ. ſed
vere eſtimemꝰ poſſe aliqḋ occultũ eſſe in alio q̃ nobꝫ ſupior
ſit: ⁊ ſi bonũ noſtrũ quo ipſo videmur ſupiores: nõ ſit occul
tuꝫ. Dicit em̃ Ambro. li. de virginitate. ꝙ quidã plerũqꝫ ha=
bent multa bona exteriora ſꝫ intus minora. Quidã vero ha
bent pauca exterius / q̃ preualẽt omnibꝰ iſtis. vtpote aliq̃s
cõiugatus habet habitũ martyrij / ⁊ virtutem ſufficientẽ ad
ſufferendum martyriũ / quã aliquando virgo virgo aliqua
non habet: aut non tantum quantũ alius. ideo Grego. ſup
illud Joh. ſi ſimplex fuero: hoc ipſuꝫ ignorabit anima mea:
dicit. Semper minus debet homo eſtimare bona ſua ꝗ̃ bo=
na alterius. Tertio fit hoc per fortem affectum et guſtum
ſuorum defectuum .Sicut enim patiens dolorem dentium
eſtimat ſe pro alijs pati. non ꝙ per rationẽ videat dolorem
ſuum eſſe maiorem . ſed quia intimiꝰ et fortius dolorẽ ſuũ
ſentit ꝗ̃ aliorum: ſic etiam in propoſito debet eſſe. Hoc mõ
Paulus doctor gentium et vas electionis .j. thi. primo. di=
cit ſe primum et maximum omniũ peccatorũ. Quarto põt
fieri cõparãdo illud quod tu reddis deo reſpectu gratiarũ
quas deus tibi fecit ad illud qḋ alter reddit reſpectu eorũ
que a deo recepit / aut ad illud que redderet ſi tanta ⁊ talia
ſicut tuipſe a deo recepiſſet. Hoc modo beatus Franciſ. di=
cebat ſe maximũ peccatorẽ omniũ. q2 eſtimabat nõ eſſe ri=
baldũ / q̃ nõ eſſet gratior deo: ſi tãta bñficia gratiarũ a deo
accepiſſet ſicut ipſe acceperat. Quito mõ fit ex cõſideratiõe
diuinoꝝ iudicioꝝ ⁊ nr̃e variabilitatꝫ. q2 ſꝫ Grego. xxv. mo=
ra. ſup illḋ Job. xxxiij. Cõteret mltos ⁊ innumerabiles: et
alios ſtare faciet ꝓ eis. Sepe cõtingit / vt q̃ vident ſtare hu
mano iudicio: iam in cõſpectu diuini iudicij iaceant. et qui
hic corã hoĩbus iacẽt: iã in cõſpectu diuini iudicij ſtent. Et
exẽplificat de iuda ⁊ eiꝰ apłatu. et de latrone in cruce: ⁊ ad=
ducit illḋ apoca. iij. Tene qḋ habes: vt nemo accipiat coro=
nam tuã. Et illḋ .j. cor. x. q̃ ſe exiſtimat ſtare / videat ne ca=
dat. Et q2 fortaſſe illi quos deſpicimꝰ / tandẽ poſſunt incipe=
re et vitã noſtrã frequẽtioribꝰ ſtudijs ꝑire. vt ibi etiã tãgit.

¶Capitulum tertium. De ignorãtia quãdo excuſat / et quotuplex ignorantia.

Secundum principale de ignorantia declarã
dum fuit qñ ignorantia ſit peccatũ / qñ excuſet
a peccato / et qñ non . ¶Pro intellectu huius A
notanduꝫ ſm tho. ⁊ duran. in. ij. d. xxij: ⁊ Tho.
j. ſcḋe. q. lxxvj. ⁊ ſm alios tam theologos ꝗ̃ iu
riſtas ac phos: ꝙ quĩtuplex eſt ignorãtia. Pri=
ma eſt ignorantia electionis: ⁊ hec quodãmodo affectũ pec
cati cõſequitur. vt quãdo ex cõcupiſcentia peccati quã vo=
luntas nõ reprimit: abſorbetur iudiciũ rationis in particu=
lari operabili. ſꝫ ꝙ dicitur. vj. ethi. ꝙ delectatio corrũpit exi
ſtimationẽ prudẽtis. Et ſꝫ hãc ignorãtiã omnis malus ſeu
peccans: dicit̃ ignorãs. Scḋa dicit̃ ignorantia cõcomitãs. ⁊
hec ſe habet ad actũ cõcomitatiue . vt qñ q̃s ignorãs aliq̃d
facit: ⁊ nichilominꝰ faceret ſi nõ ignoraret. Et hec ſe habet
per accidẽs ad actũ. Ideo nec excuſat peccatũ / nec alleuiat
nec aggrauat. Signũ aũt ꝙ quis talẽ ignorantiã habuerit
eſt: cum quis nõ penitet vł dolet / poſtꝗ̃ actũ ꝑfecit aliquẽ :
vt ſi q̃s inueniret florenũ quẽ putaret ſuũ fuiſſe / qui nõ fuit
ſuus / ⁊ reſeruaret eũ. ⁊ nihilominꝰ ſuaret eũ: etiã ſi nõ puta
ret eũ ſuũ fuiſſe. Similit̃ ſi aliq̃s credẽs accedere ad vnam
mulierẽ: accederet ad alterã / ad quã tñ accederet ſi eã nõ
ignoraſſet. ¶Tertia eſt ignorãtia inuincibilis / vicꝫ eoꝝ que B
non põt q̃s ſcire: ⁊ que ſtudio vinci põt. Talis eſt in oĩbus
qui nõ poſſunt vti ratione ad tẽpus / vel ad ſemp. vt in pue
ris minorẽnibus / demoniacis / ebrijs / et qui ignorãter pri=
uantur ratione ex comeſtione cicute / vel iuſquiami. Igno=
rãtia igit̃ inuincibilis: ſi ſm ſe ⁊ ſꝫ ſuã cãꝫ fuerit inuincibilis
excuſat i toto. Patet q2 nõ eſt volũtaria aliq̃ mõ. ⁊ iõ nõ eſt
nec fuit in poteſtate alicuiꝰ eã repellere. vt in pueris mino
rẽnibꝰ. Sꝫ quid de habentibꝰ ignorantiã inuincibilẽ: que in
parte aufert vſum rationis: Rñ. ꝙ in talibus excuſat in tã=
to. vł in pueris qui ſm partẽ ſunt doli capaces / et precepti
diuini. Et in furioſis habentibus lucida interualla. Et di=
citur notanter: ſi ſm ſe et ſecundum cauſam ſuam fuerit in
uincibilis ꝓpter ebrium ex ebrietate peccantẽ / . cuiꝰ ignorã

tia inuincibilis eſt ſm ſe.q2 tunc nō pōt iudicare quid age=
dum ſit/vel non agendum. Tn̄ nō eſt inuincibilis ſm ſuam
cauſam.q2 potuit ſe nō inebriare:⁊ ita nō ignorare.Et ideo
nō eſt oīno excuſatus a toto ſm Tho.⁊ multos.ſed a tanto
ſi in ebrietate aliū occidit/vel ſile facit. Si autē quis inci=
dit in ignorantiā inuincibilē.puta in priuationē vſus ratio
nis per opus licitū.vt ſi per vigilias ⁊ abſtinētias aliquis
inſanus factus eſt/vel ex debilitate cōplexionis/vel ex ſum
ptione cibi quē nō tenebat̄ ſcire priuatiuū vſu ratiōis:tūc
iterū excuſatur a toto. Si etiā q̄s incidit in ignorantiā in=
uincibilem per opus per quod venialiter peccauit/etiam
excuſatur a toto.vt ſi feruoris exceſſus peccatū veniale fu=
it in vigilando/abſtinendo/⁊ in hmōi.Si autē quis incidit
in ignorantiam inuincibilē ex culpa ſua mortali:adhuc ex=
cuſatur ſm multos a toto:ſi ſaltē nullum habet vſum ra=
tionis qn̄ actum facit/qui al's eēt peccatum:puta ſi occidit.
Et hec opinio eſt probabilior et verior auguſtino/ambro.⁊
Ray.eſſe videtur.Omnibus tamē talib9/ ſi liberati fuerint:
eſt penitentia imponēda:ſed leuior q̄3 ſi ſani talia cōmiſiſ=
ſent.vt pt3.xv.q.j.ſi quis.Et hoc fit ad cautelā:⁊ ne diſci=
plina eccleſie deſerat̄.Cui cōſonat phs.ij.ethi. vbi dicit q
ebrius meretur duplices malediciones.Et.iiij.politico.iu
bet tales ebrios plus alijs puniri:nō q peccatū ſit graui9:
ſed quia talia fiunt frequētius ⁊ ꝓnius.Tho.excipere vide
tur ebrium:vbi ſupra. prima ſc̄de. q.lxxvj. Et forte ſicut de
ebrio dictū eſt quo ad culpā:ſimile eſſet de iſto q̄ ex ſua cul=
pa graui efficeret̄ demoniacus vel furibundus:vt fit inter=
dum ꝑ malediciones ⁊ iras q tales in inſania aliquid fa=
cientes al's illicitū:nō in toto:ſed excuſarent̄ in tanto. Di=
cit tn̄ Tho.prima ſc̄de.q.lxxvj.ar.iij.ſi eſſet talis ignoran=
tia q̄ totaliter excluderet vſum rōnis/omnino a peccato ex
cuſaret:ſicut pt3 in furioſis ⁊ amentibus. Hec ibi. Per talē
etiam ignorantiā inuincibilē excuſatur ſm vdalricū iſte q̄
in aliquo agendo dubio magis peritos cōſuluit de quo nul=
lam auctoritatē expreſſam habet vtrū ita ſit vel nō:dūmō
formet ſibi bonā cōſcientiā:poſtq̄3 magis ꝑitos ꝯſuluerit.
Et ſi res aliter ſe h3 q̄3 ipſe ſentit:excuſatur/q2 fecit qd̄ po=
tuit.deus aūt nichil impoſſibile req̄rit ab homine. Dicit ēt
Guill'.ſuper Ray.q in habentibus vſum rationis quo ad
ea ſine quibus nō eſt ſalus:nulla eſt ignorantia inuincibi=
lis ſimpliciter ⁊ oīno.q2 ſi nō inueniret hominē a quo doce=
C retur:vnctio doceret eū:niſi ſtaret ꝑ ipſum. ¶Quarta eſt
ignorātia vniuerſalis ſm philoſophos. Et ſm iuriſtas dr̄
ignorātia iuris:videlicet eoꝝ q̄ quis ſcire tenetur:vt patuit
circa principiū precedentis cap̄.in ſeptē ſciendis.Unus eīn

ſcire tenetur qd̄ alter nō:vt ibidē dictū eſt. Qn̄ autē talium
ignorantia directe ⁊ ꝑ ſe eſt volūtaria ſeu affectata:vt ſi q̄s
aliquid ſua ſpōte neſciat vt liberius peccet/hec ignorātia
in nullo excuſat:ſed eſt ſpeciale peccatū et actū aggrauat:
q2 auget volūtariū:⁊ ꝑ ꝯn̄s pctm̄.Ex intētione eīn volunta=
tis ad peccādum:ꝓuenit q aliq̄s vult ſubire ignorātie dā=
nū ꝓpter libertatē peccādi. Diſtinguūt verūtamē ibi aliqui
de ignorātia affectata q pōt haberi duplicit̄. Primo cū igno
rantia tentionis:vt cū quis tenet̄ ad aliq̄d:ſed neſcit an te=
neatur vel nō.Et hec excuſat aliqualiter:l3 modicū.Et illa
fuit in paulo.j.Thi.j.miam cōſecutus ſum:q2 ignorās feci
in incredulitate:vt de ſe dicit.Alio mō pōt haberi cū cōſcie
tia tentionis:et hec in nullo excuſat:ſed dānat:Un̄ ps. No= ps.xxxv.
luit intelligere/vt bene ageret.Qn̄ vero talium ignorātia q̄
eſt cā peccati nō eſt directe volūtaria ſeu affectata/ſed in=
directe vel per accidēs q̄ dr̄ ſimplex ignorātia:puta cū quis
ꝓpter laborē/vel propter alias occupationes negligit illō
addiſcere ꝑ qd̄ a pctō retrahatur:talis eīn negligētia facit
ipſam ignorātiā eſſe volūtariā ⁊ pctm̄/dūmodo ſit eoꝝ q̄ q̄s
ſcire tenet̄ ⁊ pōt:talis ignorātia nō totaliter excuſat a pctō.
Siliter cū aliq̄s nō vult laborare in ſtudio/vel negligit di=
ſcere/vel querere/vl' ſermonē audire ex quo ſeq̄tur eū igno
rare:vel cum aliquis vult bibere vinū immoderate/ex quo
ſequit̄ eū inebriari ⁊ diſcretione carere talis ignorantia di=
minuit voluntariū ſ3 tho.⁊ ꝑ ꝯn̄s pctm̄:⁊ ſic nō excuſat a to
to:ſed a tanto.Cū eīn aliquid nō cognoſcit̄ eſſe pctm̄:nō pt̄
dici q voluntas directe ⁊ ꝑ ſe ferat̄ in pctm̄:ſed ꝑ accidēs.
vn̄ eſt ibi minor contēptus:⁊ ꝑ cōſequens minus peccatu3.
¶Quidā igitur de ignorātia iuris quo ad leuitatē ⁊ graui= D
tatē ponunt gradus tales. Primo ſunt quidā qui habent
ignorantiā ſimplicē:talē q ignorāt q̄ tenētur ſcire:ſed labo
rant vt ſciant.Et hec habet̄ aut ſine trāſgreſſione iuris/et
tunc eſt pena peccati tm̄:aut cū tranſgreſſione/et hec non ex
cuſat a toto:ſ3 vt multū q2 inuincibilis eſt vt nūc/l3 nō ſim=
pliciter:et ſic ſunt duo gradus. Alij ſunt hn̄tes ignorantiā
craſſam vel ſupinā:qui ignorant ⁊ negligunt ſcire cum poſ=
ſunt:ſed ſunt indifferētes ad vtrūlibet:⁊ hec minus excu=
ſat.Exēplum iſtoꝝ triū de illo q̄ neſcit clādeſtinū matrimo=
nium eſſe prohibitū:vel nō eſſe ducēdā in matrimoniū quā
polluit ꝑ adulteriū. Alij ſunt qui habēt ignorantiā affecta=
tam ſine cōſcientia tentionis:vt paulus:⁊ hec minus excu
ſat q̄3 tertia.Alij vero habent affectatā cū cōſcientia tētio=
nis:⁊ illa in nullo excuſat:ſed omnino dānat.Et ſic ſunt qn̄
q3 gradus.¶Quinta eſt ignorātia particularis dicta a phi= E
loſophis ſed a iuriſtis dr̄ facti/que eſt ignorātia particula=

rium circumſtātiaꝝ in actu Exēpli grā. In illo ſyllogiſmo:
nullus pater eſt percutiendus:iſte pater eſt.igitur ꝛc.igno=
rātia maioris eſſet ignorātia iuris ſiue vniuerſalis:ſꝫ igno=
rantia minoris eſſet ignorantia facti ſiue pticularis.Simi=
liter ignorātia particularis ſiue facti eſt : vt ſi neſcis hāc rē
quā tollis eſſe alienā/vel neſcis hanc mulierē tuam. Hic di=
ſtinguendū eſt/qꝛ aut ibi eſt adhibita et pmiſſa debita dili=
gētia/ꝛ daꝶ opa rei licite:tunc ignorantia facti omnino ex=
cuſat:qꝛ talis ignorātia eſt cā facti taliter ꝙ ſi ſciret hanc
circunſtantiā in peccatū trahentē nō faceret actū: cuius ſi=
gnū eſt ꝙ poſtea dolet:qn̄ intelligit pctm̄. Hec inquā excu=
ſat a toto:vt iacob q̄ cognouit liam/eā putās rachel in quā
ſolū cōſenſerat.Si aūt nō eſt adhibita debita diligētia/ licꝫ
aliqualis adhibita ſit/vel nō datur opa rei licite : hec non
excuſat a toto:ſed a tanto ꝓoteſt tamē plus ꝛ minus alle=
uiare ſi nō fuerit directe affectata:vñ nō excuſatur in toto
lamech q̄ occidit cain / putās ſe ferā occidere.Si autē nul=
la adhibita eſt diligentia:tūc in nullo excuſat.De ignoran=
tia ponit cācellarius ſeptē regulas in floribus regularum
moraliū.Prima.Ea que tibi precipit deus:cogita ſemp.Ra
tio.quia quilibet obligatur ſcire illud abſqꝫ cuius notitia
nō pōt euitare pctm̄.Scda.culpabilis ignorātia iuris diui=
ni/nō cadit in facientē illud qđ in ſe eſt.Rō eſt:qꝛ ſpūſſctūs
talē hoiem de neceſſarijs ad ſalutē/q̄ vires ſuas excedunt:
docere mediate vel immediate paratus eſt. Tertia.igno=
rantia inuincibilis excuſat/in eis preſertim q̄ ſunt facti:nō
autē craſſa vel ſupina/q̄ ꝓuenit ex negligentia ſciēdi vel fa
ciēdi qđ in ſe eſt.Dr̄ aūt inuincibilis : nō quin poſſit vinci/
aut ꝙ ex ea neceſſe ſit tunc opari:ſed qꝛ operās ſufficiēter
ſm̄ caſus euentuū/diligentiā appoſuit ſciendi illud qđ ne=
ſcit.Quarta:ignorātia iuris humani ſufficēter ꝓmulgati:
nō liberat ſubditos a pena in foro exteriori:licet frequēter
quo ad deū excuſet a culpa quoſdā ignorātes.Quinta : non
quilibet teneꝶ ſcire de quolibet pctō mortali/an ſit tale:licꝫ
expediat illud inquirere ꝛ ſcire iuxta vniuſcuiuſqꝫ vires et
ſtatum:ꝛ plus eccleſiaſticos ꝙ̄ laicos. Et iter eccl'iaſticos
prelati ex officio tenētur ꝙ ſint pati omni poſcenti reddere
rōnē/de ea q̄ in eis eſt fide ꝛ ſpe.Sexta:nulli faciēti qđ in ſe
eſt (hoc eſt bene vtēti donis dei iam habitis) deficit deus:
immo talē hoīez parat⁹ eſt docere in neceſſarijs ad ſalutē/
ſiue ſint illa credēda/ſiue operāda.Septima:nemo vtēs rō
ne diu ab ignorātia principioꝝ moraliū excuſatur : qꝛ forte
modicam ad cōſiderādū apponere fas hꝫ. Hec cācellarius.
F ¶Dubitatur hic primo de emēte rem aliquam furtiuā/ vel
raptam/vel perditam:quā ignorat eſſe talē/vel al's vitioſaꝫ
ſimiliter? Rñ. Ray. qui ſciebant vel ꝓbabiliter credebant
eſſe de iuſto ſimpliciter:non tenētur ad reſtitutionē in ali=
quo/durante ſcꝫ bona fide/ quātum ad illos qui credebant.
Qui vero temere credebant vel ignorabant ignorātia craſ
ſa/vel ſupina/vel ex negligētia/vel ꝓpter fatuā ſimplicita=
tē nichil ſuꝑ hoc cogitabant:tenētur ad reſtitutionē. Dici=
tur autem ignorantia craſſa vel ſupina per methaphoram
hominis craſſi vel ſupini/qui nō videt etiā ea que coram eo
ſunt:quia nullā diligentiā facere vult.Sic qui publica ꝛ ma
nifeſta ſe dicit ignorare : ei etiā nō facile creditur.xvi.diſt.
qđ dicitis.Exēpli grā.Ignorantiā craſſam et ſupinā habe=
ret qui emeret rem ſpoliatā ab eo qui in bello iniuſto ſpo=
liauit:taliter ꝙ audiuit oēs vicinos vel pro maiori parte/
vel etiam pauciores:ſed ſapientiores audiuerat dicere illđ
bellū eſſe iniuſtū/ꝛ cōtra deū:vel forte quia eccleſia ꝓhibe
bat/vel excōicabat publice auctores,ꝛ participes illius bel
li:talis teneretꝶ ad reſtitutionē.Qui em̄ de tali vel ſilī furto
vel rapina emerint:in iudicio anime nō excuſantur/ſiue di
cant ſe habuiſſe ignorantiā iuris/ſiue facti/ ſiue ignorantiā
craſſam.Si vero ſcit venditorē iuſte vel ex iuſto bello ha=
buiſſe:licite poteſt emere:nec tenetur ad reſtitutionem. Si
etiā neſciebat de iuſto bello eſſe:ſed credebat probabiliter.
nam oēs vicini ſui/vel maioꝝ pars/vel ad minus ſapientes
ita credebant/ꝓut ipſi vēditori videbatur:ipſe nō tenetur
reſtituere/durante hac bona fide. Sed ſi poſtea ſciat rem
eſſe de rapina/dꝫ reſtituere:et in foro penitētiali tenebitur
ſibi venditor ad intereſſe. Sententia eſt ray. Si vero emit
bona fide/ſcilicet voluntate reſtituendi:tunc ꝛ poſtꝙ̄ com=
perit rem fuiſſe vicioſam poteſt retinere expenſas quas
exiſtens in bona fide fecit/circa rem conſeruādam vel me=
liorandam:et non/tenetur de fructibus tempore bone fidei
perceptis. Tenetur tamen de fructibus illis/qui non eſſent
adhuc conſumpti ſi extarent/ex quo incipit habere malam
fidem.Concor.hoſtien.vdal.et guill'.Et ſi durante bona fi=
de res perijt:non tenetur.quia non erat in mora. Simili=
ter ſi alienauit eam:quia non dolo deſijt poſſidere.Sed nū=
quid ille qui emit bona fide / ſcilicet credens rem non eſſe
furtiuam : ſi poſtea inueniat rem eſſe alienam/poteſt pete=
re a domino preciū? Rñ.bartho.piſani in ſumma certe non.
C.de furtis.l.inciuilē.ſed agat contra venditorē. ¶Dubi= G
tatur vtrum ignorantes excuſentur per ignorantiam a ſta=
tutis ordinariorum? Reſponde.ꝙ ignorantes non excuſan=
tur communiter loquendo a ſtatutis ꝛ obſeruantia legum:
niſi ſicut dictum eſt ſupra/diſtinguēdo de ignorantia iuris
et facti. Sed tamen a ſententijs prolatis per ſtatuta or=

dinarioꝝ excuſantur ignorantes:qꝛ dum ligantur illis:niſi
eoꝝ ignorantia fuerit craſſa/vel ſupina.li.vj.de conſtitu.vt
animarũ.Quo ad tertium ꝑncipale notandũ ꝙ ꝗuis peccã
tes ex ignorantia nõ ſemꝑ grauiſſime peccent:tamẽ ꝑiculo
ſe valde peccant:qꝛ q̃ neſcit morbuꝫ: non q̃rit remedium:iõ
ſuꝑ illo Ro.ij. ignoras qm̃ benignitas dei ad penitentiã te
adducit:dicit glo.ꝛ eſt Ambro.:grauiſſime peccas/id eſt pe
h riculoſiſſime ſi ignoras. ¶Sed dubitatur primo : vnde ve=
niat q̃s in ignorantiam:ʼ Rñ.ꝙ cauſe eius ſunt plures. Una
eſt naturalis ebetudo intellectus:ſed illa eſt pena/ non cul
pa.Talem ignorantiã habent minores annis ꝛ pueri: de q̃
bus dñs ait ad Jonam. Jone vlti.tu doles ſuꝑ hederam in
qua non laboraſti/neqꝫ feciſti vt creſceret: que ſub vna no=
cte nata ẽ:ꝛ ſub vna nocte periit.Et ego nõ parcã niniue ci=
uitati magne:in qua ſunt plꝰ q̃ꝫ cxx.milia hoim/ q̃ neſciunt
q̃d ſit inter dexterã ꝛ ſiniſtram ſuaꝫ/ꝛ iumenta multa.Alia
eſt inconſideratio ꝛ negligentia diſcendi.Eſa.xxvj. impius
non diſcet facere iuſtitiam. In terra ſanctoꝝ iniqua geſſit/
ꝛ non videbit gl̃iam domini. Tertia eſt paſſionuꝫ ſenſibiliũ
ꝑturbatio.vnde ſm phm.j.ethic. Juuenes ꝛ paſſionum in=
ſecutores/non ſunt bone ſcientie moralis auditores.Quar
ta eſt affectio ꝛ cura nimia de bonis tranſitoriis.Contra q̃
Math.vj. Primo querite regnum dei/ꝛ iuſtitiam eius.Quin
ta eſt cura carnis in deſideriis ꝑ crapulam/ꝛ ebrietateꝫ. cõ
tra aplm:qꝛ talia vias imaginatiue ꝛ fantaſtice obturant
ꝛ obnubilant:vt in nabal patuit ebrio/qui fuiſſe legitur vir
malicioſus/durus/ꝛ peſſimus: ꝛ ſm nomẽ ſuum ſtultus eſt
ꝛ ſtultitia ſua cũ eo eſt: ait vxor ſua abigail prudẽtiſſima.j.
I Re.xxv.¶Dubitatur ſecundo.Cũ omiſſio ſciendi ſit pctm̃:
peccat ne ſemꝑ homo q̃diu ignorat id ad qd̃ ſciẽdum tene
tur:ʼ Et ſi non ſemꝑ qñ ergo/ꝛ qñ non peccat ignorans:ʼ Rñ.
tho. Preceptũ affirmatiuum cui omiſſio opponit̃ obligat ſꝑ
ſed non ꝓ ſemꝑ.Et ideo oĩs illa omiſſio ꝓ illo tꝑe eſt pec
catum in actu:in quo q̃s ꝑ p̃ceptuꝫ obligatur:ʼ ꝛ quotiens il
lud tꝑs reiteratur totiens pctm̃ multiplicat̃. Ex quo ptꝫ ꝙ
ille q̃ percipit ſe ignoraſſe in cõfeſſione:dꝫ dicere diuturni=
tatem tꝑis per qd̃ ignorãtia ſtetit.¶Dubitatur tertio:quo
k modo quis poſſit delere ignorantiam ꝑ penitentiam / cum
ignoret ſe ignorare:ʼ Rñd.ꝙ poſtq̃ꝫ quis fecit diligentiam/
diſcutiendo conſcientiam ſuaꝫ modis ſupra tactis: p̃cepto
iij.ca.de contritione.debet etiaꝫ in generali dolere de igno
ratis ſi aliqua haberet peccata ignorãtie :quia Pſalm̃. di=
p̃s.xviij. cit. Delicta quis intelligit ab occultis meis munda me ꝛc.
Et tunc ignorantia inquantum eſt peccatum : per peniten=
tiam quo ad reatum deletur:manet tamẽ ignorantia actu

qꝛ qñ deſinit eſſe volũtaria:deſinit eſſe peccatũ:nõ tamẽ de
ſinit eſſe ſimpliciter.De hoc habes.iij.p̃cep.ca.de ꝯtritiõe.
¶Dubitatur quibꝰ modis quis poſſit ignorãtie viciũ exi= L
re:ʼ Rñ.ſm Chriſoſt.ſuꝑ Math.omel.xxxix.per quatuor.qui
eñ poſſe ſuum faceret ad ſciendũ differentiã virtutũ ꝛ vi=
cioꝛũ:hic primo deũ ꝓ iſto oraret.Unde Jaco.j.Si quis in
diget ſapiẽtia:poſtulet a deo qui dat oĩbus afflueter/ꝛ non
improperat:ꝛ dabitur ei.Scd̃o libens legeret vel audiret
verba diuina de neceſſariis docẽtia. Ideo.ij.Thi.ij. Intel=
lige(id eſt intus lege)que dico :dabit eñ tibi dñs in oĩbꝰ in=
tellectum.Tertio q̃ ſcit eſſe bona faceret/ꝛ mala dimitte=
ret mortalia:qꝛ ſm Grego.Nõ eſt dignus dãdis/qui nõ eſt
gratus de datis:ſm illud p̃s. Initiũ ſapiẽtie timor dñi. Et p̃s.cx.
ſi mortaliter peccaret:ſtatim deberet penitere: qd̃ quartũ
poteſt eſſe requiſitũ.Uñ ſm eundẽ Grego.pctm̃ qd̃ ꝑ pniam
nõ deletur:mox in aliud ſuo põdere trahit. Peccatũ eñ ce
cat/ꝛ obdurationẽ meretur.Unde p̃s. Intellectũ tibi dabo p̃s.xxxj.
ꝛ inſtruam te in via hac qua gradieris. Item Seruus tuꝰ p̃s.cxviij.
ſum ego:da mihi intellectũ vt diſcam mandata tua. Quar
to in dubiis bonorũ ꝛ malorũ ſibi nõ cõſideret:ſed dei ſacer
dotes/prudẽtes ꝛ timoratos quereret:exẽplo xp̃i Luce.ij.
Qui etiã ſedens in medio doctorũ primo interrogabat.Et
Pauli/qui Ananiã acceſſit.ꝛ Cornelii Petrũ.De hac ma=
teria habes ſupra precepto.iij.cap̃.viij.F.G.¶Dubitatur M
quarto cum negligẽtia ſit cauſa ignorãtie:qñ negligẽtia ſit
peccatũ mortale/ꝛ qñ non:ʼ Rñ.ſm Tho.ij.ij. q.liiij.arti.iij.
Negligẽtia ꝓuenit ex quadã remiſſione volũtatis ꝑ quam
cõtingit ꝙ ratio nõ ſollicitat̃ vt ꝑficeret ea que deberet/vl̃
eo modo quo deberet. Poteſt aũt dupl̃r cõtingere ꝙ negli=
gentia ſit peccatũ mortale.Uno modo ex parte eius qd̃ pre
termittitur ꝑ negligẽtiaꝫ:quodquidẽ ſi ſit de neceſſitate ſa
lutis ſiue ſit actus/ſiue ſit circumſtantia:eſt pctm̃ mortale.
Alio modo ex parte cauſe:ſi eñ voluntas intm̃ ſit remiſſa
circa ea que ſunt dei vt totaliter a charitate dei deficiat:ta
lis negligẽtia eſt peccatũ mortale. Et hoc p̃cipue cõtingit
quãdo negligẽtia ſequitur ex cõtemptu. Unde ꝓuerb.xix.
Qui negligit vitã ſuã mortificabitur.Alioquin ſi negligen
tia cõſiſtat in pretermiſſione alicuius actus vel circumſtan
tie que non ſit de neceſſitate ſalutis:nec hoc fiat ex cõtem=
ptu:ſed ex aliquo alio defectu feruoris/qui impeditur in=
terdum ꝑ aliqd̃ veniale pctm̃:tũc negligentia non eſt pec=
catũ mortale:ſed veniale. Hec Tho.¶Q̃ꝫ mala autẽ ſit tepi N
ditas ꝛ negligentia/etiã que eſt veniale pctm̃ oſtẽdit Ber.
in ſermone de aſcenſione dñi dicens.ꝑnicioſa nimis et mo
leſta tepiditas:inferno eñ proxima ꝛ vmbra mortis iure

cenſetur:ſane eſt videre homines puſillanimes ⁊ remiſſos
deficientes ſub onere/virga ⁊ calcaribus indigentes:quoꝝ
breuis ⁊ rara compunctio:animalis cogitatio: tepida con
uerſatio:obedientia ſine deuotione:ſermo ſine circūſpectio
ne:orō ſine cordis intentione: locutio ſine edificatione: qs
deniq̧/vt videmꝰ vix gehenne metus inhibet:vix pudor co
hibet: vix frenat rō:vix diſciplina cohercet. Et hmōi ſi diu
ita ꝑmanſerint:aut opprimunt̄ ſub onere ⁊ ſuccumbūt: aut
quodammō in inferno ſunt vt nūq̄ ad plenam reſpicerent
in lumine miſerationum dn̄i/ nō in libertate ſpūs/ que ſola
facit iugum ſuaue ⁊ onꝰ leue. Inde autem ꝑniciosa tepidi=
tas manat:q2 voluntas eoꝝ nondum purgata eſt:nec bonū
ſibi volunt/nec nouerunt:a ꝓpria cōcupiſcentia abſtracti ⁊
illecti. Amant eīm cum carne ſua terrenas conſolatiuncu=
las/in v̄bo/ſigno/vel facto:⁊ ſi hoc interrūpunt aliqn̄:nō ta
men penitꝰ rumpunt. Hinc eſt ꝙ raro affectiones ſuas diri
gunt in deum:⁊ eorū compunctio nō continua ſed horaria
eſt. Impleri aūt miſerationibꝰ dn̄i anima hmōi non pōt. Et
q̄ntomagis illis euacuabitur:tāto magis iſtis implebit̄:vl ſi
forte magis ꝓbas:nunq̄ iſte illis miſceri poterint. Nō eīm
ſpūs ⁊ caro:ignis ⁊ tepiditas/ in vno domicilio cōmorant̄.
p̄ſertim cū tepiditas dn̄o ſoleat vomitū ꝓuocare. Hec Ber.

Capm̄ quartum De concupiſcentia.

IStis igitur de ignorantia premiſſis declaran
dum eſt p̄ceptum nonum:nō concupiſces vxo
rem ꝓximi tui. Et ſuo modo eſt intelligendū:
A ꝙ nec femina cōcupiſcat virum alienū. Et po
nitur exo.xx.⁊ Deuto.v. Circa que tria prin=
cipaliter ſunt videnda. Primo intellectus hu
ius mādati. Secūdo ad quot actus ſe extēdat ambitus huiꝰ
mādati. Tertio q̄ periculoſum ſit delectabilibꝰ immorari.
B Quātum ad primi intellectū notādum p̄mo ꝙ pctm̄ inte=
rius in volūtate dicitur peccatū cordis:⁊ peccatum exteriꝰ
dicitur peccatum operis. Et quādo iſta ſcilz peccata cor=
dis ⁊ operis cōiunguntur:tūc ſunt ſicut vnum peccatum vt
determinatur.ij.ſentētiarum lib.diſtin.xlij.tunc etiam vno
precepto prohibētur:vt dicūt doctores.iiij.ſniarum circa di
ſtin.vlti. Cum autem peccat in corde ſolum/ non perueniē
do ad actuz exteriorem propter aliquod impedimētum for
te:tūc peccatū cordis ſeparatur a pctō operis/⁊ recipit ſpe
cialem ꝓhibitionem. Ad propoſitum igitur cōcupiſcentia
mulieris aliene ad venerea pōt dupliciter ꝯſiderari. Uno mō
prout ex ea cauſatur ⁊ orit̄ exterior actus mechādi. Et tūc

ꝓhibetur eadem prohibitione cum exteriori actu/ſexto mā
dato nō mechaberis. Alio modo conſideratur inquātum ex
ipſa cōcupiſcentia non ſequitur actus exterior: q2 forte im=
peditur ne quis putaret hoc deſideriū nō eſſe peccatum: de
buit ſpeciale preceptum vcz nonū dari. Un̄ ſicut per p̄ceptū
ſextum/nō mechaberis:prohibetur oīs vſus illicitus mem
broꝝ exterioꝝ ad venerea:ſic per iſtud nonū:nō concupi
ſces vxorem ꝓximi tui:prohibetur oīs illicita concupiſcen
tia venereoꝝ turpium:q2 cōpertum eſt ex vehemēti imagi=
natiōe venereoꝝ ſine actu exteriori (dicit auguſti.) ſemē de=
fluxiſſe in vigilia:quod eſt cōtra naturam peccare.⁊ pecca=
tū mutum vulgariter. Secūdo notādum ſm̄ tho.ſecūda C
ſecūde.q.xxx.ꝙ cōcupiſcentia ꝓprie loquēdo eſt paſſio que
dam appetitꝰ ſenſitiui. Eſt eīm in ſenſu appetitio alicuius
delectabilis/ſenſualis abſentis. Et quātū ad ꝓpoſitum ſuf
ficit huiuſmodi cōcupiſcentia eſt duplex. Una carnis/ſcilz
appetitio delectabilium ſm̄ tactum:vt ſunt venerea. Alia
oculoꝝ vcz temporalium bonoꝝ quātum ad poſſeſſionem ⁊
vſum vtilitatis eoꝝ. Scd̄a ꝑtinet ad vltimū p̄ceptuz. p̄ma
ad p̄ns. Tertio notandū ꝙ prima cōcupiſcentia dr̄ concu D
piſcentia carnis:⁊ tripliciter accipit̄ ſm̄ tres eiꝰ motus p̄n
cipales in genere. Quidam motus nullum ſunt peccatum:
alij ſunt veniale:tertij ſunt mortale. Nam primo aliqui di
cuntur primi motus illius cōcupiſcētie carnis ⁊ ſunt tales
qui conſiſtunt infra limites nature vel ſenſualitatis ſic ꝙ
nullo modo depēdent a volūtate:⁊ tunc nullū peccatū ſunt
Exempli gratia. Fiūt eīm aliqn̄ motus quidā naturales in
carne ſequētes conditionē naturalium qualitatū:quos fre
quenter/nec ſenſus apprehēdit/nec homo aduertit/nec de
lectatur:⁊ tales nullo modo ſunt peccata:ſ3 aliqn̄ ſequela
pctī ſm̄ Tho.vt cū quis ordinate comedit:⁊ calefactꝰ mo=
uetur ſine imaginatione alicuius venerei. Fit etiā aliquan
do ex fomite motus quidā titillatiōis in carne ad libidinē
id eſt ad carnalē cōcupiſcentiā quā titillationē apprehen
dit ſenſus. Et dicitur motus ille ꝓprie titillationis ſm̄ hē
ricum de ganda.quotli.vj. Et eſt talis motus ipſa ſenſiti=
ua apprehenſio delectabilis/vel delectatio in apprehenſo
Et ſi ille motus totaliter preueniat volūtatem/ ita ꝙ volū
tas nō delectatur in eo/nec manet/nec ratio aduertit eū:⁊
ſic ſm̄ Bon. vſ veniale. S3 ſm̄ aliq̄s adhuc nullū eſt pctm̄
quia nihil eſt peccatum:niſi inquantū eſt aliquo modo vo=
luntarium.ſm̄ Auguſt. Et ſm̄ eundē nō eſt in ꝑtāte noſtra
quibus viſis tangamur.ſed eſt in ꝑtāte noſtra ea libere re=
ſpuere vel acceptare. Silr ꝯtingit aliqn̄ hoiez īſpicere mu
lierē/audire/vel tāgere eā/vel de ea cogitare ⁊ ſine culpa.

Attamē ad hm̄oi aſpectum/auditum/tactū/vel cogitatio
nem:mox ſequitur ⁊ naturaliter in appetitu eius ſenſitiuo
cōcupiſcentia quedā ⁊ delectatio/vel motus deſiderij ad
proſequēdū illud opꝫ reſpectu eiuſdē mulieris.q̄ concupi=
ſcentia dicit̄ ꝓpaſſio/⁊ primus motꝰ.Et talis cū ſic totali=
ter preuenit rationis actū:nō eſt peccatū mortale rōne pre
dicta:qꝛ nō eſt in ptāte noſtra ꝙ afficiamur vel nō ſenſua
liter.Et oēs p̄fati ꝯcupiſcentie motus dicunt̄ primi.Unde
Aug.lib.ij.de nuptijs ⁊ cōcupiſcētijs.Cōcupiſcētia non eſt
peccatū/quādo ad illicita opa nō cōſentit̄:qđ intelligendū
E eſt qn̄ volūtas nō cōſentit.¶Scđo ſunt aliqui motus con=
cupiſcentie carnis/qui pctā venialia ſūt:vt ptꝫ in priori ex
emplo.Poſtꝙ hō hm̄oi cōcupiſcentiā iam in animo ortam
percipit aliquali ratione:⁊ volūtas mouet̄ motu delecta=
tionis/cōdelectādo appetitui ſenſitiuo:aut ſi mouet̄ motu
in delectationē:aut qn̄ mouetur deſiderio cōſenſus ſurrep
titij ad ꝓſequendū illud in opus:licet in nullū horū dictoꝝ
deliberate ⁊ plene cōſentiat:ſed ꝑmittit cōcupiſcentiā in
animo ortā morari cū quadā moroſa delectatione:ſine tn̄
cōſenſu voluntatis deliberato ⁊ pleno in opus aut in dele
ctationē.In iſtis fit pctm̄ veniale:niſi quis ꝯſentiret inter
pretatiue.De hoc ſtatim dicetur:qꝛ imputat̄ negligētie vo
luntatis q̄ nō ꝓhibet/nec excludit prefata:ſed negligenter
permittit in aīo morari hm̄oi cōcupiſcētiā ad mortale pec
catū inclinātem.Tertio modo ſunt alij motus q̄ dicunt̄ cō
cupiſcētia carnis:⁊ tūc accipit̄ cōcupiſcētia carnis ꝓ volū
tatis deliberatiuo cōſenſu.Qn̄ em̄ cōſequit̄ in volūtate de
liberatiuus conſenſus in opus venereū/ꝓhibitū ſexto p̄ce
pto:licet nūꝙ egrediat̄ in opus/vel etiā qn̄ cōſentit in p̄fa=
ti operis delectatione vere vel interpretatiue:qui ꝯſenſus
dicitur cōſenſus in moroſam delectationē/tūc ille ꝯſenſus
eſt peccatū mortale.Et iſta ꝓhibent̄ ꝓprie iſto nono prece
F pto.¶Ubi notandū ſm̄ Tho.q.de veritate.q.xv.Et Bon̄.
ſup.ij.diſt.xxiiij.ꝙ anteꝙ q̄s ꝓgrediatur in opus venereū
ſexto p̄cepto ꝓhibitū:ſcꝫ nō mechaberis/vel anteꝙ cōſen=
tiat in opus tale/pōt quis peccare mortaliter triplici con=
ſenſu cōtra hoc nonū preceptū:conſentiēdo in venerea mo
roſe.Unus ꝯſenſus vocat̄ interp̄tatiuꝰ.Alter expreſſus ſeu
verus in delectationē.Tertius in opus nephariū ſi poſſet.
Que declarat Bonauē.vbi prius ſic:⁊ ſumit̄ ab Auguſt.ori
ginaliter.lib.xij.de trinitate:⁊ a magiſtro di.p̄fata.Un̄ pro
greſſus tēptationis ⁊ delectationis.dicit Bon̄.talis eſt.Pri
mo em̄ delectabile offert̄ ſiue ꝑcipit̄:ſcđo ꝟo delectatio ad=
uertitur:tertio in id ad qđ trahit delectatio/cōſentit̄ vł diſ
ſentitur:delectabile ꝑcipe/eſt ſenſualitatis.delectationē

aduertere/eſt inferioris partis rōnis q̄ interiores motus ⁊
effectus habet dijudicare/⁊ cognoſcere:hoc em̄ nō eſt potē
tie ſenſitiue.Diffinire aūt an hoc ſit amplectēdū/an reſpuē
dum/eſt ſuperioris partis rōnis/in qua reſidet auctoritas
iudiciarie ptātis.Cōtingit autē delectari ad apprehēſionē
delectabilis an̄ aduerſionē delectationis/⁊ hoc eſt ſenſua=
litatis:⁊ abſqꝫ dubio eſt veniale pctm̄.Cōtingit iterū dele
ctari poſt apprehēſionem delectabilis:⁊ poſt delectatiōis
ꝑceptionē an̄ plenū cōſenſū ⁊ deliberationē:⁊ hoc eſt infe=
rioris partis rationis:⁊ eſt aliqn̄ mortale:aliqn̄ veniale:⁊
tūc dicitur comedere ſola mulier.Cōtingit iterū tertio de=
lectari poſt apprehēſionē delectabilis/⁊ aduerſionem dele
ctationis ⁊ poſt plenū cōſenſum deliberationis.Et tunc
dicitur comedere vir:⁊ tūc eſt mortale pctm̄.In his generi
bus pctōꝝ/quoꝝ actus ſunt in ꝓhibitione ꝓpter plenum
cōſenſum ⁊ deordinationē:cū tēptatio inchoat̄ a ſenſuali=
tate:planū eſt eſſe veniale.cū ꝯſummat̄ in ſupiori parte ra
tionis:planū eſt eſſe pctm̄ mortale.Cū ꝟo ſola mulier cōe
dit:pōt eſſe mortale vel veniale.Sed difficile eſt diſcerne=
re quādo ſit mortale vel veniale.Pōt tn̄ hoc mō diſcerni:qꝛ
cū ꝑcipit̄ delectatio:aut ſtatī repellit̄:aut retinet̄.ſi ſtatī
repellit̄:tūc leue eſt pctm̄.Si ꝟo retinet̄/hoc pōt eſſe tripli
citer.Uel qꝛ placet iſta delectatio ⁊ opis ꝯſummatio:ita ꝙ
adeſt volūtas faciēdi in cogitatione:⁊ etiā in ope ſi facul=
tas adeſſet:⁊ tūc eſt ibi plenꝰ cōſenſus:⁊ pctm̄ mortale fit̄
cōcurrēte viri ⁊ mulieris comeſtiōe:vel qꝛ placet delecta=
tio:ſed tn̄ diſplicet pcti cōſummatio/⁊ tūc eſt cōſenſus ſe=
miplenꝰ.⁊ dr̄ mādūcare mulier:nihilominꝰ tn̄ peccat mor
taliter:cū in iſtā delectationē cōſentit.Uel qꝛ vtrūqꝫ diſpli
cet/ſcꝫ ipſa interior delectatio/⁊ opis cōſummatio:tūc aut
aduertit periculū/aut nō aduertit:ſi nō aduertit periculū
delectatiōis/nec repellit eā:peccat/ſꝫ nō mortalit̄.Grauiꝰ
tn̄ peccat ꝙ ſi ſtatim mulier repuliſſet.Si aūt aduertit peri
culū/⁊ delectationē iſtā nō repellit:ſed mentē in talibꝰ cogi
tationibꝰ reuolui ſinit:tūc dicūt magiſtri ꝙ peccat mortali
ter:qꝛ ꝗuis ibi etiā nō ſit cōſenſus verus:eſt tamē ibi con=
ſenſus interpretatiuus:⁊ comedit ſola mulier.Nihilominꝰ
tn̄ illud peccatū imputatur viro:qꝛ cū eā cōpeſcere debuiſ=
ſet:⁊ teneretur:nō tn̄ ꝯpeſcuit.Hoc tamē qđ nūc vltimo di
ctum eſt nō eſt vſqꝫquaqꝫ certū.Negāt em̄ aliqui eſſe mor=
tale in negligētia reprimēdi vbi eſt diſplicētia:ꝗuis q̄s pe
riculū aduertat.Sed tamē ſecurior via tenēda eſt:quicqđ
ſit rei veritas.Et ſi alicui hoc cōtingat:ſanū eſt conſiliū ꝙ
de ipſo vt de mortali peniteat.In dubijs em̄ ſecurior via ē
eligenda.Et nota ꝙ nō de quacūqꝫ delectatione loquimur

vtpote de ipſa qua ꝗs delectat̃ cogitãdo de pulchritudine
mulieris:ſed de iſta que cõſurgit ex delectatiõe illiꝰ operis
nefarij. hec bona. Sctũs Tho.q.de veritate vbi prius etiã
ſic dicit. Simplr̃ cõcedimꝰ conſenſum in delectationẽ for=
nicationis/vel alterius pcti mortalis eſſe peccatũ morta=
le. Ex quo etiã ſequitur ꝙ quicquid hõ agit ex cõſenſu ta=
lis delectationis/ad hoc vt huiuſmõi delectationẽ nutriat
vel teneat:ſicut ſunt turpes tactꝰ/actus/⁊ libidinoſa oſcu=
la/vel aliq̃d hmõi:totũ eſt mortale peccatũ. Idẽ dicit ꝑma
ſcde.q.lxxiij.ar.viij. Et iterũ vbi priꝰ de veritate/ declarãs
quid ſit cõſenſus interpretatiuus/ſic dicit. Anteq̃ ratio de
lectationez perpẽdat aut nocumẽtuz ipſius:nõ habet in=
terpretatiuũ cõſenſum:etiã ſi nõ reſiſtat:ſed quãdo iã per=
pendit ratio de delectatione inſurgẽte/⁊ de nocumẽto con=
ſequẽte:vtpote cũ percipit homo totaliter ſe per hmõi dele
ctationẽ in peccatũ inclinari/⁊ in preceps ruere:niſi expreſ
ſe reſiſtat/videtur cõſentire. Et tũc pctm̃ ad rationẽ tranſ=
fertur vt per actum eius.q: agere ⁊ non agere/cũ quis age
re debet ad genus actus reducũtur ſm ꝙ pctm̃ omiſſionis
ad peccatũ cõmiſſionis reducitur. hec ibi. Cãcellarius no
uus dat quatuor regulas de talibus ⁊ alijs ſimilibus. Pri=
ma eſt. Nullũ eſt pctm̃ mortale actuale abſq: cõſenſu libe=
ro rationis/vero vel interpretatiuo. Interp̃tatiuum cõſen
ſum tũc eſſe dicimus:dũ habuit rõ tẽpus ſufficiẽs deliberã
di/⁊ refugiẽdi ea:circa que vitãda eſſe puigil tenebat̃. Qua
liter dicit lex forẽſis.qui tacet cõſentire videt̃.dũ videlicet
repugnare deberet. Scda:cõſenſus in delectationem luxu
rie circa obiectũ ſibi ꝓhibitũ:eſt mortale pctm̃/ſiue ſit i co=
gitatione/ſiue in verbis/aut in viſu/aut in tactu/aut in nu
tibus/aut in operatione. Quãobrem familiaritas magna
hoim carnaliũ:preſertim ad nullũ quantũcunq: ſint eiuſdẽ
generis/aut ſexus diuerſe etatis:periculoſiſſima eſt:ideo=
q: vitanda eſt. Tertia:hõ q̃ tenet̃ reprimere illecebrã añq̃
ſit mortalis:primo quo omiſit reprimere ⁊ deuitare/et impu
tabitur ad culpã mortalẽ in p̃mo inſtãti nõ eſſe gratie ⁊ eſſe
pcti mortalis. Et ante nũq̃ fuit verũ dicere:iſte mortaliter
omiſit. Quarta.nullũ deſideriũ rei illicite/factũ tm̃mõ ſub
cõditione actualiter vl̃ habitualiter adhibita:eſt de ſe mor
tale delictũ ꝑ accidẽs tñ ꝓpter appetitus ſenſualis cõmo=
tionem nimiam quã ſciẽter dimittit inualeſcere ex talis de
ſiderij cõtinuatione libera:põt ipſum inter mortalia depu
tari.q: qui amat periculũ/ꝑibit in illo. Dubitat̃ circa dicta
primo ꝑ Boñ.vbi priꝰ. An ſola mora de veniali faciat pec
catũ mortale: Et rñdet.mora tẽporis quantũ eſt de ſe non
facit vt qõ priꝰ erat veniale/fiat mortale:ſed ſolũ occaſio=

naliter/videlicet q: inducit cõſenſum verũ vel interpreta=
tiuum. Tũc aũt inducit cõſenſum verũ:qñ ex diuturnitate
delectationis creſcit libido:adeo vt homo velit omnino in
interiori delectatiõe perſiſtere ⁊ morari. Tũc vero iducit
cõſenſum interpretatiuũ quãdo homo aduertẽs periculuz
delectationis retẽte:negligit eam reprimere. hoc aũt nõ fit
abſq: cõtemptu ſalutis proprie:pro eo ꝙ diſcrimini ſe com
mittit ⁊ exponit. Illa eñ delectatio ſubintrat ſicut ſerpẽs:
⁊ venena diffundit/per que rationalis ſpũs incurrit mortẽ
culpe. Sicut igitur ſalutẽ corporalẽ negligeret/ qui ſerpen
tem iuxta ſe ſciẽter collocaret:ſic qui in tali delectatiõe ad
uertens periculũ/⁊ debẽs aduertere voluntarie verſatur:
exponit ſe diſcrimini qñ negligit repellere. Et ꝓ tãto dicit
magiſter vbi ſupra. Ipm̃ peccare mortaliter: hoc nõ facit
mora de ſe:ſed fit ratione ꝯſenſus/vel cõtemptus. hec Bo
nauẽ. ¶ Sed dubitatur per eũdem ſcdo:quãta mora hoc g
faciat/ſcz ꝙ fiat de veniali mortale: Rñ.in generali deter=
minatur hoc inquãtũ adeo creſcit delectatio ⁊ libido:ꝙ ſu=
peruenit cõtemptus ⁊ cõſenſus. Uel adeo eſt repellẽdi ne=
gligẽtia/vel proprie ſalutis incuria:ꝙ ſuperuenit contem=
ptus ⁊ cõſenſus interpretatiuus. Si aũt in ſpeciali quera=
tur quanta ſit illa mora:vtrum vnius hore/vel dimidie/vl̃
amplioris ſpacij:nõ poteſt rñſio dari.q: aliquando maior/
aliqñ minor ſm diuerſos ſtatus ⁊ cõditiones perſonarum
Uñ hoc non determinat ſciẽtia vel electio:ſed potius con=
ſcientia recta ⁊ vnctio. Uñ qñ aduertit conſcientia recta ſe
non modicũ ledi ex moroſa delectatione:cõſenſus ſuperue
nit vel contẽptus. Qđ ſi nõ aduertat aliqñ ꝓpter tenebras
⁊ inuolutiones affectionũ noſtrarũ:ſecuriorẽ partẽ dz eli=
gere ⁊ ꝯfiteri pure ſic/⁊ dolere quaſi mortaliter peccaſſet.
Per qđ apparet etiã rñſio quid faciẽdũ ſit:qñ quis dubitat
an venialiter vel mortaliter peccauerit.⁊ qualiter ei ſit cõ=
ſulendum. ¶ Dubitatur tertio ꝑ eundẽ ſcz Bonauẽ.vtrum h
in alijs generibus peccatorũ etiaz ita ſit periculoſum ⁊ du
rum/ſicut iam de peccato carnis dictũ eſt. Exempli gratia
de homicidio/⁊ huiuſmodi qualiter ſit ei conſulendum.
Rñ.eiuſdem in oĩbus peccatis delectatio moroſa vigilan
ter ⁊ ſtrennue vitãda eſt. Attamẽ verba Augu.poſita que
lib.xij.de trini.ponuntur/⁊ diſt.xxiiij.vbi dicit.ſicut in illo
cõiugio primorũ hoim ⁊c.p̃cipue videntur intelligi in pctõ
carnis qđ hz ex carnis incẽtiuo delectationẽ ſibi magis cõ
iunctã ad quã homo facillime incuruat̃. Et ideo cũ magna
diligentia eſt vitanda. Non ſolum autem hoc ſed et omne
peccatum. multa enim frequenter creduntur eſſe venia=
lia/q̃ ſunt mortalia.difficile tamẽ eſt in his diſcernere. Et

ideo quaſi a facie colubri hꝫ hõ qui vult ſaluari pctm̃ fuge=
re. hec ille. Sed ſanctus Tho . prima ſcd̃e vbi prius : videt
diffinire dubiũ prefatũ: ꝙ in alijs moroſis delectationibus/
in his vicꝫ pctis immorãdo q̃ ſm ſe ſunt pctã mortalia: poſ=
ſet quis peccare mortaliter. Sed diſtinguit. Unde ſic dicit.
De fornicatione cogitans/ de duob⁹ põt delectari. Uno mo=
do de ipſa cogitatione. Alio modo de ipſa fornicatione co=
gitata. Et ſic ſemper ſunt due delectationes/ vna de cogita
tione. alia de fornicatione cogitata. Delectatio de cogita=
tione ipſa: ſequitur inclinationẽ affectus in cogitationẽ ip=
ſam. Cogitatio autẽ ipſa ſm ſe nõ eſt peccatũ mortale: im=
mo qñq; eſt veniale tm̃ ſicut cũ aliquis inutiliter cogitat.
Qñq; aũt ſine peccato. puta cũ aliquis de ea vtiliter cogi=
tat. ſicut cum vult de ea predicare vel diſputare . Et ideo ꝓ
ꝯñs affectio ⁊ delectatio/ que ſic eſt de cogitatione fornica=
tionis: non eſt de genere peccati mortalis: ſed qñq; eſt pec=
catũ veniale/ ⁊ qñq; nullũ. Uñ nec conſenſus in talem dele=
ctationẽ eſt peccatũ mortale. ꝙ autẽ aliquis cogitãs de for
nicatione delectetur de ipſo actu cogitato/ hoc cõtingit ex
hoc ꝙ affectus eius eſt inclinatus ad hũc actũ. Unde cũ ali
quis cõſentiat in talẽ delectationẽ: hoc nichil aliud eſt q̃ꝫ ꝙ
ipſe conſentiat in hoc ꝙ affectus ſuus ſit inclinatus in for=
nicationem. Nullus em̃ delectat̃/ niſi in eo quod eſt ꝯforme
appetitui eius. ꝙ autẽ aliquis ex deliberatione eligit/ ꝙ af=
fectus ſuus conformetur his que ſm ſe ſunt pctã mortalia
eſt pctm̃ mortale. Uñ talis cõſenſus ĩ delectationẽ mortalis
eſt pctm̃ mortale Ad q̃rtũ argumẽtũ dicit. Cõſenſus in dele
ctationẽ/ q̃ ꝓcedit ex ꝯplacẽtia ipſi⁹ act⁹ homicidij cogitati:
eſt pctm̃ mortale. nõ autẽ conſenſus in delectationẽ/ que ꝓ
cedit ex complacẽtia cogitationis de homicidio. Et in ſcri=
pto ſcd̃o dicit. di. xxiiij. Sicut in fornicatione ſi quis conſen=
tiat in delectationem/ q̃ appetitum concupiſcibilis reſpe=
ctu fornicationis ſequitur: erit peccatũ mortale: ita etiã et
multo amplius ſi conſentiat in delectationẽ que appetituꝫ
iraſcibilis reſpectu homicidij ſequitur: erit peccatũ morta=
le. Uñ phs. x. ethi. vult ꝙ ideꝫ iudicium eſt de operatione et
J delectatiõe. hec ibi. ¶ Dubitatur quarto. quid ſi quis ima
ginetur delectationẽ venereã cũ aliqua quã vellet eſſe vxo
rem ſuam nulla lege ſibi copulari prohibitã . ⁊ in hoc dele=
ctetur/ nolens tamen cũ ea corporaliter delectari niſi eſſet
vxor ſua/ põt ne peccatũ mortale ibi cõmitti cõſentiendo in
moroſam delectationẽ: Rñ. ſm pe. de pa. ſup. ij. di. qua pri⁹.
Qñ nõ eſt actu vxor: tunc licet eam caſtitate coniugali vel
ſimplici animo deſiderare vxorem niſi aliunde ſit prohibi=
tum. Jacob enim ſeruiuit pro Rachel quam diligebat . Ge=

neſ. xxix. et ſic non eſſet mortale. Sed anteq̃ꝫ ſit vxor in eam
exardeſcere/ vt in cogitando de ea velit homo delectari: vi
detur mortale. Poſſet enim eſſe libido tam vehemens: ꝙ ſe
men emitteretur: quod nemo dubitat eſſe mortale. ⁊ ad cri
men molliciei pertinens. nõ minus abſorbens rationẽ: q̃ꝫ ſi
exterius cõtra naturã ꝓcuraret . Dubitatur quinto. Quid
ſi quis imaginetur delectationem venereã cum aliqua que
actu eſt vxor ſua. Sicut em̃ actu eã cognoſcere/ non eſt mor
tale: ſic nec eã cõcupiſcere. Jn oppoſitũ eſt periculũ pollu=
tionis: Rñ. pe. de pa. Sicut nõ lꝫ cognoſcere vxorẽ extraor
dinarie/ nec appetere ad ſic cognoſcendũ: ſic nõ licet moro=
ſe delectari in appetitu cuiuſcunq; femine: ex quo talis tur
pitudo cõtra naturã ſequi põt. ſm Augu. Quãuis em̃ mari=
tus vxorẽ illã nõ appetat/ niſi ſm naturã ⁊ licite. ⁊ licet nõ
ſit illicitũ ex parte obiecti : eſt tñ illicitum ex parte medij /
modi/ et ſubiecti. ¶ Ex premiſſis apparet ꝙ cõcupiſcentie K
carnalis et aliorũ peccatorũ ſunt decẽ gradus vel. xj. quib⁹
itur ad mortẽ anime. Sicut etiã in infirmitatib⁹ corporis /
vna eſt ĩfirmitas morti ꝓpinquior: q̃ꝫ alia. Nã eſt prim⁹ vbi
nullum eſt peccatũ. Secundus vbi eſt veniale. Tertius eſt
conſenſus interpretatiu⁹ et moroſus in delectationẽ vene=
reorum: et ſm aliquos eſt mortale peccatũ. Jn hoc ⁊ ſequẽ
ti mortua eſt anima/ vel agoniſat/ vel moritur/ vel eſt mor=
ti ꝓpinquiſſima. Quartus eſt cõſenſus verus expreſſus ſeu
moroſus in delectationẽ. ⁊ ille etiã ſꝫ theologos cõiter eſt
pctm̃ mortale. Quintus eſt cõſenſus in opus nefariũ: quod
fieret ſi oportunitas haberetur. Et ſꝫ omnes illd̃ eſt morta
le peccatum. Et certũ eſt ꝙ nono hoc precepto prohibetur.
Sequentes vero ſunt cõtra ſextũ preceptum. vnde hic ani=
ma eſt mortua. Sextus eſt operis intenti perpetratio exte=
rior vbi facultas adeſt. hec anima iã mortua extra ad mo=
numentũ portatur. Septimus eſt conſuetudo que cauſatur
ex frequentia actus. hec fetet. Octau⁹ eſt deſperatio de nõ
poſſe dimittere hoc peccatũ. hec ſepelitur clauſa duro lapi
de. Nonus eſt obſtinatio et obduratio in peccato tali. quia
peccator cum in profundum peccatorũ venerit contemnit .
vt patet in pharaone. hec a memoria hominũ quorundam
ſanctorum labitur . Decimus eſt finalis impenitentia in
quibuſdam. hic triplici morte moritur/ corporis et anime ⁊
infernalium demonum propria efficitur Undecimus eſt in=
greſſus actualis poſt mortem in infernum. Prefati gradus
ſic ſe habent: ꝙ ſemper ſequens poteſt eſſe peior priore. Hi
ſunt gradus quibus itur ad infernum. Ergo principijs ob=
ſta ſero medicina paratur. Qui vult prefata predicare vul
go/ cautus ſit in multis: ne conſcientias ledat inordinate tã

moꝛatas. Bene ergo declaret: aut litteratoꝛibꝰ talia cōmit-
L tat. ¶De ſcđo principali ad quot ſe extēdat ꝓhibitio noni
precepti. Notandū ꝙ in hoc mādato ꝓhibetur Primo oīs
volūtarius cōſenſus volūtatis in quodcūqꝫ opus venereū
ſexto mādato ꝓhibitū/ vbi voluntas nō exit in actū exterio
rem. qꝛ voluntas tunc pꝛo facto reputatur. Ex quo patet ꝙ
ſunt multa pctā venerea intus in coꝛde. et tot quot fuerūt
enumerate ſpecies et modi exterioꝛes venerei in ſexto mā-
dato. quia reſpectu cuiuſlibet pōt haberi voluntas delibe-
rata illud faciendi: ſi nō timeretur infamia/ vł aliud hmōi
Et aduertendū cōſequēter ꝙ ſicut ſunt gradus in grauita-
te pctōꝝ luxurie: quo actus exterioꝛes/ ſexto mandato ꝓhi
bitos/ qꝛ exteriꝰ adulteriū grauiꝰ pctm̄ eſt q̃ʒ ſimplex foꝛni-
catio. et ſic de alijs/ vt in ſexto mandato dictū eſt. ⁊ ſimiliter
inceſtus tanto eſt grauioꝛ/ q̃to ſit inter perſonas gradu cō-
ſanguinitatis ꝓpinquioꝛes. ⁊ ita de alijs: ita etiā ſunt gra-
dus in grauitate pctī luxurie quo ad actus interioꝛes hic
pꝛohibitos. Vñ volitio adulterij grauioꝛ eſt q̃ʒ volitio ſim-
plicis foꝛnicationis. q̃uis vtraqꝫ ſit moꝛtale pctm̄. ⁊ ſic in-
telligēdum eſt de alijs. Secundo hic nō ſolum pꝛohibetur
voluntarius cōſenſus in opus venereū/ in ſexto mādato ꝓ-
hibitum: ſed ꝓhibetur etiā voluntarius cōſenſus in dele-
ctationem ad tale opus de per ſe inclinātem. Cōtingit eñ
ꝙ homo nollet extrinſecum opus aliquo modo perpetrare:
attamen deliberate vult etiam delectationē libidinoſam ꝑ
quam affectus ſuus eſt de per ſe ad huiuſmodi opus pꝛohi
bitum inclinatus. vt ſi quis nollet foꝛnicari: foꝛte pꝛopter
timoꝛem/ aut verecundiā/ aut pꝛopter aliam talē cauſam.
vult tñ cogitare de foꝛnicatione/ aut de alijs libidinoſis ad
eam incitantibus. vt de oſculis et tactibus et alijs hmōi
impudicis et impudice: ſcʒ pꝛopter delectari in obiecto co-
gitato: iſte conſenſus eſt pctm̄ moꝛtale ſm̄ tho. ⁊ aug. xij. li.
M de trini. Ideo etiam ille conſenſus eſt hic ꝓhibitus. ¶Ter
tio non ſolum hic pꝛohibetur cōſenſus in opus ⁊ in delecta-
tionem: ſed omnes modi et geſtus mali quibus vna perſo-
na aliam ſibi non matrimonialiter cōiunctam trahit et ſol
licitat: aut ſollicitare nititur ad luxuriam: ſiue hoc fiat per
internunciū ſiue per miſſionē litterarū/ ſiue per minas/ ꝓ-
miſſiones/ munera/ mēdacia/ adulationes/ aut ꝑ ſuperfluū/
aut laſciuum veſtimentoꝛū oꝛnatū/ ſiue per fucatū et mēda
cem faciei coloꝛē. Qui eñ talia fecerit: potiſſime tali inten-
tione vt per hoc aliā perſonā nō matrimonialiter ſibi con-
iunctā attrahat in ſui cōcupiſcentiā ꝓhibitā: peccat moꝛta
liter/ ⁊ cōtra hoc nonū mādatū agit. etiam ſi nūq̃ʒ fiat pꝛo-
greſſus in aliquod extrinſecum et ꝓhibitum opus. Vñ cri-

ſoſt. ſuper illo Math. v. qui viderit mulierē ad cōcupiſcen-
dum eam: iam mechatus eſt eā in coꝛde ſuo. Si mulier ali-
qua oꝛnādo ſe/ oꝛnatu ſaltē ſuperfluo aut impudico vt ocu-
los hominū ad ſe attrahat/ et viroꝛū aſpectibꝰ placeat ad
cōcupiſcendū: etiā ſi nulli plagam intulerit: penā patietur
extremā. venenū enim cōfecit: ⁊ ſi nullus inuētus ſit qui bi-
bat. Similiter intellige de viris reſpectu mulierū. ¶Quar N
to etiā hic ꝓhibentur oſcula/ aſpectus/ amplexus/ affatus/
tactus/ et ſimilia impudica actū carnalis copule preceden-
tia/ et ad eū allicientia. qꝛ talia ſunt pctā moꝛtalia: cum in-
ter perſonas nō cōiunctas matrimonialiter fiūt libidinoſe/
et tali intentione vt vna earū aliam hmōi incitet in ſui cō-
cupiſcentiā: aut ad illicitum/ aut ꝓhibitū venereū actum:
aut vt in ſe pꝛouocet delectationē ad hmōi actū īclinantē.
de quo etiam dictū eſt ſexto mandato. Quinto non ſolū hic
pꝛohibentur exterioꝛa talia libidinoſa/ ſcʒ oſcula/ tactus/ et
ſimilia: ſed etiā ꝓhibetur voluntas talia faciendi: ſiue vo-
luntarius conſenſus in ea. qꝛ ſicut exterioꝛa illa oſcula/ ta-
ctus/ et hmōi ſunt grauia pctā vt dictū eſt/ et hoc mandato
pꝛohibita: ita etiam volitio deliberata talia faciēdi eſt gra-
ue pctm̄/ ⁊ hic pꝛohibitum: etiā ſi effectus nunq̃ʒ ſequeretur
exterius. ¶Quo ad tertiū principale q̃ʒ periculoſum ſit de- O
lectabilibus malis imoꝛari pꝛeſertim luxurioſis. Illđ pri-
mo patet ꝑ ea que tacta ſunt in pꝛimo membꝛo pꝛincipali.
Scđo pʒ ex eo qꝛ voluntas valde faciliter curuatur ad pec
candum: et rōnis iudiciū cecatur ꝑ delectabilia. Vñ phs. ij.
eth. ca. vlti. Inter regulas ꝓ virtutibꝰ acquirendis ⁊ vicijs
vitādis: ponit quattuoꝛ regulas. Pꝛima eſt: vt quis magis
fugiat illđ viciū qđ plus virtuti certe cōtrariatur. vt tēpe-
rantie plus cōtrariatur intemperantia q̃ʒ inſenſibilitas: et
plus liberalitati repugnat ſeu nīe auaricia/ q̃ʒ ꝓdigali-
tas. Rō eſt. qꝛ tale viciū plus inficit virtutē. Exēplū eſt de
volente ſanari q̄ plus nociuū magis hʒ vitare. Scđa eſt vt
quis conſideret ad quod malū plus ſit inclinatus a natura
vel conſuetudine. et cōtra illud plus conetur. Ratio eſt. qꝛ
ad quod cōplexio inclinat/ vel conſuetudo: facilius trahit
ad tranſgreſſionem medij virtutis. Ad quid autem quis ſit
plus inclinatus patere poteſt ex delectatione vel triſtitia/
quam quis circa viciū certū habet. Iſta ſecunda via effica-
ciſſima eſt contra viciū. Sed via ſtoicoꝛū vt tullius narrat/
fuit minus efficax: qua docebant lente a vicijs ceſſare debe-
re: quod ꝓpe eſt tepidoꝝ. Opoꝛtʒ eñ ſʒ theologos ſimul oīa
moꝛtalia vicia dimittere: ſʒ nō opoꝛtet oīa ꝑfectionis opa
ſtatim operari. Exemplū de volentibꝰ beſtias aliquas do-
cere: opoꝛtet ꝙ cū magno conatu operentur cōtra natura-

lem inclinationem.vt qui vult canē docere ambulare dūo=
bus pedibus.Tertia regula eſt.inter omnia maxime eſt de
lectatio ⁊ delectabile quodcūq; cauendū Ratio eſt. quia na
turaliter ad delectabilia inclinamur.⁊ talia appetitui pro
poſita ſtatim placent .⁊ ſic ꝯcupiſcentia.ſi p̄ſentantur dele=
ctabilia mala ſtatim mouetur/volūtas curuatur/⁊ ratio ce
catur.ſic etiam exempli gratia per exteriora munera/iudi
cia iuſtorum peruertūtur:ita etiā per delectationē/que ha=
bet ſpeciem interioris muneris ſimiliter fieri pōt faciliter.
Et differt illa regula a ſecunda.quia ſecunda ſumitur pe=
nes id quod eſt ꝓprium vnicuiq;:ſed iſta tertia penes id qđ
omnibus cōuenit.Quarta regula eſt:vt quis conſideret ſu
perabundantiā ⁊ defectū/que opponuntur virtuti:⁊ perpē=
dat qualia ſint et q̄ mala ſint peccata . Et ſic facilius me=
P dium virtutis diliget/⁊ mediū inueniet virtutis. ¶Tertio
ꝙ fugienda ſint delectabilia mundi/docet locus in quo ſu=
mus vallis miſerie ⁊ lachrymarū.Non enim ſecundū augu
ſti.deus eiecit hominem de paradiſo:vt hic paradiſum ha=
beat/ſed vt laboremus/⁊ in ſudore vultus cū Adam veſca=
mur pane:⁊ cum eua erūnas patiamur : vt hic mereamur
eternū gaudiū.hic enim mixta ſunt meror ⁊ gaudiū: in ce=
lo ſolum eſt gaudiū:ſed in inferno tantū pena. Quarto idē
docet tēpus.Nam ſecundū Ber.vniuerſum tēpus eſt peni=
tentie ⁊ vigilia quedā ſolēnitatis:magis ſabbatū celo:vigi=
lia autē exigit ieiuniū ⁊ tribulationē.Quinto idem docet ex
emplū xp̄i qui per oīa elegit/ſm Bern.penoſa opera ⁊ vir=
tuoſa:vt ptʒ in eius paupertate multiplici/quā habuit na=
ſcendo/conuerſando/moriēdo.Ego (inquit pſalmi.)mendi=
ps.xxxix. cus et pauper ſum:qđ ſm glo.ibi ad litterā de xp̄i perſona
dixit.hoc inquit glo.xp̄s dicit de ſe in perſona ſerui. Sexto
idem docent exēpla ſanctorum/veteris et noui teſtamenti
multiplicia.hebre.xi.circuierunt in melotis/in pellib⁹ ca=
prinis/egentes/anguſtiati/afflicti:quibus dignus non erat
mundus.Septimo docēt idē nocumēta/ que hominibus ex
voluptatibus prouenerunt:vt patet in eua circa eſum pro
hibitum.De ſalomone qui infamis mortuus eſt.De dauid
⁊ ſanſone ⁊ de multis alijs. Octauo idē docēt penurie con=
fratrum chriſtianorum . Quot enim ſunt vidue tribulate:
pauperes egentes:deuoti tēptati:laboribus preſſi/capti/et
ſimiles quibus cōpati deberemus non maniter vero gaude
re.Uñ Bern.nō docet chriſtianū delicias querere:cum ſciat
xp̄m in tot mēbris ſuis neceſſitatē habere . Nono docet il=
lud voluptatū breuitas/labor/⁊ per cōtraria mixtio.Uñ boe
tius de conſola . O q̄ntis amaritudinib⁹ humana felicitas
reſperſa eſt.Uerū quia nemo ſine cōſolatione diu perſeue=

tare pōt :conari ergo debemus vt delectemur de ſpe cele=
ſtis patrie:de dei proprietatibus/videlicet bonitate/ miſe=
ricordia/⁊ hm̄oi.de chriſti ꝑfectionibus:de ſuis beneficijs:
de virtutibus/ ⁊ alijs.ſm illud p̄s. Delectare in domino:et ps.xxxvi.
dabit tibi petitiones cordis tui.Et ſm illud apoſtoli Phi=
lip.iiij.gaudete in domino ſemper:iterum dico gaudete:mo
deſtia veſtra nota ſit ⁊c.

¶Capitulum primum decimi precepti.De concupi
ſcentia alienarum rerum.

NOn cōcupiſces rem proximi tui: non domū:
non agrū:nō ſeruum:nō ancillā:non bouem:
non aſinum nō vniuerſa q̄ illius ſunt.Exod.
xx.⁊ Deut.v.Illud eſt decimū mādatum.De
quo tria principaliter ſunt videnda . Primo
quomodo debet intelligi. Secūdo de manda
tis dubia quedam ſoluētur . Tertio videbi=
tur de pena trāſgredientiū prefata mādata.
¶Pro intellectu primi notandū primo.Sicut dictū eſt pre= A
cepto precedēti:ita ſuo modo hic eſt/ꝙ primi motus concu
piſcentie rei aliene prout conſiſtunt infra limites ſenſuali=
tatis ſiue vt preueniunt totaliter deliberationē rationis/et
nullo modo a voluntate dependent/non prohibētur aliquo
mādato:nec illo modo ſunt peccata:ſed voluntatis delibe=
ratiu⁹ conſenſus in dānificationē proximi per illicitā vſur
pationem ꝗ aliū bonoꝝ eius prohibetur vltimo iſto man=
dato.¶Secundo notandū ꝙ ſicut aliene mulieris concupi B
ſcentia ad actum venereū poteſt dupliciter conſiderari vt
precedenti mādato tactum eſt:ita ſimiliter concupiſcentia
rei aliene a ꝓximo poteſt dupliciter cōſiderari . Uno modo
ꝓut ex ea oritur ⁊ cauſatur exterior actus illicite ſibi vſur=
pandi rē ꝓximi ſui/ſiue rem alienam. Et illa cōcupiſcentia
ꝓhibetur eadē ꝓhibitione qua prohibetur actus eius exte
rior videlicet ſeptimo precepto.nō furtum facies.Alio mo
do interior illa voluntatis concupiſcentia deliberata con
ſideratur inquantū ex ea non ſequitur actus exterior vſur
pandi ſibi rem alienam.quia forte timet/verecūdatur / aut
non habet oportunitatē.Et ne quis illam concupiſcentiaʒ
interiorē ſolam ſine exteriori actu eam cōmittens crederet
non eſſe peccatū/ipſam dn̄s ſpeciali precepto prohibuit/ſcʒ
decimo.non concupiſces rem proximi tui. Cum igitur in ſe
ptimo precepto ſint multi modi iniuſte hominē dānificandi
per exteriorē temporaliū illicitā vſurpationē ſuoꝝ/vt ibi di
ctum fuit.ptʒ etiā quot ⁊ q̄ multiplicia ſint peccata quib⁹
contra hoc decimū mandatū tranſgredimur . quia ſunt oīs
deliberata volitio furti/rapine/et ſimilium . vbi tamen nō

ſequitur exterior furandi aut rapiẽdi actus. Et ſic etiam in
telligatur de multiplicibus alijs hmõi cõcupiſcẽtijs volun=
tatis ⁊ deliberatiuis eius conſenſibus in tales iniuſtas p=
ximi damnificationes: que tamẽ non implentur opere exte=
riori. Tertio notãdum ꝙ principaliter hic auaritia interior
prohibetur que eſt inordinatus amor habẽdi temporalia.
de qua habetur circa principium ſeptimi mandati. Si quis
autẽ videret bona exteriora in curia alicuius diuitis et ta=
lia huiuſmodi: et nollet ea habere contra dei mandatũ nec
contra proximi bonum: ſed deſideraret ea non inordinate ⁊
feruide: non propter hoc oporteret eum cõtra hoc manda=
tum egiſſe: ſed tamẽ affectiones tales ſunt inutiles inter=
dum et ocioſe. de quibus Sene. dicit. Cum omnia edificaue

C

ris: vacuus remanebis. ¶ Quo ad ſecũdum principale pri=
mo dubitatur circa decalogum. vtrum veniale peccatum
poſſit fieri mortale? Rñ. ſm Tho. prima ſcđe. q. lxxxviij. Pri
mo notandum differentiam peccati mortalis a veniali. et
quomodo ſit aliquod mortale tripliciter. Sic quidem diffe=
runt veniale ⁊ mortale peccatum. Nam quando voluntas
fertur in aliquod quod ſecundum ſe repugnat caritati / per
quam homo ordinatur in vltimum finem: peccatum ex ſua
ſpecie / genere ſeu obiecto hꝫ ꝙ ſit mortale: ſiue ſit cõtra dile
ctionẽ dei / ſicut blaſphemia / periuriũ / ⁊ hmõi. ſiue cõtra di=
lectionem proximi / ſicut adulterium / ⁊ ſimilia. Qñcunq; ve=
ro voluntas peccantis fertur in illud quod in ſe continet
quandã inordinationẽ: non tamen contrariatur dilectioni
dei ⁊ ꝓximi. ſicut verbum ocioſum / riſus ſuperfluus / ⁊ alia
hmõi: talia ſunt peccata venialia ex ſuo genere. Sed quia
actus morales recipiunt rationem mali ⁊ boni. non ſolũ ex
obiecto: ſed etiam ex aliqua diſpoſitione agentis / contingit
qñq; ꝙ illud quod eſt peccatum veniale ex genere: ratione
ſui obiecti fit mortale ex parte agentis. vel quia in eo cõſti
tuit finem vltimum: vel quia ordinat ipſum ad aliquod qđ
eſt peccatum mortale ex genere. puta cũ quis ordinat ver=
bum iocoſum ad adulterium cõmittendum. Similiter etiã
ex parte agentis cõtingit ꝙ aliquod peccatum quod ex ſuo
genere eſt mortale / fit veniale. propter hoc ꝙ actus eſt im=
perfectus / id eſt non deliberatus ratione: que eſt principiũ
proprium mali actus. Secũdo notat ꝙ peccatum veniale
poſſe fieri mortale: tripliciter poteſt contingere. Primo ꝙ
vnus ⁊ idẽ actus numero primo ſit peccatum veniale / ⁊ po
ſtea mortale. Sed hoc eſſe nõ poteſt: quia principaliter pec
catum conſiſtit in actu volũtatis / ſicut ⁊ quilibet actus mo=
ralis. Unde non dicitur vnus actus moraliter / ſi voluntas
mutetur: q̃uis etiam actio ſm naturam ſit continua. Si au

tem voluntas non mutetur: non poteſt eſſe ꝙ de veniali fiat
mortale. Secundo modo poteſt intelligi vt id quod eſt ve=
niale ex genere / fiat etiam mortale. Et hoc quidem poſſibi=
le eſt / inquantũ in eo conſtituitur finis / vel inquantum re=
fertur ad mortale peccatũ ſicut ad finẽ: vt dictum eſt. Ter=
tio modo poteſt intelligi ita ꝙ multa peccata venialia con=
ſtituant vnum peccatum mortale. Qđ dupliciter poteſt in=
telligi. Primo ꝙ ex multis peccatis venialibus integrali=
ter conſtituatur vnũ peccatũ mortale / ⁊ illud falſum eſt. q2
oia pctã venialia mundi non pñt habere tantum de reatu /
de pena damni nec ſenſus: quantũ vnũ mortale habet. Rea
tus enim peccati mortalis eſt eternus: venialis vero tem=
poraneus. Mortale meretur carentiam diuine viſionis per
petuam: non autẽ ſic veniale. Mortale etiam meretur ver=
mem conſcientie perpetuum: nõ veniale. Inter que omnia
nulla eſt proportio. Alio mõ põt intelligi ꝙ multa peccata
venialia faciunt vnum mortale diſpoſitiue. ⁊ ſic verum eſt:
quia qui peccat venialiter ex genere pretermittit aliquem
ordinem. Et ex hoc ꝙ conſueuit voluntatẽ ſuam in minori
bus debito ordini non ſubijcere: diſponitur ad hoc ꝙ etiam
voluntatem ſuam ſubijciat ordini vltimi finis / eligendo id
quod eſt peccatum mortale ex genere. Et ſic libido peccan=
di introducitur per actus veniales: vt prorumpat facilius
in mortale. Ex quibus / ⁊ alijs ſupra primo et quarto prece=
pto poſitis / ⁊ in nono / ptꝫ ꝙ ex veniali põt fieri mortale qn=
tupliciter. Primo qñ in veniali conſtitueretur finis. Secun
do qñ veniale ordinaretur in mortalẽ actum. Tertio quan
do veniale fit contra conſcientiam diffinitiue iudicantem
aliquid eſſe mortale / vel contra conſcientiã vehementer di
ctantẽ vel dubitantem / ⁊ plura argumenta habentem ꝙ ſit
mortale q̃ꝫ ꝙ ſit veniale. Quarto qñ veniale diſpõit ad mor
tale / ſiue fiat progreſſus in moroſam delectationẽ / ſiue ex di
ſpoſitione malorum habituũ. Quinto qñ fit ex contemptu
graui. De his intelligitur Auguſt. dicens. Nullum peccatũ
eſt adeo veniale: quin dum placeat / ſupple vno ex quinq;
modorum: fiat mortale. ¶ Dubitatur ſecundo quot mala fa

D

ciat peccatum veniale? Rñ. ꝙ vndecim. Primo ad penam
obligat: aut eternam: ſi quis cum eo damnatur ſecundum
Tho. aut purgatoriam: ſi hic non ſatiſfaciat. aut tempora=
lem hic faciendam. Secundo maculam quãdam cauſat in
anima. vt tactum eſt ſupra precep. ix. ca. ij. F. Quã etiã pur=
gatorium ſm Tho. hꝫ delere. Tertio feruorẽ charitatis mi
nuit. ſicut aqua igni iniecta: lꝫ nõ extinguat: tñ feruorẽ mi=
nuit. Quarto potentias anime laſſat in bonis operibꝰ. ſicut
qñ ponitur onus ſuper equũ minus propte ambulat. Quia

ro a gloria retardat. oportet eñi vt minimꝰ quadrans pcti ve-
nialis ſoluatur hic/ vel in purgatorio/ vel ꝑ indulgentias. Se-
xto bona patrie celeſtis diminuit. nõ qdez ea que ibi habemꝰ
repoſita ex merito: ſed que deberent operibus/ que venialia
faciendo omiſimꝰ. Venialiter nanqꝫ peccando non deo ſerui-
mꝰ/ nec meremur: ſed demeremur. Septimo occaſiones ſunt
ad mortalia peccata facienda. Octauo quietẽ mentis in deũ
tollunt ⁊ ſpũalem dulcedinem/ ac deum a nobis alienant ali-
qualiter. qꝛ in mundo ꝓuenialia delectamur. Nono grãm ſan-
cti ſpũs interdũ fugant quã dediſſet: ſi nõ venialibꝰ peccatis
noſtre voluptati ſatiſfeciſſemꝰ. Decimo ſcandaliſant primũ.
Undecimo in demeritũ accidentale iactant animaꝝ. vt q̃ do-
cuit ioca venialia/ particeps fiat alterius peccati. ¶ Quo ad
tertium p̃cipale mirant̄ q̃dam/ ⁊ murmurant cur deus miſe-
ricordiſſimus/ ꝓ vnius tranſgreſſione mandati non deleta ꝑ
penitentiam: puniat perpetua dãnatione/ ſm Jacobi apoſto-
li ſniam. cũ tñ q̃dam pctã tam cito fiant ⁊ breuiter? Rñ. ꝙ dei
de hoc rõnabiliſſima ſententia apparet iuſta/ ex nouem conſi-
derationibꝰ ſumptis ex natura peccatoꝝ. Dicit eñi beatus
Aug. xxi. li. de ciui. dei. nullꝰ exiſtit gentilium legiſlatoꝝ: qui
cenſeret tam cito nocentiũ finienda eſſe tormenta/ ꝙ̃cito fa-
ctum eſt homicidiũ/ vel adulteriũ/ vel ſacrilegiuꝫ/ vel quodlꝫ
aliud ſcelus: non tp̃is longitudine: ſed iniq̃tatis ⁊ impieta-
tis magnitudine metiendũ eſt. hec ibi. ⁊ plura ibi de hoc po-
nit ⁊ concludit ꝙ nihil irrationabile põt occurrere homi: ſi
deus cuiꝰ ineffabilis eſt iuſtitia ꝓ pctõ breui tp̃e cõmiſſo det
longe durationis ſupplicium: aut etiã eternaꝫ infligat penã.
Talia eñi egre ferentes/ nõ conſiderant maliciã ⁊ nocumen-
tum peccati mortalis. quod ſm Guil'. pariſieñ. in de fide ⁊ le-
gibus multis rebꝰ cõparat̄. Primo eſt vulneratio ſpũalis ani-
me. ideo Pſalm̃. Libera me de ſanguinibꝰ ⁊c. Sicut eñi nemo
miratur ꝙ ex breui vulneratione corporali q̃s ꝑpetue corpo-
rali vita ꝑ mortem priuatur. Sic nec miretur ꝙ per mortale
crimẽ q̃s eternaliter corã deo maneat mortuus. Secũdo pec-
catũ mortale eſt q̃dam caſus in profundũ voluntarius. de quo
xp̃s ait Matth. xvi. Cecꝰ aũt ſi ceco ducatũ preſtat: ãbo in fo-
ueam cadunt. ſed in ictu oculi q̃s ſe p̃cipitare poteſt in foue-
am quã proprio conatu nunqꝫ exire poteſt. Tertio peccatum
mortale eſt tranſgreſſio precepti ſub morte interdicta. ſm il-
lud Matth. xix. Si vis ad vitam ingredi: ſerua mandata. ſed
nullus miratur ꝙ ꝓ trãſgreſſione humanaꝝ legum tempora-
nee factarum. fur/ latro/ ⁊ alij malefactores rei publice eter-
naliter puniunt̄ ſuſpendio vel tormento ſimili. Uñ ſm augu.
vbi pꝛiꝰ octo penas ſm Tuliũ leges malefactoribꝰ infligũt/
vcꝫ damnũ/ vincula/ verbera/ talionem/ ignominiã/ exilium
ſeruitutem/ ⁊ mortẽ. Et tñ quamlꝫ iſtaꝝ penaꝝ contingit ꝑ
homies iuſte ꝑpetuo infligi ꝓ temporaliter cõmiſſo. Cur er-
go non ſimilit̄ ꝓ pctõ mortali fieret? Quarto pctm̃ mortale
eſt cõtractus q̃dam/ ⁊ emptio infernalium tormentoꝝ nec-
nõ ⁊ venditio/ qua p̃cio breuis voluptatis ſeip̃m tam in ani-
ma ꝙ̃ in corpore vendit inſania pctõris. Uñ tales venunda-
ti ſunt vt facerent malum. ſicut. iij. Re. xxi. dicit helias ad
achab. Uenundatus es vt faceres malũ. nulli aũt dubium
quin ex venditione ⁊ emptione quãtũcunqꝫ breui tempore
fiant: ius ꝑpetuum rei empte acquirit̄ emptori. Quĩto pec-
cati mortalis ꝑpetratio eſt luminis gratie extinctio/ et lu-
cerne que lucet cognitione/ ⁊ ardet amore. Cum aũt nemo
poſſit de ſe iſta reaccẽdere ꝑpetue/ niſi xp̃s. ſꝫ illud Joh. i.
Erat lux vera que illuminat oẽm hominem venientem in
hunc mundum: idcirco ad illud ꝑiculum ſe ꝓijciens merito
punietur perpetuo. Sexto q̃cunqꝫ addit ſuꝑ pctm̃ ſuum im-
penitentiam ſeu contumaciam: addit ⁊ de iure etiam ⁊ pe-
nam. Et iuſtiſſime quantũ durat in vnoquoqꝫ dei iniuria: tã-
tum durare debet in eo ⁊ pena: ſed exiſtentes in inferno ſu-
per pctõ ſuo addunt impenitentiam ⁊ contumaciã ꝑpetuo:
ergo non ſolum iuſte ꝑpetuo puniuntur extenſiue: ſed etiã
intenſiue deus penam eoꝝ augere poſſet. Septimo ſm au-
gu. de ciui. dei. li. xvi. Dignus eſt pena eterna/ q̃ in ſe ꝑimit
bonũ eternũ: ſed peccator mortalis eſt huiuſmodi. qꝛ pec-
cator ad perpetuũ ſeruitium gratiarũ actionis tenet̄ deo
exhibenduꝫ/ de quolibet membro vel dono tam corporis ꝙ̃
anime: quod ſibi deus tam gratioſe cõtulit. hec autẽ oĩa
diabolo per peccatũ tradit/ ⁊ deo eripit: ergo perpetuo pu-
niri debet. Si eñi in humana politia qui furat̄ capã meret̄
certam penã/ qui furatur centũ florenos maiorez meretur
ergo qui perpetuũ cenſum deo eripit quem habet in mem-
bris anime ⁊ corporis/ ⁊ queꝫ in patria deo lete reddere de-
beremus de membrorũ obſequijs/ ſemꝑ puniri debet. Octa-
uo qui peccat in ſimplicẽ proximũ/ eum ledendo alapa: me-
retur aliquã penam. qui aũt in principeꝫ: maiorẽ meret̄. vt
dicit̄. v. ethi. ergo qui in infinitũ bonuꝫ peccat: infinitã quo-
dãmodo meretur penã. quilibet eñi peccator ẽ de illis/ de
quibꝰ dꝛ in p̃s. Supra dorſum meũ fabricauerũt pctõres ꝓ- p̃s. cxxviij.
longauerũt iniquitatẽ ſuã. ergo dñs iuſtus cõcidet ceruj-
ces peccatorũ ſemper. Nono qui perdit ex negligẽtia ali-
quod donũ. vt exempli gratia florenũ m ſuũ/ vel domini ſui
meretur certã penam. qui vero perdit decem florenos plꝰ
demeretur. ergo qui perdit infinitũ bonum/ in infinitũ pu-
niri debet: vt peccator facit. deus enim infinitum bonũ eſt.
et noſtrum per gratiam et gloriam ſm illud Geneſis. xv.

vbi de⁹ ait ad Abrahaȝ. Ego ero merces tua magna nimis quam mercedem nobis tribuat: qui ſolus cunctis bonis ſuperabundat.

¶ Capm̄ ſcōm. De penis tranſgredientium decalogu̅. De inferno/tenebris/igne/frigore. ⁊c.

NUnc ſecūdo p̄ncipaliter de penis tranſgrediētium decaloguȝ/ tractatus erit de penis inferni: ſcȝ quas incurrunt tranſgreſſores p̄ceptorum. Ubi tria principaliter tractabuntur. Primo de penis exteriorib⁹ damnatoꝝ ſenſibilib⁹. Secundo de penis interioribus eorū. Tertio

A de penis quas habent reſpectu ſupiorum. ¶ Quantum ad p̄mum notandum ꝙ damnatoꝝ hominū ab autēticis doctoribus ponuntur. xiiij. pene ſm̄ ꝙ a diuerſis creaturis exterius puniuntur diuerſimode. vt in quattuor elementis. Primo a terra quo ad locum inferni. Secundo ab aere quo ad tenebras. Tertio ab igne. Quarto ab aqua. Quinto ab omnibus mundi ⁊ elementoꝝ fetulentijs. Deinde quo ad quinq̄ ſenſus. Sexto puniuntur viſu quintupliciter: ſcȝ quo ad fletum/fumum/obiecta damnatoꝝ hominum ⁊ demonū/ ⁊ priuationem omniū delectabilium luminum. Septimo auditu quo ad clamoris p̄ceptioneȝ/ ⁊ blaſphemias. Octauo guſtu quo ad p̄uationem omniū comeſtibilium ⁊ potabilium. Nono olfactu: quo ad p̄ſentiam ſulphureoꝝ corporum. Decimo tactu quadrupliciter/ ſcȝ ignis ⁊ diuine poteſtatis/ ac demoniace/ et ſtridore dentium. Xi. per oppoſita glorioſis dotibus. Xij. per oppoſita aureolarum. Xiij. p̄ ſocietatem peſſimoꝝ. Xiiij. priuatione humanitatis xp̄i. ¶ Prima pena eſt

B locus infernalis. Eſt autem duplex infernus ſm̄ Greg. iiij. dialo. Prim⁹ eſt vniuerſalis. ⁊ eſt in media concauitate terre latiſſimus/ ⁊ p̄fundiſſimus/ orbicularis/ ⁊ ignobiliſſim⁹ ac perpetue duraturus. ꝙ infernus ſit probatur ſcriptura/ philoſophia ⁊ poetria. Scriptura p̄ illō Math. xxv. Ite maledicti in ignem eternum. Et in ſymbolo Athanaſij. Qui vero mala egerunt in ignem eternū. ⁊ p̄s. Qui eripuit animā meam ex inferno inferiori. Phia idem dicit. Nam ſocrates in li. qui dicitur fedron platonis poſtq̄ nominauit grandes peccatores: ſic cōcludit: hos cōpetens eadem porta iacit in tartarum: vnde nunq̄ exibunt. Poete ſimiliter. vt Uirgili. in georgicis. ⁊ plures alij: qui ponunt ibi fluuios infernales/ ⁊ horrenda. hic infern⁹ cum ſuo igne a p̄ncipio mūdi parat⁹ eſt a deo. Un̄ Math. xxv. Ite maledicti in ignem eternuȝ/ q̄ parat⁹ eſt ⁊c. Et eſa. xxx. parata eſt ab heri tophet/ a rege. parata eſt (gloſa) ab heri/ id eſt ab initio. tophet/ id eſt vallis gehenne. Sed quare de⁹ infernū fecit: Rn̄. De⁹ palatium

Ps. lxxxv.

habet ac regnum vniuerſi/ in quo q2 multi ſunt malefactores congruentiſſimum fuit vt iuſtiſſim⁹ carcerem haberet p̄ talibus vcȝ infernum. Secundo querit: quare eſt ſub terra: Rn̄. p̄mo: q2 iuſtum eſt vt peſſimi maxime diſtent ab optimis in patria vcȝ a beatis: ſed hoc fit p̄ medium intra terram. Secundo congruū eſt eadem ratione propter ignobilitatem loci vcȝ vt ignobiliſſimus locus a nobiliſſimo vicȝ celo maxime diſtet. Tertio ratione affectus. vt qui hic terrena pro deo coluerunt: perpetue in terra claudantur. Ps. Adheſit in terra venter noſter. Alius infern⁹ eſt particularis quorūdam ante diem iudicij: q̄ poſtmodū in inferiorem infernum detrudent. Sunt em̄ ſup̄ terram quedam loca patentia/ vbi damnatoꝝ anime luūt penas. vt ethna/ ⁊ olle vulcani. Ibidem ſm̄ Iſidoꝝ li. xij. ethimol. ſunt montes ardētes pleni ſulphureis flāmis/ ⁊ horribilibus. Quia in talib⁹ ſm̄ poetas dicebatur habitare deus: quem vocabant vulcanum. Sed reuera diabolus ibi habitat cum ſuis. De iſtis particularib⁹ infernis narrat Greg. etiam. iiij. dial. Primo ꝙ heremita ſanctus in inſula lipparis vidit animam theodorici regis in ollam vulcani ibidem proiectam p̄ deuotos vcȝ. Johannem papā/ ⁊ Simachū patriciū: quos p̄fatus rex prius iniuſte occiderat. Scd̄o narrat de quodā romano in extremis laboranti cui apparuit nauis parata: quia ipſe ⁊ quidā vicinus ſu⁹ deducendi erant in ſiciliam. vn̄ Greg. ibi addit cauſam hoꝝ locoꝝ: dicens ꝙ vero ille moriens ſe ad ſiciliam ducendū teſtatus eſt quid aliud ſentiri pōt: niſi ꝙ pre ceteris locis in eius terre inſulis eructuanti igne tormentoꝝ olle patuerunt. que vt ſolent narrare, q̄ nouerunt laxatis quotidie ſinib⁹ excreſcūt. vt mūdi termino appropīquante quāto certum eſt illuc ampli⁹ exurendos colligi: tāto ⁊ eadē tormentoꝝ loca ampli⁹ videant̄ aperiri. Qd̄ oīpotens de⁹ ad correctionē viuentium in hoc mūdo voluit oſtēdi: vt mentes infideliū q̄ inferni tormenta eſſe nō credunt: tormentoꝝ loca videant/ q̄ audita credere recuſant. Eandē cauſaȝ aſſignat guil. pariſieñ. de vniuerſo. pte p̄ma. ca. xlvij. vbi etiā dicit: ꝙ in p̄fata inſula ſicilie ignis p̄nominatus viuoꝝ intolerabiliter cruciat aīas appropinquantiū ſibi ⁊ tn̄ corpa non ledit. ¶ Scd̄a pena ſunt tenebre exteriores. Un̄ math. xxij. ligatis manib⁹ ⁊ pedib⁹ p̄ijcite eum in tenebras exteriores. Ubi notādū ſȝ Tho. in. iiij. di. vlt. ꝙ triplici de cā erūt ⁊ ſunt in inferno tenebre. Un̄ ſic dicit. Diſpoſitio inferni erit talis prout maxie miſie dānatoꝝ cōuenit vel cōpetit Un̄ ſm̄ hoc ſunt ibi lux ⁊ tenebre prout maxime ſpectat ad miſiam damnatoꝝ. Ipſa autē viſio ſm̄ ſe delectabilis eſt. Primo em̄ metha. dicitur: ꝙ ſenſus oculoꝝ eſt maxime dili C

gibilis/eo ꝙ per ipſum plura cognoſcimus.Sed ꝑ accidēs
cōtingit viſionē eſſe afflictiuā:inquantū videmus aliqua
nobis nociua vel noſtre volūtati repugnātia. Ideo in infer
no hoc mō debet eſſe loc⁹ diſpoſit⁹ ad videndū ſm lucē ⁊ te
nebras:ꝙ nihil ibi perſpicue videat̃:ſed ſolūmodo ſub qua
dam vmbroſitate videant̃ illa q̄ afflictionē cordi ingerere
poſſunt. Idcirco beat⁹ Grego.lib.ix.moral.ſup illo v̄bo.in
inferno nullus eſt ordo:ſed ſempitern⁹ horror inhabitat:di
cit.Quāuis ignis illic ad cōſolationē non luceat:tñ vt ma-
gis torqueat ad aliq̄d lucet. Nā ſequaces quos ſecū traxe
rūt de mundo reprobi:flāma illuceſcēte viſuri ſunt.Et ſimi
Ps.xxviij. liter ſup illud ps.Vox dñi intercidētis flammā ignis:dicit
Baſilius ꝙ virtute dei ſeparabit̃ claritas ignis ab ei⁹ vir-
tute adustiua:⁊ cedet in gaudiū ſanctorū:⁊ vſtiuū ignis in
tormentū dānatorū.Unde ſimpliciter locus eſt tenebroſus:
ſed tñ ex diuina diſpoſitione eſt ibi aliquid luminis quan-
tum ſufficit ad videndū illa q̄ animā torquere poſſunt .Et
ad hoc ſatiſfacit naturalis ſitus loci.q2 in medio terre vbi
infernus ponit̃/nō pōt eſſe ignis:niſi fetulētus ⁊ turbidus/
⁊ quaſi fumoſus.Quidā tñ tenebrarū harū cauſā aſſignāt
ꝙ fit ex cōquaſſatione ⁊ cōpreſſione corporū dānatorū.que
propter multitudinē ita replebūt locū inferni:ꝙ nihil ibi
de aere remanebit.Et ſic nō erit ibi aliq̄d de diaphaneita-
te quod poſſit eſſe ſubiectū lucis/niſi oculi dānatorū q̄ erūt
Ps.xlviij. obtenebrati.Hec Tho.Cui cōcordat ps. Sicut oues in in-
D ferno poſiti ſunt:mors depaſcet eas.¶Tertia pena eſt ca
lor ſummus per ignē.vnde Matthei.xxv. Ite maledicti in
ignē eternū ⁊c.Deutero.xxxij.dicit Moyſes.Ignis ſuccen-
ſus eſt in furore meo.i.a principio mūdi.Primo contra de
mones:⁊ ardebit vſq̄ ad inferni nouiſſima.deuorabitq̄
terrā.i.terrenos cū germine ſuo:⁊ fundamenta montiū.id
eſt ſuperborū cōburet.Hic ignis(vt dicit Alber.ſup ꝓuerb.
vlti.lib.de muliere forti)vret interi⁹ aīam/⁊ exteri⁹ corpus
Qui ignis in immēſū eſt calidior noſtro igne.Hic ignis(vt
in ſcđa pena dictū eſt) calidiſſimus eſt:tenebroſus ſimplici
ter/ſm quid lucidus quaſi fumoſus:⁊ virtute diuina ⁊ na-
turali actiuiſſimus.Et Tho.in.iiij.diſt.xliiij.dicit. Ignis
inferni corporeus eſt.vt ꝓbat Greg.iiij.dialo.⁊ maxime ac
tiuus eſt:eiuſdē quidē ſpeciei cum noſtro igne.Sed habet
proprietates multas differētes a noſtro .tum q2 ſuccenſio-
ne non indiget:nec lignis nutritur.tum q2 deus cum regit
Unde Eſa.xxx.Flatus dñi ſicut torrēs ſulphureus/ſuccen-
dens eum/id eſt a deo eſt accēſus:q̄ naturā ei⁹ inſtituit/ nō
ab hoīe.Ignis etiā ibi erit fortiſſime caliditatis.quia calor
eius erit vndiq̄ cōgregatus/propter frig⁹ terre vndiq̄ ipm

circunſtans.Hec Tho.Quarta pena eſt frigus per aquam
de qua ⁊ ꝓcedenti pena dicitur Job.xxiiij.Tranſibunt ab
aquis niuiū ad calorem nimiū.Et in ps. Ignis/ſulphur/ et Ps.x.
ſpūs ꝓcellarū pars calicis eorū.Et Tho.ꝓ intellectu ho
rum dicit vbi prius diſt.vlti.dānati trāſibūt ex vehemētiſſi
mo calore ad vehemētiſſimū frigus/ſine hoc ꝙ in eis ſit ali
quod refrigeriū:⁊ q2 eorū paſſio ab exterioribus nō erit ꝑ
ſpecies ſenſibiles/eo mō quo hic/ſed ꝑ actiōes ſpūales/im
ꝓment formas leſiuas.Unde ſequit̃ etiā ſicut in febricitā
tibus ſtridor dentium.De quo Luce.xiij.Et vt Alber. vbi
prius dicit:frigus intus/⁊ extra dānatos ꝓſequit̃. Quinta
pena ꝙ patiētur ab oībus elementorū fetulētijs.vñ Tho.
vbi prius.Secūdū inquit Baſiliū in vltima mundi purga-
tione/fiet quedā ſeparatio in elemētis:vt quicquid eſt pu-
rū ⁊ nobile/remaneat ſuperi⁹ ad gloriā beatorū:quicquid
vero eſt ignobile ⁊ fetulentū/in infernū ꝓijciat̃ ad penā dā
natorum:vt ſicut oīs creatura dei eſt beatis materia gau-
dij:ita dānatis ex oībus creaturis tormentū accreſcat.ſm
illud Sapiētie. v.pugnabit cū illo orbis terrarū/cōtra in-
ſenſatos.Hoc eñ diuine iuſtitie cōpetit:vt ſicut ab vno re-
cedētes ꝑ pctm̄/in rebus materialib⁹ que ſunt multa ⁊ va-
ria finē ſuum cōſtituerūt:ita etiā materialiter affligantur
ex multis.¶Sexto punietur quo ad viſum multipliciter. E
Fletu primo.vnde Luce.xiij.Ligatis pedib⁹ ⁊c.Qualis au
tem fletus in dānatis eſſe poſſit:docet Alber.ſuper eodē.
In fletu inquit primo eſt cōtritio cordis ex triſtitia/⁊ ſen-
ſu pene.Scđm eſt cōſtrictio panniculorū cerebri ꝓueniēs
ex cordis cōſtrictione:quia pāniculi cerebri per telas/ner-
uos ⁊ venas ꝯcuruantur ad cor:⁊ cū cor extremitates ſuo-
rum vētriculorum cōſtringit:tūc contrahūtur pāniculi ce-
rebri ⁊ alia mēbra/in que panniculi/nerui/⁊ vene diffun-
duntur.Ex quo tertio ſequitur inordinata diſtractio figure
⁊ ſitus in facie.Hec tria ſunt in fletu infernali. Quartū au
tem non/videlicet effuſio lachrymarum:que hic ſolum ha-
bet locū.Et Tho.vbi prius ſic dicit.in fletu corporali duo
inueniūtur:quorum vnū eſt lachrymarum reſolutio: ⁊ quā
tum ad hoc fletus corporalis in dānatis eſſe non poteſt:q2
poſt diē iudicij:quieſcente motu primi mobilis/nō erit ali-
qua generatio/vel corruptio/vel corporalis alteratio. In
lachrymarum autem generatione oportet illius humoris
eſſe generationem/qui per lachrymas diſtillat.Unde quā-
tum ad hoc in damnatis corporalis fletus eſſe non poteſt.
Aliud quod inuenitur in corporali fletu eſt quedam cōmo-
tio ⁊ turbatio capitis ⁊ oculorū.⁊ quantum ad hoc fletus
eſſe poterit in damnatis poſt reſurrectionē. Corpora enim

damnatorū nō ſolum ab exteriori affligent̄ ſed etiā ab inte
riori ſm ꝙ corpus immutat̄ ad paſſionē anime in bonum ⁊
malū. Et quantū ad hoc fletus carnis reſurrectionē indi=
cat: ⁊ reſpōdet delectationi culpe que fuit in aīa ⁊ corpore.
Oculi etiam puniētur fumo: vt in ſecūda pena tactū eſt/ de
obiecto quo corpora dānatorum multū puniētur: quia tur=
pia erunt colore ⁊ turbatione faciei: ⁊ ſtridore dentiū: priua
F buntur etiā lumine ſolis/ lune/ ſtellarū/ diei/ ⁊ aliorū. ¶ Se
ptimo puniētur auditu per clamores punitorū lachrymabi
liſſimos/ ⁊ blaſphemias eorū. Unde dicit Thomas ſecunda
ſecūde. q. xiij. Credibile eſt ꝙ poſt reſurrectionē in damna=
tis erit vocalis blaſphemia ſicut in ſctis vocalis dei laus
Et de interiori blaſphemia nulli dubiū. Unde de vtraqȝ di
cit Apoca. xvi. Eſtuauerūt homines eſtu magno: ⁊ blaſphe
mauerunt nomen dei habentis poteſtatem ſuper has pla=
gas. Et Tho. vbi prius idem oſtendit. Ad rationem inquit
blaſphemie pertinet deteſtatio diuine bonitatis. Illi autē
qui ſunt in inferno retinebūt peruerſam voluntatem/ auer
ſam a dei iuſtitia/ in hoc ꝙ diligunt ea in quibus puniūtur
et vellent eis vti ſi poſſent: ⁊ odiunt penas que ꝓ huiuſmōi
peccatis infligūtur. Talis igitur deteſtātio diuine iuſtitie
eſt interior in eis blaſphemia cordis: ex qua exterior blaſ=
G phemia ſequi poteſt. ¶ Octauo puniūtur guſtu/ quo ad pri
uationem oīum delectabilium/ potuū/ ⁊ ciborū. Unde Luce
xvj. Diues in inferno ait: mitte lazarum vt intingat extre
mum digiti ſui in aquā vt refrigeret linguā meā: ſed nemo
habebit cū eodem quod deſiderat. Ex quo ſm Grego. elici=
tur ꝙ in illis mēbris peccatores plus in inferno puniētur/
in quibus plus peccauerūt. vt choriſantes in pedibus tan
gētes luxurioſa/ ibidē. luxurioſi in genitalibus ⁊c. Nono pu
niuntur in olfactu: veriſimilius em̄ putatur a doctoribꝰ: vt
tactum eſt in quinta pena partim: poſt iudiciū infernus re
plendus eſt immūditijs/ ſpurcitijs/ ſterquilinijs/ ⁊ ceteris
penoſis abominationibus quas peccatū fecit ex elemētis
generari. Idcirco vt hoīes qui in hac vita floribus elemē=
torū in optimis effectibus ⁊ fructibꝰ abuſi fuerunt/ viliſſi=
mis eorū fecibus ⁊ ſterquilinijs puniētur. Quis igitur eſti
mare poſſit (dicit Henricus de haſſia ſup Gen̄.) abominatio
nem infernaliū flammarū ſulphurearū/ ac fetorem earum
que ſi exirēt infernū: corrūperēt totū elementarē globum.
Non ergo nūc exibit/ nec poſt/ ſed reflectet̄ ex toto cōcauo=
inferni ⁊ terre. Declarat illud Albertus in de muliere for=
ti: allegās illud Iob. xvij. Putredini dixi/ pater meꝰ es: ma
ter mea ⁊ ſoror mea vermibus. Non inquit fiet fetor ex ex=
alatione alicuius putredinis: quia non putreſcunt ibi cor=

pora: ſed ignobilitas illa ibi cōgregata dicitur putredo/ et
puncture penarū vermes. Unde Sapiētie. v. Pugnabit cū
illo orbis terrarum cōtra inſenſatos/ id eſt quatuor elemē
ta: terra artando: ignis vrendo: aer obſcurādo: ⁊ aqua in=
frigidando. Quicquid em̄ ignobile eſt in elemētis: infernꝰ
deglutiet. Decimo puniētur tactu ignis acerbiſſimi: ⁊ a di=
uina iuſtitia intra ⁊ extra medullas cremante: a demonibꝰ
torquētibus/ a condēnatis comprimētibus vt tactū eſt par
tim ſecunda pena. Unde Chriſoſt. dicit de reparatiōe lapſi
ad amanticū: ꝙ acerbitatē huius ignis nulla lingua expli
care valet. ¶ Undecimo puniētur per oppoſita dotibꝰ bea= H
torum: corpora em̄ eorum erūt quadrupliciter miſera. Pri=
mo deformia. Eſt aūt ſm Tho. in. iiij. diſt. xliiij. duplex de
formitas. Una eſt ex defectu alicuiꝰ mēbri: ⁊ talis in nullo
damnatorū erit/ vt nulli dubiū eſt: qr omnes integris mem
bris reſurgēt. Alia eſt deformitas ex indebita partiū diſpo=
ſitione: in qualitatibꝰ quidē/ vt febre vel podagra ⁊ hmōi.
Nec talis deformitas in damnatis erit: ſed corpora eorū
erūt ſenſibiliſſima ⁊ viuacia: quia niſi ſic tunc minus ſenti
rent mala pene in iferno: ſic etiā ſi mutilati remanerēt/ qđ
non cōceditur. Sunt igitur deformes defectibus illis/ qui
ex naturalibus principijs in humano corpore naturaliter
cōſequūtur: vt eſt pōderoſitas/ tarditas/ paſſibilitas ⁊ opa
citas/ palliditas/ ⁊ huiuſmodi. Unde. q. vlti. dicit ꝙ corpo=
ra dānatorū erūt turpiſſima. Scđo ergo corpa dānatorū
erūt paſſibilia valde. Tum ſꝫ Tho. vbi priꝰ qr integra mē=
bris: tum qr carētia imperceptibilibus morbis. tum qr di=
uina iuſtitia reget in eis materiā ignis. tū etiā quia natu
ra eorum eſt incorruptibilis. Paſſibilia em̄ erunt corpa eo
rum ſed incorruptibilia: ⁊ ſpecies caloris que materiali=
ter ſunt in igne recipiētur ſpiritualiter in damnato corpo=
re. Et ſic ignis aſſimulabit ſibi ea: nec tamē conſumet ea.
Propter que Apoca. ix. dicitur. In diebus illis querent ho
mines mortē/ ⁊ nō inuenient eam: ⁊ deſiderabunt mori: et
fugiet mors ab eis. Tertio erunt ponderoſa ⁊ tarda. Sed
queritur vtrum ne aliquando iam damnati infernum exi=
re poſſunt/ hic hominibus apparendo? Rn̄. ſm Thomam in
iiij. diſt. xlv. Damnati exire poſſunt propria inferni recepta
cula ſecundum diſpoſitionem diuine prouidentie: ⁊ aſpecti
bus hominum apparere: non tamen illud poſſunt propria
libertate: ſed diuina prouidentia ad eruditionem hominū
et terrorem. Similiter qui ſunt in purgatorio eadem ratio
ne/ et vt ſuffragia petant. Sed qui in celo ſunt/ poſſunt pro
pria libertate glorie: damnati tamen ſecum miſeriam fe=
runt. Item ibidem addit: Quis autem anime damnato=

rum principaliter aſſint vbi apparent:non tamen creden-
dum eſt hoc ſemꝑ accidere. Aliqñ enim hmõi appetitiones
fiunt vel in dormiendo vel in vigilando/operatione bonoꝝ
ſpirituũ vel maloꝝ:ad inſtructionẽ vel deceptionem viuen
tium. Sicut etiam viui homines aliquãdo alijs apparent:ꝛ
eis multa dicunt in ſomnijs:cum tamẽ cõſtet eos non eſſe
pñtes:ſicut auguſti. per multa exẽpla probat lib. de cura ꝓ
mortuis agenda. Quarto dãnati erunt groſſi ꝛ nõ ſubtiles:
et ſicut oues morbide in inferno poſite: quas mors depa-
I ſcet. ¶ Duodecima pena eſt deformitas quedã oppoſita au
ree ꝛ aureolis. Uñ quidam antiquus doctor ſuper. iiij. mo-
uet hanc queſtionẽ. Cum ratione actuũ excellentiã debea-
tur aureola ad decorem corporis ꝛ anime: vtrum etiam ꝓ
actibus excellenter malis ꝛ turpibus debeatur ipſis malis
pro pena aliquid per modum deformitatis ꝛ turpitudinis/
quod reſpõdeat aureole in bonis:ꝛ verius dicatur luteola
Reſpõderi poteſt: ꝙ ſic vt quidã caracteres/ſiue quedã de-
formitates reſpõdeant in quibuſdã damnatis reſpectu au-
reolarum in bonis. Uicium enim ſiue peccatum opponitur
virtuti:ꝛ ſicut aurea habetur propter virtutem:ita lutea ꝓ
pter vicium habebitur/qḋ ſtatui non principaliter opponi-
tur. Sed illa vitia per que non ſolum virtus corrumpitur:
ſed etiam ſtatus cui debebatur aureola demerẽtur luteo-
lam. Unde verbi gratia: in ipſis corruptoribus virginũ. Et
ſimiliter in ipſis hereticis qui fidem corrumpunt in alijs.
Et ſimiliter in his qui pro defenſione ſui erroris patiuntur
mortem. Et ponuntur ille deformitates/ nõ ſolum quia ſe
aureolis priuauerunt male operãdo:ſed qꝛ etiam in alios
peccauerunt quantum in ſe fuit:eos videlicet corrumpen-
do. Unde ſicut boni habebunt in celo accidentale premiũ:
ita econuerſo mali ante iudicium accidentale demeritum/
ꝛ poſt luteolam. De accidẽtali demerito dicit ambro. ꝙ pe-
na Arrij nõ eſt adhuc finita:qꝛ neſcitur quot per eum ruẽt.
Tredecima pena eſt perpetua ſocietas peſſimorũ omnium
K demonum ꝛ hominum. ¶ Sed dubitatur vtrum ne in infer
no ſit differentia locorum in ſitu ſecũdum maioritatẽ pena
rum ꝛ minoritatem. Reſponde. ꝙ ſic. Uñ Jo. xiiij. Jn domo
patris mei mãſiones multe ſunt:ergo a ſimili i inferno. Di
cit etiã Tho. in. iiij. diſtin. xlv. Exiſtẽtes inquit in inferno/
ſecũdum diuerſitatem culpe:diuerſam ſortiũtur ꝛ penam:ꝛ
etiam ſecũdum ꝙ grauioribus peccatis irretiũtur damna-
ti:ſecũdum hoc obſcuriorem ꝛ profundiorem locum obti-
nent in inferno. Uñ ꝛ ſuperiores in quibus minimum erat
de ratione culpe/ſupremum ꝛ minus tenebroſum locum ha
L bent omnibus puniẽdis. Hec ille. ¶ Dubitatur ſecũdo vtrũ

eterna ſapientia in locis penarũ infernaliũ homines ſimi-
les hic in vitijs:ad ſimilia loca in inferno puniendos traſ-
mittat. Rñ. ſꝫ Greg. iiij. dialo. ꝙ ſic. Unde math. xiij. Tunc/
id eſt in die iudicij/dicet meſſoribꝰ:colligite zizania: et liga
te ea in faſciculos ad cõburendũ. Suꝑ quo grego. iiij. dial.
Quid eſt zizania in faſciculos ligare:niſi compares paribꝰ
in tormentis ſimilibꝰ ſociare: vt ſuperbos cũ ſuꝑbis. luxu-
rioſos cũ luxurioſis. auaros cũ auaris. fallaces cũ fallaci-
bus. infideles cũ infidelibꝰ ꝛc. Cũ ergo ſimiles in culpa ad
tormẽta ſimilia angeli in locis penalibus deputant: quaſi
zizaniorũ faſciculos ad cõburendum ligant. Hec ille. Et ſic
erunt tot partiales in inferno manſiones:quot principalia
vitia mortalia. Nec obſtat illḋ iob. xi. vbi dicitur. in infer-
no nullus ordo:ſed ſempiternus horror inhabitat:quia ſm
grego. ibidem intelligitur de intentionis directione/et re-
cta operatione:quorũ neutrũ ibi erit. Et tñ ſapie. viij. dicit
ſapientia attingit a fine vſqꝫ ad finẽ fortiter/et diſponit om
nia ſuauiter. Xiiij. pena eſt priuatio ſenſationis chriſti ſm
humilitatem:cuius pulchritudo eſt ſola quetiua viſus:cu
ius vox ſola quietat auditum: odor olfactũ: ſapor guſtũ: et
cõiunctio tactũ. Unde in quolibet quinqꝫ ſenſuũ dãnati/tã
interiorum ꝙ̃ exteriorũ /remanebit ꝑpetua ſitis quedã na
turalis:qꝛ in xp̃i humanitate noſtre humanitatis eſſentia-
lis quedã beatitudo cõſiſtit. Cũ igitur quinqꝫ ſint ſenſus/
quorũ quilibet humanitate xp̃i priuabitur. ꝛ quintuplex ſi-
tis. ꝑ cõſequẽs in quinqꝫ potentijs ſenſuum erũt decẽ ꝑtia-
les pene/ſub hoc membro principali cõprehenſe. Et erunt
predicte pene tanto quodãmodo grauiores: quãto xp̃i hu-
manitas omnia ſenſibilia excedit in amenitate.

¶ Capitulũ tertium de penis interioribꝰ dãnatorũ.

QUo ad ſecundum principale de interioribus
penis damnatorum: notandũ ꝙ quinqꝫ prin
cipales penas dãnati habebunt:ꝛ iã partim
habent /que ſunt. Primo oĩm quinqꝫ ſenſuũ
interiorum punitio/quibus delectabilia ſub
trahentur: et triſtitie preſentabunt quo ad
concupiſcibilem. Scḋo quo ad iraſcibilem
erit odiũ et deteſtatio. Tertio intellectus obcecatio. Quar
to vermis cõſciẽtie remorſus. Quĩto pctĩ et interioris blaſ A
phemie cõtinuatio. ¶ Prima pena interior erit in quinqꝫ
interioribꝰ ſenſibus qui ſunt/ſenſus cõis: imaginatiua:fan
taſia:eſtimatiua:et memoria ſenſitiua. Nã ꝑ oculos ingre-
dientur ad ſenſum cõmunem ea que dicta ſunt in ſexta pe-
na. Et ſic per auditum/ que in ſeptima dicta ſunt/ et ſic de
alijs ſenſibus:et cõgregabunt in ſenſu cõmuni/eũ maxime

cruciantia. Ad imaginatiuā que hic infecta fuit pulchritu-
dine mulierū: venient amariſſime eedē imagines et pnie:
vt dicat/ vtinam vidiſſem pro muliere ſerpentē: vtinā pro
cantilenis audiuiſſem ſermonē. ⁊ ſic de alijs. Ad fantaſiam
venient horribiles viſiones. Ad eſtimatiuā indicibiles ti-
mores: puta cū viderit aliquē torqueri ꝑ demonem: ſtatim
timebit ſibi affututū eūdem dolorē: ſicut fit circa rotandos
ſucceſſiue/ Memoria ſenſitiua cogitabit de malis male/ ⁊ de
celeſtibus infernaliter. hec ꝓbat tho. in iiij. diſ. vlti. dicens
Sicut ꝓpter perfectā btitudinē ſanctorum nihil erit in eis
quod nō ſit gaudij materia: ita nihil erit in dānatis qđ non
ſit eis materia et cauſa triſtitie: nec aliquid qđ ad triſtitiā
B pertinere poſſit/ deerit: vt ſit eorū miſeria cōſūmata. ¶ Se-
cunda pena interior quo ad iraſcibilem erit odiū omnium
demonū et hominū tam viuorū q̄ mortuorū: angelorū ⁊ ſan
ctarum animarū. Unde ſuꝑ illud Eſa. xiiij. ſurrexerūt de ſo
lijs omnes principes. dicit glo. Solaciū eſt maloꝝ/ multos
habere ſocios penarū. Ideo ſctūs tho. vbi priꝰ dicit. Sicut
in beatis in patria erit ꝑfectiſſima charitas: ita in damna-
tis erit ꝑfectiſſimū odiū. Uñ ſicut ſcti gaudebunt de oībus
bonis: ita mali de omnibꝰ malis gaudebunt/ et de omnibꝰ
bonis dolebunt. Unde et felicitas ſanctorū conſiderata eos
maxime affliget. Unde eſa. xxvj. videant et cōfundātur glo
riantes ppli: ⁊ ignis hoſtes tuos deuoret. Uñ vellēt omnes
beatos eſſe damnatos. Tanta etiam erit in damnatis inui
dia: ꝙ propinquorum glorie inuidebunt/ cū ipſi ſint in ſum
ma miſeria. Et hoc etiam bene in hac vita accidit/ creſcen-
te inuidia: ſed tñ minus inuident ꝓpinquis q̄ alijs. Et ma
ior eſſet eorū pena ſi oēs propinqui dānarentur/ et alij ſal-
uarentur/ q̄ ſi aliqui de ſuis propinquis ſaluarentur/ ⁊ alij
damnarentur. Et inde fuit ꝙ diues petijt fratres ſuos a dā
natione eripi. Sciebat em̄ ꝙ aliqui eriperentur: maluiſſet
tñ fratres ſuos cū alijs omnibꝰ damnari. Quāuis aūt ex dā
natorum multitudine pena ſingulorū augeatur: tñ tm̄ ſup-
excreſcit odiū et inuidia/ ꝙ magis eligant torqueri cū mul-
tis: q̄ minus ſoli. Sed quid erit de affectu damnatorū ad
eos quos hic carnaliter dilexerunt. Nam affectiones inor
dinate in inferno a damnatis non auferentur: ſed damnati
hic aliquos carnaliter dilexerūt: ergo videtur ꝙ etiā illic/
Rñ. Dilectio que nō fūdatur ſuꝑ honeſtū facile reſcinditur:
⁊ precipue in malis hominibus: vt phs dicit. ix. ethic. vnde
damnati nō cōſeruabunt amicitiam ad eos quos inordina
te dilexerunt/ ſed in hoc volūtas eoꝝ remanebit ꝑuerſa ꝙ
cām inordinate dilectionis adhuc diligūt. Odiēt etiā deū/
pſ.lxxiij. ſm illđ pſ. Suꝑbia eoꝝ q̄ te oderūt aſcendit ſemꝑ. Poteſt
enim deus duplr̄ videri. Uno modo in ſe: et ſic a nullo cla-
re viſus pōt odiri. Alio modo in effectu. Et quia quidā effe-
ctus dei: puta punitio/ repugnat aliquibus: iđ deū odiūt in
operibꝰ iuſtitie ſue. hec oīa tho. Unde alber. ſuꝑ ꝓuerbio.
vlt. de muliere forti/ dicit. dānati nullo affectu penitus ſe
diligunt. Uñ iob. xlj. corpus eius/ id eſt leuiathan/ qui ſigni
ficat diabolū: quaſi ſcuta fuſilia cōpacta ſquamis ſeſe pre-
mentibus. Corpus diaboli ſunt omnes dānati/ ⁊ ſcuta fuſi-
lia in que amor diuinus intrare nequeat. Uñ et ſeſe inuicē
deridere dicuntur et cōuitiari. Nec obſtat ꝙ diues ſollici-
tabatur de fratribus: quia hoc fecit non amore: ſed vt ipſe
minus arderet ſi fratres a criminibꝰ ad que ipſe eos indu-
xerat/ abſoluerentur: vel vt nō ſuſtineret cōuitia ipſorū im
properantiū ſibi: vel veriꝰ (vt dicit augu.) cōpulſus fuit hoc
dicere: ꝓpter exemplū viuentium: vt magis credāt ſcriptu-
re: q̄ etiā mortuis reſurgentibꝰ. ¶ Tertia pena ſunt tene- C
bre interiores: que ſunt triplices/ videlꝫ priuatio ſcientie
humane/ celeſtis/ ⁊ diuine. De priuatiōe prima/ ſcꝫ de hu-
manis tenebris dubitatur vtrū dānati poſſint vti notitia
quā in hoc mūdo habuerūt: Rñ. tho. vbi priꝰ. di. vlti. dāna-
ti memorabūtur aliquoꝝ/ que hic ſciuerūt. Unde Luc. xvj.
abrahā diuiti ait. recordare quia recepiſti bona ī vita tua.
Conſideratio em̄ aliquorū ſcitorū quantū ad aliquid indu-
cit gaudiū: vel ex parte cognoſcibiliū inquātū diligit: vel ex
parte ipſius cognitionis inquantū eſt cōueniens et ꝑfecta.
Pōt etiā triſtitie rō eſſe: et ex ꝑte cognoſcibiliū q̄ nata ſunt
cōtriſtare: et ex parte ipſius cognitionis/ ꝓut eiꝰ imꝑfectio
cōſideratur: vtpote cū aliquis cōſiderat ſe deficere in cogni
tione alicuius rei cuius perfectionē appeteret. Sic ergo in
damnatis erit actualis cōſideratio eoꝝ que priꝰ ſciuerāt/
vt materia triſtitie: nō aūt vt delectationis cām cōſidera-
bunt. Cōſiderabūt enim mala que geſſerūt ex quibꝰ dānati
ſunt: et bona derelicta que hic amiſerūt: ⁊ ex vtroqꝫ torque
buntur de hoc ꝙ cōſiderabūt notitiam/ quā de rebus ſpecu
labilibus habuerunt imperfectā eſſe: et amiſiſſe ſummā eiꝰ
perfectionem quam poterant adipiſci. Deniqꝫ etiam ea q̄
hic aguntur/ oſtendentur eis quo ad ea que in eis triſtitiā
augere poſſunt. Nec damnati penis acerbiſſimis torti/ ab-
ſtrahentur: ſicut hic fit a conſideratione triſtabilium: quia
in futuro nō abſtrahetur anima a corpore ſicut hic fit: ſed
quātūcūqꝫ corpꝰ affligeť: tamē anima ſemꝑ cōſiderabit luci
diſſime illa q̄ pñt eſſe ei cā meroris: nec obliuio eſſe poterit
ex quantacūqꝫ diuturnitate temporis poſt iudiciū. hec ille.
Scđo tenebrꝫ q̄ ſūt ꝓuatio celeſtꝭ viſiōis affligeť. vñ ſꝫ tho.
vbi priꝰ. di. vlti. ⁊ idē habeť ibi ī lr̄a a btō grego. Dānati ſm̄

diē iudicij videbūt bonos in gloria.Un̄ luc.xvi.Diues vidit
lazarū in ſinu abrahe:nō hoc modo ꝙ gloriā eoꝝ qualis ſit
cognoſcant:ſed ſolūmō cognoſcent eos eſſe in gloria qua-
dam ineſtimabili et ex hoc turbabuntur . Tū propter inui-
diam dolentes de bonorū felicitate : tum ꝑpter hoc ꝙ ipſi
talem gloriam amiſerunt.Unde dicitur ſapientie.v. de im-
pijs.videntes turbabuntur timore horribili.Sed poſt diem
iudicij omnino viſione beatorum priuabuntur. Nec tamen
ex hoc eorum pena minuetur:ſed augebitur: quia in memo
ria habebunt gloriā beatorū/quā in iudicio vel an̄ iudiciū
viderūt:ꝛ hoc eſt eis tormentū.Sed vlteriꝰ affligent̄ in hoc
ꝙ videbūt ſe indignos reputari/ etiā videre gloriā quā ſan
cti merentur habere.Hec ille. Tertio affligentur tenebris
circa diuinam notitiam.❡Queritur igitur an damnati co-
D gitabunt aliquid de deo:Rn̄.tho.vbi prius ꝙ ſic. Sed notā
dum inquit ꝙ deus poteſt dupliciter conſiderari. Uno mo-
do ſm̄ ſe ꝛ ſm̄ illud qđ eſt ꝓpriū ei/ſcȝ eſſe totius bonitatis
principium.Et ſic nullo modo conſiderari poteſt ſine dele-
ctatione.Un̄ ſic nullo modo a dānatis cogitabitur.Alio mo
do ſm̄ aliquid qđ eſt ei quaſi accidētale in effectibus ſuis:
vtpote punire/vel aliquid hmōi. Et ſm̄ hoc cōſideratio de
deo pōt triſtitiam inducere.Et hoc modo dānati de deo co-
gitabunt.Ipſi em̄ deū odio hn̄t et de eo non cogitabunt niſi
ratione punitionis/ꝛ ꝓhibitionis eius/ qđ male eorum vo
luntati conſonat.Un̄ non conſiderabunt eū/niſi vt punito-
rem ꝛ prohibitorem.Quarta pena damnatorū interior eſt
continua peccatorum multiplicatio/ꝛ ꝑpetua in odio dei/
proximi/demonum/ſanctorum ꝛ angelorū:ꝛ in blaſphemia
continuatio:de quibus dictum eſt.Et ſic contra deum per-
petue ꝑuerſam voluntatē habebunt.Nō tn̄ demerent̄ pro-
prie loquendo:qꝛ in termino/nō in via ſunt : vbi ſolum eſt
meritum ꝓprie ꝛ demeritū.Un̄ tho.vbi prius.Non propter
hoc dānati excuſant̄ a demerito / qꝛ neceſſitatem peccandi
hn̄t:ſed qꝛ ad ſummū peruenerunt malorum. Demones tn̄
ante iudiciū peccāt/ꝛ demerentur alios ad peccata trahen
tes:ſed ad dānatorū hoim̄ officiū nō pertinet/ alios ad dā-
nationem pertrahere/ſicut pertinet ad officium demonum/
ratione cuius demerentur quantum ad ſecūdariā penam.
Hec ille.❡Quinta pena dānatorum interior ſunt vermes
cōſciētie.Un̄ Eſa.vlti.Ignis eoꝝ nō extinguetur: ꝛ vermis
eorū nō morietur.Super quo Auguſti.de ciui. dei lib.xxi.
plures expoſitiones recitans cōcludit.In penis inquit ma
lorum inextinguibilis ignis:ꝛ immaniſſimus vermis : alij
ꝓprie ad corpꝰ ignē expoſuerūt:tropice vero ad animā ver
mem:qđ eſſe ꝓbabilius videt̄.Un̄ ſm̄ Tho.vbi prius diſſi.

vlti.Et bonauen̄.ipſa tranſlatio vermis ad dolorem ſpiri-
tualē manifeſtat/in quibꝰ ꝛ quomō fit vermis: ſi attendat̄
ratio trāſferendi.In verme em̄ materiali ꝯſiderat̄ origo /ꝛ
mordicatio.Orit̄ inquā ex putrefactione : ꝛ mordet illud ex
quo oritur.Sic in ſpūali dolore:nō quilibȝ dolor eſt vermis
ſed qui naſcit̄ ex putrefactione pcti.Sic tūc pctm̄ dicit̄ pu-
tridū : qn̄ anima in eo requieſcit finaliter . Rurſus oportet
ꝙ ſit in dolore remorſio.hoc aūt eſt ex cōcurſu duorū ſibi in
uicē obuiātium ꝛ reſiſtentiū.Iſta duo mouētia ſunt in hoie
volūtas naturalis ꝛ deliberatiua. Iſta ꝯcurrūt per ꝯſcien
tiā dictantē aliquid factuȝ eſſe indebitū. Et tūc obuiāt/ qn̄
volūtas naturalis teſtat̄ indebitū/ꝛ deliberatiue volūtati
placet.Tūc aūt reſiſtunt:qn̄ vtraqȝ in ſuo actu viget.Ex his
patet cur in quibuſdā viuētibꝰ ſit vermis cōſcientie modi
cus/aut magnꝰ.In dānatis etiā patet ſimiliter : ꝙ ibi erit
pcti putrefactio : ꝛ ex hoc ꝙ pctm̄ finaliter remanſit in aīa
eoꝝ:ibi erit cōcurſus ꝓpter pctōꝝ apertiſſimā viſionē. Ibi
erit obuiatio ꝓpter volūtatis deliberatiue obſtinationem
ꝑpetuā/ꝛ ſindereſis remurmurationē.Ibi erit reſiſtētia: qꝛ
ipſa delectatio pcti erit ablata ꝑ pene acerbitatē : ꝛ ex hoc
ipſius ſindereſis fortificata actio:ꝛ ex hoc vermis mirabi
liter rodēs ꝛ puniēs.Uerba ſunt Bonauen̄.❡Eſt aūt quin F
tuplex vermis ſm̄ oēs doctores.Primꝰ de pctō cōmiſſo a ſe
nō qꝛ pctm̄:ſed qꝛ cauſa demeritoria reſpectu pene damni.
Secūdus vermis eſt ſm̄ ſcotū triſtitia de obſtinatione ſua
in pctō que eſt priuatio boni honeſti ſiue gratie ꝑ culpā:vel
ſaltē triſtat̄ de pctō qđ cōmiſit in vita ſua : in quo nūc ſine
remiſſione dimiſſus eſt/ꝛ derelictus:non quidem triſtat̄ de
hoc/vel de hoc ſm̄ ſe:qꝛ talis eſt priuatio boni moralis:ſed
qꝛ demeritū reſpectu pene dāni.Tertio vermis eſt ſȝ Alb.
ſup miſſaȝ/de bono a ſeipſo omiſſo.qđ ſi feciſſet:minora ma
la ſuſtineret.Et ſm̄ alb.ibidē.hi tres vermes nūqȝ ꝑpetue
creſcent nec decreſcēt.qꝛ ſunt de preterito/ ꝛ de neceſſario.
Quartus vermis eſt ſm̄ eundeȝ de malo cuius ipſe potuit
eſſe cauſa vt fieret in alio:ꝛ ille vermis creſcet ꝛ mitigabit̄.
Si em̄ per malū ſuū cauſa eſt mali in alio:totiēs creſcit ver
mis/quotiēs creſcit ꝛ dilatatur malum illud in alios quos
inuoluit.Et in hoc ſenſu dicit Ambro.ꝙ ignorat̄ pena arrij
qꝛ neſcit̄ quot errore eius ſint ſubuertendi.Si aūt cā fuit vt
bonū fieret totiēs decreſcit vermis:quotiēs bonū illud mul
tiplicabit̄.Hec alb. Quintus vermis vt dicit Tho. vbi priꝰ
eſt corporalis quodāmodo.Pōt etiā inquit dici: ꝙ ꝑ ꝯmem
ſpiritualem caro affligetur / ſecundum ꝙ paſſiones anime
redundant in corpus: ꝛ hic ꝛ in futuro . Unde eccleſia.vij.
Uindicta carnis impij ignis ꝛ vermis.

¶Capitulum.iiij.de pena dānatorum re-
ſpectu ſuperiorum.

DE tertio principali videlicet de pena dāna
torū reſpectu ſuperiorū notandum ꝙ talis
in genere triplex eſt. Prima eſt ſubtractio
celeſtis ſolacij hoīm beatoꝝ/⁊ angeloꝝ/et
alligatio ad carcerē inferni in ſocietatē pec
catoꝝ ⁊ demonū.Scḋa eſt priuatio triū do-
tū anime:⁊ adeptio ipſis oppoſitorū.Tertia
eſt certitudo de indeterminabilitate oīm prefataꝝ penarū
A ⁊ de redēptione deſperatio. ¶Prima inquā pena eſt ſeptu
plex. Prima eſt ꝙ palatio ameniſſimi celi priuabunt/qḋ eſt
patria omni rationali creature deſiderabiliſſima.Sicut cē
trum terre grauibꝰ/ita anime centrū eſt celū.Scḋa eſt ꝙ in
fernali loco igneo ꝑpetue cōtemplādo alligabuntur.Unde
Math.xxv.Ite maledicti in ignē eternū. Tertia eſt priua-
tio naturalis ſocietatis ad beatos homines/a qbꝰ tot gau
dia deberēt recipe quot ſunt bti homines.Quarta eſt ade-
ptio ſocietatis dānatoꝝ hoīm:de quibꝰ tanto plures triſti-
tias recipiēt:quāto plures dānati exiſtāt.Quinta eſt priua
tio ſocietatis angelice nature:que ꝓpinqua eſt noſtre ani-
me:de quoꝝ angeloꝝ ſocietate gaudere poſſent/ſicut de ho
minū ſocietate.Sexta eſt introitꝰ ad ſocietatē demonū infi
nitoꝝ quodāmodo:a quibus etiā tot mala recipient:quot
ſunt deformiſſimi demones.Septima eſt ſocietas peſſimi
demonis ⁊ turpiſſimi luciferi:que oīa notantur ibi in v̄bis
B xpi:qui paratus eſt diabolo ⁊ angelis eiꝰ. ¶Secūda pena
eſt priuatio trium dotū anime/⁊ adeptio oppoſitorum eius
Anima eñ beatoꝝ habebit primo viſionem dei clarā/qua
decoratur intellectꝰ in munꝰ fidei hic habite.Secūdo ꝯpre-
henſionem dei qua perficiet memoria in munus ſpei.Ter-
tio fruitionē dei delectabiliſſimā.qua quietabit volūtas in
munus charitatis vie.vt docet Tho.in.iiij.diſtin.xlix.Sic
aīa damnati quinqꝫ penas e diuerſo habebit:quaꝝ quelibꝫ
quodāmodo in infinitū excedet oēs prenominatas penas
gehēne.vt dicit Chriſoſt.de reparatione lapſi/ſicut creator
excedit creaturā.Quia obiecta triū dotū ſunt infinitū verū
eno/⁊ bonū.ergo oppoſita ſunt falſiſſimū/miſerrimū/⁊ peſſi
mū.Sicut igitur deus delectabiliſſimū/⁊ ſummū bonū obie
ctū eſt beatꝭ:ita diabolꝰ ſcꝫ ſathā eſt ſummū ⁊ terribiliſſimū
obiectū dānatis.Cuiꝰ eñ obiectū eſt optimū:eiꝰ oppoſitūꝫ
eſt peſſimū.Prima igit pena eſt priuatio viſionis beatifice
⁊ oīm ibi factibiliū que vidiſſet:ſi nō in mortali defunctus
eſſet.Ratione huius priuatiōis intellectꝰ perpetuam ſitim
naturaleꝫ patietur anima dānata.Quia ſm phm p̄mo me-
taphi.Omnis homo naturaliter ſcire deſiderat.Et ꝑut cō
mentator Auerrois exponit.non quietat intellectus:niſi
ſummā verū fuerit adeptus.Hac ſiti anima/nō corpus di-
uitis in inferno ſitiebat.cū ait.Mitte lazaꝝ vt intingat ex- Luc.xvi.
tremū digiti ⁊c. Secūda pena correſpōdens ingratitudini
fidei eſt viſio ꝑpetua oīm demonū ⁊ animaꝝ turpiſſimarū
preſertim peſſimi demonis.de quo Math.xxv.qui paratus
eſt diabolo ⁊ angelis eius.⁊ ſic puniet intellectus acerbiſ-
ſime.Qualis aūt ſit peſſimi demonis facies:hanc deſcribit
beatus Job.xlj.ſub ſimilitudine:dicens.Sternutatio eius
ſplendor ignis/⁊ oculi eius ſicut palpebre diluculi. de ore
eius lampades procedunt ſicut tede ignis accenſe. de na-
ribus eius procedit fumus/ſicut olle ſuccenſe atqꝫ feruen
tis. Anhelitus eius prunas ardere facit:⁊ flamma de eius
ore egreditur.In collo eius morabitur formido:et faciem
eius precedit egeſtas.Super quo Alber. vbi ſupra. Ster-
nutatio diaboli eſt peſſimus conatus malignandi. ſplen-
dor ignis dicit nō a claritate:ſed a terribilitate ⁊ crematio
ne.Oculi eiꝰ tremebundi.vbi intelligit furia demonis ſicut
in iratis.Os aūt quo loqtur ad animā:emittit lāpades.qꝛ
incendit animas/⁊ cogitatiōes in malū. De naribꝰ eiꝰ/id
eſt a capite vnde ꝓcedere debet diſcretio ꝓcedit fumꝰ de-
mētis cōcupiſcētie ⁊ furor irrationalis. Anhelitus inique
volūtatis prunas ardere facit/id eſt ipſos igne infernali
ſuccenſos.Collū eius eſt ceruicoſa ſupbia ipſiꝰ/in qua eſt
formido.quia plus audet ſupba temeritas ꝙ̄ poſſit explere
⁊ egeſtas omnis boni p̄cedet faciē eiꝰ.Tertia pena eſt pri-
uatio ſumme ꝑfectionis diuine/⁊ etiā amicitie. quā tamen
oīs anima deſiderat naturaliter.quia a deo primo ꝓceſſit
Unde.j.Ethi.Omnia bonū appetūt:ergo optimū maxime.
Et p̄mo cōfeſ.Aug.Feciſti nos dn̄e ad te/⁊ inquietū eſt cor
noſtrū/donec requieſcat in te.Erūt eñ in ſumma diſtātia a
celo/beatis ⁊ deo:quoꝝ adeptionem nūꝙ̄ habebunt.Quar
ta pena eſt adeptio ſumme miſerie/intus ⁊ extra/ſupra ⁊ in
fra/a dextris ⁊ a ſiniſtris/ante ⁊ retro:vt ſicut diligentibus
deū omnia in bonū cooperabuntur:ita deū odiētibꝰ omnia
cooperentur in malum correſpondens ſpei:quam in crea-
turas deo poſtergato poſuerunt/⁊ ſic memoria damnatoꝝ
erit miſerrima. Quinta pena loco fruitionis delectabilis
beatoꝝ:erit in dānatis triſtitia ⁊ dolor oīa ꝓfata conſe-
quens.¶Tertia principalis pena cōplens oēm miſeriam C
eſt certitudo de perpetuitate penarū omnium ſupradicta-
rū.xp̄o dicente.Ite in ignē eternum.Et in ſimbolo.Qui ve-
ro mala egerunt/ibunt in ignem eternum.Et hec eſt fides Mar.ix.
catholica:quam niſi quiſqꝫ integre/firmiter/et inuiolabi- Athanaſiꝰ.

liter crediderit: ſaluus eſſe nõ poterit Et ſicut ſm Aug. nõ eſſet perfecte b̄tꝰ deum clare videns/ ⁊ eo fruens niſi eſſꝫ de perpetuitate iſtoꝝ certus: ſic ſuo modo etiam certitudo de nulla redemptione cõplet miſeriam damnatoꝝ. Et poteſt dici triſtitia abſorptiua ſm Sco. ſuper. iiij. carẽtia beatitudinis. Quia eiꝰ deſideriuꝫ maxime ſpecialiter ineſt nature: ⁊ ſpecialr̄ nature ſibi ſine freno iuſtitie derelicte: Eiuſdẽ eni̅ titudinis perpetua carentia ꝑcepta/ cõtriſtat totũ abſorbẽdo. hec ille. ¶ Dubitatur circa p̄miſſa vtrum conſideratio

D penaꝝ inferni plus moneat ad dimittenda pctã/ ⁊ ſeruãda mandata ꝙ̃ conſideratio gaudioꝝ celi: Rñ. ſm magr̄m henricum de haſſia ſup ſeñ. diſtinguendo. Sunt eni̅ tria genera hominũ. q̄dam carnales ⁊ mundani. alij ſunt ſenſuales ⁊ impfecti. tertij vero ſunt ſpirituales ⁊ pfecti. De primis ergo dicendum ꝙ mundanos ⁊ carnales fidem habentes plꝰ monẽt pene iferni/ ꝙ̃ gaudia celi. q: .j. Coꝝ. ij. animalis homo non ſapit ea que dei ſunt. imo talibꝰ guſtuꝫ infectũ habẽtibus ſpiritualia deſipiunt vſqꝫ ad nauſeam. Primos etiam plus monet cõminatio p̄ntis ſeculi ꝙ̃ futuri. q: pene p̄ſentis ſeculi ſunt cõmuniter p experientiã note. ſimiliter ⁊ bona priuata ſunt auide amata. De ſecundis dicendũ: ꝙ promiſſio bonoꝝ tp̄alium plus monet impfectos: ꝙ̃ pmiſſio celeſtium ⁊ ſpũalium. quã ob cauſam in veteri teſtamento vbi nullꝰ celum intrauit/ quando lex impfecta fuit: deus promiſit temporalia: ⁊ cõminatus eſt penas graues tranſgreſſoribꝰ. Sed in nouo teſtamento cõtrarium xp̄s fecit: laudãdo pauptatem/ ⁊ nemine̅ occidendo. q: lex eſt charitatis pfecte. Tñ ſicut ſm aug. in veteri teſtamento pauci erant pfecti/ ⁊ p tanto ad nouũ teſtamentum ptinebant/ qui eius legem in pauptate ſeruauerunt: ita hodie in nouo teſtamento multi ſunt ad vetus teſtamentũ ptinentes moribꝰ/ quos plus moneret ad dei ſeruanda mandata pmiſſio p̄ſentium tp̄alium ꝙ̃ futuroꝝ. Et ſimiliter cõminatio penaꝝ ciuilium ſed hec xp̄s/ nec dare ll̄e/ nec pmittere voluit. q: ob talem reſpectũ mandata implere nõ eſſet ſalutare multum. Sed tunc eſt ſalubre: qñ ob dei bonitatem p̄ncipaliter precepta ſeruamꝰ. De tertijs dicendum ꝙ vtplurimum ſalubriꝰ monet iuſtos ⁊ pfectos meditatio gaudioꝝ celi: ꝙ̃ meditatio penarum inferni: licet vtraqꝫ ſalubriter moneat. Primũ ptꝫ q: conſideratio beneficioꝝ excellentium et p̄ncipalium eſt efficacior in cauſando amorem dei intuitu ſue bonitatis p̄ciſe: ꝙ̃ ſit conſideratio beneficiorum minus principalium. Secundum ptꝫ. q: contemplatio penarum inferni facit bonos ⁊ iuſtos ferri in deum p dilectionem/ inquantum ſumme iuſtꝰ eſt. Sicut meditatio gaudioꝝ celi facit ip̄m amari

inquantũ ſumme pius eſt liberalis ⁊ bonus. Dicitur aute̅ notanter/ vt plurimũ. q: conſideratio penarũ poteſt etiam haberi cum motiuo maxime dei bonitatis. Ipſe eniꝫ tanꝙ̃ piiſſimus pater maxime nos diligens/ penas inferni idcirco inſtituit: vt ab eo profugi ipſis inſpectis/ ⁊ vndiqꝫ male ſuſcepti ad eũ redeamus: ⁊ ſic habẽt pene inferni rationem maximi beneficij/ ⁊ per conſequens poſſunt charitatiue mouere ad deum.

¶ Cap. v. De premio ſeruantium decalogũ: ⁊ de gaudijs quinqꝫ ſenſuũ.

POſtremo de premio ſeruantiũ decalogũ. Tertiꝰ tractatus videlicet de gaudijs future beatitudinis: de quibus tria etiã ſunt videnda. Primo de gaudijs exterioribus quinqꝫ ſenſuum. Secũdo de interioribus. Tertio de ſuperioribus. Exteriora ſunt in genere quatuordecim/ ſcꝫ celi collocatio/ mũdi renouatio/ quinqꝫ ſenſuũ actuatio/ dotũ quatuor corporis et triũ anime collatio/ aureolarũ ⁊ fructuũ datio/ beatoruꝫ aſſociatio/ ⁊ xp̄i humanitatis ſenſatio. ¶ Primũ eſt celi collocatio. Eſt aũt celũ in quo collocãt beati/ ſm doctores in ſcdo di. ij. dictum empireũ/ ob ſui illuminoſitate̅ nõ ob calorem. Eſt capacitatis quodãmodo infinite: ⁊ eſt vniforme/ immobile/ ⁊ incorruptibile intra ſe ſplẽdidiſſimũ. Ad extra non radiatiuũ ad noſtrũ viſum. lꝫ ſm Thom. in ſumma/ in iſta inferiora nobiliſſime influat. Dubitatur vtrum diuerſe mãſiones ſint in celo empireo: Rñ. Tho. in. iiij. diſt. xlix. ꝙ ſic. vbi tria ſm eum notanda ſunt. Primo ꝙ diuerſi ſunt gradus in beatis quo ad eorũ beatitudines. Scd̄o quo ad manſiones. Tertio penes quid attendant iſte differentie. Primo ſunt gradus beatitudinis in beatis: nõ quo ad obiectum/ ſed quo ad operatione̅. Btitudo eni̅ conſiſtit ſm ph̄m x. ethi. in duobꝰ. Primo in nobiliſſima opatiõe/ ſcꝫ vidẽdo/ diligẽdo/ ⁊ fruẽdo deũ clare. Et vnus clariꝰ alio iſta habꝫ. ⁊ ſic beatitudo habet gradꝰ. Cuius ratio eſt. q: premiũ debet correſpondere merito. ſed vnus pluſꝙ̃ aliꝰ hic meruit. Vñ. j. Coꝝ. xv. Stella differt a ſtella in claritate: ſic erit in

B reſurrectione mortuorũ. Secũdo conſiſtit in obiecto nobiliſſimo/ ſcꝫ deo. Et ſic beatitudo non hꝫ gradus. q: deus eſt vnicus qui ab oĩbus videtur. Vñ Math. xx. dicitur ꝙ om̄es acceperũt ſingulos denarios. Secũdo notandũ ſm eundeꝫ ibide̅: ꝙ ſunt etiã gradus in celo quo ad manſiones anime et corporis. vt docet auctoritas Joh. xiiij. In domo patris mei mãſiões multe ſũt. Et ratio eſt: q: in qualibet ciuitate et quolibet palatio bñ ordinatis eſt manſionũ diſtinctio: ſꝫ celum eſt ordinatiſſima ciuitas. ſm ꝙ Apocal. xxj. dicitur.

Primo oſtendetur ſm Tho. manſio anime. ſecundo corporis.
Pro intellectu primi notandum ꝙ ſicut manſio in corporali=
b⁹ eſt loc⁹ corporalis in quo quiete quis habitat poſt motū: ſic
in ſpiritualib⁹/ poſtꝗ̄ hic ꝗs motibus virtutū laborauit/ tan=
dem in loco ſuo vcꝫ deo quieſcet dulciſſime/ velut in domo ꝓ
pria dicente btō Aug. j. confeſ. Feciſti nos dn̄e ad te/ ⁊ inquie
tum eſt cor noſtrum: donec requieſcat in te. Et matth. xj. xp̄s
ait. Uenite ad me omnes qui laboratis ⁊ onerati eſtis/ et ego
reficiam vos. Un̄ aſſecutio vltimi finis appetitiui motus no=
ſtri/ dicitur manſio. Et ideo diuerſi modi aſſequendi finem vl
timum dicuntur diuerſe manſiones. Et tamē cum deus ade=
ptus eſt: vnica eſt omniū manſio ⁊ dom⁹/ vt vnitas dom⁹ rn̄=
deat vnitati beatitudinis que eſt ex parte obiecti: et plurali=
tas manſionū rn̄deat differentie que eſt in beatitudīe ex par
te beatoꝝ. Sicut etiam videm⁹ in rebus naturalibus ꝙ idem
eſt locus ſurſum oīm leuium ad quē tendunt: ſed vnūquodꝗ̄
pertingit propinqui⁹ ſcd̄m ꝙ eſt leuius. et ita habent diuer=
ſas manſiones ſm differentias leuitatis. Et hec quidem di=
cta ſunt de loco ſpūali anime. ¶ Sed de loco corporis dicit
C Tho. in. iiij. di. xliiij. Locus cōgruus vnicuiꝗ̄ corpori glorio
ſo deputatus ſm gradum ſue dignitatis: pertinet ad p̄mium
accidentale: non tamē opꝫ ꝙ diminuatur aliquid de premio
quantūcunꝗ̄ eſt extra illum locum. qꝛ locus ille nō pertinet
ad premium ſm ꝙ actu continet corp⁹ locatum: cum nihil in
fluat in corpus glorioſum ſed magis recipiat ſplendorem de
ipſo/ ſm ꝙ debitus eſt ꝓ meritis. Un̄ gaudium de tali loco ma
net etiam ei ꝗ eſt extra locum illum. hec tho. ¶ Tertio no=
D tandum ꝙ quo ad p̄mium eſſentiale ille ſimplicit̄ in celo deo
ꝓpinquiorem habebit manſionem: ꝗ hic plus habuit de cha=
ritate. Cui⁹ rō eſt ſm Tho. ibidem: qꝛ tota rō merēdi in actu
aliquo/ ⁊ p̄cipium merendi eſt charitas. ⁊ ideo ſm ei⁹ diuer
ſitatem premia diſtinguentur: ꝗuis etiam ex ipſo genere act⁹
poſſit aliquis grad⁹ in merendo conſiderari. non ꝗdem reſpe
ctu premij eſſentialis qđ eſt gaudium de deo: ſed reſpectu ali
cui⁹ premij accidentalis/ qđ eſt gaudiuꝫ de aliquo bono crea
to. Un̄ qui hic plus habet de charitate: illi⁹ cor/ anime/ ⁊ ocu
li anime in patria erunt aptiores ad recipiendū maiorem ha
bitum lumis glorie. Et ꝗ clarius videt: plus diliget. ⁊ ꝗ plus
diliget: plus gaudebit/ ⁊ deo ꝓpinquior erit. hec de Tho. in
ſummis. Ex ꝗbus ptꝫ p̄mo ꝙ maritata propinquius deo in
patria coniungetur: ⁊ ſimiliter maius gaudium habebit ꝗ̄ ꝟ
go minoris charitatis. Difficile tamē eſt maritatam maiorē
charitatem habere: ꝗ̄ ꝟginem. qꝛ ſm ap̄l'm. j. Cor. vij. mulier
cogitat ea que viri ſunt. Unde alibi dicit. de virginibus prece
ptum dn̄i non habeo: cōſilium autem do. Patet ſecundo ꝙ in

domo celi empirei corporaliter vn⁹ plus appropinquat hu
manitati xp̄i ſm ꝙ plus meruit hic: ⁊ ꝓbabile videtur. et ſi
ꝓpinquitati anime ad deum correſpondet ꝓpinquitas ad
xp̄i humanitatem: tunc maritata etiam ſic pōt pl⁹ humani
tati xp̄i appropinquare ꝗ̄ tepida ꝟgo. Unde xp̄s marie ma
gdalene familiarior fuit. Patet tertio ꝙ aliquo alio reſpe=
ctu virgines ſunt propinquiſſime quo ad accidentale p̄miū
vicꝫ aureolam. de qua videbitur poſtea. qꝛ Apocalip. xiiij.
Sequuntur agnū quocunꝗ̄ ierit. deinde vidue/ ⁊ poſtea de=
mum alij cōtinentes: ⁊ poſtremo pueri. Pro illo videtur fa
cere ꝙ chriſtus in cena iohanni propinquiorem ſibi ⁊ fami
liariorem in ſeſſione oſtendit: ꝗ̄ petro chriſti vicario. ¶ Se E
cūdum p̄cipale extrinſecum gaudiū eſt mūdi viſibilis pur
gatio ⁊ innouatio. de quo notat Tho. in. iiij. di. xlvij. vbi cau
ſam purgationis mūdi inferioris aſſignat ſic. Qꝛ mundus
aliquo modo propter hominē factus eſt: oportꝫ ꝙ qn̄ homo
glorificatur ſm corpus: etiam elementa huius mūdi opꝫ ꝙ
ad ſtatum meliorem mutētur: vt ſic locus ſit cōuenientior/
⁊ aſpectus delectabilior. Ad hoc aūt ꝙ gloriaꝫ corporis ho
mo cōſequatur: opꝫ pri⁹ remoueri ea que glorie opponūt̄ ꝗ
ſunt duo ſcꝫ corruptio ⁊ infectio culpe: qꝛ vt dicit̄. j. Cor. xv.
Corruptio incorruptelam nō poſſidebit: ⁊ a ciuitate glorie
om̄es immūdi foris erūt. apoca. vlti. Et ſimilit̄ opꝫ mūdum
a cōtrarijs diſpoſitionibus an̄ꝗ̄ in nouitatem glorie addu=
cātur/ proportionari ei qđ de homīe dictum eſt. Quāuis au
tem res corpalis ſubiectuꝫ infectionis culpe eſſe nō poſſit:
tn̄ ex culpa ꝗdam incōgruitas in reb⁹ corporeis relinquitur
ad hoc ꝙ ſpiritualib⁹ dedicentur. Ideo videm⁹ ꝙ loca in ꝗ
b⁹ aliqua crimīa ſunt cōmiſſa nō deputant̄ ad aliqua ſacra
in eis exercēda: niſi purgatiōe ꝗdam p̄miſſa. Et ſm hoc ex
pctis hoīm quādā inidoneitatē ad glorie ſuſceptionē pars
mūdi recipit/ ꝗ in vſū nr̄m cedit. vn̄ quantū ad hoc mūdatio
ne indiget: ⁊ ſil'r circa mediū locū/ propt̄ elementoꝝ cōtactū
multe ſunt corruptiones ⁊ gn̄ationes/ ⁊ alterati ōes ꝗ puri
tati eoꝝ derogant. Et iō ab his opꝫ elementa purgari. Sed
diceres ꝑ quid purgabitur? Rn̄. ſm aug. x. de ciu. dei. ⁊ ha=
betur in glo. j. Cor. vij. Figura hui⁹ mūdi p̄terit/ dicit glo.
pulchritudo hui⁹ mūdi: mūdanoꝝ igniū cōflagratione ꝑibit
qđ declarat tho. vbi pri⁹ dicens. Illa mūdi purgatio (vt di=
ctū eſt) remouebit a mūdo infectionem ex culpa relictam/
⁊ impuritatem cōmixtionis/ ⁊ erit diſpoſitio ad glorie per=
fectionē. Et ideo quantum ad hec tria cōuenientiſſime fiet
ꝑ ignem. ¶ Primo qꝛ cum ignis ſit nobiliſſimum elemētoꝝ
habet naturales ꝓprietates ſimiles proprietatibus glorie
vt maxime ptꝫ de luce. Secundo. quia ignis non ita recipit

commixtionē extranei propter efficaciã virtutis actiue/ ſi-
cut alia elemēta. Tertio. qꝛ ſphera ignis remota eſt a nr̃a
habitatione: neqꝫ ita ꝯmunis eſt nobis vſus ignis/ ſicut ter
re/ aque/ ⁊ aeris. Unde nõ ita inficit: ⁊ ꝓpter hoc habet ma-
gnã efficaciã ad purgandũ/ ⁊ ad idem ſubtiliandũ. Etiã cir
ca finē mundi regnabit viciũ cupiditatis/ mũdo iam quaſi
ſeneſcente: qꝛ vt dr̃ Matth. xxiiij. Tũc refrigeſcet charitas
multoꝝ. Unde tũc etiã purgatio conuenienter fiet per ignē.
Sed diceres: vſqꝫquo ignis attinget? Rñ. ſm qđ dicit. ij. Pe
tri. iij. tm̄ aſcendet iudicij ignis quantũ aque diluuij. ſ. xv.
cubitis ſup oēs mõtes: p ignē eñ poterunt cõſumi impuri
tates elementoꝝ/ q̃ ex eoꝝ cõmixtione ꝓueniũt: hmõi aũt
impuritates ꝑcipue ſunt circa terrã vſqꝫ ad medium aeris
interſtitiũ. Uñ vſqꝫ ad illud ſpaciũ/ ignis vltime cõflagra-
tionis elemēta purgabit. Tm̄ etiam aque diluuij aſcende-
runt/ qđ probabiliter eſtimari poteſt ex altitudine montiũ/
quos determinata menſura trãſcēderũt. Sed diceres: quot
loca purgatione nõ indigent? Rñ. Infernus nõ purgabitur
qꝛ totum quod eſt fedũ in elementis perlignem ad locũ dã-
natoꝝ congregabitur. Unde ad infernũ purgamēta addu-
centur. Celum vero purgatione nõ indiget: qꝛ licet diaboli
ibi peccauerint: tamē cũ ſtatim diaboli inde eiecti fuerunt:
non fuit locus peccandi. Eadez ratione nec paradiſus nec
ſphera ignis: nec ſuperioꝛ regio aeris. ¶ Sed diceres quo
ordine erit purgatio per ignē: ⁊ iudicis aduentus? Rñ. ſm
eundē ibidē. Prima conflagratio ignis que mundũ purga-
Ps.xcvi. bit/ iudicez precedet. Unde. ps. Ignis ante ipſuz precedet.
Secũdo vt dicitur diſt. xlviij. quarti per totũ. tam maloꝝ
q̃ꝫ bonoꝝ hominum corpora tunc viuentiũ incinerabit: ſed
differēter: quia in mortali ꝓ tunc manētes penoſe crema-
buntur: in venialibus exiſtētes purgabũtur penoſe ⁊ vtili-
ter: ſed mũdi reſoluētur ſine dolore. Tertio. omniũ tam ma
loꝝ q̃ꝫ bonoꝝ reſurrectio mortuoꝝ fiet. ⁊ reſurrectio bo
noꝝ ⁊ eoꝝ corpoꝝ glorificatio ſimul erit. Unde. j. Corin
thi. xv. Seminatur in ignobilitate: ⁊ reſurget in gloria. Si-
mul autē cũ corpora ſanctoꝝ glorificabũtur: etiã tota crea
tura ſuo mõ renouabit. vt ptz Ro. viij. Ipſa creatura libera
bitur a ſeruitute corruptionis in libertatē glorie filioꝝ dei
Quarto boni in ictu oculi rapient ꝓpria ꝟtute agilitatis
dote obuiã xp̄o in aera. j. Theſſal. iiij. Et ꝑtũc xp̄s iudex ve
Ps.xcvi. niet/ ⁊ ignis. ſm illud ps. Inflãmabit in circuitu inimicos
eius/ ſcꝫ xp̄i. Quinto poſt iudicis ſententiã ignis inuoluet
malos virtute diuina. Uñ Dañ. vij. Fluuiꝰ igneus rapiduſ-
qꝫ egredietur a facie eiꝰ. Gloſa. vt peccatores trahat in ge
hennam. Et loquitur eadem gloſa de igne/ de quo nunc eſt

mentio. vt patet per quandam glo. que ibi dicit vt bonos
purget/ ⁊ malos puniat. Unde quicquid groſſum eſt in igne
et fedum ſeparabit a puro igne: ⁊ poſtmodũ retrudetur in
infernum. Quicquid autē pulchꝛũ eſt ⁊ nobile/ ⁊ ſubtile/ et
lucidum in ſuperioꝛibus: reſeruabitur ad gloriã ſanctoꝝ
vt dicit glo. Baſilij ſuper illo pſalmo. Uox dñi intercidētis Ps.xxviij.
flammã ignis. Unde Luce. iij. Cuius ſupple iudicis venti-
labrum in manu ſua: ⁊ purgabit areã ſuã: ⁊ congregabit tri
ticum ſuũ/ id eſt electos in horreũ: paleas aũt/ id eſt repro-
bos cõburet igne inextinguibili: de quo igne dictũ eſt ſupra
cap. iiij. ¶ Sed diceres quomodo innouabũtur alia corpo- h
ra protunc ex quo nõ purgabũtur omnia? Rñ. ſm Thom. ⁊
alios ſuper materia. diſt. xlviij. in. iiij. Quedã corpora pur
gabuntur vt elemēta/ ⁊ corpora beatorum. Unde terra erit
tunc ſicut criſtallus ⁊ planabitur. aer erit clarioꝛ/ nec ha-
bebit obſcuritatem/ ventos/ impꝛeſſiões alias/ nec ſimilia.
Aqua ⁊ ignis fient purioꝛa/ ⁊ manebunt ſm ſubſtãtias/ et
qualitates ꝓprias: que ſenſus ſanctoꝝ mulcebũt luce per-
ſpicuitate/ ⁊ primis qualitatibus: non autē nocebunt. Alia
autem corpora innouabuntur ſuperius: quia ſol ſtabit in
oriente: luna in occidente: ⁊ motus oīm celoꝝ ceſſabit ipſis
quieſcētibꝰ: ⁊ oīa amplioꝛi luce illuſtrabũtur. Et ſic a mo-
tu/ ⁊ a minoꝛi luce liberabũtur. Uñ Eſa. xlvj. Ecce ego creo
celum nouũ/ ⁊ terrã nouã: ⁊ nõ erunt in memoria prioꝛa. et
Apoca. xxj. Uidi celũ nouũ ⁊ terrã nouaz. Uñ Eſa. xxx. Erit
lux lune ſicut lux ſolis: ⁊ lux ſolis erit ſeptempliciter ſicut
lux ſeptē dierum/ in die qua alligauerit dñs vulnus popu-
li ſui. Ubi glo. interli. poſt iudiciũ ⁊ celuz erit nouũ ⁊ terra
noua: oīa enim ꝓpter hoīem facta in eius lapſu peiorata
ſunt/ ⁊ ſol ⁊ luna ſuo lumine minoꝛata. hec ibidē. Uñ ſuper
iiij. dicit Tho. diſt. xlviij. ꝙ quidã illã minorationē ad lite-
ram probabiliter intelligũt. Sed alij ꝓbabilius (vt dicit) di
cunt ꝙ minoratio illa facta ſit quo ad vſum hoīs: nõ in ip-
ſis celis: ſic ꝙ homo poſt peccatũ nõ tantũ cõmodum con-
ſecutꝰ eſt ab eis/ ſicut ante. p quē modũ etiã Gene. iij. Ter
ra maledicta dicit in ope Ade: vt ſic ſit minoratio in rebus
non ſm ſubſtantiã: ſed ſm effectũ. Unde homo ante pecca-
tum tantũ cõmodum habuit ex lumine lune: ſicut nũc ex lu
mine ſolis. Sed poſt reſurrectionē lux lune augmētabitur
ſm rei veritatem. Et vt dicitur tũc luna lucebit tantũ: quã
tum nũc ſol lucet. Sol aũt in ſeptuplũ plus q̃ꝫ modo luceat
Quãtitas aũt meliorationis ⁊ modꝰ: illi ſoli cognita eſt q̃
erit meliorationis actoꝛ. Oīa ſunt Tho. Oīa etiaz prefata
tangit apoſt. Rom. viij. dicens. Scimus q̃m creatura inge-
miſcit ⁊ parturit vſqꝫ adhuc/ id eſt ad moduz ingemiſcētis

ex parturiētis ſe habet/motu/ generatione/ corruptione:et
multis alijs.Sequitur ibi.nō ſolum aūt illa:ſed noſipſi pri
mitias ſpiritus habentes:⁊ ipſi intra nos gemimus/ expe=
ctantes redemptionem corporis noſtri . Spe em̄ ſalui fa=
cti ſumus.Cū igitur tāta innouatio fiet/bene xp̄s ait Luce
xxj.Celum ⁊ terra trāſibunt/ſupple quo ad ſpeciem quam
nunc habent/non quo ad ſubſtantiā.Et.j.Corinth.vij.pre
Z terit figura huius mūdi.¶ Dubitaẜ cur iſta innouatio fiet:
Reſpōdeo ſm̄ Thomam:ibidē.Primo vt habitationes con
uenientes glorificatis corporibus dedicētur.Secūdo vt pro
labore quo homini iuſſu dei ſeruierūt: remunerētur. Ter=
tio vt beati deū in innouatis tanꝗ in ſpeculo mūdiori ſpe=
culentur.¶ Dubitaẜ vtrum aīalia/plante:⁊ mineralia ma
neant ſm̄ ſubſtantiā poſt iudicium:Rñ.eiuſdem ꝙ nō.ſ3 tñ
beati naturas eorū cognoſcent optime.vt in tertio dicetur
gaudio.Ratio quare nō manent.Prima qꝛ illa que manēt
debēt de ſui natura eſſe perpetua vt homini tūc aſſimilen
tur:ſed p̄fata nō ſunt hmōi:ſed hō/celi/angeli/⁊ elementa.
Secunda.prefata corruptibilia ſolū ſunt creata ꝓpter.ho=
p̄s.viij. minem vt eū in hoc exilio iuuēt ad patriā.ſm̄ illud p̄s.Oia
ſubiecisti ſub pedib⁹ ei⁹.Et Rom̄.j. Inuiſibilia dei a crea=
tura mundi ꝑ ea que facta ſunt intellecta cōſpiciuntur:ſed
poſt iudiciū oēs erunt in termino/ſeu in patria inferni/vel
celi.Ad quid ergo valerēt cum null⁹ eis egeat:Tertia cau
ſa ⁊ redit in ſecundā.qꝛ ideo nūc ſunt p̄fata corruptibilia:
vt homo iuuet ad conſtructionē domi⁹ patrie.ſed finito mū
do corruptibili/quilibet eſt in domo celeſti:ergo deponi de=
bent ſcale que ſūt he corruptibiles creature:ſicut fit in pre
paratione turris ⁊ palacij terreni.

¶ Cap.vj.De viſione corporali delectabi=
liſſima:⁊ aliorum ſenſuum perfectione.

A SExtum principale gaudiū extrinſecū erit viſio
corporalis delectabiliſſima.¶ Ubi notandū pri
mo ſm̄ Tho.in.iiij.diſt.xliiij.ꝙ oēs quinꝗ ſen=
ſus erūt in actu in p̄ria.Rō.qꝛ ibi erūt in maio=
ri perfectione ꝗ̄ hic.⁊ hic ſunt in actu. ergo ibi
Item vicini⁹ ſe habet ſenſus ad animā ꝗ̄ corpus : ſed cor=
pus premiabitur ꝑ dotes fluentes ab anima:ergo ſenſus.
Itē ſocius laboris debet eſſe ſocius conſolationis:ſed ꝗnꝗ
ſenſus hic ſeruierūt laborando aīe:ergo ipſa cōſolata ſcili=
cet anima/ipſi id eſt ſenſus premiari debēt. Scđo notādū
ꝙ q̄libet ſenſus in patria cognoſcet aliqua ſingularia/vel
ſaltē aliquod ſingulare/⁊ precipue magis excellēs de qua
libet ſpecie rerū ſenſibiliū.Probat magiſter Joh.de tāba=
co libro de ſenſibilib⁹ delicijs paradiſi.qꝛ ſm̄ doctores cō=

muniter in patria plus reſtitueẜ ꝗ̄ in paradiſo Adam per=
didit:ſed in paradiſo fuiſſet cognitio rerum ſenſibilium: igi
tur ⁊c.¶ Tertio notandū ꝙ ꝗuis poſt hanc vitam non ſint B
quedā ſenſibilia/puta aīalia/plāte ⁊c. tñ per influxas ſpe=
cies ſenſibus a deo/mediante intellectu poſſint veriſimili=
ter in patria videri ſenſibilia preterita nō exiſtentia.Patet
quia anima ſeparata ſ3 Tho.in.iiij.intelligit intelligibilia
ꝑ ſpecies influxas.ergo ⁊ ſenſus ꝑcipit ſenſibilia ꝑ ſpēs in=
fluxas.al's ſenſus nō ꝓportionareẜ intellectui ꝓtūc in per=
fectibilitate: qđ monſtruoſū foret.Et hanc ſenſationē nec
ſitus/nec diſtantia/nec abſentia ſenſibilis impediet/nec in
terpoſitio.Patet.qꝛ per Tho.diuina virtus beatis ad nu=
tum in oībus ſubueniet/⁊ aderit ⁊ aſſiſtet in oībus que vo=
lunt.Cū hoc tñ oēs quinꝗ ſenſus ſentiēt in patria ſua pro
pria obiecta per ſpecies receptas a ſenſibilib⁹ ꝓtūc exiſtē
tibus.Probatur etiā ex dictis ſancti Tho.in.iiij.diſt.vlt.q.
vlti.dicētis.A beatis nihil abſtrahi debet qđ ad perfectio
nem beatitudinis pertinet:ſ3 ſentire per ſpecies influxas/
nō ſolū per receptas eſt hmōi.¶ His ſuppoſitis videbit ocu C
lus beati quinꝗ in genere:ratione quorū gaudium ſummū
habebit.Primo non exiſtētia poſt iudiciū.vt flores/aīalia/
piſciculos/aues/⁊ ſimilia:videbit veriſimiliter per ſpecies
ſenſibus a deo influxas.Patet.qꝛ illa vidiſſet in ſtatu inno
centie:ſed in patria plus videbit.Scđo videbūt ſancti mū
dum ꝓtūc ſenſibile in quatuor elemētis tūc purgatū ⁊ ce
lorū ſperis/ſtellis ⁊ planetis innouatū.vt ſupra dictū eſt.
Tertio videbūt corpora beatorū tunc pulcherrima. Uñ An
ſel.lib.de ſimil.Pulchritudo quā ꝑfecte hic nullus habz na
turaliter ab hoīe appetitur.In illa vero beatitudine pul=
chritudo iuſtorū/ſolis excellet pulchritudinē q̄ ſeptēplicit
ꝗ̄ mō ſit ſplēdidior.fulgebūt inquit iuſti ſicut ſol in regno
⁊c.Corpus quidē dñi prelucere ſoli nullus ambigit ſanus
Cui tamē ſimiles erimus/teſte ap̄lo.reformabit corp⁹ hu=
militatis noſtre cōfiguratū corpori claritatis ſue. Hec de
Anſel.Quarto videbūt dānatos in inferno.vt ꝓbat Tho.
in.iiij.diſt.vlti.Nā Eſa.vlt.diciẜ.Egredientur ⁊ videbūt ca=
dauera virorū q̄ preuaricati ſunt in me.glo.Electi egrediē
tur intellectua vl' manifeſta viſiōe:vt ad laudē dei magis
accendanẜ.Probaẜ etiā ratione:qꝛ a beatis nihil abſtrahi
debet:qđ ad perfectionē beatitudinis pertineat. vnūquod
ꝗ aūt ex cōparatiōe cōtrarij magis cognoſcitur.qꝛ contra
ria iuxta ſe poſita magis eluceſcunt.Et ideo vt beatitudo
ſanctoꝝ eis magis complaceat ⁊ de ea vberiores gratias
agāt:daẜ eis vt penas impioꝝ ꝑfecte intueantur.Et ꝗuis
corꝑa dānatorū fiāt turpiſſima:tamen viſio beatorum/ſicut

et dei per hoc non ledetur:nec pro tunc beati cõpatientur
damnatis.quia ſumme ſe conformant diuine volũtati/ que
punit damnatos:ſed de penis eorum gaudebunt: nõ inquã
tum penam habent damnati:ſed inquantum in pena dãna=
torum conſiderant ordinem diuine iuſtitie/ ⁊ ſuã liberatio=
ps.lvij. nem.Unde in ps. Letabitur iuſtus cum viderit vindictã.
Quinto videbũt chriſti humanitatem in iudicio ⁊ ſemper.
Unde luce.xxj. Tunc videbunt filiũ hominis venientem cũ
poteſtate magna/ ⁊ maieſtate:que ad gloriam pertinẽt. In
primo enim aduentu ſemper humiliter venit:ſed in ſecun=
do cum poteſtate ⁊ maieſtate veniet:vt gloriam patris oſtẽ
dat/et poteſtatẽ damnatis.veniet cum cicatricibus ⁊ ſigno
D crucis:q̃ beatis delectabiliſſima erunt ad videndum.¶Eſt
etiam hic ſm Jo.de tambaco notãdum vbi ſupra.ꝙ in quo
libet ſenſu multitudo delectationis cauſatur in patria ex
ſex./ vicꝫ ex reſtitutione commodi naturalis/ex melioratio
ne obiectorum/ex acumine potentie ſenſitiue/ ex diuerſita=
te viſibilium/ex coniectura deitatis per ſenſibilia. ⁊ ex hoc
ꝙ nec diſtantia impedit obiecta/nec ſitus/nec interſtitiuꝫ.
⁊ hoc verũ eſt quo ad ſpẽs iſluxas:ſed receptas ſpecies ſen
ſus adhuc valde a remotis ſecundum Tho.percipiet. Uñ
verſus. Commodum/obiectum/acuit diuerſa diſtantia de⁹.
Exempli gratia in propoſito de viſu. ſex faciũt ad eius de=
lectabiliſſimam ⁊ perfectiſſimam delectationem. Primo re
ſtitutio cõmodi naturalis.quia in paradiſo habuiſſet tan=
tum commodũ de lumine lune/ſicut nunc de lumine ſolis.
vt allegatum fuit ſupra ſuper Eſa.xxx.ſꝫ ſtatus glorie per=
fectiora reſtituet perdita in paradiſo.Secũdo ad magnitu
dinem delectationis in viſu faciet melioratio obiectorũ in
ordine ad viſum:ſiue ſint elementa/celi ſtelle:ſiue etiã cor=
pora ſanctorum/ ⁊ etiã alia que percipiem⁹ per ſpẽs influxas.
vt ptꝫ per glo. Eſa.xxx.dicentem omnia meliorari homine
reſurgente:ſicut deteriorata ſunt ipſo cadente. Conſiſtit au
tem melioratio in quattuor/vicꝫ in augmentatione lucis/
in clarificatione coloris/in conuenientia membrorum: ⁊ in cor
porali pulchritudine beatorum/qui colorati erunt candido et
rubicundo puriſſimis coloribus ſecundum optime cõple=
xionis conuenientiam/ ⁊ per phiſonomie decentiã. Eruntq̃
etiam corpora eorum terſa ⁊ polita ⁊ perſpicua/decentiſſime
quantitatis.lꝫ vnus alio maior ſit quantitate ſecundum ꝙ
hic perueniſſet/natura non errante. Cicatrices etiam pro
xpo ſuſcepte ſicut ⁊ chriſti erunt decẽtiſſime. Nam pulchri=
tudo minimi ſancti ad minus erit quinquageſies / vel fere
tanta quanta eſt modo pulchritudo naturalis cuiuſcunq̃
corporis/etiã celeſtis. Et pulchritudo ſancti in duplo ma=

oris meriti fere centies tanta/et ſic deinceps ſꝫ mai⁹ me=
ritum. Ratio eſt.quia ex ſupradictis minimus ſanctus erit
pro tunc ſepties excedens pulchritudinẽ ſolis ꝓ tunc que
erit ſicut lux ſeptẽ dierũ. Eſa.xxx.ſed ſepties ſeptẽ faciunt
xlix. ergo ⁊c. Tertio ad magnitudinẽ delectationis in viſu
faciet acumen viſus et claritas oculorum que maior ⁊ mi=
nor erit ſm merita vie. Nec oculi quocũq̃ lumine offendẽ=
tur.quia oĩa lumina tunc mulcebunt/non ledent.ſicut ⁊ di
ſcipuli chriſtũ viderunt corruptibilib⁹ oculis cum maximo
gaudio in transfiguratione.dicente petro.dñe bonũ eſt nos
hic eſſe ⁊c. Et ſm ioh. de tãbaco vbi prius: notandũ ꝙ ſi ho
mo non equaliter meruit ſm viſum vel ſm auditũ/ et ſic de
alijs ſenſibus:ſm hoc magis vel minus meliorabuntur ob
iecta illius/vel alterius ſenſus: ſaltẽ ſm effectũ ſcꝫ cõmodi
vel delectationis. Quarto cõfert ad multitudinẽ delecta=
tionis in viſu diuerſitas viſibilium. q2 videm⁹ per ſpecies
receptas omnes ſperas celorũ:omnes ſtellas:oĩa elemẽta:
omnia ſanctorũ infinita quodãmodo corpora: et dãnatoruꝫ
Et p ſpecies influxas de qualꝫ ſpecie aĩalium/plantarũ/la
pidum/roſarũ/ violarũ/ ⁊ mineraliũ videbimus aliqua. vel
de qualꝫ ſpecie et de ſingulis ſpecieb⁹ excellentiſſimũ illius
ſpeciei.q2 talia in ſtatu innocentie habuiſſem⁹. Quinto au=
gebit delectationẽ viſus viſio deitatis in qualꝫ creatura p
tunc exiſtente. Unde q̃uis oculus corporalis directe/et ſi=
cut viſibile p ſe nõ poſſit videre deũ/ cũ nõ ſit colorat⁹/ nec
lucidus corporaliter:tñ vt dicit tho.in iiij.diſt.xlix. videbit
oculus deitatẽ ſicut viſibile per accidens: cum ex vna par
te viſus corporalis tantã gloriã dei inſpiciet in corporib⁹/
precipue glorioſis /et maxime in corpore xpi. et ex pte alia
intellectus tam clare videbit deũ ꝙ in reb⁹ corporalib⁹ vi=
ſis deus percipietur. ſicut in locutione percipitur vita. Uñ
Aug. de ciui. dei dicit valde credibile eſt ſic nos viſuros
tunc mũdana corpora celi noui/ ⁊ terre noue:vt deum vbiq̃
preſentẽ ⁊ vniuerſa corporalia gubernantẽ pſpicuitate cla
riſſima videam⁹. Nõ ſicut inuiſibilia dei p ea q̃ facta ſunt in
tellecta cõſpiciuntur:ſed ſicut homines mox vt aſpicimus/
non credimus viuere: ſed videmus. hec aug.et tho. Sex=
tum augens multitudinem gaudij in viſu ſupra tactuꝫ eſt
ſatis.quia nec diſtantia interſtitium/ nec ſitus viſum impe
diret. ¶Quartum principale gaudium extrinſecum erit p E
auditum qui erit in actu vel in cãtu. Probat tho. in.iiij.di.
xliiij.per aug.dicentẽ ſup illo ps. Exultationes dei in gut= ps.cxlix
ture eorum. Corda et lingue eorũ nõ deſinẽt laudare deũ. Idẽ
habet p gloſã ſup illo oſee.iiij. in cãtico et cimbalis/imo in
patria erit riſus. vt dicit tho.quotli.xj.q.vj. ſcdm illo iob.

viij.impleatur os tuū riſu/et labia tua iubilo. Nō ſolū aūt
vt probat magiſter iohan. de tambaco vbi prius:in patria
modus audiendi erit per imutationē ſoni realez ſed etiā ꝑ
ſpecies influxas diuinitus auditui/ſm quas habebit iocū=
ditatem cātus philomene/et aliarū auiū.qꝛ in ſtatu innocē
tie homo iſta etiā habuiſſet.Ad magnitudinē etiā delecta=
tionis in auditu/faciet ſex que de viſu tacta ſunt. Primo re
ſtitutio cōmodi naturalis.qꝛ eīn ad hominis pctm̄ oīa dete
riora ſunt: hō in ſtatu innocētie tantā delectationē habuiſ=
ſet ad vocē cicade/ ſicut modo ad vocē philomene: ſed poſt
reſurrectionē reſtituet/ ꝛ amplius dabitur auditui.Secūdo
ad gaudiū auditus faciet melioratio obiectoꝝ audibiliū.
que melioratio cōſiſtet in ꝟboꝝ ſignificatione/ in organoꝝ
emūdatione/in exteriorū impedimentorū amotione:ꝛ in ip
ſarum vocū claritatis ſupnaturalis ꝑfectione. Nā quo ad
primū quanto vox eſt maioris charitatis expſſiua:tanto de
lectabilior eſt. Cōfert etiā quinto conſonātia magis debita
ſm noticiam artis muſice quā exercebūt aliquādo actu/ vt
potentia educatur in actū/ et deus glorificetur. Vñ cantus
hic quorūcunqꝫ muſicorū in cōparatione ad celeſtez muſicā:
eſt velut rugitus ruſticorū hic/reſpectu naturaliū hic can=
torum. Et ſm groſſam eſtimationē erit in quorundā ſancto
rum vocibus ſuauitas in quinquageſies tanta: quāta nūc
eſt naturalis et artificialis vocū et ſonorū ſuauitas. in qui
buſdam centies tanta.et ſic aſcendendo. ſicut de pulchritu
dine coloris dictū eſt. Tertio gaudiū auditus augebit ma=
ior perfectio auditui organi/quo ad ablationē eorū que au
ditum impedire poſſent. Quarto multitudo et varietas au
dibilium ſm ſpeciē et numerū:que maiora erunt ſimul vel
ſucceſſiue:ꝙ̄ hic. Quinto ꝙ per accidens in vocibꝰ et ſonis
audiemus deū in oībus. Sexto nec diſtantia/interſtitiū nec
F ſitus ſonū impedient. ¶ Quintū principale extrinſecū gau=
dium erit ꝑ olfactiuū ſenſum odoratu. Vñ dicit tho.in.iiij.
di.xliiij. Odor erit in patria/cum eccleſia cantet ꝙ odor ſua
uiſſimus erunt corpora ſanctorū. Nā odor in via non ſolū
eſt fumalis euaporatio: ſed etiā ſpūalis quedam ad odora
tum multiplicatio. Sed in corporibus glorioſis erit odor in
ſua vltima perfectione/ nullo modo ꝑ humidū ſuppreſſus:
et tamen imutabit ſpūali imutatione/ſicut odor fumalis et
ſenſus odoratus in ſanctis . qꝛ nulla humiditate impedie=
tur:cognoſcet non ſolum excellentias odorū/ ſicut in nobis
nunc contingit propter cerebri nimiā humiditatē/ ſed etiā
minimas odorum differentias. Hec tho. et non ſolū odora=
bimus per imutationem ab obiectis ſanctorū corporum:ſ3
etiam ꝑ ſpēs influxas odorabiliū/ odorabimꝰ balſamū/ ci=
namomū ꝛc. Ad magnitudinē autē delectatiōis in odoratu
ſex facient. Primo reparatio naturalis cōmodi. qꝛ in para
diſo ſi māſiſſemꝰ ad odorē rute/ tm̄ cōmodū habuiſſemꝰ ſi=
cut modo in tota apotheca: ſed in patria plus ſaltē in equi
pollenti reſtituetur. Scđo melioratio obiectorū vt groſſa
eſtimatiōe corporis glorioſi minoris meriti quinquageſies
tanta ſit: quāta eſt nūc quecūqꝫ ſuauitas. ꝛ cēties in duplo
ſanctioris. Vñ imaginandū eſt corpus beati/ꝗ̄ſi quoddā cor
pus cōpoſitū ex roſis/ lilijs/ et ſimilibꝰ optime redolentibꝰ/
nutritū cinamomo et ſumme odoriferis/ et perunctū balſa
mo/et optimis vnguentis. Tale erit obiectū olfactui. Ter=
tio cōfert ſicut priꝰ dictū eſt de alijs: ſic etiā de quarto/quin
to/et ſexto. ¶ Sextū principale extrinſecū gaudiū erit gu= G
ſtus. Vñ ſm Tho. vbi ſupra guſtus habet ꝛ habebit in pa=
tria mediū cōiunctū:et erit in actu.nō tn̄ ſ3 ꝙ eſt ſenſus ali
menti: ſed erit ſm ꝙ eſt iudiciū ſaporū:ita tn̄ ꝙ nō imuta=
bitur ab aliquo cibo vel potu ſumpto : niſi forte dicat ꝙ ibi
guſtus erit in actu ꝑ imutationē lingue ab aliqua humidi=
tate adiuncto. Et qꝛ ſanctꝰ tho. nō dubitat quin in actu fiat
guſtus:ſ3 modū ſub dubio relinquit. tradit magr̄ Joh. vbi
ſupra modū dicēs: ꝙ ī patria guſtꝰ erit in actu ꝑ imutationē
ſpūalem ſeu intentionalē abſqꝫ ſumptiōe ꝑ modū cibi ꝛ ma=
ſticatione facta a corpore beatorum/ mediāte tamē ſapore
eis formaliter inherēte. ꝗ corpora ſi maſticata fuiſſent ante
glorificationē: nata fuiſſent mediāte ſuo ſapore guſtū imu=
tare. Vñ in patria beati dupľr guſtare poſſunt. Vno mō per
intentionalē imutationē lingue a ſapore ſanctis inherēte.
Alio mō ꝑ influxū ſpecierū a deo. ſicut de illis ſenſibꝰ dictū
eſt. Ad magnitudinē etiā guſtatiui gaudij faciēt ſex. Primo
reſtitutio cōmodi naturalis. qꝛ adā in ſtatu innocētie de co
meſtione alicuiꝰ fructꝰ vel aque tm̄ delectatꝰ eſt: ſicut mō
quis delectat in guſtu clareti/vel zucari. Plꝰ aūt in patria
reſtituetur/ꝙ̄ ꝑ adā perditū eſt. Scđo cōfert melioratio ob=
iectorū in ordine ad guſtū. Nam ceteris paribus quantum
pulchritudo corporum glorioſorum excedet omnē pulchri=
tudinem corporum nunc exiſtentium: tm̄ ad minus excedet
ſuauitas ſaporis corporū glorioſorum in ſtatu futuro/ om=
nem naturalem ſuauitatē ſaporis totius mundi: ita vt cor=
pus minimi ſancti ſit quinꝗ̄geſies ſuauiꝰ/ ꝙ̄ ſapor mellis/
zucari/ vľ cuiuſcūqꝫ alteriꝰ rei ſaporoſe ī ꝑſēti. Nō tn̄ dētibꝰ
maſticabimus vel conteremus: ſed deo influente percipie=
mus intentionalit. De reſiduis quattuor dicendū eſt ꝓpor= H
tionabilit/ſicut de viſu. ¶ Septimū ꝑncipale extrīſecū gau
diū ē actuatio tactꝰ. Vñ xp̄s glificatꝰ tactꝰ ē. ꝛ Johā. xx. ait
noli me tāgere. Et btā agnes ait, quē cū tetigero caſta ſum.

medium aūt tactus:ſicut ⁊ guſtus cōiunctum eſt . Modus
aūt tangendi ſm̄ tho. vbi prius talis eſt: ꝙ erit immutatio
ſpūalis a qualitatibꝰ tangibilibꝰ:ſicut etiā in corpore Ade
fuit:quod nec vrere nec gladiꝰ ſcindere potuiſſet:⁊ tñ horū
ſenſum habuiſſet. Impaſſibilitatis eñ dos excludit natura
lem immutationē/ergo ſpiritualis erit . Itē erit ſine omni
immutatione quā ſubiectum per ſe faciat:ſed ꝑ ſpecies erit
ipſi tactui a deo influxas. Ex quo ſequit̄ ꝙ nec tactꝰ impe=
dietur diſtantia/nec ſitu nec interpoſitione . Hunc ſenſum
etiam ſine inflexis ſpeciebus oēs poſſunt habere ſicut ⁊ vi
ſum:vt dicit tho. Erunt etiam in patria amplexus et oſcu=
la ad parētes/cognatos/amicos/et natos vt dicit Johan.
eps in ſermone de oībꝰ ſanctis. Item bern̄. i ſermone de om
nibus ſanctis. Sed tactus tales ⁊ oſcula erunt ſine omni ve
nerea cōcupiſcētia. Sicut etiam in via/ex naturali pietate
mater filiū/parentes natos:⁊ alieni oſculantur infantulos
ac maria eliſabeth āplexata eſt:poterūt etiā ꝑ ſpecies iſflu=
xas fieri cōtactus mutui inter diſtātes. Ad tactus aūt gau
di ū faciēt ſex. Primo reſtitutio cōmodi naturalis: qꝛ in pa
tria erunt corpora terſa polita/⁊ qualitates p̄me ad mediū
reducte tēperatiſſime. Ita vt minimus ſanctus in tāgendo
habiturus ſit quinquageſies tātam delectationē:quantam
nūc quicūqꝫ habet de quocūqꝫ tangibili. De reſiduis quin=
qꝫ dicendū eſt/ ſicut de p̄cedentibꝰ ſenſibus. De gaudio aūt
qnqꝫ ſenſuū:p̄ſertim tactꝰ/dicit anſel. lib. de ſimili. ſic. Volu=
ptas quā hic q̄rere nitimur:nō niſi ꝑ anxietatē inuenitur.
Cū ad id ꝑuenerint homines qđ voluptatem putāt/nō niſi
odorēdo eadē frui valēt:quo ſi nō fuerint imediate fruiti:
in anxietatē vertūtur. Poſt hāc vero vitā/aut in omnimoda
voluptate ſunt/aut oīno replebuntur anxietate . Sicut eñ
ferrū ignitū qualibet ſui parte ꝯtinet ignē : ſic in ſe boni vo
luptatem. Hanc voluptatem qꝛ nemo hic ſenſit:ideo nec ex
planari poteſt perfecte a quoq̄ꝫ. Hec ille. Exēplum eſt de fa
uo mellis:quod in omni ſui parte melle penetratur . Et de
bucella intincta vino optimo/vndiqꝫ panem penetrante. Sic
voluptas patrie omnes anime ⁊ corporis venas/ oſſa /me=
dullas/artus/⁊ complexionem penetrat:ſicut de igne vide
mus in ferro ignito.

Capitulum. vij. De dotibus corporis.

OCtauū principale extrinſecū gaudiū eſt
dos impaſſibilitatis. Ubi notandum p̄mo
ſm̄ Tho. in. iiij. diſtin. xliiij. ⁊ . xlix. ꝙ dos eſt
perpetuꝰ ornatus anime ⁊ corporis in eter=
na beatitudine iugiter perſeuerans. Eſt eñ
inter xp̄m hominē/⁊ animā quālibet matri=

moniū ſpūale:teſte ap̄lo. Ephe. v. Sacramentū hoc magnū
eſt. Dico aūt in xp̄o ⁊ eccleſia. Ex quo habetur ꝙ ſpirituale
matrimoniū ꝑ corporale ſignificatur. Dātur aūt ſpōſis car
nalibus tria. Dos:donatio ꝓpter nuptias/⁊ parafernalia.
dos eſt donatio facta ſponſe ex parte patris:⁊ hoc ad vſuꝫ
ſpōſi ꝓpter onera matrimonij:⁊ datur ad matrimonij ſola=
ciū/tñ ad poſſeſſionem ſponſe:⁊ ſic datur ſponſe in ꝓprieta=
tem:licet ſponſo detur ad diſpēſationē ſeu vſum. Et tradi=
tur quando ſponſa in domū ſpōſi traducitur : Cuius añ tra=
ductionem ꝓmittatur. Et eſt dos nō quodcunqꝫ donū ſpon
ſe:ſed p̄cipuū/quaſi patrimoniū eius de quo viuere ⁊ ſuſtē
tari debeat. Et ſm̄ multas leges: ſponſus non poteſt dotes
inuita vxore ab ea alienare. Sic in matrimonio ſpiritua B
li/quod eſt inter xp̄m hoīem:⁊ eccleſiā ſeu quālibet deuotā
aīam/vel hominē:tota trinitas que eſt pater noſter/eccle=
ſie ſeu deuoto homini dat dona aliqua in ꝓprietatem : ad
voluntatē tñ ⁊ ad diſpenſationem xp̄i ſpōſi/quādo eccleſia
vel anima in domū ſponſi introducitur: quod fit in patria.
Cuius ante traductionē hic ꝓmittatur:que dona dotes ap=
pellātur. Et ſunt duplices dotes. quedam anime : de quibꝰ
in tertio principali dicetur. Alie corporis:quia tā aīa q̄ꝫ cor
pus xp̄o in patria iungetur. Secūdo notandū ꝙ ſicut ſpō C
ſis carnalibꝰ tria dantur:dos/videlicet de qua dictū eſt:do
natio ꝓpter nuptias q̄ eſt illud qđ a ſponſo datur ſponſe:⁊
parafernalia/quod eſt illud quod habet ſponſa preter do=
tem/vt ſunt munera ab amicis data ſpōſe:⁊ ſimilia. Sic in
patria cuilibet homini ſeu deuote aīe dantur tria. Dos/vt
dictum eſt ſupra. Donatio ꝓpter nuptias / qđ erit in futu=
ro gaudiū qđ habebimus reſpectu humanitatis xp̄i/eū co=
gnoſcēdo ⁊ vidēdo:de quibꝰ poſtea dicetur. et pafernalia q̄
erūt alia dona poſtmodū declaranda. Tertio notanduꝫ
ꝙ corpꝰ/⁊ q̄libet potētia ſenſitiua hominis glorificati quat
tuor dotes habebit/id eſt quattuor qualitates ſupnatura=
les nobiliſſimas q̄ ſunt:impaſſibilitas/ſubtilitas/agilitas/
⁊ claritas:que quattuor ponuntur in littera. ⁊ Glo. j. Cor.
xv. vt in ſequentibꝰ allegabitur. Sunt aūt quattuor/ vt re=
fert Tho. di. xlix. ꝓpter quattuor v̄tutes cardinales:quarū
materia ſunt bona corporalia:vt prudētie correſpōdeat cla
ritas ꝓpter cognitionē iuſtitie/que eſt perpetua ⁊ immorta
lis impaſſibilitas. fortitudini agilitas:ex qua contingit vt
nichil corpori poſſit reſiſtere. Unde agilitas notatur. j. Co
rin. xv. per hoc ꝙ dicit:ſurget in virtute. Temperantie ve=
ro que hic corpus attenuat ſubtilitas:⁊ ſic quattuor virtu
tibus cardinalibus/quattuor correſpondent dotes corꝑis:
ſicut tribus theologicis virtutibus correſpondent tres do=

tes anime: vt poſtea dicetur. Sunt aũt quattuor dotes cor-
poris alia ratione. quia ſicut in preſenti anima in corpus
influit quattuor/ quibus corpus caret ipſa abſente: videlꝫ
ꝙ corpus viuũ eſt coloratiꝰ/ durabilius/ virtuoſius/ ⁊ agiliꝰ
ſic anima beatifica corpori in patria per redũdantiam in-
fluet quattuor proportionaliter dotes. Claritatẽ/ impaſſi-
bilitatem/ ſubtilitatẽ/ ⁊ agilitatem. vt his mediãtibus cor-
pus pfectiſſime anime ſubijciat: ſicut aĩa deo p̄ ſuas tres
dotes. Sũt aũt quattuor dotes corpis/ ſicut in claritate ra-
dij ſolaris: qui eſt clariſſimus/ ſubtiliſſimꝰ/ agiliſſimꝰ ⁊ im-
paſſibilis. Pro tali em̃ claritate xp̄s poſt cenã Johan. xvij.
ſubleuatis oculis in celũ/ dixit: id eſt orauit. Pater venit ho-
ra clarifica filiũ tuum/ ſupple in reſurrectione quattuor do-
tibus corporis/ q̃ tñ ꝓprie in xp̄o nõ ſortiunt nomẽ dotis: cũ
ſit ſponſus: licet ipſe quattuor habeat excellẽtiſſime. Et ſe-
quitur. vt filius tuus clarificet te/ ſupple in membris. Unde
ſtatim addit. Sicut dediſti mihi poteſtatẽ omnis carnis vt
omne quod dediſti ei: det eis vitam eternã. Hec aũt eſt vita
eterna vt cognoſcant te ſolũ verum deũ: ⁊ quem miſiſti ie-
ſum xp̄m. Sũt aũt ſm Tho. ideo quattuor dotes corpis: qꝛ
ad hoc ꝙ corpus ſit pfecte ſubiectũ anime: nec eã impediat
in operibꝰ glorie: quattuor requirunt: duo ptinẽt ad ſenſuꝫ
⁊ duo ad motũ. Quo ad ſenſum requiritur vnũ/ vt ſit facile
receptibile ſpirituum ſenſibiliũ: ⁊ ad hoc diſponit claritas
Alterꝝ vt non ſit receptibile paſſionum ignobiliũ: ad qḋ di-
ſponit impaſſibilitas. Quo ad motũ duo reqrunt. Unum eſt
vt p contrariam inclinationẽ nõ reſiſtat ſuo motori: ad qḋ
diſponit agilitas. Aliud eſt vt corpora p que mouet non re-
E ſiſtãt ei: ad qḋ diſponit ſubtilitas. ¶ Eſt igitur octauũ gau-
dium ⁊ prima dos/ impaſſibilitas. de qua dr̃. j. Corinth. xv.
Seminat in corruptione: reſurget in incorruptione. Et ſm
Tho. diſtin. xliiij. Reſultat ex virtute anime ſuũ corpus po-
tenter continentis: ita vt a nullo exteriori agẽte valeat im
mutari. Et ꝗuis corpora beatoꝝ ſint compoſita ex contra-
rijs: tamen illa contrarietas erit ad omnimodã equalitatẽ
⁊ cõcordiã reducta. Et differt illa impaſſibilitas/ ab ea quã
adam in ſtatu innocẽtie habuit ⁊ quã pueri in originali de-
cedentes habebunt: quia impaſſibilitas ſanctorũ erit nõ
poſſe pati/ id eſt nullo modo ⁊ nũꝗ͂ poſſe pati. Sed Ade im
paſſibilitas fuit poſſe non pati/ id eſt aliquo modo: ⁊ inte-
rim ꝙ nõ peccaret diuina potentia eum protegente exteriꝰ
Impaſſibilitas vero pueroꝝ in limbo erit nichil pati: ſi tñ
in ignẽ ꝓijcerentur: paterentur. Sed beati etiam in inferno
exiſtentes non paterentur. Et erit illud donum impaſſibili-

tatis in vno maius ꝗ͂ in alio: qꝛ cauſa eius eſt maior ĩ vno
ꝗ͂ in alio. Cauſa em̃ eius eſt dominium anime ſup corpus
quod quidem cauſatur ex hoc ꝙ fruitur anima deo immo-
biliter. Unde in eo qui perfectius fruitur: eſt maior impaſ-
ſibilitatis cauſa. Huic doti aſſociantur duo dona corporis
que ponit anſel. lib. de ſimili. videlicet ſanitas: ⁊ vite longe-
uitas. Et tertium addi poteſt: ſcꝫ cicatricũ formoſitas. Sa-
nitate inquit pfecta hic caremus/ a prima natiuitatis die
eſurimꝰ: ſitimꝰ ⁊c. hic vnꝰ claudꝰ: alter ſcabioſus ⁊c. Quibuſ-
dam tamẽ delinimur medicamẽtis: ne ſumma hic ſit miſe-
ria: In futuro aũt ſũma ſanitas erit: de q̃ p̄s. Salꝰ iuſtoꝝ a Ps. xxxvj.
dño. Sꝫ dicis: vndiqꝫ ſanus ſuꝫ. Rñ. Anſel. Quid dicis o hõ:
tãgaris fuſte ⁊ clamabis: teqꝫ deceptũ q̃rulaberis. Ibi ⁊ lõ-
geuitas vite erit: quã hic nullꝰ pfecte habet moriturꝰ quã-
tũlibet viuat diutius ſomniũ ſibi videt eſſe quod vixit cum
moritur. Hec anſel. ¶ De cicatricibus dicit Tho. diſt. xliiij. F
in. iiij. Cicatrices inquit vulnerũ non erũt in ſanctis/ nec in
chriſto fuerunt inquantum important aliquem defectũ: ſed
inquantum ſunt ſigna cõſtantiſſime virtutis qua paſſi ſunt
ſancti ꝓ iuſtitia ⁊ fide: vt ex hoc ⁊ ipſis ⁊ alijs gaudiũ cre-
ſcat. Unde dicit Augu. lib. xxij. de ciui. dei. neſcio quomodo
ſic afficimur amore martyꝝ beatorũ: vt velimus in illo re-
gno in eoꝝ corporibus videre vulnerũ cicatrices q̃ pro xp̄i
nomine pertulerunt: ⁊ fortaſſe videbimus. Non em̃ defor-
mitas in eis: ſed dignitas eſt quedam: ꝗuis in corpore/ nõ
corporis/ ſed virtutis pulchritudo refulgeat. Nec tamen
ſi aliqua martyribus amputata ⁊ ablata ſunt membra/ ſi-
ne ipſis membris erunt in reſurrectione mortuorum: qui- Luc. xxi.
bus dictum eſt: capillus capitis eius non peribit.
¶ Nonum extrinſecum gaudiũ principale eſt ſecunda dos G
ſubtilitatis: de qua. j. Corinth. xv. Seminatur corpus ani-
male: ſurget corpus ſpirituale/ id eſt ſpiritui ſimile. Hec
dos eſt que aufert/ ſecundum Thom̃. groſſiciem corporis
cauſatam ex compoſitione elementalium qualitatum. Eſt
autem duplex ſubtilitas. Una ex raritate partium ſtantiuꝫ
non propinque/ ⁊ ex tali ſubtilitate efficitur corpus facile
diuiſibile: ⁊ hec non erit in corporibus glorioſis. Alia eſt ex
perfecta victoria forme ſuper materiam: ⁊ huiuſmodi ſub-
tilitatis eſt viuere: ⁊ ſic celũ eſt ſubtile ⁊ corpora beatorum
ſic erunt ſubtilia. Eſt enim ſubtile in propoſito quod eſt fa-
cile penetratiuum alterius. Unde corporibus beatorum
cedent abſqꝫ vlla difficultate ⁊ reſiſtentia quelibet corpo-
ra non glorificata: vt dicit Guill. de vniuerſo. libro primo
capi. q̃nquageſimo pͥmo. Huic doti correſpõdet apte fortitu-

dos corporalis/oppoſita imbecillitati.de quibus anſel.in lib.
de ſimili.ſic dicit. Fortitudo noſtra hic a beſtijs ſuperatur:ſed
in vita futura nihil reſiſtere poterit quin moueat:⁊ ſi volue-
rit euertat.nec in hoc plus laborabunt:ꝙ̄ oculꝰ mouēdo ſeſe.
Cum eñi angelis ſimiles erimꝰ/ nequaq̄ minoris fortitudis
erimꝰ.Sed fortaſſis queris:ad qd̄ illa fortitudo proderit/ cū
ꝓ tunc nihil ſit in quo vires exercere poſſimꝰ: Qui hoc dicit
pauca nobiſcum qd̄ in hmõi habeat vſus humanus attendit.
Attendat ⁊ videbit:q: non ſemper de omnibꝰ que habemus:
ſed que nos habere ſperamꝰ/ non parum gaudemus/⁊ quaſi
actu vtimur.Sicut(vbi grã)ipo viſu ptãte aliqñ vtimur nõ in
eaꝝ pñtis rerum tñ: ⁊ ita de multis in hunc modum. Sic et
tunc de hac qua nūc fortitudine agitur:erit. Sola nãq̄ eius
poſſeſſio grata nobis erit/⁊ exultatio grãdis:licet in actu ne-
quaq̄ ſit neceſſaria nobis cūctis vt dictum eſt in ſuo ſtatu cõ-
uenieñter collocatis:hec eadē queſtio ſi aut de velocitate/aut
de aliqua beatitudis parte moueatur: hac ſolutiõe ſi non ap-
tiore ſoluat. Sic igitur iuſtus fortis erit. vt etiam ſi velit ter
h ram cõmouere poſſit.hec de Anſel. ¶Sed dubitat vtruz cor
pus gl'oſuz ſit palpabile: Rñ.Tho.ꝙ ſic.di.xliiij.Vñ Johan.
xx.ait xp̃s.palpate ⁊ videte:cū reſurrexiſſet.Nota tñ ꝙ palpa
bile dicit aliqd̄ corpus ex duobꝰ.ſ.ꝙ habet qualitates qbꝰ na
tus eſt immutare ſenſus/tactus/ calore/ frigore ⁊c.vt habet
aer/ignis/et hmõi. Et ex hoc ꝙ reſiſtit tangenti. ſicut terra/
aqua/⁊ cõpoſita plura.Sed tãgibile dicit ſm ꝙ habet reſiſte
re tangenti.Vñ aer non eſt palpabilis. q: non reſiſtit tangen
ti.ſ; nec tangibilis.Et nec corpa celeſtia ſunt tangibilia/nec
palpabilia.Vñ Gre.dicit. Corrūpi neceſſe eſt oīe qd̄ palpa-
tur.Corpꝰ ergo gl'oſum habet ex ſui natura qualitates ſuas
q̄ nate ſunt immutare tactum.ſed tñ q: corpus eſt oīno ſubie
ctum ſpũi.in poteſtate eiꝰ eſt vt ſcd̃m eas immutet tactū vel
non immutet.Similit etiam cuz ſm naturam cõpetat ſibi vt
reſiſtat cuiſ; alteri corpori tranſeunti : ita ꝙ nõ poſſit eſſe cū
eo ſimł in eodem loco.ſed tñ miraculoſe hoc poteſt diuina v
tute contingere ad nutum ipius ꝙ ſit cuz alio corpe in eodē
loco.et ſic nõ reſiſtit ex tranſeūti . Vñ ſcd̃m naturã ſuã palpa
bile eſt corpus gl'oſum:ſed ex vtute ſupnaturali hoc ei cõpe
tit:vt cū nõ vult nõ palpetur a corpe nõ gl'oſo.Vñ Gre.dicit
dominꝰ palpandã carnē ꝓbuit:quã clauſis ianuis introduxit
vt profecto oſtēderet poſt reſurrectionem corpꝰ ſuum eſſe:et
eiuſdem nature/⁊ alterius glorie. Qualitates tñ tangibiles
in corpibus glorioſis licet non ſint reducte ad medium rei
ſcd̃m equediſtantiã ab extremis accepta: tñ ſunt reducte ad
medium proportionis ſcd̃m ꝙ optime competit cõplexioni
humane in ſingulis ptibus.Et ideo tactus illorum corporū

eſt delectabiliſſimus.q: potētia ſemp delectat in cõuenien
ti:⁊ triſtatur in exceſſu.hec Tho. ¶Decimū extrinſecum i
gaudiū eſt tertia dos.videlicet agilitas.de qua apl's.j.Co
rinth..xv.Seminat in in infirmitate:reſurget in vtute.glo.
id eſt mobile ⁊ viuuz.Eſt aūt agilitatis dos:ſm Tho.diſt.
xliiij.pfectio ſuperaddita corpi:qua corpus glorioſum erit
oīno ſubiectū anime glorificate.non ſolū vt nihil in eo ſit qd̄
reſiſtat volūtati ſpũs.q: etiã hoc fuit in corpe Ade.ſ; etiã vt
ſit in eo aliqua pfectio effluēs ab aīma glorificata in corpꝰ
per quã habilitetur ad predictã ſubiectionē.vt ſic corpꝰ ſit
expeditū ⁊ habile ad obediēdū ſpũi in oībus motibus ⁊ ac-
tionibus.Vñ ſicut nunc dat natura velociorib' animalibus
inſtrumēta diuerſe diſpoſitiõis in figura ⁊ quantitate:ita
deus dabit corporibꝰ ſctõꝝ aliquã diſpoſitionē aliã ꝙ̄ mo
do habeãt.nõ quidem in figura ⁊ quãtitate:ſ; in ꝓprietate
glorie:q̄ dr̄ agilitas.hec Tho. Dubitat primo vtrū bti cor-
poraliter aliqñ moueant: Rñ.ibidē ꝙ ſic.Corpa inquit glo
rioſa aliqñ moueri eſt neceſſariū ponere.q: ⁊ ipum corpus
xp̃i eſt motū in aſcēſione.⁊ ſilr corpa ſanctorū q̄ de terra re
ſurgēt ad celū empireū aſcendēt.ſed etiã poſtq̄ celos aſcē-
derunt:veriſile eſt ꝙ aliqñ moueant ꝓ libito ſue volūtatis
vt illud qd̄ habēt in virtute actu exercētes:diuinã ſapiētiã
cõmendabilē oñdant.Virtꝰ eñi ꝓcedēs in actꝰ exercitiū po
tētior ⁊ pfectior apparet:q: actꝰ manifeſtat potētiã. Et vt
etiã viſus eorū reficiat pulchritudine creaturarū diuerſaꝝ
in quibus ſapiētia dei eminēter relucebit. ¶Dubitat ſecū k
do:vtrū aīe glorificate moueãt corpa ſua motu nõ organi-
co: Rñ.Durã.in.iiij.ꝙ nõ:ſed motu ꝓgreſſiuo.Nõ eñi mo-
uebit totū corpus ſuū ſimul:quēadmodū graue mouet totū
ſimul deorſum.Rõ eſt.q: ſm ſctõs in aīa poſt reſurrectionē
nõ erit aliqua virtꝰ noua ad mouendū preter illã quaz ha-
buit in corpore viuēs. Dubitat tertio.an in inſtãti aīa pro
tunc moueat corpꝰ glorificatū: Rñ.Tho.ꝙ nõ.ſed in tēpore
impceptibili.Guil.dicit vbi.ſ.ꝙ gl'ificatꝰ hõ põt in ictu ocu
li diſtãtius moueri ampliꝰ ꝙ̄ p mille milia miliariorū.⁊ ꝓ
bat ibidē.Vñ Augu.etiã dicit.ꝓtinus vbi volet ſpũs:erit ⁊
corpus.Simile eſt iã de aīa per imaginationē/q̄ de Roma
imaginata in tpe impceptibili imaginari põt pariſius. Ve-
rūtamen melior aīa ſicut habebit corpꝰ pfectius:ita etiam
moueri põt velociꝰ.Sed mõ corpa nr̃a ſunt tarda.tuz quia
elementū terre in nobis mouet deorſum ⁊ leue ſurſum:et
ſic de alijs.tum etiã q: appetitꝰ mouēdi in nobis ſunt inter
dum cõtrarij:vt ſenſibilitas moueat cõtra rationē.De hoc
dono dicit Anſel.lib.de ſili.Nūc partim agiles ſumꝰ:ſed in
hoc etiã a paſſeribꝰ ſuperamur:ſed tunc ſicut angeli a celo

ad terram dicto celeri⁹ mouebimur. Uides em̄ quanta cla=
ritate ꝑ angelum homo abacuh delatus ſit danieli/a iudea
in caldeam. Par erit velocitas/q̄dius ꝓmiſſa eſt equalitas.
Si enim reſurrectio in ictu oculi fiet: ſic ⁊ noſtra operatio
fieri poteſt: cum corruptibile induerit incorruptōem. Sicut
enim velociſſime radius ſolaris ab orien e fertur in occi=
dens: ⁊ oculi viſus a terra in celum: ſic animus cum corpe
quo voluerit. Hec Anſel. Huic etiam doti appropriatur cor=
poris libertas. de qua idem ibidem dicit. Liber eſt q̄ cogi
non pōt ad ea que noluit/nec ab eo q̄d velit. Sed hoc null⁹
integre hic habet: ſed in futuro beat⁹. Quicunq̄ꝫ certe ange
lis ſimilis efficitur: eoꝝ libertatē habebit. Et ſicut in āgelis
non eſt inſtrumentū q̄d obſtet ac impediat aut cōſtringat
ꝓ velle ſuo: cū oīa penetrent. ſic ⁊ xp̄s clauſo ꝓdijt ſepul=
chro/ q̄ oſtio clauſo diſcipulis apparuit. cui chriſto ſimiles
erimus. In illa em̄ vita ſi bonus fuerit/nihil patietur ab eo
q̄d nolit: ſed agere ꝑmittetur quecunq̄ꝫ voluerit. Hec ille.
L ¶Undecimū extrinſecum gaudiū eſt quarta dos/ dicta cla
ritas. de qua. j. Coꝛ. xv. Seminat̄ in ignobilitate: ſurget in
gloria. q̄d ad claritatem ꝑtinet. Et Math. xiij. Fulgebūt iu=
ſti ſicut ſol in regno patris mei. Hec claritas erit intrinſe=
ca corpori glorioſo. ⁊ cauſabitur ex redundantia anime ad
corp⁹. Et ſm̄ ꝙ anima fuerit maioris claritatis in lumine
glorie: ⁊ fruitione beatifica: ſm̄ hoc plus corp⁹ eius clarifi=
cabitur. Ideo. j. Coꝛ. xv. dicitur Stella differt a ſtella clari
tate. Ita ⁊ reſurrectio mortuorum. ⁊ ita in corpore glorioſo
cognoſcetur gloria anime. ſicut in vitro cognoſcitur color
corporis quod continetur in vaſe vitreo. vt dicit Greg. ſup
illud Job. non adequabitur ei aurū vel vitrū. Hec tho. Etiā
patet ꝙ corpora glorioſa erunt ꝑuia vt vitrum: ⁊ clara vt
aurum. Sunt eniꝫ nunc duo que cauſant in noſtro corpore
obſcuritatem. ſ. materie impuritas: et luminis paucitas. ſꝫ
vtrūq̄ꝫ tolletur. ⁊ claritas dabitur ꝑſpicua et fulgida. Sed
dubitares p̄mo. erunt ne oēs partes corporis equales in
claritate ⁊ colore? Rn̄. ſecunduꝫ Tho. in. iiij. diſtin. xliiij. ꝙ
non. quia corporis gloria nō tollet naturam: ſed perficiet.
Unde color q̄ debetur corpori ex natura ſuarum ꝑtium re=
manebit in eo: ſed ſupaddetur claritas ex gloria anime. ſi=
cut etiam videmus corpora colorata ex ſui natura ſplen=
dore ſolis reſplendere. vel ex aliqua cauſa extrinſeca vel in
trinſeca. Et ſicut claritas glorie redundat ab anima/ ſup=
ple per cauſalitatem in corpus ſecundum ſuum modum/et
eſt ibi alio modo q̄ꝫ ſit in anima. ita in quamlibet partē cor
poris redundabit ſecundum ſuuꝫ modum. Unde non eſt in
conueniens ꝙ diuerſe partes habeant diuerſimode clari=

tatem: ſecundum ꝙ ſunt diuerſimode diſpoſite ex ſua natu
ra ad ipam. vna enim pars habet maiorem diſpoſitionem
ad claritatem q̄ꝫ alia. ſicut oculi q̄ꝫ manus: ⁊ ſpiritus q̄ꝫ oſſa
⁊ hūores q̄ꝫ caro vel neruus. ¶Dubitatur ſecundo. an cla= M
ritas corpoꝝ glorioſorum viſum offendat/ ſicut hic radius
ſolis? Rn̄. ꝙ non. Ratio eſt. q̄ꝛ ſicut corpus glorioſum nō po
teſt pati aliquod paſſione nature: ſed paſſione anime. i. re=
ceptione conuenietis ſolum: ita idem corpus glorioſum ex
proprietate glorie non aget niſi actione anime. ſed ſm̄ hoc
magis delectat. offendit aūt inq̄ꝫtum agit actione nature:
inq̄ꝫtum agit calefaciendo ⁊ diſſoluendo organum viſus: et
diſgregando ſpiritus. Et ideo claritas glorioſi corpis licet
excedat claritatem ſolis: tamē de ſui natura nō offendit vi
ſum: ſed demulcet. propter q̄d claritas illa cōparatur cla=
ritati iaſpidis Apocal. xx. Dubitat̄ tertio. an in poteſtate
corporis glorioſi ſit videri vel non videri? Rn̄. idem ꝙ ſic. q̄ꝛ
claritas prouenit ex imꝑio voluntatis cui ſubdet̄. vn̄ in po
teſtate aīe glorificate erit ꝙ videat̄ vel nō videatur. ſicut ⁊
q̄libet actio corporis in anime ꝑtāte erit. alias nō eſſꝫ corp⁹
g̃lioſuꝫ inſtr̄m ſumme obediens p̄ncipali agēti. Capl̄m. viij.

DUodecimū p̄ceptum extrinſecum eſt aureola=
rum ⁊ fructuum datio: q̄ habent circa animaꝫ
⁊ corpa beata: ſicut parafernalia in matrimo
nio. ¶Ubi notandum ſm̄ Tho. ⁊ alios. in. iiij.
diſtin. xlix. ꝙ differunt aurea/aureola/ ⁊ fruct⁹
Nam aurea eſt gaudium q̄d de deo immedia=
te habet anima in ſuꝑiorib⁹ viribus. ſ. de viſione dei clara:
de fruitione: ⁊ certitudie tentionis: q̄ tria ſequunt̄ gaudiuꝫ
anime. ⁊ illud eſt aurea. Auream hāc meremur hic ꝑ quod
cūq̄ꝫ certamē cuiuſcunq̄ꝫ tentationis quaꝫ ex charitate vin
cim⁹: ſm̄ illd̄ apl̄i. Nemo coronat̄: niſi q̄ legitime certauerit
Aureola vero eſt anime gaudiū de opibus a ſe factis: q̄ hn̄t
rōnem victorie excellentis xp̄iformiter facta. Uel ſic. eſt p̄=
mium de opib⁹ ꝑfectionis/q̄bus homo maxīe xp̄o cōformat̄
ſm̄ ꝑfectā victoriaꝫ. Et hāc aureolā meremur aut martyrio
aut doctrina/aut ꝟginitate. Fruct⁹ aūt eſt gaudiū ⁊ delecta
tio de ſpūali exercitio in ſpernēte delectatōes/ p̄ſertim vene
reas. ⁊ tūc meremur ex ꝯtinētia ꝯiugali: aut viduali: aut ꝟ=
ginali. Ex q̄b⁹ pꝫ ꝙ tā aurea q̄ꝫ aureola ſūt p̄ncipalr̄ in aīa.
Sꝫ ſicut ex gaudio eēntial̄ p̄mij q̄d eſt aurea de deo īmedia
te habiti redundat/fluit/ ⁊ cauſatur in corpus beati q̄dam
decor/q̄ eſt gloria corporis ſeu dos corpis quadruplex: de q̄
bus dictum eſt. ſic etiam ex gaudio aureole reſultat aliq̄s
decor in corp⁹ repſentatiuus ſpecialis triumphi de quo gau
det aīa. vt p̄dicatoris in ore: ꝟginis in illa parte: martyris

in cicatrice vel in alia pte corpis:ſcd̄m genus martyrij.ita
vt ſtatim ex aſpectu corpis ſciat̄ qualis quiſq; fuit:martyꝛ
aut virgo:aut doctor ſeu p̄dicator.Ex quib⁹ pz ꝙ aurea eſt
gaudiū de deo:aureola de triūpho excellēti:⁊ fruct⁹ eſt gau
dium ⁊ delectatio de exercitio ſpūali.Pz etiā ꝙ ſicut aurea
eſt principal'r in aīa ⁊ ſcd̄ario in corpe per redundantiā:et
ſic due ſunt quodāmodo auree.ſic etiā due aureole de ea=
dē victoria.vna in aīa:alia in corpore per redundātiā.Pz
etiā tertio ꝙ qꝛ opus meritoriū duo habet bona:vnū qꝛ ex
charitate fit.aliō qꝛ excellēter fit ⁊ victorioſe: puta marty
riū ⁊c.idcirco etiā duplex p̄miū habebit.aureā ꝓpt̄ primū:⁊
aureolā ꝓpt̄ ſcd̄m.Tn̄ p̄miū correſpōdēs merito rōne cha=
ritatis ꝗtūcunq; ſit paruū eſt mai⁹ quolibet premio reſpō
dente actui rōne ſui generis.Et iō aureola diminutiue dr
reſpectu auree.Dicit̄ aūt aureola diminutiue ab aurea.Nā
eſſentiale premiū dicit̄ aurea ſiue corona.tum qꝛ datur vi=
ctoribus:⁊ victorie debet̄ corona.Vn̄ Job.vij.Militia eſt vi
ta hoīs ſuper terrā.Tum etiā qꝛ per ipam homo efficit̄ par
ticeps diuinitatis:⁊ per cōſequēs regie ptātis:ſm̄ illō apo
calip.v.Feciſti nos deo nr̄o regnū ⁊ ſacerdotes. ¶Dubita
B tur primo.vn̄ habeat̄ ꝙ ſint tres aureole? Rn̄.ꝙ ex glo.or=
dina.⁊ ſctōrum dictis.De virginū patz ſup illud.xlvj.hec
dicit deus eunuchis ⁊c.Dabo eis nomē melius a filijs ⁊ fi=
liabus.Glo.meli⁹ nomē ꝓpriā gloriā excellentēq; ſignificat
ſed p eunuchos q̄ ſe caſtrauerūt ꝓpter regnū celorū:virgi=
nes deſignātur.Et ſup iſto Exo.xxv.Facies alterā coronā
aureolā.glo.Corona ptinet virginib⁹.Ad hāc etiā coronaz
pertinet canticū nouū:qō virgines tm̄ corā agno cōcinnūt:
⁊ que ſequūtur agnū quocunq; ierit.De martyrū ptz p Au=
guſt.lib.de ſctā v̄ginitate dicētē.Nemo ꝗtū puto auſ⁹ fuit
preferre v̄ginitatē martyrio:ſz v̄ginitati debet̄.ergo mar=
tyrio.De doctoꝝ ptz ſup illud Ephe.j.Sciatis q̄ ſit ſupemi
nens magnitudo v̄tutis ei⁹.dicit glo.Crementū habebunt
doctores ſcti vltra id qō alij cōiter habebūt.Dubitat̄ ſcd̄o.
cur tm̄ tres ſint aureole:videlicet martyrū/v̄ginū/⁊ docto
rum? Rn̄.primo.qꝛ tm̄ tria ſunt opa excellētiſſima triū po=
tentiarū.Nā excellētiſſimū op⁹ rōnalis eſt v̄itatis p̄dica=
tio.cōcupiſcibilis obſeruatio v̄ginitatis.⁊ iraſcibilis ꝑpeſ
ſio mortis.Scd̄o qꝛ tm̄ tres ſunt hoſtes quos excellētiſſime
vincere poſſumus.videlicet mūdus:caro:demonia.Marty
res vincūt mundū.v̄gines carnē.⁊ p̄dicatores demones in
C cordib⁹ ſuis ⁊ aliorū.¶Tertio qꝛ xp̄o in opib⁹ trib⁹ ꝑfectiſ=
ſime cōformamur.in p̄dicatione:in puritate:⁊ in martyrio.
Dubitat̄ tertio.que aureolarū ſit ꝑfectior? Rn̄.Tho.diſtin.
xlix.Simpliciter inter tres aureolas martyriū eſt potior.

quia pugna martyrij eſt fortior ſm̄ ſeipſam ⁊ vehementius
affligens.Et ſm̄ Pet.de pal'.ibidē.poſt hoc aureola docto=
rum.vt patet in cathalogo ſctōrum.qꝛ etiā eccleſia in leta
nijs ꝑfert martyres doctorib⁹:⁊ doctores virginib⁹:prout
etiā Tho.allegat.Tamē ꝗtuz ad aliquid tres aureole ha
bēt ſe ſicut excedētes ⁊ exceſſe.Preeminet enī ſm̄ aliquid
aureola virginū alijs/inꝗtum pugna carnis eſt periculo=
ſior ⁊ e vicino.ſed nō ſic eſt de martyrio ⁊ de doctrina.Pre=
eminet etiā aureola doctorū alijs.qꝛ pugna doctoꝝ verſa=
tur circa intelligibilia.de qua apl's Ephe.vj.Nō eſt nobis
colluctatio aduerſus carnē ⁊ ſanguinē:ſed aduerſus ptā=
tes ⁊c.Alie v̄o ſunt circa paſſiōes ſenſibiles.Dubitat̄ quar
to.an differētia ſit inter aureolā ⁊ palmā? Rn̄.ꝙ ſic.qꝛ au=
reola eſt premiū accidētale/nō qōlibet:ſz p̄miuz correſpon
dēs pugne vel victorie p̄cellenti.Sed palma eſt p̄miū acci
dētale:qō nec radici videlicet charitati/nec opi p̄cellenti
debetur:ſed volūtati.quā palmā martyrij Martin⁹ habz et
Dn̄icus/q̄ auide deſiderauerūt martyriū:nec tn̄ actū mar=
tyrij habuerūt.¶Dubitatur quinto in ſpeciali de aureola D
martyrū:que exigant̄ ad hoc ꝙ aliqs aureolā martyꝝ pro=
prie dictā habeat? Rn̄.ſm̄ Tho.⁊ Pet.de pal'.ꝙ tria neceſſa
ria ſunt.videlicet pena:cauſa:⁊ volūtas.preexigit̄ tn̄ chari
tas in omi habēti aureolā.Primū ergo eſt pena/nō quecū=
q;:ſed mortis vt oportet recepta.Ex quo patet primo ꝙ nō
debet̄ aureola martyrū obediētibus ſolū:licet etiam in eis
vſq; ad mortē mactet̄ propria volūtas.Scd̄o ꝙ nec paupe=
ribus ſolū ꝗuis moriant̄ mūdo.Tertio ꝙ nec penitētibus
licet carnē ſuā crucifigāt.Quarto nec martyriū ſolū ſitiēti=
bus:vt Martino ⁊ Dn̄ico.Quinto nec Johāni euāgel'.lz in
olei doliū feruētis miſſus ſit/nō mortuus.Sexto nec pue=
ris i camino ignis:qꝛ illeſi exierūt.Nec ſeptimo Silueſtro
⁊ Athanaſio:licet magnā perſecutionē ſint paſſi.Sed tamē
quilibet xp̄ianus q̄ in charitate morit̄ per obediētiā/vel vo
luntatē habet moriēdi pro xp̄o.vel quodcūq; aliud opus fa
cit bonū:de tali habebit in celo ſpāle premiū ⁊ gaudiū.ſz nō
omē tale meret̄ dici aureola.Exēpli grā.ꝑfecti paupes vo=
luntarij habebūt iudiciariā ptātem.⁊ ſic carnis maceratio
aliud ſpāle gaudiū.⁊ ſic de alijs.Sic intellige de alijs ope
ribus:ſm̄ Tho.immo interdū plus de aurea q̄s mereri po
teſt in talib⁹.vt poſt dicetur.Nec octauo Lucrecia/que ſe
ipſam interfecit pagana.Nec nono Seneca:qui propter ſe
vt tolerabiliorē mortē haberet:apertionē venarū in balneo
elegit.Propter quod Siculus(vt refert Greg.iij.dialo.)oc=
cidēdus ⁊ optione ſibi de morte eligēda data nullā eligere
voluit:ſed illā dixit ſe toleraturū quā deus ꝑmitteret: quez

tamen deus a morte eripuit.Sed martyrij aureolã habẽt
primo quedã que ſe ne corrũperent femine/ſubmerſerũt.q2
ſpeciali inſtinctu ſpũſſancti hoc fecerũt. vt lib.j. de ciui.dei
refert Auguſt.Silr Sampſon eadẽ de cauſa. Itẽ btũs pe-
trus:q̃ ſibi mortẽ elegit euerſis pedib9 crucifigi/non ꝓpter
ſe:ſed ꝓpter xp̃i honorẽ.Nec refert vtrum mors ſtatim an
poſtea ſequat:dũ tñ ꝓpter illud cauſet vel acceleret.Unde
mortui in carcere ⁊ in ſtabulis/vt Marcell9 papa. Itẽ mor
tui in exilio martyres ſunt.q2 hmõi mortẽ in eis accelerasſe
E ſe preſumunt.¶Secundũ qd ad martyriũ requirit eſt cau-
ſa.q2 eñ martyr teſtis eſt in cauſa fidei pro eccleſia vel pro
quocũq3 articulo fidei:vel iure eccleſie/aut ꝓ quacũq3 vir-
tute infuſa.q2 virtutib9 deſpõſatur eccl'a xp̃o:qui cũq3 ſic mo
ritur martyr eſt.Uñ Johãnes baptiſta ꝓ veritate predica
tionis.Agnes ꝓ virtute caſtitatis. Thomas cãtuarienſis
pro iuribus eccleſie occiſi taliter/martyres ſunt. Silr tam
mater q̃3 filius in vtero ei9 ſi ab infideli in vtero lederetur
in odium fidei:qñ vtrũq3 vel alterũ mori cõtingeret.Simi-
liter q̃ vuln9 nõ letale ſuſciperet:⁊ ꝑ negligẽtiã q̃ non eſſet
mortale pctm̃ moreret in vulnere neglecto.Similiter q̃ po
tius vellet occidi q̃3 mẽdaciũ dicere quodcũq3 peccãdo. Si
militer q̃ cruce ſignati in bello hoſtiũ xp̃i ꝓpter xp̃m ſuſce-
pto pugnãdo pereũt martyres ſunt.q2 nõ ſe:ſed xp̃3 defen
dunt ⁊ eccleſiã.⁊ ſic moriũtur.Uñ mortẽ nõ fugiũt:ſed eli-
gunt.Silr ſi q̃s ꝓpter bonũ cõe nõ relatũ ad xp̃m ſuſtineret
mortẽ:aureolã nõ mereret.ſed ſi hoc referat ad xp̃3:aureo-
lam merebit/⁊ martyr erit.vtpote ſi rẽpublicã defendat ab
hoſtiũ impugnatiõe:q̃ fidẽ xp̃i corrumpe moliunt/⁊ in tali
defenſiõe mortẽ ſuſtinẽt. Tertio requirit volũtas.vñ q̃ dor
miẽdo nunq̃3 ꝑus volũtate ad martyriũ habita inuit9 occi-
deretur.aut fugiẽs aut ſe defendẽs inuitus occideret mar
tyr non eſſet:niſi fieret vt prius dictũ eſt de cruce ſignatis.
Propter qd Mauricius cũ socüs ſuis arma ꝓiecit vt fieret
martyr. Innocẽtes etiã nõ perfectã ratione aureole habẽt:
niſi(vt quidã tenẽt) vſus rationis in eis miraculoſe fuerit
F ſicut de Johãne baptiſta in vtero ꝓbabile eſt. ¶Dubitat
ſexto.quib9 debeat aureola ṽginũ? Rñ.ſm Tho.vbi prius.
q̃ hñtibus tria.Primo inexpientiã hñtibus veneree volu-
ptatis/volũtarie hoc eligẽtibus/⁊ finaliter in ſimili ꝓpoſi-
to pſeuerãtibus.ſemp tamen pſupponitur charitas/que
eſt auree meritoria.Unde pt3 q̃ decẽ ſunt genera hominu3
virginũ aureola carentiũ:ſm Tho.in.iiij.Primo frigidi et
eunuchi:qui voluntatẽ habẽt ducẽdi coniugem ſi poſſent.
Unde Auguſti.lib.de ſancta virginitate.Quibus ipſum vi-
rile membrum debilitatur vt generare non poſſint/nõ ſunt

eunuchi:ſufficit tamen q̃ chriſtiani fuerint ⁊ dei precepta
cuſtodiunt.eo tamen propoſito ſunt vt coniuges ſi poſſent
haberent:cõiugatis fidelibus adequati.Secundo qui ſolũ
ad tempus quo intrabũt matrimonium continere propo-
nunt:⁊ ſic decedunt nõ mutato propoſito. Tertio qui prio
proponũt perpetue cõtinere:attamẽ poſtea mutant in pro
poſito/⁊ ſic decedũt.Quarto qui in veteri teſtamento virgi
nitatem ſeruauerũt adulti ſine ſpeciali inſtinctu ſpirituſſã
cti.Quinto violenter oppreſſa ⁊ conſentiens ⁊ deliberate
ſtatim.Sexto inexpertes veneree voluptatis cum propoſi
to perpetue caſtitatis in mortali decedentes:que ſunt vere
fatue virgines.Septimo infidelis vel fidelis nihil cogitãs
de virginitate vel cõiugio vel incontinentia:⁊ ſic decedẽs.
Octauo baptiſati infantes ante vſum rationis decedẽtes.
Nono infantes ante baptiſmũ decedentes. ¶Sed quere- G
res nũquid incorrupti aureolam non merẽtes ⁊ in charita
te decedentes ſpeciale gaudium habebũt de innocẽtia cor
ruptionis? Rñ.Tho.in.iiij.q̃ ſic.⁊ ſi nõ propoſuerũt perpe-
tuo ſeruare.ſicut ⁊ innocentes qui peccare potuerũt/de in-
nocentia ſpecialiter gaudebũt:ſed illud gaudium non eſt
aureola.¶Decimo qui moroſis delectationibus pleno cõ H
ſenſu ⁊ deliberato immorantes/ſine tactu virili/ꝓprio mo
tu animi vel corporis in vigilia ad pollutione3 vel ad ſimi
lem experientiã venerre voluptatis progrediũtur.etiã ſal-
uis ſignaculis corporee itegritatis.De quo habemus pre-
cepto.ix.¶Sunt etiã ſex genera hoim qui verã aureolã vir I
ginum poſſidebunt. Primo beatiſſima maria virgo virgi-
num.que(vt Tho.dicit)q̃uis non habuit pugnã per tenta-
tionem/que fit a carne:habuit tamen pugnã que fit per tẽ
tationem ab hoſte.qui nec etiam ipſum chriſtum reuerit9
tentare fuit.vt patet Mathei.iiij.Secundo inexperte vene
rea voluptate in vigilia cum propoſito perpetue continen-
di.Tertio inexperte venerea voluptate cum propoſito in-
terrupto de continendo:de quo finaliter penituerũt.Quar
to qui in veteri teſtamento ex diuino inſtinctu virginitatẽ
ſeruauerunt.ſicut creditur de hieremia. Ezechiele. ⁊ he-
lia.quorũ coniugia non legũtur.Quinto vi oppreſſe que in
veneream voluptatẽ nunq̃3 conſenſerunt deliberate:q2 cu-
ius principium eſt totaliter extra/non eſt ordinabile a ra-
tione.Unde delectatio que eſt cum ſeminis emiſſione vir-
ginitatem nõ tollit in ſomno facta.Similis ratio eſt de mu
lieribus que dormientes:aut ebrietate/aut amentes a vi-
ris cognoſcuntur:niſi forte hac intentione dormitu3 ierint
vt a viro cognoſcantur.Et eadem ratione ille que vigilan
tes per violentiam corrumpuntur :ſiue ab homine:ſiue a

demone incubo/ ſi q̄ntum poſſunt renitantur vt conſeruent corpus a corruptione anime. vel ſaltem mentem a conſenſu. ⁊ ſiue ꝓ fide: ſiue ꝓ quacunq; alia cauſa violēter corrumpantur: ꝟginitatē nō ꝑdunt. ſed ſi ꝓ fide hoc quis ſuſtineat erit meritoriū: ⁊ ad gen⁹ martyrij ꝑtinebit. Unde Lucia dixit. Si me inuitā violare feceris: michi caſtitas duplicabitur ad coronā. non ꝙ habeat duas virginitatis aureolas: ſed quia duplex premiū reportabit. vnū ꝓ virginitatis cuſtodia. aliud ꝓ iniuria quam paſſa eſt. Dato etiam ꝙ talis violenter oppreſſa concipiat: nec ex hoc meritū virginitatis ꝑdit. Nec tamen matri xp̄i equabitur: in qua fuit cū integritate mentis etiā integritas carnis. Omnia ſunt Tho. ꝟba.
k Sexto frigidi ⁊ eunuchi voluntatē habentes incorruptionem perpetuā ſeruandi: etiam ſi facultas adeſſet coeundi. faciunt enim de neceſſitate virtutem. ¶ Dubitatur ſeptimo q̄bus aureola doctorꝫ debeatur: Rn̄. ſm Tho. ⁊ Pe. de pal. vbi prius. ꝙ habentib⁹ tria. Primo q̄ actu docuerūt. Scd̄o q̄ ex officio docuerūt vel miſſi. Tertio qui docuerūt publice ⁊ recta intentione ꝑtinentia ad ſalutem: ꝑ que diabol⁹ a cordibus hoīm expugnatur: ſicut q̄buſdā ſpiritualibus armis De quib⁹. ij. Corin. x. Arma militie noſtre nō ſunt carnalia: ſed ſpūalia. neceſſario tn̄ charitas preexigit̄ ex qua ꝓcedat doctrina. Propter primū prelati q̄ntūcunq; magni nō habebunt aureolā q̄ nunq̄ actu docuerūt: licet habitu litteratiſſimi fuerint. Non em̄ habitui: ſȝ actui debetur aureola doctorꝫ. Similiter non habebūt prelati quib⁹ ex officio doctorꝫ ꝯpeteret p̄dicare q̄ non p̄dicauerūt. q: pugnāti debetur: ſm illud. i. Thi. ij. Non coronabitur: niſi qui legitime certauerit. Similiter p̄lati nec alij qui ſolū in priuato non publice docuerunt: actu aureolā habebūt. Propter carentiā ſecūdi mulieres non habebūt: nec viri q̄ nō ſunt miſſi legitime ad docendum. nec fraterne correctiōi p̄uate debetur. Propter tertij carentiam nō habebunt aduocati aduocātes: nec medici: nec philoſophi ſuas artes docentes. immo nec theologis philoſophiā docentibus debetur: niſi vtantur ad declarationem theologie. vt Paulus interdū fecit: ⁊ Hieronym⁹ ⁊ alij. Nec theologus ex officio p̄dicans ſine indebito ſemꝑ ſcȝ ꝓpter vanam gloriam. vel qui verbū dei ꝓpter lucrum temporale adulterans recipit mercedem ſuā/ nunq̄ habebit doctorꝫ aureolam: etiam ſi in charitate decedat. Nō em̄ penitentia poteſt recuperare aureolam. quia penitētia nō viuificat mortua opera q̄ nunq̄ viua fuerūt. Dicuntur aūt mortua non ſolum ſine charitate facta: ſed etiam ſine intētione recta/ ⁊ quecunq; non fuerunt a principio meritoria. Uirgo tamen mēte ſolum corrupta: penitēdo recuꝑare pōt

aureolā. q: mortificata opera per pn̄iam reuiuiſcunt. i. que viua fuerūt et per mortale fuerūt mortificata. ſȝ virginitas illi⁹ que mēte corrupta eſt/ quo adītegritatē carnis/ ⁊ quo ad propoſitū cōtinēdi viua fuit: licȝ poſtmodū ꝑ propoſitum coeūdi potuerit mortificari. ideo ꝑ pn̄iam reuiuiſcere pōt. Sed ſic nō eſt de predicāte ſꝑ ex inani gloria/ vel ex auaricia. quia nūq̄ ſuus act⁹ bonus fuit. Sȝ doctorū aureolā habebūt p̄dicantes et docētes trib⁹ modis ſupradictis: ſiue fuerint magiſtri/ ſiue ſimplices ſacerdotes: ſiue prelati/ ſiue non prelati. ſiue docuerint ſcripto: ſiue verbo: ſiue legēdo: ſiue predicando. Scripta enim cōponere quidā modus docendi eſt. Et notandū ꝙ docere eſt opus charitatis et mie magnū. ¶ Dubitatur. viij. vtrū in eadē ſpecie vna aureola L
preemineat alteri. ⁊ vtrū vni⁹ virginis aureola ſit nobilior q̄ aureola virginis alterius: et ſic de martirij et doctorum aureolis: Rn̄. ꝙ ſic. vna em̄ ſm excellentiā act⁹ per quē hic pugnauit nobilior erit. vt exempli grā. q̄ acerbi⁹ martyriū: aut qui puriorē virginitatē vitādo occaſiones habuit. aut qui plures ſaluauit predicando vel frequentius p̄dicauit: nobiliorē habebit aureolā. Et rō eſt quia aureola ſupponit auree. ſed aurea eſt in vno maior ⁊ nobilior q̄ in alio. vt de M
dotibus patuit et patebit. ergo et aureola. ¶ Sed notandū ſm Tho. ꝙ q̄uis aliq̄s poſſit ꝑuenire ad alti⁹/ vel inferi⁹/ vel equale meritū p̄mij. ſ. eēntialis per radicē charitatis habēdo ſolā voluntatē ad martyriū: quā martyr in actu mereat̄ per martyriū. tn̄ nō martyrizatus nō venit ad aureolā: niſi prius martyrizetur. Et ſic etiā eſt de alijs duab⁹ aureolis pariformiter ſm Tho. ſentiendū. Sciendū ſm eūdem ꝙ meritum aureole pōt intendi dupliciter. Uno mō ex parte radicis. ſ. charitatis. Alio modo ex parte operis. Contingit enim aliquos duos: quorū vnus ex minori charitate mai⁹ tormentū martyrij habet: vel magis p̄dicationi inſtat. aut etiam magis ſe a delectationib⁹ carnis elongat. Intenſiōi ergo meriti que attēditur penes radices nō rn̄det intenſio aureole: ſed intenſio auree. ſed intenſioni meriti que eſt ex genere actus reſpōdet intēſio aureole Un̄ pōt eſſe ꝙ aliq̄s minus in martyrio meret̄ q̄ntū ad eſſentialē premiū: q̄ habebit pro martyrio maiorē aureolā.

Capitulum.ix.

Nunc dicēdū eſt qui ſunt fructus debiti beatis quibuſdā/ vel oīb⁹. de quo notat Tho. in. iiij. A
di. xlix. ꝙ fruct⁹ de quo loquit̄ xp̄s Mat. xiij. ⁊ Luc. viij. quē diuidit ī triceſimū: ſexageſimū/ ⁊ cēteſimū. eſt quoddā p̄miū qd̄ debet̄ hoī ex hoc ꝙ de carnali vita ī ſpūalē trāſit. ⁊ rn̄dȝ illi ꝟtui ꝑ fruct⁹ p̄cipue/ q̄ hoīeȝ p̄cipue a ſubiectione carnis liberat

hoc aũt facit cõtinẽtia ſola. q2 p eã reprimuntur delectatio
nes q̃ maxie guſtũ ſpũal' dulcedinis impediũt: quẽ fructus
ſuo noie importat. Nã p delectatiões venereas aĩa ꝑcipue
corpi ſubdit: adeo vt in actu carnali: ſm hiero. nec ſpũs ꝓ
phetie corda ꝓphetarũ tãgit: nec ĩ illa delectatiõe eſt poſſi-
bile aliquid intelligere: vt phs dicit vij. Ethi. Et iõ cõtinen
B tie magis correſpõdet fruct⁹ q̃ alteri ꝟtuti. ¶ Hui⁹ aũt fru-
ctus ſimilitudo ſic accipit. Fruct⁹ eñ ex ſemine ↄſurgit. fru-
ctus aũt ſm hoc põt ꝓdire ex ſemine. q2 vis ſemẽtiua eſt ef
ficax ad cõuertendũ hũores terre in ſuã naturã. Et quãto
hec virtus eſt efficacior et terra ad hoc paratior: tãto fru-
ctus ſequit vberior. Spũale aũt ſemẽ qȯ in nobis ſeminat
eſt verbũ dei. Uñ quãto aliqs magis in ſpũalitatẽ ↄuertitur
a carne recedẽs: tãto in eo eſt maior fruct⁹ verbi dei. Scõm
hoc igitur fruct⁹ differt ab aureola. q2 aureola ↄſiſtit ĩ gau-
dio qȯ habetur de operis ꝑfectiõe. ſed fruct⁹ in gaudio qȯ
habetur de ipa diſpoſitiõe operãtis ſcõm gradũ ſpũalitatis
in quã ꝓficit ex ſemine verbi dei. Uñ ſicut aureola nõ debe-
tur cuilibet victorie: ſed excellenti. et cũ hoc in materia ex-
cellenti. ita fruct⁹ ſuo modo qui importat delectationẽ de-
bitam ꝓ cõtinẽtia a vehementi delectatiõe. Jdeo dabitur
illi virtuti: nõ que ſpreuit minores delectationes ſicut gu-
ſtus/ puta abſtinentie: ſed dabitur illi que ſpreuit maiores.
ſ. venereas ſicut cõtinẽtie et caſtitati. Alber. li. de quattuor
coequeuis dicit. Quod ſicut videmus in officijs agricultu-
re: ꝙ omne qȯ fructum fert terra eſt/ ſed tñ cultor guſtat et
percipit ipſum fructum. ſic etiam terra corporis noſtri vel
anime fert fructum. ſed anima guſtat ipſum ſeu ſpirit⁹. Eſt
autẽ fructus proprie qui generatur ex grano cadente in
terrã. ad qȯ viuificandũ et fouẽdũ et nutriendũ habz terra
ꝟtutẽ. ſicut dictũ eſt ei a ꝑncipio. germinet terra herbã virẽ
tẽ ⁊ facientẽ ſemẽ iuxta gen⁹ ſuũ. Cõtinẽtia aũt eſt ſcõm de
lectatiões carnis ↄtinẽdo illȯ ad qȯ ptãtẽ accepat ꝑm⁹ hõ.
et etiã accidẽs cõtinẽtie qȯ eſt virginitas/ naſcit nobiſcũ in
agro corpis nr̃i vt facili⁹ excolatur. Uñ q2 fortitudo q̃ eſt cir
ca cultũ extrinſecũ vel reſiſtẽtiã paſſionũ. ⁊ pcunonia circa
victũ: et iuſtitia circa extrinſecos act⁹: q̃ oĩa minorẽ laborẽ
exigũt: nõ eſt fruct⁹ de quo nũc loquimur: ſz circa venerea
C que magno indigẽti cultu. ¶ Sz quereres. q̃ ſunt grad⁹ fru
ctuũ: Rñ. Luce. viij. et Math. xiij. ꝙ tres vicz triceſim⁹. ſexa
geſim⁹. et cẽteſim⁹/ q̃ dantur in patria: quos triplex gradus
cõtinẽdi meruit in via. Cui⁹ ratio eſt. q2 p ↄtinentiã cui fru
ctus rñdet: hõ in quãdã ſpũalitatẽ adducit carnalitate ab-
iecta. Et iõ ſm diuerſum modũ ſpũalitatis/ quẽ cõtinẽtia fa-
cit: diuerſi fruct⁹ diſtinguũt. Eſt eñ quedã ſpũalitas neceſ

ſaria ad ſalutẽ. Et quedã ſupabundãs. Neceſſaria qdem
ſpũalitas eſt ĩ hoc. ꝙ rectitudo ſpũs ex delectatiõe carnis
nõ peruertat: qȯ fit cũ aliquis ſcõm rectũ ordinẽ rõnis vtit
delectabilib⁹ carnis: et hoc eſt ſpũalitas cõiugatorũ. Spiri
tualitas vero ſupabũdãs eſt p quã hõ ab hmõi delectatiõi
bus carnis ſpiritũ ſuffocãtibus: oĩno ſe abſtrahit. Sed hoc
cõtingit dupliciter. Uel reſpectu ſolũ p̃ſentis et futuri tpis:
et hec eſt ſpiritualitas viduarũ. Ul' reſpectu cuiuſlibet tpis
preteriti/ preſentis/ et futuri. ⁊ hec eſt virginũ. Seruãtibus
ergo cõtinentiã cõiugalẽ datur in patria fructus triceſim⁹
vidualem ſexageſimus: virginalẽ centeſim⁹. Cuius ratio
ſm Tho. et Alber. vbi ſupra. aſſignari põt ex ipa natura nu
merorũ. Tricenarius eñ numerus ex ductu ternarij in de-
narium ſurgit. Eſt aũt ternarius numer⁹ oĩs rei ꝑfectio. vt
dicit. j. celi. Et habet in ſe ꝑfectionẽ quãdã oĩbus cõmuẽ. ſ.
principij/ medij/ et finis. Uñ cõuenienter cõiugatis aſſignat
ternarius: in quibus ſupra obſeruantiã decalogi/ qui p de-
nariũ deſignat: nõ addit ꝑfectio/ niſi cõmunis: ſine qua non
eſt ſalus. Seruãt eñ boni cõiugati denariũ decalogi/ ⁊ cõti
nent ſe a trib⁹ malis circũſtantijs: videlz a tpe indebito: a
perſona indebita: et a circũſtantia indebita. Jõ ſtipes cõti
nentie coniꝰ ramo triplici dilatat⁹/ merito habebit fructũ tri
ceſimũ. ¶ Sexagenari⁹ aũt numerus ex ductu ſenarij in de D
nariũ ſurgit ſeu cauſat. Et hz ſe ad tricenariũ ĩ dupla ꝓpor
tione. Jdcirco ſignat fructũ vidualis cõtinẽtie: q2 hec cõti-
net. pmo reſpectu omniũ pſonaꝝ. Scdo ↄtinet reſpectu oĩs
futuri tpis. Et ſic dupliciter excedit cõiugalẽ: iõ duplũ fru-
ctum hz reſpectu cõiugatoꝝ/ videlz ſexageſimũ: Uel etiã vi-
duis dat ſexageſimus: q2. lx. cõponunt ex denario: vidue aũt
vere ſeruant denariũ preceptorũ: et cũ hoc ſenariũ operum
mie: eo ꝙ nec maritum futurũ/ nec natos in futurũ habent
prouidere. Et ſic ſtipes cõtinentie vidualis in duplici ra-
mo arborem coniugũ excedit: ideo ſexageſimũ fructum ha-
bebunt. ¶ Centenarius autẽ conuenienter reſpondet vir- E
ginitati: quia denarius ex cuius ductu centenarius ſurgit:
eſt limes et terminus numerorum: ſimiliter virginitas te-
net ſpiritualitatis limitem/ ſeu apicem: quia ad eam nichil
de ſpirituali addi poteſt. Continet enim virgo ab omnibus
a quibus coniugati et vidue: et cum hoc continet triplici
tempore ꝑfecte/ videlz p̃terito/ preſenti/ et futuro. Jdeo no-
nagenari⁹ virginib⁹ debet: ſz q2 ſup hoc votũ emittũt cõti-
nentie virginalis/ vel ſaltem firmũ propoſitũ addũt ſuper
tria tpa: idcirco cẽtenari⁹ eis merito debet: quaꝝ ſtipes eſt
obſeruatio decalogi: et rami decuplices. ¶ Dubitatur hic F
pmo vtrũ aliquis de fructibus debeat infantibus poſt ba

ptiſmū mortuis:Rñ.Alber.vbi prius ꝙ non ꝓprie.Fructus
em̄ proprie debet laboranti.Eſt aūt infantiū fruct⁹ mune=
ris poti⁹ ꝙ̄ vſus vel laboris.Sicut ſi ager ꝓfert aliqua:ꝙ̄
ſponte naſcunt ex beneficio ſolis tm̄.Sol em̄ iuſtitie ꝓ par
uulis laborauit:quibus(vt ſupra tactū eſt)eoꝝ innocentia
g ꝛ integritas aliquod gaudium in patria dabit. ¶Dubitat
ſecundo vtrum binubis/id eſt qui ſecundario nupſerunt de
beatur fructus ſexageſimus poſtꝙ̄ continent altero ꝯiugū
mortuo:Rñ.ꝙ non ꝓprie ſm̄ Alber.ꝛ Pe.de pal.vbi prius.
h q: continentia vidualis a ſecūdis nuptijs abſtinet.¶Dubi
tatur tertio vtrū iſti qui nunꝙ̄ in matrimonio fuerunt/nec
virginitatē ſeruauerunt:an fructū aliquē habeant:Rñ.ꝙ
ſic.Unde Petrus de pal.di.xxxix.ſicut ad aureolā nō ſuffi=
cit votum ſeu ꝓpoſitum ſine effectu:ſic nec ad fructum.vñ
ſi quis incōtinens in morte peniteat cum ꝓpoſito continen
di:auream qdē habet ſed nō fructū.Qui vero corrupt⁹ pec
cato/penitens vixit ſanus/cum ꝓpoſito ſolū cōtinēdi matri
monialiter/fructuꝫ habebit triceſimū.Sed ſi cū ꝓpoſito cō
tinendi ſimpliciter habebit fructū ſexageſimū. Cēteſimum
aūt habere nō poteſt ſicut nec aureolam:quia corde ꝛ cor=
pore corruptus eſt.Ad idem eſt Thom̄. eadem diſt.dicēs
Fructus nō oībus cōueniunt ſaluandis:ſicut patet de his
qui in fine penitent/ ꝛ incontinenter vixerunt.Eis em̄ non
fructus:ſed eſſentiale p̄mium debetur.Nec cuilibet vidue
ſed ei ſolum que ꝓponit ſeruare viduitatem/ ꝛ que ſeruat:
ſexageſimus debet fructus.¶Notat tamē Tho. vbi prius
ꝙ fructus tripliciter accipit.Uno modo vt dictū eſt hacte=
nus.Secūdo modo fruct⁹ ſpūalis ſumit ad modū ꝛ ſimilitu
dinem corporalis fruct⁹ inquantum corporalis fruct⁹ eſt
quoddam cōmodū qđ ex labore agriculture expectatur.Et
ſic fructus dicit illud p̄miū qđ homo ꝯſequit ex labore quo
in hac vita laborat.Et ſic omne p̄miū qđ in futuro habebit
ex noſtris laborib⁹:fruct⁹ dr̄.Et ſic accipitur Ro.vj.habetꝭ
fructum veſtrum in ſanctificationem:finem vero vitā eter
k nam.¶Tertio ſumit fructus ſpūaliter pro eo quod reficit
tm̄ ꝙuis non ſit vltimus finis.ꝛ ſic virtutes fructus dicun
tur/inquantū mentem ſincera delectatiōe reficiunt.vt Am
bro.dicit.ꝛ ſic accipitur Galath. v. fructus aūt ſpūs ſunt
charitas/gaudiū ꝛc.Ubi ponunt duodecim.quos Tho.ex=
ponit ibidem di.ꝙ fruct⁹ ſpūs ſunt qui in hac vita in anima
cōſurgūt ex ſeminatione gratie.Et ponit apl’s p̄mo ꝑficien
tes in aīa interi⁹ qnꝙ̄.Secūdo ſeptem ꝑficientes in aīa ex
terius.Primo em̄ interius perficitur aīa in corde per amo=
rem.quia primū principium motiuum virtū interiorum:eſt
inclinatio ad bonum.que dicitur amor ſiue charitas.Secū

do ꝑficit ꝑ gaudiū amor. q: vltim⁹ termin⁹ quo ꝑficimur in
terius eſt gaudiū quod ꝓcedit ex p̄ſentia rei per charitatē
amate.Qui em̄ hꝫ charitatē:habet qđ amat: ꝛ ſic cōſurgit
gaudiū.Tertio ꝑficitur pace.Tūc em̄ amans pacem habet
qn̄ rem amatam ſufficienter poſſidet/ ꝛ res amata ſuffici=
ens eſt amanti/ꝓpter ſuam ꝑfectionem.Quarto ꝑficit pa=
tientia.Sunt em̄ que pacē cōturbant aduerſa quedā: con=
tra que ꝑficit patientia que facit aduerſa patienter tolera
re.vñ Luc.xxj.In patientia veſtra poſſidebitis animas ve
ſtras.Quinto ꝑficitur lōganimitate. q: dilatio boni amati
etiā īpedit gaudiū cōtra quā dilationē ꝑficit lōganimitas/
que expectatione nō frangit.Uñ Math.xxiiij.Qui ꝑſeuera=
uerit vſꝙ̄ in finē:hic ſalu⁹ erit.Sexto ꝑficitur bonitate:que
ꝛ ſequētia ad extrinſeca ꝑficiunt que ſunt aut iuxta nos vt
proximus:aut ſupra/vt deus.aut infra/vt ſenſitiua ꝛ corpus
Primo ergo in corde in ordine ad ꝓximū ꝑficit bonitas ꝑ
rectā ꝛ bonam voluntateꝫ.Eſt em̄ bonitas rectitudo ꝛ dul=
cedo animi:qua oībus alijs quis bene vtitur. q: Luce.vj.
Non poteſt arbor bona fructus malos facere.Septimo be
nignitas ꝑficit in ordine ad ꝓximū.vt quis ei bona ſua lar=
giter cōicet.vnde benignitas dr̄ quaſi bona igneitas.quaſi
faciens hominē fluere ad ꝓximū:id eſt rerū largitas.Uñ
ij.Cor.ix.hilarē datorē diligit de⁹ Uñ col.iij.Induite be=
nignitatē ꝛc.Octauo ꝑficitur manſuetudine: qua quis pa=
tienter ſuſtinet ꝓximi moleſtias.de qua Math.xj.Diſcite
a me:q: mitis ſum ꝛ humilis corde.Nono fide ꝑficimur ad
deū ſup nos.Fides em̄ eſt hic cognitio quedam inuiſibiliū
certitudine quadam.ſm̄ illud Gen̄.xv.Credidit abraham
deo/ꝛ reputatum eſt ei ad iuſtitiam.Decimo modeſtia ad
id quod infra nos eſt:ſcꝫ corpus ꝑficiens in exteriorib⁹ acti
bus.Nam modeſtia actibus ſeu dictis modū imponit.Un=
decimo quo ad appetitū ſenſibiliū interiorem ꝑficit cōtinē=
tiam:que etiā a licitis abſtinet.Duodecimo caſtitas que
licitis recte vtitur.hec de Thoma.

¶Capm̄.x.De ſocietate iocūdiſſima/amici
tia concordia/ꝛ honore.

TErtiūdecimū gaudiū extrinſecū corporis erit
de ſocietate iocundiſſima beatoꝝ ꝛ ſegregatio=
ne a conſortio malorum.Hec duo principalia
gaudia erunt:ꝛ vtrunꝙ̄ nobis multitudine inu A
merabili.Primo gaudebūt tot gaudijs:q̄t ſunt
conſodales beati angeli ꝛ hoīes.Secūdo tot gaudijs:quot
dānatoꝝ demonū ꝛ hoīm euaſerūt ſodales.De p̄mo dicit
Anſel.pſol.ca.penul.Interroga intima tua ſi cape poſſint

gaudiū ſuū de tanta beatitudine ſua.Sed certe ſi q̄s alius
quem omnino ſicut teip̄m diligeres eandē beatitudinē ha=
beret:duplicaret̃ gaudiū tuū.q2 non minus gauderes ꝓ eo
q̄ꝫ ꝓ teipſo.Si vero duo vel tres vel multo plures idipſum
haberēt:tātūdē ꝓ ſingulis q̄tū ꝓ teipſo gauderes ſi ſingu=
los ſicut teipſum amares.Ergo in illa ꝑfecta charitate in=
numerabiliū angeloꝝ beatoꝝ ⁊ hoīm:vbi nullus min⁹ dili=
get aliū q̄ꝫ ſeipſum/non aliter gaudebit quiſq3 pro ſingulis
alijs q̄ꝫ ꝓ ſeipſo.Si ergo cor hoīs de tanto ſuo bono vix ca
B piet gaudium ſuū:quō capax erit tot ⁊ tantoꝝ gaudiorum
hec anſel.¶Unde Tho.in.iiij.di.xlix.dicit.Illud gaudium
qđ vnus ſpecialiter videtur habere inter oēs hoīes beatos
illud quodāmodo oēs beati ſimiliter habēt/inquantū ſcʒ ꝑ
charitatem ꝑfectā vnuſquiſq3 bonū alteri⁹ bonū ſuū repu=
tat.Non tñ hoc gaudiū/quo vn⁹ alteri cōgaudet de aureo
la quā in eo videt:poteſt in nō habente aureolā vocari au=
reola.quia non datur in p̄miū victorie ei⁹:ſed magis reſpi=
cit victoriam alienam.Corona vero ipſis victoribus reddi
tur/nō victorie cōgaudentib⁹/ꝓpter illoꝝ gaudioꝝ multitu
dinē.dicit̃ Math.xxv.fideli ſeruo.Euge ſerue bone ⁊ fide=
lis ⁊c.intra in gaudiū dñi tui.nō dicit̃ gaudiū te intrabit.q2
etiam extrinſecū gaudiū vix hō capere poteſt humana con
iectura.Huic etiā tredecimo gaudio aſſociari poſſunt tria
bona beatitudinis/q̄ ponit Anſel.lib.de ſimi.vicʒ amicitiā/
concordiā/⁊ honorē.De primo em̄ dicit.Perfecta amicitia
eſt q̄ in inimicitiā cōuerti nō poteſt.Hic em̄ ſi quis tantam
amicitiā haberet/velut pater ad filium:verti tñ pōt in ini=
micitiā.Sed in patria quantū ſe quiſq3/tm̄ ⁊ tandiu diliget
alteꝝ:nec video quomō poſſit aliter eſſe.preſertim cuʒ oēs
vnum corpus xp̄i ſint.⁊ chriſtus qui eſt pater oīm ſit caput
C ¶De ſecūdo ſcʒ concordia dicit.Cōcordiā/nec ad noſipſos
hic plerūq3 habem⁹.cū corpus ⁊ anima diſſideant:ſed hec
ceſſabūt/cū corpus ⁊ aīa in deū tendent.Ibi em̄ erit tanta
cōcordia vt queādmodum ad quem locuʒ oculus dexter ve
lit:ad eundē ⁊ ſine labore ⁊ ſiniſter.Eccleſia vna erimus ⁊
xp̄i corp⁹:⁊xp̄s erit caput ⁊ ſpōſus.Sʒ dicis ſi ego volo q̄ vo
luero/⁊ idem mecum oēs volunt:ergo maior petro eſſe po=
tero ſi voluero?Rñ.imbecillitati tue:te maiorē eē petro vel
le non potes.quia hoc velle/eſt ſe nichil velle eſſe.Illi em̄
eſſe in gloria equalem/velle nō poteris/cui⁹ meriti impar
es.Pulcherrimū em̄ illud corpus pro nullo cōmodo viola=
re vis.In humano etem̄ corpore:nec pes manus eſſe appe
tit:nec oculus auris:ſic ⁊ in illa dei ciuitate admirabili.
Quiſq3 em̄ ꝓ modulo ſuo ſatiabitur:vt nec ampli⁹ velle poſ
ſit.Tho.in.iiij.di.xlix.aſſignat ratiōnē ſic dicens.In beat

erit ꝑfecta charitas.Un̄ quilʒ ibi plus diliget deū q̄ꝫ ſeip̄m
Et ideo magis volet id quod eſt conueniens deo:q̄ꝫ id quod
eſſet ei vtilius.Et ideo magis volet diuinā iuſtitiā ſaluari
in hoc ꝙ ipſe minus habeat:qđ eſt deo ꝯuenienti⁹:q̄ꝫ in hoc
ꝙ plus habeat quod eſſet ſibi vtilius.¶De tertio videlicet D
honore ſic dicit Anſel.Honorari aūt homo appetit ab homi
nibus:vt eoꝝ v̄bis aut factis collaudet̃.verbis vt eum col=
laudent:factis vt eū ſibi preponant.Sed cum honorem hu
iuſmodi appetit:tale eſt ac ſi mus vn⁹ q̄rat ab alijs lauda=
ri/eiſq3 in regimine p̄poni.Hūc tñ honorem nullus ad plenū
hic habere pōt.cū nec impator ab oīb⁹ cognoſcat̃/aut oībus
preponat̃.In futuro aūt ab oībus beatis honorabit̃.Cuiuſ
modi aūt honor ſit futuris exēplis declaremus.Ecce ponit̃
pauꝑ oī ſolatio deſtitutus/vulnerū ⁊ aliaꝝ infirmitatū fe=
ditate corruptus:⁊ oī quo vel a frigoris aſperitate defen=
dat̃ tegimine nudus:hūc talē/tali modo iacentē/⁊ in nullo
ſemet iuuare valentē:ſi rex aliquis potētiſſim⁹ trāſiens vi
deret/miſertus vulneribus mederi iuberet/curatūq3 ſuis
regalibus indumentis ſeu ornamentis indutū p̄ſentatū pre
cipet:⁊ in filiū adoptaret adductū:ac deinde precipet vt in
regno ſuo filius ſuus haberetur a cunctis/atq3 in nullo qđ
imperaret a quoq3 ei cōtradiceret̃/heredē ſuum filijq3 ſui ꝓ
prij coheredē cōſtitueret/⁊ eū ſuo noīe vocari vellet:nonne
diceres hūc magnifice ⁊ inopinate honoratū?Et certe no=
bis deus hec oīa faciet.Nati enim de putredine carnis re
plemur multis miſerijs omni ſolatio deſtituti:oīm paſſio=
nū infirmitate obnoxij/ac pctōꝝ vulneribus pleni a deo re
cipimur/curat/ſanat/reſtituit/ornat/facit incorruptibiles/
adoptatos coheredes ⁊c.Omniq3 creature iubebit vt no=
bis obediat:vocamur dij nomine ſuo.Ego inq̄t p̄s.dixi dij Ps.lxxxi.
eſtis.Ipſe de⁹ deificās eſt:tu vero de⁹ deificat⁹.Sed hec ra
tio fortaſſis in ap̄l'is ⁊ excellētib⁹ locum habet.Sed q̄d de
me qui longe diſto?Attende ꝙ vniuerſaliter ait.Ego dixi dij
eſtis ⁊ filij excelſi omnes/vt nullū ab iſta deitate excipiēdū
deus oſtenderet.Hec Anſel.Et ponit ſtatim exēplum de li=
gno/plūbo/⁊ ferro in ignē poſitis:quoꝝ vnū altero magis
ignitū fit:cū ignis totū penetrauerit.Sicut enim ibi nulluʒ
fit ignis:ſed quodlʒ fit ignitum/⁊ vnum plus alio igneſcit:
ſic in patria vnuſquiſq3 deificatus erit ex dei vnione.Atta
men vnus alio beatior/nulluſq3 vere dicitur de⁹ ꝑ eſſentiā
ſed participatione.vt ſic cuiq3 ꝓ modulo ſue vnionis/ꝓpin
quioris ad deum:deitatis nomē ⁊ honor vnicuiq3 impenda
tur.¶Decimum quartum extrinſecum gaudiū habebit̃ re E
ſpectu chriſti humanitatis.Pro cuius intellectu notanduʒ
ſm̄ magiſtrū Jo.de tambaco tractatu de delicijs ſenſibili

bus paradiſi. ꝙ beati duplex gaudium habebunt/ Unuʒ eſſentiale qđ habebunt de creatore viſo ⁊ amato . Aliud accidentale de creatura cognita ⁊ amata. Sed cum in homĩe ſit corpus ⁊ anima quoꝝ vtrunqꝫ beatificabitur eſſentialiter ⁊ accidentaliter. Idcirco eſſentiale gaudiuʒ adhuc eſt duplex/ ſm ꝙ in xp̄o duo reperiuntur. Unū eſt anime/ ⁊ erit viſio ⁊ fruitio diuine eſſentie in ſe ⁊ per ſe. de quib⁹ dicetur in tertio p̄ncipali. Et quia deus in ſe poteſt cognoſci a corporeis ſenſib⁹ idcirco vt iſti ſenſus deo beatificētur: eſt aliud gaudiū eſſentiale corporis quod habem⁹ de humanitate percepta: qꝛ ibi eſt terminus ⁊ finis et ſummū a ſenſibus humanis deſideratiſſimum. Hec diſtinctio notatur Joh. xvij. vbi xp̄s ait deſcribendo beatitudinem di. hec eſt vita eterna/ id eſt beatitudo eſſentialis/ vt cognoſcant te ſolum deū verū/ ecce p̄mium eſſentiale anime: ⁊ quem miſiſti ieſum chriſtum/ ecce eſſentiale p̄miū

F corporis. ¶ Unde in chriſti hūanitate ſola/ omnes ſenſus noſtri quietabunt vt optare nequeant gaudia maiora triplici de cauſa. Primo qꝛ chriſti humanitas erit ꝑfectiſſime decorata premijs/ que in alijs dicunt̄ tres aureole. quatuor dotib⁹ corporis. ⁊ decoratione ſumma oīm ſenſuum ſuoꝝ. que om̄ia in xp̄o videbim⁹ ⁊ noſtris fruemur ſenſibus. Secundo qꝛ noſtra anima in anima xp̄i videbit ſummas ꝑfectiones in eſſentia eius/ in ꝟtutibus varijs/ in actibus trium dotū anime/ in his etiam que in nobis dicuntur aureole/ ⁊ ſimilib⁹: ⁊ ſic ſumme gaudebit de his anima noſtra. Tertio qꝛ in chriſti humanitate ꝑ accidens videbimus deum. vt expoſitum eſt ſupra. ⁊ tāto plus q̄ꝫ in alijs rebus quanto deus magis eſt vnitus humanitati chriſti/ q̄ꝫ alijs rebus ſit vnitus. Erit igitur xp̄i humanitas iocundiſſimū obiectum quinqꝫ noſtroꝝ ſenſuum. ſm illud Job. xix. Credo ꝙ redemptor meus ⁊c. Et in carne mea videbo deū ſaluatorem meum. Et eadeʒ ratione audiet/ odorabit/ guſtabit/ ⁊ tanget. qꝛ viſus ponitur pro notitia aliorū ſenſuum. Primo qꝛ in patria erit chriſtus viſui obiectum pulcherrimum: qꝛ hic etiam fuit pulcherrim⁹ hominū. ſm illud

Ps. xliiij p̄s. Specioſus forma pre filijs hominū. Cicatrices eum non deformabunt: ſed vltra om̄e qđ de gemmis ⁊ coronis cogitari poteſt decorabunt: ita vt deus pater om̄ibus dicat animabus illud Cātic. iij. Egredimini filie ſion/ ⁊ videte regem in diademate quo coronauit eū mater ſua/ ſcʒ ſinagoga in die

G ſolennitatis ⁊ letitie/ ſupple egredimini ⁊ videte. ¶ Sed quereres quō chriſtus videre poterit ſuam pulcherrimā ꝓpꝛiam faciem. Similiter quō alij ſancti ꝓprias? Rn̄. magr̄ Johā. ꝙ per ſpecies influxas hoc poſſunt vbiqꝫ ⁊ ſemper. ⁊ etiam poſſunt videre proprias facies per ſpecies a ſe receptas ⁊ reflexas. Poſſunt em̄ vti corporibus glorioſis alioꝝ. vel etiam ma

nibus proprijs leuādo eas ante oculos/ tāqꝫ ſpeculis mundiſſimis. Cui⁹ ratio eſt: qꝛ ſm Grego. corpora glorioſa ſunt tranſparentia: polita etiā ſunt. Et aīe beatoruʒ poſſunt vti corporibus ſuis/ ⁊ ſpecieb⁹ ſenſibilib⁹ ad placitū ſicut ⁊ xp̄s in reſurrectione. Unde ſubtrahēdo vel immutādo poſſunt corpa ſua facere terminata/ ⁊ ꝑ cōſequēs optima ſpecieruʒ receptacula: ⁊ ſic videre eis ſitu oppoſita. Secūdo ī patria xp̄s erit auditui noſtro obiectū iocundiſſimū. Ita vt verbū vnū amoroſe alteri amicabiliter allocutū: ꝑ dulcedine mortalis homo ſufferre nō poſſet/ quia cor eius pre dulcedine liquefactum deficeret: niſi miraculoſe deus aliquē vellet cōſeruare. chriſtus itaqꝫ ſimul poſſe loqui poteſt/ ⁊ cātare optimis regulis artis muſice: ⁊ alia habebit in ſummo q̄ creature btē habebūt: participatiue ſolū ab eo. De guſtu/ tactu olfactu cōtemplare ſicut ſupra dictum eſt de alijs: dūmodo nobiliſſime chriſto attribuas. Amplexus etiaʒ caſtiſſimos xp̄s in patria nemini negabit: qui hic dulciter a deuotis ꝑmiſit ſe tangi/ ⁊ quoſdam eſt amplexat⁹: vt patet in die reſurrectionis de mulieribus accedētibus/ que pedes ei⁹ tenuerūt. Et Mar. ix. dicitur: Jeſus accipiēs puerū quē cum complexus eſſet: ait illis: quiſquis vnū ex his pueris receperit: me recipit. ⁊ Mar. x. ait: ſinite paruulos venire ad me: ⁊ complexans eos: benedicebat eos. Hec omnia de Johanne de tambaco. vbi ſupra.

¶ Capitulū. xi. de interioribus gaudijs iraſcibilis cōcupiſcibilis: quietatiōe intellect⁹: ⁊ rōne ſcibiliū.

QUo ad ſecūdum principale/ de interiorib⁹ beatorum gaudijs notandū ꝙ taliū reperiuntur A
quinqꝫ per oppoſituʒ ad quinqꝫ interiores penas damnatorū/ recitatas ſupra cap̄. iij. Primum gaudiū interius erit in ſenſuuʒ interiorum/ ⁊ exteriorum multiplici melioratione. Secundū eſt in iraſcibilis ⁊ ꝯcupiſcibilis quietatione. Tertium in intellectus reſpectu omnium ſcibilium perfectiōe. Quartum in omnium preteritorum gratiſſima contemplatione. Quintum in omnium operationum ad dei voluntatem conformatione. ¶ Quantum ad primum notandum ſe B
cundum Johan. de tambaco vbi prius: ꝙ duodecim ſunt q̄ in patria faciunt ſenſibilium interiorū ⁊ exteriorum maximam delectationem: ⁊ quodlibet inter illa duodecim habet valde multa ſub ſe. Primum eſt debita ſpirituum quantitas/ vel ad minus ſpirituum maior puritas: ſuppoſito ꝙ in patria foret delectatio cum omni dilatatione. Secundū eſt complexionis bonitas: cuius ſignum eſt ꝙ melancolici non ſunt apti ad delectationes/ ſicut ſanguinei. In patria

autem ſancti optimas habebunt cõplexiones ſm cuiuſlibꝫ
merita. Tertium eſt iuuenilis etas: qꝛ ſm phm. viij. ethico:
In ſenſibus minus eſt de delectatione in iuuenib⁹. In eta-
te aũt xpi reſurgemus ſm aplm. Uñ aptitudinem maximã
habem⁹ ad gaudendum. Sicut etiam ſulphur maiorem ha
bet aptitudinem ad igniendum: q̃ lignum fumigãs. Quar-
tum eſt pfectio tam ſenſuum q̃ opationum: qꝛ quanto potẽ
tia eſt pfectior: tanto operatio eſt delectabilior ſꝫ phm. iiij.
ethicoꝝ. Fiet aũt protunc refluẽtia ab anima in corp⁹: vt in
ſuis operationibus perficiantur ſenſus: prout dicit auguſt.
in epiſtola ad dioſcoꝝ. Quintum eſt ꝙ operabimur atten-
tius q̃ in via: qꝛ protunc non erunt impedimenta que nũc.
Inde ſurget maxima delectatio. Sextum eſt: qꝛ ſine leſione
organoꝝ actuabuntur omnes ſenſus noſtri. Septimum eſt:
qꝛ non vexabimur in organis membroꝝ ꝛ ſenſuum tedio vꝉ
labore. Octauum eſt pmixtio delectationis cũ triſtitia. No
num eſt: ꝙ non min⁹ delectabimur in proceſſu delectationis
q̃ in principio. Decimuꝫ eſt ꝙ magis a longinquo poſſum⁹
videre corpora ſanctoruꝫ glorioſa / audire / odorare / ꝛ ſic de
alijs ſenſibus q̃ non glorioſa / qđ delectabilius eſt: qꝛ a lon-
ginquo videndo: audiendo: ꝛ ſic de alijs plura videmus et
audim⁹. Undecimum eſt ꝙ licet non per ſe / tamen p accidẽs
intellectus ꝛ affectus ſentiendo recreabuntur / per pñtiam
in omnibus rebus exiſtentem / maxime in xpo. Sicut cõclu-
dimus in via aliquem viuere ex locutione. Duodecimũ eſt
maius meritum ſm ſenſum / quo membra hic ꝛ potentie cõ
parate ſunt ad meritum: propť que in patria magis gaude
bim⁹ ſm ſenſus / nõ ſolum abſolute: ſed etiam in compara-
tione vni⁹ ſenſus ad alium: ꝛ vnius membri ad aliud: qꝛ ſi
aliqs ſm certũ ſenſuꝫ hic pl⁹ meruit puatiue vel poſitiue q̃
ſm alium: ſm hoc etiã ampli⁹ pmiabiť: vt ocul' a vanis viſi
bilib⁹ abſtinẽdo vel euchariſtiã deuote videdo: ꝛ ſic de auri
b⁹ ꝛ de alijs ſm talem partẽ plus pmiabiť. Uñ diues in infer
no ſm Gre. vbi plus peccauit: ibi ãplius / ſcꝫ in lingua tort⁹
eſt. Sic eadem rõne lazarus: vbi prius meruit ibi plus pre
miabitur. ¶ Secundum pncipale interius gaudiuꝫ erit de
iraſcibilis ꝛ concupiſcibilis quietatione: qꝛ concupiſcibilis
amplius de ſenſibilibus delitijs non poterit optare: cum ſit
in apice pfecta: nec iraſcibilis alicui habebit triſti repugna
re: aut aliqđ tanq̃ difficile ꝛ arduuꝫ conſiderare. Ibi etiam
erit amicitia vera per chriſtum ꝛ eius matrem ex vna par-
te: ꝛ nos ex alia. De qua anſelmus li. de ſimili. dicit ſic. Cõ
templare chriſtum p quem tibi omnia gaudia euenient / et
percipies ꝙ ille plus q̃ tu teipſum / ꝛ q̃ omnes alij ſe / incõ-
parabiliter amet te. Et tu ſuper teipm / ꝛ ſup omnes alios

ineffabili quadam ſuauitate illum amabis. Hec ille. Ibi e-
tiam amicitia perfecta erit inter te / ꝛ omnes electos homi-
nes. Ibi etiam amicitia erit inter te ꝛ oĩes angelicos ſpi-
ritus. Ibi etiam gaudebimus de euaſione omniũ odiorum
que habent damnati. De amicitia / concordia / ꝛ honore / ha
bes precedenti ca. De preſenti etiaꝫ materia habere potes
plura: que dicta ſunt de penis interioribus damnatorũ. ij.
membro principali ibidem. ¶ Tertiuꝫ principale interius D
gaudium erit de intellectus reſpectu omniũ ſcibilium per-
fectione. Ubi notandum ꝙ intellectus anime beate quodã-
mõ ſciet innumerabilia p quinqꝫ influx⁹. Primo cognoſcet p
ſpẽs influxas / ſicut alie ſubſtantie ſeparate naturaliť plura.
Secundo per ſpecies acquiſitas hic in via. Tertio per ſpe-
cies receptas per ſenſus corporis glorificati vt dictum eſt
de actuatione quinqꝫ ſenſuum. Quarto per illuminationem
anime chriſti / ꝛ beate virginis / ꝛ alioꝝ ſuperiorum beatoꝝ.
Unde dicit tho. in. iiij. diſtin. xlix. quando gloria hominuꝫ ꝛ
angeloꝝ erit penitus cõſummata: oĩes beati ſcient oĩa
q̃ deus ſcientia viſionis nouit / id eſt omnia que vnq̃ ſunt p
terita / omnia pñtia ſimpliciter / ꝛ oĩa que vnq̃ ſunt futura
ita tamẽ ꝙ nõ oĩes beati oĩa videant in eſſentia diuina
ſed anima xpi ibi plene videbit oĩa ſicut ꝛ nunc videt. Alij
aũt ibi videbunt plura vel pauciora ſm gradum quo deuꝫ
cognoſcent. Et ſic anima chriſti de his que pre alijs videt
in verbo: omnes alios illuminabit. Unde dicitur Apocali.
xxi. ꝙ claritas dei illuminat ciuitatem beatoruꝫ ꝛ lucerna
eius eſt agnus. Et ſiľr alij ſuperiores illuminabũt inferio-
res: nõ quidem noua illuminatione / vt ſcientia inferiorum
per hoc augeatur: ſed quadã cõtinuatione illuminationis
ſicut ſi intelligať ꝙ ſol quieſcens illuminat aerem. Et ideo
diciť Dañ. xij. ꝙ qui ad iuſtitiã erudiũt multos: fulgebunt
quaſi ſtelle in ppetuas eternitates. Prelatio auteꝫ ordinis
diciť ceſſatura quãtũ ad ea q̃ nunc circa nos per angelorũ
ordinata miniſteria exercenť. Hec Tho. Quĩto in dei eſſen
tia / vel ſpeciali dei influentia cognoſcent oĩa etiam indiui-
dua. Unde Anſel. lib. de ſimili. dicit ſic. btitudinis pars eſt
ſapientia: qua hic ſe carere eſtimat ſi quid non agnouerit:
quod alterum ſcire putauerit. Sed q̃ eius ſapiẽtia / qui ſe-
ipſum ignorat? Quis eñ perfecte cognoſcere valeat: cuiuſ
modi res ſit corpus eius interius / quale poſteri⁹ ꝛ interi⁹?
In futuro autẽ beat⁹ nihil eorũ q̃ ſcire voluerit ignorabit:
qꝛ in ſumma ſapiẽtia / toti⁹ creature bonitatẽ videbit: quã
in deo meli⁹ q̃ in ſeipſa relucere cõſtat. Ibi ſinguli oẽs: ibi
ab oĩbus ſinguli cognoſcentur: nec quiſq̃ omnino latebit:
qua patria / qua gẽte / qua ſtirpe qs edit⁹ fuerit: vel qđ etiã

E in vita ſua fecerit. ¶ Sed diceres. Nunquid ſcelera mea q̄
erubeſcenda cunctis confeſſio deleuerat: ibi cũctis in aper
to contuenda tradẽtur in cordis mei libro? Sed tu cui tan
ta dimiſſa ſunt: nunquid ingratus eris? Certe vt in illius
laudibus eternaliter iocũdus ſis: ſemper de quãta miſeria
ſis erutus / vt puto corã habebis. Cum ergo ſingulorũ con=
ſcientie ſingulis pateãt: fateri audeo / curata crimina ſine
cõfuſione ad magnã miſericordiã dei / eiuſqꝫ gratificationẽ
tuamqꝫ cõgratulationẽ cunctis patere. Non eñ pro pecca
tis te maior cordis anguſtia premet / ſcelerũ ve tuorũ ma
gis pudebit: q̄ꝫ aliquem magnis vulneribus ſauciatũ nun
q̄ꝫ ex ex omni parte ſanatũ. Aboliti languoris moleſtia nũ=
quid aliquem premit? vel nũquid corũ que in cunis poſitꝰ
infans egerit verendũ pudet? Tũc quippe cũ integre ſani=
tas perfecta mundicia plena: remiſſio omniũ ſecura / offen=
ſionum impunitas certe tibi arriſerit: cognitio vel recorda
tio peccatorũ tuorũ in nullo tibi horrori vel confuſioni eſſe
poteſt. Uerum ſuper agnitis delictis velut enormi ac feda
infirmitate tua: pietas virtus ſapiẽtia medici qui te ſana=
uit: ſublimius a cũctis admirabitur / laudabitur / magnifi=
F cabitur. Laus talis autẽ dei: etiã tua gloria eſt. ¶ Sed di=
cis: gloriã dei ibi intuẽdã video: ſed quõ inter tot ĩnocẽtes
in me ſanata intuentes non me iudicẽt: non intelligo. De
quo agis / frater intelliget te: nequaq̄ꝫ ſe: ſed deum in quẽ
peccaſti offendiſſe: quem tu videris penitus ignouiſſe.
Nec in cor innocentis aſcendere poteſt vt te iudicet cum
ſic deum offenderes: ſed magis clementiã admirabitur / nõ
ſolum in te: ſed etiam in ſe / qui ne hoc medicamẽto indige=
ret: cuſtoditus fuit. Si ipſi etiã angeli te indignũ ſocietate
ſua iudicare vellent / dicẽtes. tu homo de puluere factus / cõ
tra preceptum dei te in ſcenum peccati dimerſiſti: nunquid
nobis ſimilis eſſe vis / quos nunq̄ꝫ cõtra dei preceptum ire
audiſti? Reſpõdebis ſi de puluere (vt dicis) factus ſum: non
mirũ ſi vento temptationis impulſus ſum cadens. Uerum
agnita xp̄i gratia pro eo omnia reliqui: eius voluntatẽ co=
natus ſum implere: vide tribulationes in fame / in ſiti ⁊c. q̄
ad eius honorem ſuſtinui: vos autẽ nunq̄ꝫ horum minimũ
tuliſtis. Sed hec rõcinatio adultos tantũ reſpicit: qui vim
ſibi fecerũt. Unde alij dicere poſſunt. ꝙ ĩ regno dei veſtrã
querimus equalitatem / dono ⁊ gratie chriſti aſcribimus:
cuius ſanguis bonis cũctis preponderat. Hec Anſelmus.
G ¶ Quartum intrinſecum gaudium principale conſiſtit in
omnium preteritorum gratiſſima contemplatione. Nã tũc
diſtinctiſſime videbunt tam in proprijs operibus q̄ꝫ in alie
Ro. viij. nis quomodo diligentibus deum (ſm apoſtolũ.) Omnia co=

operantur in bonũ / celum / terra / mundus / infernus / boni ⁊
mali / proſpera ⁊ aduerſa / demon ⁊ bonus angelus. Tũc vi
deri poterunt iudicia dei: que ſunt hic abyſſus multa. vbi
p̄s. mirabitur di. zelaui ſuper iniquos pacẽ peccatorum vi= Ps. lxxij.
dens: non eſt reſpectus morti eorum ⁊c. Et ſequitur: donec
intrem in ſanctuariũ dei: ⁊ intelligam in nouiſſimis eorum
id eſt poſt hanc vitã. Et Hiere. xij. Quare via impiorũ pro
ſperatur: bene eſt om̃ibus qui operãtur iniquitatẽ ⁊c. Sed
precedit. Iuſtus quidẽ es dñe: ſi diſputẽ tecum ⁊c. hic erũt
tot gaudia: quot de cognitis vt in precedenti membro dictũ
eſt notabilia beati conſiderant dona eis hic in via collata:
hic etiam maxima gaudia habẽt / ꝙ euaſerunt omnes ver=
mes conſcientie / quos habẽt damnati in inferno. ¶ Quin= H
tum intrinſecum gaudium cõſiſtit in omniũ operationũ ad
dei voluntatem cõformatiõe. Sicut eñ dãnati ꝑpetue pec=
cant: ita iſti perpetue deũ honorãt. Et ſicut dãnati pro quo
libet ſuo malo actu eſſentialẽ penam habẽt / id eſt ĩſepara
bilem deordinationem: ſm illud Auguſt. lib. cõfeſſ. Iuſſiſti
dñe: ⁊ ita factũ eſt vt pena ſit ſibi oĩs animus inordinatus
ita ſaluati in quolibet ſuo actu quoddã inſeparabile ⁊ con
tinuum premiũ habẽt / ⁊ complacentiam de bonis actibus
quos deum in eis vident operari ⁊c.

¶ Capitulũ. xij. De dotibus anime ſcꝫ viſio
ne / delectatione / ⁊ comprehenſione.

Gaudia ſuperiora anime beate in patria / nũc vl=
timo ſunt declarãda que conſiſtũt in dotibꝰ ani
me tribus. ¶ Ubi primo notandũ quid ſit dos A
de hoc dictum eſt ſupra. vij. cap. Secũdo notat
Tho. in. iiij. diſt. xlix. ꝓprie inquit dotes anime
ſunt immediata principia illius operationis / in qua beati
tudo conſiſtit / per quam anima chriſto cõiungitur. Et ſunt
tres dotes tanq̄ꝫ tria ſuprema dona animã ſumme ordinã
tia ⁊ diſponentia ad beatitudinẽ. Prima eſt viſio / id eſt ha
bitus luminis glõie ſeu ſapiẽtie. Scd̃a eſt dilectio. i. cõſum=
mata ⁊ ꝑfecta charitas patrie. Tertia eſt cõprehẽſio. i. ten
tio dei infiniti boni: q̄ ſe tradit ſua vnione ipſiꝰ aĩe eſſentie /
intellectui / volũtati / ⁊ memorie. Et hoc donũ tertiũ eſt deꝰ
ipſe / quo maius intelligi nequit. Ex his tribꝰ ſupremis do
nis permanẽtibus: anima elicit tres perfectiſſimas ope=
rationes. Ex primo viſionẽ dei clarã. Ex ſecundo dilectio=
nem dei ſummam. Et ex tertio / certitudinẽ de nõ amiſſibili
tate ſupremam: que tria ſequitur inexplicabilis anime de
lectatio / fruitio / ⁊ letificatio. vnde ſicut ad dulciter ⁊ dele=
ctabiliter videndum aliquid / puta roſam: tria principali=
ter requiruntur. Primo vt oculus ſit tranſparens ⁊ mundꝰ

per humidum glaciale. Secūdo vt lumen corporale adue-
niat oculo ⁊ medio, quod facit mediū tranſparens in actu
vt poſſit moueri a colore. Et tertio ſimilitudo quedā deciſa
a roſa que ſimilitudo roſam ī oculo repreſentet: qꝛ roſa nō
eſt in oculo: ſed eius ſimilitudo in ſpecie coloris. Sic etiam
ad videndū deū beatifice: primo requirit aliquod lumen in
ipſo oculo anime qđ eſt intellectus: ita vt fiat potēs ad deū
intelligendū nō per qđ: ſed ſub quo potētior fiat. Sicut po-
tentia per habitū fit fortior: ſm illud Math. v. Beati mūdo
corde. Scđo habitus charitatis perfectꝰ affectū mulcens:
vt delectabiliſſime videat. Tertio deus ipē loco ſimilitudi
nis in corporalibus ſic ſe vniet memorie/ vt ſit principium
B quo deū videndi: ⁊ nō vnit ſe per ſimilitudinē. ¶ Sed que-
ritur cur ſint tres dotes aīe: Rñ. ſm Thom. ⁊ alios triplici
de cauſa. Primo vt ſic ſatietur tota imago anime: que cōſi-
ſtit in intellectu/ volūtate/ ⁊ memoria: velut in anime tribꝰ
ſupremis potētijs. Nā ſapiētia ſeu lumē glorie perficit ſum
me intellectū. Charitas cōſummata affectum: ⁊ cōprehen-
ſio dei appropriate memoriā. Secūdo vt ſumme remunerē
tur tres nobiliſſime ꝟtutes vie fides/ charitas/ ⁊ ſpes. Nā
fides meretur lumē glorie: ſpes intētionē: ⁊ charitas ſum
mam dilectionē. Fides tñ ⁊ ſpes nō manebunt eſſentialiter
in patria: ſed fidei ſuccedit lumē glorie/ ⁊ ſpei tentio. Cha-
ritas vero manebit: ſed ꝑficietur ibi ſm illud aplī .j. Cor.
xiij. Nūc manēt fides/ ſpes/ ⁊ charitas: maior aūt horū eſt
charitas. Tertio vt tribus perſonis diuinis optime confor
memur: nā per lumē glorie ſeu habitum ſapientie cōforma
bimur filio/ qui eſt ſapientia: per charitatē ſpūiſancto/ q̄ eſt
charitas: ⁊ per tentionē/ per quā oīa poſſumus: patris po-
C tentie. ¶ Eſt itaqꝫ prima dos anime lumē glorie: qđ quidā
dicunt eſſe ipſam gratiā cōſummatam: alij habitū ſapiētie
Certum tamē eſt ꝙ eſt quidā habitus ⁊ decor anime: vt de
terminauit eccleſia extra de hereticis. in clement. Ad no-
ſtram. Ubi dicit ſic ꝙ aīa rationalis poteſt eſſe beata ꝑ na-
turam: ꝙqꝫ non indigemus lumine glorie eleuāte ad deū
videndū/ ⁊ beate fruendū: error. Cuiꝰ rationē aſſignat ſan-
ctus Tho. pte. j. q. xij. dicens: qꝛ omne qđ eleuatur ad aliqđ
quod excedit ſuā naturā: oportet ꝙ diſponatur aliqua di-
ſpoſitione ad talem formā. Cum igitur virtꝰ naturalis in-
tellectus creati nō ſufficiat ad dei eſſentiā videndū: ſm il-
lud Ro. vj. Gratia dei vita eterna: oportet ꝙ ex diuina gra-
tia ſupaccreſcat ei virtus intelligēdi. Et hoc augmentū vir
tutis intellectiue vocamꝰ lumē glie. Et eſt illud de quo di-
cit Apocal. xxj. ꝙ claritas dei illuminabit eā/ ſcz ſocietatē
p̄s. xxxv. beatorū deum videntiū. Et in p̄s. In lumine tuo videbimꝰ

lumen. Et ſm hoc lumen efficimur deiformes id eſt deo ſi-
miles. ſm illud. j. Joh. iij. Cū apparuerit: ſimiles ei erimus
Huius etiam luminis ⁊ doni magnitudo: facit ꝙ quis ī pa
tria plura in deo videt q̄ alius: ⁊ ꝙ plus diligit ⁊ gaudet.
Unde vbi ſupra dicit Tho. Uidentiū deum vnus alio perfe-
ctius videt. Et hoc erit per hoc ꝙ intellectus vnius habe-
bit maiorem virtutē videndi deum. Facultas autem vidē-
di deum non competit intellectui per naturā: ſed per lumē
glorie quod intellectū in quandā deiformitatem conſtituit
Unde intellectus plus participans de lumine glorie/ per-
fectius deum videbit: plus autē participat de lumine glie/
qui plus habet de charitate quam hic meruit: ⁊ ad patriā
attulit. Quia vbi eſt maior charitas eſt maius deſiderium
Et deſideriū quodāmodo facit deſiderantē aptum ⁊ patu-
lum ad ſuſceptionem deſiderati. Unde qui plus habebit de
charitate perfectius eū videbit/ ⁊ beatior erit. ¶ Sed que D
reres: videbit ne minimus beatus omnes ſpecies ⁊ gene-
ra rerum ⁊ rationes earum: Rñ. ibidem ꝙ ſic. quia natura
le deſideriū rationalis creature eſt ad ſciendum omnia q̄
pertinent ad perfectionem intellectus creati. Et hec ſunt
ſpecies ⁊ genera rerum ⁊ rationes earū que videbit in deo
quilibet videns eſſentiam diuinam. Cognoſcere autē ali-
qua ſingularia/ ⁊ cogitatus ⁊ facta eorum non eſt de perfe
ctione intellectus creati: nec ad hoc naturale deſideriū tē-
dit: tamen vt ſupra habitum eſt in auctoritate Anſel. talia
etiam cognoſcemus. Unde videbit vnuſquiſqꝫ cogitationes
alterius/ prout ipſe vult: dicente Grego. vnuſquiſqꝫ mentē
ab alterius oculis corpulētia nequaq̄ abſcōdet. Dato etiā
vt dicit Tho. ꝙ tūc ſolus deus videretur/ qui eſt fons ⁊ pꝛin
cipium totius eſſe et veritatis: ita repleret deſiderium na-
turale ſciendi/ ꝙ nihil aliud quereretur/ ⁊ beatus eſſet. Un
de dicit beatus Auguſti. v. confeſſio. Infelix homo qui ſcit
omnia iſta/ ſcilicet creaturas: te autem neſcit. Beatus au-
tem qui te ſcit: etiam ſi iſta neſciat. Qui vero te ⁊ iſta no-
uit: non propter iſta beatior: ſed propter te ſolum beatus.
Hec ille. ¶ Sed quereres. videbit ne vnus in eſſentia diui- E
na plura q̄ alius/ de his que deus facere poteſt: Reſpondꝫ
ibidem: horum que deus facit vel facere poteſt: tanto ali-
quis intellectus plura cognoſcit/ quanto perfectius deum
videt. In patria ergo videbimus deum in ſe/ ⁊ deum in no
bis/ et nos in deo/ et deum in creaturis/ ⁊ creaturas in deo
Cognoſcere autem deum in ſua eſſentia eſt viſio meridia-
na. Cognoſcere vero creaturas in verbo/ id eſt in diuina
eſſentia eſt viſio matutina. Sed cognoſcere creaturas in
ſe hoc eſt in proprio genere/ eſt cognitio veſpertina. In vis

autem quintuplex medium eſt inter nos ⁊ deū. Primū pec-
cati. Eſa.lix.peccata veſtra diuiſerunt inter nos ⁊ deum:
hec impediunt ne deus videatur ⁊ cognoſcatur delectabi-
liter/⁊ eſt medium impiorum. Secundum mediū ſunt crea
ture. Rom̄.j. Inuiſibilia dei'a creatura mundi per ea que fa
cta ſunt intellecta conſpiciuntur:ſempiterna quoqꝫ virtus
eius ac diuinitas/⁊ eſt medium philoſophorum. Tertium
figure:illud medium fuit patriarcharum ⁊ prophetarum.
Unde.j. Corinth . x . Omnia in figura contingebant illis.
ps.cxviij. Quartum ſcripture de quo ps. Declaratio ſermonū tuorū
illuminat:⁊ intellectum dat paruulis . Et hoc eſt medium
theologorum. Quintum eſt fidei. Unde Apocalip.ij. Eſto fi-
delis vſqꝫ ad mortem/⁊ dabo tibi coronam vite. Et illud eſt
mediūꝫ oīm fidelium in ſpeculo ⁊ in enigmate ⁊ ſimilitudi
ne. Sed in patria ſine omni medio ſpecie ⁊ ſimilitudine de
us cognoſcetur ſeipō.quia immerſus toti anime ſupplebit
vicem ſimilitudinis:⁊ erit quomet videmus/ ⁊ quod vide-
mus.⁊ ſic vnietur deus toti anime:ſicut iam lux oculo/mel
fauo/⁊ vinum pani intincto. Unde.j. Corin. xiij. Uidemus
nunc per ſpeculum ⁊ in enigmate:tunc autem facie ad fa-
ciem. Secunda dos eſt dilectio/ id eſt charitatis habitus/
pro tunc in ſumma ſui perfectione conſiſtens maior ⁊ mi-
nor ſecundū ꝙ in via quis meruit. hec charitas ſola eſt:de
qua.j. Corinth.xiij. Charitas nunꝗ̄ excidit . hec charitas
amplexabitur infinitum bonum ſine medio impdibiliter:q̄
in via per media ⁊ in ſecura deum dilexit. De qua charita
te anſel'.lib.ꝓſo.cap̄.xxiiij.ſic dicit. Excita nūc anima mea
⁊ erige totum intellectū tuum:⁊ cogita quātum potes/qua
le ⁊ ꝗ̄tum ſit illud bonū . Si em̄ ſingula bona delectabilia
ſunt:cogita mente ꝗ̄ delectabile ſit illud bonum quod con
tinet iocūditatem omniū bonorum:⁊ non qualem in rebus
creatis ſumus experti:ſed tanto differentem:quāto differt
creator a creatura. Si em̄ bona eſt vita creata: ꝗ̄ bona eſt
F vita creatrix? Et ca.xxv. ¶ Qui hoc bono fruet:qd̄ illi erit
⁊ qd̄ illi non erit? Certe qcqd̄ volet/erit:⁊ quicqd̄ nolet non
erit. Ibi quippe erunt bona corporis et anime/qualia nec
oculus vidit/nec auris audiuit/nec in cor hominis aſcēde-
runt. Cur ergo per multa vagaris homuntio:querendo bo
na anime tue ⁊ corporis tui? ama vnum bonum in quo ſunt
omnia bona:⁊ ſufficit. Si delectat pulchritudo: fulgebunt
iuſti,ſicut ſol. Si velocitas/aut fortitudo/aut libertas cor-
poris/cui nichil obſiſtere poſſit:erunt ſimiles angelis dei.
j.Corin.xv. Quia ſeminatur corpus animale/et ſurget corpus ſpiritua
le:poteſtate vtiqꝫ/ non natura. Si longa et ſalubris vita
ibi ſana eſt eternitas/⁊ eterna ſanitas:quia iuſti imperpe-

tuum viuent. et ſalus iuſtorū a domino . Si ſatietas: ſatia ps.xxxvj.
bimur cum apparuerit gloria dei. Si ebrietas/ inebriabun ps.xvj.
tur ab vbertate domus ei⁹:ſi melodia ibi angelorū chori cō
cinunt ſine fine deo. Si quelibet nō īmunda ſed mūda volu ps.xxxv.
ptas/torrente voluptatis ſue potabit eos deus. Si ſapien- ps.xxxv.
tia:ipſa dei ſapientia oſtendet ſeipſam. Si amicitia:diliget
deum plus ꝗ̄ ſeipſos: et inuicē tanꝗ̄ ſeipſos: et deus illos
plus ꝗ̄ illi ſeipōs. Si cōcordia:oīb⁹ illis erit vna volūtas:
qꝛ nulla erit ibi niſi dei volūtas. Si poteſtas/omnipotentes
erunt ſue volūtatis/vt deus ſue . Nā ſicut poterit de⁹ quod
volet per ſeipſum:ita poterunt illi qd̄ volent per illū. Quia
ſicut illi non aliud volent ꝗ̄ quod ille: ita ille nolet quicqd̄
illi nolent. Et qd̄ ille volet non poterit non eſſe. Si honor
et diuitie: deus ſeruos bonos et fideles ſupra bona multa Ro.viij.
conſtituet:immo filij dei et dij vocabuntur/et erunt. Et vbi
erit filius eius:ibi erūt et illi: heredes quidem dei : cohe-
redes aūt chriſti. Si vera ſecuritas:certi ita erunt vt nul-
latenus iſta vel potius illud bonum ſibi defuturum ſciāt .
Interroga intima tua: ſi capere poſſunt tm̄ gaudium ſuum
de tanta beatitudine ſua . ¶ Tertia dos anime eſt tentio G
ſeu cōprehenſio:prout opponitur inſecutioni vie. Spes em̄
eſt in via expectatio future beatitudis. Et ſpes que differ-
tur affligit animā:de qua.j. Cor.ix.neſcitis ꝙ hi qui in ſta-
dio currunt/omnes quidem currunt: ſed vnus accipit bra-
uium:ſic currite vt comprehendatis. Sed in patria ſpes de
ſinet:certitudo et ſecuritas de felicitate perpetua dabitur/
per dei imediatam eſſentiam que anime illabetur. De hac
dote dicit anſel'.lib. de ſimilitudi. Securitas omnes alias
partes beatitudinis cōfirmat : nec haberi poſſunt perfecte
ſine illa . In hac autem vita nichil ſecurum extat totaliter.
Sub eodem enim tempore pauper ex diuite:mortuus ex vi
uo poteſt exiſtere. In futuro autem bonus quicquid volu-
erit habebit: et nichil in eo ſe amiſſurum timebit. hec ille.
Omnia predicta gaudia et ſingula videbit ſe habere bea-
ta anima:et ex iſtis quoddam infinitum quodammodo ſur-
get in ea gaudium. De quo anſel'.ibidē ſic dicit. Quid que-
ſo maius gaudium cogitari poſſit: ꝗ̄ ex iſtis compactum
pretactis? Gaudium enim erit ei intus et extra: gaudium
ſurſum atqꝫ deorſum :gaudium circuncirca et vbiqꝫ : gau-
dium plenum. hec de anſel'. Unde ibidem lib. ꝓſoliloquio.
ca.vlti.oratiōe ſic concludit. Dominus meus et deus me⁹
ſpes mea/ et gaudium cordis mei: dic anime mee ſi hoc eſt
gaudium de quo nobis dicis per filium tuum/ petite et ac- Math.vij.
cipietis/vt gaudium veſtrum ſit plenum. Inueni nāqꝫ gau- A
dium quoddam plenum/et pluſꝗ̄ plenum. Pleno quidem

corde : plena mente:plena anima: pleno toto homine: non ergo totum illud gaudium intrabit in gaudentes: ſed toti gaudentes intrabunt in gaudium. Utiq3 tātum gaudebūt: quantum amabunt:tantum amabunt:quantū cognoſcent. quantum te cognoſcent domine tunc / et quantum te amabunt? Certe nec oculus vidit /nec auris audiuit / nec in
i.cor.ij. cor hominis aſcendit in hac vita: quantum te cognoſcent et amabunt in alia vita. Oro deus cognoſcam te: amem te: vt gaudeam de te: et ſi non poſſum in hac vita ad plenum: vel perficiam in dies vſq3 dum veniat illud ad plenum. Domine per filium tuum iubes/ immo conſulis penitere: ꝛ pmittis accipere: vt gaudium noſtrum ſit plenum. Peto domine qđ conſulis per admirabilem conſiliarium noſtrum. Accipiam quod promittis per veritatem tuam: vt gaudiū meum plenum ſit. Meditetur interim inde mens mea: loquatur inde lingua mea :amet illud cor meum: ſermocinetur os meum :eſuriat illud anima mea: ſitiat caro mea: deſideret tota ſubſtantia mea donec intrem in gaudium domini qui eſt trinus et vnus deus benedictus in ſecula.

¶ Eximij ſacre theologie profeſſoris magiſtri Johannis nyder ordinis fratrum predicatorum / Preceptorium diuine legis Finit feliciter. Exaratumq3 Parriſijs per magiſtrum Andream Boucard. vij. Jdus Auguſti. M.ccccc.xxxi.

¶ Sequit registrū ſeu tabula capitulorū hui9 libri cū materijs ptractandis in eiſdem. Et primo ca. primi pcepti.

Primū caplm pmi pcepti tractat qſtricte de9 velit pcepta ſeruari. fo. ij. Scdm tractat d fide. fo. iiij
Tertiū tractat de ſpe. viij.
Quartum de dilectione. fo. x.
Quitū de errore multiplici circa dilectionē. ꝛ qmō pnt cognoſci pctā mortalia. fo. xiiij.
Sextū de ſuitute dei/ ꝛ veneratione ſanctorū. fo. xviij.
Septimū de ſacrificijs et oblationib9 ꝛ decimis. fo. xx.
Octauū de veneratione imaginum ꝛ reliquijs ſanctorū. f. xxij.
Nonū de ſpeb9 ſupſtitionū /et de grauitate pcti hui9 ac de remedijs licitis ꝛ illicitis. fo. xxij.
Decimū d falſa trāſlatiōe hoīz ꝛ ſomnijs/ ꝛ de ſortib9. fo. xxiiij.
Undecimū recapitulat ſpecies ſuperſtitionū de lupis. fo. xxvj.
Duodecimū tractat de ſupbia/ et eius ſpecieb9. fo. xxxix.
Decimumtertium de iactātia/ et remedijs ſuperbie. fo. xlij.
Decimumquartū de inani gloria/et remedijs eius. fo. xlv.
Decimumquintū de hipocriſi quid ſit. et qualiter cōmittitur et ſimulatione. fo. xlix.
Decimumſextū de preſumptione nouitatum. fo. lj
Decimūſeptimū d veſtib9. f. lij.
Decimumoctauū an mulieres peccēt mortalit ſe ornātes. f. lv
Decimumnonum de tēptatiōe dei. fo. lviij.
Uiceſimū de accidia/et ſpeciebus eius /et remedijs. fo. lx.
Uiceſimūprimū de erubeſcentia xpī ſeqndi/ ꝛ remedijs. lxiiij
Uiceſimūſecūdū de cōtēptu/ et inobedictia. fo. lxvij.

¶ Capitula ſecūdi pcepti
Primū capi. tractat d aſſūptione nōis dei ꝛ iuramēto. fo. lxx.
Secundū de piurio/ ꝛ quādo ſit mortale. fo. lxxiij.
Tertiū quō iuramentū ſit multipliciter. fo. lxxv.
Quartū de blaſphemis iurantib9 illicite p creaturas/ ꝛ adiurātibus illicite. fo. lxxviij.
Quintū de voto ꝛ ei9 fractione ꝛ diſpēſatione. fo. lxxxj.

¶ Capitula tertij pcepti.
Primū ca. tractat feſta qlit ſūt celebranda. quare inſtituta ſūt ꝛ de tranſgreſſorib9. fo. lxxxv.
Scdz qlit feſta ſctificāt. lxxxviij
Tertiū de ſacramētis : et pmo de baptiſmo. fo. xc.
Quartū de ꝯfirmatiōe. fo. cxij.
Quintū de ſacramēto ordinis. fo. xciiij.
Sextū de extrema vnctiōe. xcv.
Septimū de matrimonio. xcvj.
Octauū de penitētia. ꝛ pmo de contritione. fo. xcviij.
Nonū de cōfeſſiōe. fo. ciij.
Decimū de ſatiſfactiōe. fo. cvij
Undecimū de remedijs recidiuatiōis piculis pcraſtinātib9. ꝛ an vn9 pōt ſatiſfacere. fo. cix.
Duodecimū de ſacramēto euchariſtie. fo. cxij
Tertiūdecimū de ſanctificatione locorū/ ſcz eccleſie/ altaris/ ꝛ cimiterij. fo. cxv.
Quartūdecimū d labore ꝛ ocio ꝛ de mechanicis. fo. cxvij.

¶ Capitula .iiij. pcepti.
Primū de dilectiōe dei. fo. cxix.
Scdm de dilectiōe primi. f. cxx
Tertiū de numero ꝛ gradu diligendorum. fo. cxxiiij.

Quartum de dilectiõe ꝓximi ꝑ ut cadit ſub conſilio.fo.cxxvj.
Quintum quõ filij debẽt parentes honorare.fo.cxxviij.
Sextũ de honoratione patris ſpiritualis.fo.cxxxj.
Septimum de prelato ſeculari honorando.fo.cxxxij.

¶ Capitula qnti ꝑcepti.

Primum de homicidio/ ⁊ leſione peccata clamãtia.fo.cxxxiiij
Secũdum de cauſis homicidij/ ſcꝫ ira/ ⁊ inuidia.fo.cxxxvij.
Tertiũ quõ ira ſit capitale vicium/ ⁊ de filiabus eiꝰ.fo.cxl.
Quartũ de maledictione.de remedijs ire.fo.cxliij.
Quintum de inuidia/ ⁊ eius remedijs.fo.cxlv.
Sextum de filiabꝰ inuidie.⁊ primo de odio.fo.cxlviij.
Septimũ quõ inimici ſũt diligẽdi vel odiendi.fo.cxlix.
Octauũ de recõciliatiõe / calũnia/ ⁊ oratione.fo.clj.
Nonum de dilectiõe inimicorũ ⁊ rancore.fo.clv.
Decimũ de detractiõe fugiẽda ⁊ nocumẽto.fo.clvj.
Undecimũ de correctione fraterna.fo.clx.
Duodecimũ de ordine correctiõis fo.clxiij.
Decimũtertiũ de ſcãdalo/ ⁊ que ſint ꝓpt ſcãdalũ vitãda.f. clxv.
Decimũquartũ d irriſiõe. clxix

¶ Capitula ſexti ꝑcepti.

Primũ capitulũ tractat de mechia ⁊ luxuria.fo.clxxj.
Scđm de ſpeciebus luxurie/ ſcꝫ cantu/ oſculis.fo.clxxiiij.
Tertiũ de chorea/ ⁊ quando ſit peccatũ mortale.fo. clxxvij.
Quartũ de actu cõiugali/ licito fragili ac impetuoſo.f.clxxviij.
Quintuꝫ de gula/ temperantia ⁊ ſpeciebꝰ eiꝰ.fo.clxxxj.
Sextũ de ſobrietate/ ⁊ ebrietate ⁊ filiabꝰ gule.fo.clxxxiij.
Septimum de abſtinentia/ ⁊ ieiunio.fo.clxxxv.
Octauũ q̃ teneant ieiunare/ et q̃s põt diſpẽſare.fo.clxxxix.

¶ Capitula.vij.ꝑcepti.

Primũ capi.de auaricia ⁊ appetitu.fo.cxcj.
Scđm de obduratiõe ⁊ elemoſina ⁊c.cxciiij.
Tertiũ qñ homo teneat ad elemoſinã: ⁊ qñ non.fo.cxcv.
Quartum de furto/ ⁊ rebus inuentis.fo.ccj.
Quintum de emptione ⁊ venditione.fo.ccv.
Sextum de cõtractibus vſurarijs/ ⁊ ludis.fo.ccx.
Septimũ de reſtitutiõe. f.ccxv.
Octauuꝫ de ſuffragijs mortuorum.fo.ccxx.
Nonũ que aĩe defunctoꝝ iuuari poſſunt.fo.ccxxiij.

¶ Capitula.viij.ꝑcepti.

Primũ capitulũ de mẽdacio/ et qñ ſit mortale.fo.ccxxvj
Scđm de pctĩs oris/ ꝓmiſſione iactantia.fo.ccxxix.
Tertiũ d falſo teſtionio. ccxxxj

¶ Capitula.ix.ꝑcepti.

Primũ capi. de ignorãtia quottuplex/ ⁊ q̃s piculoſa.fo.ccxxxiiij
Secũdum de cognitiõe ꝓpria ⁊ defectu.fo.ccxxxvij.
Tertiũ de ignorãtia qñ excuſat ⁊ quottuplex ignorãtia . ccxlij.
Quartũ de ꝯcupiſcẽtia.f.ccxlv.

¶ Capitula.x. ꝑcepti.

Primũ de ꝯcupiſcẽtia alienarũ rerum.fo.cclj.
Scđm de penis trãſgrediẽtiuꝫ decalogũ/ de inferno/. tenebris/ igne/ frigore ⁊c.fo.ccliij.
Tertiũ de penis interiorib' dãnatorum.fo.cclvij.
Quartũ de pena dãnatoꝝ reſpectu ſuperioꝝ.fo.cclix.
Quintũ de ꝑmio ſeruãtiũ decalogũ.⁊ ꝑmo de gaudijs q̃nq ſenſuum.fo.cclxj.
Sextũ de viſione corporali delectabiliſſima/ ⁊ alioꝝ ſenſuũ ꝑfectione.fo.cclxiij.
Septimũ d dotibꝰ corꝑis.cclxvj
Octauũ de aurea/ ⁊ aureola et fructu .fo.cclxx.
Nonũ de fructibꝰ btõꝝ.cclxxiij.
Decimũ de ſocietate iocũdiſſima/ amicitia/ cõcordia/ ⁊ honore.cclxxv.
Undecimũ de interioribus gaudijs iraſcibilis / ꝯcupiſcibilis/ q̃etatione intellectus/ et rationeſcibilium.cclxxvij
Duodecimũ de dotibꝰ anime/ ſcꝫ viſione/ dilectione/ et cõprehenſione.cclxxix.

¶ Finis Regiſtri.

¶ Sequitur aliud regiſtrũ ſm ordinem alphabeti. Et ꝑmo de littera A

ABorſus cauſe que ſũt.fo.cxxxv.F.circa mediũ. Et q̃le pctm̃ ſit vide ĩ mulier ⁊ ĩ homicidiũ
Abrenũciatio oĩꝫ tẽporaliũ q̃s vtilis ſit ⁊ ad q̃d ordinat. fo.cxxvij. C.poſt mediũ.
Abſolutio ſacramẽtalis effectꝰ q̃les efficiat.fo.ciij.A.per totũ.
Abſolutio ſacramẽtal' an ficte ꝯfitẽti ĩpẽdi dbeat .f.cvj.P.ĩ fi.
Abſolutiõis effectũ conſequi volens qualiter debeat eſſe diſpoſitus.fo.eodẽ.P.⁊. Q.ꝑ totum.
Abſolutio infirm antibus quomõ ſit danda.fo.ccxxiiij.B.in fi.
Abſtinẽtia quid ſit.fo.clxxxj.A. in medio.Et quomõ ⁊ q̃bꝰ modis ſeruãda ſit.ibidẽ.C. ꝑ totũ
Abſtinentia laudat ⁊ approbatur ſctõꝝ ⁊ philoſophoꝝ exemplis.fo.cxc.F.ꝑ totum.
Abſtinẽtia ſeptuplex eſt.⁊ vna ſola ẽ ꝟtuoſa.f.clxxxix.C. ꝑ to.
Abſtinentia virtus quid moderet in cibis ⁊ potibꝰ.f.clxxxij.D poſt principium.
Abſtinentia ſit vicioſa tribꝰ modis fo.cxc.G.per totum.
Abſtinentia multa eſt in hoĩe: ſed ſolo exercitio eluceſcit. fol. eodẽ.F.in principio.
Accidia prohibetur.fo.iiij.k.in fine.
Accidia q̃d ſit.fo.lx.A ꝑ totum
Accidia quare eſt peccatũ.fol. lxj.C.in principio.
Accidia quõ ⁊ qñ ſit ꝑmꝰ motꝰ ⁊ qñ pctm̃ veniale ⁊ qñ mortale pctm̃.ibidẽ.C.ante medium. D.E.per totum.
Accidia q̃ttuplex ſit. fo.lx.A.
Accidie proprium quid ſit. ibidem.in principio.
Accidia peccatur vigiti modis fo.lxj.E.
Accidia quibus ⁊ qualiter remediet.fo.lxiij.O.ꝑ totum.
Actꝰ meritoriꝰ an req̃rat actualẽ tẽdẽtiã in deũ.fo.xiiij.P.ĩ ꝑncipio.De hoc etiã vide in meritum.
Actus fidei q̃d ſit ⁊ quomõ diuidatur.fo.v.B .in ꝑncipio.
Actus ſpei quis ſit ⁊ quõ egrediatur.fo.viij.A. circa medium
Actꝰ dilectionis dei quõ ſit optimus.fo.xij.G.in fine.
Actus dilectionis quõ debeat foueri vt creſcat.fo.eodẽ.G.añ finem.Et ꝑ que occaſionaliter inflãmetur.ibidem.J.in fine.
Actus nobiliſſimus in eccleſia

quis ſit.fo.xciiij.B. circa pͥnci.
Actus iuſtorum ꝑ filios ſeculi
qualiter exprobent.fo.lxvj.N.
per totum.
Actus meritorius a quo origi=
nē ordinationē ⁊ terminationē
cape debeat.fo.xiiij.Q.in pͥn.
Accuſare prelatos an ſubditi
poſſint.fo.ccxxxij.
Accuſare an quis teneat ꝓxi=
mū ſuū/⁊ qñ/⁊ quomodo. ibidē
D per totum.
Adiurare quid ſit.fo.xxxiiij.kk
poſt principium.⁊ fo.lxxx.E in
principio.
Adiurare hoīem an liceat. fol.
xxxv.M.per totum.⁊ quomodo
fo.lxxx.E per totum.
Adiurare irrationales creatu
ras/an liceat.fo.xxxv. Ll.ꝑ to.
Adiurare demones / an ⁊ quō
liceat.fo.lxxx.F.ꝑ totum.
Adorare ꝗd ſit.fol.xxij. B. poſt
principium.
Adoratiōis tres ſunt ſpecies/q̄
dam latria/quedā dulia/q̄dam
iperdulia. Et quibꝰ cōueniant
fo.xix.C.poſt prin.
Adoratio quedaꝫ interior.que
dam exterior.⁊ in quo cōſiſtant
fo.xviij.A.B.ꝑ totum.
Adorationis ſigna vbi/⁊ quan=
do/⁊ quibꝰ modis debent exer
ceri.fo.xviij.B.ante medium.
Adoratio quare ſit ad orientē:
⁊ ponūtur quinqꝫ cauſe.fo.eodē
F.per totum.
Adulatio quid ſit/⁊ qñ ſit mor=
tale peccatū/vl nō.fo.ccxxx.D.
per totum.
Adulatio ꝗꝫ deteſtabilis ſit .'et
adulator cui aſſimiletur.f.eodē.
E per totum.
Adulationis remedia que ſint.
ibidem.F.per totum.
Adulteriū quid ſit.fo.clxxj.A.i
princi.⁊ ca.ij.C.in princi. ⁊ eſt
ſemꝑ mortale peccatum.ibidē.
Adulteriū ꝗꝫ magnum peccatū
ſit ex ſeptem oſtendit.fo.clxxv
D per totum.
Adulterio an vir aut mulier
magis peccet.fo.clxxi . A circa
medium.
Aduocatus cauſam iniuſtā de
fendēs aut cauſam bonaꝫ ad
uerſarij grauans:quomō pec=
cet.fo.ccij.H.in principio.
Affectio diligendi deum/an ex
ceſſum habeat.fo.xvij.J.
Agens contra cōſcientiam edi=
ficat ad gehennā quomodo hoc
intelligatur.fol.xvj.fa .ij . poſt
medium.
Agilitas qualis erit in corpori
bus glorificatis. folio.ccix.
J in prin. in decima regula.et
quō agilitate corpora btōꝝ mo
ueant.vide in corpa beatorum.
Alchimiam operari/an ſit pec=
catū.fo.lj.B in fine.
Ambiguitate ſtāte:cui pti ſtan
dū ſit.fo.ccxxxij. E poſt mediū.
Amicitie quinqꝫ ſunt ꝓpria.fo.
cxlviij.G.in prin.
Amor carnalis per que ſigna
cognoſcatur.fo.cxxiij . M poſt
principiū per totum.
Anathema eſt dñm ieſum non
amare.fo.xj.C.in fine.
Anathema eſt dicere deū man=
paſſe quod homo nō poſſit im=
plere.fo.ij.D in fine.
Anima humana quante capa=
citatis ſit.⁊ quo ſatiari poſſit.
fo.cxciij.J in prin.
Anima fidelis tribus arris a
deo eſt deſpōſata.fo.xvij. J.in
medio.
Anime btōꝝ in quo celo collo=
cētur.fo.cclix.B.in prin.
Anime ī purgatorio an aliquā
habeant ſcientiam.fo. ccxxij. H
in fine.
Anime ī purgatorio an patien
ter ſuſtineant penam.fo. codeꝫ
H in principio.
Anime damnatoꝝ an quādoqꝫ
infernū exeant. ⁊ an tūc penas
ſecū portēt.fo.xxviij . J ad finē
precepti.fo.cclvj.H.poſt medi.
Animā ꝑ ꝓximo ponere/quō li
ceat.⁊ qñ cadit ſub p̄cepto. fol.
cxxvij.E poſt prin.
Animarum ſex ſunt loca. fol.
ccxx.A.
Animas in purgatorio quis pu
niat/an angeli boni/ vel mali.
fo.ccxxiij.J.per totum.
Animalia vera vtrū demones
formare poſſint/compulſi ꝑ in=
cantationem.fo.xxix. L.Et mo
dus per quem ſit deo permittē
te ponitur ibidem. L per totuꝫ
Et q̄ de cā demōes faciūt illa
ibidem dicitur.Et que res opi
ficio demonū trāſmutari poſ=
ſunt:⁊ quomodo ibidem.M.ad
finem.
Ars notoria ꝗd ſit.f.xxxviij .33.
Ars ſaliatoꝝ que ſit ⁊ an licita
ſit.fo.eodem.⁊⁊.
Arte notoria an licitū ſit ſcien
tias acq̄rere/⁊ an poſſibile ſit.
fo.ibidē.33.per totum.
Artifices quinqꝫ cōditiōes ſer=
uare tenentur: vt eorūꝫ opera
ſint licita.fo.cxix. H.
Artificia ſupfluoꝝ ornamento
rū factiua an ſine peccato poſ=
ſint exerceri.fo.lvj.G.
Articuli ꝗt ſunt ⁊ quō diſtiguā
tur.fo.v.A in medio vſqꝫ ad fi.
Articuloꝝ ordinata diſtinctio:
an cuilibꝫ fideli ad ſciēdum ſit
neceſſaria.fo.eodē.B in prin.
Articulos fidei de quibus pu=
blice feſtiuat eccleſia quilibet
fidelis tenetur in ſpecie cogno
ſcere / ⁊ eos explicite credere.
fo.ibidē.B circa mediū.C ī pͥn.
Aſtroruꝫ aſpectu an licite futu
ra cognoſci poſſint/⁊ que/⁊ quō
⁊ quottupliciter. fo.xxxvj.fa.ij.
in.fi.Tt per totum.
Aſtrologoꝝ de futuris vera re
latio ex ꝗbꝰ cauſis ꝓueniat.
fo.eodem.Uv.
Auaritias quo primo adinuēta
ſit fo.liij.E poſt prin.
Auaritia deo fidē retrahit /ſpē
minuit/charitatē falſificat . fo.
cxcij.G.
Auaritia quotuplex ſit / ⁊ quō
diffiniat.fo.cxcj.A in prin.
Auaricia eſt viciū abūdantie ī
malo dupliciter.ibidē. D ī me.
Auaritia in quibus reperiatur
fo.ibidem.B.
Auaritia quando ⁊ quō ſit mor
tale pctm̄.fo.ibidē. C ꝑ totum.
Auaritia deteſtat per naturā
⁊ ſcripturā.ibidē. F ꝑ totum.
Auaritia ſeptē de cauſis ē valdē
deteſtabil.fo.cxcj. D per totū.
Auaritia oīm infirmitatū ſpūa
liū eſt periculoſiſſima/ nouē de
cauſis.fo.cxcij.H.
Auditꝰ in patria quibꝰ ꝑficiet:
⁊ quō ratione ſui obiecti p̄mia
bitur gaudio.fo.cclxv.F.ꝑ totū
Augures aruſpices⁊ auſpices
quomodo differant.fol.xxxj.X.
in principio.
Auium garritu vel aīaliū mo=
tu an licitū ſit futura ꝯiectura
re:⁊ quō.fo.eodē.X.ꝑ totum.
Aurea/aureola/fructꝰ ꝗd ſint:⁊
quō differant: ⁊ quomō merēā
tur.fo.cclxx.

Aureola ⁊ palma quomõ diffe=
rant.folio.cclxx C .adfinem.
Aureole quot ſint: ⁊ quare tm̃
tres. ibidem. B .per totum:et
que illaꝝ ſit perfectioꝛ.ibidez.
C .in princi.
Aureola martyꝛum quot req̃=
rat vt mereatur.fo.cclxxj. D .
in princi.
Aureola martyꝛũ ad que opa
datur/⁊ ad que nõ.ibidem.D .
poſt princi.
Aureola doctoꝝ quib⁹datur:⁊
q̃bus nõ.fo.cclxxij. k .ꝑ totum.
Aureola ꝟginum q̃bus detur/⁊
q̃b⁹non fo.cclxxj.f.g.h.i.ꝑ totũ
Aureola vnius in eadẽ ſpecie/
vtrũ ſit fulgidioꝛ alteri⁹ibiđ. L
ꝑ totum. ⁊ an aureole merituz
poſſit intẽdi ibiđ.m. in medio.
Auctoꝛitas dei ſup nos/vñ cõ=
ſurgat⁊ quomõ propterea de⁹
ſit reuerend⁹/honoꝛãdus/⁊ ſi=
bi obediendũ.folio.ij.B.in pͥn.
Auctoꝛitate ꝓpria cõtra iura=
mentũ incautuz venire nulli lz
ſed ad ſupioꝛem ſuũ recurrere
tenet.fo.lxxvj.C.poſt mediuz.
Auxilium in tempoꝛe neceſſi=
tatis a quibus⁊ quomõ homo
petere debeat.fo.xxiij. E .

Aptiſm⁹quot fruct⁹
ↄferat.f.xcj.D.ꝑ to.
Baptiſmi maťia q̃
eẽ debeat.ibiđ. D .
Baptiſmi forma q̃
ſit/⁊ an mutari poſſit.fo.xcij.F
in princi.
Baptiſmi formã q̃ teneant̃ ſci=
re.fo.xcj.E.
Baptiſare neceſſitatis tp̃e q̃=
bus liceat.ibiđ.E.poſt mediũ.
Baptiſari neceſſitatis tp̃e dz
hec pars q̃ extra m̃rem appa=
ret/ſiue ſit pes/ſiue manus ⁊c.
ibidem.E.in fine.
Baptiſando ablutio in aqua ⁊
verboꝝ ꝓlatio an ſimĺ fieri de=
beant.fo.xcij.F.in principio.
Baptiſatus an ſemꝑ memoꝛ
teneatur promiſſionis deo in
baptiſmo facte.ibidẽ.F.in fine.
Beatitudo in quo conſiſtat.fo.
cclxxxj. D.poſt medium.
Bti inter ſe an diuerſos grad⁹
habeãt ⁊ quomodo ſe excellãt
folio.cclxj.B.
Beati quõ ꝓpꝛiam eoꝝ pulchꝛi
tudinẽ valeant cognoſcere.fo.
cclxxvj.in fine.⁊cxciij.col.
j. G .in principio.
Beati an ſeinuicem indicabũt
de preteritis exceſſibus cõtra
deum factis fo .cclxxvij. F
Bñdicere infirmos ꝑ carmina
ſcripta vel verba ſacra ſecum
deferre:an licituz ſit.fo.xxviij.
G.ꝑ totum.
Bñdictiones vetulaꝝ ſuꝑ infir
mos vñ oꝛtum habeant ibidẽ.
H. ꝑ totum
Bene vel male naſci/bñ vel ma
le foꝛtunari/ bñ gubernari/ bñ
cuſtodiri vñ hec proueniant/⁊
an ꝟitatem habeãt.fo.xxx. R .
Bñficioꝛum dei ingratus quõ
peccet/⁊ que ſint dei circa nos
bñficia.fo.ij.fa.ij. D.
Bñficioꝝ dei mẽoꝛia quõ ꝑ ocu
lis nr̃i coꝛdꝭ ſit h̃nda.fo.xvij.k.
Bellum iuſtũ quot requirit cõ
ditiões/⁊ que ſint.fo.lxviij.E.
poſt principium.
Bellũ iniuſtũ ex obedientia in
grediens an excuſet̃ a pctõ ibi
dem.E.in princi.
Bigamiam q̃s primo inuenit.
fo.lij.E.poſt principium.
Bigami an poſſint mereri.fr.
fructum altero coꝛũ defuncto.
fo.cxciiij.co.ij.F.ꝑ totuz.
Blaſphemare q̃d ſit.f.lxxviij.
A.ꝑ totum.
Blaſphemie quot ſint ſpecies
Ibidem.B.ꝑ totum
Blaſphemie quot ſint gradus
ibiđ.C.circa pͥncipiũ.fo.lxxix.
Blaſphemia an ex gñe ſit moꝛ
talis. ibidem C in principio.
Blaſphemia abſq3 deliberatio
ne emiſſa an ſemꝑ ſit moꝛtaĺ.
ibidem.C.in fine.
Blaſphemie pctm̃ propt̃ quiq3
mala eſt maxime vitandũ.fo.
lxxix.D.per totum.
Blaſphemat q̃ animã ſuaz dia
bolo deuouet.ibiđ.D.poſt pͥn.
Blaſphemia quõ ſit in damna
tis.fo.clxxxiij.F.in medio.
Bonũ ĩ deo q̃d ſit.f.xij. H.
Bona oĩa an a deo deſcẽdãt
⁊ quomõ.fo.xl.H.poſt mediuz.
⁊ k.ante medium.fo.xli.
Bona in gñe ſunt triplicia.fo.
xl. G .circa mediũ. fo.clxvj.H.
Bona hoĩs q̃ ſint/⁊ q̃ ſibi quã=
tũ ẽ de ſe nõ obſunt f.xij.G.i fi.
Bona hoĩs ſunt q̃ntuplicia/ et
contra hec militant q̃nq3 vicia
fo.clxix.A.circa pͥn.fo.cxix.C.
in principio.
Bõa ꝓxĩs impẽdenda in quot
tuplici ſint differẽtia.fo.cxxvij.
F.per totum.
Bona neceſſaria ſm̃ que e attẽ=
dantur.fo.cxcviij. k. L.ꝑ totũ.
Bona tp̃alia in duplici differẽ
tia ſunt fo.cxcvj.B.circa prin.
Bona ſuꝑflua q̃ ſunt/⁊ ſm̃ q̃ ſu
mãt.fo.cxcvij. D.E.F.G.ꝑ to.
Bona ſuꝑflua habẽs an tenea
tur ſubuenire neceſſitatez ſolũ
in honeſtate vite/⁊ nõ extremã
patiẽti neceſſitatẽ.fo.cxcviij.H
Bona tẽpoꝛalia an q̃s tribuere
teneat̃ tyꝛanno vt ſalua mane=
ant bõa nature.f.cciij. O ad fi.
Bona tẽpoꝛalia quõ meritoꝛie
ſint oꝛdinãda.f.ccxiiij.R p⁹ pͥn.
Bonoꝛũ operũ ꝓximi vel malo
rũ an participes fieri poſſimus
⁊ quot modis.fo.ccxvj. C ꝑ to.
Bona opa an ſint dimittẽda ne
ſcãdalũ oꝛiat̃.clxvj.H I k L M
Bona fama proximoꝛũ tribus
modis vtiliter poteſt in noticiã
alioꝛuz perferri.fo.xlvij. E per
totum.F in medio.⁊ quomodo
intentio in tali fama ſit regulã
da.ibidem.G ante finem.
Aracter q̃d ſit.folio
xciiij.D
Caracterez indele=
bilẽ que ſacramẽta
impͥmãt.ibiđ.D.fo
lio.xcv.
Caracteris diſtinctio ĩ eccĺia
militãte triplex ẽ.ibi. D cir. fi.
Charitas q̃d ſit.xiiij.O añ me.
Charitas qua de⁹ diligit̃.vij.ꝑ
claros fruct⁹ operat̃. folio.xj.
D E F.per totum
Charitas in proximis quõ dei
gĺiam opat̃.fo.clij. fa.j.in fine.
Charitas diuina an maneat ĩ
ter viuos aut moꝛtuos. cxxv.
G poſt principium.
Charitas btoꝝ in patria/ q̃lis
erit.cclxxx.E in medio.
Charitatꝭ minim⁹ grad⁹ ẽ deũ
ſuꝑ oĩa diligere. ⁊ legẽ ei⁹ ſuꝑ
auruz ⁊ topaſion cuſtodire.fo=
lio.viij.k.in medio.
Charitate non habita/an aliq̃
opatio ſit meritoꝛia.xj.C ĩ pͥn.
⁊ O circa mediũ folio xiiij.
Caſtratio/aut mẽbꝛi alicuius
mutilatio/abſciſio/an ſit alicui
licita.fo.cxxxvj.H.

Cauſalitas oīm reꝝ quō a deo
deſcēdat f.ccxxxviij.B.poſt pn.
Celū empyreū quō ſit diſpoſi=
tum.fo.clxxxix.S.in pnci.⁊ an
habeat diuerſas māſiones. D
in medio.⁊ q̄d ſit māſio in celo
Cēſus tributa reddit⁹ ⁊ ſic de
alijs dn̄is ſclarib⁹ ſubtrahētes
an peccēt/⁊ ꝙ ꝗuiter.f.cxxxiij.
S.circa medium.⁊ furtū cōmit
tunt.fo.ccij.J.in pncipio.
Cenſus ſeu cōtributiones/ex=
actiōes/⁊ ſilīa iniuſte impoſita
an liceat ſine pctō retinere.fo.
cciij.O ꝑ totum.
Certitudo q̄tuplex ſit/⁊ q̄ ſuffi
ciat vt euitetur mortale pctm̄.
fo.xv.F.an̄.me.in vj.regula.q̄
eſt fo.xvj.fa.j.in medio.
Certitudo moralis trib⁹ vijs
acquirit.ibidez in ſeptima rl̄a.
Certitudo ꝯiecturatiua vt q̄s
ſit ſine pctō mortali ꝑ que ha=
beri pōt.vide in coniectura
Certitudo an aliq̄s ſit in ſtatu
ſalutis quō ſumi debeat.f.ciij.
Q.per totum.
Certitudo ꝙ aliq̄s ſit in celo ꝑ
q̄ haberi pōt.fo.ccxxj.B.in pn.
Certitudo de q̄buſdā ꝙ ſint in
īferno quō ſumat.eod. C.i.pn.
Cibis ⁊ potib⁹ quō ꝑ tēꝑantiā
vtēdum ſit et alijs nature refe
ctionibus vtpote/ſomno labo=
re/ſpacio/ ⁊c.fo.clxxxj.B.
Cibis incōſuetis period⁹ vite
naturalis abbreuiatur. folio
clxxxij.E.an̄ finem.
Cicatrices ī corꝑib⁹ glīoſis/an
manebūt in pr̄ia.vide in vuln⁹.
Cicunſtantie que ſunt confitē
de.folio.ciiij.H.J.ꝑ totum.
Claritas in corꝑib⁹ glīoſis q̄l/
⁊ quō erit.fo.cclxix. L.ꝑ totū.
Claritas corpoꝝ glīoſoꝝ an vi
ſum offendat.ibidē.M.in prin.
Clauis ſacerdotalis quotupli
cē effectū habeat.f.xcij.B.in fi.
Clerici precioſis veſtibus pn̄t
vti.fo.liij.F.poſt pncipium.
Cogitatio de fornicatiōe an ſp
ſit mortal.f.ccxlviij.H.cir. me.
Cogitatio pctōris vt cōuertat
qualis eē debeat.Uide in pctō
ris meditatio.
Cogītio ſpūal vn̄ ꝯhat.f.xcij.b.
Cognitio diuie volūtatis quot
tuplr haberi pt.f.lix. C. in pn.
Cognitio ſui ꝑius ꝙ vtilis ſit.
fo.ccxxxvij.A.ꝑ totum.
Cognitio ſui ꝑi⁹ ꝑ q̄/⁊ q̄ō hēat.
ccxxxviij. B.C.D.E.F.per to.
Cognitio ſui ꝑius ex q̄nq; po=
tiſſime habet.fo.eod. C.in.pn.
Cognitio ꝑteritoꝝ in pr̄ia an
hēbit/⁊ quō.fo.cclxxxj.S.ꝑ to.
Chorea ꝙ piculoſ⁹ lud⁹ ſit ꝓpt
ſeptē.fo.clxxvij.A.in.pn.B.C.
D/per totuz.
Chorea vn̄ hēat originē.ibidē.
Chorea ex q̄bus cauſis ⁊ cōdi
tionibus putatur fore licita.
clxxviij.F.in fine.
Chorea ex trib⁹ cauſis ſit vitio
ſa ⁊ illicita.f.clxxviij. F.in pn.
Choriſare vtrum ſit pctm̄/⁊ qn̄
ibidem.F.S.
Colēd⁹ī q̄b⁹ ſit de⁹.f.vj.S.ī pn.
Colentis deū q̄s ſit fruct⁹. fol.
xxiij.E.
Colēdi deū an̄ legem decalogi
multi fuerūt modi ſupſtitioſi.
folio.iiij.k.
Concordia beatoꝝ quāta erit
in patria fo .cclxxix.C .ꝑ totū.
Concupiſcētia quid ſit/⁊ quot
tuplex.fo.ccxlvj.C ꝑ totum.
Concupiſcentia carnis qn̄ ſit
mortalis/quādo venialis/⁊ qn̄
nullum pctm̄.ibidē.D.E.ꝑ to.
Conditiones in ꝓmiſſis/in vo
tis/in iuramētis ſubaudiēde ⁊
incluſe q̄ ſint.ccxxix.B.ꝑ totū.
Cōfeſſio gn̄al q̄ ſit q̄ttuplex ſit
et ad q̄d valeat.fo.ciij.per to.
Cōfeſſio ſuꝑ cōtritionē q̄d ad=
dat/⁊ q̄ntū ꝓdeſt.cvij. A.ad fi.
Cōfeſſio vbi ⁊ cui faciēda ſit.f.
xv.L.ꝑ to.⁊ in q̄b⁹ caſib⁹ pt q̄s
nō ſuo ſacerdoti ꝯfiteri.eod.O
Cōfeſſio qn̄ ſit facienda ſub p=
cepto.fo.cvj.R.
Confeſſio de ignorātia quō fie
ri debeat.ccxliij.J.in fine.
Confeſſio in q̄bus caſibus ſit
iteranda.fo.cvj.S.ꝑ totum,
Confeſſio an poſſit fieri laico,
fo.cvj.N.in pncipio.
Cōfeſſiōis ⁊ ſacramental abſo
lutiōis ſunt.ix.ꝑclari effectus
fo.ciij.A.B.
Cōfeſſionē alicui⁹ audiēs dolo
ſe quomodo peccet.⁊ an tenea
tur celare.fo.ccxxj.B.p⁹ med.
Cōfiteri volēs quātā diligētiā
debeat hr̄e ad recogitādū oīa
pctā mortalia.f.ciiij.F.p⁹ pnci.
Cōfiteri q̄s teneatur: ⁊ muti ⁊
ignorantes idioma quō cōfite
ri teneantur.fo.ciij.D .ꝑ totū.
Cōfiteri abſenti ꝑ lr̄am/an ſit
licitum.ibidem. E.in pricipio.
Confiteri an teneatur q̄ nullū
hz mortale pctm̄. ibid.E.in fi.
Confiteri q̄ teneamur/et quot
ibid.F.in pnci.H.J.k.ꝑ totuz.
Cōfitēs vt effectū abſolutiōis
conſequat quō debeat eſſe diſ=
poſitus.vide in abſol.
Cōfirmatio an ſit ſacrm̄ neceſ
ſitatis ⁊ qn̄ et q̄bus.fo.xcij.B.
D.ꝑ totum.
Cōfirmatio q̄t fruct⁹ ꝯferat.fo.
eodem.A.ꝑ to.
Confirmatio q̄b⁹ ſit danda.fo
lio.xciij.C.
Confirmatus quō dz cuſtodiri
ne criſmati irreuerentia exhi=
beatur.ibidem.C.p⁹ me.
Cōfirmati offm̄ qd ſit.fol.cvij.
A circa mediū per totum
Cōfirmādus q̄liter debeat eſſe
diſpoſitus.fo.xciij.C in princi.
Cōfirmādū tenēs q̄liter dbeat
eſſe diſpoſit⁹.ibidē.C in medio
Cōiectura ꝙ quis ſit ſine pctō
mort.ꝑ q̄ pt hr̄i.cxiiij.S in pnc.
Cōmunicatio quotidiana/an
ſit licita ⁊ expediēs.vid ī euca.
Cōmutatio q̄ttuplex ſit/⁊ que
vnaqueq; req̄rit:ꝙ ſit iuſta. fo.
ccv.C in prin.⁊ fo.ccvj.D E F
S H J k per totum.
Cōſcia an ſemꝑ obligat ad fa=
ciēdū.fo.xv.F an̄ finē in rl̄a.xj.
Conſcia erronea quō ligat.fo.
eodem.F poſt principiuz.
Cōſcia ꝑplexa quō ſit regenda
ibid.F in.xiij.rl̄a que ē fo.xvij.
fa.j.in principio.
Cōſcia qn̄ ſit emūdāda.fo.lxxx
viij.A ante medium.
Cōſcie bone ſignū qd ſit.f cxlj.
D circa finem.
Cōſcie btōꝝ in pr̄ia quō ſibi in
uicē patebūt.fo.cxxxv.E.
Cōſenſus interꝑtatiu⁹ qn̄ ſit.
fo.ccxlvj.F poſt medium.
Cōſēſus mortalis q̄ttuplex fie
ri pōt.ibidem.F per totum.
Cōſēſ⁹ dliberatiu⁹ l delectatio=
nē pctī mort.an ſit ſpāle pctm̄
mortale ī venereis.clxxvj.H in
med.fo.ccxlvj.F poſt medium.
Cōſtās ab incōſtāti quō differt
fo.lxv.S.circa medium.
Cōſuetudo q̄ poſſit excuſare a
pctō/⁊ q̄ nō.ccix. P ante finem
Cōſuetudo an excuſet a n̄ ſoluē
do decias.vide in decimas.
Cōtēpt⁹ q̄d ſit.lxix.S in princ.
Cōtēpt⁹ qn̄ ſit mortale pctm̄/⁊
qn̄ nō.ibidem.H per totum.
Cōtēpt⁹ magnitudo vl ꝑuitas
vn̄ cōſurgat.ibidem.H ad finē.
Cōtēpt⁹ ⁊ negligētia quō diffe
rant.ibidem.H in principio.

Contritio q̃d ſit.fo.xcix.A i p̃n.
Cõtritio vt fiat ſufficiẽs/ſeptez requirit cõditiões.ibi.B.C.D
Cõtritio quõ/⁊ q̃n/⁊ virtute cuius format charitate.fol'.cij.O in principio.
Cõtritio dolorẽ ſenſitiuũ an requirat.fo.cj.k.in fine.
Cõtritio de vnoquoq; peccato mortali/⁊ de circunſtantijs in aliud genus pctĩ trahentib⁹ an ſingulatim ſit h̃nda.fo.xcix.B. circa mediũ.C p totũ.D p⁹ medium.
Cõtritio p venialib⁹ quomodo ⁊ q̃lis ſit h̃nda.fo.ciij.R.p totũ.
Contritio de oblitis quõ fieri debet.fo.c.E.⁊ fo.cij.O.
Cõtritio de ignoratis quõ fieri debeat.fo.c.F.p to.I p totũ.
Cõtritio inutilis ⁊ falſa que ſit fo.cij.N per totum.
Cõtritionis preambula quot ⁊ que eſſe debeãt.fo.xcix.A circa medium.
Contritionis dolor q̃ magnus eſſe debeat/⁊ q̃diu durare debeat.fo.eodẽ.A.⁊ fo.cj.L.
Cõtritionis dolor p pctõ quotiẽs debeat haberi.vid̃ i dolor.
Cõtritionis vel attritionis bone quiq; ſunt effectus.fo.cij.O poſt medium.
Cõtriti volũtas qualis eſſe debeat.fo.vij.I circa medium.folio.cj.k.circa medium.
Cõuerti ad dñm celeriter monemur propter quinq;.f.lxij.h. ⁊ fo.cix.d.e.f.
Corpora beatorũ qualia erunt in patria.fo.cclxv.F in fi.et an erũt palpabilia.fo.cclxviij.h.
Corpora gl'ificata an in ſua poteſtate habeãt videri/vel nõ videri.fo.cclxx.M in fine.
Corpora beatorũ an aliq̃n corporaliter moueantur.fo.cclxix I poſt medium.
Corpora beatorum an ab aĩabus moueant̃ motu nõ organico.k in principio.ibidem.
Corpora beatorũ an in inſtanti moueãtur.ibidẽ.k poſt principium.⁊ quomodo.ibidem.
Corpora dãnatorũ qualia erũt ⁊ quomodo puniẽtur.fo.cclvj. h per totũ.fo.cclvij. B ante fi.
Correctio q̃tuplex ſit.fol'.clxiij. A per totum.
Correctio fr̃na.vide in frater.
Corrupti extra matrimoniũ an aliquem fructum poſſint mereri ⁊ quem.fo.cxcj.h.
Creature irrationales an ſint diligende.fo.cxxv.G in fine.
Creature irrationales an poſt diẽ iudicij manebunt.fo.cclxiij. h per totum.
Credere oẽs articulos fidei explicite.an quilibet chriſtianus teneatur/⁊ quomodo.fo.v.A.B
Chriſtiana diſciplina in quo cõſiſtat fo.cxxxv.C circa p̃ncipiũ
Cuſtodire que teneatur homo/⁊ quomodo.fo.cxxxviij.F circa principium.
DAmnati in inferno quot exteriorib⁹ penis puniantur.folio cclxiij.A.
Dãnati an aliq̃d cogitabunt de deo.fol'.cclviij.D. in principio.
Damnati an poſſint infernum exire ⁊ hoĩbus apparere.folio cclvj.h.
Dãnati an habeãt noticiã quã in mundo habebant/⁊ an videant ſctõs in gloria.fo.cclviij.C
Dãnati an odient quos hic in malo dilexerũt.f.cclvij.B poſt medium.
Damnatorũ pene interiores q̃ ſunt ⁊ quomodo eis puniuntur fo.cclviij.C.per totum.
Damnatorũ pena reſpectu ſuperiorum quottuplex erit/⁊ q̃magna.fo.cclix.A.⁊ p totũ cap̃.
Damnatorũ pene quomõ erũt oppoſite dotibus felicis anime ⁊ que erunt ille.ibidem.B.
Damnatis p actibus excellenter malis/an dabitur luteola:ſicut excellẽter bonis dabit̃ aureola.fo.cclvj.I per totum.
Dãnificari homo i quot poſſit ⁊ quomõ debet fieri ſm̃ hec reſtitutio.vide in reſtitutio.
Damnũ proximo illatũ an obligat ad reſtitutionẽ/⁊ quomodo fo.ccj.E poſt medium.
Damni recõpenſatio in quib⁹ ſpeciebus furti fieri debet.fol'. eodez.D vſq; R.
Decalogus quantũ ſe extendit ⁊ quid cõtineat.fo.iiij.I i p̃nc.
Decime de iure naturali ⁊ diuino ſunt inſtitute.folio.xxj. G poſt principium.
Decime quare ſint inſtitute.folio ibidem.G.
Decime an debent dari.prece.iiij.cap̃.vj.E ante mediũ.et fo. xxj.G poſt principium.
Decime de quibus rebus ſolui debẽt.fo.eodẽ.F in principio.⁊ vtrũ cõſuetudo a nõ ſoluẽdo decimas excuſat.ibidẽ.F in fine.
Decimas male exponens/quomodo peccet.fo.xxj.G in fine.
Decimas an pauper diuiti ſacerdoti ſoluere teneat̃.fol'.xxj. G in principio.
Defectus proximorũ quotuplices ſint.⁊ quomodo remedient̃ fo.cxciiij.A circa principium.
Delectatio in quo ſit habenda folio.ccl.
Delectatio q̃ ml'tiplex ſit/⁊ quõ ex ea generetur peccatuz.folio ccxlvj.F poſt principium.
Delectatio de cogitatione fornicationis/an ſit ſemp mortal'. fo.ccxlviij.h in medio.
Delectatio moroſa/an in om̃i genere peccati ſit vitanda:vid̃ in moroſa delectatione.
Delectationes moroſas habere circa actũ venereũ ꝺ aliqua legitime habenda in vxorez vel de iam habita: an ſit mortale peccatũ.fo.ccxlviij. I p totum.
Delectationibus malis immorari q̃ malũ ſit.fo.ccl.O in p̃nc. ⁊ quomõ delectabilia ſint fugienda p multa docet̃.ibidem.P.
Demões qua poteſtate poſſũt cogi ⁊ an etiã aliqua naturali virtute.fo.lxxx.G in principio.
Demones an licitũ ſit adiurare/⁊ qui modi ſint ſeruandi.fo. xxxiiij.kk p totũ. f.lxxx.F p to.
Demones adiurare vtrum laicis ſit licitũ.fo.xxix.N per totũ
Demones quomõ futura ſciãt ⁊ ex quibus cauſis.folio.xxiiij. G per totum.
Demones an hoĩem inuituz de loco ad locũ poſſunt portare.folio.xxx.R in principio.
Demones incubi ⁊ ſuccubi/an ſint.fo.xxvij.C per totuz.
Demonibus an ſit credendum etiã veritatẽ dicẽtibus.fo.lxxx E in fine.
Demonibus an debeat maledici.fo.cxliij.B poſt medium.
Demoniaci vtrum per herbaz ⁊ lapidũ appoſitionẽ poſſũt iuuari.fo.xxxiiij.Ii per totum.

Demoniacis an euchariſtia ſit
danda.fo.cxiij.C in fine.
Deriſio circa que fieri habeat
folio.clxix.A.
Deriſio quale pctm̄ ſit/ ꝛ quo=
modo ab alijs diſtinguat̄.ibid̄.
B per totū.ꝛqn̄ ſit mortale pec
catum.ibidez.C D per totum.
Deriſio tribus de cauſis eſt de
teſtabilis ꝛ deriſores quibus
aſſimilentur.ibidem.E.
Deriſorū pene q̄ ꝛquales i ſcri
pturis reperiant̄.ibidē.F p to.
Deſperatio quādo ſit peccatuz
in ſpiritum ſanctum/ꝛ qn̄ ſim=
plex mortale/ꝛ quō opponitur
ſpei.fo.ix.E per totum.
Et rō quare ſit peccatū.ibi.i fi.
Detractio quid ſit.f.clvj.A cir
ca principium.
Detractio deteſtāda eſt ꝑpter
ſeptē.fo.clviij.G h J k p totū.
Detractio directa fit q̄drupli=
cit̄ fo.clvj.B in princi.
Detractio indirecta fit dupli=
citer.ibidem.B.
Detractio ꝑpria q̄ ſit/ꝛ an ſem
per ſit mortalis.fo.clvij.C cir=
ca principium.F circa mediuz
Detractor quibus aſſimiletur
ibidē.h p totū. ꝛ quib⁹ noceat
ibidem.J in principio.
Detractor vno flatu tres inter
ficit.fo.clix.M in fine.
Detractori quō ſit reſiſtenduz.
folio eodem.M per totum.
Detractorē audire an ſit licitū
ꝛ|quomodo/ꝛ quomō non.ibid̄
L per totum.
Detractorē audientes trib⁹ de
cauſis ſunt reprehēſibiles.ibi=
dem.M per totum.
Detractorū tres ſunt gradus.
fol̄.clvij.D E per totum.
Detractorum tres ſunt modi.
ibidem.F.
Deuotio vn̄ cauſet̄.fo.cxliij. J.
Deuotio quib⁹ geſtis excitetur
melius.fo.xix.C in fine.
Deuotionis vere ꝛ humilitatꝫ
que ſint cauſe.fol̄.ccxxviij.C.
poſt medium.
Deus ſm̄ animā ſm̄ corpus et
reb⁹ poſſeſſis diuerſimode eſt
colendus ꝛ adorandus. fo.iiij.
k circa medium.
Deus quomodo ſpernatur.fo.
xv.D per totum.
Deus quare per corp⁹ noſtruꝫ
eſt venerād⁹ ꝛ quot de cauſis
folio.xix.D in principio.quan=
do ꝛ quibus diebus.ibidem.
De⁹ ꝑ pctis quō ꝛ per quid ſit
placādus.fo.xciij. C an̄ mediū
cap̄.viij.ꝑ.fo.cij.
Deus an peccatores exaudiat
fo.ccxxv.G poſt medium.
Dilectio quottuplex ſit. fo.xij.
h in principio.
Dilectio dei ꝯſtricte nobis mā
detur.fo.x.A in princi.ꝛ fol̄.xj.
B C per totum.
Dilectio dei triplicit̄ cadit ſub
ꝑcepto.ſ.vt diligatur fauorabi
liter/ordinabiliter ꝛ apprecia=
biliter.fo.xij.G.
Dilectio dei actualis an ſemꝑ
fieri debeat:ꝛ qn̄ eſt obligato=
ria/ꝛ qn̄ nō.fo.xvij.G per totū.
et fo cj.L per totum.
Dilectio dei rationabilis ē pro
pter.vij.fo.xvij.k p totū.ꝛponū
tur ibidē multe parabole qui=
bus mens incitari debet ad ra
tionabiliter diligendum deum
Dilectio dei in patria quomo
do fiet.folio eodem.h.
Dilectio ſuiipſi⁹ q̄re nō ita ex=
plicite ē mādata:ſicut dilectiō
ꝑximi.fo.cxx.E per totum.

Dilectio ſuiipſi⁹ ſm̄ q̄ ſunt de=
beat/vt ſit bona ꝛ licita. folio
cxix.C per totum. ꝛ fo.cxlviij.
F circa medium.
Dilectio ſuiipſius vt ſit iuſta ꝛ
licita quatuor requirit.fo.cxx.
D per totum.
Dilectio ꝑximi quō ſit neceſſa
ria/ꝛquō alia mandata in ipſa
cōplent̄.fo.cxix.A per totum.
Dilectio q̄ in ſe cōtinere debe=
at.fo.ccxxj C D E F per totuꝫ.
Dilectio proximi p quatuor ſo
phiſticat̄ vt nō fiat meritoria.
fo.cxxiij.L in principio.M.
Dilectio ꝑximi nouē habꝫ gra
dus.fo.cxxvj.tres extenſiue.A
B p to.tres intēſiue. C D E p
totū.tres effectiue.F G p totuꝫ
Et ſꝫ illos attēditur ei⁹ perfe=
ctio vel imperfectio.
Dilectio inimici quomō implē
da ſit.fo.cxxv.F poſt princ.ꝛ ꝙ
ipſa ſit ſumma.folio. cxxvj. B.
circa medium.
Dilectiōis dei mādatū an i via
poſſit ipleri.fo.xv.h per totuꝫ.
Dilectiōis ordo quis ſit ſeruā
dus.fo.cxxiiij. C D E F p totū
Dilectionē proximi mouentia
ꝛ inducētia que/ꝛ quot ſunt. fo
lio.cxxij.J k per totum.
Diligere deū ꝛ ſeruire deo quō
inter ſe ordinant̄.fo.xij.J.
Diligere quid ſit.fo.eodem. G
poſt medium.
Diligere deuꝫ ſuper omnia q̄d
ſit.ibidem. h ante medium:et
quō diligendus ſit deus.ibidē.
Diligere ſeipſum quid ſit.folio
cxix.B.
Diliges dominum deum tuum
ex tota mēte/quomodo hoc fi=
et:exponitur folio.xiiij.M N ꝛ
oſtenditur per ius naturale/et
ciuile/ꝙ omnia in deuꝫ ſunt re
ferenda.ibidem.N.
Diligēdus quō ſit de⁹ apprecia
biliter.fo.xiiij.C per totum.
Diligend⁹ an ſit de⁹ ꝑpter vitā
eternam.fo.xij. J in principio.
Diligēdus an ſit de⁹ ꝑpter bn̄=
ficia q̄ dedit/ꝛ quomō. ibidem.
J ante mediū vſqꝫ ad finē.k in
principio.fo.xvij.J in pricipio.
Diligēdo deū q̄s dꝫ eſſe reſpe=
ctus ꝛ quot de cauſis ſit diligē
dus.fo.xij.G in medio.
Diligentia quanta eſſe debeat
preceptorum cuſtodia.fo.xj.B
poſt principium.
Diligentibus deum oīa coope
rari in bonū:quomodo hoc fiet
fo.xij.F per totum.
Diligibilia que deus mādauit
quot ſunt.fo.iiij.h in fine.
Diſpēſatores votorum ꝛ alioꝝ
diſpenſabilium qui/ꝛ quot ſūt
folio.lxxxv.X.
Diuitiaruꝫ appetitus ex quot
cauſis proueniat.cxciij.k p to.
Diuitiarū appetit⁹ q̄re ſatiari
nō poteſt.ibidem. J per totum
Diuinationis quot ſint ſpecies
ꝛ quomodo differenter fiant.fo
lio.xxvij.B per totum.
Diuites cui aſſimilentur.folio
cxciij.k in fine.
Doctores verbū dei ꝑpter deū
predicātes an plus merent̄ dā
tibus elemoſinam corporalem
fo.cc.S in principio.
Dolere de peccato quotiēs ho
mo tenet̄/ꝛ quid prodeſt dole=
re de peccato.fo.cviij.F.
Dominica dies multis prero=
gatiuis ē ſublimata. fo.lxxxvj.
C in medio.
Dominus ſeclaris quis ſit.fo=
lio.clxxxv.A in principio.

Domini ſeculares a ſubditis ĩ quinq; debent honorari . fo.clxxxvij.D.per totum.
Domini ſeculares quot modis inhonorent.ibidẽ.G.per totum
Dominis tẽporalibus ex quinq; cauſis tenemur obedire . fo. clxxxv.A.in fine.B.C.ꝑ totum.
Dominis ſecularibus an ſubditi in omnibus teneantur obedire/ꝛ in quibus non.fo. clxxxvij. E.F.ꝑ totum.
Dominis ſecularibus an vltra cenſum debituȝ liceat ſubueniere/ꝛ in quibus caſibus.fo.cciij. M. per totum.
Dos anime quid ſit.f.cclxiij.A B.et quotuplex eſt dos. B.ĩ fi.
Dotes anime beate quot ꝛ que erũt.cclix. B.ĩ pñ.cclxxix.A.circa prin.ꝛquare ſunt tres dotes ibidẽ.B.per totum.
Dotes corporis glrificati quot ꝛ q̃ erũt.fo.cclxiiij.D.circa mediũ ꝛ quare tot.D.in fine.
Dubietas in quibꝰ caſibꝰa peccato excuſat per obedientiam. fo.lxviij.E.per totum.
Dubia in partẽ melioreȝ circa proximos ſunt interpretãda.fol. xliij.D poſt mediuȝ. Sed circa nos in peiorem partem. ibideȝ datur ratio.
Dubio ſtante quõ recta conſciẽtia debeat formari.fo. lxix. F ꝑ totum.fo.clxvij. L. circa prin.
Dubio ſtante de aliquo agibili cautũ eſt abſtinere vſq; certitudo habeatur.fo.vj F.circa medium.fo.xv.F.poſt principium in auita regulaꝛ.xj.regula per to.fo.cxlvj.F.in medio.
Dubius in fide/an ſit infidelis fo.viij.M.per totum.
Duellum quid ſit/ꝛ an ſit licitum duellare.fo.lix.F.per totũ G.in princi.
Duellum quot modis ſit.folio lx.G.
EBrietas quot modis capit. ꝛ quot modis contingat ꝛ quando ſit peccatũ mortale vel nullũ.fo. clxxxiiij D ante medium.
Eccleſie ſententias publice ꝓmulgatas an quilibet etiã ſimplex credere ꝛ ſeruare teneatur fo.vj.E.per totum.
Eccleſie cõſtitutiones quomõ obligent.Uide in preceptum eccleſie.
Eccleſie quare ſint adinuente. fo.cxv.C.per totum.
Eccleſie quot de cauſis ſunt viſitande.fo. Ibidem.B. per totũ ꝛ que in eis licite poſſunt fieri. ibidẽ.D.per totum.
Eccl'ie defenſionẽ petẽs ꝑ refugiũ ĩ eaȝ/ an priuari ea debeat: ꝛ in quibus caſibus.fo.cxvij. H in medio.
Eccleſiarũ ꝛ aliorũ ſanctoꝝ locorum immunitas per que ſeruetur/ꝛ quomõ infringatur.fo. cxvj.ꝛ.cxvij.F.G.H.per totum.
Electio per ſortem an fieri poſſit/ꝛ qñ.fo.xxvj.H.circa princi.
Elemoſina quid ſit.fo.cxciiij.B in principio.
Elemoſina quos effectus habeat/ꝛ quot.fo.ibidẽ. B. C.D.ꝑ totũ.E.in medio.
Elemoſina an ſit maior pars ſatiſfactionis.ibidẽ.B.circa principium.
Elemoſina an in ſe cõtineat ieiuniũ ꝛ orationẽ/ꝛ quot de cauſis.B.circa principium.

Elemoſina an ſit mediũ diſpoſitiuũ reſurgẽdi a pctõ.C ꝑ to.
Elemoſina vnius denarij in vita quare plus valet elemoſina omniũ diuitiarum poſt mortẽ data.fo.xcvij.F.pꝰ pnci.G.per to.fol.clv.col.iiij. B.in princi.
Elemoſina de q̃bus danda eſt fo.cxcvj.C ꝑ totũ/ ꝛ quid ſit ſuperfluum vide inſuper.
Elemoſina q̃bus ſit danda.fo. cxcix.O.ꝑ to.ꝛ an propinquis. P.ꝑ to.ꝛ cui magis ſit bñfaciẽdum. Q .per to. ꝛ an patiẽtibꝰ neceſſitatẽ in ſola vite honeſtate.H.ꝑ totum.
Elemoſina ſpũalis quotuplex ſit.fo.cc.R.in pñci.ꝛ an ſit melior corporali. R.poſt mediuȝ.
Elemoſina corporalis/anꝛ qñ ſpirituali ſit ꝓferenda. fo.eod. S.in fine.
Elemoſina quõ ꝛ ex q̃ua radice ſit danda.fo.eod.T.ꝑ. totũ. fo.cxcviij.H.
Elemoſine largitio qñ ſit ſub precepto.f.cxcv.A. ponit vnus caſus.H.in principio ponit ſecundus caſus.
Elemoſine efficacia in quo cõſiſtit.fo.cxcv.in fine. E. in pñ.
Elemoſinam dare qñ ſit conſiliũ.fo.cxcix. L.in principio.
Elemoſinã multi dare poſſunt et que ſint meliores. fo. cxcvij. F.in principio.
Elemoſinam dare an ꝛ quando ſit peccatum. fo.cxcviij.K.ꝑ totũ.L.in medio.
Elemoſinam qui poſſint dare/ ꝛ q̃ non. ibidẽ.M.ꝑ totum.ꝛ in q̃bꝰcaſibꝰ vxor ſine cõſenſu viri põt dare elemoſinã.ibideȝ.N.
Elemoſinã in magna quãtitate dans an plus mereatur q̃ qui modicũ dat ex magna charitate.fo.cxcv.D ꝑ totum.
Emptores reꝝ furatarum vel al's vicioſaꝝ/an propt ignorãtiã excuſent.f.cxxix.F.ꝑ to.D alijs ẽptionibꝰ vide ĩ vẽditores
Epikeia virtus circa precepta legiſlatorum quomodo ſit ſeruanda.
Erubeſcentia ſequendi xp̃m ꝓhibetur.fo.lxiij.A.in princi.
Erubeſcibilia pctã pre ceteris q̃ ſint.fo eodẽ.B.poſt mediuȝ.
Eſtimatio circa deum quottuplex fieri põt.fo.x. F.in fine.
Eucariſtia ĩ miſſa oblata quottuplicem effectum habeat.fol. ccxxiij.E.poſt medium.
Euchariſtia quibꝰ dari debeat fo.cxij.fa.j.per to.cap̃.xij.
Euchariſtia an cũ actuali deuotione ſit ſumenda.ꝛ deuotionẽ cauſet.fo.cxiiij. I.poſt me.
Euchariſtia deuote ſuſcepta ſeptem notabiles fructus confert.fo.cxv.K.per totuȝ.
Euchariſtia miraculoſe ꝑmutata in aliam ſpeciem puta in maſſam carnis digiti/ꝛc.an ſit ſumenda ab aliquo.fo.cxiiij.I
Euchariſtia an poſt cibuȝ aut potum debeat ſumi ꝛ in quibꝰ caſibꝰ.fo.cxiij.D.E.
Euchariſtiam quotidie percipere an liceat.f.cxv.L.per to.
Euchariſtiã ꝑcipere volens/q̃ ſcire teneatur.fo.cxiiij.H.ꝑ to.
Euchariſtiã ꝑcipere volẽs q̃n decim dȝ habere conditiones. fo.cxij.per totum.
Euchariſtiã volens percipere quõ certꝰ eſſe debeat .ꝙ ſit ſine mortali peccato/ ꝛ que diligẽs conſcientie examinatio excuſat a peccato ꝛ que nõ fo.cxiij.

F.per totum. ⁊ ſigna bone diſ=
poſitiõnis. vide in certitudo.
Excellentiã petere qñ ſit pctm̃
⁊ qñ non.fo.xlj.k.in fine.
Excommunicatio a iure fertur
ſolum pro mortali. fo.xxiij.
D.in fine.
Exercitatiõis modus ad virtu
tes acquirendas quis ſit. folo
ccxxviij. C.in fine.
Exorciſmi cum caracteribꝰ an
vim habeant in demones. folo
lxxx.G.
Expoſitio parabole de homine
deſcendẽte ab hieruſalẽ in hie
rico pulchra.f.ccxxix. D poſt
medium.

Facies anie / id eſt
ſuprema portio ai=
me ad quot põt cõ
uerti.fo.xiiij.A.
Facies demonis q̃
lis ſit.fol.cclix.B.
Fama bona quomõ conſerua=
tur.fo.cliiij.S.
Fama propria an ſit protegen=
da/ ⁊ a quibus.ibiđ.R.S.p to.
Fama homis quatuor modis
poteſt ledi.folo.ccxviij. L.M.
N.O.per totum.
Fama proximi in fraterna cor
rectione/ an debeat ledi. folio
clxij.circa medium.
Fama proximi in confeſſione/
an debeat conſeruari. folo.cv.
N.ante mediũ.O.p totum.
Fame ablatio quot nocumen=
ta inferat.folio. clvij. E.circa
medium.
Felicitas naturalis in lumine
naturali tm̃ virtutibꝰ moralibꝰ
acquiritur.fo.iij.G.
Feſta eccleſie in nouo teſtamẽ
to ad ſimilitudinem veteris te
ſtamenti habent quodãmodo
diſtinctionem. fo.lxxxv.B.per
totum.
Feſta eccleſie ſunt ĩ triplici dif
ferentia.fo.lxxxvj.E.p totum.
Feſta eccleſie principalia quo
mõ elucident myſteriuʒ articu
lorum fidei.fo.lxxxix.C.
Feſtiuitas ſabbati qñqꝫ de cau
ſis in diem dominicum eſt trã=
ſlata.fo.lxxxvj.C.
Feſtiuitas ſanctificatur nouẽ
modis.fo.lxxxviij.A.B.p totũ.
Feſtiuo die quid homo facere
teneatur vt ſit in ſtatu ſaluti.
fo.cij.P.Q.
Feſtiuo die an homo ſemp ⁊ p
totaʒ diem teneatur fore recol
lectus ad exercitationeʒ in no
uem modis ſanctificatiõis di=
ei feſti.fo.xc. L.p totum.
Feſtiuo die mortaliter peccãs
an magis peccet q̃ opus cor=
porale faciẽs alias licitum. fo
lio.lxxxvj.G.circa medium.
Fetores totius mundi ⁊ omẽs
fetulentie vbi manebunt poſt
diem iudicij. fol.cclviij.G.poſt
principium.
Fictio que ſit mendacium/ et q̃
non.fo.xlix.D.in prin.
Fides ſub primo p̃cepto cadit
fo.iiij.f.ij. ante međ.in princi.
Fides profitenda eſt corde. fo.
vj.G.in prin.Ore.H.per totuʒ.
Ope.k.in fine.fo.viij.
Fides qñ ore ſit publice profi=
tenda/ ⁊ quando non. ibidem.
C.p totum.
Fides ſimplicium an qñqꝫ ſit
magis meritoria fide doctorũ
⁊ magnorum.fo.vj.G.
Fidei actus q̃s ſit. vide in actꝰ
Fidei articulos an liceat ſcru
tari.fo.viij.M.in fine.
Fidei precepta quot hominum
gña tranſgrediunt.ibidem. L.
M.N.O.p totum.
Fidem corde tenens et ore ne=
gãs an mortaliter peccet.ibiđ.
N.in principio.
Fletꝰ quõ in dãnatis repiat et
quõ eos punientur.folo.cclv. E
per totum.
Fomes pcctai originalis quid
ſit/ ⁊ an poſt baptiſmum mane
at.fo.ccxxix. D.ante mediuʒ.
Forma baptiſmi que ſit. vide
baptiſmus.
Fornicatio ſimplex q̃ ſit/et an
ſit ſp mortal.fo.clxxiiij.A.p to.
Fortuna vnde dicatur/ ⁊ q̃d de
ea tenenduʒ ſit/ ⁊ an aliqui ho
mines ſint a natura bene vel
male fortunati/ ⁊ reſpectu cuiꝰ
ſit fortuna.fo.xxxvj. Qq.p to.
⁊ vtrũ homo vniuerſalit poſſit
eẽ bene fortunatꝰ.ibiđ. O.p to.
Fraterna correctio quid ſit/et
ad quos pertineat/ ⁊ eam omit
tentes ſine cauſa rõnabili q̃pi
culoſe faciant.fol.clv. A.p to.
Fraterna correctio ſeptuplicẽ
fructũ hʒ.ibidem. C.D.p to.
Fraterna correctio quõ ſit ſiẽ=
da et q̃bus circumſtantijs.fol.
clxij.J. p totum.
Fraterna correctio quibus cõ
petat.fo.clxiiij.G.in principio.
Fraterna correctio an pro ve=
nialibꝰ pctis fieri debeat. folio
clxij.H.per totum.
Fraterna correctio in quibꝰ ca
ſibꝰ nõ obligat.f.clxiiij.G.p to.
Fraterne correctionis omiſſio
q̃bꝰ noceat.fo.clx.B.p totum.
⁊ qñ eius omiſſio ſit licita ⁊ me
ritoria.ibiđ.E. per to. ⁊ qñ ſit
mortalis.E.per to. ⁊ qñ ſit ve=
nialis.G.per totum.
Fraterne correctionis ordo et
modꝰ q̃s ſit.fo.clxiij. B.C.D
E.F.per totum.
Fraterne correctioni quare iu
bet dñs teſtimoniũ adhiberi.
ibidem.E.in prin.
Frater iniuriatus an tenetur
querere recõciliationẽ iniuriã
tis ipo nõ petente.fol.cliij.M.
in medio.
Frater offendẽs ⁊ a leſo veniã
petens ⁊ ſi leſus dimittere non
vult: quid faciet f.cliij.G.p to.
Frater offendens in ſecreto an
in publico teneat ſatiſfacere/ ⁊
ecõuerſo fo.cliij.N.in pñ.et an
teneatur dicere ſe mẽtituʒ fuiſ
ſe.ibidem.N.in međ.
Fratris recõciliatio quibꝰ mo
dis fieri debeat. fo.clj.B.p to.
E.pꝰ međ.
Fratris reconciliatio añ obla=
tionẽ mũeris/ ⁊ quõ fieri debe=
at.ibidem.B.
Fratris offẽſio quot modis fie
ri poſſit/ et quõ ẽm hoc debeat
fieri recõciliatio. fo.clij.C.D.
E.F.p totum.
Fratris reconciliatio q̃cito fie
ri debeat.fo.cliij.J.circa međ.
Fratri offendenti ⁊ nõ petenti
veniã nec ſatiſfacienti: an q̃s
dimittere teneat.ibidẽ.k.p to.
Fratre ſine cã iraſcente an q̃s
ab eo veniã petere teneatur ⁊
quomõ ibidem.D.
Fratrũ recõciliatione habita:
an rãcoris ſigna liceat retine=
re.ibidem.M.per to.
Fructꝰ q̃d ſit.fo.cclxxiij. B.per
to. ⁊ quare fructus dicatur.B.
per to. J.k.per totum.
Fructꝰ ſpiritus quot/et q̃ ſunt
cclxxiiij.k per totum
Fructꝰ oris quot ſunt.f.lxij.G.
Fructuũ gradus quot ⁊ q̃ ſunt

fo.cclxxiij.C.D.E.ꝑ totum.
Furari res exiles vtpote pēnā acū aut ſimile:an ſit mortale. fo.ccj.C.ꝑ totum.
Furtum quid ſit.fo.eodem. A. per totum.
Furtū an ſit pctm̄ mortale.ibiđ B.per totum.
Furtum quot modis cōmittat᷑/ ⁊ ponūtur.xxj.modi.ibidē.D ꝑ totum.V.R.⁊ quō/⁊ in quibus modis ſit recōpenſandū.ibidē.
Furtū velatū quō fiat/ ⁊ dātur due regule.ibidez.Prima regula.R.in prin.Secunda. T. per totum.fo.cciiij.
Furtum velatum per primā regulam qui cōmittāt.ibidem.R. S.per totum.
Furtum velatū per ſecundam regulam/qui cōmittant. ibidē. V.per totum.
Furtū ex circūſtātia tranſit in aliā ſpeciē peccati/aut aggrauatur.ibiđ.B. in medio.
Furtū an cōmittat qui alienā rem occulte ⁊ iniuſte ſecū retinet.ibidem.A.in fine.
Furtū an cōmittat qui ſuā rem apud aliū iniuſte ⁊ occulte detentā:furtim ⁊ occulte reaſſumit.fo.ccj.E in fine.
Furtum an cōmittat q̄ res ꝓximi deſtruit occulte/vel manifeſte ⁊ ex eis nichil retinet.ibidē E in medio.
Furtuz an cōmittat creditor ſi pignore ſibi obligato vtat᷑. ibidē.E.in fine.
GAudiū beatoꝝ ꝺ xp̄i hūanitate/q̄le erit. fo.cclxxvj. E.F. G.
Gaudiū btōꝝ de ſocietate iocūdiſſima q̄ꝫ magnū erit.fo.cclxxv.A.B.ꝑ totum.
Gaudia beatoꝝ exteriora quot erūt.fo.cclxxvij.A.in prin.
Gaudia beatoꝝ interiora quot erūt.ibidē.A ꝑ totum.
Gaudioꝝ multitudo/⁊ magnitudo qualiter erit in patria.fo. cclxxviij. F.G.ꝑ totum.
Gloria q̄d ſignificet in hoc nomine inanis gloria.fo.xlvi. D. in principio.
Gloria quottuplex ſit.ibidem. F.per totum.
Gloria vana quot modis ſit.ibidē.G.per totum.
Gloria diabolica que ſit. ibidē H.per totum.
Gliam appetere an liceat .fo, xlvj. D.vſq₃ ad H.per totum.
Gratie augmentū an quis alteri mereri poſſit . f. cxcv.fa.j.añ F. circa medium.
Gradus pcti mortalis ſunt.xj. fo.ccxlix.k.per totum.
Gratus eſſe deo/an plus teneatur penitēs q̄ꝫ innocēs aut ecōuerſo.fo.ccxxvj.k.
Grati eſſe deo de quibus tenemur .vide in dilectio dei/rōnabilis eſt.
Grati eſſe deo quō tenemur.ibidē.I in medio.
Grati eſſe quibus tenemur.ibidem.L.in prin.
Grati eſſe de bn̄ficio per recōpenſationē an teneamur apparenter indignis/⁊qui ſint.ibiđ. L.M.ꝑ totum.
Grati eſſe an debeamus his q̄ ad peccandū nos iuuant.ibiđ. M.poſt medium.
Gratitudinis tres ſunt grad᷒. ibidem. I.
Gula q̄ttuplex ſit . ⁊ quō diffiniatur.fo. clxxxij.ꝑ totum.

Gula q̄ñ ſit peccatū mortale.folio.clxxxiij.D.ꝑ totum.
Gula corporis ⁊ aīe infert multa mala.ibidē.E.in medio.
Gula octo remedijs curat᷑.fol᷑. clxxxv.F.per totum.
Gule ſpecies q̄ ſint/⁊quot eius filie .E.ibidem.
Guſtus in patria q̄bus ꝑficiet᷑. ⁊quō immenſo gaudio ratione ſui obiecti premiabit᷑.fo. cclxvj G.per totum.
HAbentes alimenta ⁊ quibus tegamur his contenti : quō modo intelligatur illud.f.ccij. G.in fi.
Heretici ⁊eoꝝ fautores quomō ſint excōmunicati.fo. viij. O.ꝑ totum.
Herbis lapidib᷒ ⁊ verbis an et quō licitum ſit vti.fol᷑.xxiij . E. ante finem.
Herbe an cū orationib᷒ poſſint colligi.ibidem.E.
Homicidium incurrit᷑ quindeciz modis.f.cxxxiiij. C.D.E.F G.per totum.
Homicidij cauſe q̄ ſint.ibidē.A in princi.capituli.ij.A.ꝑ totum B.in principio.
Homicidio non ſeq̄nte adhuc multis modis tranſgredit᷑ p̄cceptū nō occides.fo.cxxxvj.H.I. per totum.
Homīes ſilueſtres an ſint. ⁊ in quottuplici differentia ſint. fo. xxviij.k.per totum.
Homines ꝑmittēte deo an a demonib᷒ poſſint ledi.fo.xxxj. T. per totum.
Homines opatione demonū an in beſtias poſſint transformari fo.xxix.M.
Hoīes an poſſint in lupos trāſformari.ibidē.N.circa mediū.
Homines a tribus celeſtibus cauſis diriguntur/ſm tria que in eis ſunt.fo.xxx. Q.circa me. Vide de hoc influxus.
Homines ſub triplici lege poſiti ſunt/quibus regi debent. fo. ccxxxiij.circa medium.
Honeſtas ꝑſone ſm q̄ ſumi debeat.⁊ qui ſunt honorandi. fo. cxcvij.E ꝑ totum.
Honor dei quō ſit querendus. fo.xiij.M.per totum.fo.xviij.A B.per totum.
Honor beatorū qualis ⁊ q̄ꝫmagnus erit in patria .fo.cclxxvj. D.per totum.
Hora prandij ieiunalis diet q̄ ſit.fo.clxxxiiij. E.circa mediū.
Hora ſecunda poſt meridiē ſm aliquos doctores xp̄s mortu᷒ eſt in cruce.ibidem.E.
Humiliare ſe ⁊ veraciter viliorē ſe reputare/quot modis contingat.fo.ccxlj.L.ꝑ totum.
Humilis cōditio in aduerſis q̄ ſit.fo.cxxxviij . E.circa mediū.
Humilitas quare ita difficulter acq̄ratur :cūz tn̄ natura ad hāc inclinat.fo.ccxlj.k.in principio.
Humilitatis vere q̄ ſint cauſe ⁊ radices.folio. ccxxxviij.C.poſt medium.
IActātia vnde oriatur. vide in hypocriſis/⁊ cui opponatur.f.ccxxix.C. ante medium.
Iactantia quot modis ꝯmittat᷑.ibiđ. C.cir.ꝑn.
Iactantia q̄ñ ſit peccatū mortale ⁊ quando non.ibidem.C.

circa medium.
Jeiuniũ quid ſit.fo.clxxxv. A i
principio.
Jeiunium quotuplex ſit.ibidẽ.
A circa medium.
Jeiuniũ cadit ſub p̃cepto legis
nature/ legis diuine/ ⁊ legis ec
cleſiaſtice ⁊ quõ diuerſimode.
clxxxvj. C. D per totuʒ. Et ſub
conſuetudine loci cadit. ibi. F.
Jeiunium impugnat caro mũ=
dus ⁊ diabolus. ibidem. C. cir
ca medium.
Jeiuniũ. xij. p̃claras habet vti
litates. ibidem. B p totum.
Jeiuniũ quibus circunſtãtijs
fieri debeat. fo. clxxxvij. E cir=
ca medium.
Jeiunium an quis ſoluere poſ
ſit auctoritate ſua/ et q̃s poſſit
in eo diſpẽſare. f. clxxxix. A. per
totũ. et in quibus cauſis ſit di=
ſpenſandũ. ibidem. B. C. D. E
per totum.
Jeiunium ſine cauſa legitima
tranſgrediens/ an peccet mor=
taliter. fo. clxxxvij. D.
Jeiuniũ tripliciter tranſgredi
põt. ibidẽ. E in prin.
Jeiuniũ an potu ſoluat᷑. ibidẽ.
E poſt medium.
Jeiuniũ an redimi poſſit p pe
cunia. fo. cxc. H. p totum.
Jeiuniũ ꝓprie terre/ an in alie
nis locis ſit ſeruãdũ. f. clxxxviij
F. ante medium.
Jeiuniũ quot modis fit vicioſũ
fo. cxc. G per totum.
Jeiunali die plus q̃ ſemel co=
medens an peccet mortaliter
totiens quotiens comedat. fo.
clxxxvij. E circa princi. f. lxxxiij
G. ante finem.
Jeiunali tempore quibus ci=
bis ſit vtendum. fo. clxxxvij. E
circa medium. et an de caſtore
licitum ſit edere. ibidẽ. E poſt
medium.
Jeiunali tp̃e/ an electuaria et
cõfectiones poſſint ſumi ⁊ quõ
ibidem. E poſt medium.
Jgnis inferni q̃ magn⁹ ſit/ et
quõ differt ab igne uro. f. ccliij.
D. in prin.
Jgnis purgatori⁹ quotuplex ſit
⁊ quõ diuerſimode purgat. fo.
ccxxiij. J.
Jgnis quo mundus renouabi
tur ante diem iudicij/ quouſq;
ꝑtinget. fo. cclxij. fa. j. in fi. F.
Jgnorantia articulorꝫ fidei an
in quibuſdã ſit excuſabilis ⁊ q̃
bus de cauſis. fo. v. D. poſt p̃n.
cum declaratione vſq; ad F. et
F. in fi. L. poſt mediũ.
Jgnorantia q̃d ſit. fo. ccxxiiij.
B. in fine.
Jgnorantia quotuplex ſit/ et q̃
excuſat/ ⁊ que non. fo. ccxxxvij.
A. B. C. D. p totum.
Jgnorantia an ſit peccatũ. fol.
ccxxxviij. B.
Jgnorãtia que magis ſup oẽs
eſt fugienda. fo. ccxxxvij. A ad
finem.
Jgnorantia quomõ poteſt eua
di/ ⁊ per q̃ remediari. f. ccxlv. L
et. fo. c. G.
Jgnorãtia legis nature an ali=
quẽ excuſat. fo. ccxxiiij. C cir=
ca medium.
Jgnorãtia an excuſet a ſtatutꝫ
ordinariorꝫ. f. ccxliiij. G. in p̃n.
Jgnorantia durante an homo
ſemp peccat interim q; ignorat
ibidẽ. J p totum.
Jgnorantia ignorata quõ p pe
nitentiã poſſit deleri. fo. ccxlix.
K. per totum.
Jgnorantie que ſint cauſe. fol.
ccxliij. H. per totum. ⁊ M in p̃n
cipio.

Jlludunt opere demonũ q̃ ſe in
angaria opinantur/ ⁊ dicũt ra=
ptos: ⁊ reſtituti ſenſib⁹ mira di
cunt. fo. xxx. O p totum.
Jlluſio hoim p demones quot
modis fit. fo. xxvij. E. per totuʒ
Jmperfectionis omniũ rerum
cauſa ⁊ mater q̃ ſit. fo. ccxxxviij
B. circa princi.
Jnanis gloria q̃d pretẽdat. fo.
xlvj. D p totum.
Jnanis gloria cui aſſimiletur.
ibidem. B.
Jnanis gloria in oĩ loco hoĩem
inuadit. ibidem. B. ad finem.
Jnanis gloria multis de cau=
ſis eſt valde periculoſa. ibideʒ
B. poſt princi. ⁊ oĩbus operib⁹
ſe inflectit. ibidem. B poſt me=
dium.
Jnanis gloria an ſit pctm̃ mor
tale vel non. fol. xlviij. J. K. per
totum.
Jnanis glorie pctm̃ quõ ſit cõ=
tra dei charitatẽ. ibidẽ L. M. N
per totum.
Jncantatores q̃ dicant: ⁊ quõ
ſunt ꝓhibiti. fo. xxviij. G. circa
princi.
Jnceſt⁹ quid ſit: ⁊ q̃ deteſtabi=
le vicium ſit. fo. clxxv. E p totũ.
Jnclinatiões an neceſſitent ho
minem ad eligendum. fo. xxxvj
Qq. poſt med.
Jndeuotio vñ cauſetur. folio
lxiij. L.
Jnfirmitas an excuſet a ieiu=
nio. fo. clxxxix. B in fine.
Jnfirmitas hois quotuplex ſit
fo. xcv. A circa medium.
Jnfluxus celi angelus et deus
quomodo diuerſimode influũt
in hoĩem. fo. xxv. D.
Jngratitudo ſub primis dua=
bus ſpecieb⁹ ſupbie cõtinetur
fo. xlj. L. in prin.
Jngratitudo quando ſit pctm̃
mortale aut veniale. f. ccxxxvij
N. O per totum.
Jngratitudinis quot ſint gra=
dus. ibidẽ. N p totum.
Jnimicus quis ſit. fol. cl. D. in
principio.
Jnimici quot modis pugnant
contra nos. folio. cxlix. A. in
medio.
Jnimici in neceſſitatis tp̃e an
actualiter ſint diligendi. fo. clj.
G. in fine.
Jnimici etiam ore triplici ſũt
diligendi. fo. eodẽ. in prin. Q. p
totum.
Jnimicorum dilectio an ſit no=
bis poſſibilis. fo. cxlix. B. C. p
totum.
Jnimicos in corde teneamur
diligere: ⁊ quõ. ibidẽ. E. F. ⁊ quõ
tenemur eis bñfacere. fo. cxxv.
F. poſt principium.
Jnimicos diligendo an requi
ratur ſpecialis actuatio mẽtis
⁊ an ſemp debeat diligi. fo. clj.
G. per totum.
Jnimicis an tenemur ex p̃ce=
pto beneficia impendere. folio
clv. C. per totum.
Jnimicis benefacere: an ſit ma
gis meritoriũ q̃ amicis. ibi. C
p totum.
innouatio mũdi quare fiat. fo.
cclxij. fa. ij. in me. G.
innouatio mũdi quõ fiat. Uide
in mundi purgatio.
innouatio elementorꝫ ſolis/ lu=
ne/ ſtellarꝫ/ ⁊ aliarꝫ rerũ quõ fiet
fo. cclxiij. H p totum.
impaſſibilitas quõ erit in aĩa
btã: ⁊ quõ differt ab ea q̃ fuit in
Adã in ſtatu innocẽtie: ⁊ q̃ eſt i
pueris decedẽtib⁹ in originali
pctõ. fo. cclxvij. E. in principio.
intellect⁹ bti i patria quõ ꝑficie

tur.fo.cclxxx.D.per totum.
Intentio in bona fama de pro prio bono facta/qualis eſſe debeat fo.xlviij.H.et N.
Intentionis diſpoſitio in acti bus virtuoſis cū tendētia in deū qualis eſſe debeat.fol.xiiij. P. circa medium.
Inuidentia fraterne grē/ quō ſit quartus gradus inuidie.folio.cxlvj.H.in medio.
Inuidentia fraterne grēvt eſt pctm̄ in ſpm̄ſctm̄ q̄ ſit.ibid.H.
Inuidia qd ſit.fo.cxlv.A.p to.
Inuidia vnde naſcatur ibidē.H.per.to.E.in medio.
Inuidia q̄bus cōiter inheret.fol.cxlvj.E.poſt med.r F.p to.
Inuidia quot habeat filias.folio.cxlviij.A.per totum.
Inuidia qn̄ ſit pm̄ mot.fo.cxlvj.F.circa finē:r qn̄ veniale/vl mortale pctm̄.F.circa.principium r medium.
Inuidia/ira/odiū/quō differāt fo.cxlviij.B.per totum.
Inuidia quō r per q̄ remedietur.fo.cxlvij.I.per totuz.
Inuidia eſt ſignum filioꝝ dyaboli.ibidem. H .poſt medium.
Inuidia qualis et quō erit in dānatis.fo.cclvij.B .per totū.
Inuidie quot ſint gradus.fol.cxlvj.E.H.
Ira q̄m magnum r q̄m malum viciū ſit.fo.cxxxvij.B.C.D.p to.
Ira quare ſit capitale viciuz.fo.cxl.A.r quare r quō ſit oīm vicioꝝ ianua.ibid.A. ad finez.
Ira quotupliciter deum offendat.fo.cxxxvij.B.circa mediū: r C. in principio.
Ira quotupliciter animaz deformat:r vilibus rebus aſſimilat.ibidem.C.poſt principiuz.
Ira corp quotupliciter ledat.ibidem. C. poſt medium: vſq ad finem.
Ira quas vtilitates / et quot diabolo affert.ibidē.D.per to.
Ira quot modis ſit peccatum.fo.cxxxix.H.
Ira quādo ſit pctm̄ / aut non.ibidem.E.F.H. r quando mortale aut veniale.H.I.
Ira quomodo naturaliter naſcatur.ibidem.E.
Ira an ſit licita: r an ea vtendum ſit: r quomodo.fo.cxlij I.per to.r qn̄ ſit meritoria.H.H.p totum.
Ire paſſio quare data ſit homi Ibidem.H.circa medium.
Ire quot ſunt ſpecies.fo.cxlj.D.E.per totum: r quando ille ſint mortales/vel non.F.
Ire que et quot ſint filie.folio cxxxvij.B.per totum. r.cxl.C.per totum.
Ire quot ſint gradus.fo.cxxxviij.E.F.H.
Iram irremiſſibilez habentes q̄m mali ſint.fo.clvj. E .in pnci.
Iram ꝓpriam quot ſint remediantia.folio.cxliiij. D.E.F.p totum.
Iram alienam quot remediēt ibidem.H.per totum.
Iudex amore odio aut timore falſe iudicans/aut ꝓpter ignorantiam ad iudicandum inſufficiens/et ſine peritorum conſilio iudicans :quomodo peccet.fo.ccj.B.in principio.
Iudices an ſecūdum probata in iudicio :iudicare debeant.fo.ccxxxiiij.H.per to.
Iudicium quotuplex ſit. folio xliij.D.
Iudicium temerariuz de mali

cia proximorū quale peccatum ſit.ibidem.D poſt principium.
Iuramentum quid ſit. fo.lxxj.E in principio.
Iuramentum quare ſit introductum.fo.lxx.D circa mediū.
Iuramentum in genere quotuplex ſit.r modi quibus fit.folio lxxj.F per totum.
Iuramentum licitum quid ſit.ibidē.E circa pnci. Et ponunt ibidem plures illiciti modi iurandi.E per totum.
Iuramentum vt ſit licituz tria requirit.fol.lxxij.H per totū:et vt ſit diſcretū quinq requirit.ibidē.H circa principium.
Iuramentum licitum ſuis comitibus regulatū:eſt cultus latrie.ibidem.H in fine.
Iuramentū p deū abſolute r iuramentū p deū cū ſolēnitate in vel extra iudicium an ſint idē.fo.lxxj.F poſt medium.
Iuramentū incautū quot modis fit r qui incaute iurent. fo.lxxv.A B C D E.
Iuramētum an propria auctoritate liceat ſoluere:vide in auctoritate propria:r an liceat in iuramētis diſpenſare:r p quos fo.lxxviij.F per totum.
Iurans lapſu lingue/r aduertēs ſe falſum iurare:an ſit periurus.fo.lxxiij. D in principio.
Iurās in ioco falſum affirmando:an piuret.ibidē.E in princ.
Iurans falſum qd credit verū an periuret.ibidē. F poſt med.
Iurās per deum ſuper aliquo/ cuius oppoſitū magis credit/ aut de vtraq parte eſt eque dubius an mortaliter peccet. folio.ccxxxiiij.I.
Iurans incaute per metuz/an teneatur iuramento. fo.lxxvij.D per totum.
Iurās ex impetu/an teneat iuramēto.fo.lxxv.A circa princi.
Iurās aliqd quod eſt maioris boni impeditiuū:an ſeruare teneatur.fo.lxxvj. C per totum.
Iurās cōtra cōſiliū euāgelicū an ſeruare teneat.ibid.B i me.
Iurātes an poſſint habere dilationē vel abſolutionem a iuramento.ibidem.H per totum.
Iurare an ſit licitū.fo.lxx.D p totum:et quando ſit licitum.ibidem in medio.
Iurare r adiurare quō differunt r quotuplex ſit adiurādi modus.fo.xxviij.K poſt princi.
Iurare per creaturas an ſit licitū.fo.lxxxj.S per totum.
Iurare cum ſolennitate ſuper cruce/euangelio / aut corpore chriſti:quare ſtatuit eccleſia.fo.lxxi.F ad finem.
Iurare faciēs aliquē quē ꝓbabiliter credit periurare:an peccet iuramentuz ab eo recipiēs fo.lxxviij.E per totum.
Iurare aliquem falſe ſciens r audiens an teneatur hoc manifeſtare.ibidem.H per totum.
Iurare volēs quō debet eē certus ſup re de qua iurat.fo.lxxv A poſt principium.
Iurare incaute quot modis cōtingat.ibidem.B C per totum
Iurare volens ad teſtificandū que ſcire debeat.vide in teſtis
Iurare falſe deum in teſtez ſumendo:q̄ periculoſum ſit oſtēditur per varia exempla.folio lxxij.H per totum.
Ius poſitiuum quouſq ſe extēdat.fo.cv.O in medio.
Iuſtitia dei an debeat pecca

tum moꝛtale eternaliter puni=
re.fo.cclij.E.per totum.
Juſtificatio impij quō/ ⁊ per q̄
habeat fieri.fo.cij.P.ꝑ totum.

Laboꝛ vtrum cadat
ſub precepto/⁊quo
modo.fo.cxvij.B ꝑ
totum. Et quot de
cauſis neceſſarium
ſit vel expediat laboꝛare. ibidē
C.per totum.
Laboꝛ ſpiritualis an ⁊ quare
penalioꝛ ſit coꝛpoꝛali.fo. cxviij
D.per totum.
Laboꝛatoꝛes infideles.quomō
peccent.fo.ccij.F.per totum in
pꝛincipio.
Laboꝛis manualis excuſatio=
nem: an aliqui homines poſ=
ſint habere / ⁊ vti elemoſinis.
fo.cxviij.F.per totum.
Latria quid ſit.fo.xix. C .poſt
pꝛincipium.
Latria an ſoli deo ſit exhiben
da.ibidem.A.
Latrie adoꝛatione in quibus ſi
gnis deus coletur.fo.xv.D cir=
ca medium.
Leges humane vtrū imponāt
homini neceſſitatē in foꝛo ꝯſciē
tie.fo.ccxxxv.D
Leges hūane quot modis poſ=
ſunt eſſe iniuſte/ ⁊quomodo eis
ſit obediēdum.ibidem.E.
Leges iniquas ſtatuētes quo=
modo peccent:⁊ cui pene ſubij
ciuntur de facto.ibidem.F.
Letanie minoꝛes quare ſint
inſtitute. folio.xxix.N.ante fi=
nem.
Leuātes de fonte quot eſſe de
bent/et an cognatio tranſit ad
homines/ ⁊ ad leuantes inter
ſe.fo.xcij.B.circa finem.
Leuantes de fonte qui eſſe poſ
ſint.fo.xcij.⁊ ibidem. B.G.per
totum.
Lex quottuplex ſit. folio.ij. B.
totum. Et quomodo ab vna pꝛi=
ma lege omnes alie deſcendūt
fo.iij.G.in fine.
Lex nature quid ſit / et ad que
inclinat.folio.ccxxvij. C .circa
pꝛincipium.
Lex nature quid ſit: ⁊ quomo=
do naturaliter ad virtutes in=
clinat : ⁊ vitia reſpuit. folio.iij.
G.circa medium.
Liberum arbitrium quid ſit fo
lio.xxxvj. fa.ij.in fi. Tt.in me.
Liberum arbitrium an neceſſi
tetur per influxum aſtroꝛu.ʒfo
lio.xxv.D.ante medium.
Liberum arbitrium ſubiacet
inclinationi aſtroꝛū. fo.xxxvj.
Tt.poſt medium.
Loca ſacra per que ⁊ quomo=
do violantur. folio.cxvij. G .ꝑ
totum.
Locoꝛum diſtinctio an ſit in in
ferno/⁊qui ad illa perueniunt.
folio.cclvj.K.per totum.
Locuʒ pꝛopinquioꝛem deo ſeu
māſioneʒ in loco quis habebit
fo.cclxj.D.in pꝛin.
Locum pꝛopinquiooꝛeʒ huma
nitati chꝛiſti in celo qui habe=
bunt.ibidem.D.
Ludo qui ſe poſſunt ad aliq̄d
obligare.folio.ccxij.fa.ij. in fi=
ne.P.añ medium.
Ludo quomodo omnia man=
data poſſunt tranſgredi. folio
ccxiiij.V.poſt medō.
Ludo.xiiij. peccata poſſunt cō
tingere.ibid.V.in pꝛin.
Ludo acquiſita an poſſint te=
neri.ibidem. S .per totum.Q
in medio.

Ludo perdita an poſſint repe=
ti.ibidem.T per totum.
Ludo lucrata ad quos vſ9 de=
bēt ꝯuerti.⁊ ꝑ quē.ibid.R ꝑ to.
Ludus quale peccatum ſit.fo.
ccxij.Q.
Lud9 tribus de cauſis eſt mul
tū deteſtabilis.f.ccxiiij.V ꝑ to.
Ludus quomodo ſit cōtra cha
ritatem.fo.clxx.D in fine.
Ludus ꝓ recreatiōe:an ⁊ quo
modo ſit licitus.fo.ccxij.P an=
te medium.
Luſoꝛes an obligare ſe poſſint
ad ſoꝛtem veniendā ſpe lucri.
ibidē.P poſt mediū.Q in pꝛin.
Luſoꝛum ſtultitia per quinq̧
oſtenditur.ibidem.V.
Lumen gloꝛie quid ſit.fo.cclxx
ix.C in pꝛincipio.
Lupi quidam hominibus cru=
deliter ſunt infeſti:ſeptem de
cauſis.fo.xxix.N per totum.
Luxuria eſt abominabilis pro
pter eius effectus. fol.clxxij.E
in medio..
Luxuria quō totā hominis ra
tionem in omnibus actib9ſuis
deoꝛdinat.fo.eodem.F.
Luxuria in volūtate hominis
duplicem deoꝛdinationeʒ indu
cit.ibidem.F ad finem.
Luxuria quot habet filias.ibi=
dem.F in pꝛincipio.
Luxuria an ſit vincibilis:⁊ pꝛo
batur q᷑ ſic auctoꝛitate/ ratiōe
⁊ ſimilitudine. fol.clxxiij. L M
per totum.
Luxuria ſeptē modis remedia
tur.fo.clxxiij.G H J K ꝑ totuʒ.
Luxurie vicium pꝛopter quin=
q̧ eſt abhominabile. fol. clxxj.
E per totum.
Luxurie viciuʒ quintupliciter
eſt nociuum.ibidem.D per to=
tum. E in pꝛincipio.⁊ quomo=
do noceat.F.
Luxurie ſpecies ⁊ gradus qui
ſint. folio.clxxiiij. A B C D E
F G per totum.
Luxurie ſpecies an ſingle ſint
pctā moꝛtalia.ibidē. A in fine.
Luxuriā fomentātes ⁊ nutricē=
tes que ſint/⁊ an talia ſint pec=
cata moꝛtalia.quomodo ⁊ quo
modo non.fo.clxxvj.H per totū
folio.ccxlix.M N per totuʒ. Et
grauitas illoꝛū ſm que atten=
datur fo.clxxvj.H in fine.
Luxurioſus quomodo deſcri=
batur.fo.clxxj.C.

Mala alteri velle/
an ⁊ quomodo ſit
licitum. fol.cl.D
poſt medium.
Maledictiōes vi=
tare ꝑ exempla ſa
cre ſcripture docemur.fo.cxliij
C per totum.
Maledicēs alteri pꝛimo ſe ma
ledicit.ibidem.C in fine.
Maledicere q̄d ſit/⁊ an ſit pec=
catum moꝛtale. folio. cxliij.A
per totum.
Maledicere ſub ratiōe boni an
ſit licitum ⁊ quot modis contin
gat.ibidem.D in pꝛincipio.
Maledicere creaturis irratio=
nalibus/an ſit peccatum ⁊ qua
le.ibidem.B circa medium.
Maleficia ſacris tempoꝛibus
quare fiunt.folio xxxij. Aa per
totum.
Maleficia per remediationem
an ſint tollenda/⁊ quomodo.fo
lio.xxxj.X per totum.
Malefice an poſſint lac vaccis
auferre.⁊ quale remedium ſit
adhibendum. folio.xxx.
Oo per totum.

Malefici vtruʒ ſuis maleficijs
poſſunt hoies veraciter ledere
⁊ quibꝰ modis/⁊ quibus rebus
fo.xxxj.U per totum.
Malefici aliqui quare pre cete
ris dicantur incantantes.ibid
U in principio.
Maleficijs ſuis an demones le
dere poſſint hoies in charitate
exiſtētes vt eos advicia pduce
rēt.fo.xxxij.y per totum.
Martyr ſine morte quot mōis
fieri poſſit.fo.vij.J in fine.
Martyrio ſe offerētes quales
eſſe debeāt.fo.viij.k in princi.
Martyrio ſe offerre abſqʒ ſpāli
diuino motu incautū eſt hoi im
perfecto.ibidē.k poſt medium.
Martyriuʒ quomodo cadit ſub
precepto.fo.vij.J.
Martyriū quot exigat vt ſit me
ritoriū aureole. fo.cclxxj. D in
principio.E per totum.
Matres q̄re plus diligūt filios
q̄ patres.fo.cxxix.k poſt med.
Matrimonialis bn̄dictio ad q̄
ſit vtilis.fo.xcviij.E per totuʒ.
Matrimonialis actꝰ in quibus
caſibus ſit veniale peccatū.fo.
clxxx.D per totum
Matrimonialis actus in quibꝰ
caſibus ꝯmuniter ſit mortalis.
ibidem.E circa principium.
Matrimonialis actꝰ in quibus
caſibus ſit dubius:an venialis
vel mortalis ſit.ibid.E in pn̄c.
Matrimonialis actus in q̄bus
caſibus ſit meritorius/⁊ in qui
bus licitum tātum.fo.clxxviij.
A in principio.
Matrimonialis debiti redditio
quomodo cadit ſub precepto.
ibideʒ.A in medio.⁊ quomodo
non.B C per totum.
Matrimonialis actus petitio/
an die dn̄ico ſit fienda.folio.xc.
L in fine.
Matrimonium in quo conſiſtit
fo.xcvj.fa.ij.ca.vij.
Matrimoniū quō cōtrahentes
cōformat paſſiōi xp̄i. ⁊ quō hoc
fiet.fo.xcvij.A circa medium.
Matrimoniū cōtrahētes quas
conditiones obſeruare debent
vt conſequātur vtilitates ma=
trimonij.ibidem.C D.
Matrimonium cauſa libidinis
ſolum contractum/an ſit verū.
ibidem.D in principio.
Matrimonium an quis contra
here tenetur vt dote patreʒ nu
triat.fo.cxxxj.R.
Matrimoniū carnale ⁊ ſpūale
quomodo adinuicē comparent
fo.cclxvj.A B C.
Matrimoniū cōtrahentes ⁊ cō
ſummātes/an poſt cōtinētie vo
tū debitū petere poſſint/⁊ quō.
fo.clxxviij.E ad finem.
Matrimonij bona quot ⁊ q̄ ſint
fo.xcvij.B poſt principiū.
Matrimonij effectus ⁊ vtilita=
tes quot ⁊ qui ſint.ibidem.
A B per totum.
Medici circa infirmos quomo
do agere debent. folio.ccxl.J
ante medium.
Mediū virtutis quō ſit ſumēdū
fo.cxcviij.J in principio.
Mendaciuʒ in genere quid ſit.
fo.ccxxvij.C in medio. ⁊ quot i
ſe includat.ibidem.B.
Mēdaciū q̄nqʒ de cauſis eſt de=
teſtādū.fol.cxciij. k per totum.
Mendaciuʒ an poteſt fieri ſine
pctō.fo.cxcj.D per totū.
Mendacium per que fieri pōt.
ibidem.C in principio.
Mendaciū p os quot modis in
curritur.f.ccxxix.A in pn̄cipio.

Mendaciū an ꝓpter indelibe=
rationē poſſit excuſari vt nō ſit
mortale.fo.ccxxxiij.F per totū.
Mendacia iocoſa ⁊ officioſa an
viris pfectis ſint mortalia.fol.
ccxxviij.J per totum.
Mēdacia iocoſa in predicatio
nibus dicere an ſit ſemp morta
le.ibidem.J poſt medium.
Mēdaciorū quot ſint gn̄a.folio
ccxxvij.E p totuʒ:⁊ quomō oīa
reducūtur ad tria.E in fine.
Mendaciorum generibus quo
modo differēter peccatur.⁊ qn̄
mortaliter.ibidem.F G H per
totum.
Mentiri ⁊ mēdaciū dicere/ quō
differāt.ibidē.B poſt pn̄cipiuʒ.
Mentiri in ꝯfeſſione an ſit ſem
per mortale.ibidem. J in fine.
Mercari quomodo ⁊ quot de
cauſis ſit periculoſuʒ.fo.ccviij.
O per totum.
Mercatores ſaluari volentes/
quomodo ſe habere debeāt.ibi
dem.P per totum.
Mercatores vectores/⁊ artifi=
ces eis i neceſſitate laborātes
an excuſāt a violatiōe ſabbati
⁊ quō nō.fo.lxxxix.F G p totuʒ.
Mercatoꝝ ꝓprietates q̄s pmo
inuenit.fo.ccv. B in principio.
Mercēnarios dānificātes eo q
nō ſtatiʒ ſoluāt:an peccēt ⁊ quō
⁊ an teneant recōpenſare dam
num.fo.cciij.N per totum.
Meritorium magis an ſit deo
aſſentire/⁊ adherere:q̄ cogno=
ſcere ſeu apprehendere.fol.vj.
G circa medium.
Meritū ex ope an augeat p ac=
tualem tendentiam in deū.fol.
xiiij.P circa mediū. ⁊ fo.cclxj.
D in principio.
Meritū in nr̄is bonis actibꝰ ex
quatuor augetur.fol. clv. C in
fine.D per totum.
Meritum in noſtris bonis ac=
tibus ſm quid extēdatur:⁊ quo
modo hoc fiet.fo.xj.D ante me
dium vſqʒ in fine. ⁊ folio.cxcv.
D in fine.E.
Meritum qualeʒ actum exigat
ibidem.G.
Meritum ex datione ſpiritua=
lis elemoſine/an maiꝰ ſit q̄ ex
datione elemoſine corporalis.
folio.cc.S in principio.
Meritum ex alienis bonis an
nobis accreſcat/⁊ quot modis
fo.ccxxj.C.
Metus q̄tuplex ſit.fo.lxv. G.
Metus quem effectum habeat
ibidem.H.
Metus cadens in conſtantem
virū quis ſit.ibidē.H circa me.
Metus cadēs in conſtantē virū
quotuplex ſit.ibidē. H in prin.
Miracula ſanctoꝝ diaboli atqʒ
antichriſti quō differēter fiant
fo.xxix.L in fine.
Miſericordia dei quanta ſit.fo
lio.x.
Miſericordia q̄d ſit.f.cxciiij. A
Miſericordie quid opponatur.
ibidem.in principio.
Miſſa tota reuerenter ⁊ deuo=
te an a quolibet fideli die dn̄ico
ex precepto ſit audienda.f.xix.
D poſt mediū.per totum. folio
lxxxviij.L in principio.
Miſſe neglectio in die celebri/
an per aliud opus equiualens
debet ſuppleri/⁊ quomodo. fo.
xvij.G ad finem.
Miſſe ſacrificium quot de cau=
ſis ſit deo acceptum.fo.ccxxiiij
E poſt principium.
Miſſe ſacrificium quot genera
hoim participant.ibideʒ.in fi.

Modeſtia virtus circa que cõ=
ſiſtat.fo.lij.A in principio.
Monetam meliorem eligere/⁊
in argentum reſoluere vt cari⁹
vendatur:an ſit licitum. folio
cciij.Q per totum.
Moneram malam exponentes
ſicut ad eos peruenit:an pec=
cent.ibidem.P.
Mons veneris an in veritate
ſit:⁊ quid de eo ſentiendum ſit.
fo.xxviij.S per totum.
Mons vernenſis/an ſit ⁊ quo=
mõ per hoc hoïes illudãtur.
ibidem.H per totum.
Mora ſola an de veniali pecca
to faciat mortale. ccxlvj.F.Et
ꝙ magna mora hoc faciat.ibi=
dem.S.
Moriẽtes requirere vt reuelẽt
statũ ſuũ poſt mortẽ/an liceat.
⁊ quib⁹ liceat.fo.lix.F añ međ.
Mortẽ fugere an liceat in chri=
ſtiana perſecutione:⁊ quando/
⁊ quando non.fo.lx.S.
Moroſa delectatio an in omni
genere peccati ſit vitãda:⁊ qua
re.fo.ccxlviij.H.
Mulier ornata in chorea quo=
modo ſit ſagena diaboli. folio
clxxvij. B in fine.
Mulier an elemoſinã dare poſ
ſit.fo.cxcix.N per totum.
Mulier contra expreſſam viri
prohibitionẽ dans elemoſinaꝫ
quomodo peccet.fo.ccij.K.
Mulieres an ꝑcioſis debẽt ve=
ſtiri.fo.lj.D circa medium.
Mulieres quomodo ſe ornare
debeant ad complacendum ꝓ=
prijs viris:⁊ vt ne ſint alijs cau
ſa ruine.fo.lv.C per totum.
Mulieres viros non habentes
nec habere volentes/ nihilomi
nus ornantes ſe ſuperflue:quã
do peccent mortaliter/ vel ve=
nialiter.folio eođ. A circa me.
Mulieres quare plus reperiã
tur ſuperſtitioſe ꝙ viri. folio
xxxij.per totum.
Mulieres impregnate quomõ
preuidere debeant ne homici=
dium committant.fo.xciiij.F.
Mulieres pregnantes vel nu=
trientes an ⁊ quomodo ieiuna
re tenentur.fo.clxxxix.B.
Mulierũ ornatus qualis eẽ de
beat.fo.lv.A per totum.
Mulierum religioſarum orna=
tus/quando ſit mortalis.ibidẽ.
B in principio.
Mulierum amore capti/incan=
tati/al's philocapti:an neceſſi=
tentur ad opera mala:⁊ an ab
ſtinere non valeãt:⁊ quomodo
folio.xxx.C in medio.
Mulieribus an licitum ſit ſe co
lorare propter decorẽ:⁊ an mẽ=
bra difformia liceat decorare.
fo.lvj.S per totum.
Mundi purgatio ante finale iu
dicium quare fiat:⁊ quomodo
fiat:⁊ per quid fiat.folio.cclxij.
E per totum.F.in prin.Et que
loca non purgabũtur.F ad finẽ
Mũdi purgatio quo ordïe fiat.
ibidem.fa.ij.in međ.S ꝑ totuꝫ.
Mutuans alteri pecuniaꝫ qua
ſub certo damno per ſe egeret
an liceat euꝫ exigere indemni=
tatem ſuam/quam retentis ꝓ=
prijs euitaret.fo.ccx.D.
Mutuatio quotuplex ſit:⁊ quid
ſit:⁊ vnde dicatur.ibidem.S.
Mutuatio in quibus rebus fie
ri habeat.ibidem.F per totum
Mutuum quomodo debeat da
ri.ibidem. B circa medium.C
per totum. Et que ſit cauſa ꝙ
pro mutui datione/nihil iuſte

poteſt capi.ibidem. C in međ.
D in principio.
Mutuũ dãtes quot modis poſ
ſint peccare.ibidem.O in međ.
Mutui datio qñ cadit ſub pre=
cepto/ ⁊ quãdo ſub cõſilio. fol.
ccxj.E per totum.
Mutuo dato in quibuſdã caſi=
bus eſt licitũ vltra valoreꝫ rei
mutuate recipere/nõ pro mu=
tuatione /ſꝫ alia de cã.f.ccx.B
Mutuo dato an exigi poſſint q̄
pecunia nequeunt menſurari:
vt fauor/ honor/ beniuolentia:
⁊ huiuſmodi.ibidem.D.

NEgligentia quo=
modo ſit vicioſa:
⁊ quando morta=
le peccatum: ⁊ qñ
veniale. fo.ccxlv.
M per totum.
Negligẽtia ⁊ tepiditas etiã ve
nialis ꝙ mala ſit.ibiđ.N ꝑ to.
Negociatio nũc tpis quõ ſit li=
cita.fo.ccv.B ad finem.
Nomẽ dei licite aſſumi poteſt
multis modis.fo.lxx.C in ꝑnc.
Nomen dei ꝙ valde honorifi=
ce ſit tractãdũ.ibidẽ. C ad finẽ
Nominis dei vana aſſumptio
quot modis fiat.ibiđ. C p⁹ ꝑn.
Non aſſumes nomen dei tui in
uanum de quo noïe hoc intelli
gatur.ibidem.B.
Noue adinuentiones quõ ſint
iudicande an ſint ſuperſtitioſe
vel non.fo.xxxij.Dd per totum
Nouitatũ inuentio quotuplex
ſit:⁊ que ſit licita ⁊ que nõ.fol.
lj.B.per totum.
Nouitatum inuẽtio qñ ſit mor=
talis.ibidem.D per totum.
Nouitatum inuentio quot ge=
neribus hominuꝫ ſe magis im
plicat.ibidem.C per totum.
Nouitatum inuẽtio quot ⁊ quiſ=
bus de cauſis ſit valde pericu
loſa.ibidem.E per totum.

OBediẽtia in dubijs/
an ⁊ quomodo excu
ſat a peccato.folio.
lxviij.E per totum.
Obedientia quotu=
plex ſit.ibidẽ.C ꝑ totũ.⁊ inobe
dientia quale pctm̃ ſit. ibidẽ.
Obediendũ in quibus ſit deo/
⁊ in quib⁹ hominibus.ibidem.
B poſt principium.
Obedire ſubditus prelato/an
in oĩbus teneatur.fo.lxvij.A
in principio.
Obedire clericis in q̄bus laici
teneant/⁊ ecõtra.ibidẽ.B in fi.
Obedire dominis ſecularibus
in quibus teneantur ſubditi/⁊
in quibus non.folio.cxxxiij.E
F per totum.
Obduratio quid ſit. fol.cxciiij.
A in principio.
Oblatio quãdo ſit in precepto.
folio.xx.C in principio.
Oblatio qualis eſſe debeat.fo.
xxj.E in principio.
Oblatio quot modis vitiatur.
ibidem.F.
Oblatio ſpiritualis quid ſit/ et
quomodo ſit offerenda. fol.clj.
B circa principium.
Oblationis quantitas quanta
eſſe debeat.folio.xx.fa.ſecũda.
in fine.C in fine.
Oblationes non reddentes a
quibus ⁊ quomodo debeãt pu
niri.ibidem.C ante finem.
Oblatiões ſine proximi chari=
tate/an ſint deo accepte.folio
clj.B circa medium.
Oblatiões per ſacerdotẽ / quã

debent diſpẽſari.fo.xx.D.in fi.
Oblationibus qui debent vti. ibidẽ.D.in principio.
Obligantium verba quomodo ſint intelligenda. Uide in v̄ba ambigua.
Obſeruantia dierꝫ/menſium/ꝛ temporũ an ſit licita.fo. xxxviij. G.per totum.
Occaſione vel ſollicitatiõe aliquem ad peccãdum inducens: ad quid teneatur.fo.ccxx. Q.ꝑ totum.
Ociari ꝙ malum ſit.fo.clxxiij. I.per totum.
Ocium quot mala faciat. folio cxviij.E.ꝛ qui ſunt inſiſtentes ocio vicioſo.ibidẽ.G.
Occidere cui liceat.fo.cxxxiiij. C.in medio.
Occidere ſeipm̄ quot modis cõtingat/ꝛ ꝙ magnum ſit pctm̄. fo.cxxxv.G.per totum.
Occidere peccatorẽ an ſit grauius ꝙ occidere iuſtum. ibidẽ. N.in fine.
Occidens aliquem quẽ poſſet euadere fugiendo: an ſit homicida.ibidem.C.in fine.
Occiſio quotuplex ſit.f.cxxxiiij. B.in principio.
Occiſio iuſta quot requirit obſeruanda.ibidẽ.B.in princi.
Occiſio iniuſta quot modis fiat. ibidem.B.
Occiſionis mandato quid̕ prohibeatur.ibidem. H.in p̄nci.
Occiſione/mandatum non occides quindecim modis/transgreditur.ibidem.C.D.E.F.G per totum.
Occiſiones ꝛ alias leſiones iniuſtas multa fugere nos docẽt ibidem.L.M.N
Occiſor an ſit qui ĩ extrema neceſſitate proximo nõ ſubuenit. ibidem.E in medio.
Oculi beatorꝫ quomõ p̄miabũtur.vide in viſio.
Odiri deus vtrũ ab aliquo poſſit.fo.cxlviij.C.per totuꝫ.
Odire deum quid ſit ꝛ quomodo ſit grauiſſimũ peccatũ. folio xiij.L.per totum.
Odire quid poſſumꝰ/ꝛ debeamꝰ fo.cxlviij.E.ꝑ totum.
Odium in dãnatis quomõ erit fo.ccliij.B.
Offenſio ꝓximi quõ fiet/ꝛ quomodo recompenſent̄.q̄re in fratris offenſio.
Olfactus in patria quomõ p̄ficietur/ꝛ quibus in gaudio premiabitur.fo.cclxv.F.
Omen quid ſit ꝛ an ip̄o poſſint futura cognoſci.fo.xxxvij.YY.ꝑ totum.
Opera mĩe quot ſunt.fo.cxciij A.circa medium.
Opera ſeruilia quibus ſoluitur ſabbatum que ſint.fo.lxxxvij.I k.ꝑ totum.
Opera exteriora quõ ab interioribus originari et regulari debent.fo.clj.B.
Opera mĩe tempore neceſſitatis tam inimicis ꝙ amicis ſub obligatione ſunt impendenda. fo.cxl.fa.ij.in prin.B.
Opera bona viuorũ per que et quomodo deſcendãt ad defunctos in purgatorium.fo.ccxxv. fa.ij.in me.
Operis ſeruilis neceſſitas q̄t modis fiat:ꝛ quomõ a peccato exĩuſet.fo.lxxxix.C.D.E.
Opus virtuoſum quot mereatur:ꝛ econuerſo de malo.folio cxliij.B.circa medium.
Opus ſatiſfactorium quot debeat habere cõditiões.fo.cvij. C.D.per totum.
Opꝰ manuale vt ſit licitũ quot requirat conditiones: vide in artificis.
Opꝰ bonũ duo in ſe cõtinet/ſcꝫ meritum et ſatiſfactionem.fo. ccxxiiij.E.
Oratio quid ſit fo.cxv.C. poſt principiũ.et vnde efficaciã habeat.ibidẽ.E.circa finẽ.
Oratio q̄n et quibꝰ eſt in p̄cepto.fo.ix.C.D. per totũ.
Oratio in eccleſia an ſit vtilior et fructuoſior ꝙ extra:et quot de cauſis.fo.lxx.col.i.E.
Oratio dñica quomodo contineat ſeptẽ a quolibet fideli ſperanda/et petenda.fo.ix.B.
Oratio ſup̄ infirmũ per ſacerdotẽ vel aliũ ꝓbate vite: an licite poſſit fundi. fo.xxxiiij. hh. in fine.
Oratio quibꝰ aĩabus proſit fo. ccxx.A.circa medium.
Orationis ſpecialia loca quare ſint inuẽta.fo.cxv. C ꝑ totũ.
Orans deũ/nec animã ſuã preparãs dimittẽdo ꝓximo/ vl̕ ad deuotionem ſe nõ diſponens: an mereatur exaudiri a deo: fo.lx.h.
Orationẽ dñicã ꝛ ſymbolũ apoſtolorũ diſcere negligẽtes: quõ peccẽt cõtra primũ preceptum folio.x.G.
Orare q̄libet fidelis ꝓ p̄latis ecclie an teneat̄.f.cxxxi.C.ĩ p̄n
Orare ꝓ defunctis an ſit meliꝰ ꝙ ꝓ viuis.f.ccxxj.fa.ij.ĩ fi. E ꝑ totum.
Orare publice an liceat ꝓ his q̄ ſubitanee mortui ſũt.ibidẽ.C
Orare an liceat ꝓ his q̄ ĩ manifeſtis peccatis deceſſerũt.ibidẽ.C
Orare pro ſanctis an licitũ ſit. folio.ccxx.A.
Ordo recte tendentiẽ in deũ in operationibꝰ humanis ad vitam eternã ꝓmerẽdã quis ſit. folio xiiij.O.
Ordo in dilectione ſeruandus quis ſit.f.cxxi.C.poſt p̄ncipiũ.
Ordo ſeruãdus in emiſſiõe voti quis ſit.f.lxxxij.C.ĩ p̄ncipio.
Ordines ecclie quot ſint.fo.l. col.iij.B.in meõ.ꝛ q̄s ſit excellentior.ibidem.
Originalẽ pctm̄ quid ſit.folio. ccxxix.D.in principio. et quõ ſpoliauit hominẽ omnibꝰ virtutibus et gratijs.ibideꝫ.

Patientia irrationabilis ꝙ magna ſit folio.cxlj.G.circa medium.
Pacta quõ ſint ſeruanda.fo.ccxiiij.R
Parentes ſacerdotum an fiãt participes bonorum operum per eos factorum ſpecialiorẽ modo ꝙ alij.fo.xciij.D. poſt medium.
Parentes honorare docemur ex.vij.rationibꝰ. folio.cxxviij. B.C.D.E.F.G.
Parentes quomodo et in quo ſint honorandi.ibidem per totum.
Parentes vota filiorum ſuorum an ſine peccato/ et q̄ñdo poſſint reuocare.folio.cxxx.L.
Parentes quot modis inhonorentur. ibidem. N. per totum.
Parentibus filij an ad omnia obedire teneantur. ibidem.M per totum.

Parentibus inuitis an filius religionē poterit intrare. folio cxxxi.Q.per totuz.
Parentibus votum filiorū irritantibus an filios liceat obedire .folio.cxxx.L.ꝑ totū.
Pater quare dicatur deus.fo. vj.col. iiij.B.
Pater ſpiritualis quis ſit .fo. cxxxj.A.in.principio.
Pater an ſit magis diligendus matre.fo.cxxix J.k. per totuz.
Pater carnalis an patre ſpirituali ſit plus diligendus .fo. cxxv.G. in principio.
Pater an poſſit cōpellere filiū ad matrimoniū cōtrahendum. folio.cxxx.P.per totū
Patres quos honorare debemus quotuplices ſint.f.xciiij. A per totum.
Paterfamilias ī quot tenetur ſubditis prouidere .cxxxvj.k.ī fine.
Patrini quot tenentur filijs ex fonte ſuſceptis. folio.viij.L.in principio.
Paſſio domini noſtri ieſu quomodo irā compeſcat.fo.cxliiij. E. in principio.
Paupertas que/⁊ ꝗ̄ magna/⁊ quando excuſet a ieiunio. fol. clxxix. C. per totuz.
Peccans contra vnum preceptum ſit reus.quomodo hoc intelligatur.folio.ij.C. poſt medium.
Peccans in die feſtiuo mortaliter vno peccato : dupliciter mortaliter peccat .fol.lxxxvij. H. in principio.
Peccare ex ignorantia quomodo ſit grauiſſimum .f.ccxlij.B. in medio.
Peccata dimiſſa quomodo redire intelligantur.folio .ccxl. G.in fine.
Peccata in homine quomodo generentur.folio.ccxlvj.F.per totum.
Peccata quomodo et propter que ſunt turpia et erubeſcibilia. folio.lxiiij.C.D. per totū.
Peccata clamantia in celum quot et que ſint .fo.cxxxvj.W. per totum.
Peccata aliena que/⁊quot ſint folio. ccxv.B.C. circa principium.
Peccata iniquorū an ſemper ſint euellenda: ⁊ an aliquibus cauſis ſint toleranda. fo.cliij. N.O.per totum.
Peccata verborū ex intentiōe dicentis ſunt iudicāda.f.clvij. C. in principio.
Peccata venialia multa an faciunt vnum mortale.f.cclj. C. in principio .
Peccata parentum deum vlciſci in filijs vſq₃ ad quartā generationem:quomodo intelligatur.folio.x.A.in medio.
Peccati malitia ⁊ magnitudo penes que attendatur : folio. ccxxxix.E. ante medium.
Peccati gradus qui et quot ſint.vide in gradus.
Peccatoris meditatio qualis eſſe debeat.folio.clxxvij.D.circa medium.
Peccatores an de⁹ exaudiat. folio .ccxxv.fa.ij.in medio .G. poſt medium.
Peccatores an ſint diligendi . folio.cxxvj.J per totum.
Peccatores an ſe odiant.folio clxviij.F.Et vtrū ſe diligāt ibidē
Peccatorū reliquie que ſint .f. xcv.A.circa medium.

Peccatum mortale ad que/ et ad quot mala obliget.folio.ix. B circa finem.
Peccatuz duodecim mala operatur ī homine:fo.ccxxxix.F G H J per totum.
Peccatum mortale ex nouem cauſis iuſte eternaliter punit. fo.cclij.fa.ij.ante međ. E ꝑ to.
Peccatum ī quo cōſiſtat.folio liij.C in fine.
Peccatuz cordis ⁊ operis quomodo differant/⁊ quando ſunt vnum peccatum/⁊ quādo duo. fo.ccxlv.B in principio.
Peccatū proprium an quis teneatur manifeſtare. fo.xlix. E circa medium. H.
Peccatuz quot modis dicatur occultum. fol.clxiiij.fa.j.circa medium.F poſt medium.
Peccatū mortale quot modis dicatur.fo.clxxvj. H circa me:
Peccatum veniale an per moram ſit mortale:vide in mora
Peccatū veniale an poſſit fieri mortale.fo.cclj.C per totum .⁊ quot modis.ibidem.
Peccatū veniale vndecim mala infert.fo.cclij. D per totum.
Peccatum cōtra naturam ꝗd ſit/⁊ quot ſint eius modi ⁊ gradus/⁊ quō de ipſo ſit ꝑdicandum.folio.clxxvj.G.
Peccatū contra naturaz inter pctā carnis trib⁹ de cauſis eſt grauiſſimū.ibidē.G poſt međ.
Peccatum omne ſuper oīa fugere debet oīs rationalis creatura.fo.ccxxxix.E
Pena vtentium ſuperſtitionibus que ſit ſm leges.folio.xxij B poſt principium.
Pena legalis facientiū tempeſtates que ſit.fo.xxx.P in fine.
Pena damnatorum.vide in dānatorum pena.
Penarū inferni cōſideratio an plus moueat ad dimittēdū peccata ꝗ̄ cōſideratio gaudioruz celeſtium.fo cclx.D per totuz.
Penas infligere qui poſſint/ et quomodo diuerſimode. folio cxxxvi.k per totum.
Penitētia ꝗd ſit.fo.cj.L.
Penitētia quot habeat partes fo.xcviij.A in principio.
Penitētia ſex de cauſis nō eſt procraſtināda.f.x.G poſt međ. fo.lxij.H per totum:⁊ folio. cix. D E F.
Penitētia ſera quō ſit periculoſa.ibidem.D G.per totum.
Penitentia vera quomodo debeat eſſe circūſtantionata.fol. cx.E in principio.
Penitentia quomodo ſit iniungenda.folio.cix.H circa mediū G per totum.
Penitentia ſecunduz canones imponenda que ſit ipſis vtentibus ſuperſtitionibus. fol.xxij. B circa medium.
Percuſſiones/ vulnerationes/ mutilationes prohibentur.fo. cxxxvj.fa.j in pnc.H J per to.
Perfect⁹ in dei dilectione quomodo poſſit toti terre prodeſſe fo.x.A in fine.
Peregrini an teneant ieiunare/⁊ quō.folio.clxxxix.D circa principium vſq₃ ad finem.
Periurium quid ſit.folio.lxxiij A per totum.
Periuriū quot modis ɔmittat. ibidē. C D E F G per totum.
Periuriū ꝓpriū ſemꝑ eſt mortale peccatū.ibidē.B in fine.
Periuriū ꝗ̄ graue pctm̄ ſit/⁊ ex ꝗ̄ cognoſcit.fo.lxxiij. H ꝑ totū

Periuriũ an poſſit excuſari ꝓpter indeliberationem ꝙ nõ ſit mortale .fo.ccxxxiij.F ꝑ totum.
Periurium quatuor de cauſis eſt multum deteſtabile.fo.lxxv I per totum.
Periurus quis ſit ꝓprie . folio lxxiij.B.
Periuri penitentia que ſit. fo. lxxiij.H ad finem.
Periurare aliquẽ ſcienter permittẽs quõ penitere debeat.fo. lxxvij.E.
Periurus quõ ſit infamis:⁊ nõ poteſt teſtificare. folio. lxxiiij. H.in fine.
Periurãdi ꝯſuetudo quõ ſit remediãda.fo.lxxv.K ꝑ totum.
Perplexiõe ſtante quõ ſit euitãdũ pctm̃.fo.ccxxxj.H.ꝑ totum.
Phiſonomia qd ſit.f.xxxviij.33.
Phiſonomie iudicio an de moribꝰ hoĩz poſſit iudicari.33. poſt prin.⁊ a quibꝰ ſumat iudicium cõiecturatiõis :⁊ quomodo ſit iudicandum.ibidem.
Phiſonomie iudiciũ ex tribꝰ redditur falſum.33.ad finẽ.ibidem
Piarũ mẽtiũ eſt ibi agnoſcere culpã vbi culpa nõ eſt:quõ hoc debeat intelligi.fo.xv.vltra medium.ij.col.F in tertia regula.
Pollutio quotuplex ſit:⁊ que impediat ſumptionem euchariſtie/⁊ q̃ non ⁊ quõ.fo.cxiiij. H ꝑ totum.
Potentie anime quõ ⁊ per que in patria perficientur.fo.ix. B. circa medium.
Potus temperantiam quinqꝫ exẽpla nobis ſuadẽt.f.clxxxiiij B per totum.
Potus exceſſus quomodo plus noceat ꝙ exceſſꝰ cibi.f .clxxxiij B circa medium.
Preceptor dei ſcientia ꝙ ſumme ſit homini neceſſaria.folio. ccxxxiiij. C circa me.
Preceptorũ obſeruãtia ꝙ ſtricte a deo ſit mandata.fo.ij.A ꝑ totum.
Preceptorũ obſeruatores quatuplex ſequat vtilitas.fo.ij.C. per totum.
Preceptorũ trãſgreſſores quot mala ſequant.ibidem . D per totum.
Precepta quot de cauſis ſint diligenter ſeruanda.folio.ij.B ꝑ totum vſqꝫ E.
Precepta quõ ſm dictamen recte rationis naturalis ſint homini data : ⁊ ideo naturaliter inclinatur ad eorꝫ impletionez ibidẽ.B.in fi.E circa mediũ.
Precepta quõ ꝑfectiſſime ordinant hominem ad deum/ad ꝓximum/⁊ ad ſeipſum . fo.iiij .H per totum . Et ibidem colligit ratio quare ſũt decem ꝓcepta
Precepta ex quot alleuiantur. fo.iij.E.
Precepta quotuplicia ſint : et quõ diuerſimode ligent. fo.iiij I circa medium.
Precepta iuris poſitiui quantum extendant ſe.folio.cv . O. in medio.
Precepta eccleſie quõ ligent. ccxxxiiij. C
Precepto prime tabule an poſſint diſpẽſatiue laxari.f. lxxiiij. H.in medio.
Precepto de parentum honoratione quare additur ꝓmij ꝓmiſſio.fo.cxxx.O.
Precepto non mechaberis/que prohibentur.folio . clxxj . B.in principio.
Precepto non furtum facies/q̃ prohibeantur.fo.cxcj. in principio capituli.
Precepto quinto/que ꝓhibeãt fo.cxxxvj. H. I.ꝑ totum.
Precepto octauo quid prohibeatur.fo.ccxxvj.A.per totum.
Precepto nono que prohibentur . folio. ccxlv . A . in principio.B.poſt medium.Et ad que extendatur prohibitio . L .M. N.per totum.
Precepto decimo quid ꝓhibeatur.fo.cclj.A.in fine. B . ꝑ totũ Et quare hoc preceptum ponatur.ibidem.
Preceptis eccleſie quõ ſit obediendũ.fo.clxxxvij.D.circa medium.
Preceptum primũ ponitur litteraliter.fo.iiij. I.K . in principio.⁊ que ⁊ quot in eo precipiuntur.
Preceptum ſm preparationẽ animi quid ſit.fol.vij. I. circa principium.
Preceptum de honoratione parentũ quot modis tranſgrediatur.fo.cxxx.N.ꝑ totum.
Preceptum nõ furtũ facies.xxj modis tranſgredi poteſt.fo.ccj D.per totum.
Predicatores quomõ ſe habere debeãt ne ſcandaliſent . fol. clxviij.N.per totum.
Prelati qui ⁊ quot ſint . folio. cv.L.
Prelati a ſubditis an poſſint accuſari.Uide in accuſare.
Prelati ſubditos iniuſte ledentes / aut corrigendo offendentes : an veniam ab eis petere teneantur/et reconciliationem fo.cliiij. P per totum.
Prelati eccleſie a quibꝰ ſint honorandi:et quomodo.fo. cxxxj. C.D.E.per totum.⁊ fo. cxxxij. E. in fine.
Prelati eccleſie quõ dehonorẽtur.ibidem.F.ꝑ totum.
Prelatorꝫ ſtatus quomõ licite ⁊ moderate debet eſſe honeſtus fo.cxcvj.B.
Prelatis eccleſie quare ſit obediendum.folio.cxxxj.A per totum.
Prelatis eccleſie in quibus tenentur laici obedire. ibidẽ. B. per totum.
Premium quotuplex erit ĩ patria.fo.xj.D ad finem.
Preſumptio quotuplex ſit.fo.lj A per totum.
Preſumptio quare ſit peccatũ ⁊ quando ſit pctm̃ in ſpiritumſanctum ⁊ quando non.folio.x. F.per totum.
Preſtigium quid ſit.fo.xxvij. C in medio.
Preſtigium in gñe quot modis fiat.ibidem.D.ꝑ totum.
Princeps ſubditis quomodo ꝓuidere tenetur . folio.iiij. H. in principio.
Princeps quomodo debeat eſſe habendus in gloria : ⁊ plus ceteris fidem aſtruere.fo. viij. N.in medio.
Principi in quot tenentur ſubditi obedire.folio. iiij. H. ante medium.
Proficere quid ſit.folio.lxij.H. in fine.
Promittens temporalia ex metu cadente in ꝯſtantem virꝫ:an teneatur ſoluere.fo.lxvj. I per totum.
Promittens aliquid facere qđ intendit:⁊ tamen non facit: an mentiatur.fo.ccxxix.A.
Propoſitum bonum an aliquã

do obliget : et quomodo. folio lxxxiiij.M.per totum.
Proximꝰ noſter quis ſit:ꝛ quot ſint nobis proximi.fol. cxxi.B. per totum.
Pueri an in cunabulis ope demonum poſſint permutari.fol. xxx.Q.per totum.
Pueri quotannes eukariſtiaȝ percipere poſſint. folio.cxij.B in fine.
Pueri iurare in iudicio quare non admittuntur.folio.lxxij.H circa medium.
Pueris poſt baptiſmum morientibus an debeatur fructus.fol. cclxxvi.F.per totum.
Puerpe quare plus ceteris perſonis infirmis mirabilibus apparitionibus ꝛ fantaſijs vexari videntur.fol.xxxiij.FF.ꝑ totū.
Purgatorium an ſit/et quomodo oſtendatur ſcriptura/philoſophia/et exemplis.fo.ccxxij.F.
Purgatorium quotuplex ſit ibidem.G.
Purgatorium an vnam animā citiꝰ purget altera:et vnde hoc ſit.fo.ccxxiij.K.
Purgatorij pena ꝙ magna ſit: et quotuplex ſit.ibidem.G.poſt principium vſqȝ ad finem.I.
Purgatorij ignis quotuplex ſit: et quomodo differenter purget ibidem.I.
RAtõnis hūane qt ſint actꝰ.fol.cxcij. F.circa medium.
Rationis actꝰ quomodo ꝑ luxuriaȝ deordinant ꝛ peruertunt.ibidē.F.
Rancoroſi et iram dimittere nolentes ꝙ mali ſint:et cui aſſimilentur.fo.clvj.E.
Rancor quomodo ſit peccatuȝ/ et quomodo ꝑ multa docemur rancorem expellere.ibidem.E.
Rapina quomodo ſit mortale peccatum.fo.ccj. B.in pricipio.
Raptor vltra reſtitutionem rei ablate:an teneatur recompenſare damnum quod iiuſte intulit.fo.cciij.L.in principio.
Recidiuatio in peccata quomodo remediatur. fol.cix.A.B.C. per totum.
Reconciliatio proximo vel fratri fienda.quere in frater.
Redditus cum ocio habere/an liceat.fo.cxviij.C.in fine.
Regula et directorium omniuȝ humanorum actuū que ſit. f.x. B.pꝰ mediū.vide in ordo rectꝰ.
Regula ad cognoſcendum quādo quis mortaliter peccat ꝯtra dilectionem proximi. fol.cxxij. G.H.per totum.
Regula vna ad cognoſcendum peccata mortalia a venialibꝰ. fo.xliiij.H.
Regula vna pro tēperantia ſeruāda.fo.clxxxj. B.in principio.
Regule doctorum ad cognoſcēdum peccata mortalia a venialibus.fo.xiiij. B.per totum. E.per totum.ꝛ.F.per totum.
Regule doctorū dirigentes animum fluctuantem in viam regiam ad mādatorum dei obſeruantiam/ꝛ ſunt in numero.xiij. fo.xv.F.poſt principium.
Regule quibus mēſurari debēt opera hominis/ne ſupbiat : ſūt quatuor.fo.xl.E.
Religionis ingreſſū impediēs: an peccet:et quid teneatur facere.fo.ccxx.R.
Religionum inſtitutio que fuit cauſa.fol.xv.F.circa mediū in vij.regula.
Religioſi quomodo famam bonam conſeruare debeant. folio clxiij.B.poſt medium.
Religioſi gratia regule et religionis elemoſynas capientes: et tamen ſecūdum regulam nō viuentes/ſed contra deum ꝛ regulam:quomodo peccent.folio cciij.R.poſt medium.
Religioſꝰ habitū religiōis portans/et a ſtatu perfectionis deficiens:an ſit hypocrita. fo.l.H. idem de clerico quocunqȝ.
Religioſus an teneatur prelato ſuo in omnibus obedire.fol. lxviij.C.per totum.
Religioſus an teneatur obedire prelato in his que ſunt cōtra regulam.ibidem.D.per totum.
Reliquie ſanctorum quomodo et quot de cauſis debēt venerari.fo.xxiij.E.per totum.
Remedia cōtra ſuperbiā ꝛ inanem gloriaȝ.fo.xlv.K.per totū.
Remedia contra recidiuū peccati:Uide in recidiuatio.
Remedia ſeptem vitiorum capitaliū Uide ī dictionibꝰ vitiorꝫ.
Reſtitutio cui fieri debeat.fol. ccxvij.E.per totuȝ. Et per cuiꝰ manꝰ fieri debeat.ibiđ.F.ꝑ tot.
Reſtitutio quando fieri debeat ibidem.G.
Reſtitutio de quo fieri debeat. fo.ccxx.R.per totum.
Reſtitutio rei ablate in quibus caſibus poſſit differri.fo.ccxvij. G.ante medium.
Reſtitutio in bonis corꝑis quō ſit fiēda.fo.ccxviij . I ꝑ totum.
Reſtitutio in mutilatiōibꝰ quō ſit facienda.ibidē.K.per totum.
Reſtitutio ī bonis ſic ablatis/ ſcȝ moribꝰ ; quomodo ſit fiēda. folio.ccxix.P.
Reſtitutio bone fame in parte vel in toto ablate/quō ſit fiēda. fo.ccxviij.L.M.N.O.ꝑ totum.
Reſtitutio quomodo et qualis/ contritionem precedere debeat fo.ccxv.A.in principio.
Reſtituere qui tenentur.ibidē. B.per totum.
Reſtituere debēs ꝛ nō habens/ qđ facere debeat ꝓ ſalute ſua cōſeruāda.f.ccxviij.H.ī medio.
Reſtituere famā an teneat qui nō certe nec publice/ſed īcaute et īdiſcrete murmurāter dicūt de aliquo audiſſe crimē qđ ꝯmiſiſſet.fo.ccxix.M.per totum.
Reſtituere qđ teneatur qui aliquem a religione retraxit.ibidē R.per totum.
Reuerētia dei exterior ī qbꝰ ꝯſiſtit.fo.xx.in principio.
Reuerentiam deo aufert q̄ eukariſtiam indigne manducat. folio.xix.E.
Ridere an ſit peccatum/ꝛ quotuplex ſit.fo.clxx.G.per totum.
SAbbati preceptū tranſgrediētes ꝙ grauiter peccent:ꝛ quot de cauſis.fo.lxxxvi.F.ꝑ totū
Sabbati preceptum quot modis violetur.folio eodem.G.H. I.K.L.M.
Sabbati preceptum quomodo per mortale peccatum violetur fo.eodem.G.circa medium.
Sabbati dies quot de cauſis ſit beate virgini in ſpecialem honorem deputata.folio.lxxxvi. M.per totum.
Sabbatum in antiqua lege an fuit ſtrictius mandatū ꝙ nunc dies dominicꝰ.f.lxxxvij.K.poſt

principium.
Sabbatum quot modis ſancti ficetur.fol.lxxxviij. A.ꝑ totum.
Sabbatuꝫ violant qui abſq₃ le gitima cauſa miſſaꝫ audire ne gligunt.fo.lxxxviij. L.in prin. idem de ſermone audiēdo.ibidem.M.cum ſequētibus.
Sabbatuꝫ ſoluēdi neceſſitatis tēpore quis poteſt dare licentiam.fo.xc.H.
Sacerdos ſepteꝫ de cauſis eſt multum honorandus.fo.xciiij. A.B.C.D.per totum.
Sacerdos vtiliſſim⁹ eſt ecclīe fo.eodem.C in medio.
Sacerdos ſiue bonus ſiue malus maximo honore eſt tenendus.ibiđ.D.
Sacerdos in pane ꝛaqua ieiunans/ꝛ illo die celebrās an vini ablutionem ſumere debeat. fo.lxxxv.U.ꝑ totū.
Sacerdotis officiuꝫ cui aſſimiletur/ꝛ quib⁹.fo.xciiij.D.circa principium.
Sacerdotes raro celebrantes aut indigne:ꝙ grauiter peccēt ibidem.D.
Sacerdotes occaſſionaliter ad peccandum inducentes:ꝙ grauiter peccent.ibidem D.
Sacerdotibus detrahentes ꝙ grauiter peccent. ibiđ.D.poſt. medium.
Sacerdos leproſus an celebrare poſſit/ꝛ quomō. fol.cxiij.H. ante finem.
Sacra ſcriptura quō legi debeat.fo.xv.F.circa međ. in ſeptima regula ſecūdo mēbro in fi.
Sacramēta ecclīe quare ſunt ſeptē.fo.xcj.B.ꝑ totum.
Sacramenta vñ habeant efficaciam.Ibidem.C.ꝑ totum.
Sacramenta quare ſunt inſtituta ibiđ. A.ꝑ totū.
Sacramentoruꝫ veneratio.iij. mandato ꝑcipit:f.cx.fa.ij.in fi.
Sacramentoꝝ ſuſceptio ꝙ vtilis ſit.fo.lxxvj.C.in fine.
Sacramentis eccleſie malefici ſua inſtrumenta quare tangi permittant.fo.xxxij.3.
Sacrificiuꝫ deo offerendi quomō lex nature dictat.fo.xxj. G. ꝑ totum. Et quotuplex ſit ſacrificium ibidem.B.Et quomō ſacrificiuꝫ miſſe ſit dignius alijs ibidem.
Sacrificiuꝫ altaris ex quibus cauſit ſit deo acceptum. folio ccxxiij.E.poſt princi.
Sacrificiū altaris quō ſup oīa valeat ꝓ ſatiſfaciendo ꝓ aīab⁹ in purgatorio. ibiđ. E.in prin.
Sacrificiū altaris quantū tollat de pena.ibideꝫ. E.poſt me.
Sacrificium altaris quante efficacie ſit .ibidem. F.ꝑ totum.
Sacrilegiuꝫ quid ſit: ꝛ qui hoc committant.fo .clxxv.F.in principio.
Sacrilegium quomō graue et grande peccatum ſit ꝓpter qn ꝙ .folio. cxcv.fa .j.circa fi. F. in fine.
Sanatio animaꝝ a deo quotuplex ſit.fo.xcviij. A.circa prin.
Sancti qb⁹ reuerētijs. ſint honorandi.fol.xix. C.in princi.et fo.xxij. B.poſt mediū. ꝛ in qb⁹ ſignis honorentur dulia veneratione.ibidem.D.in fine.
Sācti nō canoniſati an poſſint veoerari.fo.xix.C.in fine.
Satiſfactio ꝓ peccatis quare ꝛ quō debet fieri.f.cvij. A ꝑ to.
Satiſfactio de qbus reb⁹ ꝛ ꝑtib⁹ fieri debet. ibiđ. G.ꝑ totuꝫ.

Satiſfactio ꝑ q̄ opa fieri poſſit ibidem F.G.per totū.
Satiſfactio quāto tpe ꝛ ꝑ quot opera fieri poſſit.f.ibiđ B.ꝑ to.
Satiſfactio ꝑ que opa magis fieri poſſit.fo.cxij.M. per totū.
Satiſfactio ꝓ aīab⁹ in purgatorio per quot et q̄ fieri poſſit. fo.ccxxiij.A.B.C.D.E.ꝑ totū. et an ꝓfectū maiorē capiāt ſm maiorē charitatē.ibiđ. E.in fi.
Satiſfactio ꝓximo de iniuria ſibi illata per que fieri poſſit . folio.cliij.H.
Satiſfacere per ſe in vita: q̄re melius ſit ꝙ per aliū poſt mortem.fo.ccxxiij.B.in principio .
Satiſfacere an quis poſſit qui eſt in peccato mortali conſtitutus.fo.cviij.H.
Satiſfacere viuus ꝓ viuo peccatore an poſſit/ ꝛ quot modis folio.cxj.H.per totū. L.in me . Et qñ nō poſſit. J. per totum .
Satiſfacere ꝓ alio volēs quō debeat eſſe diſpoſitus.ibidem. L.per totum.
Satiſfactoriū op⁹ q̄le eſſe debeat.vide in op⁹ ſatiſfactoriū.
Scandalū quid ſit.fo.clxv .A. in principio/ et quot modis q̄s poſſit ſcandaliſari.ibidē.
Scandalū quottuplex ſit ibiđ. C.
Scandalū an ſit generale vel ſpāle pctm̄.f.clxvj.E.per totū.
Scandalū qñ ſit peccatū mortale/et qñ veniale/ et qñ non . ibidē.D.E.F.G/
Scandaluꝫ in fama quō ſit cauendū.f.ccxix.M.circa mediū.
Scandalū ne oriatur vtrū bona ſint dimittenda.fo.clxvj. H.J.K.L per totū.
Scādalū ſ'ꝗt generib⁹ hominū oriri poſſit.ibidē.H.in medio .
Scandali peccatū ꝙ deteſtabile ſit.fo.clxv.B.in principio.
Scādali ſuſpitio quō faciliter non ſit habenda. ibidem. L. in principio.
Sſcandaliſantis quot ſint pene.ibidem. B.ante mediū.De ſcandalo vitando dantur quattuor regule.fo.clxix.P.per totum.
Sciētia acquiſita qualē mercedem habebit in gloria.fo.xj.E. in principio.
Scire quilibet que tenetur .fo. ccxxxiij. C.in princip. H.J. ꝑ totū.fo.ccxxxvij. A.in ꝑncipio.
Scrupul⁹ quid ſit.fo.xv.F.poſt medium in octaua regula. Et qui ſcrupuli ſint abijciendi / et quomodo. ibidē in duodecima regula.
Secretum quottuplex. ꝛc. Uide in ſigillum.
Senſus hominis quomō in patriā premiabūtur. fo.cclxiij.A. per totum. et quomō fiet ſenſatio per ſenſus in patria. ibidē. B.ꝛ quottuplex ſit ſētire ibiđ.
Sēſus hominis quomō ab humanitate chriſti tanꝗ a iocūdiſſimo obiecto ſatiabūtur.fo. cclxxvj.F.per totū. G poſt ꝑn.
Senſibiliū maximā delectationem que et quot delectabūt in patria.fo.cclxxvij.B.
Serpentes per diuinuꝫ verbū an liceat arcere.fo.xxviij.G.in fine.
Seruire deo propter vitā eternam an licitū ſit/ꝛ nō ꝓpterea eum diligere ſꝫ propter ſe .fo. xiij.O.ꝑtotū.vide in diligere.
Seruile opus die dominico factum an excuſari poſſit aliqñ /

⁊ per que. folio.lxxxix.C.J.k. per totum.

Seruile opus ex neceſſitate fieri quot modis cōtingat/⁊ quomō/⁊ qñ excuſat ex violatione ſabbati.ibidem.D.E.F.

Seruile op⁹ die feſtiuo factum an pietas/ ⁊ modicitas excuſēt fo.xc.ꝑ totum.

Seruitus quottuplex ſit. folio lxxxvij.J.k.

Seruit⁹ que deo ſit quō in noſtram cedet vtilitatem. fol.xxviij.k.in medio.

Sigillum ſecreti ⁊ confeſſiōis an ſemꝑ ligat: et quomō. folio ccxxxj.B.C.ꝑ totum.

Sigilla hominem ad tacendū artātia quot ſint.f.cv.M.ꝑ to.

Signum aliquod a deo peti/an ſit licitum.fo.lix.M.in prin.

Signum magnū fidei quod ſit. fo.vj.G.poſt medium.

Signū reprobationis qd ſit.vide in ſuperbia.

Signa exteriora in ꝟbis geſtis ⁊ factis cui debeant correſpondere.fol.xlix.C.circa prin. De hoc vide in veſtis.

Simulatio qd ſit.ibid.B.circa princi.

Simulatio quottuplex ſit/ et q̄ mortalis/⁊ que non. fol.ccxxx. G.poſt prin.

Simlatio q̄re ſit pctm̄. xlix.C. in princ.⁊ qñ ſit pctm̄.D.ad fi.

Simulatio aliqua an ſit licita. folio.l.J.ꝑ totum.

Simulatio et hypocriſis quomō differāt.fo.cxciiij.B.in pn.

Simulata equitas quō ſit duplex iniquitas.fo.xlix.E.in fi.

Sobrietas qd ſit. clxxxiiij.A.in principio.

Societas bona/quoꝝ quādo ſit querenda.fo.lxiij.O.in med.

Societas mala q̄ꝫ piculoſa ſit. ⁊ quomō ſocietas popularꝫ fuit beato petro occaſio dñm negandi.fo.iij.F.ante fi.

Sol ⁊ luna quomō ſtabūt poſt diem iudicij. fol.cclxiij.H.poſt medium

Somnia an ⁊ quomō ſint ſigna futurorum.fo.xxv.C.ꝑ totum

Somnioꝝ q̄ꝫ diuerſe ſint cauſe fo.eodem.B.in prin.⁊ quomodo caute ſm ea poſſit iudicari ibidem.

Sorte vti qd ſit.fol.xxvj.E.per totum.

Sortibus licite vti in quot caſibus cōtingat.fo.xxiij.D.per totum.

Sortibus male vti in quot caſibus contingat.ibidem.F.in pncipio.

Species rex an poſſint permutari.fo.xxix.M.in prin.

Speranda ⁊ deſideranda quō ſint a deo petenda.fo.ix.B.

Sperare in ſanctos et ſanctas priuilegiatas quō liceat. folio x.G

Spes quid ſit. fo.viij.A.in pn.

Spes quomō cadit ſub p̄cepto ibidem.in prin.

Spes ſuper miſericordia dei/⁊ in proprijs meritis quomō fundari debeat ibidem.A

Stat⁹ honeſt⁹ q̄ ſit.fo cxcvij.G.

Status decentia quomō ſit cōſeruanda.ibidem. G.ꝑ totum.

Strepitus naturales ⁊ cetere inſolentie in quibuſdā domib⁹ contingentes a quo ⁊ opere cuius fiant.fo.xxx.G.ꝑ totum.

Stuprum quid ſit/⁊ ſtupꝝ cōmittens quid teneatur in foro conſcientie. fo.clxxiiij.B.

Stupro quot mala eueniāt.ibidem.B.

Subditi an prelatos debeāt accuſare.Uide in accuſare.

Subtilitas in corporib⁹ glorioſis quomodo erit in patria.fo. clxviij.G.ꝑ totum.

Suffragia quib⁹ proſint ⁊ quibus nō.f.ccxx.A.ꝑto.C.in med D.in prin. F.in principio.

Suffragia qua intentione debeāt regulari.f.ccxxj.D.in me.

Suffragia ꝑ alio facta an etiā proſint facienti ad ſatiſfaciendū pro ſe.ibid.D.ad finem.

Suffragia facta ꝑ peccatores an valeāt defūctꝫ.ccxxv.G.ꝑto.

Suffragia facta pro multis an valeant equaliter omnib⁹.ibid J.ꝑ totum.

Suffragia continuata ſucceſſiue an pl⁹ valeant ſimul factis. ibidem.k.ꝑ totum.

Suffragiorum valor ꝑ quattuor gradus diſtinguitur.fo.ccxxvj.ꝑ totum.

Superbia quid ſit/ ⁊ quomō ꝑ eam peccetur.fo.xxxix.B.H.in principio.

Superbia eſſentialiter in quo ſit.fo.xl.H.in princ.

Superbia ⁊ inanis gloria differunt quadrupliciter.fol.xxxix. C.per totum.fo.xlij.B.C.

Superbia quomodo duabus ꝟtutibus contrariatur.fo.xxxix. C.in princi.

Superbia prohibetur. fol.iiij. k.circa finem.fo.xxxix.A.in pncipio.

Superbia q̄ꝫ magnum malum ſit.ibidem.ꝑ totum.

Superbia quomodo ſit reproborum euidentiſſimum ſignum xliiij.G.circa prin.

Superbia quibus operibus ſe immiſcet. fol.ibidē.H.per totū.

Superbia quomodo multis nocet/⁊ quib⁹.ibide.H.per totum.

Superbia quando ſit mortale peccatum:et quando non. folio xliiij.G.per totum.et dantur de hoc concluſiones illatiue ex regulis datis de cognitione peccatorum venialium vel mortalium.ibidem.J.per totum.

ſuperbia in veſtium ornatu generat ex ſe multa vicia.fol.lvj. H.per totum.

ſuperbia in veſtitu ꝑ multa ſanctorum exempla diſſuadetur.folio.lvij.J.per totum.

ſuperbia in veſtitu exteriori eſt quintuplex ſtultitia.ibidem.k. per totum.

ſuperbie radices quotuplices ſint.fo.xl.D.per totum.

ſupbie quot/⁊q̄ ſint cauſe eā antecedētes.fo.eod.G.in principio.

ſupbie q̄ ⁊ quot ſunt cōcomitantia.fo.xliiij.E.circa principiuꝫ.

ſuperbie quot ſūt ſpecies.fo.xl. H.Prima ſpecies q ſit.ibidē.H. poſt pnci.Et quot ſint ei⁹ ſigna ibid.J.ꝑ to.ſcda ſpecies q̄ ſit/⁊ quō multiplr errat q hac ſpecie peccat.ibidē.k.L.ꝑ to.Tertia ſpecies que ſit.fo.xlij.A.ꝑ totū.

Quarta ſpecies que ſit ⁊ quō ꝑ eam peccatur.ibidem.C.per totum.et que ad eam reducantur C.poſt mediū.D.per totum.

ſuperfluum quid ſit et qualiter et ſecundum que debet ſumi et attendi.fo.cxcvij.D.E.F.G.

ſuperſtitio quid ſit.f.xxvj.in fi. A.in prin.D.circa pn.⁊ quot ſunt ſupſtitionis genera.ibid. A.circa principium.

ſuperſtitiōes quō cognoſcant.

fo.xxvij.D.ꝛ ponunt multa ſuperſtitionum exempla.
Supſtitiones ꝗ̄ grauia ſint peccata.fo.xxiij.C in p̄n.ꝛ quõ/ et quibus modis ſint pctã mortalia.ibidem.D.
Supſtitionũ quot ſint ſpẽs p̄ncipales.fo.xxij.B per totum.
Supſtitionũ maleficia vñ ſortiantur effectũ.ibidẽ.F per totũ.
Superſtitionibus vtens/ apoſtata fidei quomodo declarat̃.ibidem.B ante finem.
Suſpicãs de proximo ſuo mortale peccatũ ex leuib⁹ ꝛ inſufficientibus ſignis/ꝛ firmiter exhinc credẽs/an mortaliter peccat.fo.xliij.D poſt princi.
Suſpicio q̄d importat.ibiđ.D.
Suſpicio ex quibus contingat.ibidem.D.
Suſpitionis quot ſint gradus.ibidem.D.
Taciturnitas in quibus ſit habenda.vide in ſigillum.
Tactus in patria quomodo ꝑficietur ꝛ quib⁹ rõne ſui obiecti maximo gaudio premiabitur.fo.cclxvj.H per totum.
Tediũ vite vñ oriat̃ꝛ qñ ſit peccatũ.fo.lxiij.N.in principio.
Temptare deum quid ſit.folio lviij.A per totum.cũ declaratione eius.B C D.
Temptare deum an ſemper ſit peccatum.ibidem.A.
Temptatio dei per quot genera hominũ ſit.ibidẽ.E in prin.
Temptationis progreſſus quomodo ſit/ꝛ quomodo ex ea peccata fluunt.fo.ccxlvj.F
Temptationum vie que ſint/ꝛ quomodo ſint obſtruẽde.folio clxxiij.I in principio.
Temptantium deum quadruplex eſt gradus.fo.lx.H per to.
Temptatio hominis in mortis articulo quare ꝛ quomodo / et quot de cauſis ſit grauiſſima.folio.xcv.A poſt principium.
Tempeſtates an liceat verbis ſacris/campanarum pulſationibus/ ꝛ ſimilib⁹ repellere.fol.xxxv.pp per totum
Tepiditas ꝗ̄ mala ſit.vide in negligentia.
Tepiditas quomodo diabolo preſtat fiduciam temptandi.folio.lxij.F.circa medium.
Teſtificare an quis teneatur aliquibus caſib⁹.folio.ccxxxj A per totum.
Teſtis teſtificando/vel al's aſſerendo iurare volens/ qualez ſcientiam habere debeat ſuper re ipſa de qua iurare debeat.fo.ccxxxiij.G H I per totum.
Teſtimoniũ an licite pōt fieri de his que alicui in ſecreto ſũt commiſſa.fo.ccxxxj.C per totũ
Teſtimoniũ falſum an ſit mortale peccatum.ibidem
Theſauri inuenti/an ſint retinendi/ꝛ quomodo.folio.ccv.fa.j.in fine.y per totum.
Timor in genere/an excuſet a peccato.fo.lxvj.k per totum.
Timor quando ſit mortale peccatum.ibidem.L per totum.
Triſtitia quotuplex ſit.f.lx.A.
Triſtitia de alieno bono q̄tuplex ſit.fo.cxlv.C D per totuz.
Triſtitia de bono diuino quando ſit primus motus/quãdo veniale peccatum/ꝛ quãdo mortale.fo.lxi.D E.
Triſtitie q̄t ſint radices ꝛ cauſe.ibidem.B per totum.
Turpia ꝛ inhoneſta que ſint occultanda.fo.lxiiij.B in medio.
Venditio ꝛ emptio quot requirant cõditiones vt fiant licite.fo.ccv.C circa medium.E per totum.F in principio.
Vẽditio ꝛ emptio quomodo ſecundum naturalem ꝛ diuinam legem requirant equalitatem/ꝛ ſm̄ que iuſtum precium in ipſis ſit ſumendum.fo.cvij.G H I k.Et que eſtimatio ſit ſequẽda.k.
Venditionis ꝛ emptionis quis debeat eſſe finis intentus.fol.ccviij.L per totum.
Vẽditor an teneatur dicere defectum vel vicium rei vendende.ibidem.M per totum.
Venditione ꝛ emptione quotutupliciter poſſit fieri fraudatio ibidem.D in principio.
Vendere rem carius ꝗ̄ ſit empta an liceat/ꝛ in quibus caſibus.fo.ccvj.F.
Vendentes quomodo diuerſuz lucrum debent capere.fo.ccix.P circa medium.
Veniale peccatum.vide in peccatum.
Verba contumelioſa proferre quando ſit peccatum mortale/ aut veniale/aut nullum.folio cxl.C in principio.
Verba opprobrioſa ꝗ̄ mali effectus ſint generatiua.fo.cxxxix G poſt medium.
Verba ambigua quõ ſint intelligenda.fo.ccxxxij.E poſt me.
Verba vel facta occaſionez ſcãdali inducentia quot modis fiant folio.clxv.C.
Verbũ detractoriũ quãdo ſit veniale/aut mortale.folio clvij.F poſt principium.
Verbum dei quãte efficacie ſit.folio.xxxiij.G ante finem.
Verecũdia q̄tuplex ſit.fo.lxv.F
Verecũdia qñ ſit/ꝛ q̄b⁹ de cauſis laudabilis.f.lxiiij.E ꝑ totũ
Et per oppoſitum inuerecũdia quot de cauſis ſit vituperabilis.ibidez.F in principio.
Verecũdia qñ ſit mortal'e pctm̃/ aut veniale.f.lxvj.M per totũ.
Verecũdia bona q̄d ſit.ibiđ.B.
Verecũdia bona in quibus reperiatur.ibidez.B F in princi.
Verecũdia mala quid ſit.folio lxv.G in principio.
Verecundia mala in quib⁹ reperiatur.fo.lxvj.O per totum.
Verecundia mala quot habeat radices.ibidem.P in fine.
Verecundia quot remedijs expellatur.ibidem.B per totum.
Vermis conſcientie quid ſit / et quomodo ſit in viuentibus ꝛ in damnatis.fo.clviij.fa.ij.in fine E per totum.
Vermis cõſciẽtie quotuplex ſit ibidem.E per totum.
Veſtes precioſas deferre an ſit peccatũ.fo.liij.C per totum.
Veſtes vane ꝛ turpes/vel ſuperflua ornamẽta:an ꝓpter cõſuetudinẽ ſine graui pctõ poſſint deferri.fo.lvj.G circa medium
Veſte muliebri an vir poſſit vti/ ꝛ e cõuerſo.fo.lv.D ꝑ totum.
Veſtis exterior quõ interioris animi dz eſſe indiciũ.fo.liij.B.
Veſtiri precioſe an poſſint conſtituti in dignitatibus.fo.liij.D per totum.
Veſtiũ humilium delatio an ſit virtuoſa operatio.fo.lvij.L ꝛ quibus ꝑſonis ꝛ q̄b⁹ mõis.N ꝑ to.

Ueſtiū ꝓcioſitas quot ꝯſiibꝰ ho
minū ⁊ quō ſm magis ⁊ minus
admittit.fo.liij.F.ꝑ totum.
Ueſtiū curioſitas quō humano
ſtudio fuit excogitata/⁊ quātū
nūc diſtat a prima veſtiū inſti=
tutione.fo.liiij.fa.ij. in fine.H.
Ueſtiū textarū/primꝰ inctor qs
fuit.ibidem.H poſt principiuꝫ.
Ueſtitu exteriori an ⁊ quō ꝟtu
tes acquiruntꝰ.fo.lij.B in fine.
Ueſtitu ꝑ exceſſum aut defectū
cōtingit.xij.modis peccari.fo.
liiij G H per totum.
Ueſtitū humilē quō quidā im=
pugnāt/⁊ rationes eorū ſoluū
tur.fo.lvij.M per totum.
Ueſtitus ſuperbia cuiꝰ aſſimile
tur.vide in ſuperbia.
Uia ad patriā celeſtem que ſit
fo.ix.B poſt medium.
Uia regia in mandatis dei ob=
ſeruāda.fo.xv.F.poſt princi.
Uia viciorꝫ durior eſt etiā natu
raliter mādatorꝫ obſeruātia ꝓ
pter quinqꝫ.fo.iij. F in princi.
Uicia capitalia q̄re aliqua di=
cātur.fo.cxcj.D circa medium
Uicia quare ſenſualibꝰ hoībꝰ
appareant virtutibꝰ dulciora/
⁊ ex quot/⁊quibꝰ cauſis. folio
iij. F a medio vſqꝫ ad finem.
Uicia reprimere quō poſſimꝰ ⁊
ꝑ q̄ media.f.ccxxviij.C pꝰme.
Uiciū negans quod quis in ſe
tn̄ habet/an ⁊ quō peccet.folio
xlij.B in principio.
Uini potationē quō multa rep
hēſibilia comitātꝰ.f.clxxxiiij.D
Uinum abuſiue ſumptum.vij.
mala inducit.ibidem. C.ꝑ to.
Uirginem opprimēs vel ſedu=
cens ad quid teneatꝰ in foro cō
ſcientie.fo.clxxiiij.B in princi.
Uirgines an precioſis ſint or=
nande.fo.liij.E per totum.
Uirgines in patria an⁊ quomo
do hūanitati xp̄i erūt ꝓpiquio
res.fo.cclxj.D ad fineꝫ.
Uirtuoſi actoris que ſunt con=
ditiones.fo.viij.K.poſt mediū.
Uirtutes q̄bus modis ſunt ac
quirēde.fo.ccl.O poſt princi.
Uirtutes quomodo differenter
ſint in anima/⁊in actibus exte
rioribus.fo.lij.B in principio.
Uirtutis mediū quō ſit ſumen
dum.fo. cxcviij.I in principio.
Uirtutē hn̄s ꝑfectā/⁊ hn̄s ꝟtu=
tē imꝑfectā/vel carens virtute
quō differēter poſſint eūdē ac=
tum agere.fo.viij.K poſt prin.
Uis iraſcibilis ⁊cōcupiſcibilis
in patria quomodo perficiētur
fo.clxiij.C per totum.
Uiſio dei quotuplex ſit/et que
ſint ille viſiones. folio.cclxxx.
E circa principium.
Uiſio dei quot mōis habeatur.
folio.cl.B
Uiſio dei in gl'ia quō ſequatur
ad maiorem amorē in via.fo.
xj.E per totum.
Uiſio vie per que impediatur/
ꝙ nō ſit ꝑfecta.ibidē.E pꝰ pn̄.
Uiſio humanitatis chriſti qua=
le gaudium affert beatis.folio
cclvj.L per totum.
Uiſio beatorum quomodo ⁊ ex
quibꝰ erit maxime gaudioſa.
fo.cclxiiij.C D per totum.
Uiſiones nocturnales ſpirituū
quot modis contingere poſſint
fo.xxviij.I per totum.
Uiſiones in ſpeculis malefico=
rum/quomodo illuſorie ſint.fo
lio.xxvii.F per totum.
Uiſiōes ſortilegice quō ſint fal
ſe. fo.xxiiij. A per totum. folio
xxix.M circa principium

Unctio ſacra/an ſit ſacramētuꝫ
neceſſitatis.fo.xcvj.C ꝑ totuꝫ.
Unctio quibus ſit danda.ibidē
B in me.⁊ qn̄ ſit danda.ibid̄.B
Unctio an ſit iterāda in eadeꝫ
egritudine.ibidē.B poſt med̄.
Unctiōis extreme quot ſint ef=
fectus ⁊ vtilitates. folio.xcv.
A per totum.
Unctiōis ſacramētū a quibꝰſit
inſtitutū.ibidē.in principio.
Unctionē negligēs voluntarie
an ⁊ quomodo peccet.fol.xcvj.
C ad finem.
Ungendus quō debeat eſſe di=
ſpoſituss.ibidem.B per totum
Ungi an debeat q̄ rationis vſū
perdidit.A circa medium.B
circa finem.
Uoluntas viri iuſti qualis eſſe
debet.fo.vij. I circa medium.
Uota an irritari aut diſpenſa=
ri aut commutari poſſint/⁊per
quos.folio.lxxxv.A.
Uoti fractio ꝓpria auctoritate
abſqꝫ ratiōabili cauſa.an ſem=
per ſit pctm̄.f.lxxxiiij. G in me.
Uoti liciti ⁊ ꝯpleti quot ſint cō
ditiōes.fo.lxxxj.A B C ꝑ totū.
Uoto aliquid faciens qd̄ aliun
de non faceret/an ex hoc mere
tur.fo.lxxxij.F per totum.
Uotū an requirat deliberatio=
nem.fo.lxxxij. B circa pīcipiū
Uotum quid ſit. fol.lxxxj. A in
principio.
Uoti cōditiōes.vide in cōditio
Uotum cui proprie fieri debet.
folio.lxxxij.B.
Uotum an magis obliget iura
mento.fo.lxxxiij. G per totum
Uotum an ſemper obliget ad
obſeruantiam.ibidē.I ꝑ totuꝫ
Uotum ſub conditione emiſſuꝫ
an obliget vouentem.ibidē. N
per totum.
Uotum ſub conditione inhone
ſta factū:an ſit obligatoriū ſtā
te conditōne.ibidē.R per totū.
Uotū ſub conditione factū/⁊cō
ditione propter culpam vouē=
tis nō impleta:an ſit obligato
rium.ibidem.O P per totum.
Uotū ſubitaneū/an ⁊ quomodo
obliget.fo.lxxxiiij.L per totuꝫ.
Uotū quō obligat ad rem poſſi
bilem ſolum.ibidē. G i princi.
Uotum de abſtinētia carnium
an ad medici mandatū laxari
debeat.fo.lxxxv.S.
Uotum indeliberatū relaxās
propria auctoritate:an morta
liter peccet.ibidem.X.
Uouēs caſtitatem/⁊ fornicans
quomodo dupliciter peccet.ibi
dem.A poſt medium.
Uouere an ſit expediens. folio
lxxxij.D.
Uouere quomodo ſit actus la=
trie.ibidem.E.
Uouere an liceat/ꝙ omne vo=
tum vouendum velit voce vel
ſcripto exprimere.fo.lxxxv.S
per totum.
Uoto aliq̄d facere an ſit meliꝰ
q̄ſ ſine voto.fo.lxxxij. E ꝑ totū.
Uſura circa que cōmittatꝰ.folio
ccx.B circa principium.
Uſurarij quomodo multis mo=
dis peccent.f.ccxj.I K L M N
O per totum.
Uſurariꝰ ad que teneꝰ.ibidē.B
Uſurandi quomodo multi ſint
modi.ibidem.I.
Uulnera in ſctis i patria an ap
parebunt/⁊ quare/⁊ quō gl'io=
ſa apparebunt.fo.cclxviij.F ꝑ
totum.cap̄.viij.A in medio.
Uxorē an q̄s plꝰ diligere teneatꝰ
q̄ſ parētes. fo.cxxv.G poſt me.

Xpi hũanitas quõ
erit taz excellẽtiſ
ſimi gaudii beato
rum ⁊ ſaturitas
obiectiua oĩz ſen
ſuũ beatoꝛuz. fo.
cclxxvj. E. F. G. per totum.

Y Mago anime peccatri=
cis quomõ depingi de=
beat. f. cclvj. I.

ymagines quot de cauſis inuẽ
te ſunt. fo. xxij. D. in prin.

ymaginũ vſus quare admittiẗ
in eccleſia: cum veteri teſtamẽ
to repiatur vetit⁹. fo. eodẽ. B. i
fine. C. ꝑ totum.

ypocriſis vana gloꝛia ⁊ iactan
tia quomõ differenter ex eadez
radice oꝛiantur. fo. xlix. A. fere
per totum.

ypocriſis quot modis accipiaẗ
ibidem. B.

ypocriſis cõmuniter dicta ⁊ ſi=
mulatio quõ idem ſint. vide in
ſimulatio.

ypocriſis pꝛopꝛie dicta quid ſit
fo. xlix. E.

ypocriſis quot includat in ſe.
ibidem. E.

ypocriſis pꝛopꝛia in quot ⁊ qui
bus pſonis reperiatur. ibidem
F per totum.

ypocriſis ꝓpꝛie dicta an ſit pec
catum. ibidẽ. E. poſt mediuz/et
quomodo cognoſcaẗ an ſit pec
catum moꝛtale vel veniale. ibi
dem. k. per totum. L. in prin=
cipio.

ypocriſis quomodo ſit pericu=
loſa ⁊ valde nociua. fo. l. L poſt
princi. vſqꝫ ad finem.

ypocrita quid ſit. ibidem. E. in
medio. et quomodo cognoſcaẗ.
G. per totum.

yronia quid ſit / ⁊ an ſit pecca
tum. fo. lj. M per totum.

Z Elus doni⁹ dei quo
modo et in quo de=
bet haberi. folio
clx. D. per totum.

zizania quot de cauſis non ſit
euellenda. folio. clxviij. N. O.
per totum.

¶ Finis tabule.